

SCRIPTORES BYZANTINI V

GEORGIOS

SPHIRANTZES

Memorii

1401-1477

MEMORII

1401—1477

CRONICA

1258—1481

SCRIPTORES BYZANTINI

V

GEORGIOS SPHRANTZES

Τὰ καθ' ἑαυτὸν καὶ τινα γεγονότα
ἐν τῷ χρόνῳ τῆς ζωῆς αὐτοῦ

1401—1477

cum Pseudo-Phrantzes in appendice

SIVE MACARII MELISSENI

CHRONICON

1258—1481

EX RECENSIONE

BASILII GRECU

•
EDITIO ACADEMIAE REI PUBLICAE SOCIALISTAE ROMANIAE

SCRIPTORES BYZANTINI

V

GEORGIOS SPHRANTZES

MEMORII

1401—1477

În anexă

PSEUDO-PHRANTZES: MACARIE MELISSENO

CRONICA

1258—1481

EDIȚIE CRITICĂ

DE

VASILE GRECU

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

București, 1966

INTRODUCERE

Biografia

Ceea ce știm despre Georgios Sphrantzes, cunoscut de obicei sub numele de Phrantzes, o știm din ale sale *însemnări zilnice*, cărora li s-ar spune cel mai bine *Memorii*. S-a născut la 30 august 1401¹. Fratele tatălui său a fost educatorul, iar băieții aceuia, verii săi, și cu dînșii și el însuși erau prieteni cu împăratul de mai târziu Constantin al XII-lea Paleologul, care era aproape de aceeași vîrstă cu Sphrantzes². La vîrsta de 16 ani și jumătate, la 17 martie 1418, a intrat în serviciul personal al împăratului Manuil al II-lea Paleologul (1391—1425), căruia i-a fost un slujitor intim foarte credincios și devotat.

Acesta, cînd era pe pragul morții, l-a lăsat cu multă grijă și stăruință în seama următorului împărat, Ioan al VIII-lea Paleologul (1425—1448). Dar gîndul și tragerea de inimă a lui Sphrantzes îi era să ajungă în slujba vechiului prieten din copilărie, acum despotul³ Constantin, fratele împăratului.

Împăratul s-a lăsat greu înduplecat să iasă din cuvîntul părintelui său, dar la stăruința și a împărătesei văduve, mama sa, cu prilejul călătoriei din 1427 a tustrei în Pelopones, îl lasă pe Sphrantzes cu fratele său despotul Constantin, devenit acum domnitor într-o parte a Pelopone-sului cu centrul la Vostița și dorind și dînsul foarte mult să-l aibă pe Sphrantzes în serviciul său, mai ales că în timpul cînd trăia părintele său împăratul multe le obținea prin stăruința lui Sphrantzes. În iulie 1428,

¹ La botez a fost ținut de cuvioasa Tomaida. Despre identificarea acesteia vezi „Byzantinische Zeitschrift“, 16 (1907), 594 n. 2.

² În lucrarea sa *Memorii*, Sphrantzes ne spune că ultimul împărat bizantin, Constantin XII, cînd a murit, la căderea Constantinopolului, avea 49 de ani 3 luni și 20 de zile; se născuse deci la 24 august 1403.

³ Titlul de despot nu era legat de o funcție, ci era o înaltă distincție personală dată de împăratul bizantin (vezi „Byzantinische Zeitschrift“, 55 (1962), 164—165), distincție pe care a avut-o și Mircea cel Bătrîn (1386—1418). Feciorii împăraților delegați să domnească în Pelopones sau în altă parte aveau titlul de despoți. Vezi și R. Guiland, *Études sur l'histoire administrative de l'empire byzantin: le despote*—δεσπότης, în „Revue des études byzantines“, 17 (1959), 77—78.

despotul Constantin căsătorindu-se, Sphrantzes e trimis să ia în seamă orașul Glarența, primit ca zestre. În primăvara 1429, la împresurarea orașului Patra (Patras), încă sub stăpînire latină, Sphrantzes îl scapă din mare primejdie pe despotul Constantin, în schimb însă, el însuși rănit, cade prizonier și suferă din greu 40 de zile în închisoare, legat în fiare. Scăpat din prinsoare, despotul Constantin, cu cuvinte de laudă și mîngîiere, îl încarcă de daruri bogate și, cum și Murad al II-lea are pretenții asupra orașului Patra, îl trimite pe Sphrantzes în solie la sultan. Și pînă în toamnă Sphrantzes, cu multă iscusință, dezleagă problema Patrii, așa încît orașul rămîne în stăpînirea despotului Constantin.

Apoi este trimis sol în despotatul Epirului, ca să-i împace pe moștenitorii răposatului despot, fratele răposatei soții a despotului Constantin; în cale, aproape de insula Sfînta Maura, antică Leucada, azi Lefkas, la 26 martie 1430, îl prind pirații care-l vînd la Glarența. În septembrie 1430, despotul Constantin îl face guvernator al orașului Patra. În 1432 este trimis în solie la împărat, care îi dă cinul de protovestiarit, și la sultan. În 1434 a plecat iarăși în solie la domnitorul Atenei, la sultan și la împărat. Încercările din vara anului 1435 de a lua pe seama domnitorului său Atena nu-i izbutesc; iar toamna pleacă împreună la Constantinopol. Cu toate că împăratul ar fi dorit să-l aibă pe despotul Constantin pe lîngă sine, totuși fratele său mai mare, despotul Teodor, care domnea la Sparta și care venise în capitală, îi ia locul. Atunci, în iunie 1436, Constantin pleacă în grabă în Pelopones să ia locul lui Teodor, iar pe Sphrantzes îl trimite la sultan să-l cîştige de partea sa. Cu succes își îndeplinește Sphrantzes misiunea; dar cînd se întoarce în Pelopones, îi găsește pe frați luptîndu-se între ei, căci și Teodor venise înapoi. În sfîrșit se face pace, cu învoiala ca despotul Constantin să plece înapoi în capitală, rămînînd pe lîngă împărat; și, la 24 septembrie 1437, împreună cu despotul, Sphrantzes ajunge cu bine la Constantinopol.

Cînd împăratul Ioan al VIII-lea Paleologul, în noiembrie 1437, pleacă la sinodul de la Ferrara-Florența, de unde se întoarce abia în februarie 1440, despotul Constantin i-a ținut locul; și tot timpul Georgios Sphrantzes a rămas la Bizanț. Aici, despotul Constantin îi ține la botuz pe cel dintîi băiat al său și o fiică. La 6 decembrie 1440 e trimis în insula Lesbos și încheie logodna fetei domnitorului de acolo cu despotul Constantin. În septembrie 1441 se întoarce cu despotul în Pelopones și e trimis în solie la sultan și la împărat.

Cînd despotul Constantin, în noiembrie 1442, revine în capitală și la 1 martie 1443 primește Silimvria, l-a trimis pe Sphrantzes guvernator acolo. Iar cînd, și cu participarea lui Sphrantzes, s-a pus la cale ca despotul Constantin să plece ca domnitor la Mistra, iar fratele său, despotul Teodor, să vină de acolo în capitală, Sphrantzes, deși acesta îl roagă să rămînă mai departe, îi predă în martie 1443 Silimvria și pleacă la despotul Constantin în Pelopones.

În preajma luptei de la Varna din 1444, Sphrantzes este trimis sol la împărat, la sultan, ba chiar și la regele ungar, la reprezentantul papei și la amiralul flotei, „cu însărcinări de neapărată nevoie“, după cum va ieși războiul. Spre sfârșitul lunii decembrie 1445 se întoarce în Pelopones și la 1 septembrie 1446 despotul Constantin îi încredințează guvernarea ocolului Mistra, cel mai însemnat de sub domnia despotului. În august 1447 e trimis la Constantinopol și cu alte însărcinări, dar și cu gândul să plece la împăratul din Trapezunt și la domnitorul din Iviria, în căutarea unei soții pentru despotul Constantin, căruia îi murise și cea de-a doua soție. Dar în iunie 1448 a murit urmașul la domnie, despotul Teodor, iar la 31 octombrie 1448 împăratul Ioan al VIII-lea Paleologul, și atunci despotul Constantin este proclamat împărat și Sphrantzes pleacă sol la sultanul Murad al II-lea ca să-i aducă aceasta la cunoștință, și sultanul cu cinste și multe daruri îl lasă să plece înapoi.

Cît a domnit Constantin al XII-lea Paleologul (1448—1453) Sphrantzes i-a fost un sfetnic de aproape. La 14 octombrie 1449 Sphrantzes este trimis cu mare gătire și alai la Trapezunt și în Iviria, pe unde a fost nevoit să rămână doi ani fără 30 de zile. Avea să pună la cale, după cum va socoti mai bine, cea de-a treia căsătorie a împăratului. Cînd împăratul din Trapezunt îi spune ca o veste de bucurie știrea despre moartea sultanului Murad al II-lea, Sphrantzes își arată marea îngrijorare ce o are față de urcarea pe tron a tînărului sultan năvalnic, Mahomed al II-lea.

Auzind încă și despre întoarcerea la părinți a femeii răposatului sultan, Sphrantzes, cu toate darurile ce i se făgăduiau la Trapezunt și în Iviria, îi scrie împăratului să se gîndească la o eventuală căsătorie, care lui Sphrantzes i se părea mai avantajoasă din toate punctele de vedere, cu aceasta, față a despotului Serbiei. Planul lui Sphrantzes a fost acceptat de împărat, dar n-a putut fi înfăptuit din cauza hotărîrii sultanei de a nu se mai căsători.

La 14 septembrie 1451, Sphrantzes se întoarce la Constantinopol și îi raportează împăratului, care este înțeles cu ceea ce a pus la cale în privința căsătoriei lui în Iviria. Sphrantzes mai avea să plece în solie, cu misiuni de încredere, în Pelopones, unde se gîdea, din cauza zvonului de război, să-și lase la rudele de acolo pe băiat și o parte din avere, apoi în insula Cipru și după aceea în Iviria, s-o aducă pe noua împărăteasă, iar împăratul se gîdea să-l ridice la cinul de mare logofăt, o demnitate mult mai înaltă decît cea de protovestiarit primită de la fostul împărat; dar din toate acestea nu se alege nimic în fața ostilităților deschise de Mahomed al II-lea. Începînd împresurarea orașului, împăratul îi încredințează lui Sphrantzes misiunea de a constata numărul apărătorilor de care poate dispune capitala, număr pe care numai împăratul și Sphrantzes l-au știut.

Odată cu cucerirea Constantinopolului de turci, Sphrantzes cu toți ai săi cad în robie. Răscumpărîndu-se, ajunge la 1 septembrie 1453 în Pelopones, unde despotul Toma îl primește în serviciul său, făcîndu-i

danie un sat. Acesta voiește să-l trimită în solie la rudele sale, despoții din Serbia. Dar din cauza răzmerițelor din Pelopones și a năvalei sultanului în Serbia nu mai poate îndeplini această misiune; și, în septembrie 1454, pleacă la Adrianopol, unde își răscumpără soția din robie, dar copiii ajunși în robia sultanului și-i pierde acolo. În februarie 1455, după multe suferințe și cheltuieli, ajunge înapoi în Pelopones.

În octombrie 1455 e trimis sol la Veneția, unde este primit cu cinste și daruri. Înfruntînd primejdia unei grele furtuni pe mare, la 6 aprilie 1456 a ajuns la Patra (Patras), de unde se întoarce la despotul Toma în Arcadia.

Despoții frați luîndu-se la ceartă și pornind război între ei, iar Sphrantzes prevăzînd urmările, în decembrie 1458, sub pretextul unor motive, se retrage la Metone, posesiune venețiană în Pelopones. Urmările n-au întîrziat; Mahomed al II-lea cucerește întreg Peloponesul, iar despotul Toma e silit să se retragă la Corfu. Sphrantzes, părăsind Metone la 11 iulie, ajunge și el, la 2 august 1460, la Corfu. Apoi, cu toate că despotul îl ruga să rămînă pe lîngă el, Sphrantzes, de durere după copii și din cauza tulburării din casa despotului, îl părăsește și se refugiază pe la mînăstirile din apropiere.

Mînat de nevoie, la 18 aprilie 1466 pornește prin Ancona și Vitelmo, căci aici se afla cardinalul Visarion, spre Roma, unde rămîne în locuința feciorilor despotului Toma 36 de zile, vizitînd monumentele orașului. Apoi pleacă la Veneția și de acolo, la 5 septembrie 1466, ajunge înapoi la Corfu. În noiembrie 1467 pleacă în insula Santa Maura, antica Leucada, cu nădejdea să obțină de la domnitorul de acolo, care-i era oarecum îndatorat, vreun ajutor; dar se întoarce dezamăgit.

Bolnav și sărăcit, de nu mai avea nici cu ce să se îmbrace, la 1 august 1468 ia raso de monah, luînd numele de Grigore, iar soția se călugărește și ea. Căzut la boală foarte grea, este făcut, fără să-și dea seama, călugăr desăvîrșit la 26 iulie 1472. La 1 septembrie 1476 se îmbolnăvește din nou, așa de greu, încît își dorește moartea. Ajunge pînă în vara anului 1477, cînd mai înregistrează în *Memoriile* sale încă o ultimă știre și, foarte probabil, că în toamna acestui an, moartea l-a izbăvit de toate lipsurile și suferințele.

Numele În titlul manuscrisului, considerat cel mai bun, apare numele Sphrantzes (aparatur critic p.2), de asemenea și în text (ap. crit., p. 24, r. 7), dar și Phrantzes (ap. crit. p. 18, r. 13) și Sphantzes (ap. crit., p. 91). În celelalte manuscrise, pe lîngă aceste variante apare și varianta Phrantzes, dar de mai puține ori. Cercetările din urmă însă au arătat că numele cel adevărat a fost Sphrantzes, așa că, ținînd seama și de tradiția manuscriselor, varianta cea mai bună e Sphrantzes și nu Phrantzes, nume care a fost veacuri întregi în circulație, se vede că din cauza pronunțării mai ușoare și ca unul poate mai obiș-

nuit.¹ Apoi variantele Sphantzes, Sphratzes și Phratzes aduc mult a greșeli de copist.

Memoriile

Georgios Sphrantzes avea vădit obiceiul să-și scrie însemnările zilnice, în care își nota întâmplări personale și familiare pe care le credea mai însemnate, indicînd cît mai exact data (anul, luna, ziua, uneori chiar și ora). Stînd în serviciul personal și de mare încredere sub trei împărați, a notat întâmplări și din viața lor, adăugînd la acestea nu o dată, după cum și era lucru foarte firesc, și însemnări asupra unor evenimente publice. Căderea Constantinopolului — anul îl notase la începutul împresurării — o notează astfel: „Și la 29 mai, într-o zi de marți, la începutul zilei, sultanul a cucerit Constantinopolul și la cucerirea orașului în aceeași oră a murit, ucis, întru fericire răposatul domnul meu împăratul chir Constantin; eu în ora aceea nu mă aflam lîngă dînsul, ci din porunca lui am fost în inspecție, vezi doamne, în altă parte a orașului; vai de mine și de mine că n-am știut pentru ce vremuri mă păstrează providența! Iar toată viața acestui întru fericire răposat împărat martir a fost 49 de ani, 3 luni și 20 de zile, din care a domnit 4 ani 4 luni și 24 de zile“.

Chiar din acest citat, dar mai ales din titlul și începutul lucrării *Memorii*, ca și din multe alte locuri în care se face aluzie la întâmplări de mai tîrziu², se vede lămurit că Sphrantzes, mai tîrziu pribeag sărăcit și fără ocupație, și-a prelucrat însemnările zilnice într-o adevărată carte de *Memorii*, în care, în chip firesc, figura sa își păstrează rolul principal. Această prelucrare pare să o fi înfăptuit între 1468 și 1476, căci la 1 august 1468 se călugărește, lăsîndu-se de orice ocupație publică, iar la 1 octombrie 1476 se îmbolnăvește foarte greu; și din tot răstimpul acesta nu notează decît foarte puține întâmplări și evenimente, și acestea în formă de scurte însemnări zilnice. În cursul prelucrării, Sphrantzes a mai amplificat unele însemnări, altele le-a dezvoltat în adevărate schițe literare, ca bunăoară povestirea despre nașa lui, Tomaida, sau întîmplarea de la împresurarea Pătrei și suferințele din închisoare ș.a., iar alte note le-a lăsat neschimbate, păstrîndu-și înfățișarea de scurte însemnări zilnice. Vechiul „ziar“ zilnic s-a pierdut și numai în această nouă formă, adăugită și lărgită, ni s-a păstrat, devenind o interesantă și prețioasă carte de *Memorii*.

¹ Vezi V. Laurent, Σφραντζής et non Φραντζής, în „Byzantinische Zeitschrift“, 44 (1951), 373—378; idem, Sphrantzes et non Phrantzes. A nouveau, în „Revue des études byzantines“, XX (1951), p. 170—171, cf. și P. Năsturel, Témoignages roumains sur les formes Sphrantzes et Phrantzes, în „Revue des études byzantines“, XIX (1961), Mélanges Raymond Janin, p. 441—443.

² Vezi p. 65,7: „Luca Notara, care mai pe urmă a ajuns mare duce“ sau „neștiind nenorocitul de mine că în viitor nenorociri mai dureroase vor da peste mine“ ș.a.

Valoarea literară și istorică a operei Această carte de *Memorii* a lui Georgios Sphrantzes este o scriere unică și credem că nu a fost îndeajuns apreciată. Scrieri ca aceasta lipsesc în literatura istorică bizantină aproape cu desăvârșire. S-ar putea ase-măna doar cu așa-zisul *Strategikon* al lui Kekaumenos. Scrierile istorice bizantine sînt de obicei foarte puțin personale și caută să fie scrise după toate regulile învățate ale unei opere istorice literare. Cartea de *Memorii* a lui Georgios Sphrantzes este o scriere personală firească și captivantă prin sinceritatea ei. Un mare demnitar bizantin, sfetnic apropiat a trei împărați, ajuns apoi rob de război, sărac și îndurînd multe suferințe, își povestește, cînd pe larg cînd pe sărite, nefericita sa viață, altă dată în mare cinste și de belșug; ne-o povestește cu amănunte personale, cu atît mai de preț cu cît mai rar se întîlnesc în literatura istorică bizantină, de obicei savantă și destul de rigidă. De aceea această carte de *Memorii* a lui Georgios Sphrantzes, mai ales în părțile ei narrative, rămîne de o vădită valoare literară.

Dar și valoarea ei istorică este însemnată. Slujitor apropiat sub trei împărați, a avut prilejul să cunoască multe lucruri și întîmplări destul de importante, care, cunoscute fiind numai din cartea lui de *Memorii*, fără ea s-ar fi scufundat în noianul uitării. Spre a feri pe ultimul împărat de învinuirea că n-ar fi fost prevăzător în fața primejdiei ce amenința, ne povestește cu durere cît s-a zbatut și ce n-a făcut spre întîmpinarea catastrofei, lucruri neștiute de aiurea.¹

Valoarea operei pentru istoria românilor Și pentru istoria românilor opera lui Sphrantzes nu este lipsită de valoare. Numai în aceste *Memorii* se întîlnește știrea de preț că în preajma primejdiei care a dus la prăbușirea statului bizantin se aștepta ajutor, măcar în bani, de la români (XXXVI, 8); altă știre unică e că împăratul Constantin al XII-lea i-a cedat lui Iancu de Hunedoara printr-un hrisov, pe care însuși Sphrantzes îl scrie, Mesemvria în schimbul unui eventual ajutor militar (XXXVI, 11). În cap. XIII, 1—3 ne vorbește despre călătoria în Ungaria a împăratului Ioan al VIII-lea Paleologul din 1424 și întoarcerea acestuia prin Chilia românească de la Dunăre, unde sînt trimise din Bizanț corăbii, care să-l aducă acasă. În 1456 înregistrează moartea guvernatorului Ungariei Iancu (XXVII, 14), iar în 1462 expediția lui Mahomed al II-lea în Țara Românească (XLII, 3), în sfîrșit sub anul 1476, bătrîn, bolnav și din depărtare, amintește în chip vag și neexact de înfrîngerea suferită de Mahomed al II-lea în Moldova, confundînd-o cu Țara Românească (XLVII, 6).

Știri privitoare la români nu lipsesc nici în adaosul din istoria turcească, pe care Macarie l-a făcut la cartea de *Memorii* a lui Sphrantzes. În I 22, p. 335, 16—24 e amintită lupta de la Rovine, din care turcii

¹ Vezi V. Grecu, *Das Memoirenwerk des Georgios Sphrantzes*, în *Actes du XIIe Congrès International des Etudes Byzantines*, p. 336.

s-ar fi retras din cauza locului neprielnic, iar Mircea, Μιλτζας, s-ar fi împăcat să plătească tribut; iar în I 23, p. 229,13—14 se spune că Mahomed I a sporit pe cât s-a putut tributul Țării Românești și al Moldovei; și tot I 23, p. 231, 10—14, că Murad al II-lea, după o expediție nereușită în Țara Românească și în Moldova, plecînd a doua oară cu război, iar românii chemînd pe unguri în ajutor, a rămas învingător căzînd dintre unguri și români mai mult de 30 000, turci însă puțini.

În octombrie 1571, flota turcească a fost învinsă la Naupactos (Lepanto) de Don Juan d'Austria. Macarie, mitropolit la Monemvasia, crezînd că ar fi venit timpul să scape de sub jugul turcesc, intră în legătură cu învingătorul. Dar, amăgit în nădejtile sale, trebuie să fugă din fața stăpînirii turcești și pribegește la Neapole în Italia. Aici i-a căzut în mîna cartea de *Memorii* a lui Georgios Sphrantzes¹. Voind ca lumea să-l bage în seamă și, mai ales, să obțină anumite ajutoare, îndeosebi bănești, a căutat să arate din ce neam vechi și mare se trage și ce origine strălucită are² și ce bogății și avere a lăsat în patria sa. Și atunci s-a apucat și a prefăcut în acest sens cartea de *Memorii* a lui Georgios Sphrantzes. Ca să aibă o înfățișare cât mai verosimilă, i-a sporit mult cuprinsul, aproape de trei ori încă pe atîta. I-a adăugat la început o istorie pe scurt a dinastiei Paleologilor și apoi a turcilor de la origine pînă la moartea cuceritorului Constantinopolului Mahomed al II-lea; acesta a murit în 1481, Macarie însă nu și-a dat seama de acesta, căci la sfîrșit declară că încheierea scrierii sale o face în 1478. I-a mai făcut și alte felurite adaosuri, mai mici sau mai mari, îndeosebi cu privire la neamul său Melissenos; a împărțit-o în patru cărți și a pus-o în circulație sub numele lui Georgios Phrantzes cu titlul de *Cronică*, Χρονικόν³.

Lucrării *Memorii*, singura scriere autentică, fiind pe trei sferturi mai mică, i s-a spus *Cronica mică*, *Chronicon Minus*, iar falsificatului lui Macarie, *Cronica mare*, *Chronicon Maius*, amîndouă sub numele Georgios

Cronica mare;
Cronica mică

¹ Și anume un alt exemplar decît manuscrisele care ni s-au păstrat, dar la Neapole cartea de *Memorii* a lui Georgios Sphrantzes se găsea. Învățătur umanist italian Leo Allatius, grec originar din Chios, în studiul în legătură cu ediția sa a *Istoriei* lui Gheorghe Acropolites, apărută în *Corpus scriptorum historiae byzantinae* de la Paris, 1651, studiu intitulat *De Georgiis Diatriba*, la pag. 426 ne spune că, pe lîngă *Codex Otobonianus Graecus 260*, a mai avut un *Codex Neapolitanus* din Bibliotheca Sanctorum Apostolorum Clericorum Regularium.

² Macarie și-o urcă pînă în timpul lui Constantin cel Mare; se vede că pe atunci ticluirea de genealogii fantastice era la modă. F. Pall, *Marino Barlezio, uno storico umanista*, în *Mélanges d'histoire générale*, 2 (Cluj, 1938), arată că acest umanist a ticluit o genealogie pentru familia patronului său Angelo, urcînd-o pînă în timpurile romane (după „Byzantinische Zeitschrift“, 39, 1938, p. 262).

³ Vezi V. Grecu, *Georgios Sphrantzes. Leben und Werk. Makarios Melissenos und sein Werk*, extras din „Byzantinoslavica“, XXVI/1 (1965, p. 62—73).

Phrantzes. În timp ce așa-zisa *Cronică mică* a rămas aproape uitată, falsificatul lui Macarie a avut o largă răspîndire¹, fiindu-ne transmisă prin numeroase manuscrise, și veacuri întregi a trecut drept adevărata operă istorică a lui Sphrantzes. Discuția ce se purta era mai mult în jurul problemei dacă *Cronica mică* prezintă un rezumat al celei mari sau dacă autorul și-a dezvoltat dintr-însa *Cronica mare*², concluzia aceasta fiind în general acceptată. Dar la Congresul de studii bizantine de la Sofia din 1934, I.B. Papadopoulos a pus în discuție autenticitatea așa-zisei *Cronica mare* a lui Georgios Phrantzes, aducînd argumente foarte vajnice contra autenticității ei³. Cu toată tăria argumentelor aduse, concluzia discuțiilor a fost însă că scrierea e totuși autentică, dar nu este lipsită de multe interpolări și falsificate ulterioare, adăugate de Macarie al Monemvasiei⁴, părere la care s-a asociat și I.B. Papadopoulos. Dar în fața nepotrivilor, nu puține, din *Cronica Mare*, R.I. Loenertz, în înțelegere cu Franz Dölger, au dovedit că numai așa-zisa *Cronică mică* — dar cred că acesteia i s-ar spune mai nimerit carte de *Memorii* — este scrisă de Georgios Sphrantzes, pe cînd așa-zisa *Cronică mare*, pusă în circulație sub numele Georgios Phrantzes, e un falsificat al lui Macarie Melissenos⁵.

Manuscrise Lucrarea *Memorii* a lui Georgios Sphrantzes ni s-a păstrat în cinci manuscrise. Cel mai de seamă este codicele vatican *Ottobonianus Graecus 260* din secolul al XVI-lea. E un codice de cuprins variat și pe foile 113—206 cuprinde cartea de *Memorii* a lui Sphrantzes (vezi fig. 1—3). Îl însemnăm cu sigla **O**.

Al doilea manuscris atribuit secolului al XVII-lea, aflător în Biblioteca Națională din Torino, este codicele *Taurinensis 246* (B VI 20), pe care îl însemnăm cu sigla **T**. Pe urma unui incendiu întîmplat la 26 ianuarie 1904 a suferit, din fericire, puține stricăciuni. S-au nimicit

¹ Și cronicarul Radu Popescu s-a folosit de el (vezi N. Iorga, *Istoria literaturii române*, ed. a 2-a, p. 360) și Dimitrie Cantemir, în *Istoria Imperiului otoman* (vezi P. P. Panaitescu, *Dimitrie Cantemir*, București, 1958, p. 1,7).

² Vezi V. Grecu, *Das Memoirenwerk des Georgios Sphrantzes*, p. 323.

³ *Phrantzes est-il réellement l'auteur de la grande chronique qui porte son nom?* în „Bulletin de l'Institut Archéologique Bulgare”, IX (1935), 177—189.

⁴ Vezi îndeosebi Franz Dölger, *Ein literarischer und diplomatischer Fälscher des 16. Jahrhunderts: Metropolit Makarios von Monembasia*. Otto Glauning zum 60. Geburtstag Festausgabe aus Wissenschaft und Bibliothek, Leipzig, 1936, p. 25—35, sau *Byzantinische Diplomatie*, Buch-Kunst-Verlag Ettal, 1956, p. 371—383.

⁵ R. I. Loenertz, *Autour du Chronicon Maius attribué à Georges Phrantzes*, Miscellanea G. Marcati III (= Studi e Testi, 123, 1948, p. 273—311), și semnalarea lui Franz Dölger în „Byzantinische Zeitschrift”, 43 (1950), p. 63. Printre izvoarele lui Macarie, din care și-a scos adaosurile, Loenertz indică și *Cronograful* lui Dorotei al Monemvasiei. Într-o scrisoare din 27 iunie 1962 îmi comunică faptul că, în urma dovezii aduse de Elisaveta Zachariadu în Πελοποννησιακά, V (1961), p. 46—59, ar înlocui „Dorotei al Monemvasiei” cu “Εκθεσις χρονικά din 1517. Izvoare de-ale lui Macarie au mai indicat și I.B. Papadopoulos și Stepsky-Doliwa. dar mai rămîn unele încă de descoperit.

un rînd-două de pe marginea de sus și cîteva litere pe marginea dinăuntru, din jumătatea de sus a paginii, dar 22—23 de rînduri sînt aproape intacte (vezi fig. 4—5)¹.

Cel de-al treilea manuscris este codicele *Vallicellianus CLXXII*, fascicula 4, pe care îl însemnăm cu sigla V. E din secolul al XVII-lea. Pe pagina 1, în colțul de sus din dreapta, se găsește următoarea însemnare autografă „*De hoc Leo Allatius diatriba de Georgiis in Georgio Phrantza pag. 426*” (vezi mai sus, p. XIII, n. 2). E deci foarte probabil că manuscrisul a fost scris de Leo Allatius (1586—1669). E și scris mult mai îngrijit decît celelalte două și e aproape fără greșeli de ortografie; îl are regulat pe iota subscriptum, care în O și T lipsește. Foarte probabil că tot Allatius a încercat să împartă textul în capitole, 68 de toate, dar foarte inegale; de aceea n-am păstrat această împărțire, mai ales că în O și T textul este scris în continuare.

În toate trei manuscrisele anii sînt arătați prin cele două cifre din urmă ale erei bizantine (5508 de la facerea lumii pînă la anul 1 e.n.), pe margine fiind transformați în e.n., indicată prin ultimele trei cifre grecești în O și T, iar în V prin patru arabe. O, T și V sînt independente unul de altul, fiecare fiind copiat din alt codice, aceasta o dovedesc lipsurile, adică lacunele care nu le sînt comune.

Celelalte două manuscrise, al patrulea și al cincilea, codicele *Barberinianus Graecus 175 și 176*, pe care le însemnăm cu siglele C și D, prin aceleași greșeli și variante comune, se arată a fi două copii fidele, dar independente una de alta, ale lui V. La început au chiar însemnarea „*Ex codice ms Leonis Allatii*”².

Deși nu lipsesc știri că au existat și alte manuscrise³, totuși n-am mai putut da de urma nici unui manuscris care să conțină textul *Memoariilor* a lui Georgios Sphrantzes.

Cum am amintit mai sus, cartea de *Memorii* falsificată de mitropolitul Monemvasiei Macarie Melissenos s-a păstrat în numeroase manuscrise, dar dat fiind că e vorba de un falsificat, pentru editarea textului acestuia nu ne-am folosit decît de două manuscrise constatate de I. B. Papadopoulos că sînt cele mai apropiate de arhetipul falsificatului, și anume codicele *Ambrosianus P. 123 sup.* (gr. 641), însemnat cu sigla A, și codicele *Taurinensis B II 20* (gr. 102 bis), însemnat cu sigla B⁴. Din aceste două codice reproducem în clișee ultimele două pagini (vezi fig. 6 și 7), pentru că, așa cum se prezintă în manuscris, sînt încă o dovadă a falsificării lui Macarie. Se prea poate ca aceste codice să fie dintre cele

¹ Vezi fotocopia paginei 1 la I. B. Papadopoulos, *Διατριβαι*, p. 88.

² Despre manuscrise mai pe larg vezi V. Grecu, *Das Memoirenwerk des Georgios Sphrantzes*, p. 328—332.

³ Vezi mai sus, p. XIII, n. 2, unde, pe lîngă un codice napolitan, se mai aminteste și de un codice *Scoriaci in Bibliotheca Regia*.

⁴ După I. B. Papadopoulos, p. X, din ediția sa, B ar fi din secolul al XVI-lea, iar A de la sîrșitul aceluiași secol.

dintii încercări de falsificarea ticluită prin cei dintii ani (1572—1575) de după refugiul său în Italia.

Ediții Lucrarea *Memorii* a fost editată o singură dată de I. Franz, sub titlul: „Iohannes Franzius, Γεωργίου Σφραντζῆ Χρονικὸν μικρόν”, în colecția *Classicorum auctorum e Vaticanis codicibus editorum tomus IX* curante A. (ngelo) M. (ai). Romae 1837. Pe pag. 594 e o mică introducere, cu titlul *De Georgii Phrantzæ Chronico Minore monitum*, și pe p. 595—596 un cuvînt către cititori: *Iohannes Franzius lectori* și apoi textul grecesc, cu o paginație deosebită 1—100. Textul a fost publicat după un singur manuscris, și anume după o copie făcută de August Theiner din codicele *Ottobonianus 260*. Această ediție o însemnăm cu sigla f. Ediția a fost retipărită în întregime de I.P. Migne, *Patrologia*, Series Graeca, vol. 156, Paris, 1866, col. 1025—1080.

Falsificatul lui Macarie, socotit drept operă autentică a lui Sphrantzes, a fost editat prima oară, după un singur manuscris aflător la München, de Franz Karl Alter la Viena în 1796 sub titlul *Χρονικὸν Γεωργίου Φραντζῆ νῦν πρῶτον ἐκδοθὲν ἐπιμελείᾳ Φραγκίσκου Καρ. Ἄλτερ, δαπάνῃ καὶ γράμμασι Μαρκίδων Πουλίου*¹.

Luîndu-se după această ediție și mai folosind încă un manuscris ce se găsea la Paris, Im. Bekker l-a editat în cunoscutul *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae* inițiat de Niebuhr, apărut la Bonn, sub titlul: *Georgius Phrantzes, Ioannes Cananus, Ioannes Anagnostes ex recensione Immanuelis Bekkeri*, Bonnae, 1838, Γεωργίου τοῦ Φραντζῆ Χρονικὸν p. 1—453, de unde a fost retipărit de Migne, 156, 637—1022. Ediția lui Bekker o însemnăm cu sigla b.

În vederea unei îngrijite ediții critice, a făcut întinse pregătiri I.B. Papadopoulos², colaționînd și cercetînd nu mai puțin de 21 de manuscrise. Rodul muncii sale a fost editarea primelor două cărți în cunoscuta colecție „*Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana*” sub titlul: *Georgios Phrantzes, Chronicon*, vol. I, editat I.B. Papadopoulos, Lipsiae, 1935, ediție pe care o însemnăm cu sigla p. Pornind cu credința că este o lucrare autentică a lui Sphrantzes, pe de o parte, iar pe de alta că falsificatul lui Macarie a fost făcut în grabă, fără atenția cuvenită și de aceea cu multe nepotriviri și locuri greșit

¹ *Les Markides Poulio*, pe cheltuiala cărora s-a tipărit, „c'étaient des Roumains balcaniques Pului, Puiu”, vezi N. Jorga, în „Revue historique”, VII (1930) 247.

² Cele mai multe din numeroasele lui cercetări au fost adunate și editate de Odisseu Lampsides sub titlul: I. B. Παπαδοπούλου, Αἱ περὶ Γεωργίου Φραντζῆ διατριβαὶ ἐκδίδονται ἐπιμελείᾳ Ὀδυσσεῶς Λαμπιδίου, Atena, 1957, p. 125. Să se vadă și completările făcute de R. J. Loenertz în „Byzantinische Zeitschrift”, 52 (1959), p. 97—98.

înțelese, în fața acestor greutăți se vede că Papadopoulos a renunțat să scoată cel de-al doilea volum, care n-a mai apărut.¹

Ediția' de față La întocmirea ediției de față, pentru stabilirea textului lucrării *Memorii* a lui Georgios Sphrantzes au fost folosite pentru prima oară toate manuscrisele cunoscute care ne-au păstrat acest text. La stabilirea textului, lucru care a format grija și preocuparea principală, s-a ivit o dificultate mare. Sphrantzes și-a scris *Memoriile* în limba de toate zilele a poporului. Dar în manuscrise se întâlnesc nu o dată alătura și forme literare, ca αἰθεντός, αἰθέντες și αἰθένται, γυναῖκα și γυναῖκαν, μοι dar și μέ pentru dativ, ἀπό cu genetivul, dar și cu acuzativul, μετά cu acuzativul în loc de genetiv, dar și cu genetivul, ș.a.m.d. În lipsa manuscrisului original al lui Sphrantzes, neputîndu-se hotărî dacă inconsecvențele în limbă sînt chiar ale autorului sau ale diferiților copişti, mai ales că manuscrisul V din punctul de vedere al limbii este mai literar, pe cînd O și T se apropie mai mult de limba grăită, în textul ediției de față inconsecvențele au fost păstrate, dîndu-se totuși precădere codicelor O și T, și deosebiriile fiind notate cu grijă în aparatul critic.

La stabilirea textului în așa-zisa *Cronică mare*, editorii de mai înainte, crezînd în autenticitatea ei, au căutat să îndrepte nepotrivirile și greșelile întîlnite, îndeosebi ultimul editor, I. B. Papadopoulos, luînd nu o dată în ajutor lucrarea *Memorii*. În ediția de față, ținîndu-se seama de faptul că așa-zisa *Cronică mare* a lui Phrantzes este un falsificat făcut în pripă de Macarie, nepotvirile au fost păstrate în text, puse fiind pe socoteala falsificatorului, mai ales așa cum se întîlnesc în codicele A și B².

Aparatul critic În aparatul critic n-au fost trecute din manuscrise greșelile de ortografie și de accent decît numai cînd însemnau o deosebire fie morfologică, fie de sens. Cînd în aparatul critic apare sigla V, să se știe că aceeași variantă e și în C și D; cînd rareori se întîlnesc variante deosebite în toate trei manuscrisele, sînt indicate și acestea, fiecare cu sigla ei. Cînd în aparatul critic, lîngă siglele O și V, nu apare și sigla T, să se știe că locul respectiv a fost distrus de incendiul suferit de T.

¹ Din aceeași cauză cred că n-a mai apărut nici ediția pe care o pune la cale J. B. Bury încă de la sfîrșitul secolului trecut. Vezi „Byzantinische Zeitschrift“ VI, (1897), p. 214. Nu știm de unde scoate informația că vol. II din ed. Papadopoulos a apărut la Lipsca în 1954, M. E. Colonna, *Gli istorici bizantini dal IV al XV secolo, I. Storicî profani*, Napoli, 1956, p. 122. Inexactă e și informația de la p. 121 că Sphrantzes în 1449 a fost în Spania.

² Din aceeași cauză n-au putut fi de folos pentru stabilirea textului așa-zisei *Cronici mari* nici propunerile din Stephanie von Stepski-Doliwa, *Studien zur Syntax des byzantinischen Historikers Georgios Phrantzes*, Inaugural-Dissertation, München, 1935.

SIGLE—SIGLA

O = *Codex Vaticanus Ottobonianus Graecus 260*, f. 113—206; saec. XVI.

T = *Codex Taurinensis 246* [B VI 20], saec. XVII.

V = *Codex Vallicellianus Gr. CLXXII*, fasc. 4, saec. XVII.

C = *Codex Vat. Barberinianus Gr. 175* f. 1—97, saec. XVII.

D = *Codex Vat. Barberinianus Gr. 176*, f. 1—81, saec. XVII.

A = *Codex Ambrosianus P 123 sup.* (gr. 641); (1574—1576?)

B = *Codex Taurinensis B II 20* (gr. 102 bis); (1572—1574?)

f = Iohannes Franzius, *Γεωργίου Σφραντζή Χρονικὸν μικρὸν*, Romae, 1837.

b = Bekker Immanuel, *Γεωργίου τοῦ Φραντζῆ Χρονικὸν*. Bonnae, 1938
pp. 1—453.

p = Papadopoulos, I. B., *Georgios Phrantzes: Chronicon*, vol. I, Lipsiae, 1935.

Char. = Ch. Ch. Charitomidis, *Κριτικαὶ παρατηρήσεις εἰς τὸν Γεώργιον Φραντζῆν*, in „Πλάτων“ 4 (1952), 79—98.

Notă: Cînd o variantă este arătată sub sigla **V**, să se știe că aceeași variantă se află în **C**, și **D**; cînd, rareori, este vreo deosebire, se indică și variantele respective sub siglele **C** și **D**.

Cititorul aparatului critic va observa că uneori varianta din **T** nu este arătată. Nu a fost arătată pentru că rîndurile sau literele respective au fost distruse de incendiu.

Nota! **V** indicat consensum codicum **V C D**; *discrepantiae paucae, quae sunt, indicantur siglis C et D.*

Discrepantiae codicis T nonnunquam desiderantur, quia illa loca incendio deleta sunt.

Georgii Sphrantzis genuinum opus litteris 10/12 impressum est; Pseudo-Sphrantzis loca ex genuino opere exhausta litteris 10/10, aliunde sumpta 8/10, ipsius additamenta continua longaque litteris 8/8 vel cursantibus rotundis impressa sunt, si brevia ubicumque raris spatiis dispersa fiunt.

GEORGIOS SPHRANTZES

MEMORII
1401—1477

ΟΙΚΤΡΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΦΡΑΝΤΖΗΣ, Ο ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΒΕΣΤΙΑΡΙΤΗΣ,
ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΤΑΧΑ ΜΟΝΑΧΟΣ, ΤΑΥΤΑ ΕΓΡΑΨΑΜΕΝ ΑΠΟ ΤΩΝ
ΚΑΘ' ΕΑΥΤΟΝ ΚΑΙ ΤΙΝΩΝ ΜΕΡΙΚΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
ΕΝ ΤΩ ΤΗΣ ΑΘΛΙΑΣ ΖΩΗΣ ΑΥΤΟΥ ΧΡΟΝΩ.

5 Καλὸν ἦν μοι, εἰ οὐκ ἐγεννήθην, ἢ παιδίον ἀποθανεῖν.
Ἐπειδὴ τοῦτο οὐκ ἐγένετο, ἰστέον ὅτι ἐν ἔτει ς^ϛθ^ω ἐγεννή-
θην, Ἀδγούστῳ λ', ἡμέρᾳ τρίτῃ· ἀνεγεννήθην δὲ ὑπὸ τῆς
δοσιωτάτης καὶ ἀγίας Θωμαίδος, περὶ ἧς ἐν τῷ προσήκοντι
τόπῳ μέλλομεν διηγήσεσθαι τάληθές.¹

10 I, 1. Καὶ τῆ κη^η τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τοῦ δεκάτου ἔτους ἐσκοτώθη
ὁ ἀμνηρᾶς Παῖαζήτης παρὰ τοῦ Τεμήρη· ὃς δὲ Παῖαζήτης ἦν πέμπτος
αὐθέντης τῆς γενεᾶς αὐτοῦ. Ἐρτογρούλης γὰρ ἦν ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεύτε-
ρος Ὀτμάνης, ἐξ οὗ καὶ Ἀτουμαλίδαι· ὁ τρίτος Ὀρχάνης, ὁ τέταρτος
Μοράτης, ὁ πέμπτος Παῖαζήτης, ὁ ἕκτος Μεχέμετις, ὁ ἕβδομος Μορά-
15 τῆς, ὁ ὄγδοος Μεχέμετις, ὃς δὴ καὶ ἡμᾶς ἠχμαλώτευσεν καὶ ἐξέσωσε τῆς
Κωνσταντινουπόλεως.

II, 1. Εἰς τὰς ἀρχὰς οὖν τοῦ ιβ^{ου} ἔτους ἐπανῆλθεν ἀπὸ τῆς Δύσεως
εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ ἅγιος βασιλεὺς κύρ Μανουὴλ ὁ Παλαιο-
λόγος.

20 2. Καὶ τῷ ιγ^ω ἔτει μηνὶ Φεβρουαρίου η^η ἐγεννήθη αὐτῷ καὶ ὁ
δεύτερος Κωνσταντῖνος, ὃς ἐγεγόνει καὶ βασιλεὺς.

1 Σφραντζῆς O: Φραντζῆς, V | ὁ καὶ πρωτοβεστιαρίτης O: πρωτοβεστιαρίτης, καὶ
V || 2 ἐγράψαμεν O: ἐγραψεν V | ἀπὸ] ὑπὸ OV: ὑπὲρ f || 3 εαυτὸν V: αὐτὸν O: αὐτὸν f || 3
γεγονότων TV: γενομένων O || 4 post χρόνῳ add. ἀπὸ τοῦ κυρίου ἡμῶν (κυρίῳ ἡμῶν om C)
Ἰησοῦ Χριστοῦ γεννήσεως ,αυα^ω ἔτει V: om. OT || 6 Ἐπειδὴ OT: Ἐπεὶ δὲ V | ἰο^ωων
OT: ἰο^ωτε V | mg. ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως ,αυα^ω OT: 1392 (!) V || 7 Ἀδγούστῳ OT: Ἀδ-
γούστῳ V || 8 καὶ ἀγίας OT: om. V || 9 διηγήσεσθαι OV: διηγήσεσθαι T || 10 || *titulum*
ponit κεφάλαιον α' V: om. OT | μηνὸς O: om. TV | mg. υβ' OT: 1402 V || 11 Παῖαζήτης
OT: Παγιαζήτης V | Τεμήρη OT: Ντεμήρη V || 13 Ὀτμάνης OT: Ὀτθμάνης V | 13
Ἀτουμαλίδαι OT: Ἀτουμαλίδους V || 14 Μοράτης OT: Μουράτης V | Παῖαζήτης OT:
Παγιαζήτης V | Μεχέμετις O: Μεχέματ T: Μεεμέτης V || 14—15 ὁ ἕβδομος — Μεχέμετις
OT: om. V || 15—16 ἡμᾶς — Κωνσταντινουπόλεως OT: τὴν Κωνσταντινούπολιν ἠχμαλώ-
τευσεν V || 17 || *titul. pon.* κεφαλ. β' V: om. OT | mg. υδ' OT: 1404 V | 17 οὖν τοῦ OV:
αὐτοῦ T || 20 mg. υε' OT: 1405 V | post αὐτῷ add. υἱὸς V: om. OT καὶ βασιλεὺς
ἐγεγόνει V.

¹ Vide infra cap. XVIII.

NENOROCITUL DE MINE GEORGIOS SPHRANTZES,
FOST ȘI PROTOVESTIARIT¹, CHIPURILE² MONAH GRIGORE,
LE-AM SCRIS ACESTEA DESPRE MINE ȘI DESPRE UNELE
DINTRE EVENIMENTELE DIN TIMPUL NENOROCITEI
MELE VIETI.

Bine îmi era mie dacă nu m-aș fi născut sau să fi murit de copil. De vreme ce n-a fost așa, să se știe că m-am născut în anul 6909, august 30, într-o zi de marți; iar la botez am fost ținut de preacuvioasa sfânta Tomaida, despre care la locul cuvenit voi povesti tot adevărul³.

1401

1402 I, 1. Și la 28 ale lunii iulie din anul 10⁴ a fost ucis sultanul Baiazid de către Temir⁵; acest Baiazid era al cincilea domnitor din neamul lui. Căci Ertogrul a fost întâiul, și al doilea Otman⁶, după care s-au și chemat otmanlîii; al treilea Orchan⁷, al patrulea Murad⁸, al cincilea Baiazid⁹, al șaselea Mehemet¹⁰, al șaptelea Murad¹¹, al optulea 15 Mehemet¹², care ne-a și robît și ne-a izgonit din Constantinopol.

1403 II, 1. La începutul anului 12¹³ s-a întors din Apus la Constantinopol sfințitul împărat chir Manuil Paleologul.

1405 2. Și în anul 13¹⁴, luna februarie 8, i s-a născut cel de-al doilea 20 Constantin, care a ajuns și împărat¹⁵.

1 Sphrantzes O: Phrantzes V || 17. pe margine 404 OT: 1404 V.

¹ Protovestiaritul avea rangul al 19-lea în ierarhia aulică bizantină. Împăratul Constantin al XII-lea luase măsurile cuvenite să-l înalțe la rangul al 6-lea de mare logofăt (vezi XXXIV, 9). Dar evenimentele ce-au dus la cucerirea Constantinopolului precipitându-se, împăratul n-a apucat să-și pună hotărîrea în aplicare. Așa se face că G. Sphrantzes își pune numai titlul de protovestiarit. Cf. și R. Guiland, *Le protovestiarite Georges Phrantzes* în „Revue des études byzantines“, VI (1948), p. 48—57.

² ἰάχα = chipurile; arătîndu-se umilința călugărului care nu se pretinde a fi înzestrat cu adevărata virtute monahală.

³ Vezi mai jos cap. XVIII.

⁴ 6910.

⁵ Timur-Lenk (1369—1404); de fapt Baiazid Fulgerul n-a fost ucis, ci a murit prizonier în 1403, după înfrîngerea din iulie 1402 la Ancara.

⁶ 1288—1326.

⁷ 1326—1362.

⁸ Murad I (1362—1389).

⁹ 1389—1402.

¹⁰ Mahomed I 1402—1413 în Asia Mică; 1413—1421 și în partea europe ană.

¹¹ Murad al II-lea 1421—1451.

¹² Mahomed al II-lea 1451—1481.

¹³ 6912 (1 septembrie 1403 — 31 august 1404).

¹⁴ 6913.

¹⁵ Constantin al XII-lea, Paleologul, 1448—1453.

III, 1. Ἄφ' οὗ δὴ ἰβ^{ου} ἔτους μέχρι καὶ τοῦ κα^{ου} πολλῶν γενομένων ἀναγκαίων καὶ μνήμης ἀξίων, λέγω δὴ, τῆς εἰς τὴν Δύσιν ἀφίξεω τῶν πέντε υἱῶν ἀμηρᾶ τοῦ Παῖαζήτη, ἦγουν τοῦ Μουλσουμάνου, τοῦ Μωσῆ, τοῦ Ἰεσσαί, τοῦ Μεχέμετι καὶ τοῦ Ἰωσοῦφη, ὃς ἐγεγόνει καὶ Χριστιανὸς καὶ Δημήτριος ἐπωνομάσθη· τοῦ θανάτου τοῦ βασιλέως κυροῦ Ἰωάννου εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τῆς ἐλεύσεως ἐκεῖ τοῦ ἁγίου βασιλέως κυροῦ Μανουήλ καὶ θεοῦ αὐτοῦ καὶ τῆς τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ δεσπότη κυρ Ἀνδρονίκου εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἀποκαταστάσεως· καὶ τοῦ θανάτου τοῦ δεσπότη κυρ Θεοδώρου τοῦ πορφυρογεννήτου εἰς τὸν Μυζηθρᾶν καὶ τοῦ ἁγίου βασιλέως καὶ ἀδελφοῦ αὐτοῦ κυρ Μανουήλ εἰς τὸν Μορέαν ἐλεύσεως· καὶ τοῦ θανάτου τοῦ ἀμηρᾶ Μουλσουμάνου παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Μωσῆ καὶ τῆς τριετοῦς μάχης αὐτοῦ δὴ τοῦ Μωσῆ μετὰ τοῦ βασιλέως τοῦ ἁγίου κυρ Μανουήλ· καὶ τῆς περὶ τὰ μέρη τῆς Λαρίσου ἐκτυφλώσεως Ὁρχάνη, τοῦ υἱοῦ τοῦ Μουλσουμάνου· καὶ τῆς ἐλεύσεως ἀπὸ τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὴν Δύσιν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Μεχέμετι τοῦ καὶ Κυρίτζη καὶ τῆς ἥττης καὶ ἐπιστροφῆς αὐτοῦ εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ πάλιν ἐλεύσεως αὐτοῦ διὰ τῆς Πόλεως εἰς τὴν Δύσιν καὶ τῆς νίκης αὐτοῦ καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Μωσῆ· ἔτι δὲ καὶ τοῦ δευτέρου υἱοῦ τοῦ ἁγίου τοῦ βασιλέως κυρ Μανουήλ, Κωνσταντίνου τὸν θάνατον ἐν τῇ Μονεμβασιά, ἀλλὰ δὴ καὶ δύο θυγατέρων αὐτοῦ· καὶ τῆς γεννήσεως εἰς τὴν Πόλιν τοῦ αἰθνητοπούλου κυρ Μιχαήλ καὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ὑπὸ λοιμώδους νοσήματος καὶ τοῦ θανάτου ὁμοίως τοῦ τζαλαπῆ κυρ Δημητρίου· καὶ τῆς γεννήσεως τοῦ αἰθνητοπούλου κυρ Δημητρίου καὶ τοῦ αἰθνητοπούλου κυρ Θωμᾶ· καὶ ἄλλων τινῶν μερικῶν ἀναγκαίων. Ταῦτα δὴ πάντα διὰ τὸ τῆς ἡλικίας μου ἀτελεῆς πάντη, οὐ καλῶς εἰδότες μου καὶ ἀκριβῶς, ἐν ᾧ δὴ χρόνῳ καὶ μηνὶ ἐγένοντο καὶ πῶς, σιωπῆ παραλείπω.

IV, 1. Τὸν δὲ Ἰούλιον μῆνα τοῦ κα^{ου} ἔτους ἐξελθὼν ἀπὸ τῆς Πόλεως ἀπῆλθεν εἰς τὴν νῆσον Θάσον ὁ ἅγιος βασιλεὺς κυρ Μανουήλ καὶ ἀπῆρεν αὐτὴν τὸν Σεπτέβριον τοῦ κβ^{ου} ἔτους. Εἶτ' ἀπ' ἐκεῖ ἀπῆλθεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ εἰς τὸν Μορέαν καὶ ἔκτισε τὸ Ἐξαμίλιον.

1 τοῦ OT: τῶν V || 1—2 γενομένων OT: γεγονότων V || 2 τῆς V: τὴν OT || 3 Παῖαζήτη OT: Παγιαζήτη V || 3, 11 Μουλσουμάνου OT: Μουσουλμάνου V || 4 Μεχέμετι OT: Μεμέτη V | Ἰωσοῦφη OTV || 7 θεῖου O: τοῦ θεῖου V || 7, 17 υἱοῦ V: om. O || 7 δεσπότη — 8—9 θανάτου τοῦ OTVC: om D || 8 ἀποκαταστάσεως TVB: καταστάσεως O || 9 τὸν OTV: τὴν BC || 9—10 Μυζηθρᾶν OT: Μιζυθρᾶν V || 10—11 τὸν Μορέαν OT: Μορεαν C: Μωρίαν VD || 10 τοῦ₁ TV: om. O || 12 τριετοῦς OTC: τριετοῦ C || 13 τοῦ² OT: om. V | Λαρίσου OTV | Ὁρχάνη OT: Ὁρχάνου V || 14 Μουλσουμάνου OT: Μουσουλμάνου V || 15 τοῦ ἀδελφοῦ — Δύσιν OT: om. V | Μεχέμετι O: τοῦ Μεχάμετ T || 19 τὸν θάνατον OTV: τοῦ θανάτου. D || 21 λοιμώδους V: λοιμώδου OT || 22—23 Δημητρίου — κύρ OTC om. VD Δημητρίου — κύρ OTC om. V || 24 add. καὶ V: om. OT | πάντη OT: om. V || 27 mg. υἱγ' OT: 1413 V | mg. int. κεφ. γ' V: om. OT || 23 νῆσον OT: om. V || 29 ng. υἱδ' OT: 1414 V | mg. int. κεφ. δ' VD: om. OC | τὸν σεπτέβριον O: τῷ σεπτεμβρίῳ μηνὶ V || 30 Μωρέαν V | post ἔκτισε add. καὶ V: om. OT.

Evenimente din copilărie
trecute sub tăcere

III, 1. Și din anul 12 pînă la 21¹ s-au întîmplat multe evenimente vrednice de a fi neapărat amintite, și anume sosirea în Apus a celor cinci feciori ai sultanului Baiazid, adică a lui Musulman, Musa, Iese, Mehemet și Iosuf, care s-a și făcut creștin și s-a chemat Dimitrie; apoi moartea împăratului chir Ioan² la Salonic și venirea acolo a sfințitului împărat chir Manuil, unchiul lui, și instalarea la Salonic a fiului său, despotul chir Andronic³; și moartea la Mistra a despotului chir Teodor porfirogenitul⁴ și venirea în Moreea a sfințitului împărat chir Manuil, fratele lui; și moartea sultanului Mușulman⁵ de mîna fratelui său Musa⁶ și lupta de trei ani a aceluși Musa cu sfințitul împărat chir Manuil; și orbirea, în părțile Larisei, a lui Orchan, feciorul lui Musulman, și venirea din Răsărit în Apus a fratelui său Mehemet Domnișorul⁷ și înfrîngerea și întoarcerea lui în Răsărit și iarăși venirea lui prin Constantinopol în Apus și biruința lui și moartea lui Musa; dar încă și moartea la Monemvasia a celui alt fecior Constantin al sfințitului împărat chir Manuil, dar și a două fete ale lui; și nașterea la Constantinopol a prințului chir Mihail și moartea lui de molima ciumii, așijderea și moartea lui Celebi⁸ chir Dimitrie; și nașterea prințului chir Dimitrie și a prințului chir Toma; și anumite alte cîteva întîmplări însemnate. Toate acestea din cauza vîrstei mele fragede de tot, eu neștiind bine și întocmai în ce an și în ce lună și cum s-au petrecut, le trec sub tăcere.

IV, 1. În luna iulie din anul 21⁹, sfințitul împărat chir Manuil, pornind din Constantinopol, a plecat spre insula Tasos și a ajuns într-însa în septembrie anul 22¹⁰. Apoi, de acolo a plecat la Salonic și în Moreea și a zidit Hexamilion¹¹.

28 pe marg. 1414 O. V.

¹ 6912 — 6921 (1 septembrie 1403 — 31 august 1413).

² Ioan al VII-lea Paleologul, nepot de frate al împăratului Manuil al II-lea Paleologul, care l-a lăsat să domnească în locu-i în timpul călătoriei sale în Apus, decembrie 1399—1403. Despre el vezi Fr. Dölger, *Iohannes VII, Kaiser der Romäer 1390—1408*, în „Byzantinische Zeitschrift“, 31 (1931), p. 21—36.

³ Cel de-al treilea fecior al împăratului Manuil Paleologul. Despre demnitatea de despot vezi R. Guillard, *Études sur l'histoire administrative de l'empire byzantin: le despote δεσπότης*, în „Revue des études byzantines“, 17 (1959), p. 77—78.

⁴ Teodor I Paleologul a fost despot, adică a domnit în numele împăratului în Pelopones de la 1384 la 1407. Προφουρογέννητος, născutul în purpură, era o demnitate ce o dădea împăratul feciorilor săi, demnitate mai mică decît cea de despot.

⁵ Suleiman 1403—1410.

⁶ 1410—1413.

⁷ Celebi.

⁸ Domnișorul.

⁹ 6921.

¹⁰ 6922.

¹¹ Zidul de închidere a istmului de la Corint. Vezi și la V. Grecu, *Laonic Chalcocondil, Expuneri istorice*, p. 120, 18—33.

2. Τῷ κβ^ο ἔτει Μαρτίῳ γὰρ ἔσωσεν ἐν τῷ λιμένι τῶν Κεχρεῶν ὀνομαζομένῳ. Καὶ τῇ η^η τοῦ Ἀπριλίου μηνὸς ἤρξατο ἀνακαθαίρειν καὶ ἀνοικοδομεῖν αὐτὸ δὴ τὸ Ἑξαμίλιον, ὅπερ ἐνὶ τῷ μήκος οὐργιᾷ γα'. Ἀνέστησε δὲ πύργους ἐπ' αὐτῷ ρνγ'. Εὐρέθησαν καὶ γράμματα ἐν μαρ-
5 μάρῳ λέγοντα οὕτως· «Φῶς ἐκ φωτός, θεὸς ἀληθινὸς ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ, φυλάξῃ τὸν αὐτοκράτορα Ἰουστινιανὸν καὶ τὸν πιστὸν αὐτοῦ δοῦλον Βικτωρίνον καὶ πάντας τοὺς ἐν τῇ Ἑλλάδι οἰκοῦντας τοὺς ἐκ θεοῦ ζῶν-
τας. »

3. Καὶ τῷ κδ^ο ἔτει μηνὶ Μαρτίῳ ἐπανεστρεψεν εἰς τὴν Πόλιν. Ἐν
10 ᾧ μηνὶ μετὰ τὴν ἀφίξιν αὐτοῦ δὴ τοῦ ἀγίου βασιλέως καὶ ὁ πατριάρχης κύρ Εὐθύμιος ἀπέθανε· καὶ τῇ κα^η Μαΐου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐγγένοι πα-
τριάρχης ὁ Ἐφέσου κύρ Ἰωσήφ.

4. Καὶ τῷ κε^ο ἔτει ἀπῆλθεν εἰς τὸν Μορέαν ὁ βασιλεὺς κύρ Ἰωάν-
νης ἐν ἧρα τοῦ φθινοπώρου· ἐν ᾧ δὴ καιρῷ, εἰς τὴν Θεσσαλονίκην διερ-
15 χόμενος, τὸν πλαστὸν υἱὸν τοῦ Παῖαζήτου ἐκείνον τὸν Μουσταφᾶν ἀ-
πῆρε διωκόμενον παρὰ τοῦ τάχα ἀδελφοῦ αὐτοῦ Μεχεμέτι καὶ εἰς τὴν
Λήμνον ἀπέστειλε, μετέπειτα δὲ εἰς τὸν Μυζηθρᾶν.

V, 1. Ἐν δὲ τῷ χειμῶνι τοῦ αὐτοῦ δὴ ἔτους θανατικοῦ γενομένου
ἐν τῇ Μαύρῃ Θαλάσσει καὶ φαμελικῶς εὐρισκομένων εἰς κάστρον ἐν τῶν
20 ἐκεῖσε κεφαλατεύοντες ὁ γαμβρὸς μου Γρηγόριος ὁ Παλαιολόγος ὁ Μα-
μωνᾶς, ἀνὴρ ἄριστος υἱὸς μεγάλου δουκὸς τοῦ Μαρωνᾶ καὶ ἀσθέντη ποτὲ
τῆς Μονεμβασίας καὶ τῶν περὶ αὐτὴν· ἔτι δὲ καὶ ἡ ἀδελφή μου καὶ γυ-
νὴ αὐτοῦ καὶ παιδί ἐν αὐτῶν θήλυ, ἀπέθανε πρῶτον τὸ παιδί καὶ εἰς ζ'
ἡμέρας τοῦ παιδὸς ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ εἰς ἑπτὰ ἡμέρας τοῦ πατρὸς ἡ μή-
25 τηρ αὐτοῦ, ἔτι δὲ καὶ ἕξ τῶν ὑποχειρίων αὐτῶν, ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν,
ἐναπολειφθέντων δὲ δύο καὶ μόνον τῶν αὐτῶν. Ἐλθόντες ἐν τῇ Πόλει
εἶπον ἐν μιᾷ φωνῇ ταῦτα τοὺς ἀθλίους μου γενέτας, οἳ καὶ ἄλλοτρόπως
ἀπέθανον ἀκούσαντες τοῦτο, εἰ καὶ οὐκ ἀπέθανον ὡς τελέως ἀπὸ τούτου,
μετέπειτα καὶ ἀσθενῶς· ὅπερ ἦν καὶ αἴτιον τοῦ μὴ ἐλθεῖν τὸν γένησαντά
30 με εἰς τὸν Μορέαν μετὰ τοῦ ἀσθεντοπούλου κύρ Θωμᾶ εἰς τάξιν ταῦτα

1 *mg.* υἱὸς O : 1415 V | *mg. int.* κεφ. ε' VC : *om.* B | κβ^ο O : κβ' V : κγ BC Κεχρεῶν OTV || 2 ἀπριλλίου OTV | μηνὸς OT : *om.* V || 3 γα' OT : τρεῖς χιλιάδες καὶ ὀκτακόσιες V | *mg.* Περὶ τοῦ Ἑξαμίλιου Μορέως O : *om.* V || 7 τοὺς ἐκ TV : ἐκ O || 9 *mg.* υἱὸς OT : 1416 V | *mg. int.* κεφ. ζ' VD : *om.* OTC | ἐπανεστρεψεν V : ἐπανεστρεψαν OT || 13 *mg.* υἱὸς OT : 1417 V | *mg. int.* κεφ. ζ' VD : *om.* OTC || 14 φθινοπώρου OT : μεσοπώρου V || 15 ἐκείνον V : ἐκείνου OT || 16 Μεχεμέτι O : ἀμηνῶν τοῦ Μεχεμέτι T : ἀμηνῶν Μεσεμέτι V || 17 *et passim* Μυζηθρᾶν OT : Μυζουθρᾶν V || 18 θανατικοῦ γενομένου OT : θανατικὸν γεγόμενον V || 19 φαμελικῶς OT : φαμλικῶς V || 20 κεφαλατεύοντες OT : κεφαλατευόντους V | ὁ Παλαιολόγος OT : Παλαιολόγος V || 21 ἀσθέντη OT : ἀσθέντου V || 23 παιδί O : παιδὶν VD : παιδίον C | παιδὶν OVD : παιδίον C || 25 αὐτοῦ OVD : *om.* C || 25, 26 αὐτῶν OT : *om.* V || 26 μόνον O : μόνων TV | ἐν τῇ πόλει OTVD : εἰς τὴν πόλιν C || 28 ἀκούσαντες τοῦτο OT : *om.* V || 29 ἀσθενῶς OTV : ἀσθενεῖς f || 30 *et passim* Μορέαν OT : Μωρέαν V | ταῦτα O : τὰ T : τὰ τοῦ V κατὰ f.

1414 2. În anul 22, anume în luna martie, a ajuns cu bine în portul numit Chenchre ¹. Și în ziua de 8 a lunii aprilie a început să ridice dărămăturile și să reclădească știutul Hexamilion, care în lungime este de 3 800 de stînjeni ²; și a ridicat pe el 153 de turnuri. S-a găsit și o inscripție pe o marmură, sunînd așa: „Lumină din lumină, Dumnezeu 5 adevărat din Dumnezeu adevărat, să păzească pe singur stăpînitorul Iustinian și pe credinciosu lui slujitor Victorin și pe toți locuitorii din Elada care trăiesc din Dumnezeu“ ³.

1416 3. Și în anul 24 ⁴, luna martie, s-a întors la Constantinopol. În luna aceasta, după sosirea sfințitului împărat, a murit și patriarhul 10 chir Eftimie; și la 21 mai din același an a devenit patriarh mitropolitul Efesului chir Iosif.

1416 4. Și în anul 25 ⁵, în vreme de toamnă, împăratul chir Ioan ⁶ a plecat în Moreea; cu acest prilej, trecînd prin Salonic, l-a luat pe acel Mustafa, feciorul fals al lui Baiazid, gonit fiind de către chipurile, 15 fratele său Mehemet, și l-a trimis la Lemnos, iar mai pe urmă la Mistra ⁷.

V, 1. Iarna din același an a izbucnit ciumă la 20
1416 Molimă de ciumă Marea Neagră ⁸ și se aflau guvernatori cu familiile lor, într-una din cetățile de acolo, cumnatul meu Grigore Paleologul Mamonas; bărbat strălucit, feciorul marelui 20 duce Mamonas, domn odinioară peste Monemvasia și locurile dimprejurul ei; încă și soru-mea, femeia lui și o fetiță a lor; și mai întîi a murit fetița și la șapte zile după dînsa tatăl ei și la șapte zile după tatăl mama dînzei; dar încă și șase dintre oamenii de sub mîna lor, și bărbați și fe- 25 mei, rămînînd însă numai doi dintre ei. Venind la Constantinopol, într-un glas le-au spus acestea nenorociților mei părinți, care de altminteri erau să moară la auzul acestei știri; și dacă n-au murit de aceasta cu totul, mai apoi au rămas bolnavi; asta a și fost cauza că părințele meu n-a mers în Moreea cu prințul chir Toma ca să ție loc de tată ⁹ pe lîngă 30

14 fe marg. 417 OT: 1417 V.

¹ Orășel, servind de port al orașului Corint.

² Ceva peste 7 km.

³ Adică botezați creștini.

⁴ 6924.

⁵ 6925; fiind vreme de toamnă, deci după 1 septembrie și înainte de 31 decembrie, deci tot în anul 1416.

⁶ Ioan al VIII-lea Paleologul, care și dînsul era împărat din 19 ianuarie 1412, alături de tatăl său Manuil al II-lea Paleologul.

⁷ Vezi și D u c a s, XXII 3—5 ed. V. Grecu, și L a o n i c C h a l c o c o n d i l *Expuneri istorice*, p. 130 20—131, 18.

⁸ În ce privește numele, vezi K.A. 'Αμάντου Γεωγραφικά ὀνόματα în „Ἐπετερίς τῶν Βυζαντινῶν Σπουδῶν“, 28 (1958), p. 3—4.

⁹ Cuvîntul τατᾶς din manuscrisul O, ca să mă apropiez cît mai mult de limba populară a scrierii, l-am redat cu „tată“. Ducas, XXV 5 (ed. Grecu) îl redă cu παιδαγωγός = pedagog, educator. Copiștii celorlalte manuscrise, ca și editorul Franz sau copistul Theiner, neînțelegînd cuvîntul, l-au înlocuit cu altele, care nu dau frazei nici un înțeles bun.

αὐτοῦ, καὶ ἐμοῦ μετ' αὐτοῦ εἰς ὑπηρεσίαν ἐπιτραπεζίου καὶ κελλιώτου αὐτοῦ, ὡς ὄρισθημεν παρὰ τοῦ ἁγίου βασιλέως, τοῦ πατρὸς τοῦ ρηθέντος αὐθεντοπούλου· καὶ ἡτοιμαζόμεθα, καὶ ἀπὸ τοῦ ὅτι ὁ μὲν ἐμοῦ πρώτος ἀδελφὸς ἦν εἰς τὸν Μορέαν μετὰ τοῦ βασιλέως. Ὁ δὲ μετ' ἐμὲ ἕτερος, 5 ὡς ἐπῆλθεν ὁ θάνατος τοῦ ἀδελφοῦ, ἀφείς καὶ πατέρα καὶ μητέρα καὶ ἀδελφούς, εἰς τὴν τοῦ Χαρσιανίτου λεγομένην μονήν, ἐν ἣ ἦν καὶ ὁ κατ' ἀλήθειαν διδάσκαλος κύρ Ἰωσήφ, γέγονε καλόγερος.

2. Τοῦ δ' αὐτοῦ θανατικοῦ γενομένου περὶ τὸ ἔαρ καὶ τὸ θέρος καὶ εἰς τὴν Πόλιν, ἐν μηνὶ Αὐγούστῳ ἀπέθανε καὶ ἡ δέσποινα κυρὰ Ἄννα 10 ἡ ἀπὸ τῆς Ῥωσσίας λοιμώθει νόσῳ καὶ ἐτάφη ἐν τῇ τοῦ Λιβὸς μονῆ.

VI, 1. Καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ κς^{ου} ἔτους ἐστάλη καὶ εἰς τὸν Μορέαν παρὰ τοῦ ἁγίου βασιλέως καὶ πατρὸς αὐτοῦ καὶ ὁ αὐθεντόπουλος κύρ Θωμᾶς· ἐν ᾧ δὴ χρόνῳ ἐπανεστρεψεν εἰς τὴν Πόλιν καὶ ὁ βασιλεὺς κύρ Ἰωάννης. Καὶ ἐμὲ ὁ βασιλεὺς ὁ ἅγιος καὶ πατὴρ αὐτοῦ εἰς τὸ κελ- 15 λίον αὐτοῦ προσηγάγετο Μαρτίῳ ιζ^η, ὑπάρχοντός μου χρόνων ις^ς, ἐκείνου δὲ τοῦ ἁγίου ξθ^ς''.

2. Καὶ τῷ κς^ω ἔτει ἐν μηνὶ Νοεμβρίῳ ἦλθεν εἰς τὴν Πόλιν καὶ ἡ δέσποινα κυρὰ Σοφία, ἡ τοῦ Μόντες Φεράντες μαρκεσίου θυγάτηρ. Καὶ τῇ ιθ^η τοῦ Ἰαννουαρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους εὐλογήθη αὐτὴν καὶ ἐστέφη 20 καὶ βασιλεὺς ὁ κύρ Ἰωάννης ἐν τῇ ἁγίᾳ Σοφίᾳ· ἐν ἣ δὲ στέψει ἐγεγόνει ὄντως ἑορτῶν ἑορτὴ καὶ πανήγυρις πανηγύρεων.

VII. Καὶ τῷ κη^ω ἔτει ἦλθεν ὁ ἀμηρᾶς ὁ καὶ Κυρίτζης καὶ Με- 25 χεμέτης, ἵνα ἀπὸ τῆς Πόλεως περάσῃ εἰς τὴν Ἀνατολήν· καὶ προμαθόντες ὡς ἐν μυστηρίῳ ἀπὸ τῶν ἐκείνου, ὅτι ὑπάγει, ἵνα τὰ τῆς Ἀνατολῆς διορθώσῃ, καὶ, ὡσάν ἐπιστρέψῃ, ἔχει σκοπὸν καὶ μελέτην ἔλθειν κατὰ τῆς Πόλεως, πάντες οἱ τοῦ βασιλέως τοῦ ἁγίου ἐμπιστευθέντες τὸ μυστήριον, ἀρχόντες καὶ τῶν ἱερωμένων παρῶτρων καὶ ἐβουλεύοντο τῷ ἁγίῳ βα- 30 σιλεῖ, ἵνα πιάσῃ αὐτόν. Ἐκείνος δὲ οὐ κατεπίσθη ποτέ, λέγων. „Οὐκ ἀθετῶ τὸν ὄρκον, ὃν πρὸς ἐκείνον ἐποιησάμην, ἂν ἐβεβαιούμην καὶ ἔτι, ὅτι, καὶ ἂν ἔλθῃ, μέλλει αἰχμαλωτεύσειν ἡμᾶς· εἰ δὲ πάλιν ἐκείνος ἀθε- 30 τήσῃ τοὺς ὄρκους του, ἀπέμεινε εἰς τὸν θεὸν τὸν πολλὰ πλεῖον δυνάμενον ἐκείνου”.

3 ἡτοιμαζόμεθα V : ἐτοιμαζόμεθα OT || 4 τὸν Μορέαν OTCD : τὸν Μωρέαν V : τὴν Μωρέαν D | ἐμὲ f : ἐμοῦ OTV || 5 ἐπῆλθεν OT : ἀπῆλθεν V | τοῦ ἀδελφοῦ T : τῶν ἀδελφῶν OV || 6 post ἀδελφούς add. ἀπελθὼν V : om. OT | ἡ OT : ᾧ V || 8 θανατικοῦ V : θανάτου OT || 9—10 καὶ εἰς TV : εἰς O || 10 ἡ ἀπὸ OT : ἀπὸ V || 11 mg. υἱ^η OT : 1418 VC : om. D | mg. int. κεφ. η' V : om. OTCD | καὶ₂ om. C || 12 καὶ₂ OT : om. V || 13 ἐπανεστρεψεν V | ἐπανεστρεψεν καὶ OT || 15 χρόνων T : χρόνου OV || 17 mg. υἱθ' O : 1419 VC : om. D | mg. int. κεφ. θ' VD : om. OC | ἦλθεν O : om. V || 18 mg. Σή<μαινε> O || 19 εὐλογήθειν O || 22 mg. υκ' OT : 1420 V : om. CD | mg. int. κεφ. ι' V : om. OTCD | κλ^ω B || 22—23 Μεχεμέτης O : Μεεμέτης V || 25 ὡσάν OT : ὡς ἂν V | μελέτη O || 27 ἐβουλεύοντο τῷ ἁγίῳ V : ἐβουλεύοντο τῷ T : ἐβουλεύον τῷ O || 29 post ὄρκον add. μου V : om. OT. || 30 αἰχμαλωτεύσειν O : αἰχμαλωτεῖσει T : καὶ αἰχμαλωτεύσῃ V || 31 πολλὰ OT : πολλῆ V.

el, și eu împreună cu dînsul, ca să-i slujesc ca stolnic și camerier, cum am fost rînduiți de către sfințitul împărat, tatăl zisului prinț; și ne pre-găteam și după urma faptului, pentru că primul meu frate era în Mo-rea împreună cu împăratul. Iar celălalt frate de după mine, cînd a dat moartea peste fratele său, a lăsat și tată și mamă și frați și s-a făcut că- 5
lugăr în mănăstirea numită a lui Harsianit, unde era și cel cu adevărat dascăl chir Iosif.

2. Aceeași molimă de ciumă, spre primăvară și vară, a ajuns la 1117 Constantinopol și în luna august a murit de boala ciumii și împărăteasa doamna Ana, cea din Rusia, și a fost înmormîntată în mănăstirea lui Lips. 10

1417 Sphrantzes la curtea VI, 1. Și la începutul anului 26¹, a fost împărătească trimis și prințul chir Toma în Moreea de către sfințitul împărat² tatăl său; anul acesta și împă- ratul chir Ioan³ s-a întors la Constantinopol. Și pe mine sfințitul împărat², tatăl lui, m-a luat în serviciul său personal la 17 martie, 15
1418 eu avînd 16 ani și jumătate, iar sfințitul împărat 69 și jumătate.

1418 2. Și în anul 27⁴ în luna noiembrie a sosit în Constantinopol și împărăteasa, doamna Sofia, fata marchizului Monte Ferante⁵. Și 1419 la 19 ianuarie din același an, împăratul chir Ioan s-a cununat cu dînsa în biserica Sfînta Sofia și i s-a pus pe cap și diadema de împărat; la aceas- tă încoronare a fost cu adevărat serbarea serbărilor și petrecerea petrecerilor.

1419/ VII. În anul 28⁶ a venit sultanul Mehemet
1420 Intîlnirea împăratului cu Domnișorul, pentru ca din Constantinopol să sultanul treacă în Anatolia; și aflînd de mai înainte, ca în taină, de la oamenii aceluia, că merge ca să îndrepte starea de lucruri din Anatolia și că, de îndată ce se va fi întors, are 25
de gînd să vină asupra Constantinopolului, toți oamenii sfințitului împărat, încredințați de această taină, mari dregători și dintre clerici, îl îndemneau și-i dădeau sfințitului împărat sfatul ca să-l ia prizonier. Împăratul însă nu s-a lăsat nicidecum înduplecat și spunea: „Nu-mi calc jurămîntul ce i l-am făcut, chiar dacă aş primi asigurări 30
că venind are să ne robească; iar dacă el la rîndu-i o să-și calce jurămîntul, rămîne în seama lui Dumnezeu, care este mult mai puternic ca dînsul“.

11 pe marg. 418 OT: 1418 VC: om. D|| 16 pe marg. 419 O: 1419 VC: om. D|| 22 pe marg. 420 OT: 1420 V: om. CD.

¹ 6926.

² Manuil al II-lea Paleologul.

³ Ioan al VIII-lea Paleologul.

⁴ 6927.

⁵ Monte Ferara; comp. D u c a s, XX 5.

⁶ 6928; 1 septembrie 1419—31 august 1420, dar se vede că sultanul a trecut în Asia Mică în vara anului 1420.

2. Διὰ ταύτην δὴ τὴν αἰτίαν οὐδέ τινα τῶν υἰῶν αὐτοῦ ἔστειλεν εἰς συνάντησιν αὐτοῦ δὴ τοῦ ἄσεβοϋς, ἀλλὰ μόνους τὸν ἄριστον ἄνδρα Δημήτριον τὸν Λεοντάρην, Ἰσάκιον τὸν Ἀσάνην καὶ Μανουὴλ πρωτοστράτορα τὸν Καντακουζηνὸν μετὰ πολλῶν ἀρχοντοπούλων καὶ στρατιωτῶν καὶ δῶρων· οἳ καὶ συνήντησαν αὐτῷ περὶ τὰ Κουτουλοῦ καὶ ἦλθον μετ' ἐκείνου ἕως εἰς τὸ Διπλοκιόνιον, ὅλην δηλονότι τὴν ὁδὸν ὁμιλῶν μετὰ τοῦ Λεοντάρη.

3. Ἐκεῖσε δὲ εἰς τὸ Διπλοκιόνιον εὐρεθέντες καὶ ὁ βασιλεὺς ὁ ἅγιος καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ μετὰ ἐνὸς κατέργου, ἵνα περάσῃ ἐκεῖνον, καὶ ἐμβὰς εἰς αὐτό, εἰς τὴν θάλασσαν μέσον ἐχαιρετήθησαν πρὸς ἀλλήλους ἀπὸ τὰ κότεργα καὶ ὁμιλοῦντες ἀπῆλθον μέχρι εἰς τὸν πέρα τόπον τῆς Ἀνατολῆς, ὅπερ νῦν Σκουτάριον ὀνομάζεται, πρότερον δὲ Χρυσόπολις. Καὶ ἐκεῖνος μὲν ἐξελθὼν ἀπὸ τοῦ κατέργου ἀνέβη εἰς τένδας, ἃς αὐτῷ προητοίμασαν. Οἱ δὲ βασιλεῖς μετὰ τῶν κατέργων τρώγοντες καὶ πίνοντες καὶ ἀποστολάς τροφίμους πρὸς ἀλλήλους ἀποστέλλοντες, περὶ τὸν ἔσπερινὸν ἐκεῖνος μὲν καβαλικεύσας ἀπῆλθε τὴν ὁδὸν τὴν περὶ τὴν Νικομήδειαν φέρουσαν, οἱ δὲ βασιλεῖς ἐπανέστρεψαν οἴκαδε.

4. Τὸ δὲ ἔαρ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπαναστρέψαντος εἰς τὴν Δυσίην διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς Καλλιπόλεως, ἀπῆλθεν εἰς τὴν Ἀνδριανούπολιν. Ὁ δὲ ἅγιος βασιλεὺς ἐτοιμάσας τὸν Λεοντάρην Δημήτριον ἔστειλε πρὸς ἐκεῖνον, ἵνα καὶ περὶ τῶν προμελετωμένων μάθῃ καὶ προμηνύσῃ καὶ ἐκεῖνον ἐλέγξῃ διὰ τῆς καλῆς ἀγάπης καὶ τιμῆς, ἧς πρὸς ἐκεῖνον ἐπεδείξαντο, καὶ διὰ τοῦ περάματος καὶ διὰ τοῦ τοιοῦτου ἀποκρισιarioύ, τοῦ προσώπου λέγω καὶ τῶν δῶρων, ὧν προσεκόμιζεν. Εἶδεν οὖν αὐτὸν ὁ ἀμηνῶς μετὰ τιμῆς καὶ ἀγάπης ὅτι πλείστης καὶ τέλος εἶπε πρὸς αὐτόν· «Ἐχω ἡμέρας, ὅτι οὐχ ὑγιᾶς ἔχω· ἀμὴ θέλω γενεῖν καλὰ καὶ θέλομεν φάγειν καὶ πεινᾶν ὁμοῦ καὶ ὁμιλήσειν». Ἐκεῖνος δὲ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀπέθανε.

VIII, 1. Καὶ τὸν μὲν Λεοντάρην τὸ τυχὸν οὐκ ἐποίησαν, ἀλλ' ἦν εἰς τὴν κατοῦναν αὐτοῦ, καὶ τάχα θαυμάζων, πῶς οὐδὲν παρακαλεῖται αὐτὸν ὁ αὐθέντης, ἵνα καὶ τὰς δουλείας αὐτοῦ ἀκούσῃ. Τοῦτου μαθόντος τὸν θάνατον αὐτοῦ κατ' αὐτὴν δὴ σχεδὸν τὴν ὥραν, ἐπειδὴ δὲ τὰς στράτας ἐκλείσαν κρυφίως τὰς φερούσας εἰς τὴν Πόλιν, καὶ πολλοὺς γραμματοκόμιστάς ἀποστείλας ὁ Λεοντάρης, οὐδὲν τοὺς ἀφήκαν νὰ διέλθουν. Καὶ ἡμέραι παρήλθον, ἰδοὺ ἀπὸ τούτου τὸ κατὰ τῆς Πόλεως ἀπεκαλύφθη μυ-

4 Καντακουζηνὸν OV: Κατακουζηνὸν T || 5 Κουτουλοῦ OTV: Κοτβλοῦ C: Κοντολοῦ D || 6 Διπλοκιόνιον OT: Διπλοκιόνην VC: λεγόμενον Διπλοκιόνην D || 8 Διπλοκιόνιον O: Διπλοκιόνην V || 11 πέρα OV: πέραν T || 12 Σκουτάριον OT: Σκούταρις V || 19 Ἀνδριανούπολιν OT: Ἀδριανούπολιν V. περὶ OT: om. V || 21 ἐλέγξῃ OT: ἐλέγξουσι V || 28 τὸν μὲν Λεοντάρην OT: τῷ ἐν Λεοντάρη V || 29 αὐτοῦ OVD: ἑαυτοῦ C || 31 ἐπειδὴ O: ἐπεὶ V || 32 ἐκλείσαν V: ἐκλείε OT | τὰς φερούσας OT: οἷον τοὺς δρόμους ἐφραξαν τοὺς φέροντας V || 33 οὐδὲν OT: οὐδὲ V:

2. Din cauza aceasta nici n-a trimis întru întâmpinarea păgînului aceluia pe vreunul din feciorii săi, ci numai pe strălucitul bărbat Dimitrie Leondari, pe Isac Asan și pe protostratorul Manuil Cantacuzino, dimpreună cu mulți feciori de mari dregători și cu oșteni și daruri; aceștia s-au și întîlnit cu dînsul pe la Cutulon și au venit împreună cu el pînă la Diplochionion¹, tot drumul stînd de vorbă, anume cu Leondari.

3. Iar acolo, la Diplochionion, aflîndu-se sfințitul împărat și feciorii lui cu o corabie care să-l treacă dincolo și urcîndu-se într-însa, pe mare și-au dat binețe unul altuia de pe corăbii și, stînd de vorbă, au mers pînă la locul de dincolo din Anatolia, care acum se cheamă Scutari², mai înainte însă Chrysopolis. Și acela, coborînd din corabie, a intrat în corturile ce i le pregătiseră de mai înainte. Iar împărații³ de pe corăbii au stat la masă, mîncînd și bînd, și-și trimiteau unii altora oameni cu de-ale mîncării; spre seară, acela încălecînd a luat drumul ce duce spre Nicomedia, iar împărații s-au înapoiat acasă.

1421 4. Primăvara din același an⁴, întorcîndu-se în Apus pe drumul de la Galipoli, a mers la Adrianopol. Iar sfințitul împărat, gătindu-l pe Leondari Dimitrie, l-a trimis la el, ca să afle și ce intenții are și să-l înștiințeze din timp și ca să-i pună înainte dovezi de bună prietenie și cinste, pe care i le-a arătat și cu prilejul trecerii și cu trimiterea unui sol ca acesta, mă gîndesc la persoana⁵ și la darurile pe care i le aducea. Sultanul l-a primit pe acesta cu toată cinstea și prietenia și la urmă a grăit către el: „De cîteva zile nu mă simt sănătos, dar mă voi face bine și vom lua masa împreună la un pahar de băutură și vom sta de vorbă!“

1421 Dar acela după trei zile a murit.

VIII, 1. Și lui Leondari nu i s-a dat nici o atenție cît de mică, ci stătea în sălașul său și se mira, chipurile, cum de nu-l cheamă domnitorul ca să asculte și treburile pentru care a fost trimis. Acesta, aproape în aceeași oră, a aflat despre moartea aceluia; dar pentru că pe ascuns au închis drumurile care duceau la Constantinopol, pe mulți curieri trimiși de Leondari nu i-au lăsat nicidecum să ajungă. Și au trecut zile și iată că pe urma aceasta planul cel de taină contra Constantino-

5 Cutulon OTV: Coton C: Contolon D.

¹ Port la țarmul european al Bosforului; Diplochionion, adică la Coloana Îngemănată, azi Beșictaş, puțin mai la nord de Pera.

² Oraș pe țarmul asiatic din fața Constantinopolei azi Uskûdar.

³ Manuil al II-lea Paleologul și feciorul său mai mare Ioan VIII Paleologul încoronat și dînsul ca împărat.

⁴ Primăvara din același an, 6928, amintit mai sus, ar fi 1420. Dar moartea lui Mahomed I, pe care o amintește îndată, n-a avut loc în 1420, ci în iunie 1421 (vz. M. Guboglu, *Sultani și mari dregători otomani*, „Hrisovul“, VII, 1947, p. 62); despre moartea lui Mahomed I vezi și D u c a s, XXII 8, 11 așa că am aștepta mai degrabă 6929.

⁵ Despre Leondari vezi și D u c a s, XVIII 2; XXII, 3—5; XXIII 5, 7; XXIV 1—2, 11—12.

στήριον· και θροῦς μέγας ἐγένετο και βουλή και μελέτη· και πολλοὺς ἐλέγχους ὁ ἅγιος ἔλαβε βασιλεὺς παρὰ τῶν βουλευόντων, ἵνα πιᾶσῃ αὐτόν, εἰς τὴν μονὴν τῆς Περιβλέπτου δι' αἰτίαν θανατικοῦ ἐδρισκομένου.

5 2. Μόλις οὖν ποτὲ δι' ἄλλης ὁδοῦ τῆς εἰς Μεσέμβριαν ἀπαγούσης στείλας ὁ Λεοντάρης ἄνθρωπον και ἀπ' ἐκεῖ διὰ θαλάσσης ἐλθόντος, ἔφερε γραφήν, ὅτι ὁ ἀμηρᾶς ἀπέθανε· και ἐγένετο τοῦτο δὴ τὸ „Ἐσπέρας αὐλισθήσεται κλαυθμὸς και εἰς τὸ πρωῖ ἀγαλλίασις.“

3. Και ἰδοὺ ἔπεσον εἰς ἑτέραν φροντίδα και βουλήν και μελέτην, 10 πότερον νὰ ἔχωσι τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν Μουράτην ἀγάπην και νὰ παραχωρήσωσιν εἶναι αὐτὸν αὐθέντην, ὡς και τὰ ὀρκωμοτικά αὐτῶν διελάμβανον, ἢ νὰ φέρωσι τὸν Μουσταφᾶν ἀπὸ τοῦ Μυζηθρᾶ και ποιήσωσιν αὐτὸν αὐθέντην εἰς τὴν Δύσιν και ὁ Μουράτης ἐνι εἰς τὴν Ἀνατολήν αὐθέντης. Τοῦ μὲν ἁγίου βασιλέως και πατρὸς τὸ πρῶτον βουλευομένου 15 και κρίνοντος δίκαιον ἐκ πολλῶν αἰτιῶν, τοῦ δὲ υἱοῦ αὐτοῦ και τοῦ Καντακουζηνοῦ Δημητρίου, ὅτι νὰ ποιήσωσιν τὸ δεύτερον, και ὅτι δίδη τους και τὴν Καλλίπολιν, μόλις δὲ ποτε οἴονει ὡς κατὰ παραχώρησιν δέδωκεν ἐξουσίαν ὁ ἅγιος βασιλεὺς τῷ υἱῷ αὐτοῦ· „Ὡς θέλεις“, ἐπειπὼν, „ποιήσωσιν· ἐγὼ γὰρ εἰμι, υἱέ μου, και γέρων και ἀσθενῆς και ἐγγὺς τοῦ θανάτου, τὴν δὲ βασιλείαν και τὰ αὐτῆς δέδωκα πρὸς σὲ και ποίησον, ὡς 20 θέλεις“.

IX, 1. Και ἐν μηνὶ Σεπτεβρίῳ τοῦ κθ^{ου} ἔτους μετὰ κατέργων ἀπελθόντος εἰς τὴν Καλλίπολιν τοῦ βασιλέως κύρ Ἰωάννου, ἀμηρᾶν τὸν Μουσταφᾶν φέρων ἀπὸ τοῦ Μορέως αὐθέντην ἐξέβαλεν εἰς τὴν Δύσιν και 25 ἡ Καλλίπολις αὐτὸν προσέκυνησε και μετὰ τινὰς ἡμέρας ζητηθεῖσα παρὰ τοῦ βασιλέως, τάχα κατὰ τὰς ὑποσχέσεις, ἀπεκρίνατο· „πάντες οἱ Τοῦρκοι λέγουσιν, ὅτι ἡ πίστις ἡμῶν ἡ Καλλίπολις ἐνι, και οὐδὲν ἐμπορεῖ νὰ τὴν δώσωμεν“, πολλαὶ τοῦ Μουράτη ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν δι' ἀποκρισιαρίων δεομένου και τάσσοντος.

30 2. Περί δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ χειμῶνος τοῦ αὐτοῦ ἔτους περᾶσαντος τοῦ Παϊζήτη ἀπὸ τὸ ἐπάνω Στενὸν εἰς τὴν Δύσιν, ἀνδρὸς χρησίμου, μπεηλαρμπεῖ και βιζύρου ὄντος τοῦ πατρὸς τοῦ Μουράτη και τὴν Ἀγκυραν ἔχοντος κεφαλατικίον, εἰς τὸ ἄν δυνηθῆ νὰ κρατήσῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Μουράτη τὴν Δύσιν δηλονότι. Και τοῦ Μουσταφᾶ πάλιν ἀπελθόντος ἀπὸ τὴν

1 θροῦς V : θοῖς O : πένθος T || 5 οὖν OTV : δ' οὖν CD | ποτὲ OT : *transp. post.* ὁ δοῦ V | Μεσέμβριαν OTV : Μεσιμβρίαν CD || 7 ἀπέθανεν V || 8 ἀγαλιάσις O || 9 ἔπεσον CD || 10 ἔχωσι V : ἔχουσι OT | *post* ἔχουσι *add.* πρὸς f : *om.* OTV | ἀγάπην TV : ἀγάπα O. || 11—12 διελάμβανον αὐτῶν V || 14 τὸ α-ον TV : τὸν α-ον O || 15 κρίνοντος OT : κρίνοντα V | δίκαιον | δικαίου OV : δικαῖον T : δικαίως f || 16 τὸ δεύτερον V : τὸν β-ον OT || 22 *mg.* υκα' OT : 1421 VD : 1425 C | *mg. int.* κεφ. ια' VD : *om.* OC | Σεπτεβρίῳ OT : Σεπτεμβρίῳ V | *post* κατέργων *add.* πολλῶν V : *om.* OT || 22—23 ἀπελθόντος OT : ἀπελθόντων V || 24 Μορέως V | τὴν T : *om.* OV || 25 παρὰ OT : ὑπὸ V || 26 ἀπεκρίνατο OT : ἀπεκρίνατο V || 27 ἐμπορεῖ OT : ἡμπορεῖ V || 2 : Μουράτη OT : Ἀμουράτη V | δι' *om.* V || 31—32 μπεηλαρμπεῖ O : μπεϊλαρμπεῖ T : μπεηλαρμπεῖ V | βυζύρου OT : βιζύρου V || 33 κεφαλατικόν V.

polului a fost dat pe față; și s-a făcut mare neliniște și sfat și grijă; și sfântul împărat, care din cauza molimei de ciumă se găsea în mănăstirea Perivleptos¹, a auzit multe imputări de la cei ce-i dăduseră sfatul ca să-l ia prizonier.

2. În sfârșit abia, Leondari pe alt drum, care duce la Mesemvria, a trimis un om și, de acolo mergînd pe mare, a adus scrisoare că sultanul a murit; și s-a împlinit cuvîntul că: „Seara se va sălășlui plîns, iar dimineața veselie“².

3. Și iată că au căzut la altă grijă și sfat și preocupare dacă să aibă gînd bun de prietenie pentru Murad, feciorul lui și să-l lase pe el să fie domnitor, după cum glăsuiau și tratatele lor întărite cu jurămint, sau să-l aducă de la Mistra pe Mustafa și să-l facă pe el domnitor în Apus, iar Murad să rămînă domnitor în Anatolia. Sfîntul împărat, tatăl, sfătuia să ia prima hotărîre, socotind-o dreaptă din multe motive, feciorul lui însă³ și Cantacuzino Dimitrie ca să se facă hotărîrea a doua, pentru că le dă și Galipoli. În sfârșit, abia sfîntul împărat s-a lăsat oarecum înduplecat și a dat feciorului său deplină putere, adăugînd: „Fă ce vrei! Căci eu, fiul meu, sînt și bătrîn și bolnav și aproape de moarte, iar domnia și grijile ei ți le-am dat ție în seamă; și fă cum vrei!“⁴

1420 **Mustafa proclamat de bizantinii sultan** IX, 1. Și în luna septembrie din anul 294, împăratul chir Ioan a plecat cu corăbia la Galipoli și, aducînd din Moreea pe Mustafa, l-a făcut domnitor în părțile de apus; și Galipoli i s-a închinat și, după cîteva zile, împăratul cerînd Galipoli, chipurile potrivit cu făgăduielile, a răspuns: „toți turcii spun că apărarea noastră e Galipoli și nu se poate să-l dăm“⁵. Între timp Murad din Anatolia se ruga mult prin soli trimiși și făcea multe propuneri.

1421 2. Pe la începutul iernii din același an a trecut în Apus, prin partea de sus⁶ a strîmtorii Bosforului, Baiazid, bărbat destoinic, beilerbei și vizir al tatălui lui Murad și avînd Ancara spre guvernare; scopul lui era să țină, dacă s-ar putea, sub stăpînirea lui Murad și Apusul. Și Mustafa, pornind iarăși împotriva-i din Galipoli, cu scopul să pună

21 *pe marg.* 421 OT: 1421 VD: 1425 C.

¹ Mănăstirea închinată Maicii Domnului cu atributul Περὶβλεπτος, adică Maica Domnului care poate fi văzută din toate părțile, preavestită, preastrălucită.

² Psalmii, 30, 6.

³ Ioan al VIII-lea Paleologul.

⁴ 6929.

⁵ Comp. și Laonic Chalcocondil, p. 140—141, și Ducas, XXIII 5, 7; XXIV I, 2, 11, 12.

⁶ Dinspre Marea Neagră.

Καλλίπολιν εἰς τὸ νὰ κυριεύσῃ αὐτοῦ, εἰς τὸ περὶ τὴν Ἀνδριανούπολιν ἐπίασεν αὐτὸν δὴ τὸν Παῖαζήτην καὶ τὸν ἐσκότωσε καὶ τὴν εἰς τὴν Δύσιν πᾶσαν ἀρχὴν τῶν ἀσεβῶν ἐκυρίευσεν.

3. Καὶ πάλιν ἐπιστρέψας ὁ Μουσταφᾶς εἰς τὴν Καλλίπολιν τῷ αὐ-
5 τῷ ἔτει ἐπέρασεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν κατὰ τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ Μουράτη εἰς τὴν Προῦσαν εὐρισκομένου καὶ ἠττηθεὶς ἐπανεστρεψεν εἰς τὴν Δύσιν.

4. Καὶ τὸ θέρος τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπέρασε καὶ αὐτὸς δὴ ὁ Μουρά-
της μετὰ γενουϊτικῶν караβίων καὶ διώξας τὸν θεῖον αὐτοῦ ἔφθασε καὶ
ἐσκότωσε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ λ^{οο} ἔτους.

10 X, 1. Καὶ τῇ η^η τοῦ Ἰουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἔστειλε καὶ ἀπέ-
κλεισε τὴν Πόλιν διὰ τοῦ Μιχάλμπεη καὶ τῇ ιε^η τοῦ αὐτοῦ ἦλθε καὶ
ὁ Μουράτης καὶ αὐθέντης αὐτοῦ καὶ ἐπολιόρκει τὴν πόλιν, φέρων μετ'
αὐτοῦ καὶ δεσμίους τοὺς ἀποκρισιarioύς, οὓς προαπέστειλαν εἰς ἐκεῖ-
15 νον διὰ κατάστασιν ἀγάπης Δημήτριον τὸν Καντακουζηνὸν καὶ Ματθαῖον
τὸν Λάσκαριν καὶ τὸν γραμματικὸν Ἄγγελον τὸν Φιλομάτην.

2. Καὶ τῇ κβ^η τοῦ Αὐγούστου μηνὸς ἐπολέμησεν αὐτὴν δὴ τὴν πό-
λιν καθολικὸν πόλεμον. Καὶ τῇ ς^η τοῦ Σεπτεβρίου μηνὸς τοῦ λα^{οο} ἔ-
τους ἀπῆλθεν ἄπρακτος ἀπὸ τῆς Πόλεως βοθηεῖα θεοῦ.

XI, 1. Καὶ τῇ λ^η τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἦλθεν ὁ Μουσταφόπουλος καὶ
20 ἀδελφὸς αὐτοῦ δὴ τοῦ Μουράτη καὶ ἐπέρασεν εἰς τὴν Πόλιν καὶ ἔπεσεν
ἐξω εἰς τὸν αὐθεντικὸν περίβολον καὶ ἐπὶ τὴν αὔριον τῇ α^η Ὀκτωβρίου
ἦλθεν εἰς προσκύνησιν τῶν βασιλέων.

2. Καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μετὰ τὸν ἄριστον ἐγένετο τὸ τῆς ἡμιπληξίας
νόσημα τῷ ἁγίῳ βασιλεῖ κυρ Μανουήλ, ὃν ἰδόντες οἱ ἀπὸ τῆς Ἀνατολῆς
25 μετὰ τοῦ Μουσταφοπούλου Τούρκοι καὶ θαυμάσαντες καὶ ἀπ' αὐτῆς μό-
νης τῆς θεωρίας αὐτοῦ μετὰ θαύματος ἔλεγον, ὅτι τὸν τῆς πίστεως αὐτῶν
ἀρχηγὸν Μαχόμμετ ὁμοιάζει, ὡς καὶ ὁ ποτε Παῖαζήτης καὶ ἐχθρὸς αὐτοῦ
περὶ αὐτοῦ εἶρηκεν, ὅτι τὸν βασιλέα καὶ ὁποῦ οὐδὲν ἐγνωρίζει αὐτὸν
καὶ ἀπὸ μόνης τῆς αὐτοῦ θεωρίας θέλει εἰπεῖν, ὅτι „αὐτὸς τυχένοι νὰ
30 ἐνὶ βασιλεύς“.

3. Ὁ δὲ Μουσταφόπουλος πλημμελήσας καὶ πλείους ἡμέρας εἰς
τὴν Πόλιν ἀπὸ τὸ συμβᾶν εἰς τὸν βασιλέα τὸν ἅγιον, τέλος ἀπῆλθε μέ-
χρι καὶ τῆς Σηλυμβρίας καὶ μικρὸν διατρίψας ἐπανεστρεψεν εἰς τὴν Πό-
λιν καὶ περάσας ἀπῆλθεν εἰς τὴν Προῦσαν. Τὸ δὲ ἔαρ πάλιν τοῦ αὐτοῦ

1 εἰς τὸ — Ἀνδριανούπολιν TV : om. O | Ἀνδριανούπολιν T : Ἀδριανού-
πολιν V || 2 Μπαῖαζήτην O : Παῖαζήτην TV || 5 ἐπέρασεν OT : ἐξεπέρασεν V || 9 λ^{οο}
ἔτους OT : τριακοστοῦ ἔτους VD : αὐτοῦ ἔτους τριακοστοῦ C || 10 mg. κβ^η OT : 1422
V | mg. int. κβ^η VD : om. OTC || 12 ἐπολιόρκει TV : ἐπολιόρκει O || 13 τοὺς
V : καὶ τοὺς O | εἰς OTVD : πρὸς C || 15 Φιλομάτην OT || 16 κβ^η V : κβ^η O :
κη^η T | ἐπολέμησεν OTD : ἐξεπολέμησεν VC | 17 Σεπτεβρίου OT : Σεπτεμβρίου V ||
19 mg. κγ^η OT : 1423 V | mg. int. κβ^η VD : om. OTC || 20 Μωράτη D || 21 τὸν
VC : τὸ OTD | Ὀκτωβρίου OT : Ὀκτωβρίου V. || 23 ἡμιπληξίας V || 26 αὐτῶν TV :
αὐτὸν O || 28 περὶ αὐτοῦ TV : om. O | ἐγνωρίζει OTV : γνωρίζει f | αὐτοῦ OT : om.
V | αὐτὸς OT : αὐτὸν V || 29 τυχένοι OT : τυχένοι V || 30 ἐνὶ OV : εἶναι T | post ἐνὶ add.
ὁ V : om. OT.

mîna pe el, l-a prins prin apropiere de Adrianopol pe acel Baiazid și l-a ucis; și a rămas stăpîn peste toată domnia din Apus a păgînilor.

1421 3. Și Mustafa, întorcîndu-se iarăși la Galipoli, a trecut în același an în Anatolia contra nepotului său de frate Murad care se afla la Brusa; și fiind învins s-a întors în partea de apus ¹. 5

1421 4. Și, în același an, vara a trecut și însuși Murad cu corăbii geneveze și izgonind pe unchiul său l-a ajuns și l-a ucis pe la începutul anului 30 ².

1421 Război și pace cu Murad al II-lea X, 1. Și la 8 iunie din același an a trimis pe Mihail-bei și a blocat Constantinopolul și la 15 aceeași lună a venit și Murad, domnul său, și împresura orașul; și purta cu dînsul, legați, pe solii care fuseseră trimiși de mai înainte la el pentru restabilirea prieteniei, pe Dimitrie Cantacuzino și pe Matei Lascaris și pe grămăticul Anghel Filomatis. 15

1422 2. Și la 22 ale lunii august a dat un atac general asupra orașului. Și la 6 ale lunii septembrie a anului 31³, cu ajutorul lui Dumnezeu, a plecat fără nici o ispravă de la Constantinopol.

1422 XI, 1. Și la 30 din aceeași lună a venit prințul Mustafa, frate cu însuși Murad, și a trecut în oraș și s-a oprit în parcul împărătesc. Și a doua zi dimineața, la 1 octombrie, a venit să aducă închinăciune împăraților ⁴. 20

2. Și în aceeași zi, după masă, sfîntul împărat chir Manuil, îmbolnăvindu-se, a fost paralizat pe jumătate; pe acesta, cînd l-au văzut turcii, care au venit din Anatolia cu prințul Mustafa, minunîndu-se numai la vederea lui, cu uimire spuneau că seamănă cu dătătorul lor de lege Mohamed, după cum și dușmanul său Baiazid a spus odată despre el, că și cine nu-l cunoaște de loc pe împăratul numai la vederea lui o să spună: „acela trebuie să fie împărat“.

3. Iar prințul Mustafa, zăbovind din păcate mai multe zile la Constantinopole, în urma suferinței ce a dat peste sfîntul împărat, în sfîrșit a plecat pînă la Silimvria și, stînd puțin, s-a întors la Constantinopole și, trecînd dincolo, a plecat la Brusa. Iar în primăvara aceleiași an

9 pe marg. 422 OT : 1422 V 16 pe marg. 423 OT : 1423 V.

¹ Comp. Ducas, XXIV, 3—8; XXV, 9—10; XXVII 1—7, și Laonic Chalcondil, p. 141—142.

² 6930

³ 6931

⁴ Manuil al II-lea Paleologul și Ioan al VIII-lea Paleologul.

ἔτους ἐπέρασε καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ κατ' αὐτοῦ εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἐσκότωσεν αὐτὸν προδοσίᾳ τῶν ἰδίων αὐτοῦ.

XII, 1. Καὶ τὸν Μάϊον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐχάλασε καὶ ὁ Τουραχάνης τὸ Ἐξαμίλιον εἰς τὸν Μορέαν καὶ πολλοὺς τῶν Ἀλβανιτῶν ἐσκότωσεν.

5 2. Καὶ τὸ θέρος τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐφυγεν ὁ ἀθθεντόπουλος κύρ Δημήτριος μετὰ Ἰλαρίωνος Ντῶρια καὶ Γιούργη Ἰζαοῦλ καὶ γαμβροῦ αὐτοῦ δὴ τοῦ Ντῶρια καὶ ἀπῆλθον εἰς τὸν Γαλατᾶν, ἵνα ὑπάγωσιν εἰς τοὺς Τούρκους, εἰ καὶ οὐκ ἀπῆλθον, ἀλλ' εἰς τὴν Οὐγγαρίαν.

3. Καὶ τῇ ιε^η τοῦ Νοεμβρίου τοῦ λβ^{ου} ἔτους διέβη ὁ βασιλεὺς 10 κύρ Ἰωάννης εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ Οὐγγαρίαν, ποιήσας δεσπότην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν ἀθθεντόπουλον κύρ Κωνσταντῖνον καὶ καταλείψας αὐτὸν εἰς τὴν Πόλιν ἀντ' αὐτοῦ.

4. Τῇ δὲ κβ^α τοῦ Φεβρουαρίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐποιήσαμεν 15 ὀρκωμοτικὰ ἀγάπην μετὰ τοῦ ἀμηρᾶ τοῦ Μουράτη ἀποκρισιρίων ἀπελθόντων Λουκᾶ τοῦ Νοταρᾶ τοῦ γεγονότος ὕστερον καὶ μεγάλου δουκός, τοῦ Μελαχρηνοῦ Μανουήλ καὶ ἐμοῦ δι' αἰτίας ταύτας, ὅτι ὁ μὲν Μελαχρηνὸς προαπῆλθεν εἰς τὸν ἀμηρᾶν καὶ ἐγνώρισεν, ὅτι θέλει γενέσθαι τὴν ἀγάπην· ὁ δὲ Νοταρᾶς, ἵνα τελέσῃ αὐτὴν καλῶς κατὰ τὸ δυνατόν ὡς 20 χρήσιμος καὶ καλός· ἐγὼ δὲ ὡς ἀπὸ τὴν ἀγίαν δεσποιναν συγγενίδα αὐτοῦ δὴ τοῦ ἀμηρᾶ ἀπὸ τὴν μάναν του καὶ ὅτι, ἂν δεήσῃ, νὰ γράψω καὶ δι' ὑφειλτῶν εἰς τε τὸν ἅγιον βασιλέα καὶ εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν βασιλέα εἰς τὴν Οὐγγαρίαν εὐρισκόμενον.

XIII, 1. Καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς τοῦ λγ^{ου} ἔτους ἐπανῆλθε καὶ εἰς τὴν Πόλιν ἀπὸ τοῦ μέρους τοῦ εἰς τὸν Δανούβιον πο- 25 ταμὸν Κελλίου ὀνομαζομένου ὁ βασιλεὺς κύρ Ἰωάννης, ἀπελθόντων κατέργων ἀπὸ τῆς Πόλεως ἐκεῖσε.

2. Προέπεμψε γὰρ ἀπὸ τὴν Οὐγγαρίαν ἄνθρωπον ἀλλόγλωσσον καὶ 30 ἀλλογενῆ, τοῦ ἐλθεῖν διὰ τῆς στερεᾶς μετὰ πιττακίου ὑφειλτοῦ. Οὐπερ ἐλθόντος ἐζήτει νὰ ἴδῃ τὸν βασιλέα, ὅτι ἔχει τι τῶν ἀναγκαίων. Τοῦτο πῶς ἤθελε γενεῖν, ἄνθρωπος τοιοῦτος νὰ ἴδῃ βασιλέα ἀσθενῆ, κατάκοιτος γὰρ ἦν, καὶ μόνος πρὸς μόνον; Πολλῶν οὖν λόγων δαπανηθέντων, τέλος ἐστά-

4 Μωρέαν V || 6, 7 Ντῶρια OT : Δῶρια V || 8, 19 Οὐγκαρίαν V || 9 *mg.* υκδ' OT : 1424 V | *mg. int.* κεφ. ιδ' VD : *om.* OTC | τοῦ₁ *om.* f. | 13 κβ^α V : κβ^η O || 14 ὀρκωμοτικὰ ἀγάπην OT : ὀρκωμοτικὸν ἀγάπης V || 14—15 ἀπελθόντος C || 16 ταύτας O : ταύτης Γ : τοιαύτας V || 20 μάναν OTV : μητέραν f | νὰ OT : καὶ V || 21 *post* ἅγιον *add.* τὸν V : *om.* OT || 22, 27 Οὐγκαρίαν V || 23 *mg.* υκε' OT : 1425 V | *mg. int.* κεφ. ιε' VD : *om.* OTC | μηνὸς OT : *om.* V || 28 πιτακίου ὑφειλτοῦ OV || 29 ὅτι—30 βασιλέα OT : *om.* V || 30 γενεῖν OT : γενῆν f.

a trecut contra lui în Anatolia și fratele său Murad și l-a omorât, fiind trădat de către ai săi ¹.

1423 XII, 1. Și în mai din același an, Turachan a dărâmat Hexamilion ² din Moreea și a ucis mulți dintre albanezi.

2. Și în vara din același an a fugit și prințul chir Dimitrie cu 5 Ilarion Doria și cu Ghiurghi Izaul, ginerele ³ lui Doria și au plecat la Galata ca să se ducă la turci, deși n-au mers, ci în Ungaria.

1423 3. Și la 15 noiembrie din anul 32 ⁴, împăratul chir Ioan a plecat în Italia și Ungaria, după ce l-a făcut despot pe fratele său, prințul 10 chir Constantin ⁵, lăsându-l pe dînsul în locul său la Constantinopole.

1424 4. Iar la 22 ale lunii februarie din același an am încheiat cu sultanul Murad tratat de pace întărit cu jurămînt și soli; am mers Luca 15 Notara, care mai pe urmă a ajuns și mare duce, Melahrinos Manuil și eu din următoarele pricini, pentru că Melahrinos fusese de mai înainte la sultan și a aflat că dorește ca pacea să se încheie; iar Notara pentru ca să facă pe cît se poate mai bine tratatul de pace, ca un bărbat de ispravă și destoinic ce este, iar eu ca din partea slăvitei împărătese înrudită ⁶ cu însuși sultanul după bunica lui și pentru că, dacă 20 ar cere trebuința, să scriu scrisori cifrate ⁷ către slăvitul împărat și către feciorul său împăratul ⁸, care se afla în Ungaria.

1424 **Întoarcerea lui Ioan al VIII-lea Paleologul din Ungaria prin Chilia** XIII, 1. Și la sfîrșitul lui octombrie din anul 33 ⁹, împăratul chir Ioan s-a întors la Constantinopol dînspre numita Chilia de la Dunăre, 25 corăbii plecînd într-acolo de la Constantinopol.

2. Căci trimisese de mai înainte din Ungaria un om de altă limbă și de alt neam, ca să vină pe uscat cu un răvaș cifrat ⁷. Acesta, sosind, cerea să vadă pe împăratul, pentru că avea ceva neapărat de spus. Cum s-ar fi putut întîmpla aceasta, așa om să vadă 30 singur singurel pe împăratul bolnav, căci zăcea în pat?! Așadar, după

8 pe marg. 425 OT: 1425 V.

¹ Comp. Ducas, XXVIII 8, și Laonic Chalcocondil, p. 146, 2—23.

² Vezi p. 7 r. 3.

³ În grecește γαμβρός înseamnă cumnat, dar și ginere.

⁴ 6932.

⁵ Împăratul Constantin al XII-lea de mai târziu.

⁶ Soția lui Manuil II Paleologul de origine sîrbă.

⁷ Ὑφειλτά, πικτάκιον ὑφειλτόν, τὸ ὑφειλτόν am redat cu „scrisori cifrate, răvaș cifrat, cifru”. Expeditorul și destinatarul aveau cite un băț. Expeditorul înfășura bățul cu o fișie de hîrtie de sus pînă jos și scria pe ea. Desfășurînd-o scrisoarea avea un conținut incoerent. Destinatarul, înfășurînd-o la fel pe băț, o putea citi curent.

⁸ Ioan al VIII-lea Paleologul. Despre călătoria lui în Ungaria vezi și N. Iorga, *Notes et extraits*, I, p. 349, n. 2, și p. 377, n. 1.

⁹ 6933.

λησαν πρὸς τὸν ἄνθρωπον δύο τῶν κελλιωτῶν καὶ συντρόφων μου καὶ εἶπον τῷ ἀνθρώπῳ· „Ἡ τῷ παρόντι εἶπέ τὸ θέλεις“, δείξαντές ἐμέ, „ἢ ἀπελθε, ἐνθα θέλεις“.

3. Τότε παραλαβὼν με ἰδίως, δέδωκέ μοι χαρτί τὸ ὑφειλτὸν καὶ 5 ἐδήλωσέ μοι καὶ ὅθεν καὶ ὁπότε ἐξήλθεν. Ὡς διώρθωσα τὸ ὑφειλτὸν καὶ ἀπῆλθον ἀναγνῶναι τοῦτο, ἀνέφερον, ὅτι ζητῶ εὐεργεσίαν, ἐπεὶ χαριέντα μέλλει ἀναφέρειν, ἐκείσε καὶ τῆς ἁγίας δεσποίνης καθεζομένης καὶ τῆς νύμφης αὐτῆς, τοῦ δεσπότης λείποντος εἰς τὸ κυνήγιον. Καὶ ἀναγνοὺς τὸ χαρτί, ὅτι καὶ ὕγιαίνει καὶ ἀτέρχεται καλῶς καὶ εἰς τὰ περι 10 τὴν Μεγάλην Βλαχίαν καὶ νὰ ἀπέλθωσιν εἰς τὸ Κελλιν ὀνομαζόμενον τόπον κάτεργα, ἵνα ἐπάρωσι καὶ φέρωσιν αὐτόν, ἐχάρησαν μεγάλως.

4. Καὶ μετὰ μικρὸν ὀρίζει ὁ ἅγιος βασιλεὺς πρὸς τὸν ῥοχάριν αὐτοῦ· „Δὸς πρὸς τὸν Σφραντζῆν τὸ καβάδι, τὸν μολυβὸν χαμουχᾶν, τὸν μετὰ βαρεοκοιλίας ἐνδεδυμένον· καὶ ἄς ἔχη καὶ τὸ σεντοῦκιν, ὅπερ μοι ἐξή- 15 τησεν“. Ἦν γὰρ εἰς τὰς χεῖράς μου σεντοῦκιν κάλλιστον καὶ μέγα, ἔχον πολλὰ καὶ καλὰ εἶδη, ἅπερ διεδόθησαν τὰ μὲν τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ, τὰ δὲ ὑπὲρ τῆς ἁγίας ψυχῆς αὐτοῦ. Καὶ τέλος ἐζήτησα ἐγὼ τὸ σεντοῦκιν καὶ ὠρισέ μοι, ὅτι „αὐτὸ ἦτον τοῦ ἀθηντός μου, τοῦ βασιλέως τοῦ πατρός μου, καὶ εἶχα ἐν αὐτῷ μετὰ τῆς εὐχῆς ἐκείνου πολλὰ καὶ καλὰ καὶ πολλῶ πλείω 20 τῶν ὧν εἶδες, καὶ θέλω πάλιν νὰ τὸ δώσω καὶ ἐγὼ πρὸς τὸν βασιλεῖα τὸν υἱόν μου, ἵνα ἐν αὐτῷ ἔχη καὶ ἐκεῖνος μετὰ τῆς εὐχῆς μου τὰ ἑαυτοῦ“. Τότε δὲ πάλιν ὠρισεν, ἵνα τὸ ἔχῳ· καὶ εἶχον αὐτὸ μετὰ τῆς ἁγίας εὐχῆς ἐκείνου γεμάτων ἀπὸ πάντων τῶν χρησίμων καὶ τιμίων τοῦ βίου τούτου τοῦ ματαίου. Ἡ δὲ ἁγία δέσποινα ὀρίζει καὶ φέρουσί με χαμου- 25 χᾶν καλὸν προὔσινον, ἣ δὲ νέα δέσποινα μηνύει με, ὅτι „τὸ δεῖνά μου ῥούχον, ὅταν μέλλη λαβεῖν γυναῖκα, θέλει εἰσθεν ἐκείνης“.

XIV, 1. Τῇ δὲ κατὰ τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους τέθνηκεν ὁ ἐν μακαρία τῇ λήξει γενόμενος αἰδίδιμος καὶ εὐσεβῆς βασιλεὺς κύρ Μανουήλ, ὁ διὰ θείου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος μετονομασθεὶς πρὸ τῆ- 30 μερῶν δύο Ματθαῖος μοναχός· καὶ ἐτάφη τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐν τῇ σεβασμῖα βασιλικῇ καὶ περικαλλεῖ μονῇ τοῦ Παντοκράτορος μετὰ πένθους καὶ συνδρομῆς, οἷας οὐ γέγονε πώποτε εἰς τινὰ τῶν ἄλλων. Ἦσαν δὲ πᾶσαι αἱ τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἡμέραι ἔτη οὗ· καὶ ἡμέραι κε΄.

2. Καὶ τῷ λδ-φ ἔτει μηνὶ Αὐγούστῳ διέβη φυγοῦσα εἰς τὴν αὐτῆς 35 πατρίδα ἢ δέσποινα κυρὰ Σοφία.

1 πρὸς τὸν ἄνθρωπον OT : *transp. post* μοῦ V || 2 τῷ ἀνθρώπῳ OT : αὐτῷ V || 4 χαρτί T : χαρτίν O : χάρτην V | ὑφειλτὸν OTV || 4—5 καὶ ἐδήλωσε — ὑφειλτὸν OTC : *om.* D 8 λείποντος OT : λειπόντος V || 9 τὸ χαρτί TVD : τὸν χάρτιν O : τὸ χάρτιον C || 10 ἀπέλθωσι D || 11 τόπον OTV : λιμῶνα f || 12 *post* ἅγιος *add.* ὁ V : *om.* OT || 13 Σφραντζῆν] Φρατζῆ OT : Φρατζῆν V | καβάδι OT : καβάδιν V | μολυβὸν V : μολιβὸν OT | χαμουχᾶν OT : καμουχᾶν V || 14 βαρεοκοιλίας OTV || 15 μεγάλον V || 18 ἦτον OTVD : εἶπον C || 19 εὐχῆς V : ψυχῆς O || 22 εἶχον OT : εἶτον V : εἶλον f || 25 πράσινον CD || 26 μέλλη] μέλλει OT : μέλλω V : μέλλης ? | εἰσθεν V : ἦσθεν OT : ἦσθεν f || 29 ἀγγελικοῦ OT : εὐαγγελικοῦ V | σχήματος TV : σήματος O | πρὸ OTV : πρὸς C || 31 περικαλλεῖ V : περικαλή OT. 34 *mg.* υκς' T : 1426 V : *om.* O | *mg. int.* κεφ. ις' VD : *om.* OTC λδ-φ TV : *lac.* O.

multă vorbă, în sfârșit, au fost trimiși la om doi dintre tovarășii mei și au spus omului: „Sau spune-i acestuia de aici“, arătându-mă pe mine, „ce voiești, sau du-te unde vrei!“.

3. Atunci, luându-mă la o parte, mi-a dat scrisoarea cifrată și mi-a destăinuit și de unde și de când a pornit la drum. De îndată ce am potrivit cifrul și am mers de l-am citit, am raportat că cer o răsplată, deoarece vești de bucurie are să aducă scrisoarea; și acolo ședea slăvita stăpîină cu noră-sa¹, despotul lipsind la vînătoare. Și cînd am citit hîrtia, că e sănătos și că pornește cu bine înspre părțile de pe la Marea Țară Românească și ca să vină corăbii în localitatea numită Chilia, ca să-l ia și să-l aducă, bucurie mare i-a curpins.

4. Și peste puțin sfîntul împărat dispune Sphrantzes încărcat de garderobierului său: „Dă-i lui Sphrantzes caf-tanul, brocardul de culoare închisă, căptușit daruri cu blănițe de veveriță, și să fie al lui și cofărul ce mi l-a cerut!“ Căci era la mine o ladă foarte frumoasă și mare și cu multe lucruri unice și frumoase înăuntru; și acestea au fost împărțite, unele feciorilor lui, iar altele au fost date de sufletul lui cel sfînt. Și la urmă eu i-am cerut-o, iar el mi-a hotărît: „Aceasta a fost a tatălui meu împăratul și, cu binecuvîntarea lui, am avut în ea multe lucruri frumoase și cu mult mai multe decît le-ai văzut, și gîndul îmi este să-l dau și eu feciorului meu împăratul, ca și dînsul cu urarea mea de bine să-și țină lucrurile într-însa“. Atunci însă a dispus, dimpotrivă, ca să fie a mea; și cu sfînta lui binecuvîntare am luat-o în primire plină cu tot felul de lucruri de trebuință și de mare preț în această viață de deșertăciuni. Iar sfînta împărăteasă dispune și mi se aduce un brocard frumos verzui, iar tînăra împărăteasă îmi pune în vedere: „Cutare haină a mea, cînd are să-și ia nevastă, va fi a ei“.

1425 XIV, 1. La 21 ale lunii iulie din același an a răposat întru ferire în veci neuitatul binecredinciosul împărat chir Manuil, care prin dumnezeiască shimă îngerească și-a schimbat cu două zile înainte numele în monah Matei, și în aceeași zi a fost înmormîntat în venerabila preafrumoasa mînăstire împărătească a Atotșiiitorului², cu jelire și adunare de popor, cum n-a mai fost niciodată la altcareva din ceilalți. Și au fost toate zilele vieții lui 77 de ani și 25 de zile.

1426 2. Și în anul 34³, luna august, a fugit și a plecat în patria sa împărăteasa doamna Sofia⁴.

35

13 Sphrantzes] Phratze OT: Phratzen V. 36 pe ma gine 426 T: 1426 V: om O

¹ Împărăteasa Elena, soția lui Manuil al II-lea Paleologul, cu nora sa, împărăteasa Sofia, soția lui Ioan al VIII-lea Paleologul.

² Mănăstirea Pantocratorului, ridicată în 1124 de împărăteasa Irina, soția lui Ioan al II-lea Comnenul (1118—1143), azi Zeirek-giami.

³ 6934.

⁴ Vezi p. 9 (cap. VI 2); comp. D u c a s, XX 5—6.

3. Καὶ τῷ λε^φ ἔτει τοῦ Αὐγούστου κθ^η ἔφερον μετὰ κατέργων ἀπὸ τῆν Τραπεζοῦντα κυρὰν Μαρίαν τὴν Κομνηνὴν, θυγατέρα κυροῦ Ἀλεξίου βασιλέως Τραπεζοῦντος τοῦ Κομνηνοῦ.

4. Καὶ τῷ λς^φ ἔτει μηνὶ Σεπτεβρίῳ εὐλογήθη αὐτὴν ὁ βασιλεὺς
5 κύρ Ἰωάννης.

XV 1. Καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει μηνὶ Νοεμβρίῳ ἐξῆλθεν αὐτὸς δὴ ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τῆς Πόλεως καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὸν Μορέαν τῆ κς^η Δεκεμβρίου μετὰ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ τοῦ δεσπότη κυροῦ Κωνσταντίνου, διὰ τὸ βούλεσθαι γενέσθαι τὸν ἀδελφὸν αὐτῶν τὸν δεσπότην κύρ Θεόδωρον
10 καλόγερον, καὶ ὁ κύρ Κωνσταντῖνος ἐναπομείνη αὐθέντης τοῦ Μορέως, εἰ καὶ μετεμελήθη καὶ οὐκ ἐγένετο.

2. Μεθ' ὧν καὶ ἐγὼ ἀρχῆ εἰς τὸν Μορέαν ἦλθον, εἰς τὴν τοῦ βασιλέως μὲν δουλοσύνην ὑπάρχων, εἰς δὲ τὴν τοῦ δεσπότη κυροῦ Κωνσταντίνου ἀποβλέπων ἐξ αἰτίας τοιαύτης· τοῦ γὰρ αἰοδίου καὶ μακαρί-
15 τοῦ πατρὸς αὐτῶν ἐγγίζοντος πρὸς τὸ ἀποθανεῖν, ὥρισέ μοι καὶ ἔγραψα ἰδίως, οὐχὶ διαθήκη αὐτοῦ, οὐ γὰρ διατίθενται οἱ βασιλεῖς, ἀλλὰ προστάττουσιν, ὅτι νὰ ἐξη εἰς ἕκαστος τῶν υἱῶν αὐτοῦ ὁ μὲν τότε, ὁ δὲ τότε ἀπὸ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἀξιολόγων εἰδῶν· καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ βίου αὐ-
20 τοῦ ἵνα μερισθῆ εἰς τέσσαρα μεριδικά· εἰς παραστάσιμα καὶ λειτουργίας ὑπὲρ αὐτοῦ κατεπέκεινα τῶν συνήθων, ὧν πολυτελῶς καὶ καλῶς ἐτελέσθησαν παρὰ τῶν αὐτοῦ καὶ τῶν εἰσοδημάτων τῆς βασιλείας, εἰς τοὺς πτωχοὺς, εἰς τοὺς ἰατροὺς καὶ εἰς τοὺς αὐτοῦ κελλιῶτας· ἐπίτροποι δὲ νὰ ὦσιν ὁ πνευματικὸς αὐτοῦ ὁ εἰς τῶν Ξανθοπούλων Μακάριος ὁ ἐξ Ἰουδαίων, ὁ διδάσκαλος Ἰωσήφ ὁ εἰς τοῦ Χαρσιανίτου, καὶ ἐγὼ.

3. Καὶ ἀναγνωσθεῖσης ταύτης δὴ τῆς προστάξεως παρ' ἐμοῦ ἔμπροσθεν αὐτοῦ καὶ τῆς ἀγίας δεσποίνης καὶ τοῦ βασιλέως καὶ υἱοῦ αὐτῶν καὶ μόνων, τέλος ὥρισε πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ· „Υἱέ μου, ἦκουσας τὸ σᾶς
25 προστάτω διὰ τοὺς ἰδίους μου, ὅπου με λατρεύουσιν· ἔγραφε γὰρ „οἱ δὲ κελλιῶταί μου, οἵτινες ἐδούλευσαν μοι καλῶς καὶ εὐνοικῶς διάκεινται καὶ δουλικῶς, ὡς ἐνὶ εἰκῶς, εἰς ἐμέ, ἅς ἔχωσι παρὰ πάντων ὑμῶν τῶν υἱῶν μου ἀγάπην τε καὶ ἀναδοχὴν καὶ προμήθειαν κατὰ τὸ ἀναλογεῖν ἐνὶ ἐκάστῳ“.

4. Ἰδίως δὲ πάλιν λέγω σοι διὰ τοῦτον δὴ τὸν Σφραντζῆν, ὅτι „ἐ-
35 δούλευσέ μοι καλῶς καὶ ἐθεράπευσέ μοι εἰς τὰ τῆς ψυχῆς μου καὶ τοῦ σώματος· καὶ νῦν εἰς τὰ τῆς ἀσθενείας μου πλέον τῶν ἄλλων μοι θεραπεύει· θαρῶν, ὅτι καὶ τὰ ὑπὲρ τῆς ψυχῆς μου μετὰ θάνατον καλῶς τὰ

1 *mg.* υκζ' T : 1427 V : *om.* O | *mg. int.* κεφ. ιζ' VD : *om.* OTC | λε^φ TV : *lac.* O || 2 Τραπεζοῦντα V : Τραπεζοῦνταν OT || 4 *mg.* υκη' T : 1428 V : *om.* O | λς^φ TV : 'ac. O | Σεπτεβρίῳ OT : Σεπτεμβρίῳ V | εὐλογήθη V : εὐλογήθην OT || 6 *mg. int.* κεφ. ιη' VD : *om.* OTC || 10 καλόγηρον O : καλόγερον VD : τὸν καλόγερον C | ἐναπομείνη V : ἐναπομείνει O | Μορέως O : Μωρέως V : Μορέου f || 11 εἰ OT : *om.* V | καὶ V : γὰρ O | 13 μὲν TV : μοῦ O || 15 αὐτῶν OV : αὐτοῦ T || 17 τῶν υἱῶν αὐτοῦ ὁ μὲν τότε V : τὸ καὶ τὸ O || 19 μεριδικά T : μερδικά O : μερτικά V || 23 εἰς OT : εἰς V || 26 αὐτῶν O : αὐτοῦ TV || 27 μόνων TV : μόνον O || 28 με V : *om.* OT | λατρεύουσιν OV : δούλευουσιν T || 30 εἰκῶς TV : εἰκῶς O || 33 Σφραντζῆν VC : Σφρατζῆν D : Φρατζῆν O || 36 ὑπὲρ OT : *om.* V.

1427 3. Și în anul 35¹, august 29, au adus-o de la Trapezunt cu corăbiile pe doamna Maria Comnena, fata împăratului de la Trapezunt chir Alexie Comnenul².

1427 4. Și în anul 36³, în luna septembrie, împăratul chir Ioan s-a cununat cu dînsa.

5

Sphrantzes pleacă
în Moreea

XV, 1. Și în același an, luna noiembrie, însuși împăratul a pornit din Constantinopol și a ajuns în Moreea la 26 decembrie, dimpreună cu fratele său despot chir Constantin, pentru că fratele lor, despotul chir Teodor, voia să se călugărească, și chir Constantin să rămînă domnitor în Moreea, deși s-a răzgîndit și nu s-a călugărit.

10

1427 2. Atunci și eu am venit înțîia oară împreună cu ei în Moreea; eram, ce-i drept, în serviciul împăratului, gîndul însă îmi era să rămîn în al despotului chir Constantin, din următoarea pricină. Cînd neuitatul întru fericire adormitul tatăl lor era pe pragul morții, mi-a poruncit și însumi am scris — nu testamentul lui, căci împărații nu testează, ci ordonă — ca fiecare din feciorii lui să aibă, unul aceasta, iar celălalt aceea din unicele lui lucruri de mult preț, iar cealaltă avere a lui să fie împărțită în patru părți: pentru parastas și liturghii de sufletul lui, mai multe ca de obicei, sfinte slujbe ce au fost săvîrșite frumos și cu fast din averea sa și din veniturile împărăției; pentru săraci, pentru medicii și camerierii lui; iar executorii testamentari să fie duhovnicul său din mînăstirea familiei Xantopol, Macarie, de origine evreu, dascălul Iosif din mînăstirea lui Harsianit și cu mine.

15

20

3. Și cînd eu am citit acest ordin în fața lui și a sfintei împărătese și a împăratului, feciorul lor, în fața lor singuri, la sfîrșit a dispus către feciorul său: „Fiul meu, ai auzit ce dispoziții vă dau cu privire la oamenii mei, care mă slujesc“. Căci scria: „Iar camerierii mei, care mi-au servit bine și-mi sînt devotați și cu supunere, cum se cuvine, față de mine, să aibă de la voi toți fiii mei parte de dragoste și bună primire și grije de viitorul lor, fiecare din ei în măsura ce i se cade“.

25

30

4. Dar îndeosebi iarăși îți spun pentru acest Sphrantzes, că „mi-a servit cu credință și a avut atîta grijă de trebuințele sufletesti și trupești, și acum, în timpul boalei mele, are grijă mai mult decît ceilalți; și am mare nădejde că, după moartea mea, va îndeplini cu credință

35

1 pe margine 427 T : 1427 V : om. 0

¹ 6935.

² Alexie IV (1417—1429); veri și D u c a s, XX 7.

³ 6936.

θέλει ἐξοικονομήσει. Ἡ νεότης οὖν αὐτοῦ καὶ τὸ γῆρας τὸ ἐμὸν οὐδὲν ἀφῆκαν, ἵνα τι γένηται πρὸς αὐτὸν ἀντάξιον τῆς ἀγάπης καὶ δουλοσύνης αὐτοῦ. Ἀφήμι δὲ αὐτὸν εἰς σὲ καὶ νὰ ἔχῃς τὴν εὐχὴν μου, τὸ ἐτύχενεν ἵνα γένηται παρ' ἐμοῦ καὶ οὐδὲν ἐγένετο, δι' ἃς αἰτίας εἶπον, ἃς 5 γένηται παρὰ σοῦ".

5. Ἐπεὶ δὲ μετὰ τοῦ δεσπότη τοῦ κυροῦ Κωνσταντίνου εἶχον ἀγάπην καὶ πληροφορίαν, ἦν ὁ θεὸς ἀπεδέχετο, ὅτι ὁ τοῦ πατρός μου ἀδελφὸς ἦν αὐτοῦ τατῆς καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ συνανάτροφοι καὶ φίλοι καὶ δοῦλοι αὐτοῦ καὶ ἐγὼ μετ' αὐτῶν· εἶτα ἔφερεν ὁ καιρὸς καὶ οἰκείωσιν ἐμοῦ εἰς 10 τὸν μακαρίτην καὶ ἀοίδιμον πατέρα αὐτοῦ καὶ τὰ ἔχρηζεν ἀπ' ἐκείνου, πολλὰ καὶ ἀναγκαῖα, εὗρισκεν αὐτὰ δι' ἐμοῦ, ἡγάπα καὶ τὸ νὰ με εἶχε καὶ ἰδίως εἰς τὴν δουλοσύνην του.

6. Καὶ συνηθείας καὶ τάξεως οὔσης εἰς τὰ τῶν βασιλέων ὀσπήτια, ὅτι τοῦ πατρός οἱ κελλιῶται νὰ χωρῶσι καὶ εἰς τὰ κελλία τῶν υἱῶν αὐ- 15 τοῦ, οὐχὶ δὲ τῶν υἱῶν εἰς τὸ τοῦ πατρός, — τοῦτο δὲ ἔως ἂν ἐν τοῖς ζῶσιν ὁ πατὴρ εὗρίσκεται, οὐχὶ δὲ καὶ μετὰ θάνατον, — ὡς ἀπέθανεν ὁ μακαρίτης καὶ ἀοίδιμος πατὴρ αὐτοῦ, μετὰ τὸ ἐκείνου πρῶτον μνημόσυ- νον ἐπιστρέψαντες πάντες ἡμεῖς οἱ ἐκείνου κελλιῶται εἰς τὸ παλάτιν, — ἔθος γὰρ ἔνι καὶ τοῦτο, ὅτι οἱ κελλιῶται αὐτοῦ δὴ τοῦ βασιλέως νὰ 20 καταμένωσι περὶ τὸν τάφον αὐτοῦ μέχρι καὶ τοῦ πρώτου μνημοσύνου, — ἀπῆλθον καὶ εἰς τὸ ὀσπήτιον, ὅπερ κατέμεινεν ὁ ῥηθεὶς δεσπότης κύρ Κωνσταντῖνος καὶ ἐκάθισα ἐξω ὡς οἱ πολλοί.

7. Μαθὼν δὲ τοῦτο ἔστειλε τὸν θῆϊόν μου καὶ ὠρισέ μοι, ὅτι „σὺ μὲν ἐτήρησας τὴν τάξιν καὶ οὐδὲν ἤλθες εἰς τὸ κελλίον μου ἐξ ὄρθου, 25 ὡς ἐποίησς ζῶντος τοῦ ἀθθεντός μου τοῦ βασιλέως τοῦ πατρός μου· ἀμὴ πάλιν ἡμεῖς διὰ τὸ χρέος τῆς εἰς ἐκείνον ἀγάπης σου καὶ δουλοσύνης καὶ τῆς εἰς ἡμᾶς εὐεργετουμέν σοι καὶ οὕτως, „ὡσάν ἢ εἰς τὴν δουλο- σύνην τοῦ βασιλέως τοῦ ἀδελφοῦ μου, νὰ ἔρχεται ἐξ ὄρθου εἰς τὸ κε- λλίν μου, ὡς καὶ πρότερον".

30 8. Ἀπὸ τούτων οὖν τῶν αἰτιῶν, ὡς ὠρίσθη παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ὅτι νὰ συνακολουθήσω αὐτῷ ἀπερχομένῳ εἰς τὸν Μο- ρεάν, δι' ἣν αἰτίαν προεδηλώσαμεν, ὠρισέ μοι ἰδίως, ὅτι „τόδε μέλλει γενέσθαι· καὶ ἀγαπῶ νὰ ἡμπορῇ νὰ σε εἶχον μετ' ἐμοῦ". Καὶ ἀνέφερον αὐτῷ „καὶ ἐγὼ τοῦτο πολλῷ πλέον, σωζομένου μόνου, ὅτι νὰ ἔνι μετὰ 35 ἀποδοχῆς καὶ ὀρισμοῦ τοῦ ἀθθεντός τοῦ βασιλέως τοῦ ἀδελφοῦ σου".

1 ἐξοικονομήσει OT : ἐξοικονομήση V | οὖν OT : γὰρ V | 2 ἀφῆκαν OT : ἀφῆσαν V | τί TV : om. O || 6 Ἐπεὶ δὲ V : Ἐπειδὲ OT || 7 ὁ θεὸς OV : θεὸς T | ἀπε- δέχετο T : ἀπεδέχετον OV || 9 αὐτῶν OV : αὐτοῦ T || 10 πατέρα V : πατέραν OT | 12 του OT : αὐτοῦ V || 14 νὰ O : ἵνα TV || 14—15 αὐτοῦ OT : αὐτῶν V || 16 εὗρίσκεται OTV : εὗρίσκηται f || 18 παλάτιν OT : παλάτιον V || 19 οἱ OV : om. T || 21 κύρ O : ὁ κύρ V || 23 μοι OT : με V | σὺ OTV : οὐ f || 24 ἐτήρησας OT : ἐτήρησες VC : ἐτήρηξες D || 27 ὡσάν OT : ὡς ἂν V || 31 νὰ συνακολουθήσω V : νὰ κολουθήση O : νὰ συνακο- λουθήση T || 23 ἡμπορῇ OT : σε ἡμπορῇ || 34 πολλῷ OT : πολλά V || 35 ἀθθεντός OT : ἀθθέντου τοῦ βασιλέως τοῦ ἀδελφοῦ σου TV : τοῦ ἀδελφοῦ σου τοῦ βασιλέως O

cele cuvenite pentru sufletul meu. Dar tinerețele lui și bătrînețele mele n-au îngăduit să-i fac vreo răsplată pe măsura afecțiunii și a serviciului lui. Ți-l las dar în seama ta cu dorința-mi fierbinte: ceea ce întîmplător trebuia să fie făcut din partea-mi față de el și nu s-a făcut nimic din pricinile care le-am spus, să se facă din partea ta!¹ 5

5. Dar pentru că aveam cu despotul chir Constantin strînse legături de încredere și mare prietenie, cu care Dumnezeu m-a miluit, fiindcă fratele tatălui meu i-a fost pedagog¹, iar băieții aceuia crescuseră împreună cu dînsul și-i erau prieteni și slujitori și eu dimpreună cu ei, pe urmă timpul a adus cu sine ca eu să intru într-un serviciu intim 10 la întru fericire adormitul în veci neuitatul părintele său și multe din cele de care avea neapărată nevoie prin mine le dobîndea de la el; de aceea și dorea mult să mă aibă anume în slujba sa.

6. Și era obicei și rînduială la casele împărătești ca pajii camerieri ai tatălui să intre și în camerele fiilor lui, nu însă și acei ai fiilor 15 în ale tatălui; și aceasta cît timp tatăl se afla în viață, nu însă și după moarte. Cînd a murit întru fericire adormitul în veci neuitatul tatăl său, noi toți pajii camerieri ai aceuia, după primul parastas, ne-am întors la palat; căci este și acest obicei, ca pajii camerieri ai împăratului să rămîna lîngă mormîntul lui pînă după primul parastas. Apoi mersei și la 20 casa în care ședea numitul despot chir Constantin și stătui afară ca și mulți alții.

7. Dar el, aflînd aceasta, a trimis pe unchiul meu și mi-a spus hotărît: „tu ai păzit rînduiala și n-ai intrat în camera mea dis-de-dimineață, cum făceai cînd trăia domnul meu împăratul, tatăl meu; dar noi 25 din nou pentru datoria serviciului și a dragostei tale față de acela și față de noi, îți facem favoarea și astfel ca și cum ar fi în serviciul împăratului, fratele meu, să vină dis-de-dimineață în camera mea, ca și mai înainte“.

8. Așadar, pentru aceste motive, cînd s-a hotărît de către împăra- 30 tul, fratele său, să-l însoțesc, din cauza pe care am arătat-o mai înainte, în Moreea, atunci el mi-a spus anume: „Aceasta are să se întîmple și aș dori să se poată să rămîi cu mine“. Aceeași dorință i-am arătat-o și eu cu mult mai mult, adăugînd; „Bineînțeles, numai să fie cu încuviințarea și ordinul domnitorului, împăratul fratele tău“. Și a cerut de la fratele 35

¹ Vezi p. 7 n. 9.

Ἐζήτησεν οὖν τοῦτο τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ δι' ἑαυτοῦ μετὰ λόγων παρακλητικῶν καὶ αἰτίων ἀναγκαίων, ὅπου τὸν ἠνάγκαζον, ἵνα ἔχη τὸ ἐμὸν χρεῖαν. Ἐκεῖνος δὲ ἀπελογίσαστο, ὡς ζητοῦντα ἀδύνατόν τι, οὐ δι' ἄλλο τι, ἀλλ' ἢ διὰ τὸν ὀρισμὸν τοῦ πατρὸς αὐτῶν καὶ τὴν πρὸς ἐκεῖνον ἐμὴν
 5 διὰ στόματος παράδοσιν. Ὁ δὲ πάλιν ἐζήτησε τοῦτο διὰ τῆς ἁγίας δεσποίνης καὶ μητρὸς αὐτῶν καὶ ἔτι μετὰ τῶν μεσαζόντων αὐτοῦ. Καὶ μόλις ποτὲ ὤρισε τοῦτο, ὅτι „ἄς ἔλθῃ μεθ' ἡμῶν ὁ Σφραντζῆς· καὶ εἰ μὲν ἀπομείνῃ ὁ ἀδελφός μου ἐκεῖ, νὰ τὸν ἀφήσω νὰ ἔχη αὐτόν, ἐπεὶ καὶ ἡ κυρά μου ἢ δέσποινα ὤρισέ μοι περὶ τούτου καὶ συγχωρεῖ το. Εἰ δὲ
 10 ἐπαναστρέψῃ ἐδῶ ὁ ἀδελφός μου μετ' ἐμοῦ, οὐδὲν τυχένει, εἰ μὴ νὰ ἔνι εἰς ἐμέ, καθὼς ὤρισεν ὁ αὐθέντης μου ὁ βασιλεὺς ὁ πατήρ μου, νὰ ἐχωμεν δίκαιον νὰ ποιήσωμεν εἰς αὐτόν.“

XVI, 1. Ἐρχόμενοι δὲ εἰς τὸν Μορέαν, τοῦ μὲν ὑπῆρχον τελειῶς ὑποχεῖριος, ὡς προεῖπον, πρὸς δὲ τὸν ἀγάπῃ καὶ ἐλπίδι προσαπέβλεπον.
 15 Ἀποσωθέντες οὖν εἰς τὸν Μορέαν καὶ κατὰ τοῦ τόπου παντός, οὐ ἐντός τοῦ Μορέως ἐκράτει δεσπότης ὁ Κάρουλος, ἀπελθόντες πάντες οἱ αὐθένται καὶ ἀδελφοί, τέλος, ἐπεὶ οὔτε οὔτοι ἦσαν τεθαρρήκοτες, ὅτι θέλουν δολώσῃν εἰς ἑαυτοὺς ὅλον τὸν τόπον, ὃν εἶχεν ὁ Κάρουλος, οὔτε πάλιν ἐκεῖνος, ὅτι νὰ δυνηθῇ νὰ φυλάξῃ τὸν ἐπίλοιπον τόπον, ὅπου ἀπέ-
 20 μινεν αὐτόν, — ἀπήρασι γὰρ οἱ αὐθένται ἡμῶν τινὰ τῶν αὐτοῦ, — ἐφάνη καλόν, ἵνα ὁ δεσπότης κύρ Κωνσταντῖνος ἐπάρῃ τὴν ἀνεψιὰν αὐτοῦ δὴ τοῦ Καρούλου δεσπότης εἰς νόμιμον γυναῖκα καὶ τὰ κάστηρ, ὅσα δὴ καὶ εἶχεν εἰς τὸν Μορέαν, λάβῃ εἰς προῖκαν αὐτῆς. Οὐ δὴ γενομένου τελείου τῆ α^α Μαΐου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, σταλεῖς ἐγὼ παρέλαβον τὴν Γλα-
 25 ρέντζαν, καὶ ἄλλοι τὰ ἄλλα.

2. Καὶ ἐπαναστρέψαντες εἰς τὸν Μυζηθρᾶν ἐνεργεῖτο τὸ τῆς καλογαρικῆς τοῦ δεσπότης κυροῦ Θεοδώρου.

3. Διὰ δὲ τὸ νὰ ἐπάρουν, ἂν ἠμπορέσουν, τὴν Πάτραν, ἀναγκαῖον καὶ χρήσιμον τόπον, καὶ διὰ τὸ νὰ μηδὲν εὐρίσκωνται εἰς τὸν Μυζηθρᾶν οἱ ἀδελφοί τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῶν βουλομένου γενέσθαι καλόγερον, ἐξεληθόντες τῆ α^α Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἦλθον κατὰ τῆς Πάτρας οἱ
 30 τρεῖς τῶν ἀδελφῶν. Καὶ περὶ τοὺς μύλους αὐτῆς σκηνώσαντες, ἐκεῖσε καὶ τὴν ἀνεψιὰν τοῦ δεσπότης Καρούλου ἔφερον, κυράν Θεοδώραν καὶ ἐκεῖσε αὐτὴν καὶ ὁ δεσπότης κύρ Κωνσταντῖνος τὴν εὐλογήθη.

35 4. Εἰς δὲ τὴν Πάτραν οὐδὲν ἑκατορθώθη τι πρὸς ἄλωσιν, ἀλλ' ἦν μᾶλλον καὶ αἴτιον, ὅτι καὶ ὅπερ ὁ ἀδελφός αὐτῶν κύρ Θεόδωρος ὁ δε-

3 τι OT; τις V | ἄλλο τι OTVD : ἄλλ' ὅτι C || 5 διὰ τῆς OT : διὰ στόματος τῆς V || 7 Σφραντζῆς OV : Σφραντζῆς CD : Φραντζῆς T || 9 μοι O : με V || 10 ἐμοῦ O : ἐμέ V | τυχένει O : τυγχένει V || 14 προσαπέβλεπον OT : προσανέβλεπον V || 16 Μορέως OT : Μωρέως V | Κάρουλος V : Κάρολλος OT || 18 εἶχεν V : ἤρχεν OT | Κάρουλλος OT || 19-20 ὅπου ἀπέμεινεν OT : ὃν ἐναπέμεινεν V || 20 ἀπήρασι V : ἀπεῖρασι OT : ἀπήραν f || 22 Καρούλλου OT | κάστηρ V : κάστροι OT : κάστρα f || 23 καὶ OT : om. V | λάβῃ TV : νάβῃ O || 24-25 Γλαρέντζαν V : Γλαρέτζαν OT || 28 δὲ τὸ On : om. T || 29 καὶ διὰ τὸ — p. 26, 30 ἐν ἧ καὶ κατέμενε OT : om. V || 33 Καρόλλου O || 34 εὐλογήθη η f : εὐλογήθειν O.

său aceasta pentru sine, rugîndu-l mult și arătîndu-i de ce are neapărată nevoie și trebuință ca să mă aibă pe lîngă sine. Acela însă a întîmpinat că cere ceva imposibil, nu de alta decît numai din cauza poruncii tatălui lor, ale cărui cele din urmă cuvinte au fost să rămînă pe lîngă acela. El însă și-a repetat cererea prin sfînta împărăteasă, maica lor, și încă prin mijlocirea celor dintîi sfetnici ai lui. Și, în sfîrșit, a dat dispoziția aceasta : „Las să vină Sphrantzes cu noi ! Și dacă fratele meu o să rămînă acolo, o să-l las să-l aibă, pentru că și slăvita împărăteasă mi-a vorbit despre aceasta și o îngăduie. Iar dacă fratele meu se va întoarce cu mine aici, nu se poate întîmpla decît să rămînă la mine, precum a rînduit domnul meu împăratul, tatăl meu, ca să putem să-i dăm dreptul lui“¹.

XVI, 1. Mergînd în Moreea, pe de o parte, eram cu totul sub mîna unuia, cum am spus mai înainte, dar pe de altă parte doream și speram să ajung sub mîna celuilalt. Așadar, după ce am sosit cu bine în Moreea, toți domnitorii frați au pornit contra întregii regiuni peste care despotul Carol stăpînea în Moreea și la urmă, deoarece și aceștia pierduseră nădejdea că-și vor putea supune toată regiunea pe care o deținea Carol, și el așijderea că va fi în stare să-și păstreze restul de țară ce-i mai rămînea — căci domnitorii noștri îi luaseră unele din ale lui — , au crezut că e bine ca despotul chir Constantin să ia pe nepoata² aceluia despot Carol de femeie legiuită, iar cetățile, cîte le mai avea în Moreea, să i le dea drept zestre. Punîndu-se la cale aceasta definitiv, la 1 mai din același an eu am fost trimis și am luat în seamă Glarența, iar alții altele.

2. Și cînd s-au întors la Mistra, se preocupau de faptul că despotul chir Teodor umbla să se călugărească.

3. Pentru ca să ia, dacă s-ar putea, Patra, localitate importantă și de mare folos, și pentru ca să nu se aplece nicidecum la Mistra frații fratelui lor care voia să se călugărească, au pornit la întîia iulie din același an, cîteștrei frații³ și au mers asupra Patrei. Și ridicîndu-și corturile lîngă morile orașului, au adus-o acolo pe nepoata despotului Carol, domnița Teodora, și despotul chir Constantin s-a cununat acolo cu dînsa.

4. Iar la Patra nu s-a făcut nici o ispravă pentru luarea orașului, ci a fost mai degrabă motiv ca și fratele lor chir Teodor, să răstoarne

7 Sphrantzes OV; Phrantzes T.

¹ Vezi XV, 4.

² De frate sau soră.

³ Ioan al VIII-lea Paleologul, Constantin și Toma.

σπότης εἰς τὸν Μυζηθρᾶν ἔστησεν, ἵνα ποιήσῃ, ἀθετήσῃ, ὅπερ ἦν αἴτιον πολλῶν κακῶν.

5 5 Ὡς οὖν εἰς τὰ τῆς Πάτρας τι συμπέρασμα χρηστὸν οὐδὲν ἕκατορ-
θοῦτο, ἀλλ' ἦ μόνον τρία καστελλόπουλα ὁποῦ ἀπῆραν, ποιήσαντες εἰ-
ρήνην μετὰ τῶν ἐν τῷ κάστρῳ καὶ ὅτι νὰ δίδουν καὶ κατ' ἔτος πρὸς τὸν
δεσπότην κύρ Κωνσταντῖνον φλωρία φ', ἐγερθέντες ἀπῆλθον, ὁ μὲν βα-
σιλεὺς δι' ἄλλης ὁδοῦ εἰς τὸν Μυζηθρᾶν, ὁ δὲ δεσπότης κύρ Κωνσταν-
τίνος δι' ἄλλης εἰς τὸ Χλουμουτζιν μετὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ καὶ βασι-
λίσεως.

10 6. Μετὰ δὲ τινα καιρὸν ὀλίγον, ἐπεὶ ὁ βασιλεὺς ἤθελεν ἵνα ἀπέλθῃ
ὄπισθεν εἰς τὸ ὀσπήτιον αὐτοῦ, μηνυθεὶς καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἀπῆλθεν
εἰς τὸν Μυζηθρᾶν ἀπὸ τοῦ Χλουμουτζιν. Κάκεισε διαβιβάσαντες ἀμφο-
τεροὶ οἱ δὴ ἀδελφοὶ ἡμέρας ὀλίγας, τῷ Ὀκτωβρίῳ μηνὶ τοῦ λζ'-ου ἔτους
15 ἑκαβαλλίκευσαν ὁμοῦ καὶ ἀπῆλθον μέχρι καὶ τῆς Κορίνθου. Καὶ ὁ μὲν
βασιλεὺς ἐμβὰς εἰς τὰ κάτεργα ἀπέπλευσεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν,
ὁ δὲ δεσπότης κύρ Θεόδωρος ἀπῆλθεν ὄπισθεν τὴν αὐτὴν ὁδὸν τὴν φέ-
ρουσαν εἰς τὸν Μυζηθρᾶν· καὶ ὁ κύρ Θωμᾶς ὁ αὐθεντόπουλος, μετ' αὐ-
τοῦ μέχρι τινός, ἀπῆλθεν εἰς τὰ Καλάβρυτα.

20 7. Ἡμεῖς δὲ μετὰ τοῦ αὐθεντός ἡμῶν κυροῦ Κωνσταντίνου τοῦ δεσ-
πότου διὰ τῆς ἄλλης ὁδοῦ ἤλθομεν εἰς τὴν Βοστίτζαν. Καὶ γὰρ εἰ καὶ
καλόγερος οὐ ἐγένετο ὁ δεσπότης κύρ Θεόδωρος, ἵνα ἀπομείνῃ ἅπας ὁ
τόπος αὐτοῦ εἰς τὸν κύρ Κωνσταντῖνον τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἀλλ' οὖν
καὶ οὕτως δέδωκε πρὸς αὐτὸν τὴν Βοστίτζαν, καὶ εἰς τὸ ἄλλο μέρος,
ὅσα δὴ ἦρχεν ὁ Φραγγόπουλος πρωτοστράτωρ, Ἄνδροῦσαν λέγω καὶ
25 Καλαμάταν καὶ Πήδημα καὶ Μάνην καὶ Νησίαν καὶ Σπιτάλιν καὶ Γρεμ-
πένιν καὶ Ἀετὸν καὶ Λωῖ καὶ Νεόκαστρον καὶ Ἀρχάγγελον καὶ ἕτερα πολλὰ·
ἃ καὶ σταλεῖς ἐγὼ παρέλαβον ταῦτα παρὰ τοῦ ρηθέντος πρωτοστράτορος.

8. Καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει ἐν μηνὶ Μαρτίῳ δ'-ῃ, τέθνηκεν ὁ δεσπότης
κύρ Ἀνδρόνικος, ὁ διὰ τοῦ θείου σχήματος μετονομασθεὶς Ἀκάκιος·
30 καὶ ἐτάφη ἐν τῇ τοῦ Παντοκράτορος μονῇ, ἐν ἣ καὶ κατέμενε.

XVII, 1. Βουλῆς δὲ ἀποκρύφου, μόνον εἰς ἐμὲ οὔσης παρὰ τοῦ
αὐθεντός μου καὶ δεσπότου, ὅτι νὰ ἀπέλθωμεν κατὰ τῆς Πάτρας· καὶ εἰ
μὲν ἐπάρωμεν αὐτήν, ἰδοὺ νὰ εὕρισκώμεθα εἰς τὸν Μορέαν καὶ ὁ τόπος
αὐτοῦ ὁ τῆς Μαύρης δηλονότι θαλάσσης δοθῆ πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ
35 τὸν βασιλέα. Εἰ δὲ οὐδὲν ἐπάρωμεν τὴν Πάτραν, νὰ ὑπάγωμεν ὄπισθεν
εἰς τὴν Πόλιν καὶ νὰ ἔξῃ ἐνταῦθα εἰς τὸν Μορέαν τὰ τῆς προικὸς αὐτοῦ
κάστηρ καὶ ἐκείσε τὸν τόπον τοῦ τὴν Μαύρην δηλονότι θάλασσαν· τὰ
δὲ δοθέντα παρὰ τοῦ δεσπότου κάστρα πάλιν νὰ δοθῶσιν, ἐνθα ὁ βασι-

3 Ὡς O : ἔως T || 12 Χλουμουτζι T. 13 δὴ OT : δύο f | mg. ukθ' T : om. O
| λζ'-ου T : lac. O || 4 ἑκαβαλλίκευσαν OT || 19 αὐθεντός OT || 25 Καλομμάτα OT | Πήδημα
O : Πίδημα T | Σπιτάλιν O : Σπητάλην T || 31—32 παρὰ τοῦ αὐθεντός OT : πα (linea de-
sinente V) τοῦ αὐθέντου V (αὐθέντος CD) || 33 post εὕρισκώμεθα add. εἰς αὐτὴν C :
om. OTVD || 36 τὸν Μο(ωVC)ρέαν OT : τὴν Μωρέαν D || 37 δηλονότι supra lineam
O : mg. T : om. V

ceea ce stătea să facă la Mistra; și aceasta a fost pricină de multe nenorociri.

5. Cum deci pentru săvârșirea întreprinderii de la Patra nu se făcea nici o treabă, ci au luat numai trei castele mici, au făcut pace cu cei din oraș și ca să dea despotului chir Constantin în fiecare an 500 de galbeni; și, ridicând tabăra, au plecat, împăratul pe alt drum la Mistra, iar despotul chir Constantin pe altul la Chlumuți, dimpreună cu femeia sa vasilisa. 5

6. Iar după cîtva timp, puțin, pentru că împăratul voia să plece înapoi acasă, fratele său fiind anunțat și dînsul, a plecat de la Chlumuți la Mistra. Și acolo amîndoi frații rămînînd puține zile, în luna octombrie din anul 37¹ au pornit împreună de-a călare și au plecat pînă la Corint. Și împăratul, urcîndu-se în corăbii, a plecat pe mare la Constantinopol; iar despotul chir Teodor a plecat înapoi pe același drum ce duce la Mistra; și prințul chir Toma, o bucată de drum împreună cu el, a plecat la Calavrita. 10

7. Iar noi cu domnul nostru, despotul chir Constantin, am mers pe alt drum la Vostița. Căci deși despotul chir Teodor nu se făcuse călugăr, pentru ca toată țara lui să-i rămînă fratelui său chir Constantin, dar și așa i-a dat Vostița și în altă parte cîte le guverna Frangopol, protostrator, anume Andrusa și Calamata, Pidima și Mani, Nisi și Spitali, Grebeni și Aetos, Loi și Neocastron, Arhanghel și altele multe; acestea, fiind eu trimis, le-am și luat în primire de la zisul protostrator. 20

8. Și în același an, la 4 ale lunii martie, a murit despotul chir Andronic, care întru dumnezeiasca shimă și-a schimbat numele în Acachie; și a fost înmormîntat în mănăstirea Atotțiitorului², în care și locuia. 30

XVII, 1. Iar în taină s-a pus la cale planul de care știam numai eu de la domnul meu despotul, ca să plecăm asupra Pătrei; și dacă am luat-o, iată că să rămînem în Moreea, și țara, anume aceea de la Marea Neagră, va fi dată fratelui său împăratul. Iar dacă n-a fost chip să luăm Patra, să mergem înapoi la Constantinopol și aici în Moreea să aibă orașele zestrei sale și acolo țara sa, anume cea de la Marea Neagră; iar orașele ce i-a fost date de către despot, să fie date unde împăratul hotă- 35

13 pe marg. 429 T: om. O.

¹ 6937.

² Vezi p. 19 nota 2.

λεύς διακρίνει. Παρηκολούθησε και τούτο, ὅπερ ἦτον ἀπὸ μέρος βεβαίωσις τῆς ἀποκρύφου μελέτης.

2. Ἀπὸ τῆς Βοστίτζας διερχόμενοι διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς Πάτρας, ἵνα εἰς τὴν Γλαρέντζαν καὶ τὸ Χλουμούτζιν ἀπέλθωμεν, ἔνθα καὶ ἡ βασιλίσις 5 σα, ἐστάλη Ἄνδρόνικος Λάσκαρις ὁ Παδιάτης εἰς τοὺς ἐν τῇ Πάτρᾳ ἄρχοντας διὰ τινὰς δουλείας· κάκεισε προσμείναντος, συνέτυχον αὐτῷ ἰδίως καὶ ἱερεὺς καὶ λαϊκοὶ περὶ τοῦ, ἂν θέλῃ ὁ αὐθέντης αὐτοῦ, ἔχουσι τρόπον, ὅτι νὰ ποιήσουν νὰ ἐπάρῃ τὴν Πάτραν. Ἐλθόντος δὲ τοῦ Λάσκαρι καὶ εἰπόντος μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τὰ τῶν Πατρηνῶν ἀπόκρυφα ἀπε- 10 πέμφθη ὡς ἀδύνατα καὶ περισσὰ καὶ ἀκούσαντος καὶ λέγοντος.

3. Σταλείς οὖν εἰς κεφαλὴν εἰς τὴν Ἄνδρουσαν ὁ αὐτὸς Λάσκαρις, ἔτι δὲ καὶ οἱ ἄλλοι ἄρχοντες εἰς τὰ ἐκεῖσε κάστρη κεφαλάδες, ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ πρῶτος τῶν ἀρχόντων τοῦ ὄσπητιοῦ αὐτοῦ ὁ Λάσκαρις Ἄλέξιος εἶχε λαβεῖν εἰς κεφαλάτικον τὴν Βοστίτζαν καὶ ἐναπέμεινεν ἐκεῖσε.

15 4. Διερχόμενοι, ὡς δεδήλωκα, τοῦ δεσπότου καὶ αὐθεντός μου μετ' ἐμοῦ καὶ μόνου ἐνεργούντος τὸ περὶ τῆς Πάτρας, εὐρισκομένων εἰς τὴν Γλαρέντζαν, ἐγράψαμεν πολλάκις πρὸς οὓς συνέτυχον περὶ τούτου τὸν Παδιάτην καὶ ἀντέγραψάν μας καὶ πολλάκις, πλὴν ἔκρινον τὸ παρ' ἡμῶν ἀδύνατον, ὡς καὶ ὁ καιρὸς ἔδειξεν.

20 5. Τέλος ἐστήσαμεν, ἵνα ἀπέλθωμεν καὶ νυκτὸς οὔσης εὐρεθῶμεν εἰς τόπον πλησίον τοῦ τέλους ἀμπελιῶν αὐτῶν δὴ τῶν πατρηνῶν εἰς Τρεῖς Ἐκκλησίας ὀνομαζόμενον, ἐπεὶ καὶ ἦσαν παλαιόθεν <ἐκεῖσε> ἐκεῖσε δὲ εὐρεθῶσι καὶ οἱ ἄνθρωποι καὶ δηλώσωσιν εἰς πλάτος τὰ διὰ γραφῆς· καὶ εἰ μὲν δυνατὰ εἰσι, νὰ ἐνεργηθῶσιν, εἰ δ' οὖν, νὰ ἀπέλθωμεν φανε- 25 ρῶς καὶ νὰ ἀποκλείσωμεν τὸ κάστρον καὶ ὡς φέρῃ τὸ φέρον.

6. Καὶ ἰδοὺ ἐγράψαμεν ὀρισμοὺς εἰς πάντας τοὺς ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Ἄνδρουσης, ὅτι τῇ 1ε^η τοῦ Μαρτίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἵνα ἔλθωσι μετ' ἀρμάτων καὶ τῶν πλειόνων ἀνθρώπων τῆς ἀρχῆς ἐνὸς ἐκάστου αὐ- 30 τῶν, ἵνα μετὰ πρέποντος διέλθῃ τὸν τόπον τοῦ πριγκίπου καὶ ἀπέλθῃ εἰς τὰ περὶ Ἄνδρουσαν ὁ νέος αὐθέντης τοῦ τόπου ἐκείνου· ὁμοίως ἐμηνύθη καὶ Λάσκαρις ἀπὸ τὴν Βοστίτζαν.

7. Ἐλθόντες δέ, ὡς ἐκαβαλλικεύσαμεν καὶ οὐδὲν ἐπιάσαμεν τὴν περὶ τὸν Ἄλφειὸν ὁδόν, ἀλλὰ τὴν ἀριστεράν, ἐθαύμαζον καὶ πρὸς ἀλλή-

1 διακρίνει OT : διακρίνη V | μέρος OT : μέρος V || 3 Βοστίτζας OTV : Βοστίτζης f | τῆς Πάτρας O : τῶν Πατρῶν V || 4 Γλαρέντζαν V : Γλαρέτζα OT | Χλουμούτζιν O : Χλουμούτζην V || 7 ἱερεὺς OV : ἱερεῖς | θέλῃ V : θέλει OT || 8 Πάτραν TV : Πάτρα O || 8—9 Λάσκαρι OT : Λασκάρως V || 12 κάστρη V : κάστροι OT : κάστρα f | κεφαλάδες OT : κεφαλάτικον V || 14 κεφαλάτικον OT : κεφαλατικὸν V f || 15 αὐθεντός OT : αὐθέντου V || 16 εὐρισκομένων OTV : εὐρισκομέθα f || 17 Γλαρέντζαν V : Γλαρέτζαν OTCD | 17 πρὸς — 18 μας καὶ V : om. OT | συνέτυχον] συνέτυχε V || 18 πλὴν OTV : πάλιν f | τὸ OTV : τὰ f || 19 ἀδύνατον V : ἀδύνατα OT || 20 εὐρεθῶμεν TV : εὐρωθῶμεν O || 21 εἰς τόπον OV : om. T || 24 μὲν OT : μὴ V | δυνατὰ TV : δυνατό O || 25 καὶ D : om. OT | φέρῃ V : φέρει OT || 28 μετὰ ἀρμάτων V || 29 πριγκίπου O : πριγγίπου V || 32 Ἐλθόντες OTV : Ἐλθόντος f | ἐκαβαλλικεύσαμεν OTC || 33 ὁδόν OV : om. T | Ἄλφιόν OTV.

răște. Aceasta s-a și întâmplat, ceea ce a fost într-o măsură o confirmare a preocupării celei tănuite.

2. De la Vostița, mergînd pe drumul spre Patra, ca să ajungem la Glarența și la Chlumuți, unde era și vasilisa, a fost trimis Andronic Lascaris Padiate la marii dregători din Patra pentru unele treburile; și, stînd acolo, s-au întîlnit anume cu dînsul un preot și mireni cu privire la faptul că, dacă domnul său voiește, ei au chip să facă să ia Patra. Dar Lascaris, mergînd și vorbind cu alții și despre planurile de taină ale patrenilor, a fost respins, ca unul care a auzit și vorbește despre lucruri imposibile și fără nici un rost.

3. Același Lascaris a fost trimis guvernator la Andrusa, dar încă și alți mari dregători în orașele de acolo ca guvernatori. Lascaris Alexie primul dintre marii dregători ai casei sale, a primit spre guvernare Vostița și a rămas acolo.

4. Mergînd mai departe, cum am arătat, despotul stăpînul meu se preocupa cu mine numai de planul privitor la Patra; și, aflîndu-ne la Glarența, am scris de multe ori către acei care s-au întîlnit în privința aceasta cu Padiate, și ne-au scris și înapoi de multe ori, numai că socoteau planul nostru imposibil, precum și timpul a arătat-o.

5. În sfîrșit am stabilit să plecăm și, încă noapte fiind, să ne aflăm într-un loc chiar pe aproape de capătul viilor patrenilor, numit „La Trei Biserici“, pentru că și erau din vechime acolo; iar acolo să se afle și oamenii și să ne arate pe larg despre ce ne scriseseră; și dacă sînt posibile vor fi puse în lucrare, de alt cum să pornim pe față și să blocăm orașul și întîmple-se ce se va întîmpla.

6. Și iată că scriserăm porunci către toți cei din ocolul Andrusei că la 15 ale lunii martie din același an să vină înarmați cu oameni cîți mai mulți din guvernămîntul fiecăruia dintr-înșii, pentru ca noul domnitor al țării să poată trece în modul cuvenit țara principelui și să plece în părțile de pe la Andrusa; tot așa a fost înștiințat și Lascaris Alexie de la Vostița.

7. Iar după ce au venit, am plecat de-a călare și, cum n-am apucat drumul de lîngă Alfios, ci pe cel de-a stînga, oamenii se mirau și vorbeau

Sphrantzes în închisoare
la Patras

λους ἔλεγον ἔρωτωντες· „Ποῦ ἀπερχόμεθα;„ Ἐλθόντες δὲ περὶ τὸν συμφωνηθέντα τόπον περὶ ὄραν ἀλεκτροφωνίας καὶ εὐρόντες καὶ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἰδόντες αὐτοὺς καὶ ἀπράκτους καὶ ἄπρακτα λέγοντες, ἀπέμψαμεν. Ἐξημερωθέντες δ' ἐκεῖσε, βουλευόμενοι τί ἄρα νὰ πραχθῆ·
 5 τὸ φωσσάτον νὰ πηλαλήσῃ νὰ αἰχμαλωτίσῃ τοὺς εὐρισκομένους ἔξωθεν ἀνθρώπους καὶ πᾶσαν τῶν Ἑβραίων οἴκησιν, ὡς ἐφάνη ἄπρακτον διὰ πολλὰ αἴτια, ἰδοὺ καὶ ἀπὸ τὸ κάστρον ἰδόντες ἡμᾶς καὶ ἀπορήσαντες, τί ἄρα καὶ ἔνι, — οὐδὲ γὰρ προενόησαν τὸ τυχόν, — ἀπέστειλαν ἓνα τῶν ἀρχόντων καὶ ἓνα κανόνικα Μάρκον ὀνομαζόμενον μετὰ καὶ δραγομά-
 10 νου καὶ ἀνθρώπων, ἵνα μάθωσι, τίς ἔνι καὶ διὰ τί; Ὡς δὲ εἶδον, τίς ἔνι, καὶ ἤκουσαν, ὅτι „ἤλθομεν ἢ νὰ μᾶς δώσητε τὸ κάστρον ἢ νὰ τὸ ἐπάρωμεν, μεθ' οἴου τρόπου ἐμπορέσωμεν, ἐπιστρέψαντες καὶ μετὰ σπουδῆς καὶ κρούσαντες λάρμα συνήχθησαν βία πάντες οἱ ἐκτὸς ἐντός. Ἡμεῖς δ' ἐπὶ τὴν αὖριον, ἢ τῶν Βαΐων καὶ ἑορτῆ τυχοῦσα, τεμόντες πάντες βαΐα
 15 μυρσίνης, τοῦ τόπου πληθος ἔχοντος, καὶ φέροντες ἀνά χεῖρας, ἐλθόντες ἐπέσαμεν περὶ τὰς πόρτας τοῦ κάστρου.

8. Ὡς δ' ἐκείμεθα τῆς κς^η τοῦ αὐτοῦ μηνὸς Μαρτίου μετὰ τὴν τοῦ μεγάλου Σαββάτου ἀκολουθίαν, ὡς ἐφάγομεν, ἐκαθήμεθα εἰς τὴν τοῦ αὐθεντὸς ἡμῶν τένταν, ὀμιλοῦντες περισσά. Ἄφνω δὲ ἐξεπόρτησαν ἀπὸ
 20 τῆς Πόρτας τῆς Ἑβραϊκῆς ἢ τοῦ Ζευγαλατίου, — καὶ οὕτως γὰρ ὀνομάζετο, — καβαλλάριοι ὀλίγοι καί, διωχθέντες ὡς ἐφάνησαν, ἀπῆλθον καὶ ἐσέβησαν εἰς τὴν τοῦ Ἁγιαλοῦ Πόρταν, ἐκεῖσε κατασκευαστικῶς πάντες οἱ τοῦ κάστρου ὑπάρχοντες μετὰ τζαγρῶν καὶ τοξαρίων καὶ σκολόπων. Τοῦ δὲ δεσπότη καμοῦ εὐρεθέντων ἐμπροσθεν εἰς τὸν διωγμὸν τῶν κα-
 25 βαλλαρίων, διὰ τὸ εὐρεθῆναι κατὰ τύχην τὰ ἄλογα ἡμῶν ἔτοιμα πλησίον τοῦ γεφυρίου τῆς ὁδοῦ τῆς ἀπερχομένης εἰς τὸν ἅγιον Ἀνδρέαν, τίς τῶν Πατριῶν ἐτόξευσεν οὕτως τὸ τοῦ δεσπότη ἄλογον, ὅτι εὐθὺς ἔπεσε· καὶ δραμόντες, ἵνα ἢ σκοτώσωσιν ἢ πιάσωσιν αὐτόν, εὐρέθην ἐγὼ ὑπέρμαχος καὶ ἐκεῖνος μὲν θεοῦ βοηθείᾳ ἀποπλακεῖς ἀπὸ τὸ ἄλογον ἐ-
 30 φυγε πεζός.

9. Ἐγὼ δὲ καὶ δέδωκα καὶ ἓνα καὶ ἐπίασα, υἴὸν Σταματέλλου, ἀλλὰ καὶ δεδώκασί με, καὶ ἐμὲ καὶ τὸ ἄλογόν μου τοσαῦτα, ὅτι ἀδυνατήσαν ἔπεσε καὶ ἐπλάκωσέ με, ἄλογον ἄριστον, ὅπερ ὁ ἀμηρᾶς δέδωκε τῷ Ἀσάνῃ Ἰσαακίῳ, ὅταν ἐσυνήντησαν ἐκείνῳ· ὁ δ' Ἀσάνης τῷ γαμβρῷ αὐ-
 35 τοῦ τῷ Φιλανθρωπῶν Γεωργίῳ κάκεινος τῷ ἀνεπιῶ αὐτοῦ τῷ Κομνηνῷ

1 Ποῦ OT: Καλέ, ποῦ V || 5 φωσσάτον OT: φουσσάτον V | πηλαλήσῃ O : πιλαλήσῃ TD: πιλαλείσῃ V : πιλασήσῃ C || 6 πᾶσαν OTV : πᾶσαν τὴν f | ante διὰ add. καὶ D : om. OTVC || 9 κανόνικα OTV || 11 δώσητε V : δώσεται OTV | 12 ἐμπορέσωμεν OTV || 13 λάρμα OT: λ' ἄρμα V | συνήχθησαν OTVD: συνήθησαν C || 18-19 αὐθεντὸς OT : αὐθέντου V || 20 ζευγαλατίου OV : ζευγελατίου T | καὶ οὕτως bis O | ὁ(ῶ)Τνομαζετο OT : ὀνομαζεται V || 22 ἁγιαλοῦ OT : ἀγγέλου V || 23 τζαγρῶν OTV : τζαγγρῶν f | δοξαρίων OT | σκολόπων p : σκλόπων OTV || 24 δὲ OT : om. V || 24 εὐρεθέντων — 25 διὰ τὸ TV : om. O || 29 βοηθεία OT : om. V | ἀποπλακεῖς O : ἀπομπλακεῖς TV || 31 καί, OT : om. V || 32 διὰ bis O || 34 ἐσυνήντησαν OTV : ἐσυνήντησεν f || 35 Φιλανθρωπῶν OT.

unii cu alții, întrebându-se: „Unde mergem?“ Venind la locul convenit pe la cîntători¹, am găsit și oamenii; și văzîndu-i că n-au făcut nimic și că vorbesc lucruri irealizabile, i-am lăsat să plece. Iar cînd s-a făcut de ziuă, ne sfătuiam acolo ce e de făcut; să dea armata repede năvală să robească oamenii care se găseau pe afară 5 și toată mahalaua evreiască din multe cauze ni s-a părut peste putință; și atunci iată că, fiind zăriți din oraș și aceia fiind nedumeriți ce să fie — căci nu se gîndiseră de mai înainte la ce s-a întîmplat —, au trimis pe unul din marii dregători și pe un canonic cu numele Marcu și cu un tălmaci și oameni ca să afle cine e și la ce au venit? Dar cînd au văzut 10 cine este și au auzit: „Am venit să ne dați orașul sau să-l luăm, cu orice chip vom putea“, s-au întors în grabă mare și, dînd alarma, cu repezeală cei de afară au fost aduși înăuntru. Iar noi, a doua zi dimineață, întîmplîndu-se să fie și duminica floriilor, cu toții am tăiat stîlări de mirte, locul fiind plin de acestea, și cu stîlările în mîna am mers de am căzut 15 pe lîngă porțile orașului.

1429 8. Iar la 26 din aceeași lună martie, cum ne aflăm după slujba din sîmbăta mare, după ce am luat masa, ședeam în cortul domnitorului nostru, vorbind despre cîte de toate. Dar deodată din Poarta Evreiască sau a Văcarului — căci se chema și așa — au năvălit puțini călăreți și, 20 cum s-au ivit, fiind puși pe fugă, au plecat și au intrat în Poarta de la Marginea Mării; acolo toți cei din oraș stăteau pregătiți bine cu arcuri grele și ușoare și cu țepe. Iar despotul cu mine, aflîndu-ne în frunte la fugărirea călăreților, pentru că din întîmplare caii noștri se găseau înșeuăți lîngă podețul de pe drum ce duce la sfîntul Andrei, unul din pat- 25 reni a săgetat calul despotului așa încît a căzut de îndată; și alergînd ca sau să-l omoare, sau să-l prindă, eu m-am nimerit ca să-l apăr luptîndu-mă; și el, cu ajutorul lui Dumnezeu, despleticindu-se de cal, a fugit pe jos.

9. Iar eu am dat într-înșii și pe unul l-am și prins, fecior al lui 30 Stamatelo, dar și ei au dat, și în mine și în calul meu, atîtea lovituri, încît acesta fără putere a căzut și m-a strivit; era un cal strălucit, pe care sultanul i l-a dat lui Asan Isaac cînd a avut loc întîlnirea cu acela²; iar Asan i l-a dat generelui său Filantropinos Gheorghe și acela nepotului său, Comnenul, ginerele protostratorului Cantacuzino; și fugind 35

¹ Înspre zorii zilei, cînd încep a cînta cocoșii.

² Vezi p. II (VII, 2).

τῷ τοῦ πρωτοστράτορος τοῦ Καντακουζηνοῦ γαμβρῷ· καὶ φεύγοντος μετ' αὐτοῦ, ἵνα εἰς τὸν Γαλατᾶν ἀπέλθῃ, φθάσας ὁ ἀδελφός μου ἐπίασεν αὐτὸν καὶ εὐεργετήθη ὁ ἀδελφός μου τὸ ἄλογον αὐτοῦ παρὰ τοῦ βασιλέως· ἐγὼ δὲ πάλιν ἀπῆρα τοῦτο παρ' ἐκείνου, ἐρχόμενος εἰς τὸν Μορέαν.

- 5 10. Πιάσαντές με οὖν, μετὰ πολλῶν λαβωμάτων ἀπαγαγόντες με, ἔβαλόν με εἰς τὸν κουλᾶν εἰς ὀσπήτιον σκοτεινόν, ἔχον μύρμηκας καὶ σιταρόψιρας καὶ ποντικούς διὰ τὸ εἶναι ἐν αὐτῷ πρὸ τοῦ σιτηρέσιον· ἔβαλόν με καὶ σίδηρα μονοκάνονα καὶ εἰς τὸν ἀριστερόν ποδα ἄλυσον στερεᾶν εἰς τζόπον μέγαν καρφωμένην. Καὶ ἐκοιτώμην ἐν τῇ τοιαύτῃ
10 φυλακῇ πικρῶς διαβιβάζων ἀπὸ τε τῶν λαβωμάτων καὶ τῶν σιδηρῶν καὶ τοῦ ξηροῦ κοιτασμοῦ καὶ τῶν ἄλλων, ὅπου εἶχεν, ὡς ἐδηλώσαμεν, τὸ ὀσπήτιον κακῶν.

XVIII, 1. Ἐνταῦθα δ' ἐστι προσήκον διηγήσασθαι καὶ περὶ τῆς ὀσιωτάτης Θωμαΐδος. Αὕτη γένους χρησίμου ὑπάρχουσα ἐν τῇ Ἄνατο-
15 λῇ, ἀπορφανισθεῖσα, φέροντες εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν οἱ συγγενεῖς αὐτῆς, δέδωκασι τῇ ἀδελφῇ τῶν τριῶν ἀρχιερέων καὶ ἀδελφῶν, τῶν Καβασιλαίων, καὶ μητρὶ τοῦ σοφωτάτου Καβασίλα Νικολάου.

2. Ἡ δὲ ταύτην ἔχουσα καὶ παιδεύουσα μετὰ καιρόν τινα ἀπῆλθεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, Νείλου τοῦ Καβάσιλα καὶ ἀδελφοῦ αὐτῆς ἀρχιε-
20 ρέως ἐκεῖσε ὄντος, καὶ εἰς τὴν μονὴν τῆς ἀγίας Θεοδώρας ᾤκησαν μετὰ Παλαιολογίνας, γυναικὸς ἐναρέτου καὶ λογίας, περὶ ἧς πολλοὺς καὶ πολ-
λάκις ἤκουσα παρὰ τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κυροῦ Μανουῆλ ἐπαίνους· καὶ πολλοὺς κανόνας εἰς τε τὸν ἅγιον Δημήτριον καὶ τὴν ἁγίαν Θεοδώ-
25 ραν καὶ ἄλλους ἁγίους ἀνέγνωσα ἐκείνης ποιήματα, ἔχουσαι σὺν αὐταῖς
καὶ τὴν ὄσιαν Θωμαΐδα καὶ παιδεύουσαι εἰς τε ἀρετὴν καὶ λόγον.

3. Ὡς δὲ ἦλθεν τὸ τέλος αὐτῶν, κατέλιπον αὐτὴν πάντα τὰ αὐτῶν, ἀλλὰ δὴ καὶ τοῦ Κυπριανοῦ γυνήν, ἥτις ἀγανακτήσασα τὸ σκληρὸν τοῦ
ἀνδρὸς αὐτῆς ἀπελθοῦσα εἰς τὰς ῥηθείσας μοναχὰς καλογραία γέγονεν·
ἐπεὶ δὲ περὶ τὸ τέλος αὐτῶν ἐγένετο, πάλιν εἰς τὴν κληρονόμον ἐκείνων
30 καὶ τοῦ βίου ὅπως δήποτε καὶ τῆς ἀρέτης ὑπετάγη· καὶ καλῶς διήνυσε
τὸν τῆς ὑποταγῆς δρόμον μέχρι θανάτου, Κυπριανοῦ δε γυνήν λέγω, τοῦ
ἐλθόντος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν μονὴν κτίσαντος τὴν εἰς
ὄνομα τῶν ἁγίων Θεοδώρων, ἐπονομαζομένην δὲ τοῦ Κυπριανοῦ.

1 τοῦ TV : om. O | Καντακουζηνοῦ OV : Κατακουζηνοῦ T | φεύγοντος OT :
φεύγοντες V || 5 με OT : cm. V || 7 σιταρόψιρας καὶ OT : σιταρόφθειρας καὶ μεῖς οἶον V |
σιτη (εCT) ρέσιον OTV : σιτᾶριον f || 8 με OT : με ἐξ V | σίδηρα OTV : σιδηρὰ f | ἄλυσον
OTV : ἄλυσιν f || 9 τζόπον (τζέκον f) μέγαν OT : ξίλον μέγα V || 11 ἐποδ—
ἐδηλώσαμεν OT : ὡς ἐδηλώσαμεν, ἐπεὶ εἶχε V || 18 Καβασιλαίων Ctag. : Καβασιλέων
OT : βασιλέων V || 19 Νείλου OTV : Νικελάου f || 20 ᾤκησαν V : οἴκησαν OT || 21 Πα-
λαιολογίνας OT : Πολαιολογιῆς V || 25 Ἐραΐδα TV : Ἐραΐδαν O | εἰς CT : ἐς
V || 26 αὐτὴν O : οὐτῇ V || 27 κολογρεία O : κολογρ T : κολογρία V || 28 τῆς CTVD :
τὸν C | ἐκείνων CTVD : ἐκεῖνον C || 30 ἔτας εἶπτε CT : ἐπεεἶπτε VD : ἐπεεἶπτε
C || 33 Ἐσεδάραν OT : ἐπέεξαν μεγαλομεγίσταν Ἐσεδάραν, Ἰβρανες λέγω καὶ τοῦ
Στρατηλάτου V | Κυπριανῆς OT : Κυπριανοῦ V ||

ca să meargă la Galata, fratele meu, ajungându-l, l-a prins; și împăratul i-a dat fratelui meu calul aceluia în dar, iar eu plecând în Moreea, l-am luat de la el.

10. Așadar, prinzându-mă acoperit de multe răni, m-au dus și m-au aruncat în culă¹ într-o încăpere întunecoasă, plină de furnici și gărgărițe și șoareci, pentru că înainte de asta era într-însa magazie de grîne; m-au pus și în fiare și de piciorul stîng m-au legat cu un lanț greu pironit într-un butuc mare. Și dormeam într-o închisoare ca aceasta, suferind amar și de răni și de lanțuri și de patul vîrtos și de alte rele pe care le avea încăperea, cum am spus.

XVIII, 1. Aici e locul potrivit ca să povestesc și despre preacuvioasa Tomaida. Aceasta era de neam bun din Anatolia; rămînînd orfană, rudele ei au dus-o la Constantinopol și au dat-o surorii celor trei frați arhieriei Cavasila, mama marelui învățat Cavasila Nicolaie.

2. Aceasta, ținînd-o și crescînd-o, a plecat după un timp la Salonic, fratele ei Nil Cavasila fiind acolo arhieru²; și au locuit în mănăstirea sfintei Teodora, dimpreună cu Paleologhina, femeie plină de virtute și învățătură bisericească; despre aceasta am auzit deseori de la în veci neuitatul împărat chir Manuil multe cuvinte de laudă; și am citit multe canoane în cinstea sfîntului Dimitrie și a sfintei Teodora și a altor sfinți, lucrări de-ale aceleia; dimpreună cu dîsele o aveau și pe cuvioasa Tomaida și o creșteau întru virtute și modestie la vorbă.

3. Iar cînd le-a venit sfîrșitul vieții, i-au lăsat ei toate ale lor, dar și pe femeia lui Ciprian, care, necăjită de răutatea bărbatului ei, a plecat la zisele monahe și s-a făcut călugăriță; și deoarece s-a făcut pe la sfîrșitul vieții lor, s-a supus din nou ascultării clironeamei acelora și a felului de viață și mai ales a virtuții; și drumul ascultării și l-a împlinit bine pînă la moarte, anume femeia lui Ciprian, iar el, venind la Constantinopol, a ridicat mănăstirea închinată sfinților Teodor, numită a lui Ciprian.

30 Teodor OT : și slăviților mării mucenici Teodor, anume Tiron și Stratilat V.

¹ După cronica lui Pseudo-Sphrantzes un turn.

² Au fost deci trei frați Cavasila arhieriei, dintre care unul, Nil, e arhieru la Salonic și nepotul lor de soră e învățatul Nicolaie Cavasila, trăind între 1320 și 1391. Vezi „Byzantinische Zeitschrift“, 52 (1959), 202. În ed. I. Franz fiind „Νικολάου Nicolaie“ în loc de „Νείλου Nil“, s-a bănuit („Revue des études byzantines“, VI (1948), p. 117—121, și VII (1949), p. 17, n. 4) greșit că locul nu este autentic.

4. Τῶν δὲ ἀσεβῶν τὴν Θεσσαλονίκην παραλαβόντων, ἐξεληθούσα ἡ ὄσια Θωμαῖς μετὰ καὶ τῆς ὑπακτικῆς αὐτῆς τῆς Κυπριανῆς ἦλθεν εἰς τὴν Λήμμον, ἵνα ἀπ' ἐκεῖσε πάλιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐν ἡ Λήμ-
 5 νῳ ὁ πάππος μου εὐρισκόμενος μετὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ καὶ τῶν παί-
 δων, ἰδοῦσα αὐτὴν καὶ τὴν αὐτῆς ἀρετὴν καὶ τὸν λόγον ἡ πρώτη τῶν
 τριῶν θυγατέρων αὐτοῦ, — τῆς κυρίως πρώτης θυγατρὸς αὐτοῦ εἰς τὴν
 Θεσσαλονίκην ἀπομεινάσης μετὰ καὶ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς καὶ τῶν παιδῶν
 — καταλείψασα γονεῖς καὶ ἀδελφὰς καὶ ἀδελφοὺς καὶ τὸν ὄν ἐμνηστεύ-
 σατο εἰς ἄνδρα, ἀπελθούσα γέγονε καλογραία καὶ ἐν ὑποταγῇ αὐτῆς δὴ
 10 τῆς ὄσιας. Ἐκεῖθεν δὲ ἐξεληθούσαι καὶ ἐλθούσαι αἱ τρεῖς καὶ μόνον ἐν
 τῇ Κωνσταντίνου κατήντησαν ἀρχὴν ἐν τῇ μονῇ τῇ ἐπονομαζομένη τῆς
 Κλέραινας.

5. Διαδοθεῖσα δὲ ἡ ἀρετὴ αὐτῆς δὴ τῆς ὄσιας καὶ ἡ εἰς τὴν θείαν
 γραφὴν ἐμπειρία εἰς τε τὸν βασιλέα καὶ τὸν πατριάρχην καὶ πάντας τοὺς
 15 τῆς πόλεως, ὁ μὲν βασιλεὺς ἐγύρευσεν, ἵνα καὶ λάβῃ μοναστήριον, οἷον
 ἐνι μεγαλύτερον καὶ πολυεπισοδότερον, ὁ δὲ πατριάρχης τὸ δοῦναι αὐτὴν
 ἐνταλμα πνευματικῆς ἐξουσίας εἰς τὰς βουλομένας τῆς πόλεως γυναῖκας,
 οἱ δὲ τῆς πόλεως ὅτι καὶ νὰ προσέρχωνται καὶ νὰ βλέπουν καὶ νὰ θε-
 20 ραπεύουν εἰς τὰς πρὸς χρείαν αὐτῶν οὐδὲ γὰρ ἦν ἐν ἐκείναις οὔτε χρυ-
 σίον, οὔτε ἀργύριον, οὐκ ἄλλοτι, εἰ μὴ τὸ ἐργόχειρον καὶ ἡ τοῦ θεοῦ
 διὰ τῶν ἀρχόντων προμήθεια.

6. Λαβοῦσα δὲ μικρὸν τι κάθισμα, συνέδραμον εἰς ὑποταγὴν τσαυ-
 25 ται, ὅσαι οὐκ ἂν ἐχώρησαν εἰς τε τὴν τοῦ Λιβὸς μονὴν καὶ τῆς Κυρα-
 μάρθας, ἡ δὲ οὐ πλείους ἢ δύο καὶ δέκα προσελάβετο. Καὶ ἦσαν τοιαῦ-
 ται εἰς τε ἀκτημοσύνην καὶ ὑπακοὴν καὶ σωφροσύνην καὶ πᾶν εἴ τι εἰς
 θεὸν εὐαπόδεκτον, ὅτι κατέλιπον οἱ τῆς πόλεως λέγειν „ἡ ἁγία“, ἀλλ'
 „αἱ ἁγίαι“. καὶ αὐτὸ δὴ τὸ ὄνομα εἶχον εἰς αὐτὰς ἁγίας. Καὶ τὸ μὲν τῶν
 30 καλογραϊῶν τὸ κοινὸν τῆς τροφῆς καὶ φορεμάτων καὶ τὸ μὴ ἔχειν τι ἴδιον
 καὶ τὸ μὴ ποιῆσαι τὸ μικρότερον, ἢ πρὸς κοινὸν ἢ πρὸς ἴδιαν χρείαν,
 εἰ μὴ μετὰ συγχωρήσεως, καὶ τὸ ἀνυπόδητον καὶ ὀλιγότροφον καὶ τὸ
 χαμαὶ κεῖσθαι καὶ ἐν εὐτελεῖ καὶ τ' ἄλλα, ὅσα τῆς ἀρετῆς εἰσιν ἐκμαρ-
 35 τύρια, τῶν περισσῶν ἐστι διηγῆσθαι. Ὅμοίως δὴ πάλιν καὶ τῆς αὐτῶν
 ὄσιας καὶ πνευματικῆς μητρὸς, τῆς εἰς ἐκείνην συνδρομῆς καὶ θεωρίας
 βασιλέως καὶ δεσποινῶν καὶ ἀρχόντων καὶ ἀρχοντισσῶν, αἱ μὲν δι' ἐξο-
 μολόγησιν, αἱ δὲ δι' εὐχὴν καὶ θεωρίαν, τίς ἂν ἀκριβῶς καὶ ταῦτα καὶ τὴν
 ἐκείνης ἀρετὴν δυνηθεῖ ἀκριβῶς διηγῆσασθαι;

3 post πάλιν add. ἀπέλθη f | Κωνσταντινούπολιν OT : Κωνσταντίνου V || 5 τὸν λόγον OT : τῶν λόγων V || 8 καταλείψα C || 10 καὶ μόνον OT : μοναχαὶ V || 1C—11 ἐν τῇ TV : ἐν O || 11 ἀρχὴν OT : ἀρχῇ V || 13 θείαν OTVC : θείων D || 16 αὐτὴν OV : αὐτόν || 17 βουλομένας O : βουλευομένας V || 22 Λαβοῦσα OTV : Λαβοῦσαι f | δὲ τι μικρὸν V || 23—24 Κυρᾶς Μάρθας f || 27 δὴ OV : cm. T | αὐτὰς OV : τὰς T || 28 τι OV : τὸ T || 2) ποιῆσαι OV : μοιῆσαι T || 33 ὄσιας OV : οὐσίας TCD || 34 βασιλέως OT : βασιλέων V || 35 καὶ ταῦτα OVC : om. T || .5 καὶ ταῦτα — 36 ἀκριβῶς om. D || 36 διηγῆσασθαι OT : διηγῆσασθαι V

4. Iar cînd necredincioșii au luat Salonicul¹, cuvioasa Tomaida a pornit împreună cu Cipriana de sub ascultarea ei și a venit la Lemnos, ca de acolo să se întoarcă la Constantinopol. La Lemnos se afla bunicul meu cu femeia și copiii, cea dintîi dintre cele trei fete ale sale², de fapt cea dintîi față a lui rămăsese la Salonic cu bărbatul ei și cu copiii; cînd a văzut-o pe dînsa și virtutea și învățătura ei a lăsat părinți și surori și frați și pe logodnicul ei, pe care și-l alesese de bărbat, și plecînd s-a făcut călugăriță sub ascultarea cuvioasei. Plecînd de acolo și venind numai tustrele la Constantinopol, s-au oprit la început în mănăstirea numită a Clerenei. 5 10

5. Virtutea acestei cuvioase și știința ei în dumnezeiasca scriptură ajungînd la urechile împăratului și patriarhului și a întregului oraș, împăratul a căutat ca dînsa să primească o mănăstire mai mare și cu mai mult venit, iar patriarhul să-i dea împuternicire duhovnicească la femeile din oraș care voiesc³; și locuitorii orașului să poată merge să le asculte și să le poarte de grijă pentru cele de trebuință, căci la ele nu se găsea nici aur, nici argint, nici altă avere și nu trăiau decît din lucrul mîinilor și din grija lui Dumnezeu pe urma ajutoarelor din partea oamenilor cu bună stare. 15 20

6. Primind o mică așezare monahală, au alergat sub ascultarea ei atît de multe, cît n-ar fi încăput în mănăstirea lui Lips și a Chiramar-tei, însă ea n-a primit mai multe de douăsprezece. Și erau astfel în dorința de a nu avea nici o avere, în dorința de ascultare și înfrînare și de tot ce e plăcut lui Dumnezeu, încît locuitorii orașului au încetat de a mai spune „sfînta“, ci „sfintele“; și această denumire o aveau pentru sfintele acelea. Și cît despre traiul îndeobște al călugărițelor, hrana și îmbrăcămintea le erau în comun; și să nu aibă nimic personal și să nu facă nici cel mai mic lucru, fie pentru trebuința comună sau personală, decît numai cu încuviințare, și să umble desculțe și să ia hrană puțină și să se culce pe jos și pe așternut sărac și toate celelalte, cîte-s mărturii ale virtuții, să le povestesc este un lucru din cele de prisos. Tot așa iarăși și despre cuvioasa duhovniceasca maica lor, cum mergeau deseori s-o vadă împăratul și împărătesele⁴, boierii și jupînesele, unele pentru mărturisire, altele pentru rugăciuni și vedere, cine ar fi în stare să le istorisească amănunțit, și acestea și virtutea ei cu de-amănuntul? 25 30 35

¹ Cucerirea Salonicului de către turci a avut loc în 1430; vezi mai jos XXI, 2.

² Prima din cele două care se aflau acasă la Lemnos, căci cea mai mare rămăsese la Salonic.

³ Să-și aleagă duhovnice, ca să se mărturisească la ele.

⁴ Ioan al VIII-lea Paleologul cu mama și soția sa.

7. Ἐν δὲ καὶ μόνον διηγησάμενοι δεῖξομεν πάντα ἀληθῆ. Τῷ ρη-
θέντι μεγάλῳ Σαββάτῳ, ὥπερ μοι συμβέβηκεν, ἄπερ διηγησάμην, καθη-
μένης μετὰ τελετῆν τῆς λειτουργίας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ σὺν αὐτῇ πᾶσαι
αἱ καλογραῖαι αὐτῆς καὶ προσμένουσαι, ἵνα μικρὸν τι καὶ ἀπογεύσωνται
5 διὰ τὴν τοῦ ἀντιδώρου μετάληψιν, εἶτα εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων
τεθῆναι ἀνάγνωσιν, λέγει ἡ ὁσία· „Καλογραῖαι, ἐγείρεσθε· — “Αἱ δέ· „Τί
ἐστὶ σοι χρεία, κυρία ἡμῶν ἁγία“; Ἡ δέ· „Τῷ κυρίῳ Γεωργίῳ προσήλθε
πειρασμός· καὶ ἵνα δεηθῶμεν τῆς θεοτόκου ὑπερ ἐκείνου“. Τὸ δὲ ἀκού-
σασαι πᾶσαι, ἐξαιρέτως δὲ αἱ τῆς μητρὸς μου ἀδελφαί, — καὶ γὰρ ἐτέρα
10 ἀδελφὴ καὶ ὑστέρα γέγονε κάκεινη καλογραῖα καὶ ὑποτακτικὴ αὐτῆς
καλῆ, — προσέδραμον μετὰ δακρῶν· „Τί ἐστι τοῦτο, κυρία ἡμῶν ἁγία“;
Ἡ δὲ πρὸς αὐτάς· „Μὴ θροεῖσθε· ὁ θεὸς ὁ συγχωρήσας τὸν πειρασμὸν
θέλει χορηγήσει καὶ τὴν βοήθειαν καὶ διάλυσιν αὐτοῦ δὴ τοῦ πειρασμοῦ“.
Καὶ σταθεῖσαι ἔπαλλον τὴν εἰς τὴν θεοτόκον παράκλησιν μετὰ δακρῶν.
15 Τοῦτου τί κρεῖττον ἐκμαρτύριον τῆς εἰς θεὸν ἐκείνης ἀρετῆς καὶ οἰκειώ-
σεως;

8. Ζήσασα οὖν οὕτω καλῶς καὶ πολλὰ ἐκμαρτύρια τῆς ἀρετῆς αὐτῆς
ἐνδείξας ὁ θεός, τέλος καὶ ὁ θάνατος αὐτῆς τίμιος ἐναντίον Κυρίου καὶ
τῶν ἀνθρώπων προέβη. Ἡμέρας γὰρ τινὰς ἀσθενήσασα μικρὸν καὶ πά-
20 σας κοινῶς νοθετήσασα καὶ καταλείψασα εἰς τὴν ὑποταγὴν τῆς μητρὸς
μου ἀδελφῆς, ἥ καὶ πρώτη εἰς ἀρετὴν καὶ ὑποταγὴν αὐτῆς ἦν, καὶ πάντα
τὰ τοῦ κελλίου αὐτῶν ἐκείνης διοικούσης, εἶτα ὡς ἔνθους γενομένη ἐκά-
θητο, τοὺς μὲν ὀφθαλμοὺς ἔχουσα κεκλεισμένους, τὸ δὲ στόμα ἀεὶ κινου-
σα πρὸς ὕμνους καὶ εὐχαριστίας πρὸς θεόν, μήτε τι προσλαμβάνουσα τρο-
25 φίμου ἢ ποτίμου, μήτε ὀμιλοῦσα τὸ τυχόν, ἄνευ τοῦ καθ' ἡμέραν ἐρχο-
μένου τοῦ ἱερέως εἰς τὸ μεταλαβεῖν αὐτὴν τῶν θείων μυστηρίων· τότε καὶ
τὰς χεῖρας καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν αἴρουσα καὶ συγχώρη-
σιν αἰτοῦσα μετελάμβανεν. Ἀλλὰ καὶ τοῦ βασιλέως κυροῦ Ἰωάννου καὶ
τῶν δεσποινῶν, καὶ ἄλλοτε πολλάκις εἰς ἐκείνην ἀπελθόντων, ἄλλα δὴ
30 καὶ τότε διὰ τελευταίαν εὐχὴν, καὶ ἀρχόντων καὶ ἀρχοντισσῶν καὶ ἐκ-
κρίτων καὶ ἱερομονάχων καὶ μοναχῶν, ἀνένευε καὶ συγχώρησιν καὶ εὐ-
χὴν ἐχορήγει· καὶ οὕτως διαρκέσασα ἡμέρας ἑπτὰ πρὸς κύριον ἐξεδή-
μησεν. Καὶ ἐτάφη φιλοτίμως συνδραμόντων σχεδὸν πάντων ἱερέων καὶ
ἱερομονάχων ἀκλήτως καὶ ἀρχόντων καὶ ἀρχοντισσῶν. Καὶ ταῦτα μὲν
35 οὕτως καὶ ἀληθῶς.

XIX, 1. Ἐμοῦ δὲ κειμένου ἐν φυλακῇ ἡμέρας μ', ὡς ἤλθεν ἡ μνή-
μη τοῦ ἐλευθερωτοῦ τῶν αἰχμαλώτων, τοῦ μεγαλομάρτυρος δηλονότι
Γεωργίου, ἐδεήθην αὐτοῦ, ὡς κἀγὼ Γεώργιος καὶ παιδιόθεν δοῦλος αὐ-

1 διηγησάμενοι OT : διηγησόμενοι V || 2 ὥπερ OT : ἐν ὥπερ V || 3 τελε-
τῆν OTVC : τελευτῆν D || 4 μικρὸν C. || 18 τέλος OT : τὸ τέλος V || 20 τῆς μητρὸς —
21 ὑποταγὴν OT : om. V || 22 ἐνθους OTVD : ἐνθους C || 24 πρὸς. OT : εἰς V || 25 τοῦ
OT : om. V || 28 κυροῦ OTVC : κυρίου D || 29 ἀλλὰ δὴ V : ἀλλ' αὐτῆ O || 31 μονα-
χῶν O : om. V | ἀνένευε O : ἀνένευε V || 32 διακέρσασα T || 32—33 ἐξεδήμησε D || 34 καί,
V : om. OT | ἀκλήτως OTV : κλητῶν καὶ ἀκλήτων f.

7. Dar istorisind și numai o singură întâmplare, toate le vom dovedi că sînt adevărate. În amintita sîmbătă mare, în care mi s-au întîmplat cele ce le-am povestit, stînd după slujba liturghiei în biserică și împreună cu dînsa călugărițele ei toate, așteptînd ca să guste puțin din sfînta anafură și apoi să treacă la citirea Faptelor Apostolilor, cuvioasa spune: „Călugărițe, sculați-vă!“ Iar ele: „Ce ai, sfînta noastră doamnă?“ Iar dînsa: „Grea încercare a dat peste domnul Georgios și să ne rugăm la Maica Domnului pentru dînsul!“ Toate auzind aceste vorbe, dar mai ales surorile mamei mele — căci și cealaltă soră, cea din urmă, s-a făcut și dînsa călugăriță sub ascultarea ei cu multă osîrdie — au alergat cu ochii plini de lacrimi: „Ce înseamnă asta, sfînta noastră doamnă?“ Iar ea le spune: „Nu vă spăimîntați! Cu îngăduirea lui Dumnezeu a venit nenorocirea și el îi va aduce și ajutor și izbăvire din acea încercare“. Și stînd în picioare cîntau cu lacrimi în ochi paraclisul Maicii Domnului. Ce dovadă mai bună decît aceasta pentru virtutea și apropierea ei de Dumnezeu?

8. Ducînd astfel o viață frumoasă și Dumnezeu arătînd multe dovezi de virtutea ei, în sfîrșit i-a venit și moartea cu cinste în fața Domnului și a oamenilor. Căci după o boală ușoară de cîteva zile și după ce în obște tuturora le-a dat povețe, le-a lăsat întru ascultarea surorii mamei mele, care îi și era cea dintîi întru virtute și ascultare față de dînsa, ea conducînd toate treburile chiliei lor. Apoi ședea ca într-un extaz, cu ochii închiși, dar gura mișcînd-o într-una, spre a da laudă și mulțumire lui Dumnezeu, neluînd nimic în gură, nici mîncare nici băutură, nevorbind nici un cuvînt cît de puțin, fără decît preotul venind zilnic spre a o împărtăși cu sfintele taine; și atunci, ridicîndu-și mîinile și ochii către cer și cerîndu-și iertare, se împărtășea. Dar și împăratul chir Ioan și împărătesele, care și de altă dată deseori, și de astă dată au venit la dînsa pentru cea din urmă binecuvîntare și boieri și jupînese și oameni de seamă și ieromonahi și monahi, iar ea clătina din cap și dădea iertăciune și binecuvîntare; și așa ținînd șapte zile, s-a mutat la Domnul. Și a fost înmormîntată cu mare cinste, adunîndu-se, fără să fie chemați, aproape toți preoții și ieromonahii și mării dregători și soțiile lor. Și acestea într-adevăr s-au petrecut așa.

XIX, 1. Iar eu stînd 40 de zile la închisoare, cînd a venit ziua de pomenire a izbăvitorului celor din robie, anume a marelui mucenic Gheorghe, m-am rugat lui, ca unul ce și eu mă chemam tot Gheorghe și din copilărie rob al lui și cînd m-am trezit, mi s-a părut

Eliberarea
din închisoare
a lui Sphrantzes

τοῦ· καὶ ἀφυπνισθεῖς ἔδοξέ μοι, ὅτι εὐρέθην εἰς τὸν περικαλλῆ ναὸν τὸν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ τῶν Μαγγάνων ἐπονομαζόμενον, εἰς τὴν φιάλην ἱστάμενος καὶ φορῶν καὶ τὰ σίδηρα. Διερχομένου τοῦ βασιλέως, τάχα ἵνα εἰς τὴν ἀκολουθίαν τῆς ἐκκλησίας ἀπέλθῃ, ἐδεήθην αὐτοῦ, ἵνα με ἐλευθε-
5 ρώσουν ἀπὸ τὰ σίδηρα· καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς διέβη ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας, ἄρχων δέ τις νέος ἐπιστρέψας πρὸς ἐμὲ λέγει μοι· „Ὦρισεν ὁ αὐθέντης ἡμῶν ὁ βασιλεὺς, ἵνα σε ἐκβάλουν ἀπὸ τὰ σίδηρα· ἐζήτησέ το γὰρ καὶ ἡ κυρία ἡμῶν δέσποινα“.

2. Καὶ περὶ τὴν αὐγὴν αὐτὴν τῆς νυκτὸς ἐν ὥρᾳ ἀσυνήθει, ἰδοὺ οἱ
10 τοῦ κουλαῖ ἄρχοντες καὶ ἕτεροι μετὰ σιδηρικῶν καὶ ἐκβάλλουσί με ἅπαντα τὰ σίδηρα· καὶ ἐξαιτιῶντας καὶ λέγουσιν, οὐχ ὅτι ἐχθρωδῶς ἔχουσι, καλῶς οὐδὲν με τρέφουσιν, ἀλλ’ ὅτι οὐκ ἔχουσι. Καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἐλθόντες πάλιν ζητοῦσί με καὶ δέομαι τοῦ αὐθεντός μου διὰ γραφῆς, ὅτι νὰ ἐνδώσῃ νὰ ἐξέλθουν ἄρχοντες νὰ συντύχουν πρὸς συμβίβασιν, ὅπερ
15 καὶ γέγονε.

3. Καὶ συμβιβασθέντες δεδώκασιν αὐτῷ τὸ Σαραβάλε οὕτως, ὅτι νὰ σηκωθῶ νὰ ἀπέλθῃ εἰς τὸ ὀσπήτιον αὐτοῦ τὴν Γλαρέντζαν· καὶ μέχρις ὄλου Μαΐου εἰ μὲν ἔλθῃ ὁ μητροπολίτης καὶ αὐθέντης αὐτῶν, ποιήσει ἐκεῖνος, ὡς θέλει, εἰ δ’ οὖν, νὰ δώσωσιν τὸ κάστρον. Καὶ γεγονότων·
20 ὄρκων καὶ παραλαβόντος καὶ τὸ Σαραβάλε, τῇ ε-ῆ Μαΐου ἐκαβαλλίκευσε καὶ ἀπῆλθε μέχρι τῆς Σκλαβίτζας καὶ τοῦ Ῥιόλου τὰ ὄρια.

4. Δι’ ἐμὲ δὲ ἐπαφῆκεν Ἰωάννην τὸν Ῥωσατᾶν, ἵνα με ἐπάρῃ σω-
ζομένου γὰρ τοῦ ἐλευθερωθῆναί με ἔξουσι τὸ βέβαιον τὰπραχθέντα. Καὶ ἐλευθερωθεὶς ἡμιμνής δὲ μόλις ἀπέσωσα, ἔνθα καὶ ὁ αὐθέντης μου, ὃς
25 ἰδὼν με μετὰ χαρᾶς ὅτι πολλῆς, καὶ λύπης, τὸ μὲν ὅτι ἡμῖν οὕτως ἡμιμνής, τὸ δὲ ὅτι ἠλευθερώθην, καὶ ὀρίσας πολλοὺς λόγους πρὸς ἐπαινον, καὶ παραμυθίαν μου, ὡς ἀπῆλθον εἰς τὴν κατοῦναν μου, ἔφερον με εὐεργεσίαν αὐτοῦ ταμπάριον διπλὸν χαμουχᾶν πράσινον ἀπὸ τὴν Λούκκαν ἀξιόλογον, μετὰ καὶ πρασίνης τζόχας καὶ καλῆς ἐνδεδυμένον, σκούφιαν
30 Θεσσαλονικαίαν μετὰ χρυσοκοκκίνου χασδίου ἐνδεδυμένην, καβάδι χρεμεζὴν χαμουχᾶν μετὰ βαρέου καταράχου ἐνδεδυμένον, κουρτζουβάκιν χα-

2 τὸ ΟΤ : *om.* V | Μαγκάνων TV || 4—5 ἐλευθερώσουν ΟΤ : ἐλευθερώσῃ V || 5 ἀπὸ ΟΤ : *om.* V || 7 ἐζητησέν(ἐV) της το ΟTV : *om.* ἐζήτησέν το f || 11 ἐξαιτιῶντας ΟΤ : ἐξαιτιῶνται V || 14 *post* ἐνδώσῃ *add.* εἰς τὸ V : *om.* ΟΤ || 14 συντύχουν ΟΤ : συντύχωσι V || 16 Σαραβέλε D || 17 συκωθῆ ΟTV | ὀσπήτιον Ο : ὀσπίτιον V || 18 ποιήσει Ο : ποιήσῃ V || 19 ἐκεῖνος ΟVD : ἐκεῖ C | ὡς Ο : ὁ V | οὖν ΟΤ : οὐ V || 20 παραλαβόντος ΟTV : παραλαβόντες C | Σα(ευγ)ρα(εD) βαλ(λλ)ε ΟTV : Σαρβαλε *Char.* | ε-ῆ ΟTVD : *lac.* C || 21 Ῥιόλου ΟΤ : Ρηόλη || 22 με f : μη Ο : μοι TV || 22—23 *post* σωζομένου *add.* μου V : *om.* ΟΤ || 24 μου Ο : ἐμοῦ TV || 27 ὡς — μου ΟΤ : *om.* V | με ΟTVD : μου C || 28 εὐεργεσίαν ΟΤ : εὐεργεσιῶν V || 29 *post* μετὰ *add.* δὲ V : *om.* ΟΤ | πρασίνης ΟΤ : πρασύνας V | σκούφιαν ΟTV || 30 χασδίου V : χασδέου ΟΤ | καβάδι Ο : καβάδην TV || 30—31 χρεμεζὴν Ο : χρεμιζὴν T : κερμεζὴν *add.* : καρμεζὴν p : καρμεζὴν b || 31 κουρτζουβάκιν Ο : κουρτζονβακ T : κουτζουβάκιν V : κουρτζουβράκαν p : κουρτζουβράκιν f : κουρτζουβάκαν b.

în vis, că mă găseam în atît de frumoasă biserică, numită din Mangane, închinată sfîntului Gheorghe, și stăteam, legat în lanțuri, în locul unde se făceau botezurile ¹. Iar împăratul, trecînd, chipurile, să meargă la slujba bisericii, m-am rugat la el să fiu izbăvit din fiare; și împăratul a intrat înăuntrul bisericii, dar un tînăr dregător, întorcîndu-se spre mine, îmi spune: „Împăratul, domnul nostru, a hotărît să fii dezlegat din lanțuri, căci pentru aceasta a stărui și doamna noastră împărăteasa“.

2. Și în aceeași noapte, în zori, la o oră neobișnuită, iată-i și pe dregătorii închisorii și alții cu clește în mîini și-mi desfac toate fiarele și cerîndu-și scuze, îmi spun că nu din vreo dușmănie nu-mi dau bine de mîncare, ci pentru că nu au. Și după două zile, venind iarăși, îmi cer ca eu să-l rog cu o scrisoare pe domnitorul meu să îngăduie să vină mari dregători să se întîlnească pentru împăcare, ceea ce s-a și făcut.

3. Și, împăcîndu-se, i-au dat Saravale, cu condiția să se ridice și să plece acasă la Glarența; și dacă în cursul lunii mai va veni mitropolitul, domnitorul lor, acela va face cum voiește; de altfel, să-i dea orașul. 1429 Și după ce și-au jurat și a luat în seamă Saravale, în ziua de 5 mai a 20 încălecat și a plecat pînă la hotarele Sclaviței și ale Riolului.

4. Iar din cauza mea l-a lăsat pe Ioan Rosată ca să mă ia, căci numai sub rezerva că eu voi fi eliberat cele încheiate vor avea tărie. Și eliberat, pe jumătate mort, abia de am ajuns unde se afla și domnitorul meu. Acesta, văzîndu-mă, s-a bucurat foarte mult, dar s-a și întristat, pe de o parte căci eram așa pe jumătate mort, pe de alta că am fost eliberat, și găsind multe cuvinte de laudă și mîngîiere pentru mine, cînd m-am dus la sălașul meu, mi-au adus răsplata din partea lui anterior de brocart dublu verde, de la Luca, de mult preț și cu căptușeală verzuie frumoasă, o tichie de Salonic roșie căptușită cu mătase aurie, caftan

14 Sarvale Char.

¹ În grecește φιάλη. S-a crezut că ar fi avut și numele Φιαλίτης. Vezi Διον. Α. Ζακουθινού, Σφρ. ν ζης ό Φιαλίτης in „Επατερίς Έταιρείας Βυζαντινών Σπουδών“ 23 (1953), p. 662. Dar mult mai probabil că Φιαλίτης e o născocire tîrzie chiar pe u.ma acestui vis.

μουχᾶν χρυσὸν προῦσινον καὶ φωτᾶν προῦσινον καὶ σπαθὶν ἐγκεκοσμη-
μένον.

5. Ἐπὶ τὴν αὔριον ἀπελθόντες εἰς τὴν Γλαρέντζαν, ἰδοὺ καὶ ἄρχων
τοῦ ἀμηρᾶ μετὰ τινὰς ὀλίγας ἡμέρας, λέγων ὅτι „ἡ Πάτρα δίδει με χα-
5 ράτζι καὶ διαβαίνει ἰδική μου· σηκώθησαι οὖν ἀπ’ αὐτῆς καὶ μηδὲν πο-
λιορκῆς αὐτὴν· εἰ δ’ οὖν, θέλομεν πέμψειν φωσάτον κατὰ σου“. Ὁ δ’
αὐθέντης μου πάλιν εἶπε πρὸς αὐτόν· „Ἡμεῖς ἠκούσαμεν, ὅτι θέλουν νὰ
δώσουν αὐτὴν τοὺς Καταλάνους· οὐδὲν οὖν ἐφάνη πρέπον ἐχθροὺς καὶ
τοῦ ἀδελφοῦ μου τοῦ μεγάλου ἀμηρᾶ καὶ ἡμῶν νὰ τοὺς ἀφήσωμεν νὰ
10 ἐπάρωσι τοιοῦτον κάστρον εἰς τὴν μέσην τοῦ τόπου μας. Διὰ τοῦτο ἀ-
πήλθομεν ἐκεῖ· καὶ ἐξετάσαντες τὸ πρᾶγμα, ἐστήσαμεν νὰ μηδὲν γένη-
ται. Καὶ ἰδοὺ, ὡς βλέπεις, ἐσηκώθημεν καὶ ἤλθομεν εἰς τὸ ὀσπίτιον ἡ-
μῶν· εἰς ὀλίγας οὖν ἡμέρας ἔχω σκοπὸν νὰ στέλλω τοῦτον δὴ τὸν ἄρ-
χοντα εἰς τὸν ἀδελφόν μου τὸν μέγαν ἀμηρᾶν“, — δεικνὺς ἐμέ, — „καὶ
15 θέλει δηλώσειν καὶ τοὺς πλείονας ἡμῶν λόγους“. Ὁ δὲ Τοῦρκος
ἀκούσας τοῦτους λόγους, ἔτι δὲ καὶ φιλοφρονηθεὶς καλῶς, ἀπῆλθε
χαίρων.

6. Ἐκείνου δὲ ἀπελθόντος, ὥρισεν ἐμέ· „Ἴδοὺ προετοίμαζε τὰ πρὸς
χρεῖαν τῆς ὁδοῦ“, μὴ εἰδότος μου πρότερον τὸ τυχόν. Ἐγὼ δ’ ἀνέφερον
20 αὐτῷ ὅτι „μόνον νὰ δώσῃ ὁ θεὸς νὰ μηδὲν ἔλθῃ ὁ μητροπολίτης καὶ
νὰ δώσουν ἡμᾶς τὸ κάστρον, καὶ ἐγὼ νὰ ἀρρώσθω τί ποτε πλέον· ἀμὴ
πάντα θέλω τὰ ἔξω ἐτοιμα εἰς ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποδοχῆς σου“.

7. Τῆς δὲ προθεσμίας ἐλθούσης καὶ τοῦ μητροπολίτου οὐκ ἐλθόντος,
τῇ α^η τοῦ Ἰουνίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους, καβαλλικέυσαντες ἀπερχόμε-
25 θα εἰς τὴν Πάτραν. Ἐν αὐταῖς οὖν ἡμέραις καὶ ὁ αὐθεντόπουλος κῦρ
Θωμᾶς τὸ τοῦ πρίγκιπος κεντυρίωνος κάστρον τὴν Χαλαντρίτζαν τοῦ
καὶ μετέπειτα γεγονότος πενθεροῦ αὐτοῦ ἐπολιόρκει. Ὡς δὲ διήρχετο ὁ
αὐθέντης μου καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ τὴν ὁδὸν τὴν φέρουσαν εἰς τὴν Πά-
τραν, κατελθὼν καὶ οὗτος δὴ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἔμειναν ὁμοῦ εἰς τὴν Κα-
30 μενίτζαν.

8. Ὡς δὲ ἔμαθε τοῦτο καὶ ὁ εἰς τὴν Χαλαντρίτζαν τοῦ πρίγκιπος
εὐρισκόμενος ἄρχων, ὁ Ἰωαννουτζὸς Μπαλότας, αἰτήσας ἀφίρωσιν, ἵνα
ἔλθῃ καὶ προσκυνήσῃ ἀμφοτέρους τοὺς αὐθέντας· ἦλθε· καὶ ἐξελεθόντος

1 φωτᾶν προῦσινον OT: φωτῖν πράσινον V | σπαθὶν TV: σπαθὴν O || 3
ἀπελθόντες OT: ἐξελεθόντες καὶ ἀπελθόντες VD: ἐξελεθόντες C | Γλαρέντζαν V: Γλα-
ρέτζαν OT || 4—5 χαράτζη OT: χαράτζην V | ἰδική O: ἐδική TV | συκώθησε OT: συ-
κώθησαι VD: σηκώθητι f || 5—6 πολιορκεῖς OTV: πολιόρκει f || 6 οὖν OTV: οὐ D |
πέμψειν φωσάτον OT: πέμψει φουσάτον V || 7 θέλουν V: θέλει OT || 8 ἐφάνη V:
ἐφάνειν O || 9 μεγάλου O: om. V || 12 Καὶ ἰδοὺ—12—13 ἡμῶν OTV: om. CD || 12 σπίτιον
T || 13 στέλλω OV: στείλλω T || 14 μέγαν OT: om. V || 15 λόγους OTVD: χρόνους
C || 18 δὲ O: δ’ TV | προετοίμαζε V: προητοίμαζε OT || 19 εἰδότος f: ἰδότος OT:
ἰδότος V || 20 μηδὲν OT: μὴν V || 24 μηνὸς O: om. TV || 26 Κεντυρίωνος V: Τξεν-
τουρίου OT: || 31 πρίγκιπος OT: πριγκίπου V || 32 Ἰωαννουτζὸς OV: Ἰωαννουτζις f || 33
προσκυνήσῃ O: εἰς προσκύνῃσιν V | ἐξελεθόντος O: ἐλεθόντος V.

de brocart cărămiziu cu căptușeală groasă, nădragi scurți de lînă de la Brusa și brîu de lînă de la Brusa și o spadă cu podoabe.

5. A doua zi dimineața, pornind spre Glarența, iată că după cîteva zile și un mare dregător de-al sultanului vine cu vorba „Patra îmi dă haraci și trece drept a mea! Așadar, ridică-ți tabăra și să nu o împresori; de altcum vom trimite oastea asupra ta“. Iar domnitorul meu, la rîndu-i, a spus către el: „Noi am auzit că vor să o dea catalanilor; și atunci am crezut că nu se cade să lăsăm ca dușmanii, și ai fratelui meu¹, marele sultan și ai noștri, să ia un oraș ca acesta în mijlocul teritoriului nostru. De aceea am plecat acolo; și cercetînd starea de lucruri, am oprit să nu se facă nimic. Și iată, cum vezi, ne-am ridicat și am venit la curtea noastră; peste puține zile am intenția să trimit la fratele meu, marele sultan, pe acest mare dregător — arătîndu-mă pe mine — și-i va face știute și mai multe cuvinte din partea noastră“. Iar turcul, 15 ascultînd aceste cuvinte și fiind și bine omenit, a plecat vesel.

6. Dar după plecarea aceluia mi s-a poruncit: „Vezi de te pregătește de drum cu cele de trebuință“, eu unul neștiind nimic ce s-a mai întîmplat mai înainte. Cu supunere însă i-am răspuns: „Numai să dea 20 Dumnezeu să nu vină mitropolitul și să ne dea nouă orașul: iar eu să mă întremez ceva mai bine! Dar vreau toate să le am pregătite pentru împlinirea dorinței tale“.

1429 **Ocuparea orașului Patras**

7. Împlinindu-se vedeaua și mitropolitul nevenind, la zi întîi a lunii iunie din același an am încălecat să plecăm spre Patra. În zilele acelea și prințul chir Toma împresura Chalandrița, oraș al principelui Centurione, care mai pe urmă i-a fost socru. Iar cînd domnitorul meu cu frații lui treceau pe drumul care duce la Patra, a venit și acest frate al său și au rămas împreună în Camenița. 30

8. Cînd însă a aflat aceasta și Ionuț Balotă, guvernatorul din Chalandrița al principelui, a cerut îngăduire să vină și să se închine la amîndoi domnitorii; și a venit și, ieșind în fața lui a scos de îndată

¹ După concepția bizantină, toți domnitorii aveau o anumită legătură de rudenie cu împăratul bizantin. Sultanul turcilor îi era frate, țarul bulgarilor fiu ș.a.m.d. Vezi Fr. Dölger, *Die „Familie der Könige“ im Mittelalter*, „Historisches Jahrbuch“ hrsg. von Joh. Spörl, Bd. 60 (1940). Festgabe R. v. Heckel, p. 397—420, sau *Byzanz und die europäische Sicilienwelt*, Buch-Kunstverlag Ettal, 1953, p. 34—69.

εὐθὺς ἐκβαλὼν τὰς τοῦ κάστρου κλεῖς δέδωκε ταύτας τῷ αὐθέντη μου τῷ δεσπότη, εἰπὼν· „Τοῦτο ἐνὶ κάστρον ἰδίως τοῦ αὐθέντη μου καὶ συγγάμβρου τῆς βασιλείας σου“· καὶ γὰρ ὁ τοῦ πρίγκιπος υἱὸς προαπήρην εἰς νόμιμον γυναῖκα τὴν ἀδελφὴν τῆς βασιλίσης κυρᾶς Θεοδώρας· — „καὶ ὠρίσε μοι, ἵνα παραδώσω τοῦτο αὐτῇ“· Ὁ δὲ ἀπεκρίθη αὐτῷ· „Οὕτως ἔχει, ὅτι συγγενοῦς μοῦ ἐστὶν ὁ τόπος, ἀλλ’ οὐ γνησιεστέρου τοῦ ἀδελφοῦ μου· λοιπὸν προγενέστερον ἂν εἶχε ποιήσῃς τοῦτο καὶ ὁ ἀδελφός μου, ὡς εἰς ἐμόν, οὐδὲν ἤθελεν ἐπιχειρήσῃς τι, καὶ ἐγὼ εἰρηνικῶς ἤθελα εἶχειν αὐτὸ καὶ ὁ αὐθέντης σου ἄλλοτρόπως· ἀμὴ νῦν ἂν τὸ ἐπάρω, ἀναγκάζει νὰ διαφερώμεθα μετὰ τὸν ἀδελφόν μου· καὶ οὐδὲν τυχένοι διὰ πολὺ τι, πολλῷ μᾶλλον διὰ τοσοῦτον· ἀλλ’ ἄπελθε ἐν αὐτῷ καί, ὡς δύνασαι, ποιεῖ“.

9. Ὡς δὲ ταῦτα ἤκουσεν, ἐζήτησεν, ἵνα καλῶς ἐμβῆ εἰς τὸ κάστρον αὐτοῦ. Ὡρίσθη δ’ ἐγὼ καὶ ἀπήρα αὐτὸν μετὰ στρατιωτῶν καὶ ἀπερ-
15 χόμην. Καὶ περὶ τὸ κάστρον εὐρεθεῖς Ῥαοὺλ ὁ Θωμᾶς ἐνόμισεν εὐκόλοον εἶναι, ἵνα ἐπάρῃ αὐτὸν ἀπ’ ἐμοῦ. Καὶ εἰς κίνδυνον ἤλθε τοῦ γενέσθαι μέσον τῶν ἀδελφῶν μέγα τι μάχιμον καὶ λυπηρόν, ὅμως οὖν θεοῦ εὐδοκήσαντος, ἐκεῖνον μὲν καλῶς ἀπεκατέστησα εἰς τὸ κάστρον αὐτοῦ καὶ ἐγὼ καλῶς ἐπιστρέψας εὔρον τὸν αὐθέντην μου ἐν τῷ τοῦ ἁγίου Ἄνδρέου τοῦ πρωτοκλήτου ναῷ καὶ τάφῳ ἀποσωθέντα τῇ δ’ τοῦ Ἰουνίου ἀργά.

10. Τῇ δὲ ε’ πρωτῆ τοῦ αὐτοῦ, ἡμέρᾳ τῆς ἐβδομάδος α’, ἐξεληθόντες οἱ τοῦ κάστρου ἐκκριτοὶ καὶ πᾶς ὁ λαὸς καὶ ἐλθόντες μέχρι καὶ τοῦ ῥηθέντος ναοῦ τοῦ ἁγίου, τῷ δεσπότη καὶ αὐθέντη μου προσεκύνησαν
25 καὶ τὰς κλεῖς τοῦ κάστρου δεδώκασι. Καὶ καβαλλικεύσαντες μετὰ πλεισθῆς ὅτι χαρᾶς καὶ τοῦ ἑνὸς μέρους καὶ τοῦ ἄλλου, ἐσέβημεν εἰς τὸ κάστρον καὶ μέχρι τῶν εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Νικολάου ὀσπιτίων ἀπήλθομεν, τῆς μὲν ὁδοῦ πάσης κατεστρωμένης πάντων ἀνθρώπων καὶ εὐκοσμίας καὶ ἀπὸ τὰ ἐκ δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν ὀσπίτια πάντων ῥαινομένων
30 διὰ ῥοδοσταγμάτων καὶ ῥόδων καὶ τριακονταφύλλων, ἀπὸ δ’ ἄνωθεν τοῦ κουλᾶ διὰ σκευῶν καὶ τζαγρῶν κακῶς δεξιουμένων ἡμῶν, εἰ καὶ οὐδὲν τι ἐβλαψαν· οἱ γὰρ τοῦ μητροπολίτου κρατήσαντες τὸν κουλᾶν, ἔτι δὲ καὶ τὰ αὐθεντικά πλησίον αὐτοῦ ὀσπίτια καὶ σιταρχήσαντες καὶ ἀφιρώσαντες, κατέσχον ἐλπίζοντες [ὅτι] ἐλθόντος τοῦ μητροπολίτου διὰ τούτου
35 ἔξῃς πάλιν, ἄπερ καὶ πρότερον εἶχον.

1 αὐθέντη OT : αὐθέντου V || 3 πρίγκιπος OT : πριγκίπου V || 8 ἐπιχειρήσειν f : ἐπιχειρισθεῖν OT : ἐπιχειρισθῆ V || 9 ἂν τὸ OTV : εἰ αὐτὸ f || 9 — 10 ἀναγκάζει OTV : ἀναγκαῖον f || 10 τὸν ἀδελφόν OTV : τοῦ ἀδελφοῦ f | πολὺ f : πολύν OT : πολλὸν VD : πολλὴν C || 14 — 15 ἀπερχόμην OT : ἀπρχόμην V || 17 μέγα τι OT : μέγαν V || 20 ναῷ OT : θεῖῳ ναῷ V | Ἰουνίου V : Ἰαννουαρίου OT || 23 οἱ OT : πάντες οἱ V || 27 ὅτι OT : ὁσπῆς V || 30 διὰ — 32 δεξιουμένων OTVC : om. D || 31 τριακονταφύλλων OTVD : τριανταφύλλων C || 31 τζαγρῶν OV : τζαγγρῶν T | ἡμῶν OTV : ἡμᾶς f | εἰ OT : οἱ V || 32 τι OT : om. V || 33 αὐθεντικά OT : αὐθεντόπουλα V || 33 — 34 ἀφιρώσαντες TV : ἀφιρώσαντες O || 34 ὅτι OTV : del. || 35 εἶχον V : εἶχε OT.

cheile oraşului şi i le-a dat domnului meu despotul, cu cuvintele : „Acest oraş este doar al domnitorului meu cuscrul maiestăţii tale (căci şi feciorul principelui luase mai înainte de femeie legiuită pe sora vasilisei chira Teodora) „şi mi-a poruncit să-l predau dînei oraşul acesta“. 5
Iar el i-a răspuns : „Într-adevăr, așa e, că localitatea este a unei rudenii a mele, şi nu a uneia mai apropiate ca fratele meu, prin urmare, de o făcea aceasta mai înainte vreme, iar fratele meu, în ce mă priveşte, n-ar fi întreprins nimic, şi eu oraşul l-aş fi primit în pace, de altminteri şi stăpînul tău; acum însă dacă-l iau, neapărat trebuie să ajung la ceartă cu 10 fratele meu; şi nu se întîmplă pentru un lucru mare, ci mai degrabă numai pentru atîta : Ci întoarce-te în oraş şi fă ce poţi“.

9. Cînd a auzit vorbele acestea, a cerut ca să ajungă cu bine în oraşul său. Şi poruncindu-mi-se, l-am luat cu ostaşi şi am plecat. Şi prin apropierea oraşului, aflîndu-se Raul Toma, i s-a părut lucru uşor să-l 15 prindă de la mine. Şi era cît pe ce să se îşte mare şi dureroasă luptă între fraţi; totuşi, prin bunăvoinţa lui Dumnezeu, am izbutit pe acela să-l duc în oraşul său, iar eu, întorcîndu-mă cu bine, l-am găsit pe domni- 20 torul meu ajuns pe îserate la 4 iunie lîngă biserica şi mormîntul celui dintîi apostol chemat, ale sfîntului Andrei.

10. Iar la zi 5 din aceeaşi lună, duminică dimineaţa, au ieşit frun- 25 taşii oraşului cu tot poporul şi, venind pînă la amintita biserică a sfîntului, s-au închinat despotului, domnitorul meu, şi i-au predat cheile oraşului. Şi mergînd de-a călare cu mare şi multă bucurie, şi o parte 25 şi cealaltă, am intrat în oraş şi am mers pînă la casele de lîngă biserica sfîntului Nicolaie, tot drumul fiind presărat de tot felul de flori şi împodobit frumos şi din casele de-a dreapta şi de-a stînga stropindu-ne cu apă de trandafir; de sus însă din culă ni s-a făcut o rea primire cu tunuri 30 şi cu arcuri grele, deşi nu ne-a pricinuit nici o stricăciune ceva; căci oamenii mitropolitului, avînd în stăpînire cula, dar încă şi casele domneşti din apropiere, şi fiind stăpîni pe provizii şi fiindu-i devotaţi, le ţineau ocupate în nădejdea că, venind mitropolitul, prin acesta vor avea iarăşi 35 situaţia de mai înainte.

11. Ἡμῶν δὲ ἐπὶ τὴν αὔριον συναγαθέντων ἐν τῷ τοῦ ἁγίου Νικολάου ναῷ καὶ παντὸς τοῦ τῆς χώρας λαοῦ, δεδώκασι ὄρκον, ὅτι νὰ ὄσι πιστοὶ δοῦλοι τοῦ αὐθεντοῦ ἡμῶν τοῦ δεσπότη. Καὶ ἐμὲ εἰς κεφαλὴν αὐτῶν ἐζήτησαν· ἤκουσαν δὲ ὅτι „καὶ διὸ καὶ πλεον τοῦτου τὸν χρεω-
5 στοῦμεν καὶ διὰ τὴν ὑμῶν αἰτησιν θέλει εἰσθῆν αὐτὸς εἰς κεφαλὴν ὑμῶν“.

XX, 1. Καὶ τῆ ἡ^η τοῦ Ἰουνίου μηνὸς περάσαντός μου εἰς τὸν Ναύπακτον, ἵνα εἰς τὸν βασιλέα πρῶτον ἀπέλθω, ἵνα κάκεινος τὰ εἰς τὴν Πάτραν παρακολοθησαντα μάθη, εἴτ' ἀπ' ἐκεῖσε μετὰ καὶ ἄρχοντος αὐ-
10 τοῦ εἰς τὸν ἀμηνῶν. Καὶ γὰρ κατὰ τὴν δ^η τοῦ αὐτοῦ μηνός, ἐν ἧ φθάσαντες ἐμείναμεν ἐν τῷ τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου ναῷ, ἰδοὺ καὶ ἀπὸ τὸν Ναύπακτον ἐπέρασαν δύο Τοῦρκοι, ὁ μὲν τοῦ ἀμηνῶν, ὁ δὲ τοῦ Τουραχάνη, λέγοντες ὀρισμὸν, ὅτι τὴν Πάτραν ἵνα μὴ ἐπάρωμεν αὐτήν. Οἱ δὴ πάλιν ὑπέστρεψαν μετ' ἐμοῦ, ἀπολογία λαβόντες ὅτι „ἐπεὶ ὁ παρῶν ἄρχων
15 ἐμοῦ ὑπάγει εἰς τὸν ἀδελφόν μου τὸν μέγαν ἀμηνῶν, ὡσάν ὀρίση, θέλομεν ποιήσῃν».

2. Ὡς οὖν περάσαντες ἐν τῷ Ναυπάκτῳ ἐμείναμεν, πρῶτ' σκοτίας ἔτι οὔσης, ἰδοὺ ἐκεῖσε καὶ ὁ Παλαιῶν Πατρῶν μητροπολίτης Παντούλφω Μαλατέστας μετὰ κατεργοῦ Καταλανικοῦ ἤλθεν. Διερχόμενος γὰρ ὡς
20 ἔμαθε περὶ τὰ νησῦδρια τὰ μέσον τῆς ὁδοῦ, ὅτι ἐδόθη τὸ κάστρον πρὸς τὸν δεσπότην, ἐπίασε τὴν λιβέραν τοῦ μέρους τοῦ Ναυπάκτου, ἵνα πρῶτον τοῦτο καλῶς μάθη, ὡς ἐγένετο. Ἐδέησεν ἐπιμείναι κάμοι ἐκεῖσε καὶ τὴν αὔριον, ἵνα πρῶτον μηνύσω τοῦτο τῷ αὐθέντῃ μου, ὅπερ καὶ γέγονε· καὶ παρ' ἐμοῦ τοῦτο πρῶτον ἔμαθε· καὶ δεύτερον, ἵνα καὶ τίς ὁ σκοπὸς αὐτοῦ
25 δὴ τοῦ μητροπολίτου, τὸ δυνατόν, μάθω.

3. Μέσου δὲ γενομένου καὶ τοῦ Περνάρδου Μαρτζέλλου ἐκεῖνον καπετάνου Ναυπάκτου, εἶδομεν καὶ ἀλλήλους· ὃν ἰδὼν ἐθαύμασα, ὅτι διέφερε πάντων ἀνθρώπων εἰς τὸ δυσειδῆ εἶναι. Ἐξετάζων οὖν ἐκεῖνος, τί βούλομαι ποιῆσαι εἰς τὸν ἀμηνῶν, κἀγὼ ἐκεῖνον, τί κατὰ τῆς Πάτρας,

2 τῆς — νὰ OT : τοῦ δήμου τῶν πολιτῶν ὄμοσαν μετὰ ὄρκων, ἵνα V || 3 δοῦ-
λοι OT : δοῦλοι καὶ ὑποτακτικοὶ V | αὐθεντοῦ OT : αὐθέντου V || 4 διὸ OT : δύο V ||
5 θέλει ἦσταν OT : ἴσηται V : ἔσεται p || 7 καὶ — 8 ἵνα εἰς OT : Τῆ δὲ ἡ^η (κ^η C)
τοῦ αὐτοῦ μηνός Ἰουνίου διερχομένου μου εἰς Ναύπακτον, ἵνα πρὸς V || 8 ἵνα κάκει-
νος OT : ἀκουστὸν ποιῆσαι αὐτῷ V || 9 μάθη OT : om. V || 10 εἰς OT : πρὸς V | τὴν
OTVC : τὸν D || 11 ἀπὸ τὸν — 13 αὐτήν OT : δύο Τοῦρκοι διερχόμενοι τὴν Ναύπακτον,
ὁ μὲν εἰς ἡν τοῦ ἀμηνῶν, ὁ δ' ἄλλος τοῦ Τουραχάνη μετὰ ὀρισμοῦ, ἵνα μὴ τὴν Πά-
τραν ἐπάρωμεν V || 14 ἄρχων — 15 εἰς OT : ἡμῶν ἄρχων ἀπέρχεται πρὸς V || 15 ὡσάν
— 16 ποιήσῃν OT : καὶ ὡς ἐκεῖνος ὀρίσει, οὕτως καὶ ποιήσωμεν V || 17 Ὡς οὖν περά-
σαντες OT : Ἀναχωρησάντων οὖν ἡμῶν V ἐμείναμεν OTVC : ἐμείναν D. 18 ἔτι TV :
om. O | Παντούλφω OT : Πανδοῦλφος V || 19 ἤλθεν OT : ἐφθασεν V | 20 πρὸς τὸν δεσ-
πότην OT : τῷ δεσπότη V || 21 ἐπίασε add. καὶ T : om. OV || 21 ἵνα — 22 μάθη OT :
ὅπως καλῶς μάθη τοῦτο πρῶτον V || 22 κάμοι OT : κάμει V | τὴν OT : τῆ V : τὴν CD || 23
ἵνα OT : ἵνα τοῦτο V | τοῦτο OT : om. V || 24 ἐπίσκοπος OT : σκοπὸς V || 26 Περ-
νάρδου Μαρτζέλλου OT : Βεράρδου Μαρκέλλου V || 27 καπετάνου OT : καπιτάνου V |
ἰδὼν O : καὶ ἰδὼν T : ἰδὼς V || 28 εἰς τὸ δυσειδῆ OT : διὰ τὸ δυσειδῆ V || 2) εἰς
τὸν ἀμηνῶν OT : εἰς τοῦ ἀμηνῶν V | ἐκεῖνον OT : ἐκεῖνῳ V | κατὰ OT : καλὰ V |
ἐκεῖνον OT : αὐτοῦ V

11. Iar noi, a doua zi, adunîndu-ne în biserica sfîntului Nicolaie împreună cu întregul popor al țării, s-au legat cu jurămînt ca să fie cu supunere și credință față de domnitorul nostru despotul. Iar pe mine m-au cerut în fruntea lor; și au auzit vorbele: „Și pentru că, mai mult decît aceasta, îi sînt îndatorat și pentru că îl cereți va fi în fruntea 5 voastră“.

1429

Sphrantzes în solie
la sultan

XX, 1. Și la 8 ale lunii iunie am trecut la Naupactos, ca mai întîii să mă duc la împăratul, ca și dînsul să afle ce s-a petrecut la Patra; apoi de acolo să plec cu un mare dregător de-al lui la sultan. Căci 10 în ziua de 4 ale aceleiași luni, cînd am sosit și am rămas peste noapte la biserica sfîntului Andrei, iată că și doi turci au trecut de la Naupactos, unul de la sultan, iar celălalt de la Turachan, spunîndu-ne hotărît că, în ce privește Patra, să nu o ocupăm. Aceștia s-au întors o dată cu mine cu răspunsul că, „deoarece acest mare dregător merge 15 la fratele meu, marele sultan, voi face precum o să hotărască“.

2. Cînd, așadar, trecînd la Naupactos, am rămas peste noapte, dimineața fiind încă întuneric, iată că acolo a sosit cu o corabie catalană și mitropolitul vechii Patre, Pandulfo Malatesta. Căci în trecere, cînd a aflat la mijlocul drumului, pe lîngă insulele cele mici, că orașul 20 a fost dat despotului, a apucat calea liberă din partea orașului Naupactos, ca mai întîii să se informeze bine despre aceasta, cum s-a întîmplat. Atunci a trebuit ca și eu să rămîn și a doua zi, ca întîii să anunț aceasta domnului meu, ceea ce am și făcut; căci de la mine a aflat mai întîii aceasta; și, al doilea, pentru ca să aflu, pe cît se poate, care este intenția mitropolitului. 25

3. Iar știutul căpitan de la Naupactos, Bernardo Marcel, a mijlocit de ne-am văzut unul pe altul. Văzîndu-l pe acesta m-am minunat, că se deosebea de toți oamenii, de urît ce era. Așadar, acela ispitindu-mă ce voiesc să fac la sultan, iar eu pe el ce gînduri are asupra Patrei,

ἀπῆρα ἐγὼ παρ' ἐκείνου τὸ δὴ λεγόμενον κουκουζέλα, ἐκείνος δὲ παρ' ἐμοῦ βρύα.

4. Ὅμως δεδωκὼς ὁ μητροπολίτης τοῖς σκλάβοις χαρτία πρὸς τε τὸν ἀμηνῶν καὶ τὸν Τουραχάνην, πολὺν λογισμὸν ἐνέβαλεν εἰς ἐμέ, μή ποτε ὑπισχνεῖται δοῦναι καστέλλιιά τινα τῆς Πάτρας, εἶπερ αὐτὸν βοηθήσῃ, ἵνα ἐπάρῃ αὐτήν, ἢ πολλὰ τινα χρήματα. Καὶ οὐκ ἔπαυσεν ὁ ἐμὸς λογισμὸς, ἕως οὗ πολλὰ κοπιάσας καὶ μεθύσας πολλάκις καὶ ἀκουσίως, ἐμέθυσσα κάκεινους τοσοῦτον, ὅτι ἀπῆρα τοὺς τὰ χαρτία καὶ ἀνέγνωσα καὶ μετέγραψα· κάκεινα πάλιν ἐβούλωσα καὶ ἀφήκα.

10 5. Ὡς δὲ ἔφθασα εἰς τὴν Πόλιν, ἐδόθη μοι συναποκρισιάρης Μάρκος Παλαιολόγος ὁ Ἰαγρός, ὁ ὕστερον πρωτοστράτωρ, τότε δὲ πρωτοβεστιαρίτης, πλέον ἀνατεθειεῖς εἶναι κατὰ τῆς δουλείας μου ἢ ὑπὲρ αὐτῆς· οὐκ οἶδα δὲ ἄλλο τι αἴτιον, ἀλλ' ἢ τὸ „φθόνος οὐκ οἶδε προτιμᾶν τὸ συμφέρον“. Ἀπελθόντες δ' ὁμοῦ εἰς τὸν ἀμηνῶν, ἀπήραμεν ἀπολογίαν, 15 ἵνα δώσωμεν αὐτὴν οἷς εἶχον· ἀπολογησάμεν οὖν τῷ τότε πρώτῳ βυζήρη καὶ ἄρχοντι, τῷ Μπραῖμ πασίᾳ, ὅτι „τοῦτο ἐγὼ τὸν αὐθέντη μου οὐδὲν τολμῶ, ἵνα εἶπω, ἀλλ' ἐπεὶ ἐκείνος ὅπωςδὴποτε ἄρχοντα αὐτοῦ ἀπέστειλε πρὸς τὸν μέγαν αὐθέντην, ἰδοὺ ἄς ὀρίση καὶ ὁ αὐθέντης σκλάβον του καὶ ἄς ἔλθῃ μετ' ἐμοῦ καὶ ἄς εἶπῃ τοὺς ὀρισμοὺς τοῦ μεγάλου 20 αὐθεντός“. Καὶ ἔστερξε τοῦτο καὶ εἶπε· „Φρόνιμα καὶ καλὰ λέγετε“. Τοῦ Ἰαγροῦ ἰδίως σκάπτοντος τοῦτο εἰς ἐμέ ὡς ἀπρακτον καὶ μόνον ἐπιζήμιον. Ἐγὼ δὲ θεοῦ εὐδοκοῦντος ἔπραξα τοῦτο καὶ ἀπῆρα ἄρχοντόσκλαβον· καὶ ἦν τοῦτο πρῶτον αἴτιον τοῦ λαβεῖν διόρθωσιν τὸ περὶ τῆς Πάτρας.

25 6. [Ἐν τε δ' αὐτῷ Ἰουλίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπέθανε καὶ ὁ δεσπότης ὁ Κάρουλος εἰς τὰ Ἰωάννινα.]

7. Καὶ τῷ λη^ω ἔτει ἐν μηνὶ Σεπτεβρίῳ εἰς τοὺς Κρατικούς ἔπραξαν τὸ συνοικέσιον τοῦ αὐθεντοπούλου κυροῦ Θωμᾶ οἱ αὐτάδελφοι αὐτοῦ οἱ δεσπῶται μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ πρίγκιπος Ἀσάνη Ζαχαρία τοῦ Κεντυ- 30 ρίανος.

8. Ἐν ᾧ δὴ μηνὶ κἀγὼ πάλιν ἐπανέστρεψα εἰς τὰ Τρίκαλα πρὸς τὸν Τουραχάνην καὶ τὴν περὶ τῆς Πάτρας δουλείαν τελείως διώρθωσα.

9. Καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει ἐν μηνὶ Νοεμβρίῳ, ἡ βασιλίτσα κυρὰ Θεοδώρα εἰς τὸ Στάμηρον εὐρισκομένη ἀπέθανε, καταλείψασα λύπην πολλήν

1 κουκουζέλλα V || 3 χαρτία OT: χαρτίον V || 11 ὕστερον OT: ὕστερον καὶ V || 13 ἢ τὸ OTVC: ἦτοι D || 14 Ἀπελθόντες OT: Ἀπελθόντος V || 15—16 βυζήρη OT: βιζύρει V || 16 Μπραῖμ πασία OT: Πραῖμ πασιᾶ V | τὸν αὐθέντη OT: τῷ αὐθέντη V || 17 ἄρχοντα V: ἄρχονταν OT || 18 μέγαν αὐθέντην OT: ἀμηνῶν V || 20 λέγετε f. λέγεται OT: λέγων V || 21 ἰδίως OTVC: ἰδως D | σκάπτοντος OTV: σκάπτοντος CD || 22 δὲ V: om. OT || 25—26 V: om. OT || 25 Ἐν τε| Ἐστι V || 27 mg. υλ' OT: 1430 VC: om. D | mg. int. κ'φ. ιθ' V: om. OTCD | ἔτει om. C | Σεπτεβρίῳ OT: Σεπτεμβρίῳ V | Κρατικούς OTV: Κραστικούς N. A. Bees, B.N.J. 8 (1931) 261 || 29 δεσπῶται OTVC: δεσπῶτου C || 29—30 Κεντυρίανος V: Κεντηριανός OT. || 32 τελείως T: τελέως OV || 33 Καὶ O: om. V ||

eu am luat de la el, după cuvîntul din poveste, pipirig, iar el de la mine pleavă.

4. Totuși, cînd mitropolitul a dat sclavilor scrisori către sultan și Turachan, m-a muncit mult gîndul ca nu cumva să făgăduiască să dea unele castele de-ale Patrei, dacă l-ar ajuta să ia înapoi Patra sau vreo sumă mai mare de bani. Și gîndul n-a încetat să mă muncească, pînă ce cu multă osteneală și îmbătîndu-mă deseori, fără să vreau, i-am îmbătat și pe aceia în așa fel, încît le-am luat scrisorile, le-am citit și le-am copiat și apoi iarăși le-am pecetluit și le-am lăsat.

5. Iar cînd am ajuns la Constantinopol mi s-a dat un tovarăș de 10 solie, Marcu Paleolog Iagros, care mai pe urmă a ajuns protostrator, atunci însă era protovestiarit, pus mai mult să-mi fie spre îngreuiarea slujbei mele decît să mi-o ușureze; și n-aș ști altă pricină decît vorba „invidia nu știe să dea precădere la ceea ce este de folos“. Mergînd împreună la sultan, am primit răspunsul să dăm Patra celor care au avut-o; 15 iar eu am dat răspuns primului vizir și mare dregător de atunci, Ibraimpășa, că „eu unul n-aș îndrăzni de loc să spun aceasta domnitorului meu, dar pentru că acela oricum a trimis un mare dregător al său la marele domnitor, iată să hotărască și domnitorul un sclav al său să vină împreună cu mine și să spună hotărîrile marelui domnitor“. Și a aprobat aceasta 20 și a zis: „Înțelept și bine ați grăit“. Iagros își rîdea de mine, mai ales că aceasta n-ar fi nici o ispravă, ci numai spre pagubă. Eu însă cu bună-voirea lui Dumnezeu am făcut-o aceasta și am luat un sclav dregător; și acesta a fost primul pas pentru rezolvarea favorabilă a chestiunii cu Patra.

1429 6. [În aceeași lună iulie din același an a murit și despotul Carol, 25 la Ioanina].

1429 7. Și în anul 38¹ în luna septembrie, la Cratichi², frații lui buni despoții au pus la cale căsătoria prințului chir Toma cu fata principelui Asan Zaharia Centurione. 30

1429 8. În aceeași lună și eu m-am întors iarăși în Tricala la Turachan și am rezolvat definitiv însărcinarea în legătură cu Patra.

9. Și în același an, în luna noiembrie, vasilisa doamna Teodora a murit la Stamiron, unde se afla, lăsînd în urma ei multă jale și pentru

28 pe marg. 430 OT: 1430 VB: om C.

¹ 6938 (1 septembrie 1429 — 31 august (1430).

² N.A. Bees, *Ein verkannter Dorfname in der Chronik des Georgios Phrantzes*, în „Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher“, 8 (1931) 261—265, îndreaptă în Cratichi, un sat lîngă Calavrita. Dar toate manuscrisele ne transmit εις τοῦς Κρατικούς.

καὶ εἰς τὸν ἄνδρα αὐτῆς καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς οἰκείους αὐτοῦ διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν καλλίστην. Ἐτάφη δὲ μέχρι τινὸς εἰς μίαν τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Γλαρέντζας· καὶ μετὰ ταῦτα ἀπῆγαν αὐτὴν εἰς τὴν ἐν τῷ Μυζηθρᾷ τοῦ Ζωοδότου μονήν.

5 10. Καὶ τῷ Ἰαννουαρίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους εὐλογήθη καὶ ὁ αὐθεντόπουλος κύρ Θωμᾶς εἰς τὸν Μυζηθρᾶν κυρὰν Αἰκατερίναν, τὴν θυγατέρα τοῦ ρηθέντος πρίγκιπος.

XXI, 1. Τῇ δὲ κς^η Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἡμέρα καὶ ὥρα, ὅπου με ἐπίασαν οἱ Πατρηνοί, ἀπερχομένου μου εἰς τὸ δεσποτᾶτον ὡς ἀποκρι-
10 σιαρίου, ζητήσῃ αὐτῶν ἕνεκα εἰρήνης τοῦ ἀνεπιού δεσπότη τοῦ Καρούλου καὶ γυναικαδελφοῦ τοῦ αὐθεντός μου καὶ τῶν φυσικῶν υἱῶν αὐτοῦ δὴ τοῦ Καρούλου· Ἐρκουλα καὶ Μενώνου, — ἐποίησαν γὰρ ἐνόρκους συμφωνίας, ὅτι „εἴτι ἄρα διακρίνη ὁ ζητήσῃ ἡμῶν σταλεῖς ἄρχων τοῦ δεσπότη κυροῦ Κωνσταντίνου εἰς τὰ μέσα ἡμῶν διαφερόμενα, στέρξομεν
15 καὶ ἀμφοτέρα τὰ μέρη,“ — κατὰ τὰ πλησίον νησιδρια τῆς Ἁγίας Μαύρας ἀπῆρασί με οἱ Καταλάνοι μετὰ πολλῶν καὶ ἀνθρώπων καὶ σκευῶν πολυτίμων ὄντα με. Καὶ κρατήσαντες μέχρι τινὸς καὶ ἀπαγαγόντες μέχρι καὶ τῆς Κεφαλλονίας, ὡς δῆθεν περάσοντες εἰς τὰ περὶ τὴν Νεάπολιν, τέλος ἐγυρίσαμεν εἰς τὴν Γλαρέντζαν καὶ ἐπούλησαν καὶ ἐμὲ καὶ τοὺς
20 σὺν ἐμοί.

2. Ἐν ᾧ δὴ Μαρτίῳ μηνὶ καὶ ὁ ἀμηρᾶς Μουράμπεις τὴν Θεσσαλονίκην ἀπῆρεν ἀπὸ τοὺς Βενετικούς πολέμῳ.

3. Ὁ δὲ δεσπότης καὶ αὐθέντης μου κύρ Κωνσταντίνος, τὸν Μάϊον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, τὸν κουλᾶν τῆς Πάτρας ἀπῆρεν ἀπὸ λιμοῦ καὶ τῆς ἄλ-
25 λης κακοπαθείας τῶν εὕρισκομένων ἐντὸς αὐτοῦ.

4. Καὶ τῇ ις^η Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπῆραν οἱ Καταλάνοι τὴν Γλαρέντζαν, ἣν καὶ κρατήσαντες μέχρι τινὸς πάλιν ἐπούλησαν αὐτὴν.

5. Καὶ τῷ Αὐγούστῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπαναστρέψαντες οἱ ἀπὸ
30 τοῦ βασιλέως κυροῦ Ἰωάννου πρὸς τὸν πάπαν Μαρτίνον πρέσβεις ὁ τε Μάρκος ὁ Ἰαγρος καὶ μέγας στρατοπεδάρχης, καὶ ὁ μέγας πρωτοσύγγελος καὶ ἡγούμενος τῆς σεβασμίας βασιλικῆς μονῆς τοῦ Παντοκράτορος ἱερομόναχος καὶ πνευματικὸς Μακάριος ὁ Μακρὸς ὀνομαζόμενος, ἀνὴρ ἄριστος κατὰ τε λόγον καὶ ἀρετὴν καὶ σύνεσιν, ἐποίησαν ὀρισμῶ
35 τοῦ βασιλέως δεσπότην τὸν αὐθεντόπουλον κύρ Θωμᾶν.

3 Γλαρέντζας V : Γλαρέτζας OT | εἰς τὴν TV : om. O | Μυζηθρᾶ OT : Μιζυθρα VC : Μιζυθρᾶν D || 5 καὶ₂ OTVD : om. C || 6 Μυζηθρᾶν OT : Μιζυθρᾶν V || 7 πρίγκιπος OT : πριγκίπου V || 9—10 ἀποκρισιαρίου OT : ἀποκρισιάριος V || 10 ἕνεκα OT : ἕνεκαν V : ἕνεκεν CD || 11 γυναικαδελφοῦ OTV | αὐθεντός OT : αὐθέντου V || 12 Μειό-
νου C | ἐνόρκους OT : ἐν ὄρκοις V || 13 διακρίνη V : διακρίνε O : διακρίνει T || 16 καὶ, OT : om. V || 17 ἀπαγαγόντες OV : ἐπαγαγόντες CD || 18 Νεάπολιν V : Νεάν Πόλιν OT || 19 Γλαρέντζαν V : Γλαρέτζαν OTCD || 21 Μουράμπεις O : Μουράτης V || 22 ἀπῆραν C || 27 Γλαρέντζαν V : Γλαρέτζαν OTCD || 33 Μακρὸς OTV : Μακ-
ρῆς p : Μακρὸς f || 34 τε OT : γε V.

bărbatul ei și pentru noi oamenii lui, pentru că era foarte bună. Și pînă la un timp a fost înmormîntată în una din bisericile din Glarența, și după aceea au dus-o în mănăstirea De-viață-dătătorului din Mistra.

1430 10. Și în luna ianuarie din același an s-a cununat și prințul chir Toma la Mistra cu domnița Ecaterina, fata sus-zisului principe. 5

1430 Sphrantzes prins de pirați XXI, 1. La 26 martie din același an, în timp ce plecam în despotat¹ ca sol, la cererea lor ca să-i împac pe nepotul de frate al despotului

Carol, fratele soției domnitorului meu, cu feciorii naturali ai ace-luiași Carol: Ercul și Menon² — căci se învoiseră cu jurămînt că „orice ar hotărî în aceste certuri ale noastre marele dregător trimis la cererea noastră de despotul chir Constantin vom primi amîn-două părțile “ — în cale, pe aproape de micile ostroave de lîngă Santa Maura³, în ziua și ora cînd am fost luat prizonier la Patra⁴, m-au răpit catalanii, fiind eu și cu mulți oameni și cu lucruri de mult preț. Și ne-au ținut cîtva timp, ducîndu-ne pînă la Chefalonia, cu gîndul să treacă înspre Neapole; la urmă ne-am întors la Glarența și m-au vîndut și pe mine și pe cei ce erau cu mine. 10 15 20

1430 2. În această lună martie a luat și sultanul Murad-bei Salonicul de la venețieni cu război.

3. Iar domnitorul meu despotul chir Constantin, în luna mai din același an, a luat cula orașului Patra cu foamea și cu alte suferințe ale celor ce se găseau înăuntru în culă. 25

4. Și la 17 iulie din același an, catalanii au luat Glarența, pe care, ținînd-o pînă la un timp, au vîndut-o înapoi.

5. Și în luna august din același an, întorcîndu-se solii trimiși din partea împăratului chir Ioan la papa Martin, anume marele stratopedarh Marcu Iagros și marele protosinzel și egumen al venerabilei împărăteștii mănăstiri a Atotțiitorului, duhovnicul ieromonah Macarie cu numele Lungul, bărbat strălucit și la cuvînt și la virtute și cumînțenie, l-au făcut din ordinul împăratului pe prințul chir Toma despot. 30 30

¹ La Ianina, în despotatul Epirului.

² Despotul din Epir, Carol, pe a cărei nepoată Teodora (XX, 9) despotul Constantin Paleologul o luase de soție (XVI, 1), murind (XX,6), a lăsat moștenitori pe fratele Teodorei și pe doi fii naturali (comp. și L a o n i c C h a l c o c o n d i l, p. 147). Aceștia, luîndu-se la ceartă, Gheorghe Sphrantzes urma să-i împace.

³ Insula Santa Maura este antica Leucada; identificată pe cît se pare greșit cu Itaca.

⁴ Vezi XVII, 9—10.

6. Καὶ τῷ λθ^φ ἔτει μηνὶ Σεπτεβρίῳ εὐεργετήθη ἐγὼ τὸ κεφαλάτικον τῆς Πάτρας.

7. Καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει ἐν μηνὶ Ὀκτωβρίῳ ἀπῆρεν ὁ μπεϊλαρμπεῖς τῶν Τουρκῶν ὁ Σινάνης τὰ Ἰωάννινα καὶ τὴν αὐτῶν περιοχὴν.

5 8. Καὶ τῇ κς^η Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἐν ἡμέρᾳ καὶ ὥρᾳ τῇ αὐτῇ, ἐν ἣ καὶ τὰ προγεγονότα μοι συνέβησαν, ἐδεξάμην καὶ τὸ ἀπευκαταῖον ἔμοι μήνυμα δι' ὀρισμοῦ τοῦ αὐθεντός μου ἀπὸ τὴν Βοστίτζαν, ὅτι τῇ τοῦ παρελθόντος Ἰαννουαρίου ζ^η τέθνηκε λοιμῶδει νόσῳ ὁ ἄριστος κάμου φίλος ὁ Μακάριος καὶ ᾧν καὶ καλούμενος ὁ Μακρύς, ὁ παρ' 10 ὀφθαλμῷ μὲν πατριαρχικῷ ὑπερηφάνῳ καὶ ἀπλήστῳ ἀγαρικῇ καρδίᾳ αἰρετικός, παρὰ δὲ ὀφθαλμῷ παντοκρατορικῷ ἀκοιμήτῳ καὶ ἀληθείᾳ δικαζούσῃ ὀρθόδοξος. Ὅς καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπανῆλθεν ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Ὁρους καὶ τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος ἔλαβε παρακινήσει καὶ συνεργεῖα ἰδικῇ μου· ὡς οἱ πάντες ἠπίσταντο, καὶ συνάρσει μὲν πρῶτον τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ, ἔπειτα δὲ σπουδῇ καὶ ἐπιμελείᾳ ἔμοι τε 15 κάκεινου, πᾶν εἴ τι καλὸν καὶ πρὸς σύστασιν καὶ εὐκοσμίαν εἰς αὐτὴν μονὴν προεχώρησε.

9. Καὶ τῷ τέλει τοῦ ἔαρος αὐτοῦ δὴ τοῦ ἔτους ἦλθεν ὁ Τουραχάνης καὶ κατεχάλασε καὶ ἔτι τὸ Ἐξαμίλιον. Καὶ θανατικὸν ὅτι πολὺ εἰς 20 τὴν Πάτραν ἐγένετο.

10. Καὶ τῇ λα^η Ἰαννουαρίου τοῦ μ^{οβ} ἔτους ὀρισθεὶς ἀπῆλθον ἀποκρισιάριος εἰς τε τὸν βασιλέα, ἀφ' οὗ καὶ τὸ τοῦ πρωτοβεστιαρίτου τότε ὀφθίκιον εὐεργετήθη, καὶ εἰς τὸν ἀμηρᾶν.

11. Ἐν ᾧ ἔτει κατὰ τὸν Μάρτιον μῆνα καὶ ἡ ἐναλλαγὴ τῶν τόπων 25 ἀμφοτέρων τῶν ἀδελφῶν καὶ δεσποτῶν κυροῦ Κωνσταντίνου καὶ κυροῦ Θωμᾶ ἐγένετο· καὶ ὁ μὲν ἀπῆρε τὰ Καλάβρυτα καὶ πάντα τὰ ἐκεῖσε τοῦ Κυροῦ Θωμᾶ, ὁ δὲ πάλιν τὴν Γλαρέντζαν καὶ τὰ περὶ τὴν Ἀνδροῦσαν πάντα.

12. Καὶ τῷ μα^φ ἔτει τέθνηκεν ἡ τοῦ Μαλατέστα μὲν θυγάτηρ, γυνὴ δὲ τοῦ δεσπότη κυροῦ Θεοδώρου τοῦ πορφυρογεννήτου, κυρὰ Κλεώπη· 30 καὶ ἐτάφη ἐν τῇ τοῦ Ζωοδότου μονῇ.

13. Καὶ τῷ μβ^φ ἔτει Ἰαννουαρίου ζ^η πάλιν ἀπῆλθον ἀποκρισιάριος εἰς τε τὸν Ἀντώνιον καὶ αὐθέντην τῶν Ἀθηνῶν, καὶ εἰς τὸν ἀμηρᾶν καὶ εἰς τὸν βασιλέα.

1 *mg.* υλα' OT : 1431 V | *mg. int.* κεφ. κ' VD : *om.* OTC | Σεπτεβρίῳ OT : Σεπτεμβρίῳ V || 1—2 κεφαλατικὸν V : κ φαλατ OT : κεφαλατικὸν f || 3 ἐν μηνὶ Ὀκτωβρίῳ OT : *om.* V | μπ(πτ)εἰλαρπεῖς τῶν Τουρκῶν OT : ὁ τῶν Τουρκῶν λαρπῆς ὀνόματι V || 5 κς OT : κα V || 6 καὶ OT : *om.* V || 7 αὐθεντός O : αὐθέντι T : αὐθέντου V || 9 Μακρύς OTV : Μακρῆς ρ : Μακρος f || 10 ὑπερηφανῷ V | ἀγαρικῇ O : λαγαρικῇ V : ἀγροίκῳ ρ : ἀγροικικῇ Char. || 14 ἠπίσταντο OT : ἐπίσταντο V || 21 *mg.* υλβ' OT : 1432 V | *mg. int.* κεφ. κα' VD : *om.* OTC || 22 πρωτοβεστιαρίτου OTV : πρωτοβεστιαρίου f || 23 καὶ εἰς τὸν ἀμηρᾶν T : εἰς τὸν ἀμηρᾶν O : *om.* V || 24 κατὰ τὸν Μάρτιον μῆνα OT : καὶ τῷ Μαρτίῳ μηνὶ V || 27 Γλαρέντζαν V : Γλαρέτζαν OTCD | τὴν Ἀνδροῦσαν OT : αὐτῆς V || 28 *mg.* υλγ' OT : 1433 V | *mg. int.* κεφ. κβ' VD : *om.* OTC || 29 δὲ OT : *om.* V | Κλεώπη OT : Κλεώπα V || 31 *mg.* υλδ' OT : 1434 V | *mg. int.* κεφ. κγ' VD : *om.* OTC || 31—32 ἀποκρισιάριος OT : πρέσβεις V || 32 εἰς τε OT : πρὸς V | καὶ OT : τὸν καὶ V | τῶν OT : *om.* V | εἰς₂ OT : πρὸς V || 33 εἰς OT : πρὸς V.

- 1430 6. Și în anul 39¹, în luna septembrie, am fost miluit cu demnitatea de guvernator al Pătrei.
7. Și în același an în luna octombrie, beilerbeiu turcilor Sinan a luat Ioanina în toată întinderea ei.
- 1431 8. Și la 26 martie din același an, în aceeași zi și oră în care mi s-au 5
întîmplat și nenorocirile de mai înainte, am primit prin pitacul domnitorului meu de la Vostița și vestea rea pentru mine că, la 7 ianuarie trecut, a murit de molimă de ciumă bărbatul distins și prieten al meu Macarie, care și era și se chema Lungul și care în ochiul patriarhicesc 10
semeț și în inima neînfrînată de păgîn trecea de eretic, dar în fața ochiului neadormit al atotțiitorului și al dreptei judecăți era ortodox. Acesta s-a întors de la Sfîntul Munte la Constantinopol și a primit la îndemnul și îndeosebi cu ajutorul meu mănăstirea Atotțiitorului; și tot binele pentru întocmirea și împodobirea acelei mănăstiri, precum o știau toți, 15
s-a înfăptuit cu ajutorința mai întîi a atotțiitorului Dumnezeu, iar apoi prin silința și grija mea și a aceluia.
- 1431 9. Și la sfîrșitul primăverii din același an a venit Turachan și a dărîmat din nou Hexamilion². Iar la Patra a fost molimă de ciumă cu foarte multă moarte de oameni. 20
- 1432 10. Și la 31 ianuarie din anul 40³ mi s-a poruncit și am plecat în solie la împăratul, care m-a miluit atunci cu demnitatea de protovestiarit⁴, și la sultan.
11. În acest an, în cursul lunii martie, s-a făcut și schimbul localităților între amîndoi frații despoți, chir Constantin și chir Toma; și unul a luat Calavrita și toate de acolo ale lui chir Toma, iar celălalt 25
1432/ iarăși Glarența și toate împrejurimile de la Andrusa.
- 1433 12. Și în anul 41⁵ a murit fata lui Malatesta, femeia despotului chir Teodor porfirogenitul, chira Cleopi; și a fost înmormîntată în mănăstirea De-viață-dătătorului. 30
- 1434 13. Și în anul 42⁶, la 7 ianuarie, iarăși am plecat în solie și la domnitorul Atenei, Antonio, și la sultan, și la împăratul.

¹ 6939² Vezi IV, 1; XII, 1.³ 6940.⁴ Despre demnitatea de protovestiarit, și nu protovestiar, vezi R. Guiland, *Le protovestiarite Georges Phrantzes*, în „Revue des études byzantines”, VI (1948), p. 48—57.⁵ 6941.⁶ 6942.

14. Ἐν ζ' δὴ Ἰαννουαρίῳ τῇ κθ^η αὐτοῦ νυκτὸς ὥρα γ^η ἐπυρπόλησε τὸν ἐν Βλαχέρναις εἰς ὄνομα τῆς θεομήτορος περικαλλῆ καὶ θεῖον ναὸν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπερ ἀκηκόαμεν ἐκεῖσε ἀπερχόμενοι εἰς τὸν ποταμὸν τὸν Μέστον ὀνομαζόμενον τῇ α^η Φευρουαρίου, ὥρα μετὰ ἐσπερινὸν τῆς δεσποτικῆς ἑορτῆς τῆς Ὑπαπαντῆς. Καὶ ἐλογισάμεθα αὐτὸ ψευδὸς, ἐπεὶ ὁ εἰρηκῶς οὐκ ἐγνώσθη· καὶ διελθόντες εἰς τὸ ἔμπροσθεν μονὰς ε' καὶ οὐδὲν περὶ τούτου ἀκούσαντες, τῇ εἰς τὸν Ῥαιδεστὸν ς^η μονῇ ἡμῶν ἐμάθομεν τοῦτο ἀκριβῶς, ὅπως καὶ ὅποτε ἐγένετο, ὅπερ παράδοξον.

10 XXII, 1. Καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ θέρους τοῦ μγ^{ου} ἔτους ἀπέθανε καὶ ὁ Ἀθηνῶν καὶ Θηβῶν αὐθέντης κύρ Ἀντώνιος Ντελαντζιόλης καὶ ζητήσῃ τῆς ἐκείνου γυναικὸς ἐστάλην ἐγὼ μετὰ ἐνόρκου ἀργυροβούλου καὶ πολλῶν στρατιωτῶν, ἵνα παραλάβω τὴν Ἀθήναν καὶ ἄλλον εἰς τὸν Μορέαν αὐτῇ δώσω τόπον, ὅπόσον καὶ ὅποιον φαίνεται μοι· προλαβόντος δὲ τοῦ Τουραχάνη καὶ τὴν Θήβαν ἀποκλείσαντος, ἦν καὶ ἀπήρε μετὰ τινὰς ἡμέρας, ἀπρακτος ἐγύρισα ἀπὸ τὸ Ἐξαμίλιον, τοῦτο παρεγγε-
15 λίαν ἔχοντος μου.

2. Εἰς δὲ τὰ Στυλάρια εὗρισκομένου τοῦ δεσπότου καὶ αὐθεντός μου καὶ τὰ τῆς πραγματείας κάτεργα Βενετικά ἐκδεχομένου, ἵνα ἐμβὰς εἰς τὴν
20 Πόλιν ἀπέλθῃ, ἰδοὺ κἀγὼ ἀπρακτος ἔφθασα. Καὶ ἐμβὰς κἀγὼ ἀπερχόμεθα· καὶ εἰς τὴν Εὐριπον φθάσαντες, ἐφάνη καλὸν καὶ ἐστάλην εἰς τὸν Τουραχάνην, εἰς τὴν Θήβαν εὗρισκόμενον καὶ τὴν δουλείαν τὴν περὶ τῆς Ἀθήνας ἐδηλοποίησα αὐτῷ.

3. Καὶ ἐπληροφόρησέ μοι μεθ' ὄρκου, ὅτι „διὰ τὴν πρὸς τὸν δεσπότην καὶ σὲ ἐγνωριμίαν καὶ ἀγάπην, καλῶς καὶ προθύμως ἤθελα παραχωρήσει, ἵναπραχθῇ τοῦτο, ἂν εἶχα ἐξεύρειν τι πρὸ τοῦ ἐξελεῖν με ἀπὸ
25 τὸ ὀσπίτιόν μου καὶ ἐλθεῖν ἐνταῦθα, ἐπεὶ ὀρισμῶ τοῦ μεγάλου αὐθεντός οὐδὲν ἐποίησα τοῦτο· καὶ εὗρισκομένου εἰς τὸ ὀσπίτιόν μου, εἶχον πολλὰ σκεπάσματα, νῦν δὲ πλέον σκέπασμά τι οὐκ ἔχω“. Φιλοφρονηθεῖς δὲ φιλοτί-

1 ἐπυρπόλησε — 4 Μέστον OT : ἔκαυσάν τινες παῖδες ἀρχοντόπουλοι τὸν ἐν Βλαχέρναις εἰς ὄνομα τῆς θεομήτορος περικαλλῆ καὶ θεῖον ναὸν καὶ θαυματουργόν, θέλοντες πιάσαι νεοττοὺς τῶν περιστερῶν· ὅς ἐκεῖτο ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει πλησίον τοῦ Κερατίου Κόλπου ἐν τῷ αἰγιαλῷ· ὅπερ ἠκούσαμεν ἐκεῖσε ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ἀπερχόμενοι τὸν Μέστον ποταμὸν V || 6 ὁ εἰρηκῶς οὐκ ἐγνώσθη OT : οὐδὲν ἐγνωρίσαμεν τὸν εἰπόντα V | διελθόντες OT : προσελθόντες V || 7 τὸν OT : τὸ V || 10 mg. υλε' OT : 1435 V | mg. int. κδ' V : om. OT || 11 ντελαντζιόλης OT : δι' ἀτζαίολης V || 13 Ἀθήναν OT : Ἀθηνῶν V : || 14 ὅπόσον — μοι OT : om. V || 15 ἀποκλείσαντος OTV : ἀποκλείσαντα CD || 16 ἐγύρησα OT : ἀπέστρεψα V | τὸ Ἐξαμίλιον OT : τοῦ Ἐξαμιλίου V | τοῦτο OTV : τούτου CD || 18 αὐθεντός OT : αὐθέντου V || 19 τὰ τῆς — ἐκδεχομένου OT : τὰς ἐμπορικὰς τριήρεις τῶν Βενετικῶν προσδοκοῦντος V || 20—21 κἀγὼ—φθάσαντες OT : ἐτι ἐγὼ σὺν αὐτῷ ἀνεχωρίσαμεν καὶ φθάσαντες εἰς τὴν Εὐριπον V || 21 εἰς, OT : πρὸς V || 22 τὴν δουλείαν τὴν OT : ὅσα τὰ V || 24 μεθ' OTVD : δι' C || 25 σὲ OTVC : εἰς D || 25—26 ἤθελα παραχωρήσει OT : παραχωρήσω V || 26 ἂν εἶχα ἐξεύρειν OT : εἰ ἐγὼ V || 26—27 ἀπὸ τὸ ὀσπίτιόν μου τοῦ οἴκου V || 27 ἐλθεῖν O : ἐλθῆν με V || 27—28 αὐθέντός οὐδὲν OT : αὐθέντου οὐκ V || 28 εὗρισκομένου — ὀσπίτιόν OT : ὅτε ἦμην ἐν τῷ οἴκῳ V | πολλὰ σκεπάσματα OT : πλείστας προφάσεις V || 29 πλέον — ἔχω OT : πρόφασιν οὐκ ἔχω οὐδεμίαν V.

1434 14. Tot în acest ianuarie, în 29, la ora a treia din noapte¹, focul a mistuit preafrumoasa și dumnezeiasca biserică din Vlaherne², închinată măicii lui Dumnezeu din Constantinopol; aceasta am auzit-o, în cale spre acolo, lângă râul numit Mestos, la 1 februarie, o oră după vecernia sărbătorii domnești a întâmpinării. Și pentru că pe acela care ne-a spus-o 5 nu-l cunoșteam, am socotit-o un neadevăr, și trecînd înainte 5 popasuri de drum, n-am auzit nimic despre aceasta; iar la al 6-lea popas al nostru de la Redestos am aflat aceasta în chip amănunțit, cum și cînd s-a întîmplat acest lucru de necrezut.

1435 XXII, 1. Și la începutul verii anului 43³ a murit domnitorul Atenei 10 și al Tebei, chir Antonio Delanțoli⁴, și, la cererea soției aceluia, eu am fost trimis cu un hrisov cu pecete de argint⁵, întărit cu jurămînt și împreună cu mulți ostași, ca să iau în primire Atena și dînzei să-i dau alt loc în Moreea, cît și care voi socoti eu. Dar Turachan a apucat-o înainte și a împresurat Teba și după cîteva zile a și luat-o; iar eu, avînd știri 15 de aceasta, m-am întors de la Hexamilion⁶ fără nici o ispravă.

2. Iar despotul, stăpînul meu, aflîndu-se la Stilaria, aștepta vase negustorești venețiene ca să se îmbarce și să plece la Constantinopol; și atunci iată că am sosit și eu fără ispravă. Și îmbarcîndu-mă și eu, am 20 plecat; și ajungînd la Eurip⁷, s-a crezut că e bine și am fost trimis la Turachan, care se găsea la Teba, și i-am expus însărcinarea mea în legătură cu Atena.

3. Și cu jurămînt mi-a făcut știut că „deoarece îmi sînteți cunoscuți și pentru prietenia ce o am cu despotul și cu tine, aș fi lăsat cu bucurie să se înfăptuiască aceasta, dacă aș fi știut cîtuși de puțin înainte de a 25 fi pornit de acasă și de a fi venit aici; căci aceasta nici n-am făcut-o din porunca marelui domnitor și, dacă mă găseam acasă, aveam multe scuze de acoperire, acum însă nu mai am nici una“. Și după ce am fost primit

1 — 2 focul a mistuit OT: niște băieți de boieri au aprins V||2 biserica — 4 lângă OT: și făcătoarea de minuni biserică, voind să prindă puț de porumbei; aceasta era situată în Constantinopol aproape de Cornul de Aur, lângă țarm; aceasta am auzit-o în cale spre acolo lângă V||11 Delanțoli OT: Di Ațaioli V.

¹ Trei ore după apusul soarelui.

² Cartierul din colțul de nord-vest al Constantinopolului.

³ 6943.

⁴ Del Acciaiouli.

⁵ Hrisoave cu pecete de aur dădea numai împăratul bizantin; despoții bizantini din Pelopones foloseau numai pecetea de argint.

⁶ Istmul de Corint.

⁷ Capitala insulei Eubeea, azi Negroponte.

μως παρ' ἐκείνου καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ φέροντος εἰς προσκύνησίν μου, καὶ παραδοὺς αὐτοὺς πρὸς ἐμὲ καὶ τὸν αὐθέντην μου, ἕξ ὧν εἰς ἦν καὶ ὁ νῦν πολὺς καὶ μέγας Ἀμάρης, ἐπανέστρεψα κάκειθεν ἄπρακτος.

4. Καὶ ἔπει προλαβόντες οἱ ἐν τῷ Εὐρίπῳ ἐσήκωσαν τὸ γεοφύριν, 5 καὶ ἀκουσίως ἐμείναμεν εἰς τὰς ἕξω τοῦ γεοφυρίου πέτρας· διεβιβάσαμεν οὖν τοιαύτην νύκταν ἀπὸ τε κρύους, — κθ^η ἦν τοῦ Αὐγούστου, — ἀπὸ τε πείνας, ἀπὸ τε ξηρότητος τῶν πετρῶν, ἀπὸ τε φόβου καὶ κλεπτῶν τῶν ἀπὸ τοῦ φωσάτου τοῦ Τουραχάνη διὰ τὰ ξένα ἄλογα, & ἀπὸ τοὺς ἐν τῷ κάστρῳ ἔδανεισάμεθα, ὅτι παροιμία ἐγένετο ἐπὶ κακῷ τοῖς μετ' ἐμοῦ τότε 10 οὖσιν εἰς τὸν μετέπειτα χρόνον.

5. Ἀναβάντες οὖν εἰς τὰ κάτερρα ἐπὶ τὴν αὐριον, τῇ κγ^η τοῦ Σεπτεβρίου μηνὸς τοῦ μδ^{ου} ἔτους εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἔφθασαμεν.

6. Καὶ τῇ κε^η Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἦλθεν εἰς τὴν Πόλιν καὶ ἡ τοῦ Παρασπονδύλου μεγάλου δουκὸς θυγατέρα Ζωὴ μετὰ κατέργου βα- 15 σιλικοῦ, ὁποῦ ἐστάλη μετὰ Παλαιολόγον τὸν Μανουήλ, ἵνα φέρωσιν αὐτὴν· ἦν δὴ καὶ μετὰ τινὰς ἡμέρας εὐλογήθη αὐτὴν ὁ δεσπότης κύρ Δημήτριος.

7. Μεθ' οὗ δὴ κατέργου ἦλθεν εἰς τὴν Πόλιν καὶ ὁ δεσπότης κύρ Θεόδωρος, ἵνα ἐκεῖνος εἰς τὴν πόλιν εὐρίσκειται καὶ διάδοχος, ὡς δευτέρος 20 ἀδελφός, τῆς βασιλείας. Ὁ καὶ βασιλεὺς ἔστεργε μὲν ἀκουσίως, ἔπει τὸν κύρ Κωνσταντῖνον τὸν αὐθέντην μου, — πολλάκις με ἐπληροφόρησε καὶ ἐνόρκως ὡς ἐν μυστηρίῳ, — ἠγάπα καὶ ἠθέλεν, ὡς καὶ ὁ λόγος προῶν δηλώσει.

8. Ἐπει δὲ οὕτως παρηκολούθησεν, ἐσπούδαζεν, ἵνα εἰς τὸν Μορέαν 25 τοὺς τρεῖς ἄλλου ἀδελφοὺς ἐγκατοικήσῃ. Ὁ γοῦν αὐθέντης μου πάλιν ὁ δεσπότης κύρ Κωνσταντῖνος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ κυροῦ Θωμᾶ τοῦ δεσπότη, — ἦν γὰρ εἰς τὴν πόλιν μεθ' ἡμῶν ὁ πρῶτος ἄρχων τοῦ ὀσπιτίου ἐκείνου Ῥαοὺλ Μιχαὴλ ὁ Ἰσῆς, — ἐσπούδαζον, ἵνα οἱ δύο μὲν σὺν τῷ βασιλεῖ εὐρίσκωνται εἰς τὴν πόλιν, οὗτοι δὲ οἱ δύο αὐθένται εἰς τὸν 30 Μορέαν.

9. Διὰ ταύτην δὴ τὴν αἰτίαν καὶ τὸν Ἰούνιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους διέβη ἀπὸ τῆς Πόλεως εἰς τὸν Μορέαν ὁ δεσπότης κύρ Κωνσταντῖνος ὡς φυγὰς μετὰ γαλιώτου καὶ ἐγὼ ἐστάλην παρ' αὐτοῦ εἰς τὸν ἀμυρᾶν διὰ ταύτην δὴ τὴν δουλείαν, ἵνα αὐτὸν ὑπὲρ ἑαυτὸν ἔχωσι. Καὶ ἀπῆλθον καὶ καλῶς 35 ὤκονόμησα τὰ ἀνατεθειμένα· καὶ διὰ τῆς στερεᾶς εἰς τὸν Μορέαν ἔφθασα.

2 παραδοὺς OTV : παραδόντος f | πρὸς — αὐθέντην OT : ἐμοὶ καὶ τῷ αὐθέντη V | εἰς ἦν TV : ἦν O || 3 πολὺς OT : ὁ πολὺς V | Ἀμάρης C || 4 τῷ OT : τῇ V || 4—5 γεοφύριν καὶ OT : γεοφύριον V || 5 ἕξω (ἕξωθεν :) τοῦ γεοφυρίου OT : ἕξωθεν τοῦ γεοφύρου V || 6 νύκταν OT : νύκτα V || 7 πίνας O : πτύας T : πείνης V | καὶ O : om. TV | τῶν OT : om. V || 11 mg. *int.* κεφ. κδ' (!) VD : om. OTC || 12 mg. υλς' OT : 1436 V || 11—12 Σεπτεβρίου OT : Σεπτεμβρίου V || 12 εἰς τὴν — 13 ἔτους om. D || 15 Παλαιολόγον τὸν OT : Παλαιολόγου τοῦ V || 16 εὐλογήθη O : εὐλογήθειν T : ἠυλογήθη V || 19 εὐρίσκειται OTVC : εὐρίσκετο D || 21 τὸν O : καὶ V || 4 παρηκολούθησαν C || 25 ἐγκατοικήσῃ OTV || 34 ἑαυτὸν O : αὐτὸν T : ἑαυτοῦ C : ἑαυτῶν VD | ἔχωσι V : ἔχουσι OT.

cu multă cinste de el, aducându-i ca să mi se ploconească și prezentându-i cu recomandații către mine și către domnul meu și pe feciorii lui, dintre care unul era și puternicul și marele Amar de azi, m-am întors și de acolo fără ispravă.

4. Și pentru că locuitorii din Eurip apucaseră de au ridicat podețul, 5 am rămas fără să vrem pe pietrele din afara podețului¹; și așa am petrecut o noapte de frig ca aceea — era 29 august —, de foame și de asprimea pietrelor, de frică și de hoji și de cei din armata lui Turachan, pentru cai străini pe care îi împrumutaserăm de la locuitorii din oraș, încît pentru timpul de mai tîrziu întîmplarea a devenit zicală de rău la cei ce erau 10 atunci cu mine.

1435 5. A doua zi, imbarcîndu-ne în corăbii, am ajuns la 23 septembrie din anul 44² la Constantinopol.

1436 6. Și la 25 martie din același an a venit la Constantinopol și fata marelui duce Paraspondil, Zoe, cu o corabie împărătească de război, 15 trimisă cu Paleolog Manuil, ca să o aducă. Și după cîteva zile despotul chir Dimitrie s-a și cununat cu dînsa.

7. Cu aceeași corabie a venit la Constantinopol și despotul chir Teodor, pentru ca el, ca al doilea frate, să rămînă în capitală ca urmaș la domnie, ceea ce și împăratul o aproba, ce-i drept fără s-o vrea, pentru 20 că — deseori mi-a spus-o și cu jurămînt, ca în taină — îl avea drag și-l voia pe domnul meu chir Constantin, precum și cuvîntul înainte o va arăta³.

8. Dar fiindcă s-a întîmplat așa, căuta pe ceilalți trei frați să-i așeze în Moreea. Dar stăpînul meu despotul chir Constantin la rîndu-i, 25 cu fratele său chir Toma — căci în capitală era împreună cu noi Raul Mihail Isis, primul mare dregător al casei lui — căutau ca doi frați să se alege în capitală cu împăratul, iar aceștia doi în Moreea domnitori.

1436 9. Din cauza aceasta, despotul chir Constantin a și trecut, în iunie 30 același an, de parcă ar fi fost gonit, cu o galeră din Constantinopol în Moreea, iar eu am fost trimis de dînsul la sultan cu această însărcinare, ca acela să țină partea lui. Și am plecat și însărcinările ce mi-au fost date le-am pus bine la cale; apoi pe uscat am sosit în Moreea. 35

13 pe marg. 436 OT: 1436 V.

¹ În evul mediu orașele, înconjurate cu zid, mai aveau înaintea zidului un șanț, uneori umplut cu apă. Un podeț ducea peste șanț la poartă. Peste noapte și la primejdie podețul era ridicat în sus.

² 6944 (1 septembrie 1435 — 31 august 1436).

³ Vezi mai jos XXV, 1 p. 65.

10. Εὐρον δὲ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ αὐθέντας ἔχοντας ὄχλησιν μάχης μεγάλης. Καὶ γὰρ ὀπισθεν τοῦ κυριοῦ Κωνσταντίνου καὶ αὐθεντός μου σταλείς μετὰ κατέργου καὶ ὁ κύρ Θεόδωρος ἐμάχετο τοῖς δυσὶν ἀδελφοῖς αὐτοῦ, ὡς καὶ φωσάτων συναχθέντων ἐπ' ἀμφοτέροις τοῖς μέρεσι καὶ πο-

5 λέμου μερικοῦ μέσον αὐτῶν γεγονότος.
 11. Τῷ με^ω ἔτει καὶ ἀποίκριαριῶν ἀποσταλέντων παρὰ τοῦ βασιλέως, — ἦσαν δὲ ὁ καλὸς κάγαθος Διονύσιος ἱερομόναχος, ὁ χρηματίσας καὶ μητροπολίτης Σάρδεων, καὶ Δισύπατος Γεώργιος, — τὴν μάχην ἀπὸ μέρους κατεπράυναν. Τέλος δὲ πάλιν ἄλλων ἐλθόντων ἀποκρισιαριῶν
 10 τοῦ βασιλέως, Γρηγορίου ἱερομονάχου καὶ πνευματικοῦ, τοῦ χρηματίσαντος ὕστερον καὶ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, καὶ αὐτοῦ δὴ πάλιν Γεωργίου τοῦ Δισυπάτου, συνεβίβασαν, ἵνα ὁ μὲν αὐθέντης μου δεσπότης κύρ Κωνσταντῖνος ἀπέλθῃ καὶ ἔνι εἰς τὴν πόλιν, ὁ δὲ κύρ Θεόδωρος καὶ κύρ Θωμᾶς οἱ δεσπότες εἰς τὸν Μορέαν.

15 12. Καὶ τῇ ε^η Σεπτεβρίου τοῦ μς^{ου} ἔτους διέβημεν ἀπὸ τῆς Πάτρας διὰ τῆς στερεᾶς εἰς τὸν Εὐριπον μετὰ τοῦ αὐθεντός μου λέγω, καὶ ἐσέβημεν εἰς κάτεργον Βενέτικον ἀπὸ τὸ καστέλλιον τῆς Εὐρίπου τὴν Κάρυστον. Ἐν ᾧ δὴ κατέργω ἦν καὶ ὁ ποτε μὲν ἐν τῇ Πάτρᾳ κανόνικος Μάρκος, ὅταν ἀπήλθομεν κατ' αὐτῆς, γεγωνὸς δὲ λεγάτος παρὰ τοῦ πάπα
 20 Εὐγενίου τοῦ συγγενοῦς αὐτοῦ καὶ παρ' ἐκείνου καὶ ἀποκρισιάριος εἰς τὸν βασιλέα. Καὶ τῇ κδ^η τοῦ αὐτοῦ μηνὸς Σεπτεβρίου ἀπεσώθημεν εἰς τὴν Πόλιν.

XXIII, 1. Καὶ τῇ κζ^η Νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους διέβη ὁ βασιλεὺς κύρ Ἰωάννης μετὰ τοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ δεσπότη κυροῦ Δημητρίου
 25 καὶ πολλῶν ἀρχόντων τῆς συγκλήτου καὶ τῆς ἐκκλησίας καὶ πάντων σχεδὸν τῶν μητροπολιτῶν καὶ ἐπισκόπων διὰ τὴν μελετηθεῖσαν, ὡς μὴ ὄφελε, σύνοδον.

2. Καὶ οὐ λέγω τοῦτο διὰ τὰ τῆς ἐκκλησίας δόγματα, ταῦτα γὰρ παρ' ἄλλοις ἐδόθησαν κρίνεσθαι ἐμοὶ δ' ἀρκεῖ ἡ πατρικὴ μου διαδοχὴ τῆς
 30 πίστεως, καὶ ὅτι οὐδέποτε παρὰ τινος τῶν τοῦ μέρους ἐκείνου ἤκουσα, ὅτι τὸ ἡμῶν κακόν, ἀλλὰ καλὸν καὶ ἀρχαῖον, καὶ τὸ ἐκείνων οὐ κακόν, ἀλλὰ καλόν.

3. Καὶ νὰ εἶπω, ὡς ἐν παραδείγματι, ὅτι τὴν Μέσσην ὁδὸν τῆς πόλεως, τὴν πλατεῖαν καὶ εὐρύχωρον, διέρχομαι πολλοὺς χρόνους μετὰ τινων, δι'
 35 ἧς ἐκαταντῶμεν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Εἶτα μετὰ τινος καιροῦς εὐρέθη παρὰ τινων καὶ ἄλλη ὁδὸς καταντῶσα, ὡς λέγουσι, καὶ αὕτη ἐκεῖ καὶ

1 αὐθεντός ΟΤ : αὐθέντου V || 4 συναχθέντων ΟΤVD : ἐπαχθέντων C || 6 mg. υλζ' ΟΤ : 1437 V | mg. int. κεφ.κε' VD : om. ΟΤC. || 8 Δυσίπατος ΟΤ : Δυσίπατος V || 9 ἀποκρισιαρέων V || 12 Δυσιπάτου ΟΤV || 15 mg. υλη' ΟΤ : 1438 V | mg. int. κεφ. κς' VD : om. ΟΤC || 15 et 21 Σεπτεβρίου ΟΤ : Σεπτεμβρίου V || 16 τὸν Εὐριπον ΟΤV | αὐθεντός ΟΤ : αὐθέντου V || 16 — 17 ἐσεβημεν ΟΤV : εἰσεβημεν f || 17 βενέτικον ΟΤ : βενετικόν V | τὸ καστέλιον τῆς Εὐρίπου τὴν κάρυστον ΟΤ : τοῦ καστελλίου τοῦ Εὐρίπου τὴν κάρυστον V || 18 κανόνικος ΟΤV : κανονικός f || 20 ἀποκρισιάριος ΟΤ : ἀποκρισιάρης V || 22 ἡ πατρικὴ μου διαδοχὴ ΟΤ : τῆς πατρικῆς μου V || 34 διέρχομε O : διερχόμεθα V.

10. Iar pe domnitorii frați i-am găsit cuprinși în luptă mare; căci în urma domnului meu chir Constantin, trimis fiind cu o corabie de război și chir Teodor, se lupta cu cei doi frați ai săi, de au fost strânse și armate de amîndouă părțile și război a izbucnit în oarecare măsură între 5 ei.

1436/ 1437 11. În anul 45¹ au fost trimiși și soli din partea împăratului — aceștia erau vrednicul ieromonah Dionisiu, carele a ajuns și mitropolit al Sardelor, și Disipatos Gheorghe — și au domolit întrucîtva lupta. Iar, în sfîrșit, venind din nou alți soli de ai împăratului, Grigore ieromonah și duhovnic, care mai pe urmă a fost și patriarh al Constantinopolului², 10 și iarăși acel Gheorghe Disipatos, s-au învoit ca stăpînul meu despotul chir Constantin să plece și să rămînă în capitală, iar despoții chir Teodor și Toma în Moreea.

1437 12. Și la 5 septembrie din anul 46³ trecurăm pe uscat de la Patra 15 la Eurip, eu adică și cu domnul meu, și de la Caristos, castelul Euripului, ne-am urcat pe o corabie venețiană. În această corabie se afla și Marcu, canonicul de odinioară din Patra, cînd am plecat contra ei; papa Eughe- niu, rudă cu dînsul, îl făcuse legat și l-a trimis în solie la împăratul. Și 20 la 24 din aceeași lună septembrie am ajuns cu bine la Constantinopol.

1437 XXIII, 1. Și la 27 noiembrie din același an a plecat împăratul chir Ioan cu patriarhul și cu despotul chir Dimitrie și cu mulți mari dregători 25 mireni și clerici și cu aproape toți mitropoliții și episcopii pentru sinodul care a fost pus la cale cum nu trebuia.

2. Și aceasta o spun nu din cauza dogmelor bisericii, căci altora le-a fost dat să le judece pe acestea, iar mie îmi ajunge credința ce am apucat-o din străbuni și că niciodată n-am auzit de la nimeni din partea cealaltă 30 că punctul nostru de vedere este rău, ci bun și din vechime; și al aceloră nu este rău, ci bun.

3. Și să o spun, ca într-o pildă, că eu merg de mulți ani împreună cu alții pe calea din mijlocul capitalei⁴, netedă și largă, pe care ajungem cu toții la Sfînta Sofia. Pe urmă, după cîtva timp, a fost descoperită de 35 unii și altă cale, ducînd, cum spun ei, și ea tot acolo; și să mă îndemne:

¹ 6945 (1 septembrie 1436 — 31 august 1437).

² Vezi mai jos pag. 69, 19.

³ 6946.

⁴ Strada principală din Constantinopolul bizantin era Μέση δόδος, Calea Centrală, care ducea de la Poarta de Aur, azi înădiiță, pînă la marea biserică Sfînta Sofia. Pe acest bulevard bizantin se desfășurau odinioară alaiurile triumfale ale oștilor bizantine biruitoare.

νά με παροτρύνωσιν, ὅτι „ἐλθὲ καὶ διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης ἣς εὗρομεν· καὶ γάρ, εἰ καὶ ἔστιν αὕτη, ὅπου ἀπέρχη, καλὴ καὶ ἀρχαία καὶ ἡμῖν ἀρχῆθεν σὺν ὑμῖν γνωστὴ καὶ διερχομένη, ἀλλὰ καὶ αὕτη, ἣν εὗρομεν νῦν, καλὴ ἔστιν“. Ἐγὼ δὲ νὰ ἀκούω παρὰ μὲν τῶν, ὅτι καλὴ ἔστι, παρὰ δὲ τῶν, ὅτι οὐ καλὴ, διὰ τὶ νὰ μὴδὲν εἶπω· „Μετ’ εἰρήνης καὶ ἀγάπης ἀπέρχεσθε καλῶς εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ὁπόθεν βούλεσθε· ἐγὼ δὲ πάλιν θέλω διέρχεσθαι διὰ τῆς ὁδοῦ, ἣν καὶ μεθ’ ὑμῶν πολὺν τινα χρόνον διηρχόμην καὶ καλὴν αὐτὴν καὶ παρ’ ὑμῶν καὶ τῶν προγόνων μου μαρτυρομένην καὶ διερχομένην”.

4. Οὐ διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν εἶπον τὸ „ὥς μὴ ὄφελεν“, ἤθελα γάρ νὰ εἶχε γενεῖν καλῶς ἐνώσει τῶν ἐκκλησιῶν καὶ νὰ με ἔλιπεν ὁ εἰς τῶν ὀφθαλμῶν μου, ἀλλὰ διὰ τὸ ὅτι ἦν καὶ αὕτη ἡ τῆς συνόδου δουλεία αἰτία μία καὶ πρώτη καὶ μεγάλη εἰς τὸ νὰ γένηται ἡ κατὰ τῆς Πόλεως τῶν ἀσεβῶν ἔφοδος καὶ ἀπὸ ταύτην πάλιν ἡ πολιορκία καὶ ἡ αἰχμάλωσία καὶ τοιαύτη καὶ τοσαύτη συμφορὰ ἡμῶν.

5. Καὶ ἀκούσατε λόγους ἀληθεῖς, τὴν αὐτοαλήθειαν προβαλομένου μου μάρτυρα. Εἶπεν ὁ ἀοίδιμος βασιλεὺς πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, τὸν βασιλέα κύρ Ἰωάννην, μόνος πρὸς μόνον, ἱσταμένου καὶ ἐμοῦ μόνου ἔμπροσθεν αὐτῶν, ἐμπεσόντος λόγου περὶ τῆς συνόδου· „Υἱέ μου, βεβαίως καὶ ἀληθῶς ἐπιστάμεθα ἐκ μέσης τῆς καρδίας δὴ τῶν ἀσεβῶν, ὅτι πολλὰ τοὺς φοβεῖ, μὴ συμφωνήσωμεν καὶ ἐνωθῶμεν μὲ τοὺς Φράγκους· ἔχουν τὸ γάρ, ὅτι, ἂν τοῦτο γένηται, θέλει γενεῖν μέγα τι κακὸν εἰς αὐτοὺς παρὰ τῶν τῆς Δύσεως Χριστιανῶν δι’ ἡμᾶς.

6. Λοιπὸν τὸ περὶ τῆς συνόδου, μελέτα μὲν αὐτὸ καὶ ἀνακάτωνε, καὶ μάλισθ’ ὅταν ἔχῃς χρεῖαν τινα φοβῆσαι τοὺς ἀσεβεῖς· τὸ δὲ νὰ ποιήσης, αὐτὴν, μὴδὲν ἐπιχειρισθῆς αὐτό, διότι οὐδὲν βλέπω τοὺς ἡμετέρους, ὅτι εἰσὶν ἀρμόδιοι πρὸς τὸ εὐρεῖν τινα τρόπον ἐνώσεως καὶ εἰρήνης καὶ ὁμοιοῖας, ἀλλ’ ὅτι νὰ τοὺς ἐπιστρέψουν εἰς τὸ νὰ ἔσμεν ὡς ἀρχῆθεν. Τούτου δὲ ἀδύνατον ὄντος σχεδόν, φοβοῦμαι μὴ καὶ χεῖρον σχίσμα γένηται· καὶ ἰδοὺ ἀπεσκεπάσθημεν εἰς τοὺς ἀσεβεῖς“.

7. Τοῦ δὲ βασιλέως, ὡς ἔδοξε, μὴ δεξαμένου τὸν λόγον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, μὴδὲν εἰπὼν, ἀναστὰς ἀπῆλθε. Καὶ μικρὸν σύννους γεγονῶς ὁ μακαρίτης καὶ ἀοίδιμος πατὴρ αὐτοῦ, ἐμβλέψας πρὸς ἐμὲ ὀρίζει· „Ὁ βασιλεὺς ὁ υἱός μου ἐνὶ μὲν ἀρμοδίως βασιλεῖ, οὐ τοῦ παρόντος δὲ καιροῦ. Βλέπει γάρ καὶ φρονεῖ μεγάλα καὶ τοιαῦτα, οἷα οἱ καιροὶ ἔχρηζον τῆς

1—2 καὶ γάρ OT : om. V || 2 ἀπέρχη OT : ἀπέρχεται V || 3 γνωστὴ *his* O || 5 μὴδὲν OT : μὴν V || 7 ἦν OT : ἣς V || 9 καὶ διερχομένην TV : om. O || 10 τὸ TV : om. O || 11 γενεῖν OTV : γενῆν f | καλῶς OTVD. καλὴ C | ἐνώσει O : ἐνωσις V | ἔλιπεν OTVD : ἔλιπεν C || 12 τὸ OTV : τί; f | ἡ τῆς συνόδου TV : ἡ σύνοδος O || 16 προβαλομένου O : προβαλλομένου TV || 17 μάρτυρα V : μαρτρ OT : μαρτυρίαν. f || 20 δὴ O : αὐτῶν δὴ V : δὴ τῶν αὐτῶν CD || 21—22 ἔχουν το] ἔχουνο OVD : ἔχουνο C : ἔχουνο || 22 γενεῖν OV : γενῆν f || 25 μάλισθ’ O : μαλιστα TV || 26 ἐπιχειρισθῆς CD : ἐπιχειρισθῆς OT : ἐπιχειριθῆς V | ἡμετέρους OTVC : ἡμέρους D || 29 ἀδύνατον OTV : ἀδυνάτου f || : ἐμὲ TVC : μὲ O : αὐτοῦ D || -4 ἀρμοδίως βασιλεῖ OT : ἀρμόδιος βασιλεὺς V || 35 τῆς OTV : ἐπὶ τῆς f.

„vino și pe calea aceasta, pe care am descoperit-o. Căci deși aceasta pe care pleci este bună și veche și ne este bine cunoscută din vechime și umblată împreună cu voi, ci și aceasta pe care am descoperit-o acum este bună“. Iar eu de la unii să aud că este bună, de la alții însă că nu e bună, de ce să nu spun: „Mergeți cu bine, în pace și dragoste, la Sfînta Sofia, 5 ori pe unde voiți! Eu însă voiesc să merg tot pe drumul pe care, mult timp împreună și cu voi am mers, bun și acela și recunoscut și umblat și de voi și de străbunii mei“.

4. Așadar, nu din cauza aceasta am rostit cuvintele „cum nu tre- 10 buia“, căci aș fi dorit să fi ieșit bine cu unirea bisericilor și să nu-mi fi lipsit unul din ochii mei, ci le-am rostit de aceea, pentru că și această preocupare cu sinodul a fost una și cea dintîi și mare pricină ca să se facă năvala păgînilor asupra Constantinopolului și pe urmă împresurarea și robirea și nenorocirea noastră fără de margini. 15

5. Și ascultați cuvinte adevărate, eu punînd însuși adevărul drept martor. Răposatul împărat a grăit către feciorul său, împăratul chir Ioan, unul singur către unul singur, stînd și eu singur în fața lor, venind vorba despre sinod: „Fătul meu, știm bine și cu adevărat, din adîncul inimii păgînilor, că pe ei mult îi sperie să ne înțelegem și să ne unim cu 20 frîncii! Căci o socotesc că, dacă aceasta s-ar face, va veni de dragul nostru din partea creștinilor din Apus o mare nenorocire asupra lor.“

6. Prin urmare, preocupă-te de chestiunea sinodului și frămînt-o mereu și mai ales, cînd ai vreo nevoie, să-i sperii pe păgîni; să faci însă 25 ca să aibă loc, aceasta să nu o încerci nicidecum, deoarece nu-i văd pe ai noștri că sînt dispuși ca să găsească vreo modalitate de unire și de pace și de înțelegere, ci ca să-i întoarcă și să fim ca în timpurile de demult. Dar aceasta fiind aproape o imposibilitate, teamă îmi este să nu se facă shismă și mai rea! Și iată că ne-am dat de gol în ochii păgînilor“. 30

7. Împăratului însă, pe cît s-a văzut, nu i-a plăcut vorba tatălui său și, sculîndu-se fără să spună nimic, a plecat. Și întru fericire răposatul în veci neuitatul tătăl său a rămas puțin pe gînduri și, întorcîndu-și ochii către mine, spune: „Feciorul meu împăratul este, ce-i drept, bun de împărat, dar nu pentru timpurile de acum. Căci are vederi mari și gînduri 35

εὐημερίας τῶν προγόνων ἡμῶν· ἄμην σήμερον, ὡσάν παρακολουθοῦσιν εἰς ἡμᾶς τὰ πράγματα, οὐ βασιλέα θέλει ἢ ἡμῶν ἀρχή, ἀλλ' οἰκονόμον· καὶ φοβοῦμαι, μήποτε ἐκ τῶν ἐνθυμημάτων καὶ ἐπιχειρημάτων αὐτοῦ γένηται χαλασμός τοῦ ὄσπιτιοῦ τούτου. Προεῖδον γάρ καὶ τὰς ἐνθυμη-
5 σεις αὐτοῦ καὶ τὰ ἐδόξαζε κατορθῶσαι μὲ τὸν Μουσταφᾶν, καὶ εἶδον καὶ τὰ τέλη τῶν κατορθωμάτων, εἰς τι κίνδυνον μᾶς ἔφερον^ε.

8. Ἔτερον βεβαιοῦν τὴν ποτε βουλὴν τοῦ αἰοιδίμου πατρὸς αὐτοῦ. Ὡς ἐστάθη, ἵνα ἀπέλθῃ εἰς τὴν σύνοδον, ἐστάλη εἰς τὸν ἀμηνᾶν ἀποκρυσίαρης Ἀνδρόνικος ὁ Ἰαγρος, δηλῶσαι τοῦτο πρὸς ἐκεῖνον ὡς τάχα φίλον καὶ ἀδελφόν. Κάκεῖνος ἀπελογήσατο, ὅτι „οὐδὲν μοι φαίνεται κα-
10 λὸν νὰ ὑπάγῃ νὰ κοπιᾷση τοσοῦτον καὶ νὰ ἐξοδιάσῃ καὶ τί νὰ κερδί-
σῃ; Ἴδου ἐγώ, καὶ ἐὰν ἔχη χρεῖαν καὶ ἄσπρων δι' ἔξοδον καὶ εἰσόδημα καὶ ἄλλο τι πρὸς θεραπείαν αὐτοῦ, ἔτοιμός εἰμι νὰ τὸν θεραπεύσω^ε“. Καὶ ἐγένετο πολὺς λόγος καὶ βουλή, πότερον νὰ γένηται τὸ τοῦ ἀμηνᾶ, ἢ
15 νὰ ἀπέλθωσιν εἰς τὴν σύνοδον. Καὶ ἐγένετο, ὅπερ ἤθελεν ὁ βασιλεὺς ἢ μᾶλλον ἢ κακὴ τύχη.

9. Ἐξεληθόντος οὖν τοῦ βασιλέως ἀπὸ τῆς πόλεως καὶ ἀπερχομέ-
νου, ἐβουλεύσατο ὁ ἀμηνᾶς, ὅτι νὰ ποιήσῃ μάχην τὴν Πόλιν καὶ νὰ πέμψῃ φωσάτον κατ' αὐτῆς· οὐ τοσοῦτον, ὅτι νὰ ἐπάρῃ αὐτήν, ὅσον ἵνα
20 ποιήσῃ τὸν βασιλέα νὰ ἐπιστρέψῃ.

10. Καὶ τοῦτο ἐβεβαιώθη καὶ ἐστάθη παρὰ πάντων τῶν αὐτοῦ ἀνευ
μόνου τοῦ Χαλίλ πασία, ὅστις ἀντέστη λέγων, ὅτι „μᾶλλον μὲν οὖν
αἴτιον θέλει εἶσθαι, ἐὰν ποιήσῃς μάχην τὴν Πόλιν, ἵνα ὁ βασιλεὺς εἴπῃ
τοὺς Φράγκους ἀπὸ ἀνάγκης, ὅτι „ὅπερ λέγετε, στέργω το^ε“. Καὶ ἰδοῦ
25 ἐγένετο, ὅπερ φοβούμεθα· ἀμὴ ἄφες το καὶ ἰδὲ τὸ τι θέλει πράξειν. Καὶ
εἰ μὲν ὁμονοήσουσιν, σὺ ἀγάπην ἔχεις μετ' ἐκείνους καὶ ὄρκους· εἰς τὸ
ἔμπροσθεν πάλιν, ὡς ἂν βλέπῃς, θέλεις πράττειν. Εἰ δὲ μᾶλλον οὐδὲν
ὁμονοήσουσιν, τότε μᾶλλον ἐξέβη ὁ λογισμὸς καὶ μὲ πλέον θάρρος ποιή-
σον τὸ θέλεις^ε“. Καὶ αὕτη ἢ βουλή τὸν μὲν ἀμηνᾶν τοῦ σκοποῦ ἐκώλυσεν.

30 11. Πρὸ δὲ τοῦ Χαλίλ πασία τὴν βουλὴν δόντος τοῦ καιροῦ μαθεῖν
ἡμᾶς, ἀλλὰ τὴν ἄλλων, ὁ αὐθεντής μου ὁ δεσπότης καὶ οἱ ἄρχοντες ἐξώρ-
θωσαν τὸν Παλαιολόγον Θωμᾶν καὶ πρὸς τὸν βασιλέα ἀπέστειλαν. Καὶ
λογισμὸς καὶ τρικυμία τοῖς ἐν τῇ Πόλει περιέπεσαν ὅτι πλείστη, ἕως
οὐ πάλιν ἐμάθομεν τὴν ἰσχύσασαν βουλὴν τοῦ Χαλίλ πασία.

3 ἐνθυμημάτων OTV : ἐπιθυμημάτων f || 5 μὲ OT : μετὰ V || 8 ἐστάθη OT : ἐστάθη V || 11—12 κερδίση OT : κερδήση V || 12 ἄσπρων V : ἀσπρών OT || 14—15 ἢ νὰ OTVC : ἵνα D || 18 et 23 τὴν πόλιν OT : τῆ πόλει V || 19 πέμψη OT : πέμψη καὶ V || 22 et 30 Χαλίλ πασία], Χαλίλ πασία OT : Χαλιμπασσία VD : Χαλιμπασσία C || 22 ἀντέστη OTV : ἀνέστη f || 23 εἶσθαι V : ἤσθεν OT : ἤσθεν f || 24 ὅπερ TV : ἄπερ O | λέγετε V : λέγεται OT | τὸ OTV : τὰ f || 25 φοβούμεθα OTV : ἐφοβούμεθα f | θέλει OT : θέλουσιν V || 25 ὁμονοήσουσιν OT : ὁμονοήσουσιν V | ἐκείνους OT : ἐκείνου V | ἐκείνων f || 27 ἔμπροσθεν OT : παρέκχ V | ὡς ἂν βλέπῃς, θέλεις πράττειν OT : ὡς ἴδῃς, οὕτω καὶ πράξεις V | οὐδὲν OT : οὐχ V || 23 ἐξέβη] ἐξέβην OT : ἐξέρχεται V || 23—24 θάρρος ποιήσουσιν τὸ θέλεις OT : θάρσος θέλεις ποιήσουσιν ὁ θέλεις V || 30 Πρὸ OT : περὶ V || 31 ἡμᾶς OT : ἡμᾶς μέλλει V | τὴν OT : τῶν V | ὁ δεσπότης V : δεσπότης O. || 32 πρὸς V : om. O || 33 περιέπεσαν ὅτι OT : περιέπεσε V || 34 ἐμάθομεν OT : μάθομεν V | Χαλίλ πασία] Χαλίλ πασία OT : Χαλιμπασσία VD : Χαλιμπασσία C.

mărețe de așa fel, cum le cereau timpurile bune din vremea străbunilor noștri, dar astăzi, cum se desfășoară evenimentele în fața noastră, nu împărat cere statul nostru, ci un bun gospodar! Și teamă îmi este ca din planurile și încercările lui să nu se întîmple odată prăbușirea casei acesteia. Căci am prevăzut gîndurile lui cu Mustafa și ce credea că o să izbîndească și am văzut și rezultatele izbîndirilor, în ce primejdie ne-a băgat“.

8. Alt fapt care adeverește sfatul de odinioară al în veci neuitatului său părinte! Cînd a fost să plece la sinod, a fost trimis în solie la sultan Andronic Iagros, ca să-i aducă la cunoștință aceasta ca unui, chipurile, prieten și frate¹. Și acela a întîmpinat că „mie nu mi se pare de loc bine să mergă și să se ostenească atîta și să cheltuiască, și ce să cîștige?! Iată că eu, de are nevoie de bani de cheltuială sau de venituri sau de altceva spre binele lui, eu sînt gata să-i fac pe plac“. Și s-a făcut multă vorbă și sfat dacă să facă precum a spus sultanul sau să plece la sinod. Și s-a făcut ce voia împăratul sau mai degrabă ursita cea rea.

9. Așadar, pornind împăratul din capitală și plecînd, sultanul a ținut sfat să ridice război asupra Constantinopolului și să trimită oaste contra lui, nu așa de mult pentru ca să o ia, cît să-l facă pe împăratul să se întoarcă din drum.

10. Și în sensul acesta au grăit și au stăruit toți ai lui, afară de singur Chalil-pașa, care s-a împotrivit, spunînd că, dacă ridici război asupra Constantinopolului, o să fie mai degrabă motiv ca împăratul, împins de nevoie, să spună frîncilor că „primesc tot ce spuneți!“ Și iată că s-a întîmplat de ce ne temem! Dar părăsește acest plan și așteaptă ce are să facă. Și dacă se vor înțelege, tu ai cu ei tratat de pace legat cu jurămînt; apoi în viitor o să faci, după cum o să vezi. Iar dacă mai degrabă nu se vor înțelege, atunci mai mult a ieșit pe gîndul nostru și cu mai multă încredere fă ce voiești“. Și acest sfat l-a oprit pe sultan de la intenția sa.

11. Dar înainte de ce să fi avut prilej ca noi să știm sfatul ce l-a dat Chalil-pașa, ci pe acela al altora, domnul meu despotul și marii demnitari l-au pornit pe Paleolog Toma și l-au trimis la împărat. Și valuri de gînduri și mare grijă a căzut asupra constantinopolitanilor, pînă ce am aflat că sfatul lui Chalil-pașa a ieșit mai tare.

¹ Vezi mai sus, pag. 41 nota 1.

12. Καὶ ἰδοὺ ἔκμαρτυρία τοῦ „ὡς μὴ ὄφειλε γενέσθαι τὴν σύνοδον“.
Ἄφῆμι γὰρ τὰ ἄλλα, ἃ παρηκολούθησαν ἀπὸ τούτου.

XXIV, 1. Τοῦ δὲ αὐτοῦ μς^{ου} ἔτους τῆ κς^η τοῦ Ἰαννουαρίου μηνὸς εὐλογήθην ἐγὼ Ἐλένην, τὴν θυγατέραν τοῦ ἐπὶ κανικλείου Ἀλεξίου
5 Παλαιολόγου τοῦ Τζαμπλάκωνος.

2. Καὶ Μαῖω α^η τοῦ μς^{ου} ἔτους ἐγεννήθη μοι ὁ υἱὸς Ἰωάννης, ὃν καὶ ὁ βασιλεὺς ὁ αὐθέντης μου κύρ Κωνσταντῖνος ἀνεγέννησε διὰ τοῦ θείου βαπτίσματος, ὁ καὶ πρὸ τοῦ ἡμᾶς στεφάωσας.

3. Καὶ Δεκεμβρίω ις^η τοῦ μη^{ου} ἔτους ἀπέθανεν ἡ δέσποινα κυρὰ
10 Μαρία ἢ ἀπὸ Τραπεζοῦντας· καὶ τῆ α^η Ἰαννουρίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπέθανεν ἡ δέσποινα Εὐγενία, ἡ τοῦ Γατελιούζη θυγάτηρ· αἱ καὶ ἐτάφησαν ἐν τῇ τοῦ Παντοκράτορος μονῆ, καὶ σφοδροῦ εἰ πέρ ποτε χειμῶνος τότε γενομένου. Καὶ τῆ ις^η τοῦ αὐτοῦ Ἰαννουαρίου μηνὸς ἀπέθανεν ἡ βασίλισσα κυρὰ Ζωὴ καὶ ἐτάφη ἐν τῇ τῆς Κυραμάρθας μονῆ.

15 4. Καὶ τὸν Φευρούριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπανεστρεψαν εἰς τὴν Πόλιν ἀπὸ τῆς συνόδου ὃ τε βασιλεὺς καὶ ὁ δεσπότης καὶ οἱ ἀπελθόντες πάντες ἄλλοι, τοῦ πατριάρχου καὶ μόνον καὶ τοῦ καλοῦ καγαθοῦ Σάρδεων κάμοι πλεῖστα φίλων ἐκεῖσε τελευτησάντων, τούτου μὲν εἰς Φεβρουάριον, τοῦ δὲ πατριάρχου ἐν Φλωρεντίᾳ ὕστερον.

20 5. Καὶ τῆ κς^η Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους τῆ λαμπρᾶ κυριακῆ ἐγεννήθη μοι ὁ δεῦτερος υἱὸς Ἀλέξιος, ὃς καὶ ἐπέζησεν ἡμέρας καὶ μόνον λ’.

6. Καὶ τὸ ἔαρ τοῦ αὐτοῦ χρόνου ἐγεγόνει καὶ πατριάρχης ὁ πρότερον Κυζίκου κύρ Μητροφάνης.

7. Καὶ τῆ ς^η Δεκεμβρίου τοῦ μθ^{ου} ἔτους ὀρισθεὶς ἀπῆλθον εἰς
25 τὴν νῆσον Λέσβον καὶ κατέστησα τὸ συμπενθέριον καὶ ἐποίησα καὶ μνηστειαν γάμου μετὰ κυρᾶς Αἰκατερίνης τῆς θυγατρὸς αὐθεντὸς τῆς Μιτυλήνης καὶ τῶν ἐξῆς κυροῦ Ντωρῆ Παλαιολόγου τοῦ Γατελιούζη.

8. Καὶ τῆ ις^η Ἀπριλλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους τῆ λαμπρᾶ πάλιν κυριακῆ ἐγεννήθη μοι θυγάτηρ ἡ Θάμαρ, ἣν ἀνεδέξατο καὶ αὐτὴν ἐκ τοῦ
30 ἀγίου βαπτίσματος ὁ αὐθέντης μου ὁ δεσπότης κύρ Κωνσταντῖνος.

2 Ἄφῆμι — τούτου OT : om. V || 3 mg. 1438 V : om. OT | mg. int. , κεφ. κς, VD : om. OTC | αὐτοῦ OT : om. V || 4 θυγατέραν OT : θυγατέρα VD || 5 Τζαμπλάκωνος OTV : Ζαμπλάκωνος CD || 6 mg. υλθ OT : 1439 V | mg. int. κη’ VD : om. OTC | Μαῖω OTV : Μσίου f | ὁ V : om. OT || 7 ὁ βασιλεὺς V : βασιλεὺς OT | ὁ κύρ Κωνσταντῖνος ὁ αὐθέντης μου V || 8 προτοῦ OT : ποτὲ V || 9 mg. υμ’ T : τμ’ O : 1440 V : mg. int. κεφ. κθ’ VD : om. OTC | δέσποινα OT : om. V || 10 Τραπεζοῦντας OTV | Ἰαννουαρίου OT : Ἰουνίου V || 11 Εὐγενία OTV Γατελιούζη, OT : Κατελιούτζη V : Κατελιούτζη CD || 12 μονῆ τοῦ Παντοκράτορος V | εἰ πέρ ποτε OT : ὑτέρ ποτε V || 13 Ἰαννουαρίου OT : om. V || 14 κυραμάρθας V : κυρᾶς Μάρθας OT || 15 ἐπανεστρεψαν OT : ὑπέστρεψαν V || 17 πάντες ἄλλοι T : ἄλλοι πάντες V : ἄλλοι O | mg. add. Διονύσιος Σάρδεων V (alt. man) || 18 εἰς TV : εἰς τὴν O || 19 post πατριάρχου add. κυροῦ Ἰωσήφ V : om. OT || 22 τὸ ἔαρ O : τῷ ἔαρι V || 24 mg. υμα’ O : 1441 V | mg. int. κεφ. λ’ VD : om. OC | ὀρισθεὶς OT : προσταχθεὶς V || 25 τὸ συμπενθέριον T : τὸ συμπεθερίον O : τὴν συμπεθερίαν V || 26 μετὰ OT : ἀναμεταξὺ V | αὐθεντὸς OT : τοῦ αὐθέντου V || 27 post. ἐξῆς add. καὶ V : om. OT. | Ντωρῆ OT : Ντωρῆ V : Νοταρᾶ f | Γατελιούζη OT : Κατελιούτζη V || 29 ἦν—30 Κωνσταντῖνος V : om. OT.

12. Iată dovada de adevărul cuvintelor „cum că sinodul nu trebuia să aibă loc“. Căci alte urmări rezultate din acest fapt le trec cu vederea.

1438 Felurite însemnări XXIV, 1. Iar în același an 46¹, la 26 ale lunii ianuarie, eu m-am cununat cu Elena, fata secretarului împărătesc Alexie Paleologul Țamplacon. 5

1439 2. Și la 1 mai din anul 47² mi s-a născut fiul meu Ioan, pe care și împăratul, oblăduitorul meu chir Constantin, l-a ținut la sfântul botez, el care înainte de aceasta ne și cununase.

1439 3. Și la 17 decembrie din anul 48³ a murit împărăteasa doamna 1440 Maria, cea din Trapezunt; și la 1 ianuarie din același an a murit împărăteasa doamna Eughenia, fata lui Gateliuzi; acestea au fost înmormintate în mănăstirea Atotțiitorului, fiind atuncea o iarnă grea ca niciodată. Și la 17 ale aceleiași luni ianuarie a murit doamna Zoe vasilisa și a fost înmormintată în mănăstirea Chiramarta. 10

4. Și în februarie din același an s-au întors în Constantinopol de 15 la sinod împăratul și despotul și toți ceilalți care au fost plecați, numai patriarhul și bunul și vrednicul arhieru al Sardelor, prieteni buni ai mei, au murit acolo, acesta la Ferrara, iar patriarhul mai pe urmă, în Florența.

1440 5. Și la 27 martie din același an, în duminica luminată, mi s-a 20 născut cel de-al doilea fiu, Alexie, care mi-a trăit numai 30 de zile.

6. Și primăvara în același an a fost ales patriarh chir Mitrofan, arhieru mai înainte al Cizicului.

1440 7. Și la 6 decembrie anul 49⁴, din poruncă am plecat în insula 25 Lesbos și am pus la cale cuscrenia și am încheiat și logodna de nuntă cu domnița Ecaterina, fiica domnitorului Mitilenei și al celorlalte, chir Dori Paleologul Gateliuzi.

1441 8. Și la 16 aprilie din același an, tot în duminica luminată, mi s-a născut fiica Tamar, pe care domnitorul meu despotul chir Constantin a ținut-o și pe dînsa la sfântul botez. 30

10 ianuarie OT: iunie V.

pe marg. Dionisiu al Sardelor V (altă mînă?). 29 pe care — botez V: om. OT.

¹ 6946.

² 6947.

³ 6948.

⁴ 6949 (1 septembrie 1440 — 31 august 1441).

9. Καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ λαβὼν τὴν αὐτοῦ θυγατέρα Ἀσανίναν τὴν Θεοδώραν Παῦλος ὁ Ἀσανῆς ἔφυγεν ἀπὸ τῆς Πόλεως καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Μεσέμβριαν καὶ δέδωκεν αὐτὴν εἰς νόμιμον γυναῖκα τῷ δεσπότη κῦρ Δημητρίῳ.

5 10. Καὶ τῇ κζ^η τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπῆλθεν εἰς τὴν Μιτυλήνην μετὰ κατέργων βασιλικῶν καὶ εὐλογήθη ὁ αὐθέντης μου δηλονότι τὴν ῥηθεῖσαν κυρὰν Αἰκατερίναν Γατελιούζεναν, καπετανίου ὄντος εἰς τὰ κάτεργα τοῦ μετὰ ταῦτα γεγονότος μεγάλου δουκὸς Λουκᾶ τοῦ Νοταρᾶ.

10 11. Καὶ τὸν Σεπτέβριον μῆνα τοῦ ν^{ου} ἔτους καταλείψας ἐκεῖσε εἰς τὸν αὐτῆς πατέρα τὴν βασιλίссαν καὶ γυνὴν αὐτοῦ ὁ αὐθέντης μου δηλονότι, ἦλθομεν εἰς τὸν Μορέαν μετὰ τὰ αὐτὰ κάτεργα καὶ τῆς Μιτυλήνης ἐτέρου ἐνός.

XXV, 1. Καὶ τῇ κ^η Ὀκτωβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ὀρισθεὶς διέβην
15 ἐγὼ εἰς τὸν ἀμυρᾶν καὶ τὸν βασιλέα ἀποκρισιάρης, ἔχοντος μου καὶ ἀπόκρυφον μυστήριον, ὅτι, ἐὰν ἐνδώσῃ τοῦτο καὶ ὁ βασιλεὺς, νὰ ἀπέλθω εἰς τὸν δεσπότην κῦρ Δημήτριον ἄνω εἰς τὴν Μεσέμβριαν καὶ δώσω πρὸς ἐκεῖνον ἅπαντα τὸν τόπον, ὃν ὁ αὐθέντης μου εἰς τὸν Μορέαν εἶχεν, αὐτὸς δὲ πάλιν ἐλθὼν εἰς τὴν Πόλιν ἔχη τὴν Σηλύβριαν καὶ τὸν πρῶν
20 τόπον αὐτοῦ Μεσέμβριαν καὶ τὰ ἄλλα ἕως τῶν Δέρκων, καὶ εἰς ἐλπίδαν εἶναι τῆς βασιλείας, ὡς ἠγάπα ὁ βασιλεὺς, ἐκεῖσε εὐρισκόμενον. Ὁ δὲ καλῶς ἀποδεξάμενος ὁ βασιλεὺς, τὸν Ἰαννουάριον μῆνα εἰς τὴν Μεσέμβριαν πρὸς τὸν δεσπότην κῦρ Δημήτριον ἀπῆλθον. Ἐκεῖνος δὲ ἐνεργῶν τὰ κατὰ τῆς πόλεως, ἢ μᾶλλον τὰ κατ' ἐκείνου, ἀπέπεμψε με ἀπρακτον.

25 2. Ἐν ᾧ μηνὶ καὶ ἀποπληξία δεινῆ περιπεσὼν Παῦλος ὁ Ἀσανῆς ἐναπέψυξεν.

3. Ἐμοῦ δ' ἐπιστρέψαντος εἰς τὴν πόλιν καὶ προσμένοντος ὀρισμῷ τοῦ βασιλέως πρὸς τὸ ἐπιστρέψαι εἰς τὸν αὐθέντην μου, τῇ κγ^η τοῦ Ἀπριλλίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπηλάλησε μετὰ Τουρκῶν καὶ
30 ἀπέκλεισε καὶ ἔφθειρε τὰ τῆς πόλεως ὁ δεσπότης κῦρ Δημήτριος. Ἐν ᾧ δὲ μηνὶ καὶ ἡμέρᾳ ἐγεννήθη αὐτῷ καὶ ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ.

4. Καὶ τὸν Ἰουλιον μῆνα τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἐρχομένου τοῦ αὐθεντός μου καὶ δεσπότη κυροῦ Κωνσταντίνου εἰς βοήθειαν τῆς πόλεως καὶ διὰ τῆς Μιτυλήνης διελθόντος καὶ λαβόντος καὶ τὴν αὐτοῦ γυναῖκα τὴν βασιλίссαν, εἰς τὴν Λῆμμον ἦλθε· καὶ εὐρεθέντος ἐκεῖσε ἐπολεμήθη εἰς
35 τὸν Κότζηνον ἡμέρας πολλὰς ὑπὸ τοῦ στόλου παντός τῶν Τουρκῶν. Ἀπελθόντος δ' ἀπράκτου τοῦ στόλου βοήθεια θεοῦ, ἡ βασιλίссα ἀπὸ

1 αὐτοῦ — 2 Θεοδώραν OT : θυγατέρα αὐτοῦ V || 2 ἦλθεν OT : ἀπῆλθεν V || 3 Μεσέμβριαν OTV *passim* || 7 Γατελιούζεναν OTV. | καπετανίου OT : καπετάνου V || 10 *mg.* υμβ' OT : 1442 V | *mg. int.* κεφ. λα' VD : *om.* OTC | Σεπτέβριον OT : Σεπτέμβριον V || 12 μετὰ αὐτὰ TV : μετ' αὐτὰ O | μετὰ τῶν αὐτῶν κατέργων f || 13 ἐτέρου OTVD : ἕτερα C || 16 ἐνδώσῃ OV : δωσῆ T || 18 εἶχεν εἰς τὸν Μορέαν V || 20 τῶν Δέρκων f : τὴν Δέρκουσ OV | *post* Δέρκων *add.* διὰ τὸ f AB | ἐλπίδαν OT : ἐλπίδα V || 24 με f : μοι OTV || 29 ἐπιλάλησε OTV : ἐπελάλησε f || 32 αὐθεντός OT : αὐθέντου V || 34 καὶ αὐτοῦ γυναῖκα OT : τὴν γυναῖκα αὐτοῦ V.

9. Și în aceeași zi Paul Asan a fugit cu fiica sa Asanina Teodora din Constantinopol și a venit la Mesemvria și a dat-o de femeie legiuită despotului chir Dimitrie.

10. Și la 27 a lunii iulie din același an, domnitorul meu a plecat anume la Mitilene în corăbii de război împărătești și s-a cununat cu amintita domniță Ecaterina Gateliuzena, căpitan al corăbiilor fiind Luca Notara, care mai pe urmă a ajuns mare duce.

1441 11. Și în luna septembrie din anul 50¹ domnitorul meu, lăsând acolo la părintele ei pe soția sa, vasilisa, amîndoi am venit în Moreea cu aceleași corăbii și cu încă una din Mitilene.

1442 XXV, 1. Și la 20 octombrie din același an, eu am plecat din poruncă în solie la sultan și la împărat; și aveam și o însărcinare de taină, că, dacă împăratul are să îngăduie aceasta, să mă duc la despotul chir Dimitrie în sus la Mesemvria și să-i dau lui toată țara pe care domnul meu o avea în Moreea, iar el venind iarăși în Constantinopol să aibă Sili[m]vria și țara sa de mai înainte, Mesemvria și celelalte pînă la Derca; și aflîndu-se acolo, să aibă nădejde să fie urmaș la domnie, cum dorea împăratul. Împăratul, aprobînd aceasta, am plecat în luna ianuarie la despotul chir Dimitrie în Mesemvria. Acela însă, uneltind contra capitalei sau, mai bine spus, contra lui însuși, m-a lăsat să plec fără nici o ispravă.

2. În luna aceasta, Paul Asan, lovit de o grea dambla, și-a dat sufletul.

3. Iar eu, întorcîndu-mă în capitală, în timp ce așteptam, din porunca împăratului, să mă întorc la domnul meu, la 23 ale lunii aprilie din același an despotul chir Dimitrie a năvălit cu turcii și a blocat capitala și strica împrejurimile. În această lunăși zi i s-a născut și fiică-sa.

4. Și în luna iulie din același an, domnul meu despotul chir Constantin, în drum într-ajutorul capitalei, trecînd prin Mitilene, a luat pe femeia sa vasilisa și a sosit la Lemnos; și, aflîndu-se acolo, a fost împresurat cu război în Coșinos multe zile de întreaga flotă a turcilor. Cu ajutorul lui Dumnezeu flota a plecat fără nici o ispravă, dar vasilisa îmbolnăvindu-se de această împrejurare, a lepădat și a murit în

1 Asanina Teodora OT: *om.* V.

¹ 6950 (1 septembrie 1441 — 31 august 1442).

τῆς περιστάσεως ἀσθενήσασα καὶ ἐκτρωθεῖσα τὸν Αὐγουστον τοῦ αὐτοῦ ἔτους εἰς τὸ Παλεόκαστρον τοῦ αὐτοῦ νησιῦ τῆς Λήμνου ἀπέθανε καὶ ἐτάφη.

5 5. Καὶ τῇ 18^ῃ τοῦ Σεπτεβρίου μηνός τοῦ να^{ου} ἔτους ἐγεννήθη μοι ὁ ἕτερος υἱός Ἀλέξιος.

6. Καὶ τὸν Νοέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἦλθεν εἰς τὴν Πόλιν ὁ δεσπότης καὶ ἀθέντης μου κύρ Κωνσταντίνος· καὶ τῇ α^ῃ Μαρτίου ἔλαβεν ἀπὸ τὸν βασιλέα τὴν Σηλύβριαν καὶ ἀπέστειλεν ἐμὲ ἐκεῖσε εἰς κεφαλὴν, ἵνα καὶ ἀπὸ τὸν ἀμηνῶν καὶ τὸν δεσπότην κύρ Δημήτριον καὶ αὐτὸν δὴ 10 τὸν δεδωκότα βασιλέα προστάξας φυλάττω.

7. Καὶ τὸν Ἰούνιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἦλθεν εἰς τὴν Πόλιν Φραγκόπουλος ὁ πρωτοστράτωρ· καὶ ὀρισθεὶς κἀγὼ ἀπὸ τὴν Σηλύβριαν εἰς τὴν Πόλιν ἦλθον. Καὶ συμφωνοῦναι γεγόνασιν, ὅτι ὁ μὲν δεσπότης καὶ ἀθέντης μου εἰς τὸν Μορέαν ἀπέλθῃ καὶ τὸν τόπον πάντα τοῦ δεσπότης κυ- 15 ροῦ Θεοδώρου λάβῃ, ἐκεῖνος δὲ εἰς τὴν πόλιν ἔλθῃ καὶ τὴν Σηλύβριαν λάβῃ· ἃ δὴ καὶ ἐγένετο.

XXVI, 1. Καὶ τῇ 1^ῃ τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ νβ^{ου} ἔτους μετὰ καρ- 20 αβίου ἐξελθόντος ἀπὸ τῆς Πόλεως τοῦ ἀθεντός μου καὶ δεσπότης καὶ ἀπελθόντος εἰς τὸν Μορέαν, καὶ πάλιν μετ' αὐτοῦ δὴ τοῦ καραβίου ὁ δεσπότης κύρ Θεόδωρος τὸν Δεκέμβριον μῆνα τοῦ αὐτοῦ ἔτους εἰς τὴν Πόλιν ἀπέσωσε. Καὶ τὸν Μάρτιον παρέδωκα ἐγὼ πρὸς αὐτὸν τὴν Ση- 25 λύβριαν.

2. Καὶ ἐμβάντος μου εἰς καράβιον τοῦ ἀπὸ τὴν Κρήτην Ὑαλινᾶ Ἀντωνίου εἰς τὴν τοῦ Εὐρίπου Κάρυστον ἐπάφηκέ με. Καὶ τῇ γ^ῃ τοῦ 30 Ἰουνίου διὰ τῆς στερεᾶς ὁδοῦ εἰς τὸν Μυζηθρῶν ἐφθασα, πολλὰ τοῦ δεσπότης κυροῦ Θεοδώρου ζητοῦντός με καὶ παροτρύνοντος, ἵνα καὶ τὴν Σηλύβριαν ἔχω καὶ τῶν πρώτων αὐτοῦ ὑποχειρίων εὐρίσκωμαι.

3. Διερχόμενος δὲ εὐρον καὶ τὸ Ἑξαμίλιον κτισθὲν παρὰ τοῦ ἀθεντός μου καὶ δεσπότης τῷ παρελθόντι καιρῷ τοῦ ἔαρος.

30 4. Φθάσαντός μου οὖν εἰς τὸν Μυζηθρῶν, μετὰ τινὰς ἡμέρας ὀλίγας, τοῦ καρδιναλίου καὶ βιτζεκαντζελλαρίου καὶ λεγάτου καθολικοῦ τοῦ πάπα ἀπερχομένου μετὰ πολλῶν κατέργων εἰς τὴν Πόλιν διὰ τὴν κατὰ τῶν ἀσεβῶν τοῦ ῥηγός τῆς Οὐγγαρίας ἐξέλευσιν, ἐστάλην καὶ ἐγὼ πάλιν ἀπόκρισιάρης πρὸς τε τὸν βασιλέα καὶ πρὸς τὸν ἀμηνῶν καὶ αὐ-

2 ἔτους — αὐτοῦ *om.* C || 4 *mg.* υμ' OT : 1443 VD : *om.* C | *mg. int.* κεφ. λβ' VD : *om.* OTC | Σεπτεβρίου OT : Σεπτεμβρίου V || 8 *et.* 12 Σηλυβριαν OT : Σηλυμβριαν V | 8 κεφαλὴν OTC : κεφαλικόν *f. corr.* = ἦν VD || 11 Ἰούνιον O : Ἰούνιο μῆνα V : Ἰούλιον *f.* || 11—12 Φραγκόπουλος OV : Φραγγόπουλος T | 12 ὁ OT : *om.* V || 16 & OTVD : δ C || 17 *mg.* υμδ' OT : 1444 V | *mg. int.* κεφ. λγ' VD : *om.* OTC | Ὀκτωβρίου OT : Ὀκτωμβρίου V || 18, 28—29 ἀθεντός OT : ἀθέντου V || 21 πρὸς OT : *om.* V || 21—22, 27 Σηλυβριαν OTV : Σηλυμβριαν CD || 23 τὴν Κρήτην OT : τῆς Κρήτης V || 24 τοῦ Εὐρίπου OT : Εὐρίπου VD : Εὐριππον C | Κάρυστον OT : Κάρυστρον V | με *f.* : μοι OTV || 25, 30 Μυζηθρῶν OT : Μυ (ιVC) ζυθρῶν V || 26 με OT : μοι V || 29—30 ἀθεντός O : ἀθέντι T : ἀθέντου V || 29 καὶ OT : τοῦ V || 31 βιτζεκαντζελλαρίου OT : βιτζουκαγγελαρίου V || 33 Οὐγγαρίας OT : Οὐγκαρίας V.

august în același an la Paleocastron în aceeași insulă Lemnos unde a și fost înmormântată.

1442 5. Și la 14 ale lunii septembrie din anul 51¹ mi s-a născut celălalt fiu, Alexie.

1443 6. Și în noiembrie același an a venit la Constantinopol despotul domnitorul meu chir Constantin; și la 1 martie a primit de la împăratul Sili[m]vria și m-a trimis pe mine acolo guvernator cu porunca să o păzesc și dinspre partea sultanului și a despotului Dimitrie și chiar a împăratului care a dat-o.

7. Și în iunie din același an a venit la Constantinopol protostratorul Frangopol; și, din poruncă, am venit și eu de la Sili[m]vria în Constantinopol. Și s-a căzut de acord, despotul domnul meu să meargă în Moreea și să primească toată țara despotului chir Teodor, iar acela să vină în capitală și să primească Sili[m]vria; ceea ce s-a și făcut.

1443 XXVI, 1. Și la 10 octombrie din anul 52² domnul meu despotul a pornit din Constantinopol cu o corabie și a plecat în Moreea; și tot cu aceeași corabie despotul chir Teodor a sosit cu bine la Constantinopol în luna decembrie din același an. Și în martie eu i-am predat Sili[m]vria.

1444 2. Și imbarcându-mă în corabia lui Hialina Antoniu din Creta, m-a lăsat la Caristos în Eurip. Și la 3 iunie, făcînd drumul pe uscat, am ajuns la Mistra, deși despotul chir Teodor îmi cerea mult și mă îndemna să păstrez Sili[m]vria și să fiu printre cei dintîi supuși ai lui.

1444 3. În trecere, am aflat Hexamilion³ închis din primăvara trecută cu zid de către domnul meu despotul.

4. Ajuns deci la Mistra, deoarece cardinalul vicecancelar și reprezentant general al papei pleca la Constantinopol cu multe corăbii de război pentru expediția regelui Ungariei contra păgînilor, după cîteva zile puține am fost iarăși trimis și eu sol, și la împăratul și la sultanul

¹ 6951 (1 septembrie 1442 — 31 august 1443).

² 6952 (1 septembrie 1443 — 31 august 1444).

³ Vezi IV, 1 și XII, 1.

τὸν δὴ τὸν ῥήγαν, ἀλλὰ δὴ καὶ πρὸς τὸν λεγαῖτον καὶ πρὸς τὸν καπετάνιον Ἀλωΐζω Λορδᾶν δι' ἀναγκαίας δουλείας, πρὸς οὐ προβῶσι τὰ πράγματα.

5 5. Καὶ διερχομένου μου τὴν Κόρινθον τῇ λ^η τοῦ Αὐγούστου, ἵνα εἰς τὸν Εὐριπον τὰ κάτεργα τῆς ἀρμάτας φθάσω, εὗρον θαπτόμενον τὸν 5 καλὸν κάγαθὸν Κόρινθου Μάρκον, ὃς καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἡμῶν ἐγεννήθη καὶ μεθ' ἡμῶν ἀνετράφη· καὶ ὑπὸ τοῦ κακοῦ τῆς μητρικῆς αὐτοῦ πολλὰ πιεζόμενος μεγάλας θεραπείας παρὰ τῶν γεννητόρων μου εὗρισκεν, εἰ καὶ ἀναγκασθεὶς ἀπὸ τοῦ πολλοῦ κακοῦ ἔφυγεν ἀπὸ τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν τῶν Ξανθοπούλων μονὴν ἀπῆλθε καὶ τοιοῦτος χρήσιμος ἀπε- 10 κατεστάθη.

6. Φθάσας οὖν ἐγὼ εἰς τὸν Εὐριπον, τὰ δὲ κάτεργα οὐ φθάσας δι' ἄλλου πλευσίμου εἰς τὴν Λῆμμον ἀπεσώθην κάκεισε εὐρὼν κάτεργον βασιλικὸν εἰς τὴν Πόλιν ἀπεσώθην εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Νοεμβρίου τοῦ νγ^{ου} 15 ἔτους.

7. Τῷ δὲ αὐτῷ μηνὶ ια^η ὁ ῥῆξ τῆς Οὐγγαρίας ἐσκοτώθη παρὰ τοῦ ἀμηρᾶ εἰς τὴν Βάρναν.

8. Καὶ τῇ ιζ^η τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐγεγόνει παγκόσμιος καύσων καὶ ἄξιος μνήμης.

9. Ἐν ζῷ δὴ θέρει καὶ ὁ πνευματικὸς κύρ Γρηγόριος πατριάρχης 20 ἐγεγόνει.

10. Καὶ τῇ ιε^η τοῦ Αὐγούστου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐγεννήθη μοι ὁ υἱὸς Ἀνδρόνικος, ὃς ἔζησεν ἡμέρας καὶ μόνον ὀκτώ.

XXVII, 1. Καὶ τῷ νδ^{ου} ἔτει Δεκεμβρίῳ μηνὶ πρὸς τέλος, ἐλθόν- 25 τος μου εἰς τὸν Μορέαν μετὰ τῶν τῆς πραγματείας Βενετικῶν κατέργων,¹ Σεπτεμβρίου α^η τοῦ νε^{ου} ἔτους εὐεργετήθην τὸ κεφαλατίκιον τοῦ Μυζηθρᾶ μετὰ καὶ πάντων τῶν περὶ αὐτόν, ἦγουν Κουλαῖ, Ἑβραϊκῆς, Τρύπης, Τζεραμίου, Πακοτῶν καὶ Σκλαβοχωρίου καὶ μετὰ πάντων τῶν εἰσοδημάτων αὐτῶν, ὡς οὐκ εἶχεν ἄλλος τις οὕτως πώποτε τὸ τοῦ Μυζηθρᾶ κεφαλατίκιον.

30 2. Ὁρισέ μοι δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι „ἐγὼ δέδωκά σοι τὸν Μυζηθρᾶν εἰς κεφαλατίκιον καὶ διὰ τὴν σὴν καλὴν δουλοσύνην καὶ τὴν ἐμὴν πρὸς σὲ ἀναδοχὴν καὶ ἀγάπην, καὶ ὅτι θέλω νὰ ἔνι καὶ τοῦτο ἔν ὡς ἡ Κόρινθος καὶ ἡ Πάτρα, ὧν τὴν μὲν ἔχει ὁ Καντακουζηνὸς Ἰωάννης, τὴν δὲ Ἀλέξιος ὁ Λάσκαρις.

1 ῥήγαν OT : ῥήγα V || 1—2 : καπετάνιον Ἀλωΐζω Λορδᾶν O : καπετάνον Ἀλωΐζω Λαυρεδάνον V || 4, 11 τὸν Εὐριπον OV || 5 τῆς Κόρινθου V | ὃς OT : ὄν V | post ἡμῶν add. Καὶ TV : om. O || 11 δὲ OT : om. V || 12 κάκεισε — 13 ἀπεσώθην TV : om. O || 13 in. υμε' OT : 1445 V | mg. int. κεφ. λδ' VD : om. OTC || 15 δὲ αὐτῷ O : αὐτῷ δὲ TV | post μηνὶ add. καὶ νγ^{ου} ἔτει, V : om. OT | ὁ OT : καὶ ὁ V | Οὐγγαρίας V || 18 καὶ OT : om. V || 19 Γρηγόριος OV : Γεώργι Γρηγόριος T || 22 ὁ υἱὸς TV : υἱὸς O || 23 mg. υμε' OT : 1446 V | mg. int. κεφ. λε' VD : om. OTC | τέλος OTV : τέλει f || 25 mg. υμε' O : 1447 VD : om. C | mg. int. κεφ. λς' VD : om. OC | Σεπτεμβρίου OT : Σεπτεμβρίου V || 25, 31 κεφαλατίκιον OT : κεφαλατίκιον V || 25—26, 28 Μυζηθρᾶ OT : Μιζυθρᾶ V || 27 Πακοτῶν OV : Παγκότων fp || 29 κεφαλιάτκ O : κεφαλατικὸν V | 30 Μυζηθρᾶν OT : Μιζυθρᾶν V || 33 Καντακουζηνὸς OV : Κατακουζηνὸς T.

¹ Post κατέργων notitiae desiderantur ita, ut lacunam esse probabile sit.

și chiar la rege, ba și la reprezentantul papei și la căpitanul flotei Aloisio Lordan, cu însărcinări de neapărată nevoie, după cum de partea cui vor fi ieșit bine lucrurile.

1444 5. Și când am trecut prin Corint, la 30 august, ca să apuc la Eurip vasele de război, l-am găsit înmormântându-se pe arhierul Corintului 5
Marcu, bărbat întreg la mințe și la trup, care s-a născut la curtea noastră și a fost crescut împreună cu noi; și pătimind mult de răul mașterii sale, afla multă mîngîiere la părinții mei, totuși, silit de atîta rău, a fugit de la tatăl său și a intrat în mănăstirea familiei Xanthopol și a ajuns așa de departe. 10

6. Ajungînd eu, așadar, la Eurip, n-am apucat corăbiile de război, dar cu alt vas am ajuns la Lemnos și acolo dînd peste o corabie de război împărătească, am ajuns cu bine la Constantinopol pe la începutul lui noiembrie din anul 53¹.

1444 7. Iar în aceeași lună la 11, regele Ungariei a fost ucis de către 15
sultan la Varna.

8. Și la 17 ale lunii iulie din același an a fost în toată lumea o arșiță nemaipomenită.

1445 9. Vara aceasta duhovnicul chir Grigore fusese ales patriarh.

10. Și la 15 ale lunii august din același an mi s-a născut fiul Andronic, care a trăit numai opt zile. 20

1445 XXVII, 1. Și în anul 54², spre sfîrșitul
Sphrantzes guvernator lunii decembrie, venind eu, pe corăbii de negoț
la Mistra venețiene³, în Moreea, la 1 septembrie din anul 25

1445 55⁴, am fost miluit cu guvernămîntul Mistriei cu toate împrejurimile ei, și anume Cula, Slobozia Evreiască, Tripi, Teramion, Pacota și Slobozia Slavă, și cu toate veniturile lor, cum n-a avut niciodată altcineva guvernămîntul Mistriei.

2. Și mi-a mai hotărît așa: „Eu ți-am dat spre guvernare Mistra, 30
pentru că mi-ai fost un slujitor bun și pentru bunăvoința și dragostea mea față de tine și pentru că voia îmi este ca acest guvernămînt să fie unul, ca și Corintul și Patra, dintre care pe unul îl are Ioan Cantacuzino, iar pe celălalt Alexie Lascaris.

2 Lordan O: Loredan V||19 Grigore fusese ales patriarh OV: Gheorghe fusese ales patriarh Grigore T.||32—33 Cantacuzino OV: Catacuzino T.

¹ 6953 (1 septembrie 1444 — 31 august 1445).

² 6954 (1 septembrie 1445 — 31 august 1446).

³ După fraza care sîrșește — cu „venețiene“ pare să lipsească ceva, căci din timpul de la sfîrșitul lui decembrie pînă la întîi septembrie am mai aștepta alte știri care ar urma în chip mai firesc.

⁴ 6955.

3. Καὶ γίνωσκε, ὅτι ἕτερον μεσάζοντα οὐδὲν θέλω ποιήσῃν πάρεξ αὐτὸν δὴ τὸν Εὐδαιμονοῖωάννην, ὃν ἔχω· ἀλλ' οὐδὲ ἐνταῦθα θέλω εὐρίσκεισθαι ἀεὶ, ἀμὴ θέλω διέρχεσθαι τὸν τόπον μου· διὰ πολλὰ ὀφέλιμα.

4. Καὶ ὅταν μὲν εὐρίσκωμαι εἰς τὴν Κόρινθον, θέλω πράττειν τὰς 5 ἐμὰς δουλείας καὶ τὰς τοῦ τόπου ἐκείνου μετὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ καὶ τοῦ Εὐδαιμονοῖωάννου· ὅταν δὲ εἰς τὴν Πάτραν ἀπέλθω, πάλιν μὲ τὸν Λάσκαριν καὶ τὸν Εὐδαιμονοῖωάννην, καταλιμπάνων τὸν Καντακουζηνὸν εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ· ὅταν δὲ εἰμι ἐνταῦθα, μετὰ σοῦ καὶ τοῦ Εὐδαιμονοῖωάννου.

10 5. Καὶ ἄλλο, ὅτι, ὅταν σὺν θεῷ ἔξω καὶ γυναῖκαν, διὰ σοῦ θέλω ἔξῃν αὐτὴν καὶ ἐνταῦθα τὸν πλείονα χρόνον θέλω διαβιβάσειν καὶ θέλεις εἶσθαι καὶ σὺ ὁ πλέον ἐγνώριμος αὐτῆς εἰς τὰ τῆς θεραπείας αὐτῆς.

6. Νῦν δ' ἐγὼ μὲν ἀπέρχομαι πρὸς οἰκοδομὴν καλίω τοῦ Ἐξαμιλίου· σὺ δὲ ἐνταῦθα εὐρισκόμενος ἄρχε καλῶς τὴν ἀρχὴν σου καὶ παῦσαι τὰς 15 ἀδικίας καὶ τὰς πολλὰς ἀρχὰς τῶν ἐνταῦθα εὐρισκομένων καὶ ποιήσον πάντας τοὺς ἐνταῦθα, ἵνα σὲ μόνον ἔχωσιν ἀρχὴν ὡς ἐμὲ μόνον αὐθέντην.¹ Προσκυνήσαντός μου οὖν αὐτῷ καὶ εὐχαριστήσαντος, ἀπῆλθεν εἰς τὸ Ἐξαμίλιον τῇ η' τοῦ αὐτοῦ Σεπτεβρίου μηνός.

XXVIII, 1. Τὸν δὲ Ὀκτώβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐξῆλθεν ἀπὸ τῆς 20 Γλαρέντζας ἢ θυγάτηρ κυροῦ Θωμᾶ τοῦ δεσπότη κυρὰ Ἐλένην, ἵνα ἀπέλθῃ εἰς τὴν Σερβίαν καὶ Λάζαρον τὸν υἱὸν κυροῦ Γιούργη δεσπότη ἀνδρα λάβῃ· ὅπερ καὶ ἐγένετο.

2. Καὶ διὰ τοῦτο καὶ δεσπότην καὶ αὐτὸν δὴ τὸν Λάζαρον ὁ βασιλεὺς κῆρ Ἰωάννης διὰ τοῦ Φιλανθρωπικοῦ Γεωργίου τετίμηκε¹.

3. Τῇ δὲ κζ' τοῦ Νοεμβρίου μηνός τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἦλθεν ὁ ἀμυρᾶς κατὰ Ἐξαμιλίου καὶ τῇ ι' Δεκεμβρίου ἀπῆρην αὐτὸ καὶ τὸ ἐχάλασε· καὶ ἀπελθόντος αὐτοῦ καὶ ἕως εἰς τὴν Πάτραν, τὴν χώραν καὶ τὴν 25 μόνην ἀπῆρε καὶ κατέκαυσε καὶ ἠφάνισε.

4. Καὶ τὸν Αὐγουστον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐστάλην πάλιν ἐγὼ εἰς τὴν 30 Πόλιν καὶ δι' ἄλλας μὲν δουλείας καὶ διὰ τὴν εἰς τὴν Τραπεζοῦνταν καὶ τὴν Γοτθίαν συνοικεσίου διὰ τοῦ αὐθεντός μου δουλείαν, ἐπεὶ προεσύντυχαν ἀπ' ἐκεῖσε, εἰς ἅ μέρη καὶ ἱερομόναχον τὸν Ἰσίδωρον, τὸν ὕστερον χρηματίσαντα καὶ Ἀθηνῶν, καὶ ἀνθρώπους μου ἔστειλα καὶ ἔγραψα.

2—3 εὐρίσκεσθαι OVD: εὐρίσκεσθαι TC || 3 διέρχεσθαι OT: διέρχεσθαι V || 4 μὲν TV: om. O | θέλω OT: καὶ θέλω V || 5 τόπου ἐκείνου μετὰ τοῦ V: ποτὲ ἐκείνου μεγάλου OT || 10 ἄλλο V: ἄλλον OT | γυναῖκαν OT: γυναῖκα V | θέλω V: θέλει OT || 11 καὶ TV: om. O || 12 εἶσθαι VC: ἤσταν OT: εἶσθε D || 13 δ' ON: δὲ T || 18 Σεπτεβρίου μηνός O: Σεπτεμβρίου V || 19 Ὀκτώβριον OTV || 20 Γλαρέντζας ON || 21 Γιούργη δεσπότη OTV: Γεωργίου f || 23 καὶ OT: om. V || 25 κζ' OT: κ' V | μηνός OT: om. V || 26 τὸ OT: om. V || 27 εἰς TV: om. O || 30 ἄλλας μὲν δουλείας OT: ἄλλην μὲν δουλείαν | Τραπεζοῦνταν OTV || 31 τοῦ αὐθεντός O: τὸν αὐθέντην TV || 31—32 προεσύντυχαν OTV: προσυνέτυχον f || 32 ἐκεῖσε: OTV: ἐκεῖθεν || 32 ἱερομόναχον — 33 Ἀθηνῶν OT: ἱερομονάχους V.

¹ Cf. Ducas XXX, 3.

3. Și să știi că alt prim-sfetnic¹ nu mai voiesc să numesc, afară de Eudaimonoioan pe care-l am; dar nici aici nu voiesc să stau mereu, ci voiesc să umblu prin țara mea pentru multe considerații de folos.

4. Și când o să mă aflu la Corint voi îndeplini îndatoririle mele și trebuințele locului acela cu Ioan Cantacuzino și cu Eudaimonoioan împreună; iar când o să plec la Patra, iarăși cu Lascaris și cu Eudaimonoioan, pe Cantacuzino lăsându-l în guvernământul său; iar când sînt aici, cu tine și cu Eudaimonoioan.

5. Și să-ți mai spun alta, că atunci când, cu voia lui Dumnezeu, voi avea să-mi iau nevastă, cu ajutorul tău voiesc s-o iau și cel mai mult timp am să stau aici și vei sta și tu ca un bun cunoscut al ei întru ajuto-
rința ei.

6. Iar acum plec să întăresc mai bine cu zid Hexamilionul²; tu însă, rămînînd aici, guvernează bine guvernământul tău și fă să înce-
teze nedreptățile și guvernările cele multe ale acelora ce se găsesc aici
și fă-i pe toți de aici ca numai pe tine singur să te aibă guvernator, ca
pe mine singur domnitor³. Și eu i-am adus mulțumirile mele cu multe
1446 închinăciuni, iar el, la 8 din aceeași lună septembrie, s-a dus la Hexa-
milion.

XXVIII, 1. Iar în octombrie din același an fata despotului chir Toma, domnița Elena, a pornit din Glarența, ca să plece în Serbia și să ia de bărbat pe Lazăr, feciorul despotului chir Giurgi³; ceea ce s-a și întîmplat.

2. Și de aceea împăratul chir Ioan, trimițînd pe Gheorghe Filantropinos⁴, l-a cinstit cu titlul de despot și pe acel Lazăr.

1446 3. Iar la 27 ale lunii noiembrie din același an a venit sultanul
asupra istmului Hexamilion de la Corint și la 10 decembrie l-a luat
și l-a dărîmat; și, plecînd pînă și la Patra, a cuprins numai satele și
le-a ars și distrus.

1447 4. Și în august din același an eu am fost trimis iarăși la Constan-
tinopol și cu alte însărcinări și cu aceea ca să mă ocup la Trapezunt
și în Gotia⁵ de cuscrenia domnitorului meu, deoarece de mai înainte
s-au întîlnit și au stat de vorbă pe acolo, unde i-am trimis pe ieromo-
nahul Isidor, care mai pe urmă a fost și mitropolit al Atenei, și oameni
de ai mei cu scrisori.

22 Ghiurghi OTV: Gheorghe.

¹ În grecește *μεσάζων*, care era un fel de prim-ministru, dar puteau fi și mai mulți *μεσάζοντες* deodată.

² Vezi XXVI, 3.

³ J. Papadrianos: A fost Djordj Branukovič înrudit cu dinastia Palologilor (în croată în Jugosl. „Casopis“ 2,87—88 Beograd 1964 sau *Τίνας οί δεσμοί συγγενείας τοῦ Γεωργίου Βρανκοβιτς πρὸς τὸν οἶκον τῶν Παλαιολόγων* în „Ἐπετερίς Ἐταιρείας Βυζ. Σπουδ., 33 (1964) 140—142 (după „Byzantinische Zeitschrift“ 58, 1965, p. 216).

⁴ Comp. Ducas, XXX, 3.

⁵ Iveria.

5. Καὶ προσμένοντός μου ἐκεῖ, τὸν Ἰούνιον τοῦ νς^{ου} ἔτους ἀπέθανεν ἀπὸ λοιμώδους νοσήματος εἰς τὴν Σηλυμβρίαν ὁ δεσπότης κύρ Θεόδωρος· καὶ φέροντες αὐτὸν εἰς τὴν Πόλιν ἔθαψαν ἐν τῇ τοῦ Παντοκράτορος μονῇ.

6. Καὶ τῇ ιε^η τοῦ Αὐγούστου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπέθανεν ἔμοι ὁ υἱὸς Ἀλέξιος, ζήσας χρόνους ε' καὶ μῆνας ια', θάνατος καὶ σφόδρα μου καθήψατο, οὐκ εἰδότος μου τοῦ ἀθλίου τὰ μέλλοντά μοι συμβήσεσθαι λυπηρότερα.

7. Καὶ τῇ λα^η τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς τοῦ νς^{ου} ἔτους ἀπέθανε 10 καὶ ὁ βασιλεὺς κύρ Ἰωάννης χρόνων ὑπάρχων νς' καὶ μηνῶν ι' καὶ ἡμερῶν ιε'. Καὶ ἐτάφη τῇ α^η Νοεμβρίου εἰς τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος, αὐτοκρατορήσας χρόνους κγ' καὶ μῆνας γ' καὶ ἡμέρας ι'.

XXIX, 1. Καὶ τῇ ιγ^η τοῦ αὐτοῦ Νοεμβρίου μηνὸς ἦλθεν εἰς τὴν Πόλιν μετὰ καραβίου ὁ δεσπότης κύρ Θωμᾶς, οὐκ εἰδὼς τὸν θάνατον 15 τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ περὶ τὴν Καλλιόπολιν διερχόμενος ἀκούσας αὐτὸν.

2. Ἐκείνου δὲ ἐλθόντος ἔπαυσαν πολλῶ πλέον, ἄπερ ὁ δεσπότης κύρ Δημήτριος ἢ μᾶλλον οἱ αὐτοῦ σφετεριζόμενοι ἐνεργοῦσαν, ἵνα βασιλεύσῃ, τὸν οὐχὶ καὶ δεσπότην καὶ πορφυρογέννητον παρὰ τῶν Κωνσταντινοπολιτῶν ἄξιον ὄντα κρίνεσθαι, ζῶντος τοῦ πρώτου καὶ τοιούτου 20 ἀδελφοῦ, τοῦ καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἀγαθοῖς πρωτεύοντος ἄνευ τοῦ δυστυχῆς εἶναι. Ὅμως τὸ πρέπον καὶ δίκαιον ἴσχυσαν ὀρισμῶ τῆς ἀγίας δεσποίνας καὶ τῶν υἱῶν αὐτῆς τῶν δεσποτῶν καὶ ἀρχόντων βουλῇ καὶ γνώμῃ.

3. Τῇ ς^η τοῦ Δεκεμβρίου ἀπῆλθον ἐγὼ ἀποκρισιάρης εἰς τὸν ἀμηνῶν, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ καὶ τὸ πρωτεῖον τοῦ χρόνου 25 καὶ ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ ἀγάπη τῶν ἐν τῇ Πόλει σχεδὸν πάντων τὸν κύρ Κωνσταντῖνον εἰς βασιλέα κρίνουσι, καὶ νῦ ἐπίσταται τοῦτο κάκεῖνος δὴ ὁ ἀμηνῶς, ὅπερ καὶ ἔστερξε καὶ ἀπεδέξατο· καὶ μετὰ τιμῆς καὶ δώρων καμὲ ἀπέπεμψε.

4. Τὰς αὐτὰς δὲ ἡμέρας καὶ ἄρχοντες ἀπὸ τῆς πόλεως εἰς τὸν Μορέαν ἐστάλησαν Ἀλέξιος Φιλανθρωπινὸς ὁ Λάσκαρις, — ὃς ἐστάλη εἰς 30 τὴν πόλιν παρὰ τοῦ αὐθεντοῦ ἡμῶν μετὰ τοῦ δεσπότης κυροῦ Θωμᾶ ὑπὲρ τῶν δουλειῶν αὐτοῦ δὴ τοῦ δεσπότης εἰς τὸν βασιλέα καὶ αὐτὸς ἐπιμεληθῆναι, — καὶ Μανουὴλ Παλαιολόγος ὁ Ἰαγρος καὶ βασιλέα πεποιήκασιν εἰς τὸν Μυζηθρῶν τῇ ς^η Ἰαννουαρίου τὸν δεσπότην κύρ Κωνσταντῖνον.

1 *mg.* υμη' OT : 1448 V | *mg. int.* κεφ. λζ' VD : *om.* OTC || 2 Σηλυμβρίαν OT : Σηλυβρίαν V || 5 ἀπέθανεν ἔμοι O : ἀπέθανέ μοι TV || 9 *mg.* υμθ' OT : 1449 VD : *om.* C | *mg. int.* κεφ. λη' VD : *om.* OTC || 10 χρόνων OTV | και₂ O : *om.* V | 16 δὲ ἐλθόντος O : δ' ἐλθόντος TVC : διελθόντος D | πολλῶ OT : πολλὰ V | ὁ OTVC : *om.* D || 20 τοῦ και T : και τοῦ O : αὐτοῦ και V || 25 και ἡ ἀρετὴ OT : *om.* V || 28 ἀπέπεμψε OT : ἔπεμψεν V || 30 Φιλανθρωπινὸς O : *lac.* T : Φιλανθρωπηνὸς V || 31 αὐθεντὸς OT : αὐθέντου V || 31—32 ὑπὲρ τῶν δουλειῶν OT : διὰ ταῖς δουλείαις V || 32—33 ἐπιμεληθῆναι OT : ἐπιμεληθήσεται V || 33 *post* Μανουὴλ *add.* ὁ V : *om.* OT | πεποιήκασιν O : ἐποίησαν V || 34 Μυζυθρῶν O : Μιζυθρῶν V.

1447 5. Și așteptînd eu acolo, în iunie anul 56¹, a murit la Silimvria de boliștea ciумii despotul chir Teodor; și, aducîndu-l la Constantinopol, l-au înmormîntat în mănăstirea Atotțiitorului.

6. Și la 15 august din același an mi-a murit fiul Alexe, care a trăit cinci ani și unsprezece luni; moartea acestuia m-a lovit greu, neștiind nenorocitul de mine că nenorociri mai dureroase vor da în viitor peste mine.

1447 7. Și la 31 ale lunii octombrie din anul Moartea împăratului Ioan al VIII-lea 57² a murit și împăratul chir Ioan, fiind de 56 de ani, 10 luni și 15 zile. Și la 1 noiembrie a fost înmormîntat în mănăstirea Atotțiitorului după o domnie ca singur împărat de 23 de ani, 3 luni și 10 zile. 10

XXIX, 1. Și la 13 ale aceleiași luni noiembrie a venit la Constantinopol pe mare despotul chir Toma, neștiind de moartea împăratului, ci auzind de ea cînd trecea pe la Galipoli. 15

2. Cu sosirea lui au încetat și mai mult planurile ce le punea la cale despotul chir Dimitrie sau mai degrabă aceia care puneau stăpînire pe dînsul, ca să fie împărat el, pe care constantinopolitani nu-l socoteau vrednic nici de despot și porfirogenit, în viață fiind un astfel de frate mai mare, care se distingea prin toate însușirile bune, fără să aibă noroc. Totuși, ceea ce se cuvenea și era cu dreptate a biruit prin hotărîrea sfintei împărătese și a feciorilor ei despoții și prin sfatul și părerea marilor dregători. 20

1447 3. La 6 decembrie eu am plecat la sultan cu solia, că și însuși maică-sa și frații săi și vîrsta mai mare și virtutea și dragostea aproape a tuturor locuitorilor din Constantinopol îl aleg pe chir Constantin de împărat și ca să știe și el, sultanul, aceasta, ceea ce a și luat la cunoștință și i-a plăcut; și cu cinste și daruri m-a lăsat să plec. 25

4. În aceleași zile au fost trimiși din capitală în Moreea Alexie Filantropinos Lascaris — acesta fusese trimis de domnitorul nostru în capitală împreună cu despotul chir Toma la împărat, ca să stăruie și dînsul pentru chestiuni de-ale aceluia despot — și Manuil Paleologul Iagros și l-au proclamat împărat pe despotul chir Constantin, la 6 ianuarie în Mistra. 30

¹ 6956 (1 septembrie 1447—31 august 1448).

² 6957 (1 septembrie 1448 — 31 august 1449).

5. Καὶ τῇ ιβ^α τοῦ Μαρτίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἦλθε καὶ εἰς τὴν Πόλιν μετὰ караβίου καταλανικοῦ καὶ παρὰ πάντων ἀσπασίως ἐδέχθη.

6. Καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει ἐν μηνὶ Αὐγούστῳ ἐξῆλθεν ἀπὸ τῆς Πόλεως ὁ δεσπότης, ὁ πορφυρογέννητος τιμηθεὶς κύρ Θωμᾶς καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὸν Μορέαν.

7. Καὶ τῇ α^η Σεπτεβρίου τοῦ νη^{ου} ἔτους ἐξῆλθε καὶ ὁ δεσπότης καὶ πορφυρογέννητος κύρ Δημήτριος καὶ ἀπῆλθε κάκεινος εἰς τὸν Μορέαν, εἰς τὴν Πόλιν συμβιβασθέντων ἔμπροσθεν τῆς κυρίας καὶ ἁγίας μητρὸς αὐτῶν καὶ τοῦ βασιλέως καὶ ἀδελφοῦ καὶ ἡμῶν τῶν ἐκκρίταν ἀρχόντων καὶ ὄρκους πεποιηκότων, οὓς καὶ κακῶς ἔστερξαν καὶ κακῶς ἀπέλαβον, ὡς εἶδον ὕστερον κἀγώ, εἰ καί, πῶς πρὸς ἀλλήλους διετέθησαν, οὔτε τῶν ἀναγκαίων διηγεῖσθαι, οὔτε ἐν τῇ πόλει εὐρισκόμεν, ἵνα καλῶς αὐτὰ ἐπίσταμαι.

8. XXX, 1. Τῇ γὰρ ιδ^η τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐστάλην ἐγὼ εἰς τε τὸν τῆς Ἰβηρίας μέγαν, ἦγον βασιλέα Γεώργιον, καὶ τὸν βασιλέα Τραπεζούντος κύρ Ἰωάννην τὸν Κομνηνὸν μετὰ χαρίτων ἀξιολόγων καὶ παρασκευῆς ὅτι πολλῆς καὶ καλῆς, μετὰ ἀρχοντοπούλων καὶ στρατιωτῶν καὶ ἱερομονάχων καὶ ψαλτῶν καὶ ἰατρῶν καὶ τεχνιτῶν κρα-
20 τούτων καὶ ὄργανον· οἳ καὶ ἤκουον ὄνομα μὲν αὐτό, τί δὲ ἐστίν, οὐκ εἶδον καὶ ἐπιπέθυμοῦσαν ἰδεῖν καὶ ἀκοῦσαι οἱ Ἰβηρες. καὶ διὰ τοῦτο καὶ συνέτρεχον ἐκ τῶν περάτων αὐτῆς δὴ τῆς Ἰβηρίας, ἵνα ἀκούσωσιν αὐτοῦ.

2. Ἀπῆλθον δὲ διὰ συμπεθέριον, ὅπου ἄρα με φανῆ ἐκ τῶν δύο
25 γενῶν. Ἐδέησεν οὖν, ἵνα διὰ τὸ ἀναίτιόν μου πλεον δηλώσω τῷ αὐθέντη μου τῷ βασιλεῖ τὰ καλὰ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν καὶ τὰ ἐναντία· καὶ πάλιν, ὡσάν ὀρίσει. Καὶ ἔστειλα γραφὰς μετὰ ἀνθρώπων, καὶ πάλιν ἄλλους ὁ αὐθέντης μου ἀπολογησάμενος· καὶ ἐρχόμενοι περὶ τὴν Ἀμισὸν ἐναύγησαν. Καὶ ἕως οὗ νὰ μάθῃ τοῦτο ὁ αὐθέντης μου ὁ βασιλεὺς νὰ
30 στείλῃ ἄλλους, διεβίβασα εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα χρόνους β' παρὰ ἡμέρας λ'.

1 αὐτοῦ ἔτους T: αὐτοῦ O: om. V || 2 παρὰ — 3 ἐδέχθη OT: πάντες ἐδέχθησαν αὐτὸν ἀσπασίως V || 4 ἀπὸ τῆς πόλεως TV: om. O || 5 ὁ πορφυρογέννητος — Θωμᾶς OT: κύρ Θωμᾶς ὁ καὶ πορφυρογέννητος τιμηθεὶς V || 7 Σεπτεβρίου OT: Σεπτεβρίου V | νη^{ου} OT: 'ς ἄ νη^{ου} V | mg. υν' OT: om. V | ἐξῆλθε καὶ ὁ T: ἐξῆλθε καὶ O: ἐξῆλθεν ὁ V || 8 καί₁ OT: δ V || 9 εἰς τὴν πόλιν συμβιβασθέντων OT: οἱ ἐν τῇ πόλει ἐσυνηβάσθησαν V || 11 ποιήσαντες V | ἔστερξαν OT: ἐδέξαντο V || 12 εἰ καὶ πῶς OT: καὶ V || 13 εὐρισκόμεν OV: εὐρισκομένην T || 15 Ὀκτωβρίου OTBC: Ὀκτωμβρίου V || 16 εἰς OT: πρὸς V || 16, 23 Ἰβηρίας OT: Ἰβερίας V || 17—18 χαρίτων ἀξιολόγων OT: χαρισμάτων ἀξιεπαίων V || 18 ὅτι OT: om. V | 18 μετὰ V: om. OT || 19 καὶ ψαλτῶν OT: om. V || 20 οἱ OT: εἰ V | post αὐτὸ add. εἶναι V: om. OT | δέ OT: δ' V || 21 Ἰβηρες OT: Ἰβεροὶ V || 24 συμπεθέριον V: συμπενθέρου συμπεθερίου O: συμπενθερίαν f | με φανῆ O: μοι φανήσεται V || 25 Ἐδέησεν O: Ἐδει V || 26—27 καὶ πάλιν, ὡσάν — 27—28 ἄλλους OT: πάλιν ἄλλως || 28 τὴν Ἀμισὸν V: τὴν Ἀμισῶ OT: τὸν Ἀμισὸν f || 29 ἐναύγησαν OT: ἀρμένισα V | νὰ OT: om. V || 30 νὰ στείλῃ —

- 1449 5. Și la 12 ale lunii martie din același an a și venit pe o corabie catalană la Constantinopol și toți l-au întâmpinat cu mare bucurie.
6. Și în același an, în luna august, a pornit din Constantinopol despotul chir Toma, cinstit fiind cu titlul de porfirogenit, și a plecat în Moreea. 5
- 1449 7. Și la întâi septembrie din anul 58¹ a pornit și despotul și porfirogenitul chir Dimitrie și a plecat și dînsul în Moreea, ei împăcîndu-se la Constantinopol în fața doamnei, sfînta maica lor, și a fratelui împăratul și în fața noastră, cei mai aleși mari dregători, și au jurat jurăminte pe care nu le-au ținut și le-au călcat în picioare, cum și eu mai tîrziu am văzut-o deși cum s-a purtat unul cu altul nu mai e nevoie s-o povestec și nici nu mă aflam în capitală ca să le știu bine toate. 10
- 1449 XXX, 1. Căci la 14 ale lunii octombrie Sphrantzes în solie din același an, eu am fost trimis la mepeh² 15
în Iviria și la al Iviriei, adică la împăratul Gheorghe, și la Trapezunt împăratul Trapezuntului, chir Ioan Comnenul; și am fost trimis cu deosebite lucruri plăcute de distracție și cu gătire cît mai mare și mai frumoasă, însoțit de feciori de mari dregători și de ostași, de ieromonahi și psalți, de medici și de meșteri în cîntări din țimbale pe care le țineau în mîini. Aceia știau din auzite de numele 20
acestea, ce este însă n-au văzut, și ivirenii doreau să vadă și să audă, și de aceea au alergat de la marginile Iviriei ca să asculte.
2. Și am plecat pentru cuscrenie unde mi s-ar părea mai bine din cele două dinastii. A trebuit, așadar, mai mult spre a fi ferit de orice 25
imputare, să arăt oblăduitorului meu împăratul avantajele amînduror părților și dezavantajele; și apoi cum va hotărî. Și am trimis oameni cu scrisori și domnitorul meu iarăși pe alții cu răspunsul; și în cale pe la Amisos au suferit naufragiu. Și pînă să afle aceasta oblăduitorul meu împăratul și să trimită pe alții, am stat prin țările acelea doi ani fără 30
30 de zile.

¹ 6958 (1 septembrie 1449 — 31 august 1450).

² Vezi mai jos Anexa Pseudo-Phrantzes sau Macarie Melissenos, cartea III, 1.

3. Εύρισκομένου μου οὖν ἐκεῖσε τῇ κγ^η Μαρτίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους τέθνηκεν ἢ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γενομένη αἰοιδίμος καὶ ἀγία δέσποινα, ἢ διὰ τοῦ θείου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος μετονομασθεῖσα Ὑπομονὴ μοναχὴ· καὶ ἐτάφη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος πλησίον τοῦ
5 μακαρίτου καὶ αἰοιδίμου βασιλέως καὶ ἀνδρὸς αὐτῆς.

4. Καὶ τὸν Φευρουάριον τοῦ νθ^{ου} ἔτους ἀπέθανεν ὁ ἀμηρᾶς ὁ Μουράτης. Καὶ τοῦτο οὐκ ἀκούσαντός μου εἰς τὴν Ἰβηρίαν, ὡς ἦλθον εἰς τὴν Τραπεζοῦντα λέγει μοι ὁ βασιλεὺς „Ἄρχον ἀποκρισιάρη, νὰ σε εἴπωμεν καλὰ μαντάτα, μόνον νὰ μᾶς δώσης τὰ συγχαρίκια“. Καὶ ἀνα-
10 στάς προσεκύνησα εἰπὼν „Νὰ ποιήσῃ ὁ θεὸς πολυχρόνιον τὴν βασιλείαν σου, ὅπου πᾶσι τρόποις εὐεργετεῖς ἡμῖν καὶ θέλεις εὐεργετήσῃεν τῇ βασιλείᾳ σου“; Καὶ λέγει μοι τὸν θάνατον τοῦ ἀμηρᾶ καὶ ὅτι ἐγένετο καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ αὐθέντης καὶ δέδωκε πολλὰ τὸν βασιλέα καὶ ἔστερξεν,
15 ἵνα ἔχη καὶ τὴν ἀγάπην, ἣν μετὰ τοῦ πατρὸς του εἶχε τὸ ὀσπίτιον ἐκεῖνο.

5. Καὶ ἀκούσας τοῦτο ἐγενόμην ἄφωνος καὶ οὕτως ὀδυνηθεῖς, ὡσπερ νὰ μὲ ἔλεγεν θάνατον τῶν ἐμῶν φιλιτάτων· καὶ μέχρι τινὸς καταφιάσας λέγω· „Δέσποτά μου, τοῦτο οὐ χαριέν μαντάτον, ἀλλὰ καὶ ὀδυνὸν λίαν. Καὶ λέγει· „Πῶς καλέ“; Καὶ εἶπον· „Διότι ἐκεῖνος ἦν γέρον καὶ τὸ κατὰ
20 τῆς Πόλεως ἀπεπειράσθη αὐτῷ καὶ πλέον οὐδὲν ἤθελεν ἐπιχειρηθεῖν τοιοῦτόν τι, ἀλλ’ ἤθελε μόνον τὴν ἀγάπην καὶ εἰρήνην· ἀμὴ οὕτως, ὅπου ἐγένετο νῦν αὐθέντης, ἐνὶ νέος καὶ παιδιόθεν ἐχθρὸς τῶν Χριστιανῶν, νὰ ὑβρίζῃ καὶ νὰ ἐπαπειλῆται, ὅτι θέλει ποιήσῃεν τὰ καὶ τὰ κατὰ τῶν Χριστιανῶν.

6. Καὶ ἡ Πόλις, ἥπερ ἄλλοτε ἐνὶ ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν τοῦ αὐθεντός μου τοῦ βασιλέως, τοῦ γαμβροῦ σου, ἠπορημένη καὶ χρέος εἰς τὰ εἰσοδήματα ἐκεῖνης πολὺ καὶ ἀπορία εἰς πάντα. Καὶ ὁ αὐθέντης μου ὁ βα-

1 οὖν OT: ἵνα ἀποστείλῃ ἀνθρώπους διεβίβασα ἐν τοῖς μέρεσιν ἐκεῖνοις ἔτη δύο καὶ ἡμέρας τριάκοντα. Ὅντος μου V || 2 γενομένη OT: ἢ V || 3 ἀγγελικοῦ OT: εὐαγγελικοῦ V || 6 mg. una OT: 1451 V | mg. int. κεφ. λθ' VD: om. OTC | τὸν Φευρουάριον τοῦ νθ OT: τῷ Φευρουαρίῳ μηνὶ τοῦ ς ᾗ νθ V || 7 οὐκ — Ἰβηρίαν OT: ἀκούσας ἐγὼ ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ εὐρισκόμενος V || 8 μοι OT: om. V | ἀποκρισιάρη OT: ἀποκρισιάρη V || 8 νὰ σε — 9 Καὶ OT: εἴπωμέν σοι καὶ καλὰς ἀγγελίας, εἰ μὴ δὴ (δὴ om. C) δῶσαι ἡμῖν τι δῶρον χαρᾶς. Κἀγὼ V || 9 καλὰ O: καὶ καλὰ T || 10 εἰπὼν. — Πολυχρόνιον OT: λέγων. „Ὁ θεὸς πολυχρονήσῃ || 11 ὅπου — θέλεις (θέλεις μας T) — 14 πολλὰ (καὶ πολλὰ T) — 16 Καὶ OT: τὸν πολυτρόπως εὐεργετοῦντα ἡμᾶς, ὡς καὶ τὰ νῦν εὐεργετήσεις πάλιν τὰς καλὰς ἀγγελίας, ἀλλ’ ἡμῖν οὐκ ἐστὶ ἀντάξιον ἀποδοῦναι τῇ ἀγίᾳ σου βασιλείᾳ.“ Καὶ οὕτως εἶπέ μοι περὶ τοῦ θανάτου τοῦ ἀμηρᾶ καὶ πῶς ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐγένετο αὐθέντης, ὅς καὶ πλείστας χάριτας ἐποίησε πρὸς τὸν βασιλέα· καὶ ἡ ἀγάπη ἔστερεῶθῃ ἀναμέσον αὐτῶν τηρᾶν αὐτῆν, ὡς καὶ πρῶην μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ εἶχεν ἐκεῖνο τὸ ὀσπίτιον. Κἀγὼ V || 16 οὕτως — 17 θάνατον O: τοσοῦτον ὠδυνούμην, ὡς ἤθελον ἀκούειν περὶ τοῦ θανάτου V || 17 μέχρι τινὸς O: μικρόν V || 18 μαντάτον V: μανδάτον OT | ὀδυνὸν OT: δεινὸν V: ὀδυνηρὸν f || 19 λέγει OT: ὀρίζει V || 20 ἀπεπειράσθη αὐτῷ V: ἀπεπειράσθῃεν αὐτὸ OT || 21 ἀλλ’ OT: καὶ V || 21—22 οὕτως — αὐθέντης OT: αὐτός V || 22 ἐχθρὸς τῶν Χριστιανῶν OT: ἦν χριστιανομάχος καὶ V || 25 ἥπερ OT: εἶπερ V | αὐθεντός OT: αὐθεντοῦ V || 27 πολὺ OT: πολλὰ V.

- 1450 3. Și cînd mă găseam pe acolo, la 23 ale lunii martie din același an, a murit întru fericire adormita în veci pomenita sfînta împărăteasă, care luînd dumnezeiasca shimă îngerească și-a schimbat numele în Ipomoni monaha; și a fost înmormîntată în mănăstirea Atotțiitorului, lîngă întru fericire adormitul în veci pomenitul împărat, bărbatul ei. 5
- 1451 4. Și în februarie din anul 59¹ a murit sultanul Murad. Și știrea aceasta n-am auzit-o în Iviria; cînd însă am venit la Trapezunt, împăratul îmi grăiește: „Domnule sol, să-ți spun vești bune, numai să ne dai dovezi de mulțumire“. Iar eu ridicîndu-mă m-am închinat și i-am spus: „Să dea Dumnezeu să trăiți mulți ani măria-ta, care în toate chipurile ne faci părtași de bine și acum voiești să ne faci părtași de vești bune. Dar noi ce răsplată vrednică am putea avea pentru măria-ta, împărate?!“ Și-mi spune moartea sultanului și că feciorul lui a ajuns domnitor² și a dat multe împăratului³ și a luat hotărîrea să țină legăturile de prietenie ce le avea casa aceea cu tatăl său. 15
5. La auzul acestei vești am rămas fără de glas și așa durere m-a cuprins, de parcă mi-ar fi spus moartea celor mai dragi ai mei; și stînd cîteva clipe adînc mîhnit, spun: „Măria-ta, stăpîne, aceasta nu e veste de bucurie, ci de mare durere!“ Iar el spune: „Cum omule?“ Și eu i-am spus: „Pentru că acela era bătrîn și încercarea lui împotriva Constantinopolului a dat greș și nu mai voia să întreprindă de loc așa ceva, ci dorea numai prietenie și pace: dar acesta care a ajuns acum domnitor este tînăr și de copil dușman al creștinilor, ca să-și bată joc și să amenințe că va face aceea și aceea contra creștinilor. 20
6. Și Constantinopolul este mai mult decît altădată într-o situație grea de pe urma stării de lucruri slabe a domnitorului meu, împăratul ginerelui tău⁴ și datorii multe asupra veniturilor orașului și lipsuri în toate privințele. Și stăpînul meu împăratul, domnitor nou, are nevoie

7 n-am-Iviria OT: am auzit-o, aflîndu-mă în Iveria V.

¹ 6959.

² Mahomed al II-lea Cuceritorul (1451—1481).

³ Constantin al XII-lea Paleologul (1448—1453).

⁴ Adică viitorul tău ginere.

σιλευς νέος αὐθέντης καὶ θέλει καιρὸν εἰρηνικόν, νὰ ἐξοικονομήσῃ τὰ
 ἐκείνης· καὶ ἂν παραχωρήσῃ ὁ θεὸς νὰ νικηθῇ ἀπὸ τῆς νεότητος αὐτοῦ
 καὶ κακίας καὶ νὰ ὀρμήσῃ κατὰ τῆς Πόλεως, οὐκ οἶδα, τί νὰ γένηται;
 Ναί, ἂν εἶχεν εὐδοκήσῃν ὁ θεός, νὰ ἀπέθνησκεν οὗτος, ὁ υἱὸς αὐτοῦ,
 5 ἰδοὺ εὐφρόσυνος κατὰ ἀλήθειαν ἀγγελία, ἐπεὶ ἄλλον οὐκ εἶχε καὶ ἀπὸ
 τῆς λύπης ἤθελε γενεῖν καὶ ἀσθενέστερος καὶ ὀλιγοχροσιώτερος· καὶ μέ-
 σσον τούτου ἤθελεν ἀναβρῶσθῆναι καὶ τὸ ὀσπίτιον ἐκεῖνο καί, ἀποθανόν-
 τος ἐκεῖνου, ἤθελεν ὑπάγειν εἰς προτίμησιν μεγάλην.“ Καὶ λέγει μοι·
 „Σὺ ἦσαι καὶ τῶν φρονίμων καὶ τῶν πρώτων ἀρχόντων τοῦ ὀσπίτιου ἐκεῖ-
 10 νου καὶ θέλεις γινώσκειν καὶ εἰς τὰ τοιαῦτα καλίω· ὅμως ὁ θεὸς δυνα-
 τός ἐνι νὰ τὸ ποιήσῃ διὰ καλόν.“ Καὶ εἶπον· „Οὕτως ἐνι, ὡς ὀρίζεις“.·
 Καὶ ἀπέμεινεν εἰς ἐκεῖνον.

XXXI, 1. Ἐγὼ δὲ ὡς ἤκουσα τοῦτο καὶ ὅτι ἡ γυνὴ τοῦ ἀμηρᾶ, ἡ
 θυγάτηρ δεσπότου Σερβίας, ἐντίμως καὶ καλῶς ἐπανεστρεψεν εἰς τοὺς
 15 γονεῖς αὐτῆς, ἐπεὶ ἐγὼ ἐμελλον μείναι εἰς τὴν Τραπεζοῦντα διὰ αἰτία πολ-
 λά, πλεῦσιμον δὲ ἀπερχόμενον εἰς τὴν Πόλιν, ἔστειλλον καὶ ἄλογα καὶ
 παιδία δύο, ἅτινα ὁ βασιλεὺς Ἰβηρίας ἀπελθὼν περὶ τὸ Σαμαχὶν ἐκρού-
 σεν καὶ ἔστειλέ μοι χάριν, καὶ ἄλλα τινά, ἃ καὶ ἐχαρίσθημεν καὶ ἐκ-
 τησάμεθα ἀλλοτρόπως· καθίσας ἔγραψα πρὸς τὸν αὐθέντην μου τὸν βα-
 20 σιλέα, ὅσα καὶ εἰς τὴν Ἰβηρίαν ἔπραξα καὶ ὅσα εἰς τὴν Τραπεζοῦντα
 ὑπόπτεω, ὅτι μέλλω πράξειν, καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἐκείσε προσμονῆς.

2. Ἐγραψα καὶ ἐτέραν ἀναφορὰν, περὶ ὧν μέλλω δηλώσειν· καὶ δὸς
 τὰς γραφὰς ἐνὶ τῶν σὺν ἐμοὶ ἀρχοντοπούλων ἔστειλα αὐτὸν παραγγείλας,
 ὅτι „τὴν μὲν μίαν δὸς τῷ αὐθέντη ἡμῶν βασιλεῖ, ὡς ἀν προσκυνήσεως αὐτῷ·
 25 καὶ διὰ στόματος πάντα καθ' ἡμᾶς ἀνάφερε· ἐπὶ δὲ τὴν αὐριον δὸς τὴν
 ἐτέραν“.

3. Ἐγραφε δὲ οὕτως· „Ἐγὼ ἔμαθον τὸν θάνατον τοῦ ἀμηρᾶ, φθά-
 σασ ἐνταῦθα εἰς τὴν Τραπεζοῦντα, παρὰ τοῦ βασιλέως· ἔμαθον καὶ τῆς
 ἐξαδέλφης αὐτοῦ τῆς ἀμηρίσσης ἐπαναστροφὴν εἰς τὴν πατρίδα καὶ τοὺς
 30 γονεῖς αὐτῆς. Λοιπὸν συλλογισάμενος, φαίνεται μοι κάλλιον καὶ ὠφέλι-
 μον εἰς πολλὰ τὸ ἐκείνης, ἂν τὸ εὖρης νὰ τὸ πράξῃς παρὰ τὰ ἐνταῦθα.

4. Τέσσαρα γὰρ μόνον εὕρισκω τὰ προσιστάμενα· τὸ ἔλαττον τοῦ
 γένους, τῆς ἐκκλησίας διὰ τὴν συγγένειαν, τὸ ὅτι εἶχεν ἄνδρα καὶ δ^{ον}
 ὅτι ἐνι χρόνου πλειονος καὶ ἐνι λογισμὸς, μήποτε ἐλθόντος καιροῦ τοῦ
 35 τεκεῖν παιδίον κινδυνεύσῃ, ὡς οἱ φυσικοὶ γράφουσιν, ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖ-
 στον ἐπισυμβαίνει.

1 ἐξοικονομήση OT: οἰκονομήση V || 4 οὗτος OT: αὐτός V | αὐτοῦ OT: του
 V || 5 κατὰ OT: κατ' V | 6 γενεῖν OTV: γενῆν f || 7 ἀναβρῶσθῆναι O: ἀναβρῶσθῆναι TV ||
 11 τὸ OTVD: τὰ C | ἐνι f: ἐνε OT: ἐναι VD || 15 μείναι O: προσμείναι TV | διὰ
 OT: δι' V || 16 ἔστειλεν B || 17 Σαμαχὶν OTV || 17—18 ἐκρούσεν OTV: ἐκούρσεν?
 || 20 καὶ ὅσα OT: καὶ εἰς ὅσα V | Τραπεζοῦνταν OT || 24 δὸς OT: δῶση V || 25 ἐπὶ δὲ τὴν
 OTV: ἔπειτα f || 27 Ἐγραφε OTV: Ἐγραψα f || 29 ἀμηρίσσης OTV: ἀμηρίσσης f || 31
 ἐκείνης ἂν τὸ OTV: ἐκείσε αὐτὸ νὰ f | παρὰ f: παρὸ OTV || 33 τῆς OTV: τὸ
 τῆς f | ἄνδρα OTV: ἄνδρα Τοθρκον f.

de timp de pace ca să chibzuiască la îndreptarea nevoilor Constanti-
nopolului; și dacă Dumnezeu va îngădui ca acela, mînat de tinerețele
lui și de răutate, să pornească asupra orașului, nu știu ce are să fie?!
Da, dacă ar fi dat Dumnezeu să fi murit acesta, feciorul lui, iată într-
adevăr veste de bucurie, pentru că alt fecior nu avea și de supărare s-ar
fi făcut și mai bolnav și cu mai puține zile de viață; și între timp s-ar
fi întremat și casa aceea¹ și, murind acela, ar fi ajuns la o stare de frunte”.
— Și-mi spune: „Tu ești dintre cei dintîi mari dregători înțelepți ai
casei aceluia² și vei fi fiind mai priceput la lucruri de acestea; totuși
Dumnezeu are puterea să îndrepte lucrurile spre bine“. Și atunci am
spus: „Așa e cum zici“. Și cu asta vorba noastră s-a încheiat.

XXXI,1. Iar eu cum am auzit știrea aceasta
Proiect neizbutit și că femeia sultanului, fata despotului Serbiei,
s-a întors cu bine și cu cinste la părinții ei, deoa-
rece eu aveam să mai rămîn pentru mai multe pricini la Trapezunt
și întîmplîndu-se un vas să plece la Constantinopol, am trimis doi cai
și doi robi, pe care împăratul Iviriei, pornind asupra regiunii de pe la
Samahin, i-a luat pradă de război și mi i-a trimis în dar, și alte
cîteva lucruri pe care le-am primit în dar și pe care le-am dobîndit și
în alte chipuri. M-am pus pe scris apoi și am arătat oblăduitorului meu,
împăratul, ce-am făcut în Iviria și ce cred că am să fac și la Tra-
pezunt și cauza pentru care mai rămîn acolo.

2. Am scris și a doua anafora despre o chestiune de care am să
mai vorbesc; și dînd scrisorile unuia dintre feciorii de boieri care erau
cu mine, l-am trimis spunîndu-i: „Una dă-o domnului nostru, împăratul,
îndată ce te vei înfățișa să i te închini; și fă-i și oral un raport despre
tot ce ne privește, iar a doua zi dă-i-o pe cealaltă“.

3. Și într-însa scria așa: „Ajungînd aici la Trapezunt, am aflat
de la împăratul despre moartea sultanului; și am mai aflat că vară-sa
sultana s-a întors acasă la părinții ei. Prin urmare, chibzuindu-mă,
mi se pare mai bine și mai avantajos din multe puncte de vedere dacă
o să cauți să-ți îplinești gîndul la aceea decît la acestea de aici.“

4. Și numai patru puncte găsesc care s-ar împotrivi: rangul mai
mic al neamului, dinspre partea bisericii din cauza înrudirii, că a avut
bărbat și al 4-lea, că e mai înaintată în vîrstă și e teamă că, venind
timpul nașterii unui copil, să nu ajungă în primejdie de moarte, cum
scriu naturaliștii că se întîmplă de cele mai multe ori.

¹ Casa împărătească bizantină.

² A împăratului Constantin al XII-lea Paleologul.

5. Λοιπὸν περὶ τοῦ πρώτου λέγω, ὅτι οὐδὲν ἔνι παράδοξον, ἐπεὶ οὐδὲν ἔνι ἐλάττονος γένους τῆς κυρίας μου καὶ αἰοιδίμου μητρός σου· περὶ τοῦ δευτέρου, καὶ ἂν ὅλως ἐλπίζωμεν, ὅτι τὸ τῆς Τραπεζοῦντος, ἂν γένηται, θέλει συγχωρήσει αὐτὸ ἢ ἐκκλησία, δοθέντων χρημάτων εἰς
5 τε τὰς ἐκκλησίας καὶ εἰς τοὺς πτωχοὺς, πολλῶ μᾶλλον θέλει συγχωρήσει τὸ τοῦ δεσπότης Σερβίας, ὅπου τὸν ἐντρέπονται καὶ χρεωστοῦσι τοσαύτας χάριτας καὶ ἢ ἐκκλησία καὶ ἱερομόναχοι καὶ μοναχοὶ καὶ μοναχαὶ καὶ πτωχοί.

6. Περὶ δὲ τοῦ τρίτου καὶ οὐδὲν ἔνι παράδοξον, ἐπεὶ καὶ ἡ δέσποινα κυρὰ Εὐδοκία ἄνδρα προεῖχε Τοῦρκον καὶ μικροῦ καὶ ὀλίγου τόπου αὐθέντην καὶ παιδία μετ' ἐκείνον ἐποίησεν· ἀπῆρε δὲ αὐτὴν εἰς γυναῖκαν ὁ πάππος σου. Αὕτη δὲ ἦν τοιοῦτου μεγάλου αὐθεντός γυνὴ καὶ οὐδὲ κἄν μετ' ἐκείνον, ὡς ἠκούομεν, ἔμεινε. Περὶ δὲ τοῦ δ^{ου}, καὶ τοῦτο ἄς ἔνι εἰς θεὸν καὶ ὡσάν τοῦτο εὐδοκήση.

7. Ἐπεὶ δὲ καὶ εἰς τὰ ἄλλα πάντα θέλει εἰσθεν συμφερότερον καὶ οἱ γονεῖς περιχαρῶς θέλουν δέξασθεν τοῦτο, στείλέ τινα ἢ τῶν τοῦ δσπιτίου σου ἢ τῶν μοναχῶν καὶ ἄς ἴδῃ τι περὶ τούτου· καὶ μηδὲν γένηται ἀναβολή, ἀλλὰ πρᾶξαι αὐτό^ς.

8. Ἀποσθάντων οὖν τῶν γραμματικομιστῶν ἐν τῇ Πόλει τῇ κη^η Μαΐου, τοῦ δὲ βασιλέως ὄντος εἰς χοιροκυνήγιον, ὡς ἐλαλήθη, ὅτι ἤλθον οἱ εἰς τὴν Ἰβηρίαν, σχολάσας ἤλθεν οἰκοθεν, χαίρων διὰ τὴν τῆς Σερβίας δουλείαν, ὡς παρακατιῶν ὁ λόγος δηλώσει.

9. Ἔτυχε δὲ ὅτι τὴν αὐτὴν δὴ τῆς κη^η ἐσπέραν φαίνεται μοι καθ' ὕπνου, ὅτι ἔφθασα εἰς τὴν Πόλιν καὶ πεσόντος μου ἀσπάσασθαι τοὺς βασιλέως πόδας, οὐκ ἀφῆκέ με, ἀλλ' ἐπιλαβὼν ἐφίλησέ με τοὺς ὀφθαλμούς· καὶ ἐξυπνος γενόμενος λέγω τοὺς περὶ ἐμὲ ὑπνούντας· „Τὸ καὶ τὸ νῦν ἔδοξέ μοι καθ' ὕπνου καὶ ἐνθυμείσθε τὴν ἡμέραν^ς“.

10. Ὁ γοῦν αὐθέντης μου καὶ βασιλεὺς εἰδώς, ὅτι οὐκ ἤλθον ἐγώ, ἀλλ' ἀπὸ τῶν σὺν ἐμοί, καὶ τὴν πρώτην γραφὴν ἀνέγνωσε, περίλυπος
30 ἐγένετο καὶ ἐδυσφόρει καὶ τὴν ἐμὴν κατηγορεῖ βραδύτηταν. Ὡς δ' ἐπὶ τὴν αὔριον τὴν ἄλλην γραφὴν ἀνέγνω, ἰδοὺ ἀπέμεινεν ἀρκετός, ὡς εἰ ἠρχόμην κἀγώ. Καὶ εὐθὺς οἰκονομήσας Μανουὴλ τὸν Παλαιολόγον, τὸν ἀνεψιὸν Καντακουζηνῆς τῆς πρωτοστρατορίσσης, ἔστειλεν εἰς τὴν Σερβίαν καὶ ἐδοκιμᾶσθη τὸ περὶ τούτου· καὶ ἤκουσαν οἱ γονεῖς αὐτῆς ἠδέως
35 τὸν λόγον καὶ ἐτοίμως εἶχον καὶ πρὸς τὸ ἔργον.

1 τοῦ πρώτου O : τούτου πρώτον V || 1 οὐδὲν — 3 ὅτι D *bis* || 4 συγχωρήσει O : συγχωρήσειν V || 5—6 συγχωρήσει O : συγχωρήσει T : συγχωρήσειν V || 6—7 τοσαύτας OT : καὶ τοσαύτας || 11 ἐκείνον OTV : ἐκείνου V f | ἀπῆρε V : ἀπείρεν OT | γυναῖκαν O : γυναῖκα TV || 12 αὐθεντός OT : ἀνθρώπου V | γυνή OT : γυναῖκα || 12 οὐδὲ κἄν OV : οὐδ' ἂν T || 13 ἐκείνον OT : ἐκείνου V || 15 εἰσθεν] ἦστε OT : εἰστε VC : εἰσται B || 16 θέλουν δέξασθεν OT : θέλουσι δεχθεῖν V || 17 ἄς ἴδῃ τί V : ἴδῃ τὸ OT : ἴδε τὸ f || 18 πρᾶξαι OTV : πράξε f || 25 με TV : μοι O || 28 εἰδώς] ἰδώς OTV : ἰδών f || 29 *post.* ἐμοί *add.* ὡς f : *om.* OTV || 30 βραδύτηταν OT : βραδύτητα V | δ' OT : δὲ V || 32 ἠρχόμην OT : ἠχόμην V || 33 πρωτοστρατορίσσης O : πρωτοστρατορίσσης V.

5. Așadar, în ce privește primul punct, zic că nu este nimic la ce nu te-ai aștepta, deoarece nu este de neam mai de jos decît stăpîna mea în veci pomenita maică-ta¹; iar în ce privește al doilea punct, avem doar toată nădejdea că, dacă s-ar face la Trapezunt, biserica va îngă- 5
dui-o, dîndu-se milostenii la biserici și la săraci; cu atît mai mult o va îngădui la despotul Serbiei, pe care-l stimează mult și căruia îi datorează milostenii atît de mari și biserica și ieromonahii și călugării și călugă-
rițele și săracii.

6. Iar în ce privește al treilea punct, nu este nimic neobișnuit, deoarece și împărăteasa doamna Eudochia a avut mai înainte bărbat 10
turc, domnitor peste o țară mică și neînsemnată, și a făcut copii cu el; iar bunicul tău a luat-o de soție. Aceasta însă a fost femeia unui domnitor atît de mare și, cum am auzit, nici n-a trăit măcar cu acela. Iar în ce privește punctul al patrulea, acesta să-l lăsăm în seama lui Dumnezeu, după cum va fi bună voirea lui întru aceasta.

7. Și deoarece și în toate celelalte privințe o să fie mai avantajos 15
și deoarece și părinții vor primi cu mare bucurie aceasta, trimite pe cineva, sau din oamenii casei tale, sau dintre monahi, și vezi ce e cu aceasta; și să nu fie la mijloc nici o tărăgănare, ci fă-o aceasta“.

8. Cei ce duceau scrisorile ajungînd cu bine la Constantinopol 1451 în 28 mai, împăratul, care era dus la vînătoare de mistreți, cum i s-a 20
grăit că au venit cei plecați în Iviria, încetînd cu vînătoarea, a venit acasă și s-a bucurat de serviciul cu Serbia, precum cuvîntul înainte o va arăta.

9. Și s-a întîmplat că în aceeași seară de 28 mai am visat că am sosit la Constantinopol și, căzînd la picioarele împăratului ca să le sărut, nu m-a lăsat, ci apucîndu-mă, m-a sărutat pe ochi; și, trezindu-mă, 25
spun celor care dormeau cu mine: „Acea și aceea mi s-a arătat în vis și țineți bine minte ziua“.

10. Oblăduitorul meu împăratul a citit scrisoarea întîia și, știind așadar că n-am venit eu, ci din cei care erau cu mine, s-a supărat mult și era necăjit și mă învinuia de întîrziere. Cînd însă a doua zi a citit cea- 30
laltă scrisoare, iată că a rămas mulțumit, de parcă aș fi venit eu. Și de îndată rînduind pe Manuil Paleologul² vărul Cantacuzinensei, soția protostratorului, l-a trimis în Serbia și a făcut încercările convenite în privința aceasta. Și părinții ei au auzit cu plăcere vorba și erau gata să treacă și la fapta. 35

¹ Soția lui Manuil al II-lea Paleologul, mama lui Constantin al XII-lea Paleologul, a fost tot sîrboaică.

² Să fie identic cu Manuil Paleologul Iagros (vezi mai jos XXIX, 4) după J. Papadrianos: *Manuil Paleolog sol din Bizanț la sîrbi în 1451* (sîrbește în „Zbornik Radova“, 8/2: *Melanges Ostrogo.sky* II, 1964, 311—315; după „Byzantinische Zeitschrift“, 58, 1965, p. 216).

11. Ἄλλ' εὐρέθη, ὅτι ἡ ἀμήρισσα ἐδεήθη τοῦ θεοῦ καὶ ἔταξεν, ἵνα, εἰ διὰ τινος τρόπου ἐλευθερώσῃ αὐτὴν ἀπὸ τοῦ ὀσπίτιον τοῦ τάχα ἀνδρὸς αὐτῆς, ἄνδρα ἕτερον εἰς ὄλην αὐτῆς τὴν ζωὴν νὰ μηδὲ ἐπάρῃ, ἀλλὰ νὰ μένη ἐλευθέρα καὶ κατὰ τὸ δυνατόν θεραπεύουσα τὸν τὴν ἐλευθερίαν 5 αὐτῆ δεδωκότα. Ἐναπέμεινε οὖν διὰ ταύτην αἰτίαν τὸ περὶ τούτου ἀργόν.

12. Τὸν δ' αὐτοῦ τοῦ ἔτους Αὐγουστον διέβη ἀπὸ τῆς Πόλεως ὡς φυγὰς καὶ ὁ πατριάρχης κὺρ Γρηγόριος.

XXXII, 1. Καὶ ἐγὼ τῇ ιδ' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς τοῦ ξ^{ου} ἔτους εἰς 10 τὴν Πόλιν ἀπέσωσα μετὰ τοῦ καραβίου τοῦ καλοῦ Ἀντωνίου Ῥίτζου τοῦ καὶ ὕστερον μαρτυρήσαντος ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως αὐτοῦ, τελέσας ἢ μᾶλλον πλέον βεβαιώσας τὸ τῆς Ἰβηρίας συνοικέσιον, εἰδὼς τὰ τῆς Τραπεζοῦντος ἐλάττονα πολλῶ πλέον ἐκείνων.

2. Εἶπέ μοι γὰρ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰβηρίας, ὅτι „ἐφ' ἡμῖν τοῦτο οὐκ 15 ἔστι σὺνηθες „ὅτι νὰ δίδωσιν αἱ γυναῖκες χρήματα τοὺς μέλλοντας λαβεῖν ἄνδρας, ἀλλ' οἱ ἄνδρες τὰς γυναῖκας, ὡς καὶ σὺ μαθεῖν ἤθελες ἐνταῦθα. Διὰ τοῦτο ποιοῦμεν μετ' αἰδοῦς καὶ ἀσυμβουλευσεως ἀπὸ τοὺς ἐμοὺς καὶ δίδω τὴν θυγατέραν μου ἄνευ τῶν φορεμάτων καὶ σκευῶν τῶν εἰς ὑπηρεσίαν αὐτῆς φλωρία χιλιάδας λς' καὶ νὰ ἔχη καὶ κατ' ἔτος χι- 20 λιάδας γ', διὰ τὸ νὰ διδῇ εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ πτωχοῖς καὶ ὄπου ἂν φανῆται αὐτῇ.

3. Σὺ δὲ ἀκούω, ὅτι ἔχεις παιδία δύο· καὶ τὸ ἀρσενικὸν ἐβάπτισεν το ὁ βασιλεὺς καὶ ἐνὶ ἐκείνου, τὸ δὲ θηλυκὸν νὰ ἐνὶ ἀπὸ τὴν σήμερον τῆς 25 θυγατρὸς μου καὶ νὰ ὀφείλῃ νὰ τὸ ὑπανδρεύσῃ, ὄπου ἂν σὺ κρίνης ἄξιον καὶ εὐρῆς μετὰ βίου ἰδικοῦ της.

4. Ὅταν δὲ ἔλθῃς σὺν θεῷ νὰ τὴν ἐπάρῃς, νὰ ἔχῃς παρ' ἐμοῦ γο- μάρι'ά τέσσαρα μετάξωος· ἐνὶ δὲ ψιλὸν καί, ὡς ἠκούσαμεν, ἔχει τὸ γο- μάρι φλωρία πεντακόσια“.

5. Ὡς οὖν πάντα τὰ τοῦ ἀποκρισιarioῦ ἀπὸ μέρους ἀνέφερα, ἦλθον 30 καὶ εἰς τὸ τῆς Σερβίας καὶ ἠρώτησα μαθεῖν. Καὶ ὤρισέ μοι οὕτως· „Ἐγὼ ὀφείλω σοι πολλὰ διὰ τὴν εἰς ἐμέ σου ἀγάπην παιδιόθεν καὶ πίστιν καὶ δουλοσύνην· ἀλλὰ τοῦτο δὴ τὸ σὸν σήμερον τὸ περὶ τῆς Σερβίας ἦν βεβαιώσις καὶ ἐκσφράγισμα τῆς εἰς ἐμέ σου ἀγάπης καὶ δουλοσύνης, ὅπου λέγω καὶ εἰς ἐμέ τοῦ νὰ χρεωστῶ νὰ ἀνταμείβωμαι. Νὰ κοπιάσῃς 35 γὰρ τοσαῦτα καὶ νὰ πασχῆσῃς καὶ νὰ λίπῃς ἀπὸ τὸ ὀσπίτιόν σου τοσοῦ-

5 ταύτην O : ταύτην δὴ TV || 9 mg. υνβ' OT : 1452 V | mg. int. κεφ. μ' VD : om. OTC | Σεπτεμβρίου OT : Σεπτεμβρίου V || 15 ὅτι νὰ O : ἵνα TV || 16 μαθεῖν OT : μάθην V || 17 ἀσυμβουλευσεως O : ἀσυμβόλως V || 19—20 χιλιάδας TV : χιλιάδες O || 20 τὰς OT : om. V | πτωχοῖς OT : πτωχοὺς V || 23 το OV : om. T | τὴν OV : τῆς T || 24 νὰ ὀφείλῃ OTVD : νὰ τοῦ ὀφείλῃ C || 25 ἰδικοῦ της OTV : ἰδικωτέρου f || 26 νὰ ἔχῃς OT : ἵνα ἔχῃς V | παρ' OTVD : μετ' C | 27 τέσσαρα μετάξωος O : μετάξωος τέσσαρα TV | καὶ TV : om. O || 27—28 γομάρι V || 35 πασχῆσῃς OTV : πασχίσης f | λίπῃς OT : λείπῃς V | ὀσπίτιον T : σπήτιον O : ὀσπίτη V.

11. Dar s-a descoperit că sultana s-a rugat lui Dumnezeu și și-a făgăduit că, dacă în vreun chip oarecare o va izbăvi pe dînsa din casa, chipurile, a bărbatului ei, să nu ia, toată viața ei, alt bărbat, ci să rămîină liberă și, după puțină, să slujească aceluia care i-a dat libertatea¹. 5
Din cauza aceasta, așadar, planul a rămas neînfăptuit.

1451 12. În august din același an și patriarhul
Intoarcerea din solie chir Grigore² a plecat ca refugiat din Constantinopol.

1451 XXXII,1. La 14 ale lunii septembrie din anul 60³ am ajuns și eu cu bine în Constantinopole pe corabia lui Antonio Rizzo, om bun, 10 care mai pe urmă a suferit și moartea de martir pentru credința lui întru Hristos⁴; și am încheiat sau, mai bine zis, m-am hotărît pentru legătura de căsătorie din Iviria, cunoscînd că starea de lucruri de la Trapezunt este cu mult mai prejos de celelalte.

2. Căci împăratul Iviriei mi-a grăit: „La noi nu e obiceiul ca femeile să dea bani bărbaților care au de gînd să le ia, precum și tu vei fi 15 auzit aici. De aceea o facem cu teamă față de ai mei și, fără a mă sfătui cu dînsii, dau fetei mele, pe lîngă veșmintele și vasele ce sînt pentru trebuința ei, încă 36 000 de galbeni și să aibă și în fiecare an 3 000, pentru ca să dea la biserici și săracilor și pe unde va crede dînsa. 20

3. Iar tu aud că ai doi copii; și pe băiat ți l-a botezat împăratul și este în seama aceluia, copila însă, începînd cu ziua de azi, să fie în grija fetei mele și să aibă îndatorirea să o mărite unde o să socotești tu, că e de demnitatea ei și o să găsești corespunzător cu starea ei. 25

4. Iar cînd, cu ajutorul lui Dumnezeu, o să vii ca să o iei, să aibi de la mine patru valuri de mătase; este fină și, cum am auzit; valul face cinci sute de galbeni“.

5. După ce, așadar, am raportat punct cu punct totul dinspre partea soliei mele, am ajuns și la chestiunea Serbiei și am întrebat să aflu. 30 Și mi-a grăit așa: „Eu îți sînt mult îndatorat pentru dragostea ta din copilărie față de mine și pentru credința ta și pentru că mi-ai fost bun slujitor; dar această grijă a ta cu Serbia a fost o dovadă de întărire și adevărare a dragostei și a devotamentului tău față de mine, pentru care declar că sînt îndatorat să ți-o răsplătesc. Să te ostenești atîta și să înduri atîtea și să lipsești atîta timp de acasă și să afli cîte le-ai aflat; 35

¹ Această sultană Mara, numită de sîrbi „țarița Mara“, a fost o femeie de remarcabil talent politic și diplomatic; Mahomed al II-lea Cuceritorul s-a folosit de serviciile ei diplomatice pînă la sfîrșitul vieții sale. Vezi F. Babinger, *Ein Freibrief Mechemeds II*, în „Byzantinische Zeitschrift“, 44 (1951), p. 12—13.

² Patriarh unionist.

³ 6960 (1 septembrie 1451 — 31 august 1460).

⁴ Vezi și D u c a s XXXV, 2.

τον δὴ καιρὸν καὶ νὰ εὕρης, ὅσα εὕρες, καὶ τοσαύτας καὶ τοιαύτας ἐπαγγελίας εὐεργεσιῶν καὶ τιμῶν, ἐὰν μόνον τὸ ἐκείνων τελέσης, σὺ δὲ νὰ προκρίνης, τὸ ἐνόησας διὰ συμφέρον πλεόν ἐμόν, καὶ νὰ με γράψης καὶ νὰ με βουλεύσεσαι, ἅπερ μοι ἔγραψας, τοῦτο ἦν μέγα τι ἐκμαρτύριον τῆς
5 ἀληθοῦς σου ἀγάπης εἰς ἐμὲ καὶ δουλοσύνης καὶ πίστεως. Καὶ πληροφορήθητι ἀληθῶς, ὅτι θέλεις ἔξωιν καὶ παρ' ἐμοῦ ἀξίαν τὴν ἀντάμειψιν, εἴπερ ἐν τοῖς ζῶσιν εὐρίσκομαι.

6. Τὸ περὶ τούτου οὖν παρηκολούθησεν οὕτως. Ὡς ἀπέθανεν ὁ ἀμηρᾶς καὶ τὸ τῆς θυγατρὸς δεσπότης Σερβίας οὕτως παρηκολούθησεν,
10 ἔλθοῦσα ἡ πρωτοστρατόρισα συνέτυχέ μοι περὶ τούτου καὶ πολλὰς δόσεις καὶ ἐπαγγελίας εἰς τὸ μέλλον ὠφελίμους ἔταξεν, ἅπερ καὶ ἐγὼ ἀπὸ πολλῶν αἰτιῶν ἐνόμισα αὐτὰ καὶ πολλὰ καὶ καλὰ ἀληθῆ καὶ συμφέροντα. Ὅμως δὲ ἤθελε εἰς τοῦτο καὶ ἄλλων βουλὴν καὶ σκέψιν πῶς ἂν τυχένη νὰ γένηται, ἵνα καὶ γένηται.

7. Τίνα οὖν νὰ εὐβουλευόμην; Ἡ κυρὰ μου ἡ δέσποινα καὶ ἀπέθανεν ὁ Καντακουζηνός, ὅπου ὡς ἂν πολλῶ τῶν ἄλλων ἀπροσπαθῶς ἐβουλεύετο, καὶ ὁμοίως ἀπέθανεν ὁ Νοταρᾶς καὶ πάντα τὰ ἄλλα, φανερῶς καὶ ἀφανῶς λέγει, ὅτι οὐδὲν ὠφελούσιν, εἰ μὴ μόνον τὸ ἐκείνου, καὶ πάντα λίθον κινεῖ, ὡς ὁ λόγος, ὡς καὶ σὺ καλλίω τῶν ἄλλων, ἐπί-
20 στασαι ὁ μέγας δομέστικος καὶ διάκειται ἐχθρῶδῶς εἰς τὰ τῆς Σερβίας. Καὶ ἰδοὺ μετὰ Καντακουζηνὸν Ἰωάννην ὁμονόησαντες ἀεὶ παροτρύνουσί με εἰς τὸ τῆς Τραπεζούντος. Ποῦ νὰ ἐκούμβιζον; Εἰς καλογέρους; Καὶ εἰσι τῶν τοιούτων ἀπράγμονες. Εἰς ἄρχοντας; Καὶ τίνα νὰ εὕρισκον ἀπροσπαθῆ καὶ νὰ μηδὲν πρόσκειται εἰς τι ἢ νὰ μηδὲν τὸ ἐξείπη πρὸς τοὺς ἄλ-
25 ἄλλους; Λοιπὸν ἐδεινοπάθουν εἰς τὴν σὴν βραδύτηταν.

8. Ἐλθούσης δὲ τῆς γραφῆς σου, ἰδοὺ καὶ σὲ καὶ τὴν γνώμην σου ἔγνωκα. Καὶ τὰ εἶχομεν καὶ ἡμεῖς προσιστάμενα, φρονίμως καὶ καλῶς ἔλυσας. Καὶ εὐθὺς τὸν Παλαιολόγον ἔστειλα δι' ἄλλα μὲν τὸ φαινόμενον, ὡς ἀπὸ τῆς θείας του δὲ τῆς πρωτοστρατορίσσης εἶπη τοῦτο. Καὶ ἰδοὺ
30 ἠκούσαμεν τὸ αἴτιον τοῦ κωλύματος καὶ ἐπαύσαμεν. Λοιπὸν σὺν θεῷ ἅς τελέσωμεν τὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἰβηρίας.⁶⁶

9. Καὶ γεγονότος χρυσοβούλλου καὶ ὑπογραφέντος, ὅτι ἐκείνου μὲν ἡ θυγάτηρ νὰ ἐνὶ γυνὴ αὐτοῦ καὶ δέσποινα τῆς Κωνσταντινουπόλεως οὗτος δὲ νὰ ἐνὶ ἀνὴρ ἐκείνης εἰς τὰς συμφωνίας, ἅς μετ' ἐμοῦ ἔστησεν
35 ὁ βασιλεὺς Ἰβηρίας. Καὶ κληθεῖς ὁ αὐτὸς σταλεῖς μεθ' ἡμῶν ἐκείνου

2 ἐκείνων ΟΤΥΔ : ἐκείνων C | τελέσης V : τελέσας ΟΤ || 3 προκρίνης ΟΤ : προκρίνης V || 4 βουλεύσεσαι ΟΤΥ : βουλεύσαι f || 6 ἀντάμειψιν ΟΤΥ : ἀντίμειψιν CD || 8 τὸ O : τὰ V | παρηκολούθησεν ΟΤCD : παρηκολούθησαν V || 12 καλὰ ἀληθῆ ΟΤ : καλὰ καὶ ἀληθῆ V || 13 ἤθελε ΟΤΥ || 15 εὐβουλευόμην ΟΤ : ἐβουλευόμην V | ἡ ΟΤ : om. V || 16 ἂν πολλῶ ΟΤ : ἂν πολλὰ V : ἀπὸ πολλῶν f || 21 μετὰ ΟΤ μετὸν V || 25 βραδύτηταν ΟΤ : βραδυτήτα V || 26 σου ΟΤ : om. V || 29 του δὲ ΟΤΥ : τοῦ δὲ D : σου καὶ C | πρωτοστρατόρισας ΟΤ : πρωτοστρατορίσσης VC : πρωτορίσσης D || 31 τὸ τοῦ βασιλέως ΟΤ : τοῦ βασιλέως τὸ V || 35 σταλεῖς V : στηλεῖς ΟΤ.

astfel de făgăduieli mari de daruri și onoruri, dacă numai o să îndeplinești planul lor, tu însă să preferi ceea ce ai observat că e mai mult în interesul meu și să-mi scrii și să-mi dai sfaturile, pe care mi le-ai scris; aceasta a fost o mare dovadă de adevărata ta dragoste față de mine, ca și de credincioasă slujbă. Și să știi cu adevărat că vei avea și din partea mea vrednică răsplată, dacă o să trăiesc. 5

6. Așadar, cit despre aceasta, s-a petrecut așa. Când a murit sultanul și cu fata despotului Serbiei s-a întâmplat așa, a venit soția protostratorului și mi-a vorbit despre aceasta și că voi primi multe și în viitor voi avea multe avantaje, pe care și eu din multe motive le-am socotit într-adevăr multe și bune și în interesul nostru. Dar totuși la aceasta era de dorit și sfatul altora și chibzuire, cum ar avea să se facă, pentru ca să se realizeze. 10

7. Și cine putea să-mi dea un sfat bun? Maică-mea, împărăteasa, murise; Cantacuzino, care de obicei mai mult ca alții te sfătuia în mod dezinteresat, de asemenea murise; Notara despre toate spune pe față și pe la spate că nimic nu e de vreun folos decât numai ce pornește de la dînsul, și pune în mișcare, cum spune vorba, toată piatra, după cum și tu o știi mai bine ca alții; marele domestic nici nu e prieten față de Serbia. Și iată că toți fiind într-un gînd cu Ioan Cantacuzino, mereu mă îndeamnă înspre Trapezunt. Pe cine să mă razem? Pe călugări?! Dar nu au cap pentru lucruri de acestea! Pe marii dregători?! Dar pe cine l-aș putea găsi obiectiv și neinteresat la nimic și să nu divulge altora vreun amănunt! Prin urmare eram supărat de întîrzierea ta. 20 25

8. Venind însă scrisoarea ta, iată că te-am cunoscut și pe tine și părerea ta prielnică. Și intențiilor pe care le aveam și noi, le-ai dat o dezlegare bună și cu minte. Și de îndată l-am trimis pe Paleolog, în aparență pentru alte treburi, dar să aducă vorba despre aceasta ca din partea mătușii sale, soția protostratorului. Și iată că auzirăm cauza piedicii și ne-am oprit. Prin urmare, cu ajutorul lui Dumnezeu să ducem la capăt planul cu împăratul Iviriei“. 30

9. Și s-a făcut și s-a iscălit hrisov, ca fata aceluia să fie femeia lui și împărăteasă în Constantinopol, iar acesta să fie bărbatul dînzei în condițiile pe care împăratul Iviriei le-a stabilit împreună cu mine. Și, chemat fiind acel mare dregător al lui, din cei de-al doilea rang, 35

ἀρχῶν ἀπὸ τοὺς δευτέρους, ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἐποίησεν ὁ βασιλεὺς καὶ αὐθέντης μου οἰκειοχείρως σταυροὺς τρεῖς μετὰ κινναβάρεως εἰς τὸ ἀνωθεν μέτωπον τοῦ χρυσοβούλλου εἰς βεβαίωσιν, ὡς ἡ ἐκείνων συνήθεια. Καὶ λαβὼν τὸ χρυσοβούλλον ἀπὸ τῆς χεῖρας αὐτοῦ καὶ ἀκούσας „ἰδοὺ
5 οὗτος“, δεῖξας ἐμέ, „ὃς σὺν θεῷ τὸ ἐρχόμενον ἔαρ ἔρχεται μετὰ κατέρω-
γων, ἵνα ἐπάρῃ αὐτὴν“, προσκυνήσας ἀπῆλθεν.

XXXIII, 1. Ἐπεὶ δὲ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπιθυρίζετο, ὅτι βούλεται ὁ ἀμηρᾶς ἔλθειν εἰς τὸ Στενὸν περὶ τὸν Ἀσώματον κτήσαι κάστρον, ἐβουλευσατο ὁ βασιλεὺς, ἵνα εἰς τὸ Μορέαν ἀποστείλας φέρῃ
10 ἓνα τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, ὃς ἂν καταδέξῃται τοῦτο καὶ τὰ συμπεφωνη-
μένα στέρξῃ, ἵνα χρειᾶς τυχὸν ἐπελθούσης, πρὸς τὰ ἰδῶσιν εἰς τὸν ἀμη-
ρᾶν, εἰς ἐκ δύο ἀπέλθῃ εἰς τοὺς τῆς Δύσεως αὐθέντας.

2. Καὶ τούτου σταθέντος, ὀρίζει πρὸς με μίαν τῶν ἡμερῶν „Πρωτο-
βεστιαρίτα, εἰς τὸ ἐβουλευσάμεθα, σὺ λέγω· νὰ ἀπέλθῃς εἰς τὸν Μορέαν
15 καί, ὡς ἂν κατορθώσῃς τὸ ἐκεῖσε, ἐκεῖνος μὲν νὰ ἔρχεται ἐνταῦθα, οἶος
ἂν ἦ τῶν ἀδελφῶν μου, ὅπου θελήσῃ τοῦτο· σὺ δὲ νὰ ἀπέλθῃς εἰς τὴν
Κύπρον εἰς τὴν ἀνεψιάν μου τὴν ῥήγεναν. Καὶ ἡμεῖς ἐδῶ θέλομεν ἐτοι-
μάσειν τὰ εἰσὶν ἐν χρειᾶ, ὡσάν ἔλθῃς ἀπὸ τὴν Κύπρον, νὰ ὑπάγῃς εἰς τὴν
Ἰβηρίαν, ἵνα ἐπάρῃς τὴν μελλοκυράν σου“.

20 3. Ἀνεφερον δ’ αὐτῷ „Ἡ ἀγάπη καὶ τὸ χρέος τῆς δουλοσύνης
μου ἀπαιτεῖ, ὅτι νὰ εἴπω εἰς τὸν ὄρισμόν σου· ἀμὴ πάλιν φοβοῦμαι διὰ
τὴν δούλην καὶ συντέκνισάν σου, μήποτε ἀγνακτῆσῃ καί, ἡ ἀπέλθῃ
καὶ γένηται καλογραία, ἡ ἀφήσῃ με καὶ ἐπάρῃ ἄλλον· χθὲς γὰρ ἦλθον,
ποιήσας εἰς τὴν Ἰβηρίαν χρόνον καὶ μῆνας ἰα’, καὶ πάλιν νὰ ἀπέλθω νῦν,
25 δίκαιον θέλει ἔχει νὰ ποιήσῃ, οἶον ἐκ τῶν δύο ποιήσῃ.“ Καὶ γελάσας
ὀρίζει „Ἀλλὰ εἰπέ αὐτῇ, ὅτι ταῦτα καὶ μόνον ταξίδια νὰ σὲ συγχωρή-
σῃ νὰ ποιήσῃς καὶ νὰ τὴν ποιήσω ἔνορκον πρόσταγμα, ὅτι πλέον νὰ μη-
δὲν σε ἐνοχλήσω διὰ τοιοῦτόν τι.

4. Καὶ μᾶλλον καὶ σὺ ἐπίστασαι, τὶ ἐνθυμούμεθα καὶ ἀμφοτέροι συν-
30 τυχένομεν καὶ βουλευόμεθα ποιήσαι. Καὶ τοῦτο βεβαῖον καὶ χωρὶς ἐνόρ-
κου προστάγματος, ὅτι τὰ διὰ σου ἀγκρισιαρίκια νὰ παύσουν“. — Ἦν
δ’ ὅπερ συνετυχένομεν καὶ ἐβουλευόμεθα, ὅτι νὰ μηνύσῃ τὸν μέγαν δοῦ-
καν τὸν Νοταρᾶν, ὅτι τὸ μεσαστίκιον οὐδὲν ἡμπορεῖ νὰ τὸ ἔχῃ. — „Καὶ
οὐδὲν τυχένει νὰ τοῦ τὸ ἐπάρωμεν διὰ τὴν τιμὴν του, ἀμὴ νὰ τὸ ἀφήσῃ
35 ἐκεῖνος· νὰ ἔχῃ δὲ καὶ τὸ πρωτεῖον τῆς στάσεως καὶ τῆς βουλῆς καὶ πρό-

3 post μέτωπον add. τοῦ χαρτίου, ἦτο V: om. OT || 8 post ἀμηρᾶς add. ἔλθειν TV: om. O | κτήσαι OTV: κτίσαι f || 9 φέρει OTV || 10—11 συμπεφωνημένα OT: συμφωνημένα V || 11 τυχὸν ἐπελθούσης V: τυχὸν O: τυχὸν ἀπελθούσης T || 14 λέγω OTV: λέγεις f || 15 ἔρχεται OTV: ἔρχηται f || 16 θελήσῃ V: θελήσῃ O || 17 εἰς OT: πρὸς V | ῥήγεναν OTC: ῥηγῆναν V: ῥήμναν || 18 ἐν TV: om. O || 19 Ἰβηρίαν OT: Μεσέμβρειαν | μελλοκυράν OT: καλογρέαν V || 19 σου — p 88, 23. καλόγερον OT: om. V || 22 συντέκνησάν OT || 23 ἀφίσε OT || 25 ἔχει OT: ἔχειν f | ποιήσῃ O: ποιήση f || 30 βεβαῖον | βεβαῖ O: βεβαίει T: βεβαίου f || 32 συνετυχένο-
μεν O: συνετυχένομεν T | ἐβουλευόμεθα O: βουλευόμεθα T || 32—33 δοῦκαν O: δοῦκ
καὶ T || 34 τοῦ | τῆς OT | ἀφίση OT.

care fusese trimis deodată cu mine, oblăduitorul meu împăratul în fața lui a făcut chiar cu mâna sa, sus în fruntea hrisovului, trei cruci cu chinovar, spre adevărate după obiceiul lor. Și luînd în primire din mîinile împăratului hrisovul, am auzit cuvintele: „iată-l pe acesta“ arătîndu-mă pe mine — „care cu ajutorul lui Dumnezeu, primăvara ce vine, merge cu vase împărătești ca s-o ia“; și acela, închinîndu-se, a plecat. 5

sept.
1451

XXXIII,1. Deoarece însă de la începutul aceluiași an se zvonea că sultanul voiește să vină să-și dureze cetate la strîmtoarea Bosforului lîngă Cel fără de trup (Arhanghelul), împăratul s-a chibzuit să trimită în Moreea și să aducă pe unul din frații săi; și dacă acesta va primi propunerea și se va învoi cu cele convenite, unul din ei în caz de trebuință, față de cele ce le-au văzut la sultan, să plece la domnitorii din Apus. 10

2. Și aceasta fiind situația, într-una din zile ordonă către mine: „Protovestiarite, în chestiunea în care ne-am chibzuit, zic tu să pleci în Moreea și cum o să pui acolo la cale, oricare ar fi dintre frații mei care va voi aceasta, acela să vină încoace; iar tu să pleci la Cipru la nepoata-mea regina. Și noi aici vom pregăti tot ce trebuie ca de îndată ce ai sosit din Cipru să pleci în Iviria ca s-o aduci pe viitoarea ta stăpîină“. 15

3. Iar eu i-am raportat: „Devotamentul și datoria serviciului meu cere ca să dau urmare poruncii tale; dar, pe de altă parte, teamă îmi este pentru roaba și fina ta, ca supărarea să nu o apuce în sfîrșit odată și, sau să plece și să intre în mănăstire, sau să mă lase și să ia pe altul. Căci ieri alaltăieri am sosit după o ședere de un an și 11 luni în Iviria și acum iarăși să plec, pe bună dreptate o să facă una din două, 25 ce-și va alege“. Iar el, zîmbind, porunci: „Ci spune-i că numai și numai aceste călătorii să ți le îngăduie să le faci și eu o să-i dau pitac cu jurămînt, că nu te voi mai necăji pentru așa ceva.“

4. Dar mai ales știi și tu ce ne gîndim și punem la cale și ne chibzuim amîndoi să facem. Și aceasta-i sigur și fără pitac cu jurămînt, că 30 însărcinările tale în solii o să înceteze“. Iar ceea ce puneam la cale și ne chibzuim era ca să-l anunțe pe marele duce Notara că nu mai poate să dețină funcția de cancelar imperial¹. „Și nu e vorba să i-o luăm pentru rangul ce-l are, ci el să renunțe la ea, dar să aibă mai departe locul întii în ierarhia marilor dregători și în senat² și un venit într-alt chip, 35

¹ μεσάζωντες, μεσαστικιον, într-un timp cea mai înaltă funcție la bizantini. Vezi I. Verpeaux, *Contribution à l'étude de l'administration byzantine: ó μεσάζων*, „Byzantinoslavica“, XVI (1955) 270—296, și H.G. Beck, *Der byzantinische Ministerpräsident*, în „Byzantinische Zeitschrift“, 48 (1955), p. 309 și 338. Dar mai ales R.J. Loenertz, *Le chancelier impérial à Byzance au XIII-e et au XIV-e siècle*, în „Orientalia Christiana Periodica“, 26 (1960), p. 275—300. Vezi și „Byzantinische Zeitschrift“, 54 (1961), p. 199. Comp. XXVII, 3.

² Senatul la bizantini nu era o instituție politică, ci cuprindea pe toți marii dregători de la un anumit rang în sus.

σοδόν τινα δι' ἄλλου τρόπου, ἐπεὶ ἔχω χρεῖαν νὰ ποιήσω ἄρχοντας δύο; ὡς ὁ βασιλεὺς ὁ ἀδελφός μου, οὐχὶ μεσάζοντας, ἵνα ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἡμέρας ὦσι μετ' ἐμοῦ μέχρι πολλῆς ὥρας τῆς νυκτὸς καὶ τὰς δουλείας μου πράττω". Ὅπερ καὶ ἐγένετο.

5 5. Καὶ ἐμηνύθη ὁ μέγας δούξ διὰ τοῦ συντέκνου αὐτοῦ καὶ ἐμοῦ, ἱερομονάχου καὶ πνευματικοῦ Νεοφύτου τοῦ εἰς τὴν Χαρσιανίτου. Ὁ δὴ καὶ ἔστερξεν, ἐκουσίως ἀκουσίως, οὐκ οἶδα· καὶ μᾶλλον ἔδειξεν, ὅτι κάκεινος ἐβούλετο τοῦτο ποιῆσαι καὶ ὅτι μόνον νὰ ποιήσῃ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ εἰς τιμῆν. Καὶ ἐστάθη, εἰ καὶ οὐδὲν ἐτελέσθη, ἐπελθούσαι αἱ συμ-
10 φοραὶ εἰς πάντα ὁμοῦ.

6. Καὶ ὠρίζεν, ὅτι ἐγὼ μὲν θέλω εἶσθαι ὁ εἷς· καὶ ὅτι στοχάζεται πρὸς τον Γουδέλην Νικόλαον. Καὶ ἂν ἀρεστή ἐνὶ ἡ συντροφία, νὰ γένηται καὶ μέσον ἡμῶν συμπεθέριον, ὁ υἱός μου τὴν ἐκείνου θυγατέρα. Καὶ αὕτη μὲν ἦν ἡ δουλεία, ὅπου ὠρίζεν, ὅτι ἤθελαν παύειν εἰς ἐμὲ τὰ
15 ἀποκρισιαρῖκια.

7. Ὁρισέ μοι δὲ ὅτι „πέμψειν ἤθελα εἰς τὸν Μορέαν καὶ ἀπὸ τούτους τάχα τοὺς γεραιτέρους, ἀλλὰ θέλω νὰ δώσω οἰκειόχειρόν μου ἀνάθεσιν ἔχουσιν κεφάλαια ε', ἵνα εἴπῃ τὸ α^{ον} εἰς συμβίβασιν· εἰ δ' οὖν, τὸ β^{ον} ἢ τὸ γ^{ον} ἢ τὸ δ^{ον} ἢ ἐξ ἀνάγκης τὸ ε^{ον} Καὶ δοξάζω, ὅτι οἶον ἀποστειλω
20 ἄνευ σοῦ, θέλει ὑπάγειν καὶ τὸν νὰ τον τάξουν κανένα χωρίον ἀργυρο-βούλλω ἢ ὅτι θέλει ἔχει ἐκεῖνον καὶ τὰ παιδιά αὐτοῦ οὕτως καὶ οὕτως, εὐθὺς θέλει δώσειν τὸ ε^{ον}, ὅπερ θέλει εἶσθεν εἰς ἐμὲ βαρῦ.

8. Εἰς τὸ τῆς Κύπρου, καὶ ἐπίστασαι τὸν καλόγερον, ὅς μοι συνε-τύχενε τὴν δεῖνα ἡμέραν; Εἶπέ μοι ἀπὸ τὴν ἀνεψιάν μου, ὅτι τίποτε ἔχει
25 τῶν ἀναγκαιῶν· ὅπου ἤθελεν, ἢ, ἂν ἦν τῶν δυνατῶν, νὰ με τὸ ἔλεγε διὰ στόματος αὐτῆς, ἢ κἄν νὰ τὸ ἐμήνυε διὰ πιστοῦ καὶ φρονίμου ἀνθρώπου αὐτῆς, ἂν εἶχεν. Ἐπεὶ δὲ τὸ μὲν οὐκ ἔχει, τὸ δὲ ἐνὶ ἀδύνατον, νὰ στείλω ἐγὼ τὸν, ὃν με θέλει φανεῖν ἀρμόδιον, νὰ το ἀκούσῃ.

9. Τίς οὖν πρὸς τοῦτο ἀρμοδιώτερος; Εἰς τὸ τρίτον καὶ τοῦτο λόγου
30 οὐ δέεται, σὺ γάρ, ὅπου καὶ ἔπραξας καὶ ἔστησας καὶ εἶδες τὸ πρόσωπον καὶ συνέτυχες καὶ ἐπληροφορήθης, πῶς ἡμπορεῖ τὸ τέλος τῆς δουλείας νὰ γένηται παρ' ἄλλου"; Ἀνεφέρων αὐτῶ· „Τοῦτο ὁμολογουμένως οὕτως ἔχει, ὡς ὀρίζεις· καὶ συγκατατίθεται το καὶ ἡ δούλη σου ἢ σύντροφός μου, ἐπεὶ καὶ τὸ πρᾶγμα ἀπαιτεῖ καὶ ὅτι διὰ τούτου θέλει ἔχειν, καὶ ἅπερ
35 μου ἔταξας, καὶ τόπον καὶ τιμῆν καὶ ἀναδοχὴν πλείω τῶν ἄλλων ἀρχοντισσῶν. Ἀμὴ εἰς τὰ ἄλλα οὐδὲν ἤξεύρω, τί νὰ σε ἀναφέρω". Καιροῦ δ' ὄντος τοῦ ἀρίστου, ἀπῆλθον ἐγὼ οἴκαδε.

6 τὴν Χαρσιανίτου ? T : τὸν Χαρσιανίτην O || 9 ἐστάθην OT || 11 ὀρίζεν O : ὀριζέ μου T | εἶσθαι | ἦσθεν OT : ἦσθεν f || 13 συμπεθέριον OT : συμπενθέριον f || 20 καὶ τὸν OT : καὶ f || 21 ἔχει ἐκεῖνον OT : ἔχειν ἐκεῖνος f || 22 εἶσθεν | ἦσθεν O : εἰς τεT || 25 μὲ τὸ ἔλεγε OTVD : τὸ ἔλεγε με C || 27 τὸ δὲ OTV : οὐδὲ CD || 30 δέεται O : δεῖται V || 33 ἡ δούλη σου OT : ἡ τῆς βασιλείας σου δούλη V || 34 τούτου O : τοῦτο TV || 35 μου OT : μᾶς V | ἔταξας f : ἔταξαν OTV || 36 σε OT : om. V .

pentru că am nevoie să aleg doi mari dregători, ca și fratele meu împăratul, nu în calitate de cancelari, ca de la începutul zilei și pînă noaptea tîrziu să fie cu mine și să-mi îndeplinesc îndatoririle mele". Și aceasta s-a și făcut.

5. Și marele duce a fost anunțat prin finul lui și al meu, ieromonahul duhovnic Neofit din mănăstirea Harsianit. Și el a acceptat; vrînd-nevrînd, nu știu; și s-a mai exprimat că și dînsul voia s-o facă aceasta și că numai să-i pună feciorii la rang de cinste. Și la aceasta ne-am oprit, deși nimic nu s-a împlinit din cauza nenorocirilor ce au dat peste toți laolaltă. 10

6. Și mai porunceam că unul voi fi eu și că se mai gîndește la Gudelis Nicolaie. Și dacă tovarășia în funcție iese pe plac, să aibă loc între noi și cuscrenie, feciorul meu luînd pe fata aceluia. Și aceasta era slujba în care hotăra ca însărcinările mele în solie să înceteze. 15

7. Și încă mi-a mai spus: „Aș fi voit să trimit în Moreea și din aceștia, chipurile, mai în vîrstă, dar voința îmi este să dau o dispoziție a mea personală alcătuită din cinci puncte, ca la facerea învoielii să propună punctul întii; iar de altcum al doilea sau al treilea sau al patru-lea și la nevoie al cincelea. Și mă apasă gîndul că pe oricare l-aș trimite afară de tine va merge și-i vor da lui vreun sat cu pitac întărit cu pecete 20 de argint¹ sau că acela și copiii lui vor avea așa și așa, și atunci el de îndată va propune punctul al cincilea, ceea ce pentru mine va fi lucru greu.

8. În ce privește lucrul din Cipru, îl știi doar pe călugărul care în ziua cutare s-a prezentat la mine? Mi-a spus din partea verii mele că nu are nimic de ceea ce are neapărată nevoie, de aceea voia sau, 25 dacă ar fi un lucru din cele posibile, să-mi fi spus personal din gură, sau măcar să-mi fi anunțat printr-un om de credință al ei și cuminte, dacă l-ar avea. Dar deoarece, pe de o parte, nu-l are, iar pe de altă parte e o imposibilitate, să trimit eu deci un om, care mi se va părea potrivit să o asculte.

9. Așadar, cine ar fi mai potrivit pentru lucrul acesta? Și pentru acest caz al treilea nu este nevoie de motivare, căci tu doar ai lucrat 30 și ai fost și ai văzut și te-ai întilnit și te-ai lămurit și cum ar putea să fie săvîrșit de altul?" I-am raportat: „Și părerea mea este că aceasta-i așa precum poruncești; și la aceasta se învoiește și serva ta tovarășa mea de viață, deoarece și lucrul o cere aceasta și pentru că în schimb va avea și rangurile ce le-ai hotărît pentru mine, și loc de cinste și rang de considerație mai multă decît alte soții de mari dregători. Dar des- 35 pre altele nu știu ce ți-aș putea raporta". Și fiind timpul prînzului, eu am plecat acasă.

¹ Vezi p. 53, nota 5.

XXXIV, 1. Ἐπὶ δὲ γεύματος ἐλθόντος τοῦ μεγάλου δουκός, ὤρτισε πρὸς αὐτόν, ὅσα μετ' ἐμοῦ περὶ τῶν ἀποκρισιαρικῶν ὤρτισε, πρὸς τὸ νὰ ἀπέλθω, οὐ μὴν τὰ αἰτία. Καὶ προσέθηκε καὶ τοῦτο, ὅτι „ἐνὶ καὶ χρεία, καὶ ἡμεῖς νὰ τον τιμήσωμεν· εἰς γὰρ τὸ ὄφικιον, ὅπου ἔχει, χάρις ἡμῶς 5 οὐδὲν ἔχει, εἰ μὴ τὸν βασιλέα τὸν ἀδελφόν μου. Λοιπὸν ἰδὲ αὐτόν πρὸς τοῦτο καὶ ἐγροίκησον, ποῖον τῶν ὄφικίων νὰ ὀρέγεται καὶ πρὸς οὐ ἀκούσωμεν“.

2. Συνέτυχέ μοι οὖν καὶ εἶπον πρὸς αὐτόν, ὅτι ἐγὼ ἐν νῶ εἶχον, ὅτι νὰ τον ζητήσω νὰ με εὐεργετήσῃ ὄφικιον μεγαλύτερον, πλὴν ὅπερ ἄλ- 10 λος οὔτε ἔχει, ἀλλ' οὐδὲ νὰ το εὐεργετήσῃ ζῶντός μου, διότι καὶ οὕτως μοι φαίνεται πρέπον καὶ ἡγάπου· καὶ ἄφ' οὐ μάλιστα εἰς τὴν Τραπεζοῦνταν ἀπήλθον καὶ τοσαῦτα ὄνειδη καὶ κατηγορίας ἤκουσα, πῶς εἰς τὸ αὐτὸ καὶ ἐν ὄφικιον εἰσὶν ἄρχοντες τρεῖς ἐνταῦθα, καὶ ἔτι ἐβεβαιώθη ὁ λογισμὸς μου εἰς τὴν ὄρεξιν, ἣν εἶχον. Λοιπὸν ἄς με εὐεργετήσῃ τὸ ὄφ- 15 ίκιον τοῦ μεγάλου κοντοσταύλου“.

3. Ἀπήλθε καὶ ἀνέφερε ταῦτα τῷ βασιλεῖ καὶ ὀρίζει πρὸν αὐτόν· „Τοῦτο, Νοταρᾶ, τινὰ οὐδὲν τὸ θέλω δώσειν, διότι ὁ πρῶτός μου πενθε- ρὸς ἦν μέγας κοντόσταυλος γεγονὼς παρὰ τοῦ ἀθηντός μου τοῦ βασι- 20 λέως τοῦ πατρός μου εἰς τὸ Ἐξαμίλιον· ἀμὴ νὰ τον δώσω μεγαλύτερον τοῦτου ἵνα τὸν ποιήσω μέγαν λογοθέτην, ὅπερ ἐνὶ ὄφικιον δ'ον καὶ τὸ τοῦ μεγάλου κοντοσταύλου ἐνὶ ζ'ον“.

4. Λέγει αὐτῷ ὁ μέγας δούξ· „Καὶ τί νὰ γένηται μετὰ τὸν Παλαιολόγον τὸν Μετοχίτην, ὅπου ἐποίησας τὸν υἱὸν τοῦ Καντακουζηνοῦ, ζη- 25 τήσει τοῦ δεσπότη τοῦ ἀδελφοῦ σου, διὰ τὴν συγγένειαν τῆς συγγαμ- βρίας καὶ διὰ τὸν αὐτοῦ πατέρα πρωτοστράτορα; Καὶ ἐκεῖνος ὑπάγει νὰ δώσῃ τὴν ψυχὴν του τὸν διάβολον, ἂν καὶ νῦν ποιήσῃ καὶ τὸν Σφραντζῆν μέγαν λογοθέτην, ὅπου ἐνὶ καὶ αὐτὸ πρῶτον ἀπὸ τὸ τοῦ μεγάλου στρατοπεδάρχου. Τί θέλει γενεῖν; Ἀμὴ δὸς αὐτῷ τὸ τοῦ μεγάλου ποιμι- κηρίου, ὅπου ἐνὶ μετὰ τὸν στρατοπεδάρχην“.

5. Καὶ ὀρίζει πρὸς αὐτόν· „Ἐκεῖνος προεῖπε μοι, ὅτι οὐ δὲν θέλει 30 κανένα, ἂν ἐνὶ τὸ μεγαλύτερον, ἂν ἔχη αὐτὸ ἄλλος. Πῶς θέλει καταδέ- ξεσθαι αὐτό; Ὅμως εἶπέ τοῦτο πρὸς αὐτόν καὶ ἄς ἀκούσωμεν“.

2 ἀποκρισιαρικῶν OTV || 6 ἐγρήκησον OTV || 8 ἐγὼ OT : καὶ ἐγὼ V || 9 τὸν OT : om. V || 9 ὄφικιον — 10 εὐεργετήσῃ (ωO) OV : om. CD || 10 μεγαλύτερον : O : μεγαλιότερον V || 10 διότι V : διότις || 11 φαίνεται OC : ἐφαίνετο VD | ἡγάπουν OCD : ἡγάπων V || 11—12 Τραπεζοῦνταν O : Τραπεζοῦντα V || 14 λογισμὸς OT : λό- γος V || 15 κοντοστάβλου V *passim* || 19 μεγαλύτερον OTCD : μεγαλιότερον V || 20 ἵνα OV : νὰ T | ἐνὶ OT : εἶναι V || 22 τί νὰ V : τίνα OT || 22—23 μετὰ Παλαιολόγον τὸν Μετοχίτην (ιτI) OT : μετὰ τὸν Παλαιολόγον τὸν Μετοχίτην V || 23 ἐποίησας OTV : ἐποίησεν ἢ βασιλεία σου f | Καντακουζηνοῦ OV : Κατακουζηνοῦ T || 24 σου OT : τῆς βασιλείας σου V || 26 τὸν διάβολον OV : διάβολον T || 26—27 Σφραντζῆν V : τὸν Σφραντζῆν O : τὸν Φραντζῆν T || 28 στρατοπεδάρχη OT : στρατοπεδάρχου V | γε- νεῖν OTV : γενῆν f | τοῦ TV : om. O || 31 μεγαλύτερον OTV | ἔχη OT : ἔχει V || 31—32 καταδέξεσθαι OT : καταδέξασθαι V.

Sphrantzes viitor mare
logofăt

XXXIV,1. Iar după masă venind marele
duce, i-a comunicat ce dispoziții a luat privi-
toare la mine în legătură cu plecările mele în
solie, nu și motivele. Și a mai adăugat și aceasta: „E vremea ca
și noi să-i dăm un cin mai înalt, căci pentru demnitatea ce o are,
n-are să ne mulțumească nouă, ci numai fratelui meu împăratul. De
aceea vezi-l în privința aceasta și caută care dintre demnități ar dori-o
și pînă la care să-l ascultăm“.

2. S-a întîlnit deci cu mine și am grăit către dînsul: „Eu mă pur-
tam cu gîndul să cer împăratului să mă miluiască cu o demnitate mai
mare, dar cu una pe care altul nu o are, dar nici să nu o dea altuia, cît
trăiesc eu, deoarece așa mi se pare, că mi se cade și-mi era și dorința,
mai ales de cînd am fost la Trapezunt și am auzit atîtea cuvinte umili-
toare și observații, că aici pentru unul și același cin sînt trei demnitari,
mi s-a întărit și mai mult gîndul pentru dorința ce o aveam. Așadar,
să mă miluiască cu demnitatea de mare contostaul“¹.

3. S-a dus și a raportat aceasta și împăratul îi porunci: „Notara,
această demnitate nu voiesc să o dau nimănui, deoarece primul meu
socru a fost făcut mare contostaul de domnul meu împăratul, tatăl meu,
la Hexamilion². Dar să-i dau una mai mare ca aceasta, ca să-l fac mare
logofăt, care este a patra demnitate, iar cea de contostaul e a șaptea“.

4. Iar marele duce îi spune: „Și ce o să se întîmple cu Paleolog Meto-
nițul, unde l-ai avansat pe feciorul lui Cantacuzino, la cererea fratelui
tău, despotul, din cauza înrudirii de cuscrenie și a protostratorului,
tatăl aceluia? Și acela o să-și dea dracului sufletul dacă și acuma îl
vei face și pe Sphrantzes mare logofăt, care este și aceasta o demnitate
mai mare decît cea de mare stratopedarh. Ce o să fie?! Dar dă-i lui dem-
nitatea de mare primicer care este după marele stratopedarh“.

5. Iar împăratul îi porunci: „Sphrantzes mi-a declarat dinainte
că nu vrea nici o demnitate, chiar de este cea mai mare, dacă o mai are
altul. Cum o să primească pe acesta?! Totuși, spune-i aceasta și să-l
auzim“.

26 Sphrantzes V: Sphantzes O: Phrantzes T.

¹ Μέγας κοντόσταυλος pare să fie un fel de mareșal al palatului; comandant al gărzii palatului. Μέγας κοντόσταυλος τοῦ στόλου era marele amiral al flotei, D. u. c. a s., XXXVIII, 7.

² Vezi mai sus IV, 1 și XII, 1.

6. Ἔρχεται καὶ λέγει πρὸς ἐμέ, ὅτι „περὶ τοῦ μεγάλου κοντοσταύλου τὸ ὄφικιον ὀρίζει, ὅτι διὰ τὸ εἶναι τὸν πενθερὸν αὐτοῦ μέγαν κοντόσταυλον οὔτε σὲ οὔτε ἄλλον θέλει εὐεργετήσῃ τοῦτο· ἀμὴ νὰ σε εὐεργετήσῃ τὸ τοῦ μεγάλου πριμικηρίου, ὅπερ ἔνι καὶ πρὸ τούτου“. Εἶπον δ' 5 ἐγὼ πρὸς αὐτόν, ὅτι „ἐὰν ἦν καὶ πρῶτον τοῦ μεγάλου δουκός, οὐδὲν τὸ θέλω, ἐπεὶ τὸ ἔχει καὶ ἄλλος“. Διελύθη ὁ λόγος.

7. Βουλευθέντος δέ μου μετὰ τῶν συγγενῶν καὶ φίλων καὶ οἰκείων, ἐφάνη καλόν, ὅτι τὸ περὶ τῶν ὄφικίων ἄς γένηται, νὰ ἀπέλθω δὲ εἰς τὸν Μορέαν καὶ τὴν Κύπρον, καὶ ὅτι νὰ ἐπάρω καὶ μετ' ἐμέ καὶ τὸν 10 ἄριστόν μου υἱὸν καὶ κρείττονα σχεδὸν πάντων τῶν συνηλικιωτῶν αὐτοῦ καὶ ἀπὸ τοῦ κινητοῦ μου βίου τὸ πλεόν μεριδικόν καὶ νὰ ἀπέλθωμεν τῆς στερεᾶς καὶ νὰ ἴδῃ καὶ τοὺς τόπους καὶ νὰ παιδευθῇ εἰς πᾶν εἴ τι χρησιμον ἐν τῷ βίῳ· καὶ πρὸς οὗ ἀναδιδάξουσιν ἡμῖν τὰ τοῦ ἀμηρᾶ καί, ἂν τυχένη, νὰ ἀφήσω τὸν υἱὸν μου εἰς τὸν Μορέαν μετὰ τὸν βίον μου εἰς 15 τοὺς ἀπὸ μητρὸς γνησίους αὐτοῦ συγγενεῖς, ἢ πάλιν μετ' ἐμοῦ νὰ ἐπαναστρέψῃ. Ὅπερ αἴτιον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ ἰδυώπησεν, ὁ λογισμὸς δηλονότι τῆς μάχης καὶ συνεχώρησε τὴν πάλιν ἐξέλευσίν μου.

8. Ὡς δὲ πάντα τὰ χρειώδη τῆς ὁδοῦ οἰκονόμησα καὶ ἔλιπον μόνον αἱ γραφαί, μίαν τῶν ἡμερῶν ἀπελθόντος μου εἰς τὸ παλάτιον, ἐσέβηκα 20 εἰς τὸ τοῦ βασιλέως κελλίον, ὡς σύνηθές μοι. Καὶ ὡς οὐχ εὔρον ἐκεῖσε τὸν βασιλέα, ἐρωτήσας, εἶπόν μοι, ὅτι εἰς τὸ τετράσαρον, ἕτερον τοῦ κελλίου αὐτοῦ πλησίον ὀσπίτιον, συντυχένη μετὰ τοῦ παπᾶ Ἀντωνίου τοῦ Ῥοδαίου. Καὶ προσμεῖνας μικρόν, ἰδοὺ καὶ ὁ βασιλεὺς θυμοῦ πνέων καὶ ὀρίζει πρὸς με· „Εἰδές τον, — καὶ παραλείπω τὴν ὕβριν, — τὸν μεσάζοντά σου· σὺ ἐζήτησας τὸ ὄφικιον τοῦ μεγάλου κοντοσταύλου· καὶ ἐγὼ 25 εἶπον πρὸς αὐτόν, ὅτι «τοῦτο οὔτε αὐτόν οὔτε ἄλλον τινὰ τὸ θέλω δώσειν», δι' ἧς αἰτίας εἶπον. Εἶπον δὲ ἐγὼ τὸ τοῦ μεγάλου λογοθέτου· καὶ εἶπεν ἐκεῖνος, ὅτι θέλει ὑπάγειν, ἵνα κρεμνήσῃ ὁ Παλαιολόγος μέγας στρατοπεδάρχης, ὅτι ποιῶ καὶ σὲ πρὸ ἐκείνου. Καὶ σήμερον ἔστειλε τὴν 30 προβατίαν τὸν παπᾶν Ἀντώνιον, ὅτι, ἐπεὶ ἐζήτησεν, ἵνα τιμήσωμεν τὰ μουσκαράκια του, ζητεῖ, ἵνα ποιήσωμεν τὸν πρῶτον μέγαν λογοθέτην καὶ τὸν δεῦτερον μέγαν κοντόσταυλον, ἐπεὶ καὶ τοὺς λογατόρους νῦν ἐκείνος ἄρχει, ὅπερ ἔνι ὑπηρεσία τοῦ αὐτοῦ ὄφικίου.

9. Λοιπὸν λέγω σοι, ὅτι ἐκείνους, ἂν θέλῃ, θέλω τοὺς δώσειν ἄλλα 35 μικρότερα ὄφικια, ἃ ἀκόμη θέλουν εἶσθεν καὶ παρὰ τὴν ἀξίαν τους·

3 εὐεργετήσῃ OT: εὐεργετήσῃν V | ἀμὴ OT: ἀλλὰ V || 4 τὸ O: τὴν V | ὅπερ O: ὁποῦ V || 5 δουκός O: δουκάτου V || 8 ἄς OT: ὡς V: νὰ γένηται, ὡς f || 9 ἐμέ OTV: ἐμοῦ f || 11 μεριδικόν TV: μερδικόν O || 11—12 διὰ τῆς στερεᾶς? || 13 ἀναδιδάξουσιν OTV: ἀναδιδάξουσιν f || 14 ἀφίσω OTV || 15—16 ἐπαναστρέψῃ OT: ἐπιστρέψῃ V || 18 οἰκονόμησα OT: ὀκονόμησα || 21 τετράσ(στ)αρον OTV: τετράσαρον f || 22 ὀσπίτιον O: ὀσπιτίου TV || 26 ὅτι—αὐτόν TV: om. O || 28 μέγας OTV: ὁ μέγας f || 30 παπᾶν OT: παπᾶν VD: πασᾶν C | ἐπεὶ TV: om O || 31 μουσκαράκια OT: μουσχαράκια V || 32 λογατόρους OT: ῥογατόρους V || 34 θέλη, θέλω scripsi: θέλλη θέλλουν OT: θέλει θέλουν V || 35 θέλουν ἦσθεν V: θέλλε ἦσθεν OT.

6. Vine și-mi spune: „În ce privește demnitatea de mare contostaul, împăratul hotărăște că, deoarece socrul său este mare contostaul, nu te va milui nici pe tine, nici pe altul cu această demnitate; dar să-ți dea pe cea de mare primicer, care este și înaintea acesteia“. Eu însă am grăit către el: „Chiar de-ar fi și înaintea marelui duce, nu o vreau, pen- 5
tru că o are și altul“. Cu aceasta ne-am despărțit.

7. Iar eu, sfātuindu-mă cu rudele și prietenii și căsașii mei, am crezut că e mai bine ca în privința demnităților să nu mai mă interesez, dar să plec în Moreea și în Cipru și să iau cu mine și pe feciorul meu, un băiat strălucit, care întrecea aproape pe toți cei de o seamă cu el; 10
și să iau o parte bună din averea-mi mișcătoare și să plecăm pe uscat, ca să vadă locurile și să-i fie de învățătură la o-ice-i de folos în viață; și după cum ne vor îndruma planurile sultanului și, dacă ar fi să fie cazul, să-mi las feciorul cu averea în Moreea, la rudele lui drepte din- 15
spre mamă, sau să se întoarcă iarăși cu mine. Această considerație a muiat-o și pe maică-sa, anume teama de război, și s-a arătat înțeleasă cu plecarea mea.

8. După ce am făcut toate pregătirile cuve-
nitate de drum și nu mai lipseau decât scrisorile, 20
intrigi mărunte într-una din zile, mergînd eu la palat, am intrat în camera împăratului, cum o făceam de obicei. Și cum nu l-am găsit acolo pe împărat, întrebînd mi s-a spus că vorbește cu popa Antoniu Rodeul în tetrasaron,¹ în altă odaie aproape de camera lui. Și aștep-
tînd puțin, iată că și împăratul, pufnind de mînie, zice către mine: „Îl văzuși — și trec peste înjurătură — pe cancelarul² nostru?! Tu ai cerut demnitatea de mare contostaul și eu i-am spus: „Aceasta nu 25
voiesc să i-o dau nici lui, nici altcuiva“, pentru motivele pe care le-am spus. Dar i-am zis despre cea de mare logofăt! Iar dînsul a spus că marele stratopedarh Paleolog va merge să se prăpădească dacă te pun și pe tine în rang înaintea lui. Și astăzi a trimis pe oaia de popă Antoniu, că deoa-
rece a cerut să-i ridic în rang de cinste pe vițelandrii lui, cere pe întîiul 30
să-l facem mare logofăt, iar pe cel de-al doilea mare contostaul, pentru că acela stă acum și în fruntea lefegiiilor³, ceea ce ține de serviciul ace-
lui rang de demnitate.

9. Drept aceea, îți spun că acelora, dacă vrea, le voi da alte dem-
nități, dar mai mici, fiind însă încă peste vrednicia lor, iar tu primești 35

¹ Clădire cu patru caturi.

² Vezi XXXIII, 4.

³ Lefegii, *ρογάτοροι*, *λογάτοροι*, erau ostașii mercenari frînci (apusenii) intrați în serviciul bizantinilor; vezi. I. B. Παπαδοπούλου, *Αί περί Φραντζή διατριβαί*, Atena, 1957, p. 8. Codinos ed. Bonn 33. 17.

σὺ δὲ ἔχε τὸ τοῦ μεγάλου λογοθέτου. Τοῦτο δὲ μόνον σὲ ζητῶ, ὅτι διὰ
πολλὰ τοῦ καιροῦ καὶ τῶν ἀρχόντων αὐτῶν αἷτια νὰ μηδὲν με προσκυνή-
σης εἰς παράστασιν ἑορτῆς ὑπὲρ αὐτοῦ, ἀμὴ νὰ σε τὸ γράψῃ ὁ γραμματι-
κὸς ἐν τοῖς πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου καὶ τὴν ῥήγεναν καὶ ἀπλῶς πρὸς
5 πάντας, οὓς μέλλει γράψειν, ὅτι ἔρχεται αὐτοῦ ὁ μέγας λογοθέτης. Καὶ
σὺ πάλιν θέλεις τὸ γράψειν ἐδῶ πρὸς ἐμὲ καὶ τοὺς σοὺς· καὶ θέλεις τὸ
βάλλειν εἰς τὸ στόμα τους καί, ἂν τοὺς φανῇ δριμὺ ἢ πικρὸν, τέλος θέ-
λουν τὸ καταπιεῖν”.

10 10. Ἐγὼ δὲ ἀπελογησάμην· „Πολλὰ τὰ ἔτη τῆς ἁγίας βασιλείας
σου, ἀμὴ δέομαί του καὶ παρακαλῶ, ὅτι δι’ ἐμὲ μηδὲν ἐνί τίποτε, ὁποῦ
νὰ προξενήσῃ λύπην, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ τὸ δέρμα μου ἀφαίρεσε, ἂν ἤμπο-
ρῇ νὰ ἐνί πρὸς εἰρήνην καὶ εὐφροσύνην τῆς ἁγίας βασιλείας σου”. Κἀ-
κεῖνος ὀρίζει· „Ὡς καλὸς ὑποχείριος λέγεις, πλὴν μηδὲν τὸ ἔχεις τίποτε·
πρὸς γὰρ τὰς ὑπολήψεις αὐτῶν τῆς πρὸς σε τάχα φιλίας καὶ τοὺς τρό-
15 πους των ἀπιδῶν ἐλυπήθηκα. Ἀμὴ λάλησόν μοι ἐδῶ τὸν γραμματικόν·
τις ἐνί αὐτοῦ”; Καὶ ἀποκριθεὶς τις ἀπῆλθε καὶ ἐλάλησεν αὐτόν.

11. Καὶ ὡς ἦλθεν, ὀρίζει πρὸς αὐτόν· „Εἶπομεν πρὸς σε, πρὸς τίνα
καὶ τίνα νὰ γράψῃς <γραφᾶς> πιστώσεως, ὅτι θέλει μαθεῖν· καὶ γράψε,
ὅτι θέλει μαθεῖν παρὰ τοῦ μεγάλου λογοθέτου τοῦ δεῖνός. Καὶ ἐὰν ζῶμεν
20 καὶ παρέμπροσθεν, θέλω τὸν γράψειν καὶ συγγενεῖν εἰς τὴν πομπὴν ἐκει-
νων, ὁποῦ νὰ το κακίσουν. Μόνον καὶ σὺ ἔχε τοῦτο, γραμματικέ, ὡσὰν
ἀπόκρυφον μέχρι τινός.”

12. Καὶ ἐξοικονομήσας τοὺς ὀρισμοὺς ἔλαβον αὐτοὺς καὶ σήμερον
νὰ προσκυνήσω καὶ αὔριον ὁμοίως. „Καὶ ὅτι ὁ ἀμηνᾶς ἐξῆλθε τῆς
25 Ἀνδριανουπόλεως καὶ ἔρχεται· καὶ ἄς ἴδωμεν, μὴ ποτε καὶ καθ’ ὄδον
συναντήσῃ σοὶ τι ἀπευκταῖον”.

XXXV, 1. Ἴδου τῆ κς^η Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἐξηκοστοῦ ἔτους ἦλθεν
ὁ ἀμηνᾶς καὶ ἔπεσεν εἰς τὸ Στενόν, ἵνα ἐκεῖσε κτήσῃ τὸ κάστρον· καὶ
σήμερον νὰ ἴδωμεν καὶ αὔριον καὶ ὅτι διὰ τῆς στερεᾶς οὐδὲν τυχάνει,
30 ἐπεὶ ἐπικίνδυνον θέλει εἶσθην· ἴδου εὐρεῖν θέλομεν πλεύσιμον.

2. Τὸν Ἰούνιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπεσκεπάσθη ἡ μάχη καὶ πηλαλή-
σαντος φασάτου, οὓς ἐξῶθεν εὗρεν, ἀπῆρε καὶ τὴν πόλιν ἀπέκλεισε. Καὶ
τελεύσας τὸ κάστρον, τῆ λα^η τοῦ Αὐγούστου ἐγερθεὶς ἀπ’ ἐκεῖ, ἐλθὼν
ἔπεσεν εἰς τὰς σούδας τῆς πόλεως.

1 *post* ἔχε *add.* καὶ C: *om.* OTVD | ζητῶ σέ T || 5 μέλλει OT: μέλλω V ||
7 δριμὺ f: δριμὴν OT: δριμὴν V || 9, 12 βασιλείας σου OT: σοῦ βασιλείας V ||
11 ἀφαίρεσε| ἀφέρεσε OT: ἀφαίρησε V || 11—12 ἴμπορεῖ O: ἴμπορη T: ἴπορη V || 12 *post* ἁγίας
σου βασιλείας *iterum scr.* (10) ἀμὴ — τίποτε *punctisque del.* D || 13 ὀρίζει OTVC:
om. D | τίποτες T || 15 λάλησον OV: κάλεσον f || 18 γραφᾶς πιστώσεως| πιστώ-
σεως V: πιστῶσ O: πιστ T: πιστῶσιν f | θέλει OTVD: θέλεις C | μαθεῖν OT: μά-
θην V || 19 θέλει f: θελλ OT: θέλω V | ἐὰν ζῶμεν OT: ἂν ζῶμεν V || 20 θέλλω OT:
θέλεις V | συγγενὴν OTV || 21 ὡς σάν OT: ὡς ἂν V || 25 Ἀνδριανουπόλεως
OT: Ἀδριανουπόλεως V | μήποτε OVD: *om.* C | 26 συναντίσε OT: συναντήσε V |
ἀπευκταῖον TV: ἀπεκταῖον O || 27 *mg. int.* κέφ. μὰ VD: *om.* OTC | ἐξηκοστοῦ OT:
ξ-ου V || 28 κτήσῃ OT: κτίσῃ V || 29 νὰ ἴδωμεν καὶ αὔριον OT: καὶ αὔριον ἴδωμεν V |
οὐδὲν V: οὐδὲ OT || 30 εἶσθην V: ἦστέν OT.

demnitatea de mare logofăt. Atîtea numai îți cer că, avînd în vedere împrejurările și pe anumiți mari dregători, pentru multe motive, la serbarea de recepție să nu-mi faci închinare pentru aceasta, dar diacul, în toate scrisorile către frații mei și către regină, să-ți pună acest titlu și, răspicat spus, către toți către care ar avea să scrie, că vine marele 5 lui logofăt. Și tot așa și tu îl vei scrie aici către mine și către toți ai tăi; și îl vei pune și în gura lor și, dacă li se va părea ceva neplăcut și amar, pînă la urmă o vor înghiți-o“.

10. Iar eu am întîmpinat: „Mulți ani să trăiești, sfînta ta maies-tate, dar eu te rog și iar te rog ca din cauza mea nimic să nu se întîmple 10 ce ar putea să te supere, ci mai degrabă să fiu jupuit și de piele, dacă poate fi sfîntei tale maiestăți spre liniște și bucurie“. Și el îmi răspunde: „Grăiești ca un bun slujitor, dar de asta să nu ai nici o grijă; numai că, uitîndu-mă cum înțeleg ei, chipurile, prietenia față de tine și cum se poartă, m-am supărat. Dar chiamă-mi-l încoace pe diac! Cine-i aici?“ 15 Și cineva, răspunzîndu-se, s-a dus și l-a chemat.

11. Și cum a veniț îi porunci: „Ți-am spus către cine și cine să scrii scrisori de încredințare că va afla, și scrie că va afla de la marele logofăt cutare. Și dacă o vom mai apuca, voi scrie că a fost împreună 20 și la trimiterea lor, pentru ca să aibă ce huli. Numai și tu, diece, ține-o această deocamdată în taină“.

12. Și, întocmind pitacele, le-am luat în primire și astăzi să mă închin de plecare și mîine așijderea. „Și că sultanul a pornit din Adri-anopol și vine; și las să vedem, ca nu cumva și pe drum să dea peste 25 tine vreo nenorocire!“

1452

Războiul de cucerire
începe

XXXV, 1. Iată că la 26 martie din același an șasezeci¹ a venit sultanul și a picat la strîmtoarea Bosforului, ca să zidească acolo cetate. Și azi să vedem și mîine și că pe uscat nu se poate face nimic, deoarece va fi cu primejdie, iată că vom căuta să plecăm pe mare. 30

1452

2. În iunie același an, războiul a izbucnit pe față și armată năvă-lind cu mare iuțeață, pe care i-a găsit afară i-a luat și orașul l-a blocat. Și, săvîrșind cetatea la 31 august, s-a ridicat de acolo și, venind, a năvă-lit asupra palisadelor orașului.

¹ 6960.

3. Καὶ τῆ γ^η τοῦ Σεπτεβρίου μηνὸς τοῦ ξα^{ου} ἔτους διέβη εἰς τὴν Ἄνδριανούπολιν, ὡς φαίνεται, ὅτι τὰς δύο ἡμέρας αὐτὰς ἵνα κρυφίως ἴδῃ τὸ κάστρον καλῶς καὶ τὰ τοῦ κάστρου.

4. Καὶ τῷ αὐτῷ χρόνῳ φθινοπώρῳ ἦλθεν ὁ Τουραχάνης μετὰ καὶ 5 τῶν υἱῶν αὐτοῦ καὶ πολλοῦ φωσάτου εἰς τὸν Μορέαν, ἐν ᾧ καιρῷ καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐάλω ὑπὸ τῶν Μοραϊτῶν.

5. Καὶ τῆ ιζ^η τοῦ Ἰαννουαρίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐγεννήθη καὶ ὁ τῶν Παλαιολόγων γένους διάδοχος καὶ κληρονόμος ὁ κύρ Ἀνδρέας ὁ Παλαιολόγος.

10 6. Καὶ τῆ δ^η τοῦ Ἀπριλλίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἦλθε πάλιν ὁ ἀμηρᾶς καὶ παρέπεσε τὴν Πόλιν πολιορκῶν τὴν πόλιν πᾶσι τρόποις καὶ πάσαις μηχαναῖς διὰ τε γῆς καὶ θαλάσσης, περικυκλώσας καὶ τὰ 1η' μίλια τῆς πόλεως, τετρακοσίων πλευσίμων ὄντων ἀπὸ τὴν θαλασσαν μικρῶν καὶ μεγάλων, διακοσίων δὲ χιλιάδων ἀνδρῶν ἀπὸ τῆς στερεᾶς, 15 ἐχούσης τῆς πόλεως, τῆς τοσαύτης εἰς μέγεθος, ἄνδρας πρὸς ἀντιπάρταξιν ὄψογ' ἄνευ τῶν ξένων μόλις ὄντων σ^{ων} ἢ μικρόν τι πρὸς.

7. Ἐγνων οὖν ἐγὼ τοῦτο οὕτως ἔχον ἀπὸ αἰτίας τοιαύτης. Τοῦ γὰρ βασιλέως προστάξαντος τοῖς δημάρχους ἔγραψεν εἰς ἕκαστος τὴν δημαρχίαν αὐτοῦ ἀκριβῶς τοῦ δυναμένου σταθῆν ἐν τῷ καστρῷ κοσμικοῦ καὶ 20 καλογέρου καὶ τί καὶ τί ἄρμα πρὸς ἄμυναν νὰ ἔχη εἰς ἕκαστος αὐτῶν καὶ φέροντες, εἰς ἕκαστος τῶν δημάρχων δέδωκε τὸ κατάστιχον τῆς αὐτοῦ δημαρχίας τῷ βασιλεῖ.

8. Εἶτα ὀρίζει πρὸς ἐμέ· „Αὕτη ἡ δουλεία πρὸς σὲ ἀφορᾷ καὶ οὐ πρὸς ἄλλον τινὰ διὰ τὸ ἐπίστασθαί σε καὶ καλῶς ἀριθμεῖν καὶ καλῶς φυ- 25 λᾶσσειν τὰ φυλακῆς δεδόμενα καὶ ἀπόκρυφα· καὶ λαβὲ τὰ κατάστιχα καὶ καθίσας εἰς τὸ ὀσπίτιόν σου, λογάριασε ἀκριβῶς, πόσοι εἰσὶν ἄνθρωποι καὶ πόσα ἄρματα καὶ πόσα κοντάρια καὶ πόσα σκουτάρια καὶ πόσα τοξάρια.“ Καὶ ἐκτελέσας τὸν ὀρισμὸν αὐτοῦ φέρων δέδωκα τῷ αὐθέντῃ μου καὶ βασιλεῖ τὸ καταστιχόπουλον μετὰ λύπης καὶ σκυθρωπό- 30 τητος ὅτι πολλῆς. Καὶ ἔμεινεν μόνον ἐν ἀποκρύφῳ ἢ ποσοτῆς εἰς ἐκεῖνον καὶ ἐμέ.

9. Καὶ τῆ κθ^η Μαΐου, ἡμέρα γ^η, ὥρα τῆς ἡμέρας ἀρχῆ ἀπῆρε τὴν Πόλιν ὁ ἀμηρᾶς, ἐν ἣ ὥρα καὶ ἀλώσει τῆς πόλεως καὶ ὁ μακαρίτης αὐθέντης μου καὶ βασιλεὺς κύρ Κωνσταντῖνος σκοτωθεὶς ἀπέθανεν, ἐμοῦ

1 *mg.* 'αυγ' OT: 1453 V | *mg. int.* κεφ. μβ' VD: *om.* OTC | Σεπτεβρίου μηνός OT: Σεπτεβρίου V || 2 Ἀνδριανούπολιν OT: Ἀδριανούπολιν V || 3 *post* κάστρον *add.* ὁμοίως V: *om.* OT || 4 φθινοπώρα OT: μετοπώρα V || 5 ᾧ O: ᾧ δη V || 7 *mg. int.* κεφ. μγ' VD: *om.* OC || 8 καί, O: *om.* V | *post* διάδοχος *add.* καὶ τῶν Ῥωμαίων μικροῦ τούτου σπινθήρος εἶθε διάδοχος TV: *om.* O || 11 ὁ ἀμηρᾶς OT: ὁ Μεσμέτ ἀμηρᾶς V || 12 πάσαις V: πᾶσι OT || 12 καὶ τὰ OT: τὰ V || 13 ἀπὸ τὴν θάλασσαν OT: διὰ θαλάσσης V || 15 πρὸς OT: *om.* V || 19 τοῦ δυναμένου... κοσμικοῦ καὶ καλογέρου OTV: τοὺς δυναμένους... κοσμικοῦ καὶ καλογέρου f || 21 φέροντες OTVC: φέροντος D || 23 ἐμέ OT: με V || 25 λάβε OTV || 26 σου OT: μου V || 29 καταστιχόπουλον OT: κατάστιχον V || 30 ὅτι OV: *om.* T || 33 ὁ ἀμηρᾶς OT: *om.* V || 33—34 αὐθέντης — ἀπέθανεν OT: ὁ αὐθέντης μου κύρ Κωνσταντῖνος βασιλεὺς ὁ Παλαιολόγος σκοτωθεὶς V.

- 1452 3. Și la 3 ale lunii septembrie din anul 61¹ a trecut spre Adrianopol, pentru ca, pe cît se pare, în cele două zile să vadă bine pe ascuns cetatea și condițiile de apărare ale cetății.
- 1452 4. Și în același an toamna a venit Turachan dimpreună cu feciorii lui și cu multă armată asupra Moreii; cu prilejul acesta a fost luat și feciorul lui prizonier de către moreiți.
- 1453 5. Și la 17 ianuarie din același an s-a născut chir Andrei Paleologul, urmașul și moștenitorul neamului Paleologilor.
6. Și la 4 ale lunii aprilie din același an a venit din nou sultanul și a năvălit asupra Constantinopolului, împresurînd orașul în toate chipurile și cu toate mașinăriile de război dinspre uscat și mare, încunjurînd cele 18 mile ale orașului; și erau dinspre mare patru sute de corăbii, mici și mari, iar dinspre uscat două sute de mii de bărbați, în timp ce orașul, atît de mare ca întindere, avea spre apărare 4773, fără de străini, care abia erau 200 sau ceva puțin peste 200.
7. Și eu știu că aceasta era așa din următorul fapt. Împăratul a poruncit dimarhilor și fiecare a însemnat în scris amănunțit despre dimarhia sa [cartierul] pe cei ce puteau sta la apărarea cetății, mirean și călugăr, și ce fel de arme poate avea fiecare din ei; și au adus și au dat fiecare dintre dimarhi împăratului catastihul despre dimarhia sa.
8. După aceea îmi porunci mie: „Această treabă te privește pe tine, și nu pe altcineva, pentru că te pricepi bine și la socotit și păstrezi bine tainele care trebuie păzite; ia deci catastihele și, stînd acasă, socotește exact cîți oameni sînt și cîte arme și cîte lănci și cîte scuturi și cîte arcuri“. Și executînd-i porunca, am adus și am dat cu multă durere și față posomorîtă domnului meu împăratul caiețelul; și suma a rămas în taină, știind-o numai el și eu.
- 1453 9. Și la 29 mai, într-o zi de marți, la începutul zilei, sultanul a cucerit Constantinopolul și, la cucerirea orașului, în aceeași oră a murit ucis întru fericire răposatul domnul meu împăratul chir Constantin:

¹ 6961 (1 septembrie 1452—31 august 1453).

πλησίον αὐτοῦ οὐχ εὐρεθέντος τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ, ἀλλὰ προστάξει ἐκείνου εἰς ἐπίσκεψιν δῆθεν ἄλλου μέρους τῆς πόλεως, ἰού, ἰού κάμοι, τῆς προνοίας οὐκ εἶδ' εἰς τίνα με καιρὸν φυλαττούσης.

10. Ἦν δὲ ἡ πᾶσα ζωὴ αὐτοῦ δὴ τοῦ μακαρίτου βασιλέως καὶ μάρτυρος χρόνοι μθ' καὶ μῆνες γ' καὶ ἡμέραι κ', ὧν ἦν βασιλεὺς χρόνους δ', μῆνας δ' καὶ ἡμέρας κδ', ὄγδοος βασιλεὺς τοῦ γένους αὐτοῦ τῶν Παλαιολόγων ὑπάρχων. Ὁ γὰρ α-ος ἦν Μιχαήλ, ὁ β-ος Ἀνδρόνικος, ὁ γ-ος Μιχαήλ, ὁ δ-ος Ἀνδρόνικος, ὁ ε-ος Ἰωάννης, ὁ ς-ος Μανουήλ, ὁ ζ-ος Ἰωάννης καὶ ὁ ὄγδοος Κωνσταντῖνος. Ἦρχον δὲ καὶ ἐβασίλευον ταύτην 10 δὴ τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ τούτων γένος τῶν Παλαιολόγων χρόνους ἑκατὸν ἐνενήκοντα τέσσαρας καὶ μῆνας δέκα καὶ ἡμέρας δ'.

11. Ἄλοὺς οὖν ἐγὼ καὶ πάντα τὰ δυσχερῆ καὶ κακὰ τῆς αἰχμαλωσίας ὑπενεγκὼν ὁ ἄθλιος, τέλος ἐξαγορασθεὶς τῇ α^η Σεπτεβρίου τοῦ ξβ-ου 15 μου ὑπὸ γερόντων καὶ καλῶν Τουρκῶν ἀλωθέντων καὶ παρ' αὐτῶν πάλιν πραθέντων εἰς τὸν τοῦ ἀμηρᾶ μεραχούρην, ἤγουν κόμητα τῶν αὐτοῦ ἀλόγων, ὅς καὶ πολλὰς καὶ καλὰς ἄλλας τῶν ἀρχοντισσῶν ἠγόρασε καὶ πολ- 15 λὰ ἐκέρδισεν ἐπ' αὐταῖς.

12. Τοῦ δὲ κάλλους καὶ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν τῶν παιδίων μου οὐ δυ- 20 ναμένου κρυβῆναι, μαθόντος περὶ αὐτῶν τοῦ ἀμηρᾶς ἀπῆρεν αὐτὰ δοῦς πρὸς τὸν μεραχούρην ἄσπρας χιλιάδας πολλὰς. Ἐναπέμεινε δὲ ἡ ἀθλία μήτηρ μόνη μετὰ μιᾶς καὶ μόνης ἀνατροφῆς αὐτῆς, αἱ δὲ ἄλλαι διεμερί- 20 σθησαν.

XXXVI, 1. Ἐρωτήσῃς δ' ἂν τις, καὶ τί ἐγεγόνει παρὰ τοῦ βασι- 25 λέως τὸν δία μέσον καιρὸν τῆς μάχης, ἐν ᾧ δὴ χρόνῳ καὶ καιρῷ ὁ ἀμηρᾶς παρεσκευάζετο, καὶ τί πρὸς βοήθειαν ἐποίησαν οἱ ἔξωθεν χριστιανοί;

2. Καὶ τῶν μὲν ἔξωθεν Χριστιανῶν, δῆλόν ἐστιν, ὅτι οὐδὲ τίποτε, 30 ἀλλὰ μᾶλλον καὶ εἰς τὸν τῆς Σερβίας δεσπότην Γεώργιον ἀποσταλεῖς ἄρχων τοῦ ἀμηρᾶ, ἵνα γένηται μέσος εἰς ἀγάπην μετὰ τῶν Οὐγκρῶν, ἦν ἀνατεθειμένος ὁ μετὰ τοῦ ἀποκρισιάρχου τοῦ ἀπερχομένου γραμματικὸς Χριστιανὸς παρὰ τινῶν Τουρκῶν τῶν τῆς βουλῆς, ἵνα εἴπῃ τῷ δεσπότη 35 καὶ ποιήσῃ τρόπον ἀναβολῆς εἰς τὴν ἀγάπην, ὅτι, ἂν γένηται ἡ μετὰ τῶν Οὐγκρῶν ἀγάπη, εὐθὺς ὑπάγει ὁ ἀμηρᾶς κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἐκεῖνος λόγον οὐκ ἐποιήσατο, οὐκ εἰδότες τοῦ ἀθλίου, ὅτι, ἂν 35 τυχὸν ἀφαιρεθῇ ἡ κεφαλὴ σώματος, τὰ μέλη εἰσι νεκρᾶ.

3 εἶδ' OT: οἶδα V || 4 μακαρίτου OT: ἀοιδίμου V || 4—5 καὶ μάρτυρος OT: κυροῦ Κωνσταντίνου V || 5 ἡμέραι V: ἡμέραις OT: ἡμέρας CD || 11 τέσσαρας OT: τεσσάρεις V | δ' OT: τέσσαρας VD: τέσσαρες C || 12 *mg. int.* κέφ. μδ' VD: *om.* OTC | ἐγὼ OT: κάγω V || 13 *mg. vnd'* OT: 1454 V | Σεπτεβρίου OT: Σεπτεμβρίου V || 15 καὶ καλῶν OT: *om.* V || 16 μεραχούρην TV: μελαχούρην O || 17 ἄλλας TV: *om.* O || 19 δὲ OT: δὴ V || 20 κρυβῆναι OVC: *om.* D || 21 μεραχούρην TV: μελαχορην O | δὲ OT: γὰρ V || 24 δ' OV: δὲ T || 27 οὐδὲ τίποτε OT: οὐδέποτε V || 29 μέσος OTVD: μέσον C | ἀγάπην OTVC: ἀ=D (*linea desinente*) || 30 ἀνατεθειμένος f: ἀνατεθημένος OTV || 31 Τουρκῶν OTV: Τούρκων f || 33 τῶν Οὐγκρῶν OT: τῶν Τουρκῶν καὶ Οὐγκρῶν V | ἀμηρᾶς OT: Τουρκῶς V || 35 ἡ V: *om.* OT.

eu în ora aceea nu mă aflam lângă el, ci din porunca lui am fost în inspecție, vezi doamne, în altă parte a orașului; vai de mine, și de mine că n-am știut pentru ce vremuri mă păstrează providența!

10. Iar toată viața acestui întru fericire răposat împărat și martir a fost 49 de ani, 3 luni și 20 de zile, din care a domnit 4 ani, 4 luni și 5 24 de zile, fiind al optulea împărat din neamul lui, al Paleologilor. Căci primul a fost Mihail, al doilea Andronic, al treilea Mihail, al patrulea Andronic, al cincilea Ioan, al șaselea Manuil, al șaptelea Ioan și al optulea Constantin. Și au domnit și au fost împărați în acest Constantinopol din neamul acestor Paleologi o sută nouăzeci și patru de ani, 10 zece luni și 4 zile.

1453 11. Iar eu, fiind luat prizonier și îndurînd, nenorocitul de mine, toate neajunsurile și relele robirii, în sfîrșit răscumpărat, am ajuns cu bine la 1 septembrie din anul 62¹ la Mistra; iar soția și copiii mei au fost robiți de către niște turci bătrîni buni și iarăși vînduți de ei 15 merahurului sultanului, adică marele comis peste caii lui; acesta a mai cumpărat și alte multe femei nobile frumoase și a cîștigat mult la vînzarea lor.

12. Iar frumusețea și celelalte bune însușiri ale copiilor mei nepuțînd rămîne ascunse, sultanul aflînd despre ei, i-a luat, dîndu-i merahurului [marelui comis] multe mii de arginți. Iar nenorocita mamă a rămas singură cu o singură femeie care a crescut-o, iar celelalte au fost despărțite.

XXXVI,1. Și s-ar putea întreba cineva: și ce-a făcut împăratul în timpul pînă la luptă, 25 în vremea și timpul în care sultanul își făcea pregătirile de război, și ce-au făcut spre ajutor creștinii din alte țări?!

2. Dar e lucru lămurit că din partea creștinilor din alte țări nu s-a făcut nimic, ci mai degrabă, și cînd un mare dregător de-al sultanului fusese trimis la despotul Gheorghe al Serbiei, ca să mijlocească pace cu ungurii și unii turci din cei din divan încredințaseră diacului creștin 30 care era cu solul ce pleca misiunea să-i spună despotului și să facă fel și chip de amînare a păcii, pentru că de se face pace cu turcii, sultanul de îndată pornește asupra Constantinopolului, acela n-a suflat un cuvînt, nenorocitul nedîndu-și seama că, dacă se întîmplă și va fi luat capul trupului, mădularele rămîn moarte.

¹ 6962 (1 septembrie 1453 — 31 august 1454).

3. Εἰς τὴν Βενετίαν καὶ βουλῆς γενομένης μεγάλης ἀντέστη ὁ δόξ Φραντζέσκω Φούσκαρις οὐ κατ' ἄγνοίαν, — καὶ γὰρ καὶ ὁ βασιλεὺς κύρ Ἰωάννης ὠρίζε μας, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι οἱ ἰδόντες καὶ ὀμιλίσαντες αὐτόν, ὅτι φρονιμώτερον ἄνθρωπον εἰς τὴν Ἰταλίαν οὐκ εἶδον, — ἀλλὰ διὰ κακίαν
 5 καὶ φθόνον· οὐκ οἶδε γὰρ ὁ φθόνος προτιμᾶν τὸ συμφέρον. Ἦν δὲ τὸ αἷτιον τοῦτο· τοῦ Ἀλωῖζου Διέδου ἐκείνου μέσου γεγονότος, ἵνα ὀμακαρίτης αὐθέντης μου κύρ Κωνσταντίνος, δεσπότης ὢν καὶ εἰς τὸν Μορέαν αὐθέντης εὐρισκόμενος, ἐπάρη εἰς γυναῖκαν αὐτοῦ δὴ τοῦ δουκὸς τὴν θυγατέραν καὶ μετὰ πολλῆς προικὸς, ὁ αὐθέντης μου οὖν οὐ διὰ τοῦτο, ἀλλὰ διὰ τὸ γενέσθαι οἶονεὶ καὶ αὐτὸς καὶ ὁ τόπος αὐτοῦ μετὰ τῆς
 10 Βενετίας ἔν, συνεκατέβαινε τὸ τοιοῦτον συμπενηρίον, ἐμοῦ πλέον τῶν ἄλλων συναινοῦντος τοῦτο καὶ ἀναγκάζοντος· καὶ ἰδοὺ ἦν, ἵνα γίνηται.

4. Ὡς δὲ βασιλεὺς ἐγεγόνει καὶ εἰς τὴν Πόλιν ἀπῆλθε, τοῦτο ἦν
 15 πάλιν ἀνοίκειον. Τίς γὰρ τῶν τῆς πόλεως ἀρχόντων ἢ ἀρχοντισσῶν κυριαν καὶ δέσποιναν κατεδέξατο Βενετικού θυγατέραν, ἐνδόξου μὲν ἴσως καὶ δουκός, ἀλλὰ προσκαιρίως; ἢ τοὺς γαμβροὺς τοὺς ἄλλους αὐτοῦ ὡς συγγάμβρους ἢ τοὺς υἱοὺς ὡς γυναικαδελφοὺς τοῦ βασιλέως; Λοιπὸν τοῦτο γυρεύσαντος ἀπεπέμφθη καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος ἐχθρός. Καὶ πολλὰ
 20 εἰπόντων τῶν ἀρχόντων τοῦ Ἀλωῖζου Λουρδᾶ καὶ Ἀντωνίου Διέδου καὶ ἄλλων πολλῶν καὶ ἀποδειξάντων, ὅτι, ἂν ἀλωθῆ ἢ Κωνσταντινούπολις, εἰς πολλὴν ζημίαν θέλει εἰσθεν καὶ τῆς αὐθεντίας αὐτῶν, οὐκ ἴσχυσαν.

5. Ἡ ἐκκλησία τῆς Ῥώμης καὶ τί περὶ τούτου ἐφρόντισεν; Εὐρεθέντος καὶ γὰρ τοῦ καρδηναλίου Ρωσσίας εἰς τὴν Πόλιν, μέσος ἐγὼ
 25 παρ' αὐτοῦ γέγονα εἰς τὸν αἰοίδιμον καὶ μακαρίτην αὐθέντην μου τὸν βασιλέα, ἵνα γένηται πατριάρχης· καὶ τὰ καὶ τὰ γένωνται παρ' αὐτοῦ καὶ τοῦ τότε πάπα, ἢ κἂν ἐκ δευτέρου νὰ μνημονευθῆ ὁ πάπας.

6. Καὶ πολλῶν λόγων καὶ βουλῆς καὶ μελέτης γενομένης ἔδοξε τῷ
 30 αἰοιδίμῳ βασιλεῖ, ὅτι τὸ ἔν νὰ λείψῃ παντελῶς, διότι πατριάρχου γενομένου ἔνι χρεία πάντες, ἢ νὰ πειθῶνται αὐτῷ, ἢ ἐχθρα νὰ γένηται καὶ πόλεμος μέσον αὐτοῦ καὶ τῶν μὴ πειθομένων αὐτῶν. Καὶ εἰς τοιοῦτον καιρὸν, ὅπου μᾶς ἐπεμβαίνει ἔξωθεν πόλεμος, νὰ ἔχωμεν καὶ ἔσωθεν πόλεμον, πόσον κακόν· τοῦ δὲ μνημοσύνου, ἅς γένηται διὰ τὴν ἐλπίδα τῆς βοήθειας ἡμῶν εἰς ἀνάγκην. Καὶ ὅσοι ποιήσουν τοῦτο εἰς τὴν Ἁγίαν

1—2 ὁ δόξ (δοῦξΤ) Φραντζέσκω Φούσκαρις ΟΤ : ὁ τοῦ τότε καιροῦ δοῦξ Φραγκίσκο (Φραγκίσκος C) Φούσκαρι V || 3 αὐτόν ΟΤ : αὐτῷ || 8 γυναῖκαν O : γυναῖκα V || 9, 16 θυγατέραν ΟΤ : θυγατέρα V | καὶ O : om. V || 10 αὐτὸς ΟΤ : αὐτόν V || 11 συμπενηρίον ΟΤV : συμπεθέριον C : συμπεθερίον D | ἐμοῦ ΟΤ : ἐμοῦ καὶ V || 15 πάλιν ΟΤ : πάλιν πάνυ V | τίς ΟΤV D : τῆς C || 16 κατεδέξατο ΟΤ : καταδέξεται V || 18 συγγάμβρους ΟΤ : συγγαμβροὺς V | γυναικαδελφοὺς ΟΤV : γυναικαδέλφους f || 18 Λοιπὸν — 19 ἀπεπέμφθη ΟΤ : Λοιπὸν πάλιν τοῦτο γυρεύσαντα ἀπεπέμφθη (= μφη D)V || 20 Λουρδᾶ; ΟΤ : Λαορεδάνου V : Λαουρεδάνου CD || 22 εἰσθεν V : ἦσθεν ΟΤ || 24 καὶ γὰρ ΟΤ : γὰρ καὶ V || 26 καὶ τὰ καὶ τὰ O : καὶ τὰ TV || 29 παντελῶς ΟΤ : παντὲς V || 30 πάντες ΟΤ : οἱ πάντες V || 31. post. πόλεμος add. μεγάλος V : om. ΟΤ || 32—33 πόλεμον O : μάχην V || 33 κακόν O : τὸ κακόν V.

3. La Veneția s-a ținut și Marele Consiliu și dogele Francesco Fuscare a fost contra, nu din neștiință — căci și împăratul chir Ioan ne spunea, dar și alții care l-au văzut și au vorbit cu el, că n-au văzut în Italia om mai cuminte — , ci din răutate și invidie; căci invidia nu știe să dea precădere la ceea ce-i de folos. Iar pricina a fost aceasta: 5 știutul Aloizo Diedo a fost mijlocitor ca întru fericire răposatul oblăduitor al meu chir Constantin, când era despot și se găsea domnind în Moreea, să ia de femeie pe fata dogelui și cu zestre multă; și atunci oblăduitorul meu, nu pentru aceasta, ci pentru ca și el și țara sa să devină 10 una cu Veneția, s-a coborât la o cuscrenie ca aceasta, eu fiind mai mult decît alții de această părere și că trebuie s-o facă. Și iată că era să se înfăptuiască.

4. Când însă ajunsese împărat și a mers în Constantinopol, aceasta nu se mai potrivea. Căci cine dintre marii demnitari ai capitalei sau 15 din soțiile lor ar fi primit de doamnă și împărăteasă pe fata unui venețian, se poate că plin de mărire și doge, dar vremelnic?! Sau celelalte rude ale lui ca rudenii sau pe feciorii drept cumnați ai împăratului?! Prin urmare, stăruind pentru aceasta, a fost respins și omul a devenit 20 dușman. Și marii dregători Aloizo Lurda și Antonio Diedo și mulți alții au adus multe argumente și au dovedit că, dacă Constantinopolul va fi cucerit, va fi spre marea pagubă și pentru stăpînirea lor, dar n-au izbutit.

5. Iar biserica Romei, ce grijă a avut pentru această primejdie? Găsindu-se în Constantinopol cardinalul Rusiei¹, eu am fost din par- 25 tea lui mijlocitor pe lîngă în veci neuitatul întru fericire răposatul oblăduitorul meu împăratul, ca să fie patriarh, și atunci el și papa din acea vreme au să facă aceea și aceea pentru întîmpinarea primejdiei, chiar dacă papa ar fi să fie pomenit în locul al doilea la ieșirea cu sfințele daruri.

6. Și făcîndu-se multă discuție și sfătuindu-se și chibzuindu-se, în veci neuitatul împărat a hotărît ca una să nu se facă nicidecum, pentru 30 că devenind patriarh toți trebuie sau să asculte de el, sau să-i fie dușmani, și are să fie mare luptă între el și cei care nu l-ar urma. Și într-un timp ca acesta, când dinafară ne așteaptă război, să ne învrăjbim și înăuntru, cită nenorocire! Iar cît despre pomenire, să se facă în vederea nădejzii de ajutor pentru noi la nevoie; și oricîți vor face această în

19 Lurda OT: Laoredano V: Laoredano CD.

¹ Isidor

Σοφίαν, οἱ ἄλλοι θέλωσιν εἶσθεν ἀναίτιοι καὶ εἰρηνικοί. Καὶ γενομένου τῆ ἰβ⁷ Δεκεμβρίου μηνός, διέβησαν ἰδοῦ μήνες ἕξ καὶ τοσοῦτον λόγον ἐποιήσαντο ὑπὲρ βοήθειας, ὅσον ἐποιήσατο ὁ σουλτάνος τοῦ Κάρεως.

7 Ἀπὸ δὲ τῆς Σερβίας δυνατοῦ ὄντος νὰ ἀποστείλῃ χρήματα καὶ κρυφίως ἀπὸ πολλὰ μέρη καὶ ἀνθρώπους ὁμοίως δι' ἄλλου τρόπου, εἶδε τίς ἓνα ὄβολον; Ναί, ἀληθῶς ἔστειλαν πολλὰ καὶ χρήματα καὶ ἀνθρώπους εἰς τὸν ἀμηνῶν πολιορκουῖν τὴν πόλιν. Καὶ ἐθριάμβευσαν αὐτοὺς οἱ Τοῦρκοι καὶ ἔδειξαν, ὅτι „ἰδοῦ καὶ οἱ Σέρβοι καθ' ὑμῶν εἰσι.“

8. Τίς τῶν Χριστιανῶν ἢ τάχα τοῦ βασιλέως τῆς Τραπεζούντος ἢ τῶν Βλαχῶν ἢ τῶν Ἰβήρων ἀπέστειλαν ἓνα ὄβολον ἢ ἓνα ἀνθρώπον εἰς βοήθειαν ἢ φανερώς ἢ κρυφίως;

9. Οἱ Οὐγγαροὶ ἔστειλαν ἴσως ἀποκρισιarioύς, λέγοντες ὅτι „σωζομένου τοῦ νὰ ἔχετε καὶ μετὰ τῆς Πόλεως ἀγάπην, ἐποιήσαμεν καὶ ἡμεῖς μεθ' ὑμῶν τὴν ἀγάπην· εἰ δ' οὖν, θέλομεν τὴν χαλάσειν“. Ἦλθε τὸ ἀποκρισιarίκιον σχεδὸν κατὰ τὴν ἐβδομάδα, ἐν ἣ ἔμελλον, ἵνα πολεμήσουν, καί, εἰ μὲν ἐπάρουν αὐτήν, ἵνα εἰπῶσι πρὸς αὐτούς· „Ἰδοῦ ἀπήραμεν αὐτήν καὶ ὑμεῖς ἀπέλθατε καί, ὡσὰν θέλετε, ἔχετε ἡμᾶς ἢ ἀγάπην ἢ μάχην.“ Ὁ δὲ καὶ ἐγένετο· καὶ τοῦτο πρὸς ἐκείνους ἐῤῥεθη· Εἰ δὲ καὶ οὐδὲν τὴν ἔπερνον, νὰ σηκωθῶσι καὶ νὰ εἰπῶσιν, ὅτι „καὶ διὰ τὴν ὑμῶν ἀγάπην καὶ τὸν λόγον τῆς συμφωνίας ἐσηκώθημεν.“ ἢ καὶ νὰ ποιῆ καὶ ἀγάπην, ὡς ἠκούομεν, ὅτι ἔλεγεν, ὅτι „ἂν οὐδὲν ἐπάρω αὐτήν, ἐῤῥος νὰ ποιήσω ἀγάπην, ὃ τι εἰς πᾶσάν μου τὴν ζωὴν νὰ ἴσταται“.

10. Ὁ δὲ μακαρίτης καὶ αὐθέντης μου ὁ βασιλεὺς, τί οὐκ ἐπραξε κρυφίως καὶ φανερώς πρὸς βοήθειαν τοῦ ὀσπιτίου αὐτοῦ καὶ τῶν Χριστιανῶν ἢ τῆς ζωῆς αὐτοῦ; Ἦ ἐνεθυμεῖτο ὅτι, ἐὰν ἐπισυμβῇ τίποτε, νὰ φύγῃ, δυνατοῦ καὶ εὐκόλου ὄντος;

11. Τίς γὰρ ἠπίστατο τῶν ἄλλων πάντων πάρεξ τοῦ Καντακουζηνοῦ Ἰωάννου καὶ ἐμοῦ, ὅτι ὁ Ἰάγκος προεζήτησε νὰ τὸν δώσῃ ἢ τὴν Σηλυβρίαν ἢ τὴν Μεσεμβρίαν καὶ νὰ ἐνι εἰς τῶν ὑποχειρίων αὐτοῦ καὶ πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ ἐκείσε ἔχῃ καὶ εἰς καιρὸν μάχης τῶν Τοῦρκῶν νὰ ἐνι ἐχθρὸς ἐκείνων καὶ βοηθὸς τῆς πόλεως. Καὶ ὡς ἐγένετο· ἢ υἷα-

1 θέλωσιν εἶσθεν V : θέλλ ἦσθεν OT | ἀναίτιοι V : ἀναιτοὶ OT || 2 μηνός Δ : om. V | μήνες ἕξ OT : ἕξ μῆνες V || 3 : ὁ σουλτάνος τοῦ Κάρεως OT : ὁ τῆς Αἰγύπτου σουλτάνος V || 4 νὰ ἀποστείλῃ OT : τοῦ ἀποστείλαι V || 5—6 ἴδε τίς OTV : εἶδε τίς f || 7 ἀμηνῶν OT : Τοῦρκον V || 10 Βλαχῶν OTV | ἀπέστειλαν OT : ἀπέστειλεν V || 11 *post.* κρυφίως *add.* τῷ ἀγίῳ ὀσπιτίῳ τούτῳ V : om. OT || 12 Οὐγγαροὶ O : Οὐγγροὶ T : Οὐγκροὶ V | ἀποκρισιarioύς OT : ἀποκρισιarίον V || 13 ἔχετε OT : ἔχητε V : ἔχητε f. || 14—15 τὸ ἀποκρισιarίκιον OT : δὲ τὸ ἀποκρισιarίκιον V || 15 ἐβδομάδα OT : ἐβδομάδα || 15—16 πολεμήσουν V : πολεμήσουσιν OT || 17 ἀπέλθατε OTV : ἀπέλθετε f || ἐκείν(ους) OT : ἐκείνον || 19 καὶ OT : om. V || 20 ὑμῶν TV : ἡμῶν O | ποιῆ] ἐποίει OV || 22 εἰς πᾶσάν OT : εἰ (ἢ C) ἀπασάν V || 24 αὐτοῦ] αὐτοῦ OV : καὶ αὐτοῦ V || 27 ἠπίστατο] *vide p.* 104, 4 *et* 7 : ἐπίστατο OV : ἐπίσταται T | Καντακουζηνοῦ OV : Κατακουζηνοῦ T || 28 καὶ ἐμοῦ TV : om. O || 28—29 Σηλυβρίαν OTV : Σηλυβρίαν f || 29 Μεσεμβρίαν (ειD) αν OTV : Μεσημβρίαν f || 30 ἔχῃ] ἔχει OT : ἔχειν V || 30—31 Τοῦρκῶν OTV || 31 ὡς ἐγένετο ἢ μάχῃ OT : γενομένης τῆς μάχης V.

Sfânta Sofia, ceilalți nu vor avea nici un motiv și vor sta liniștiți. Și s-a făcut la 12 ale lunii decembrie și iată că s-au scurs șase luni și au vorbit despre ajutor tot atîta cît a vorbit sultanul din Cairo.

1452 7. Iar din Serbia fiind cu puțință a trimite bani, și în taină din multe părți, și oameni așijderea într-alt chip, cine a văzut un singur 5 ban? Da, într-adevăr au trimis sultanului care impresura orașul și bani mulți, și oameni. Și turcii i-au purtat în alai și au spus-o pe față: „Iată și sîrbii sînt împotriva voastră!”

8. Cine dintre creștini sau poate de-ai împăratului din Trapezunt sau dintre vlahi¹ sau iviri au trimis în ajutor un ban sau un om, fie pe 10 față, fie într-ascuns?

9. E drept că ungurii au trimis soli [la turci], spunînd că, „sub condiția că țineți pace și cu Constantinopolul, am făcut și noi pace cu voi, de altcum o vom strica-o“. Solia a venit aproape în săptămîna în care avea de gînd să dea atacul, și dacă ar lua orașul să le spună: 15 „Iată că l-am luat și voi plecați și, cum vreți: țineți pace cu noi sau faceți război!“ Aceasta s-a și întîmplat; și aceasta li s-a spus. Iar dacă n-ar lua orașul, să plece și să spună: „Și pentru pacea cu voi, și pentru înțelegerea ce o avem, am plecat“; sau să și facă pace, pentru că, după 20 cum se auzea, spunea: „Dacă nu iau orașul, am să fac pace de îndată, care să țină toată viața mea“.

10. Iar întru fericire răposatul oblăduitorul meu împăratul ce n-a făcut, în taină și pe față, pentru ajutorarea casei lui și a creștinilor sau a vieții sale? Sau s-a gîndit că, dacă s-ar întîmpla ceva, să fugă, 25 puțînd-o face cu ușurință?

11. Căci dintre toți ceilalți, afară de Cantacuzino Ioan și cu mine, cine știa că Iancu ceruse de mai înainte să-i dea Silimvria sau Mesemvria și să fie unul din supușii lui și să aibă acolo mulți oameni de-ai săi și la vreme de război cu turcii să le fie dușman lor și orașului de ajutor:

3 din Cairo] Careului OT: Eghiptului V.

¹ Nu poate fi vorba decît de Țara Românească.

χη, ἐδόθη αὐτῷ ἡ Μεσέμβρια καὶ τὸ χρυσόβουλλον δι' ἐμοῦ ἐγράφη· καὶ ὁ γαμβρὸς Θεοδοσίου τοῦ Κυπρίου, ὁ τοῦ Μιχαήλου υἱός, ἐκόμισεν εἰς ἐκεῖνον.

12. Τίς ἠπίστατο τὴν τοῦ ῥηγὸς ζήτησιν τῶν Καταλάνων, ὅτι νὰ
5 δοθῆ πρὸς ἐκεῖνον ἡ Λήμνος καὶ νὰ ἐνι κατὰ τῶν Τουρκῶν ἐν τῇ θαλάσ-
ση αἰεὶ καὶ ὑπὲρ τῆς Πόλεως ἐν ἀνάγκῃ βοηθός; Καὶ ἐπράττετο.

13. Τίς ἠπίστατο, ὅσα δὴ καὶ χρήματα καὶ ἐπαγγελίας δέδωκε καὶ
ἔστειλεν εἰς τὴν Χίον διὰ τοῦ Γαλατᾶ, ἵνα στείλωσιν ἀνθρώπους καὶ οὐκ
ἔστειλαν;

14. Τίς καὶ νηστείας καὶ δεήσεις ἐποιεῖτο καὶ δι' ἑαυτοῦ καὶ διὰ
10 τῶν ἱερέων διδοὺς αὐτοῖς χρήματα, ἢ τοῖς πτωχοῖς πλείω ἐθεράπευσεν,
ἢ ἐπαγγελίας ἐποιήσατο πλείους εἰς θεὸν εἰς τὸ ἐλευθερωθῆναι τοὺς Χρι-
στιανοὺς ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας τῶν Τουρκῶν; Ἄλλ' ὅμως πάντα ταῦτα
μὲν παρεῖδε θεός, τίσι κρίμασιν, οὐκ οἶδα, τὰ δὲ ἠγνοοῦσαν οἱ ἄνθρωποι
15 καὶ ἕκαστος ἔλεγε κατ' ἐκεῖνου τὸ ἠθέλεν. Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον τοῦ
λόγου ἐπανέλθωμεν.

XXXVII, 1. Τῷ αὐτῷ δὴ φθινοπώρῳ τοῦ ξβ^{ου} ἔτους δηλονότι τε-
λείως ἐπανεστήσαν οἱ τοῦ Μορέως Ἀλβανῖται κατὰ τῶν δεσποτῶν καὶ
ἀθθεντῶν αὐτῶν καὶ τόν, οὐκ οἶδα τί εἰπεῖν, Καντακουζηνὸν Μανουήλ
20 δεσπότην τάχα πεποιήκασι.

2. Τὸν δὲ Δεκέμβριον τοῦ αὐτοῦ χρόνου ἐλθόντος πάλιν τοῦ υἱοῦ
τοῦ Τουραχάνη μετὰ φωσάτου ὑπὲρ βοήθειας τῶν δεσποτῶν καὶ κακώσαν-
τος μικρὸν τοὺς Ἀλβανίτας καὶ τὸν αἰχμάλωτον αὐτοῦ ἀδελφὸν χάριτα
λαβὼν ἐπανεστρεψεν.

3. Ἐν ᾧ δὴ χρόνῳ καὶ μηνὶ ἀνεῖλεν αὐτοχειρῖα τὸν φίλτατόν μου
25 υἱὸν Ἰωάννην ὁ ἀσεβέστατος καὶ ἀπηνέστατος ἀμηρᾶς ὡς δῆθεν βουλη-
θέντος τοῦ παιδὸς τοῦτο ποιῆσαι κατ' αὐτοῦ, — οἶμοι τῷ δυστυχεῖ καὶ
ἀθλίῳ γενέτη, — χρόνου ὄντος ιδ^{ου} καὶ μηνῶν ἡ' παρὰ ἡμέραν, φρόνημα
καὶ κορμὶν ἔχων πολῶ πλειόνων χρονῶν.

4. Τῷ αὐτῷ δὴ Δεκεμβρίῳ καὶ εἰς τὸ Λεοντάριν ἀπῆλθον κἀγὼ καὶ
30 τὸν δεσπότην κῦρ Θωμᾶν τὸν πορφυρογέννητον προσεκύνησα· καὶ εἰς
τὴν δουλοσύνην αὐτοῦ με προσεδέξατο καὶ τὸ χωρίον Κέρτεζιν εὐεργέ-
τησεν ἀργυροβούλλῳ· καὶ πρὸς τοὺς δεσπότης Σερβίας, τὸν συμπένθερον

1 Μεσέμβρια OT : Μεσέμβρια V : Μεσημβρία f | χρυσόβουλλον OT. || 4 et 7 ἠπίστατο OT : ἐπίστατο V || 4 ῥηγὸς ζήτησιν τῶν Καταλάνων OT : Καταλάνων ῥηγὸς ζήτησιν V || 5, 13 Τουρκῶν OT : ἀσεβῶν V || 8 ἵνα — ἀνθρώπους OT : om. V || 10 καὶ OT : om. V || 13—14 πάντα ταῦτα μὲν OT : ταῦτα πάντα, τὰ μὲν V || 15 ἐκεῖνου OT : ἐκεῖνον V || 15—16 τοῦ λόγου ἐπανέλθωμεν O : ἐπανέλθωμεν τοῦ λόγου V || 17 mg. int. κεφ. με' V : om. OC | φθινοπώρῳ OT : μετοπώρῳ | δηλονότι OT : δηνότι V || 17—18 τελείως O : τελέως TV || 19 Καντακουζηνὸν OV : Κατακουζηνὸν T | Μανουήλ OT : Μανοήλον V || 21 χρόνου OT : ἔτους V || 22 post Τουραχάνη add. τοῦ Ἀμάρη V : om. OT | φωσάτου OT : φουσάτου V || 22 μικρὸν OV : μικρόν τι T | χάριτα O : χάριταν TVD : χάλιταν || 25 χρόνῳ OT : ἔτει B : ἔτος VD || 26—27 βουληθέντος OT : βουληθὲν V || 27—28 ἀθλίῳ καὶ δυστυχεῖ T || 28 χρόνου OTV : χρόνων f | ιδ^{ου} V : ιδ OT | ἡ' OTVD : om. C || 29 κορμὶν O : κορμὴν TV | χρονῶν OT : χρόνων V || 31 κῦρ OTV : κύριον CD || 32 Κέρτεζην (τασιν f) εὐεργέτησεν OT f : Κερδεζ(ΞC)ιν παρ' αὐτοῦ εὐεργετήθη V || 33 συμπένθερον OTVD : συμπέθερον C.

Și cînd războiul a izbucnit, i s-a dat Mesemvria și hrisovul a fost scris de mine; iar ginerele lui Teodosiu din Cipru, feciorul lui Mihail, i l-a dus.

12. Cine știe de cererea regelui catalanilor¹, ca să-i dea insula Lemnos și să fie pe mare mereu contra turcilor și Constantinopolului 5 de ajutor la nevoie? Și s-a făcut.

13. Cine știe ce promisiuni a făcut și cîți bani a trimis prin Galata la Chios; ca să trimită oameni și n-au trimis?!

14. Cine ținea posturi și făcea rugăciuni, și el însuși și prin preoți, 10 dîndu-le bani, sau cine a alinat mai mult suferințele săracilor, sau cine a făcut mai multe făgăduințe lui Dumnezeu pentru izbăvirea creștinilor de sub robia turcilor? Ci totuși toate acestea Dumnezeu le-a trecut cu vederea, prin ce judecăți nu știu, iar oamenii nu le știau și fie- 15 care grăia contra lui ce voia. Ci să ne întoarcem la subiectul povestirii.

1453 XXXVII,1. În aceeași toamnă, a anului 62² adică, s-au răscolat cu totul albanezii din Moreea contra despoților, domnitorii lor, și l-au făcut, nu știu ce să mai spun, chipurile despot pe Cantacuzino Manuil. 20

1453 2. Iar în decembrie din același an, venind iarăși feciorul lui Tura- chan cu armată în ajutorul despoților, a făcut albanezilor puțină stricăciune și, drept mulțumită, luînd în primire pe fratele său, care căzuse prizonier³, s-a întors.

3. În anul și luna aceasta, nelegiuitul și cruntul sultan l-a omorît 25 cu mîna lui pe preaiubitul meu fiu Ioan, chipurile pentru că băiatul ar fi voit să facă aceasta contra lui — vai de mine, vai, nefericitul și nenorocitul părinte! Și era băiatul de 14 ani și 8 luni fără o zi, la minte și la trup fiind de ani cu mult mai mulți.

1453 4. Tot în decembrie am plecat și eu la Leon- 30
În slujba despotului
Toma dari, de m-am închinat despotului chir Toma porfirogenitul și m-a primit în serviciul său și mi-a făcut danie printr-un hrisov cu pecete de argint⁴ satul Chertezi.
1454 Și m-a pregătit ca la primăvară, în același an, să plec la despoții Ser-

17 feciorul OT: Omar, feciorul V.

¹ Alfonso al V-lea de Aragon, rege în Sicilia și în Neapole. Vezi Laonic Chalcocondil, p. 163—164.

² 6962 (1 septembrie 1453 — 31 august 1454).

³ Vezi Ducas XXXV, 4 și Laonic Chalcocondil, p. 224, l.

⁴ Vezi p. 53, nota 5.

καὶ γαμβρὸν αὐτοῦ, ἐτοίμασεν ἀπελθεῖν με τῷ ἔαρι τοῦ αὐτοῦ ἔτους διὰ πολλὰς καὶ ἀναγκαίας δουλείας καὶ ὀφελίμους ἀμφοτέρων, τούτου λέγω καὶ κάκεινων.

5 Καὶ ὀρθωθεὶς ἀπῆλθον καὶ εἰς τὴν Μεθώνην, ἵνα διὰ τοῦ πλευσίμου ἀπέλθω εἰς τὸ Ῥαούζη καὶ ἀπὶ ἐκεῖ εἰς τὴν Σερβίαν, εἰ καὶ ἐσκόπει, εἰς τὸν Μορέαν μὲν τοῦ γυναικαδελφοῦ αὐτοῦ, Κεντηρίωνος υἱοῦ τοῦ πριγκίπου, ἀπὸ τὴν φυλακὴν τοῦ Χλουμουτζίου φυγόντος καὶ σύγχυσιν ποιήσαντος εἰς τὴν τόπον, τοῦ δὲ ἀμηνᾶ κατὰ τῆς Σερβίας ἀπελθόντος, ἐν ᾧ δὲ καιρῷ καὶ τὸν Ὁμόμβρυδον ἀπῆρεν.

10 6. Ὡς δὲ πλεόν τὸ τῆς Σερβίας οὐκ εἶχε καιρὸνπραχθῆναι, ἀπῆλθον διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Πάτραν. Καὶ ἀπ' ἐκεῖ περάσας ἀπὸ τὴν Βοστίτζαν πέρα, τῇ α^η Σεπτεβρίου τοῦ ξγ^{ου} ἔτους ἀπῆλθον εἰς τὴν Ἄνδριανούπολιν καὶ ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὴν Αἴνον, ἵνα ἀποκρῦφως διαβιβάσω καιρὸν, ἕως οὐ ἀπὸ τοῦ τῆς Σοφίας μέρους ἐπαναστρέψῃ ὁ ἀμηνᾶς καὶ ὁ 15 τὴν ἀθλίαν τῶν παίδων μου μητέραν ἔχων εἰς χωρίον μεραχούρης αὐτοῦ εἰς τὴν Ἄνδριανούπολιν ἔλθῃ. Ἦν καὶ ἐξαγοράσας, ἐπιστρέψαντός μου εἰς τὴν Ἄνδριανούπολιν, ἀλλὰ δὴ καὶ τὴν μετ' αὐτῆς Χρυσοβεργίαν, ἐν τῇ Πάτρᾳ τὸν Φευρούριον ἐπανέστρεψα μετ' αὐτῶν, πολλὰ κακοπαθήσας καὶ ἐξοδιάσας.

20 7. Τὸν δ' Ὁκτώβριον, ἐν ᾧ δὴ ἐγὼ εἰς τὰ περὶ τὴν Ἄνδριανούπολιν διέτριβον, ἔλθόντος τοῦ Τουραχάνη μετὰ καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ καὶ πολλοῦ φασάτου ὑπὲρ βοήθειας τῶν αὐθεντῶν καὶ δεσποτῶν, τοὺς Ἄλβανίτας ἐδόולωσαν. ὅπωςδὴποτε κακώσαντες, καὶ τὸν ψευδοδεσπότην ἐδίωξαν.

25 8. Ἐν ᾧ δὲ χρόνῳ καὶ τῇ β^α Ἰαννουαρίου ἐγεννήθη καὶ τῷ δεσπότη κῦρ Ἰωάννῃ καὶ ὁ κῦρ Μανουήλ ὁ Παλαιολόγος.

9. Καὶ τὸν Σεπτέβριον τοῦ ξδ^{ου} ἔτους ἀπέθανε Θάμαρ ἡ καλή μου θυγάτηρ ἐν τῷ τοῦ ἀμηνᾶ σαραγίῳ λοιμῶδει νόσῳ, — ἰού, ἰού μοι τῷ ἀθλίῳ γενέτη, — οὔσα χρονῶν ιδ^{ων} καὶ μηνῶν ε'.

30 10. Ἐμοῦ δὲ τοῦ ἀθλίου οὐκ εἰδότης τοῦτο τῇ κε^η τοῦ Ὁκτωβρίου ἀπεστάλην ἀποκρισιάρης εἰς τὴν αὐθεντίαν τῶν Βενετικῶν, δουκὸς ὄντος αὐτοῦ δὴ τοῦ Φραντζέσκω Φούσκαρι· ὅφ' ὧν καὶ ἐτιμήθηκα καὶ εὐεργετήθηκα καὶ διὰ χρημάτων καὶ γραμμάτων.

1 ἐτοίμασεν OT : ἠτοίμασεν V | αὐτοῦ OT : om. V || 5 Ῥαούζη OT : Ῥαούζη V || 6 γυναικαδελφοῦ OV | Γκεντηρίωνος O : Κεντυ(η C) ρίανος V || 7 πριγκίπου V || 8 ἀμηνᾶ OT : Τούρκου V || 9 τὸν Ὁμόμβρυδον OTV : τὸ Ὁμόμβρυδον f || 10 mg. int. κεφ. μζ' VD : om. OTC || 12 mg. υνε' OT : 1455 VC : om. D || 12—13, 16 Ἄνδριανούπολιν OT : Ἄδριανούπολιν V || 14 ἀμηνᾶ (ἀΟ)ς OT : Τούρκου V || 15 μεραχούρης TV : μελαχούρης O || 20 Ὁκτώβριον OT : Ὁκτώμβριον V | τὰ περὶ OT : om. V || 22 φασάτου OV : φουσάτου T || 23 ἐδόולωσαν OTV : ἐδόουλευσαν CD || 25 τῇ ιβ^η OT : ιβ' V || 27 mg. υνε' OT : 1456 V | mg. int. κεφ. μζ' VD : om. OTC | Σεπτέβριον OT : Σεπτέμβριον V || 28 θυγάτηρ OV : θυγατέρα T | ἀμηνᾶ OT : Τούρκου V | σαραγίῳ OT : σεράργιῳ V || 29 χρονῶν OT : χρόνων V || 30 κε OIVD : κδ C | Ὁκτωβρίου OT : Ὁκτώμβριου V || 31 ἐστάλην T | ἀποκρισιάρ(ης) OT : ἀποκρισιάρης V | Βενετικῶν OT : Βενετιῶν V || 32 Φραντζέσκω Φούσκαρι OT : Φραγκ(γC) ἰσκού Φόσκαρι V || 33 διὰ O : om. V.

biei, la cuscrul și ginerele său, avînd de îndeplinit multe și neapărate misiuni și de folos amîndurora adică lui și acelora.

5. Și, refăcut, am plecat la Methone, ca pe mare să plec la Rauzi (Ragusa) și de acolo în Serbia, deși se știa că, pe de o parte, în Moreea 5 fratele soției lui, feciorul principelui Centirione, era fugar din închisoarea de la Chlumuți și a provocat tulburări în țară, iar pe de altă parte sultanul plecase contra Serbiei, cînd a luat și Omobridon¹.

1454 6. Iar cum nu mai era vremea potrivită să îndeplinesc misiunea 10 în Serbia, am plecat pe mare la Patra. Și de acolo, trecînd de la Vostița dincolo², am plecat la 1 septembrie din anul 63³ la Adrianopol și de acolo la Enos, ca să rămîn un timp într-ascuns, pînă ce sultanul se va fi întors din părțile Sofiei și va fi venit la Adrianopol merahurul lui, care 15 avea într-un sat pe nenorocita mamă a copiilor mei. Și, întorcîndu-mă la Adrianopol, am răscumpărat-o pe ea, dar și pe Chrisoverghina, care era cu dînsa; și după multe suferințe și mari cheltuieli, m-am întors 1455 cu ele în februarie la Patra.

1454 7. Iar în octombrie, cînd eu mă aflam cu treburile mele pe la Adri- 20 anopol, a venit Turachan cu feciorii lui și cu multă armată într-ajutorul despoților domnitori și i-a supus pe albanezi și, făcînd oricum stricăciuni, l-au alungat pe pseudodespotul.

1455 8. În acest an, la 2 ianuarie, i s-a născut despotului chir Toma 25 și chir Manuil Paleologul.

1455 9. Și în septembrie din anul 64⁴ a murit Tamar, buna mea copilă, în seraiul sultanului de boala ciumii — oh, oh, mie, nenorocitul părinte! Și era de 14 ani și 5 luni.

10. Iar eu, nenorocitul de mine, neștiind nimic de asta, am fost 30 trimis la 25 octombrie sol la stăpînirea venețienilor, doge fiind același Francesco Fuscari, și mi s-a făcut mare cinste și în bani și cu scrisori.

¹ Omobridon e probabil Novobrod; comp. Laonic Chalcocondil, p. 240, 31—241, 9; și Critobul, I 8, 4 și 9, 5

² Peste golful de Corint, d.n Pelopones în Grecia de mijloc

³ 6963 (1 septembrie 1454 — 31 august 1455).

⁴ 6964 (1 septembrie 1455 — 31 august 1456).

11. Καὶ τῆ 5^η Ἀπριλλίου ἐπανέστρεψα εἰς τὴν Πάτραν, θεοῦ καὶ μόνου βοηθείᾳ ἀπὸ τοῦ ὑπερβάλλοντος τῆς θαλάσσης κακοῦ, οὐπερ καθ' ὄδον ἡμᾶς συνήντησεν.

12. Καὶ τὸν Ἰούλιον τοῦ αὐτοῦ χρόνου ἀπῆρεν ὁ ἀμηρᾶς τὴν πό-
5 λιν τῶν Ἀθηναίων.

13. Τὸν δὲ Ἰούλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπελθόντος τοῦ ἀμηρᾶ εἰς τὸ Μπελγράδον, τὸ πλέον μερικὸν ἀλώσαντος, αὐτὸς τέλος κακῶς ἐδιώχθη παρὰ τῶν εἰς αὐτὸ ἐλθόντων εἰς βοήθειαν, τοῦ Ἰάγκου δηλονότι καὶ τοῦ Καπιστριάνου καὶ ἐτέρων ἀξιολόγων ἀνδρῶν. Καὶ ἠττηθεὶς καὶ τοῦ χρη-
10 σίμου μπεϊλερμπέι αὐτοῦ ἀποθανόντος ὡς φυγὰς ὤχετο.

14. Καὶ τῷ 14^ῳ ἔτει ὁ τοῦ Οὐγγαρίας φωσάτου ἄρχων καὶ κυβερ-
νᾶριος ὁ Ἰαγκος ἐτελεύτησεν, ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτὸς ὁ Καπιστριάνος, ἔτι δὲ καὶ ὁ τῆς Σερβίας ἄρχων καὶ δεσπότης κύρ Γεώργιος ὁ Βούλκος ἐτε-
15 λεύτησε. Καὶ Μαΐου β^α τοῦ αὐτοῦ ἔτους καὶ βασίλισσα ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἀπέθανεν· ἐν ἧ σχεδὸν ἡμέρᾳ καὶ ὥρα διέβη εἰς τὸν ἀμηρᾶν ἡ θυγάτηρ αὐτῆς ἀμήρισα μετὰ τοῦ α^{ου} ἀδελφοῦ αὐτῆς καὶ τυφλοῦ καὶ τοῦ θείου αὐτῆς Θωμᾶ τοῦ Καντακουζηνοῦ καὶ παντὸς τοῦ βίου αὐτῶν, φοβηθέντες διὰ τὸν βίον τῆς μητρὸς τὸν ἀδελφὸν καὶ τὴν νύμφην αὐτῶν.

15. Καὶ τῷ 15^ῳ ἔτει μηνὶ Νοεμβρίῳ καὶ αὐτὸς ὁ δεσπότης Λά-
ζαρος ἀπέθανε· καὶ ὁ ἀμηρᾶς τὸν μπεϊλερμπέιν αὐτοῦ Μεχεμέτην ἀπέ-
20 στείλει, ἵνα, εἰ δυνατόν, τὸ Σμεντόροβον καὶ πᾶσαν δὴ τὴν Σερβίαν μετ' εἰρήνης λάβῃ καὶ ἄλλον ἀντ' αὐτῶν τόπον δώσῃ τῇ γυναικὶ καὶ τοῖς τέκνοις αὐτοῦ δὴ τοῦ Λαζάρου, ὅπερ τότε μὲν οὐ κατώρθωσεν, ἀλλὰ μόνον τὸ Περιστέριν ἀπῆρε προδοσίᾳ, μετὰ τινα δὲ καιρὸν καὶ τὸ Σμεν-
25 τόροβον καὶ τὸν ἄλλον τόπον καὶ ἔδωκε τὴν βασίλισσαν τάχα κάστρα τινά, ἅπερ ὁ ἀμηρᾶς εἰς τὴν Μπόσθαν εἶχε.

XXXVIII, 1. Μαΐῳ 15^ῳ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ ἀμηρᾶς εἰς τὸν Μορέαν ἦλθε καὶ εἰς τὴν Κόρινθον καταλύσας φωσάτον, εἶχε ταύτην ἀποκλει-
σμένην, αὐτὸς δὲ ἐλθὼν ἐπεσεν εἰς τὴν μέσσην τοῦ τόπου· καὶ πάντα τὰ
30 ἐκεῖσε, τὰ μὲν ἠχμαλώτευσεν, τὰ δὲ κατέκαυσε καὶ ἠφάνισεν, ἐξαιρέτως δὲ τὴν Ἀκωβαν, τὸν Ἀετὸν καὶ Πενταχώρια. Καὶ ἐξελθὼν ἐκεῖσε ἦλθε καὶ ἐπεσεν εἰς τὸ Μουχλίν, ὃ δὴ καὶ δέδωκε πρὸς αὐτὸν ὁ καλὸς κάγα-
θὸς Ἀσάνης Δημήτριος.

2 βοηθεία OT: εὐδοκία καὶ βοηθεία V | οὐπερ OVD: οὐ C || 4 χρόνου OT: ἔτους V | ἀμηρᾶς OT: Τοῦρκος || 4—5 πόλιν τῶν Ἀθηναίων OT: τῶν Ἀθηναίων πόλιν V || 6 ἀπελθόντος τοῦ ἀμηρᾶ OT: ἀπῆλθεν ὁ ῥηθεις Τοῦρκος V || 7 Μπελγράδον TV: Μπελοσγράδον O | τὸ — αὐτὸς O: τὸ — ἀλώσαντος τὸ α^{ον} T: καὶ σχεδὸν τὸ πλέον μερικὸν ἀλώσαντος αὐτὸς V || 10 μπεϊλερμπέι V: μπεϊλερμπέι OT || 11 mg. υνζ' OT: 1457 V | mg. int. κεφ. μῆ' VD: om. OTC | Οὐγγαρίας O: Οὐγκαρίας TV || 11—12 κυβερνᾶριος OT: κυβερνοῦρος V || 14 β' O: β^η T: β^α V. || 17 Καντακουζηνοῦ OV: Κατακουζηνοῦ T | αὐτῶν OTV: αὐτοῦ f || 19 mg. υνη' OT: 1458 V | mg. inf. κεφ. μῆ' VD: om. OTC || 20 ἀμηρᾶς OT: Τοῦρκος V | μπεϊλερμπέιν T || 21 Σμεντόροβον OT: Σμα(ε)Cντορωβον V || 25 κάστρα O: κάστρη V || 26 ὁ ἀμηρᾶς O: om. V | Μπόσθαν O: Μπόσθναν V || 28 καταλύσας O: καταλείψας TV || 31 Πενταχώρια TV: πέντε χωρία O || 32 Μουχλίν f: Μουχλῆν OV.

- 1456 11. Și la 6 aprilie m-am întors la Patra, scăpînd numai și numai cu ajutorul lui Dumnezeu de furtuna grozavă a mării ce a dat peste noi în cale.
12. Și în iunie același an, sultanul a luat orașul atenienilor. 5
13. Iar în iulie același an, sultanul mergînd asupra Belgradului și cucerindu-l o bună parte, la urmă dînsul a fost alungat cu rușine de către cei care au venit în oraș într-ajutor, anume Iancu și Capistriani și alți bărbați însemnați. Și, înfrînt fiind și destoinicul său beilerbei murind, a luat-o la fugă. 10
- 1456 14. Și în anul 65¹ s-a săvîrșit din viață comandantul armatei, guvernatorul Ungariei, Iancu², ci și acel Capistriani, dar încă și domnitorul³ Serbiei, despotul Gheorghe Vulc. Și la 2 mai din același an a murit și vasilisa, femeia lui; aproape în aceeași zi și oră, fata ei sultana⁴ 15
- 1457 a trecut la sultan dimpreună cu întîiul ei frate orb și cu unchiul ei Toma Cantacuzino și cu toată averea lor, fiindu-le frică pentru averea mamei lor de fratele și de cumnata lor.
- 1457 15. Și în anul 66⁵, luna noiembrie, a murit și dînsul, despotul Lazăr⁶; și sultanul a trimis pe beilerbeiul Mehemet ca, dacă se poate, 20 să ia pe cale pașnică Smedorovo (Semendria) și chiar toată Serbia, iar femeii și copiilor lui Lazăr să le dea în locul acestora altă țară, ceea ce atuncea n-a izbutit, ci prin trădare a luat numai Peristeri⁷, iar după cîtva timp și Smedorovo și toată țara și vasilisei i-a dat, chipurile, 25 unele cetăți pe care sultanul le avea în Bosnia.
- 1458 **Turcii năvălesc** XXXVIII, 1. La 15 mai din același an
în Moreea sultanul a venit în Moreea; și la Corint lăsînd în tabără armată, îl ținea blocat, iar el însuși, mergînd mai departe, a năvălit în interiorul țării; și toate de acolo unele le-a robit, iar altele le-a ars și nimicit, îndeosebi Acova, Aetos 30 și Pentachoria. Și pornind de acolo a venit și a năvălit la Muchli, pe care i l-a și predat voinicosul Asan Dimitrie.

¹ 6965 (1 septembrie 1456 — 31 august 1457).

² A murit la 11 august 1456 și e înmormîntat, după dorința lui, în Transilvania, la Alba-Iulia.

³ Care se intitula și „despot“, titlu primit de la împăratul bizantin.

⁴ Vezi mai sus, XXXI, 11 și nota: precum și D u c a s, XXXIII, 11 și p 256, 21, și L a o n i c C h a l c o c o n d i l, p. 159. 9.

⁵ 6966 (1 septembrie 1457 — 31 august 1458).

⁶ Lazăr Brancović (1456—1458).

⁷ Vezi D u c a s, XLII, 11, nota.

2. Τὸν Ἰούλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους καὶ ἀπ' ἐκεῖ πάλιν ἐπιστρέψας ὁ ἀμηνῶς ἦλθε καὶ ἔπεσεν εἰς τὴν Κόρινθον, ἣν δὴ καὶ δεδάκασι πρὸς αὐτὸν οἱ γενναῖοι ἄρχοντες ὁ Ἀσάνης Ματθαῖος καὶ ὁ Λουκάνης Νικηφόρος ἐν μηνὶ Αὐγούστῳ 5 ἡ, ὧν ὁ μὲν εἰς τὴν κεφαλὴ εἰς αὐτὴν, ὡς μὴ ὄφελεν, ὁ δὲ Ἀσάνης δραμῶν ἦλθεν εἰς αὐτὴν πρότερον, ἵνα ἡ καλλίω φυλαχθῆ ἢ συντομωτέρως δοθῆ, οὐκ οἶδα, εἰ καὶ δῆλον ἐκ τῶν πραγμάτων.

3. Δεδοκότες οὖν τὴν κεφαλὴν τοῦ σώματος τοῦ Μορέως τὴν Κόρινθον, τάχα καὶ ὀρκωμοτικὰ ἀγάπης πεποιθήκασι, καὶ οὕτως ὅτι καὶ ὁ 10 δεσπότης κύρ Θωμᾶς τὴν Πάτραν δώση μετὰ τῆς περιοχῆς αὐτῆς, ἔτι δὲ καὶ τὰ Καλάβρυτα καὶ τὸ Γρεβενὸν καὶ ἀπλῶς πάντα, ὅσα ὁ μακαρίτης βασιλεὺς κύρ Κωνσταντῖνος δεσπότης ὧν καὶ εἰς τὸν Μορέαν εὐρισκόμενος εἶχεν.

4. Ἄπερ δὴ ἀκούσας ὁ αὐθέντης καὶ κύριος αὐτῶν, — ἦν γὰρ εὐρι- 15 σκόμενος εἰς τὴν Μαντίνειαν πανοικί, — δραμῶν εἰς τὰ περὶ τῆς Τρίπης βουνά, ἔνθα δὴ καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἦν καὶ οἱ ῥηθέντες καταστάται τῶν τοιούτων ἀξιεπαίνων ἔργων ἦλθον, οὐ βουλευσάμενος οὐδ' ἀναβολὴν τὴν οἴανον ποιήσας, ἀλλὰ πέμψας τὸν αὐτοῦ ὄντως μέγαν πριμικήριον τὸν Λάζαρον, πάντα τῷ ἀμηνῶ παραδέδωκεν ὡς λάχανα κήπου. Τὴν 20 αὐτὴν σχεδὸν ἡμέραν καὶ ὁ ἀμηνῶς, ἐπεὶ ἦν ἀναγκαζόμενος ἐξελεῖν διὰ τινὰ αἷτια, καταλείψας Ἀμάρην, τὸν τοῦ Τουραχάνη υἱόν, ἵνα αὐτὰ λάβῃ, ἐξῆλθε τοῦ Μορέως.

5. Τὸν δ' Ὀκτώβριον τοῦ ξξ^{ου} ἔτους ἀποκρισιάρην ὁ ἀμηνῶς ἐστείλην εἰς τὸν δεσπότην κύρ Δημήτριον, ἵνα τὴν θυγατέραν αὐτοῦ εἰς 25 γυναικὰν πέμψῃ αὐτῷ δὴ τῷ ἀμηνῶ· εἰ δ' οὖν, μάχη μέσον αὐτῶν ἔσται.

6. Ὅς δὴ ἀποκρισιάρης καὶ εἰς τὸν δεσπότην κύρ Θωμᾶν ἔλθων, εἰς τὸν Ποντικὸν εὐρισκόμενον, ὄρκους αὐτοῦ ἀπῆρεν ἀγάπης καὶ τὰ μὴ φθάσαντα δοθῆναι κάστρη εἰς τὸν αὐθέντην αὐτοῦ καὶ ἀπῆλθεν.

XXXIX, 1. Τὸν δὲ Ἰαννουάριον μῆνα τοῦ αὐτοῦ ἔτους καὶ ὁ καλὸς 30 κάγαθὸς Λουκάνης Νικηφόρος, ἢ μᾶλλον Μορεοφθόρος, καὶ τῶν πρώτων καὶ πιστῶν ἀρχόντων τοῦ δεσπότης κύρ Δημητρίου λογιζόμενος, καὶ τινες ἄλλοι Ἀλβανιτῶν καὶ Μοραιτῶν, οὓς καὶ αὐτὸς πλέον τὸ εἰς κακίαν ἐκείνων πρόχειρον ὤκονόμησεν, ἔπεισαν τὸν δεσπότην κύρ Θωμᾶν, ἵνα καὶ κατὰ τοῦ ἀμηνῶ καὶ κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἐπανάστασιν ποιήσῃ

1 ἐκεῖ O : ἐκεῖσε TV || 5 ὄφελεν V : ὄφειλε O : ὄφειλε T | ἦλθεν O : εἰσῆλθεν TV | αὐτὴν OV : τὴν T || 5—6 καλλίω OV : καλίον T || 6 συντομωτέρως OT : συντομώτερον V | ἐκ OT : ἐν V || 9 ἀγάπης V : ἀγάπην> OT : ἀγάπην f | καὶ² TV : om. O || 12 βασιλεὺς OT : ὁ βασιλεὺς V || 15 Μαντίνειαν OT : Μαντινείαν V | πανοικί OV : πανικί T || 15—16 Τρίπης OTV || 18 τὴν OTV : τιν' f || 20 αὐτὴν O : δ' αὐτὴν V || 21 αἷτια OT : αἷτιαν V | τοῦ OTVD : om. C || 23 mg. υνθ' OT : 1459 V | mg. int. κεφ. v' VD : om. OTC | Τὸν δ' Ὀκτώβριον OT : Τῷ δ' Ὀκτωμβρίῳ V | ἀποκρισιάρ OT : ἀποκρισιάρηος V : ἀποκρισιάριον f | ὁ ἀμηνῶς OT : ὁ αὐτὸς ἀμηνῶς V || 24 Δημήτριον — 26 κύρ OTVC : om. D || 24 θυγατέραν OT : θυγατέρα VC || 25 αὐτῶν OT : αὐτὸν VC || 26 Ὅς OTVB : ὡς f | ἀποκρισιάρ<ης> OT : ἀποκρισιάρης VC : ἀποκρισιάρης f || 28 κάστρη V : κάστριον OT : κάστρα f || 29 καὶ OT : om. V || 30 μᾶλλον OT : μᾶλλον εἰπεῖν V || 32 αὐτὸς OTV : αὐτοῦς f.

1458 2. Și de acolo sultanul, în iulie același an, întorcându-se iarăși, a venit și a căzut asupra Corintului, pe care i l-au și predat la 6 a lunii august vitejii boieri Asan Matei și Lucan Nichifor; dintre aceștia, unul era guvernator în oraș, după cum n-ar fi trebuit, iar Asan a venit, fuga, 5 de mai înainte în oraș, nu știu dacă să fie mai bine păzit sau mai repede dat, deși din faptele lui e lucru lămurit.

3. Și după ce au dat capul trupului Moreei, Corintul, au făcut, chipurile, și pace cu jurământ, și anume așa că și despotul chir Toma să dea Patra cu împrejurimile ei, dar încă și Calavrita și Grebenon 10 și, într-un cuvânt, toate câte întru fericire răposatul împărat chir Constantin le avea când era despot și se afla în Moreea.

4. Auzind acestea, domnitorul și stăpînul lor — căci se afla la Mantinea cu toată casa — a alergat în munții de pe la Tripi, unde 15 era și fratele său și unde au venit și amintiții înfăptuitori ai unor lucruri de mare fală ca acestea; și fără să se mai chibzuiască și să mai încerce vreo tărăgănare, a trimis pe cu adevărat marele lui primicer Lazăr și toate le-a predat sultanului ca pe niște zarzavate din grădină. Aproape în aceeași zi și sultanul, deoarece pentru oarecare pricină era nevoit 20 să plece, l-a lăsat pe Amar [Omar], feciorul lui Turachan, ca să le ia în primire și a plecat din Moreea.

1458 5. Iar în octombrie din anul 67¹ sultanul a trimis sol la despotul chir Dimitrie ca să-i trimită lui, sultanului, pe fiică-sa de femeie, că altfel război va fi între ei. 25

6. Tot acest sol, venind și la despotul chir Toma, care se afla la Ponticos, i-a luat jurământul de pace, precum și cetățile ce nu au apucat să fie date domnitorului său, și a plecat.

1459 XXXIX, 1. Iar în luna ianuarie din același an și voinicosul Lucan Nichifor sau mai bine între frați 30 zis aducător de pierzare Moreii², el care trecea drept cel dintîi dintre marii dregători credincioși ai despotului chir Dimitrie, și alți cîțiva dintre albanezi și moreiți, pe care tot el i-a pus la cale să se repeadă mai mult spre nenorocirea lor, l-au înduplecat pe despotul chir Toma să facă răscoală și contra sultanului și contra fratelui său și să-și calce, de parcă ar mînca

¹ 6967 (1 septembrie 1458 — 31 august 1459).

² Numele grecesc Νικηφόρος — Nichifor înseamnă „aducător de biruință”; și Sphrantzes face un joc de cuvinte cu Μορσοφθόρος „Aducător de pierzare, distrugător al Moreei”.

καὶ φάγη τοὺς ὄρκους ὡς λάχανα, οὗς πρὸ ὀλίγου μετ' αὐτοὺς ἐποίησεν καὶ ταῦτα, τοῦ ἄλλου ἀγαθοῦ ἀνδρὸς Ἀσάνη Ματθαιοῦ πρὸ ὀλίγου ἀπελθόντος καὶ ὄντος εἰς τὸν ἀμηρᾶν ἀποκρισιarioῦ διὰ τὴν δουλείαν δῆθεν τοῦ συνοικεσίου τῆς ἀνεψιᾶς αὐτοῦ.

5 2. Ἐξελθόντος οὖν τοῦ δεσπότης κυροῦ Θωμᾶ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Φευρουαρίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπὸ τὴν Ἀρκαδίαν καὶ ἐνωθέντος μετὰ τῶν ἐργαζομένων τὰ κατ' αὐτοῦ ἢ καὶ τὰ κατ' αὐτῶν, ὡς ὁ λόγος προῖων δηλώσει, ἀπήραν ἀπὸ μὲν τοὺς Τούρκους τὰ Καλάβρυτα καὶ μόνων ἐκ τῶν κάστρων, ὧν ἐθαῤῥοῦσαν λαβεῖν, ἐξ ὧν ἐκρατοῦσαν οἱ Τούρκοι, ἀπὸ δὲ τοῦ τόπου τοῦ δεσπότης κυροῦ Δημητρίου, ἅπερ αὐτοὶ οἱ ἐργάται τῶν κακῶν ἐκρατοῦσαν ὡς κεφαλαίτικα, ἤγουν Καρύταιναν, Βορδό-
10 νιαν, Καστρίτζαν καὶ ἑτερά τινα· καὶ οὕτως, ἵνα πάλιν ἔχωσιν αὐτοὶ ταῦτα ὡς αὐθένται αὐτῶν, οὐχ ὡς κεφαλάδες.

3. Ἐκατόρθωσαν δὲ οὐδὲν ἄλλο οἱ φρόνιμοι καὶ πρακτικοὶ καὶ γεν-
15 ναῖοι ἄρχοντες, ἢ μόνον ὅτι ἀπήραν κατ' αὐτῶν θεὸν τὸν τοῦ παντός ποιητὴν, αὐθέντην ἐπὶ γῆς ἰσχυρότερον καὶ ἀδελφὸν καὶ αὐθέντην ἐντός τοῦ τόπου, οὐκ ἐνθυμηθέντες οἱ ἄθλιοι οὔτε τοῦ ἀψευδοῦς τὸ λόγιον, ὅτι πᾶσα οἰκία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτὴν ἐρημοῦται οὔτε τὸν παροιμιώδη λόγον τὸν „πρὸς τοὺς δύο οὐδ' Ἡρακλῆς“, ἀλλ' ἐπανεστήσαν καὶ πρὸς
20 τρεῖς καὶ τοιοῦτους.

4. Καὶ τούτων οὕτως προβάντων, πρῶτον μὲν θεὸς παρείδεν αὐτοὺς καὶ τι ἐπράττον, οὐκ ἐγίνωσκον, ἀλλ' ὡς τοὺς ἰχθύας τοὺς μέσον τῆς σαγήνης ὄντας, οἱ ἀγνοοῦσιν, ὅτι πάντες ὁμοῦ ἔλκονται εἰς γῆν, ἐκείνοι δέ, ἕως τοῦτο γένηται, διώκουν καὶ διώκονται καὶ ἀλίσκονται καὶ φθει-
25 ρονται οἱ ἐλάττονες ὑπὸ τῶν μεγαλωτέρων, οὕτω καὶ οὗτοι.

5. Ὁ μὲν γὰρ δεσπότης κύρ Θωμᾶς παρέπιπτε καὶ ἐπολιόρκει τὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, Καλαμάταν καὶ Μαντίνειαν καὶ συνεργοὺς εὔρε πρωτοστράτορα τὸν ἄριστον, πρωτοστράτορα τὸν Σεβαστόπουλον Νικόλαον, μεσάζοντα καὶ σύγγαμβρον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ καὶ τὸν περιπόθητον γυ-
30 ναικοθεῖον, τὸν πλέον Κυδωνίδην ἢ Τζαμπλάκωνα¹.

6. Ὁ δὲ δεσπότης κύρ Δημήτριος πάλιν τὸ Λεοντάρει καὶ τὰ αὐτοῦ καὶ τὸ Πίδημα διὰ τοῦ Παλαιολόγου Γεωργίου, περιποθήτου ἐξαδέλφου καὶ μεσάζοντος τοῦ δεσπότης κυροῦ Θωμᾶ καὶ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ Μποχάλη Μανουήλ, εἰ καὶ ὁ μὲν τάχα ἀπῆρε τὴν Καλαμάταν καὶ τὸ Λεῦ-
35 κτρον καὶ πολὺ τοῦ τῆς Μάνης ζυγοῦ.

1 αὐτοὺς OTV : αὐτῶν f || 3 ἀποκρισιarioῦ OT : ἀκρισιarioῦ V || 6 μηνὸς OT : om. V || 9 κάστρων TV : καστρῶν O || 11 Καρίται(ε)V)ναν OV || 14 δέ OT : οὖν V | οὐδὲν OTVD : om. C || 16 post αὐθέντην add. τὸν f : om. OTV | ἐντός OV : ἐκτός T || 22 τῆς TV : om. O || 24 τοῦτο OT : τούτου V || 27 Καλαμάταν C : Καλεμάταν OTV : Καλομάνταν D || 27—28 πρωτοστράτορα τὸν ἄριστον, πρωτοστράτορα OT : τὸν ἄριστον πρωτοστράτορα V || 28 post. Νικόλαον add. Εἰδαίμονα Ἰωάννην Λέοντα f : (Pseudo = Phrantzes) : om. OTV || 30 Τζαμπλάκωνα V : Τζαπλάκωνα OT || 34 post μεσάζοντος add. ὄντος V : om. OT || 35 Καλομ(μ)O)αταν OT : Καλυμάταν V || 35—36 Λεῦκτρον V : Λεῦτρον OT.

¹ Vide XXIV, 1.

niște zarzavaturi, jurămintele pe care le jurase puțin timp mai înainte cu aceia; și de aceasta s-a apucat, cînd alt prea vrednic bărbat Asan Matei, plecînd puțin mai înainte, era doar în solie la sultan pentru chestiunea căsătoriei nepoatei sale¹.

1459 2. Așadar, despotul chir Toma — pornind în același an, la începutul lunii februarie, din Arcadia și unindu-se cu aceia care puneau în lucrare planurile potrivnice lui sau și lor înșiși, precum cuvîntul înainte o va dovedi — a luat de la turci numai Calavrita dintre orașele pe care le stăpîneau și pe care aveau mare nădejde să le ia, iar din țara despotului chir Dimitrie numai acela pe care făcătorii de rele ei înșiși 10 le dețineau ca teritorii de guvernămînt, anume Caritena, Vordonia, Castrița și altele cîteva; și anume așa ca ei iarăși să le aibă acestea ca domnitori, nu ca guvernatori.

3. Dar deșteptii mari dregători, iscusii și vitejii de ei n-au făcut altă ispravă decît numai că au ridicat asupra lor pe Dumnezeu 15 creatorul universului, pe un domnitor mai puternic pe pămînt și pe fratele domnitor dinăuntru țării; nenorociții de ei n-au vrut să-și aducă aminte de cuvîntul Celui prea adevărat², că toată casa, învrăjbită înăuntru ei, rămîne pustie³, nici de zicala că „față de doi nici Hercule (nu poate izbuti)“, ci s-au răscolat față de trei și încă astfel 20 de trei!

4. Și pornind ei așa, mai întii Dumnezeu și-a întors ochii de la ei și ei nu-și dădeau seama ce făceau, ci ca și peștii care, fiind înlăuntru plasei, nu știu că toți deodată sînt trași la uscat; dar pînă ce aceasta se întîmplă, se urmăresc între ei și cei mici sînt prinși și înghițiți de cei 25 mari; așa făceau și aceștia.

5. Căci despotul chir Toma năvălea și împresura orașele fratelui său, Calamata și Mantinea, și a găsit ajutători în strălucitul protostrator, protostratorul Sevastopol Nicolaie, prim-sfetnic și cumnat al fratelui său și pe preaiubitul unchi al nevestii, mai mult un Chido- 30 nide decît Țamplacon⁴.

6. Iar despotul chir Dimitrie la rîndul său împresura Leondari și ce ținea de el și Pidima prin Gheorghe Paleologul, preaiubitul văr și prim sfetnic al Despotului chir Toma și prin ginerele aceluia Bochali Manuil, deși unul luase, chipurile, Calamata și Leutron și o bună parte 35 din culmea Mani.

31 Țamplacon V: Țaplacon OT.

¹ Vezi mai sus, XXIV, 9.

² Adică Hristos. Vezi **I. B. Παπαδοπούλου Διατριβαί**, p. 125.

³ *Evangelhia* lui Matei 12,25.

⁴ Vezi mai sus XXIV. 1.

7. Τοῦ δὲ δεσπότητος κυροῦ Δημητρίου ἐρχομένου ἐμβῆναι ἐν τῷ Λεονταρίῳ, ὡς ἔμαθε τοῦτο ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ἔδραμε καὶ προλαβὼν ἐσέβη ἐν αὐτῷ· καὶ ἀπέμεινε ἄπρακτος ὁ δεσπότης κύρ Δημήτριος, τοῦ Παλαιολόγου καὶ τῶν Μποχαλέων φυγόντων μόνον καὶ ἀπελθόντων εἰς αὐ-

5 τὸν εἰς τὸν Μυζηθρᾶν ἐπαναστρέψαντα.

8. Ἔτι δὲ καὶ τὸ κάκιστον καὶ ἀφελέστατον γένος τῶν Ἀλβανιτῶν, καιροῦ λαβόμενον τῆς ὑπολήψεως καὶ ἀρπακτικῆς αὐτῶν γνώμης ἀρμοδίου, τί οὐκ ἐπραξαν ἢ τί οὐκ εἰργάσαντο κακόν; Ἀπιστοῦντες γὰρ δις τοῦ σαββάτου, ἀπὸ τὸν ἕνα τῶν αὐθεντῶν εἰς τὸν ἄλλον ἀπήρχοντο· καὶ

10 κάστρα, ὡς ἡ ἐκείνων γλῶσσα, εἰς κεφαλατικά ἀπῆχοντο, εἰ δ' οὖν, εἰς τὸν ἄλλον ἀπήρχοντο καὶ οἱ ἄλλοι πρὸς τὸν ἕτερον τῶν δεσποτῶν ὁμοίως. Διὰ μέσου οὖν, εἴ τι ἄρα καὶ εὕρισκον τῶν ἀθλιῶν τάχα Ῥωμαίων, ἀλλὰ

15 ἀξίως αὐτὰ θρηνήσειεν;

9. Ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι, οἱ εἰς τὴν Κόρινθον καὶ τὸ Μουχλὶν καὶ τὴν Πάτραν εὕρισκόμενοι, καιροῦ λαβόντες δικαίου, τοὺς μὲν αἰχμαλώτιζον, τοὺς δὲ ἀπέκτεινον, τοὺς δ' αὐθέντας καὶ τοὺς ἄρχοντας κατεγέλων, βλέποντες καθ' ἑαυτῶν τὰ ξίφη ὠθοῦντας.

10. Ταύτας δὴ τὰς ἐργασίας κάμου ἐνοήσαντος, εὕρισκομένου μου εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, ἔνθα δὴ καὶ ἐπράττοντο, καὶ τὰ αὐτῶν συμπεράσματα σκοπήσαντος, πρὸ τοῦ ἐξελεῖν τὸν δεσπότην ἀπὸ τῆς Ἀρκαδίας, ἐξῆλθον

20 κάγω, πλάσας αἰτίας τινάς, καὶ ἀπῆλθον εἰς τὴν Πίδασον, ἣν Μεθῶνη καλεῖται, περὶ τὸ τέλος τοῦ Δεκεμβρίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Ἀλλὰ

25 δὴ καὶ ὁ χρήσιμος ἄρχων ἀπὸ τε γνώσεως καὶ πράξεως Γεώργιος ὁ Ῥαοῦλ, καὶ αὐτὸς ἀφείξαι καὶ αὐθέντην καὶ τὰ πλείω τῶν αὐτοῦ, ἦλθε καὶ αὐτὸς ἐν τῇ Μεθῶνῃ.

11. Καὶ καθήμενοι ἀμφοτέρωθεν ἐν λιμένι ἐκαρδοκοῦμεν καθ' ὥραν τὸ τῆς τοιαύτης τρικυμίας τέλος, εἰ καὶ τοῦ θεοῦ μακροθυμήσαντος ἐμάκρυνεν, ἵνα οἱ ἀσύνητοι ποτε συνήσῃσι καὶ οἱ μαροῖ ποτε φρονήσῃσι καὶ

30 ὁμόνοια καὶ εἰρήνη γένηται μέσον αὐτῶν· καὶ τοῦ θεοῦ δεηθῶσιν, ἔτι δὲ καὶ τοῦ ἀμηνᾶ, καὶ ἐλεήσει μὲν αὐτοὺς ὡς ἐλεήμων θεός, προστάξει δὲ καὶ τὸν δήμιον αὐτοῦ ἀμηνᾶν καὶ ἀφήσει αὐτοὺς ζῆσαι πλείονα χρόνον. Τόπον γὰρ καὶ τάξιν ἔχει καὶ αὐτὸς εἰς θεόν, οἷαν οἱ αὐτοῦ δήμιοι πρὸς

35 αὐτόν, οἵτινες πληροῦσι μὲν τῷ θελήματι καὶ τῇ προστάξει αὐτοῦ, εἰσὶ δὲ μισητοὶ καὶ ἀποτρόπαιοι.

2 Λεονταρίῳ OT: Λεονταρι V || 2—3 ἐσέβη V: ἐσέβειν O || 3 ἀπέμεινε OT: ἀπομεινε V || 4 Μποχαλέων OT: Μπουχαλέων V | μόνον OTV: μόνων f || 5 Μυζηθρᾶν OT: Μιζυθρᾶν V || 6 ἀφελέστατον OTV: ἀνωφελέστατον f || 7 ἀρπακτικῆς OT: ἀρπακτικῆς καὶ ἀδίκου VD: ἀδικοῦ C || 8 τι² OV: om. T | εἰργάσαντο f: ἠργάσαντο OTV || 9—10 καὶ κάστρα — 11 ἀπήρχοντο OT: om. VCD || 15 ἀξίως V: ἀξίως OT || 17 Μουχλῆν OTV || 18 αἰχμαλώτιζον OTV: ἡχμαλώτιζον f | ἀπέκτεινον f: ἀπεκταῖνον OTV || 24 τὸ τέλος OTV: τοῦ τέλους f || 30 συνήσῃσι f: συνήσῃσι OTV || 32 ἐλεήσει OTV: ἐλεήσει f | προστάξει OT: προστάξει V || 33 ἀφίση OT: ἀφείση V || 35 τῷ θελήματι καὶ τῇ προστάξει OTV || 36 δὲ OT: δὲ καὶ V.

7. Iar deopotul chir Dimitrie, venind să intre în Leondari, deîndată ce fratele său a auzit aceasta, a alergat și, apucînd să intre el în oraș, despotul chir Dimitrie a rămas fără nici o ispravă, numai Paleologul și Bochaleștii au fugit la el și au plecat cu dînsul care s-a întors la Mistra. 5

8. Dar încă și neamul cel atît de netrebnic și ușuratic al albanezilor, apucînd prilej potrivit cu felul și gîndul lor hapsîn și hrăpăreț, ce n-au făcut sau cîte rele n-au făptuit?! Căci, călcîndu-și cuvîntul de două ori într-o săptămînă, treceau de la un domnitor la altul și orașele, după numele din limba lor, le cereau să fie guvernatori în ele, de altcum treceau la celălalt; și alții tot așa la altul dintre despoți. Și între timp orice găseau nu numai de-a nenorociților bizantini, ci și de-a albanezilor, deseori și de-a rudelor și a oamenilor lor, toate le jefuiau și le distrugeau. Și s-au întîmplat nenorociri așa de multe și de mari, încît cine ar putea în chip vrednic să le deplîngă?! 15

9. Dar și turcii care se aflau în Corint și la Muchli și Patra, dînd peste prilej bine motivat, pe unii îi luau în robie, pe alții îi ucideau, iar de domnitorii și marii dregători își băteau joc cînd îi vedeau ridicînd săbiile unii asupra celorlalți.

10. Dîndu-mi și eu seama de aceste fapte, 20
 Sphrantzes cînd mă aflam în Arcadia, unde se și săvîrșeau
 se retrage . . . acestea, și prevăzînd urmările, încă înainte de
 ce a plecat despotul din Arcadia am plecat și eu, sub pretextul unor
 motive, și m-am dus la Pidasos, care acum se cheamă Metone, pe la
 sfîrșitul lunii decembrie din același an. Dar și marele dregător, des- 25
 toinic și la judecată și la faptă, Gheorghe Raul, părăsind și dînsul
 și pe domnitor și cele mai multe din ale sale, a venit și el la Metone.

11. Și șezînd amîndoi în port, așteptam clipă de clipă sfîrșitul
 unei furtuni ca aceasta, deși Dumnezeu, fiind îndelung răbdător, a pre-
 lungit sfîrșitul, pentru ca și nepricepuții să priceapă odată și proștii 30
 să se cumîntească odată, și unire și pace să se facă între ei; și să se roage
 lui Dumnezeu, dar și sultanului, și Dumnezeu ca milostiv se va milos-
 tivii de ei, iar călăului său sultanul îi va porunci și-i va lăsa să mai tră-
 iască un timp. Căci și dînsul are la Dumnezeu locul și rînduiala pe care
 le au călăii lui pe lîngă dînsul; și aceștia îi împlinesc voința și poruncile 35
 lui, sînt însă urîți în ochii lui.

12. Καὶ τούτων δὴ τῶν προῤῥηθέντων κακῶν εἰς τὸν ἅπαντα τοῦ Μορέως ἀθλίου τόπον γινομένων, ἐλθόντος καὶ φωσάτου μερικοῦ ἔξωθεν, κατέδραμον τὸν τόπον ἅπαντα, ἵνα, ἅπερ κακὰ παρέλιπον οἱ οἰκήτορες καὶ κύριοι καὶ αὐθένται καὶ ἄρχοντες, οὐκ ἀπὸ προαιρέσεως, ἀλλ' ἀπὸ 5 ἀδυναμίας, πράξωσιν αὐτοί, τοῦ μὲν ἑνὸς τῶν δεσποτῶν ἐχθροὶ ὄντες, τοῦ δ' ἄλλου τάχα φίλοι.

13. Ὅν δὴ δεσπότην καὶ ἐχθρὸν αὐτῶν κύρ Θωμᾶν εἰς τὰ περὶ τὸ Λεοντάρην εὐρόντες καὶ διώξαντες κακῶς εἰσέβαλλον εἰς τὸ κάστρον, πολλοὺς τῶν αὐτοῦ καὶ σκοτώσαντες καὶ αἰχμαλωτίσαντες· ἔπειτα φέροντες 10 τὸ κατονοτόπιον, ἦτοι τὰς τένδας αὐτῶν, πλησίον τῶν ὄσπιτιῶν τοῦ Λεονταρίου ἔθηκαν. Εἶτα ἐξελθόντες ἀπῆλθον εἰς τὰ περὶ τὸν Μυζηθρᾶν καὶ τὸν φίλον αὐτῶν δεσπότην· καὶ ἀπ' ἐκεῖ διέβησαν νικηταὶ καὶ μετὰ πολλοῦ κέρδους ζῶων τε καὶ ἀνθρώπων.

14. Μόλις οὖν ποτε ἐννοήσαντες οἱ αὐθένται καὶ ἀδελφοὶ τὸ κακὸν 15 τῆς ἑαυτῶν μάχης καὶ συναχθέντες εἰς τὸ Καστρίτζιν, ἐποίησαν τάχα ὄρκους εἰρήνης. Καὶ τοῦ Λακεδαιμονίας μετὰ τοῦ σάκκου αὐτοῦ λειτουργήσαντος, ὅπταν τοὺς Χριστιανούς μετὰ φόβου θεοῦ καὶ πίστεως προσελθεῖν ἐπιβοῶσιν οἱ ἱερεῖς, προσελθόντες οἱ αὐθένται καὶ ἀδελφοὶ καὶ ὁμόσαντες, ἔμεινεν, ὡς ἠκούσαμεν, ὁ δεσπότης κύρ Δημήτριος ἐν τοῖς 20 συμπεφωνημένοις μέχρι τινός.

15. Καὶ πάλιν ἦν ὁ αὐτός, ὡς οὐδενὸς καινοῦ γεγονότος, — ᾧ τῆς ἀνοχῆς καὶ μακροθυμίας σου, Χριστέ βασιλεῦ, καὶ εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς αἰτίους· — καὶ ἤρξαντο πάλιν τὰ κακὰ καὶ ἔτι τῶν χθὲς τοιοῦτων φρικτῶν ὄρκων λυθέντων· καὶ ἔπραττεν ὁ καθεὶς κατὰ τοῦ ἑτέρου τὸ ἠδύνατο, τὰς 25 ἐλπίδας ἔχοντες, ὁ μὲν εἰς τὴν φιλίαν τοῦ ἀμηνᾶ καὶ βοήθειαν καὶ τὴν ἀδικίαν, ὅπου ἠδικήθη εἰς τε τοὺς ὑποχειρίους αὐτοῦ καὶ τὰ κάστρα, ὁ δὲ εἰς τὴν ἐπιτορκίαν τοῦ ἄλλου καὶ εἰς τὸ κατὰ τῶν ἀσεβῶν τάχα μάχεσθαι. Τούτων οὖν οὕτω κακῶς πραττομένων διέβη καὶ ὁ χειμῶν τοῦ 30 ξη^{ου} ἔτους.

30 XL, 1. Καὶ τὸν Μάϊον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἰδοὺ καὶ ὁ ἀμηνᾶς ἦλθεν κατ' ἀμφοτέρων. Ἀπελθόντος δ' αὐτοῦ ἐξ ὄρθου εἰς τὸν Μυζηθρᾶν, ἐπεὶ ἐκεῖ εὐρίσκετο ὁ δεσπότης, διὰ τὸ εὐρίσκεσθαι τὸν ἀδελφὸν καὶ ἐχθρὸν αὐτοῦ εἰς τὴν Καλαμάταν καὶ πολεμίζοντος τὴν Μαντινείαν, κατῆλθε καὶ

2 ἀθλίου OT : ἀθλιον V || 5 ἀδυναμίας V : δυναμίας OT || 8 εὐρόντες OTVC : εὐρίσκοντες D | κακῶς εἰσέβαλλον — 9 σκοτώσαντες V : om. OT || 10—11 τῶν — Λεονταρίου OT : τοῦ Λεοντάρη ὄσπιτιῶν V || 11 Μυζηθρᾶν OT : Μιζιθρᾶν V || 12 τὸν OT : τὸ V || 15 Καστρίτζην OV : Καστρίτζη T || 17 φόβου OC D : φόβου καὶ TV || 19 ἄς ἠκούσαμεν OT : om. V || 20 συμπεφωνημένοις OT : συμφωνημένοις V || 21 ὁ αὐτός OT : αὐτός V || 24 ἠδύνατο OT : ἐδύνατο V || 25 ἀμηνᾶ OT : Τούρκου V || 26 αὐτοῦ OT : του V || 27 mg. ini. κεφ. νά VC : om. OTB || 29 mg. υξ' OT : 1460 V || 30 αὐτοῦ OT : αὐτοῦ ξη^{ου} V | ἀμηνᾶς OT : Τοῦρκου V || 31 ἐξ ὄρθου OTVC : om. D || 31 Μυζηθρᾶν OT : Μιζιθρᾶν V || 32 εὐρίσκετο f : εὐρίσκετον OTV | τὸ OV : τὸν T || 33 Καλαμάταν f : Καλοματαν O : Καλομμάταν TV | Μαν(ρ1)τινείαν OT : Μαντινείαν VC : Μαντινείαν D.

12. Și aceste rele amintite mai sus se întâmplau peste tot locul din nenorocita Moreea; și, mai venind și armată străină, au străbătut jefuind toată țara, pentru ca relele ce le-au lăsat nefăcute locuitorii și domnitorii despoți și marii dregători nu de voie ci din neputință, să le facă turcii, fiind dușmani ai unuia dintre despoți, iar ai celui- 5
lalt, chipurile, prieteni.

13. Dînd peste despotul chir Toma, inamic al lor, în părțile de pe la Leondari și punîndu-l rău pe goană, l-au aruncat în cetate, ucigînd și robind mulți din oamenii lui; apoi, mutînd tabăra, adică ducînd cor-turile lor, le-au așezat pe aproape de casele din Leondari. După aceea, 10
pornind, s-au dus în părțile de pe la Mistra la despotul prieten al lor; și de acolo s-au îndepărtat biruitori și cu mult cîștig din pradă și de do-bitoațe și de oameni.

14. Atunci abia despoții frați, dîndu-și seama în sfîrșit de nenoro-cirea adusă de lupta dintreolaltă, s-au întîlnit la Castrița și au făcut, 15
chipurile, pace întărită cu jurămînt. Și mitropolitul Lacedemoniei litur-ghisind în mantia arhierescă, în clipa cînd preoții cheamă cu glas mare pe creștini să se apropie cu frica lui Dumnezeu și cu credință, despoții frați, apropiindu-se, au jurat; și despotul chir Dimitrie a rămas, după cum am auzit, la înțelegerea făcută pînă la un timp.

15. Și apoi tot el a fost acela care, ca și cum nu s-ar fi întîmplat 20
nimic nou — o îndurarea și îndelungata ta răbdare, Hristoase împărate, și față de el și față de cei vinovați! — Și răutățile au început iarăși și jurămintele atît de înfricoșătoare, de ieri încă, au fost călcate. Și fiecare făcea contra celui-lalt tot ce putea, unul bizuindu-se pe prietenia și aju- 25
torul sultanului și pe nedreptatea ce-au suferit-o supușii săi și orașele sale, iar altul pe călcarea de jurămînt a celui-lalt și pe faptul că lupta doar împotriva păgînilor. În timp deci ce se desfășurau aceste fapte așa
1459/ de rele, a trecut și iarna anului 68¹.
1460

1460 **Cucerirea Peloponesului** și sultanul a venit contra amîndurora. Și, plecînd de-a dreptul la Mistra, întrucît acolo se găsea despotul, fiindcă fratele dușman al aceluia se afla la Calamata și se războia cu Mantinea, vrînd-nevrînd a coborît din cetate și i s-a supus. 30

¹ 6968 (1 septembrie 1459 — 31 august 1460).

ἀκουσίως ἐκουσίως καὶ ἐδουλώθη εἰς αὐτόν. Λαβὼν δὲ ὁ ἀμηνῶς καὶ αὐτὸν καὶ τὸν Μιζιθηρᾶν καὶ φυλακὴν περιθεις εἶπε πρὸς τὸν δεσπότην· „Σὺ μὲν, ὦ δέσποτα, ἐπεὶ οὕτως ἦλθον εἰς σε τὰ πράγματα, τὸν τόπον τοῦτον πλεόν οὐδὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸν ἄρχης· ἀλλ’ ἐπεὶ πατέραν σε ἐστήσαμεν
5 ἔχειν καὶ τὸ κορίτζι σου ἐστήσαμεν λαβεῖν εἰς γυναῖκα μας, τὸν τόπον τοῦτον δὸς ἡμῖν. Σὺ δὲ καὶ τὸ κορίτζι σου ἔλθετε μεθ’ ἡμῶν καὶ θέλομέν σας δώσειν ἕτερον κόσμον, εἰς τὸ νὰ ἔχετε νὰ ζήτε“.

2. Ἐπεὶ στέρξας καὶ ἀκουσίως ἔπεμψε καὶ ἄρχοντας αὐτοῦ καὶ Τούρκους, ἵνα καὶ τὴν γυναῖκαν αὐτοῦ τὴν βασίλισσαν καὶ τὴν θυγατέ-
10 ραν λάβωσι καὶ φέρωσι, ἀλλὰ δὴ καὶ τὴν Μονεμβασιᾶν παραδώσωσι, ἐκεῖσε γὰρ αὗται εὐρίσκοντο. Ὡν τὸ μὲν ἐγένετο, ἐξηλθον γὰρ καὶ ἦλθον ἐκουσίως, ἔνθα ἦσαν ὁ τε ἀμηνῶς καὶ ὁ δεσπότης.

3. Οἱ δὲ Μονεμβασιῶται καὶ ὁ εἰς κεφαλὴν εὐρισκόμενος Μανουὴλ ὁ Παλαιολόγος κρατήσαντες τὸ κάστρον δεδώκασιν αὐτὸ τῷ δεσπότη
15 κύρ Θωμᾷ μετὰ ταῦτα καὶ αὐτὸς τάχα τῷ πάπα.

4. Ὁ δ’ ἀμηνῶς τὴν μὲν βασίλισσαν καὶ τὴν αὐτῆς θυγατέραν οἰκονομήσας ἔστειλεν ἔξω μετὰ τινος τῶν αὐτοῦ καὶ αὐτῆς, τὸν δὲ δεσπότην ἦγε καὶ ἔφερε μεθ’ ἑαυτοῦ.

5. Ἐλθόντες οὖν εἰς τὴν Βορδώνιαν καὶ τὸ Καστρίτζι, οἱ μὲν εἰς
20 τὴν Βορδώνιαν γενναῖοι ἄρχοντες αὐτῆς φοβηθέντες ἔφυγον ἀφέντες αὐτήν, οἱ δὲ εἰς τὸ Καστρίτζι τάχα μέχρι τινὸς ἀντισταθέντες καὶ πολεμήσαντες, τέλος προσεκύνησαν καὶ κατελθόντες στεφανωθῆναι ὑπὲρ τῶν ἀνδραγαθημάτων αὐτῶν, οὓς μὲν αὐτῶν ἔκαρτόμησεν, οὓς δὲ εἰς πάλους ἐκάθισε, τὸν δὲ Προϊνοκοκοκᾶν ἐκδείρας ἐτελείωσεν, ἄξιον τέλος τῶν
25 ἔργασίων καὶ πράξεων ἀπολαύσαντος.

6. Ἐλθόντος δ’ αὐτοῦ δὴ τοῦ ἀμηνῶ καὶ εἰς τὰ περὶ τὸ Λεοντᾶρι καὶ αὐτὸ τὸ Λεοντᾶρι καὶ εὐρών αὐτὸ ἔρημον ἀνθρώπων, αὐτὸ μὲν ἀπῆ-
ρε. Εἰς δὲ τὸ Γαρδίκι, ἔνθα οἱ ἀνθρωποὶ ὡς ἰσχυρότερον ἀπῆλθον φυ-
λαχθησόμενοι, ἀπελθὼν ἐπολεμήθη μέχρι τινὸς παρὰ τῶν Λεονταριτῶν.
30 Τέλος δὲ ἐδουλώθησαν καὶ ἐγένοντο πάντες παρανάλωμα μαχαίρας σὺν γυναίξι καὶ παισί.

1 καὶ OT: *om.* V | εἰς αὐτόν OT: αὐτῷ V | δὲ ὁ ἀμηνῶς OT: δ’ ὁ Τούρκος V || 2 τὸν Μιζιθηρᾶν OT: τὸ Μιζιθηρᾶν V || 3 Σὺ μὲν ὦ δέσποτα OT: *om.* V || 4 ἠμπορεῖ OT: ἰπορεῖ V: ἠμπορεῖς f | πατέραν OT: πατέρα V || 5, 6 κορίτζην OTV || 5 λαβεῖν OTVD: *om.* C | γυναῖκα OTVC: γυναῖκαν D | τὸν OTVD: καὶ τὸν C || 6 ἔλθετε V: ἔλθατε OT || 7 ἔωσειν O: ἔώσει TV | ἔχετε OT: ἔχητε V || 8 στέρξας καὶ ἀκουσίως OT: καὶ ἀκουσίως στέρξας V || 9 γυναῖκαν O: γυναῖκα V | τὴν² OVD: καὶ τὴν C || 9—10, 16 θυγατέραν OT: θυγατέρα V || 11 ἐκεῖσε OT: ἐκεῖ V | εὐρίσκοντο O: εὐρισκώ(σ)νται TV || 12 ἀμηνῶς καὶ ὁ δεσπότης OT: δεσπότης καὶ ὁ Τούρκος V || 13 Μονεμβασιῶται O || 15 Θωμᾷ OTV || 16 δ’ ἀμηνῶς OT: δὲ Τούρκος V | αὐτῆς OT: *om.* V || 17 τινος OTV: τινῶν f | αὐτοῦ καὶ αὐτῆς OT: αὐτῆς καὶ αὐτοῦ V || 17 τὸν — 18 ἑαυτοῦ OT: *om.* V || 19 καὶ τὸ — 20 Βορδώνιαν OTVD: *om.* C || 19 *et* 21 Καστρίτζην V || 24 Προϊνοκοκοκᾶν OT: Προϊνοκᾶν V || 25 ἀπολαύσαντος OT: ἀπολαύσαντα V || 26 Λεοντᾶρι] Λεοντᾶρ OT: Λεοντᾶρ V || 27 καὶ αὐτὸ τὸ Λεοντᾶρ(ρ)ο]ριν OV OTV: *om.* CD || 28 Γαρδίκι] Γαρδικίην OTV || 30 δὲ OT: δ’ V.

Iar sultanul, luîndu-l și pe el și Mistra și punînd strajă prîmprejur, a grăit către despot: „Tu, despotule, deoarece ai ajuns în așa situație, nu se mai poate să domnești peste țara aceasta; dar fiindcă am hotărît ca pe tine să te am tată, iar copila ta am hotărît să ne-o luăm de femeie, țara aceasta dă-ne-o nouă. Iar tu și copila ta veniți cu noi și vă vom da vouă alt pămînt să aveți din ce trăi“.

2. Acela, acceptînd aceasta, fără să și vrea, sultanul a trimis mari dregători de-ai aceluia, precum și turci, ca să ia și să aducă pe vasilisa, femeia și pe fiica aceluia, dar să predea și Monemvasia, căci acelea se aflau acolo. Și așa s-a făcut, căci au ieșit și au venit de bună voie unde erau sultanul și despotul.

3. Iar monemvasioții și guvernatorul Manuil Paleologul, rămînînd stăpîni pe cetate, au dat-o despotului chir Toma, apoi și acesta, chipurile, papei.

4. Iar sultanul, chibzuindu-se, pe vasilisa și pe fiica ei le-au trimis din Moreea cu vreo cîțiva oameni de-ai săi și de-ai ei, pe despotul însă îl purta și-l ducea cu sine.

5. Venind la Vordonia și la Castriți, vitejii de conducători din Vordonia au fugit de frică și au părăsit-o, iar cei din Castriți s-au împotrivit, chipurile, pînă la un timp, luptîndu-se; la urmă s-au închinat și, coborînd din cetate, spre a-și primi cununile pentru isprăvile lor de vitejie, unora dintre ei le-a tăiat capul, iar pe alții i-a tras în țeapă; pe Prinocococas însă, jupuindu-l de piele, s-a săvîrșit din viață și și-a dobîndit un sfîrșit vrednic de isprăvile și faptele sale.

6. Iar sultanul însuși, venind și în părțile de pe la Leondari și chiar la Leondari, l-a găsit părăsit de oameni și l-a ocupat. Iar la Gardichi, unde oamenii plecaseră ca într-o cetate mai puternică spre a fi la adăpost, cînd a sosit sultanul, cei din Leondari i s-au împotrivit cu război pînă la un timp. Pînă la urmă însă au fost robiți și toți, cu femei și copii, au căzut jertfă sabiei.

7. Τοῦτο ἂν καὶ οἱ ποτε ἀρχηγοὶ αὐτῶν Μποχалаῖοι ἔπαθον, εἰ μὴ φθάσας ὁ μπειλαρμπεῖς Μαχουμούτης ἐξεζήτησεν αὐτούς, τῆς γυναικὸς Μανουήλ τοῦ Μποχάλη δισεξαδέλφης οὔσης αὐτοῦ, εἰ καὶ κακὰ ἀνταπέδωκεν αὐτῷ ἀντὶ τούτου. Διδούς γὰρ αὐτοῖς ἀνθρώπους, ἵνα μετὰ ἀνέ-
5 σεως καὶ ἀναπαύσεως ἀπέρχωνται τὴν ὁδὸν τὴν φέρουσαν εἰς τὸν ἔξω τόπον, διερχόμενοι περὶ τὸν Ποντικὸν εὐρόντες πλεῦσιμον καὶ δολίως ἀποκτείναντες τοὺς ἀπάγοντας ἀνθρώπους τοῦ μπειλαρμπεῖ, ἐμβάντες ἔφυγον εἰς Κέρκυραν· καὶ αὐτοὶ μὲν ἠλευθερώθησαν τῆς δουλείας ὡπωσδή-
ποτε.

10 8. Ὁ δὲ πενθερὸς μὲν Μανουήλ τοῦ Μποχάλη Γεώργιος ὁ Παλαιολόγος, πρωτεῖξάδελφος δέ, ὡς προεδηλώσαμεν, τῆς μητρὸς τοῦ μπειλαρμπεῖ, βληθεὶς εἰς σίδηρα ἤγετο. Αὐτὸς γάρ, ὡς προείπομεν, φυγὼν ἀπὸ τὸ Λεοντάρι μετὰ καὶ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ, ἀπῆλθεν εἰς τὸν Μυζηθρᾶν καὶ τὴν δουλοσύνην τοῦ δεσπότη κυροῦ Δημητρίου. Πολέμου δὲ γεγο-
15 νότος περὶ τὴν Βορδάνιαν καὶ τὴν Τρίπην, κακῶς λαβῶθεις ἕάλω· καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν δέσμιον εἰς τὸν ποτε αὐθέντην αὐτοῦ τὸν δέσποτην κύρ Θωμᾶν. Ὡς δὲ ἰάθη ἀπὸ τοῦ λαβώματος, περιορισμένου δὲ ὄντος καὶ φυλαττομένου ὡπωσδήποτε περὶ τὸ Δυρδράχιον, ἀπατήσας τοὺς φυλάσσον-
τας ἔφυγε· καὶ πάλιν εὐρίσκειτο εἰς τε τὸν δεσπότην κύρ Δημήτριον καὶ
20 εἰς τὸ Ἄνάπλι τὸν πλείονα καιρὸν, τῆς γυναικὸς αὐτοῦ καὶ τῶν παίδων εὐρισκομένων εἰς τὰ Βενέτικα.

9. Τοῦ οὖν ἀμηνᾶ, ὡς δεδηλώκαμεν, δουλῶσαντος τὸ Λεοντάρι καὶ τὰ περὶ αὐτό, ἐδούλωσεν ἔτι δὲ καὶ τὸν Ἅγιον Γεώργιον. Ταῦτα γὰρ ἰδόν-
25 τος τοῦ Κροκοντύλου, ἢ μᾶλλον Κροκοδείλου εἰπεῖν οἰκειότερον, προσεκύνησε καὶ αὐτὸς τὸν ἀμηνᾶν καὶ τὸ κάστρον καὶ τοὺς δύο υἱοὺς αὐτοῦ αὐτῷ δέδωκεν. Αὐτὸς δὲ ἔλαβε χάριν τούτων τοῦ Λωῖ, ἢ μᾶλλον τοῦ ἔλωϊ ἔλωϊ, τουτέστι, θεέ μου, θεέ μου, ἵνα τί μὴ καὶ αὐτὸν προεγκατέλι-
πις, τῶν προλεχθέντων κακῶν πρωτεργάτην;

10. Τούτων οὖν ἐκεῖσε γενομένων, ἢ μᾶλλον γινομένων, ὁ δεσπότης κύρ Θωμᾶς, ἀφείς τὴν Καλαμάταν καὶ περάσας εἰς τὰ περὶ τὴν Κόσμεναν καὶ τὸ Πεταλίδι, ἦλθε καὶ ἐσέβη εἰς τὸν Ἄβαρινον κάκειθεν εἰς τὸ Μαράθι, προγενέστερον τῆς βασιλίσεως καταλειψάσης τὴν Ἀρκαδίαν κάκεισε ἀπελθούσης μετὰ καὶ τῶν παίδων αὐτῆς καὶ τῶν εὐρισκομένων ἐκεῖσε εἰς τὴν Ἀρκαδίαν ἀρχόντων.

1 Τοῦτο OT : Καὶ τοῦτο V | Μποχалаῖοι OV || 2 μπειλαρμπεῖς O : πελαρπεῖς V || 3 δισεξαδέλφης OTV : ἑξαδέλφης f || 6 τὸν Ποντικὸν OTV : Ποτικον CD || 7 μπειλαρμπεῖ OT : πελαρπεῖ V || 11—12 μπειλαρμπεῖ OT : πελαρπεῖ (fC) V || 13 Μυζηθρᾶν OT : Μιζυθρᾶν V || 15 Τρίπην OTV || 16 τὸν TV : om. O || 18 ὡπωσδήποτε V : ὅπως δῆποτε OT || 19 εὐρίσκειτο] εὐρίσκειτον OT : εὐρίσκειται V || 20 Ἄνάπλι] Ἄνάπλην OTVD : Ἄνάπην C || 21 Βενέτικα OT : Βενετικᾶτα V || 22 ἀμηνᾶ OT : Τούρκου V || 24 κροκοδύλου εἰπεῖν οἰκειότερον OT : εἰπεῖν κροκοδύλου V || 26 λωῖ O : ἔλωϊ, ελωῖ V || 26—27 τοῦ ἔλωϊ ἔλωϊ O : εἰπεῖν τοῦ ἔλωϊ, ἔλωϊ V || 27 μὴ OT : με V || 29 γινομένων V : γενομένων OT || 30 Καλομ(μ)αταν OTV || 30—31 Κόσμεναν V : Κόσμαν OT || 31 Πεταλίδι T : Πεταλίδιν O : Πεταλίδην V | Ἄβαρινον OT : Ναβαρινον V || 32 Μαράθην OTV || 33 κάκεισε—34 Ἀρκαδίαν OTVD : om. C.

7. Aceasta ar fi pătit-o și conducătorii lor de odinioară Bochaleștii, dacă, sosind, beilerbeii Mahumut nu i-ar fi scăpat, deoarece femeia lui Manuil Bochali îi era vară de-al doilea, deși în schimb i-a răsplătit cu rău. Căci, dându-le oameni ca să plece în liniște și pace pe drumul ce duce afară din Moreea, când treceau pe la Ponticos, găsind un vas și în chip viclean omorînd pe oamenii beilerbeii care îi duceau, s-au îmbarcat și au fugit la Cercira; și ei, oricum, s-au izbăvit de robie. 5

8. Dar socrul lui Manuil Bochali, Gheorghe Paleologul, văr primar, precum am arătat-o mai înainte, al mamei beilerbeii, era dus în lanțuri. Căci acesta, precum am spus-o mai sus¹, fugind din Leondari cu ginerele său, a plecat la Mistra și s-a pus în slujba despotului chir Dimitrie. Când s-au dat lupte pe la Vordonîa și Tripî, a fost greu rănit și luat prizonier; și l-au dus legat la domnul său de altă dată, despotul chir Toma. Iar cum s-a vindecat de rană a fost trimis în surghiun și oricum, era ținut sub pază pe la Dirrachium; el însă, amăgind pe paznici, a fugit. Și iarăși se găsea la despotul chir Dimitrie la Anapli², pentru că soția și copiii lui se aflau în părțile venețiene. 10 15 20

9. Așadar, sultanul, cucerind, cum am arătat, Leondari și împrejurimile, a cucerit încă și Sfîntul Gheorghe. Căci Crocondil, sau mai degrabă zis, mai potrivit, Crocodil, văzînd acestea s-a închinat și dînsul sultanului și i-a dat cetatea și pe cei doi feciori ai lui. Iar el, în schimb, a luat localitatea Loî sau mai degrabă zis „Eloî-eloî“, adică „Dumnezeul meu, Dumnezeuul meu“, de ce nu l-ai părăsit mai înainte și pe el, capul relelor spuse mai sus. 25

10. Așadar, acestea întîmplîndu-se acolo sau mai degrabă fiind încă în curs de desfășurare, despotul chir Toma a părăsit Calamata și, trecînd în părțile de pe la Cosmena și Petalidi, a venit și a intrat în Avarino³ și de acolo la Marati; căci vasilisa, părăsind de mai înainte Arcadia, a plecat într-acolo și cu copiii ei și cu marii dregători care se aflau acolo în Arcadia. 30

27-28 Avarino OT: Navarino V.

¹ XXXIX, 7.

² Nauplia, *Ναυπλία*, în antichitate.

³ Pylos în antichitate.

11. Ὡς δὲ ὁ ἀμηρᾶς ἀπῆρεν αὐτά, ἀλλὰ δὴ καὶ τὴν Καρύταιναν παρὰ τοῦ Σγουρομάλλη Παλαιολόγου καὶ γυναικαδέλφου τοῦ μεγάλου Λουκάνη, ὅς προαπέθανεν εἰς ἀπόπατον διαβιβάσας τὴν ψυχὴν ἅμ' ἐγκάτοις, κατήλθεν εἰς τὰ περὶ τὴν Ἀνδροῦσαν καὶ λαβῶν αὐτὴν καὶ τὰ περὶ 5 αὐτὴν πάντα ἀπῆλθε θεάσασθαι τὴν Κορώνην, εἰτ' ἅπ' ἐκεῖσε διέβη καὶ εἶδε καὶ τὴν Μεθώνην, εἶτα εἰς τὴν Πύλον καὶ τὸν Ἀβαρῖνον.

12. Καθ' ἣν ἡμέραν καὶ ὁ δεσπότης κύρ Θωμᾶς ἐξῆλθε, προητοίμασε γὰρ τινα πλοίαρια· καὶ ἦλθεν ἐν τῷ Πόρτῳ Λόγγῳ ὀνομαζομένῳ, ἵνα ἅπ' ἐκεῖσε καιροῦ λαβόμενος εἰς τὴν Κέρκυραν ἀπέλθῃ, ὃ δὴ καὶ γέ- 10 γονε. Καὶ τῇ κη' τοῦ Ἰουλίου μηνὸς ἀπεσώθη ἐκεῖσε, ἦγουν τοὺς Κορφοῦς, ὡς νῦν ὀνομαζέται ἡ Κέρκυρα.

13. Ἐυρόντος δὲ κάμου πλευσίμου ἀπαγομένου ἐκεῖσε, ἐμβὰς τῇ ια' τοῦ Ἰουλίου διὰ τὸ ἐπιγενέσθαι μετὰ τῶν ἄλλων καὶ θανατικοῦ ἐν τῇ Μεθώνῃ, τῇ β' τοῦ Αὐγούστου ἀπεσώθημεν, ἔχοντός μου τὸν σκοπὸν, 15 ἵνα εἰς τὴν Κρήτην ἀπέλθω ἢ εἰς τὴν περὶ τὴν Θεσσαλονίκην Βεῤῥοίαν, διὰ τὸ ἔχειν με ἐκεῖ καλλίστην μονὴν εἰς ὄνομα τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἦνπερ τῆς μητρός μου ὁ πατὴρ ἀνήγειρεν ἐκ βάρων. Τοῦ δὲ Ῥαοῦλ Γεωργίου καὶ τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ ἀπελθόντων, ἔτι δὲ καὶ τοῦ δεσπότη μετὰ καὶ τῶν ἄλλων πάντων, μετέπειτα καὶ ἐμὲ παρῶ- 20 τρυνον καὶ ἐβουλεύοντο ἐκεῖσε ἀπελθεῖν, ἀπῆλθον κἀγώ.

14. Τοῦ δὲ ἀμηρᾶ λαβόντος τὴν Ἀρκαδίαν καὶ ἅπ' ἐκεῖσε διερχομένου εἰς τὰ κάτω μέρη τοῦ Μορέως καὶ λαμβάνοντος πάντα τὰ ἐκεῖσε, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ ἰσχυρότατον Χλουμουτζὶ καὶ Σανταμέρι τῶν μπειλαρμπεῖδων ὅπου εἶχον αὐτά, ταῦτα ἀφέντων κούφων καὶ ἀπελθόντων καὶ αὐτῶν 25 εἰς Κορφοῦς, ἦλθε μέχρι καὶ τῆς Πάτρας κἀκεῖσε προσέμεινε.

15. Καὶ τὰ Καλάβρυτα λαβόντος παρὰ τοῦ οὗτ' εἰς δεσπότης, οὗτ' εἰς ἀμηρᾶν πιστοῦ Δόξα, ἀλλ' οὐδ' εἰς θεὸν νομίζω, αὐτὸς μὲν ἔδωκεν δίκην ἀξίαν ἐκδαρεῖς, οἱ δ' αὐτοῦ πάντες, οἱ μὲν ἀπετμήθησαν τὰς κεφαλάς, οἱ δὲ αἰχμάλωτοι ἀπήχθησαν.

30 16. Τὸ δὲ κάστρον ὁ ἀμηρᾶς καλῶς ἀσφαλισάμενος καὶ παντὶ τρόπῳ ἀφηρώσας, ἐγειρθεὶς ἀπὸ τὴν Πάτραν διέβη εἰς τὰ περὶ τὸ Σαλμενίκον καὶ Λίστραιναν καὶ Βοστίτζαν, ὧν τὴν μὲν Βοστίτζαν καὶ Λίστραιναν

1 ἀπῆρεν VC : ἀπεῖρεν OT : ἐπῆρεν D || 2 Σγουρομάλλη D || 4 Ἀδροῦσαν OTV || 5 πάντα OT : ἅπαντα V || 6 τὴν Πύλαν καὶ τὸν OTV : τὸν Πύλον τὸν καὶ f. || 10 ἦγουν τοὺς Κορφοῦς OT : εἰς τοὺς Κορφοῦς V || 12 Εὐρόντος — ἐμβὰς OT : Εὐρόντων δὲ καὶ ἡμῶν πλευσίμου ἀπαγομένου ἐκεῖσε ἐμβάντες V || 13 καὶ θανατικοῦ OTV : κακῶν θανατικῶν f || 14 μου OT : ἡμῶν V ἵνα OT : ἵνα ἅπ' ἐκεῖσε V || 15 ἀπέλθω OT : ἀπέλθωμεν V | τὴν OT : om. V || 16 με OT : μὲν V || 17 δὲ OTVD : om. C || 18 ἀπελθόντων O : προαπελθόντων V || 19 πάντων — 20 κἀγώ OT : πάντων μετέπειτα, καὶ εἰς αὐτὰ μέρη βουλομένων προσμένειν, καὶ ἐμὲ παρῶτρυνον, ἵνα ἐκεῖσε ἀπέλθω V || 23 Χλουμουτζὶ OT : Χλουμουτζήν V | Σανταμέρι OT : Σανταμέρη V | μπειλαρμπεῖδων OT : μπη(π.Δ)λαρμπ(σηV)εῖδων V || 24 ἀφέντων OT : αὐθέντων V || 25 Κορφοῦς OT : Κορφοῦς || 26 τὰ OV : μετὰ T || 27 Δόξα O : Δόξαν TV | νομίζω O : ὡς νομίζω TVD : ὡς κομίζω C || 31 ἀφηρώσας OTV : ὀχυρώσας f.

11. Iar sultanul, de îndată ce a luat nu numai localitățile acelea, ci și Caritena de la Paleolog Sguromali (Crețul), fratele femeii marelui Lucan, care murise mai înainte în ieșitoare, dându-și sufletul deodată cu măruntaiele, a coborât în părțile de pe la Andrusa și, ocupînd-o și pe aceasta și toate cele de primprejur, s-a dus să vadă Corone, apoi de acolo a trecut și a văzut Metone¹; apoi a mers la Pylos, numit și Avarino. 5

12. În aceeași zi a plecat din Pelopones și despotul chir Toma, căci pregătise de mai înainte cîteva vase; și a venit în numitul Porto Longo, pentru ca de acolo, apucînd vreme bună, să plece la Cercira, ceea ce s-a și întîmplat. Și la 28 ale lunii iulie a ajuns cu bine acolo, adică la 10 Corfu, cum se numește acum Cercira.

13. Dînd și eu peste un vas care pleca întru
 Refugiu în Corfu acolo, m-am îmbarcat la 11 iulie, pentru că la
 Metone, pe lângă alte neajunsuri, a izbucnit și
 1460 ciuma, și la 2 august am ajuns cu bine, eu care aveam intenția să plec 15
 în Creța sau la Veria de lângă Salonic, deoarece acolo aveam o mănăstire
 foarte frumoasă închinată sfîntului Nicolaie, pe care tatăl mamei mele
 o ridicase din temelie. Dar Raul Gheorghe a plecat cu ginerele și fiica sa
 și încă și despotul cu toți ceilalți și apoi mă îndemnau și pe mine
 și mă sfătuiau să plec într-acolo și am plecat și eu. 20

14. Iar sultanul, ocupînd Arcadia și de acolo trecînd în părțile de jos ale Moreii, a ocupat toate cele de acolo, chiar și Chlumuți cel foarte întărit și Santameri ale beilerbeilor, care le dețineau pe acestea și care, părăsindu-le cu ușurință, au plecat și ei la Corfu; apoi sultanul a mers pînă la Patra și acolo a mai zăbovit. 25

15. Și cînd a luat Calavrita de la Doxa, om fără credință nici față de despoți, nici față de sultan, și cred că nici față de Dumnezeu, acesta și-a luat răsplata cuvenită, jupuit fiind de piele, iar la toți ai lui unora li s-a tăiat capul, iar alții au fost duși în robie. 30

16. Orașul însă sultanul l-a pus bine la adăpost și întărindu-l în tot chipul, s-a ridicat de la Patra și a trecut în părțile de pe la Salmenic și Listrena și Vostița, din acestea a luat Vostița

¹ Posesiuni venețiene.

ἔλαβε, τὸ δὲ Σαλμενίκον ἐκράτησε μέχρι τινὸς Παλαιολόγος ὁ τὸ ἐπίκλην Γρέτζα.

XLI, 1. Τοῦ δὲ δεσπότη, ὡς εἶπομεν, πανοικὶ ἐλθόντος εἰς τοὺς Κορφοὺς, ἦλθον πρὸς αὐτὸν καὶ γράμματα ἀπὸ τὸν σούμπασιν Ἄγγελοκάστρου, διαλαμβάνοντα, ὡς „ὁ ἀμηρᾶς ἔχει ὀρέξεως ἀπελθεῖν εἰς ἐκεῖνον τις τῶν ἀρχόντων σου καὶ γενήσεται συμβίβασις μέσον ὑμῶν ἀγάπης· καὶ δοθῆ παρ' ἐκείνου καὶ τόπος μετὰ τινων συμφωνιῶν πρὸς σε“.

2. Συνδιασκεπόμενος οὖν μετὰ τοὺς αὐτοῦ ὁ δεσπότης ἔδοξε καλόν, ἵνα ὁ μὲν Ῥαοὺλ Γεώργιος ἀπέλθῃ εἰς τὸν ἀμηρᾶν, ὁ δὲ γαμβρὸς αὐτοῦ Ῥάλης Ἰωάννης ἀπέλθῃ εἰς τὸν πάπαν, ἵνα ὁ μὲν καὶ ταῦτα καὶ τὴν εἰς τοὺς Κορφοὺς τοῦ δεσπότη πηλημμέλειαν δηλώσῃ τῷ πάπα, ὁ δὲ ἴδῃ, τίς ὁ τοῦ ἀμηρᾶ σκοπὸς τοῦ λόγου. Οἱ καὶ ἀπῆλθον ὁ μὲν τῆ 9^η, ὁ δὲ τῆ 12^η Αὐγούστου.

3. Θανατικοῦ δ' ἐπιγεγονότος καὶ εἰς τὸ κάστρον τῶν Κορυφῶν, ὁ δεσπότης καὶ ἡμεῖς ἀπῆλθομεν εἰς χωρία, ἐκδεχόμενοι καὶ τὰ τῶν ἀποκρισιῶν ἀποτελέσματα.

4. Ὁ μὲν οὖν Ῥαοὺλ Γεώργιος διελθὼν διὰ τοῦ Ἄγγελοκάστρου ἔφθασε τὸν ἀμηρᾶν εἰς τὰ περὶ τὴν Βέρβροϊαν· καὶ εὐθὺς προστάξαντος αὐτοῦ, ὃ τε Ῥαοὺλ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ πάντες ἐδεσμεύθησαν καὶ οἱ πόδες αὐτῶν ἠσφαλίσθησαν σιδήροις. Διαβιβάσαντες οὖν οὕτως ἡμέρας τινάς, ὡς ἐξῆλθεν ὁ ἀμηρᾶς καὶ αὐτοὶ οὕτως δέσμιοι, μετὰ τινὰς ὁδοὺς ἡμερῶν εἰς τὰ περὶ τοῦ Μαύρου Ὅρους βουνὰ ἐλευθέρωσεν αὐτοὺς εἰπὼν, ὅτι „ἐγὼ ἐκδεχόμεν, ἵνα πηλίσιον τοῦ Μορέως εὐρισκομένου μου ἔλθῃ ὁ δεσπότης ἢ στείλῃ υἱὸν αὐτοῦ μετὰ ἀρχόντων καὶ γένηται χάρις πρὸς αὐτὸν καὶ κάθηται καὶ ζῆ. Ἐπεὶ οὖν οὐδὲν ἐγένετο, πάλιν λέγομεν, ἂν θέλῃ, ἅς γένη, καὶ ἀπελθόντος σου, ἅς ἔλθῃ ὁ δεσπότης, ἢ ἅς στείλῃ ἀπὸ τὰ παιδιά αὐτοῦ καὶ θέλομεν ποιήσῃ εἰς ἐκεῖνον καλά.“

5. Ἐπιστρεψάντος τοῦ Ῥαοὺλ ἀπράκτου τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 12^{ου} ἔτους, τῆ 15^η τοῦ Νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐμβὰς εἰς ἓν τῶν Κορφιατικῶν караβοπούλων ὁ δεσπότης κύρ Θωμᾶς μετὰ καὶ τῶν πλειόνων ἀρχόντων αὐτοῦ διέβη εἰς τὸν Ἀγκῶνα, ἵνα ἀπ' ἐκεῖσε εἰς τε τὸν πάπαν καὶ τὸν δούκαν Μιλάνας καὶ ἀλλαχοῦ ἀπέλθῃ, εἰς τοὺς Κορφοὺς καταλείψας τὴν τε βασιλίτισσαν καὶ τὰ παιδιά αὐτοῦ καὶ τινὰς τῶν ἀρχόντων, ἀλλὰ δὴ καὶ τὰς φαμελίαις τῶν ἐκείνῳ ἀκολουθοῦντων.

1 Σαλμενίκον TV : Σαλμενιάκον O || 2 Γρέτζα O : Γράτζαν T : Τραϊτζα D : Γροϊτζα VC || 4 σούμπασιν OT : σούπασιν V || 5 ὀρέξεως OTV : ὀρεξιν f || 6 ὑμῶν OT : ἡμῶν V || 8 τοὺς OT : τῶν V || 9 Ῥαοὺλ O : Ῥάλης TV || 10 Ῥάλης:] Ῥαοὺλ OTV || 12 σκοπὸς τοῦ λόγου OT : λόγου σκοπὸς V || 17 Ραοὺλ O : Ῥάλης V || 19 Ῥαοὺς] Ῥάλης OTV || 23 ἔλθῃ O : ἔλθῃ ἢ TV || 26 γένη OT : γενῆ V || 27 ἐκείνον V : ἐκεῖνους OT || 28 Ῥαοὺλ OT : Ῥάλης V | Ὀκτώβριον OT : Ὀκτώμβριον V || 28 mg. υζα' O : om. T : 1461 V || 29 mg. int. κεφ. νβ' VD : om. OTC | τοῦ² OT : om. V | Νοεμβρίον T | post Νοεμβρίου add. punctisque del. μηνὸς O : om. TV || 29—30 Κορφιατικῶν O Κορυ(ιΤ)φιατικῶν V || 32 δούκαν Μηλάνας OT : δοῦκαν Μεδιολάνων V | εἰς τοὺς Κορ(ρυΤ)φοὺς OT : εἰς δὲ τοὺς Κορυφοὺς V || 34 φαμελίαις OT : φαμιλίας f.

și Listrena, iar Salmenic l-a ținut pînă la un timp Paleolog cu porecla Greța.

Tratative zadarnice
cu sultanul;
despotul Toma
pleacă în Italia

XLI, 1. Iar despotul, venind cu toată casa, cum am spus, la Corfu, i-a venit și scrisoare de la subașa din Anghelocastro, spunînd într-însa :

„Sultanul e stăpînit de dorința să vină careva din mării dregători ai tăi la el și se va face înțelegere 5

de bună pace între voi; și cu anumite învoieli el îți va da și o țară“.

2. Despotul deci, chibzuindu-se dimpreună cu ai săi, a crezut că e bine ca Raul Gheorghe să meargă la sultan, iar ginerele său Rali Ioan să meargă la papa, ca unul să facă știut papei și aceasta și zăbovirea despotului în Corfu, iar celălalt să vadă ce intenție ascunde vorba sultanului. Aceștia au și plecat, unul la 9, iar celălalt la 11 august. 10

1460 3. Ivindu-se ciurma și în orașul corfioților, despotul și noi am plecat la sate, așteptînd rezultatele solilor trimiși. 15

4. Raul Gheorghe, așadar, trecînd prin Anghelocastro, l-a ajuns pe sultan în părțile de pe la Veria; și el a poruncit de îndată ca Raul și cei cu dînsul să fie legați și picioarele să le fie puse în cătușe. Stînd deci cîteva zile așa, pînă ce sultanul a pornit mai departe cu dînșii așa legați, după cîteva zile de drum, în munții de prin apropiere de Munte Negru, i-a dezlegat, zicînd : „Eu așteptam ca atunci cînd mă aflam aproape de Moreea să vină despotul sau să trimită pe feciorul lui cu mari dregători; și să avem milă cu el și să șadă și să trăiască. Întrucît nu s-a făcut 25

1460 5. În octombrie din anul 69¹, întorcîndu-se Raul fără nici o ispravă, la 16 noiembrie din același an, despotul chir Toma s-a îmbarcat dimpreună cu mai mulți mari dregători de-ai săi într-un caic de-al corfioților și a trecut la Ancona, ca de acolo să plece la papa și la ducele din Milano și aiurea; la Corfu a lăsat pe vasilisa și copii săi și pe cîtiva din marii dregători, dar și familiile acelora care îl însoțeau pe el. 30

10 Rali] Raul OTV || 16 Raul O:Rali V || 17 Raul] Rali OTV || 26 Raul OT : Rali V.

¹ 6969 (1 septembrie 1460 — 31 august 1461).

6. Οὐ δὴ καμὲ πολλὰ διορισμένου καὶ ζητήσαντος, ἵνα μετ' αὐτοῦ ἀπέλθω, ἢ ἐναυθῶ μετὰ τῆς βασιλίσης, εὐρίσκωμαι καὶ ὡς ἄρχων τοῦ ὄσπιτιοῦ αὐτῆς, ἐγὼ ἀπὸ τε τοῦ ἐλέους τοῦ πάντα καλῶς οἰκονομοῦντος Θεοῦ, ἀπὸ τε τῆς λύπης ὧν ἐγέννησα, ἀπὸ τε τῆς ἀταξίας πάντων τῶν
5 τοῦ ὄσπιτιοῦ αὐτοῦ, ἀνήκουσ ἐγενόμην καὶ εἰς ἀμφοτέρα, ἀλλ' ἐπιμείνας καὶ ἕτερον καιρὸν εἰς αὐτὸ δὴ τὸ χωρίον τὰ Μολιβοτινά, ὅπερ εὐρισκόμην, ὅταν καὶ ὁ δεσπότης εἰς τὸν Χλομὸν διὰ τὸν φόβον τοῦ θανατικοῦ, ὡς δεδήλωται.

7. Ὡς εὔρον μετὰ καιρὸν κάθισμα τὸ εἰς ὄνομα τοῦ ἁγίου Ἡλίου,
10 πλησίον τοῦ κάστρου, ἀπελθόντος μου ἐκεῖσε Σεπτεβρίου ς^η του ο^{-ου} ἔτους, κατέμεινον μετὰ τῶν ἐμῶν καὶ μόνου τοῦ Θεοῦ δεόμενος, ἵνα ἡμᾶς ἐλεήσει καὶ ἐξοικονομήσῃ ὑπὸ τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας καὶ ἀγαθότητος. Διαβιβάσαντός μου οὖν ἐκεῖσε μῆνας ε' καὶ μικρὸν τι πρὸς, ὡς οὐδὲν ἐνοήσαμεν ἀναπαυθῆναί με τοὺς ἔχοντας τὸ τοιοῦτον κάθισμα, καὶ
15 διὰ τὸ νὰ ἔξωμεν καὶ πλεον τὸν πλησιασμὸν τοῦ καλοῦ κάγαθου φίλου καὶ πνευματικοῦ πατρὸς Δωροθέου, εὐρισκομένου αὐτοῦ εἰς τὴν μονὴν τῶν ἁγίων ἀποστόλων Ἰάσωνος καὶ Σωσιπάτρου, εὐρόντες καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν λβ' ἱερέων τὸ τοῦ ἁγίου Νικολάου κάθισμα τὸ ἐπονομαζόμενον τοῦ Ταρχανιώτου ἀπήραμεν αὐτὸ Μαρτίου ιε^η τοῦ αὐτοῦ ο^{-ου}
20 ἔτους δηλονότι.

8. Ὁ δὲ δεσπότης κύρ Θωμᾶς φθάσας εἰς τὸν Ἀγκῶνα καὶ ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὴν Ῥώμην οὐδὲν ἄλλο κατάρθωσεν, εἰ μὴ ὅτι δέδωκε τῷ πάπῃ Πίῳ τὴν τοῦ ἁγίου ἀποστόλου καὶ πρωτοκλήτου Ἀνδρέου κάραν κάκεινος πρὸς αὐτὸν τὸ μόλις νὰ ζῆ με τοὺς αὐτοῦ αὐτὴν καὶ μόνην τὴν ἀναγκαίαν
25 τροφήν.

9. Διαβιβάσαντος δὲ μερικὸν καιρὸν ἐδοξεν αὐτῷ καὶ ἐπανέστρεψεν εἰς τὴν αὐθεντίαν τῶν Βενετιῶν καὶ πάλιν ἀπ' ἐκεῖσε εἰς τὸν Ἀγκῶνα, τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ τῆς βασιλίσης Σερβίας ἐκεῖσε ἀπελθούσης· καὶ δια-
30 τρίψας ἡμέρας τινὰς εἰς θεωρίαν αὐτῆς, ἐκεῖνος μὲν διέβη πάλιν εἰς τὴν Ῥώμην, ἣ δὲ βασίλισσα εἰς τὸ Ῥαούζη ἐπέρασεν.

10. Ἡ δὲ εἰς τοὺς Κορφοὺς βασίλισσα καὶ μήτηρ αὐτῆς, κακῶς διαβιβάζουσα, ἐλεηθεῖσα ὑπὸ Θεοῦ τῷ αὐτῷ ἔτει ο^{-ῳ} Αὐγούστῳ κς^η ἀπέ-
θανε καὶ ἐτάφη ἐν τῇ τῶν ἁγίων ἀποστόλων μονῇ Ἰάσωνος καὶ Σωσι-
35 πάτρου.

XLII, 1. Ὁ δὲ τῶν ἀσεβῶν ἐξάρχων τὸν αὐτὸν δὴ χρόνον ἀπελθὼν κατὰ τοῦ Σφεντιάρη ἀπῆρε τὸ ἐκεῖνον περιβόητον κάστρον Σινώπην ὀνομα-
ζόμενον, ὃ δὴ κἀγὼ ἐθεασάμην, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸν ἄλλον αὐτοῦ ἅπαντα τόπον.

1 Οὐ f : Ὁς OVD : Ὡς C || 2 ἀπέλθω V : ἀπέρθω O || 6 ἕτερον O : ἕως V || 9 *mg. int.* κεφ. γγ' VD : *om.* OC | κάθισμα O : *om.* V | Ἡλιοῦ O : προφήτου Ἡλιοῦ V || 10 *mg. υξβ'* O : 1462 VD : *om.* C || 11 ἐμῶν O : ἡμῶν V || 12 ὑπὸ OV : ἀπὸ f || 17,33—34 Σωσιπάτρου OV || 18 ἁγίου O : ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν V || 19 αὐτὸ O : τοῦδε V | Μαρτίου OV : Μαρτίῳ f || 26 δὲ O : οὖν τοῦ δεσπότητος κυροῦ Θωμᾶ V || 29 αὐτῆς O : αὐτῶν V || 30 Ῥαούζη | Ῥαούζην O : Ῥαγούζην V || 31 Κορφοὺς O : Κορυφοὺς V || 32 Αὐγούστῳ O : Αὐγούστου V || 36 Σφεντιάρη OVC : Σφεντιάρ D | Σινώπιν O : Σινόπιν V.

Sphrantzes se refugiază
pe la mănăstiri

6. Și în privința mea dînsul a stăruit mult și mi-a cerut ca sau să plec împreună cu el, sau să rămîn aici cu vasilisa ca mare dregător al casei ei; dar eu, și din mila lui Dumnezeu care toate bine le rînduiește, și de durerea copiilor mei, și din cauza tulburării a toate cele din casa lui, n-am ascultat nici de una, nici de alta, și am rămas și celălalt timp în același sat Molivotina unde mă găseam cînd și despotul de frica ciumii era la Chlomos, cum s-a spus mai sus. 5

7. După un timp, cum am aflat o așezare călugărească aproape de oraș, închinată sfîntului Ilie, am plecat într-acolo la 6 septembrie 1461 70¹ și am rămas împreună cu ai mei, rugîndu-mă numai lui Dumnezeu să ne aibă în mila sa și să ne conducă pînă la capăt cu bunătatea și iubirea lui de oameni. Stînd eu acolo cinci luni și mai bine, cînd ne-am dat seama că nu mă pot odihni cu zecia care aveau așa așezare călugărească, și apoi ca să-l pot avea și mai aproape pe bunul și vrednicul prieten, părintele duhovnicesc Doroței, care se afla în mănăstirea sfinților apostoli Iason și Sosipatru, aflînd și noi de la tagma celor 32 de preoți chilia sfîntului Nicolaie, cea numită a lui Tarhaniot, am luat-o la 15 martie 1462 din același an, adică 70. 15

8. Iar despotul chir Toma, ajungînd la Ancona și de acolo la Roma, n-a izbutit cu nimic alta decît că a dat papei Pius capul sfîntului celui dintîi chemat apostol Andrei; și papa i-a dat să aibă abia din ce trăi cu cei ai lui și numai pentru hrana trebuincioasă. 20

9. Stînd oarecare timp, s-a hotărît și s-a întors în republica venețienilor și de acolo iarăși la Ancona, fiindcă acolo venise fiică-sa, vasilisa Serbiei; rămînînd cîteva zile ca să o vadă, dînsul a mers din nou la Roma, iar vasilisa a trecut la Raguză. 25

10. Vasilisa maică-sa însă, ducînd-o rău la Corfu, Dumnezeu s-a îndurat de ea și la 26 august din același an 70 a murit și a fost înmormîntată în mănăstirea sfinților apostoli Iason și Sosipatru. 30

XLII, 1. Iar căpetenia păgînilor a pornit în același an asupra lui Sfantiar și a luat vestitul oraș al aceluia, numit Sinope, pe care și eu l-am văzut; dar a luat și toată cealaltă țară a lui. 35

Sinope, Trapezunt
cucerite

¹ 6970 (1 septembrie 1461 — 31 august 1462).

2. Ἔτι δὲ καὶ παρέμπροσθεν ἀπελθόντος αὐτοῦ ἀπῆρε καὶ τὴν Κερασοῦντα καὶ τὴν Τραπεζοῦντα καὶ ἅπασαν τὴν περὶχωρον αὐτῶν δὴ τῶν βασιλέων Τραπεζοῦντος καί, πάντας σχεδὸν τῶν ἐκεῖσε ἀτύχων αὐθεντῶν καὶ ἀρχόντων ἐκβαλὼν, εἰς τὴν Ἀνδριανούπολιν φέρων κατὰ 5 σεν, ἔνθα δὴ καὶ ὁ τοῦ Μορέως αὐθέντης· ὃ δὴ καὶ δέδωκεν ἔχειν εἰς ζῶαρκειαν αὐτοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ τὴν μεγάλην Αἶνον, τὴν Λῆμμον, τὴν Ἴμβρον καὶ τὴν Σαμοθράκην, τὸν δὲ Τραπεζοῦντος βασιλέα τὸν Κομνηνὸν κύρ Δαβίδ χωρία περὶ τὸ Μαῦρον Ὅρος. Ὅν δὴ καὶ μετὰ τινος 10 χρόνου μικροῦ παραδρομῆν, εὐρῶν τάχα εἰς αὐτὸν ἀφορμῆν μικρὰν καὶ οὐκ ἀληθῆ, πάντα τὰ αὐτοῦ ἔλαβε κάκεινον πνιγμῶ ἔτελείωσε.

3. Τὸ δὲ ἔαρ τοῦ αὐτοῦ ο^{ου} ἔτους διέβη ὁ ἀμηνῶς εἰς τὴν Μεγάλην Βλαχίαν καὶ ἐδιόρθωσε τὰ κατ' αὐτοῦ ἐκεῖσε ἐνεργούμενα.

4. Καὶ ἐπιστρέψας ἐποίησεν ἀρμάτωμα καὶ πέμψας κατὰ τῆς Λέσβου ἀπῆρεν αὐτήν.

5. Τὸν δὲ Νοέμβριον τοῦ οα^{ου} ἔτους ἐπιδραμόντος τοῦ υἱοῦ τοῦ Τουραχάνη, Ἀμάρη, ἀπῆρε πάντας τοὺς περὶ τὸν Ναύπακτον καὶ τὴν αὐτοῦ περιοχὴν τὸν Γαλατᾶν, οὕτω Βενετικούς, ὡς τάχα καὶ Χαρατζαρίου 15 τοῦ τῆς Μικρᾶς Βλαχίας Φλαμπούλου αὐτοῦ.

6. Ὅπερ μαθὼν ὁ τῶν Βενετικῶν κατέργων καπετάνος καὶ πρὸς 20 βοήθειαν δραμῶν, εἰς τὴν ἀντίπερα πόλιν τοῦ ἀμηνῶ Βοστίτζαν περάσας ἔκασαν καὶ αἰχμαλώτους πᾶσαν ἄνευ μόνον τοῦ κοουλᾶ· καὶ φέρων τοὺς Βοστιτζιάνους ἐν τῷ Ναυπάκτῳ μὲ τούς αὐτοῦ ἐναλλαγὴν ἐποίησατο, καὶ δὴ προμελετωμένης οὔσης μάχης τοῦ γενέσθαι μετὰ τοῦ ἀμηνῶ παρὰ τῆς αὐθεντίας τῶν Βενετῶν, διὰ τὸ πᾶσι τρόποις χρῆσασθαι τυχεῖν τῆς ἀρ- 25 χῆς καὶ ἐξουσίας τοῦ Μορέως.

7. Τοῦτο δὴ τὸ ἔργον ἀπεκάλυψεν αὐτὴν καὶ ἀρχὴ κατέστη· καὶ ἐλ- 30 θόντος τοῦ τζενεράλη καπετάνου Ἀλωῖζου Λορδᾶ ἐκείνου μετὰ πολλῆς ὄτι παρασκευῆς καὶ δυνάμεως, ἐπίασε τὸ Ἐξαμίλιον καὶ ἔκτισεν αὐτό, κακῶς δὲ ἀπὸ τῆς συντομίας. Οὐ γὰρ ἐν συντόμῳ τὰ ἀσφαλές, ὡς ὁ λό- 30 γος, ἀλλ' ὡς ἐπεὶ ἐπολέμησε τὴν Κόρινθον καὶ οὐκ ἔτυχε τοῦ ἐλπιζομέ- νου, ἀφείξαι καὶ τὸ Ἐξαμίλιον ἀπήλαθε.

8. Τὸ δὲ οβ^{ον} ἔτος ἀπῆραν τὴν Μονεμβασίαν οἱ Βενετικοὶ οὐ τοσοῦτον θελήσει καὶ χάριτι τῶν κυρίων αὐτῆς, ὅσον ἀφελεία τοῦ κρατοῦν-

2 περὶχωρον OVD : περιχωρῶν C || 3 βασιλέων V : βασιλειῶν | ἀτύχων OV || 4 Ἀνδριανούπολιν O : Ἀδριανούπολιν V || 4—5 κατὰκισεν V : κατοίκησεν O || 7 τὴν Σαμοθράκην V : τὸ Σαμοθράκην CD : τὸ Σαμοθράκ O : τὸ Σαμοθράκιον f || 7 τὸν δὲ — Κομνηνὸν O : τῷ δὲ τῆς Τραπεζοῦντος βασιλεῖ τῷ Κομνη ῶ V || 15 mg. υξγ' O : 1463 V | mg. int. κεφ. νδ' VD : om. OC || 17 Βενετικούς OTV (subst.) || 19 Βενετικῶν OTV (adject.) | καπετάνος OT : καπιτάνος V || 20 πόλιν OV : om. T || 20, 23 ἀμηνῶ OT Τούρκου V || 21 αἰχμαλώτους OTV : ἰχμαλώτους f | μόνον OT : μόνου V || 22 Βοστιτζιάνους OTV || 24 Βενετῶν OT : Ἐνεσ τῶν V || 26 καὶ TV : om. O || 27 τζενεράλη καπετάνου Ἀλωῖζου Λορδᾶ OT : καπιτάνου τζενεράλε Λαουήζου Λαουρεδάνου V || 30 ὡς ἐπεὶ O : ὡς ἔπει T : ῶ ἐπεὶ V || 32 mg. υξδ' OT : 1464 VD : om. C | mg. int. κεφ. νε' VD : om. OTC | δὲ OTVC : om. D | ἀπῆραν OV : ἀπῆρεν T | Βενετικοὶ OT : Βενετικοὶ V || 33 αὐτῆς V : αὐτ OT : αὐτῶν f | ἀφελεία OTV : ἀνωφελεία f.

2. Iar dînsul, plecînd încă și mai departe, a luat și Cherasunda și Trapezuntul și toată țara de primprejur a acelor împărați din Trapezunt și, alungînd aproape pe toți nenorociții domnitori și mari dregători de acolo, i-a dus și i-a așezat la Adrianopol, unde se afla și domnitorul Moreii, căruia i-a și dat să aibă pentru îndestularea vieții lui și a lor săi, marele oraș Enos și insulele Lemnos, Imbros și Samotrace; iar împăratului din Trapezunt, chir David Comnenul, sate de prin Munte-negru. După trecere de puțin timp, găsindu-i acestuia, chipurile, o mică și neadevărată pornire de dușmănie, i-a luat toate ale lui și pe el l-a sugrumat. 5

1462 **Invazie în Țara Românească. Lesbos cucerit** 3. Iar primăvara din același an 70, sultanul a trecut în Țara Românească și a pus la cale bine tot ce se făcea acolo contra lui¹.

4. Si, întorcîndu-se, a pregătit o flotă și trimițînd-o contra insulei Lesbos, a luat-o.

1462 **Război între turci și venețieni** 5. Iar în noiembrie din anul 71², năvălînd 15 Amar, feciorul lui Turachan, i-a prins pe toți cei de la Naupactos și cartierul mărginaș Galata, atît venețieni cît și pe acei care, chipurile, dădeau haraci chiar din Flambulos în Vlahia mică.

6. Căpitanul corăbiilor venețiene aflînd această și alergînd într-ajutor, a trecut în orașul din față Vostița al sultanului și l-a ars și l-a robit în întregime, afară de culă; și ducînd pe vostițeni la Naupactos, a făcut schimb cu de-ai săi; și pregătirile de război cu sultanul se puneau la cale de mai înainte de către republica venețienilor, cu scopul ca, folosindu-se de toate chipurile, să ajungă la domnia și stăpînirea Moreii. 25

7. Întîmplarea aceasta a făcut ca războiul să izbucnească pe față; și venind căpitanul general, știutul Aloizo Lorda, cu multă pregătire și mare putere, a ocupat Hexamilion și l-a întărit cu zid, dar rău din cauza grabei. Căci graba strică treaba, precum spune zicala; și cum n-a izbutit cu ce spera, cînd a atacat cu război Corintul a părăsit și Hexamilion și a plecat. 30

1463/ 1464 8. Iar în cursul anului 72³ venețienii au luat Monemvasia, și nu așa de mult din dorința și prin bunăvoința stăpînitorilor ei, cît din pros-

28 Lorda OT : Lauredano V.

¹ E vorba despre expediția lui Mahomed al II-lea contra lui Vlad Țepeș (1456—1462) și înlocuirea lui prin Radu cel Frumos (1462—1474). Vezi mai pe larg în *Laonic Chalcocondil*, p. 282—295; *Ducas*, XLV 23, (p. 432—435); *Critobul*, IV, 10.

² 6971 (1 septembrie 1462 — 31 august 1463).

³ 6972 (1 septembrie 1463 — 31 august 1464).

τος αὐτὴν ἄρχοντας, ὡσπερ δὴ ὁμοίως ἀφελεία καὶ ἀπότυχία καὶ τοῦ κεφαλατικέουτος τὸ τῆς Λήμνου κάστρον, τὸ λεγόμενον Παλαιόκαστρον ἐκλάπη καὶ μᾶλλον ὁ τοιοῦτος κουλάς αὐτοῦ καὶ παρὰ ἐξωτερικοῦ τυχόντος καὶ ἐδόθη πρὸς τὴν αὐθεντίαν τῶν Βενετιῶν· καὶ ἐξ αὐτοῦ δηλονότι τοῦ κάστρου καὶ ἅπαν τὸ νησὶν ἐκκληρώσαντο.

9. Ἄλλὰ καὶ εἰς τὴν Λέσβον ἀπελθόντος αὐτοῦ δὴ τοῦ καπετάνου καὶ πολεμήσαντος αὐτὴν, οὐκ ἔπραξέτι, ἀλλ' ἀπῆλθεν ἄπρακτος.

10. Τὸ δὲ ἔαρ τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους ἀποστείλας ὁ δεσπότης κύρ· Θωμᾶς ἐμύνησεν, ἵνα οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ ἡ θυγάτηρ ἐκεῖσε ἀπέλθωσιν, ὅπου καὶ κείνος. Καὶ γενομένου καὶ ἀποσωθέντων μετὰ καραβίου εἰς τὸν Ἄγκωνα καὶ μόνον ἀκούσαντος, ὅτι ἀπεσώθησαν, οὐ φθάνοντος δὲ ἰδεῖν αὐτὰ, ἀλλὰ Μαίφ ιβ' ἔν Ῥώμῃ εὐρισκόμενος τέθνηκεν, ὑπάρχοντας χρονῶν νς' καὶ μικρόν τι πρὸς.

11. Αὐτὰ δὲ ὀλίγον καιρὸν διαβιβάσαντα εἰς τὸν Ἄγκωνα, πέμψας 15 ὁ πάπας ἐπιμελεία καὶ σπουδῆ καὶ βοήθεια τοῦ αἰδεσιμωτάτου καρδινάλιου τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Βησσαρίωνος, ἀπῆλθον εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ εἰς αὐτὴν ἐκείνην τὴν οἰκονομίαν πρὸς τὸ ζῆν, ἣν καὶ ὁ πατήρ αὐτῶν εἶχε· καὶ τὸν πρῶτον υἱὸν τὸν κύρ Ἀνδρέαν τὸν Παλαιολόγον δεσπότην ὁ πάπας τετίμηκεν.

20 12. Τῷ δὲ οὐκ ἔτει Ὀκτωβρίου ιε' καὶ πνευματικὸς πατήρ ἡμῶν καὶ ἀδελφὸς καὶ φίλος ἄριστος ὁ Δωρόθεος ἀπῆλθεν ἀποθανὼν εὐφραϊνόμενος ἐν οὐρανοῖς, ἡμᾶς δὲ καταλέλοιπε καὶ τὴν ἐκείνου λυπομένους στέρησιν.

XLIII, 1. Κἀγὼ δ' ἀναγκασθεὶς ὑπὸ τῆς ἐνδείας Ἀπριλλίῳ ιη' 25 ἐξῆλθον καὶ ἀπῆλθον εἰς τὸν Ἄγκωνα τῇ ιζ' Μαΐου. Καὶ τῇ α' πάλιν Ἰουνίου ἐξελθόντος μου, ἀπῆλθον διὰ τῆς ὁδοῦ Βιτέλμου, ἐπεὶ κάκεισε εἰς τὰ θέρμα εὐρίσκεσθαι τὸν καρδηνάιν μεμαθήκαμεν. Δι' ἡμέρας θ' εἰς τὴν Ῥώμην ἐφθάσαμεν καὶ ποιήσας εἰς τὸ ὀσπίτιον τῶν αὐθεντιῶν ἡμῶν, τοῦ δεσπότη κυροῦ Ἀνδρέου καὶ αὐθεντοπούλου κυροῦ Μανουὴλ 30 τῶν Παλαιολόγων ἡμέρας λς', ἐν αἷς ἡμέραις καὶ τοὺς τάφους τῶν μακαρίων ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου προσεκύνησα καὶ πολλῶν ἄλλων ἁγίων ἐκεῖσε θεταμμένων.

2. Καὶ ἱστορήσας τὰ ἐν τῇ πόλει τῇ μεγάλη καὶ περιβοήτῳ καὶ παλαιᾷ, τῇ ις' Ἰουλίου ἐξῆλθον καὶ ἦλθον διὰ τῆς εὐθείας ὁδοῦ εἰς τὸν 35 Ἄγκωνα καὶ μικρόν τι προσμείνας διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Βενετιάν ἀπῆλθον τῇ κη' τοῦ αὐτοῦ. Καὶ ἐποίησα ἐκεῖσε εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Σταυροῦ ἡμέρας κς', ἕως Αὐγούστου δηλονότι κγ', ἐν ἧ ἄργα σὺν θεῷ ἐξελθόντες

1 ἀποτυχία OV : ἀτυχία T || 1—2 κεφαλατικέουτος TV : κεφαλεύοντος O || 3—4 τυχόντος O : τοῦ τυχόντος V || 7 ἀλλ' OT : ἀλλὰ VC || 8 mg. υξέ' OT : 1465 VD : om. C' | mg. int. κεφ. νς' VD : om. OTC || 12 ἀλλὰ Μαίφ V : Μαίφ OT | χρονῶν OTV || 13 νς' T : μς' V : ις' O || 14 διαβιβάσαντα OT : ἀναβιβάσαντα V || 18 τὸν κύρ OT : κύρ V || 20 mg. υξς' OT : 1466 V | mg. int. κεφ. νς' VD : om. OTB | Ὀκτωβρίου OT : Νοεμβρίου V || 26 ὁδοῦ OT : ἔδοῦ τοῦ V || 27 θέρμα OTV : θερμὰ f || 28 ὀσπίτιον OT : σπίτι V || 29 Ἀνδρέου OT : Ἀνδρέα V.

tia marelui dregător care avea în mână puterea, după cum tot așa din prostia și greșeala și a guvernatorului a fost pierdută cetatea din Lemnos, numită Paleocastro; și mai ales că un om din afară s-a întâmplat să fie într-o culă ca aceea a ei și a fost dată republicii venețienilor. Și, pornind dintr-acea cetate, au dobândit și insula toată.

5

9. Dar același căpitan, mergînd și asupra insulei Lesbos și bătînd-o cu război, n-a izbutit nimic, ci a plecat fără nici o ispravă.

**Moartea despotului
Toma**

10. În primăvara anului 73¹, despotul chir Toma le-a anunțat printr-un trimis feciorilor lui și fiicei sale să plece într-acolo unde-i și dînsul.

Și s-a făcut și au ajuns cu bine la Ancona cu o corabie; și dînsul a auzit numai că au sosit cu bine, dar n-a apucat să-i vadă, ci a murit, aflîndu-se la Roma, la 12 mai, în vîrstă de 56 de ani și ceva.

1465

11. Stînd ei puțin timp la Ancona, a trimis papa și prin grija, stăruința și cu ajutorul preavenerabilului cardinal și patriarh al Constantinopolului Visarion, au plecat la Roma, primind aceeași îngrijire pentru viață ca și tatăl lor. Și pe primul fecior chir Andrei Paleologul papa l-a cinstit cu demnitatea de despot.

15

1465

12. Iar în anul 74², la 15 octombrie, și duhovnicul nostru părinte și frate și prieten, bunul Dorotei, a murit, plecînd să se veselească în ceruri, iar pe noi ne-a lăsat să jelim lipsa lui.

20

**1466 Călătoria lui Sphrantzes
în Italia**

XLIII, 1. Iar eu, mînat de nevoie, la 18 aprilie am pornit la drum și am ajuns la Ancona la 17 mai. Și la 1 iunie, pornind iarăși

25

la drum, am plecat prin Vitelmo, deoarece aflasem că acolo se găsește la băi calde cardinalul. În nouă zile am ajuns la Roma, rămînînd în casa domnitorilor noștri Paleologi, despotul chir Andrei și prințul Manuil, 36 de zile; în timpul acesta m-am închinat și la mormintele sfinților apostoli Petru și Paul și ale altor mulți sfinți înmormîntați acolo.

2. Și, după ce am căutat să văd monumentele din acest mare și vestit oraș vechi, la 16 iulie am pornit și am mers de-a dreptul la Ancona și, mai rămînînd puțin, am venit pe mare la Veneția la 28 ale aceleiași luni. Și acolo am stat în mănăstirea Sfintei Cruci 26 de zile, adică pînă la 23 august; în această zi, tîrziu, pornind cu ajutorul lui

35

¹ 6973.

² 6974 (1 septembrie 1465 — 31 august 1466).

ἀπεσώθημεν ἐνταῦθα εἰς τοὺς Κορφοὺς τῆ εῂ τοῦ Σεπτεβρίου μηνὸς τοῦ οε^{ου} ἔτους.

3. Καθ' ὃν δὴ καιρὸν ἡμεῖς εἰς τὰ περὶ τὴν Ῥώμην καὶ αὐτὴν τὴν Ῥώμην διετρίβομεν, καὶ ὁ τῶν ἀσεβῶν ἐξάρχων ἀμηρᾶς ἐλθὼν κατὰ τῆς
5 Ἀλβανιτίας καὶ διώξας τὸν ἀθνήτην αὐτῆς τὸν Σκαντάρην καὶ αἰχμαλωτεύσας καὶ ἀφανίσας τὸν τόπον καὶ κτίσας κάστρον πλησίον τοῦ καθολικοῦ κάστρου αὐτῆς Κρούας ὀνομαζομένου, πρὸς τὸ ἀντιμάχεσθαι αὐτῷ, ἐπανέστρεψεν εἰς τὰ περὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν.

4. Καὶ τοῦ αὐτοῦ οδ^{ου} ἔτους τὸ θέρους γεγρονῶς Βίκτωρ Καπέλλος
10 καπετάνιος τζενεράλης ἀπελθὼν εἰς τὴν νῆσον Ἴμβρον καὶ πολεμήσας, ἀπῆρεν αὐτὴν. Καὶ πάλιν ἀπελθόντος αὐτοῦ εἰς τὴν Ἀθήναν, πᾶσαν τὴν χῶραν ἡχμαλώτευσεν· ἐλθόντος δ' αὐτοῦ εἰς τὴν Παλαιὰν Πάτραν περὶ τὸν Ἀγγοῦστον ἀπῆρε τὴν χῶραν.

5. Ἐπιδραμόντος οὖν τοῦ Ἀμάρη εἰς τὴν βοήθειαν αὐτῆς, ὁ προ-
15 βεδουρος μετὰ τῶν τῆς ἀρμάτας καὶ Ῥαοὺλ Μιχαὴλ ὁ Ἰσης μετὰ τῶν στρατιωτῶν πολλῶν καὶ καλῶν ἔτρεψαν αὐτὸν κατὰ κράτος καὶ πολλοὺς τῶν αὐτοῦ ἐσκότωσαν· καὶ διώξαντες μέχρι πολλοῦ, οὐκ ἐστράφησαν περὶ τὸ προκείμενον τοῦ ἔργου, καὶ μᾶλλον τοῦτο συμβουλευόντες οἱ Ῥωμαῖοι οἱ καὶ τοῦ τόπου καὶ τῶν τοιούτων πλέον εἰδήμονες. Ἀλλ' ἐπαρθεῖς ὁ
20 προβεδουρος καὶ σκληρὸς μᾶλλον φανείς καὶ πρὸς αὐτούς, πῶς οὐ διώκουσιν, ἐξεδίωξαν καὶ μὴ γινώσκοντες τοῦτο καλὸν μέχρι καὶ τῶν μυλῶν καὶ τοῦ Σαραβαλλίου καὶ ἐπέκεινα πρὸς τὸ ἀνώφορον τοῦ Σιδηροκάστρου.

6. Ὁ γοῦν Ἀμάρης ἰδὼν τὸν τούτων διωγμὸν ἄκαιρον καὶ ἄπρακτον
25 καὶ ἄτακτον, καταλείψας εἰς τινὰς τόπους ἀνθρώπους, εἶτ' ἐπιστρέψας κατ' αὐτῶν, ἔτρεψε καὶ ἐδίωξεν αὐτούς καὶ φθᾶσας ἀνείλε τὸν προβεδουρον ἐπὶ μουλαρίου, καθεζόμενον καὶ δις ἄπ' ἐκείνου πεσόντα. Καὶ ἄλλους ἀνείλον πολλοὺς καὶ αὐτὸν δὴ τὸν Ῥαοὺλ Μιχαὴλ ἀλώσαντες,
30 τοῦ ἀλόγου αὐτῷ συμπεσόντος, ἐκάθισαν αὐτὸν εἰς τὸν πάλον. Καὶ τέλος ὡς νικηταὶ δραμόντες εἰς τὸν αἰγιαλόν, ἔνθα τὰ κάτεργα, πολλοὺς εὐρόντες εἰς τὴν γῆν, ἀνείλον αὐτούς.

7. Ὑποπτεύσαντες δὲ εἶναι αἴτιον καὶ τὸν μητροπολίτην τῆς αὐτῆς Παλαιᾶς Πάτρας τοῦ ἐλθεῖν κατ' αὐτῶν τὸ ἀρμάτωμα, λαβόντες εἰς τὸν
35 πάλον ἐκάθισαν.

8. Ταῦτα δὲ παθόντες ἄπρακτοι καὶ ζημιωμένοι οἱ τῆς ἀρμάτας ἐπανεστρεψαν. Ἀφ' οὗ δὴ συμβεβηκότος κακοῦ καὶ ὁ καπετάνιος λυπηθεὶς

1 Κορφοὺς O : Κορυφοὺς TV | Σεπτεβρίου μηνὸς OT : Σεπτεμβρίου V || 2 mg. uξ' OT : 1467 V | mg. int. κ. φ. νη' VD : om. OTC || 5 post διώξας add. καὶ V : om. OT | Σκαντάρην OT : Σκαντέρην V || 5—6 αἰχμαλωτεύσας O : αἰχμαλωτίσας TV || 8 τὰ περὶ OT : om. V || 9 αὐτοῦ OTVC : om. D | οδ^{ου} OTV : οε' f | Καπέλλος V : Καπέλλος OT || 10 καπετάνιος τζενεράλ OT : καπετάνος καθολικὸς V || 13 post συμβουλευόντες add. καὶ V : om. OT || 19 οἱ καὶ OT : καὶ οἱ V || 20 μᾶλλον φανείς OT : φανείς μᾶλλον V || 21—22 μυλῶν OTV : μύλων f || 22 Σαραβαλλίου OT : Σαραβαλίου VC : Βαραβαλίου D | ἀνώφορον OT : ἀνώφορον V || 9 ἀνείλον TV : ἀνείλε O || 30 ἐκάθισαν V : καὶ ἐκάθισαν O : ἐκάθισεν T || 34 Παλαιᾶς OV : om. T || 37 καπετάνιος OT : καπετάνος V.

Dumnezeu, am ajuns cu bine aici la Corfu în 5 ale lunii septembrie din anul 75¹.

1466 3. În timpul când am fost prin apropierea Romei și în însăși Roma, sultanul, mai marele păgînilor, a mers contra Albaniei și, punînd pe goană pe domnitorul ei Scandar, a robit și a stricat de istov țara; și a zidit, aproape de cetatea-capitală a ei numită Crua, altă cetate spre a duce lupta contra lui; și apoi s-a întors înspre Constantino-
pol.

1466 4. Și în același an 74², vara, Victor Ca- 10
Infrîngerea venețienilor
de către Omer pela, fiind făcut căpitan general, a plecat asupra
insulei Imbros și, dînd război, a ocupat-o. Și
apoi tot el, plecînd asupra Atenei, a subjugat toată țara; venind
tot dînsul la Vechea Patra prin august a ocupat țara.

5. Atunci Amar, sărînd într-ajutorul ei amiralul flotei cu mari- 15
narii și Raul Mihail Isis cu mulți ostași buni l-au pus din răsuputeri
pe fugă și au ucis mulți din oamenii lui; și, luîndu-i la goană pînă de-
parte, nu s-au ținut de planul ce și l-au făcut, cu toate că bizantinii, ca
unii ce cunoșteau mai bine locul și felul de luptă al acelora, îi îndem-
nau mult să se țină de plan. Ci amiralul, semețîndu-se și arătîndu-se 20
mai degrabă aspru și față de bizantini, că nu se pun la goană, au gonit,
nedîndu-și bine seama de ce fac, pînă la morile de la Saravalio și
dincolo de urcușul de la Siderocastro.

6. Și atunci Amar, văzînd goana acestora nelalocul ei și fără rost
și dezordonată, a lăsat în urmă în cîteva locuri oameni de-ai săi, 25
apoi, întorcîndu-se contra lor, i-a pus pe fugă și i-a urmărit și ajungîndu-
du-l, l-a ucis pe amiralul flotei, care ședea pe un catîr și căzuse de două
ori de pe el. Și au ucis și pe mulți ostași și pe însuși Raul Mihail, prin-
zîndu-l, deoarece calul îi căzuse, l-au tras în țepă. Și, în sfîrșit, biru-
itori, alergînd la marginea mării, unde erau corăbiile, au găsit mulți 30
pe uscat și i-au ucis.

7. Bănuind că de vină este și mitropolitul din însăși Vechea Pa-
tră, că flota venețiană a venit contra lor, l-au luat și l-au tras în țepă. 35

8. Pățînd aceasta oamenii din flota venețiană, s-au întors fără
ispravă și cu pierderi mari. Pe urma acestei nenorociri ce s-a întîmplat,

5 Scander V: Scandar OT.

¹ 6975.

² 6974.

καὶ πολὺ ἀσθενήσας εἰς τὸν Εὐριπον εὐρισκόμενος ἀπέθανε καὶ γέγονε καπετάνιος Ἰάκωβος Λορδᾶς, ὁ τοῦ Πέτρου Λορδᾶ ἐκείνου υἱὸς καὶ τοῦ πρὸ αὐτοῦ Ἀλωϊζου Λορδᾶ καπετανίου πρωτεξάδελφος.

9. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τῷ τοῦ ἐνεστῶτος χρόνου χειμῶνι παρηκολούθησαν τὸ δὲ τῆς Πάτρας τῷ πρὸ τοῦ φθινοπώρου Αὐγούστῳ.

XLIV, 1. Τῇ κθ^η τοῦ Μαρτίου μηνὸς τοῦ οε^{ου} ἔτους ἐν ἧ καὶ τὸ ἡμέτερον μέγα πάσχα γέγονεν, ἐναπέψυξεν ὁ τῶν κακῶν πάντων τοῦ Μορέως αἴτιος Ματθαῖος ὁ Ἀσάνης· καὶ ἰδοὺ καὶ τὸ τοῦ Δαβὶδ μελόδημα καὶ ἔτι πεπλήρωται τὸ „ἀναστήτω ὁ θεὸς καὶ διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ καὶ φυγέτωσαν ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ οἱ μισοῦντες αὐτόν.“

2. Καὶ τούτου γενομένου, ὡς ἠκούσαμεν παρά τινων, ἀπέμψε καὶ ὁ δεσπότης τὴν τοῦ ἀμηνᾶ πρὸς αὐτὸν πρόσδοτον καὶ τὸ χρέος τῆς δουλείας εἰς τὰ φωσάτα, εἰπόντος· „Ἐγὼ εἰμι γέρον καὶ ἀσθενής· ὁ ἐκκληρῶν τὴν δουλοσύνην ἀπέθανε. Λοιπὸν ἡ πολλὴ πρόσδοτος ἕως δοθῆ, ὅπου ὀρίσῃς· ἐμοὶ δὲ ἕως δοθῆ, ὅσον νὰ ζῶ, καθήμενος ἐνταῦθα μετὰ τινων ὀλίγων.“ Ἀπελογήσατο ὁ ἀμηνᾶς· „Καλῶς λέγει· καὶ ἕως χωρίση τοὺς θέλει.“ Καὶ ἐχώρισε· καὶ δέδωκε πρὸς αὐτὸν ἄσπρα ἅ, ἵνα ἐξη αὐτὰς ἀπὸ τὸ κουμέρκι τοῦ ἀλεύρου, τοὺς δὲ πλείονας τῶν ὑποχειρίων αὐτοῦ περιορίσας ἀπῆρεν, ἵνα εὐρίσκωνται εἰς τὴν Πόλιν. Ἄλλοι δὲ εἶπον ἄλλως γεγονέαι καὶ μέλλομεν μαθεῖν καὶ διηγήσεσθαι.

3. Τοῦ δ' αὐτοῦ χρόνου τὸ θέρος ἐγεγόνει τοσαύτη λοιμώδης νόσος εἰς τε τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν Ἀνδριανούπολιν καὶ τὴν Καλλιπόλιν καὶ τὰ πέριξ αὐτῶν κάστρη καὶ κομποπόλεις καὶ χώρας, οἷα οὐ γέγονε παρόπισθε χρόνους πολλοῦς. Τεθνήκασι γάρ, ὡς λέγουσι, μυριάδες πολλαὶ ἀνθρώπων, οὐ χιλιάδες, σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ ἡ τοῦ δεσπότου θυγάτηρ.

XLV, 1. Τοῦ δὲ οε^{ου} ἔτους Νοεμβρίῳ μηνὶ ἀπῆλθον κἀγὼ εἰς τὴν Ἁγίαν Μαῦραν, παρακινήσει τῆς βασιλίσεως κυρᾶς Ἐλένης καὶ πενθερᾶς τοῦ αὐθεντός τοῦ τόπου ἐκείνου κυροῦ Λεονάρδου, ἵνα καὶ τὸν τόπον καὶ τοὺς ἐκεῖσε ἀναθεωρήσω καὶ ὡς δῆθεν ἀνεψιοῦ τοῦ μακαρίτου αὐθεντός μου τοῦ βασιλέως κυροῦ Κωνσταντίνου καὶ ὑπὲρ τοῦ πατρός αὐτοῦ παθόντος μου ζημίαν μεγίστην, ὡς προεδῆλωσα ἐν τῷ λη^ω ἔτει, ἀπολαύσω τινὸς εὐεργεσίας ἐτησίου ὡς γέρον καὶ ἀσθενής καὶ πτώχός 35 ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας. Ἐπανέστρεψα δὲ τῇ κβ^α τοῦ αὐτοῦ, εὐτελεῖ πάν-

1—2 γέγονε καπετάνιος OT : ἐγενετο καπετάνος V || 2 Λορδᾶς OT : Λαουρεδάνος V | Λορδᾶ OT : Λαουρεδάνου V || 3 Ἀλωϊζου Λορδᾶ καπετανίου O : Λαουήζου Λαουρεδάνου καπετάνου V || 4 τῷ O : τὰ V : τῷ f || 5 φθινοπώρου OT : μετοπώρου V || 6 μηνὸς τοῦ OT : μηνὸς τοῦ αὐτοῦ VD : μηνὸς αὐτοῦ C || 8 Μορέως V : Μορέου OT | ἰδοὺ ON : ἰδὼν T || 17 λέγ OT : λεγει f : λέγεις V || 18 θέλει OTV | 21 γεγονέαι OT : γέγονε V | διηγήσεσθαι OT : διηγήσεσθαι V || 23 Ἀνδριανούπολιν OT : Ἀδριανού V || 23—24 Καλλιπόλιν OT : Καλλιού V || 24 κάστρη V : κάστροι OT : κάστρα f || 25—26 μυριάδες O f : μυριάδαι V || 26 πολλαὶ f : πολαῖς O : πολλῶν V || 28 mg. υξή' O : 1468 V | mg. int. κεφ. νθ' VD : om. OC || 30 τόπου OT : ποτέ V || 32 αὐθεντός OT : αὐθέντου V || 34 τινός TV : τινός O | ἐτησίου OTV : ἐτησίους f:

căpitanul îndurerat s-a îmbolnăvit greu și a murit, aflându-se la Eurip; și a fost făcut căpitan Iacob Lorda, feciorul știutului Petru Lorda și vărul primar al căpitanului dinaintea sa, Aloizo Lorda.

9. Dar acestea s-au desfășurat în timpul iernii din anul în curs; 1466/67 iar întâmplarea de la Patra înaintea toamnei, în august.

1467 Știri despre despotul Dimitrie XLIV, 1. La 29 ale lunii martie din anul 75¹, în ziua în care a căzut și marea sărbătoare a paștelui nostru, și-a dat sufletul Matei Asan, vinovatul de toate nenorocirile care au dat peste Moreea; și iată că și cîntarea lui David s-a și împlinit: „Să se scoale Dumnezeu și să risi- pească vrăjmașii lui și să fugă din fața lui cei ce-l urăsc pe el“².

2. Și după această întâmplare și despotul, după cum am auzit de îndatorirea ce o avea cu serviciul la armată, spunînd: „Eu sînt bătrîn și slab; acela care îndeplinea slujba a murit“³. Prin urmare venitul cel mare să fie dat unde o să hotărăști; iar mie să mi se dea cît să pot trăi, șezînd aici cu vreo cițiva puțini“. Sultanul a răspuns: „Grăiește bine, să se despartă de care voiește“. Și s-a despărțit; și i-a dat 50 000 de aspri⁴, ca să-i aibă din vama fâinii; iar pe cei mai mulți dintre oamenii de sub mîna lui luîndu-i i-a pus să locuiască în Constantinopol. Alții însă spun că s-a întîmplat altfel, și am să caut s-o aflui și s-o istorisesc⁵.

3. În același an, vara, se iscasse o molimă de ciumă așa de mare, și la Constantinopol și la Adrianopol și la Caliupoli [Galipoli] și în orașele și tîrgurile și satele de pîmprejur, cum n-a fost de mulți ani. Căci au murit cum se spune, nu multe mii, ci zeci de mii, iar cu aceia și fata despotului.

1467 Spharantzes sărăcit și bolnav se călugărește XLV, 1. În luna noiembrie din anul 76⁶ am plecat și eu la Santa Maura⁷, la îndemnul vasilisei, doamna Elena, soacra domnitorului de acolo, chir Leonard, ca să mai văd locul și pe cei de acolo; acela era doar înrudit cu răposatul meu domn, împăratul chir Constantin, iar eu am îndurat pentru tatăl lui mare suferință, după cum am arătat mai sus la anul 38⁸; și am plecat ca să dobîndesc vreun ajutor anual, ca un bătrîn bolnav și sărăcit ce eram de pe urma robirii. M-am întors

2,3 Lorda OT: Lauredano V || 3 Aloizo OT: Lauizo V.

¹ 6975.

² Psalm 68, 2.

³ Adică Matei Asan, cumnatul despotului Dimitrie.

⁴ Monedă de argint. Comp. : L a o n i c C h a l c o c o n d i l, p. 271, 34, unde se vorbește de 60 000, și C r i f o b u l, III, 4—5 chiar de 70 000, dacă nu cumva aceste cifre indică „venitul cel mare“.

⁵ Despre aceasta nu se mai amintește nimic nicăieri.

⁶ 6976 (1 septembrie 1467 — 31 august 1468).

⁷ Vezi XXI, 1 n. 3.

⁸ 19 Vezi mai sus XXI, 1.

τα καὶ ἰδὼν καὶ ἀπολαύσας ἄνευ τοῦ ὑπερέχειν ἐν τῷ μασταρδικῷ γέ-
νει τὴν πᾶσαν ἀρχὴν αὐτοῦ· δεῖ γὰρ τοῖς ἀρχομένοις ἐξομοιοῦσθαι τοῖς
ἄρχουσι.

2. Καὶ τὸν Ἰαννουάριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους καὶ ὁ τῆς Ἀλβαντίας
5 αὐθέντης Σκαντάρης τέθνηκε φυσικῶ θανάτῳ· καὶ τὸ μὲν τοῦ τόπου καὶ
τῆς αὐθεντίας αὐτοῦ ἔλαβεν ἡ αὐθετία τῶν Βενετιῶν, τὸ δὲ ὁ τῆς ἀδελ-
φῆς αὐτοῦ υἱός, Τοῦρκος ὢν καὶ εἰς τὸν ἀμηρᾶν καὶ σταλεις παρ' ἐκεί-
νου.

3. Ἀπὸ δὲ τοῦ ἡμίσεως ἕαρος τοῦ αὐτοῦ, δηλονότι ος^{ου} ἔτους καὶ
10 ὄλου τοῦ θέρους διαβιβάσαντός μου κακῶς ἀπὸ τῆς συνήθους ἀσθενείας
τοῦ ρευματισμοῦ, ἀλλὰ δὴ καὶ τῶν κοσμικῶν φορεμάτων μου διαλυθέντων,
ἔρασοφορέσαμεν τῇ α^η τοῦ Αὐγούστου μηνός καὶ ἀντὶ Γεώργιος Γρη-
γόριου, ἀντὶ δὲ Ἑλένη Εὐπραξία ὠνομάσθημεν, διδόντες πρῶτον τὴν εἰς
θεὸν τῆς πίστεως ὁμολογίαν ἡμῶν ἔχουσαν οὕτως·

15 4. Πιστεύω τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ μὴ κτίσμα εἶναι οὐδ' ὑπὸ χρόνον κατὰ
τὸν ἄφρονα Ἄρειον, ἀλλ' ὁμοούσιον καὶ συναϊδίον τῷ θεῷ καὶ πατρί,
θεὸν ἀληθινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ, ποιητὴν χρόνων καὶ τῶν κτισμάτων
πάντων, ὕστερον δὲ σαρκωθέντα δι' ἡμᾶς ἐκ πνεύματος ἀγίου καὶ Μα-
ρίας τῆς ἀειπαρθένου.

20 — Πιστεύω τὸ πνεῦμα ἅγιον μὴ κτίσμα εἶναι μηδὲ ἑτεροῦσιον τοῦ
πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, ὡς ὁ Μακεδόνιος ὁ κενὸς τῆς αὐτοῦ χάριτος ἐβλα-
σφήμει, ἀλλὰ θεὸν ἀληθινόν, ὁμοούσιον καὶ συναϊδίον τῷ πατρί καὶ τῷ
υἱῷ, ἐκ τοῦ πατρὸς πρὸς υἱὸν ἐκπορευτῶς, ὡσπερ ὁ υἱὸς ἐξ αὐτοῦ γεν-
νητῶς. — Πιστεύω μὴ ἄλλον εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν προαιώνιον,
25 ἕτερον δὲ τὸν ἐκ τῆς παρθένου γεννηθέντα Ἰησοῦν Χριστόν, ὡς ὁ ἄφρων
Νεστόριος ἐβλασφήμει, ἀλλὰ τὸν ἐξ αὐτῆς γεννηθέντα δύο μὲν εἶναι
μετὰ τὴν ἔνωσιν φύσεις, ἕνα δὲ τῇ ὑποστάσει τῇ θεϊκῇ δηλονότι· διὸ καὶ
τὴν αὐτὸν τεκοῦσαν κυρίως καὶ ἀληθῶς Θεοτόκον εἶναι καὶ οὐ Χριστο-
τόκον κατ' ἐκεῖνον τὸν ἄφρονα. — Πιστεύω τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ μετὰ τὴν
30 ἐνανθρώπησιν μὴ εἰς μίαν φύσιν τὰς δύο συνάψαι κατὰ τοὺς ἄφρονας
Διόσκορον καὶ Εὐτυχῆ, οἱ τῇ θεότητι τὰ πάθη προσῆπτον, ἀλλ' ἐν δύο
φύσεσι καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν ἀσυγχύτως γνωριζόμενον, καὶ μήτε προῦ-
πάρχειν τὰς ψυχὰς τῶν σωμάτων, μήτε τέλος εἶναι κολάσεως μήτε
ἀποκατάστασιν δαιμόνων κατὰ τὸν ἄφρονα Ὁριγένην. — Πιστεύω

1 μασταρδικῷ ΟΥ : μαστραδιακῷ Τ || 2 δεῖ γὰρ τοῖς ἀρχομένοις ΟΤΥD : τοῖς
ἀρχομένοις γὰρ δεῖ C : δεῖ γὰρ τοὺς ἀρχομένους f || 5 τὸ μὲν D f : τὸν μὲν ΟΤΥC ||
6 τὸ δὲ f : τὸν δὲ ΟΤΥ || 7 ἀμηρᾶν ΟΥ : ἀμηρᾶ Τ || 9 ἡμισ Ο : ἡμίσεως ΤΥ :
ἡμισοῦς f || 10 διαβιβάσαντος ΟΤΥC : διαβιβάσαντα D || 12 Γεώργιος Ο : Γεωργίου V ||
13 Ἑλένη Ο : Ἑλένης ΤΥ || 14 τῆς πίστεως Ο : πίστεως V : πίστην T *mg. corr.* τῆς
πίστεως || 15 πιστεύω ΟΥ : πιστεύομεν Τ || 17 ποιητὴν ΟΤΥD : ποιητῶν C || 18 πάντων
ΟΥ : τῶν πάντων f || 19 ἀειπαρθένου Ο : παρθένου V || 23—24 γεννητῶς ΟΤΥ : γεν-
νητῶς D : γέννηται C || 30 ἐνανθρώπησιν Ο : ἐνανθρωπήσει ἔνωσιν ΤΥ || 31 Διόσκο-
ρον ΟΤΥ | Εὐτυχῆ V : Εὐτυχῆ ΟΤ || 32 μήτε ΟΤΥD : μήποτε C || 33 τέλος ΟΤΥD :
τέλεος C.

însă la 22 din aceeași lună, alegîndu-mă cu puțin și toate văzîndu-le sărăcăcioase, afară numai de fala în toată țara lui la acel neam bastard; căci supușii trebuie să fie la fel cu aceia care domnesc peste ei.

1468 2. Și în ianuarie din același an a murit de moarte bună și domnitorul Albaniei Scandar, și o parte din țara și domnia lui a luat-o republica venețienilor, iar alta feciorul surorii lui care se turcise și fusese trimis de el la sultan. 5

1468 3. De pe la mijlocul primăverii din același an, 76¹ adică, și toată vara mergîndu-mi rău din cauza bolii mele obișnuite a reumatismului, 10 dar și hainele de mirean fiindu-mi rupte, am îmbrăcat rasa de monah la zi întii a lunii august și ne-am chemat în loc de Gheorghe, Grigore, iar în loc de Elena, Eupraxia, după ce mai întii am dat mărturisirea credinței noastre în Dumnezeu, mărturisire care sună așa:

4. Cred că fiul lui Dumnezeu nu este creat 15
Mărturisirea credinței de nimeni, nici nu este legat de timp, după Arie cel fără de minte, ci este o ființă și tot așa veșnic, ca și Dumnezeu tatăl, Dumnezeu adevărat, făcătorul anilor și al tuturor făpturilor, pe urmă însă s-a întrupat pentru noi din duhul sfînt și din Maria pururea fecioară. 20

— Cred că duhul sfînt nu este creat de nimeni, nici nu este de altă ființă decît tatăl și fiul, precum Machedoniu, cel golit de grația lui, spunea blasfemii, ci Dumnezeu adevărat, de o ființă și veșnic cu tatăl și cu fiul cu purcedere din tatăl către fiul, precum fiul cu naștere dintr-însul.

— Cred că fiul, cel înainte de veci, al lui Dumnezeu nu este unul, 25 iar Iisus Hristos cel născut din fecioară altul, cum spunea blasfemii Nestoriu cel fără de minte, ci în cel născut dintr-însa sînt, după mine, două firi, una însă din substanță divină, de aceea și aceea care l-a născut, era înainte de toate cu adevărat Născătoare de Dumnezeu și nu Născătoare de Hristos după acel nebun.

— Cred că fiul lui Dumnezeu, după întrupare, nu a contopit 30 într-una singură cele două firi, după Dioscor și Eutihie cei fără de minte, care legau de dumnezeire pătimirile, ci în cele două firi, și după unire, recunosc o stare de neamestec, și că nici sufletele oamenilor nu există încă de mai înainte, nici că chinul din iad are un sfîrșit și dracii vor fi iertați, după Origine cel fără de minte.

¹ 6976 (1 septembrie 1467 — 31 august 1468).

τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν μετὰ τὴν ἐνανθρώπησίν
 οὐχ ἐν θέλημα ἔχειν φυσικὸν καὶ μίαν ἐνέργειαν κατὰ τὸν Ῥώμη· Ὁνώριον
 καὶ Πύρρον τὸν ἄφρονα, ἀλλὰ δύο θελήσεις καὶ δύο ἐνεργείας, θεϊκὴν
 δηλαδὴ καὶ ἀνθρωπίνην ἐνέργειαν καὶ θέλησιν καὶ μηδετέραν τῶν αὐτοῦ
 5 φύσεων ἀθέλητον εἶναι ἢ ἀνενέργητον. — Πιστεύω τὰς εἰκονικὰς ἀνατυ-
 πώσεις, οὐ λατρευτικῶς, ἀλλὰ σχετικῶς ἀσπάζεσθαι τὴν ἐκκλησίαν τοῦ
 θεοῦ καὶ τιμᾶν, οὐ τῇ ὕλῃ τὸ σέβας, ἀλλὰ τῷ πρωτοτύπῳ ἀπονέμουσαν
 ἢ γὰρ τιμὴ τῆς εἰκόνοσ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει κατὰ τὸν μέγαν Βα-
 σίλειον. — Πιστεύω μῆτε ἀνενέργητον εἶναι τὴν θεϊαν φύσιν καὶ ἐνε-
 10 γειῶν οὐσιωδῶν ἔρημον, μῆτε ταῦτόν εἶναι οὐσίαν καὶ ἐνέργειαν ἐπ' ἐ-
 κείνης, μῆτε κτιστὰς εἶναι ταύτας, κατὰ τοὺς ἄφρονας Βαρλαάμ καὶ Ἀκίν-
 δυνον, ἀλλὰ καὶ ἐνεργείας θεϊας οὐσιώδεις καὶ ἐτέρας εἶναι ταύτας παρ'
 αὐτὴν τὴν οὐσίαν καὶ ἀκτίστους εἶναι καὶ λεγομένας θεότητος. — Ὁμο-
 λογῶ βεβαίως τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐκ ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ ἐκπο-
 15 ρεύεσθαι ἅμα κατὰ τοὺς Ἱταλοὺς, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τῆς ὑποστάσεως τοῦ
 πατρὸς ἐνικῶς, ὡσπερ ἀμέλει καὶ αὐτὸς ὁ υἱὸς ἐξ αὐτῆς τῆς ὑποστάσεως
 τοῦ πατρὸς ἐνικῶς γεννᾶται, πέμπεσθαι δὲ παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ
 τὸ πνεῦμα, οἷον αὐτὴ ἢ χάρις καὶ ἡ δωρεὰ αὐτοῦ δίδωσιν.

XLVI, 1. Τὸ δὲ φθινόπωρον τοῦ οἴου ἔτους ἀπῆλθεν ἡ βασιλεία
 20 σα κυρὰ Ἑλένη ἡ Παλαιολογίνα, ἡ τοῦ δεσπότης Σερβίας γυνή, εἰς τὴν
 αὐθεντίαν τῆς Βενετίας, ἐγκαλοῦσα τοὺς τὸν βίον αὐτῆς κλέψαντας εἰς
 τοὺς Κορυφούς.

2. Καὶ τὸ ἔαρ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐγένοντο σεισμοὶ πολλοὶ καὶ μεγά-
 λοι εἰς τε τὴν Ἁγίαν Μαύραν καὶ τὴν Κεφαλωνίαν καὶ τὴν Ζάκυνθον
 25 καὶ ἐχάλασαν πολλὰ τῶν αὐτῶν τὸ δὲ τῆς Κεφαλονίας κάστρον τελείως
 ἅπαν ἐχάλασε καὶ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων τεθνήκασιν.

3. Τὸ δὲ θέρος τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπῆλθεν ὁ τῶν Βενετικῶν κατέργων
 καπετάνιος Νικολὸς ντε Καναλίας καὶ ἠχμαλῶτευσε τὴν μεγάλην Αἶνον
 καὶ ἐπιστρέψας καὶ ἐλθὼν εἰς τὸν Μορέαν, ἔκτισε τὴν Βοστίτζαν τῷ τοῦ
 30 θέρους καιρῷ τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

4. Τὸν δὲ χειμῶνα τοῦ οἴου ἔτους Ἰαννουαρίῳ κεῖν ἐπεσεν εἰς
 τὸ καθόλον νησίν χιῶν τοσαύτη, ὅσην οὐδὲν εἶδον οἱ τῶν Κορυφῶν ἀν-
 θρωποὶ ἄλλοτε, ὥστε καὶ ἀλώπεκας καὶ λαγωοὺς διὰ τῶν οἰκείων χειρῶν
 θηρεύειν, ἀλλὰ δὴ καὶ εἰς τὸν τῆς δύσεως τόπον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν τῆς
 35 ἀνατολῆς πολλῶ γε μᾶλλον.

1 τὸν υἱὸν—Χριστὸν OT : τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ
 τὸν μονογεῖν ἢ V || 4 μηδετέραν f : μηδ' ἐτέραν OTV || 10—11 μῆτε — ἐκείνης OT : om.
 V || 12 θεϊας OT : om. V || 13 θεότητος T : θεότητος OV || 16 ὡσπερ—17 ἐνικῶς OT :
 om. V || 16 ἀμέλει OV : ἀμέλω T || 18 δίδωσιν OT : δίδωσι VD : δίδωσις C || 19 mg. υἱοῦ
 OT : 1469 V | mg. int. κεφ. ξ' VD : om. OTC | φθε νόπο(ω1)ρον OT : μετόπωρον V ||
 22 Κορυφούς OTV || 28 καπετάνιος Νικολῶ ντε Καναλίας OT : καπετάνος Νικολὸ
 ντε Κανάλης V || 29 καὶ ἐλθὼν O : ἐλθὼν V || 31 mg. υο' O : 1470 V | mg. int. κεφ.
 ξα' VD : om. OC | κε OV : κη T || 32 καθόλ OT : καθόλου V : καθολικον f || 33 οἰ-
 κείων OT : ἰδίον V.

— Cred că domnul nostru Iisus Hristos, fiul lui Dumnezeu, după întrupare, nu are din fire o singură voință și o singură putere de lucrare, după Onoriu al Romei și Piraeus cel fără de minte, ci două voințe și două lucrări, adică lucrare și voință dumnezeiască și omenească, și că nici una din firile lui nu este lipsită de voință sau lucrare. 5

— Cred că înfățișările de pe icoane, biserica lui Dumnezeu le cinsteste și li se închină nu ca unor divinități, ci făcînd o legătură numai, dînd venerațiune nu materiei, ci prototipului de pe ea; căci cinstirea icoanelor trece asupra prototipului, după marele Vasile.

— Cred că firea dumnezeiască nu este fără lucrare și pustie de 10 lucrări esențiale și că esență și lucrare nu este unul și același lucru în firea dumnezeiască, nici că acestea sînt create, după Varlaam și Achindin cei fără de minte, ci că lucrările dumnezeiești sînt esențiale și că acestea sînt altele decît însăși esența și că numitele însușiri ale dumnezeirii sînt necreate.

— Mărturisesc cu toată tăria că duhul sfînt nu purcede deodată din tatăl și fiul, după italieni, ci din însăși ipostaza tatălui în chip unic, 15 precum negreșit și însuși fiul dintr-aceeași ipostază în chip unic se naște, dar că duhul este trimis de tatăl și fiul, cum însuși harul și darul lui o dă.

1468

Știri felurite

XLVI, 1. Toamna din anul 77¹ vasilisa chira Elena Paleologhina, femeia despotului Serbiei, a plecat la stăpînirea Veneției, ca să 20 reclame pe aceia care i-au furat averea la Corfu.

1469

2. Și primăvara din același an s-au întîmplat multe cutremure mari în Santa Maura, în Chefalonia și Zachint și au suferit mari stricăciuni; 25 capitala Chefaloniei s-a dărîmat în întregime și au murit mulți oameni.

1469

3. Iar vara aceluiași an a pornit căpitanul corăbiilor venețiene Nicolo de Canalia și a cucerit marele Enos; și, întorcîndu-se și mergînd 30 în Moreea, a zidit din nou Vostița în timpul verii din același an².

1470

4. Iarna anului 78³, la 25 ianuarie, a căzut peste întreaga insulă o zăpadă atît de mare, cîtă oamenii din Corfu n-au mai văzut altă dată, încît și vulpile și iepurii îi prindeau cu mîinile; deși a căzut și în partea de apus, în partea de răsărit a fost cu mult mai mare. 35

¹ 6977 (1 septembrie 1468 — 31 august 1469).

² Pe care tot venețienii o arseseră; vezi mai sus XLII 5.

³ 6978.

5. Περὶ δὲ τὸ τέλος τοῦ ἔαρος ἐκστρατεύσας κατὰ τοῦ Εὐρίπου ὁ τῶν ἀσεβῶν ἄρχων ἦλθεν εἰς αὐτὸν περὶ τὸ τέλος τοῦ Ἰουνίου μηνός. Τὸ δὲ ἄρμάτωμα αὐτοῦ τὸ διὰ θαλάσσης, πρὸ τοῦ ἐξελθεῖν ἅπαν τὸ εὐρισκόμενον εἰς τὴν Καλλιούπολιν, ἀπελθὼν εἰς τὴν Λήμνον ἀπῆρε τὸν 5 Κότζινον καὶ τὰ εἰς ἅπαν τὸ νησὶν εὐρισκόμενα χωρία ἄνευ τοῦ Παλαιονκάστρου καὶ τῆς σκάλας καὶ ὑπέστρεψεν.

6. Ἐπελθὼν δὲ τὸ τῆς Πόλεως καὶ Νικομηδεῖας καὶ ὄποθεν ἄν ἦν, ὁμοῦ ἐξῆλθον καὶ ἦλθε καὶ αὐτὸ εἰς τὸν Εὐριπον, ὁποῖον ἰδὼν ὁ ἐξάρχων τοῦ ἄρματος τῶν Βενετικῶν ἀνεχώρησεν, ἴσως καλῶς ποιήσας, κα- 10 κῶς δέ, ὅτι οὐκ ἦλθε βαλλεῖν δύναμιν εἰς τὸν Εὐριπον. Ἐρχόμενον δὲ τὸ τοῦ ἀμηνῶ ἄρμάτωμα καθ' ὁδὸν ἀπῆρε τὴν Ἴμβρον. Εἶτα ἦλθεν εἰς τὸν Εὐριπον, καθ' ὃν δὴ μῆνα καὶ ὁ ἀμηνῶς· καὶ πολεμήσαντες σφοδρῶς ἀπὸ τε τῆς γῆς καὶ θαλάσσης, τῇ 13^η τοῦ Ἰουλίου μηνός ἀπῆραν τὸ κάστρον πολέμῳ. Καὶ τούτου γενομένου πάντα τὰ περὶ αὐτὸν νησιδρία 15 καὶ καστέλλια ἐδουλώθησαν ἐκουσίως ἀκουσίως. Ὁ δὲ ἀμηνῶς προσκαρτερήσας μικρὸν τι περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Αὐγούστου ἐξῆλθε καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

7. Τὸν δὲ μπεϊλαρμπεῖν αὐτοῦ ἐπαφῆκε καὶ ἦλθεν εἰς τὸν Μορέαν ἦλθε δὲ τὸ δεξιὸν μέρος παρὰ θάλασσαν καὶ διερχόμενος, οἱ περὶ τὴν 20 Βοστίτζαν, οἱ μὲν ἀφέντες αὐτὴν ἔφυγον, οἱ δὲ προσεκύνησαν καὶ παρέδωκαν αὐτῷ ταύτην. Διερχόμενος δὲ παρέμπροσθεν, ὁμοίως ἐποίησαν καὶ οἱ ἐν τῷ Βουμέρῳ καὶ τῇ Ὀλαινῇ καὶ τῷ Χελιδόνι καὶ οἱ ἐν τῷ Ποντικῷ ὅπερ ὡς εἶναι εἰς τὸν αἰγιαλὸν, ἐχάλασαν μέχρι καὶ θεμηλίων, τὰ δὲ ἄλλα ἔχουσι. Διελθόντος δὲ αὐτοῦ μέχρι καὶ τοῦ Πριγκιπάτου, ἐπιστρέ- 25 ψας ἐξῆλθε τοῦ Μορέως.

8. Τὸν δὲ ῥηθέντα καπετάνιον Νικολὸ ντὲ Καναλία, στείλαντες ἕτερον καπετάνιον τὸν Θωμᾶν Μουτζενίγον, ἔπιασαν αὐτὸν καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ τὸν γραμματικὸν καὶ σιδήροις δεσμεύσαντες ἔστειλαν εἰς τὸν αἰθνήτην αὐτῶν, εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ φθινοπώρου τοῦ 9^{ου} ἔτους.

1 ἐκστρατεύσας — 2 αὐτὸν OT : τῶν ἀσεβῶν ἄρχων κατὰ τοῦ Εὐρίπου στρατεύσας εἰς αὐτὸν ἦλθε V || 2 μηνός OT : om. V || 4 τὴν (αὐτὴν OT) Καλλιούπολιν OTV | ἀπελθὼν f : ἀπελθὼν OTV || 7 καὶ OTV : ἐκ f || 8 ἐξῆλθον OTV : ἐξῆλθεν f | αὐτῷ OT : αὐτὸν V ὁ ἄρματος OT : ἄρματώματος V || 10—11 Ἐρχόμενον δὲ τὸ OT : Ἐρχομένου δὲ V 14 νησιδρία OTV || 15 ἀμηνῶς OT : Τοῦρκος V || 18 μπεϊλαρμπεῖν O : μπεϊλαρμπεῖν T : μιλαρπεῖν V | post καὶ scr. punctisque sub lin. del. ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν D || 19 διερχόμενος OVD : διερχόμενοι C || 20—21 παρέδωκαν O : παρέδωσαν V || 22 ἐν OV : ἐκ T | Βουμέρῳ OT : Βουμερῶ V | τῇ Ὀλαινῇ f : τὴν Ὀλαιναν O : τὴν Ὀλασαν T : τὴν Ὀλεναν | Χελιδόνι f : Χελιδων OT : Χελιδόνιον V || 24 ἔχουσι V : ἔχωσι OT || 26—27 καπετάνιον OT : καπετάνον V || 27 Τομᾶ Μουτζ νίγον OT : Θωμᾶν Μουτζενίγον V || 28 post γραμματικὸν add. αὐτοῦ V : om. OT || 2 —2) τὸν αἰθνήτην OT : τὴν αἰθνητίαν V || 29 mg. uoa' OT : 1471 V | φθινοπώρου OT : μετοπώρου V.

1470 **Turcii cuceresc Lemnos,
İmbros și Eubeea**

5. Pe la sfîrșitul primăverii din același an, domnitorul păgînilor, pornind cu război asupra Euripului, a venit acolo pe la sfîrșitul lunii iunie.

Iar puterea lui armată de pe mare înainte de a porni toată, care se afla la Caliupoli (Galipoli), plecînd la Lemnos, a ocupat Coșinos și localitățile ce se află în toată insula, afară de Paleocastro și de port și s-a întors. 5

6. Apoi sosind flota de la Constantinopole și Nicomedia și de pe oriunde era, a pornit deodată și a venit și ea la Eurip; cînd comandantul armatei venețienilor a văzut-o, s-a retras; și poate că bine a făcut, rău însă că n-a venit să pună o garnizoană puternică în Eurip. În cale, flota sultanului, venind, a luat İmbros. Apoi a venit la Eurip; și în aceeași lună a venit și sultanul, și dînd război mare și de pe uscat și de pe mare la 12 ale lunii iulie a luat cetatea cu război. Și, în- 10
tîmplîndu-se aceasta, toate ostroavele și castelele de primprejur s-au 15
supus vrînd-nevrînd. Iar sultanul mai rămînînd puțintel pe loc, pe la începutul lui august s-a ridicat și a plecat la Constantinopol.

7. Pe beilerbeiul lui însă l-a lăsat și a venit în Moreea; a venit pe partea dreaptă de lîngă mare și în trecere, cei de la Vostița, unii părăsind-o au fugit, iar alții i s-au închinat și i-au predat-o. Trecînd 20
înainte mai departe, tot așa au făcut și cei de la Bumeros, Olena și Heli-
don și cei din Ponticos; pe acesta, cum era așezat la marginea mării, l-au dărîmat pînă la temelie, altele însă le-au păstrat. Pătrunzînd
pînă și la Princhipato, s-a întors și a ieșit din Moreea. 25

8. Iar pe numitul căpitan Nicolo de Canalia, trimițînd alt căpitan, pe Toma Mucenigo, l-au prins pe el și pe feciorul lui și pe grămătic și, aruncîndu-i în lanțuri, i-au trimis la stăpînitorul lor, la începutul 1471
toamnei din anul 79¹.

¹ 6979 (1 septembrie 1470 — 31 august 1471).

9. Ἐν ᾧ δὴ χρόνῳ τῇ ... τοῦ ... μηνὸς καὶ ὁ εἰς τὴν Ἀνδριανοπούπολιν δεσπότης κύρ Δημήτριος τέθνηκε, γεγονῶς καὶ καλόγηρος καὶ Δαβίδ ἐπονομασθεῖς, πρὸ αὐτοῦ χρόνων ὀλίγων ἀποθανούσης τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ· ἔτι δὲ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἡ βασίλισσα τέθνηκε μετὰ τινα καιρὸν ὀλίγον τοῦ θανάτου αὐτοῦ.

10. Τῇ δὲ κς^η τοῦ Ἰολίου μηνὸς τοῦ π^{ου} ἔτους περιέπεσον ἐγὼ εἰς ἀσθένειαν τοιαύτην, ὥστε καὶ ἐποίησάν με καὶ τέλειον καλόγηρον καὶ μεγαλόσχημον, μὴ ἐννοήσαντος μου τὸ τυχόν.

11. Περί δὲ τὸ φθινόπωρον τοῦ πα^{ου} ἔτους ἐπαναστρέφοντος ἀπὸ τὸν ῥῆγαν τῆς Φράντζας καὶ τὸν δοῦκαν τῆς Μπεργωνίας, ὁ καρδηνάλιος κύρ Βησσαρίων, ἀπεστάλη γάρ ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν πρὸς τὸ εἰρηνεῦσαι αὐτούς, καθ' ὁδὸν τῇ ιε^η Νοεμβρίου ἀπέθανε· καὶ φέροντες αὐτὸν εἰς τὴν Ῥώμην μετὰ τιμῆς ὅτι πλείστης ἔθαψαν εἰς τὸν ναὸν τῶν ἁγίων ἀποστόλων, ἔνθα δὴ καὶ προκατέμενε καὶ τὸν τάφον αὐτοῦ προετοίμασε πλησίον τοῦ τάφου τῆς ἁγίας ὀσιομάρτηρος Εὐγενείας.

XLVII, 1. Περί δὲ τὸ ἔαρ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐξῆλθε καὶ ὁ Ζουχασάνης κατὰ τοῦ τόπου ἀμηνῶ τοῦ Μεχεμέτη καὶ διέδραμε τόπους αὐτοῦ εἰς τὴν Ἀνατολήν· καὶ ἐξῆλθε οὕτως ὁ ἀμηνῶ ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀπῆλθε κατ' ἐκείνου μετὰ πάσης τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. Καὶ πλησιάζοντες εἰς τὴν ἀρχὴν ἐνίκησεν ἐκείνος φωσάτον τοῦ ἀμηνῶ, ὅπερ ἐξῆλθεν ἔμπροσθεν κατ' ἐκείνου· ἐν ᾧ ἐσκότωσε καὶ τὸν μπεϊλαρπεῖν τῆς Δύσεως, υἱὸν τοῦ ποτε Παλαιολόγου Θωμᾶ τοῦ Γίδου ἐκείνου καὶ πολλοὺς ἄλλους τῶν ὄντων εἰς τὴν Δύσιν ἀρχόντων καὶ κεφαλᾶδων. Εἶτα ἀπελθόντος καὶ κατὰ πρόσωπον τοῦ ἀμηνῶ ἐνίκηθη καὶ ἐπιστρέψας ἀπῆλθεν εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ· ὁμοίως καὶ ὁ ἀμηνῶς ἐπιστρέψας ἦλθεν εἰς τὴν Πόλιν.

2. Περί δὲ τὸ τέλος τοῦ Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπῆρην καὶ ἡ αὐθεντία τῶν Βενετικῶν τὸ πλησίον τῶν Κορυφῶν καστὲλιν Στροφύλιν ὀνομαζόμενον.

3. Τῇ δὲ ζ^η τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς τοῦ πβ^{ου} ἔτους τέθνηκεν εἰς τὴν Ἀγίαν Μαύραν καὶ ἡ βασίλισσα κυρὰ ἡ Παλαιολογίνα, καὶ μοναχὴ γενομένη καὶ Ὑπομονὴ μετονομασθεῖσα.

4. Τῇ δὲ θ^η τοῦ Δεκεμβρίου μηνὸς τέθνηκε καὶ ὁ μεθ' ἡμῶν εὐρισκόμενος ἱερομόναχος καὶ πνευματικὸς κύρ Ἱερόθεος, ὁ καὶ διὰ

1 *mg. int.* κεφ. ξβ' VD : *om.* OTC | *post* τῇ *et* τοῦ *lac.* 2—4 *litt.* OTV | Ἀνδριανούπολιν O : Ἀδριανούπολιν TV || 2 καλόγηρος OT : καλογερος V || 3 πρὸ αὐτοῦ ON : πρὸς αὐτὸν T | χρόνων OT : χρόνων V || 4 ἡ V : *om.* OT || 6 *mg. uob'* OT : 1472 V | *mg. int.* κεφ. ξγ' VD : *om.* OT C || 7 καλόγηρον O : καλόγερον TV || 9 *mg. uog'* OT : 1473 V | *mg. int.* κεφ. ξδ' VD : *om.* OTC | φθινόπωρον OT : μετόπωρον V | ἐπαναστρέφοντος OTV : ἐπαναστρέφων f || 10 ῥῆγαν OT : ῥῆγα | καρδηνάλιος OT : καρδινάλιος VC : καρδινάλης D || 11 Βησσαρίων T | εἰρηνεῦσαι OTVD : εἰρηνεύσθαι C || 13—14 ἀποστόλων O : ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου V || 14 προετίμασε O : προητοίμασε V || 17 Μεχεμέτι O : Μεεμέτου V || 18 οὕτως O : οὕτος TV || 19 τῆς OTV : *om.* CD || 21 μπεϊλαρπ ἰν OT : μελαρπεῖν V || 27 Βενετικῶν OT : Βενετικῶν V | καστὲλιν(λΤ) Στροφυλ OT : καστελλιον Στροβύλην V || 2) *mg. uob'* OT : *om.* V | τέθνηκεν V : τέθνηκε καὶ OT || 30 καὶ OT : *om.* V || 32 δὲ V : *om.* OT.

Moartea despotului
Dimitrie și a
cardinalului Visarion

9. În acest an la... ale lunii...¹ a murit la Adrianopol despotul chir Dimitrie, după ce s-a făcut și călugăr și și-a schimbat numele în David, murindu-i fiica sa cîțiva ani înaintea lui; și

femeia lui vasilisa încă a murit puțin timp după moartea lui. 15

1472 10. Iar la 26 ale lunii iulie din anul 80², eu am căzut la boală așa de grea, încît m-au făcut și călugăr deplin cu shima cea mare, eu nedîndu-mi seama de nimic.

1472 11. Înspre toamna anului 81³, întorcîndu-se de la regele Franței și de la ducele de Burgundia cardinalul Visarion, căci fusese trimis de biserică pentru a-i împăca, în cale a murit la 15 noiembrie; și, aducîndu-l la Roma cu cinste cît mai mare, l-au înmormîntat în biserica sfinților apostoli, în locul unde stătea și mai înainte și-și pregătise mormîntul lîngă mormîntul sfintei mucenice cuvioasa Eughenia. 10 15

1473 Război între Uzun
Hasan și Mahomed
al II-lea XLVII, 1. Înspre primăvara aceluiași an a pornit și Zuhasan⁴ asupra țării sultanului Mehemet și a străbătut ținuturi de-ale lui din Anadolia; și atunci a pornit și sultanul de la Constantinopol și a plecat contra aceluia cu toată puterea sa. Și apropiindu-se acela, a învins la început o armată a sultanului, care pornise mai înainte 20 contra lui; atunci a ucis și pe beilerbeiul apusului, feciorul știutului Paleolog Toma Ghidis de odinioară, și pe mulți alți mari dregători și guvernatori din partea de apus. Apoi, pornind de-a dreptul piept la piept și contra sultanului, a fost învins și, luînd calea întoarsă, a plecat în țara sa; de asemenea și sultanul, întorcîndu-se, a mers la Constantinopol. 25

1473 Diferite știri 2. Pe la sfîrșitul lunii iulie din același an, republica venețienilor a luat castelul numit Strofilii de lîngă Corfu.

3. Iar la 7 ale lunii noiembrie din anul 82⁵ a murit la Santa Maura și vasilisa Elena Paleologhina, făcîndu-se și monahă și schimbîndu-și 30 numele în Ipomoni.

4. Iar la 9 ale lunii decembrie a murit, găsindu-se împreună cu noi, ieromonahul și duhovnicul chir Ierotei, care, cînd a îmbrăcat shima cea

¹ Sphrantzes n-a aflat ziua și luna morții și n-a mai apucat să le treacă în însemnările sale.

² 6980.

³ 6981 (1 septembrie 1472 — 31 august 1473).

⁴ Hasan cel Lung (1453—1478).

⁵ 6982 (1 septembrie 1473 — 31 august 1474).

τοῦ μεγάλου σχήματος μετονομασθεῖς Ἰωσήφ, ὃς ἦν ἐκ νεότητος μεθ' ἡμῶν καὶ συσχολίτης καὶ φίλος μέχρι καὶ τοῦ τέλους αὐτοῦ.

5 5. Τὸ δὲ θέρος τοῦ πγ^{ου} ἔτους ποιήσας ὁ τῶν ἀσεβῶν ἄρχων ἀρμάτωμα μέγα καὶ πέμψας αὐτὸ εἰς τὰ ἄνω μέρη τῆς Μαύρης Θαλάσσης ἀπῆρε τὸ μέγα κάστρον, τὸν Καφᾶν κεγόμενον.

6. Τὸ δὲ θέρος τοῦ πδ^{ου} ἔτους ἀπῆλθε κατὰ Βλαχίας¹ μετὰ πάσης τῆς δυνάμεως αὐτοῦ τὸν δὲ Σεπτέβριον τοῦ πε^{ου} ἔτους ἐπέστρεψε πλέον νικηθεὶς ἢ νικήσας. Καὶ τὸν μὲν μπεϊλερπεῖν ἀφήκεν εἰς τὴν Σοφίαν, αὐτὸς δὲ ἦλθεν εἰς τὴν Ἀνδριανούπολιν καὶ ποιήσας ἡμέρας τινὰς ἐξελ-
10 θῶν ἦλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

XLVIII, 1. Τοῦ δ' αὐτοῦ χρόνου τῆ α^η τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς ἐπῆλ-
θεν ἐμοὶ ρευματισμὸς εἰς τε τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ γόνατα καὶ ἐξεῆλθεν ἀπὸ
τοῦ στόματός μου καὶ τῆς ῥινὸς καὶ τῶν ὠτίων τοσαύτη ὕγρασία, ὅτι
ἀπέλιπσάν με καὶ τρεῖς τῶν ἀχράντων μυστηρίων με ἐκοινώνησαν τὸν
15 ἀνάξιον, ὅπερ καὶ εἶθε μοι ἐπῆλθεν ὁ θάνατος, ἢ θεραπεία πάντων τῶν
ἐν ἐμοὶ δυσχερῶν, καὶ τοῦ γέρους λέγω καὶ τῆς ἀσθενείας καὶ τῆς ἐνδείας
οὐ τῶν πολλῶν καλῶν καὶ συνήθων ἀπὸ νεότητος, ἀλλὰ καὶ σχεδὸν
τῶν ἀναγκαίων, εἰ μὴ ὅτι ἡ ὑπομονὴ τῶν τοιούτων καὶ εὐχαριστία πρὸς
θεόν, θεοῦ χάριτι, αἰτία μέλλει εἶναι εἰς τὸ συγχωρησάσθαι αὐτὸν πολλὰ
20 τῶν ὧν πρὸς αὐτὸν ἔπαισα. οὐ γὰρ γέγονεν ἐν τῷ βίῳ ἀμάρτημα, οὐδὲ
πρᾶξις, οὐδὲ κακία, ἦν ἐγὼ οὐκ ἐπλημμέλησα ὁ ἄθλιος κατὰ νοῦν καὶ
λόγον καὶ προαίρεσιν, καὶ θέσει καὶ γνώμῃ καὶ πράξει ἐξαμαρτήσας ὡς
ἄλλος οὐδεὶς πώποτε.

2. Ὅμως λυτρωθεὶς τοῦ θανάτου ἀπέμεινα κωφὸς μέχρι πολλοῦ, ὥς
25 οὐδὲ τὰ πλησίον μου σήμανδρα ἀκούειν, ἐτι δὲ καὶ κατάκοιτος ἀπὸ τῶν
ποδῶν τὰς ὀδύνας· ἀπέμεινε δὲ εἰς τὴν ἄνω πρόνοιαν, ἢ νὰ ἀπαλλαγῶ τῶν
τοιούτων, ἡμερῶν παρελθουσῶν, ἢ ἐπελθόντος μοι τοῦ θανάτου καὶ τῆς
ἀναπαύσεως τῶν ἀνδρῶν, ὡς ὁ θεῖος Ἰῶβ προηγόρευσεν.

3. Ἄλλ' ἐγὼ δέομαι τοῦ θεοῦ οὕτως· „Ἄλλ' εἴ με, σῶτερ, ἀνάγκη
30 παθεῖν, — τίς γὰρ οἶδε τὸ βάθος τῶν σῶν κριμάτων; — τῆς μὲν σῆς φι-
λανθρωπίας οἰονεῖ μοι τὰ πάθη βδελυττομένης, τῆς δ' αὐ δικαιοσύνης
δρώσης τὸ ἑαυτῆς, εἰς γοῦν τὸν ἐκδεχόμενον λήξιν τόνδε χρόνον τὸ δοῦ-
ναι δίκην ἐμοὶ παράσχου, ἀλλὰ μὴ εἰς τὸν μέλλοντα τὸν ἀέραντον, ἔνθα

1 τῶ — Ἰωσήφ OT : τοῦ θεοῦ καὶ μεγάλου καὶ ἀγγελικοῦ (πνευματι-
κοῦ C) σχήματος Ἰωσήφ μετονομασθεῖς V || 2 συσχολίτης f : συσκολίτης OT : συν-
σχολίτης V | τέλους OTVD : τέλου C || 3 mg. υοε' OT : 1475 VD : om. C | mg.
int. κεφ. ξς' VD : om. OTC || 5 Καφᾶ(ἄλ)ν VD : Καφᾶ T || 6 mg. υος' OT : 1476
V | mg. int. κεφ. ξζ' VD : om. OTC || 7 mg. υοζ' O : 1477 V | Σεπτέβριον O : Σεπ-
τέμβριον V || 8 μπεϊλερπεῖν O : μηλαρπεῖν V || 9 Ἀνδριανούπολιν OT : Ἀδριανού-
πολιν V || 9 καί—10 Κωνσταντινούπολιν (Ἀνδριανούπολιν O) OT : om. V || 11 mg.
int. κεφ. ξη' VD : om. OC | Ὀκτωβρίου OTC : Ὀκτωμβρίου VC | μηνὸς OT : om.
V || 12 post ἐμοὶ add. ὁ V : om. OT | post ρευματισμὸς add. μου C : om. OTVD || 16 γέ-
ρους OTV : γέρως f || 18 πρὸς OV : εἰς T || 19 μέλλει OT : μένει V || 20 οὐ OV :
οὐδὲ T || 25 σήμανδρα OT : σήμαντρα V | κατάκοιτος f : κατάκειτος OTV || 33 τὸν V
om. O.

¹ Reapsē contra Moldaviā Stephani Magni (1457—1504).

mare, și-a schimbat numele în Iosif; acesta din tinerețe și pînă la sfîrșitul vieții sale ne-a fost tovarăș și prieten.

1475 5. Iar în anul 83¹, vara, domnitorul păgînilor, gătind o armată mare și trimițînd-o în părțile de sus ale Mării Negre, a luat cetatea cea mare numită Cafa.

1476 **Infringerea lui Mahomed al II-lea în Moldova** 6. Iar vara din anul 84² a pornit cu toată puterea sa asupra Vlahiei; în septembrie însă din anul 85³ s-a întors mai mult învins decît învingător. Și pe beilerbeiu l-a lăsat în Sofia, iar el a venit la Adrianopol; și zăbovind cîteva zile a pornit și a venit la Constantinople. 10

1476 **Sphrantzes greu bolnav** XLVIII, 1. În același an la zi întîi a lunii octombrie, m-a apucat un reumatism și la cap și la genunchi și mi-a curs din gură, din nas și din urechi atîta umezeală, încît, în ce mă privește, orice nădejde de scăpare a fost pierdută și de trei ori m-au împărtășit pe mine nevrednicul cu preasfințele taine; și, cu aceasta, de mi-ar fi venit moartea, alinarea tuturor greutăților ce-au dat peste mine, și anume a bătrînețelor și a bolii și a lipsurilor, nu de multele bunătăți cu care eram deprins din tinerețe, ci aproape și de cele de neapărată trebuință; dar poate răbdarea unor suferințe ca acestea și simțămîntul de mulțumire față de Dumnezeu au să fie, prin harul lui Dumnezeu, cauza ca el să-mi ierte multele păcate ce le-am săvîrșit față de el; căci nu a fost în viața aceasta greșeală, nici faptă, nici răutate, pe care nenorocitul de mine n-aș fi săvîrșit-o, cu gîndul și cu vorba și cu voința, greșind mereu ca nimeni altul vreodată și în starea în care mă aflu, și cu mintea ce-o aveam, și cu fapta ce săvîrșeam. 15

2. Totuși, izbăvit de moarte, am rămas surd pentru mult timp, încît nici toaca de lîngă mine nu o auzeam, iar de durerea picioarelor mai zăceam încă și în pat; dar a rămas în seama proniei celei de sus, sau cu trecerea zilelor să fiu mîntuit de unele ca acestea sau să-mi vină moartea, odihna oamenilor, cum a spus mai înainte dumnezeiescul Iov⁴. 25

3. Ci eu mă rog lui Dumnezeu așa: „Mîntuitorule, dacă trebuie ca eu să pătinesc — căci cine poate să știe adîncul judecăților tale?! —, deoarece pe de o parte iubirea ta de oameni urăște suferințe ca ale mele, pe de alta însă dreptatea își face datoria, fă așadar ca în acest timp, care are sfîrșit, să-mi iau pedeapsa, dar nu în veacul fără 30

¹ 6983.

² 6984.

³ 6985 (1 septembrie 1476 — 31 august 1477). Sub Vlahia sau chiar Marea Vlahie, Μεγάλη Βλαχία, spre deosebire de alte Vlahii din Peninsula Balcanică, istoricii bizantini înțeleg țara Românească. Dar aici nu poate fi vorba decît de expediția lui Mahomed al II-lea contra lui Ștefan cel Mare (1457—1504) al Moldovei.

⁴ Cartea lui Iov, 17, 3.

οὐκ ἔστι μετασεῖσθαι τὰ πράγματα. Ἐνταῦθα με τοίνυν ἀνακαθάρας, ἅπασι χρησάμενος τοῖς εἰς τοῦτο φέρουσιν, οὕτω τῶν τῆδε μεταστήσας ἄξιον τοῦ μὴ τῶν σῶν ἐκπεσεῖν οἰκτιρμῶν ἐν τῇ δευτέρᾳ καὶ φρικτῇ παρουσίᾳ σου.“

- 5 4. Τὸ δὲ θέρος τοῦ αὐτοῦ ἔτους πε·οῦ ἔστειλε <ὁ τῶν ἀσεβῶν ἄρχων> πολὺ φωσάτον κατὰ τοῦ Ναυπάκτου, ἵνα ἐπάρῃ αὐτόν, εἶτα εἰς τὴν Ἁγίαν Μαύραν ἔλθῃ, ὅπερ βοηθεῖα θεοῦ οὔτε τὸν Ναύπακτον ἀπῆρεν, οὔτε κατὰ τῆς ἁγίας Μαύρας ἦλθεν, ἀλλ' ὑπέστρεψεν ἄπρακτος.

2 μεταστήσας OTVD : μεταστήσου C || 3 μὴ OT : μὲν V || 5 αὐτοῦ OTVD : om. C | ὁ — ἄρχων om. OTV || 6 πολὺ f : πολὺν OTV | τοῦ V : om. OT | Ναυπάκτου OTV : Ναύπακτον f | αὐτόν V : αὐτό OT || 7 τὸν Ναύπακτον OT : αὐτόν VD : αὐτήν C || 8 ἄπρακτος V : ἄπρακτον OT.

sfârșit care are să vină, cînd starea de lucruri nu se mai poate schimba. Aici deci, curățindu-mă prin toate mijloacele care duc la aceasta, așa să mă poți muta din lumea aceasta ca pe un vrednic să nu fiu îndepărtat de la mila ta la cea de-a doua înfricoșată venire a ta“.

1477 4. Vara din același an 85¹ <domnitorul păgînilor> a trimis multă 5
armată asupra orașului Naupactos ca să-l ia și apoi să meargă la Santa Maura; dar cu ajutorul lui Dumnezeu nici Naupactos nu l-a luat, nici asupra insulei Santa Maura n-a venit, ci s-a întors fără nici o ispravă.

¹ 6985.

PSEUDO-PHRANTZES *adică* MACARIE MELISSENOS

CRONICA
1258-1481

PSEUDO-PHRANTZES *sive* MACARIOS MELISSENOS

CHRONICON
1258-1481

ΧΡΟΝΙΚΟΝ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΦΡΑΝΤΖΗ

ΤΟΥ ΧΡΗΜΑΤΙΣΑΝΤΟΣ ΠΡΩΤΟΒΕΣΤΙΑΡΙΤΟΥ ΚΑΙ ΜΕΤΕΠΕΙΤΑ
ΜΕΓΑΛΟΥ ΛΟΓΟΘΕΤΟΥ, ΔΙΑ ΔΕ ΤΟΥ ΘΕΙΟΥ ΚΑΙ ΑΓΓΕΛΙΚΟΥ
ΣΧΗΜΑΤΟΣ ΜΕΤΟΝΟΜΑΣΘΕΝΤΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ

5

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

Τὸ τῆς ἱστορίας χρήσιμον καὶ πρὸ ἡμῶν οἱ πολλοὶ συγγραψάμενοι διωρίσαντο
καὶ ἄπερ ἂν ἐκείνοις ἐπῆλθεν εἰπεῖν, ταῦτα ἂν καὶ ἡμεῖς ἐρεῖν ἐχωμεν· τί γὰρ ἂν εὐ-
ροίμεν καινότερον νόημα τοσοῦτων ἱστορησάντων καὶ σύμπαν τῆς ἱστορίας ἀποφνημα-
μένων ἐν τοῖς σφετέροις συγγραμμασι; τάχα δὲ ὁ πλεόν ἐκείνων ἐν τοῖς νῦν προκειμέ-
10 νοις ἡμῖν λέξειν ἄξιον, | τοῦτό γε ἂν τῆς ἡμετέρας συγγραφῆς προβαλλώμεθα· τὸ δὲ 4 b
ἔστιν ὅτι, καινότερων ἡμῖν προκειμένων πραγμάτων, ἃ μήπω τις γραφῆ παρῑδῶκε, και-
νότερον συμβαίνει εἶναι καὶ τὸ ὠφέλιμον, ἐκείνων ἐν γνώσει τῶν ἀνθρώπων γεγενη-
μένων, ἄπερ ὁ ῥέων χύδην λόγος οὐκ ἀληθῶς ἀποφαίνεται. Οἱ μὲν οὖν τὰ καθ' ἡμᾶς
ἱστορικῶς συγγραψάμενοι ἄλλην ἄλλως πεποιήνται τὴν ἀρχήν· οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν ἀπὸ
15 τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως ἤρξαντο, οἱ δὲ ἐξ ἀξιολόγου τῆς ἀρχῆς, ἡ Περσῶν ἢ Ἑλλή-
νων ἢ Ῥωμαίων ἢ ἄλλου οὐτινοσοῦν ἐθνῶν, ἕκαστος πρὸς τὸν ἑαυτοῦ σκοπὸν τὸ οἰ-
κεῖον καταρτιζόμενος σύγγραμμα. Καὶ ἡμῖν οὐχ ἥκιστα οὕτω τὰ τῆς συγγραφῆς τελε-
σθήσεται. Τὰ μὲν γὰρ ἅπαντα γεγενημένα τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως πολλοῖς τε καὶ
πολλάκις ἐξιστορήθη, οὐχὶ λέγειν με. Καὶ πρὸς ἀλλήλους οἱ πλείους οὐ συνεφώνησαν
20 τὰ τῶν βασιλέων συγγράφοντες, ἀλλοιώσεις τε χωρῶν καὶ πόλεων στάσεις καὶ πολέ-
μων συρρήξεις καὶ ἀνδραποδισμούς καὶ νίκας καὶ ἤττας καὶ ὅσα τοιαῦτα συμβαίνει
τοῖς καθ' ἡμᾶς. Πολυσχιδῶν γὰρ τουτωνῶν τελούντων καὶ μηδὲ παρ' αὐτῶν ἴσως τῶν ἐνεργού-
ντων γινωσκομένων, σχολῆ γε ἂν τοῖς ἐξιστοροῦσι τοῦ ἀληθοῦς παντάπασι γενήσε-
ται ἢ ἐπιτευξίς· ἐκ τοῦ μᾶλλον δὲ καὶ ὅσα τῇ κοινῇ φήμη γνωρίζεται, ταῦτα παρα-
25 λήψασθαι δεόν, εἰ μὴ ἀδικεῖν οὗτος ἐθελήσειε τὴν ἀλήθειαν ὡς οἱ τοὺς ὀβολοὺς κερ- 5 b
ματίους ἐλλυμαινόμενοι ἢ καὶ παραχαράττειν βουλόμενοι. Οὔτε γοῦν πρὸς χάριν οὔτε

1—4 A: Χρονικόν Γεωργίου τοῦ Φραντζῆ μεγάλου λογοθέτου, τῆς ἐν Κωνσταν-
τινουπόλει ποτὲ βασιλείας Ῥωμαίων ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ πρωτοβεστιαρίτου, τοῦ μετέ-
πειτα γεγονότος μεγάλου λογοθέτου καὶ ἐν ἱστέροις μετονομασθέντος Γρηγορίου μο-
ναχοῦ B || 6 ξυγγραψάμενοι AB || 7 ἂν ἐκείνοις G. Acropolites: ἀνά AB | ἐρεῖν
ἐχομεν Acrop.: εὐρήσομεν AB || 7—8 εὐροίμεν Acrop.: εὐρωμεν AB || 8 ζύμπαν AB || 9 ἀπο-
φνημαμένων Acrop.: ἀποφνηνάμενοι AB || 9 σφετέροις Acrop.: ἱεροῖς AB | ξυγγραμμασι AB ||
10 προβαλλώμεθα AB: πρῑβαλούμεθα Acrop. || 12 συμβαίνει Acrop.: συμβαίνει AB |
ἐκείνων Acrop.: ἐκεῖνο AB || 12—13 γεγενημένων Acrop.: γεγενημένων AB || 13 ὁ χύδην ῥέων
Acrop.: ὁ ῥέων χύδην p: ἄρῑων χυδῆ ὁ (ὁ sm. B) AB || 14 ἄλλως Acrop.: ἄλλ' ὡς
AB | πεποιήνται Acrop.: πεποιήται AB || 15 τῆς AB: τινός Acrop. || 18 ἅπαντα AB: ἀπ'
ἀρχῆς Acrop. || 19 οὐχὶ λέγειν με AB: οὐ χρῆ δὲ λέγειν Acrop.: οὐκ ἦν λέγειν μοι b |
καὶ AB: καὶ ὡς Acrop.: καὶ «εἰ» p | οἱ Acrop.: ἡ AB | οὐ συνεφώνησαν AB: ἡναν-
τιοφώνησαν Acrop. || 20 χώρων AB | στάσεις Acrop.: καὶ τὰς AB || 21 συρρήξεις Acrop.:
συρράξεις A: συρριξεις B | συμβαίνει Acrop.: σύμμικτα AB || 22 πολυσχιδῶν Acrop.:
πολυσχεδῶν AB | τουτωνῶν τελούντων Acrop.: τὰ αὐτῶν AB || 22—23 ἐνεργούντων A: ἐδερ-
γούντων B || 23 σχολῆ γ' Acrop.: σχολῆ τε AB | ἀληθοῦς Acrop.: ἀληθῶς AB || 24—25 πα-
ραλήψασθαι Acrop.: παραλήψεσθαι AB || 25 οὔτε Acrop.: οὐ AB | οὐδὲ Acrop.: οὔτε AB.

CRONICA LUI GHEORGHE PHRANTZES

CARE A FOST PROTOVESTIARIT ȘI MAI PE URMĂ MARE
LOGOFĂT, IAR PRIN DUMNEZEIASCA ȘI ÎNGEREASCA SHIMĂ
ȘI-A SCHIMBAT NUMELE ÎN MONAH GRIGORE

PREFAȚĂ ¹

5

Cît de folositoare este istoria au precizat-o și înaintea noastră mulți scriitori și ceea ce le-a venit aceluia în minte să spună, acestea am avea și noi să le spunem; căci ce idee nouă am mai putea descoperi, cînd alții istorici au arătat în scrierile lor întreg înțelesul istoriei? Dar poate, ceea ce în aceste rînduri face ca noi să spunem mai mult decît aceia, aceasta să o punem în prefața cperii noastre; iar aceasta este că, de vreme ce în fața noastră stau lucruri noi pe care încă nimeni nu le-a așternut pe hîrtie ², se întîmplă și folosul să fie nou prin faptul că la cunoștința oamenilor au ajuns evenimente pe care știrile ce circulă deobște nu le prezintă în chip adevărat. Cei ce-au scris istoria evenimentelor din timpurile noastre, unii au început-o într-un fel, alții într-alt fel; căci unii dintre ei au început de la facerea lumii, iar alții de la domnia memorabilă a perșilor sau a elenilor sau a romanilor sau a vreunui alt popor, fiecare făcînd legătura scrierii cu scppul pe care-l urmărea. Tot așa vom săvîrși și noi scrierea noastră. Toate întîmplările de la facerea lumii au fost istorisite deseori de mulți și nu e nevoie să le spun eu. Și cei mai mulți nu sînt de aceeași părere în istoriile ce le scriu, despre împărați, despre schimbări din țări, răscoale din orașe și izbucniri de războaie ³ 20 despre robiri, biruințe și înfrîngeri și cîte de acestea li se întîmplă și celor de azi. Căci dcar acestca fiind scarte complicate și neștiindu-le peate nici chiar aceia care iau parte la ele, istoricii cu greu numai vor izbuti să atingă totdeauna adevărul; mai ales pe urma faptului că istoricul, cîte se știu din faima generală, trebuie să le accepte, dacă n-ar voi să vateame adevărul, ca și aceia care strică monedele cu materialul din bani mărunți sau voiesc să le falsifice. Așadar, datoria istoricului este să compună, nici de dragul

¹ Întreg pasajul întii este luat din prefața lui Gheorghe Acropolites la scrierea sa istorică. Iar titlul de sus e o contrafacere a lui Macarie Melissenos.

² Aceasta se potrivește la Gheorghe Acropolites, care descrie o epocă nedescrisă încă de altcineva, dar timpul descris în cronica de față l-au descris și alții. Nepotrivirea nu se poate explica decît prin graba și neatenția lui Macarie Melissenos.

πρὸς φθόνον, ἀλλ' οὐδὲ πρὸς μίσος ἢ καὶ πρὸς εὐνοίαν συγγράφειν χρεῶν ἔστι τὸν συγγράφοντα, ἀλλ' ἱστορίας μόνον χάριν καὶ τοῦ μὴ λήθης βυθῶ, ἦν ὁ χρόνος οἶδε γεννᾶν, παραδοθῆναι τὴν ἱστορίαν, μένειν δὲ ζῶσάν τε καὶ λαλοῦσαν φωνὴν καὶ ἔμφυχον καὶ διαπρῦσιον κήρυκα δι' ἀπεράντων αἰῶνων.

5 Οὕτως τοίνυν κἀγὼ Γεώργιος Φραντζῆς ὁ χρηματίσας πρωτοβεστια-
ρίτης καὶ Γρηγόριος τάχα μοναχός, ὁ καὶ μέγας λογοθέτης
γεγονώς, πρὶν τοῦ τὸ μοναχικὸν σχῆμα λαβεῖν,
ταῦτα ἔγραψα περὶ τῶν καθ' ἑαυτῶν καὶ τινων μερικῶν ἀναγκαίων γεγο-
νότων ἐν τῷ τῆς ζωῆς μου χρόνῳ πρὶν τῆς αἰχμαλωσίας καὶ
10 μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ ἄλλων τινῶν, ἃ εἶδον
ἔγγράφως καὶ ἤκουσα.

Καὶ πρῶτον μὲν διηγησομεθα περὶ τῶν αἰτιῶν καὶ ἀφορμῶν τῆς τῶν Παλαιολό-
γων βασιλείας καὶ τίς ὁ πρῶτος ἐξ αὐτῶν βασιλεὺς ἐκ τοῦ ἐκείνων γένους καὶ τίς αὐ-
τῶν ὁ βίος κατ' ἐπιτομὴν ἄχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τουρ-
15 κῶν καὶ πόσοι υἱοὶ καὶ θυγατέρες καὶ δεσπότηαι ἐγεννῶντο αὐτοῖς· καὶ πόθεν κατάγονται
οἱ τῷ γένει ἐκ Τολέδου τῆς τῶν ἑσπερίων Ἰβηρίας εὐγενεῖς ἄρχοντες· ἔτι δὲ καὶ περὶ
τῆς τῶν Ὀρθομάνων γενεαλογίας πόθεν ἤρξαντο κατάγεσθαι καὶ πῶς ἐμεγαλύνθησαν
καὶ ἠδξύνθη αὐτῶν ἡ ἀρχή. Ταῦτα οὖν διηγῆσομαι ἄχρι τοῦ ἀμυρᾶ Μεχεμέτη τοῦ τὴν
Πόλιν ἀλώσαντος· καὶ πόθεν καὶ πῶς ὁ αὐτῶν ψευδοπροφήτης Μωάμεθ κατάγεται καὶ
20 τί ἐληρήσατο φληναφῶν καὶ ἐδίδαξεν αὐτούς, καθ' ὧν τῶν αὐτοῦ ῥημάτων καὶ ληρη-
μάτων ἀντιρῆσόμεθα εὐλόγως· καὶ περὶ τῆς εἰς Ἰταλίαν ἐλεύσεως τοῦ βασιλέως κύρ
Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου ἕνεκεν τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου καὶ πῶς ἡ Ἐνετῶν γε-
ρουσία ἐδέχθη αὐτόν, ὁμοίως καὶ ὁ Φεβρᾶριος μαρκίαν, ἀπελθόντος τοῦ βασιλέως εἰς
Φεβρᾶριαν. Εἶτα διηγῆσόμεθα καὶ περὶ ὧν ἐδεργείων καὶ προνομίων, ἃ τὸ περιώ-
25 νυμον τῆς Μονεμβασίας ἄστου εὐηργετήθη παρὰ τῶν βασιλέων, καὶ περὶ τῶν γεγονό-
των πολέμων ἐν τῇ Πελοποννήσῳ ἀνά τῶν δεσποτῶν καὶ ἀδελφῶν, λέγω κύρ Δημη-
τρίου καὶ κύρ Θωμᾶ· καὶ περὶ τῆς τοῦ δεσπότηου κύρ Θωμᾶ μετὰ ἐτέρων ἀρχόντων ἐλεύ-
σεως ἐν Κερκύραις, εἶτα ἐν Ῥώμῃ καὶ πῶς ἐδέχθη αὐτούς ὁ ἄκρος ἀρχιερεὺς τῆς πρε-
σβυτέρως Ῥώμης καὶ αὐτῷ εὐηργέτησε σιτηρεσίαν καὶ μετὰ τὴν τούτου τελευτὴν τῆς
30 τῶν υἱῶν αὐτοῦ ἐλεύσεως ἐν Ῥώμῃ καὶ ἐτέρων τινῶν ἀναγκαίων, μνήμης ἕξιων. Διη-
γήσομαι ἔτι δὲ καὶ περὶ τινων ἱστοριῶν, μέρος περὶ τῆς Κρήτης πῶς ὑπὸ τῶν τῆς
Ἰσπανίας· Ἀγαρηνῶν ἐκυριεύθη καὶ αἰθῆς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων βασιλέων καὶ τίς ἡ αἰτία
ὅτι ὑπὸ τῆς ὧν Ἐνετῶν γερουσίας κυριεύεται, καὶ ἄλλα πολλά, ἃ ἐν τῷ πίνακι τῶν
κεφαλαίων συντόμῳ· εὐρεθῆσονται τοῖς ἀναγινώσκουσιν.

1—2 χρεῶν ἔστι τὸν συγγράφοντα Acrop.: χρέον ἔστι τῷ συγγράφοντι AB ||
2—3 οἶδε γεννᾶν, παραδοθῆναι Acrop.: om. AB || 3 μένειν δὲ b p: μὲν AB || 5 τοίνυν
b p: τὴν νῦν AB || 7 πρὶν AB: πρὸ p || 12 διηγῆσόμεθα A: διηγῆσόμεθα B || 13 ἐκ B:
om. A || 14—15 Τουρκῶν AB || 15 ἐγεννῶντο AB: ἐγένοντο b p || 16 Τολέδου τῆς τῶν ἑσπε-
ρίων A: Τολέδου τῆς B || 18 Μεχεμέτη B: Μεμέτη A || 20 ἐληρήσατο p: ἐληρίσατο
AB || 21 ἀντιρῆσόμεθα AB: ἀντειρῆσόμεθα? Char. || 23 ἀπελθόντος B: παραγενομένου
A || 24 διηγῆσόμεθα B: διηγῆθησόμεθα A || 28 ἄκρος p: ἄκρον AB || 28 et 33 τῆς
add. p: om. AB.

cuiva, nici mînat de invidie, dar nici din ură și cu părtinire, ci numai de dragul istoriei, ca să nu fie scufundată în noianul uitării, pe care timpul este în stare s-o producă, dimpotrivă să rămînă grai viu și vorbitor și crainic însuflețit care să străbată prin veacuri nesfîrșite.

Astfel, așadar, și eu, Gheorghe Phrantzes, care am fost proto-vestiarit și, chipurile, monah Grigore, eu *care am ajuns și mare logofăt*, le-am scris acestea înainte de a fi îmbrăcat shima monahală, despre viața mea și despre unele evenimente importante întîmplăte în timpul vieții mele, înainte de robire și după robire și despre altele cîteva pe care le-am citit și le-am auzit. 5 10

Și mai întîi voi istorisi despre cauzele și începuturile domniei Paleologilor și cine din ei a fost întîiul împărat din neamul acelora și care a fost viața lor, voi istorisi pe scurt pînă la cucerirea Constantinopolului de turci și cîți feciori și fete și despoți li s-au născut; și de unde se trag înalții dregători de neam mare de la Toledo din Iviria de apus; dar încă și despre genealogia osmanilor, de unde au început să se tragă și cum au ajuns la mare putere și cum domnia lor s-a mărit. Așadar, acestea le voi istorisi pînă la sultanul Mehemet, care a cucerit Constantinopolul; și de unde și cum și-a luat începutul profetul lor mincinos Mohamed și ce nerozii a spus, flecărind, și i-a învățat pe dînșii; împotriva acestor vorbe și nerozii ale lui vom întîmpina cu bun temei; și vom povesti despre plecarea în Italia a împăratului chir Ioan Paleologul pentru sinodul din Florența și cum l-a primit senatul venețienilor, precum și marchizul din Ferrara, cînd împăratul a plecat la Ferrara, apoi și despre binefacerea și privilegiile de care a avut parte vestita cetate a Monemvasiei și despre războaiele ce s-au purtat în Pelopones între frații despoți, anume chir Dimitrie și chir Toma; și despre plecarea la Cercira a despotului chir Toma dimpreună cu alți mari dregători și apoi la Roma și cum i-a primit preainaltul arhieru al Romei celei vechi și lui i-a făcut parte de tain; și despre venirea la Roma după moartea acestuia a fiilor lui și despre alte cîteva întîmplări vrednice de a fi amintite. Dar voi mai povesti încă o parte din istoria Cretei, cum a fost supusă sub stăpînirea agarenilor din Spania și apoi iarăși sub a împăraților bizantini și care este cauză că e sub stăpînirea senatului venețian, și multe altele, pe care cititorii le vor afla pe scurt în titlul capitolelor. 15 20 25 30

BIBΛION ΠΡΩΤΟΝ

6 b

I. Περὶ τῶν αἰτιῶν τῆς τῶν Παλαιολόγων βασιλείας

Ὁ τῆς ἀρχῆς ἐπιβήτωρ Ἀλέξιος Ἄγγελος ὁ Κομνηνός ὁ τυφλώσας τὸν ἀδελ-
 φὸν Ἰσαάκιον Ἄγγελον καὶ τὴν βασιλείαν λαβὼν καὶ τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα κακὰ τῷ
 5 Ῥωμαίῳ ἀρχῇ ἐγινε παρὰ τῶν Ἰταλῶν δι' αὐτοῦ, ἄρβρον μὲν οὐκ ἦν αὐτῷ, θυγατέρα
 δὲ εἶχε δύο. Καὶ τὴν μὲν πρωτογενῆ, Εἰρήνην τοῦνομα, ἐρυθροῖς πεδίλοις ὑποδεδέσθαι
 ἔταξεν, ἵνα αὐτὴ τε καὶ ὁ αὐτῆς μνηστευθησόμενος διάδοχοι καὶ κληρονόμοι τῆς βα-
 σιλείας ᾧσι μετὰ τὸ τεθνάναι αὐτόν. Ὅθεν καὶ εἰς λέχος δέδωκεν αὐτὴν Ἀλεξίῳ τῷ
 Παλαιολόγῳ καὶ εὐθὺς αὐτὸν δεσπότην τετίμηκε· καὶ εἰ μὴ ἐκ τοῦ βίου τούτου ἐγέ-
 10 νετο, αὐτὸς ἐβασίλευσεν ἄν μετὰ τὸν πενθερόν αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ θανάον ὁ Παλαιολό-
 γος Ἀλέξιος, θυγατέρα μόνην κατέλιπε, ἐλθὼν δὲ εἰς νόμον ἡλικίας τὸ κοράσιον,
 Εἰρήνην ἢ μήτηρ αὐτῆς συνέζευξεν αὐτὴν Ἀνδρονίκῳ τῷ Παλαιολόγῳ ὃν καὶ ὁ βασι-
 λεὺς Θεόδωρος ὁ Λάσκαρις, ὁ τὴν ἑτέραν θυγατέρα τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου εἰς γυναῖ-
 κα λαβὼν, μέγαν δομέστικον ἐποίησε καὶ τετίμηκεν ὕστερον· ἐξ οὗ ἐγεννήθησαν υἱοὶ 7 b
 15 τρεῖς· Μιχαὴλ ὁ Κομνηνός, Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος καὶ Ἰωάννης, διπλοπάλαι-
 ολόγοι ὄντες πατρόθεν καὶ μητροθεν· εἶχε μὲν ἐνταῦθα ἀφορμὴν, ὡς εἰρηται, εἰς τὴν
 αὐτὴν ὑπόθεσιν· Ἀδρονθεῖς δὲ ὁ Μιχαὴλ, πρῶτος υἱὸς ὢν τῷ Ἀνδρονίκῳ κατὰ γέννη-
 σιν, μεταξὺ τῶν ἐν τέλει τῶν ἄλλων ἐπέκεινα εἰς ἦν, πολλὴν ἔχων τοῦ προσώπου τὴν
 20 ἰλαρότητα, τῇ ὁμιλίᾳ χρηστός, ἀστείος τὸ ἦθος πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν χεῖρα ἔχων
 φιλότιμον. Καὶ διὰ ταύτας γοῦν τὰς ἀρετὰς καὶ χάριτας πολλοὶ αὐτὸν ἠγάπουν καὶ
 ἠθέλον· καὶ ἐν εὐκολίᾳ πάντας εἰλκίζε· στρατηγούς, ταξιάρχας, δημότας καὶ τῆς συγ-
 κλήτου πολλοὺς. Διὰ τοῦτο γοῦν διαβολαὶ τινες ἀνεφύησαν κατ' αὐτοῦ, ὅτι βασιλείας
 ὀρέγεται· ἦν γὰρ τότε ὁ βασιλεὺς Ῥωμαίων Ἰωάννης ὁ Βατάτζης· καὶ ταῦτα ψιθυρί-
 σαντες ἦσαν τινες τῶν φίλων αὐτοῦ λέγων τοῦ Κομνηνοῦ. Ὅθεν προστάγματι βασιλι-
 25 κῷ ἄγουσιν αὐτὸν εἰς ἐξέτασιν. Ἦσαν δὲ οἱ ἐξετάζοντες ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀρσένιος,
 ὃς καὶ πολλὰ δυνάμενος τότε παρὰ τῷ βασιλεῖ καὶ ἕτεροι τῶν ἔλλογιμων. Παραστάς
 δὲ Μιχαὴλ ὁ Κομνηνός καὶ πολλὰ ἐρωτηθεὶς καὶ εἰπόντες αὐτῷ, εἶτα λέγει αὐτῷ ὁ
 ἀρχιεπίσκοπος· „Μὴ γὰρ τοῖς ἀμαρτάνουσιν ἀπολείπεται συγγνώμη τὸ σιγᾶν καὶ μὴ 8 b
 δὲν ὑπὲρ τῶν γεγενημένων φθέγγεσθαι· εὐγενὴς ὢν καὶ ἐξ εὐγενῶν καταγόμενος, τι-
 30 μωτάτε ἄνερ, ἐρωτῶ σε καὶ δῆλόν μοι ποιήσον τὴν ἀλήθειαν· Τίνες ὑπάρχουσιν οἱ
 συνωμόται καὶ συνίστορες καὶ συνήγοροι τῆς βουλῆς ταύτης καὶ οἱ συμβουλευοντες
 ἐν τούτῳ; Φράσον μοι τὸ ἀληθὲς καὶ ὁμνύω σοι ἐν τῷ σωτήρι μου Χριστῷ, ὅτι αὐτοὶ
 μὲν κολασθῶσι ταῖς τοῦ νόμου ποιναῖς, σὺ δὲ ἐλεύθερος ἔση ἀπὸ παντὸς πειρατηρίου.“
 Ἀπελογήσατο οὗτος· „Ἐγὼ εἶπόν σοι καὶ λέγω, ὅτι οὔτε ἐνεθυμήθην περὶ τούτου πώ-
 35 ποτε, οὔτε ἐν τῇ διανοίᾳ μου ὁ αὐτὸς σκοπὸς ἦλθεν, οὔτε τις μικρὸς ἢ μέγας περὶ
 τοιαύτης ὑποθέσεως ἀνέφερε μοι· Εἰς τὸν αἰῶνα μὴ γένοιτο· Μάρτυρα χρώμαι τὸν

10 ἐβασίλευσεν p: ἐβασίλευεν AB || 16 ἐνταῦθα ἀφορμὴν AB: ἐνεϋθεν ἀφορμὰς
 p || 17 αὐτὴν AB: τοιαύτην p | Ἀδρονθεῖς AB: Ἀνδρονθεῖς p || 19 πρὸς τοῖς ἄλλοις p:
 πρὸς τῆς ἄλλης AB || 23 Ἰωάννης ὁ Βατάτζης p: Θεόδωρος Λάσκαρις ὁ νέος *punctis-*
que sub lineam positus del. et in mg. Ἰωάννης ὁ Βατάτζης B: *lac.* A || 25 Ἀρσένιος b:
lac. AB p || 28 ἀρχιεπίσκοπος b: ἐπίσκοπος AB p | μὴ b: μία; AB p || 31 συνωμόται p:
 ἰσονομίται AB || 32 ὁμνύω p: ὁμνέω AB || 33 δὲ p: γὰρ A: μὲν B || 34 ἐνεθυμήθην
 A: ἐνεθυμήθην B || 36 μοι b: *om* AB p.

CARTEA ÎNTÎI

I. Începuturile domniei Paleologilor

Uzurpatorul domniei Alexie Anghel Comnen, care l-a orbit pe fratele Isaac Anghel și s-a urcat pe tron și pe urma căruia împărăția bizantină a suferit din partea italienilor atâtea nenorociri mari, n-a avut nici un băiat, fete însă două. Și a rînduit ca prima născută, cu numele Irina, să fie încălțată cu pantofii roșii ¹, pentru ca dînsa cu viitorul ei bărbat să fie după moartea lui urmași și moștenitori ai împărăției. De aceea a și dat-o după Alexie Paleologul și pe acesta l-a distins de îndată cu rangul de despot; și dacă nu s-ar fi săvîrșit din viață, el ar fi domnit după socrul său. Iar pentru că la moartea sa Alexie Paleologul n-a lăsat decît o singură fiică, mamă-sa Irina, cînd copilă a ajuns la vîrsta legiuită, a căsătorit-o cu Andronic Paleologul, pe care și împăratul Teodor Lascaris, care a luat de soție pe cealaltă fiică a împăratului Alexie, l-a făcut mai pe urmă mare domestic ² și l-a cinstit cu această demnitate; acesta a avut trei feciori: Mihail Comnenul, Constantin Paleologul și Ioan, fiind dublu Paleolog, după mamă și după tată; de aici și-a luat îndemnul, precum s-a spus, spre acea intenție ³. Iar cînd a ajuns în vîrsta bărbăției, Mihail, care era primul născut al lui Andronic, era mai presus de alții care ocupau dregătorii, fiind cu fața mult senină, plăcut la vorbă, tîglumeț din fire, pe lîngă altele avînd și mîna darnică. Și din cauza acestor însușiri alese și plăcute, mulți îl iubeau și-l doreau; și cu ușurință îi atrăgea pe toți: generali, comandanți, conducători din popor și pe mulți din senat. De aceea s-au ridicat unele cleveriri împotriva lui, că ar năzui la împărăție; împărat bizantin era atunci Ioan Vatașes ⁴; și erau unii din prietenii lui, adică ai Comnenului, care le șopteau acestea. De aceea din poruncă împărătească îl duc la cercetare. Iar cei ce făceau cercetarea erau arhiepiscopul Arsenie ⁵, care avea atunci mare putere pe lîngă împărat și alții dintre bărbații cu vază. Mihail Comnenul, stînd în fața lor, l-au întrebat și i-au grăit mult; și apoi arhiepiscopul grăiește către dînsul: „Nu le este doar îngăduit celor ce greșesc să tacă și să nu spună nimic despre cele întîmplate; nobil fiind și coborîtor din neam mare, te întreb, omule, descopere-mi fără teamă întreg adevărul! Cine sînt conjurații, complicii și ajutătorii la acest plan și aceia care îndemnau la aceasta? Spune-mi adevărul și-ți jur pe mîntuitorul meu Hristos că dînșii își vor primi pedepsele cerute de lege, tu însă vei fi izbăvit de orice tortură“. Acesta s-a apărut zicînd: „Eu ți-am spus și-ți spun că nu m-am gîndit la aceasta niciodată, că această intenție nici nu mi-a trecut prin mînte, că nimeni, nici mic nici mare nu mi-a vorbit despre un plan ca acesta! Și în veci să nu se întîmple! Martor îmi

¹ A purta încălțăminte roșie era în Imperiul bizantin o prerogativă a împăratului și a prezumtivilor lui urmași.

² General comandant al armatelor.

³ Adică să pună mîna pe domnie.

⁴ Ioan al IV-lea Vatașes, Βατάτζης, domnind la Niceea (1222—1254).

⁵ Fost patriarh apoi în două rînduri : 1255—1260 și 1261—1267.

- Θεόν και πάντας τοὺς ἀγγέλους τοὺς ἀοράτως παρισταμένους μοι. Εἰ δὲ και οἱ συκοφαντήσαντές με τοῖς ὡσί τοῦ βασιλέως ἐβάρυναν ψεύδει κατ' ἐμοῦ τοῦ δούλου αὐτοῦ και οὐ πιστευέτέ μοι ἄν, οὐκ ἔχω τί λέγειν ἢ τίς ἔσεται μοι μάρτυς τῆς ἀληθείας μου· Εἰ μή, ὃ δέσποτα, δέομαί σου, ποιήσον μοι χάριν· βάλοι σίδηρον ἐν τῇ φλογί 5 τῆς καμίνου και ἕασον αὐτὸν ὑπὲρ μέτρον ἐκκαῆναι και φέρετέ μοι αὐτὸν και πιάσω ταῖς χερσῶ μου και ἄνθρακας πυρὸς | ἐπὶ τὸ στήθος μου φλέξομαι. Και ἐλπίζω εἰς τὸν 9 b Θεὸν τὸν λυτρώσαντα τοὺς τρεῖς παῖδας ἐκ τῆς καμίνου τῆς φλογός, και ὁ ἀλάθητος και ἀκοίμητος ἐκεῖνος ὀφθαλμὸς ὁ ἐρευῶν καρδίας και νεφρούς, εἰδὼς ὅτι οὔτε ἐνεθυμήθην, οὔτε ἐλογισάμην, περὶ ὧν με ἐπερωτᾷς, εἰ τύχη, φυλάξει με ἀβλαβῆ ἐκ τοῦ 10 πυρὸς τοῦ καιομένου.“ Λέγει δὲ αὐτῶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος· „Τοῖς Ῥωμαίοις και τοῖς σοφοῖς Ἑλλήσιν οὐκ ἔστι νόμος, οὐδὲ ἔθος, ἵνα βασανίζωσι τοὺς ἐξεταζομένους και μάλιστα τοὺς εὐγενεῖς ὡς αὐτός, ἀλλὰ βαρβαρικὸν ἔστι τὸ πρᾶγμα και ἄτοπον και ἔθνικὸς ὁ νόμος.“ Λέγει δὲ αὐτῶ ὁ Κομνηνός· „Ἐπεὶ, δέσποτα ἅγιε, οὐκ ἔστιν ἔθος οὔτε νόμος Ῥωμαίοις, ἃ εἰπὸν σοι, καθὼς λέγεις, ἀλλὰ τῶν βαρβάρων και τῶν ἐθνῶν, 15 κἀγὼ τῇ χάριτι τοῦ Χριστοῦ ταπεινός Ῥωμαῖος εἰμι, και ἀνακρίνατέ με και ἐξετάσατέ με, εἰ τῇ ὑμετέρᾳ βουλῇ ἀρεστόν ἔστι, κατὰ νόμους Ῥωμαϊκοὺς και ἔθη. Και εἰ μὲν νομίμως αἴτιος εὐρεθῶ καταδίκης, ἴλεως μὴ ἔστω μοι· εἰ δὲ και ἀναίτιος, κατὰ νόμους πάλιν μὴ μοι τὸ κριτήριο. Οὐχ ὄρα τοὺς λόγους τῶν συκοφαντούντων με ἀδίκως και παραλόγως ἔνεκεν φθόνου και ἔριδος.“
- 20 Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἀναφορὰν τοὺς λόγους πάντας τῶ | βασιλεῖ 10 b πεποιήκε. Και πάλιν ἀντέλεγον, οἱ ἐλέγχειν ἐτέρωθεν προὔτεινον, ἀλλ' οὐκ ἐφάνησαν ἐν ἀληθείᾳ, ἐδόκει, και ὡς ψευδεῖς αἱ διαβολαὶ ἔδειξαν, εἰ και σχεδιάσαντος τοῦ καιροῦ. Και οὕτως ἦν, ὅμως ὁ βασιλεὺς προστάξας, ἵνα ἐνόρκως βεβαιώσῃ, ὅτι αἱ διαβολαὶ ψευδεῖς εἶναι και οὔποτε ἐβουλήθη ποιῆσαι, ἀ συκοφαντήθη· ὁ και ἐγένετο. Κα¹ 25 κελεύσας ὁ βασιλεὺς ἐλευθέρων εἶναι τοῦτον τοῦ λοιποῦ τῆς καταδίκης και ὑποψίας ἀπάσης και τῆς προτέρας ἀπολαμβάνειν τιμῆς· και τὴν ἡγεμονίαν Νικάεων ἐπέτρεψεν αὐτὸν ἔχειν.
- Διαβάντι δὲ τῶ βασιλεῖ ἐν τῇ ἔφ και πρὸς Νίκαιαν διατρίβοντι νόσος ἐνσκήπτει δεινὴ και, ὡς νεκρὸς ἐπὶ τρεῖς διατελέσας ἡμέρας, εἶτα, <ὅτι> ἀνέφερεν, ἔδοξεν, αὐθις 30 και περὶ τὸ Νύμφαιον ἀσθενῆς ἐλθὼν ἐποῖει τὰς διατριβὰς. Και πάσης ἱατρικῆς ἐπιστήμης γενομένης πρὸς θεραπείαν, ἐξ ἀνθρώπων ἐπεποιήκει γενέσθαι, αὐτοκρατορήσας ἔτη τριάκοντα και τρία· και ὁ υἱὸς αὐτοῦ Θεόδωρος Λάσκαρις ὁ νέος τὴν βασιλείαν διεξῆξατο, ὃς κατὰ κληρῶν πατρικῶν διάδοχος ἐμελλεν εἶναι.
- Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ ρηθέντος Ἰωάννου βασιλέως, ὁ Μιχαὴλ ὁ Κομνηνός, 35 ποιήσας τινὰ καιρὸν ἐν τῇ Β:θονίᾳ, εἶτα φυγὼν ἀναχωρήσας διέβη ἐν τῶ Ἰκονίῳ πρὸς τὸν σουλτάνον. Ἡ δὲ αἰτία τῆς φυγῆς αὐτοῦ ἦν, ὅτι ἑώρα οὐκ ὀλίγους καθ' ἐκάστην ἡμέραν πάλιν ἐκ δευτέρου πολλὰς μηχανὰς πολυτρόπως συρράπτειν περὶ αὐτοῦ πρὸς

6 φλέξομαι Char.: θελξωμαι AB: θελξομαι p || 7 τῆς καμίνου τῆς φλογός AB: τῆς φλογός τῆς καμίνου p || 8 ὅτι p: om AB || 8—9 ἐνεθυμήθην p: ἐνεθυμηθην AB || 10 ἀρχιεπίσκοπος| ἐπίσκοπος AB p || 14 λέγεις A: εἰρηκας Bp | ἐθνῶν ABp: ἐθνικῶν Charit. || 15 ἀνακρίνατε p: ἀνακρίνετε AB || 18 οὐχ p: χ' AB || 20 ἀρχιεπίσκοπος| ἐπίσκοπος Bp: om. A | δ p: om. AB || 21 προὔτεινον p: προὔτεινων B: προτεινων A || 22 ἔδειξαν AB: ἔδοξαν p || 26 ἐπίτρεψεν AB || 29 postείτα add. μὲν p: om AB | ὅτι add. p: om. AB || 30 τὸ Νύμφαιον p: τὸν Νήφειον AB || 33 εἶναι p: om. AB || 35 post ποιήσας add. δὲ A: del. B || 36 post αὐτοῦ add. και συκοφαντίας p: om. AB

e Dumnezeu și martori îmi sînt toți îngerii, care în chip nevăzut mă ocrotesc. Iar dacă denunțatorii mei au împuiat urechile împăratului cu minciuni contra mea, slujitorul lui, și dacă nu mă credeți, nu mai am ce spune, sau cine îmi va fi martor pentru adevărul meu?! Dar, stăpîne, te rog numai fă-mi o favoare: pune un fier în flacăra cuptorului și lasă-l să se înroșească peste măsură și aduceți-mi-l și-l voi apuca cu mîinile mele și 5
jar îmi voi aprinde pe piept; și am nădejde în Dumnezeu care a izbăvit pe cei trei tineri din văpaia cuptorului și în ochiul cel neadormit căruia nimic nu-i rămîne ascuns și pătrunde adîncurile inimii, știind că nici nu m-am gîndit și nici prin minte nu mi-a trecut despre ce mă întrebi, mă va păzi, dacă s-ar întîmpla, neatins de para focului“. Iar arhiepiscopul îi spune: „Nu este lege nici obicei la bizantini și la înțelepții elini 10 să tortureze pe acei care sînt cercetați și mai ales pe cei nobili ca tine, ci lucrul este barbar și nelalocul lui, iar legea e păgînă“. Atunci Comnenul îi spune: „Deoarece, sfințite stăpîne, nu este la bizantini nici obicei nici lege despre ce ți-am grăit, precum zici, ci treabă de barbari și păgîni, și eu, slavă lui Hristos, sînt un umil bizantin, judecați-mă și cercetați-mă, de binevoiți să fiți de această părere, după legile și obiceiurile 15 bizantine. Și dacă după lege voi fi descoperit vrednic de osîndă, de îndurare să nu am parte; iar dacă-s nevinovat, tot după lege să fiu supus la judecată. Nu te uita la vorbele celor care, certăreți fiind, mă denunță din invidie pe nedrept și fără cuvînt“.

Auzind arhiepiscopul acestea, a raportat împăratului toate cuvintele. Iar aceia 20 care cereau să aducă și alte dovezi vorbeau iarăși împotriva, dar se părea că adevărul nu este cu ei și birfelile au arătat că vorbele lor nu-s adevărate, deși timpul le-a dat întru-chipare. Și era așa, totuși împăratul a poruncit ca să se întărească cu jurămînt că sînt neadevărate calomniile și că niciodată n-a voit să facă despre ce a fost denunțat; ceea ce s-a și întîmplat. Și împăratul a dispus ca acesta în viitor să fie izbăvit de orice con- 25
damnare și de toată bănuiala și să-și primească rangul de mai înainte; și l-a lăsat să fie guvernator la Niceea.

Iar împăratul, trecînd în Răsărit, dă peste el, în drum spre Niceea, o boală grea și trei zile a stat ca mort; apoi parcă iarăși și-a revenit și, bolnav, plecînd la Nimfeon zăbovea pe acolo. Și căutînd vindecare în toată știința medicală, n-a izbutit și s-a 30
săvîrșit din viață după o domnie de treizeci și trei de ani; și feciorul său Teodor Lascaris cel Tînăr, care avea să-i fie urmaș în moștenirea părintească, s-a urcat pe tron.

După moartea zisului împărat Ioan, Mihail Comnenul a stat cîtva timp în Bitinia, apoi, fugind, a plecat și a trecut la sultanul din Iconion. Cauza fugii lui însă 35
era aceea că vedea zilnic cum nu puțini urzesc a doua oară în felurite chipuri intrigi multe contra lui, din invidie, pe lîngă tînărul împărat, umplîndu-i pe ascuns urechile

τὸν νέον βασιλέα ἔνεκεν φθόνου καὶ ψιθυρισμοὺς πολλοὺς καὶ λόγους φθόνου μεστοὺς
 λάθρα τὴν ἀκοὴν αὐτοῦ περικλύζοντας, καὶ πάντοτε κολάσεις μελετουμένας ἐμάνθα-
 νεν, ἐφ' ἡσυχίας μένειν ὄλωσ' οὐκ ἐδύνατο· ἀλλὰ μεστὸς λογισμῶν ὑπάρχων, φοβού-
 μενος γὰρ καὶ ἐδεδίδει τὸ δξύζροπον καὶ ἀπτόμομον καὶ ἀπηγὲς τοῦ αὐτοκράτορος καὶ
 5 οὐδὲν ἡμερον οὐδὲ συμπαθὲς ἐνενοίει γενηζόμενον. Ἐπεὶ καὶ | μεγάλας συκοφαντίας 11 b
 καὶ μηχανὰς εἰς τέλος κορυφωθείσας μακρὸν οἱ ἀντικείμενοι, ἦτοι οἱ ἀντίδικοι αὐ-
 τοῦ, ἐποίησαν καὶ τὰς τοῦ νέου ἀνακτος ἐνέπλησαν ἀκοάς, διὰ τοῦτο πρὸ τοῦ παθεῖν
 τῆ σωτηρία ἐχρήσατο. Ἀπελθόντος δὲ αὐτοῦ ἐν τῷ Ἰκονίῳ εὗρε τὸν σουλτάνον σπου-
 δῆ· τὰς ἑαυτοῦ ἀθροίζοντα δυνάμεις, ἵνα ἐξέλθῃ κατὰ τῶν μαχομένων αὐτῷ Σκυθῶν.
 10 Ἐδέξατο οὖν αὐτὸν ὁ σουλτάνος μετὰ χαρῆς μεγάλης, καὶ καταλέξας στρατὸν ἐκ τῶν
 Χριστιανῶν, ἦσαν γὰρ ὑπ' αὐτῷ πάλαι δεδουλωμένοι τινὲς Ῥωμαῖοι, καὶ ὑπὸ στρα-
 τηγόν τὸν Παλαιολόγον ἔταξεν αὐτούς, καὶ Ῥωμαϊκὴν καὶ ξένην στολὴν κελεύσας ἵνα
 φορέσωσιν, ὅπως καταπλήξῃ τοὺς ἐναντίους, ὡς καὶ ἐγένετο. Ἰδόντες γὰρ οἱ Σκύθες·
 ἐξαιφνης· στρατὸν ἐπαγόμενον, ὃν οὐκ ἠλπίζον, φεύγοντες ὤχοντο. Καὶ οὕτως τὰ ἐν
 15 τῷ Ἰκονίῳ γεγόνασιν.
 Οἱ δὲ Νικαεῖς γράφουσι τῷ βασιλεῖ, ἐνθα ἦν, περὶ τῆς φυγῆς τοῦ Παλαιολόγου
 καὶ ὡς ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς, περίλυπος ἐγεγόνει καὶ εἰς ταραχὴν λογισμῶν οὐκ ὀλί-
 γην ἐνέπεσε. Καὶ ὀλίγος παρελθὼν καιρὸς, γράφει πρὸς τὸν Παλαιολόγον, ἀνακα- 12 b
 λούμενος αὐτὸν καὶ πολλὴν ὑπισχνούμενος τὴν στοργήν, καὶ ἔνορκον ἔχοντα ἀσφά-
 λειαν ἦν διελαμβάνον. Καὶ οὕτως πάλιν τὸν Κομνηνὸν ἢ Ῥωμαίων γῆ ἔλαβεν. Ὅμοιος
 20 πρῶτον καὶ αὐτὸς μετὰ ὄρκων φρικτῶν καὶ μᾶλλον εἰπεῖν φρικωδεστάτων δέδωκε τὴν
 ἀσφάλειαν πρὸς τὸν ἀνάκτορα, ὥστε ἐμμένειν αἰεὶ πιστὸς καὶ ὑποταγαμένος καὶ μὴ
 ζητεῖν ἢ θέλειν βασιλεῦσαι ποτε, ἀλλὰ ἔχειν τὴν εὐνοίαν καὶ τὴν στοργὴν πρὸς τὸν
 βασιλέα καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἰωάννην καὶ τοὺς ἐτέρους διαδόχους τῆς βασιλείας. Καὶ
 25 ἐπὶ τοῦτο πάλιν ὁ βασιλεὺς μέγαν κοντόσταβλον ἐτίμησε, καθὼς αὐτὸς εἶχε καὶ πρό-
 τερον.
 Ἐν τούτῳ γὰρ ἀσχολούμενος ὁ βασιλεὺς, ἀσθενεῖα περιπεσὼν βαρυτάτη, ἐξ ἀν-
 θρώπων ἐγεγόνει. Καὶ πρὶν τῆς τελευτοῦ αὐτοῦ, μοναχὸς γενόμενός, καταλιπὼν ἐπί-
 τροπον τῶν βασιλικῶν πραγμάτων Ἀρσένιον τὸν πατριάρχην καὶ Γεώργιον τὸν Μου-
 30 ζάλωνα, πρωτοβεστίαριον ὄντα, μέχρις ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἰωάννης φθάσῃ εἰς τὴν ἀνήκου-
 σαν ἡλικίαν, ἦν γὰρ τῆ ἡλικία ἔκτου ἔτους ὁ παῖς. Καὶ ἐν τούτοις ὁ πατριάρχης τὴν
 σύγκλητον πᾶσαν συνάξας καὶ δημηγορήσας, καὶ πάντες ὄρκους ἐποίησαν φρικτούς·
 ἵνα φυλάσσωσι τὴν πρέπουσαν εὐνοίαν καὶ πίστιν πρὸς τὸν τοῦ βασιλέως υἱὸν καὶ
 ὑποταγὴν εἰς τὸν Μουζάλωνα, ὡς ἐπίτροπον αὐτοῦ. Ὅλιγα οὖν παρελθοῦσαι ἡμέραι,
 35 καὶ τινες | τῶν ἐν ἀξιώματι καὶ λαμπρότητι ταχέως ἐνεωτέρισαν, φθονήσαντες τὸν Μου- 13 b
 ζάλωνα. Ἐννατος ἡμέρα ἦν μετὰ τὴν θανάτην τοῦ βασιλέως καὶ ἀπασαί τῶν ἐνδόξων
 συνήχθησαν γυναῖκες ἐπὶ τὴν μονὴν τῶν Σωσάνδρων, ὅπου τέθνηται ὁ βασιλεὺς, ἵνα

1 φθόνου p: om. AB || 2 μελετουμένας AB: μελετωμένας b Charit. || 4 ἐδε-
 δίδει p: δεδοίει AB || 6 οἱ ἀντίδικοι Charit.: ἀντίδικοι AB || 7 νέου A mg.: om B ||
 8 τῆ σωτηρία ἐχρήσατο AB: φυγῆ τὴν σωτηρίαν ἐπορίσατο p || 9 ἀθροίζοντα A:
 ἀθροίζων B | αὐτῷ A: αὐτὸν B || 15 γεγόνασιν p: ἐγεγονασιν AB || 16 Οἱ δὲ A: Καὶ
 οὕτως οἱ B *punctisque del.* || 19 ὑπισχνούμενος p: ὑπισχνόμενος AB || 20 ἦν AB: ὦν p |
 διελαμβάνον A: διελαμβάνων B || 23 πρὸς AB: πρός τε p b || 25 ἐτίμησε AB: ἐτίμησεν ||
 30—. I ἀνήκουσαν p: ἐνήκουσαν AB || 33 τοῦ B: om. A || 35 *post* καὶ *add.* γένους
 p: om. AB || 36 τῶν AB: αἱ τῶν p.

cu multe șoapte și vorbe pline de invidie, și, pentru că mereu auzea că se pun la cale ciuntiri, nu putea de loc să stea liniștit, ci, bătut de gânduri și plin de frică, îi era teamă de firea irascibilă și stăpînită de cruzime sălbatică a împăratului și-și dădea seama că nu va avea parte de nici o milă și blîndețe. Și deoarece adversarii lui, adică pîrșii lui de la proces, au făcut ca denunțuri mari și intrigi să ajungă în sfîrșit la culme și 5
 aî umplut urechile tînarului domnitor, de aceea și-a căutat salvarea, înainte ca s-o pățească. Iar dînsul, plecînd la Iconion, l-a găsit pe sultan adunîndu-și în grabă armatele ca să pornească asupra sciților care se războiau cu el. Sultanul l-a primit cu bucurie mare și, adunînd oaste din creștini, căci erau sub stăpînirea lui unii bizantini sub 10
 jugăți de demult, i-a rînduit sub comanda Paleologului și a poruncit să poarte echipament bizantin și străin ca să bage spaima în dușmani, după cum s-a și întîmplat. Căci sciții, văzînd venind dintr-o dată armată la care nu se așteptau, au luat-o la fugă. Și așa s-au petrecut lucrurile la Iconion. 15

Dar niceenii scriu împăratului, unde se afla, despre fuga Paleologului; și împăratul, cînd a auzit, s-a îndurerat mult și zbucium mare de gânduri l-a cuprins. Și după o trecere de puțin timp scrie Paleologului, chemîndu-l înapoi și promițîndu-i mare dragoste și dînd în scrisoare încredințări de asigurare întărite cu jurămînt. Și țara bizantinilor l-a primit înapoi pe Comnenul. Tot așa și dînsul întîi a dat către domnitor încredințări cu jurăminte înfricoșătoare, sau mai bine spus foarte înspăimîntătoare, că rămîne pentru totdeauna cu credință și supunere și că nu caută și nu voiește să domnească niciodată, ci este devotat și cu dragoste către împărat și fiul acestuia Ioan și ceilalți urmași la domnie. Și după aceasta, împăratul l-a distins iarăși cu demnitatea de mareșal, pe care o avea și mai înainte. 20
 25

În timp ce împăratul era preocupat de aceasta, a căzut la boală foarte grea și s-a săvîrșit din viață. Și înainte ca să moară, s-a făcut călugăr și a lăsat episcop al treburilor împărătești pe patriarhul Arsenie și pe protovestiarul Gheorghe Muzalon, pînă ce fiul său va ajunge la vîrsta cuvenită; căci era băiatul în vîrstă de șase ani. Și între timp 30
 patriarhul, convocînd întreg senatul și țînînd o cuvîntare, cu toții au jurat jurăminte înfricoșătoare să păstreze devotamentul cuvenit și credință către fiul împăratului și ascultare față de Muzalon ca episcop al acestuia. După o trecere de puține zile, au și început repede unii dintre marii dregători cu multă vază și trecere să umble după schimbări, pizmuindu-l pe Muzalon. Era ziua a noua de la moartea împăratului și soțiile celor 35
 celor cu mare vază se strînseseră la mănăstirea Sosandra, unde era înmormîntat împă-

ποιήσωσι τὸ νενομισμένον πένθος καὶ τὰ μνημόσυνα, παρόντες δὲ οἱ ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι. Καὶ ἔτι τῆς ἱερᾶς τελουμένης λειτουργίας, τὰ ξίφη γυμνώσαντες ἐν τῷ ναῷ, καὶ ἐν τῇ θείᾳ καὶ ἱερᾷ τραπέζῃ φυγὼν ὁ Μουζάλωνας καὶ ἐκεῖ αὐτὸν ἐσφαξαν ἀπη-
 5 λὺς θροῦς καὶ θόρυβος ἐγένετο. Φεῦ τῶν χθῆς καὶ πρότριτα τελεσθέντων φρικτῶν ὄρων εἰς ἐκείνους καὶ παλαμναιοτάταις ἀραῖς· καὶ σήμερον ἀντ' οὐδενὸς ἐλογίσθησαν. Ὡ τῆς εὐσπλαγγίας σου, Χριστὲ βασιλεῦ, καὶ τῆς μακροθυμίας σου!

Ὁ δὲ πατριάρχης μόνος ἐναπολειφθεὶς καὶ οὐ τοσοῦτον ἔμπειρος ὢν περὶ τοι-
 αῦτης διοικήσεως εἰς λογισμοὺς καὶ φροντίδας μεγάλας ἐνέπεσε· φανταζόμενος τὸν
 10 κίνδυνον τοῦ παιδὸς καὶ τῶν ὄλων πραγμάτων, θλιβόμενος καὶ στενοχωρούμενος ὑ-
 πῆρχε καὶ κατὰ νοῦν ἐθορυβεῖτο, τίς ἂν εἴη ἐκ τῆς συγκλήτου ὁ δυνάμενος τοσοῦ-
 14 *b* τούς καὶ τοιοῦτους κλύδωνας καὶ θαλάσσας κυβερνήσαι καὶ τὰς νῆας καὶ τοὺς πλέον-
 τας οὐ βλάψαι ἢ καταποντίσαι. Ἐφάνη αὐτῷ περὶ τοῦ εἰρημένου Κομνηνοῦ Μιχαήλ,
 ἵνα διὰ συνδρομῆς αὐτοῦ τῷ πατριάρχῃ βοηθήσῃ. Ἦν δὲ ὁ ἀνὴρ τοῖς πᾶσιν ἐπίσημος
 15 καὶ περιβλεπτός, καὶ ἡ φήμη αὐτοῦ τὰς τῶν ἀπάντων ἀκοὰς ἐνηχίζουσα, φιλούμενος
 ὑπὸ πολλῶν, ὡς εἰρηταὶ ὁμοίως καὶ ὁ πατριάρχης τῶν ἐκείνων ἀγαπώντων οὐ μακρὰν
 διέκειτο, ἀλλὰ κρεῖττον καὶ πλεον τῶν ἄλλων καὶ αὐτὸς ἐφίλει τὸν τοιοῦτον. Καίτοι
 γε καὶ τὰς κλεῖς τῶν βασιλικῶν θησαυρῶν αὐτῷ μόνῳ ἐνεπίστευε· καὶ οἶψ δὴ καιρῷ
 χρημάτων τὰ στρατιωτικὰ ἐδέοντο πράγματα καὶ ἡ τῶν κοινῶν χρεῖα, αὐτῷ ἀπῆτουν·
 20 ὁ εἰς τὰ μελετούμενά ποτε καιρῷ περὶ αὐτοῦ ἀνυσμώτατον, καὶ τοῖς θρυλουμένοις
 ἐκ πολλοῦ πέρας ὀξύτατον. Λαβόμενος γὰρ ἀδείας εἰς τὸ τοσαῦτα μεταχειρίζεσθαι
 χρήματα, καὶ πάντας τοὺς ἐν γένει καὶ τῶν στρατιωτῶν οὐκ ὀλίγους ἐνέπλησεν, ἀλ-
 λά καὶ τῶν ὄσων τὴν γλῶσσαν ῥαδίαν εἶχον, δημαγωγεῖν τὸν ὄχλον ἐδύνατο. Ἦν δὲ
 25 τατος καὶ ἔμπειρος πραγμάτων παντοίων καὶ βασιλείας καὶ λαῶν διοικήσεως. Τί | χρῆ
 λέγειν; οἱ πάντες αὐτὸν ἐψηφίσαντο, οὕτω καὶ ὁ πατριάρχης αὐτὸν ἐβεβαίωσε καὶ
 15 *b* σύμφηφον ἐποιεῖτο, ἕως οὐ ὁ τοῦ βασιλέως υἱὸς φθάσῃ ἐν ἡλικίᾳ τῇ προσηκούσῃ
 καὶ ἦν ἐπὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων πάσαν ἐξουσίαν διεζωσμένος ὁ Παλαιολόγος ὁ Μι-
 χαήλ. Καὶ αὕτη ἡ αἰτία γίνεται πρώτη πρὸς τὸν Μιχαήλ τῆς εἰς βασιλείαν ἀναγωγῆς
 30 καὶ καταστάσεως. Μετὰ δὲ τινὰς ἡμέρας, πάλιν ἐτέρας μηχανὰς ῥάπτουσιν οἱ σπου-
 δάζοντες ἀναβιβάσαι αὐτὸν εἰς τὴν τῆς βασιλείας περιωπὴν. Βουλὴν καινὴν ἀναμέσον
 αὐτῶν ποιήσαντες ἔλεγον ἔν τε πλατείαις καὶ ῥύμαις. „Οὐκ ἔστι πρέπον οὐδὲ δίκαιον
 τὸν τὰ κοινὰ διοικοῦντα πράγματα καὶ πρέσβεις πολλῶν ἐθνῶν ἀναδεχόμενον μὴ ἔ-
 χειν καὶ τὴν ἀξίωμα μέγα ἐγγὺς τῆς βασιλείας, ἵνα πρῶτον ἔσῃται φήμη καὶ μεγαλοπρέ-
 35 πεια τῷ γένει τῶν Ῥωμαίων καὶ βεβαίωσις τῶν γινομένων καταστάσεων τοῖς ἔθνεσι.“
 Δι' ἣν αἰτίαν καὶ ὑποκεκρυμένην ἔνοιαν καὶ τὸ δεσποτικὸν ἀξίωμα δέχεται γνώμη

6 παλαμναιοτάταις ἀραῖς AB: παλαμναιοτάτων ἀρῶν p || 8 τοσοῦτον p: τοσοῦτος AB || 9 λογισμοὺς p: λογισμὸν AB | φροντίδας p: φροντίδες AB | ἐνέπεσε AB: ἐνέπεσεν p || 12 *post* θαλάσσας *add.* ἵνα p: *om.* AB | κυβερνήσαι b: κυβερνήση ABp | τοὺς A: *om.* B || 13 βλάψαι b: βλάβη ABp | καταποντίσαι b: καταποντίση ABp || 14 πατριάρχη AB: παι-
 δι p || 16 μακρὰν A: μακρὰ B || 19 ἀπῆτουν AB: ἀπαιτοῦσαν p || 20 μελετούμενα A: μελετώμεν B || 22 καὶ AB: *om.* p || 23 ὄσων AB: ὄσοι b Charit. | *post* εἶχον *add.* καὶ: *om.* AB | ἐδύνατο AB: ἐδυνατο p. || 27 *post* σύμφηφον *add.* ἐαυτὸν p: *om.* AB || 29 *post* γίνεται *ponit* πρώτη AB: *om.* p || 30 *post* καταστάσεως. *add* πρώτη p: *om.* AB || 31 τὴν p: *om.* AB || 32 ῥύμαις B: ῥύμαις A || 33 πολλῶν ἐθνῶν AB: ἐθνῶν πολλῶν p.

ratul, ca să facă obișnuita jelire și pomenire, de față fiind marii dregători și popor. Și în timp ce se săvârșea încă sfânta liturghie, trăgând săbiile, Muzalon a fugit lângă dumnezeiescul și sfântul pristol; și acolo l-au ucis cu sălbăticie. Și atunci femeile și celălalt popor au lăsat jelirea și au fugit; și s-a făcut mare învălmășeală și tărăboi. Vai de înfricoșătoarele jurăminte ce s-au făcut mai ieri-alaltăieri și cu ucigătoare blesteme 5 asupra lor! Și astăzi întru nimic au fost socotite. O, îndurarea ta Hristoase împărate și îndelungata ta răbdare!

Iar patriarhul, rămas singur și neavînd atîta experiență pentru o administrație ca aceasta, era bătut de gînduri și griji mari; punîndu-și înaintea ochilor primejduirea băiatului și a întregului aparat de stat, era deprimat și strîmătorat și se zbuciuma în 10 mintea lui cine din senat ar fi în stare să cîrmuiască pe mări cu atîtea și astfel de valuri mari și să nu ducă la pierzare sau înecare corăbiile și călătorii. I s-a părut, în ce-l privește pe numitul Comnen Mihail, ca să fie prin colaborarea sa de ajutor patriarhului. Era doar bărbat însemnat și vestit în ochii tuturor și faima lui era în gura lumii, alintat fiind de mulți, precum s-a spus ¹; de asemenea și patriarhul nu se ținea departe 15 de aceia care țineau la acela, ci și el avea toată simpatia pentru un bărbat ca acela mai mult decît alții. Și, de fapt, numai lui îi încredința cheile visteriilor împărătești; și oricînd era nevoie de bani pentru cheltuieli militare sau publice de la dînsul îi cereau; această împrejurare i-a fost de mare folos pentru planurile lui de viitor și au dus la grabnic sfîrșit cele ce erau de mult timp în gura tuturor. Căci, avînd voie să umble 20 cu atîția bani, i-a umplut pe toți cei de neam mare și pe mulți din armată, dar și pe toți cîți aveau limbă ușoară, putînd face propagandă în mulțime. Dar și însuși Comnenul era foarte priceput și destoinic în faptă și înzestrat cu mare elocință și cu experiență la tot felul de treburi și la administrația împărăției și la cîrmuirea oștilor. 25

Ce să mai spun? Toți l-au ales și patriarhul l-a întărit, fiind de unanimă părere, pînă ce fiul împăratului va ajunge la cuvenita vîrstă; și Mihail Paleologul a fost investit cu toată puterea la conducerea trebilor publice. Și acest fapt devine începutul și primul pas pentru Mihail, ca să se înalțe și să se așeze la domnie. După cîteva zile, 30 cei ce se sileau să-l ridice pe tronul împărăției urzesc iarăși alte planuri. Sfat nou făcînd între ei, spuneau pe străzi și pe piețe: „Nu se cade și nu este cu dreptate ca acela care guvernează statul și primește soli de-ai multor popoare să nu aibă și un mare rang pe aproape de cel împărătesc, ca mai întîi neamul bizantinilor să aibă faimă și măreție și apoi stările de lucruri ce se încheie cu popoarele străine să fie trainice“. Din această 35 cauză și cu gînd ascuns primește și rangul de despot ², cu știrea și voința poporului

¹ Dar nu „s-a spus“ nicăieri pînă acum. Poate că acolo de unde va fi luat Marcarie s-a spus și a uitat să taie cuvintele ce nu se mai potriveau. Sau poate este o aluzie neiscusită.

² Rangul prezumtivului urmaș la tron.

τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ δυστυχοῦς κληρονόμου τῆς βασιλείας. Ἐν ἐκείνοις δὲ τοῖς καιροῖς τὰ βασιλεία καὶ ὁ πατριάρχης ἐν Νικαία τῆς Βιθυνίας ὑπῆρχε διὰ τὸ κρατεῖσθαι τὴν τῶν πόλεων βασιλευσαν ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν.

II. Καιροῦ δὲ παρελθόντος πάνυ ὀλίγου καὶ οἱ τὰ παντοῖα κακὰ συββάπτοντες 16 b
 5 καὶ τινες τῶν ἐν δόξῃ καὶ γένους καὶ λαμπρότητος ὑπερέχοντες καθίσαντες αὐτὸν ἐπὶ ἀσπίδος βασιλέα αὐτὸν ἀναγορεύουσιν. Ἀκούσας δὲ ὁ πατριάρχης Ἀρσένιος τὴν τοιαύτην παράνομον ἀναγόρευσιν ξίφος ὡς εἰπεῖν χαλεπὸν ἐδέξατο κατὰ τῆς καρδίας καὶ ἐν ἀφορίσμιφ φρικῶδει καθυπέβαλε τοὺς ἀναγορεύσαντας καὶ τὸν ἀνήγορευμένον ὡς ἐπίτορκος καὶ παρανόμους καὶ ἐπιβάτας καὶ δυνάστας. Ἐπειτα βουλευσάμενος ἐν τῇ
 10 διανοίᾳ καὶ μετὰ τινῶν τῆς συγκρηλήτου ἱερωμένων καὶ λαϊκῶν καὶ βέλτιον ἠγήσατο ὄρκους ἀσφαλίσασθαι φρικωδεστάτοις τὴν τοῦ παιδὸς ζωὴν, μὴ χεῖρα ἐπιβάλη ἐπιβουλῆς, μήτε παρευδοκίμησιν τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἢ ὑστέρησιν τινα ἐνθυμηθῆι καὶ οὕτως ἐγεγόνει. Καὶ Μιχαὴλ τὸν Κομνηνὸν οἰκείαις χερσὶν ὁ πατριάρχης διαδήματι ἔσπεψε τῷ βασιλικῷ καὶ οὐ τὴν αὐτοκρατορικὴν διηνεκῶς χαρίζεται, ἀλλὰ διὰ τὰ συμ-
 15 βάντα τοῦ καιροῦ καὶ τῶν πραγμάτων ἠναγκάζοντο καὶ διοικητὴν αὐτὸν ποιεῖ μετὰ ἐξουσίας βασιλικῆς, μέχρις ὃ τῆς βασιλείας κληρονόμος ὁ γνήσιος καὶ διάδοχος φθάσῃ ἐν τῷ προσήκοντι καιρῷ. Τότε δὲ παρεχώρησε τῶν αὐτοκρατορικῶν φρόνων καὶ τῶν ἑτέρων ἀπάντων βασιλικῶν συμβόλων. Καὶ ἀναμέσον τούτων πάλιν αὐθις ὄρκοι φρικωδέστατοι τῶν προτέρων ἐτελοῦντο. |

20 Ἀναζωσάμενος δὲ τὴν ὅλην βασιλείαν καὶ πολέμου μεγάλου συμβεβηκός ἀνὰ 17 b
 τῶν Ῥωμαίων καὶ τοῦ τῆς Αἰτωλίας καὶ τῆς Ἡπείρου κρατοῦντος Μιχαὴλ τοῦ δεσπότητος ἔχοντος καὶ συμμάχους τοὺς δύο γαμβροὺς αὐτοῦ, τὸν τῆς Σικελίας ῥήγα Μαφφρὲ καὶ τὸν τῆς Πελοποννήσου καὶ Ἀχαΐας πρίγκιπα, καὶ κατὰ κράτος νικήσαντες αὐτὸν οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ πολλοὺς ἠχμαλώτισαν· ἐν οἷς ἦν εἰς τῶν αἰχμαλώτων ὁ τῆς
 25 Πελοποννήσου καὶ Ἀχαΐας πρίγκιψ. Καὶ εἰς ὧνησιν τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ ὁ πρίγκιψ ἐδωρήσατο χώρας τρεῖς τῆς Πελοποννήσου τὰς ἰσχυροτέρας τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων τὴν τε Μονεμβασίαν, τὰ Λεδκτρα Μαΐνης, τὰ καὶ Νετάρια ποτε καλούμενα καὶ τὴν τῆς Λακονικῆς Σπάρτην. Καὶ οὕτως πάλιν οἱ Ῥωμαῖοι ἐν τοῖς τῆς Πελοποννήσου χεῖρα ἐπέβαλον καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν τριῶν καὶ ἅπασα ἡ λοιπὴ νῆσος Ῥωμαίοις ἐγεγόνει, ὡς καὶ
 30 τὸ πρότερον, πλὴν ὀλίγων φρουρίων καὶ χώρων ἢ ἀριστοκρατία τῶν Ἐνετῶν ἐγκρατῆς ἐγένετο.

Καὶ πάλιν ἕτερα νίκη περιφανῆς καὶ μεγάλη καὶ ἀξία μνήμης αἰωνίου ἐν τῷ κόσμῳ κατ' ἐκείνους τοὺς καιροὺς ἐγένετο. Τὸν γὰρ καισαρὰ Ἀλέξιον τὸν ἐπίκλην Στράτηγόπουλον, ὃς καὶ τὰ ῥηθέντα νικητήρια Ῥωμαίοις ἐποίησε κατὰ τοῦ τῆς | Αἰ- 18 b
 35 τωλίας καὶ Ἡπείρου δεσπόζοντος, στείλας πάλιν ἐκ δευτέρου ὁ βασιλεὺς κατὰ τῶν γαμβρῶν αὐτοῦ, δοὺς αὐτῷ τινὰς τῶν Βιθυνίων, μέρος ὧσει ὀκακοσίους ἱππότητας καὶ ἑτέρους στρατιώτας ὀλίγους Θρᾶκας καὶ Μακεδόνας, ὁ δὲ καισαρ θέλων περάσαι

5 καὶ AB : *del.* p | λαμπρότητος AB: λαμπρότητι p | αὐτὸν AB : *del.* p || 6 ἀναγορεύουσιν AB: ἀναγορεύουσι p || 10 καὶ βέλτιον AB : βέλτιον p || 12 ἢ p: *om.* AB || 14 *post* αὐτοκρατορικὴν *add.* ἀρχὴν p: *om.* AB || 15 ἠναγκάζοντο AB: ἀναγκαζόντων p || 17 δὲ παρεχώρησε AB : δ' αὐτὸν παραχωρεῖν ἐκείνῳ p || 21 τοῦ p: τῶν AB || 22 ἔχοντος p: ἔχων AB || 24 καὶ AB : *del.* p || 27 τὴν p: *om.* AB || 30 *post* χώρων *add.* ὧν p: *om.* AB || 35 στείλας — 36 αὐτοῦ A: καὶ τῶν γαμβρῶν αὐτοῦ, ὡς εἵπομεν, στείλας πάλιν ὁ βασιλεὺς ἐκ δευτέρου, B || 36 Βιθυνίων, μέρος AB : Βιθυνῶν μοίρας p.

și a patriarhului și a nenorocitului moștenitor al împărăției. În acele timpuri reședința împărătească și patriarhul se găseau la Niceea în Bitinia, pentru că împărăteasa orașelor¹ era sub stăpînirea italienilor.

II. Dar după o trecere de foarte puțin timp, cei **Mihail Paleologul proclamat** ce urzesc tot felul de rele și unii din cei de la mărire, **împărat; izgonirea Italie-** care se distingeau prin strălucirea neamului lor, l-au ri- 5
nilor din Constantinopol dicat pe scut și l-au proclamat împărat. Iar patriarhul

Arsenie, cînd a auzit de o proclamare ca aceea nelegală, parcă o sabie aprigă i-a trecut prin inimă și a aruncat afurisenie îngrozitoare asupra aceluia care au făcut proclamarea și asupra aceluia care a fost proclamat, ca unii ce și-au călcat jurămîntul și legea și sînt niște asupritori și uzurpatori. Apoi, chibzuindu-se în mîntea sa și sfătuiindu-se cu unii din senat, clerici și mireni, a socotit că e mai bine să asigure prin jurămintele cele mai groaznice viața băiatului, ca să nu întindă mîna vrăjmașă asupra lui, nici să nu se gîndească să-i ia domnia sau să-l îndepărteze cumva; și așa s-a făcut. Și patriarhul cu înseși mîinile sale l-a încoronat cu diadema împărătească pe Mihail Comnenul, dar nu-i oferă pentru totdeauna puterea de singur 10
împărat, ci de nevoie, din cauza împrejurărilor și a timpului și a întîmplărilor din stat, îl face pe dînsul guvernator cu putere împărătească, pînă ce adevăratul moștenitor al împărăției și urmaș o să ajungă la vremea cuvenită. Atunci s-a dat la o parte de pe tronul de singur stăpînitor și a renunțat la toate celelate însemne împărătești. Și între ei se săvîrșesc iarăși din nou jurăminte, mai înfricoșătoare decît cele de mai înainte. 20

Încingîndu-se cu toată puterea împărătească și pornindu-se mare război între bizantini și stăpînitorul Etoliei și al Epirului, despotul Mihail², avînd și aliați pe cei doi gineri ai lui, pe regele Mafore³ din Sicilia și pe principele⁴ Peloponesului și al Ahaiei, bizantinii l-au biruit cu desăvîrșire⁵ și au făcut mulți prizonieri; între aceștia, unul a fost principele Peloponesului și al Ahaiei. Și la răscumpărarea libertății lui 25
principele a dăruit împăratului bizantin cele mai puternice trei localități din Pelopones: Monemvasia, Leuctra din Maina, numită odinioară Netaria⁶, și Sparta din Laconia. Și așa bizantinii au pus din nou piciorul în Pelopones și, pornind din cele trei locuri, toată cealaltă peninsulă a ajuns să fie a bizantinilor, cum a fost și mai înainte, 30
afară de cîteva cetăți și locuri pe care era stăpînă republica venețienilor.

În timpurile acelea s-a mai întîmplat și altă victorie mare strălucită și vrednică de veșnică amintire în lume. Împăratul adică a trimis iarăși pe cezarul⁷ Alexie, numit Stratigopol, care a și cîștigat bizantinilor amintitele mari victorii contra stăpînitorului Epirului și al Etoliei, de a doua oară contra ginerilor aceluia; și i-a dat o unitate 35
de bitinieni, ca la opt sute de călăreți, și alți ostași puțini, traci și macedoneni; iar

¹ Constantinopol.

² Mihail al II-lea domnind în despotatul Epirului între 1237 și 1271.

³ Manfred de Hohenstaufen.

⁴ Vilhelm de Villehardouin.

⁵ În lupta de la Pelagonia din toamna anului 1259.

⁶ Stricat din Tenaron, Tenaria.

⁷ Mare demnitate bizantină.

νυκτὸς μετὰ τοῦ στρατοῦ ἐκ τοῦ μέρους τῆς Πόλεως ὀλίγον ἐγγύς, κατὰ συγκυρίαν
 ἐσυνήντησεν αὐτοὺς γηραιὸς τις ἀνὴρ. Ὡς δὲ εἶδον αὐτὸν οἱ στρατιῶται, ἤγαγον αὐ-
 τὸν πρὸς καίσαρα. Λέγει δὲ αὐτῷ ὁ καίσαρ· „Πόθεν ἔρχη καὶ ποῦ πορεύη;“
 Εἶπε δὲ ὁ γέρων· „Ἐκ τῆς πόλεως.“ Λέγει αὐτῷ ὁ καίσαρ· „Οὐκ ἔστιν ἀληθὴ ἃ
 5 λέγεις· νυκτὸς οὔσης, πῶς ἐξῆλθες τῶν τειχῶν;“ Ὁ δὲ γέρων δειλιάσας ἔφη· „Ἔστιν
 ὁπῆ ὑποκεκρυμμένη, κύριέ μου, τῆ γῆ, ἣν οὐδεὶς οἶδεν εἰ μὴ ἐγώ, ἦν καὶ ἔκπαλαι
 γινώσκω καὶ δι’ αὐτῆς ἐξέρχομαι καὶ εἰσέρχομαι, ὅταν βούλωμαι ἀνεμποδίστως.
 „Ὡς δὲ ἤκουσεν ὁ καίσαρ περὶ τοῦ τοιούτου πράγματος χαρίεις ἐγένετο καὶ λέγει
 τῷ γέροντι πολλῶν δωρεῶν ἐπαγγελίας, ἵνα δείξη αὐτῷ τὸν τόπον, ὅπως καὶ ὁ
 10 καίσαρ εἰσὶν μετὰ τοῦ στρατεύματος ἔνδον τῆς πόλεως· ὁ καὶ ἐποίησε. Καὶ προ-
 στάξας πῦρ βαλεῖν ἐν τοῖς οἴκοις, εὐθὺς ἐνέπρηξε τὴν πόλιν κατὰ τόπους οὐκ ὀλίγους
 τὸ στράτευμα· ἦν γὰρ καὶ πνεῦμα ἀνέμου βορέως πνέον πολὺ κατὰ τῆς πόλεως καὶ
 ἀνήψεν ἡ φλόξ. Καὶ ἀλαλάξαντες οἱ στρατιῶται Ῥωμαῖοι· „Νίκη Ῥωμαίοις“ ἔ-
 15 κκραρίζον. Οἱ δὲ Ἴταλοι τὸν θόρυβον ἀκούσαντες ἄφνω μέγας ἐνέπεσε θόρυβος ἐπ’ αὐ- 19 b
 τούς ἐκ τε τοῦ πυρὸς καὶ τῶν πολεμίων, καὶ γυμνοὶ ἐκ τῶν κοιτῶνων ἐξήρχοντο καὶ
 φόνος πολὺς κατ’ αὐτῶν ἐγένετο καὶ ἀπώλεια, καὶ ἡ νίκη τοῖς Ῥωμαίοις περιφανῆς.
 Καὶ οὕτως ἡ βασιλεύουσα παντοκρατοικῆ βοηθεῖα καὶ δια στρατιωτικῆς ἐμπειρίας
 καὶ μηχανῆς τοῦ καίσαρος Ῥωμαίοις ἐγένετο καὶ ἐκ τῶν Ἰταλῶν χειρῶν ἠλευθέρωτο
 ἡ μεγαλόπολις, κρατουμένη ὑπ’ αὐτῶν ἔτη πεντήκοντα ἑννέα, μήνας τρεῖς καὶ ἡμέρας
 20 τέσσαρας.
 Ἀγγελθεῖσα δὲ ἐν Νικαίᾳ ἡ τοιαύτη μεγάλη νίκη τῷ βασιλεῖ, ἐθαύμασε καὶ
 οὐκ ἐπίστευε, πῶς μετ’ ὀλίγου πάνυ στρατοῦ ὁ καίσαρ ἔγινε ἐγκρατῆς τῆς τοιούτης
 καὶ τηλικαύτης πόλεως. Καὶ ἐκ δευτέρου ἕτερος ἑλθὼν δρομεὺς, τὰς ἀγγελίας κομί-
 ζων τῷ βασιλεῖ καὶ ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ καίσαρος γράμματα, ὃς ἰδὼν, ἐπίστευσε καὶ
 25 τῷ Θεῷ χαριστήρια δίδωσι, καὶ προστάξας ὁ βασιλεὺς μετὰ γνώμης τοῦ πατριάρχου
 καὶ τῆς συγκλήτου πάσης διὰ τὴν νίκην τὴν θαυμαστὴν καὶ ἔργα μεγάλα, ἃ ἐποίησεν
 ὁ καίσαρ εἰς αὐξήσιν τῆς ἀρχῆς Ῥωμαίων, ἵνα εἰς πᾶσαν τὴν ἀρχὴν τῶν Ῥωμαίων ὁ
 πατριάρχης, ἀρχιεπίσκοποι, ἐπίσκοποι καὶ πᾶσα ἡ ἐκκλησία μετὰ τὴν τοῦ αυτοκρά-
 30 τορος φήμην ἐμφημῆσωσι καὶ μνημονεύσωσι | τὸν καίσαρα ἐν ταῖς θείαις καὶ ἱεραῖς 20 b
 λειτουργίαις καὶ ἐν πάσῃ ἐτέρᾳ ἱεροτελετῇ καὶ ἀκολουθίᾳ τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν με-
 γαλοφώνως· ὁμοίως καὶ τὰ παράσημα τοῦ καίσαρος φέρειν καθ’ ἑκάστην ἡμέραν ἐν
 παντὶ τόπῳ καὶ ὄρα ἐφ’ ὅλης τῆς ζωῆς αὐτοῦ καὶ θριάμβους μεγάλους ποιήσαντες
 αὐτῷ, ὡς ἔθος ἦν ποιεῖν τοῖς νικηταῖς ἐν ταῖς τοιαύταις νίκαις.
 Εἶτα ἐξογκῶδεις ταῖς τῆς γῆς νίκαις ὁ βασιλεὺς, γαρίσας καὶ τῆς συγκλήτου
 35 τινὰς καὶ τοῦ δήμου πολλοὺς διαφυλάττοντας πρὸς αὐτὸν εὖνοιαν καὶ ἀγάπην· καὶ πί-
 στίν, καὶ ἐπαρθεῖς τῇ διανοίᾳ, μὴ φοβούμενος τὰς φρικὰς καὶ φοβεροὺς ὄρκους,
 ὃς κατενώπιον τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ ἐπίστειν, ὄλλ’ ἐξοπσοτεῖλος ἐλειπᾶς ἐστέ-
 ρησε τῶν ὀφθαλμῶν τὸν διάδοχον καὶ κληρονόμον τῆς βασιλείας Ἰακώβου τὸν Λά-
 σκαριν καὶ ἀνύποπτον φόβου παντός οὗτος τὴν βασιλείαν ἔλευθέραν ἑαυτῷ κατεστή-

4 Εἶπε δὲ ὁ γέρων B: Ὁ δὲ γηρεὸς ἔφη A || 9 ὅπως A: om B || 10 καὶ B: om A |
 εἰσὶν p: εἰσίσθη AB (εἰσεισι ?) || 11 ἐνέπρηξε AB: ἐνέπρησε p || 12 καὶ p: om. AB ||
 14 ἐνέπεσε AB: ἐπέπεσε p || 20 τέσσαρας p: τέσσερεις AB || 22 ἐπίστευε A: ἐπιστευεν B ||
 23 ἑλθὼν ABp: ἦλθεν Char. || 29 ἐμφημῆσωσι AB: εὐφημῆσωσι p || 31 φέρειν AB: φορεῖν
 p || 37—38 ἐστέρησε p: ἐστέρισε AB || 39 καὶ AB: καὶ οὕτως p | οὗτος AB: om p.

cezarul, voind să treacă noaptea pe aproape de Constantinopol, întâmplarea a făcut ca ostașii lui să dea peste un om bătrîn. Iar aceia, cum l-au zărit, l-au dus la cezar. Și cezarul grăiește către dînsul: „De unde vii și unde mergi?“ Iar moșneagul răspunde: „Din oraș!“ Cezarul îi spune: „Nu-i adevărat ce spui! Noapte fiind, cum ai putut ieși dinăuntru zidurilor?“ Iar moșneagul, apucat de frică, a zis: „Stăpîne, este o groapă ascunsă în pămînt, de care nimeni nu știe decît eu singur și pe care o știu de de mult și prin care ies și intru, cînd vreau, neoprit de nimeni“. Cînd cezarul a auzit un lucru ca acesta, bucurie mare l-a cuprins și promite moșneagului multe daruri, ca să-i arate locul, ca și cezarul să poată intra cu armata înăuntru orașului; ceea ce a și făcut. Și poruncind îndată armatei să dea foc la case, orașul a început să ardă în multe locuri, 10 căci și vîntul dinspre miazănoapte sufla tare asupra orașului și s-a încins foc mare. Și ostașii bizantini, scoțînd strigăte de război, răcneau: „Victorie bizantinilor!“ Iar italienii, auzind dintr-o dată larma, învîlmășeală mare i-a apucat și de pe urma focului și din cauza dușmanilor și, dezbrăcați, ieșeau de prin casele unde dormeau; și s-a 15 făcut printre ei mult omor și pierzare, iar pentru bizantini o foarte mare biruință strălucită. Și astfel, capitala, cu ajutorul atotțitorului și prin știința și iscusința militară a cezarului a ajuns să fie a bizantinilor și marele oraș a fost eliberat din mîinile italianilor, stăpînit fiind de dînșii cincizeci și nouă de ani, trei luni și patru zile. 20

Anunțîndu-i-se împăratului la Niceea o izbîndă mare ca aceea, s-a mirat și nu-i venea să creadă cum cezarul cu foarte puțînă armată a pus stăpînire pe așa oraș atît de mare. Și, venind a doua oară alt curier cu știri și cu scrisori din mîna cezarului pentru împăratul, acesta văzîndu-le a crezut și aduce lui Dumnezeu rugăciuni de mulțumire; 25 și împăratul, cu știrea și voința patriarhului și a întregului senat, pentru minunata izbîndă și pentru marele isprăvi ce le-a făcut cezarul întru sporirea împărăției bizantine, a dispus ca în toată împărăția bizantină patriarhul, arhiepiscopi, episcopi și toată biserica, după pomenirea împăratului la sfintele daruri, să-l amintească și să-l pomenească la dumnezeieștile și sfintele liturghii și la orice alt serviciu divin și slujbă a sfintelor 30 biserici cu glas mare pe cezarul; de asemenea și insemnele de cezar să le poarte toată viața lui în fiecare zi și în orice loc și timp și i-au aranjat mari alaiuri triumfale, cum era obiceiul să se facă învingătorilor la astfel de izbînzii.

Apoi împăratul, mîndru de biruințele norocoase, știind și pe unii din senat și pe mulți dintre reprezentanții poporului că păstrează față de persoana sa devotament, 35 dragoste și credință, îngîmfat în gîndul lui, nu-i mai este teamă de înspăimîntătoarele și groaznicele jurăminte pe care le-a făcut înaintea altarului lui Hristos, ci a trimis de i-a luat vederea urmașului și moștenitorului împărăției Ioan Lascaris, într-un chip vrednic de milă, și și-a însușit fără nici o teamă domnia devenită liberă. Iar patriarhul,

σατο. Ὡς δὲ ἤκουσεν ὁ πατριάρχης τὴν τοῦ ταιλαιπώρου κληρονόμου τῆς βασιλείας
 τυφλώσιν, χερσὶ μὲν ἔτυπτε τὰ στέρνα, ξίφει ὡς εἰπεῖν τέτρωτο τὴν καρδίαν, γῆ
 ἤλιψ τὴν ἀδικίαν ἐβόα καὶ τὰ στοιχεῖα πρὸς ἐπικουρίαν ἐπεκαλεῖτο, κλαίων καὶ στε-
 νάζων καὶ τὸν πόνον χερσὶ ἐκριζώνων καὶ μετὰ λίθων ἀγρίων τὸ στήθος καὶ τὰ γό-
 5 νατα ὀδουρόμενος ἔτυπτε καὶ τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ στήθους ἐξέριπτε, κράζων γοερώς: „Ὡ
 φριξόν, ἤλιε, ὦ στέναξον, γῆ, καὶ κλονουμένη βόησον τὴν ἀδικίαν καὶ ἐπιβουλήν 21 b
 καὶ ὠμότητα καὶ ἀπανθρωπότητα! * * Ὡς δὲ ὁ πατριάρχης μὴ ἔχων τι ἕτερον πράξει,
 ἐν ἀφορισμῷ ἀλύτῳ τὸν βασιλέα καὶ τοὺς συνίστορας καὶ συνηγόρους καθυπέβαλε καὶ
 τὴν ἐκκλησίαν παραιτησάμενος καὶ τὸν θρόνον ἐν τῷ ὑπ' αὐτῷ ἀσκητηρίῳ ὤχετο. Καὶ
 10 τοιοῦτοτρόπως ἦλθεν ἡ βασιλεία, ὡς εἰρήκαμεν, ἐπὶ Μιχαὴλ τὸν πρῶτον τῶν Παλα-
 λόγων, ὡς μὴ ὄφελεν.

III. Οὗτος μὲν ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ μετὰ τὸ κερδῆσαι τὴν Πόλιν καὶ εἰσελθεῖν
 ἐν αὐτῇ, τὸν διαδράσαντα βασιλέα Βαλδουῖνον ἀκούσας εἰς Ἰταλίαν ἐλθεῖν ἀφικόμε-
 νον καὶ μετὰ Καρούλου τοῦ ῥηγὸς τῆς Ἰταλίας καὶ ἐτέρων αὐθεντῶν ὁμονόησαντα καὶ
 15 συνθήκας ἄνα αὐτῶν ποιήσαντες, ἵνα κατὰ τῆς βασιλευούσης τῶν πόλεων διὰ ξηρᾶς
 καὶ θαλάσσης παρασκευάζονται ἐλθεῖν, ἵνα πάλιν τὸν Βαλδουῖνον εἰς τὴν ἀρχὴν, ὅν
 ἀπώλεσεν, ἀποκαταστήσωσι, καὶ τὸ τῆς πόλεως ἀσθενὲς θεωρῶν καὶ οὐχ ἕτερον ἔχων
 τί πράξει, διαπρεσβεύεται πρὸς τὸν πάπαν*** περὶ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν ἐνώσεως, εἰ μὴ
 20 μόνον ἐμποδίσῃ τὴν τοιαύτην ἐπιχείρισιν. Καὶ ὁ πάπας ἀσμένως τὴν πρεσβείαν δέ-
 χεται καὶ ὑπόσχεται ἐκτελέσαι ὅποσα τῷ βασιλεὶ ἀρεστά. Καὶ ἡ ἑνωσις ἐγεγόνει ἐφ'
 ὄρων τριῶν κεφαλαίων· πρῶτον ἐν ταῖς ἱεραῖς ὑμνωδίαις τὸν πάπαν μνημονεύεσθαι
 μετὰ τῶν ἐτέρων τεσσάρων πατριάρχων, | δεῦτερον δὲ τῆς ἐκκλητίου, τὸν βουλομένον 22 b
 ἐξιέναι καθάπερ ὡς μεῖζον ἀνατρέχῃ δικαστήριον, τρίτον τὸ πρῶτερον ἐν πᾶσι περὶ
 δὲ τῶν ὄσα αὐτοὶ καινοτομοῦσιν, οὐδὲν ἐξέβη. Ἐπὶ ταῖς τῆς ἐκκλησίας
 25 κατάλογος οὐκ ἠρέμησαν καὶ τὸν ὄχλον ἀνέσειον, ὡς μέγαν ἐντεῦθεν ἐγείρεσθαι θό-
 ρυβον καὶ ἐπὶ μέγιστον κορυφουῖσθαι τὰ πράγματα κλιζῶνα. Καὶ ὁ βασιλεὺς οἰκονο-
 μία λέγων γενέσθαι τὸ πρᾶγμα, οὐχὶ καινοτομία, καὶ τοὺς μὴ πειθομένους πολλοὺς
 ἐμαστίγωσε καὶ ἐκάκωσε καὶ ἐξάρτισε. Καὶ ταῦτα πάντα μεθοδεύοντος τοῦ βασιλέως
 οὐδὲ ὄφελήθη ἢ ἐκατάρθωσεν, ἀλλὰ τοῦ Καρούλου καὶ Βαλδουίνου μετὰ στρατῶ
 30 πολλοῦ κατὰ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς ἐλθόντων καὶ πολέμου γεγονότος, ἡ ἀμαχος δύνα-
 μίς τὰς βουλὰς καὶ δυνάμεις τῶν Ἰταλῶν ἀπράκτους καὶ ζημιωμένας μετὰ αἰσχύνης
 ἀπέπεμψε καὶ τὸ τοῦ Δαβὶδ θεῖον ῥητὸν ἐπληρώθη τὸ „ἐπικατάρτατος πᾶς ὁ ἐλπίζων
 ἐπ' ἀνθρώπων.“ Καὶ ἐκ τῆς θαλάσσης πάλιν ὁ στόλος τῶν Ῥωμαίων τὸν τοῦ Καρού-
 λου στόλον ἐτρόπωσεν. Εἶτα ἐξεληθὼν προσελήφει καὶ τὰς ἐν Αἰγαίῳ πελάγει νήσους μικρὸν

3 ἐπεκαλεῖτο p. ἐπικαλεῖτο AB || 4 ἀγρίων AB : ἀγρίως p || 5 καὶ—ἐξέριπτε B : om.
 A || 9 ἀσκητηρίῳ AB : κτισθέντι ἀσκητηρίῳ p || 13 et 16 Βαλδουῖνον p : Βαλδουῖνον AB ||
 13 ἐλθεῖν AB : del. p || 12—14 ἀφικόμενον p : ἀφικόμενος AB || 14 τῆς A : om. B | ὁμονο-
 ῆσαντα p : ὁμονοησάντων AB || 15 ποιήσαντες AB : ποιησάντων p || 16 παρασκευάζονται A :
 προπαρασκευάζονται B || 18 post πάπαν lac. indic. AB || 19 post μόνον add. ἵνα p : om.
 A : del. B || 21 ὄρων A : ὄρων B : ὄρων p || 22 τῆς AB : τοῦ p | ἐκκλητίου p : ἐκκλητίου
 AB | τὸν AB : ἦτοι τὸν p || 23 ἐξιέναι AB : ἐξεῖναι πρὸς αὐτὸν p | ὡς AB :
 εἰς p | ἀνατρέχῃ AB : ἀνατρέχειν p || 24 τῶν p : τὰ AB | καινοτομοῦσιν AB : καινοτο-
 μοῦσι p || 29 Βαλδουίνου p : Βαλδουίνου AB || 31 ζημιωμένας p : ζημιωμένους AB ||
 33—34 Καρούλου B : κάστρου A || 34 προσελήφει B : προσελήφθει A : προσελήφει
 p | post ἐν add. τῷ p : om. AB | μικρὸν AB : μικροῦ Char.

cînd a auzit despre orbirea nenorocitului moștenitor al împărăției, își dădea cu pumnii în piept, iar inima îi fusese străpunsă ca de o sabie; își striga pămîntului și soarelui nedreptatea și chema stihiiile¹ într-ajutor, plîngînd și suspinînd și smulgîndu-și cu mîinile barba, și cu pietre colțuroase, bocînd, își bătea pieptul și genunchii și, punîndu-și capul în piept, striga cu durere: „O, înspăimîntă-te soare, o, suspină pămîntule și cutremură-te, spune cu strigăt mare nedreptatea și vrăjmășia, cruzimea și sălbăticia!”⁵ Iar patriarhul, cum nu avea ce face altceva, aruncă pe capul împăratului și al celor care au știut și l-au ajutat afurisenie de nedelegat și, abdicînd de la conducerea bisericii și de la tronul patriarhicesc, s-a retras în schitul său. Și în acest chip împărăția a ajuns, precum am spus, în mîna lui Mihail, cel dintîi dintre Paleologi, într-un fel cum nu ar fi trebuit.¹⁰

III. După ce acest împărat Mihail a cîștigat Constantinopolul și a intrat în oraș, a auzit că împăratul fugar Balduin² a plecat în Italia și, sosind, s-a înțeles cu regele Italiei, Carol³, și cu ceilalți domnitori, încheind între ei tratate, ca să se pregătească și să vină pe uscat și pe mare asupra împăratului orașelor, pentru ca să-l pună iarăși pe Balduin în domnia pe care o pierduse; și Mihail, văzînd orașul slăbit și neavînd ce face altceva, trimite soli la papa în vederea unirii bisericilor, numai să poată împiedica așa întreprindere. Și papa primește cu multă plăcere solia și promite să facă tot ce-i pe placul împăratului. Și unirea s-a făcut cu trei condiții principale: întîi, papa să fie pomenit în sfintele cîntări de laudă împreună cu ceilalți patru patriarhi; al doilea, în ce privește dreptul de apel, cel care voiește să meargă mai departe să meargă la papa ca la o instanță mai înaltă; al treilea, papa să aibă între toți locul întîi; cît despre înnoirile lor în biserică nu s-a spus nimic. În fața acestor lucruri, înaltul cler al bisericii n-a stat liniștit și ațîța mulțimea, încît din cauza aceasta se iscă o mare tulburare și valul de furtună se ridică la culme. Și împăratul spunea că lucrul s-a făcut din intenția unei bune întocmiri în stat, nu pentru a face schimbări în credință, și pe cei care nu-i dădeau ascultare pe mulți îi bătea și îi muncea și îi surghiunea. Și împăratul, punînd toate acestea la cale, nu s-a folosit și nu a izbîndit nimic, ci Carol și Balduin au venit cu multă armată asupra împărăției bizantine; și, făcîndu-se război, puterea cea nebuită a lui Dumnezeu a zădărnicit planurile italienilor și armatele lor s-au întors cu pagubă și cu rușine, și s-a împlinit cuvîntul dumnezeiesc al lui David: „Încărcat de blestem e tot omul care își pune nădejdea în om”. Și pe mare flota bizantină a pus

¹ Cele patru elemente din care este alcătuit universul: focul, aerul, apa și pămîntul, după concepția antică.

² Balduin al II-lea (1228—1261), fost împărat latin în Bizanț.

³ Carol de Anjou, rege în Sicilia și Neapole, a pus la cale tratatul de la Viterbo din mai 1267 contra lui Mihail al VIII-lea Paleologul.

πάσας Ῥόδον τε καὶ Κῶον, Χίον καὶ Λήμον καὶ ὄσας ἐτέρας, αἱ τοῖς Λατίνοις ἐδούλευον!

Ἄρσένιος δὲ ὁ πατριάρχης τὸν θρόνον | καταλιπὼν, χειροτονεῖται Γερμανὸς ὁ 23 *b*
 ἀρχιεπίσκοπος Ἀνδριανουπόλεως. Εἶτα δὲ πάλιν ὁ Γερμανὸς ἀκούων ὕβριζόμενος
 5 ὡς παρανόμως τὸν θρόνον ἔχων, καὶ τε τοῦ Ἀρσενίου ἐτι ζῶντος, παρεχώρει τοῖς βου-
 λομένοις τὸν θρόνον καὶ χειροτονεῖται ἀντ' αὐτοῦ Ἰωσήφ πατριαρχήσας ἔτη ***, εἶτα
 ὁ Βέκκος ὁ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας χαρτοφύλαξ.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦδε τοῦ αὐτοκράτορος, διὰ τοὺς πολέμους τοὺς ἐν Εὐρώ-
 πῃ παρὰ τῶν Ἰταλῶν, ἀρχὴ τῶν δεινῶν τῆς ἐν Ἀσίᾳ Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς παρὰ τῶν Τουρκῶν
 10 ἐγεγόνει. Ἐν τῇ Παμφλαγονίᾳ γὰρ πόλεμον ἔχων μετὰ τῶν Τουρκῶν, τὰ τῶν Ῥωμαίων
 εἰς ἄκρον ἐσφάλισαν καὶ εἰς φυγὴν ἐτρέπησαν. Καὶ ἐν τῷ φεύγειν πολλοὺς ἀπέκτει-
 νον καὶ ἠχμαλῶτιζον· αὐτοὶ δὲ πάντοτε ἐφευγον παρὰ τὸν ποταμὸν ἀμετάστρεπτοι. Καὶ
 ὀσην αἰχμάλωτον ἔσχον γῆν οἱ σατράπαι αὐτῶν, αὐτὴν διελομένοι διέζωσαν πᾶσαν
 15 Καρίαν καὶ τὸν ποταμὸν Εὐρυμέδοντα. Καὶ οὗτος ὁ πόλεμος ἀρχὴ ἦν καὶ αἰτία καὶ
 ἀφορμὴ τῆς τῶν Ῥωμαίων βασιλείας καταστροφῆς. Καὶ ὁ βασιλεὺς ἀπηγορηκῶς, πο-
 λίχνοις συχνοῖς τὸν ποταμὸν Σαγγάριον ἀχύρωσεν, ἵνα μὴ ἀποβάντες κυριεύσωσι καὶ
 τὴν Βιθυνίαν. |

Ἐγέννησε δὲ υἱὸς δύο· Ἀνδρόνικον τὸν βασιλέα καὶ Κωνσταντῖνον τὸν Πορφυρο- 24 *b*
 20 γεννητὸν καὶ θυγατέρας ***. Καὶ ἐν τῷ Θεταλικῷ πολέμῳ ἐρχόμενος καὶ ἐν τινι
 χώρῳ εὕρισκόμενος λεγομένῳ Παχουμίου καὶ Ἀλλαγῆς, νόσος ἐνσκήπτει δεινὴ περὶ
 τὴν καρδίαν, θάνατον σύντομον ἀπαγγέλουσα. Καὶ ἐν τῷ τόπῳ ἐκεῖνῳ διὰ ἡμερῶν δύο
 τὸ ζῆν ἐξεμέτρησεν, ἐπὶ ἔτους ρψα´, ἰνδικτιῶνος ιδ-ης, ἐτῶν ὑπάρχων ἐξήκοντα καὶ
 25 ὀκτώ, ἐξ ὧν βασιλεύσεν ἔτη τριάκοντα πέντε. Ὁ δὲ υἱὸς καὶ βασιλεὺς Ἀνδρόνικος
 τῆς νουμισμένης τοῖς βασιλεῦσι ταφῆς τὸν πατέρα οὐκ ἠξίωσεν,
 ἀλλ' οὐδ' ὅποια δημόταις καὶ ἀπόροις ἐφεῖται. Μόνον δὲ κελεύσας νυκτὸς τινας ὀλί-
 γους ἄνδρας πόρρω τοῦ στρατοπέδου τὸ πτώμα ἀγαγεῖν, πλείστην ἐπεσώρευσαν γῆν,
 ἵνα μὴ θηρίων στόμασι τὸ βασιλικὸν σῶμα διαμερισθῆ· τὸ δὲ αἴτιον ἢ τοῦ ὀρθοῦ τῆς
 ἐκκλησίας δόγματος παρατροπῆ, ἢ ζῶν μὲν ἐκεῖνος, ὡς εἰρήκαμεν, ἐχρήσατο.

30 Βασιλεία Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου τοῦ πρώτου

IV. Ἐπειδὴ λοιπὸν πρὸς τὸν υἱὸν Ἀνδρόνικον ἢ τοῦ κράτους καὶ τῶν βασι-
 λικῶν σκίπτρων μετέβη διαδοχὴ, εἰς ταραχὴν οὐκ ὀλίγην ἦλθον τὰ πράγματα. Ἴνα
 μήτε νεωτέριστις γένηται, ἦτοι ἀπόστασις, ἢ ἀφηνιασμός, αὐτὸς δὲ συνετὸς ὧν καὶ 25 *b*

1—2 τοῖς Λατίνοις p: τῶν Λατίνων AB|| 4 Ἀνδριανουπόλεως AB: Ἀδριανουπόλεως p| ὕβριζόμενος AB: ὕβριζόμενον p|| 5 ὡς p: om. AB| καὶ τε AB: καίτοι p|| 6 πα-
 τριαρχήσας AB: πατριαρχεύσας p| post ἔτη lac. ind. AB|| 10 Παμφλαγονία AB:
 Παμφλαγονία p|| 11 ἐσφάλισαν AB: ἐσφάλησαν p|| 13 διελομένοι p: διελωμένην AB|| 14
 Πόντον B: τόπον τον A| Γαλατίαν AB: Γαλάτιαν p|| 15 Εὐρυμέδοντα p: τὸν
 Εὐρρημηδόνα AB|| 16 ἀπηγορηκῶς B: ἀπηγορικῶς A: ἀπηγορευκῶς p|| 16—17 πολίχνοις
 AB: πολιχνίοις p|| 17 Σαγγάριον p: Σαγκάριον AB|| 21 post θυγατέρας AB ind. lac.|| 21
 Παχουμίου AB: Παχωμίου p|| 25 οὐκ p: om AB|| 25 οὐδ' ὅποια p: οὐδὲ ποῖα AB| ἐφεῖ-
 ται p: ἐφητε AB|| 32 post ἵνα add. δὲ p: om. AB|| 33 νεωτέριστις B: νεωτέροις A| δὲ AB: del. p.

pe fugă flota lui Carol. Apoi, pornind, a ocupat aproape toate insulele din Marea Egee, și Rodos, și Cos, și Chios și Lemnos și câte altele erau robite latinilor.

Iar patriarhul Arsenie, părăsind tronul, este ales Gherman, arhiepiscopul Adrianopolului. Apoi Gherman, la rîndu-i, auzind că e luat în bătaie de joc ca unul care, cu toate că și Arsenie e în viață, ocupă ilegal tronul, cedează celor ce-l voiesc și în loc e hirotonisit Iosif, fiind patriarh ani***, apoi Becos, hartofilaxul mării biserici.

Cuceriri turcești Pe timpul domniei acestui împărat, din cauza războaielor în Europa ¹ pricinuite de italieni s-a făcut început nenorocirilor împărăției bizantine în Asia din partea turcilor. Căci, avînd în Paflagonia război cu turcii, încercările bizantinilor au dat greș cu totul și au fost puși pe fugă. Și la fugă turcii pe mulți îi ucideau și-i robeau; apoi bizantinii fugeau mereu spre rîu, fără să se uite înapoi. Și cîtă țară pașalele lor o ocupaseră, peste toată au pus stăpînire cu desăvîrșire, de la marea de pe lîngă Pont și Galatia pînă la marea de pe la Lichia și Caria și pînă la rîul Eurimedon. Și acest război a fost începutul și cauza de pornire spre catastrofă a împărăției bizantinilor. Și împăratul, ajuns la desperare, a întărit cu numeroase cetăți rîul Sangarios, pentru ca turcii, trecîndu-l, să nu pună stăpînire și pe Bitinia.

Moartea lui Mihail al VIII-lea Paleologul Împăratul a avut doi feciori: pe Andronic împăratul și pe Constantin porfirogenitul și fete***²; și plecînd la războiul din Tesalia, pe cînd se afla pe o moșie numită a lui Pahumie și a Alaghei, cade la o boală grea de inimă, care îi prevestește o moarte grabnică. Și în acel loc, după două zile, se săvîrșește din viață, la anul 6791, indictionul al 14-lea, fiind de șaizeci și opt de ani, din care a domnit treizeci și cinci ³. Iar feciorul său împăratul Andronic, fiind atunci acolo, nu l-a socotit pe tatăl său vrednic nici de ceremonia înmormîntării obișnuită pentru împărați și nici de una cum se face oamenilor de rînd și săraci. A poruncit numai la cîțiva oameni să ducă noaptea mortul departe de tabără; și l-au acoperit cu pămînt foarte mult, ca trupul de împărat să nu fie sfișiat de gurile fiarelor; iar cauza a fost abaterea de la dogma dreaptă a bisericii, abatere la care el în viață s-a dedat, cum am spus.

Domnia lui Andronic Paleologul I

30

IV. După ce, așadar, succesiunea împărăției și a puterii împărătești a trecut asupra feciorului său Andronic, statul a ajuns nu la puțină tulburare. Și ca să nu se facă răzmeriță, adică vreo revoltă sau răscoală, el însă fiind cu minte și prevăzînd

¹ Europa cu înțelesul Peninsula Balcanică cu Grecia.

² Numărul lipsește din manuscrise; editorii Alter și Bekker îl completează cu trei: Irina, Eudochia și Ana.

³ De fapt numai 24 de ani: 1258—1282. Și pentru anul 6791 (1282) indictionul este 11, nu 14

τὰ ἐρχόμενα, ἦτοι μέλλοντα, πάντα σάλον καὶ σκάνδαλον φρονίμως ἐκυβέρνησε καὶ τὰ ὅσα ἀρεστὰ τοῖς ἐπὶ κήκοις ἐποίησε. Καὶ πρῶτον μὲν τὴν τῆς ἐκκλησίας κατάστασιν καὶ διόρθωσιν ἐπρομηθεύσατο καὶ ἐποίησε· ζῶντος γὰρ τοῦ πατρός, ὡς ἔφημεν, ἔκρυβε. Καὶ θεοπίσματα βασιλικά καὶ δόγματα διεπέμποντο, τὴν τῆς ἐκκλησίας διόρθωσιν εὐαγγελιζόμενα καὶ ἅμα τοὺς διὰ τὸν τῆς ἐκκλησίας ζῆλον ὑπερορίου κατὰγοντα. Καὶ τὸν πατριάρχην Βέκκον εὐθὺς ἐκ τοῦ θρόνου καταβιβάσαντες, ὡς τὰ Λατίνων φρονούντα, διαδέχεται δὲ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον μοναχὸς τις Ἀθανάσιος τούνομα, παιδιόθεν τοῖς ἀσκητικοῖς γεγυμνασμένος πόνοις, διατρίβων δὲ ἐν τοῖς τοῦ Γάνου ὄρεσιν, ὀρμώμενος ἐκ Πελοποννήσου ἐκ χώρας λεγομένης Ἀνδροῦσης· καὶ διὰ τοῦτο μὲν προστάξει βασιλικῇ καὶ ψήφῳ συνοδικῇ τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα Ἀνδροῦσαν ἐπισκοπὴν ἐτίμησε καὶ τῇ μητροπόλει Μονεμβασίας ὑποτάσσεσθαι. Μετὰ δὲ τὴν καθάρσεις καὶ ἐξορίαν τοῦ πατριάρχου Βέκκου, πάντας τοὺς ἐτέρους ἀρχιερεῖς τοὺς ὄντας συγκοινωνοὺς τῇ γνώμῃ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ πατριάρχου μετὰ αἰσχύνῃς πάντας τῆς ἀρχιερωσύνης ἐγύμνωσαν· καὶ ἕτερα σκάνδαλα ἄξια θρήνου ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ γεγόνασι παρὰ τῶν τότε ἀρχιερέων. Καὶ τὸ φιλότιμον τοῖς στρατιώταις ἔπειτα μὲν ἀσμένως ἐδωρήσατο· καὶ τὸ ὑπήκοον πᾶν χαρᾶς ἐνεπλήσισθησαν.

Ἐλθὼν δὲ ἐν τῇ πόλει καὶ εἰς μνήμην ἑλληθῶς, ὃν ὁ πατὴρ ἔπραξε κατὰ τοῦ νέου Ἰωάννου τοῦ Λασκάρως, καίπερ ἡ τῆς βασιλείας μᾶλλον προσήκε διαδοχῇ, καὶ τῆς συνειδήσεως κέντρον πληττόμενος, καὶ μείζονα πάντων ἀρετῶν τὴν διάκρισιν ἔλεγεν· ἦκε παρὰ τὸν τυφλωθέντα δι' αὐτὸν παρὰ τοῦ πατρός, ἐν τινι πολυχλίφῃ τῆς Βιθυνίας εὐρισκόμενον, καὶ ἰδὼν αὐτὸν καὶ τὰ ἤκοντα παραμυθούμενος καὶ μεγάλου σχήματος ταπεινώσεως συγχώρησιν αἰτῶν παρ' αὐτοῦ, οὐκ εἰδὼς ἂ ὁ πατὴρ ἐποίησε· καὶ ἔαν καὶ ἦν δυνατόν, καὶ ἀρεστὸν ὑπάρχει, ἵνα τὴν βασιλείαν ἄλλοις μερίσσει καὶ πᾶσα ἐξουσία εἰς χεῖρας αὐτοῦ ἔσται. Καὶ τὰ πρὸς τὴν χρεῖαν ἄφθονα πάντα πλουσίως παρέσχεν αὐτῷ διὰ τοῦ βίου, ὃ δὴ καὶ πεπραχὸς καὶ πράττεσθαι καὶ προστεταχὸς ἀσμένως ποιεῖ πάντοτε.

Ἀνεφύησαν δὲ τινες διαβολαὶ κατὰ τοῦ Πορφυρογεννήτου, αὐταδέλφου τοῦ βασιλέως, ὅτι βασιλείας ἔρωτι τρέφεται· καὶ στεῖλας ἐπίασαsen αὐτὸν καὶ πάντας τοὺς συνομιλοῦντας γνησίους.

Ἐν οἷς ἦν ὁ προύχων, ὑπήρχε τὰ μάλιστα καὶ πλούτων καὶ γένους λαμπρότητι καὶ ἐν στρατηγίαις περιβόητος, Μιχαὴλ Στρατηγόπουλος ὁ Μελισσηνός· καὶ ἐν δεσμοτηρίοις καθείργνυται καὶ πολλὰ, ὃν ἐκέκτητο ἀγαθῶν ἐδημοσίευσεν. |

1 ἐρχόμενα B: γενόμενα A | ἐκυβέρνησε AB: ἐκυβέρνησεν p || 4 δόγματα A: δοδιδογματα B: διατάγματα p || 5 διὰ τὸν τῆς ἐκκλησίας ζῆλον p: διὰ τε τῆς ἐκκλησίας ζήλου AB || 8—9 ὄρεσιν AB: ὄρεσι p || 12 *post* ὑποτάσσεσθαι *add.* ἔταξε p: *om.* AB || 15 ἐγύμνωσαν AB: ἐγύμνωσε p || 19 καίπερ AB: ὅπερ p || 21 ἔλεγεν AB: λέγων p || 22 ἤκοντα AB: εἰκότα p || 22 παραμυθούμενος p: παραμυθούμενον AB | *ante* μεγάλου *add.* μετὰ p: *om.* AB || 23 παρ' p: δι' AB || 25 διὰ βίου p: *om.* A: διὰ τοῦ βίου *punctis del.* B | καὶ₂ AB: *om.* p || 27 ἀσμένως AB: ἀσιμενος p || 29 τρέφεται b: θρέφεται AB p | πιάσας AB: ἔπιασεν p || 30 *post* συνομιλοῦντας *add.* αὐτῷ p: *om.* AB || 31 ἦν AB: *del.* p | πλούτων AB: πλούτῳ p || 34 ἐδημοσίευσεν A: ἐδημοσίευσεν B.

cele ce vin, adică viitorul, a înlăturat cu înțelepciune toată tulburarea și zăzania și a intrat în voia poporului. Și mai întâi a avut grijă de a restabili starea de lucruri cea dreaptă în biserică, deoarece pe când trăia tatăl său, cum am spus, se ținea la o parte¹. Și erau trimise în toate părțile decrete și hotărâri împărătești cu vești bune despre îndreptarea în biserică și totodată despre întoarcerea din surghiun a celor surghiuniți din cauza zelului lor pentru biserică. Și pe patriarhul Becos l-au dat jos de pe tron, ca pe unul ce se ținea de părerile latinilor, și urmaș pe tronul patriarhicesc îi este un oarecare călugăr Atanasie cu numele, care trăind încă de băiat în înfrînări ascetice, își ducea traiul prin Munții Ganos. *Se trăgea din Pelopones, din localitatea numită Andrusa; și de aceea, din ordin împărătesc și hotărâre sinodală, a dat locului său de naștere Andrusa rangul de episcopie și să fie supusă mitropoliei Monemvasiei*². După îndepărtarea și surghiunirea patriarhului Becos, celorlalți arhieri care au împărțit părerea fostului împărat și a fostului patriarh, tuturor cu ocară le-au luat darul arhieresc; și alte tulburări jalnice s-au făcut în biserică de către arhierii de atunci. Și mai pe urmă și pe ostași i-a făcut părtași la recompense generoase, cum fusese obiceiul; și tot poporul s-a umplut de bucurie.

Iar după ce a venit în capitală și-a adus aminte de ce-a făcut tatăl său contra ținărului Ioan Lascaris, cu toate că acela mai degrabă i se cuvenea succesiunea la împărăție; și, împins de ghimpele conștiinței, spunea că din toate virtuțile dreapta judecată e mai mare; și a mers la cel orbit de tatăl său, acela aflându-se într-o cetățuie din Bitinia, și văzându-l îi aduce cuvenitele mângâieri și, în ținută de mare umilință, îi cere iertare, el neștiind ce-a făcut tatăl său; și dacă ar fi cu puțință, s-ar și hotărî să împartă domnia; și în mâinile lui ar fi toată stăpînirea și puterea. Și i-a oferit din belșug toate cele de trebuință cu multă dărnicie pe toată viața; și aceasta a și făcut-o și a dat dispoziții să se facă și o face mereu cu bucurie.

S-au făcut și unele denunțuri calomnioase contra porfirogenitului, frate drept al împăratului, că ar năzui după domnie; și a trimis de l-a prins pe el și pe toți cîți îi erau complici.

Între aceștia cel mai de frunte era Mihail Stratigopol Melisenos, care era cu multă faimă mai ales pentru averile lui multe și strălucirea neamului și isprăvile lui în războaie și este aruncat în închisoare și marea lui avere i-a confiscat-o.

¹ Adică n-a luat atitudine față de politica bisericească a tatălui său. Despre această trebură să fi fost vorba în izvorul folosit de Macarie, care a uitat că locul acela a fost sărit de el și a repetat, „cum am spus”, fără să mai fie nevoie.

² Loc adăugat de Macarie despre un fapt inexistent: vezi St. Binon, în „Écho d'Orient”, 37 (1938), p. 302.

Ἐγέννησε δὲ υἱὸς ὁ βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος τοῦσδε· Μιχαὴλ 27 *b*
 τὸν βασιλέα καὶ Κωνσταντῖνον τὸν δεσπότην ἐκ τῆς τῶν Οὐγγρῶν πρώτης αὐτοῦ συ-
 ζυγου. Ἐκ δὲ τῆς δευτέρας Εἰρήνης τῆς ἀπὸ Λογγοβαρδίας, τῆς ἐπ' ἀδελφῆς θυγατρὸς
 τοῦ ῥηγὸς Ἰσπανίας, ἀπογονῆς δὲ μαρκίωνος Μοντεφερράτου, τοῦ κληρωσαμένου τὴν
 5 Θεσσαλονίκην, ὡς προέφημεν, — καὶ ῥῆξ Ἐτταλίας ἐγεγόνει, ὅτε οἱ Ἴταλοι τῆς
 Ῥωμαίων γῆς ὀλίγον καιρὸν τινα ἐγκρατεῖς ἐγένοντο, — ἐγέννησεν οὖν Ἰωάννην, Θεό-
 δωρον καὶ Δημήτριον καὶ θυγατέρα ὀνοματι Σιμωνίδα, ἣν ἔλαβεν εἰς γυναῖκα ὁ δε-
 σπότης Σερβίας. Καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης γυναικὶ συζευχθεὶς, ἅπαις τέθνηκεν. Ἡ δὲ βασι-
 λῆς καὶ δέσποινα Εἰρήνη ἐνήγε δὲ εἰς τοῦτο μάλιστα· ζηλότυπος ἦν ὡς μητριὰ καὶ
 10 περὶ τὸν πρόγονον ἐτρέφεν οὐ διέλιπεν θέν νύκτα τε καὶ ἡμέραν ἐνοχλοῦσα τὸν βασι-
 λέα καὶ σύζυγον, ἵνα καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτῆς κοινωνοὺς καὶ συμμεριστὰς καταστήσῃ τοῦ
 κράτους. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀδύνατον εἶναι ἔλεγεν τὴν μοναρχίαν Ῥωμαίων πολυαρχίαν
 ποιῆσαι. Πολλὰ δὲ πραξάσης καὶ εἰπούσης καὶ τῶν ἐλπίδων ψευσθεῖσα, θυμῷ ληφθεῖ-
 σα καὶ λύπῃ, πλείστα χρήματα τῷ ἑαυτῆς υἱῷ Θεοδῶρῳ δάσασα εἰς Λογγοβαρδίαν ἀπέ-
 15 σταλε καὶ μαρκίωνα | τοῦτον κατέστησεν ἐν τῇ ἑαυτῆς πατρίδι. Ἐκείσε δὲ γυναικὶ συ- 28 *b*
 ζευχθεὶς τὸ γένος Σπίνουλα καὶ υἱοὺς καὶ θυγατέρας ἐγέννησεν.

V. Ἐν δὲ τῇ βασιλείᾳ τοῦ εἰρημένου αὐτοκράτορος ἐκ τῆς Ἀσίας τὰ μέγιστα
 τῶν κακῶν ἀνεβράγησαν πελάγη. Συνασπισμὸν οἱ τῶν Τουρκῶν σατράπαι ποιήσαν-
 τες πάλιν, νεωστὶ πάντα τόπον κατέδραμον ἄχρι θαλάττης ἁκτῶν. Ἐν οἷς σατράπαις
 20 ὑπῆρχε καὶ ὁ Ὀθμάνης, εἰς αὐτῶν. Τῇ νίκῃ ἐκείνῃ θρασυθέντες, διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου
 ἐν τῇ Χερσονήσῳ τῆς Θράκης περάσαντες, πᾶν κακὸν καὶ δεινὸν ἐν ἐκείνοις τοῖς
 μέρεσι διέπραξαν καὶ πολὺν τόπον διήρχοντο ληίζοντας, ὥστε μήτε ἀροτριᾶν, μήτε
 σπεῖρειν, οὔτε τῶν πόλεων ἐξιέναι ἐδύναντο ἐπὶ ἔτος ἐν καὶ μῆνας δέκα.

Ἔτυχε δὲ καὶ τοῦτο ἐν τοῖς καιροῖς ἐκείνοις ἔμπειρὸν Λατίνον τινα Καταλάνον,
 5 Ῥογέριον τοῦνομα, ἀθροῖσαι ἐκ τῆς κάτω Ἰβηρίας στρατοπέδον. Καὶ τριήρεις τέσ-
 σαρας πληρώσας, καὶ ληστρικὸν ἀδεῶς μετῆι βίον, δεινότατος ἐν τούτῳ γενόμενος
 οὐ μόνον ναυσὶ φορτίοις ἐπετίθετο, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς δὴ τὰς μεγάλας τῶν νήσων ἐσκό-
 λευε καὶ φοβερός ἐν τῇ κάτω θαλάσῃ ἐδόκει εἶναι. Ἔδοξε τοίνυν τούτῳ τῷ ἄρχοντι,
 διαπρεσβευσασμένῳ πρὸς τὸν βασιλέα Ἀνδρόνικον συμμαχεῖσθαι αὐτῷ κατὰ τῶν Τουρ-
 30 κῶν. Καὶ ὁ βασιλεὺς τὴν πρεσβείαν δεξάμενος, ἄρας ἐκείνος ἐκ τῶν ἔσπειρίων πρὸς 29 *b*
 τὸ Βυζάντιον ἔρχεται, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ δυσχιλίους ἄνδρας μαχικοὺς· καὶ ὁ βασιλεὺς
 πρὸς τοῦ μεγάλου δουκὸς ὀφικίῳ τοῦτον ἐτίμησε. Μετ' ὀλίγον δὲ ἦκει καὶ ἕτερος Κα-
 ταλάνος τοῦνομα Μπιγκέριο Τέντζας, συγγενὴς τοῦ Ρογερίου. Καὶ ὁ βασιλεὺς μὲν τὴν

1 δὲ υἱοὺς B : υἱοὺς δὲ A || 2 τῶν B : om. A | Οὐγγρῶν p : Οὐγκρῶν AB ||
 3 τῆς p : τὴν AB | ἀδελφῆς AB : ἀδελφῆ p | θυγατρὸς p : θυγατέρα AB || 4 Μοντε-
 φεράτου p : Μόντη Φεράτου AB || 5 ante καὶ add. ὅς p : om. AB || 6 post ἐγ-
 νοντο add. καὶ ὑπῆρχον p : om. A : punctis del. B || 10 πρόγονον AB : προγονον p |
 διέλιπεν A : διέλιπε B || 11 τοὺς υἱοὺς p : τοὺς υἱέσιν AB || 13 ante ποιῆση add. ἵνα p :
 om. AB | πραξάσης, εἰπούσης AB : πράξασα, εἰπούσα p || 15 κατέστησεν A : κατεστησε B ||
 18 post πελάγη add. punctisque del. Ἐν οἷς ὑπῆρχεν εἰς τῶν σατράπων ὁ Ὀθμάνης B ||
 19 Ἐν — 20 αὐτῶν A : om. B || 20 Ὀθμάνης p : Ὀθουμάνης A | θρασυθέντες AB :
 θρασυθέντες Char. | Ἑλλησπόντου p : Ἐλεσπόντου AB || 25 ἀθροῖσαι AB : ἀθροίσας
 p 26 καὶ AB : del. p || 27 φορτίοις AB : φορτίσι p || 27—28 ἐσκόλυε B : ἐσκόλυεσε
 A | 29 συμμαχεῖσθαι p : καὶ συμαχεῖσθαι AB || 31 μαχικοὺς p : μαχηκοὺς AB : μαχητικῶς
 Char. 32—33 Κατάλανος p : Κατελάνος AB || 34 Μπιγκέριο AB : Πιριγκέριος p | Τέντζας
 p : Τέτζας AB | Ῥογερίου p : Ῥουγερίου AB.

Împăratul singur stăpînitor Andronic a avut acești feciori: pe Mihail împăratul¹ și pe Constantin despotul de la prima sa soție din Ungaria. Iar de la cea de-a doua, Irina din Longobardia, fata surorii regelui Spaniei, descendentă însă a marchizului Monteferato, căruia i s-a atribuit Salonicul, precum am spus mai înainte², și ajunsese rege al Tesaliei cînd italienii au pus stăpînire cîtva timp, puțin, pe țara bizantinilor, de la aceasta a avut deci pe Ioan, Teodor și Dimitrie și o fată cu numele Simonida, pe care a luat-o de soție despotul Serbiei. Și Ioan, însurat fiind, a murit fără copii. Dar împărăteasa Irina stăruia cel mai mult pentru planul acesta: ca mașteră era invideoasă pe feciorii vitregi; de aceea ziua și noaptea nu contenea să necăjească pe soțul ei împăratul ca să-i asocieze și pe fecioarii ei și să le facă și lor parte din stăpînirea împărăției. Iar împăratul spunea că este cu neputință să prefacă monarhia bizantină, care e o singură stăpînire, în multe stăpîniri. Iar dînsa, stăruind mult cu fapta și cu vorba, a rămas dezamăgită în speranțele ei și, cuprinsă de mînie și supărare, i-a dat feciorului ei Teodor foarte mulți bani și l-a trimis în Longobardia; și pe acesta l-a făcut marchiz în patria ei. Iar acolo, însurîndu-se cu o femeie din casa Spinula, a avut feciori și fete.

V. În domnia zisului împărat singur stăpînitor **Năvăliri turcești; jafuri catalane** au izbucnit dinspre Asia valuri mari de nenorociri. Conducătorii turcilor, făcînd legătură de strînsă prietenie, au început din nou să străbată jefuind toată țara pînă la marginile mării. Între acești conducători se afla și unul între ei Otman. Îndrăzneți pe urma biruinței aceleia, au trecut peste Helespont în Chersonesul tracic și au săvîrșit prin părțile acelea toate relele și grozăviile și au străbătut mult loc prădînd, încît un an și zece luni nu s-a putut nici ara, nici semăna și nici ieși afară din orașe.

Dar în timpurile acelea s-a întîmplat de a venit un latin catalan, numit Roger, cu armată strînsă din Iberia de Jos; și echipînd patru trirame, ducea fără teamă o viață 25 de pradă și jaf, răspîndind din cauza aceasta mare groază. Ataca nu numai corăbiile de transport, ci prăda chiar și vasele de război din insule și era o spaimă pentru marea de Jos³. Acest conducător s-a hotărît să intre în tratative cu împăratul Andronic, spre a-i fi aliat contra turcilor. Și împăratul, primind solia lui, acela ridicîndu-se din părțile de apus vine la Bizanț, avînd cu sine două mii de bărbați războinici; și împăratul l-a cinstit pe acesta cu demnitatea de mare duce. După puțin timp a venit și alt catalan, cu numele de Bincherio Tențaș⁴, o rudă de a lui Roger. Și împăratul a cheltuit îndea-

¹ Avînd acest titlu de formă alături de părintele său Andronic, împărat de fapt, de aceea avînd titlul βασιλεὺς αὐτοκράτωρ — împărat singur stăpînitor.

² De fapt nu s-a spus nicăieri.

³ Marea Egee.

⁴ Berenger d'Etença; vezi R. Guillard, în „Byzantinische Zeitschrift“, 44 (1951), p. 232.

τῶν χρημάτων δαπάνην τὴν ἀρκοῦσαν περὶ τὰ ἐκείνων ἐνδύματα καὶ τὰς δωρεάς καὶ τὰ ἐπίλοιπα σιτηρέσια εἰς πλησμονὴν ἔδωκεν. Ὀλίγου δὴ καιροῦ παρελθόντος διέβησαν εἰς τὴν Ἀσίαν μετὰ στρατοῦ τοῦ πολεμεῖν τοὺς ἐχθρούς. Περὶ τῶν ἐχθρῶν ὀλίγα αὐτοῖς ἔμελεν, ἀλλὰ τὸ ὑπήκουον πλείστα ἐλύπουν. Καὶ τί χρῆ λέγειν ὅποσα εἰργάσαντο κακὰ παρ' ὄντες καὶ δεινὰ τοῖς Χριστιανοῖς; ἀνδράσι τε καὶ γυναῖξιν οὐδὲν ἄμεινον οἶφ' ἀνδραποδισμῷ ἐχρήσαντο· καὶ οὐκ ἤλέουν τινὰ δακρύνοντα, ἀλλὰ τοῖς ὑπηκόοις ἐποίουν κακὰ ὑπὲρ ἀσεβεῖς καὶ ἐχθρούς. Καὶ ἦν ἰδεῖν οὐ μόνον τὰς οὐσίας ἀρπάζειν τῶν ταλαιπώρων Χριστιανῶν, ἀλλὰ θυγατέρας τε καὶ γυναῖκας ὑβρίζοντες, Πρεσβῦται καὶ ἱερεῖς ἔδεδεσμεύοντο καὶ ἑμαστιγοῦντο. Ταῦτα μαθὼν ὁ βασιλεὺς, θυμῷ ἐτήκετο καὶ τινος μηχανῆς βοηθούσης ἔδεετο. Διαβαίνειν πρὸς τὴν Θράκην τὸν Ῥογέριον μετὰ τοῦ στρατοπέδου ἐκέλευσε πρὸς τὸ τῆς Καλιουπόλεως φρούριον. Καὶ τὸ στρατόπεδον ἐκεῖ κατέλιπον καὶ πρὸς τὸν βασιλέα ὁ Ῥογέριος μετὰ τινῶν εἰς προσκύνησιν ἔρχεται, οὐ γενομένου, ὁ βασιλεὺς τοὺς περιστάτας ξιφῆρεις προστάτας τοῦ- 30 *b*
τους κατακόπτειν. Μιθόντες δὲ οἱ ἕτεροι Λατῖνοι, οἱ ἐν τῇ Καλιουπόλει, τὰ γενόμενα, εἰς ἀποστασίαν ἐτρέπησαν καὶ τὸ φρούριον ὀχυρώσαντες, ὡς ὀρητήριον εἶχον. Καὶ μετὰ τῶν Τούρκων ὁμονοήσαντες εἰς φανεράν ληστείαν καὶ ἀρπαγὴν ἐξήλθον. Ὁ δὲ βασιλεὺς Μιχαὴλ τὰς Θρακικὰς καὶ Μακεδονικὰς δυνάμεις λαβὼν ἦλθε κατ' αὐτῶν καὶ συμβαλὼν αὐτοῖς, οὐδὲν ἐποίησεν, ἀλλὰ μάλιστα καὶ ζημιωμένος ἐπανάστρεψεν. Εἶτα οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν διαφερόμενοι ἐμερίσθησαν· καὶ τινες μὲν πρὸς τὸν βασιλέα 20 ἦλθον, ἕτεροι δὲ μετὰ τῶν Τούρκων ἐστράτευσον, ἕτεροι δὲ ληστεύοντες τοῦ ζῆν ἐπορίζοντο, ἕως καὶ εἰς τέλος ἐξουθενήθησαν.

Ὁ δὲ βασιλεὺς Μιχαὴλ στρατὸν πάλιν συναθροίσας, ἔρχεται πρὸς τὴν Χερῶνησον κατὰ τῶν Τούρκων καὶ τοσοῦτον ἐσφάλῃ· καὶ αἰφνιδίως τὸν στρατὸν οἱ ἐναντίοι περικυκλώσαντες, εἰς φυγὴν ἐτρέπησαν οἱ Ῥωμαῖοι, καταλιπόντες τὰς σκηνὰς 25 τὰς βασιλικὰς καὶ τὰ βασιλικὰ χρήματα καὶ πάντα τὰ βασιλικὰ παράσημα. Καὶ ἐκ τρίτου ἕτερον στρατὸν οἰκονομήσας, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς οὐ παραγίνεται, εἰ μὴ καταστήσας | ἔξαρχον τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως Φιλῆν τὸν Παλαιολόγον, τὸν τότε τὴν πρωτο- 31 *b*
στρατορικὴν ἀρχὴν διεζωσμένον. Καὶ στρατεύσας κατὰ τῶν Ἀγαρηνῶν καὶ συμβαλὼν αὐτοῖς εἰς τέλος ἐνίκησε καὶ πολλοὺς ἐθανάτωσε καὶ ἡχμαλώτευσεν. Καὶ οἱ ἐναπολει- 30 φθέντες ὀλίγοι ζῶντες ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ κακῶς ἐκ τῆς Χερῶνήσου Θράκης ἐδιώχθησαν.

Ἀθανάσιος δὲ ὁ πατριάρχης ἐπὶ ἔτη τέσσαρα τὸν θρόνον διοικῶν, εἶτα ἐγγράφως παραιτησάμενος ἐν τῷ ἀσκητηρίῳ τῷ ὑπ' αὐτοῦ κτισθέντι ἐλθὼν ἡσύχαζε· καὶ ἀνι- 35 πειτα θανάτῳ τὴν γυναῖκα ἀποβαλὼν, τὸ μοναδικὸν ὑπόδους τριβῶνιον καὶ ὁ χρόνος καὶ ἡ ἀρετὴ προβιάσαντες αὐτὸν, πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἐχηρμάτισεν. Και-

2 δὴ Α : δὲ Β || 6 οἶφ' ἀνδραποδισμῷ ἐχρήσατο ΑΒ : ἢ ὡς ἀνδραποδοῖς ἐχρήσαντο p || 8 ὑβρίζοντες ΑΒ : ὑβρίζοντας p || 10 βοηθούσης ΑΒ p : βοηθησοῦσης Char. || 10—11 τὸν Ῥογέριον p : ὁ Ῥογέριος ΑΒ || 12 κατέλιπον καὶ ΑΒ : καταλιπὼν p | ὁ Β : om. Α | Ῥογέριος p : Ῥογέριος ΑΒ || 13 περιστάτας ΑΒ : περιστάντας p || 14 κατακόπτειν ΑΒ : κατακοπτοῦσι p || 20 τοῦ ζῆν ΑΒ : τὸ *sive* τὰ τοῦ ζῆν Char. || 24 οἱ Ῥωμαῖοι p : *supra lin.* Α : om. Β || 26 ἀλλ' ΑΒ : *del.* p || 27 Φιλῆν p : Φιλετὸν ΑΒ | τὸν p : om. ΑΒ || 27—28 πρωτοστρατορικὴν p : πρωτοστρατορικῆς ΑΒ || 29 αὐτοῖς p : αὐτοῦς ΑΒ | ἡχμαλώτευσεν ΑΒ : ἡχμαλώτισεν p || 30 Θράκης ΑΒ p : τῆς Θράκης Char. || 33 παραιτησάμενος b : παρατησάμενος ΑΒ p | κτισθέντι p : κτισθὲν ΑΒ || 34 Σωζοπόλεως ΑΒ : Σωζοπόλεως p || 35 ὑποδεῖς ΑΒ : ὑπέδου p.

juns bani pentru îmbrăcămintea și răsplata lor și a dat din plin pentru celelalte provizii. După puțin timp au trecut cu armata în Asia, ca să ducă război cu dușmanii. Dar lor puțin le păsa de dușmani, ci aduceau multă suferință locuitorilor. Și, ce să mai spun, câte rele și grozăvii au făcut în trecerea lor creștinilor?! Cu bărbați și cu femei, întru nimic nu se purtau mai bine, de parcă i-ar fi luat robi; și nici o milă nu aveau de plînsul cuiva, 5 ci făceau locuitorilor mai mult rău decît păgîinii și dușmanii. Și puteai să-i vezi prădînd nu numai avutul nenorociților de creștini, ci își băteau joc și de fete și de femei. Moșnegi și preoți erau legați și bătuți. Împăratul, auzind acestea, se topea de durere întru inima lui și simțea nevoia de vreun mijloc de ajutor. A trimis poruncă lui Roger să..treacă împreună cu armata în Tracia spre cetatea Caliupoli [Galipoli]. Și armata 10 au lăsat-o acolo și Roger cu vreo cîțiva merse la împărat să i se închine; cu acest prilej împăratul a poruncit oamenilor de gardă care stăteau înarmați cu săbii să-i taie pe aceștia. Iar ceilalți latini care se aflau la Caliupoli, auzind de cele întîmplate, s-au lepădat de împărat și, întărindu-se în cetate, o aveau ca bază de operații. Și, unindu-se cu turcii, 15 au ieșit pe față la jaf și pradă. Împăratul Mihail însă, luînd armatele din Tracia și Macedonia, a mers contra lor și, încăierîndu-se cu dîștii, n-a făcut nici-o ispravă, ci mai degrabă înfrînt a plecat înapoi. Apoi conducătorii lor, neînțelegîndu-se între ei, s-au despărțit; și unii au venit la împărat, iar alții plecau în expediții războinice împreună 20 cu turcii, iar ceilalți trăiau din prădăciuni, pînă în sfîrșit au ajuns de nimic.

Dar împăratul Mihail, strîngînd din nou armată, pleacă spre Chersones contra turcilor și a nimerit rău de tot: dușmanii înconjurînd pe neașteptate armata, bizantinii au luat-o la fugă, părăsind corturile și visteria împărătească și toate insemnele împărătești. Și, pregătind de-a treia oară altă armată, împăratul nu mai veni el însuși, ci 25 puse în fruntea armatei pe Files Paleologul, care ocupa atunci demnitatea de general comandant. Și pornind cu armata contra agarenilor și încăierîndu-se cu ei, în sfîrșit i-a învins și pe mulți i-a ucis și i-a luat robi. Și cei puțini cîți au scăpat atunci cu viață au fost izgoniți din Chersonesul tracic, îndurînd multe rele. 30

Iar patriarhul Atanasie a stat pe tron cîrmuind patru ani, apoi, prezentîndu-și în scris demisia s-a retras în liniștea schitului întemeiat de el. Și în locul lui este ales Ioan din Sozopole, care, avînd femeie și copii, mai apoi murindu-i femeia, a îmbrăcat mantia monahală și, cu timpul evidențiindu-se prin virtute, a ajuns patriarh al Constantinopolului. Un timp oarecare strălucind pe tronul 35

Schimbări de patriarhi

24 Files p: Filetos AB.

ρῷ δέ τινι τὸν θρόνον διαπρέψας, εἶτα παραιτησάμενος καὶ πάλιν Ἀθανάσιος ἐκ δευτέρου τὸν θρόνον ἀνέλαβε, κρατήσας τὰς οἰακας τῆς ἐκκλησίας ἔτη ὀκτώ. Εἶτα πάλιν σκάνδαλά τινα ἀνεφύησαν, — καὶ οὗτος τὴν ἡσυχίαν πάντοτε ἦν ἀσπαζόμενος, — αὐθις τὸν θρόνον παρητήσατο. Καὶ ἀντ' αὐτοῦ χειροτονεῖται Νήφων ὁ τῆς Κυζίκου πρόεδρος καὶ καιρὸν ὀλίγον τὸν θρόνον διαπρέψας, εἶτα καταβιβάζεται καὶ ἀνάγεται ἀντ' αὐτοῦ εἰς τὴν πατριαρχικὴν περιωπὴν Ἰωάννης ὁ Γλυκός, λογοθέτης ὄν τοῦ δρόμου, ἔχων καὶ αὐτὸς τέκνα τε καὶ γυναῖκα | Ἦν δὲ ὁ ἀνὴρ πάνυ σοφώτατος· ἔλαχε 32 b δὲ φιλασθενής εἶναι καὶ οὐκ ἐδόνατο τὴν αὐτὴν ὑπηρεσίαν τελείως ἐκπληρεῖν καὶ διὰ τοῦτο παρητήσατο καὶ χειροτονεῖται ἀντ' αὐτοῦ μοναχὸς τις ἐκ τῆς μονῆς τῶν Μαγγάνων, τοῦνομα Γεράσιμος, πολὺς μὲν τὴν τρίχα, ἀνωφελὴς δὲ τὸν τρόπον· καὶ πατριαρχήσας ὀλίγον, ἐκὼν καὶ ἄκων καὶ μὴ ἀρέσκοντι αὐτῷ τὸν θρόνον ἀφήσας καὶ ἀντ' αὐτοῦ χειροτονεῖται Ἡσαΐας, ἀνὴρ γηραιὸς καὶ τίμιος ἐκ τοῦ ὄρους Ἀθωνος· κατὰ συγκυρίαν ἐν Κωνσταντινουπόλει λαχὼν, ἐγεγόνει πατριάρχης.

Ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ συνέβη γενέσθαι σεισμόν τὸν παμμέγιστον καὶ πολλοὶ οἴκοι περιφανεῖς καὶ τῶν ἁγίων ναοί, οἱ μὲν πεπτώκασιν, οἱ δὲ ἐβῆραν καὶ πολλοὶ στῦλοι τῶν ἱσταμένων εἰς τοὺς κίονας ἄνωθεν ἔπεσον.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦδε τοῦ βασιλέως καὶ αὐτοκράτορος τὰς τριήρεις αὐξήσεν εἰς πλῆθος. Καὶ τινες μὲν τῆς συγκλήτου βουλῆ τῷ κρατοῦντι βουλευούσιν οὐκὼν ἐτοιμάζων καὶ διορθῶναι καὶ κρατεῖν· ματαίως τῶν νηῶν ἢ δαπάνη, ἔλεγον, μικροῦ 20 τῶν ἄλλων πάντων ἐπέκεινα τὸ βασιλικὸν ἐπιτρίβουσα ταμεῖον. Ὁ βασιλεὺς τοῖς λόγοις αὐτῶν πεισθεὶς, τὰς τριήρεις ἀνεπιμελήτους καταλείψας, τῷ χρόνῳ διεφθάρησαν· καὶ αἱ μὲν διεβῆραν, αἱ δὲ κατέδυσαν εἰς πυθμένας | θαλάσσης. Ὑστερον δὲ χρείας 33 b καὶ ἀνάγκης οὔσης, οὐκ ἦσαν κυβερνήται καὶ αἱ τριήρεις, ὡς προείπομεν, γεγόνασιν καὶ τοῖς Ῥωμαίοις τὸ βούλευμα πολλὰ κακὰ καὶ δεινὰ προεξένησεν.

Ὁ οὖν Μιχαὴλ βασιλεὺς ἐγέννησε θυγατέρας δύο Ἄνναν καὶ Θεοδώραν, ἄρρενας· δὲ δύο Ἀνδρόνικον τὸν βασιλέα καὶ Μανουὴλ τὸν δεσπότην· καὶ ἦν πλεῖστα φιλοῦμενος ὁ Ἀνδρόνικος ὑπὸ τοῦ πάππου καὶ βασιλέως καὶ ἐν τοῖς ἀνακτόροις ἐκέλευσε τρέφεσθαι. Ἀνδρυνθεὶς δὲ νύκτωρ ἐκώμαζε πρὸς γυναῖκά τινα ἑταίραν ὠραίαν πάνυ καὶ ταύτης ἐρασθεὶς ἦν καὶ ἐρώμενος· καὶ ζηλοτυπία γάρ τις ἐπυρπόλει τὴν 30 ἑαυτοῦ ψυχὴν καὶ ξυφοφόρους καὶ τοξότας ἠναγκάζει προσμένειν καὶ προσλοχίζειν περὶ τὴν τῆς ἑταιρίδος οἰκίαν. Ἐν μᾶ δὲ νυκτὶ ὁ ἀδελφὸς καὶ δεσπότης Μιχαὴλ τὸν βασιλέα καὶ ἀδελφὸν ζητῶν ἔτυχε παρίεναι τὴν τῆς ἑταιρίδος οἰκίαν, ὃν οἱ τοῦ ἀδελφοῦ σκοποὶ θεασάμενοι καὶ διὰ τὸ σκότος μὴ γνόντες τίς ἦν, ἀλλ' ὑποτοπήσαντές τινα τῶν ἐρωμένων τῆς γυνακὸς εἶναι, βέλη συνεχῶς κατ' αὐτοῦ ρίπτουσι, καὶ πλῆξαντες αὐτόν, 35 ἀπέθανε. Μαθὼν δὲ τοῦτο ἐν τῇ Θεσσαλονικῇ ὁ Μιχαὴλ βασιλεὺς, ὁ πατὴρ αὐτοῦ,

1 παραιτησάμενος p: παρατησάμενος AB || 3 post ἀσπαζόμενος add. καὶ p: om. AB || 4 Νήφων p: Νύμων AB || 9 παρητήσατο b: ἐπαράτησε ABp || ?—10 Μαγγάνων p: Μαγκάνων AB || 10—11 πατριαρχήσας AB: πατριαρχεῦσας p || 11 ἀρέσκοντι AB: ἀρέσκοντος p | καὶ AB: del. p || 12 κατὰ AB: ὅς κατὰ p || 15 πεπτώκασιν b: ἐπεπτώκασιν AB: ἐπεπτώκεισαν p || 15—16 πολλοὶ στῦλοι AB p: πολλαὶ στήλαι Char. || 17 αὐξήσεν AB: οἱ Ῥωμαῖοι ἠύξησαν p || 18 βουλῆ AB: βουλή p || 21 πεισθεὶς B: πλεισθεὶς A || 22 πυθμένας AB: πυθμένα p || 23 αἱ εἰ ὡς προείπομεν AB: del. Char. | γεγόνασιν p: ἐγεγόνασιν AB || 24 προεξένησεν AB: προεξένησε p || 28 τρέφεσθαι b: θρεφεσθαι AB p || 30 ξυφοφόρους AB: ξυφηφόρους p | προσλοχίζειν AB: προλοχίζειν p || 33 γνόντες p: γνῶναι AB | ὑποτοπήσαντες AB: ὑποτοπάσαντες p.

patriarhicesc, și-a dat apoi demisia și iarăși Atanasie s-a urcat de-a doua oară pe tron, ținând cîrma bisericii opt ani. După aceea, iarăși ivindu-se oarecare zizanii — și acesta era întotdeauna iubitor de liniște —, a renunțat din nou la tron. Și în locul lui este ales Nifon, mitropolitul Cizicului, și stînd cu strălucire puțin timp pe tron, este apoi coborît și în locul lui este înălțat la strălucita treaptă patriarhicescă Ioan Glykys, care era logofăt al curierilor și a avut și copii și nevastă. Și era foarte învățat, dar s-a întîmplat să fie bolnăvicios și nu era în stare să îndeplinească acel serviciu cu totul și de aceea a abdicat și în locul lui este ales un călugăr din mănăstirea Mangane, cu numele Gherasim, cărunt la păr, dar netrebnic la nărav; și rămînînd puțin timp patriarh, vrînd-nevrînd și fără să-i fie pe plac a lăsat tronul și în locu-i este ales Isaia, călugăr bătrîn și venerabil de la Muntele Atos. Întîmplîndu-se să fie în Constantinopol, a fost făcut patriarh.

În timpul acela a fost un cutremur foarte puternic și multe case mărețe și biserici sfinte unele s-au surpat, altele au crăpat; și multe chipuri din cele ce stau pe colonne au căzut de sus.

Sub domnia sa, acest împărat singur stăpînior a sporit în număr mare triremele. Și unii din senat dau împăratului sfatul să nu le construiască și să le repare și să le întrețină; zadarnic, spuneau ei, se face cheltuială cu flota, întrecînd aproape toate celelalte cheltuieli și secătuiind visteria împărătească. Împăratul, ascultînd de vorbele lor, a lăsat triremele fără întreținere și cu timpul s-au stricat și unele au crăpat, iar altele s-au scufundat în adîncurile mării. Mai tîrziu însă, fiind trebuință și nevoie de ele, nu mai erau cîrmaci de corăbii, iar cu triremele s-a întîmplat cum am spus mai înainte; și sfatul acela a adus bizantinilor multe neajunsuri grozave.

Impăratul Mihail ¹ a avut două fete, Ana și Teodora, iar băieți doi, pe Andronic împăratul și pe Manuil despotul; și pe Andronic, bunicul său împăratul îl avea cel mai drag și a poruncit să fie crescut la palat. Ajungînd la vîrsta bărbăției, umbla noaptea la o femeie curtizană, frumoasă foarte, fiind îndrăgostit de aceasta și iubind-o; și gelozie mare îi ardea sufletul și puse numaidecît oameni cu săbii în mînă și arcași să pîndească prin prejurul casei. Într-o noapte fratele său despotul Manuil își căuta fratele împărat și s-a întîmplat să treacă pe lîngă casa curtezanei, pîndarii fratelui văzîndu-l pe acesta și din cauza întunericii necunoscîndu-l cine era, ci bănuind că este vreun curtezan al femeii, dau cu săgeți una după alta asupra lui și l-au rănit de moarte. Iar tatăl său împăratul Mihail

¹ Vezi mai sus p. 173, n. 1.

ἐκ τῆς χολῆς καὶ τῆς πολλῆς λύπης ἀσθενία βαρυτάτη περιπεσὼν ἐξ ἀνθρώπων ἐγε-
γόνει. Ὡς δὲ αἱ ἡμέραι τοῦ πένθους ἐπαρῆλθον, ὁ πάππος καὶ βασιλεὺς τὸν βασιλέα
Ἀνδρόνικον προσκαλεσάμενος μετὰ κλαυθμοῦ νουθετῶν αὐτὸν καὶ ὀνειδίσας, ὡς 34 b
ἔθος τοῖς πατράσι ποιεῖν πρὸς τοὺς φιλάτους, οὗτος μὲν κατηφῆς γενόμενος οὐδὲν
5 ἀπεκρίνατο, ἀλλὰ θυμῷ ληθθεὶς καὶ φοβηθεὶς, ἵνα μὴ διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ καὶ
τὰς ἐίσεις τῆς νεότητος ἀκαταστασίας, ἃς ἐποίει, τῆς βασιλείας γυμνώσῃ αὐτὸν ὁ
πάππος καὶ τῷ θεῖῳ Κωνσταντίνῳ δώσει, μετὰ τίνων συνηλικιωτῶν καὶ συναμοτῶν φυ-
γόντες ἐν τῷ Διδυμοτείχῳ ἀπῆλθον· καὶ στρατὸν συναθροίσαντες εἰς μάχην ἐξῆλθον
κατὰ βασιλέως καὶ πάππου αὐτοῦ. Καὶ πολλῶν πολέμων ἐμφυλίων γεγονότων καὶ φό-
10 νῶν καὶ πάλιν εἰς συνηβάσεις ἦλθον· καὶ μετ' ὀλίγον διὰ μικρῆς αἰτίας αὐθις τὰς συ-
νηβάσεις καὶ συνθήκας ἤθετον· καὶ ἦν τὰ σκάνδαλα πλεῖστα καὶ πολλά.

VI. Κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ὁ τοῦ βασιλέως υἱὸς Θεόδωρος ὁ μαρκίαν, ὁ πρὸ
ἐτῶν συχῶν εἰς τὴν μητέρος πατρίδα πεμφθεὶς, ὡς εἰρήκαμεν, καὶ μετὰ τὸν τούτης θά-
νατον ἐπανῆκε πρὸς τὸν πατέρα, παῖδας καὶ γυναῖκα ἐκεῖσε καταλιπών. Ἴδε ὅτι καὶ
15 γνώμη καὶ πίστει καὶ σχήματι καὶ γενεῖαν κούρᾳ Λατίνος ἦν ἀκραιφνῆς. Καὶ κηδε-
μονίας ἀπάση καὶ εὐμενείας καὶ χορηγίας χρημάτων ὁ πατὴρ ἐχαρίσατο· αὐτὸς δὲ
τὸν Ἰουδα ἐκεῖνον μιμησάμενος, προδότης εἶλετο γενέσθαι τοῦ βασιλέως καὶ πατρὸς
καὶ θερμότερος πάντων ἐχθρὸς ἐγένετο. Καὶ πᾶσαν αἰδῶ πατρικὴν ὀπίσω λιπών, πρὸς 35 b
τὸν νέον βασιλέα καὶ ἀνεπιὼν αὐτόμολος παραγίνεται καὶ πλεῖον τὸ σκάνδαλον ηὐ-
20 ξησέ. Τότε μὲν διὰ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους καὶ τὰς ἀκαταστασίας ὁ Ὀρθμάνης ὁ
τῆς Βιθυνίας κρατῶν, εὐκαιρίαν εὐρῶν, ἐκ τοῦ ἐναπολειφθέντος μέρους τοῖς Ῥωμαίοις
οὐκ ὀλίγον ἔλαβεν. Ἡ δὲ εἰσοδος τοῦ νέου βασιλέως ἐντὸς τῆς Πόλεως οὕτως ἐγένε-
το· προδότηι δὲ δύο ἐλθόντες εἰς τὸ στρατόπεδον, τούνομα ὁ εἰς Καστελάνος καὶ
ὁ ἕτερος Κάμαρις, οἱ ἦσαν φύλακες ἐν τινὶ τόπῳ τῆς πόλεως ἐγγὺς τῆς πύλης τῆς λε-
25 γομένης τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ συνηβάσεις μετὰ τοῦ νέου βασιλέως ποιήσαντες,
καὶ ἐλθὼν ὁ στρατὸς νυκτὸς ἐν τόπῳ ἐκείνῳ, τὰς κλίμακας ἔβαλον καὶ ἔσω τῆς πόλεως
μέρος ἐξ αὐτῶν γεγόμενοι καὶ τὴν πύλην ἀναπετάσαντες, ὁ ἐναπολειφθεὶς στρατὸς μετὰ
τοῦ νέου βασιλέως ἔνδον γέγονε. Καὶ εὐθὺς συγκαλέσας πάντα ὕφ' ἑαυτὸν στρατὸν,
παρεκελεύετο μᾶλλον σφοδρῶς, μήτε χεῖρα φονεῦτριαν, μήτε γλῶσσαν ὑβρίστριαν ἐπε-
30 νεγκεῖν μήτε τῷ πάππῳ καὶ βασιλεῖ, μητ' οὐδενὶ τῶν ἄλλων ἀπάνταν· οὐ γάρ φησιν
ἡμεῖς, ἀλλ' ὁ θεὸς ταύτην παρέσχε τὴν νίκην. Καὶ περὶ τῆς τοῦ πάππου καὶ βασιλέως
ζωῆς ἐφρόντισεν. Ἐγκρατῆς δὲ τῆς πόλεως καὶ βασιλείας γενόμενος τοῦ πάππου ἐτι
ζῶντος, ληστρικῶς καὶ δυναστικῶς τρόπῳ βασιλείας τούτου ἐξέωσεν. Ἐβασίλευσε μετὰ
τοῦ υἱοῦ Μιχαὴλ ὁ γηραιὸς Ἀνδρόνικος, ἕως οὗ ἐξέσθη ὑπὸ τοῦ ἐγγόνου αὐτοῦ καὶ 36 b
35 νέου Ἀνδρόνικου, ἔτη μὲ, ἔτει ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως ἁγικῆ, ἀπὸ δὲ κτίσεως
κόσμου ἡρώως.

Βασιλεία Ἀνδρόνικου τοῦ νέου

VII. Καὶ παραλαβὼν τὴν βασιλείαν καὶ τὴν πόλιν ὁ νέος Ἀνδρόνικος, καθ' ὃν
τρόπον εἰρήκαμεν, καὶ κύριος καὶ δεσπότης εἰς πᾶσαν ἐξουσίαν γενόμενος, τὸν πάππον
40 καὶ βασιλέα προμηθείας ἱκανῆς τοῦ βίου καὶ τοῦ ζῆν ἤξιωσε· τὸν δὲ θεῖον αὐτοῦ Κων-

1 βαρυτάτη περιπεσὼν AB : πρ' πεσὼν βαρυτάτη p || 10 μικρῆς AE p : μικρὰς Char. || 14 γυναῖκα A : γυναῖκας B || 17 Ἰουδα AB : Ἰουδαν p || 23 δὲ AB : del. p || 25 Ἀδριανουπόλεως AB : Ἀδριανουπόλεως p || 28 ἑαυτὸν p : ἑαυτοῦ AB || 29 μᾶλλον AB : μάλα p || 35 ἔτει p : ἔτη AB.

fiind la Salonic și auzind aceasta, de amărăciune multă și durere a căzut la boală foarte grea și s-a săvârșit din viață. După trecerea zilelor de jale, bunicul împărat l-a chemat pe Andronic împărat și cu lacrimi în ochi i-a făcut imputări și l-a muștrat, cum obișnuiesc părinții să facă celor mai dragi ai lor; aceasta, ce-i drept, s-a rușinat și n-a răspuns nimic, dar s-a necăjit și-i era teamă că din cauza morții fratelui său și a celorlalte purlări dezordonate ale linereții, la care se deda, bunicul să nu-l dezbrace de împărăție și să o dea unchiului său Constantin; de aceea, cu vreo câțiva conspiratori de aceeași vîrstă cu el, au fugit și au plecat la Didimotich și, adunînd armată, au ieșit la luptă contra bunicului împărat. Și după mai multe bătălii și ucideri între cei de același neam, au ajuns iarăși la împăcare și, după puțin timp, pentru o pricină de nimic, strîcau din nou împăcarea și învoielile și era zîzanie mare și multă.

VI. În timpul acela, feciorul împăratului marchizul Teodor, care înaintea cu mulți ani fusese trimis, cum am spus, în patria mamei sale, după moartea acesteia s-a și întors la tatăl său, lăsînd copiii și nevasta acolo. Și iată că în ce privește gîndul și credința și raderea bărbii era latin curat. Și tatăl său i-a făcut parte de toată ocrotirea și favoarea și de contribuții bănești, el însă, luîndu-se după pilda lui Iuda, a preferat să se facă trădătorul tatălui său împăratul și i s-a făcut dușman mai înverșunat decît toți. Și, dînd la spate toată sfiala față de tatăl său, dezertează la tînărul împărat, nepotul său de frate și zizania a sporit și mai mult. Atunci, din cauza luptelor civile și răzmerițelor, Otman, stăpînitorul Bitiniei, aflînd prilej binevenit, a luat nu puțină parte din locul ce mai rămăsese bizantinilor. Iar intrarea tînărului împărat înăuntru capitalei s-a făcut așa: doi trădători venind în tabără, unul cu numele Castelan și celălalt Camaris, care erau paznici într-o parte a orașului aproape de poarta numită a Andrianopolului, s-au înțeles cu tînărul împărat; și armata, venind noaptea înspre partea aceea, a pus scările și o parte din ostași intrînd înăuntru orașului și deschizînd larg poarta, a intrat înăuntru restul armatei împreună cu tînărul împărat. Și de îndată, convocînd toată armata de sub mîna sa, a dat aspră poruncă de tot, nici mîna ucigașă să nu se întindă, nici gură batjocoritoare să nu se deschidă, nici asupra bunicului împărat, nici asupra altcuiva dintre toți ceilalți, căci spune: nu noi am cîștigat această biruință, ci Dumnezeu a dat-o. Și a avut grijă de viața bunicului împărat. Dar punînd mîna pe capitală și pe domnie, cînd bunicul său era încă în viață, l-a dat jos din domnie tîlhărește și cu de-a sila. Andronic cel bătrîn a domnit împreună cu fiul său Mihail pînă ce a fost scos din domnie de nepotul său Andronic cel tînăr, în anul de la nașterea lui Hristos 1328, iar de la facerea lumii 6836, ani 45.

Domnia lui Andronic cel tînăr

VII. Andronic cel tînăr, luînd în seamă împărăția și capitala în modul în care am spus, și făcîndu-se domn și stăpîn asupra întregii puteri de stat, a ținut să aibă destulă purtare de grijă pentru viața și traiul bunicului său împărat; pe unchiul său

¹ De fapt numai pînă la 1320, cînd Mihail al IX-lea Paleologul a murit.

σταντίνον πιάσας ἐν εἰρκτῇ ἐξοφωμένη ἔθετο. Καὶ τοῦ μεγάλου λογοθέτου τοῦ Μετοχίτου, τοῦ ποτε ἀνακαινίσαντος καὶ οἰκοδομήσαντος τὴν μονὴν τοῦ Ζωοδότου τὴν καλουμένην τῆς Χώρας, τὰ κτήματα πάντα καὶ χρήματα ἐδημοσίευσεν. Εἶτα ὕστερον πάλιν, συμπαθῆς ὢν ὁ βασιλεὺς, τοὺς πάντας ἐπρομηθεύσατο.

5 "Ἄρτι δὲ τῆς ὥρας ἐπιστάσης τοῦ ἕαρος, τὰς τῶν Ῥωμαίων δυνάμεις συναθροίσας κατὰ τοῦ Ὁρχάνου τοῦ τῆς Βιθυνίας ἀμηρεύοντος περάσας ἐστράτευσε καὶ τὴν προκαθεζομένην τῆς Βιθυνίας πόλιν Νίκαιαν διπλῶ πολέμῳ πολιορκουμένην καὶ κινδυνεύουσαν εἰς ἄκρον ὀρῶν βοηθήσαι, τὰ τῶν Ῥωμαίων ἐσφάλησαν τρόπῳ τοιῷδε. Ἐλθὼν οὖν ὁ βασιλεὺς καὶ συμβαλὼν τοῖς ἐχθροῖς καὶ ἀκροβολισμῶν γενομένων καὶ 10 συμπλοκῆς, τὸ τῶν Ῥωμαίων στράτευμα ἐκ τῆς ἕκτης ὥρας τῆς ἡμέρας ἕως τῆς ἐσπέρας καλῶς καὶ ἀνδρείως ἀντελέγοντο τοῖς Ἄγαρηνοῖς· καὶ οἱ Τοῦρκοι σχεδὸν πρὸς τὸ κλῖναι ὀλίγον ἀρχὴν ἐποιοῦν καὶ ὁ ἀμηνρᾶς εἰς δειλιαν ἐνέπεσε. Τοῦ δὲ πολέμου 47 b λυθέντος διὰ τὸ σκότος τῆς νυκτὸς ἐγγύζειν, εὐρέθη τετραμένος τὸν πόδα ὁ βασιλεὺς ἐλαφρῶ τινι βέλει· καὶ θέλοντος εἰσελεθεῖν εἰς τὸ τῆς Φιλοκρινῆς πολίχνιον, πλεῖ- 15 στα ἐγγὺς ὄν, θεραπείας ἕνεκα τοῦ ποδός, οὐκ οἶδα πῶς, ἐξ ἁμαρτιῶν, μικρὸν ἐψηθυρίσθη ἐν τῷ στρατῷ, τὴν αἰτίαν μὴ εἰδότες, ἀλλὰ φεύγειν ἐνόμιζον τοῦτον ἀπὸ δειλίας αὐτοῦ. Καὶ ὁ στρατὸς πᾶς ἀσυντάκτως καὶ μετὰ βίας φεύγειν ἄρρησαν ὑπὸ τινος μὴ διωκόμενοι. Καὶ ἐν τῷ φεύγειν διὰ τὸ σκότος ὑπ' ἀλλήλων κατεπατήθησαν, καὶ πολλοὶ 20 τινες ἀναμέσον ἐτρώθησαν· καὶ ἐν τοῖς ὀρύγμασι τοῦ πολυχνίου μέρος φθάσαντες ἀσυντάκτως κατεγκρεμίζοντο· ἄλλοι δὲ ἐν τῷ αἰγιαλῷ φθάσαντες, πολλοὶ ἀπεπνίγησαν διὰ τὸ ἐμβάν πληθὸς ἐπὶ τοῖς ἀκατίοις. Οἱ δὲ σκοποὶ τοῦ Ὁρχάνου, ὡσεὶ τριακόσιοι ἔφιπποι στρατιῶται ὄντες, τὴν ἀσύντακτον φυγὴν καὶ θύρῃον ὀρῶντες, μετὰ φονῶν μόνον αὐτοὺς ἐδίωχον· καὶ ἐγκρατεῖς πάσης τῆς σκηνῆς τῆς βασιλικῆς καὶ πάσης παρασκευῆς καὶ ἵππων βασιλικῶν καὶ ἐφεστρίδων πολυτίμων παρ' ἐλπίδα κύριοι γέγοναν· καὶ 25 νίκην μεγάλην χωρὶς πολέμου ἐκέρδησαν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐν τῷ πολυχνίῳ ἐκείνῳ προσμείνας ἡμέρας τρεῖς, μετὰ λύπης μεγάλης καὶ δακρῶν ἀπαραμυθῆται τὴν τῶν Ῥωμαίων δυστυχίαν κλαίων ἐπὶ τὴν Κωνσταντίνου ἐπανέστρεψε. Καὶ ὁ ἀμηνρᾶς μετ' ὀλίγας ἡμέρας | ἐγκρατῆς καὶ τῆς πόλεως Νικαίας γέγονε. 38 b

VIII. Τοῦ δὲ φθινοπώρου ἱσταμένου συλλεξάμενος ὄσας ἂν ἦσαν τριήρεις Ῥω- 30 μαίους κατὰ Μαρτίνου τοῦ τὴν Χίον ἐπιτροπεύοντος τὸν πλοῦν ποιησάμενος, τὴν τε νῆσον κατέσχε ξὺν οὐδενὶ κόπῳ καὶ πόνῳ καὶ αὐτὸν τὸν Μαρτίνον χειρωσάμενος, δεσμότην τοῖς Βυζαντιοῖς παρέπεμψεν. Εἶτα κατὰ τῶν Φωκαίων Λατίνων πλεύσας ὑποτελεῖς τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐποίησε καὶ ἐνέχυρον τοὺς αὐτῶν υἱοὺς τῷ βασιλεῖ ἔδωσαν.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦδε τοῦ αυτοκράτορος καὶ ἡ Νικομήδεια, τῶν Βιθυνῶν 35 μητρόπολις, ἐάλω ὑπὸ τοῦ Ὁρχάνου, τῷ πολλῷ λιμῷ καταπονηθεῖσα.

Ὁ δὲ βασιλεὺς στρατεύει κατὰ τῶν Ἀκαρνῶν καὶ Αἰτωλῶν καὶ Ἡπειρίων καὶ Ἰλλυρίων καὶ αὐτοὺς ἐδούλωσε· καὶ τινα φρούρια, τὰ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ἔλαβεν.

5 ἕαρος p: ἄερος AB || 8 post ὀρῶν add. καὶ p: om. AB | post βοηθῆσαι add. βουλόμενος p: om. AB || 9 οὖν AB: del. p || 13 post τὸ add. τὸ p: om. AB || 14 Φιλοκρινῆς AB: Φιλοκρήνης p || 15 ὄν p: ὢν AB | οἶδα p: οἶδον AB | πῶς transp. post. ἁμαρτιῶν AB || 17 post ἀσυντάκτως add. punctisque del. αὐτῶν B: om. A || 2 ἔπι AB: ἐν p || 24 ἐλπίδα p: ἐλπίδων AB || 26 τῶν B: om. A || 29 ὄσας AB: ὄσαι p || 33 τοὺς αὐτῶν υἱοὺς p: τοῖς αὐτῶν υἱοῖς AB || 37 καὶ B: om. A | αὐτοὺς p: αὐτῷ AB.

Constantin însă, prinzîndu-l, l-a aruncat într-o închisoare întunecoasă. Și marelui lo-
gofăt Metohitul, care a înnoit și a adăugat odinioară mănăstirea Dătătorului de viață,
numită „Din țarină“¹, i-a confiscat toate proprietățile și lucrurile și banii. Mai pe urmă,
împăratul fiind bun la inimă, iarăși a avut de toți toată grija.

Nu începuse încă primăvara și, adunînd armata bizantină, a trecut contra lui 5
Orchan, sultanul Bitiniei, și văzînd capitala Bitiniei, orașul Niceea, împresurată
cu îndoit război și ajunsă la mare primejdie, a pornit ca s-o ajute; dar planul bizanti-
nilor a dat greș din următoarea pricină. Venind împăratul și întîlnindu-se cu dușmanii
și trăgînd cu arcurile și încăierîndu-se, armata bizantinilor de la ora șase din zi² pînă 10
seara s-a împotrivit vitejește agarienilor; și turcii aproape începeau să se clatine puțin
și teamă îl apucase pe sultan. Dar lupta încetînd din cauza întunericului nopții care se
apropia, împăratul fusese ușor rănit la picior de o săgeată, și voind să intre în orașelul
Filocrine din apropiere să-și vadă de rana de la picior, nu știu cum, din greșeală, s-a șop- 15
tit puțin în armată, fără să se știe pricina, că acesta fuge de frică. Și întreaga armată
fără nici o ordine și în grabă s-a pornit să fugă, fără să fie urmăriți de nimeni. Și în fugă
din cauza întunericului nopții se călcau unii pe alții și destul de mulți dintre ei au fost
răniți și o parte, ajungînd în dezordine la șanțurile orașelului, s-au rostogolit în jos,
iar alții, ajungînd la marginea mării, mulți s-au înecat, deoarece se urcau prea mulți 20
în caice. Isoadele lui Orchan însă, ca la trei sute de ostași călări, văzînd fuga și învâl-
mășala dezordonată, numai cu răcnete îi goneau și întreaga tabără împărătească au
cucerit-o și au pus mîna, fără să se aștepte, pe toate bagajele și caii împărătești și harna-
șamentul de mult preț și au cîștigat mare biruință fără nici o luptă. Iar împăratul a 25
mai rămas trei zile în acel orașel, deplîngînd cu mare durere și lacrimi nemîngîiate
nenorocirea bizantinilor, și apoi s-a întors la Constantinopol. Și după puține zile,
sultanul a cucerit Niceea.

VIII. La sosirea toamnei, strîngînd cîte trirame aveau bizantinii, a pornit cu flota
contra lui Martin, care deținea Chios, și a ocupat fără nici o greutate și osteneală insula 30
și pe însuși Martin, prinzîndu-l, l-a trimis legat la Bizanț. Apoi a plecat cu flota asupra
latinilor din Foceea și i-a făcut tributari împărăției sale; și ei au dat împăratului
ostatici pe feciorii lor.

Sub domnia acestui împărat a fost cucerită de Orchan și Nicomedia, mitropolia
bitinienilor, strîmtoarăta fiind de multă foamete. 35

Iar împăratul pornește cu război contra acarnenilor și etolilor și epiroților și
ilirilor și i-a supus; și a luat cîteva cetăți de sub mîna bulgarilor.

¹ Actuala Kharie-giami din colțul de nord-vest al Istanbulului de azi; vezi
D u c a s, *Istoia tu co-bizantină*, ed. V. Grecu, p. 339, nota la XXXVIII, 10.

² Ora șase din zi de atunci este ora 12 de acum.

Ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ ἐγεννήθη ἐν τῇ πόλει Κωνσταντίνου παιδίον συμφυῆς μὲν ἀπὸ ποδῶν ἄχρις ὀμφαλοῦ, τὰ δὲ ἐξῆς διαιρούμενον, ὤμους καὶ στέρνα καὶ ράχιν, καὶ δύο μὲν ἔχον κεφαλὰς, χεῖρας δὲ τέσσαρας· καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐξεπεπνεύκει. |

Ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἦλθε καὶ ἐκ τῆς Ἰταλίας εἰς Κωνσταντινούπολιν μοναχός 39 b
5 τις Καλαβρός, τοῦνομα Βαρλαάμ, ὃς μέγας καὶ πολλὸς ἐδόκει εἶναι αὐτὸν ἐν τῷ λέ-
γειν καὶ διαλέγεσθαι, περὶ ᾧ οἱ Λατίνοι καινοτομοῦσιν, καὶ τὸ φῶς τὸ ἐν Θαβερῶ λέ-
γων εἶναι κτιστόν. Ὄθεν καὶ εἰς διάλεξίν τινα ἐκάλει καὶ ὁ βασιλεὺς προστάξας τὸν
κῦρ Γρηγόριον τὸν Παλαμᾶν, τὸν τότε τὸν τῆς Θεσσαλονίκης θρόνον περιέποντα,
ἵνα μετὰ τοῦ Καλαβροῦ διαλεχθῆ. Καὶ πολλὰς διαλέξεις ἀναμέσον αὐτῶν ποιήσαντες
10 τὰς πιθανολογίας καὶ φληναφίας τοῦ Καλαβροῦ Βαρλαάμ ὡς ἰστόν ἀράχνης ὁ Παλαμᾶς
ἐξετίναξε. Καὶ τοῦ Χρυσολωρᾶ Ἰωάννου τὰ ὅμοια δοξάζοντος καὶ δεινοῦ ἐν τῷ λέγειν
καὶ διαλέγεσθαι καὶ αὐτοῦ ὄντος, τὰ ὅμοια ἔπαθεν.

Οὗτος δὲ ὁ βασιλεὺς ἐκ τῆς δεσποίνης Εἰρήνης τῆς ἐξ Ἀλαμανῶν ἄπαις ὦν,
ἀποθανούσης δὲ αὐτῆς, δευτέραν γυναῖκα ἔλαβεν, Ἄνναν τοῦνομα, μεθ' ἧς ἐγέννησε
15 θυγατέρας μὲν δύο, ὧν τὴν πρωτότοκον τῶν Μυσῶν ἀρχηγοῦ υἱῷ εἰς γυναῖκα ἔδωκε
καὶ εἰρήνην μεγάλην ἀναμεταξὺ Μυσῶν καὶ Ῥωμαίων γέγονε. Τὴν ἐτέραν ὕστερον ὁ
ἀμηρᾶς Ὁρχᾶνης εἰς γυναῖκα ἔλαβεν ἄρρεν μὲν ἐν τῷ βασιλεῖ, κῦρ Ἰωάννης ἐγεννή-
θη. Ἐν δὲ τῷ καιρῷ τῆς τελευτῆς αὐτοῦ τὸν βασιλεῖαν Ἰωάννην, τὸν υἱὸν αὐτοῦ, θεωρῶν
ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ ὄντα καὶ μὴ τὴν βασιλείαν διοικεῖν εἶναι ἐπιτήδειον, εἶασεν ἐπίτρο-
20 πον | αὐτοῦ τὸν μέγαν δομέστικον Ἰωάννην τὸν Καντακουζηνὸν καὶ οἰκονόμον τῆς βα- 40 b
σιλείας, ὃς καὶ ἐπὶ πολλὰ δυνάμενος ἦν τότε ἐγγὺς τοῦ βασιλέως, ἀρχὴ καιροῦ ἡλι-
κίας τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου, καὶ τῇ θυγατρὶ αὐτοῦ προστάξας συζευχθῆναι τὸν παῖδα.

Ἐπῆρχε δὲ οὗτος ὁ βασιλεὺς χαρίεις τῷ εἶδει καὶ τῇ γνώμῃ φιλόνητος, τῷ
ἦθει ἰσάροσ, συμπαθῆς τοῖς πᾶσιν· ἐμίσει γὰρ περὶ αὐτὸν πλῆθος ἀνθρώπων ὄραν, ἡ-
25 γάπα δὲ πλείστα τὰ κυνήγια· διὸ καὶ ἔτρεφε κύνας πλέον τῶν χιλίων καὶ τετρακοσίων·
ὄρνεα δὲ ἦτοι ἰέρακας πλέον τῶν χιλίων καὶ τοὺς αὐτὰ ἐπιμελοῦντας ἐγγὺς τοσοῦτους
εἶχεν. Ἐτεθνήκει δὲ κατὰ τὸ ζῶμθ-φ ἔτει· ὁ δὲ τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἅπας χρόνος πέντε
καὶ τεσσαράκοντα ἔτη ἐτόγχανεν, ἐξ ὧν ἐβασίλευσεν ἔτη εἰκοσιν.

30 Πῶς ἐβασίλευσεν ὁ Καντακουζηνός καὶ ἡ βασιλεία ἐπὶ τὰς
χεῖρας αὐτοῦ ἦλθεν;

IX. Ἦδη δὲ ἀποθανόντος τοῦ βασιλέως ὁ Καντακουζηνὸς τὴν βασιλείαν καὶ
πᾶσαν τὴν διοίκησιν καὶ ἐξουσίαν ἀναζωσάμενος, εὐθὺς βασιλεὺς ἀνηγορεύθη καὶ τὴν
γυναῖκα αὐτοῦ δεσποῖναν ἔστειψε καὶ τῷ πρώτῳ υἱῷ αὐτοῦ ἐρυθροῦ πεδίλου μετέδωκε·
τὸν δὲ ἕτερον δεσπότην ἐν τῇ Σπάρτῃ ἐποίησε, βουλόμενος δὲ πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ
35 ἀρχὴν ὑφ' ἑαυτῷ καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ κληρὸν ποιῆσαι. Περὶ δὲ τοῦ βασιλέως Ἰωάν- 41 b

5 αὐτὸν AB : *del.* p || 7 τινὰ AB : πάντας p || 15 τῶν AB : τῷ τοῦ p || 17 *ante* κῦρ
add. ὁ p : *om.* AB | 17—18 ἐγεννήθη A : *om.* B || 20 Καντακουζηνὸν p : Κατακουζηνὸν
AB | 21 ἐπὶ AB : *del.* p || 24 ἐμίσει p : ἐμίσα AB || 25 ἔτρεφε b : ἐθρεφε AB p | τῶν B : ἡ
A || 27 θ-φ ἔτει AB : θ' ἔτος p || 28 ἐτόγχανεν AB : ἐτόγχανε p | εἰκοσιν B : εἰκοσι A ||
29 *et* 31 Καντακουζηνός p : Κατακουζηνός AB || 33 ἔστειψε B : ἔστειπεν A || 34 δὲ AB :
del. p | *ante* πᾶσαν *add.* ἵνα p : *om.* AB || 35 ποιῆσαι b : ποιῆση AB.

În timpul acesta, la Constantinopol s-a născut un copil de la picioare pînă la buric crescut la un loc, mai departe însă despărțit la umeri, piept și spinare, și avea două capete și patru mîini, și după puține zile a murit.

În vremea aceea a venit și din Italia la Constantinopol un călugăr din Calabria cu numele Varlaam, care se credea tare iscusit la cuvîntări și dispute în privința schimbărilor ce le făceau latinii în credința creștină și spunea că lumina ce s-a arătat pe Muntele Taborului este creată. De aceea provoca și la o dispută și împăratul a dispus ca chir Grigore Palamas, care atunci ocupa tronul mitropolitan al Salonicului, să stea la dispută cu calabrezul. Și ținînd multe dispute între ei, Palamas a spulberat încercările de a convinge și vorbăriile goale ale lui Varlaam din Calabria ca o pînză de păianjen. Și Ioan Chrysoloras, care avea o credință la fel și care era și dînsul strașnic la cuvînt și dispută, a pățit-o tot așa.

Împăratul acesta n-a avut copii de la doamna Irina din Alamania, aceasta însă murind, a luat o a doua soție, cu numele Ana, cu care a avut două fete; și pe cea dintîi a dat-o după feciorul domnitorului misilor [bulgarilor] și a fost pace trainică între misi și bizantini. Pe cealaltă a luat-o mai pe urmă sultanul Orchan ¹ de femeie. Băiat a avut împăratul unul, pe chir Ioan. În clipa morții sale, văzînd pe fiul său împăratul Ioan că, fiind tînăr de ani, nu este în măsură să administreze împărăția, i-a pus episcop pe marele domestic ² Ioan Cantacuzino și l-a făcut gospodar al împărăției; acesta era atunci cu mare putere pe lîngă împărat și l-a lăsat episcop pînă ce fiul său Ioan va veni la vîrstă și a dispus ca băiatul să fie căsătorit cu fiica aceluia.

Și era acest împărat plăcut la înfățișare și iubit de oameni în gîndul său, vesel de obicei și iubit de toți, nu-i plăcea să vadă în jurul său mulțime de oameni; îi plăcea însă mult să umble la vînătoare, de aceea și ținea cîini mai mulți de o mie patru sute, iar șoimi de vînătoare mai mult de o mie și tot pe atîția oameni care să aibă grijă de aceste animale. A murit în anul 6849; iar viața lui întregă a fost de patruzeci și cinci de ani, din care a domnit douăzeci ³.

Cum a domnit Cantacuzino și împărăția a ajuns în mîinile lui

30

IX. După moartea împăratului, Cantacuzino, luînd în seamă împărăția și toată administrația și puterea, de îndată s-a proclamat împărat și pe soția sa a încoronat-o împărăteasă și primului său fecior i-a dat să poarte încălțăminte roșie; iar pe celălalt fecior l-a făcut despot în Sparta și voia toată puterea și domnia să o aducă în mîna sa și a feciorilor săi. Cît despre împăratul Ioan, ginerele său, nici nu-i păsa. Cînd Ioan a

35

¹ Tatăl său Mihail al IX-lea Paleologul a dat o fată după țarul bulgarilor, iar Ioan VI Cantacuzino după Orchan, Andronic al III-lea Paleologul însă nu.

² Un înalt mare dregător bizantin în epoca Paleologilor.

³ De fapt 13 ani, 1328—1341, dar e adevărat că s-a răscolat din 1321.

νου τοῦ καὶ γαμβροῦ αὐτοῦ οὐκέτι αὐτῷ ἔμελεν. Ἄνδρυνθεις οὖν τῇ ἡλικίᾳ ὁ Ἰωάννης ἀπῆτει τὴν βασιλείαν λαβεῖν ὡς γνήσιος διάδοχος καὶ κληρονόμος ἐκ τῶν τοῦ πενθεροῦ χειρῶν. Ἐκεῖνος μὲν οὐκ ἐβούλετο, ἀλλ' ἑαυτῷ καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ θέλων κληρον ποιῆσαι, πολλαὶ μάχαι καὶ πόλεμοι ἐμφύλιοι ἀναμεταξὺ τοιούτων διαφορῶν ἐγένοντο καὶ κάκως καὶ φθορὰ μεγάλη καὶ οὐαὶ καὶ κλαυθμοὶ εἰς τὸ ὑπήκοον τὸ ταλαίπωρον. Καὶ ὁ Ὀρχάνης τότε ἀδειαν τελείαν καὶ εὐκαιρίαν δραξάμενος, τὰ ἐναπομείναντα ὑποτελῆ Ῥωμαίων ἐν τῇ Βιθυνίᾳ ὑφ' ἑαυτὸν ἐποιήσατο καὶ αὐθις τὴν τῆς Θράκης Χερῶν ἡγεσίαν περάσας πολίχνια τινα καὶ φρούρια ἔλαβε.

Καὶ τινες μὲν τῶν ἐνδόξων καὶ εὐγενῶν καὶ τοῦ δήμου τὸν Παλαιολόγον ὡς 10 διάδοχον γνήσιον καὶ κληρονόμον τῆς ἀρχῆς βασιλέα ἤθελον βοηθοῦντες καὶ συμπονοῦντες αὐτῷ. Τινὲς δὲ πάλιν τὰ ἐναντία φρονοῦντες ἔλεγον· τὰ ὅσα ὁ Μιχαὴλ ὁ βασιλεὺς ὁ πρόπαππος αὐτοῦ ἐποίησε τῷ Ἰωάννῃ τῷ Λασκάρει, τυφλώσας αὐτὸν καὶ τὴν βασιλείαν λαβών, καὶ αὐτὸς ὁ ἔγγονος αὐτοῦ τὰ νῦν ὑπὸ ἑτέρων ἀναποδίδεται. Καὶ τῷ μέτρῳ ᾧ ἐμέτρησαν οἱ πρὸ αὐτοῦ καὶ τὴν βασιλείαν ἔλαβον, καὶ οὗτος τὰ νῦν 15 ἀντιμετρηθήσεται. Καὶ ὁ Παλαιολόγος ἀπορηθεὶς καὶ εἰς ἀπόγνωσιν ἔλθων καὶ οὐκ ἔχων τι ἕτερον πράξει πρὸς τὸν Τούρκον ἀμυρᾶν Ὀρχάνην διέδραμεν βοήθειαν αἰτῶν, ἵνα τῆς βασιλείας τῆς πατρικῆς ἐγκρατῆς γένηται, καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ εἰς γυναικα ἔδωκε τῷ Ὀρχάνῃ. Καὶ αὐτὸς μετὰ χαρᾶς τὴν αἴτησιν δεξάμενος, καὶ μάλιστα διὰ τὴν συγγένειαν, καὶ τὰ φρούρια, ἃ ἐν τῇ Θράκῃ διερχόμενος ἔλαβεν, αὐθις τῷ 20 βασιλεῖ Ἰωάννῃ, τῷ ἑαυτοῦ γυναικαδέλφῳ ἐχαρίσατο, καὶ χεῖρα δώσας αὐτῷ, οἷαν ἐβούλετο. Καὶ ἐν τῇ πόλει περάσας τὸν Καντακουζηνὸν καὶ πένθερον ἐκ τῆς βασιλείας ἐξέωσε καὶ ἐγκρατῆς πάσης τῆς πατρικῆς ἀρχῆς ἐγένετο. Ὁ δὲ Καντακουζηνὸς ὡς φυγὰς ἐν τῇ Σερβίᾳ πρὸς τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ τὸν ταύτης κρατοῦντα ἔλθων, τὰ διατριβάς ἐποιεῖτο, ἡσυχάζων διὰ τὸν φόβον τοῦ Ὀρχάνου· καὶ ἐξῆτει πάντοτε καιρὸν 25 ἐπιτήδειον, ἵνα, εἰ δυνατόν, πάλιν δοκιμάσῃ καὶ τὴν βασιλείαν ὑφ' ἑαυτὸν ποιήσῃ ἔλθειν. Ἀκούσας δὲ τὸν τοῦ Ὀρχάνου θάνατον καὶ πῶς ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀμουράτης τὴν ἀρχὴν διεδέξατο, στρατὸν οἰκονομήσας ἐκ τε τῆς Σερβίας καὶ Βουλγαρίας, ἵνα πάλιν κατὰ τοῦ γαμβροῦ καὶ βασιλέως Ἰωάννου ἔλθῃ· ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης ταῦτα μαθὼν ἔστειλε πρέσβυν πρὸς τὸν πενθερὸν μετ' ἐπιστολῆς περιεχούσης οὕτως.

30 Ἐπιστολὴ Ἰωάννου τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν Καντακουζηνὸν
τὸν πενθερὸν αὐτοῦ

X. Ἐγὼ μὲν πολλάκις καὶ τὰ νῦν συλλογίζομενος, ἐθαύμασα πῶς ἡ συνείδησις καὶ ἡ διάκρισις καὶ τὸ γῆρας οὐκ ἐλέγχει σε, ἵνα κατὰ νοῦν ἐνθυμηθῆς τὸν θάνατον 43 ὅ καὶ τὴν κρίσιν τοῦ ἀπροσωπολήπτου ἐκείνου κριτοῦ, ἐν ἧ μέλλομεν πάντες γυμνοὶ καὶ

1 αὐτῷ B : ἑαυτῷ A || 3 οὐκ ἐβούλετο p : *lac.* AB || 5—6 τὸ ταλαίπωρον p : τῶν ταλαίπωρων AB || 7—8 τὴν τῆς Θράκης Χερῶν ἡγεσίαν A : *supra lin.* B : ἐν τῇ Θράκῃ πρὸς τὴν Χερῶν ἡγεσίαν *punctis del.* B || 12 Λασκάρει p : Λάσκαρει AB || 14 τῷ μέτρῳ ᾧ p : τὸ μέτρον ὃ AB || 18 ἔδωκε p : δῶσαι AB || 19 *post* διερχόμενος *add. punctisque del.* ἦτοι περάσας B : *om.* A || 20 *post* ἐχαρίσατο *add. punctisque del.* αὐτὰ B : *om.* A || 21 *post* πενθερὸν *add.* αὐτοῦ p : *om.* AB || 21 *et* 22 Καντακουζηνὸν (-ός) p : Κατακουζηνὸν (ός) AB || 25 δοκιμάσῃ p : δοκιμάσαι AB || 28 βασιλεὺς B : *om.* A || 30 Κατακουζηνὸν AB || 32 καὶ τὰ νῦν A : κατὰ νοῦν B || 33 ἐλέγχει σε A *mg.* ἐλέχισεν AB.

ajuns la vârsta bărbăției, cerea să i-a din mîinile socrului său împărăția ca urmaș și moștenitor de drept. Dar acela nu voia, ci dorea să rămînă în mîinile sale și ale feciorilor săi, și în cursul unor astfel de neînțelegeri s-au iscat multe lupte și războaie civile și pagube și stricăciuni mari, și vaiete și plînsese au cuprins poporul nenorocit. Și atunci Orchan, apucînd prilej binevenit, a subjugat în deplină voie ce a mai rămas din Bitinia în mîinile bizantinilor; și, trecînd iarăși în Chersonesul tracic, a luat cîteva orașele și cetăți. 5

Și unii din cei de vază și dintre reprezentanții poporului îl doreau pe Paleologul de împărat, ca un urmaș și moștenitor de drept al domniei, sîndu-i în ajutor și ostendindu-se împreună. Alții însă, dimpotrivă, avînd gînduri potrivnice, spuneau cîte 'a făcut împăratul Mihail, străbunul lui, lui Ioan Lascaris, luîndu-i vederea și împărăția, și el strănepotul¹ lui primește aceeași răsplată de la alții; și măsura cu care au măsurat înaintașii lui și au luat împărăția, cu aceea i se măsoară acum acestuia. Și Paleologul, neștiind încotro s-o apuce și ajungînd la deznădejde și neavînd alta ce face, aleargă la sultanul turc Orchan, cerînd ajutor, pentru ca să dobîndească împărăția părintească; și i-a dat lui Orchan pe soră-sa de femeie². Și acela cu bucurie i-a împlinit cererea; și mai ales din cauza rudeniei i-a dat înapoi împăratului Ioan, cumnatul său, cetățile pe care le-a luat, invadînd Tracia, și i-a mai dat armată cîtă voia. Și trecînd în capitală, l-a scos din împărăție pe socrul său Cantacuzino și s-a făcut stăpîn pe toată domnia părintească. Iar Cantacuzino, venind fugăr în Serbia la ginerele său, domnitorul acesteia, șade liniștit de frica lui Orchan; și mereu căuta prilej potrivit ca să încerce iarăși, de s-ar putea, să facă împărăția să vină în mîna lui. Și auzînd că Orchan a murit³ și că Amurat a urmat la domnie, și-a făcut rost de armată din Serbia și Bulgaria, ca să vină iarăși contra ginerelei său, împăratul Ioan, dar împăratul Ioan, auzînd aceasta, a trimis sol la socrul său cu o scrisoare avînd următorul cuprins. 10 20 25

Scrisoarea împăratului Ioan către socrul său Cantacuzino

30

X. Eu deseori frămîntînd în gîndul meu starea de lucruri de acum, m-am minunat cum conștiința, judecata și bătrînețele nu-ți fac muștrări, ca să te gîndești la moarte și să-ți aduci aminte de județul celui judecător nepărtinitor la care toți avem să ne

¹ De fapt răstrănepotul.

² E inexact; Cantacuzino și-a dat pe fiică-sa Teodora după Orchan și cu ajutorul lui s-a urcat pe tron în 1347, iar Ioan al V-lea Paleologul și-a dat pe soră-sa Maria după Francisco Gattilusio, care l-a ajutat să-și redobîndească tronul în 1354 și care a mai primit drept răsplată insula Lesbos, unde dinastia Gattilusio-Paleolog a domnit pînă în anul 1462, cînd Mahomed al II-lea a cucerit insula. Vezi D u c a s. După N i c h i f o r G r e g o r a s, p. 36, 7 și 13—15 (III 504, 19—20; 507, 2.2—509, 10 ed. Bonn) un fecior Chalil de-al lui Orchan a luat o fată de a lui Ioan al V-lea Paleologul.

³ În 1362, cînd Cantacuzino era acum călugăr la Athos, unde mînăstirea Vato-pedi păstrează pînă azi mari foliante scrise caligrafic de învățatul împărat.

τετραηλισμένοι παρίστασθαι, και κατά τὰς πράξεις και ἔργα αὐτοῦ ἕκαστος τὴν ἀν-
 τάμειψιν λήψεται. Ἔδει γάρ σε ὡς συντετὸν και πρακτικὸν και τὰς Γραφὰς καλῶς εἰ-
 δότα και εἰς πάντα ἐπιτήδειον, ὡς σὺ λέγεις και μεγαλαυχεῖς και ἐπαίρεσαι, ἵνα εἰς
 5 αἰσθησιν ἔλθῃς τοσοῦτον καιρὸν τι ἂν εἴῃ τὸ παρ' ἐμοῦ αἰτεῖς, και τι τὸ σὸν δίκαιον
 νομίμως και κανονικῶς κατά τὰξιν Ῥωμαίων και συνήθειάν ἐστι. Και οὐκ ἀρκέσθῃς
 ἕως τοῦ νῦν τοσαῦτα σκάνδαλα και τοσοῦτους ἐμφυλίους πολέμους και φόνους και
 αἱματοχυσίας και ἀνδραποδισμοὺς τῶν ὁμοφύλων και Χριστιανῶν ἡμῶν ἀδελφῶν και
 τοσοῦτην φθοράν και κακὸν εἰς πᾶν τὸ ὑπήκοον; Ἔασον, ἕασον διὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς
 10 τοῦ παναγάθου Θεοῦ, ἵνα ἄνεσιν λάβωσι και ἀνάπαυσιν μικρὰν τῶν κακῶν και ῥδυνῶν
 οἱ ταπεινοὶ και ἔλεεινοὶ και δυστυχεῖς Χριστιανοί. Ἐν μὲν Ἀσία, ὡς οἶδας, τὸ μέ-
 γιστον κακὸν και θηρίον, ἢ τοῦ Ὀθμάνου γονὴ τοὺς πάντας διέφθειρε και ἀπάλεσε
 και ἠφάνισε· τοὺς δὲ φυγόντας ἐκ τῶν ἐκεῖθεν χειμῶνων και συμφορῶν και ἄμφω τοὺς
 ἐναπομεινάντας ἐνταῦθα και ἀναψυχὴν ἀφήσωμεν ἵνα λαβῶσι. Και ἐὰν περὶ τὰ ξῆνη
 15 τὰ μὴ νόμον ἔχοντα ὁ θεῖος Δαβὶδ παρακαλῶν φησὶν, ἵνα διασκορπισθῶσι τὰ τοὺς πολέ-
 μους θέλοντα, πόσον | μᾶλλον κρίμα ἔξομεν ἡμεῖς, οὐς ὁ Χριστὸς και Θεὸς ἡμῶν δι' 44 b
 ἄφατον ἔλεος αὐτοῦ τῷ οἰκείῳ αἵματι ἐξηγόρασε και νόμον και ἐντολὰς ἐχαρίσατο ἡ-
 μῖν, τὴν τε εἰρήνην και ἀγάπην ἐνομοθέτησε σημεῖον πρῶτον και κεφάλαιον τοῖς αὐ-
 τοῦ μαθηταῖς 'θέλω εἶναι' ἔφησεν. Οἶδας γὰρ καλῶς και τοῦτο, και τοῖς πᾶσι φανερόν
 ἐστι, ὡς ὁ ἐμὸς ἀειμνηστος πατὴρ και βασιλεὺς ἐκ μικροῦ ὄντα σε εἰς μέγα ἀξίωμα και
 20 ὀφφίκιον ἀνεβίβασε και ἕως και βασιλείας ὄνομα ἐν τῷ θανάτῳ αὐτοῦ ἤξιώσῃ σε. Ἐν-
 θυμήθητι καλῶς τὴν ἀγάπην και τὴν διάθεσιν πνευματικὴν, ἣν εἶχε πρὸς σέ. Και ἐμὲ
 τὸν ταλαίπωρον και δυστυχῆ εἰς χεῖρας σου ἐπαρέδωκε, και τὴν συγγένειαν προστά-
 ξας, ὥστε και ἐν ὑστέραις ὥραις τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἀνά ἡμῶν και ὑμῶν γενέσθαι ὥρισε,
 και τὴν πᾶσαν ἐξουσίαν τοῦ διοικεῖν και ποιμαίνειν και ἐμὲ και τὴν βασιλείαν Ῥω-
 25 μαίων εἰς χεῖρας σου ἐνεμίσεισε. Σὺ μὲν οὐχ ὡς ποιμὴν ἀληθινὸς εἰς ἅπαντα ἐποίη-
 σας και οὐ παύεσαι ποιεῖν, ἀλλ' ὡς ἀντικρυς λύκος και ληστής και κλέπτης, και κα-
 τὰ πᾶσαν ἀνάγκην, εἰ δυνατόν, θέλεις και βούλεσαι, ἵνα ἐμὲ τὸν κληρονόμον τῆς ἀρχῆς
 και διάδοχον και τεσσάρων βασιλέων ἀπόγονον τῆς βασιλείας γυμνώσης και ιδιωτεύ-
 σης και σὲ τὸν ἰδιώτην ὄντα βασιλέα ποιήσης. Ἐγὼ δὲ τῇ ἀμάχῳ δυνάμει τὴν ἀδι-
 30 κίαν, ἣν ἐποίησας εἰς ἐμὲ και ποιεῖς, και τὸν τὰ πάντα τὰ σκάνδαλα ποιοῦντα και
 ἀρχὴν τούτων ὄντα ἀνατίθημι και τὸ εὐθὲς ἐνώπιον κυρίου γενήσεται.

Πῶς ὁ Καντακουζηνὸς ἔλαβε τὴν ἐπιστολήν;

XI. Λαβὼν δὲ τὴν ἐπιστολήν ὁ Καντακουζηνὸς και τὰ γεγραμμένα ἰδὼν, τὴν συ-
 νεῖδησιν οὐκ ἐκάμθη και τὴν καρδίαν οὐ ἐμαλάχη, ἀλλὰ τὴν παρασκενὴν και τὸ
 35 ἔργον τοῦ πολέμου πάντοτε ἠτοίμαζεν ἐλπίζων ἵνα και βοήθειαν ἐξῆ παρά τοῦ ἀμηνᾶ.

4 παρ' p : ὑπὲρ AB || 5 συνήθειαν b : συνήθεια AB || 6 τοσοῦτους ἐμφυλίους πολέ-
 μους και AB : om. p || 8 τοσοῦτην AB : τοσαύτην p || 9 παναγάθου B : om. A ||
 13 και, AB : del. p | ἵνα p : om. AB || 18 θέλω A : θέλων B p || 19 ὡς p : και AB |
 ὄντα AB p : del. Char. || 23 ὑστέραις ὥραις p : ὑστέροις ὥρας AB || 27 θέλεις —
 τὸν B : om. A || 28—29 γυμνώσης και ιδιωτεύσης p : γυμνώσαικαι ιδιωτεύσαι AB || 29 ποιή-
 ση B : πάσης A || 30 ante τὸν add. σὲ p : om. AB || 32 et 33 Κατακουζηνὸς AB || 33 τὴν
 ἐπιστολήν A : τὰ γεγραμμένα B | και τὰ γεγραμμένα A : om. B | ἰδὼν p : εἰδὼς A :
 om. B || 34 τὴν καρδίαν B : τῇ καρδίᾳ A || 35 βοήθειαν p : βοηθείας AB | παρά p :
 ὑπὸ B : om. A.

înfățișăm gol și cu grumazul plecat și fiecare își va lua răsplata după faptele și lucrările
 lui. Căci trebuie ca tu, ca om cu minte și cu experiență și bun cunoscător al sfintelor
 scripturi și iscusit la toate, cum tu o spui și te lauzi în gura mare și te fălești, să fi băgat
 de seamă într-atîta timp ce ar putea să fie ceea ce ceri de la mine și care este dreptul
 tău după lege și pravilă în rînduiala și obiceiul bizantinilor. Și nu-ți este de ajuns
 pînă acum atîta zîzanie și atîtea războaie lăuntrice și omor și vărsare de sînge și robire
 între frați de-ai noștri creștini de același neam și atîta pierzare și nenorocire asupra întregului
 popor?! Incetează pentru îndurarea preabunului Dumnezeu, încetează, ca nepu-
 tincioșii și vrednicii de milă și nenorociții creștini să aștepte puțină alinare și odihnă
 de atîtea rele și dureri. În Asia, cum știi, fiara cea mai mare și mai rea, semînția lui
 Otman pe toți i-a nenorocit și i-a prăpădit și i-a nimicit, și amînducă părțile, și pe cei
 care au fugit de furtunile și nenorocirile de acolo și pe cei care au rămas aici, să-i lăsăm
 să mai răsufle. Și dacă despre neamurile păgîne care n-au lege dumnezeiescul David în
 rugăciune spune: „Risipite să fie neamurile care doresc războaie“, cu cîtă osîndă mai
 mare vom avea noi, pe care Hristos dumnezeul nostru pentru mila lui negrăită ne-a
 răscumpărat cu însuși sîngele lui și ne-a dat legi și porunci și printr-un cuvînt de ordine
 ne-a hotărît pacea și iubirea și drept lucru principal a spus ucenicilor lui „doresc pace
 să fie“. Și lii doar bine, și aceasta și e lucru știut de toți, că neuitatul meu părinte împă-
 ratul te-a ridicat din mic, fiind la mare demnitate și funcție, și la moartea lui te-a învred-
 nicit pînă și de nume împărătesc. Îți aduci bine aminte de iubirea și atitudinea lui
 sufletească față de tine. Și pe mine, neputinciosul și nenorocitul, m-a predat în mîi-
 nile tale și, dispunînd, cum a hotărît și în cele din urmă clipe ale vieții lui, ca între
 mine și tine să se facă înrudire, a încredințat în mîinile tale toată puterea, să mă
 conduci și să mă păstorești și pe mine și împărăția bizantinilor. Tu însă în toate
 n-ai făcut ca un păstor adevărat și nu contenești să faci, ci dimpotrivă ca un lup și til-
 har și hoț și vrei și dorești neapărat și numaidecît, de-i cu puțință, ca pe mine,
 moștenitorul domniei și urmașul coborîtor din patru împărați, să mă scoți din domnie
 și să mă prefaci în om particular, iar pe tine, care ești om particular, să te faci împărat.
 Dar cu nedreptatea care mi-ai făcut-o și mi-o faci, și pe acela care pricinuiеști toate
 certurile și este inițiatorul acestora, îl las în seama puterii celei nebiruite și dreptatea
 se va face în fața domnului Dumnezeu.

Cum a primit Cantacuzino scrisoarea ?

XI. Cantacuzino, primind scrisoarea și văzînd cele scrise, nu și-a îndoit con-
 știința și nici inima nu și-a muiat, ci mereu se pregătea și-și vedea de treaba războiului,
 sperînd să aibă și din partea sultanului ajutor. Împăratul Ioan însă, cînd a auzit și a

Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης ὡς εἶδε καὶ ἤκουσε τὸν στρατὸν τοῦ Καντακουζηνοῦ καὶ πενθεροῦ ἐρχόμενον καὶ ἐτοιμαζόμενον καὶ μὴ ἔχων ἀντιστῆναι, πρὸς τὸν ἀμηρᾶν Ἀμουράτην διεπρεσβεύσατο, ἵνα ἔλθῃ καὶ συμμαχήσῃ αὐτῷ. Ὁ δὲ ἀμηρᾶς δεινὸς ὢν καὶ τὰς ἐννοίας αὐτοῦ ὑποκεκρυμμένας διπλῶς ἔχων, μετὰ χαρᾶς δεξάμενος τὴν πρεσβειαν
 5 καὶ δώδεκα χιλιάδας στρατὸν στειλας ἐνέμπροσθεν εἰς βοήθειαν τῷ βασιλεῖ Ἰωάννῃ, εἶτα καὶ αὐτὸς μετὰ πλήθους στρατοῦ περάσας ἐκ τῆς Ἀβύδου, ἦλθεν ἐν τῇ Θράκῃ κατὰ τὸ φαινόμενον μὲν ἵνα τὸν βασιλέα βοηθήσῃ, ὑποκεκρυμμένος δὲ ἵνα, ἐὰν τὸν καιρὸν εὕρῃ ἀρέσκοντά τι, ὃ καὶ ἐγένετο, τόπους καὶ χώρας ἐαντῷ περιποιήσῃται ἐν τῇ Εὐρώπῃ καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ αὐξήσῃ. Ὁ δὲ Καντακουζηνὸς μετὰ τῶν Σέρβων καὶ τῶν
 10 Βουλγάρων ἔλθων κατὰ τοῦ Παλαιολόγου καὶ εἰδὼς τὸν ἀμηρᾶν, ὅτι διπλῶς διέκειτο, καὶ οὐδὲν κατορθώσαντες, τὰ πάντα καταλιπὼν, μοναχὸς ἐγένετο καὶ ἀντὶ Ἰωάννου Ἰωάσαφ ἀνομάσθη, κρατήσας τῆς βασιλείας, ἕως οὗ καὶ ἐξώσθη ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ πολεμῶν, ἔτη ἕξ καὶ μῆνα ἑπτὰ. 46 b

Ὁ δὲ Ἀμουράτης τὸν καιρὸν εὐρῶν ἐπιτήδειον καὶ ἐν τῇ Θράκῃ εὐρισκόμενος ἔτοιμος καὶ παρασκευασμένος μετὰ τοσοῦτου στρατοῦ καλῶς, καὶ τὰ τῶν Ῥωμαίων βλέπων εἰς ἄκρον τεταπεινωμένα διὰ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους καὶ συγχύσεις, καὶ οὐκ εἶχον ἀντιστῆναι ταῖς δυνάμεσιν αὐτοῦ, — τότε πρῶτον ἐν τῇ Εὐρώπῃ τὸ τῶν Ὀτθουμαλίδων γένος αὐθέντες χεῖρα ἐν τῇ Θράκῃ ἔβαλον, — καὶ τὴν Καλλιόπολιν ἔλαβε καὶ ἐτέρους οὐκ ὀλίγους τόπους καὶ χώρας καὶ φρούρια ἕκ τε τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς
 20 καὶ ἐκ τῶν ἐτέρων αὐθέντων Χριστιανῶν, καθὼς ἐν ὀλίγῳ ἐν τῇ τῆς ζώης αὐτοῦ διηγήσει ῥηθῆσεται. Ἦσαν γὰρ περάσαντες, ὡς προέφημεν, καὶ ἐν ἐτέροις καιροῖς οἱ Τούρκοι ἐν τῇ Εὐρώπῃ εἰς τὴν Χερρόνησον τῆς Θράκης, ἀλλ' οὐκ ἠδυνήθησαν στήναι, οὔτε κυριεῦσαι τοσοῦτους τόπους καὶ φρούρια καὶ πόλεις ὡς τὰ νῦν, διὰ τὴν μὲν πολλάκις νόμῳ πολέμου ἐδιώχθησαν, πολλάκις ὡς λησταὶ περάσαντες
 25 πάλιν ἐφυγον. Λοιπὸν ὁ Ἀμουράτης καὶ τῆς Ἀνδριανουπόλεως ἐγκρατῆς γενόμενος καὶ πολυμερῶς ἐκ τῆς Μακεδονίας καὶ Βουλγαρίας καὶ Σερβίας, τέλος πάντων δὲ ἀγάπην μετὰ τοῦ βασιλέως ἕως τέλους ζωῆς αὐτῶν ποιήσαντες καὶ ὄρκους ἀναμέσων, ἵνα
 τὰς συνθήκας καὶ τὴν ἀγάπην φυλάξωσι καὶ εἰς ὑπὲρ ἐτέρου ἔσται βοηθός. 47 l

Οὗτος δὲ ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ἔσχε τοῦσδε υἱοὺς Ἀνδρόνικον τὸν δεσπότην,
 30 Μανουὴλ τὸν βασιλέα, Θεόδωρον τὸν πορφυρογέννητον καὶ Μιχαὴλ τὸν δεσπότην. Ὅς τῷ μὲν πρωτογενεῖ Ἀνδρονίκῳ, ὡς διαδόχῳ τῆς βασιλείας ἐν τῇ πόλει πρόσταξας εἶναι, τὸν δὲ βασιλέα κύρ Μανουὴλ τοῦ διοικεῖν καὶ κυβερνᾶν τὴν Θεσσαλονίκην, τὸν δὲ Θεόδωρον τὸν πορφυρογέννητην μετὰ τὸ ἀποθανεῖν τὸν τοῦ Καντακουζηνοῦ υἱὸν ἐν τῇ Σπάρτῃ κύριον καὶ αὐθέντην ἀπέστειλεν. Ἐλθὼν δὲ ἐν τῇ Θεσσαλονικῇ
 35 ὁ βασιλεὺς κύρ Μανουὴλ, καὶ ἀγάπην καὶ φιλίαν εἶχον μετὰ τῶν ἀρχόντων καὶ πρώτων τῆς πόλεως Σερβῶν, βουλῆν ποιήσαντες, ἵνα τοὺς φύλακας Τούρκους τοὺς φρού-

1 εἶδε καὶ ἤκουσε p : οἶδε καὶ ἤκουε AB | Κατακουζηνοῦ AB || 7 μὲν p : δὲ AB || 8 τι AB : αὐτῷ p || 9 Κατακουζηνός AB || 17 post ἀντιστῆναι add. εἰς p : om. AB | ταῖς δυνάμεσιν b : τὰς δυνάμεις AB p | τὸ B : om. A : οἱ τοῦ p || 17—18 Ὀτθουμαλίδων AB : Ὀτθουμανλίδων p || 18 γένους AB : γένους p || 19 τῆς τῶν p : τῶν τῆς AB || 24 διὰ τι AB p : διότι b || 25 Ἀνδριανουπόλεως AB : Ἀδριανουπόλεως p || 28 βοηθός A : βοηθεία B || 29 υἱοὺς AB : τοὺς υἱοὺς p || 30 Μανουὴλ τὸν βασιλέα B : om. A | καὶ Μιχαὴλ τὸν δεσπότην AB : del. p || 33 Κατακουζηνοῦ AB || 34 ἀπέστειλεν AB : ἀπέστειλε p || 36 Σερβῶν p : Σερβῶν AB.

văzut că armata socrului său Cantacuzino vine cu mare pregătire și neavînd cum să se împotrivească, a trimis soli la sultanul Amurat să vină și să-i fie aliat. Sultanul, avînd mare putere și fiind întru gîndurile lui ascunse cu două fețe, a primit cu plăcere solia și a trimis înainte armată, douăsprezece mii, într-ajutor împăratului Ioan; apoi el însuși trecînd la Abidos cu mulțime de armată, a venit în Tracia, pe față ca să ajute împăratului într-ascuns însă ca, dacă o să găsească vreun prilej pe plac, ceea ce s-a și întîmplat, să-și supună locuri și țări în Europa și să-și mărească stăpînirea. Iar Cantacuzino, venind cu sîrbi și cu bulgari contra Paleologului și cunoscînd că sultanul umblă cu două fețe, și ei neizbutînd întru nimic, el a lăsat toate și s-a făcut călugăr și și-a luat numele de Ioasaf în loc de Ioan; și a ținut împărăția șase ani și șapte luni, pînă ce, cu tot războiul, a fost scos din domnie de ginerele său.

Iar Amurat, găsind prilej potrivit și aflîndu-se în Tracia bine pregătit cu atîta armată, și statul bizantin văzîndu-l extrem de neputincios din cauza războaielor și tulburărilor lăuntrice, și nu aveau cum să se împotrivească armatelor lui — atunci neamul Otumalizilor pentru întîia oară au adus armată în Tracia — a ocupat Caliupoli și alte locuri nu puține și țări și cetăți de sub stăpînirea bizantinilor și a celorlăți domnitori creștini. *după cum, peste puțin, se va povesti în istorisirea vieții lui*¹. Căci turcii trecuseră, precum am spus-o mai înainte², și cu alte prilejuri în Europa în Chersonesul tracic, dar nu putură rămîne, nici să cucerească atîtea locuri și cetăți și orașe ca acum, pentru că deseori au fost alungați după legea războiului, deseori pornind după pradă, au plecat iarăși înapoi. Astfel, Amurat a pus stăpînire și pe Adrianopol și pe o bună parte din Macedonia și Bulgaria și Serbia, iar la urma urmelor, făcînd și ținînd pace cu împăratul pînă la capătul vieții lor, și-au jurat unul altuia să păzească învoielile și pacea și să fie de ajutor unul pentru celălalt.

Acest împărat Ioan a avut acești feciori: Andronic despotul, Manuil împăratul, Teodor porfirogenitul și Mihail despotul³. Primului născut, ca urmaș la domnie, i-a poruncit să rămînă în capitală, iar împăratul chir Manuil să administreze și să guverneze Salonicul, iar pe Teodor porfirogenitul, după moartea feciorului lui Cantacuzino, l-a trimis domn și stăpînitor la Sparta. Împăratul chir Manuil venind la Salonic, cei de acolo aveau legături de mare prietenie cu cei dintîi mari dregători ai orașului Sere și au făcut sfat să ucidă pe paznicii turci din cetate și să

26 — 27 și Mihail despotul AB: *taie p*

¹ Vezi mai jos p. 221.

² Vezi mai sus p. 173, 185.

³ Ioan al V-lea Paleologul n-a avut nici un fecior Mihail.

ρουντας τὸ φρούριον ἀποκτείνωσι καὶ τὸ ἄστῦ τῷ κύρ Μανουὴλ δώσωσιν. Αὕτη δὲ
 ἢ βουλὴ οὐκ ἔλαθε τὸν ἀμηρᾶν καὶ στείλας τὸν Καραλίμπασια μετὰ στρατοῦ πλήθους
 πολλοῦ κατὰ τῆς Θεσσαλονικῆς ἐλθεῖν καὶ τοῦ Μανουήλ, παραγγείλας αὐτῷ μὴ ὀπι-
 σθεν ἐλθεῖν, ἕως οὗ τὴν Θεσσαλονικὴν ἀλώσῃ καὶ τὸν Μανουὴλ δέσμιον ἀγάγῃ. Ἄκου-
 5 σας δὲ ταῦτα ὁ κύρ Μανουὴλ καὶ θεωρῶν, ὅτι οὐκ ἐδύνατο ἀντιστήναι τοσοῦτω στρα-
 τῷ, εἰς δειλίαν καὶ φόβον ἐνέπεσε καὶ μὴ ἔχων τι ἕτερον πρᾶξι, φυγεῖν τῇ σωτηρίᾳ
 ἐχρήσατο, θέλων ἐλθεῖν | πρὸς τὸν πατέρα καὶ βασιλέα ἐν τῇ Πόλει. Ὁ δὲ πατὴρ διὰ 48 b
 τὸν φόβον τοῦ ἀμηρᾶ οὐκ ἤθελε δεχθῆναι αὐτόν, δεικνύων αὐτῷ, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπειλή-
 σας σφοδρῶς. Ἐλπίζων δὲ δεχθῆναι αὐτόν οἱ τῆς Λέσβου δεσπόζοντες, ἐλθὼν ἐκεῖσε,
 10 αὐτοῖ ἀληθῶς καὶ φανερῶς οὐκ ἀνέσχοντο ἰδεῖν ἢ συνομιλήσαι αὐτῷ διὰ τὸν τοῦ
 Ἄμουράτου φόβον, ἵνα μὴ καὶ αὐτοῖ κινδυνεύσωσιν. Ἀποτυχῶν δὲ καὶ τὰς ἐκεῖθεν
 ἐλπίδας καὶ θεωρῶν, ὅτι οὐδεὶς ἤθελε δεχθῆναι αὐτόν, ταῦτα λογίζεται, ἵνα αὐτοθελῆς
 ἐν τῇ Προῦση πρὸς τὸν ἀμηρᾶν ὑπάγῃ καὶ συγχώρησιν αἰτήσῃ. Ἐλθὼν δὲ ἐνέμπρο-
 σθεν τοῦ ἀμηρᾶ, ὠμολόγει τὰ ὅσα ἀγνοῶν ἔπραξεν· οὗτος δὲ ὁ ἀσεβῆς φρόνιμος ὢν
 15 καὶ ἰδὼν τὴν ὑποταγὴν, ἣν ἔδειξεν ὁ κύρ Μανουὴλ καὶ αὐτοθελῶς αὐτοῦ ἐνέμπροσθεν
 ἐλθόντος, μετὰ εὐσπλαχνίας μεγάλης ἐνηγκαλίσαστο, καταφιλήσας αὐτόν καὶ χαρᾶς
 ἐμπλεος γεγονῶς. Καὶ ἡμέραις τισὶ καθίσαντες τρώγοντες καὶ πίνοντες καὶ εὐθυμήσαντες
 καὶ πολλὰ εἰπόντες καὶ χάριτας ἐπηγγέιλαστο καὶ σιτηρέσια δώσας ἔχειν ἐκ τῆς αὐλῆς αὐ-
 τοῦ. Εἶτα ἐν τῷ ἐπανιέναι μέλλοντος, εἶπεν αὐτῷ. „Κύρ Μανουὴλ τζελεπή, γίνωσκε
 20 τοῦτο ἐκ τοῦ νῦν καὶ ἐμπροσθεν διὰ τὴν ὑποταγὴν, ἣν ἔδειξας ἐλθὼν πρὸς με καὶ ὁμο-
 λογήσας ἐνώπιόν μου καὶ τοῦ Θεοῦ τοῦ τὰ πάντα τὰ κρύφια τῶν ἀνθρώπων γινώσκοντος,
 τὰ | ἐσφαλμένα σοι, πληροφορήθητι τοῦτο ἀληθῶς· ὡς υἱὸν ἔχω ἀγάπην πρὸς σέ. Πλὴν 49 b
 πρόσεχε ἐκ τοῦ νῦν καὶ ἐμπροσθεν, ἵνα μὴ τοιούτων ἔργων ἐπιχειρήσῃς, ὅτι μέγα σκάν-
 δαλὸν ἔστιν· οἶδας γάρ, ὅτι φίλοι καὶ ἀδελφοὶ ἔσμεν καὶ ἀνά ἡμῶν οὐκ ἔστι δίκαιον
 25 διαφορὰ καὶ μάχη εἶναι, ἀλλὰ μᾶλλον φιλία καὶ ἀγάπη. Σὺ δὲ νέος φρόνιμος καὶ κα-
 λὸς εἰς τὰ πάντα καὶ ἐπιτήδειος ὑπάρχεις καὶ οἶδας τί ποιεῖν καὶ λέγειν. Ἄρχου τῶν
 σῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ μὴ ζητᾶς τὰ ἄλoτρία. Καὶ ἐὰν ἀνάγκη ἔστί σοι τις ὑπὲρ χρημάτων
 ἢ ἐτέρας συνδρομῆς χρήξεις, ἐγὼ πάντοτε ἔτοιμος ἔσομαι μετὰ χαρᾶς πληρῶσαι σοῦ
 τὴν αἴτησιν“. Καὶ ἕτερα πολλὰ εἰπόντες, ἀπέλυσεν αὐτόν, φιλοδωρήσας τὰ μέγιστα
 30 καὶ πρὸς τὸν βασιλέα καὶ πατέρα γράψας, ἵνα ἀσπασίως δέξῃται αὐτὸν παρακαλῶν
 καὶ φιλεῖν μᾶλλον ὑπὲρ αὐτὸν καὶ συγχωρῆσαι περὶ ὧν κατὰ ἀγνοίαν ἔπραξε.

Περᾶσαντος δὲ τοῦ Ἄμουράτου ἦλθεν ἐν τῇ Ἀνδριανουπόλει, βουλόμενος πό-
 λεμον ποιῆσαι κατὰ τῶν Οὐγγρῶν. Τινὰς δὲ τῶν σατράπων αὐτοῦ ἐν τῇ Ἀσία ἀπο-

2 Καραλίμπασια AB : Καραλή-Πασιῶν p || 3 παραγγείλας AB : παρήγ-
 γειλεν p || 4 ἀγάγη p : ἀγαγεῖν AB || 5—5 τοσοῦτω στρατῷ p : τοσοῦτου στρατοῦ AB ||
 6—7 φυγεῖν τῇ σωτηρίᾳ ἐχρήσατο AB : φυγῆ τὴν σωτηρίαν ἐπορίσατο p || 8 ἀν-
 τὸν p : om. AB | δεικνύων AB : φιλίαν δεικνύων p || 9 Λέσβου p : Λέσβω AB || 13
 αἰτήση p : αἰτήσαι AB || 16 ἐλθόντος AB : ἦλθεν p || 17 τρώγοντες — εὐθυμησαντες B :
transp. post ἐπηγγέιλαντο A | εὐθυμήσαντες B : εὐθυμοῦντες A || 18 ἐπηγγέιλαστο p : ἐπηγ-
 γείλαντο AB : || 19 ἐν τῷ AB : om. p | τζελεπή AB : τζελεμπή p || 2) ἐλθὼν p :
 ἐλθεῖν σέ AB || 21 ἐνώπιόν μου AB : ἐνώπιον ἐμοῦ p | τὰ AB : om. p || 24 *post* δίκαιον
add. ἵνα p : om. AB || 25 εἶναι A : ἔσται B p || 26 τί p : τοῦ AB | Ἄρχου AB : Ἄρχε
 Char. || 31 συγχωρῆσαι p : συγχωρήση AB || 32 Περᾶσαντος δὲ τοῦ Ἄμουράτου AB :
 Περᾶσας δὲ ὁ Ἄμουράτης p | Ἀνδριανουπόλει AB : Ἀδριανουπολεῖ p || 33 Οὐγγρῶν p :
 Οὐγκῶν AB | Τινὰς p : Τινές AB || 33—1 ἀποστατήσαντας p : ἀποστατήσαντες AB.

dea lui chir Manuil orașul. Acest sfat însă n-a rămas ascuns sultanului și, trimițând pe Carali pașa cu mare mulțime de armată să meargă asupra Salonicului și asupra lui Manuil, i-a poruncit să nu vină înapoi pînă ce n-a cucerit Salonicul și nu-l va aduce pe Manuil legat prizonier. Auzind aceasta chir Manuil și văzînd că nu se putea împotrivi unei armate atît de mari, descurajare și frică l-au apucat și, neavînd altceva ce face, și-a căutat scăparea în fugă, voind să meargă la Constantinopol la tatăl său împăratul. Dar tatăl său, de frica sultanului, nu voia să-l primească, făcîndu-i imputări cu mari amenințări. Iar el, sperînd că domnitorii din Lesbos au să-l primească, a plecat într-acolo; aceia însă într-adevăr n-au putut să-l vadă și să se întilnească pe față cu el de frica lui Amurat, ca să nu ajungă și dînșii în vreo primejdie. Dînd greș și cu nădejdea ce-o avea de acolo și văzînd că nimeni nu voia să-l primească, se chibzuiește în mintea sa să meargă de bună voie la sultan în Brusa și să-i ceară iertare. Infățîșîndu-se la sultan, i-a mărturisit cîte din neștiință le-a făcut, iar acest păgîn, fiind om chibzuit și văzînd supunerea care i-a arătat-o chir Manuil și că de bună voie a venit în fața lui, l-a îmbrățișat foarte cordial și l-a sărutat cu multă bucurie. Și cîteva zile au stat la masă, bînd și închinînd unul la altul și grăind cîte de toate; și i-a făgăduit favoruri și i-a dat să aibă tainuri de la curtea sa. Apoi, cînd era să se întoarcă, i-a vorbit: „Chir Manuil celebii [prințule], s-o știi aceasta de acum înainte că, pentru supunerea care ai arătat-o venind la mine și mărturisind în fața mea și a lui Dumnezeu care știe toate cele de taină ale oamenilor greșelile tale, s-o știi bine aceasta: te am drag ca pe un fiu. Numai bagă de seamă de acum înainte să nu te apuci de așa lucruri, că e supărare mare; știi doară că sîntem prieteni și frați și între noi nu e cu dreptate să fie ceartă și luptă, ci mai degrabă prietenie și dragoste. Iar tu ești un tînăr chibzuit și bun și iscusit în toate și știi ce să faci și ce să grăiești. Domnește peste ale tale în pace și nu umbra după cele ale altora. Și dacă ai vreo nevoie de bani sau îți trebuie alt ajutor, eu totdeauna voi fi gata cu bucurie să-ți împlinesc cererea“. Și, mai stînd de vorbă despre multe altele, l-a lăsat să plece, dîndu-i multe și mari daruri și scriînd către tatăl lui împăratul și rugîndu-l să-l primească cu dragoste și să-l aibă drag mai mult decît el și să-l ierte pentru cîte le-a făcut din neștiință.

Amurat, trecînd apoi, a venit la Adrianopol, cu gîndul să facă război contra unguilor. Dar, auzind de răzvrătirea unor guvernatori de-ai lui din Asia, s-a lăsat de acea

¶ 2 Carali-pașa p : Carali-pașa AB.

στατήσαντας μαθών, τὴν παρασκευὴν ἐκείνην ἀφείς, μετὰ τοῦ βασιλέως κύρ Ἰωάννου ὡς φίλοι, κατὰ τὰς συνηβάσεις αὐτῶν, περάσαντες ἤλθον κατ' αὐτῶν μετὰ πλήθους στρατῶν, παρῶν καὶ ὁ κύρ Μανουὴλ ἐγγὺς τοῦ πατρὸς.

- XII. Καὶ ἐν τῷ ἀπέρχεσθαι αὐτοῦς, λέγω δὴ τὸν ἀμη|ρᾶν καὶ τὸν βασιλέα κα- 50 b
 5 τὰ τῶν ἀποστατησάντων σατράπων ἐν τῇ Ἀσίᾳ, καὶ ὁ μὲν ἀμηρᾶς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μωσῆν τζελεπὴν κατέλιπεν, ἵνα πάντα τὰ ὑποτελῆ αὐτῷ ἐν τῇ Εὐρώπῃ φυλάττῃ; ὁ δὲ βασιλεὺς τὸν δεσπότην κύρ Ἀνδρόνικον τὸν πρωτογενῆ υἱὸν αὐτοῦ τὰ τῶν Ῥωμαίων κυβερνᾶν εἰσεν καὶ ἐνεμπίστευσεν αὐτῷ. Αὐτοὶ δὲ οἱ νέοι ἀθηντόπουλοι εὐκαιρίαν εὐρόντες καὶ εἰς ἄκρον φιλιωθέντες καὶ ὁμιλήσαντες συχνῶς, ὁμονόησαν μετὰ ὄρκων
 10 ἀναμεταξὺ αὐτῶν, ἵνα ὡς ἀδελφοὶ ὦσιν ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης καὶ εἰς τῷ ἑτέρῳ βοηθός ἔσῃται κατὰ πᾶν καὶ οὕτως ἀπεστάτησαν κατὰ τῶν πατέρων αὐτῶν. Περιερχόμενοι τὰς χώρας καὶ πόλεις καὶ τὰς μὴ ὑποκυπούσας τῷ θελήματι αὐτῶν, ἀλλὰ φυλαττούσας τὴν πρέπουσαν εὐνοίαν εἰς τοὺς πατέρας, ἡχμαλώτιζον σκυλεύοντες καὶ ἀνδραποδίζοντες. Μαθόντες δὲ τοῦτο ἐν τῇ Ἀσίᾳ ὁ ἀμηρᾶς καὶ ὁ βασιλεὺς λίαν ἐλπιήθη-
 15 σαν καὶ ἠγανάκτησαν. Ὁ οὖν ἀμηρᾶς ὑπόψιαν ἔχων ἐν τῇ καρδίᾳ μὴ διὰ θελήσεως καὶ βουλῆς τοῦ βασιλέως οὕτοι ἀπεστάτησαν, ἀποστείλας μηνύων αὐτῷ μετὰ θυμοῦ εἶπεν, ἵνα τρόπον τινὰ ποιήσῃ, ὅπως τὸν Ἀνδρόνικον παιδεύσῃ, καὶ πληροφορηθήσεται, εἰ ὁ βασιλεὺς οὐκ ἦν αἴτιος τῆς τοιαύτης βουλῆς· εἰ δὲ ἄλλως γενήσεται, αὐτὸς καὶ ὁ οἶκος οὗτοῦ καὶ πᾶσα ἡ ἀρχὴ τῶν Ῥωμαίων ὄψεται. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπεκρίνατο λέγων,
 20 ὅτι οὐκ οἶδεν οὔτε ἐπίστατο, μετὰ ὄρκων μεγάλων, τὸ γεγονός· καὶ ἔὰν εἰς | χεῖρας τὸν υἱὸν τυχὸν εἶχεν, ἄνευ τινὸς ἐλεημασύνης εἶχε παιδεύσει αὐτόν. Ὡς δὲ τὰ τῆς Ἀσίας ἐδιώρθωσαν καὶ εἰρήνευσαν, περάσαντες ἤλθον ἐν τῇ Εὐρώπῃ καὶ στρατὸν εὐθέως οἰκονομήσαντες ἔστειλαν κατὰ τῶν ἀποστατησάντων υἱῶν. Καὶ πολέμου γεγονότος, τὸν τῶν ἀποστατῶν στρατὸν ὁ ἀμηρᾶς χρήμασι καὶ λόγοις ἀπατήσας, ἐπιβουλήν τοιαύ-
 25 τὴν ἐποίησαν· ἀφέντες αὐτοὺς ἔφυγον καὶ τοὺς ἀθηντοπούλους ἐν τινι φρουρίῳ τοῦ Διδυμοτείχου καταφυγόντας ἐπίασαν καὶ τοὺς πατράσι δῶρον τούτους προσέφερον. Καὶ ὁ ἀμηρᾶς εὐθὺς τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἀπεκεφάλισεν· ὁ δὲ βασιλεὺς θέλων καὶ μὴ θέλων διὰ τὸν φόβον τοῦ ἀμηρᾶ τὸν δεσπότην κύρ Ἀνδρόνικον, τὸν υἱὸν αὐτοῦ, τῶν ὀφθαλμῶν ἐστέρησε καὶ ἐν τοῖς πύργοις τοῖς λεγομένοις Ἀνεμάδες πλησίον Βλαχερνῶν
 30 ἀπέκλεισε. Τυχόντες μὲν καὶ ἕτεροὶ τινες σὺν αὐτοῖς νέοι συνηλικιώται ἐπλανήθησαν, παῖδες ἐνδόξων καὶ εὐγενῶν Χριστιανῶν τε καὶ Τουρκῶν καὶ αὐτοὶ σαγηνευθέντες τῷ ἀμηρᾷ ἐδόθησαν· καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν παρόντες μετὰ δακρῶν ἐκελεύσθησαν, ἵνα ἕκαστος αὐτῶν τὸν υἱὸν αὐτοῦ οἰκιοχειρῶς θανατώσῃ· καὶ τοὺς μὴ πειθόμενους πατέρας πρᾶξαι κατὰ τὸ προσταχθὲν αὐτοῖς ἐν τῷ ἅμα κατὰ τὸν ποταμὸν δεδημένους ἐβύ-
 35 θιζεν ὁμοθυμαδόν, πατέρα τε λέγω καὶ υἱόν, ταύτην τὴν ὁμοότητα καὶ ἀπανθρωπίαν ὁ Ἀμουράτης ποιήσας, αἶε εἰς τὰ πάντα καλῶς πολιτευόμενος. Καιροῦ δὲ τινος παρελθόντος, τινὲς τῶν | ἐνδόξων καὶ εὐγενῶν Χριστιανῶν καὶ Ἀγαρηνῶν τοῦ ἀμηρᾶ 52 b
 δεηθέντες γράψαι πρὸς τὸν βασιλέα κύρ Ἰωάννην, ἵνα τὸν δεσπότην κύρ Ἀνδρόνικον τοῦ ἀποκλεισμοῦ ἐλευθερώσῃ· ὁ καὶ ἐγένετο.

2 ἤλθον p : ἐλθεῖν AB || 4 ἀπέρχεσθαι p : ἐπανέρχεσθαι AB || 6 φυλάττῃ p : φυλάττειν AB || 10 ἵνα *add.* p : *om.* AB || 27 ἀπεκεφάλισεν p : ἐναπεκεφάλισεν AB || 29 Ἀνεμάδες A : Ἀνεμάνδες B | Βλαχερνῶν p : Βλαχερνῶν AB || 33 οἰκιοχειρῶς p : οἰκιοχειρῶς AB || 34—35 ἐβύθιζεν A : ἐβύθιζε B || 36 ποιήσας AB : ἐποίησεν p.

pregătire și, trecînd împreună cu împăratul chir Ioan, ca prieteni, potrivit învoielilor, a mers contra aceloră cu mulțime de oști; și chir Manuil era de față pe lîngă tatăl său.

XII. Și la plecarea lor, anume a sultanului și a împă-
Răzvrătirea lui Andronic ratului, contra guvernatorilor răzvrățiți în Asia sultanul
și Saugi a lăsat pe feciorul său Musa celebi¹ să-i păzească toate teri- 5
toriile ce-i erau supuse în Europa, iar împăratul l-a lăsat
pe fiul său întii născut, chir Andronic despotul, și i-a încredințat să cîrmuiască statul
bizantin. Acei tineri prinți însă, găsind prilej binevenit și legînd mare prietenie și stînd
deseori de vorbă, s-au înțeles, jurîndu-și unul altuia, ca din clipa aceea să fie ca niște 10
frați și că la orice împrejurare își vor fi unul altuia de ajutor; și așa s-au răzvrătit
contra părinților lor. Cutreierînd locurile și orașele, pe acelea care nu se supuneau la
voința lor, ci păstrau părinților lor credința cuvenită, le cucureau cu armele, jefuindu-le
și robindu-le. Iar sultanul și împăratul în Asia, aflînd de aceasta, s-au îndurerat foarte 15
și s-au întristat. Iar sultanul, avînd bănuială întru inima sa, că aceștia s-ar fi răsculat
cu voința și sfatul împăratului, l-a anunțat printr-un trimis și cu minie i-a spus să facă
chîp cumva și să-l pedepsească pe Andronic și atunci se va fi încredințat că împăratul
n-a fost vinovat de un îndemn ca acesta; dacă însă va fi altfel, atunci el și casa lui
și toată împărăția bizantină o să vadă. Împăratul însă a răspuns susținînd cu mare 20
jurămînt că nu e de loc cu știrea sa ceea ce s-a întîmplat și dacă din întîmplare l-ar
avea pe feciorul său în mîină l-ar pedepsi fără nici o milă. De îndată ce au pus la cale
lucrurile din Asia și au restabilit pacea, au trecut și au venit în Europa; și repede,
pregătînd armată, au trimis-o asupra feciorilor răzvrățiți. Și făcîndu-se război, sultanul
a ademenit armata răzvrățiților cu bani și cu vorbe, iar ostașii au pus la cale un plan
viclean ca acesta: părăsindu-i pe prinți au fugit și cînd aceștia s-au refugiat într-o ce- 25
tate de la Didimotich i-au prins și i-au adus plocon părinților. Și sultanul de îndată
i-a tăiat capul feciorului său, împăratul însă vrînd-nevrînd, de frica sultanului, fecioru-
lui său, despotul chir Andronic, i-a luat vederile și l-a închis în turnul numit Anemade
de lîngă Vlaherne. S-a întîmplat că împreună cu ei s-au lăsat amăgiți și alți cîtiva
tineri de aceeași vîrstă, băieți ai unor nobili de seamă, și creștini și turci; aceia, prinși, 30
au fost predați sultanului, și părinților lor care erau de față și plîngeau li s-a poruncit
ca fiecare cu înseși mîinile sale să-șiucidă feciorul. Și pe părinții care nu ascultau să
facă aceea ce li s-a poruncit, legați, tată și fecior, îi arunca deodată împreună în adîncul
riului; această faptă plină de cruzime și neumană a făcut-o Amurat, deși era de altcum 35
întru toate un om bun. După o trecere de timp, unii dintre creștini și agareni, cu trecere
și de neam, l-au rugat pe sultan să scrie către împăratul chir Ioan să-i dea drumul din
închisoare despotului chir Andronic, ceea ce s-a și făcut.

¹ De fapt Saugi; vezi Laonic Chalcocondil, p. 43, n. 3. Comp. și p. 44—46.

Και τῶν πραγμάτων οὕτως ἐχόντων, θεωρῶν ὁ βασιλεὺς τὰ τῶν Ῥωμαίων πράγματα παντοιοτρόπως ὑποκορίζεσθαι, ταπεινούμενα και εἰς ἀφανισμόν παντελῆ ἡμέρῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐρχόμενα, τὰ δὲ τῶν Τουρκῶν εἰς ἄκρον προκόπτοντα, τριήρεις τινὰς ἡτοίμασεν, ἐμβὰς ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἐλθεῖν αἰτήσαι βοήθειαν παρὰ τῶν ἐκεῖσε αὐθεντῶν, ἵνα μὴ ἡ βασιλεία Ῥωμαίων κατακράτος εἰς τέλος ἐκπέσῃ. Καὶ ἐν τῷ μέλλειν ἀπέρχεσθαι τὸν δεσπότην κύρ Ἀνδρόνικον πάλιν εἶασε διοικεῖν καὶ κυβερνᾶν τὴν πόλιν καὶ τὴν βασιλείαν. Πλεῦσαντος δὲ τοῦ βασιλέως, ἐφθασεν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ, ἐν τῇ τῶν Ἐνετῶν φραϊά πόλει καὶ ἡ γερουσία ἅπαντα τῆσδε τῆς πόλεως ἀσμένως τοῦτον ἐδέξαντο· περὶ δὲ τοῦ βοηθῆσαι αὐτῷ οὐκ ἦν φωνὴ καὶ οὐκ ἦν ἀκρόασις. Κάκειθεν ἐξελεῖθαι, πρὸς 10 τὸν ῥῆγα Φραγκίας Κάρουλον ἐλθῶν, οὐδὲν ἐκατόρθωσε διὰ τὸ περισπωμένους εἶναι αὐτοῦς, λέγω, ἀναμεταξὺ καὶ μάχας καὶ σκάνδαλα ἔχοντας. Καὶ χρημάτων μόνον πληθὺς ἀναλώσας καὶ δάνεια πολλὰ λαβὼν διὰ τὸ εἶναι μεγάλην τὴν ἐν Ἰταλίᾳ δαπάνην καὶ εἰς Ἐνετίαν ἐπαναστρέψας, ἔγραψε διὰ ταχυδρόμου τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἀνδρόνικῳ, ἵνα ποιῆσῃ τρόπον στείλαι αὐτῷ χρήματα, ὅπως τὰ δάνεια, ἃ ἔλαβεν, ἀποδώσῃ καὶ 15 ἀναλώσῃ· ἔτι καὶ ἐν τῇ ὁδῷ. Αὐτὸς δὲ πάντοτε τῷ τῆς ἀρχῆς τρεφόμενος ἔρωτι, καὶ εἰς χεῖρας ταύτην λαχὼν εἶχεν, οὐδὲν ἐφρόντιζε, περὶ ὧν ὁ βασιλεὺς καὶ πατὴρ ἔγραφεν, ἀλλὰ μάλλον, ὡς εἶπε τις, τὰς τοῦ πατρὸς προστάξεις καὶ γραφὰς ὡς ἐν ὕδατι γεγραμμένας ἐλογίσατο. Ἀκούσας δὲ ταῦτα ἐν τῇ Θεσσαλονικῇ κύρ Μανουὴλ ὁ νεώτερος υἱός, μετὰ σπουδῆς καὶ προθυμίας συνάξας χρήματα πολλὰ τὸν ἀριθμὸν, χρυσοῦ 20 καὶ ἀργυρίου, ὡς ἐνῆν οὖν τριήρεις ἐτοιμάσας, ἐμβὰς ἐν τῇ Ἰταλίᾳ τὸν πλοῦν, ὅπου ἦν ὁ πατήρ, ἐποίησε. Καὶ προσκυνήσας αὐτὸν καὶ καταφιλήσας χεῖρας καὶ πόδας καὶ τοῖς δανεισταῖς τὸ δάνειον δώσας, τὸν πατέρα καὶ βασιλέα λαβὼν, ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ἐπανέστρεψε. Διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν καὶ ὑποταγὴν ὁ Μανουὴλ τὰ μέγιστα ὑπὸ τοῦ πατρὸς καὶ πάσης τῆς συγκλήτου ἦν φιλούμενος, ὁ δὲ Ἀνδρόνικος ὑπὸ 25 τοῦ πατρὸς καὶ ὑπὸ πάντων ἦν μισούμενος. Καὶ ὁ πατήρ σὺν τῇ συγκλήτῳ πάσῃ τὸν Μανουὴλ εἰς βασιλεία ἐψηφίσαντο, τὸν δὲ Ἀνδρόνικον ἀπάσαντο. Καὶ προσμένειν ἐν τῇ πόλει προστάξας ὁ πατήρ καὶ ἐρυθροῦ πεδίου μετέδωκεν καὶ διάδοχος τῆς βασιλείας ὑπὸ πάντων ἐλέγετο εἶναι. Ὁ δὲ δεσπότης κύρ Ἀνδρόνικος ὁ τυφλὸς μαινόμενος ἦν θυμῷ καὶ ζήλῳ καὶ τὴν ἀδικίαν βοῶν, καὶ ἐκ τῆς περιφρονησεως περιαλιγῆς ἐγένετο. Διςχυριζόμενος ἔλεγεν, ὅτι κατὰ τοὺς νόμους Ῥωμαίων τάξιν τε καὶ συνήθειαν ἡ βασιλεία ἑαυτῷ καὶ τῷ υἱῷ ἀρμόζει ὡς πρωτοτόκοις, ὁ δὲ πατήρ καὶ βασι- 30 λεὺς τὸν Μανουὴλ ὑστερογενῆ ὄντα προτιμῆσαι θέλει καὶ διάδοχον τῆς βασιλείας ἀφήσαι. Καὶ ἦν πάντοτε ἐστηκὼς καὶ διαλογιζόμενος, ζητῶν καιρὸν ἐπιτήδειον, τρόπον ποιῆσαι, ὅπως ἡ βασιλεία αὐτῷ καὶ τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἰωάννῃ πάλιν γενήσῃται.

35 § XIII. Ἀποθανόντος δὲ τοῦ ἀμυρᾶ Ἀμουράτη, ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μπαγιαζήτης Ἀλευτορῆς τὴν ἀρχὴν ἐδέξατο. Ὁ οὖν κύρ Ἀνδρόνικος ὁ καὶ τυφλὸς καιρὸν εὐρῶν ἔκρινε καὶ ἐφάνη αὐτῷ, ἵνα τοῦ ποθουμένου τύχῃ. Καὶ μετὰ τινων τῶν φίλων αὐτοῦ συμβουλευσάμενος καὶ τῶν τῆς γυναικὸς αὐτοῦ συγγενῶν καὶ τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ Μάρκου τοῦ τῆς Βουλγαρίας ἔτι μέρος δεσπόζοντος καὶ μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου φυγῶν,

3 — 4 ἡτοίμασεν, p: ἐτοιμάσας AB | *post* ἡτοίμασεν *add.* ὅπως p: *om.* AB || 4 ἐλθεῖν AB: ἔλθῃ p | αὐθεντῶν p: αὐθέντω AB || 5 κατακράτος AB: κατὰ κράτος p || 13 ταχυδρόμου p: ταχῶς δρόμου AB || 15 τρεφόμενος b: θρέφομενος AB p || 20 ἐνῆν Char.: ἐν ἐνὶ AB: ἐνὶ p || 24—25 ὁ δὲ — πατρὸς p: ὑπὸ τοῦ πατρὸς δὲ ὁ Ἀνδρόνικος AB || 27 μετέδωκεν b: μετεδώκειν AB: μετεδεδώκειν p || 33 ἀφήσαι b: ἀφείσῃ AB: ἵνα ἀφήσῃ p || 36 *post* εὐρῶν *add.* ἐπιτήδειον p: *om.* AB.

Plecarea lui Ioan al V-lea Paleologul în Apus

În situația aceasta, împăratul, văzînd că statul bizantin, în felurite chipuri, se micșorează, slăbind și, pe zi ce trece, merge spre totală dispariție, iar cel al turcilor se înalță foarte tare, a pregătit cîteva trireme, ca, îmbarcîndu-se, să plece în Italia să ceară ajutor de la domnitorii de acolo, pentru ca împărăția bizantinilor pînă la urmă să nu cadă în chip năpraznic. Și la plecare l-a lăsat iarăși pe despotul chir Andronic să cîrmuiască și să guverneze capitala și împărăția. Iar împăratul, plecînd pe mare, a ajuns în Italia, în frumosul oraș al venețienilor, și senatul întreg al acestui oraș i-a făcut o primire bună, dar despre ajutorarea lui nu s-a vorbit nici un cuvînt, nici-o întrunire nu s-a ținut. Și, pornind de acolo, a venit la regele Franței Carol, dar n-a izbîndit nimic, deoarece aceia erau dezbinați între ei și aveau lupte și certuri. Și, cheltuind numai mulțime de bani și făcînd multe împrumuturi pentru că în Italia a avut multe cheltuieli, cînd s-a întors la Veneția a scris printr-un trimis feciorului său Andronic să facă chip și să-i trimită bani ca să plătească împrumuturile ce le-a făcut și să aibă încă și de cheltuială pe drum. Acela însă era mereu stăpînit de dragostea de domnie și o dată ce i-a ajuns în mînă nu voia să o mai lase și nu avea nici o grijă de ce-i scria tatăl său împăratul, ci mai degrabă putea să spuie că poruncile și scrisorile tatălui său le socotea ca și cum ar fi fost scrise pe apă. Auzînd însă acestea la Salonic, feciorul mai tînăr, chir Manuil, în mare grabă și cu rîvnă a adunat mare sumă de bani, aur și argint; pregătînd apoi, pe cît se putea, trireme, s-a îmbarcat și a plecat spre Italia, unde se găsea tatăl său. Și făcîndu-i închinăciune și sărutîndu-i mîinile și picioarele, a plătit creditorilor împrumuturile și, luîndu-l pe tatăl său împăratul, s-a întors la Constantinopol. Din această cauză, pentru ascultarea sa, Manuil era foarte iubit de tatăl său și de întreg senatul, iar Andronic era urît de tatăl său și de toți. Și tatăl său și întreg senatul l-au hotărît împărat pe Manuil, iar pe Andronic l-au îndepărtat. Și tatăl a poruncit să rămînă în capitală și i-a făcut parte de încălțăminte roșie și toți îl socoteau de urmaș la domnie. Iar despotul chir Andronic orbul era furios de mînie și invidie și spunînd în gura mare nedreptatea ce i s-a făcut, era foarte îndurerat că a fost trecut cu vederea. Susținînd cu tărie, spunea că după legile și rînduiala și obiceiul bizantinilor împărăția i se cuvine lui și fiului său, fiind primii născuți, tatăl său însă vîoiește să dea precădere lui Manuil, care s-a născut mai pe urmă, și să-l lase urmaș la domnie. Și mereu stătea și se gîndea, căutînd prilej potrivit să facă chip și cale ca domnia să-i revie lui și feciorului său Ioan.

XIII. După moartea sultanului Amurat a urmat la domnie feciorul său Baiazid Fulgerul. Atunci, orbul chir Andronic socotea că a găsit prilej și că i-a venit clipa să dobîndească ceea ce dorea. Și, sfătuiindu-se cu unii din prietenii săi și cu rudele soției sale și ale socrului său Marcu³, care mai domnea încă peste o parte din Bulgaria, a fugit cu feciorul său Ioan și au venit la sultanul Baia-

¹ Confuzie cu călătoria lui Manuil al II-lea Paleologul în apus. Ioan al V-lea Paleologul n-a fost în Franța. Despre călătoria acestuia vezi O. Halecki, *Un empereur de Byzance à Rome*, Varșovia, 1930.

² Vezi p. 155, n. 1.

³ Pe socrul lui Andronic al IV-lea Paleologul nu l-a chemat Marcu, ci Ioan Alexandru.

πρὸς τὸν ἀμηρᾶν Μπαγιαζήτην ἦλθον δεόμενοι, ὅπως αὐτοῖς βοηθήσῃ καὶ τῆς βασι-
 λείας γένηται ἐγκρατεῖς, ὡς κατὰ κληρονομίαν καὶ νόμους Ῥωμαίων καὶ συνήθειαν
 αὐτοῖς ἀρμόζει ὡς πρωτοτόκοις· ὁ δὲ πατὴρ καὶ πάππος θέλει καὶ βούλεται ἀδικῆσαι
 αὐτοὺς καὶ τῷ ὑστερογενεῖ, ὡς εἵπομεν, δῶσαι. Ἐπηγγείλαντο ἔτι τελεῖν τῷ ἀμηρᾷ κατ'
 5 ἔτος χρυσοῦ καὶ ἀργυρίου κεντηνάρια οὐ ὀλίγα καὶ προνόμια τινὰ ἔχειν ἐκ τῆς Πό-
 λεως. Ὁ οὖν ἀμηρᾶς τὰς διχονοίας καὶ μάχας αὐτῶν θεωρῶν ἠγάλλετο κατὰ τὸν λό-
 γον τὸν ἐπιχώριον τὸν λέγοντα· ὁ λύκος τὸ τοῦ ἀνέμου σφοδρὸν μετὰ κονιορτοῦ ἰδῶν
 ἠγάλλετο | καὶ πηδῶν, εἶπεν· „Ἀγαθὸς καιρὸς δι' ἐμέ.“ Καὶ μετὰ χαρᾶς τὴν αἴτησιν 55 b
 δεξάμενος καὶ δώσας αὐτοῖς στρατὸν ἰππέων χιλιάδας ἕξ καὶ πεζῶν τέσσαρας ἦλθον
 10 κατὰ τῆς πόλεως καὶ ἐξαίφνης ἕξω τῆς πόλεως νυκτὸς φθάσαντες, εὗρον ἐν τοῖς παλα-
 τίοις τῆς Πηγῆς τὸν πατέρα καὶ βασιλέα μετὰ τοῦ υἱοῦ Μανουὴλ καὶ ἀδελφοῦ. Καὶ
 πιάσας ἀπέκλεισεν αὐτοὺς ἐν οἴκῳ τινὶ καὶ φυλάττεσθαι προσετάξατο μετὰ μεγάλης φυ-
 λακῆς. Καὶ οὕτως ὁ δεσπότης κύρ Ἀνδρόνικος μετὰ τοῦ υἱοῦ Ἰωάννου ἐγκρατεῖ τῆς
 πόλεως ἐγένοντο καὶ μέρους τῆς ἀρχῆς ἐπὶ ἕτη δύο καὶ μῆνας ἕξ. Καὶ τὸν υἱὸν Ἰωάν-
 15 νην ἐλογίσατο πολλακίς ἀναγορευοῦσαι εἰς βασιλέα· πλην ἀδύνατον ἦν διὰ τὸν βασι-
 λέα καὶ πατέρα ἐπι ζῶντα. Καὶ ὁ ἀμηρᾶς πολλακίς μηνύσας αὐτῷ, ἵνα αὐτοὺς ἀπο-
 κτείνῃ καὶ ἐκποδῶν ἐκτινάξῃ, ἐὰν θέλῃ καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ ἀνενόχλητος ἔσῃται, ὁ δὲ
 εὐβλαβούμενος οὐκ ἠθέλησέ ποτε πατροκτόνος καὶ ἀδελφοκτόνος γενήσεται.
 Ἐν μιᾷ οὖν τῶν ἡμερῶν ἀπατήσαντες οἱ βασιλεῖς τοὺς φυλάσσοντάς Βουλγά-
 20 ρους ἔφυγον καὶ περάσαντες καὶ οὗτοι πρὸς τὸν ἀμηρᾶν Μπαγιαζήτην ἦλθον. Καὶ ὁ
 γηραιὸς βασιλεὺς ἀναμιμνήσκων τὴν συγγένειαν τοῦ πάππου Ὁρχάνου καὶ τὴν φιλίαν
 Ἀμουράτου τοῦ πατρὸς καὶ ὅτι οὐκ ἔστι δίκαιον οὐδὲ τις νόμος συγχωρεῖ τοῖς πατρά-
 σιν οὕτως οἱ φίλιταιοὶ πράττειν καὶ ποιεῖν. Ὁ δὲ βασιλεὺς Μανουὴλ ὑπέσχετο | δοῦναι 56 b
 τέλος ὑπὲρ τὸν ἀδελφόν· ἐξόχως δὲ ὑπέσχετο καὶ τοῦτο, ἵνα κατ' ἔτος ἐπὶ τὴν ὥραν
 25 τοῦ ἕαρος ἔσῃται ἕτοιμος μετὰ στρατῶν χιλιάδων δύο καὶ δέκα, πεζῶν τε καὶ ἰππέων,
 εἰς συνδρομήν, ὅπου δ' ἂν ὁ ἀμηρᾶς βουλήσῃται ἀπελθεῖν, καὶ ἔσῃται τοῖς φίλοις φί-
 λος καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἐχθρὸς εἰς ὑπὲρ ἐτέρου, καὶ μετὰ ὄρκων ταῦτα ἀσφαλίσαντες.
 Καὶ ὁ ἀμηρᾶς ταῦτα ἀκούσας ἔστειλε πρέσβυν τινὰ ἐκ τῆς αὐλῆς αὐτοῦ εἰς τὴν Πό-
 30 λιν, ἵνα γνωρίσῃ τὰς γνώμας καὶ τὰς θελήσεις τε καὶ βουλὰς τῶν ἀρχόντων καὶ τοῦ
 δήμου, ποῖον μὲν ἐκ τῶν δύο ἀδελφῶν εἰς βασιλέα ἤγαπουν. Ἐλθὼν δὲ ὁ πρέσβυς καὶ
 καταλεπτῶς μαθὼν κατέλαβε τὰς γνώμας καὶ τὰς βουλὰς σχεδὸν πάντων τῶν πολιτῶν,
 ὅτι διὰ πολλὰς αἰτίας τὸν κύρ Μανουὴλ ἤθελον βασιλευεῖν αὐτοῖς. Καὶ ποιήσας ταῦτα
 πάντα ἀναφορὰν τῷ ἀμηρᾷ, εὐθὺς στρατὸν δώσας αὐτοῖς ἦλθον ἐν τῇ πόλει. Τοῦ οὖν
 δεσπότης κύρ Ἀνδρονίκου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ μὴ ἐχόντων τί πρᾶξαι ἢ πῶς ἀντίστα-
 35 θῶσιν, ὁ κύρ Μανουὴλ μετὰ τοῦ πατρὸς καὶ βασιλέως ἐγκρατεῖς γεγόνασι τῆς βασι-
 λείας καὶ τῆς πόλεως καὶ εὐθὺς προστάζει τοῦ πατρὸς ὁ βασιλεὺς κύρ Μανουὴλ τῷ
 διαδήματι τῷ βασιλικῷ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου ἐν τῷ σεπτῷ Ἀποστολεῖῳ ταινιοῦται. Ἐ-
 βασίλευσε λοιπὸν ὁ βασιλεὺς κύρ Ἰωάννης μετὰ τὸ ἐξῶσαι τὸν πενθερὸν αὐτοῦ τῆς
 βασιλείας, ἕως οὐ τὸ σκῆπτρον καὶ τὴν πᾶσαν ἐξουσίαν τῆς βασιλείας ἔδωκε τῷ υἱῷ

4 δῶσαι p : δώση AB || 6 post ἀμηρᾶς add. punctisque del. Ὁ δὲ ἀμηρᾶς B : om. A || 8 καὶ p : om. AB || 11 post υἱοῦ add. αὐτοῦ p : om. AB || 16 μηνύσας AB : ἐμήνυσεν p || 17 καὶ AB : ἵνα p || 23 Ὁ δὲ A : Ὁ δὲ καὶ B : Ὁ δὲ υἱὸς καὶ p || 25 στρατῶν AB : στρατιωτῶν p | δύο καὶ δέκα AB : δυοκαίδεκα p || 26 ἔσῃται AB : ἔσεται p || 27 εἰς AB : ὁ εἰς p | ἀσφαλίσαντες AB : ἡσφαλίσαντο p || 39 τὴν — βασι-
 λείας A : τὴν βασιλείας ἐξουσίαν πᾶσαν B.

zid rugîndu-se să le dea ajutor să-și dobîndească împărăția, cum li se cuvine lor ca primii născuți, în virtutea moștenirii și a legilor și obiceiului bizantinilor; tatăl însă și bunicul dorește și vrea să-i nedreptățească și să o dea — cum am spus — celui născut mai pe urmă. Au mai declarat că plătesc anual sultanului multe centnare de aur și argint și-i dau să aibă unele drepturi în Constantinopol. Iar sultanul, văzînd dihoniiile și 5 luptele dintre ei, se bucură mult după zicala din popor care spune: „Lupul, zărînd tîria vîntului cu nori de praf, se veselea și, sîrînd de bucurie, a zis: «Vreme bună pentru mine»“. Și, primindu-le cu bucurie cererea, le-a dat armată, călări șase mii, și pedestrași patru; și au plecat împotriva capitalei și, ajungînd noaptea pe neașteptate 10 afară de oraș, au găsit în palatele de la Izvor pe tatăl împăratul cu feciorul Manuil fratele. Și, prinzîndu-i, i-a închis într-o casă și a poruncit să fie păziți cu mare grijă. Și astfel despotul chir Andronic cu feciorul său Ioan s-au făcut stăpîni¹ pe capitală și pe o parte din domnie timp de doi ani și șase luni. Și deseori s-a gîndit pe feciorul său Ioan să-l proclame împărat; dar nu era cu putință, pentru că tatăl său împăra- 15 tul încă trăia. Iar sultanul deseori i-a trimis vorbă să-i ucidă și să-i înlătore din cale dacă voiește să rămînă nestingherit în domnie; dar el fiind temător de Dumnezeu n-a voit nicidecum să devină ucigaș de tată și de frate.

Într-una din zile, împărații, amăgînd pe paznicii bulgari, au fugit și, trecînd în Asia, au mers și aceștia la sultanul Baiazid. Și bătrînul împărat îi amintește de înru- 20 direa sa cu Orchan, bunicul lui², și de prietenia cu Amurat, tatăl lui, și că nu e cu dreptate și nici o lege nu îngăduie ca aceia care au fost în prietenie mare cu părinții să fie lăsați în așa stare și situație. Iar împăratul Manuil promitea să dea tribut mai mare ca fratele său, dar mai ales făgăduia și aceasta, ca în fiecare an la vreme de primăvară 25 să fie gata cu oști de douăsprezece mii, pedestrași și călărași, într-ajutor, ori încotro ar voi sultanul s-o pornească, și să fie prietenilor prieten și dușmanilor dușman unul pentru altul; și acesta le-a întărit cu jurăminte. Și sultanul, ascultînd aceasta, a trimis de la curtea sa un sol la Constantinopol, pentru ca să cunoască părerile și dorințele și planurile marilor dregători și ale reprezentanților poporului, pe care din cei 30 doi frați îl doreau să le fie împărat. Solul, venînd și informîndu-se cu de-amănuntul, a priceput părerile și hotărîrile aproape ale tuturor cetățenilor, că pentru multe motive îl doreau pe chir Manuil să domnească peste dinșii. Și raportînd sultanului toate acestea, îndată le-a dat armată și au venit în capitală. Despotul chir Andronic cu feciorul său neavînd ce să facă sau cum să se împotrivescă, chir Manuil și tatăl său împăratul 35 s-au făcut stăpîni pe împărăție și pe capitală și de îndată tatăl a dispus ca împăratul chir Manuil să fie încoronat de către patriarh în biserica sfinților Apostoli cu diademă împărătească. Și astfel, împăratul chir Ioan, de cînd l-a scos din domnie pe socrul său

¹ E o confuzie ca și la Laonic Chalcocondil, p. 54—55, între răzvrătirea și uzurparea lui Andronic al IV-lea Paleologul (august 1376— iunie 1379) și cea a lui Ioan al VII-lea (Paleologul, din aprilie — septembrie 1390).

² Vezi p. 185, nr. 2

κὺρ Μανοὺλ καὶ βασιλέα ἔστειπεν ἐπὶ ἔτους 'ζω<4η>' *** Τῷ δὲ δεσπότῃ κὺρ 'Ανίδρο- 57 ὁ
νίκῳ τὴν Θεσσαλονίκην μετὰ συνηβάσεως δέδωκε τοῦ κατοικεῖν ἐν αὐτῇ· καὶ οὕτως
τὰ πάντα τῶν 'Ρωμαίων εἰρήνευσαν.

Εὗρισκομένου δὲ τινι καιρῷ τοῦ ἀμηνῶ Μπαγιαζήτου ἐν τῇ Μακεδονίᾳ ἐγγὺς
5 τῶν Σεβρῶν μητροπόλεως, παρῶν καὶ ὁ βασιλεὺς κὺρ Μανουὺλ κατὰ τὰς ὑποσχέσεις
καὶ συνηβάσεις, ἃς εἶχον, καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ὁ δεσπότης κὺρ Θεόδωρος καὶ ὁ κὺρ
Κωνσταντῖνος ὁ Δραγάσης καὶ ὁ τῆς Σερβίας δεσπότης κὺρ Στέφανος· ἐλθόντος Παύ-
λου τοῦ Μάμωνᾶ ἐκ τῆς Πελοποννήσου, οὗ τὴν Μονεμβασίαν κυβερνῶν ἦν ἐκ πολλοῦ
ὁ πατήρ, εἶτα καὶ αὐτὸς τὴν διοίκησιν τὴν τοῦ πατρὸς προστάζει τοῦ βασιλέως διεδέ-
10 ζατο, διὰ δὲ τὸ μάκρος τοῦ χρόνου, ἀφορμὴν εὐρῶν, περιποιεῖτο τὸ ἄστυ ὡς κτήμα
ἴδιον· <καὶ> ἐνεκάλει τὸν τοῦ βασιλέως ἀδελφὸν πρὸς ἀμηνῶν ἀδικεῖσθαι λέγων ὅτι
αὐτοῦ καὶ τὴν Μονεμβασίαν ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ δυναστικῶς ἐξέωσε καὶ μετὰ ὕβρεως
καὶ ἀτιμίας καὶ αἰσχύνης ἐκ τῶν ἐκεῖθεν ἐδίωξεν. Ὁ δὲ Μάμωνᾶς οὗτος γνώριμος ἦν
ἐκ πολλοῦ τῷ ἀμηνῶ· λυπηθεὶς μετὰ θυμοῦ ὁ ἀμηνῶς μηνύσας εἶπεν τῷ βασιλεῖ· οὕτως
15 ὅτι· οὐκ ἀρκεῖ ἡμῖν εἰρηνεῦναι, ἀλλὰ οὕτως θέλετε πράττειν κατὰ τῶν ἡμῶν ὑποχειρίων;
ἐγὼ γὰρ ὁμνῶ σοι εἰς τὸν Θεόν, παιδεῦσαι ἔχω τοὺς· τοιαῦτα τολμῶντας·, καὶ ἑτέρους
λόγους σκληροῦς φήσας κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἐτέρων ἀθνητῶν Χριστιανῶν, 58 ὁ
ὧν εἰρήκαμεν. Οἱ δὲ ἀκούσαντες ἕως καρδίας ἐλυπήθησαν καὶ ἔκτοτε ἐζήτησαν καιρὸν
ἐπιτήδειον καὶ εὐλογον αἰτίαν, ἵνα τὰς ὑποσχέσεις καὶ συνηβάσεις καὶ ὑποταγὴν, ἣν
20 εἶχον μετὰ τοῦ ἀμηνῶ, φύγωσι. Καὶ συνηβάσεις καὶ ὅρκους φρικτοὺς λάθρα ἀναμέσον
αὐτῶν ποιήσαντες τοῦ εἶναι γνώμη καὶ ψυχῇ μιᾷ ἕως θανάτου, καὶ διὰ βεβαιότερον
τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ συνδέσμου τούτου ἔστησαν, ἵνα ὁ βασιλεὺς κὺρ Μανουὺλ εἰς νό-
μιμον γυναῖκα λάβῃ τὴν θυγατέρα τοῦ κὺρ Κωνσταντῖνου τοῦ Δραγάση.

Τοῦ δὲ ἀμηνῶ Μπαγιαζήτου ἐλθόντος καὶ πολὺν τῆς Βουλγαρίας τόπον ἀλώσαν-
25 τος ἔτι καὶ δουλώσαντος, ὁ τῆς Γερμανίας βασιλεὺς Σιγισμόνδος ἔμαθε τὰ γενόμενα.

Πῶς ὁ τῆς Γερμανίας βασιλεὺς πρὸς τὸν ἀμηνῶν πρέσβυν στείλας

XIV. Ὁ οὖν Σιγισμόνδος τῆς Γερμανίας ὁ βασιλεὺς πρέσβυν στείλας πρὸς αὐ-
τόν, ἦτοι τὸν ἀμηνῶν, λέγων ὅτι οὐκ ἦν δίκαιον, φίλοι ὄντες, ἐν τῇ Βουλγαρίᾳ ἐπι-
βαλεῖν χεῖρα τὸν ἀμηνῶν, ὅτι κατὰ τὸ πρόνομον τῆς βασιλείας αὐτοῦ ὁ τοιοῦτος τό-
30 πος ἐστίν· ἐλθόντος δὲ τοῦ πρέσβεως καὶ ταῦτα εἰπόντος τῷ Μπαγιαζήτῃ, οὐδὲν ἕτε-
ρον ἀπεκρίθη αὐτῷ, εἰ μὴ μόνον ἐκ τῆς χειρὸς παραλαβὼν αὐτόν, δεῖξας οἰκόν τινα
τούτῳ μέγαν γέμοντα ἔσωθεν ἀπὸ παντοίων ὀργάνων, ῥομφαίων τε καὶ ξιφῶν πολεμι-
κῶν, ἃ καλῶς ἠτοιμασμένα καὶ παρασκευασμένα ὑπῆρχον. Εἶτα λέγει τῷ πρέσβει· „Λέ-
ξον ταῦτα τῷ αὐθέντῃ σου τῷ βασιλεῖ, ὅτι τὸ ἐμὸν δίκαιον, ὃ ἔχω ἐν τῇ Βουλγαρίᾳ, 59 ὁ

1 'ζω <4η>' *supl.*: ζω' AB: 'ς > p | *post* 'ζω' *spatio vacuo lac. ind.* AB || 4
Μπαγιαζήτου A: Μπαγιαζήτη B || 5 Σεβρῶν p: Σεβρῶν AB | καὶ AB: ἦν p || 8 ἦν
A: *om.* B || 11 <καὶ> *Char.*: *om.* AB | ἐνεκάλει p: ἠγκάλει AB || 12 ἐξέωσε AB:
ἐξέβαλε *Char.* || 13 ἐδίωξεν A: ἐδίωξε B || 14 εἶπεν p: εἰπὼν AB || 17 αὐθεντῶν p:
αὐθέντων AB || 18 ὧν B: ὡς A || 20 ἀναμέσον B: ἀνά μέσον A || 21 διὰ AB: διὰ τὸ p ||
28 λέγων AB: ἔλεγεν p || 30 πρέσβεως p: πρέσβυος AB || 31 δεῖξας AB: ἐδειξεν p ||
32 τε AB: *om.* p || 34 *post* δίκαιον *add. del.* καὶ διοίκησις, ἦν B: *om.* A.

și pînă ce l-a dat feciorului său chir Manuil sceptra și toată puterea în împărăție și l-a încoronat împărat la anul 68< 98 >, a domnit***. Iar despotului chir Andronic i-a dat Salonicul cu învoiala să stea acolo, și așa s-a făcut liniște și pace în statul bizantin.

Găsindu-se sultanul Baiazid într-o vreme în Macedonia pe aproape de metropola Sere, era cu el și împăratul chir Manuil, potrivit promisiunilor și învoielilor ce le aveau, 5 și fratele său despotul chir Teodor și chir Constantin Dragases și despotul Serbiei chir Ștefan; și a venit din Pelopones Paul Mamonas, al cărui părinte guvernase de mult Monemvasia, și apoi el însuși, din ordinul împăratului, l-a urmat pe tatăl său la guvernare; și, din cauza timpului îndelungat, s-a văzut îndemnat să considere orașul ca o moșie 10 a sa proprie. Și-l pira la sultan pe fratele împăratului, susținînd că-i face nedreptate și i-a smuls cu putere din miini Monemvasia și l-a gonit din locurile de acolo cu batjocură, cu necinste și cu rușine. Acest Mamonas era un vechi cunoscut de-al sultanului și atunci sultanul supărat și cu minie i-a trimis împăratului vorbă, spunîndu-l așa: „Nu vi-i de ajuns că sînteți lăsați în pace, ci vă purtați așa cu supușii mei?! Dar eu mă 15 jur pe Dumnezeu că o să pedepsesc pe aceia care îndrăznesc lucruri de acestea“; și a mai rōstit și alte cuvinte aspre contra împăratului și a celorlalți creștini pe care i-am amintit. Iar aceia, auzind, s-au amărît pînă în adîncul inimii și de atunci căutau prilej potrivit și un motiv bun să scape de promisiunile și învoielile și de ascultarea care le aveau față de sultan. Și în taină au făcut între ei legături cu jurăminte înfricoșătoare să 20 fie într-un gînd și suflet pînă la moarte; și pentru întărirea prieteniei și a acestei legături au hotărît ca împăratul chir Manuil să ia de femeie legitimă pe fata lui chir Constantin Dragases¹.

Iar sultanul Baiazid venind și cucerind și robind încă mult loc din Bulgaria, împăratul Germaniei Sigismund a aflat de lucrurile ce s-au întîmplat. 25

Cum a trimis împăratul Germaniei sol la sultan

Lupta de la Nicopole
1396

XIV. Împăratul Germaniei Sigismund a trimis sol la el, adică la sultan, spunîndu-i că nu era cu dreptate ca sultanul, fiind ei prieteni, să facă în Bulgaria cuceriri, pentru că locul acesta după dreptate este al împărăției lui. Sosind solul și spunîndu-l lui Baiazid acestea, nu i-a răspuns alta nimic decît că, ducîndu-l de mînă, i-a arătat 30 acestuia o casă mare plină pe dinăuntru de tot felul de material de război și săbii și iatagane, care erau frumos pregătite și rînduite. Apoi îi spune solului: „Spune-i aceasta stăpînului tău împăratul, că dreptul meu pe care îl am în Bulgaria sînt aceste arme

2 Am completat 6898: 68 AB: 6900 p || după domnit în AB loc gol.

¹ Tatăl Irinei, soția lui Manuil al II-lea Paleologul, a fost Constantin Dejanović, căzut în lupta de la Rovine din 1395, unde a luptat alături de Mircea cel Bătrîn; Irina era nepoata despotului Ioan Dragas; vezi G. Ostrogorsky, *Geschichte des byzantinischen Staates*, München, 1952², p. 450, n. 2, sau, cu informații mai ample, ediția franceză *Histoire de l'Etat byzantin*, Paris, 1956, p. 572—573 și n. 1.

ταῦτα τὰ ὄπλα καὶ αἱ παρασκευαὶ εἰσιν, ἃς εἶδας.“ Καὶ τοῦ πρέσβευς ἀναφορὰν ποιή-
 σαντος τῷ βασιλεῖ Σιγισμόνδῳ ἐν τῷ ἐπανελεθεῖν πρὸς αὐτὸν περὶ τούτων, καὶ ἔλυπή-
 θη λίαν διὰ τὴν τοῦ ἀμηρᾶ ὑπερηφάνειαν καὶ εὐθὺς στρατὸν μισθοφορικὸν πολλὸν συνά-
 5 θειαν, ἄνευ τινὸς μισθοῦ ἢ ὄψωνιου καὶ μετὰ πλείστης χαρᾶς καὶ γενναίας ψυχῆς καὶ
 ἀνδρικοῦ φρονήματος διήρχετο ὁ λαμπρὸς οὗτος στρατὸς καὶ πάντα τοῖς ποσὶν ὑπέτασσον, τὰ
 τῶν Τουρκῶν φρούρια ἁλῶν καὶ σκυλεύων καὶ ἀφανίζων, ἕως καὶ τῆς Νικοπόλεως πε-
 ράσαντες ἔφθασαν, καθάπερ ὕλη ἐπιτυχοῦσα φλογὶ ἰσχυρᾷ. Εἶτα ὁ βασιλεὺς Σιγισμόνδος
 καὶ ἑτέρους θέλων στρατηγήσαι κατὰ τοῦ Μπαγιαζήτου πρέσβυν στείλας λάθρα πρὸς
 10 τὸν βασιλεῖα κύρ Μανουήλ καὶ τοὺς ἑτέρους ἀθῆντας, ὧν ἔφημεν, ἵνα ἔτοιμοι καὶ
 προπαρασκευασμένοι οὗτοι ὡσι καὶ τὸν ἐχθρὸν τῆς πίστεως, εἰ δυνατόν, ἀφανίσωσι,
 αὐτοὶ τὸν καιρὸν ὡς γῆ διψῶσα τὸν ὄμβρον ἐξ οὐρανοῦ ἀναμένοντες, τὸν πρέσβυν
 μετὰ χαρᾶς δεξάμενοι, τὰ πρὸς ἀνάγκην τοῦ πολέμου καὶ αὐτοὶ λαθραίως ἠτοίμαζον.
 Ὁ Μπαγιαζήτης οὖν ἀκούσας τὴν Σιγισμόνδου βασιλέως ἔφοδον, εἰς λογισμοὺς οὐκ ὀλί-
 15 γους καὶ φόβον ἐνέπεσε, τὸν στρατὸν αὐτοῦ ἑτοίμως καὶ μετὰ βίας συναθροίσας καὶ
 καλῶς ἑτοιμάσας πρὸς τοὺς ἀντιπάλους ὤδευε. Φθασάντων δὲ τῶν στρατῶν ἐγγύς, τὸν
 πόλεμον ἀνήψαν οἱ Γερμανοὶ πρῶτον καὶ οἱ Γαλάται καὶ συμπλοκῆς γεινομένης διὰ 60 b
 κακοβουλίαν τὰ τῶν Χριστιανῶν ἐσφάλησαν, καὶ τὸ πᾶν ἀπώλεσαν στράτευμα καὶ
 φεύγοντες ἦσαν ἀμετάστρεπτοι. Καὶ ἐν τῷ φεύγειν οἱ Τούρκοι πολλοὺς ἀπέκτειναν
 20 καὶ ἤχμαλώτιζον, οὐ μόνον ἀσήμου καὶ στρατοῦ κοινοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν περι-
 φανῶν καὶ ἐνδόξων καὶ εὐγενῶν ἀθῆντων, ἐν οἷς ἦσαν ὁ δούξ τῆς Μπουργουνδίας,
 ὁ κόμης τῆς Ἀβέρσας καὶ ὁ μέγας ἀρχιτρικλινος τοῦ τῆς Φραγκίας βῆγός καὶ ἕτεροι οὐκ
 ὀλίγοι περιφανεῖς καὶ ἐνδοξοὶ. Μόλις μετὰ βίας καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Σιγισμόνδος
 μετὰ τοῦ πρωτεύοντος τὸν σταυρὸν φοροῦντος τῆς ἀδελφότητος Ῥόδου ἀκάτιον μι-
 25 κρὸν τυχόντες εὐρεῖν καὶ ἐμβάντες, τὸν Ἰστρον ἐπέρασαν καὶ τὴν σωτηρίαν ἐπορίσαν-
 το. Ὁ δὲ ἀμηρᾶς, πᾶσαν τὴν ἀποσκευὴν αὐτῶν κερδήσας καὶ τῆς τοιαύτης θαυμαστῆς
 νίκης περιτυχῶν ἀνελπίστως καὶ δόξης ἐμπλεος καὶ χαρᾶς γενόμενος καὶ ἰδὼν, ὅτι ὁ
 βασιλεὺς κύρ Μανουήλ καὶ οἱ ἕτεροι ἀθῆντες, περὶ ὧν ἔφημεν, οὐ κατὰ τὰς ὑποσχέ-
 σεις καὶ συνηβάσεις, ἃς εἶχον ἀναμεταξὺ αὐτῶν, ἐποίησαν, ἵνα αὐτῷ ἀκολουθήσωσι,
 30 καὶ ἐνωτισθεῖς τὰ ὅσα οὗτοι ἐβουλεύοντο κατ’ αὐτοῦ, μάχην μεγάλην κατὰ τοῦ βα-
 σιλέως ἐκήρυξε καὶ ἐλλῶν τὴν Πόλιν διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης ἀπέκλεισεν ἐν ἔτει
 ‘ς ς <ε>, πολιορκῶν αὐτὴν παντοιοτρόπως καιρὸν καὶ χρόνον πολὺν. |

1 εἰσιν A : om. B | post εἶδας add. εἰσιν B : om. A || 2 post τούτων add. punc-
 tisque del. ὁ βασιλεὺς ἔλυπήθη λίαν διὰ τὸ ἀκοῦσαι ὑπὸ τοῦ πρέσβυος τὰ τοιαῦτα καὶ B :
 om. A || 2—3 καὶ ἔλυπήθη λίαν A et B mg || 3 ὑπερηφάνειαν A : ὑπερηφανείαν B |
 post πολλὸν interum εὐθὺς B : om. A || 6 στρατὸς A : mg. B || 7 post καί, add. μέχρι p : om.
 AB || 9 Μπαγιαζήτου A : Μπαγιαζήτη B | στείλας AB : στείλειν p || 10 ὧν AB : οὗς p || 14 ante
 Σιγισμόνδου add. τὸν p : om. AB || 18 κακοβουλίαν p : κακοβουλίας AB || 21 Μπουργο-
 υνδίας p : Μπουργούνδιας AB || 22 Ἀβέρσας AB : Αμβέρσας p || 24 τὸν σταυρὸν
 φοροῦντος AB : τῶν σταυροφόρων p || 25 καί, A : om. B | καί, p : om. AB || 26 post
 κερδήσας add. del. ἐπεριποιήσατο B : om. A || 27 ἐμπλεος AB : ἐμπλεως p || 28 περὶ A :
 om. B || 29 αὐτῶν A : om. B || 32 ‘ς ς <ε> corr. : ‘ς ς et parvo loco vacuo lac. ind.
 AB : ‘ς ς p.

și pregătiri pe care le vezi“. Și la întoarcere, solul raportînd toate împăratului Sigismund, acesta s-a amărit mult de semeția sultanului; și adunînd repede multă armată de mercenari și pregătindu-și-o și pe a sa și chemînd și pe mulți alți domnitori într-ajutor, fără vreo plată sau tain, această oaste strălucită, cu mare veselie și inimă vitează 5 și gînd curajos, înainta supunînd totul sub picioare și cucerind cetățile turcilor, jefuind și nimicind; și trecînd au ajuns pînă la Nicopole, ca un pîrjol puternic care are ce arde. Apoi împăratul Sigismund, voind ca și alții să pornească război contra lui Baiazid, a trimis în taină sol la împăratul chir Manuil și la ceilalți domnitori de care am vorbit, 10 ca și aceștia să fie gata pregătiți de mai înainte și, de-i cu putință, să-l nimicească pe dușmanul credinței creștine. Aceia, așteptînd această clipă cum așteaptă pămîntul însetoșat ploaia din cer, au primit solul cu bucurie și în taină se pregăteau și dînșii de război cu cele de trebuință. Cînd Baiazid a auzit de năvala împăratului Sigismund, frică mare l-a cuprins și era bătut de multe gînduri; și, stringînd și pregătind în grabă 15 armata sa și echipînd-o bine, mergea asupra potrivnicilor. Iar armatele, ajungînd aproape una de alta, germanii întii și galații [francezii] au început lupta și, încăierîndu-se, partea creștinilor, din nesocotință, a dat greș și a pierdut toată armata, și a apucat-o la fugă fără să se mai uite înapoi. Și la fugă turcii au ucis mulți și au luat prizonieri nu numai din armata de obște și de rînd, ci și chiar dintre domnitorii străluciți și vestiți 20 și din cei de neam mare; între aceștia au fost ducele de Burgundia, contele de Aversa [Anvers], marele paharnic al regelui Franței și mulți alții, străluciți și vestiți. Și însuși împăratul Sigismund împreună cu conducătorul purtător de cruce al frăției din Rodos¹, dînd la întîmplare peste un caic mic și urcîndu-se în grabă într-însul, au trecut peste 25 Istru și abia și-au găsit scăpare. Iar sultanul a dobîndit toate bagajele lor și a cîștigat, fără să se aștepte, o biruință minunată ca aceea și, plin de slavă și bucurie, văzînd că împăratul chir Manuil și ceilalți domnitori de care am vorbit n-au făcut potrivit promisiunilor și învoielilor ce le aveau între ei ca să-l însoțească, și ajungîndu-i la ureche 30 cîte aceștia le puneau la cale contra lui, a vestit luptă mare contra împăratului și venind a blocat Constantinopolul dinspre uscat și mare în anul 690 (5), împresurînd orașul în tot chipul mult timp și multă vreme.

28 *Am completat* 6905²: 6900 și *indicînd o lacună mică* AB: 6900 p.

¹ Marele Maestru al cavalerilor ordinului călugăresc din insula Rodos, luptători contra mahomedanilor.

² 1 septembrie 1396 — 31 august 1397.

XV. Ἐν τῷ τοῦ καιροῦ ἐκείνου διαλείμματι ὁ Ἰωάννης, ὁ τοῦ δεσποτοῦ κύρ 61 b
 Ἀνδρονίκου υἱὸς καὶ ἀνεψιὸς τοῦ βασιλέως κύρ Μινουήλ, περὶ οὗ πολλάκις ἔφημεν,
 ἔγγυς ὑπάρχον πάντοτε ἐκ πολλοῦ τῷ ἀμηρᾷ, — καὶ σιτηρέσια μεγάλα εἶχεν ἐξ αὐ-
 5 τού, ἀκολοῦθῶν καὶ συνοδευῶν αὐτῷ καὶ οἰκιακὸς ἦν πάντοτε καὶ φιλοῦμανός, —
 μαθὼν ὅτι τινὲς διέβαλον αὐτὸν πρὸς τὸν ἀμηρῶν, λέγοντες ὅτι „οὐκ ὀρθῶς φρονεῖ
 πρὸς σέ, ὦ ἀμηρᾷ, ὁ Ἰωάννης, ἀλλ' ἐπίβουλός ἐστι· καὶ εἰ οὕτως οὐκ εἶχεν ἡ Πό-
 λις καὶ ὁ βασιλεὺς ὁ θεῖος αὐτοῦ ὑπέκυπτεν ἂν καὶ ἐδουλώνετο“, ἐνωτισθεὶς τὰ γε-
 10 νόμιστα καὶ τὰ περὶ αὐτοῦ θρυλλοῦμενα, φοβηθεὶς τὸ δξύ καὶ ἀπότομον τοῦ Μπαγια-
 ζήτου, ἵνα μὴν τὴν ζωὴν κινδυνεύσῃ, ἐν μιᾷ τῶν νυκτῶν ἔφυγε καὶ πρὸς τὸν θεῖον καὶ
 αὐτοκράτορα ἔρχεται. Ὁν ὁ βασιλεὺς καὶ θεῖος ἀσμένως ἐδέξατο, ὥσπερ τι δῶρον πο-
 λυτελές, καὶ καταφιλήσας καὶ ἀγκαλίσας αὐτὸν καὶ τὰ πρέποντα σιτηρέσια ἰσημειω-
 σάμενος ἔδωκεν αὐτῷ. Ἡμερῶν οὖν παρελθουσῶν, ὁ βασιλεὺς ἐβουλήθη, ἵνα ἐν τῇ
 Ἰταλίᾳ ἔλθῃ καὶ τινα βοήθειαν αἰτήσῃ, λογιζόμενος ὡς ἀπολαύσειεν τῆς βοηθείας,
 15 ἐπειδὴ οἱ αὐτοὶ ἀθρόοι ὑπῆρχον ἢ αἰτία τοῦ ἄραι τὸν ἀμηρῶν τὴν μάχην κατὰ τῆς
 Πόλεως, ἦν ἐποίησε καὶ ποιεῖ ἐνεκεν τοῦ ἀπεσταλμένου παρ' αὐτῶν πρέσβεως, ὡς εἴ-
 πομεν, δι' οὗ τὴν ὁμοφωνίαν ἐποίησαν, ἵνα ὧσι πάντοτε κατὰ τοῦ ἀμηρᾷ καὶ εἰς ὑπέρ
 τοῦ ἑτέρου βοηθὸς ἔσῃται καὶ ἀλλήλοισι συναρωγῆν. Καὶ ἐν τῷ μέλλειν ἐξεῖναι τὸν 62 b
 βασιλέα ἐκ τῆς πόλεως, τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ κύρ Ἰωάννην καταλιπὼν, ἵνα διοικῆ καὶ
 κυβερνᾷ τὴν πόλιν καὶ ἀντιμάχῃται τοῖς ἐναντίοις, ὁ δὲ βασιλεὺς τὴν δέσποιναν καὶ
 20 σύζυγον λαβὼν καὶ εἰς Πελοπόννησον ἔλθων, ἐν τῇ Σπάρτῃ ἔγγυς τοῦ ἀδελφοῦ κύρ
 Θεοδώρου τοῦτην εἶασεν· ὁ δὲ ἐν Ἰταλίᾳ ὀδεύει. Φθάσαντος οὖν τοῦ βασιλέως ἐν Ἐνε-
 τίᾳ κάκειθεν πρὸς τὸν δοῦκα Μεδιολάνων ἔλθων, μετὰ τιμῆς μεγάλης καὶ δαψιλείας,
 25 ἔτι δὲ καὶ δορυφορίας ἐδέχθη καὶ ἵππους καὶ στρατιώτας πολλοὺς δώσας αὐτῷ, ἵνα
 πρὸς τὸν ῥήγα Φραγκίας ἀπέλθῃ, ἐπαγγειλάμενος ὁ δοῦξ τῷ βασιλεῖ, ἐὰν καὶ ἕτεροι
 ὁμοφωνήσωσι, καὶ αὐτὸς ὁ δοῦξ ἰδίως καὶ αὐτομάτως ἔλθῃ καὶ τῷ βασιλεῖ καὶ τῇ
 Ῥωμαίων ἀρχῇ βοηθήσῃ καὶ μὴ ἔαση κινδυνεύουσάν τὴν περιφανῆ καὶ φραϊτῶν τῶν
 πόλεων βασιλεύουσιν. Ἐλθὼν οὖν ὁ βασιλεὺς καὶ πρὸς τὸν ῥήγα Φραγκῶν, εὗρεν αὐ-
 τὸν ἐν ἀσθενειᾷ βαρυτάτῃ καὶ ἔξω φρενῶν ὑπάρχοντα καὶ οἱ σύμβουλοι αὐτοῦ οὐκ
 εἶχον τι ἀποκριθῆναι μόνον καὶ ἀπρακτος ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπανέστρεψεν.
 30 XVI. Ἐπὶ οὖν ἔτους ἄνε' Σεπτεμβρίου εἰς τὰς ιγ'. Ἐν τούτῳ τῷ ἔτει καὶ ὁ ἀμη-
 ρᾷς Μπαγιαζήτης κατὰ τῆς Πελοποννήσου τὸν Γιακούμ μπασίαν καὶ τὸν Βρνεζήν
 στείλας μετὰ στρατοῦ χιλιάδων πεντήκοντα, καὶ ἐν τῷ ἐπανερχεσθαι αὐτοὺς ἐν ὀδῷ 63 b
 καὶ ἔνδον τῆς Πελοποννήσου φθάσαντες πολλὰ κακὰ καὶ δεινὰ καὶ ἀνδραποδισμοὺς
 τοῖς Χριστιανοῖς ἐπέθηκαν, καθ' ὧς ἐν ὀλίγῳ ἐπὶ τῆς ζωῆς τοῦ Μπαγια-
 35 ζήτου ῥηθήσεται.

1 διαλείμματι AB : διαλήμματι p || 4 οἰκιακός AB p : οἰκειακός Char. || 12—13
 ἵνα ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἔλθῃ B : ἔλθειν εἰς Ἰταλίαν A || 13 ὡς p : εἰ A : μὴ *del. supra lin.*
 εἰ B || 16 εἰς AB : ὁ εἰς p || 21 τοῦτην AB : ταύτην p | Φθάσαντος οὖν τοῦ βασιλέως
 AB : Φθάσας οὖν ὁ βασιλεὺς p || 22 κάκειθεν A : ἐκεῖθεν B || 23 *post* ἐδέχθη *add.* οὗτος αὐτὸν
 p : *om.* AB || 24 ῥήγα B : βασιλέα A | ἀπέλθῃ A : ἔλθῃ B || 25 ἔλθῃ AB : ἐλεύσεται <ἵνα>
 p || 28 *post* βαρυτάτῃ *add.* εἶναι p : *om.* A : ἔχοντα B *et mg.* εἶναι | σύμβουλοι αὐτοῦ
 B : αὐτοῦ σύμβουλοι A || 29 καὶ A : ὁ μὲν βασιλεὺς *add. del.* B || 30 Ἐπὶ — ιγ'. *spuria vel*
Macarii negligentiae adtribuenda ante Ἐν τούτῳ *lac. videtur esse* || 31 Γιακούμ μπασίαν
 B : Γιακούμπασίαν A || 32 στείλας AB : ἔστειλε p | ἐπανερχεσθαι AB : ἀπερ-
 χεσθαι p.

**Plecarea în Apus
a lui Manuil al II-lea
Paleologul**

XV. În tot timpul acela, Ioan, feciorul despotului chir Andronic și nepot de frate al împăratului chir Manuil despre care vorbirăm deseori, se afla de mult timp mereu pe lângă sultan și avea mari tainuri de la el, urmîndu-l și însoțindu-l totdeauna, și era la el om de casă binevenit; aflînd el că acum unii îl vorbeau de rău la sultan, spunînd: „Sultane, Ioan n-are gînd bun asupra ta, ci-ți este vrășmaș și, dacă n-ar fi așa, Constantinopolul și unchiul lui împăratul ți s-ar pleca și s-ar supune“. Și aceste vorbe ce se răspîndeau despre dînsul ajungîndu-i la ureche, i-a fost frică de firea iute și crudă a lui Baiazid, ca să nu-și primejduiască viața, și într-una din nopți a fugit și se duse la unchiul său împăratul. Iar împăratul unchi l-a primit cu bucurie, ca pe un dar de mult preț, și sărutîndu-l și îmbrățișîndu-l i-a fixat și i-a dat cuvenitele tainuri. După o trecere de mai multe zile, împăratul a voit să plece în Italia să ceară ajutor, socotînd că-l va dobîndi, deoarece domnitorii aceia au fost cauza că sultanul s-a ridicat cu război asupra Constantinopolului și l-a purtat și-l poartă din cauza solului pe care dînsii l-au trimis, cum am spus, și prin care au făcut înțelegere să fie totdeauna contra sultanului și unul altuia de ajutor și aliați într-olaltă. Și cînd împăratul avea să pornească din capitală, l-a lăsat pe nepotul său de frate chir Ioan să cîrmuiască și să guverneze orașul și să lupte cu dușmanii, iar împăratul cu soția sa împărăteasa mergînd în Pelopones, a lăsat-o pe aceasta în Sparta, la fratele său chir Teodor, iar dînsul plecă în Italia. Ajungînd împăratul în Veneția și de acolo mergînd la ducele de Mediolan [Milano], a fost primit cu mare cinste și multă dărnicie și i-a mai dat o gardă personală și cai și mulți ostași ca să plece la regele Franței; și ducele i-a pus împăratului în vedere că dacă și ceilalți vor fi de aceeași părere, și el, ducele, o să vină de sine și o să stea de ajutor împăratului și statului bizantinilor și nu o să lase în primejdie pe vestita și frumoasa împărăteasă a orașelor. Împăratul, venînd deci și la regele francezilor, l-a găsit pe acesta la grea boală, fiind ieșit din minți și sfetnicii acestuia nu-i puteau da singuri nici un răspuns; și s-a întors la Constantinopol fără ispravă.

Vinderea Spartei

XVI. Și a fost anul 1405, septembrie 13¹; în acest an, sultanul Baiazid a trimis asupra Peloponesului pe Iacupașa și pe Vrenez cu o armată de cincizeci de mii; și pe cale cînd au mers și înăuntrul Peloponesului cînd au ajuns, au adus pe capul creștinilor multe rele groaznice și robiri, *precum peste puțin se va povesti în viața lui Baiazid*².

¹ Trebuie să fie o lipsă sau vreo scăpare din vedere a lui Pseudo-Phrantzes, căci în 1405 Baiazid era acum mort. Și „1405“ după e. n. este ceva neobișnuit în text, unde datele sînt arătate după era de la facerea lumii, așa că și cuvintele „Și — septembrie 13“ sînt suspecte.

² Vezi mai jos p. 221—225.

Ὁ δὲ δεσπότης κύρ Θεόδωρος, θεωρῶν τὰ τῶν Ῥωμαίων πράγματα, ὅτι οὕτως
κακῶς διέκειντο, καὶ τὴν πόλιν τοσοῦτον καιρὸν ἀποκλεισμένην, καὶ στενοχωρού-
μενοι ὑπὸ λιμοῦ πολλοῦ, ὁμοίως καὶ τὸν τῆς Πελοποννήσου πόλεμον καὶ τὸ κακόν,
ὅτι οὐδεὶς τῶν Χριστιανῶν αὐθέντης ἤθελεν αὐτοῖς βοηθῆσαι, καὶ ἀπορηθεὶς ὄλωσ,
5 περάσας ἐν τῇ Ῥόδῳ μετὰ τριήρεως τὴν τῆς Σπάρτης ἀρχὴν ἐπεπαλήκει τῇ ἀδελφότητι
τοῦ προφήτου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου. Στείλαντες οὖν ἡ ἀδελφότης τινὰς τῶν
σταυροφόρων ἐν τῇ Σπάρτῃ, ἵνα ἐγκρατεῖς τῆς ἀρχῆς, ὡς κύριοι καὶ δεσπότες, γενήσων-
ται, ὁ λαὸς ὡς εἶδεν αὐτοὺς καὶ ἤκουσε τὰ γενόμενα, ὥρμησαν μετὰ ξύλων καὶ πετρῶν,
ἵνα τοὺς ἀπεσταλμένους σταυροφόρους ἀποκτείνωσιν. Ὁ δὲ ἀρχιερεὺς τοῦ τόπου στα-
10 θεὶς καὶ ὁμιλήσας, ἵνα μὴ τοιαύτη ἀταξία γενήσῃται, ἐδυσώπει τὸν λαὸν καὶ κειθόμε-
νοι τοῖς τούτου λόγοις, τοῖς σταυροφόροις τριῶν ἡμερῶν διορίαν ἔδωσαν, ἵνα ἐκ τῶν
ὁρίων τῆς Σπάρτης μετὰ εἰρήνης ἀναχωρησῶσιν· εἰ δὲ ἄλλως πράξωσιν, αὐτοὶ ὄψον-
ται. Ἰδόντες οὖν οὗτοι, ὅτι οὐδὲν ἐκατάρθουν, ἀλλὰ μᾶλλον θόρυβος καὶ σκάνδαλα
ἐγίνοντο καὶ τὴν ζωὴν μάλιστα ἐκινδύνευον ἐγερθέντες ἐπανέστρεψαν οἴκαδε. Οἱ δὲ 64 b
15 Σπαρτιῶται τὸν πρόεδρον αὐτῶν καὶ δοῦκα ἐψήφισαν εἶναι καὶ πολιτικῶς καὶ ἐκκλη-
σιαστικῶς ἤθελον κρίνεσθαι καὶ κυβερνᾶσθαι ὑπ' αὐτοῦ. Ὁ δὲ δεσπότης κύρ Θεόδω-
ρος, ὡς εἶδε τὰς ἐλπίδας ψευσθῆναι, τὰ χρήματα, ἃ ἔλαβεν, ἐκτίνας ὄπισθεν τῇ ἀδελ-
φότητι καὶ εἰς Σπάρτην ἐν τῇ αὐτοῦ ἀρχῇ θέλων ἐλθεῖν, οὐκ ἤθελον δεχθῆναι αὐτὸν
ὁ δῆμος, ἀλλὰ μάλιστα καὶ ὕβρεσιν ἐνέπλυνον. Καὶ πολλῶν λόγων γενομένων καὶ σκαν-
20 δάλων, τέλος ἐμεσίτευσεν ὁ ἀρχιερεὺς καὶ πάλιν ἐδέχθησαν καὶ ἔστερξαν αὐτὸν εἶναι
ὡς καὶ τὸ πρότερον. Πλὴν πρὶν τοῦ τὴν κατοχὴν λαβεῖν αὐτόν, συνθήκας μετὰ ὄρκων
συνέστησαν, ἵνα μηκέτι εἰς τὸν αἰῶνα ἐνθυμηθῇ τάδε ποιῆσαι.

XVII. Ἡ δὲ ἐλευθερία τῆς Πόλεως ἐκ τοῦ ἀποκλεισμοῦ οὕτως γέγονεν· ἀκούσας
ὁ ἀμηρᾶς, ὅτι ὁ Ντεμήρης, ὁ βασιλεὺς Σκυθῶν καὶ Μασσαγετῶν, ἐρχεται κατ' αὐτοῦ,
25 ἵνα πόλεμον συνάρῃ μετὰ στρατοῦ μυριαριθμήτου πολλοῦ, θέλων καὶ μὴ βουλόμενος
τὴν πολιορκίαν καὶ τὸν πόλεμον καὶ ἀποκλεισμόν τῆς Πόλεως ἔλυσεν καὶ ἀγάπην με-
τὰ τοῦ βασιλέως ἐποίησε μεθ' ὄρκων καί, ἐν τῇ | Ἀσίᾳ περάσας τοῦ δεχθῆναι τὴν τοῦ 65 b
Ντεμήρη ἔφοδον, τὸν στρατὸν ἐτοιμάζων.

2—3 στενοχωρούμενοι AB : στενοχωρουμένην p || 3 λιμοῦ B et A mg.:
λοιμοῦ A | τὸ p : om. AB | post κακόν add. del. θεωρῶν B : om. A || 4 ἤθελεν αὐτοῖς
βοηθῆσαι B : ἤθελε βοηθῆσαι αὐτοῖς A || 8 post πετρῶν add. μετὰ θυμοῦ δραμόντες
p : om. A : del. B || 9 ἀποκτείνωσιν A : ἀποκτείνωσι B || 11 post λόγοις add. καὶ δημηγορίᾳ
A : om. B || 12 πράξωσιν A : πράξωσι B || 15 καί B : εἰς A || 15—16 πολιτικῶς—κρίνε-
σθαι B : ἤθελον κρίνεσθαι πολιτικῶς καὶ ἐκκλησιαστικῶς A || 17—18 ἔλαβεν—καὶ A :
ἔλαβε τῇ ἀδελφότητι ἐκτίνας ὄπισθεν B || 17 ἐκτίνας B : ἐκτίνας A : ἐκτίνας Char. ||
23 ante Ἡ δὲ add. Ἐν δὲ τῷ καιρῷ ἐκεῖνῳ ἐπὶ ἔτους ***, δι' ἣν αἰτίαν εἰρήκη-
α μεν¹ καὶ ὁ δεσπότης κύρ Ἀνδρόνικος τὴν Θεσσαλονικὴν τῇ τῶν Ἐνετῶν γερούσιᾳ
ἐμπεπαλήκει διὰ φλωρία χιλιάδας πενήκοντα. B : om. A || 24 Μασσαγετῶν p : Μασ-
σαγέτων AB || 27 τοῦ₂ B : om. A | post δεχθῆναι add. τὸν πόλεμον καὶ p : om. A :
del. B.

¹ Reapse causam indicat infra sub finem capituli 31, libri I, ita ut pro εἰρήκαμεν
esse debeat ἐροθμεν.

Iar despotul chir Teodor, văzînd că statul bizantinilor se află într-o stare atît de rea și că de atîta timp capitala este blocată și că oamenii sînt apăsăți de foamete mare și mai văzînd războiul asupra Peloponesului și nenorocirea că nici un domnitor de-al creștinilor nu voia să le sară înir-a'utor, a pierdut orice speranță și trecînd cu o trimemă la Rodos, a vîndut¹ domnia Spartei frăției profetului Ioan Botezătorul. Frăția trimișînd deci cîțiva cavaleri purtători de cruce la Sparta, ca să pună stăpînire pe domnie ca domni și despoți, poporul cum i-a văzut și a auzit ce s-a întîmplat s-a pornit cu ciomege și pietre ca să-i omoare pe cavalerii purtători de cruce. Dar arhiereul locului, stînd și vorbîndu-le ca să nu se facă o dezordine ca aceea, căuta să molcomească poporul; și ascultînd de cuvintele acestuia, au dat cruciaților un răgaz de trei zile, ca să se retragă în pace din hotarele Spartei; iar de vor face altfel, vor vedea ei. Aceștia deci, văzînd că nu pot avea nici o izbîndă, ci mai degrabă dau prilej la tulburări și certuri și mai ales că-și puneau viața în primejdie, s-au ridicat și s-au întors acasă. Iar spartanii au ales pe arhiereul lor să le stea în frunte și voiau să fie judecați și guvernați politicește și bisericește de el. Iar despotul chir Teodor, cînd a văzut că speranțele lui au dat greș, a dat înapoi frăției banii ce i-a luat; și voind să vină la Sparta în domnia lui, poporul n-a vrut să-l primească, ci mai degrabă îl încărcau cu cuvinte de ocară. Și făcîndu-se multă gîlceavă și ceartă, arhiereul în sfîrșit a mijlocit și iarăși l-au primit și au hotărît ca el să fie ca și mai înainte. Numai că înainte de a-și lua locul, au pus condiții întărite cu jurămînt că în veci nu se va mai gîndi să facă lucruri de acestea.

XVII. Iar izbăvirea Constantinopolului de blocadă s-a făcut așa: auzînd sultanul că Demir ([Timur-Lenk], împăratul sciților [tătarilor] și masageților [mongolilor], vine contra lui să pornească război cu armată nenumărată, vrînd-nevrînd a încetat împresurarea și războiul și blocada Constantinopolului și a făcut cu împăratul pace întărită cu jurămînt; și, trecînd în Asia, pregătea armată ca să întîmpine năvala lui Demir.

²² înainte de Iar izbăvirea ad. Dar în timpul acela la anul***, și despotul chir Andronic, pentru pricina pe care am spus-o², a vîndut senatului venețienilor Salonicul pentru cincizeci de mii de galbeni. B: om. A.

¹ Negocierile începuseră în anul 1400; vezi Loenertz, *Au tour du Chronicon Maius attribué à Georges Phrantzes*, Miscellanea² Giovanni Mercati III (= Studi e testi 123), p. 291, n. 46.

² De fapt o spune mai jos spre sfîrșitul cărții I, 31, că în loc de „am spus“ s-ar aștepta „voi spune“.

Πῶς ἐγεννήθη ὁ Φραντζῆς ὁ καὶ συγγραφεὺς τοῦ παρόντος βιβλίου

Ἐπὶ τῆς βασιλείας λοιπὸν τοῦδε τοῦ αὐτοκρά-
 τορος κύρ Μανουήλ, ἐν τῷ ἀποκλεισμῷ τῆς πόλεως,
 τῷ τότε καιρῷ ἐγεννήθην ἐγώ, τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἔτει, ἀπὸ
 5 δὲ τοῦ κόσμου γενέσεως, ς'λθ^ο Αὐγούστου λ^η. Ἀναγεννήθην
 δὲ διὰ τοῦ θείου βαπτίσματος ὑπὸ τῆς ὀσιωτάτης μητρὸς ἁγίας Θωμαΐ-
 δος, περὶ ἧς ἐν τῷ προσήκοντι τόπῳ καὶ ἀρμόζοντι διηγησόμεθα τάλε-
 θές. Ἄφ' οὗ δὲ δεκάτου ἔτους μέχρι καὶ τοῦ ὀγδοηκοστοῦ ἔκ-
 του πολλῶν γενομένων ἀναγκαίων καὶ μνήμης ἀξίων βούλομαι διη-
 10 γήσασθαι. Λέγω δὴ ἐν πρώτοις περὶ τῆς εἰς τὴν δύσιν ἀφί-
 ξεως τῶν πέντε υἱῶν τοῦ ἀμηρᾶ Μπαγιαζήτου, ἡγουν τοῦ Μουσουλμά-
 νου, τοῦ Μωσῆ, τοῦ Ἰεσσαί, τοῦ Μεεμέτη καὶ τοῦ Ἰωσοῦφ, ὃς ἐγεγόνει
 καὶ Χριστιανὸς καὶ Δημήτριος ἐπωνομάσθη, καὶ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ
 βασιλέως κύρ Ἰωάννου ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ καὶ τῆς ἐλεύσεως ἐκεῖσε τοῦ
 15 βασιλέως κύρ Μανουήλ καὶ θείου αὐτοῦ καὶ τῆς τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ δεσπό-
 του κύρ Ἀνδρονίκου ἐκεῖ ἀποκαταστάσεως καὶ τοῦ θανάτου τοῦ αὐτόν δεσπό-
 του κύρ Θεοδώρου τοῦ πορφυρογεννήτου εἰς τὴν Λακεδαιμονίαν, ἡγουν
 ἐν τῇ Σπάρτῃ καὶ τοῦ βασιλέως καὶ ἀδελφοῦ αὐτοῦ κύρ Μανουήλ ἐν τῇ
 Πελοποννήσῳ ἐλεύσεως. Καὶ τὸν θάνατον τοῦ ἀμηρᾶ Μουσουλμάνου 66 ἄ
 20 παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Μωσῆ διηγῆσομαι καὶ περὶ τῆς τριτοῦς
 μάχης αὐτοῦ δὴ τοῦ Μωσῆ μετὰ τοῦ βασιλέως κύρ Μανουήλ καὶ τῆς περὶ
 τὰ μέρη τῆς Λαρίσσης ἐκτυφλώσεως Ὀρχάνου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Μουσου-
 λμάνου, παρὰ τοῦ θείου αὐτοῦ Μωσῆ καὶ τῆς ἐλεύσεως ἀπὸ τῆς
 ἀνατολῆς εἰς τὴν δύσιν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Μεεμέτη τοῦ καὶ Κυρίτζη καὶ
 25 τῆς ἀποστροφῆς εἰς τὴν ἀνατολὴν καὶ πάλιν ἐλεύσεως αὐτοῦ διὰ τῆς Πό-
 λεως ἐν τῇ Θράκῃ, ἣτοι ἐν τῇ Εὐρώπῃ, καὶ τῆς νίκης αὐ-
 τοῦ. Καὶ τὸν θάνατον τοῦ Μωσῆ εἶπω, ἔτι δὲ καὶ τοῦ δευτέρου υἱοῦ τοῦ
 βασιλέως κύρ Μανουήλ, τοῦ πρώτου Κωνσταντίνου τὸν θά-
 νατον ἐν τῇ Μονεμβασιά· ἀλλὰ καὶ περὶ δύο θυγατέρων αὐτοῦ καὶ τῆς
 30 γεννήσεως τοῦ ἀθηντοπούλου κύρ Μιχαήλ καὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ὑπὸ
 λοιμώδους νοσήματος ὁμοίως καὶ τοῦ θανάτου τοῦ τζελεπῆ κύρ Δημητρίου,
 τοῦ υἱοῦ τοῦ σουλτᾶν Μπαγιαζήτου, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ
 ἀμηρᾶ Μεεμέτ· — αὐτὸς δὲ γενόμενος Χριστιανός, ὡς πρὸ ὀλι-
 γου ἔφημεν, καὶ τῷ θεῷ βαπτίσματι ἀναγεννηθεὶς, ὁ βασιλεὺς
 35 καὶ ὁ ἀμηρᾶς Μεεμέτης, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, πλείστα σιτηρέσια
 ἔδωσαν αὐτῷ, ζήσας μετὰ τὸ βαπτισθῆναι ἕτη ἑπτὰ πρὸς κύριον
 ἐξεδήμησε. Καὶ περὶ τῆς γεννήσεως τῶν ἀθηντοπούλων κύρ Δημητρίου
 καὶ κύρ Θωμᾶ, ταῦτα δὲ διὰ τὸ τῆς ἡλικίας μου ἀτελεῖς οὐ καλῶς καὶ ἀκρι-
 βῶς εἰδότης μου·

1 Πῶς — βιβλίου B : Πῶς ἐγεννήθη ὁ Φραντζῆς, ὁ τοῦ παρόντος βιβλίου, ἣτοι
 χρονικοῦ, συγγραφεὺς A *mg* || 4 *post* ἔτει *anni numerus desideratur* || 6 δὲ B : *om.* A ||
 10 εἰς τὴν δύσιν B : ἐν τῇ δύσει A || 11 τοῦ ἀμηρᾶ A : ἀμηρᾶ τοῦ B || 13 καί, B : *om.*
 A || 15 καὶ θείου αὐτοῦ B : *om.* A || 28 πρώτου A : πρῶ τοῦ B : πρὸ τοῦ p || 32 Μπα-
 γιαζήτου AB : Μπαγιαζήτη p || 37 περὶ p : *om.* AB.

Nașterea lui Phrantzes, autorul cărții de față

Sub domnia acestui împărat chiar Manuil, cînd capitala era blocată, m-am născut eu în anul *** din domnia lui, iar de la facerea lumii 6909, august 30. Iar la dumnezeiescul botez am fost ținut de preacuvioasa maică sfîntă Tomaida, despre care la locul cuvenit și potrivit vom istorisi tot adevărul¹. Dar de la anul zec pînă la optzeci și șase² întîmplîndu-se multe evenimente vrednice de a fi amintite, voiesc să le povestesc. Înainte de toate e vorba despre sosirea în Apus a celor cinci feciori ai sultanului Baiazid, anume a lui Musulman, a lui Musa, a lui Iese, a lui Meemet și a lui Iosuf, care s-a făcut și creștin și s-a chemat Dimitrie, și despre moartea la Salonic a împăratului chir Ioan și venirea acolo a împăratului chir Manuil, unchiul lui, și instalarea acolo a feciorului său despotul chir Andronic, și despre moartea despotului chir Teodor porfirogenitul în Lacedemonia, adică Sparta, și venirea în Pelopones a împăratului chir Manuil, fratele său. Și voi povesti moartea sultanului Musulman de mîna fratelui său Musa și despre lupta de trei ani a celui Musa cu împăratul chir Manuil și despre orbirea în părțile Larisei a lui Orchan, feciorul lui Musulman, de către unchiul său Musa și venirea din Răsărit în Apus a fratelui lui Musa, Meemet Domnișorul, și întoarcerea lui în partea de răsărit și iarăși venirea lui prin Constantinopol în Tracia, adică în Europa, și despre biruința lui. Și o să spun moartea lui Musa, dar încă și moartea în Monemvasia a celui de-al doilea fecior al împăratului chir Manuil, a primului Constantin; dar o să vorbesc și depre două fete ale lui și despre nașterea prințului chir Mihail și moartea lui de molima ciumii, așijderea și despre moartea lui celebî chir Dimitrie,

feciorul sultanului Baiazid și fratele sultanului Meemet — acela făcîndu-se creștin, precum spuneam puțin mai înainte, și renăscîndu-se la viață nouă prin sfîntul botez, împăratul și sultanul Meemet i-au dat foarte multe venituri și, după ce s-a botezat, trăind șapte ani, s-a mutat la Domnul; —

și despre nașterea feciorilor de împărat chir Dimitrie și chir Toma, toate acestea însă neștiindu-le bine și exact din cauza vîrstei mele fragede;

3 după anul lipsește numărul.

¹ Vezi mai jos p. 282 (Cronica II, 5).

² 6910—6986 (1 septembrie 1401 — 31 august 1477).

καὶ τὰ | πρὶν τῆς γεννήσεως τῆς ἑμῆς ὅσα εἰρήκαμεν, ὑπὸ 67 b
ἀξιοπίστων καὶ σοφῶν συγγραφέων γεγραμμένα μέρος εἶδο-
μεν, τὰ δὲ ὑπὸ ἀρχόντων τῆς βασιλικῆς αὐλῆς καὶ βουλῆς καὶ
τῆς συγκλήτου σοφῶν καὶ συνετῶν καὶ γηραιῶν ἠκούσαμεν,
5 καὶ πῶς σιωπῆ παραλείπω.

XVIII. Τῇ δὲ εἰκοστῇ ὀγδόῃ τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τοῦ Ἑξακτοῦ ἐτους ὁ Ντε-
μήρης, ὁ βασιλεὺς Μασσαγετῶν καὶ Περσῶν καὶ βορείων Σκυθῶν, τὸν ἀμνηρᾶν
Μπαγιαζήτην ἠχμαλώτισε καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μωσῆν καὶ
ἐτέρους οὐκ ὀλίγους ἀρχοντας τῆς αὐλῆς αὐτοῦ καὶ πάντα τὸν στρατὸν αὐτοῦ διε-
10 σκέδασεν. Ἄλλὰ ποῖος ἦν αὐτὸς καὶ ποῦ ὁ βασιλεὺς Ντεμήρης, οὐκ ἀφήσωμεν εἰπεῖν
καὶ διηγήσασθαι. Οὗτος μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς καὶ τὸ ἔθνος τοῦτο τῶν Μασσαγετῶν καὶ
Σκυθῶν Τουρκῶν πέραν Ἀράξου τοῦ ποταμοῦ πρὸς ἀνατολάς τὴν οἰκισιν ἔχουσιν.
Εἰσι δὲ γένος τοξικώτατοι καὶ κακοξενώτατοι· ἔθνος δὲ μέγα καὶ πολὺ καὶ ἄλκιμον,
παρ' οἷς Κύρος ἐκείνος ὁ μέγας βασιλεὺς ποτε καιρῷ κάκει ἐτελεύτησε βασιλευσῆς
15 Ντεμήριδος. Αὐτὴ δὲ ἡ βασιλις Ντεμήρης μετὰ τὸ ἀποκεφαλίσαι τὸν Κύρον, οὐ τὴν
κεφαλὴν εἰς ἄσκον οἴνου, αἵματος γέμοντα, ἐνέβαλε καὶ καταπατοῦσα τὸν ἄσκον καὶ
τὴν τοῦ Κύρου κεφαλὴν ἔλεγεν· „Ἀκόρστε Κύρε, κορέσθητι“. Εἰσι δε οὗτοι οἱ Μασ-
σαγεταὶ γένος πολλὰ ἀγριώτατον καὶ ἐν τῷ ἵππευδιν ἀγαθώτατοι καὶ | πεζοὶ ληστρικῶ- 68 b
20 ραι καὶ θώραξι καὶ τόξοις καὶ σάγαρσι καὶ σάγαις χαλκοῖς. Τὰ δὲ ἐνδύματα αὐτῶν
καὶ αἱ ζῶναι ὑπάρχουσι χρυσαῖ καὶ διαδήματα ἐν ταῖς μάχαις φοροῦσι, οἱ τε ἵπποι αὐ-
τῶν χρυσοχάλινοι· μασχαλιστήρες δὲ χρυσοὶ καὶ τὰ πληκτρα. Καὶ ὁ σύμπαρ βίος αὐ-
τῶν ἀνθέκαστος μὲν, σκατιὰς δὲ καὶ ἄγριος καὶ πολεμικὸς ὑπάρχει πάντοτε. Καὶ οὕτως
25 τὰ τῶν Μασσαγετῶν καὶ τοῦ Ντεμήρη αὐτοῦ βασιλέως ἡ πολιτεία καὶ ὁ βίος ἔχει.

Καὶ τοὺτους ἀφέντες πρὸς τὸν ἀμνηρᾶν Μπαγιαζήτην καὶ τοὺς προγόνους αὐτοῦ
ἐπανέλθωμεν· πόθεν κατάγονται καὶ τί τὰ ἔργα καὶ ἀνδραγαθήματα αὐτῶν κατ' ἐπιτο-
μὴν διηγησόμεθα. Οὗτος ὁ ἀμνηρᾶς Μπαγιαζήτης ἦν ἐμπτος ἀθῆντης τοῖς κυριεύσασιν
ἐκ τοῦ τῶν Ὀθθουμαλίδων γένους· ὁ Ἐρτογρούλης γὰρ ἦν ὁ πρῶτος, υἱὸς τοῦ Γοῦ***,
30 περὶ ὧν μὲν πολλοῖς καὶ ἐτέροις ἐξιστορήθη καὶ διαφορὰς εἰλήφασιν ἀλλήλως. Ὅμως
οὕτως καὶ ἡμῖν καλῶς ἐφάνη καὶ ἐκρίναμεν ἱστορήσαι ἔτι τὰ ὅσα ἐκ μακρᾶς ἀκοῆς
ὑπὸ σοφῶν ἀνδρῶν ἐμάθομεν καὶ ὅσα ἐγγράφως περὶ τῆς γενεαλογίας ταύτης εἶδομεν. |

Διαφοραὶ ἱστορίαι περὶ τοῦ τῶν Ὀθθουμαλίδων γένους πόθεν κατάγεται ποικιλοτρόπως

69 b

XIX. Ὁ ἀναξ Ἰωάννης ὁ Κομνηνὸς τινι καιρῷ ἐν τῇ ἐῶα εὕρισκόμενος κατὰ
35 τὰ μέρη τῆς ἐπαρχίας τῆς Νεοκαισαρέων πόλεως, μαχόμενος μετὰ τῶν Περσῶν καὶ
τοῦ τοῦ Ἰκονίου σουλτάνου καὶ πολλὰ φρούρια τῶν Περσῶν ὑφ' ἑαυτὸν ἐποιήσατο,
εἶχε δὲ μεθ' ἑαυτοῦ Ἰωάννην τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ, υἱὸν Ἰσαακίου τοῦ σεβαστοκράτορος

1 Καὶ τὰ p : Τὰ δὲ AB | γεννήσεως τῆς ἑμῆς B : ἑμῆς γεννήσεως A | ὅσα
p : om. AB || 5 σιωπῆ p : σιωπῆν A : σιωπεῖν B | παραλείπω. AB : παραλείψω ; p||
7, 11 et 24 Μασσαγετῶν p : Μασσαγέτων AB || 11 ante Οὔτος add. Καὶ B : om. A ||
13 πολὺ p : πολὺν AB || 14 ἐτελεύτησε AB : ἐτελεύτησεν p || 15 βασιλις B : βασιλίσα
A | 16 αἵματος γέμοντα p : om. AB || 21 φοροῦσι p : om. AB || 22 βίος B : βίον A ||
28 Ὀθθουμαλίδων AB : Ὀθθουμανλίδων p | post Γοῦ lac. ind. AB || 29 ἀλλήλως B :
ἀλλήλως A | post ἀλλήλως, add. ἀλλ' ὡς εἶδον καὶ ἤκουσαν ἕκαστος οὐ συνεφώνησ-
αν p : del. B : om. A || 30 καί, p : om. AB || 37 δὲ AB : del. p.

și evenimentele de dinaintea nașterii mele cîte le-am povestit, o parte le știu, fiind descrise de autori vrednici și învățați, iar altele le-am auzit de la marii dregători ai curții împărătești și ai sfatului și senatului, bărbați învățați, înțelepți și bătrîni, și cum pot să le trec sub tăcere.

5

Timur-Lenk

XVIII. La douăzeci și opt ale lunii iulie, anul 6910,

Demir, împăratul masageților și perșilor și al sciților de la miazănoapte, l-a prins rob pe sultanul Baiazid și pe femeia lui și pe Musa, feciorul lui și pe ceilalți, nu puțini, mari dregători ai curții lui și a spulberat toată armata lui. Dar nu voi pregeta să spun și să istorisesc cine și unde era împăratul Demir. Așadar, acest împărat și această nație a masageților și a sciților turci își au așezarea spre răsărit, dincolo de riul Araxe. Iar cei de neamul lor sînt foarte buni arcași și foarte răi față de străini; e o nație mare și numeroasă și curajoasă, pe la ei a fost într-o vreme marele împărat de odinioară Cir¹ și acolo și-a găsit sfîrșitul vieții în timpul domniei Demiridei. Iar împărăteasa aceea Demirida, după ce i-a tăiat capul lui Cir, i l-a aruncat într-un burduf de vin, plin cu sînge și, călcînd burduful și capul lui Cir, spunea: „Satură-te, nesaturate Cir!“ Iar acești masageți sînt un neam foarte sălbatic și foarte buni călăreți și mari tîlhari. La lupte și în război se folosesc de următoarele arme: de pumnale și de platoșe pe piept, de arcuri, de iatagane cu două tăișuri și de alt armament de metal. Îmbrăcămintea și cingătoarele le sînt cusute cu fir de aur și la luptă merg cu diademe pe cap; cailor au frîie și hamuri și pinteni bătute cu aur. Și toată viața lor le este simplă, dar vicleană și sălbatică și mereu în războaie. Și așa e felul masageților și traiul și viața acestui împărat Demir.

10

15

20

25

Și, lăsîndu-i pe aceștia, să ne întorcem la sultanul Baiazid și la înaintașii lui și să povestim pe scurt de unde se trag și care sînt faptele și isprăvile lor de vitejie. Acest sultan Baiazid a fost al cincilea domnitor între cei care au domnit din neamul osmanlıilor, căci Ertogrul a fost primul, feciorul lui Gu***, despre care au istorisit și mulți alții și au ajuns între ei la diferite păreri. Totuși, așa ni s-a părut și nouă bine și am hotărît să istorisim încă și cîte am aflat din auzite pe larg de la bărbați învățați și cîte le-am văzut scrise despre această spiță de neam.

30

Diferite istorii despre neamul osmanlıilor de unde se trag; felurite versiuni

XIX. Împăratul Ioan Comnen, aflîndu-se într-o vreme în Răsărit prin părțile ținutului orașului Neocezareea, în luptă fiind cu perșii [turcii] și cu sultanul din Iconion, a cucerit multe cetăți de-ale perșilor, iar cu sine avea pe nepotul său Ioan, feciorul fratelui său, sevastocratorul Isaac. Stînd în tabără mai multe zile în părțile acelea, era mare

35

26 După Gu lac. AB.

¹ Cirus, împărat al perșilor, 550—529.

καὶ ἀδελφοῦ. Ἡμέρας δὲ πολλαῖς διατρίβον τὸ στρατόπεδον ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσι
καὶ τὰ ἀναγκαῖα περὶ ἵππων ἐσπάνιζον διὰ τὸ τὸν τόπον λυπρὸν καὶ κρημνώδη εἶναι
καὶ τὸ κλίμα ἐκεῖνο ψυχρινὸν καὶ δριμύτατον ἦν. Τότε δὲ καὶ χειμῶνος ἐπιγενομένου
οἱ ἵπποι πλείστα ἐσαθρώσαντο. Ὁ δὲ βασιλεὺς τὴν τῶν ἵππων μεθοδεύων κυλλότητα,
5 περιῶν τὸ στράτευμα, τὰ εὐγενῆ τῶν ὀχημάτων συνέλεγε καὶ ταῦτα διδοὺς Ῥωμαίοις
τε καὶ Ἰταλοῖς, ὁπόσοι κοντοφορεῖν ἤδεσαν καὶ τοῖς δεξιόστροφεῖν ἐπισταμένοις δορά-
τια ἀνθίστα τους τοῖς πολεμίοις καὶ παρῆχε ἀντιμάχεσθαι. Καὶ ταῦτα τοῦ βασιλέως
μεθοδεύοντος καὶ συμπλοκῆς μελλούσης γενέσθαι, ἱππότην ἐπίσημον ἐξ Ἰταλίας ὠρμη-
μένον Ἐφιππον, θεασάμενος παρεστῶτα πεζόν, Ἰωάννην τὸν τὸν ἀνεπιὸν ἐκέλευσεν ἀπο-
10 βῆναι τοῦ ἀραβικοῦ ἵππου, ἐφ' οὗ ἦν ἐποχούμενος, καὶ δοῦναι αὐτὸν τῷ Ἰταλῷ. Ὁ 70 b
δὲ φρονηματίας ὦν καὶ γαῦρος πλέον τοῦ δέοντος, τῷ τοῦ βασιλέως καὶ θεοῦ ἀντέστη
κελεύσματι καὶ ἀναιδεστέραν τὴν ἀντίβῆσιν ποιησάμενος, μὴ ἐπὶ πολὺ δὲ ἔχων ἀνθί-
στασθαι τῷ θεῷ καὶ βασιλεῖ, ἔωρα πρὸς τὴν ὀργὴν γὰρ ἐπιφράζοντα, ἄκων καὶ μὴ
βουλόμενος τὸν ἵππον τῷ Ἰταλῷ δίδωσι, μετακελητίσας εἰς ἕτερον ὄχημα. Αὐτὸς ἀθυ-
15 μίας πλήρης καὶ βράττων θυμοῦ ἀντικρυς γενόμενος, φυγὰν πρὸς Πέρσας αὐτόμολος
γίνεται, ὦν καὶ ἀσμένως καὶ ἀσπασίως προσεδέξατο ὁ ἀμηρᾶς καὶ πάντες οἱ βάρβα-
ροι καὶ τὴν ἐν Χριστῷ πίστιν ἐξομολογούμενος ἀντὶ Ἰωάννου*** τζελεπῆς ὀνόμασται καὶ
τὴν ὀνόματι Καμερῶ, τὴν τοῦ ἀμηρᾶ θυγατέρα, εἰς γυναῖκα ἔλαβε, καὶ προῖκα ἔδωσας
αὐτῷ τόπους καὶ χώρας καὶ πόλεις καὶ χρήματα πολλά. Ἦν δὲ ὁ ἀνὴρ τῆς ἑλληνι-
20 κῆς σοφίας οὐκ ἀμέθεκτος καὶ ἐν τῷ λέγειν τῇ ἀραβικῇ διαλέκτῳ ἱκανώτατος. Ἦν
γὰρ καὶ φιλοδωρότατος καὶ δαψιλῆς ὁ νέος, ὃ πᾶσιν ἀρεστὸν ἐστί καὶ μᾶλλον τοῖς
βαρβάροις καὶ ἄλλως κοινωνικῶς τὸ ἦθος τοῖς ὑπ' αὐτὸν παρεχόμενος, ἦδη κράτι-
στον τοῖς στρατηγούσιν, ἐν οἷς καὶ τρόπαια, ὄθεν καὶ αἴρειν εὐθὺ τοῦ σκοποῦ· καὶ ὡς
κοινὰ τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἐχόμενα ἐποίει καὶ ἔλεγεν εἶναι. Τοῖς πᾶσιν ἦν συμποῶν ἐν ταῖς
25 ἀνάγκαις αὐτῶν καὶ ἐβοήθει καὶ ἐθεράπευε καὶ τὰς διαφορὰς τὰς φουομένας ἀναμέσον 71 b
αὐτῶν ἐδιώρθωνε καὶ εἰρήνευε καὶ οὐδεὶς ἀντελέγετο τοῖς λόγοις καὶ θελήμασιν αὐ-
τοῦ. Καὶ ὑπὸ τοῦ πενθεροῦ τοσοῦτον ἠγαπήθη καὶ τῶν ἐτέρων πάντων, ἔστε, τὰ ὅσα
ἠθέλεν, ἔπραττε καὶ οἱ βάρβαροι ὡς δευτέρον Μαάμεθ ἐδέξαζον. Οὗτος δὲ γεννᾶ
υἷὸν ὀνόματι*** ἐκ τῆς Καμερῶ καὶ παιδεύσας αὐτὸν ἑλληνικῇ καὶ ἀραβικῇ σοφίᾳ,
30 εἰς πάντα ἔοικε τῷ πατρὶ καὶ πλείστα ἠύλαβοντο αὐτὸν οἱ βάρβαροι καὶ ἐν τῷ τό-
πῳ καὶ πάσῃ τῇ ἐπαρχίᾳ, ἔνθα τὴν κατοίκησιν ἐποιεῖτο, αὐθέντης καθίσταται καὶ ἡ φήμη
αὐτοῦ εἰς πᾶσαν τὴν Ἀσίαν διέδραμε καὶ διέβρεε· καὶ πλείστας νεαρὰς τῶν βασιλέων
Ῥωμαίων μεταγλωττίσας ἀραβιστὶ τοὺς Τούρκους τοῦ κρίνειν οὕτως ἐδίδαξεν. Εἰρῶν
δὲ καὶ εὐκαιρίαν τινὰ διὰ τὰς συγχύσεις, ἅς ἐποίηον ἐπὶ Ἰταλοῖς κατὰ τῆς Ῥωμαίων
35 ἀρχῆς, τὰ ὅσα ἐγγὺς τῆς δεσποτείας αὐτοῦ Ῥωμαίων ὑπήκοα ἔφ' ἑαυτοῦ ἐποιήσατο·

2 τὸ *add.* p : *om.* AB | λυπρὸν p : λιπρὸν AB || 3 ἐκεῖνο ψυχρινὸν p : ἐκεῖνον
ψυχρινὸν AB || 6 ὁπόσοι — 7 ἀντιμάχεσθαι p : καὶ ὁπόσοις κοντοφόροις εἶδεν
δεξιόστροφοῖς ἐπιστάμενος δοράτια ἀνθιστάτους πολεμίους καὶ παρέχειν καὶ ἀντιμά-
χεσθαι AB || 7 ἀνθίστα τους] ἀνθιστάτους AB : ἀνθίστα τούτους p || 8—9 ὠρμημένον p :
ὀρμώμενον AB || 10 *post* ἵππου *add.* τοῦτον B : *om.* A || 13 ἐπιφράζοντα AB : ἐπιβράζοντα p ||
17 *post* Ἰωάννου *lac. ind.* AB | τζελεπῆς AB : Τζελεπῆς p || 18 τὴν AB : *del.* p | καὶ
AB ὅς p | δώσας AB : ἔδωσεν p || 21 γὰρ AB : δὲ p || 22 ἦδη AB : ὃ δὴ p || 23 τοῖς
στρατηγούσιν — σκοποῦ AB : ἐφόδιον τοῖς στρατηγούσιν εἰς νίκας καὶ τρόπαια.
Ὅθεν καὶ ἔρρει εὐθὺ τοῦ σκοποῦ τὰ πάντα τῆς τύχης αὐτῷ *correxit sec. Nic. Greg.*
196,5 p || 29 *post* ὀνόματι *lac. ind.* AB | ἀβραβικῇ AB || 33 ἀβραβιστὶ AB.

lipsă de hrană pentru cai, pentru că locul era neroditor și stîncos, și regiunea era frigu-
 roasă și clima foarte aspră. Venind atunci și iarna, caili piereau cel mai mult. Iar împă-
 ratul, de grijă pentru starea rea a cailor, umbla prin tabără și strîngea caili de călărie
 de rasă mai nobilă. Dîndu-i pe aceștia bizantinilor și italienilor, care erau lăncieri 5
 buni și se pricepeau să arunce cu îndemnare sulițele, îi pune în fața dușmanilor și-i
 ține gata de luptă. Și împăratul era preocupat de aceasta și cum stătea să înceapă o încăie-
 rare, vede pe un cavaler de frunte din Italia, care venise de-a călare, rămas pe jos; atunci
 a spus nepotului său Ioan să descalece de pe calu-i arăbesc pe care venea călare și
 să-l dea italianului. Acela însă, fiind om mîndru și semet mai mult decît trebuia, s-a 10
 împotrivit cuvîntului ce i l-a spus unchiul său împăratul și i-a dat un răspuns mai
 obraznic; dar neputîndu-se împotrivi mult unchiului împărat, căci îl vedea îndreptî-
 du-și gîndul spre mînie, de nevoie și fără să vrea să dea italianului calul, încăleciînd pe
 alt cal de călărie. A rămas însă foarte supărat și, fierbînd de mînie, i s-a făcut potriv-
 nic și a fugit dezertor la perși [turci]; și sultanul l-a primit cu bucurie și plăcere, ca și
 toți barbarii, și lepădîndu-se de credința în Hristos, s-a chemat în loc de Ioan*** călebi
 [prințul] și și-a luat de femeie pe una cu numele Camero, fata sultanului, dîndu-i zestre
 locuri și țări și orașe și bani mulți. Și era bărbatul plin de învățătură elinească și știa 20
 să vorbească foarte bine limba arabă. Mai era tînărul foarte darnic și generos, ceea ce
 le place tuturor și mai ales barbarilor, fiind și de altcum foarte amabil cu cei de sub
 mîna lui, calitate foarte priincioasă comandanților în războaie, aducîndu-le biruințe
 și să-și ajungă îndată scopul dorit, și toate ce le avea sub stăpînirea lui, spunea și le
 făcea să fie ale tuturor. La nevoile lor se străduiau împreună cu toții și le ajuta și-i 25
 mîngîia și certele ce se iscau între ei le înlătura și îi împăca și nimeni nu se împotriva
 cuvîntelor și dorințelor lui. Și socrul lui și toți ceilalți îl iubeau așa de mult, încît
 făcea ce voia și barbarii îl slăveau ca pe un al doilea Mohamed. Acesta a avut de la Ca-
 mero un fecior cu numele*** și, dîndu-i învățătură elinească și arabă, semăna întru
 toate tatălui său și barbarii îl stima foarte mult; și în tot locul și în orice țînut stă-
 tea îl socoteau domnitor; și faima despre el s-a răspîndit și se auzea prin toată Asia. 30
 Și traducînd în limba arabă cele mai multe nearale [decrete-legi] de-ale împăraților
 bizantini, acesta i-a învățat pe turci a ține judecăți. Aflînd prilej binevenit din cauza
 tulburărilor și a atacurilor ce le întreprindeau italienii contra statului bizantin, a cuce-
 rit teritoriile bizantine învecinate cu stăpînirea sa. Și nu dorea niciodată să facă nedrep- 35

20 calitate — 21 dorit AB: un mijloc foarte bun pentru comandanți în răz-
 boaie spre victorii și trofee. De aceea își atîngea îndată scopul în toate ce-i dădea
 norocul p (după Nichifor Gregoras 196, 5).

* Alter, primul editor, și după el Bekker completează lacuna din manuscrise cu
 Σολιμάν-Σιάχ, Soliman-Siah.

καὶ οὐδένα Χριστιανὸν ἀδικεῖν ποτε ἤθελεν, ἀλλὰ μάλλον τοὺς τυχόντας ὑποτεταγμένους αὐτῷ πολλὰς χάριτας καὶ εὐεργεσίας ἐποίει καὶ ἐχαρίζετο· καὶ ἦν ἀξένων ὀλίγον τε πρὸς ὀλίγον τὴν αὐτοῦ ἀρχήν. Αὐτὸς γεννᾷ τὸν Ἐρτογορούλην πατέρα τοῦ Ὀθμάνου. Ἔτεροι μὲν ὑπὲρ τούτων συγγράψαντες ἕτερον ἔννοιαν ἔχουσιν, ὅτι οὐκ αὐτὸς
 5 ὁ Δου*** τζελεπῆς, οὐχ οὗτος ἦν ὁ τοῦ ἀνακτος Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ ἀνεψιός, 72 b
 ἀλλ' ἕτερος συνώνυμος καὶ αὐτὸς τὸ ὄμοιον ὄνομα ἔχων, ὅστις ἦν οὗτος λέγουσιν.

Ἔτερα διήγησις περὶ πόθεν κατὰγεται τὸ τῶν Ὀθουμαλίδων γένος

XX. Ὁ σουλτάν Ἀζατίνης χριστιανῶν γονέων ὑπῆρχεν υἱὸς καὶ τῷ θεῷ τελεσμένος βαπτίσματι· τύχης δὲ φορᾶ χρησάμενος καὶ αὐτὸς, οἷα παρ' ἐλπίδα συμβαίνει, σουλτάν καὶ ἀμηρᾶς καὶ ἀρχηγὸς ἐγεγόνει τῶν Τουρκῶν. Ὅς καὶ ἐν τῷ κρυπτῷ ἐτήρει τὰ τῆς εὐσεβείας κυριώτερα. Καὶ ἐν τῇ Πόλει ἑλθὼν συμμαχίαν ἤτησε τῷ βασιλεῖ διὰ τὸν πόλεμον, ὃν εἶχον ἀνά μέσον Σκουθῶν καὶ Τουρκῶν· αὐτὸς καὶ τὰς θείας εἰκόνας ἠσπάζετο, καὶ πάντα εἰς προὔπτον τὰ τῶν Χριστιανῶν ἐργαζόμενος. Ἐν δὲ τῷ ἐπαναστρέφειν ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτοῦ, ὁ καὶ υἱὸς αὐτοῦ Μελέκ παρῶν, καὶ διαβάς
 15 τὸν Ἴστρον ἐκεῖ τὸ κοινὸν χρέος ἐπλήρωσεν. Ὁ οὖν υἱὸς αὐτοῦ Μελέκ, διαβάς πρὸς τοὺς ἐν Ἀσίᾳ Σκύθας, ἀφ' ὧν τὸ ἐνδόσιμον εἰληφώς, ἤκε ζητῶν τοῖς Τούρκοις τὴν πατρικὴν ἀρχήν. Τῶν μὲν οὖν ἄλλων σατραπῶν πάντως ὡς δεσπότην καὶ αὐθέντην καὶ ἀμηρᾶν αὐτῶν προσκυνησάντων, τίς δὲ τοῦνομα Ἀμούριος οὐχ ὑπέσχετο, ἀλλὰ
 20 ἄξιον ἀφροΐσας, ληστρικὸν πόλεμον ἤρατο κατ' αὐτοῦ καὶ τέλος τρεψάμενος ἐδιώξεν ἄχρι θαλάττης· καὶ εἰς τὴν κατὰ Πόντον Ἡράκλειαν διεσώθη καταφυγών. Ἐαρος δὲ ἐπιστάντος παρὰ τοὺς Τούρκους αὐθις ἑλθὼν, τὴν πατρικὴν ἐλαβεν ἀρχήν, ἀλλ' οὐκ
 73 b
 εἰς μᾶκρος καὶ αὐτὸς τὸν βίον ἀπολιμπάνει, λαθραίως παρὰ τινῶν τῶν τῆς βουλῆς καὶ τῆς ἀλλῆς αὐτοῦ φονευθεῖς. Τῆς δὲ τῶν Τουρκῶν ἀρχῆς οὕτως φθαρείσης καὶ τῶν πραγμάτων ἐκείνων ἐξ ἐδταξίας καὶ τύχης λαμπρᾶς εἰς ἀταξίαν μεγίστην κεχωρηκότων, οὐ
 25 μόνον σατράπαι καὶ ὅσοι τῷ γένει καὶ δόξῃ διαφέροντες εἰς πλείστα ἔτεμον, τὴν ὄλην διέλαχον ἐπικράτειαν, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ τῶν ἀδόξων καὶ ἀνανώμων, ὄχλους τινὰς συμφετώδεις προσεταιρισάμενοι πρὸς ληστρικὸν ἀπέκλιναν βίον καὶ τὰς ὁμόρους χώρας καὶ πόλεις τῶν Ῥωμαίων κακῶς διετέθησαν. Ἐκ τούτων τῶν ἀρχόντων εἰς ὑπῆρχεν ὡς ἱστοροῦσι, καὶ ὁ*** καταγόμενος μὲν ἐκ γένους οὐ τοσοῦτον περιφανοῦς, ὡς φα-
 30 σίν, ἐν δὲ ἀρεταῖς καὶ ἀνδρείαις περιβόητος, ἦν γὰρ συνετὸς καὶ ἐπιδέξιος καὶ ἐν τῷ λέγειν καὶ πράττειν πάνυ καλὸς καὶ ἐπιτήδειος. Ὡρμητο δὲ ὁ ὄχλος ὁ ὢν μετ' αὐτοῦ ἐκ τινος ἐπαρχίας τῆς καλουμένης*** καὶ διὰ τὴν σύνεσιν καὶ ἀρετὴν καὶ δικαιοσύνην αὐτοῦ πᾶν τὸ τῶν Τουρκῶν γένος ἰδόντες καὶ ἀκούσαντες, αὐτοὶ καὶ συναθροί-

2 ἀξένων AB p : ἀξάνων b || 3 Ἐρτογορούλην AB || 3—4 Ὀθμάνου B : Ὀθουμάνου A || 5 *post* Δου *lac. ind.* AB | τζελεπῆς AB : Τζελεπῆς p || 7 γένους A || 8 *et* 10 σουλτάν p : σουλτάν AB || 11 ἤτησε AB : αἰτήσαι p || 13 *post* ἐργαζόμενος *add.* ἦν p : *om.* AB || 14 *post* ὁ *add.* κληρονόμος p : *om.* AB || 15 ἐπλήρωσεν AB : ἐπλήρωσε p || 17 σατραπῶν p : σατράπων AB || 20 εἰς p : *om.* AB || 25 *post* ἔτεμον *add.* καὶ p : *om.* AB || 26—27 συμφετώδεις p : συμφερτώδεις A : συμφερτώδης B || 27 προσεταιρισάμενοι p : προσεντερισάμενοι AB || 28 διετέθησαν AB : διέθεσαν p || 29 *post* ὁ *lac. ind.* AB || 30 ἐν₂ p : *om.* AB || 31—32 μετ' αὐτοῦ p : μεθ' αὐτοῦ AB || 32 τῆς AB : *del.* p | *post* καλουμένης *lac. ind.* AB.

tate vreunui creștin, ci mai degrabă celor ce se întimplaseră să fie supușii lui, și le făcea mult bine și le împărțea favoruri. Și puțin câte puțin își mărea domnia. Acesta l-a avut fecior pe Ertogrul, tatăl lui Osman. Alții însă care au scris despre aceștia au altă părere, că nu el Du*** celebi, nu acesta a fost nepotul de frate al împăratului Ioan 5
Comnen, ci altul cu același nume și el; și despre acesta se spune cine a fost.

Altă istorie despre unde se trage neamul osmanliilor

XX. Sultanul Azatin a fost fecior din părinți creștini și a fost sfințit cu dumnezeiescul botez; ridicat și el de roata norocului, cum se întimplă atâtea, fără să te aștepți, a ajuns sultan și emir și conducător al turcilor. Acesta, pe ascuns, păzea principalele 10
puncte din credința creștină. Și, venind la Constantinopol, a cerut legături de alianță cu împăratul din cauza războiului ce era între sciți și turci, și el se închina la sfintele icoane și în văzul tuturor, purtându-se întru toate ca și creștinii. După întoarcerea în țara sa, unde era și feciorul său Melic, a trecut peste Istru și acolo și-a dat obștescul sfârșit. 15
Iar feciorul său Melic trecuse la sciții din Asia, la îndemnul căroro a sosit la turci, cerându-și domnia părintească. Și toți ceilalți guvernatori i s-au închinat ca unui stăpîn și domn și sultan, unul însă cu numele Amurios nu s-a supus, ci, strângînd popor, a început război hoțeste contra lui și, în sfârșit, punîndu-l pe fugă, l-a gonit pînă la mare; și el a 20
scăpat, refugiindu-se în Heraclea Pontică. Iar la ivirea primăverii, venind iarăși la turci, și-a luat înapoi domnia părintească, dar nu peste mult timp încetează și dînsul din viață, ucis fiind cu viclenie de unii sfetnici de la curtea sa. Iar țara turcilor fărîmițîndu-se așa și statul lor dintr-o stare ordonată și strălucită ajungînd la mare frămîntare, nu numai guvernatorii și oamenii de seamă și de neam și-au tăiat bucăți mari și și-au împărțit 25
statul, ci și mulți dintre cei fără nici o vază și fără nume, întovărășindu-se cu oameni strînși de pe drumuri, s-au apucat de prădăciuni și jaf și au adus în rea stare țările și orașele de la granița ale bizantinilor. Dintre acești conducători, cum se istorisește, era și *** , coborîtor din neam nu așa strălucit, dar vestit prin fapte mari de vitejie, căci era priceput 30
și destoinic și foarte iscusit și îndemînat la vorbă și la faptă. Iar mulțimea care era cu dînsul pornise dintr-un ținut cu numele *** ; și din cauza priceperii și a vitejiei și a simțului lui de dreptate, tot neamul turcilor, văzînd și auzînd, atît ei cît și mulțimea de popor

¹ 25 și 28 după era și, numele, *lac. AB.*

σθεις ἐκεῖνος λαὸς πλεῖστα ἠγάπουν καὶ ὑπετάσσοντο καὶ ἤκουον αὐτοῦ εὐλαβῶς. Οὗτος γεννᾶ τὸν*** καὶ τὴν πατρικὴν ἀρχὴν διαδεξάμενος, εἰς τὰ πάντα ὁμοῖος ἦν τῷ πατρὶ καὶ κατὰ πᾶσαν τὴν Ἀσίαν ἢ φήμη αὐτοῦ ἔδραμε· καὶ οἱ ὑπ' αὐτὸν ὑποτεταγ- 74 b μένοι καὶ ἕτεροι πολλοὶ ἠγάπουν καὶ εὐλαβούντο καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ καλῶς διοίκουν καὶ παντοιοτρόπως καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἦν αὐξένων. Αὐτὸς γεννᾶ τὸν Ἐρτογρούλην.

*Ὅμως μὲν εἶτε οὕτως ἦν εἶτε οὕτως, ἐάσωμεν ταῦτα καὶ τοῖς φιλομαθέσι καὶ τοῖς ἀναγινώσκουσι τὴν κρίσιν ἀφήμι διὰ τὴν ἀμφιβολίαν τῆς διηγήσεως καὶ τῶν ἱστορησάντων τὰς ἐννοίας καὶ ἐπὶ τὸν Ἐρτογρούλην ἐπανέλθωμεν.

10

Περὶ τοῦ Ἐρτογρούλη

XXI. Ὑπῆρχε οὗτος ὁ Ἐρτογρούλης δεινὸς εἰς τὰ πάντα καὶ μεγαλόψυχος ὑπὲρ τῶν πάντων αὐτοῦ καὶ πατέρα καὶ ἐν πολέμοις ἐν ὀλίγῳ καιρῷ δόκιμος ἐγεγόνει καὶ τινὰς τόπους καὶ χώρας ὑποτελεῖς Ῥωμαίων ἀφινιδίως ἤρπασε καὶ διὰ τὴν σύγχυσιν τοῦ καιροῦ καὶ ὑπὸ τῶν ἐτέρων τῶν σατραπῶν τῶν ὁμοφύλων αὐτοῦ πολλὰ 15 τινα φρούρια οὗτος ὑφ' ἐαυτὸν ἐποιήσατο καὶ ἦν φοβερός τοῖς πᾶσιν. Ἱστοροῦσι δὲ τινες δρᾶμα ἰδεῖν τοῦτον τοιόνδε· Ἐρχομένου ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐν τῇ ὁδῷ, — καὶ καύσων ἦν πολὺς, — ἔδοξεν αὐτῷ ἀναπαυθῆναι μικρὸν, κεκοπιακῶς γὰρ ὑπῆρχεν ἐκ τῆς ὁδοιπορίας, καὶ ἀναπεσὼν ὑπὸ τὴν σκιάν τινος δένδρου ἐκοιμήθη. Ἐνθα ἐφάνη αὐτῷ οὐρεῖν μετὰ πόνου μεγάλου αἷμα ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ. Καὶ ὅπου τὸ οὖρον 20 ἔπεσε, δένδρον πᾶν ὠραῖον μικρὸν ἀνέφυσεν ἔχον κλάδους ὡς χρυσοῦς καὶ ἀπαλοῦς καὶ τρυφεροῦς, καὶ ἡ ρίζα αὐτοῦ στερεά· καὶ δι' ὀλίγου καιροῦ τοσοῦτον οἱ τοῦ δένδρου κλάδοι ἠδξύνθησαν, ὥστε φαίνεσθαι σκέπειν τὸν κό|σμον ἅπαντα. Καὶ ὑποκάτωθεν 75 b τοῦ δένδρου σκέπησιν καθήμενα ἦσαν πᾶν πετεινὸν περωτὸν καὶ μέσον τῶν πτηνῶν τούτων τῶν πολλῶν καὶ ἀναριθμητῶν καὶ τινες ἀετοὶ ὑπῆρχον μικροὶ τε καὶ μεγά- 25 λοι. Μακρόθεν δὲ ἐξ ἐναντίας τοῦ δένδρου, ἕτεροι ἀετοὶ τινες ἦσαν καθήμενοι, σκοπεύοντες τὴν τοῦ δένδρου καλλονήν, καὶ τοὺς ἀετοὺς καὶ τὰ πτηνὰ τὰ ὑποκάτωθεν ὡς τὰχα μεμφόμενοι κατεγέλουσαν. Καὶ ἄηρ μὲν τις ἐκ τῆς τοῦ δένδρου ρίζης ἐνεφύσησε πᾶν σφοδρῶς καὶ ἀστραπαὶ καὶ βρονταὶ καὶ χειμῶν πολὺς. Οἱ δὲ ἀετοὶ ἐκ μακροῦ 30 ἱστάμενοι, μὴ δυνάμενοι ὑποφέρειν τὴν τοῦ πνεύματος καταγίδα καὶ τοῦ χειμῶνος τὸ ἰσχυρὸν, θέλοντες καὶ μὴ θέλοντες ὑπὸ τὴν σκέπην καὶ αὐτοὶ τοῦ δένδρου τοῦ θαυμαστοῦ καὶ εὐσκιοφύλλου ἤλθον, ὧν, τινῶν οἱ ὄνυχες ἐκ τοῦ χειμῶνος τοῦ πολλοῦ ἐκλάσθησαν, τινῶν δὲ αἱ πτέρυγες ἔπεσον καὶ οὐκέτι ἐδύναντο πέτεσθαι, τινὲς δὲ αὐτῶν καὶ τὸ καθόλου ἐνεκρῶθησαν. Ἐξυπνος δὲ γενόμενος μετὰ φόβου τὸ δραμὰ τινὶ ὄνειροκρίτῃ τῷ τὴν ἀστρολογίαν εἰς ἄκρον γευσάμενῳ προσελθὼν διηγήσατο. Αὐτὸς δὲ ἐκ τῆς

2 post τὸν lac. ind. AB || 5 αὐξένων AB p : αὐξάνων b || 5—6 et 9 Ἐρτογρούλλην AB || 11 Ἐρτογρούλλησ AB || 14 σατραπῶν p : σατράπων AB || 16 τοιόνδε p : τοιόδε AB || 17 πολὺς p : πολλῆς AB | μικρὸν AB : μικροῦ Char. || 18 ὑπὸ B : ἐπὶ A || 20 ἀνέφυσεν Char. : ἀνέφυνεν p : ἐνέφηνεν AB | ante κλάδους τοὺς add. p : del. B : om. A || 23 ante τοῦ add. τῆς p : om. AB || 24 καὶ, — ὑπῆρχον B : καὶ ὑπῆρχόν τινες ἀετοὶ A || 25 Μακρόθεν A : Ἐκ μακρόθεν B || 28 πολὺς p : πολλῆς AB || 32 ἐδύναντο p : ἐδύνοντο AB || 33—34 τινὶ ὄνειροκρίτῃ B : ὄνειροκρίτῃ τινὶ A || 34 γευσάμενῳ AB : γεγυμνασμένῳ p | προσελθὼν A : ἐλθὼν B | διηγήσατο B : ἐδιηγήσατο A.

adunată cu el ținea cel mai mult la dînsul și-l ascultau cu supunere și respect. Acesta a avut fecior pe ***; și, urmînd la domnie pe tatăl său, îi semăna întru toate și faima lui s-a răspîndit peste toată Asia; și toți cei de sub conducerea sa și ceilalți mulți îl iubeau și-l respectau; și conducerea sa era dusă cu pricepere și puterea lui se mărea zi de zi în 5 tot felul. Dînsul are un fecior Ertogrul.

Totuși, dacă a fost așa sau așa, să trecem peste aceasta și, din cauza istorisirii îndoielnice și a părerilor acelora care au istorisit-o, o las în judecata cititorilor iubitori de învățătură și să ne întoarcem la Ertogrul.

Despre Ertogrul

10

XXI. Acest Ertogrul a fost strașnic în toate și de un mare avînt, întrecînd pe bunicul și pe tatăl său; și în războaie în puțin timp a ajuns mare și în chip năpraznic a smuls unele locuri și țări de sub stăpînirea bizantinilor. Din cauza vremilor tulburi, acesta și-a supus unele cetăți, multe la număr, de la ceilalți conducători de același neam 15 cu el; și era temut de toți. Și unii povestesc că el a avut următorul vis: călătorind într-una din zile—și era arșită mare—, s-a gîndit să se odihnească nițel, căci era obosit de drum, și, întinzîndu-se sub umbra unui copac, a adormit. Atunci i s-a părut că din pîntecele lui urina cu multă greutate sînge. Și unde a căzut urina, peste puțin acrescut un copac foarte frumos 20 cu crengi ca de aur, mlădioase și bogate, și tulpina lui era tare, și în puțin timp crengile lui s-au făcut așa de mari, încît părea că umbresc întreg pămîntul. Și dedesubt, sub umbra copacului, se aflau stînd tot felul de păsări zburătoare; și în mijlocul acestei mulțimi de păsări nenumărate erau și cîțiva vulturi mici și mari. Iar departe, în fața copacului, 25 erau stînd jos alți cîțiva vulturi, privind frumusețea copacului și uitîndu-se la vulturii și păsările de sub copac, ca și cum, chipurile, le-ar defăima și și-ar bate joc de ele. Și un vînt a suflat cu multă putere de la rădăcina copacului, cu tunete și cu fulgere și furtună mare. Iar vulturii care stăteau departe, neputînd răbda vijelia vîntului și puterea furtunii, vrînd nevrînd au venit și ei să se adăpostească sub copacul cu frunze dese și minunate; și 30 gnearele unora erau frînte de frigul cel mare al furtunii, altora le căzuseră aripile și nu mai puteau zbura, iar unii dintre ei pieriseră cu totul. Trezindu-se speriat, a mers și a povestit vedenia unui tîlcuitor de visuri care era un mare cunoscător de mersul stelelor. Acesta știind din mișcarea planetelor și a zodiacelor și a stelelor, i-a spus așa: „Împărații cobo-

τῶν πλανητῶν καὶ ζῳδίων καὶ ἀστέρων κινήσεως γνωρίσας, εἶπεν αὐτῷ οὕτως· „Οἱ ὑπὸ σοῦ καταγόμενοι βασιλεῖς μεγάλοι δι' ὀλίγου γενήσονται καὶ ἡ βασιλεία αὐτῶν
 5 λείψουσιν | τῆς ἀρχῆς καὶ ἀποκτενοῦσι καὶ πολλὰ ἔθνη ὑποτελῆ ποιήσουσι· καὶ δου- 76 b
 10 λεύσουσιν αὐτοῖς. Καὶ ἔσονται εὐλαβοῦμενοι καὶ φοβεροὶ εἰς πᾶν ἔθνος καὶ γένος καὶ
 γλώσσαν καὶ φυλῆν.“ Ἀκούσας δὲ ὁ Ἐρτογορούλης περιχαρῆς γενόμενος καὶ εἰς τὰ πάντα,
 ἀ ἐποίηε ἰσχυροτέρως καὶ μετὰ ἐλπίδων μεγάλων καὶ ἀγερώχου γνώμης ἦν ἀγωνιζόμενος.
 Μετὰ τινὰς ἡμέρας νῆας ληστικὰς, ὡς ἔνι, οἰκονομήσας, διήρεις καὶ μονήρεις εὐθὺς
 15 ἐτοιμάσας καὶ μετὰ ἀνδρῶν μαχίμων καλῶς παρασκευάσας, πολλὰς τῶν Κυκλάδων
 νήσους τὰς ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει τῆς Ἀσίας ἐλεηλάτησε καὶ ἀνδραποδίσατο. Περά-
 σας δὲ καὶ πρὸς τὴν Θράκην ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Αἶνον καὶ Περιθεωρίον πολλοὺς Χριστια-
 20 νοὺς ἠχμαλώτισε καὶ ἔως τῆς Εὐβοίας ἔλθων καὶ τὴν Ἑλλάδα κατὰ τινὰς τόπους ἐζη-
 μίωσε. Φθάσας δὲ ἄχρι καὶ τῆς νήσου τοῦ Πέλοπος καὶ πολλὰ σκῦλα ποιήσας, τὸν
 πλοῦν τρέψας ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἐπανέστρεψε μετὰ πλήθους αἰχμαλώτων καὶ πλοῦτου καὶ
 15 ὑπὸ πάντων τῶν ἐτέρων σατραπῶν καὶ τοῦ κοινοῦ λαοῦ ἀσπασίως ἐδέχθη καὶ μετὰ
 φωνῶν ἐτίμουν αὐτὸν οἱ βάρβαροι· καὶ ἐκ τῶν ἐτέρων σατραπῶν ἔκτοτε μάλιστα ἦν
 εὐλαβοῦμενος καὶ προτιμητέος ἦν ἐκ πάντων διὰ τὸ εἶναι ἰκανόπλοον καὶ θαλαττουρ-
 γόν, διατι μὲν οὐκ εἰσιν ἀγαθοὶ τὸ γένος τοῦτο τῶν Τουρκῶν ἐν τῇ θαλάσῃ πλέειν· 77 b
 20 αὐτὸς δὲ τότε διὰ τὸ πλέειν | ἦν θαυμαζόμενος. Οὗτος δὲ γεννᾷ τὸν Οτθμάνον ἐξ οὗ
 20 Ὀτθμαλίδες ἄπαν τὸ γένος ἐκλήθησαν.

Περὶ Ὀτθμάνου

XXII. Ἀποβίωσαντος οὖν τοῦ Ἐρτογορούλη, σταθεῖς ἐν τῇ ἀρχῇ ὁ υἱὸς αὐτοῦ
 Ὀτθμάνης, ὡς εἶπομεν, τὴν ἀρχὴν τὴν πατρικὴν εἰς χεῖρας λαβὼν ἔτει ἐκ τοῦ κόσμου
 γενέσεως ᾿ς ψογ-φ, ἐν ὀλίγῳ καιρῷ ὁμοφωνήσας μετὰ τῶν ἐτέρων σατραπῶν καὶ πολέ-
 25 μους τινὰς ποιήσας κατὰ τῶν ὑπερκῶν Ῥωμαίων, καὶ ἦν τὰ πάντα τοῦ πολέμου διοι-
 κῶν καὶ κυβερνῶν ὁ Ὀτθμάνης. Εἶτα οὐκ ἤρρεσεν αὐτῷ κοινῶς οἱ πάντες ὧσιν ἔνι καὶ
 οὐδεὶς ἀεὶ διαφέρειν τοῦ ἐτέρου. Μετὰ μικρᾶς τινοῦ ἀφορμῆς αἰτίαν εὗρον καὶ δια-
 φορᾶς ἀναμέσον γενομένης εἰς συνήβασιν ἦλθον, ἵνα τὰ ὅσα ἐκ τῆς ἀρχῆς Ῥωμαίων
 ἐκέρδησαν μερίσωσιν, ἵνα ἕκαστος εἰς τὸ τυχὸν κύριος καὶ δεσπότης μόνος γνωρί-
 30 ζηται. Καὶ πρῶτον μὲν οἱ τοῦ Ἀμορίου παῖδες ὁ Χασάν καὶ ὁ Μαχοῦμετ διέλαβον τὰ
 ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τοῦ Σαγγάρεως μέχρι Παφλαγονίας· τὰ δὲ περὶ Μαγνησίαν καὶ Πριή-
 νην καὶ Ἐφesson, ὁ Σασάν· τὰ δὲ ἐκεῖθεν μέχρι Σμύρνης καὶ τῶν παραλίων τῆς Ἰω-
 νίας, ὁ Σαρχάνης· τὰ δὲ πλείονα τῆς Μασσοφρυγίας καὶ ἔτι μέχρι Φιλαδελφείας καὶ

2 ὑπὸ AB : ἀπὸ Char. || 4 *post* ποιήσουσι *add.* ᾱ p : *om.* AB || 6 Ἐρτογορού-
 λης AB || 8 ἔνι p : ἐνὶ AB || 12 Εὐβοίας A : Εὐρίππου B || 16, 24 σατραπῶν p :
 σατράπων AB || 17 ἰκανόπλοον Char. : ἰκανοπλόον AB || 18 ἀγαθοὶ B : ἐπιτήδειοι A |
 τοῦτο B : *om.* A || 19 τότε διὰ τὸ πλέειν B : διὰ τὸ πλέειν τότε A | Οτθμάνον B :
 Οτθουμάνον A || 20 Ὀτθμαλίδες B : Ὀτθουμαλίδες A : Ὀτθμανλίδες p || 21 Ὀτθμάνου B :
 Οτθουμάνου A || 22 Ἐρτογορούλλη AB | σταθεῖς AB : ἐστάθη p || 23 Ὀτθμάνης B Ὀτθου-
 μάνης A | *post* εἶπομεν *add.* καὶ p : *om.* AB || 25 ὑπερκῶν Ῥωμαίων B : Ῥωμαίων ὑπη-
 κῶν A | καὶ AB : *om.* p || 26 *post* αὐτῷ *add.* ἵνα p : *om.* AB || 27 εὗρον AB : εὗρεν
 p || 31—32 Πριήνην p : Πρινηνὴν AB || 32—33 Ἰωνίας p : Ἐωνίας AB || 33 Σαρχάνης B :
 Χαரசάνης A | Φιλαδελφείας p : Φιλαδελφίας AB.

ritori din tine se vor face în puțină vreme mari și împărăția lor se va mări foarte în lume și vor supune pe ceilalți domnitori și împărați și-i vor scoate din domnie și-i vor ucide și vor cuceri multe nații; și vor sluji lor. Și orice nație și neam și limbă și seminție va avea respect și se va teme de ei". Auzind Ertogrul s-a bucurat mult, și la toate câte le făcea se ostenea mai cu tărie și cu speranțe mai mari și cu gânduri mărețe. După oarecare vreme, făcându-și rost de corăbii piraterești, pe cât putea, a pregătit repede vase cu câte două și cu câte un rînd de vîsle și, echipîndu-le bine cu bărbați războinici, a prădat și a robit multe din insulele Ciclade din Marea Egee dinspre Asia. Trecînd și spre Tracia în ținutul Enos și Peritheorion, a luat în robie mulți creștini și, venind pînă în Eubea, a făcut pagube și în unele localități din Elada. Ajungînd pînă și în insula lui Pelops (Pelopones) și făcînd multe prădăciuni, a luat calea întoarsă pe mare și s-a înapoiat în Asia cu mulțime mare de robi și multă bogăție; și a fost primit cu bucurie de către ceilalți conducători și de poporul de obște și barbarii îl cinsteau cu aclamații. Și de atunci, dintre ceilalți conducători, el era cel mai respectat și dintre toți pe el îl preferau, pentru că era priceput și întreprinzător și pe mare, deoarece neamul acesta al turcilor nu sînt buni marinari; el însă era admirat atunci, pentru că se avînta pe mare. Acesta a avut fecior pe Osman, după care tot neamul s-a numit osmanlii. 5
10
15
20

Despre Osman

XXII. Săvîrșindu-se din viață Ertogrul, a rămas în domnie feciorul său Osman, cum am spus, luînd în mîna sa domnia părintească în anul de la facerea lumii 6773¹, după ce a dus cîteva războaie contra supușilor bizantini, a căzut de acord cu ceilalți conducători și Osman avea grijă și conducea toate lucrările războiului. Mai pe urmă n-a fost mulțumit ca toți să fie una de-a valma și nici unul să nu se deosebească de celălalt. Dintr-o mică pricină au găsit prilej și, iscîndu-se o neînțelegere între ei, s-au învoit ca tot ce au cîștigat din țara bizantinilor să împartă, încît fiecare să fie recunoscut singur domnitor și stăpîn peste partea ce i-a venit. Și mai întîi feciorii lui Amorios, Hasan și Mahumet au luat partea de la rîul Sangarios pînă în Paflagonia, iar Sasan părțile de pe la Magnesia, Priene și Efes, apoi Sarhan partea de acolo pînă la Smirna și marginile mării Ioniei, iar Caraman Alisurios partea cea mai mare din interiorul Frigiei și încă pînă la Filadelfia și toate pînă de tot aproape de Antiohia de pe Meandru; iar Calami și 25
30

9 Eubee A: Eurip B.

¹ Adică 1 septembrie 1264—31 august 1265. Se crede însă că Osman, ca singur domnitor, a domnit de la 1288 la 1326.

τῶν ἔγγιστα πάντων ἀπὸ τῆς Μαιάνδρου ποταμοῦ Ἐντιοχίας, ὁ Καραμάνος Ἀλισσοῦ-
 ριος· τὰ δὲ ἀπὸ τῆς Λυδίας καὶ Αἰολίδος ἄχρι Μυσίας τῆς πρὸς τὸν Ἑλλησποντον 78 b
 ὁ Καλάμης καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Καρασῆς· τὰ δὲ περὶ τὸν Ὀλυμπον καὶ ὄσα τῆς Βιθυνίας
 ἐξῆς ὁ Ὀτθμάνης. Καὶ οὕτως τὴν αἰχμάλωτον γῆν ἐκείνην μερίσαντες καὶ ὄρια ἐπιτι-
 5 θέντες, ὁ Ὀτθμάνης φίλαρχος ὦν καὶ πλεονέκτης οὐκ ἠρέμησεν, ἀλλὰ ἀποπηδῶν τὰ
 ὄρια τῶν ἐτέρων, ἀδικῶν αὐτούς, πολὺν τόπον ἐξ αὐτῶν περιεποιήσατο καὶ πολλὰ ἐλύ-
 πει αὐτούς, καὶ θέλων παντοιοτρόπως ἵνα αὐξήσῃ τὴν ἑαυτοῦ μερίδα καὶ ἀρχὴν. Εἶτα
 πόλεμον ποιήσας κατὰ Ῥωμαίων, μέρος τῆς Βιθυνίας ὕφ' ἑαυτὸν ἐποιήσατο. Καὶ μετὰ
 τῆς περιφήμου πόλεως Σεβαστείας ἀμνηρεύοντος πόλεμον ποιήσας καὶ πιάσας αὐτὸν
 10 ἀπέκτεινε καὶ ἐγκρατῆς καὶ κύριος ἐγένετο τῆς τοιαύτης πόλεως καὶ ἐπαρχίας καὶ πᾶ-
 σαν τὴν ἀρχὴν ἐκείνην ὑπέταξεν. Ἐκεῖθεν ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἀρχὴν λαβοῦσα, ἐφημί-
 σθη καὶ ἐμεγάλυνεν. Εἶτα πάλιν στραφεῖς, τὰ ὄσα ἐδυνήθη ὑπὸ τῶν ἐτέρων ὁμοφύλων
 σατραπῶν καὶ συντρόφων τῆς ἐκείνων μοίρας ληστικῶς καὶ δυναστικῶς καὶ μετὰ συ-
 νηβάσεως τινὰς τόπους καὶ ρφούρια ἔλαβεν. Εἶτα ἀποθανὼν, ἐβασίλευσε γὰρ ἔτη κη,
 15 καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ὀρχάνης ἐγκρατῆς τῆς πατρικῆς ἀρχῆς ἐγένετο ἐπὶ ἔτους· ὧσα·
 ἰνδικτιῶνος ια-ης.

Περὶ τῆς βασιλείας Ὀρχάνου

Ὁ Ὀρχάνης δέ, ὡς εἶπομεν, κύριος τῆς βασιλείας γενόμενος τοῦ πατρός, τῷ
 πατρὶ εἰς πάντα ἦν μιμούμενος καὶ ἤτει τρόπον καὶ ἀφορμάς, ἵνα πλουσιῶς αὐξήσῃ 79 b
 20 τὸν κληρὸν καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, καὶ ἡμέραν τε καὶ νύκτα οὐχ ἡσύχαζεν, ἀεὶ
 πολέμους ἔχειν καὶ ἀγωνίζεσθαι. Καὶ μάχην ἐγείρας κατὰ τῶν ὁμοφύλων αὐτοῦ ἀμη-
 ράδων καὶ πολλὰς νίκας ἤρατο καὶ πᾶσαν τὴν Μυσίαν νόμῳ πολέμου ἐκέρδησεν καὶ
 Λυκαονίαν καὶ Φρυγίαν καὶ Καρίαν καὶ ἕως θαλάττης τῆς περὶ τὸν Εὐρυμέδοντα πο-
 25 ταμὸν καὶ τὸ ἐναπολειφθὲν μέρος τῆς Βιθυνίας, Νικομήδειαν καὶ Νίκαιαν καὶ ἕτερα
 πολίχνια οὐκ ὀλίγα καὶ ἄστυα. Καὶ τὴν περίφημον καὶ ὄραιαν πόλιν τῆς Προύσης, ἣ
 κεῖται ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ Ὀλύμπου ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἀρχομένην ἐκέρδησεν. Ἐν ἐκεῖ-
 νῷ τῷ πολέμῳ τῆς Προύσης καὶ τὸν πόδα τὸν δεξιὸν ἐπλήγη. Πέρασας δὲ καὶ ἐν τῇ
 Χερρόνησῳ τῆς Θράκης πολίχνιά τινα πολεμήσας ἐπήρην. Ὑστερον δὲ τὴν ἀδελφὴν
 τοῦ βασιλέως. Ἰωάννου εἰς γυναῖκα λαβάν, καὶ διὰ τὴν συγγένειαν τῷ βασιλεῖ τῷ
 30 καὶ γυναικαδέλφῳ τὰ ἐν τῇ Χερρόνησῳ ρφούρια ἐχαρίσατο, ὡς ἀ λ λ α χ ο ὕ ἔ φ η μ ε ν,
 καὶ τῷ γυναικαδέλφῳ βοηθήσας εἰς τὴν βασιλείαν τὴν πατρικὴν ἀπεκατέστησεν. Ἀπο-
 θανὼν γάρ, ὃς ἐβασίλευσεν ἔτη πενήτηκοντα καὶ ἑπτὰ καὶ μῆνας ἑννέα καὶ ἡμέρας ιβ',
 καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀμουράτης τὴν ἀρχὴν διεδέξατο. |

1 post τῆς add. τοῦ p : om. AB | Μαιάνδρου p : Μενάνδρου AB || 4 Ὀτθ-
 μάνης B : Ὀτθουμάνης A || 5 Ὀτθμάνης B : Ὀτθουμάνος A || 6 πολὺν p : πολλήν
 AB || 7 καὶ₁ AB : del. p || 12 ὑπὸ AB : ἀπὸ Char. || 13 σατραπῶν p : σατράπων AB || 14
 ἀποθανὼν AB : ἀποθανόντος p || 15 καὶ AB : om. p || 18 τοῦ — 19 καὶ₁ B : om. A ||
 23 Εὐρυμέδοντα p : Εὐρυμηδόνα AB || 24 Νίκαιαν p : Νικαίαν AB || 27 πόδα τὸν δεξιὸν
 B : τὸν δεξιὸν πόδα A || 30 καὶ B : om. A || 30 et 31 γυναικαδελφῷ AB || 31—32 Ἀποθα-
 νῶν γάρ AB : Εἶτα ἀπέθανεν p.

feciorul său Carasi, partea de la Lidia și Eolida pînă în Misia de lîngă Elespont, iar Osman partea de pe la Olimp și cît urmează după Bitinia. Și împărțind astfel acel teritoriu cucerit și fixînd hotarele, Osman fiind lacom de pămînt și hapsîn, n-a rămas liniștit, ci, impresurînd hotarele celorlalți, îi nedreptăța și și-a însușit mult loc din teritoriul lor și le făcea multe necazuri, voind în tot chipul să-și mărească partea de domnie. Apoi ridicîndu-se cu război asupra bizantinilor, a cucerit o parte din Bitinia. Incepînd război și cu emirul vestitei cetăți Sebastia și prinzîndu-l, l-a ucis și s-a făcut stăpîn pe un oraș și ținut ca acela și a subjugat toată țara aceea. Incepînd de aici, împărăția lui s-a mărit și și-a dobîndit mare faimă. Apoi, întorcîndu-se iarăși, a luat pe cît a putut, din partea lor, hoștește și cu asupreală și cu învoială, unele locuri și cetăți de sub stăpînirea celorlalți conducători și tovarăși de-ai săi de același neam. Apoi, murind după o domnie de 28 de ani, feciorul său Orchan s-a făcut stăpîn pe domnia părintească la anul 6801¹, 15 indictionul 11².

Domnia lui Orchan.

Iar Orchan, făcîndu-se, cum am spus, domn peste țara tatălui său, se lua întru toate după tatăl său și căuta chip și fel să mărească cu prisosință moștenirea și împărăția sa; zi și noapte nu se astîmpăra să aibă războaie și să se lupte. Și, ridicîndu-se cu luptă contra sultanilor de același neam cu el, a dobîndit multe biruințe și a cîștigat prin legea războiului toată Misia și Licaonia și Frigia și Caria și pînă la marea de pe la rîul Eurime don și partea ce-a mai rămas din Bitinia, Nicomedia și Niceea și celelalte orașe mici și mari, nu puține. A cîștigat și orașul vestit și frumos Brusa, care e așezat la poalele Olimpului și era sub stăpînirea bizantinilor. În războiul acela pentru Brusa a și fost rănit la piciorul drept. Trezînd și Hersonesul Traciei a luat cu război cîteva țîrguri. Dar mai pe urmă luînd de femeie pe sora împăratului Ioan³, din cauza înrudirii a dat înapoi împăratului, cumnatul său, în dar cetățile din Hersones, *c. m. am sp: s în alt loc*⁴; și venind în ajutorul cumnatului său, l-a pus în domnia părintească. Murind după o domnie de cincizeci și șapte de ani, nouă luni și 12 zile, feciorul său Amurat i-a urmat în domnie.

¹ Adică 1 septembrie 1292—31 august 1293; dar Orchan a domnit de fapt între 1326 și 1362.

² 6801 cade în indictionul 6, nu 11.

³ Inexact; vezi p. 185, n. 2.

⁴ Vezi p. 185 rînd 19 dar e inexact; comp. Ioan Cantacuzino, IV 38 și 39; III 276, 17—278, 22 și 284, 7—18.

Περὶ τῆς βασιλείας Ἀμουράτη

80 b

Μετὰ οὖν τὸν τοῦ Ὁρχάνου θάνατον ὁ Ἀμουράτης εἰς χεῖρας λαβὼν τὴν τῆς βασιλείας ἐξουσίαν ἐν ἔτει ζωνη^ω ἰνδικτιῶνος ιβ-ης δς ἦν εἰς τὰ πάντα ἐπιτήδειος, ἀνδρείος καὶ ἀγχίνους, ὑπῆρχε καὶ πολύτροπος καὶ ἐν πολέμοις δεξιὸς ὑπὲρ πάντα
 5 τοὺς προγόνους αὐτοῦ, καὶ πολλὰ κατορθώσας ἔργα μνήμης ἄξια εἰς αὐξήσιν τῆς αὐτοῦ ἀρχῆς καὶ βασιλείας. Οὗτος πρῶτος, ὡς εἰρήκαμεν, ἐν τοῖς τῆς Εὐρώπης μέρεσι περάσας τὴν Καλλιούπολιν κατέλαβεν, εἶτα καὶ τὴν Ἀνδριανούπολιν, ὁμοίως καὶ ἕτερον οὐκ ὀλίγον μέρος τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας. Ὑστερον δὲ ἀγάπην καὶ ὀρκωμοτικά μετὰ τοῦ βασιλέως κύρ Ἰωάννου ἐποίησεν. Ἀποστατησάντων δὲ τινων
 10 τῶν σατραπῶν αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐώᾳ, μετὰ τοῦ βασιλέως περάσας, ὁμοθυμαδὸν τοῦτους ἐτροπώσατο. Καὶ μάχην ποιήσας μετὰ τοῦ Ἀμορίου τῶν ἀπογόνων, καὶ πᾶσαν Παφλαγονίαν καὶ ἕως τοῦ ποταμοῦ τοῦ Σαγγάρεως, αὐτοὺς νικήσας καὶ διώξας, ἐκυρίευσε. Καὶ ἐν τῇ μέλλειν περᾶσαι αὐθις ἐν τῇ Εὐρώπῃ, μαθὼν, ὅτι ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μωσῆς μετὰ τοῦ βασιλέως υἱοῦ κύρ Ἀνδρόνικου ἀπεστάτησαν, λίαν λυπηθεὶς, καὶ περᾶσαντες
 15 ταχέως ἤλθον. Καὶ στρατὸν στείλαντες κατ' αὐτῶν, νικήσαντες αὐτούς, ἐφυγον. Ὑστερον πιάσαντες αὐτούς, ὁ μὲν ἀμηρᾶς τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐθανάτωσεν, ὁ δὲ βασιλεὺς Ἀνδρόνικον τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐτύφλωσεν. Εἶτα μάχην κατὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ Σερβίας ποιήσας πολὺ μέρος ὑπ' ἑαυτὸν ἐποίησατο καὶ νίκας μεγάλας ἤρατο. Καιροῦ δὲ | τινος παρελθόντος, πάλιν κατὰ τοῦ δεσπότη Λαζάρου τοῦ τῆς Σερβίας κρατοῦντος πόλεμον
 20 ἐποίησατο· τρέψας καὶ νικήσας αὐτὸν ἐδίωξε καὶ τὸν στρατὸν αὐτοῦ διεσκόρπισε καὶ πολλὰς πόλεις καὶ χώρας τῆς Σερβίας αὐθις ἐκράτησε. Τριάκοντα καὶ ἑπτὰ μάχας ποιήσας μεγάλας, πάντοτε ἦν τροπαιοῦχος καὶ νικητῆς. Ὑστερον δὲ ὑπὸ τοῦ προδρόθ-θέντος δεσπότη Λαζάρου ἐφονεύθη δόλῳ, βασιλεύσας ἔτη τρία καὶ εἰκοσι. Οἱ δὲ βιζήριδες αὐτοῦ, μὴ εἰδότες τινός, στείλαντες τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μπαγιαζήτην ἤγαγον καὶ
 25 ἐγκρατῆς τοῦ στρατοπέδου καὶ πάσης ἀρχῆς ἐν Εὐρώπῃ τε καὶ Ἀσίᾳ ἐγένετο. Ἦν δὲ οὗτος ὁ Ἀμουράτης λίαν τοῖς πᾶσι φιλοδωρότατος καὶ δαυιλῆς καὶ τοὺς αὐθέντας καὶ ἄρχοντας Χριστιανοὺς τοὺς ὑποτεταγμένους καὶ δουλωμένους αὐτῷ καὶ εὐρισκομένους ἐν τῇ αὐλῇ αὐτοῦ πλείστα σιτηρέσια καὶ ἐτέρας εὐεργεσίας καθ' ἐκάστην ἐχαρίζετο, συνεσθίων καὶ συνομιλῶν αὐτοῖς μετὰ πλείστης χαρᾶς καὶ ἰλαροῦ προσώπου οὗ
 30 διέλειπε ποιεῖν.

Περὶ τῆς βασιλείας Μπαγιαζήτη

Ἀρχας τῆς βασιλείας ὁ Μπαγιαζήτης, ὁ λεγόμενος Ἀλευτορῆς ἐν ἔτει ζωπα^ω ἰνδικτιῶνος ς-ης, ἐν δὲ τῇ τῶν Τουρκῶν διαλέκτῳ ἀλευτορῆς ἀστραπή καὶ ἄρκον λέγεται· καὶ διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ὀξὺν εἰς πάντα καὶ ὀρητικόν, καὶ τὸ πᾶν ταχέως καὶ μετὰ

1 A *mg.* || 3 δς AB : ὡς p || 4 ἀγχίνους p : ἀχηνός AB || 5 κατορθώσας AB : κατώρθωσεν p || 7 Ἀνδριανούπολιν AB : Ἀδριανούπολιν p || 8 *ante* Θράκης *add.* Ἀσίας B : *om.* A || 10 σατραπῶν p : σατράπων AB || 11 τῶν ἀπογόνων A : τοὺς ἀπογόνους B || 14 *post* μετὰ *add.* τὸν p : *om.* AB | υἱοῦ κύρ Ἀνδρόνικου A : υἱὸν τὸν κύρ Ἀνδρόνικον B | λυπηθεὶς AB : ἔλυπηθη p || 16—17 Ἀνδρόνικον A : *om.* B || 17 ἐτύφλωσεν b : ἐτύφλωσε AB p || 18 πολὺ p : πολλὴν AB || 20 ἐδίωξε AB : ἐδίωξεν p || 24 βιζήριδες AB : βεζίριδες p | Μπαγιαζήτην AB : Μπαγιαζίτην p || 30 διέλειπε] διέλειπε AB p || 31 A *mg.* || 33 Τουρκῶν AB : Τούρκων p.

Domnia lui Amurat

Așadar, după moartea lui Orchan, Amurat a luat în mână puterea domniei în anul 6858¹, indictionul 12². Acesta era destoinic în toate, viteaz și cu minte, mai era și șiret și iscusit la războaie mai mult decât toți înaintașii săi și a făcut multe isprăvi mari și însemnate pentru mărirea puterii și împărăției sale. Acesta trecînd cel dintîi, cum a m s p u s³, în părțile Europei, a ocupat Caliupoli, apoi și Adrianopol, așijderea și altă parte mică din Tracia și Macedonia. Mai pe urmă însă a încheiat cu împăratul chir Ioan un tratat de pace întărit cu jurămînt. Iar în Răsărit, răzvrătindu-se unii guvernatori de-ai lui, a trecut împreună cu împăratul și într-un gînd i-a pus pe fugă. Și dînd lupta cu urmașii lui Amorios și învingîndu-i și alungîndu-i, a cucerit toată Paflagonia pînă la rîul Sangarios. Și cînd era să treacă înapoi în Europa a auzit că feciorul său Musa⁴ și cu chir Andronic, feciorul împăratului Ioan, s-au răzvrătit, și, îndure-rîndu-se foarte, au trecut repede și au venit. Și trimițînd armată contra lor i-au învins, încît au fugit. Mai pe urmă, prinzîndu-i, sultanul pe feciorul său l-a ucis⁵, iar împăratul pe feciorul său Andronic l-a orbit⁶. Apoi, făcînd război cu Bulgaria și Serbia, a cucerit o parte mare și a dobîndit biruințe mari. După o trecere de timp a pornit iarăși război contra domnitorului Serbiei despotul Lazăr; punîndu-l pe fugă și învingîndu-l, l-a alungat și armata lui a spulberat-o și a cucerit iarăși multe orașe și regiuni ale Serbiei. În viața lui a avut treizeci și șapte de bătălii mari și totdeauna a ieșit triumfător și biruitor. Pe urmă însă a fost ucis cu vicleșug de către mai sus zisul despot Lazăr, după o domnie de douăzeci și trei de ani⁷. Iar vizirii lui, fără să știe nimeni, trimițînd după Baiazid, feciorul lui, l-au adus și s-a făcut stăpîn pe armată și pe toată domnia, și în Europa și în Asia. Iar acest Amurat a fost față de toți nespus de darnic și generos și domnitorilor și stăpînitorilor creștini care îi erau supuși și-i slujeau și se aflau la curtea lui le făcea, zi de zi, parte de multe tainuri și binefaceri, stînd la masă cu dînșii și vorbind cu multă bucurie și nu contenea să fie cu fața veselă și senină.

Domnia lui Baiazid

Baiazid, zis Aleutoris, și-a început domnia în anul 6881⁸, indictionul 6⁹; aleutoris în limba turcilor înseamnă fulger și urs și, pentru că era iute la toate și năvalnic, voind totul să facă repede și cu tărie, l-au numit fulger. Temîndu-se că știrea despre moartea

¹ Adică 1 septembrie 1349—31 august 1350; dar Murad I a domnit între 1362 și 1389.

² De fapt 3, nu 12.

³ Vezi p. 189.

⁴ De fapt Sawgi.

⁵ De fapt i-a scos ochii după Laonic Chalcocondil, p. 46,6.

⁶ Turnîndu-i în ochi oțet fierbinte. *Ibidem*, p. 46, 18.

⁷ De fapt 1362—1389.

⁸ Adică 1 septembrie 1372—31 august 1373; dar Baiazid I Fulgerul a domnit între 1389 și 1402.

⁹ 6881 cade în indictionul 11, nu 6.

βίας θέλων ποιεῖν, ὡς ἀστραπὴν ἐπωνόμασαν. Φοβηθεὶς δέ, ἵνα μὴ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Μουσουλμάνος ἐνωτισθῆ τὸν τοῦ πατρὸς θάνατον καὶ τι ἐναντίον συμβῆ, μηχανῆ ἐλογί|σατο· στείλας εὐθὺς ὡς ἐκ προσώπου τοῦ πατρὸς προσεκαλέσατο. Οὗτος δὲ μὴ εἰ- 82 b
δὼς τὰ γενόμενα, ἐν ἀκακίᾳ ἑλθὼν καὶ πιασθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ἀπεπνίγη καὶ οὕτως ἀμερί-
5 μως διήγεν. Ὡς δὲ τὸ ἔαρ ἤγγικε, πάντα τὸν στρατὸν συναθροίσας καὶ ἐν τῇ Ἀσίᾳ περάσας, εἰς τὴν Ἀρμενίαν ἑλθὼν, πολεμήσας πᾶσαν ἐκυρίευσεν καὶ τοὺς Κολχοὺς ἐτροπώσατο καὶ τὴν Ἀμαστριν καὶ τὸν ἀμηρᾶν αὐτῆς Ἐδ Δίνου. Εἶτα στρατεύει κατὰ τοῦ ἀμηρᾶ Σαρκάνου, νικᾷ αὐτὸν τε καὶ τὸν ἀμηρᾶν Μααδές. Τοῦ δὲ φθινοπώρου ἐπι-
10 στάντος, διὰ τοῦ χειμῶνος ἑλθὼν κατὰ τοῦ Θεχόει ἀμηρᾶ καὶ Μεθίνου, νικήσας αὐ-
τοὺς καὶ διώξας καὶ κύριος τῆς αὐτῶν ἀρχῆς πάσης ἐγένετο καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τέκνα αὐτῶν ἡχμαλώτισεν. Εἶτα ἐν τῇ Εδρώπη αὐθις ἐπιστρέψας ἐκστρατεύει κατὰ τῶν Οὐγ-
γρῶν καὶ ἀπαξ καὶ δις αὐτοὺς ἐνίκησε· καὶ τῆς Ἀλβαντίας μέρος ἐδούλωσε.

Καὶ κατὰ τοῦ Μίλιτζα, τοῦ τῆς Βλαχίας ἀρχοντος, στρατεύει, πολὺν τε τόπον ζημιώσας. Εἶτα ὁ Μίλιτζας ἑλθὼν εἰς μάχην φανεράν ἐν τινὶ τόπῳ δυσκόλῳ, ὁ ἀμηρᾶς 15 δὲ μεθοδεύων τὸ τοῦ τόπου ἀτύχημα τὴν μάχην καταλιπὼν ἀνεχώρησεν· ὕστερον εἰς συνηβάσεις ἑλθόντες, τέλος ἔταξεν ὁ Μίλιτζας διδόναι αὐτῷ καὶ εἰρήνευσαν.

Καὶ ἐκ τῶν ἐναπολειφθέντων τῆς Βουλγαρίας καὶ Σερβίας πολὺν τόπον ἔλαβε· καὶ μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Γερμανίας Σιγισμόνδου πόλεμον ποιήσαντες, καὶ ἕως τῆς 83 b
Νικοπέλεως ὁ Σιγισμόνδος ἔφθασε· καὶ τὰ στρατεύματα συνηντήθη καὶ κακοβουλίας
20 ἔνεκεν τὰ τῶν Χριστιανῶν εἰς ἄκρον ἐσφάλησαν, καὶ τρέψαντες αὐτοὺς μετὰ φόβου πολλοῦ καὶ αἰχμαλωσίας ἐδιώξαν. Εἶτα τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἡμετέραν
πατρίδα ἑλθὼν ἀπέκλεισε, πολιορκῶν αὐτήν. Καὶ τοσοῦτον ὀξὺς εἰς τὰ πάντα ἦν, ὥστε οὐκ ἀρκεῖτο μόνον τὴν Πόλιν πολιορκεῖν, ἀλλὰ τὸν Γιακοῦμπον μπα-
σίαν καὶ τὸν Βρενέζην στείλας μετὰ στρατοῦ, χιλιάδας πενήκοντα ἕξ, ἦλθον κατὰ
25 τῆς Πελοποννήσου καὶ εἰσελθόντες ἐν τῇ νήσῳ, τὰ ὅσα ἐδύναντο, κακὰ ἐποίησαν·
ἐφθασαν δὲ καὶ ἕως ἐγγὺς τῆς Κορώνης καὶ Μεθώνης. Εἶτα στραφέντες, τὴν παλαιὰν
καὶ ὀνομαστὴν πόλιν τοῦ Ἄργους πολεμήσαντες ἔλαβον. Καὶ τριάκοντα χιλιάδας
αἰχμαλώτους λαβόντες ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἀποίκους ἐποίησαν· καὶ τὰ τεῖχη αὐτῆς χαλάσαν-
τες, ἔρημον κατέλιπον, ἐν ἔτει ᾿ς ἤ γ ω ἰνδικτιῶνος ε-ης.

30 Ἐδ Δίνος δὲ ὁ ἀμηρᾶς καὶ οἱ ἕτεροι οἱ τῆς ἀρχῆς ἐξωσθέντες παρὰ τοῦ Μπαγια-
ζήτου, ἑλθόντες πρὸς τὸν βασιλέα Ντεμήρην κλαίοντες τὴν ἀδικίαν, ἣν ἠδικήθησαν,
καὶ ὁ Ντεμήρης θέλων αὐτοῖς βοηθῆσαι, στείλας πρέσβυν τινὰ εἰς τὸν Μπαγιαζή-
την, λέγων ὅτι οὐκ ἔστι δίκαιον κατὰ τῶν ὁμοφύλων καὶ ὁμοπίστων πράττειν οὕτως,
καὶ παρῆνει αὐτόν, ἵνα τὴν ἀρχὴν ἐνὸς ἐκάστω αὐθις δώσῃ, εἰ θέλει, φίλοι ἔσονται. Ὁ
35 δὲ ἀμηρᾶς <εἰς> ἄκρον πλεονέκτης ὢν, καὶ οὐδέποτε ἤρκετο πλοῦτος καὶ τρόπου. Ὅρ-

7 Ἀμαστριν p: Ἀμαστριν AB | Ἐδ Δίνου|ν| Ἐδδίνου p: Ἐν δίνου A: Ἐνδίνου B || 8 Μααδές p: Μαεδές AB || 9 Θεχόει p: Θεχοεὶ AB || 11 αὐτῶν p: ἑαυτοῦ A: ἑαυτῶν B || 11—12 Οὐγγρῶν AB || 12 Ἀλβαντίας Char: Ἀλβανητίας AB || 13 et 17 πολὺν p: πολὴν AB || 14 post τόπῳ add. del. B: om. A || 18 post βασιλέως add. τῆς B: om. A || 24 Βρενέζην A: Βρενίζην B | χιλιάδας AB: χιλιάδων p || 25 ἐδύναντο p: ἐδύνοντο AB || 26 ἐφθασαν p: ἐφθασεν AB || 27 Ἄργους p: Ἄργου AB || 30 Ἐδ-Δίνος p: Ἀδ Δίνος A: Δίνος B | ἐξωσθέντες p: ἐξῶθεντες AB || 31 ἐλθόντες AB: ἦλθον p || 33 λέγων AB: ἔλεγεν p || 34 ante φίλοι add. ἵνα p: om. AB || 35 εἰς add. Char: om. AB p || 35 πλοῦτου. Καὶ τρόπου ὀρημτικός καὶ p. | post Ὀρημτικός add. δὲ Char: om. AB p.

tatăl său să nu ajungă la urechile fratelui său Musulman și să se întâmple ceva împotriva-i, s-a gândit la un șiretlic; îndată a trimis ca din partea tatălui său și l-a chemat să vină. Acesta, neștiind ce s-a întâmplat, a venit fără să bănuiască ceva rău; și a fost prins și sugrumat de el, și așa trăia fără grijă. Iar cum s-a apropiat de primăvară, strângându-și toată armata și trecând în Asia, a venit în Armenia și a cucerit-o întreagă cu război, și a subjugat Colhi și Amastris și pe sultanul de acolo Ed Din l-a fugărit. Apoi pornește cu război contra sultanului Sarcan și-l învinge și pe el și pe sultanul Maades. Toamna fiind pe sfârșite, a plecat pe timp de iarnă contra sultanului Thechoi și Methin și, învingându-i și subjugându-i, s-a făcut domn peste toată țara lor și femeile și copiii lor i-a prefăcut în robi. Apoi, întorcându-se în Europa, pornește cu război contra ungarilor și i-a învins o dată și de două ori; și o parte din Albania a subjugat-o.

Apoi pornește cu război contra lui Mircea, domnul Țării Românești și a stricat mult loc. Apoi Mircea a venit la o luptă deschisă într-un loc neprielnic, iar sultanul, chibzuindu-se în fața locului rău, a lăsat lupta și s-a retras. Mai pe urmă, ajungând ei la înțelegere, Mircea s-a hotărât să-i dea tribut și au trăit în pace.

Și din ce a mairămas din Bulgaria și Serbia a luat mult loc. Și cu împăratul Germaniei Sigismund, ajungându-se la război, Sigismund a ajuns pînă la Nicopole, și armatele s-au ciocnit, și din cauza relei chibzuiiri, întreprinderea creștinilor a dat greș cu desăvîrșire, și, punîndu-i pe fugă, i-a urmărit cu multăucidere și robire.

Apoi, venind asupra patriei noastre, Constantinopol, l-a blocat, împresurîndu-l. Și așa de năpraznic era la toate, încît nu-i ajungea să împresoare Constantinopolul, ci a trimis pe Iacob-pașa și pe Vrenez asupra Peloponesului, cu armată de cincizeci și șase de mii; și intrînd în peninsula au făcut rele cît au putut și au ajuns pînă aproape de Corone și Methone. Apoi, la întoarcere, au bătut cu război și au luat vechiul și renumitul oraș Argos. Și luînd treizeci de mii de robi de război, i-a colonizat în Asia, și zidurile orașului dărîmîndu-le, l-au lăsat pustiu în anul 6903¹, indictionul 5^a.

Iar sultanul Ed Din și ceilalți alungați din domnie de Baiazid au venit la împăratul Demir [Timur Lenk], plîngîndu-se de nedreptatea ce li s-a făcut, și Demir, voind să le ajute, a trimis la Baiazid un sol și spunea că nu-i cu dreptate să se poarte așa cu cei ce sînt mai degrabă de același neam și de aceeași credință; și-l îndemna să dea înapoi domnia fiecăruia, dacă vrea prieteni să fie. Dar sultanul, fiind lacom fără margini, nu era

¹ Adică 1 septembrie 1394—31 august 1395; orașul Argos a fost distrus la 2 iunie 1397; vezi R. Loenertz, *Au'ou' du Ch. o. icon Mai. s.*, p. 290. Manuscrisele AB însemnează pe margine 1296.

² 6903 cade în indictionul 3, nu 5.

μητικός και δεινός ὄν, τοῦ πρέσβυος τοὺς λόγους εἰς οὐδὲν ἐλογίσατο καὶ τὸν Ντεμήρη, τὸν ἀδθέντην αὐτοῦ ὡς ἄγροικον λέγων ἐνέπαιζεν. Ὁ δὲ Ντεμήρης ἀκούσας ὑπὸ τοῦ πρέσβυος, τὰ ὅσα ἐφθέγγετο κατὰ τούτου ὁ ἀμηρᾶς, καὶ τὴν κενοδοξίαν αὐτοῦ εἰδώς, ἐθυμώθη καί, πάντα τὸν στρατὸν αὐτοῦ συναθροίσας, κατ' αὐτοῦ βαδίζων 5 ἦν. Ὡς δὲ ἤκουσε, καὶ ὁ Μπαγιαζήτης τὰς αὐτοῦ δυνάμεις συνήθροισε μετὰ σπουδῆς, εἰς συνάντησιν τοῦ Ντεμήρη ἦν ἐρχόμενος ἀνδρείως καὶ θαρσαλέως μετὰ μεγάλης ψυχῆς. Ὑπῆρχε δὲ ὁ στρατὸς τοῦ ἀμηρᾶ χιλιάδες πεντήκοντα καὶ ἑκατόν, τοῦ δὲ Ντεμήρη χιλιάδες ἦσαν ὀκτακόσιες καὶ εἴκοσι· καὶ πάλιν ἡ μεγαλοψυχία τοῦ Μπαγιαζήτου εἰς οὐδὲν τὸν Ντεμήρη ἐλογίζετο. Φθάσαντες δὲ τὰ στρατεύματα εἰς τὰ μέρη 10 τῆς Φρυγίας, συνήντησαν· καὶ ὁ πόλεμος καὶ ἡ συμπλοκὴ καὶ ἡ σύβρηξις μεγάλη ἐγεγόνει. Τέλος οἱ τοῦ Μπαγιαζήτου εἰς φυγὴν ἐτράπησαν· καὶ ἐν τῷ φεύγειν αὐτοὺς πολλοὺς πιάσαντες, οἷς οὐδὲν ἕτερον ἀνιαρὸν ἐποίουν, εἰ μὴ μόνον τὰ ἱμάτια καὶ τὰ δπλα αὐτῶν ἦρουν καὶ γυμνοὺς ἀπέλυνον. Καὶ ἐν τῷ φεύγειν καὶ τὸν Μπαγιαζήτην πιάσαντες καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὸν υἱὸν ταυτοῦ Μωσῆν καὶ ἑτέρους πολλοὺς 15 ἄρχοντας τῆς αὐλῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν Ντεμήρη ἤγαγον. Ὁ δὲ Ντεμήρης ἐμπλήσθη χαρᾶς διὰ τὴν νίκην καὶ λέγει τῷ Μπαγιαζήτῃ· | „Κακὴ κεφαλὴ, διατὶ τὰς ὀρέξεις τὰς 85 b κακὰς τῆς σῆς γνώμης οὐκ ἐκυβέρνησας, ἵνα μὴ εἰς τοῦτο ἔλθῃς; Οὐκ οἶδας, ὅτι οὐδεὶς δύναται τῷ ἐμῷ στρατῷ ἀντιστῆναι;” Εἶτα θαυμάζων ὁ Ντεμήρης τὴν βασιλικὴν ἀποσκευὴν τοῦ Μπαγιαζήτου καὶ ὄραϊαν καὶ τὰς σκηνὰς ἐκείνας τὰς θαυμαστάς, τὰ τοσοῦτα ὄρνεα καὶ κύνας κυνηγετικούς, οὓς εἶχε, λέγει πάλιν αὐτῷ· „Εἰπέ ἐμοί, ὦ σαλῆ καὶ παράφρον, τίς ἡ ἀφέλεια τῆς μεγάλης σου κενοδοξίας μετὰ τοσοῦτης παρασκευῆς;” 20 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Μπαγιαζήτης λέγει τῷ Ντεμήρῃ· „Οἶδα καλῶς διὰ τὸ εἶναι σε ἄγροικον Σκύθαν καὶ ἐκ ἀσήμου γένους, ὅτι αἱ βασιλικά παρασκευαὶ οὐκ ἀρέσουσί σοι, διότι οὐδέποτε ταῦτα ἐπρεπὸν σοι· ἐγὼ γάρ ὡς υἱὸς τοῦ Ἀμουράτη καὶ ἑγγονος τοῦ Ὁρχάνου καὶ δισέγγονος τοῦ Οὔθμάνου καὶ τρισέγγονος τοῦ Ἐρτογρούλλη καὶ ταῦτα καὶ 25 πλείονα πρέπον μοί ἐστι ποιεῖν καὶ λέγειν.” Ὁ δὲ Ντεμήρης ἀκούσας τοὺς αὐθάθεις λόγους τοῦ Μπαγιαζήτου, θυμωθεὶς, κουβούκλιον ἐκ σιδήρου ποιήσας, ἔσω αὐτὸν ἐνέβαλε καὶ μετ' ὀλίγον αὐτὸν ἀπέκτεινε· βασιλεύσας ἔτη ἕξ πρὸς τοῖς εἴκοσι, ζήσας δὲ ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ μῆνας ὀκτώ.

30 Περὶ τῶν συγχύσεων τῶν γινομένων διὰ τὸν τοῦ Μπαγιαζήτου θάνατον ἀναμέσον τῶν υἱῶν αὐτοῦ, καὶ ἄλλα τινὰ

XXIII. Τοιουτοτρόπως οὖν τῶν πραγμάτων, ὡς εἰρήκαμεν, ἐλθόντων καὶ τοῦ ἀμηρᾶ Μπαγιαζήτου αἰχμαλωτισθέντος, εἰς ἀταξίαν καὶ κίνδυνον μεγάλον ἡ τῶν Ὁθμανλίδων βασιλεία ἐνέπεσε διὰ τινὰ διαφορὰς καὶ πολέμους τῶν υἱῶν τοῦ Μπαγια- 86 b ζήτου· οἱ ὡς ἤκουσαν περὶ τοῦ θανάτου τοῦ πατρὸς αὐτῶν, ἠγωνίζοντο, ἵνα ἕκαστος τῆς βασιλείας τῆς πατρικῆς κύριος γένηται. Καὶ περάσαντες εἰς τὴν Εὐρώπην οἱ τέσ-

1 et 3, πρέσβυος AB : πρέσβεως p || 2 ἐνέπαιζεν p : ἐνέμπαιζιν AB || 5 συνήθροισε AB : συναθροίσας p || 15 Ὁ δὲ A : Καὶ ὁ B || 21 παράφρον Char: παραφρων AB p || 25 δισέγγονος Char: δυσέγγονος AB p | τοῦ — τρισέγγονος A : om. B | Ὁθουμάνου A : alt. manu B mg. | Ἐρτογρούλλη AB || 26 ἐστι AB : ἐστιν p || 28 ἐνέβαλε AB : ἐνέβαλεν p | βασιλεύσας AB : βασιλεύσαντα p | πρὸς τοῖς p : πρὸ τῶν AB || 29 ζήσας AB : ζήσαντα p || 31 ἀναμέσον B : ἀνά A || 33—34 Ὁθμανλίδων B : Ὁθουμαλίδων A.

mulțumit niciodată cu ce are și cu ce e. Fiind năvalnic și aprig, cuvintele solului le-a socotit întru nimic și-și bătea joc de Demir, stăpînul lui, numindu-l țărănoi. Iar Demir, auzind de la sol cite sultanul le-a grăit contra sa, și știind vanitatea lui goală, s-a mîniat și, strîngîndu-și toată armata, a pornit asupra lui. Dar și Baiazid, cum a auzit, și-a strîns 5 în grabă armatele și mergea întru întîmpinarea lui Demir, bărbătește și îndrăzneț cu mare curaj. Armata sultanului era de o sută cincizeci de mii, a lui Demir însă de opt sute douăzeci de mii; și Baiazid, iarăși cu curajul lui prea mare, nu dădea nici o importanță lui Demir. Ajungînd armatele în părțile Frigiei, au dat una peste alta, și s-a făcut război 10 și încăierare și bătălie mare. În sfîrșit, oamenii lui Baiazid au luat-o la fugă și cînd fugeau, pe mulți prinzîndu-i, acestora nu le făceau alt rău decît le luau hainele și armele și-i lăsau, să plece goi. Și în acea fugă prinzîndu-l și pe Baiazid și femeia lui și pe Musa, feciorul lui, și pe alți mulți mari dregători de la curtea lui, i-au dus la Demir. Iar Demir s-a umplut 15 de bucurie din cauza biruinței și spune către Baiazid: „Cap sec, de ce pornirile cele rele ale minții tale nu le-ai frînat, ca să nu ajungi în halul acesta? Nu știi că nimeni nu se poate împotrivi armatei mele?” Apoi Demir, minunîndu-se de frumoasele bagaje împărătești ale lui Baiazid și de corturile cele minunate, și de atîția șoimi și cîini de vînațoare ce-i avea, îi spune iarăși: „Spune-mi mie, om nebun și fără de minte, în fala ta 20 deșartă ce folos ai din atîta gătire?” Iar Baiazid, răspunzînd, îi spune lui Demir: „Știi bine, că ție, pentru că tu ești un scit [mongol] țaran și de neam neînsemnat, nu-ți vor plăcea gătelițele împărătești, deoarece acestea nu ți se cădeau niciodată; mie ca fecior al lui Amurat și nepot al lui Orchan și strănepot al lui Ertogrul, mi se cade să fac 25 și să am mai mult decît acestea“. Iar Demir, auzind cuvintele arogante ale lui Baiazid, s-a umplut de mînie și, făcînd o cușcă de fier, l-a băgat înăuntru și peste puțin timp l-a ucis; și a domnit douăzeci și șase de ani¹, iar în prinsoare a trăit opt luni.

Tulburările ivite din cauza morții lui Baiazid între feciorii lui și altele cîteva 30

XXIII. Intîmplîndu-se, așadar, această stare de lucruri, cum am spus, și sultanul Baiazid fiind prins, împărăția osmanlîilor a ajuns la mare tulburare și primejdie din cauza certurilor și a războaielor dintre feciorii lui Baiazid; aceștia, cînd au auzit de moartea tatălui lor, au început să se lupte, ca fiecare să se facă stăpîn pe domnia părintească. Și trecînd în Europa cei patru frați drepți, pentru că Musa, cum am spus, a rămas 35

¹ Nu se potrivește nici cu anul corect 6910 (1402) din XVIII, r. 1 și nici cu anul greșit 6881.

A domnit 13 ani și a murit în captivitate de moarte bună. Vezi *L a o n i c C h a l - c o c o n d i l*, p. 101 urm.; comp. și *D u c a s*, XV, 4, XVI și XVII 7.

- σαρεις ἀδελφοί, διὰ τὸν Μωσῆν, ὡς εἰρήκαμεν, αἰχμάλωτον μετὰ τοῦ πατρὸς ἐναπομείναντα, Ἰωσοῦφ, ὡς εἶπομεν, φωτισθεὶς τῇ αἴγλῃ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου Χριστιανὸς ἐγεγόνει, οἱ δὲ ἕτεροι ἀνά μέσον διαφερόμενοι καὶ μάχης γενομένης, Ἰεσοῖσι ὀλίγον καιρὸν ὑπερίσχυσε. Καὶ φιλιαν μεγάλην ἔχων μετὰ τοῦ βασιλέως κύρ Μανουὴλ καὶ στρατὸν συναθροίσας κατὰ τοῦ ῥηγῶς Οὐγγαρίας ἔλθων, οὐδὲν ἐκατάρθασε. Καὶ κατὰ τοῦ δεσπότη Σερβίας ἔλθων, οὐδὲν αὐτῷ χρήσιμον ἐγεγόνει. Καὶ περάσας ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἵνα ἔλθῃ κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ Μουσουλμάνου, καὶ εἰς τὰ μέρη τῆς Καππαδοκῆς ἐπαρχίας συναντήσαντος, Ἰεσοῖσι ἠττηθεὶς ἔφυγε· καὶ ἐν τῷ φεύγειν πιάσαντες αὐτὸν καὶ προσήγαγον τῷ ἀδελφῷ, ὁ δὲ ἐναπέπνιξεν αὐτόν· σταθεὶς ἐν τῇ ἀρχῇ μήνας*** καὶ ὁ Μουσουλμάνος ἐγκρατῆς γενόμενος τῆς ἀρχῆς, ὁ Ντεμήρης ἔπειτα τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Μωσῆν ἐλευθέρωσεν, ὃς περάσας κρυφῶς ἦλθεν ἐν τῇ Εδρώπῃ· καὶ ὁ δεσπότης Σερβίας χεῖρα ἱκανὴν δώσας καὶ βοηθήσας αὐτῷ, λέγω τῷ Μωσῆ, ἐγκρατῆς κατὰ τὰ τῆς Εδρώπης ἐγεγόνει. Μαθὼν δὲ τοῦτο ὁ ἀδελφὸς Μουσουλμάνος ἐν τῇ Ἀσίᾳ, περάσας διὰ τῆς Πόλεως | ἔλθειν κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ φιλιαν μεγάλην με- 87 b
- 15 τὰ τοῦ βασιλέως ἔχοντος, καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ δεσπότη τοῦ κύρ Θεοδώρου δώσας αὐτῷ εἰς γυναῖκα, ἡμέρας ὀλίγας ἐν τῇ πόλει διατρίψας, ἐξῆλθε κατὰ τοῦ Μωσῆ. Καὶ πολέμου γεγονότος ὁ Μουσουλμάνος ὑπὸ τοῦ Μωσῆ ἐνίκηθη· καὶ πιάσας αὐτὸν ἐθανάτωσε. Καὶ ὁ Μωσῆς γενόμενος τῆς δλης ἀρχῆς κύριος, στόλον ἠτοίμασε διὰ θαλάσσης καὶ στρατὸν διὰ ξηρᾶς ἔλθειν κατὰ τῆς Πόλεως. Μαθὼν δὲ ταῦτα ὁ βασιλεὺς 20 τῶν Ῥωμαίων, ἐτοιμάσας στόλον καὶ οἰκονομήσας καὶ δρουγγάριον καταστήσας Μανουὴλ τὸν νόθον ἀδελφὸν καὶ ἐγγὺς τῆς νήσου τῆς λεγομένης Πλάτης οἱ στόλοι συναντηθέντες, ὁ τοῦ Μωσῆ στόλος ἐσφάλη καὶ μέρος μέντοι ἐκαταποντίσθη καὶ μέρος ἐβυθίσθη καὶ τὰ ἐναπολειφθέντα πάνυ ὀλίγα πλοιάρια κακῶς ἔφυγον καὶ ἡ νίκη Ῥωμαίοις ἦν. Καὶ ἐκ τῆς ξηρᾶς τὰ ὅμοια ὁ Μωσῆς ἐπαθεν· ἄκων ἀνεχώρησε μετὰ αἰσχύνης. Καὶ 25 αὐθις ὁ βασιλεὺς μεθοδεύων μηχανάς, ἵνα παντελῶς νίκησῃ τὸν Μωσῆν, στείλας ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἔφερε τὸν τοῦ Μουσουλμάνου υἱὸν Ὀρχάνην καὶ ἐν τῇ Εδρώπῃ αὐθέντην ἐπέβαλε. Καὶ πολέμου γεγονότος, τὰ τοῦ Ὀρχάνου ἐσφάλησαν, ἐπιβουλευθεὶς παρὰ τοῦ κυβερνήτου καὶ πρώτου βιζήρη αὐτοῦ Σαμπάνη καὶ πιάσας αὐτὸν ὁ Μωσῆς ὁ καθεὶς ἐτόφλωσε.
- 30 Μεμέτης δὲ ὁ ὑστερογενὴς υἱὸς τοῦ Μπαγιαζήτου διὰ τὸ εἶναι ἐκπάντων νεώτερος καὶ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν πάντων φεβούμενος, φυγὼν ἦλθεν ἐν τινι τόπῳ μετὰ τινος 88 b τεχνίτου τοξοποιοῦ*** μισδατὸς ἐγένετο, ἵνα μὴ γιανεῖ τῶν ἀδελφοῖς. Ἄνδρυνθεὶς δὲ τῇ ἡλικίᾳ ὀλίγον μετὰ τοιαύτης κοκκυχίας, θιαρῶν εἴτας ἔχειν τὰ πράγματα καὶ αὐτὸς τῇ τῆς τύχης φερεῖ χρετόμενος ταῖα συλλογίζεται καὶ πρὸς τὸν ἀμη- 35 ρᾶν Καραμάνον ἐν τῇ Καππαδοκίᾳ ἐρχεται βοήθειαν αἰτῶν. Καὶ ὁ ὁμηρεὶς Καραμάνος δεξιόμενος αὐτόν ἠδέας καὶ χεῖρα δάσας ἐξῆλθε κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ Μωσῆ. Καὶ

1 *post* διὰ *add.* τὸ *p*: *om.* AB || 1—2 ἐναπομείναντα AB: ἐναπομείναι *p* || 3 μέσον *p*: μέσου AB || 3—4 Ἰεσοῖσι τοῦ Ἰεσοῖσι AB: τὰ τοῦ Ἰεσοῖσι *p* || 5 Οὐγκαρίας AB || 8 συναντήσαντος AB: συναντήσαντες *p* | *ante* Ἰεσοῖσι *add.* ὁ *p*: *om.* AB || 9 καὶ AB: *om.* *p* | σταθεὶς AB: σταθέντα *p* || 9—10 *post.* μήνας *lac. ind.* AB || 13 τὰ B: *om.* A || 15 ἔχοντος καὶ AB: ἔχων, ὃς *p* | δάσας AB: ἔδασεν *p* || 17 καὶ AB: ὃς *p* || 20 *post* ἐτοιμάσας *add. del.* Ῥωμαϊκὸν στόλον B: *om.* A | στόλον A *et mg.* B | δρουγγάριον AB || 22 μέντοι AB: μέν τι *p* || 24 ἐκ τε AB: ἐκ τῆς *p* | *post* ἄκων *add.* δὲ *p*: *om.* AB || 28 βιζήρη AB: βεζήρη *p* || 32 *post* τοξοποιοῦ *lac. ind.* AB: καὶ ἐκεῖ *suppl.* a b || 34 τῆς τύχης *p*: τύχη AB || 36 ἐξῆλθε AB: ἐξῆλθεν οὗτος *p* | ἀδελφοῦ A: αἰταδέλφου B.

cu tatăl său în captivitate, Iosuf, *cun an zis*, luminat de raza duh ului sfânt, s-a făcut creștin, iar ceilalți, certându-se între ei și făcându-se luptă, Iese a rămas pentru puțin timp mai puternic. Și avînd mare prietenie cu împăratul chir Manuil, a strîns armată și, mergînd contra regelui Ungariei, n-a făcut nici o ispravă. Mergînd și contra despotului Serbiei, n-a dobîndit nici un folos. Și trecînd în Asia ca să meargă contra fratelui său Musulman și întîlnindu-se în ținutul Capadociei, Iese a fost bătut și a fugit, și cînd fugea, fiind prins, l-au adus la fratele său care l-a sugrumat, și el a stat în domnie *** luni și Musulman s-a făcut stăpîn pe domnie. Apoi Demir a dat drumul fratelui său Musa, care, trecînd pe ascuns, a venit în Europa; și despotul Serbiei, dîndu-i armată destulă și ajutîndu-l, adică pe Musa, acesta s-a făcut stăpîn în părțile Europei. Fratele său Musulman în Asia, auzind acestea, a trecut prin Consantinopole ca să meargă contra fratelui său; și avînd mare prietenie cu împăratul și acesta dîndu-i de femeie pe fata despotului chir Teodor, a stat puțin zile în oraș și a pornit contra lui Musa. Și făcîndu-se război, Musulman a fost învins de Musa și prinzîndu-l l-a ucis. Și Musa, făcîndu-se stăpîn pe întreaga împărăție, a pregătit flotă mare și armată pe uscat spre a veni asupra Constantinopolului. Iar împăratul bizantinilor, aflînd aceasta, a pregătit și a echipat o flotă și amiral l-a pus pe fratele său din flori Manuil; și în apropierea insulei Plati, flotele întîlnindu-se, flota lui Musa a fost învinsă și o parte a fost scufundată și prea puțin vase mici care au mai rămas, au fugit înfrînte și bizantinii au rămas învingători. Și dinspre uscat Musa a pățit-o tot așa; fără să vrea s-a retras cu rușine. Și împăratul, punînd iarăși la cale planuri ca să-l învingă cu desăvîrșire pe Musa, a trimis în Asia și l-a adus pe Orchan, feciorul lui Musulman, și l-a ridicat domnitor în Europa. Și făcîndu-se război, Orchan n-a izbutit din vrăjmășia trădătoare a primului său vizir Sabani care avea cîrma în mînă; și unchiul său Musa, prinzîndu-l, l-a orbit.

Iar Meemet, cel din urmă fecior al lui Baiazid, pentru că era mai mic dintre frații și temut de toți frații săi, a fugit și a venit într-o localitate, unde era un meșter de arcuri *** și s-a năimit cu leafă, pentru ca frații săi să nu-i dea de urmă. Ajungînd la vîrsta de bărbat în această stare proastă și văzînd așa stare de lucruri înstat, se chibzuiește să încerce și el roata norocului și merge la sultanul Caraman din Capadocia și-i cere ajutor. Și sultanul Caraman, primindu-l cu plăcere și dîndu-i armată, a plecat contr a fratelui

πρώτης και δευτέρας μάχης γενομένης, ὁ τοῦ Μωσῆ στρατὸς ὑπερίσχυσε και ὁ Μεεμέτης και ὁ στρατὸς αὐτοῦ διεσκορπίσθησαν. Ἐκ τρίτου δὲ τὴν τύχην λογισάμενος δοκιμάσαι πρὸς τὸν τῆς Σερβίας και Βουλγαρίας αὐθέντην και πρὸς τὸν βασιλέα ἐλθῶν βοήθειαν αἰτῆσαι παρ' αὐτῶν, και δώσαντες αὐτῷ χεῖρα ἱκανὴν και στρατόν, ἐξῆλθον 5 θεν αὐθις κατὰ τοῦ Μωσῆ· και μάχης γενομένης, ὁ Μεεμέτης ἀπατήσας μετὰ χρημάτων πολλοὺς τῶν πρώτων στρατηγούς και κυβερνήτας τοῦ Μωσῆ, ἀφέντες αὐτὸν ἔφυγον πρὸς τὸν Μεεμέτην. Ὁ δὲ Μωσῆς ἰδὼν και αὐτὸς εἰς φυγὴν ἐτρέπη και ἐλθὼν ἐν τινι τόπῳ ὑλώδει ἐκρύβη, ὃν εὐρών τις στρατηγὸς τοῦ Μεεμέτη ἐκεῖ αὐτὸν ἐναπέπνιξε προστάξει τοῦ αὐθέντου αὐτοῦ. Ἐστάθη οὖν ἡ αὐτῆ βασιλεία κινδυνεύουσα διὰ 10 τὰς διχονοίας ἐν ἀλλήλοις τοῖς τέσσαρσιν ἀδελφοῖς ἔτη τρία μῆνας δύο.

Περὶ τῆς βασιλείας Μεεμέτη

Μεεμέτης δὲ ἐγκρατὴς πάσης τῆς ἀρχῆς και βασιλείας τῆς | πατρικῆς μετὰ το- 89 b
σοῦτων κόπαν και ὀδυνῶν γενόμενος ἐν ἔτει ς ς ζ ς ω Ἰνδικτιῶνος τρίτης, πρῶτον μὲν ἔργον μετὰ τὸ λαβεῖν τὴν ἀρχὴν ἐποίησε· τὰ τέλη τῆς Μολδοβλαχίας και Μπογδανίας 15 τὰ, ὅσον ἦν δυνατόν, ἐβάρυνε.

Και πᾶσαν χώραν και τόπον ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἐν οἷς οἱ Σκύθαι ἐγένοντο ἐγκρατεῖς μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ πατρός, πάλιν μετ' ὀλίγον καιρὸν ὑφ' ἑαυτὸν ἀπεκατέστησε και τοὺς ὁμοφύλους και ὁμοπίστους αὐθέντας, οὓς ὁ πατὴρ ἐξέσωσε τῆς ἀρχῆς και ὁ Ντεμήρης ἐλθὼν πάλιν μετέδωκεν αὐτοῖς, οὗτος νόμῳ πολέμῳ αὐθις ἐδίωξε· τὴν Γα- 20 λατίαν Καπαδοκίαν τε και Πόντον και ὄσα τῆς ἀνωθεν Ἀσίας ἐκέρδησε. Τὸν Ἰσμαῆλ ἀμηρᾶν τοῦ Σινωπίου ὑποτελῆ ἐποίησε· και ἀπὸ Λυδίας ἕως Αἰολίδος και ἄχρι Μυσίας τῆς πρὸς τὸν Ἑλλησποντον κύριος ἐγένετο. Και μετὰ τῆς γερουσίας τῶν Ἐνετῶν μάχην ποιήσας, ὁ οὖν τῶν Ἐνετῶν στόλος εἶχε ναυάρχον τὸν Πέτρον Λαουρεδανόν· και ἄμφω οἱ στόλοι συναντηθέντες, λέγω τῶν Ἐνετῶν και τοῦ ἀμηρᾶ, ἀναμέ- 25 σον Προικοννήσου και Καλλιουπόλεως και, ναυμαχίας γενομένης, πολλὰι τριήρεις και νῆες τῶν Τουρκῶν κατεποντίσθησαν· μετὰ δὲ ταῦτα ἀγάπην ἐποίησαν. Ἠγάπα δὲ τὸν βασιλέα τὸν κύρ Μανουῆλ οὗτος ὁ ἀμηρᾶς και τοὺς ἐτέρους αὐθέντας Χριστιανούς, τοὺς ἐγγὺς τῶν ὀρίων αὐτοῦ, και ἐν τῷ μέλλειν αὐτὸν τε|λευτᾶν, τῷ υἱῷ Ἀμουράτη πα- 90 b
ραγγείλας, ἵνα ἔσῃται φίλος και βοηθὸς τῷ βασιλεῖ κύρ Μανουῆλ. Οὗτος πρῶτος ἐν 30 τῇ Ἀνδριανουπόλει τὴν καθέδραν ἐποίησεν, ἦν οἱ πρὸ αὐτοῦ ἐν τῇ Προύσῃ εἶχον. Ὑπῆρχε δὲ λιὰν φιλόδωρος και τοῖς φίλοις ἄριστος· ὁμοίως δὲ τοῖς ἐχθροῖς ἕως τέλους ζωῆς καμηλοειδῶς διέκειτο, και πάντοτε νέα ἐφευρέματα και μηχανὰς γυρεῶν, ἵνα βλάβη και ἀφανίζῃ τοὺς κακῶς διακειμένους μετ' αὐτοῦ· ἀποθανὼν δὲ βασιλεύσας ἔτη δέκα και ἑπτὰ.

3 πρὸς τὸν Α : *supra lin. add.* B || 5 *post* Μωσῆ *add. del.* ἀφέντες αὐτὸν ἔφυγον A || 6 *post* ἀφέντες *add.* οὗτοι p : *om.* AB || 10 ἐν *add.* p : *om.* AB || 11 A *mg* || 13 *mg* 1399 AB || 14 *post* ἐποίησε *add.* τοῦτο b p : *om.* AB || 15 τὰ AB : τὸ p || 16 ἐγένοντο p : ἐγίνοντο AB || 23—24 Λαουρεδανόν A : Λορδάν B || 24—25 ἀναμέσον p : ἀνὰ μέσου AB || 26 κατεποντίσθησαν A : ἐκαταποντίσθησαν B || 28—29 παραγγείλας AB : παρήγγειλεν p || 30 Ἀνδριανουπόλει AB : Ἀδριανουπόλει p | εἶχον B : προεῖχον A || 32 γυρεῶν B : ζητῶν A || 33 διακειμένους AB : διεκειμένους p | ἀποθανὼν AB : ἀπέθανε p.

său Musa. Și dîndu-se o bătălie și a doua, armata lui Musa a fost mai tare și Meemet și armata lui au fost fugăriți. Gîndindu-se să încerce pentru a treia oară norocul, a venit la domnitorul Serbiei și al Bulgariei și la împăratul să le ceară ajutor și, dîndu-i oameni îndeajuns și armată, a plecat iarăși contra lui Musa; și ajungîndu-se la luptă Meemet a amăgit cu bani pe mulți comandanți din cei dintîi și pașale de-al lui Musa, de l-au lăsat și au trecut la Meemet. Iar Musa văzînd a luat-o la fugă și, ajungînd într-un loc mlăștinos, s-a ascuns; un comandant de-al lui Meemet dînd peste dînsul l-a sugrumat acolo din ordinul domnitorului său. Și a stat această împărăție în mare primejdie din cauza dihooniilor dintre cei patru frați trei ani și două luni¹. 5 10

Domnia lui Meemet

Meemet, ajungînd după atîtea osteneți și suferințe stăpîn pe domnia și împărăția părintească în anul 6907², indictionul al treilea³, după ce a luat domnia, cel dintîi lucru a făcut că tributurile Moldovlahiei [Țării Românești] și Bogdaniei [Moldovei] le-a făcut mai grele, pe cît a fost cu putință. 15

Și toată țara și locul din Asia⁴ pe unde, după ce tatăl său a fost prins, sciții [mongolii] au fost stăpîni, le-a adus iarăși sub ascultarea sa, și pe domnitorii de același neam și credință pe care tatăl său i-a scos din domnie și Demir venind le-a dat-o înapoi, acesta iarăși i-a alungat după legea războiului și a cîștigat Galatia, Capadocia, Pontul și cîte sînt în Asia de sus. Pe sultanul Ismail din Sinope și l-a făcut tributur; și s-a făcut stăpîn din Lidia pînă în Eolida și Misia de lîngă Helespont. Și a purtat războicu senatul venețienilor; flota venețienilor avea amiral pe Petru Lauredano; și amîndouă flotele, adică a venețienilor și a sultanului, întîlnindu-se între Pricones și Caliupoli și dîndu-se luptă navală, multe trireme și corăbii de-ale turcilor au fost scufundate. După aceea a încheiat pace. Acest sultan ținea legături de prietenie cu împăratul chir Manuil și cu ceilalți domnitori creștini din apropierea hotarelor sale; și cînd era să moară, l-a îndemnat pe feciorul său Amurat să fie cu prietenie și de ajutor împăratului chir Manuil. Acesta pentru întîia oară și-a stabilit reședința la Adrianopol⁵, pe care înaintașii lui o aveau la Brusa. 30 Acesta era foarte darnic și la prietenie bun prieten; tot așa însă față de dușmani a avut pînă la capătul vieții o atitudine stăruitoare de cămilă, mereu umblînd după noi născociri și mijloace, ca pe aceia care aveau atitudini rele față de el să-i păgubească și să-i nimicească. A murit după o domnie de șaptesprezece ani⁶.

¹ De fapt de la 1403 la 1413, cînd Mahomed I ajunge singur stăpînitor.

² Adică 1 septembrie 1398 — 31 august 1399, dar Mahomed I a domnit între 1413 și 1421; și pînă în 1402 a domnit Baiazid I Fulgerul.

³ 6907 cade în indictionul 7, nu 3.

⁴ Adică dincolo de fosta provincie romană Asia.

⁵ Orașul a fost cucerit de Murad I în 1362.

⁶ De fapt numai 1413—1421 ca singur stăpînitor.

Περὶ τῆς βασιλείας Ἀμουράτη

Ἀποθανόντος οὖν τοῦ ἀμηρᾶ Μεμέτην τοῦ καὶ Κυρίτζη ὀνομαζομένου, ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀμουράτης ἐλθὼν τὴν ἀρχὴν διεδέξατο ἐν ἔτει ᾿ς ᾿λκδ-φ Ἰνδικτιῶνος η-ης. Καὶ τοῦ φθινοπώρου ἱσταμένου οὐκ ἠρέμησε διὰ τὸν χειμῶνα, ἀλλὰ τὸν στρατὸν αὐτοῦ 5 συνάξας ἔρχεται κατὰ τοῦ θείου αὐτοῦ Μουσταφᾶ καὶ νικήσας αὐτὸν ἐθανάτωσε. Καὶ εὐθὺς μετὰ τὴν νίκην καὶ τὸν Μιχαὴλ μπεὴν στείλας, ἐλθὼν τὴν Πόλιν ἀπέκλεισεν. Ἡ αἰτία ἦν, ὅτι τῷ Μουσταφᾶ, ὡς ἔμ π ρ ο σ θ ε ν εἰς π λ ἄ τ ο ς ῥ η θ ῆ σ ε τ α ι, οἱ βασιλεῖς ἐβοήθουν· εἶτα καὶ αὐτὸς ἐλθὼν, οὐδὲν κατορθώσας, ἀγάπην μετὰ τῶν βασιλέων ἐποίησε, μεσιτευσάσης τῆς κυρᾶς Μάρως τῆς μητριᾶς αὐτοῦ. Εἶτα ἔρχεται κατὰ 10 τῆς Θεσσαλονίκης κρατουμένης οὐσης ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν, ἦν πολιορκήσας καὶ ἀποκλείσας αὐτὴν ἔλαβε· καὶ ἐκ τῆς Οὐγγαρίας μέρος οὐκ ὀλίγον ἐδοῦλωσε καὶ μάχην ποιήσας | μετὰ τοῦ ῥηγὸς Λαδισλάου αὐτὸν ἐνίκησεν. 91 b

Ἐλθὼν δὲ κατὰ τῶν Βλάχων καὶ Μολδοβλάχων οὐδὲν ἐκατέρωθωσεν, ἀλλὰ ἐξημιωμένους ἐπανέστρεψεν. Εἶτα αὐθις δευτερον στρατεύει κατ' αὐτῶν· καὶ οἱ Βλάχοι εἰς βοήθειαν 15 τοὺς Οὐγγυροὺς προσκαλεσάμενοι καὶ τοῦ πολέμου γενομένου, ἡ νίκη τῷ ἀμηρᾶ ἦν καὶ αὐτοὶ διεσκορπίσθησαν φεύγοντες. Λέγουσι δὲ ὅτι ἀπέθανον ἐν ἐκείνῃ τῇ μάχῃ πλείον ἢ τριακοντα χιλιάδες Οὐγγυροὶ τε καὶ Βλάχοι, Τοῦρκοι δὲ πάνυ ὀλίγοι.

Τῆς παλαιᾶς Ἠπειροῦ μέρος καὶ Αἰτωλοῦς καὶ Ἀκαρνοῦς Θῆβαν τὲ καὶ Ἀθήναν καὶ πᾶσαν Βοιωτίαν καὶ Ἑλλάδα καὶ Ἰωάννινα ἐδοῦλωσε πολέμῳ καὶ τῆς Καισαρείας 20 ἀμηρᾶν εἰς τέλος ἐνίκησε καὶ ἠφάνισε καὶ κύριος τῆς ἀρχῆς ὅλης ἐκείνης ἐγένετο, ἄχρις δὲ τινῶν φρουρίων, ἃ ἦσαν ἐν τισιν ὄρεσιν ὑψηλοτάτοις, ἐνθα ἦλθεν ὁ Καραμέτος καὶ τὴν κατοίκησιν ἐποίητο. Καὶ ὁ ῥῆξ Λαδισλάος, ὁμοφωνήσας μετὰ τινῶν ἐτέρων αὐθέντων Χριστιανῶν, ἔρχεται αὐθις κατὰ τοῦ Ἀμουράτη καὶ ἕως τῆς πόλεως Βάρνης φθάσαντες καὶ ἐκεῖ μετὰ τοῦ ἀμηρᾶ συναντηθέντες, ἐξ ἀγνωσίας ὁ Λαδισλάος ἐσφά- 25 λῆ· καὶ νικήσας αὐτὸν ἀπέκτεινε καὶ τὸν στρατὸν αὐτοῦ διεσκέδασεν. Εἶτα ἐξέρχεται κατὰ τῆς ἄνω Μυσίας καὶ πολὺ μέρος ὑποτελὲς | ἐποίησε καὶ τὴν Μπόσσιαν καὶ 92 b τὸν Καστριώτην Ἰωάννην εἰς ἄκρον ἐδοῦλασεν. Οὗτος πρῶτος τοῖς ἰαννητζᾶροις τὰ προνόμια, ἃ ἔχουσιν, ἐχαρίσατο καὶ εἰς τάξιν, ἦν ἕως τῆς σήμερον ἔταξε πορεύεσθαι. Παλαιόθεν μὲν τὸ αὐτὸ τάγμα ἐτέρας συνηθείας καὶ τάξεις καὶ ἐνδύματα εἶχον. Καὶ 30 γυναικᾶς μὴ λαμβάνειν ἔταξεν, ἵνα μὴ ἀσχολοῦνται διὰ γυναικῶν καὶ παίδων φροντίδας, ἀλλὰ μετὰ προθυμίας ἐν τῷ πολέμῳ πάντοτε ἡμερίμιας ἔσονται· καὶ υἱοὺς αὐτοῦ καλεῖσθαι ἐκέλευσεν. Ὑπῆρχε εἰς τοὺς ἱπηκόους αὐτοῦ πάνυ δίκαιος προθεωρῶν τὰ ἐρχόμενα. Οὐδένα ἀδικεῖν ποτε τοὺς σατραπῶν καὶ κριτῶν πάντας μᾶλα σφοδρῶς ἐπρόστατε καὶ, ἐάν τις τὸ πρᾶγμα μικρὸν παρέβαινε, χωρὶς τινοῦ συμπαθείας κεφαλι-

1 mg. A || 3 mg. 1416 A || 6 Μιχαὴλ μπεὴν AB : Μιχαὴλ = μπέην p | post ἐλθὼν add. οὗτος p : om. AB | ἀπέκλεισεν AB : ἀπέκλεισε p || 9 κυρᾶς Μάρως p : κυρᾶ Μάρως AB || 11 Οὐγκαρίας AB || 12 Λαδισλάου p : Λαοδιλάου AB || 13—14 ἐξημιωμένοι AB : ζημιωμένοι p || 14 εἰς — 15 προσκαλεσάμενοι B : προσκαλεσάμενοι τοὺς Οὐγγυροὺς εἰς βοήθειαν A || 15 Οὐγγυροὺς p : Οὐγκοῖς A : Οὐγκάρους B || 17 Οὐγγυροὶ p : Οὐγκαροὶ AB || 19 Ἰωάννινα p : Ἰω AB | post καί, add. τὸν p : cm. AB || 21 ἄχρις — φρουρίων B : εἰς δὲ τινὰ φρούρια A | ἐν τισιν p : ἐν τίνουσιν A : ἐν τίναις B || 22 καὶ A : om. B || 22 et 24 Λαδισλάος p : Λαοδιλάος AB || 26 ὑποτελὲς p : ὑποτελῆ AB | Μπόσσιαν B : Μπέσσιαν A || 27 Καστριώτην AB || 28 ἄ — τάξιν B : cm. A | post σήμερον add. ἔχουσιν p : om. AB || 32 ἐκέλευσεν AB : ἐκέλευσε p || 33 σατραπῶν p : σατράπων AB || 34 μικρὸν AB : μικροῦ Char.

Domnia lui Amurat

După moartea sultanului Meemet, zis și Domnișorul, venind Amurat feciorul lui, a urmat la domnie în anul 6924¹, indictionul 8². Și fiind toamna, n-a stat liniștit din cauza vremii rele, ci adunându-și armata, merse contra unchiului său Mustafa și, învingându-l, l-a ucis. Și îndată după biruință l-a trimis pe Mihail-bei, care a venit și a blocat Constantinopolul. Pricina a fost aceea că împărații³ îl ajutau pe Mustafa, cum mai la vale se va povesti pe larg; apoi venind el însuși și neizbutind nimic, a făcut pace cu împărații, mijlocind maștera sa doamna Mara. Apoi veni asupra Saloniceului, ținut fiind de venețieni, și împresurându-l și blocându-l l-a luat. Și din Ungaria a subjugat nu puțină parte și, dând luptă cu regele Ladislau, l-a învins.

Mergînd însă asupra românilor din Țara Românească și din Moldova, n-a făcut nici o ispravă, ci cu pagubă s-a întors înapoi. Apoi iarăși pleacă a doua oară asupra lor cu război și, românii, chemînd într-ajutor pe unguri și dîndu-se luptă, învingerea a rămas de partea sultanului și aceia s-au împrăștiat fugind. Și se zice că în acea luptă au murit mai mult de treizeci de mii de unguri și români, turci însă foarte puțini.

Cu război a subjugat o parte din Epirul vechi, apoi Etolia, Acarnania, Teba și Atena, toată Beoția și Elada și Ioanina; și pe sultanul din Cezarea l-a învins cu desăvîșire și l-a doborît și s-a făcut stăpîn pe toată țara aceea, afară de cîteva cetăți, care erau în niște munți foarte înalți, unde Caraman s-a retras și s-a așezat cu locuința. Și regele Ladislau, înțelegîndu-se cu unii domnitori creștini, vine iarăși contra lui Amurat și, ajungînd ei pînă la orașul Varna și acolo ciocnindu-se cu sultanul, Ladislau din neștiință a nimerit rău; și învingându-l l-a ucis și armata lui a spulberat-o. Apoi pornește contra Misiei de sus și o bună parte a făcut-o tributară și Bosnia și pe castriotul Ioan l-a supus în largă măsură. Acesta cel dintîi le-a făcut ienicerilor parte de privilegiile ce le au și a dispus să mărșăluiească în ordinea pe care o țin pînă astăzi. În vremile vechi, această unitate avea alte obiceiuri și rînduiri și veșminte. Și femeii a rînduit să nu-și ia, ca să nu fie preocupați de grijă pentru femeii și copiii, ci la război să fie totdeauna cu rîvnă și fără nici o grijă; și a poruncit să se cheme băieții lui. Față de supușii lui era cu multă dreptate, fiind foarte prevăzător de ce aresă vină. Guvernatorilor și judecătorilor cu multă asprime le porunca tuturor să nu facă nimănui niciodată nici o nedreptate și, dacă

¹ Adică 1 septembrie 1415—31 august 1416, dar Murad al II-lea a domnit 1421—1451.

² De fapt 9.

³ Manuil al II-lea Paleologul, care bătrîn fiind încredinșase fiului său Ioan al VIII-lea domnia.

κῶς αὐτοὺς ἐπαίδευεν. Ἦν δὲ ἐν ταῖς μάχαις ριψοκίνδυνος καὶ ἡ τύχη πάντοτε αὐτῷ ἐβοήθησεν. Ὑστερον ἐφάνη αὐτῷ, δερβίσης περάσας ἐν τῇ Προύσῃ ἐγένετο, ἤγουν μοναχός, καὶ ζῶντος αὐτοῦ τῷ υἱῷ Μεεμέτῃ τὴν πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ βασιλείαν ἔδωκε, βασιλεύσας ἑτη τριάκοντα καὶ τέσσαρα.

5 Περὶ τῆς βασιλείας Μεεμέτῃ βασιλεῷς τῶν Τουρκῶν τοῦ καὶ τὴν
Πόλιν λαβόντος

Ἐλθούσης δὲ πάσης τῆς ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας ἐπὶ τὸν Μεεμέτην ἐν ἔτει ᾿ς ᾿η νη^ω
ἰνδικτιῶνος ιδ^{ης}, διὰ τὸ εἶναι | αὐτὸν πᾶν νέον, τινὲς τῶν γηραιῶν βιζήριδων ἔλεγον 93 b
τῷ Ἄμουράτῃ, ὅτι οὐκ ἐξεστὶν ἐμπιστευθῆναι τὴν τοσοῦτην ἀρχὴν ἔτι τῷ υἱῷ, ἵνα
10 μὴ οἱ τῆς νεότητος καπνοὶ τὴν βασιλείαν κινδυνεῦσαι ποιήσωσιν. Ὁ οὖν Μεεμέτης
ταῦτα αἰσθανόμενος, ἐμαίνετο κατ' αὐτῶν καὶ πολλοὺς ὕστερον ἐθανάτωσε· καὶ παιδα-
ριογέρων ἐν ταῖς μάχαις καὶ ταῖς διοικήσεσιν εἰς ἄκρον ἐγένετο. Ἦν δὲ ὁ νέος δρα-
στηρὸς καὶ δεινὸς κατὰ πάντα, τοὺς ἐναρέτους καὶ σοφοὺς ἄνδρας ἀγαπῶν καὶ αὐτὸς
οὐκ ἀμέθεκτος ἦν σοφίας καὶ τὴν τέχνην τῆς ἀστρολογίας οὐκ ὀλίγον γευσάμενος ἦν
15 Ἄναγιώσκων αἰεὶ ἡγάπα τὰ τε κατορθώματα καὶ βίους τοῦ Ἄλεξάνδρου τοῦ Μακεδό-
νος καὶ τοῦ Ὀκταβίου Καίσαρος, Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου τοῦ καὶ Φλαβίου καὶ
Θεοδοσίου τοῦ ἐξ Ἰσπανίας βασιλεῷς Κωνσταντινουπόλεως, αἰτῶν καὶ ἔρευνῶν μη-
χανάς, ἵνα τοὺς πάντας ὑπερβῇ καὶ τὰ ὄρια τῆς βασιλείας αὐτῷ εἰς ἄκρον αὐξήσῃ,
ὅ καὶ ἐποίησεν. Ἀκούσας οὖν περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἄμουράτῃ ὁ Καραμάνος Ἄλις-
20 σούριος ἐκ τῶν ὀρέων καταβάς πολλὸν τόπον ἑαυτῷ περιποιήσατο· ὁ δὲ νέος ἀθρόντης
ὁ Μεεμέτης στρατὸν ἐτοιμάσας ἔρχεται κατ' αὐτοῦ. Αὐτὸς δὲ φυγῶν πάλιν ταῖς κο-
ρφαῖς τῶν ὀρέων διήρχετο, ἕως οὐ μετὰ τινα καιρὸν παντελῶς ἠφανίσθη. Μετὰ δὲ
τὸ διωχθῆναι τὸν Καραμάνον περάσας ἐν τῇ Καλλιουπόλει καὶ εἰς Ἄνδριανούπολιν
φθάσας | ἵτοιμάσθη καὶ ἦλθε κατὰ τῆς Πόλεως καὶ Ῥωμαίων βασιλείας καὶ τῆς τοι- 94 b
25 αὐτῆς περιφήμου πόλεως κύριος ἐγένετο καὶ ἡ μάς ἐκεῖθεν ἡ χμαλώτευσε
καὶ ἡ φάνισε καὶ ἐξέωσεν. Εἶτα στρατεύει κατὰ τῆς βασιλείας Τραπεζοῦντος
καὶ ἐν εὐκολίᾳ μετ' ὀλίγου πολέμου πᾶσαν ἐκείνην τὴν ἀρχὴν ἔλαβε καὶ τὸν βασιλεῖα
αὐτῆς Δαβὶδ τὸν Κομνηνὸν αἰχμάλωτον ἐν τῇ πόλει τοῦ Κωνσταντίνου ἔφερον. Καὶ
τὴν περιβόητον πόλιν Σινωπίου, ἣν ὑποτελῆ οἱ πρὸ αὐτοῦ ἐποίησαν, οὗτος πολέμῳ
30 τὸν αὐτῆς ἀμῆρᾶν νικήσας κύριος τέλειος ἐκείνης τῆς ἀρχῆς ἐγένετο. Εἶτα τὴν ἀγάπην
λύσας, ἣν εἶχε μετὰ τῶν δεσποτῶν, στρατεύει κατὰ τῆς Πελοποννήσου καὶ τοὺς δε-
σπότης διώξας πᾶσαν τὴν Πελοπόννησον ἔλαβε· καὶ τὸ ἐναπολειφθὲν τῆς Σερβίας
μέρος καὶ τὸν δεσπότην αὐτῆς διώξας καὶ τὴν μητέρα πολέμῳ, ἐγκράτης εἰς πάντα
ἐγένετο. Χίον δὲ τὴν νῆσον καὶ Λέσβον ἄνευ πολέμου ὑφ' ἑαυτὸν ὑποτελεῖς ἐποίη-
35 σεν ὕστερον δὲ τῆς Λέσβου καθ' ὅλου ἐγκρατῆς πάσης ἐγένετο. Εἶτα ἔρχεται κατὰ

2 post αὐτῷ add. καὶ p : om. AB | δερβίσης p : τριβίσης AB || 8 βιζήριδων
AB : βεζήριδων p || 17 post Κωνσταντινουπόλεως add. del. ἀνεγίνωσκεν B : om. A ||
21 post πάλιν add. ἐν p : om. AB || 23 Ἄνδριανούπολιν AB : Ἄδριανούπολιν p ||
25 ἡχμαλώτευσε AB : ἡχμαλώτισε p || 28 ἔφερον AB : ἔφερε p || 34 ἑαυτὸν p : ἑαυ-
τοῦ AB.

vreunul îi ieșea cit de puțin din cuvânt, fără nici omilă îi pedepsea cu moartea. În luptă se arunca în primejdii și norocul totdeauna l-a ajutat. Mai târziu s-a hotărât și, trecând la Brusa s-a făcut derviș, adică monah; și încă în viață fiind, a dat feciorului său Meemet toată puterea și împărăția, după o domnie de treizeci și patru de ani¹.

Domnia împăratului turcilor Meemet care a luat și Constantinopolul

5

Trecând toată domnia și puterea asupra lui Meemet în anul 6958², indictionul 14³, unii din vizirii bătrâni, pentru că acela era de tot tânăr, îi spuneau lui Amurat că nu se poate încă o domnie atât de mare să fie încredințată feciorului, ca fumurile tineretelor să nu ducă împărăția în primejdii. Meemet, observând aceasta, era furios pe dinșii și pe 10 mulți mai târziu i-a ucis. Și în lupte și în acțiunile de stat s-a arătat foarte precoc. Era un tânăr întreprinzător și aprig la toate, plăcându-i bărbații plini de virtuteși învățătură; și însuși nu era lipsit de învățătură și nu puțin inițiat în arta astrologiei. Îi plăcea să citească mereu faptele și viețile lui Alexandru Machedon și Octavian Cezar, Constantin 15 cel Mare, Flaviu și Teodosiu din Spania, împăratul Constantinopolului, căutând și făcând planuri să-i întrecă pe toți și granițele împărăției să le împingă cât mai departe, ceea ce a și făcut. Auzind Caraman Alisurios de moartea lui Amurat, a coborât din munți și și-a însușit multă țară; dar tânărul domnitor Meemet, pregătind armată, vine asupra lui. 20 Iar acela, fugind iarăși, umbla prin culmile munților, pînă ce după un timp a fost zdrobit cu desăvîrșire. După izgonirea lui Caraman, trecînd la Caliupoli și ajungînd la Adrianopol, s-a pregătit și a venit asupra Constantinopolului și a împărăției bizantine și s-a făcut domn peste un oraș vestit ca acesta și pe noi ne-a dus de acolo 25 în robie și ne-a prăpădit și ne-a izgonit. Apoi pornește cu armata contra împărăției Trapezuntului și cu ușurință după puțin război a luat toată țara aceea și pe împăratul ei David Comnenul l-au dus rob de război la Constantinopol. Și vestitul oraș Sinope, pe care înaintașii lui îl făcuseră tributar, acesta, pe sultanul de acolo învingîndu-l curăzboi, s-a făcut stăpîn deplin al acelei țări. Apoi, stricînd pacea pe 30 care o avea cu despoții, pornește cu război asupra Peloponesului și, pe despoți alungîndu-i, a luat întreg Peloponesul. Și partea ce a mai rămas din Serbia a ocupat-o toată, alungînd cu război pe despotul ei și pe maică-sa. Iar insula Chios și Lesbos le-a făcut tributare fără război, mai târziu însă s-a făcut stăpîn deplin pe toată insula Lesbos. Apoi merge 35

¹ De fapt 30 de ani, 1421—1451.

² Adică 1 septembrie 1449—31 august 1450; dar Mahomed al II-lea a domnit între 1451 și 1481.

³ De fapt 13.

- της νήσου Κύπρου και μετά του ῥηγός εις συνηβάσεις ἐλθόντες, τέλος ἔταξε διδόναι αὐτῷ, ἀνεχώρησεν. Εἶτα στόλον ἕτερον ἐτοιμάσας, κατὰ τῆς νήσου Ῥόδου ἐλθὼν ἄπρακτος ἐκ τῶν ἐκεῖθεν διέβη και πολλοὶ ἐκ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἀπεκτάνθησαν, διὰ τὸ ἐλθεῖν στόλον τινὰ ἐκ τῆς Ἰταλίας εἰς βοήθειαν. Αὐτὸς δὲ θυμοῦ καυχλάζων, ἵνα τὴν 5 ἀνταμοιβὴν τοῖς Ἰταλοῖς ποιήσῃ, στόλον βαρὺν ἐτοιμάσας μετὰ στρατοῦ πολλοῦ ἱππικοῦ τε και πεζοῦ ἔστειλε κατὰ τῆς | Καλαβρίας και τῆς Ἀπουλίας· και ἐν τῷ ἀπέρχεσθαι 95 b τὸν στόλον Ζάκυνθον και Κεφαλληνίαν ὑποτελεῖς ἐποίησε. Φθάσας δὲ ὁ στόλος ἐν τῇ Καλαβρία, τὸ φρούριον τὸ ἐν τῇ Ἀπουλία τὸ λεγόμενον Ὑδροῦς ἀποκλείσας και πολιορκήσας αὐτὸ ἔλαβε. Και ἕτερα φρούριά τινὰ λαβὼν πρόσω ἐπορεύετο.
- 10 Καὶ ἐὰν μὴ ὁ Θεὸς προεῖδε και αὐτὸν ἐξ ἀνθρώπων ἐποίησε, τὰ ὁμοια ὡς και ἡμεῖς, οἱ Ἰταλοὶ ἐπαθον ἄν.
- Ἄκουσθεις δὲ ὁ θάνατος αὐτοῦ ἐν τῇ Ἰταλία, οἱ σατράπαι και οἱ κυβερνήται τοῦ στόλου και τοῦ στρατοῦ, μετὰ συνηβάσεως τὰ φρούρια ἀφέντες, ἐκ τῆς Ἰταλίας ἀνεχώρησαν· και οὕτως τὰ ἐν τῇ Καλαβρία γεγόνασιν.
- 15 Ἐβασίλευσε δὲ ἔτη δύο και τριάκοντα· και δέκα βασιλείας ὑπέταξε και ἐδούλωσε και διακοσίας πόλεις ἐκ τῶν Χριστιανῶν ἔλαβε. Πέντε διαλέκτους χωρὶς τῆς αὐτοῦ ὀρθῶς ὁμίλει· ἑλληνικὴν, λατινικὴν, ἀραβικὴν, χαλδαϊκὴν και περσικὴν. Λίαν ἦν εὐφραϊνόμενος ὁμίλειν και διαλέγεσθαι μετὰ σοφῶν και συνετῶν ἀνδρῶν· διὰ τοῦτο και πατριάρχην κύρ Γεννάδιον ἠγάπα και ἤκουεν αὐτοῦ και συχνάκις ὁμίλει 20 αὐτῷ. Ἐλεγε δὲ ὅτι ἐκ τῶν ἀστρῶν κινήσεως ἐγνώριζεν, ὅτι βασιλεῖς ἐμελλεν ὑποτάξει και πολλοὺς τόπους δουλώσαι, ὡς και ἐγενετο.
- Και οὕτως μὲν, καθὼς ἱστορήσαμεν κατ' ἐπιτομὴν, ἡ ἀρχὴ τοῦ γένους τοῦ ἀμηνῶ Ὀθμάνου και τῶν ἐξ αὐτοῦ ἀπογόνων 96 b ἄχρι και τοῦ Μεσεμέτη ἀμηνῶ· ἐν ταῖς ζωαῖς αὐτῶν μάχας και 25 πολέμους και νίκας ἐπολιτεύθησαν και ἐποίησαν. Ἡμεῖς δὲ τὴν τῆς ἱστορίας ὁδὸν κατὰ τάξιν αὐθις ἀρξώμεθα.

*Εντεῦθεν ἀνακάμπτει τὰ τῆς ἱστορίας περὶ τῶν βασιλέων τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς ὡς ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ εἰρήκαμεν

- XXIV. Ἐν δὲ τῷ Ἰουλίῳ μηνὶ τοῦ ,ς λκα^{ου} ἔτους ἐξῆλθεν ἀπὸ τῆς 30 Πόλεως ὁ βασιλεὺς κύρ Μανουὴλ ἀπελθὼν εἰς τὴν νήσον Θάσον και ἀπῆρην αὐτὴν ἐν μηνὶ Σεπτεμβρίῳ τοῦ ,ς λκβ^{ου} ἔτους και αὐθις ἐκεῖθεν ἀπῆλθεν εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν, εἶτα εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐνθα ὤκοδόμησε τὸ Ἐξαμίλιον,

1 *post* τέλος *add.* οὗτος p : om. AB || 2 *post* αὐτῷ *add.* και οὕτως p : om. AB || 4 θυμοῦ AB : θυμῷ p || 6 ἀπέρχεσθαι p : ἐπανέρχεσθαι AB || 7 Ζάκυνθον p : Ἰάκυνθον AB | Κεφαλληνίαν A : Κεφαλονίαν B || 8 Ὑδροῦς p : Ὑδρου AB || 10 προεῖδε και αὐτὸν p : προεῖδεν αὐτὸ AB || 11 ἡμεῖς p : ἡμᾶς AB || 14 γεγόνασιν p : ἐγεγόνασιν AB || 16 *post* ἔλαβε *lac. ind.* B || 17 ἀράβικὴν AB || 20 *post* ἐκ *add.* τῆς p : om. AB | ἀστρῶν AB : ἄστρων p || 21 ὡς και A *et supra lin.* B : και οὕτως *add. del.* B || 23 Ὀθμάνου B : Οἰθουμάνου A || 24 *post* ἀμηνῶ *add.* και ὡς p : om. AB : οἱ Char || 29 *mg.* 1413 A || 31 Σεπτεμβρίῳ B : Σεπτεμβρίῳ A | *mg.* 1414 A || 32 ἀπῆλθεν — Θεσσαλονικὴν B : εἰς Θεσσαλονικὴν ἀπῆλθεν A | τὴν B : om. A | Πελοπόννησον AB : Μωρέαν *add. del.* B.

asupra insulei Cipruși, ajungând cu regele la învoială, a hotărît să-i dea tribut și s-a retras. Apoi, pregătind altă flotă, a mers asupra insulei Rodos, dar de acolo s-a întors fără ispravă și mulți din armata lui au fost uciși, pentru că o flotă din Italia a venit în ajutor. Iar el, aprins de mînie, ca să se răzbune pe italieni, a pregătit o flotă de război cu mulți ostași călări și pedestrași și a trimis-o asupra Calabriei și Apuliei și în caleflota a făcut tributare insulele Zachint și Chefalena. Ajungînd flota în Calabria, a blocat cetatea numită Hidrunta¹ din Apulia, și, împresurînd-o, a luat-o. Și mai luînd alte cîteva cetăți, înainta mereu.

Și dacă n-ar fi fost prevederea lui Dumnezeu și n-ar fi făcut ca el să plece din lumea asta, italienii ar fi pățit-o la fel ca și noi.

Ajungînd știrea despre moartea lui² în Italia, comandanții și amiralii flotei și ai armatei, părăsind cu învoială cetățile, s-au retras din Italia³; și așa s-au petrecut lucrurile în Calabria.

A domnit treizeci și doi de ani și a supus și subjugat zece împărății și a luat două 15 sute de orașe de la creștini.

Afară de limba sa mai vorbea alte cinci: limba greacă, latină, arabă, haldaică și persană. Ii plăcea foarte mult să stea de vorbă și să discute cu bărbați învățați și înțelepți; de aceea ținea foarte mult și la patriarhul chir Ghenație și deseori stătea de vorbă cu el și-l asculta. Mai spunea că din mișcarea stelelor știa că avea să supună 20 împărați și să subjuge multe țări, cum s-a și întîmplat.

Și așa cum am istorisit pe scurt, e începutul spiței sultanului Osman și a cobilitorilor din el pînă la sultanul Meemet; și din viața lor luptele, războaiele și biruințele ce au fost dobîndite și le-au avut. 25 Iar noi să reluăm iarăși pe rînd firul istoriei⁴.

De aici se reia firul istoriei despre împărății țării bizantinilor, cum am spus în capitolul întii⁵

XXIV. În luna iulie din anul 6921, împăratul chir Manuil a pornit din Constantinopol, plecînd spre insula Tasos, și a ajuns într-însa în luna 30 septembrie a anului 6922; și de acolo iarăși a plecat la Salonic, apoi în Pelopones, unde a zidit Hexamilion,

¹ Otranto a fost pustiit la 11 august 1480 — vezi R. Loenertz în „Échos d'Orient“, 39 (1940), p. 97, n.3.

² Întîmplată la 3 mai 1481; ceea ce se vede că Macarie nu știa, căci la sfîrșit spune că a încheiat cronica în 1478.

³ Asupra acestei expediții în Italia, vezi R. Loenertz, *A u t o u r d u C h r o n i c o n M a i u s*, p. 311.

⁴ Frază stereotipă, care se mai repetă, trădînd neiscușința însăilării interpolatorului Macarie.

⁵ De fapt în prefață.

ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ, ὅπου καὶ ἐν ἑτέροις καιροῖς ᾠκοδόμητο, ὅταν ὁ Ἄρταξέρ-
 5 ξης ὁ βασιλεὺς περάσας ἐκ τῆς Ἀσίας μετὰ τοῦ μυριαριθμήτου ἐκείνου στρατοῦ ἤρχε-
 το κατὰ Λακεδαιμόνων. Εἶτα τὸ μακρὸς τοῦ καιροῦ τὸ τὰ πάντα δαμάζον καὶ ἀνεπι-
 μέλητον ἀφέντες διεφθάρη. Δευτέρᾳ δὲ κτισθὲν ἦν παρὰ τοῦ ἐν βασιλεῦσι ἀειμνήστου
 10 μεγάλου Ἰουστινιανοῦ, οὐχ ὑπὲρ ἀνάγκης, ὅτι αὐτὸς γὰρ σχεδόν, εἰπεῖν, τὸν κόσμον
 ἅπαντα ὑπέταξεν, ἀλλὰ μόνον ἐφάνη αὐτῷ καλόν, ἐπεὶ καὶ ἄλλας ἐτέρας κτίσεις καὶ
 οἰκοδομὰς ἐποίει, καὶ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν καλλωπίζων· ἔδοξεν αὐτῷ, καὶ ἡ κτίσις τοῦ
 Ἰσθμοῦ προστάξας ἐγένετο ἐν τῷ τόπῳ ἔνθα ἐν τινι καιρῷ καὶ ὁ Πατρίκιος Νικίτας
 15 ὁ ἐπονομαζόμενος Ὀρορύφας τὰς νῆας, ἦγουν τὰς τριήρεις τὰς Ῥωμαϊκὰς διὰ τῆς ξη- 97 b
 ρᾶς τοῦ Ἰσθμοῦ ἐκ τῆς Ἑλλαδικῆς θαλάττης εἰς τὴν δυτικὴν περάσας τοὺς Κρήτης
 Ἀγαρηνοὺς ἐτροπώσατο.

Ἀλλὰ πῶς καὶ διατὶ τὸ αὐτὸ μέγα στρατήγημα καὶ ἔργον περιφανὲς καὶ ἄξιον
 μνήμης ἐγεγόνει, οὐκ ἐγκαταλείψω, ἀλλὰ τῇ ἡμετέρᾳ ἐνώσω διηγῆσαι. Ἔτι δὲ καὶ πῶς
 ἡ νῆσος Κρήτη καὶ τίνι τρόπῳ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἀγαρηνῶν ἐνέτυχε γενέσθαι
 15 καὶ αὖθις πῶς ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Ῥωμαίων ἐγένετο καὶ πῶς ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς
 γερουσίας τῶν Ἑνετῶν ἐνέπεσε. Καὶ πάλιν τὸ ἡμέτερον ἔργον ἀψώμεθα καὶ τὸν πλοῦν
 τῆς νέας ἱστορίας ποιήσωμεν.

Περὶ τῶν τοῦ Μωαμέθ διαδόχων ἔνθα καὶ ποῦ ἐβασίλευσαν

XXV. Οἱ τοῦ καταράτου Μωάμεθ διάδοχοι καὶ κληρονόμοι τῆς αὐτοῦ ἀρχῆς,
 20 πρῶτον μὲν τῆς τῶν Περσῶν ἀρχῆς ἐγκρατεῖς γενόμενοι καὶ Μηδίας καὶ Βαβυλῶνος
 καὶ Ἀσσυρίων κυριεύσαντες, ἤδη δὲ καὶ Αἰγύπτου καὶ Συρίας καὶ Ἀσίας καὶ Παλαι-
 στίνης καὶ Λιβύης καὶ Ἀφρικῆς καὶ μέρους οὐκ ὀλίγου ἐκ τῆς Εὐρώπης, μετὰ δὲ
 τινα καιρὸν ἀλλήλοις συστασιάσαντες, καὶ ἡ μία αὐτῇ μεγάλη ἀρχὴ εἰς πολλὰ διε-
 μερίσθη καὶ ἄλλον μὲν ἀρχηγὸν εἶχεν ἢ Περσία, ἄλλον δὲ ἢ Βαβυλῶν, ἕτερον δὲ εἰς
 25 τὰ τῆς Ἀσίας ἄνω καὶ κάτω μέρη. Ἔνα μὲν ἀρχηγὸν εἶχεν ἢ Ταρσός, ἕτερον δὲ ἢ Τύ-
 ρος, ἄλλον τὸ Ἰκόνιον καὶ ἕτερον ἢ Μελιτηνὴ, ἢ τὰ πολλὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ ῥέουσα
 30 ἕτερον δὲ τὸ Χαλέπιον εἶχε καὶ ἄλλον ἢ Δαμασκός καὶ ἕτερον ἢ Αἰγυπτος καὶ ἄλλον 98 b
 ἢ Λιβύη, καὶ ἢ Ἀφρικὴ ἕτερον καὶ ἕτερον ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἢ Ἰβηρία εἶχεν, ἢ λέγεται
 Ἰσπανία· καὶ πρὸς ἀλλήλους οἱ γεινιῶντες, καθ' ἑκάστην διαφορὰς ἀνά μέσον αὐτῶν
 30 φουομένας ἐμάχοντο. Οἱ δὲ τῆς Ἰσπανίας οἰκοῦντες Ἀγαρηνοὶ εἰς πολυανθρωπίαν ἐλ-
 θόντες, καὶ ἦν ἑκατοίκουν γῆν λυπρὰν καὶ μετρίως εὐδαίμονα ὀρώντες καὶ διὰ τοῦτο
 τρέφειν αὐτοὺς μὴ δυνάμενοι, προσῆλθον τῷ ἄρχοντι αὐτῶν Ἀπόχαψ ἄμερμουνη· με-
 τανάστασιν ἀπῆτουν γενέσθαι αὐτοῖς, πολλὰ τε στενοχωρούμενοι λέγοντες· καὶ τῶν

1 ᾠκοδόμητο A *ei mg.* B || 3. κατὰ Λακεδαιμόνων A *ei mg.* B : κατ' αὐτῶν
add. del. B | *post* εἶτα *add.* διὰ p : *om.* AB | δαμάζον A : δαμάζοντος B | καὶ AB : *del.* p ||
 4 δευτέρᾳ AB : δεύτερα *vel* δεύτερον Char || 6 ὑπέταξεν A : ὑπέταξε B p || 9 Ὀρορύ-
 φας p : Ὀριφᾶς A : Ὀρειφᾶς B | τριήρεις τὰς Ῥωμαϊκὰς B. Ῥωμαϊκὰς τριήρεις
 A || 10 θαλαττης AB : θαλάσσης p || 14 Κρήτη p : Κρήτης AB || 22 *post* Λιβύης *add.*
del. κυριεύσαντες B || 27 Χαλέπιον p : Χαλέπην AB || 29 καθ' ἑκάστην AB : *om.* p |
 διαφορὰς AB : διαφορᾶς p | ἀνά μέσον p : ἀναμέσον A : ἀναμέσου B || 30 φουομένας
 AB : φουμένης p | τῆς Ἰσπανίας AB : τὴν Ἰσπανίαν p || 32 δυνάμενοι AB : δυναμένην p |
 ἄμερμουνη p : ἄμερμούνη AB.

în acel loc unde a mai fost zidit și în alte timpuri, când împăratul Artaxerxe, trecînd din Asia cu acea armată nenumărată, a venit contra lacedemonienilor. Apoi de mulțimea timpului care le doboară, s-a ruinat, lăsat fiind fără întreținere. Iar a doua oară fusese zidit de către între împărați în veci pomenitul Iustiniancel Mare, nu de nevoie, deoarece el a supus, așa-zicînd, aproape lumea întregă, ci numai i s-a părut bine, de vreme ce făcea și alte zidiri și clădiri, înfrumusețînd țara bizantinilor; a luat hotărîrea aceasta și, din porunca lui, zidirea Istmuluis-a făcut în locul unde într-o vreme și patriciul Nichita supranumit Oorifas, a trecut peste uscatul Istmului corăbiile, adică triremele bizantini- 5
lor din Marea Eladică în cea de Apus, și a înfrînt pe agarenii din Creta. 10

Dar nu voi trece cu vederea cum și de ce a fost făcută acea mare stratagemă și ispravă strălucită și vrednică de amintire, ci le voi lega cu istorisirea noastră. Dar încă și cum insula Creta și în ce chip s-a întîmplat să ajungă sub stăpînirea agarenilor și iarăși cum a ajuns sub stăpînirea bizantinilor și cum a căzut sub stăpînirea senatului veneție- 15
nilor. Și apoi iarăși să înădîm lucrarea noastră și să continuăm mersul istoriei celei noi. 15

Urmașii profetului Mohamed unde și care au domnit

XXV. Urmașii afurisitului Mohamed și moștenitorii domniei lui mai întîi au pus stăpînire pe țara perșilor și au cucerit Media și Babilonul și Asiria, dar acum și Egiptul și Siria și Asia și Palestina și Libia și Africa și o parte nu mică din Europa. După un timp însă, luîndu-se între ei la ceartă, și marea lor stăpînire, care era una singură, s-a împărțit în multe; și alt conducător avea Persia, iar Babilonul altul, iar altul în părțile Asiei de sus și de jos. Un conducător era la Tarsos, altul la Tyros, altul la Iconion și 25
altul la Melitine cea îmbelșugată de bunătățile cele multe și frumoase; iar altul era la Alepo și altul la Damasc și altul în Egipt și altul în Libia și altul în Africa și altul în Iberia din Europa care se cheamă Spania. Și aceia care se învecinau, iscîndu-se zilnic certuri între ei, se luptau unii cu alții, agarenii din Spania ajungînd să fienumăr mare 30
și văzînd că țara în care locuiesc este neroditoare și cu puțin belșug și de aceea neputîndu-se hrăni, au mers la conducătorul lor Apohaps amermun și cereau să fie mutați în altă țară, spunînd că sînt la mare strîmtoare. Duceau și lipsă de cele trebuincioase pentru trai.

ἀναγκαίων ἐσπάνιζον. Ὁ δὲ μετὰ χαρᾶς τὸν λόγον δεξάμενος, νῆας μακρὰς εὐθὺς ἐπισκευάσας καὶ δύναμιν ἐξ αὐτῶν ἐμβιβάσας ἐπὶ ληστείαν ἔχων τὴν ἔννοιαν τῶν πρὸς τὴν Ἡῶ κειμένων νήσων ἔτρέπον καὶ πολλὰ ἐποίουν ταῖς νήσοις, οὐδένα εὐρίσκοντες ἀντι παραστασόμενον· πᾶσαι γὰρ ἦσαν βοηθείας καὶ οὐκ ἐλάμβανον διὰ τὸν βα-
 5 σιλέα Ῥωμαίων Μιχαὴλ τὸν Τραυλὸν περισπώμενον εὐρισκόμενον ἐν ἐμφυλίοις πολέμοις· διὰ τοῦτο πολλὰ κέρδη ἐκ πάντων τῶν νήσων ἔκαρποῦντο. Ἐφθασε δὲ ποτε καὶ ἕως τῆς Κρήτης καὶ ταύτην καταδραμῶν καὶ ἀνδραποδισίμενος, ὡς ἐνῆν, καὶ τὴν τῆς νήσου καταμαθῶν ἀρετὴν καὶ χάριν ἔφη πρὸς τοὺς ἐπηκόους· „Ἴδου γῆ | ῥέουσα γάλα 99 b καὶ μέλι.“ Καὶ ταῦτα ὁ βάρβαρος εἶπε περὶ τῆς Κρήτης. Ὁ δὲ ποιητὴς ταύτην ἐγκω-
 10 μιάζων φησὶ· „Κρήτη τιμηέσσα, τιθήνη Διός, ἧς τὸ μέγεθος περιούσιον, πολλή τε, λιπαρά τε καὶ εὐβότος.“ Καὶ οὕτω τὸν στόλον ἐμπλήσας παντὸς ἀγαθοῦ, πρὸς τὴν Ἰσπανίαν ἐπανέστρεψεν.

Ὡς δὲ ὁ χειμὼν παρήλθε καὶ τὸ ἔαρ ἐπέλαμπε, τεσσαράκοντα νῆας πληρώσας ἀνδρῶν μαχίμων καὶ ἄνεμον ἐπιτήδειον τηρήσας πρὸς Κρήτην τὸν πλοῦν ἐποίησε,
 15 τὰς ἄλλας τῶν νήσων παρατρέχων. Φθάσας δὲ ἐν τῇ νήσῳ ἐν ἀκρωτηρίῳ τῷ λεγομένῳ Χάρακι προσορμίζεται καὶ οὐδὲν εὐρεν, — οὔτε κατὰ τὴν ἀπόβασιν, οὔτε κατὰ τὴν ἀγωγὴν ἐφάνη, — πολέμιον. Ἐλθὼν δὲ πορρωτέρω σταδίων ὡς ἑκατὸν καὶ πῦρ ἐμβαλὼν, τὰς νῆας πάσας κατέφλεξεν, οὐδὲ μίᾳς φεισάμενος· ὁ δὲ στρατὸς ταραχθεὶς ἐπὶ τὸ πραχθὲν καὶ καταπληγέντες τὴν αἰτίαν ἐπηρώτουν, ἐλθόντες καὶ εἰς λόγους νεω-
 20 τερικοῦς. Αὐτὸς δὲ μανεὶς ἀκούων εἶπεν· „ὑμεῖς τούτων αἰτιοὶ ἔστε, ἀποικίαν ζητοῦν-
 25 τές μιν καὶ γῆν ἀγαθὴν ἐμοὶ δὲ ταύτης ἐτέρα οὐ νενόμισται κρεῖττων. Καὶ ἐνταῦθα ἦλθον, ἵνα τὰς ὑμετέρας καὶ ὀρέξετε πράξω. Τὰ νῦν μὴ εἰδότες, ἃ ἐγὼ ποιῶ, φλυαρεῖτε.“ Οἱ δὲ ἀκούσαντες εἰσέγησαν. Ὡς δὲ γυναικῶν καὶ φιλάτων ἐμέμνητό τις, εἶπεν αὐτοῖς· „Ὡδε ὠραία
 30 πηξάν· ὄθεν καὶ ὁ τόπος τὴν ἐπωνυμίαν λαβὼν σώζει τὴν προσηγορίαν· Χάνδαξ 100 b ὀνομάζεται κακεῖσε διενυκτέρευον. Μαθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ μετ’ ὀλίγον τὰ ἐν τῇ Κρήτῃ πραττόμενα ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν παρὰ Φωτεινοῦ πρωτοσπαθαρίου καὶ στρατη-
 35 γοῦ τῆς Κρήτης, — καὶ δύναμιν ἠξίω αὐτῷ στείλαι, ἵνα τοὺς ἐχθροὺς ἀποσοβῆσῃ, — καὶ Δαμιανὸν τινα κόμητα τοῦ βασιλικοῦ ἱποστασίου μετὰ πολλῆς δυνάμεως καὶ πα-
 40 ρασκευῆς ἀπέστειλεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν Κρήτην πρὸς βοηθειαν τοῦ στρατηγοῦ Φωτεινοῦ· καὶ ἐνωθέντες μετὰ τῶν Ἀγαρηνῶν οὐδὲν χρήσιμον αὐτοῖς τέλος ἐγεγόνει. Προ-
 45 σβολῆς δὲ γενομένης, ὁ Δαμιανὸς καιρίᾳ πληγείς καὶ τοῖς λοιποῖς τροπῆς γέγονεν αἰτίος καὶ ὁ Φωτεινὸς μόλις ἐν δρυμῶνι διασώζεται καὶ τῷ βασιλεῖ ἄγγελος γίνεται. Ἐγεγόνει δὲ αὐτὸς ὁ πόλεμος καὶ ἡ προσβολὴ μακρόθεν, ἐνθα ἡ πόλις τοῦ Χάνδακος ῥοκο-

3 τὴν Ἡῶ p : τῶν νηῶν AB | ταῖς νήσοις p : τῶν νήσων AB | εὐρίσκοντες p : εὐρίσκετο AB || 4 καὶ οὐκ ἐλάμβανον p : om. AB | post διὰ add. τὸ p : om. AB || 5 εὐρισκόμενον AB : εὐρίσκεσθαι p || 6 πολλὰ κέρδη AB : κέρδη πολλὰ p || 7 ἐν-
 ἦν p : ἐνὶ AB || 8 ἐπικόους AB : ὑπηκόους p || 10 τιμηέσσα p : μιλέσα AB || 11 εὐβω-
 τος AB | οὕτως AB || 16 εὐρεν AB : del p || 19 τὸ πραχθὲν AB : τῷ πραχθέντι Char. |
 καταπληγέντες AB : καταπλαγέντες p || 21 νενόμισται p : νενόμισθε A : νενόμισθαι B ||
 24—25 περιέμνηξαν AB : παρέμνηξαν p || 26 ὀνομάζεται AB : ὀνομαζόμενος p || 28 καὶ
 AB : ὅς p || 29 ἱποστασίου p : ἀποστασίου AB || 30 εἰς — πρὸς A : ἐν τῇ Κρήτῃ
 εἰς B || 31 ante καὶ add. οἱ p : om. AB | μετὰ AB : κατὰ p || 32 καιρίᾳ p : καιρέα AB |
 τροπῆς p : τρόποις AB || 33 δρυμῶνι AB : δρόμωνι p.

Iar el cu bucurie, ascultându-le cererea, a pregătit în grabă corăbii de război și a îmbarcat armata formată dintr-înșii, cu gândul să prade insulele așezate spre Răsărit. Și au pornit și făceau multă pagubă insulelor, nedând peste nimeni să li se împotrivească; căci toate cereau ajutor și nu-l primeau, pentru că împăratul bizantinilor Mihail Gîngavul¹ se găsea prins în războaie civile; de aceea din toate insulele s-au ales cu multe ciștiguri. Odată a ajuns și pînă la Creta și, străbătînd-o cu jaf și luînd robi, cît se putea, și văzînd cît de roditoare și frumoasă este insula, a zis către aceia care au venit cu dînsul: „Iată țara în care curge lapte și miere!“ Și acestea barbarul le-a spus despre Creta. Poetul² însă, făcînd lauda acestei insule, zice: „Cretă mult lăudată, care pe Zeus [Joie] l-ai crescut și a cărei întindere plină-i de belșug, mare, roditoare și cu bune pășuni“. Și, așa, încărcîndu-și flota cu toate bunătățile, s-a întors în Spania.

**Arabi din Spania
se așază
în Creta**

Dar îndată ce iarna a trecut și primăvara se arăta în zare, a îmbarcat în patruzeci de corăbii bărbați războinici și, pîndind un vînt prielnic, a plutit spre Creta, lăsînd la o parte celelalte insule. Ajungînd în insulă, acostează lîngă promontoriul Charax; și n-a găsit nici urmă de dușman, nici

la debarcare, nici la descărcare n-a apărut. Iar după ce a înaintat mai departe, ca la o sută de stadii³, a dat foc și a ars toate corăbiile, necruțînd nici una. Iar oastea tulburîndu-se de ce s-a întîmplat, plină de spaimă, întreba care e cauza, ajungînd la vorbe de răzvrătire. Iar el, auzînd, a grăit: „Voi sînteți de vină, cerîndu-mi să vă mutați într-o țară roditoare, iar eu nu pot socoti alta mai bună decît aceasta. Și am venit aici ca să fac voia și dorința voastră. Voi, neștiind acum ce face eu, spuneți vorbe deșarte“. Iar ei, auzînd, au tăcut. Cînd însă unii au amintit de femei și de copiii dragi, le-a spus: „Aici femeii frumoase sînt și făceți-vă copii“. Apoi au săpat un șanț adînc și împrejur au bătut o palisadă, de aici luîndu-și localitatea numele, își păstrează denumirea; Handax⁴ se cheamă, și acolo rămîneau peste noapte. După puțin timp, împăratul Mihail află ce fac saraceni în Creta, de la protospatarul Fotino, strateg⁵ al Cretei; el îi și cerea să trimită armată, ca să-i sperie și să-i alunge pe dușmani. Împăratul a și trimis pe unul Damian, comite peste hergheliile împărătești, cu multă armată și mare pregătire, în Creta în ajutorul strategului Fotino. Și întîlnindu-se cu agarenii, n-au izbîndit pînă la urmă nici un folos. Cînd s-a dat atacul, Damian fiind rănit de moarte, a pricinuit și fuga celorlalți, și Fotino abia scapă într-o pădure și aduce împăratului știrea. Iar războiul și atacul acela s-a dat departe de locul unde a fost întemeiat orașul Handax, ca la douăzeci de stadii înspre

5 după civile alte manuscrise ad. în anul de la Hristos 830.

¹ Mihail al II-lea Travlos, 820—829.

² Homer.

³ Măsură antică de lungime; în Atica 177,6 m, la jocurile olimpice 192 m.

⁴ În grecește palisadă se spune *charax* și după *charax* s-a numit *Handax*.

⁵ Strategul era general comandant militar, da și guvernator civil.

δόμηται, ὥσει σταδίους εἴκοσι, πρὸς τὰ μέρη τοῦ τόπου τοῦ λεγομένου Ἄλμυροῦ ἐν ἔτει ἔστμ-φ. Καὶ πάλιν τοῖς Ἀγαρηνοῖς οὐ διέλιπον φροντίδες, οὐ λογισμοὶ καὶ δειλία καὶ ταραχὴ καὶ μέριμνα. Καὶ αὐτῶν οὕτως ἔχοντων μοναχὸς τις ἐκ τῶν ὁρέων τῆς νήσου ἐπικαταβάς „ἀμαρτάνειν“ ἔφησεν „οἱ ἀσφαλῶς ὑπολαμβάνουσι κατοικήσειν οἰκο-
 5 δομήσαντες ἐν τῷδε τῷ τόπῳ.“ Καὶ ἐν τῷ λέγειν ἅμα τόπον δεξιὸν καὶ εὐφυῆ πρὸς εὐετηρίαν ὑπέδειξε καὶ ἐν τούτῳ φρούριον ἰδρῦσαντες καὶ καλῶς ἀκροπολί-
 10 τήσαντες, καὶ Χάνδακα ὠνόμασαν καὶ ἐκ τούτου ὀρμώμενοι τὴν ὄλην νήσον κατέτρεχον καὶ τὰς λοιπὰς πάσας πόλεις τῆς νήσου ἐδοῦλωσαν, πλὴν τῆς Γορτύνης καὶ Κυδωνίας. Καὶ οὕτως μὲν ἡ Κρήτη, ἡ μία τῶν περιφήμων ἑπτὰ μεγάλων νήσων, ἐάλω ὑπὸ
 10 τῶν Ἰσπανῶν Σαρακηνῶν. Καὶ αὐθις μετὰ ἔτος ἐν ὃ βασιλεὺς Μιχαήλ ἕτερον στόλον ἐκπέμπει κατ’ αὐτῶν. Οὐδὲν ἄξιον ἔργον ἐποίησαν καὶ οἱ Σαρακηνοὶ τοῦ λοιποῦ ἀμεριμῶς διήγον καὶ πάσης τῆς νήσου κληρονόμοι καὶ κύριοι γέγοναν καὶ πολλοὶ Χριστιανοὶ ὑπὲρ τῆς ὑγιούς ἡμῶν πίστεως τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐμαρτύρησαν.

Ἔστι δὲ ἡ νήσος αὕτη ὄρεινὴ καὶ δασεῖα, ἔχει δὲ αὐλῶνας εὐκάρπους· τὰ δὲ
 15 ὄρη αὐτῆς οὐκ ἐλάττονα τοῦ Ταγγέτου ἐν τῷ ὕψει. Ἐχει δὲ πόλεις παλαιὰς πλείονας [ἦ] τῶν ἐννεηκόντα, μεγίστας δὲ καὶ ἐπιφανεστάτας τρεῖς· Κνωσσόν, Γόρτυναν καὶ Κυδωνίαν· ὧν ὁ Μίνος, ὁ βασιλεὺς Κρήτης, θαλαττοκρατῶν ποτε, τὴν νήσον τρι-
 20 χῆ διελῶν, ἐν ἐκάστῳ μέρει κτίσας πόλιν, τὴν Κνωσσὸν ἐν τῷ καταντικρῷ τῆς Πελοποννήσου, καὶ αὕτη δὲ ἐστὶ προσβόρειος. Οὗτος ὁ βασιλεὺς ὁ Μίνος, ὡς ἱστορεῖται,
 25 ἔζη πρῶτος τῆν Κρήτην ἐξημερώσας καὶ νομοθέτης ἐγένετο σπουδαῖος. Διὸ λέγει καὶ ὁ ποιητὴς περὶ αὐτοῦ· „Διὰ τὴν ἄκραν δικαιοσύνην Μίνος καὶ Ῥαδάμανθυς, Κρήται ὄντες, ὑπὸ τοῦ Διὸς κριταὶ κατεστάθησαν ἐν ταῖς τῶν μακάρων νήσοις“. Καὶ ταῦτα
 30 περὶ τοῦ Μίνου. Ἡ δὲ Γόρτυνα κεῖται ἐν πεδίῳ πρὸς τὸν Λιβύης πέλαγος, ἀπέχει δὲ τῆς θαλάττης σταδίους ἐξήκοντα. Παλαιόθεν μὲν τετειχισμένη, ὕστερον ὑπὸ τοῦ καιροῦ τὰ τεῖχη φθαρέντα, ἡ πολιτεία αὐτὴν ἤθελον πάλιν τευχίσει καὶ ἀρχὴν λαβοῦσα
 25 κτίσαντες τεῖχος στάδια ὀγδοήκοντα καὶ στάσεως γενομένης ἀναμέσον τὸ ἔργον ἀτελὲς διέμεινεν. Ἡ δὲ Κυδωνία μεγίστη τις προσθήκη ἦν· κεῖται δὲ αὕτη ἡ πόλις πρὸς τοῖς ἐσπερίοις τῆς νήσου πέρασι, τὰ δὲ ὄρη τὰ ἐγγύς αὐτῆς τὰ ὑψηλὰ Τίτυρος καλοῦνται· ἰδρῦται δὲ ἐπὶ θαλάσσης βλέπουσα πρὸς τὴν Λακωνικὴν πεδιάδα, ἀγαθὴ καὶ
 30 λιαν πανεύμορφος καὶ πολλὴ κύκλωθεν ἔχουσα. Λοιπὸν εἰς τρία ἡ νήσος, ὡς προείπομεν, μεμέρισται καὶ τὸ μὲν πρὸς ἑῶαν μέρος ἐν τοῖς μέρεσι τῆς Γόρτυνος Δωριεῖς ἐκάλουν, τὸ δὲ νότιον Ἐτεόκρητας, ὧν εἶναι καὶ τὸ πολίχνιον Πράσου, τὸ δὲ δυτικὸν μέρος Κύδωνας. Καὶ ἀναμέσον αὐτῶν πολλὰκις μάχαι καὶ πόλεμοι ἐγένοντο. Λέ-

2 mg. add. 832 AB || 4 ἀσφαλῶς AB : ἀσφάλειαν p | ὑπολαμβάνουσι b : ὑπολαμβάνουσιν : A οἰονται B p | κατοικήσειν b : κατοίκησιν A : ἔξει B : ἔξειν p || 4—5 οἰκοδομήσαντες A : ἰδρυθέντες B p || 5 ἐν τῷ λέγειν ἅμα A : ἅμα λέγων B || 6 εὐετηρίαν b Char. : εὐκτηρίαν AB p || 7 καὶ A : ὁ καὶ B || 11 Οὐδὲν AB : καὶ οὐδὲν p || 12 γέγοναν AB : γέγονασιν p || 16 [ἦ] Char. : ἡ AB | Κνωσσόν B : Κνωσσός A | Γόρτυναν p : Γόρτυν AB || 17 Κυδωνίαν B : Κυδωνία A || 17, 19 Μίνος AB : Μίνως p || 17—18 τριχῆ p : τριχί AB || 20 ἐξημερώσας p : ἐξερημώσας AB | ἐγένετο p : γενέσθαι AB || 21 Κρήται B : Κρήτες A || 22 κριταὶ B : κριταῖς A || 23 Μίνου AB : Μίνως p || 24 post ὕστερον add. δὲ p : om. AB || 25 αὐτὴν A : αὕτη B | τευχίσει p : τευχῆσαι AB || 27 πρὸς θῆκην AB : τὴν προσθήκην b : προσθήκη p || 30 — 31 ἡ νήσος, ὡς προείπομεν AB : ὡς προείπομεν, ἡ νήσος p || 31 Γόρτυνος AB : Γορτύνης p || 33 Κύδωνας A : Κυδωνίας B | ἀναμέσον B : ἀναμέσου A.

partea locului numit Halmiros, în anul 6340¹. Dar agarenii nu conțineau să fie bătuți de valuri de gânduri, de teamă, tulburare și grijă. Și când dînșii se găseau în așa stare, un călugăr coborînd din munții insulei a grăit : „Se înșală aceia care se cred la adăpost cu sălașul clădit în acest loc“. Și cînd spunea acestea, le-a arătat totodată un loc prielnic și potrivit pentru tot binele în viitor și, în acest loc întemeind o cetate și întărind-o bine, au și numit-o Handax ; și pornind din aceasta cutreierau cu jaf toată insula și au subjugat toate celelalte orașe din insulă, afară de Gortina și Chidonia. Și așa Creta, una din cele șapte mari insule vestite, a fost cucerită de saraceni spanioli. Și după un an, împăratul Mihail iarăși trimite altă flotă contra lor. Dar n-au făcut nici o ispravă de seamă și saraceni o duceau mai departe fără grijă și s-au făcut moștenitori și stăpîni pe toată insula, și în timpul acela mulți creștini au devenit martiri pentru credința noastră cea sănătoasă.

Insula aceasta este muntoasă și acoperită de păduri multe, dar are și cîmpii roditoare ; munții ei sînt tot așa de înalți ca și Taigetul. Într-însa sînt peste nouăzeci de orașe vechi ; iar cele mai mari și mai strălucite sînt trei : Cnosos, Gortina și Chidonia. Stăpînul lor, Minos, împăratul Cretei, care deținea odinioară puterea pe mare, a împărțit insula în trei și în fiecare parte a întemeiat un oraș, Cnosos în partea din fața Peloponesului ; acesta este așezat spre mieznoapte. Acest împărat Minos, cum se istorisește, cel dintîi a deștelenit Creta și a fost un legiuitor vajnic. De aceea și spune poetul despre dînsul ; „Pentru marele simț de dreptate, Minos și Radamantis, care erau din Creta, au fost puși de Zeus judecători în insulele celor morți“. Și acestea-s de ajuns despre Minos. Iar Gortina este așezată în cîmpia dinspre Marea Libiei, la o depărtare de șaizeci de stadii de mare. Demult a fost înconjurată cu ziduri ; mai tîrziu, zidurile fiind stricate de vreme, cetățenii au voit iarăși să o înconjure cu ziduri și, apucînd să construiască zid optzeci de stadii s-a iscat între ei o răzmeriță și lucrul a rămas neterminat. Iar Chidonia, sporind cu timpul, era cea mai mare ; acest oraș este așezat la capătul de apus al insulei, iar munții înalți din apropierea lui se cheamă Titiros. A fost întemeiat la marginea mării, îndreptat fiind spre cîmpia Laconiei, cu o așezare bună și foarte frumoasă, mare și în formă de cerc. Insula a fost deci, cum am spus mai înainte, împărțită în trei părți, și cei dinspre partea de răsărit din părțile Gortinei se chemau dorienii, cei dinspre miezăzi eteocriții, al cărora e și orașul Prasos, iar cei dinspre apus chidonieni. Și între ei deseori s-au întîmplat lupte și războaie. Despre Creta se mai spune și aceasta, că din cauza terenului accidentat nu

¹ Adică 1 septembrie 831—31 august 832.

γουςι δὲ καὶ τοῦτο περὶ τῆς Κρήτης, ὅτι διὰ τὸ τῆς νήσου τραχὺ οὐκ ἐδύναντο μετὰ ἁμαξῶν προσβολὰς ποιεῖν καὶ ἀκοντίζεσθαι· καὶ πρῶτοι διὰ τοῦτο ἔπιπτοι οἱ Κρήτες ἔδειξαν μάχεσθαι.

- Κύριοι δὲ γεγονότες τῆς τοιαύτης μεγάλης νήσου τρόπον, | ὃν ἔφημεν, οἱ Ἄγα- 103 b
 5 ρηνοὶ καὶ νῆας μακρὰς ποιήσαντες καὶ θαλασσοκρατοῦντες, νεωστὶ τῷ Μίνω μιμούμενοι ληστεύοντες ἦσαν καὶ τὰς Κυκλάδας νήσους ἐλήϊζον· καὶ πολλὴν φθορὰν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς καθ' ἡμέραν ἐποίουν. Χρόνων δὲ παραδραμόντων τεσσαράκοντα καὶ ἑπτὰ, ἐπὶ τῆς βασιλείας Βασιλείου τοῦ Μακεδόνοιο, Σαῆλ Ἀπόχαψ ὁ ἀρχηγὸς Κρήτης, υἱὸν τοῦ ἀμερμουνηῆ Ἀπόχαψ τοῦ τὴν Κρήτην κερδήσαντος, αὐθις αὐτὸς ληστρικὰς νῆας μακρὰς οἰκονομήσας, ἃς ἤδη γαλέας κατονομάζειν εἰώθασιν, ἦτοι τριήρεις τὸν ἀριθμὸν ὥσει τριάκοντα, κωπαρίων εἴκοσι καὶ δύο ἐκάστη αὐτῶν, καὶ ἑτέρας νῆας, ληστρικές, ἐξορμήσας ἐκ τῆς Κρήτης τὰς ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει νήσους ἐλήϊσατο· εἶτα καὶ αὐτὴν τοῦ Πέλοπος νήσον κατέλαβε καὶ τὰς κάτωθεν αὐτῆς νήσους ἐλύπων, Ζάκυνθόν τε καὶ Κεφαλληνίαν. Ἐμνηύθη δὲ τοῦτο τῷ βασιλεῖ διὰ ταχυδρομίας· καὶ 15 ἐξαρτίσας στόλον ἱκανὸν στέλλει κατ' αὐτῶν, καταστήσας δρουγγάριον τῆς αὐτῆς ναυτικῆς δυνάμεως τὸν πατρίκιον Νικήταν, ἄνδρα δεινὸν καὶ δραστηρὸν καὶ ἔμπειρον παντὸς πολέμου, ὕδραίου τε καὶ χερσαίου, ὃς μηχανὰς οἶδεν ἃς οὐχ ἕτερος. Πνεύσαντος δὲ ἀνέμου βορείου ἡδίστου δι' ὀλίγων ἡμερῶν καταλαμβάνει τὴν Πελοπόννησον. καὶ φθάσας ἐν τῷ λιμένι τῶν Κεγχρεῶν, ἃς εἰρηται, μαθὼν δέ, ὅτι αἱ τῶν ἐχθρῶν 20 τριήρεις τὰ δυτικώτερα μέρη τῆς Πελοποννήσου ληϊζουσι, Μεθώνης καὶ Πύλου | καὶ 104 b
 Γλαρέντζας καὶ Πάτρας καὶ τὰ ἕτερα ἐκεῖθεν χωρία, βουλὴν βουλευεται ἐν τῇ διανοίᾳ συνετὴν καὶ σοφὴν. Καὶ ἦν ἡ βουλὴ καὶ λόγος καὶ ἔργον εὐθὺς. Ἰλιγγιάσας γὰρ περιοδεῦσαι τὴν Πελοπόννησον διὰ Μυρμιδόνων καὶ Ἐπιδαύρου καὶ Μαλέου καὶ Νετάρου δυσκόλου πλοῦ καὶ χιλίων μιλίων μήκος τὴν ἄλω ἀναμετρήσασθαι καὶ προ- 25 σήκοντος ὑστερησαι καιροῦ, ἃς εἶχεν εὐθὺς τῇ αὐτῇ νυκτὶ διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ Ἰσθμοῦ πολυχείρια κτησάμενος πρὸς τὴν ἐκεῖθεν δυτικὴν θάλασσαν πλησίον τοῦ ὀρύγματος ὅπου τὸ τοῦ Ἰσθμοῦ τεῖχος ἐγεγόνει, κατὰ τὸ ξηρὸν διαβιβάζει τὰς νῆας. Ἐμβιβάσας δὲ λαὸν καὶ ἄνδρας μαχίμους συντόμως ἐν αὐταῖς ὑπὲρ τὸ ἀρκετόν, ὅσον ἦν δυνατόν, τοῦ ἔργου εἶχετο. Καὶ μηδὲν ἐλπίζοντες οἱ πολέμοιοι Κρήτες, — ἐπὶ Μαλέου γὰρ εἶχον 3 ἡμεροσκοπούς καὶ νυκτοσκοπούς ταχεῖς νῆας φυλάττειν, ἐὰν τις στόλος ῥωμαϊκὸς ἔλθῃ κατ' αὐτῶν, — καὶ οὕτως αἰφνιδίως ἐπιτίθεται αὐτοὺς καὶ συγχύσας καὶ συνταράξας αὐτούς, εἰς φυγὴν ἐτρέπησαν. Τὰς μὲν οὖν πυρπολήσας τῷ ὕγρῳ πυρὶ, τὰς δὲ καταποντίσας, τὰς δὲ ζωγήσας τῶν πολεμίων νηῶν, τοὺς δὲ βαρβάρους τοὺς μὲν ἀνελῶν τῷ ξίφει, τοὺς δὲ ὑποβρυχίους ποιησάμενος καὶ τὸν ναυάρχην καὶ αὐθέντην 35 ἀνελῶν, τοὺς λοιποὺς διασκευασθῆναι κατὰ τὴν νῆσον ἠναγκασεν, αὐτὸς μὲν πάντα ζωγήσας καὶ σαγηνεύσας διαφόροις τιμωρίαις ἐνέβαλε. Καὶ | οὕτως οἱ Κρήτες Ἄγα- 105 b

1 τραχὺ p: τραχὺν AB || 2 πρῶτοι Char.: πρῶτον AB || 9 ἀμερμουνηῆ p: ἔμερμουνηῆ AB || 13 κατέλαβε A: κατέβαλε B et A mg. || 14 Ζάκυνθον p: Ἰάκυνθον AB || 15 ἐξαρτίσας AB: ἐξαρτύσας Char. | δρουγγάριον AB || 22 ἢ A: om. B || 23 διὰ AB: διὰ <τοῦ διὰ> p: διὰ τὸ διὰ Char. || 23 et 29 Μαλέου p: Μαλαίου AB || 24 Νετάρου AB: pro Ταϊνάρου | δυσκόλου AB: δύσκολον τοῦ Char. | καὶ₁ AB: καὶ <τὸ τῶν> p | τὴν AB: τῆς p | ἄλω p: ἄλως AB | ἀναμετρήσασθαι p: ἀναμετρισαντες A del.: ἀναμετρήσασθε AB) καὶ AB: καὶ τοῦ p || 26 πολυχείριακτι(ει B) σάμενος AB: πολυχείρια χρησάμενος p || 29 τοῦ ἔργου p: ἔργου AB || 33 τὰς p: τοὺς AB.

puteau da năvală din căruțe și să se lupte cu sulițele, și de aceea oamenii din Creta au fost primii care au făcut cunoscută lupta de-a călare.

Agarenii, făcându-se în chipul sus-zis stăpîni pe o insulă ca aceasta și construind corăbii de război, țineau mările și în curînd, luîndu-se după Minos, s-au apucat de piraterie și prădau insulele Cyclade; și făceau zi de zi multă stricăciune creștinilor. Dar după o trecere de patruzeci și șapte de ani, sub domnia lui Vasile Macedoneanul, conducătorul Cretei, Sail Apohaps, feciorul lui Apohaps amermunul, care a cîștigat Creta, făcîndu-și și acesta rost de corăbii de război, care acum de obicei secheamă galere, adică trireme, vreo treizeci la număr, fiecare din ele cu douăzeci și două de vîsle, și de alte corăbii pentru piraterie, a pornit din Creta și prăda insulele din Marea Egee; apoi a ajuns chiar în Pelopones și făcea să sufere insulele mai din jos de Pelopones, Zachint și Chefalenia. Despre aceasta a fost anunțat prin curieri repezi împăratul; și pregătind o flotă destul de mare, o trimite contra lor, punînd amiral peste flota aceea pe patriciul Nichita, un bărbat aprig și întreprinzător și cu experiență la orice război pe apă și pe uscat, știutor de meșteșugul războiului ca nimeni altul. Suflînd vînt de miazănoapte foarte binevenit, în puține zile ajunge în Pelopones; și sosind în portul Chenchre, cum s-a spus, iar aici aflînd că triremele dușmanilor pradă părțile mai dinspre apus ale Peloponesului de pe la Methone și Pilos și Glarența și Patra și alte localități de dincolo, hotărăște în gîndul lui un plan cuminte și înțelept. Și era hotărîrea, plan și lucrare, repede de făcut. Căci gînduri grele l-a muncit, să înconjure Peloponesul pe la Mirmidon și Epidaur și pe la Malea și Netaron [Tenaron], cale grea pe apă, și să săvîrșească un înconjur în lungime de o mie de mile și să întîrzie clipa potrivită; și atunci, cum se găsea, repede în aceeași noapte făcîndu-și rost de mulți oameni, trece prin Istmul de la Corint, pe aproape de șanțul unde fusese zidul Istmului, corăbiile peste uscat în marea de dincolo de la apus. Urcînd în grabă într-însele armată, mai mult decît îndeajuns, bărbați războinici, pe cît se putea, își pune planul în lucrare. Și dușmanii din Creta nu se așteptau la nimic—căci zi și noapte țineu pe la Malea¹ corăbii repezi să pîndească dacă vreo flotă bizantină vine asupra lor—și așa dintr-o dată dă năvală asupra lor; și ei, învîlmășiți și tulburați, o apucă la fugă. Iar el, dintre corăbiile dușmane, unele le arde cu focul grecesc², altele le scufundă, altele le prinde, iar pe barbari pe unii îi taie cu sabia, pe alții îi înecă în mare; și pe amiral domnitorul lor îl ucide; pe ceilalți îi silește să se împrăștie prin Pelopones și-i prinde pe toți de vii ca într-un năvod, pedepsind u-i cu feluritechinuri. Și așa, văzînd agarenii din Creta,

¹ Capătul de sud al Peloponesului.

² Care ardea și în apă.

ρηνοὶ ἰδόντες λίαν ἐφοβήθησαν, τὰς τῶν Ῥωμαίων στρατηγίας καὶ μηχανὰς θαυμάζοντες. Καὶ τὴν τοιαύτην ἀπώλειαν ἐξαίφνης παθόντες, φοβηθέντες καὶ δειλιάσαντες ἠρέμησαν τοῦ λοιποῦ καιρὸν τινα καὶ φόρους τῷ βασιλεῖ Βασιλείῳ ἔστησαν δοῦναι. Καιροῦ παρελθόντος ἑτῶν ὡσεὶ δέκα τὰ συνήθη αὐτῶν οἱ βάρβαροι πάλιν οὐκ ἔπαυον
5 πρᾶττειν καὶ ληΐζειν τὰς νήσους καὶ τοὺς φόρους τοῖς βασιλεῦσι κατὰ τὰς ὑποσχέσεις ἠθέτησαν καὶ οὐκ ἔπεμπον.

Ἐτῶν δὲ παρελθόντων ἑβδομήκοντα, ἐπὶ τῆς βασιλείας Ῥωμανοῦ τοῦ παιδίου τρισεγγόνου τοῦ βασιλέως Βασιλείου τοῦ Μακεδόνοιο, ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς στόλον
10 τῆ Σαριακῶν, καταστήσας ἑξαρχον καὶ δεσπότην τῆς αὐτῆς δυνάμεωο ὑδραίας τε καὶ χερσαίου τὸν μάγιστρον Νικηφόρον τὸν Φωκᾶν τὸν ὕστερον καὶ βασιλεύσαντα. Καὶ ἐλθὼν ἐν τῇ Κρήτῃ καὶ συμβαλὼν πολλακίς τοῖς Ἀγαρηνοῖς καὶ προσβολῆς γενομένης, πάντοτε ὑπερεῖχεν ὁ στρατὸς τοῦ Φωκᾶ καὶ οὐ δυνάμενοι ἀντιστῆναι οἱ Κρητῆς φόβῳ ληφθέντες ἔφυγον καὶ τῶν φρουρίων ἐντὸς εἰσελθόντες ἐκλείσθησαν. Ὁ δὲ Φω-
15 κᾶς πᾶσαν μηχανὴν πολιορκίας πρὸς τειχομαχίαν ἐπιτήδειον τοῖς ἄστεσιν ἐπαγαγὼν καὶ φοβερὸς φανείς τοῖς ἐναντίοις, ὕψ' ἑαυτὸν πᾶν φρούριον τῆς νήσου ἐποίησατο καὶ τὴν μητρόπολιν | αὐτῶν Χάνδακα ἐξεπόρθησε καὶ ἕτερα πολίχνιά τινα, ἃ μὴ ὑπέκλυτον τῷ αὐτοῦ θελήματι. Καὶ τὸν ἀρχηγὸν Κρήτης Κουρούπη καλούμενον ἐχειρώσατο καὶ τὸν μετ' αὐτὸν ἄλλον πρωτεύοντα Ἀνεμιᾶν. Καὶ ταῦτα πάντα κατορθώσας ὁ Φω-
20 κᾶς διὰ μῆνας ἑπτὰ καὶ τὴν νήσον πᾶσαν Ῥωμαίοις ποιήσας ὡς καὶ πρότερον, κρατουμένην ὑπὸ τῶν Ἀγαρηνῶν οὖσαν ἕτη ρκδ', ἀπεκατεστάθη δὲ πάλιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς ἀρχῆς τῶν Ῥωμαίων διὰ τὰ ἀνδραγαθήματα τοῦ Φωκᾶ ἐν ἔτει 'ζτῆ-φ Ἰνδικτιῶνοιο*** Ὁ δὲ Φωκᾶς στρατηγὸς καὶ κυβερνήτης ἐν τῇ νήσῳ καταλιπὼν, προστάξει βασιλικῇ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ἐπανέστρεψε, τῆς νίκης τοῦο θριαμβοῦο ἀτῷ ποιήσαν-
25 τες, σταθεῖσα δὲ ἡ νήσοο αὐτῇ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Ῥωμαίων ἕωο καὶ μέχρι τῆο βασιλείας Ἀλεξίου τοῦ Ἀγγέλοιο, τοῦ τυφλώσαντοο τὸν ἀδελφὸν καὶ τὴν βασιλείαν λαβόντοο, ὡο ἐν τῇ ἀ ρ χ ῆ τ ῆ ο ἡ μ ε τ ἔ ρ α ο ἰ σ τ ο ρ ἰ α ο ἔ ρ ῥ ἔ θ η. Ἐπειτα μὲν τῶν Ἰταλῶν εἰο πολυμερίαν τὴν μοναρχίαν Ῥωμαίων κληρωσαμένων καὶ τοῦ μὲν κόμητοο Φλανδρίας Βαλδουίνου βασιλέωο ἀναγορευθέντοο Κωνσταντινουπόλεωο, τοῦ δὲ Ἐνρίκου Δανδούλοιο δουκόο Βενετίας, ὡο καὶ αὐτοῦο αὐτοτρόπωο παρῆν, μερίδα οὐ μικρὰν ἔχειν τε ἐξ ὄλοιο πρὸο τὸ ὄλον, ὄοασ χῶραο καὶ τόπουο τὸ τῶν Ἰταλῶν ἐκτίσατο γέ-
30 νοο, τὸ τέταρτον καὶ τοῦ τετάρτοιο ἡμισυ, καὶ δεσπότηο | παρὰ τοῦ βασιλέωο τετίμηται, ὁ δὲ Δάβαλοο πρίγκηψ Πελοποννήσοιο ἐγένετο. Ὁ δὲ Ῥωμανὸο Δελατζιόλοιο, ὁ ἐκ Φλωρεντίας ὀρμῶμενοο, χρήματα δανείσαο τῷ συνδέσμῳ πολλὰ καὶ ἀναλώσαο καὶ αὐτο-
107 b

1 ἐφοβήθησαν B: ἐδειλιάσαν A | ante τὰς add. καὶ p: om. AB | θαυμάζοντες A: ἐθαυμάζον B || 8 τρισεγγόνου AB: δισεγγονοῦ? || 14 φόβῳ p: φόβου AB || 17 ἃ μὴ A et mg. B: ἅμα B del. || 18 Κουρούπη AB: Κουρούτην p || 20 ποιήσας AB: ἐποίησεν p || 22 mg. 860 AB | 'ζτῆ' AB: 'ζυξῆ' corr. p | post Ἰνδικτιῶνοιο lac. ind. AB || 25 σταθῆσα AB: ἐστάθη p | αὐτῇ AB: αὐτῆ p || 26 βασιλείαν B: ἀρχὴν A || 27—28 τῶν Ἰταλῶν AB: οἱ Ἰταλοῖ p || 28 κληρωσαμένων καὶ AB: ἐκληρώσαντο p || 29 Φλανδρίας B: Φιλανδρείας et mg. Κίμβρου A | Βαλδουίνου p: Βαλδουίνου AB || 30 Δανδούλοιο A: Δαντουλοιο B | Βενετίας B: Ἐνετίας A | αὐτοτρόπωο AB: αὐτοπροσώπωο p || 31 ἔχειν τε AB: σχόντοο [τε] p | τὸι p: τὸν AB | ὄοασ b: ὄτι AB: ὄτι p | τὸι p: om. AB || 32 ante ἡμισυ add. τὸ p: om. AB | post τετίμηται add. del. ἡ δὲ δημοκρατία τῶν Λυγουριαν τὴν τῆο Εἰρίππου νήσον καὶ ἑτέρουο τόπουο B, deinde add ἐνέτυχεν B || 34 πολλὰ B: οὐκ ὀλίγα A.

s-au înspăimîntat foarte, plini de uimire față de știința și meșteșugurile de război ale bizantinilor. Și suferind, fără să se aștepte, o înfrîngere ca aceea, de frică și descurajați au stat de acum înainte cîțva timp liniștiți și s-au hotărît să dea împăratului Vasile tribut. După o trecere de timp ca vreo zece ani, barbarii iarăși nu încetau să se țină de obiceiurile lor și să prade insulele; au călcat și promisiunile și nu trimiteau împăraților nici tributul. 5

După o trecere de șaptezeci de ani, sub domnia lui Roman copilul, răstrănepotul¹ împăratului Vasile Macedoneanul, împăratul Roman, întocmind o flotă destul de mare și însemnată și pregătind-o, o trimite contra saracenilor. Comandant cu depline puteri peste acea armată pe apă și pe uscat l-a pus pe magistrul Nichifor Focas, care mai 10 pe urmă a ajuns și împărat. Venind în Creta și deseori încăierîndu-se cu agarenii și făcîndu-se luptă, oastea lui Focas rămînea totdeauna mai tare și dușmanii din Creta apucați de frică au fugit; și intrînd înăuntrul cetăților, au fost blocați. Dar Focas, aducînd aproape de cetăți toată mașinăria de asediu potrivită pentru lupta la ziduri, s-a arătat înfricoșător 15 pentru dușmani și a cucerit orice cetate din insulă; și capitala lor Handax a dărîmat-o; ca și alte cîteva orașe care nu voiau să se plece la voința sa. Și pe conducătorul Cretei, cu numele Curupi, l-a prins, ca și pe cel de-al doilea după el mare dregător, Anema. Și toate acestea izbîndindu-le Focas în curs de șapte luni, a făcut toată insula să fie a bizantini- 20 lor, ca și mai înainte; ținută fiind de agareni 124 de ani, a fost adusă iarăși sub puterea statului bizantin prin faptele de vitejie ale lui Focas, în anul 6368² din indictionul***. Iar Focas, lăsînd în insulă generali și guvernatori, din ordin împărătesc s-a întors la Constantinopol, unde i s-a făcut o primire triumfală pentru biruință; și a rămas această insulă sub puterea bizantinilor pînă la domnia lui Alexie Anghel, care l-a orbit pe fratele 25 său și s-a urcat pe tron, precum s-a spus la începutul istoriei noastre. Apoi italienii și-au împărțit ca o moștenire monarhia bizantinilor, comitele de Flandra, Balduin, fiind proclamat împărat al Constantinopolului³; iar dogele Veneției Enrico Dandolo, cum și dînsul era de asemenea de față, a fost răsplătit să aibă din totul proporțional o parte mare din cîte țări și locuri le-a cîștigat neamul italienilor, 30 un sfert și încă o jumătate dintr-un sfert⁴, și a fost cinstit de împărat cu rangul de despot⁵; iar Daval⁶ a devenit principe al Peloponesului. Iar Roman Delațioli⁷, care, pornind de la Florența, împrumutase alianței și cheltuisese mulți bani și era de față în persoană,

¹ Romanos al II-lea (959—963) a fost de fapt strănepotul lui Vasile I Macedoneanul și nu răstrănepotul, așa că exact ar trebui să scrie διισσέγγονος, și nu τρισέγγονος.

² 6368 ar fi 1 septembrie 859—31 august 860, vădit inexact, căci atunci pe tron era Mihail al III-lea (842—867); de aceea I.B. Papadopoulos corijează în 6460, ceea ce s-ar potrivi. Dar la Pseudo-Phrantzes se întîlnesc multe inexactități cronologice, așa că menținem varianta din manuscris 6368, care cade în indictionul 8, care în manuscris lipsește. Expediția lui Nichifor Focas a început în 960 și s-a terminat în martie 961 cu eliberarea Cretei, care fusese cucerită de arabi în 826, așa că a stat sub stăpînirea arabă 135 de ani, și nu 124. Nichifor Focas, Φωκᾶς, a domnit 963—969.

³ Balduin I de Flandra (1204—1205).

⁴ Adică 3 optimi.

⁵ Adică al doilea după împărat.

⁶ De fapt Wilhelm Champlitte și Gottfried Villehardouin.

⁷ De fapt Otto de la Roche din Burgund.

προσώπως παρών ἦν, τὴν τῆς Ἀθήνας καὶ Θήβας μερίδα ἐνέτευχε. Καὶ οἱ Λιγουρίται, ἦτοι Γενουβίται, ὁμοίως τὴν τῆς Εὐβοίας νῆσον καὶ ἐτέρων τόπων μοίραν ἐνέτευχον. Ὑστερον δὲ καὶ αὐτοὶ τοῖς Ἐνετίοις τὴν Εὐβοίαν ἔδωσαν. Ἐπειδὴ καὶ ὁ Βονιφάτιος μαρκίων Μοντεφερράτου ἀξιολόγῳ μοίρα τὴν συμμαχίαν ἦν ἐνεγκάμενος καὶ κυβερνήτης παντὸς τοῦ χερσαίου στρατοῦ ἐγνωρίζετο, ῥῆξ Θεσσαλονίκης παρὰ τοῦ βασιλέως Βαλδουίνου τετίμηται. Καὶ ἡ νῆσος αὐτῆ τῆς Κρήτης μετὰ τῶν ἄλλων ἐν τῇ ἰδίᾳ μοίρᾳ ἐνέτευχε· μετὰ δὲ τινα καιρὸν ἐπεπωλήκει αὐτὴν τῇ τῶν Ἐνετῶν γερουσίᾳ· καὶ οὕτως ἀχρι τῆς σήμερον ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐστι.

Καὶ ταύτην τὴν ἱστορίαν τῷ λόγῳ ἠνώσαμεν τῷ ἡμετέρῳ 10 βιβλίῳ εὐρίσκεισθαι καὶ ἐπὶ τὴν τοῦ Ἰσθμοῦ οἰκοδομὴν ἐπανελάβωμεν.

XXVI. Τῷ ᾿ς ᾱ κγ-φ ἔτει, Μαρτίου ιγ-η, ὁ βασιλεὺς ἀπέσωσεν ἐν τῷ λιμένι τῶν Κεχρεῶν ὀνομαζομένῳ καὶ τῇ η-η Ἀπριλίου ἤρξατο ἀνακαθαίρειν καὶ ἀνοικοδομεῖν | αὐτὸν δὴ τὸν Ἰσθμόν, οὐπὲρ ἐστὶ τὸ μήκος ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὸ εὖρος ἐκ μιᾶς θαλάττης εἰς τὴν ἐτέραν ὀργυῖαις τρισχίλιαις καὶ ὀκτακόσιαις· τὸ δὲ μᾶκρος ἐκ τῆς χέρσου τῆς Ἑλλάδος, ἦτοι τῆς Ἀττικῆς γῆς, μετὰ τὸ καταβῆναι τὴν τραχεῖαν ὁδὸν τὴν λεγομένην Πλάγιον Κακόν, ἕως τῆς πεδιάδος κάτωθεν φθάσαι, ἐν ᾧ τόπῳ ἦν κτισθέντα τὰ τεῖχη ταῦτα τοῦ Ἰσθμοῦ, στάδια τριάκοντα καὶ***, ἀπὸ δὲ τῶν τειχῶν τοῦ Ἰσθμοῦ ἕως τῆς Κορίνθου τοῦ ὑπὲρ νεφέλας φρουρίου βουνῶν 20 καὶ λόφων καὶ τοῦ Ἰσθμοῦ τέλος ὑπάρχουσι***. Ἔοικε δὲ ἡ Πελοπόννησος πλατάνου φύλλῳ εἰς πάντα· τοῦ δὲ φύλλου τὸ κάθλος ὁ Ἰσθμός ἐστιν.

Ἀνέστησε δὲ πύργους ἐν αὐτῷ ἑκατὸν πενήτηκοντα καὶ τρεῖς. Καὶ ἐν τινι μαρμάρῳ εὗρον γράμματα γεγραμμένα, λέγοντα οὕτως· „Φῶς ἐκ φωτός, Θεὸς ἀληθινὸς ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ φυλάξῃ τὸν αὐτοκράτορα Ἰουστινιανὸν καὶ τὸν πιστὸν δοῦλον αὐτοῦ Βικτωρίνον καὶ πάντας τοὺς ἐν τῇ Ἑλλάδι οἰκοῦντας· τοὺς ἐκ θεοῦ ζῶντας.

Τῷ δὲ ᾿ς ᾱ κδ-φ ἔτει, μηνὶ Μαρτίῳ ἐπανεστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ βασιλεὺς καὶ ἡμετ' αὐτοῦ οὕσα πᾶσα σύγκλητος· ἐν ᾧ μηνὶ μετὰ τὴν ἀφίξιν αὐτοῦ δὴ τοῦ βασιλέως ἀπέθανε καὶ 30 ὁ πατριάρχης κύρ Εὐθύμιος· καὶ τῇ κα-η τοῦ Μαΐου μηνός τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐγεγόνει πατριάρχης | κύρ Ἰωσήφ ὁ Ἐφέσου μητροπολίτης.

Καὶ τῷ ᾿ς ᾱ κε-φ ἔτει ἀπῆλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁ βασιλεὺς κύρ Ἰωάννης ἐν καιρῷ φθινοπώρου· ἐν ᾧ δὴ καιρῷ τὴν Θεσσαλονικὴν διερχόμενος, τὸν πλαστὸν υἶδν τοῦ Μπαγιαζήτου, ἐκείνον τὸν Μουσταφᾶν,

1 παρών ἦν B: παρήν A | ἐνέτευχε AB: ἐνέτευχεν p | post ἐνέτευχε add. mg. ἐνέχυρον A: om. B || 1—2 Λιγουρίται, ἦτοι A: om. B || 2 Εὐβοίας A: Εὐρίππου B | ἐνέτευχον B: ἔτευχον A || 3 Ἐνετίοις B: Ἐνετοῖς A | Εὐβοίαν A: | Εὐρίππον B || 6 Βαλδουίνου p: Βαλδουίνου AB || 9 post ἠνώσαμεν add. ἐν p: om. AB || 10 τὴν add. p: om. AB || 13 Κεχρεῶν AB: Κεχρεῶν p | ὀνομαζομένῳ p: ὀνομαζόμενον AB || 14—15 μᾶλλον p: πάλιν AB || 15 ὀργυῖαις p: ὀργυῖαις AB || 18 κτισθέντα p: κτισθέν AB | post καὶ lac. ind. AB || 20 post ὑπάρχουσι lac. ind. AB | ὑπάρχουσι B: ὑπαρχουσιν A | φύλλῳ p: φύλλου AB || 23 εὗρον p: εὐρών AB || 27 mg. 1316 AB.

a dobândit ca parte Atena și Teba. Și Iugurii, adică genovezii, de asemenea au dobândit insula Eubeea și din celelalte locuri o parte. Dar mai târziu și dinșii au dat venețienilor Eubeea. Deoarece și Bonifaciu, marchiz de Monteferrato, a adus la alianță o parte remarcabilă și era recunoscut cîrmuitor al întregii oștiri de uscat, a fost înălțat de împăratul Balduin la cîntea de rege al Salonicului. Și această insulă Creta dimpreună cu altele au căzut în partea lui; după un timp însă a vîndut-o senatului venețienilor; și așa este pînă astăzi în mîinile lor.

Și această istorisire am adăugat-o să fie în cartea 10 noastră; și să ne întoarcem la zidirea Istmului¹.

Închiderea Istmului. XXVI. În anul 6923², la 13 martie, împăratul a ajuns cu bine în portul numit Chenchre și la 8 aprilie a început să curețe și să reclădească Istmul, a cărui lungime sau mai bine-zis lățime de la o mare la alta este de trei mii opt sute de stînjeni.

Iar de la continentul Eladei, adică de la țara Atica, după ce cobori drumul accidentat, numit Plaiul Rău, pînă ce ajungi la cîmpia de jos, unde fuseseră clădite aceste ziduri ale Istmului, este o depărtare de trei sute și ***³, iar de la zidurile Istmului pînă la cetatea Corintului, pe vîrf de munți și dealuri deasupra norilor, și pînă la capătul Istmului sînt stadii ***. Peloponesul se aseamănă cu o frunză de platan, iar Istmul este coada frunzei.

Și a ridicat pe Istm o sută cincizeci și trei de turnuri. Și pe o marmură s-au găsit litere scrise, zicînd așa: „Lumină din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat să păzească pe singur stăpînitorul Justinian și pe credinciosul lui slujitor Victorin și pe toți locuitorii din Elada care trăiesc din Dumnezeu“.

În anul 6924 luna martie s-a întors la Constantinopol împăratul, și împreună cu dînsul fiind tot senatul. În luna aceasta, după sosirea împăratului, a murit și patriarhul chir Eftimie; și la 21 ale lunii mai din același an a devenit patriarh mitropolitul Efesului chir Iosif.

Și în anul 6925, în vreme de toamnă, împăratul chir Ioan a plecat în Pelopones; cu acest prilej, trecînd prin Salonic, l-a luat pe acel Mustafa, feciorul fals al lui Baiazid, gonit fiind de către,

¹ Vezi XXIV, 1—4.

² 1415; după Phrantzes, IV 2, însă 1414.

διωκόμενον ὄντα παρὰ τοῦ ἀμηρᾶ, τοῦ τάχα ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ἀπῆρε, καὶ ἀποστείλας εἰς Λῆμμον, εἶτα εἰς Λακεδαιμονίαν.

Ἐν δὲ τῷ χειμῶνι τοῦ αὐτοῦ ἔτους λοιμικῆς νόσου γενομένης ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ ἦτοι ἐν τῇ Μαύρῃ Θαλάττῃ καὶ πανοικί ὄντες ἐν τινι ἀστεί τῶν ἐκεῖσε κεφαλατεύοντες ὁ γαμβρὸς μου Γρηγόριος Παλαιολόγος Μαμωνᾶς, ἀνὴρ ἄριστος, υἱὸς μεγάλου δουκὸς Μαμωνᾶ τοῦ κυριεύοντός ποτε τῆς Μονεμβασίας καὶ τῶν περὶ αὐτήν, καὶ σὺν αὐτῷ ἡ ἀδελφή μου ἡ γυνὴ αὐτοῦ οὐσα· καὶ ἐν παιδίον αὐτῶν ἦν ἡλυ, ὃ εἶχον, ἀπέθανε. Καὶ μετὰ τὰς ἑπτὰ ἡμέρας τῆς θανάτης τῆς παιδίου ἀπέθανεν ὁ πατήρ, καὶ πάλιν μετὰ ἑπτὰ ἡμέρας τῆς τούτου τελευτῆς ἐτελεύτησε καὶ ἡ μήτηρ, ἔτι δὲ καὶ ἕξ τῶν ὑποχειρίων αὐτῶν ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν. Καὶ δύο ἐξ αὐτῶν μόνοι ἐναπελείφθησαν καὶ ἐλθόντες εἰς Κωνσταντινούπολιν εἶπον ἐν μιᾷ φωνῇ ταῦτα τοῖς ἀθλοῖς μου γονεῦσι καὶ ἐκ τῆς τοσαύτης θλίψεως καὶ ἀπαρामυθήτου λύτης ἐν ἀσθενίᾳ πεσόντες, καὶ σχεδὸν εἰς κίνδυνον θανάτου ἦλθον. Δι' αὐτὴν τὴν αἰτίαν οὐκ ἤλθεν ὁ γεννήσας με· κἀγὼ εἰς τὴν Πελοπόννησον σὺν τῷ αὐθεντοπούλῳ κῦρ Θωμᾶ, — εἰς τὴν αὐτοῦ τάξιν ἣν εἰς ὑπηρεσίαν ἐπὶ τραπέζης καὶ κελλιώτης αὐτοῦ, — ὡς ὠρίσθημεν παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ πατρὸς αὐτοῦ καὶ ἡτοιμαζόμεθα, καὶ ἀφ' οὗ ὁ μὲν πρῶτος μου ἀδελφὸς ἦν εἰς τὴν Πελοπόννησον μετὰ τοῦ βασιλέως· ὁ δὲ μετ' ἐμὲ ἕτερος, ὡς ἐπήλθεν ὁ θάνατος τῶν ἀδελφῶν¹ αὐτοῦ, ἀφεις πατέρα καὶ μητέρα καὶ ἀδελφοὺς ἀπήλθεν εἰς τὴν μονὴν τὴν λεγομένην τοῦ Χαρσιανίτου, οὗ ἦν καὶ ὁ κατὰ ἀλήθειαν ὄντως διδάσκαλος ὁ κῦρ Ἰωσήφ, κάκεισε ἐγίνε μοναχός.

Ἐν ἐκείνῳ τῷ ἔαρι καὶ θέρει λοιμοῦ γεγονότος ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ἀπέθανε καὶ ἡ δέσποινα κυρὰ Ἄννα ἡ ἀπὸ τῆς Ῥωσσίας λοιμῶδει νόσῳ καὶ ἐτάφη ἐν τῇ τοῦ Λιβὸς μονῇ.

XXVII. Ἐν δὲ τῇ ἀρχῇ τοῦ 'ς ἤ κς-ου ἔτους ἐστάλη εἰς Πελοπόννησον ὁ αὐθεντόπουλος κῦρ Θωμᾶς παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ πατρὸς αὐτοῦ· ἐν ᾧ δὴ χρόνῳ ἐπανεστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πατήρ αὐτοῦ κάμει εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ προσηγάγετο Μαρτίου ἰζ-η, ὑπάρχοντός μου ἐτῶν ἰς'ς'', ἐκεῖνου δὲ τοῦ ἀειμνήστου καὶ μακαρίτου ἐτῶν ἐξήκοντα ὀκτὼ ἦμις.

Καὶ τῷ 'ς ἤ κς-ω ἔτει μηνὶ Νοεμβρίῳ ἦλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἡ δέσποινα κυρὰ Σοφία ἡ τοῦ Μοντεφερράτου μαρκιῶνος

1 καὶ AB: *del.* p || 2 ἀποστείλας AB: ἀπέστειλεν Char. | Λακεδαιμονίαν A *supra lin.* B: Μιζηθρᾶν *del.* B: Μιζηθρᾶν p || 5 κεφαλατεύοντες B: κεφαλεύοντες A || 6 *post* υἱὸς *add.* τοῦ p: *om.* AB || 11—12 ἀνδρῶν—αὐτῶν B: *om.* A || 15 αὐτὴν τὴν B: ἦν A || 15—16 ἦλθεν B: ἐλήλυθεν A || 16 κἀγὼ AB: *om.* p || 17 εἰς AB: κατὰ p | αὐτοῦ AB: αὐτοῦ p | ἦν B: ἦμην A | τραπέζης AB: τραπέζιου p || 17—18 κελλιώτης AB: κελλιώτου p || 18 καὶ A: τοῦ B p | αὐτοῦ AB: τον ρηθέντου αὐθεντοπούλου p || 19 ἀφ' οὗ] ἀφ' οὗ ἐπει AB: ἐπει p || 22 Χαρσιανίτου A: Χαρσιανίτη B || 25 Ῥωσσίας AB || 29 *post* ἐπανεστρεψεν *add.* <ὁ βασιλεὺς κῦρ Ἰωάννης> p | *corrigens Pseudosphrantzæ errorem: om.* AB | καὶ ὁ] ὁ δὲ A p: καὶ ὁ δὲ B || 34 κυρὰ B: ἡ κυρὰ A.

¹ *Reapse* τῆς ἀδελφῆς.

chipurile, fratele său, sultanul, și l-a trimis la Lemnos, apoi în Lacedemonia.

În iarna aceluiași an a izbucnit molimă de ciumă la Pontul Euxin, adică la Marea Neagră; și erau cu toată casa, guvernînd în unul din orașele de acolo, cumnatul meu Grigore Paleologul Mamonas, bărbat strălucit, feciorul marelui duce Mamonas, care a domnit odinioară peste Monemvasia și locurile dimprejurul ei, și cu dînsul soru-mea, care era femeia lui; și o fetiță a lor, pe care o aveau, a murit. Și după șapte zile de la moartea copilului a murit tatăl, iar după șapte zile de la săvîrșirea din viață a acestuia s-a săvîrșit și mama, dar încă și șase dintre oamenii de sub mîna lor, bărbați și femei. Și numai doi dintr-înșii au mai rămas și, venind la Constantinopol, într-un glas le-au spus această nenorocităților mei părinți și din cauza unei nenorociri atît de mari, nemîngîiați de durere, au căzut bolnavi, de erau cît pe ce să moară. Din cauza aceasta, părintele meu cu mine n-am mers împreună cu prințul chir Toma în Pelopones — eu eram în suita lui, slujindu-i ca stolnic și fiindu-i camerier —, cum am fost rînduiți de către tatăl lui împăratul, și ne pregăteam, de vreme ce și primul meu frate era în Pelopones împreună cu împăratul. Iar celălalt frate de după mine, cînd a dat moartea peste frații săi¹, a lăsat și tată și mamă și frați și s-a dus în mănăstirea numită a lui Harsianit, unde era și cel cu adevărat dascăl chir Iosif, și acolo s-a făcut monah.

Primăvara aceea și vara, ciuma ivindu-se în Constantinopol, a murit de boala ciumei și împărăteasa doamna Ana, cea din Rusia, și a fost înmormîntată în mănăstirea lui Lips².

XXVII. Iar la începutul anului 6926³, prințul chir Toma a fost trimis în Pelopones de către tatăl său împăratul; anul acesta s-a întors⁴ la Constantinopol și tatăl său împăratul și la 17 martie m-a luat în serviciul său personal, eu avînd 16 ani și jumătate, iar el în veci neuitatului întru fericire adormitul șazeci și opt și jumătate.

Și în anul 6927⁵, în luna noiembrie, a sosit în Constantinopol și împărăteasa doamna Sofia, fata marchizului de Monteferrato, și la

28 după Constantinopol ad. împăratul chir Ioan p. (corijînd astfel una din multele neatenții ale lui Macarie || 28 și AB: om. p.

¹ De fapt „sora sa“.

² Azi gîmnia Fenari în Istanbul.

³ 1 septembrie 1417 — 31 august 1418.

⁴ Împăratul Ioan al VIII-lea Paleologul, Macarie făcînd confuzie cu tatăl său Manuil al II-lea Paleologul.

⁵ 1 septembrie 1418 — 31 august 1419.

θυγάτηρ καὶ τῇ ἰθ-η τοῦ Ἰαννουαρίου ἠὺλογήθη αὐτὴν καὶ ἐστέφθη ὁ βασιλεὺς κύρ Ἰωάννης ἐν τῇ ἀγίᾳ Σοφίᾳ καὶ μεγάλην ἑορτὴν ἐγένετο ἐν τῇδε τῇ στέψει καὶ ὄντως ἑορτῶν ἑορτὴν καὶ πανηγυριν πανηγύρεων ἐποίησαν.

- 5 XXVIII. Καὶ τῷ κη-φ ἔτει ἦλθεν ὁ ἀμηρᾶς ὁ καὶ Κυρίτζης καὶ Μεε-
μέτης, ἵνα διὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως διέλθῃ εἰς τὴν Ἄνατολὴν.
Καὶ ἐπρομαθητεύθη παρὰ τῶν κατασκόπων, ὅτι ὑπήγαινε, ἵνα τὰ τῆς
Ἄνατολῆς διορθῶσιν, καὶ ἐν τῷ ἐπανελθεῖν αὐτὸν κατὰ νοῦν ἐλογίζετο
10 ἐλθεῖν κατὰ τῆς Πόλεως, ὡς ἐμελέτα. Πάντες οὖν οἱ τῆς βουλῆς τοῦ βα-
σιλεως, οἱ ἐμπιστευθέντες τὸ μυστήριον ἄρχοντες καὶ ἐκ τῶν ἱερωμένων
παροτρύνοντες ἐβούλεον τῷ βασιλεῖ, ἵνα πιᾶσιν αὐτόν. Ἐκεῖνος δὲ οὐκέτι
κατεπίσθη λέγων· „Οὐκ ἀθετῶ τοὺς ὄρκους, οὓς πρὸς ἐκεῖνον ἐποίησα-
μην, εἰ καὶ ἐβεβαιούμην, ὅτι, ἐὰν ἔλθῃ καθ' ἡμῶν, μέλλει νικῆσαι καὶ αἰχμα-
λωτεῦσαι ἡμᾶς. Εἰ πάλιν ἐκεῖνος ἀθετήσῃ τοὺς ὄρκους αὐτοῦ, πρὸς Θεὸν
15 τὸν περισσοτέρως ἐκείνου δυνάμενον τὰ πάντα ἀνατίθῃμι.“ Δι' ἦν δὲ τὴν
αἰτίαν οὐδὲ τινα τῶν υἰῶν αὐτοῦ ἔστειλεν εἰς συνάντησιν τῷ ἀσεβεῖ, εἰ
μὴ τοὺς ἀρίστους ἄνδρας, Δημήτριον τὸν Λεοντάρην, Ἰσαάκιον τὸν Ἀ-
σάνην καὶ Μανουὴλ τὸν πρωτοστράτορα τὸν Καντακουζηνὸν μετὰ πολ-
λῶν ἀρχόντων καὶ στρατιωτῶν καὶ δωρεῶν βασιλικῶν. Καὶ συναντήσαν-
20 τες αὐτῷ |περὶ τὰ Κουτούλου, καὶ ἦλθον μετ' ἐκείνου ἕως τοῦ Διπλοῦ 112 b
Κίονος· Καὶ δι' ὅλης τῆς ὁδοῦ ὠμίλει ὁ ἀμηρᾶς μετὰ τοῦ Λεοντάρη.
Ἐκεῖσε εἰς τὸν Διπλοῦν Κίονα εὐρέθη καὶ ὁ βασιλεὺς σὺν τοῖς υἰοῖς αὐ-
τοῦ ἐν τινὶ τριήρει, ἔχοντας καὶ ἑτέραν ἠτοιμασμένην βασιλικῶς, ὅπως
δι' αὐτῆς διέλθῃ ὁ ἀμηρᾶς. Ἐμβὰς οὖν ὁ ἀμηρᾶς ἐν τῇδε τῇ τριήρει, πρὸς
25 ἀλλήλους ἐν τῇ θαλάσῃ χαιρετισθέντες ἠσπάσθησαν, ἕκαστος ἐν
τῇ ἰδίᾳ τριήρει ὢν. Καὶ ὁμιλοῦντες ἦλθον ἄχρι τῆς Ἀσίας, ἥτοι τῆς Ἀ-
νατολῆς πέραν, ὅπου τὰ νῦν Σκούταρις ὀνομάζεται, πρότερον δὲ Χρυσό-
πολις. Ἐκεῖνος μὲν ἐξελθὼν τῆς τριήρεως εἰσῆλθεν εἰς τὰς σκηνὰς ἥτοι
παρεμβολὰς τὰς αὐτῷ προετοιμασθείας· ὁ δὲ βασιλεὺς καὶ οἱ υἰοὶ αὐτοῦ
30 ἔνδον τριήρεων ἦσθιον καὶ ἔπινον καὶ ἀποστολὰς τροφίμων εἰς πρὸς τὸν
ἕτερον ἀπέστελλον. Περὶ οὖν τὸν ἑσπερινὸν ὁ ἀμηρᾶς ἔφιππος ἀπῆλθε
καὶ οἱ σὺν αὐτῷ διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς περὶ τὴν Νικομήδειαν φερούσης, ὁ δὲ
βασιλεὺς καὶ οἱ υἰοὶ αὐτοῦ ἀπῆλθον οἴκαδε.

- XXIX. Τῷ δὲ ἕαρι τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπαναστρέψαντος τοῦ ἀμηρᾶ εἰς
35 τὴν Δύσιν διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς Καλλιουπόλεως, ἀπῆλθεν εἰς τὴν Ἀνδριανού-
πολιν· ὁ δὲ βασιλεὺς ἐτοιμάσας τὸν Λεοντάρην Δημήτριον, καὶ πρὸς ἐκεῖ-
νον ἀπέστειλεν, ἵνα περὶ τῶν προμελετωμένων μάθῃ καὶ αὐτῷ προμηνύ-
σῃ· ὃν καὶ ἐλέγξῃ |περὶ τῆς καλῆς ἀγάπης καὶ τιμῆς, ἦν πρὸς ἐκεῖνον 113 b
ἐπεδείξατο καὶ περὶ τοῦ περάματος καὶ διὰ τοῦ τοιοῦτου πρέσβεως, καὶ
40 πρόσωπον λέγω καὶ τὰ δῶρα, ἃ προσεκόμισεν αὐτῷ. Ἰδὼν αὐτὸν ὁ ἀμη-
ρᾶς μετὰ τιμῆς καὶ ἀγάπης πολλῆς ἐδέξατο τὸν τοιοῦτον· καὶ τέλος εἶπεν

13 εἰ καὶ p: εἰ κἂν A: εἰ καὶ ἂν B | ἐὰν p: om. AB || 13—14 νικῆσαι καὶ αἰχμαλω-
τεῦσαι AB: ἵνα νικήσῃ καὶ αἰχμαλωτίσῃ p || 15 δὲ τὴν AB: del. p || 21 Λεοντάρη B:
Λεοντάρη A || 32 Νικομηδίαν AB || 35—36 Ἀνδριανούπολιν AB: Ἀδριανούπολιν p || 39
πρέσβεως p: πρέσβους AB || 40 πρόσωπον AB: προσώπου p.

19 ianuarie, împăratul chir Ioan s-a cununat cu dînsa și i s-a pus pe cap în biserica Sfînta Sofia diadema de împărat și mare serbare a fost și au făcut cu adevărat serbare a serbărilor și petrecere a petrecerilor.

XXVIII. În anul 28¹ a venit sultanul Meemet Domnișorul, pentru 5
ca să treacă prin Constantinopol în Anatolia. Și a fost încunoștințat de
mai înainte de către iscoade că mergea ca să restabilească starea de lucruri
din Anatolia și că la întoarcere se purta cu gîndul să vină asupra Constan-
tinopolei, după cum îi era preocuparea. Și atunci sfetnicii împăratului,
încredințați de această taină, marii dregători și din clerici, îndemnîndu-l, 10
dădeau împăratului sfatul ca să-l ia prizonier. Împăratul însă nu s-a lăsat
și spunea: „Nu-mi calc jurămîntul ce i l-am făcut, chiar dacă aş primi
asigurări că venind asupra noastră are să ne învingă și să ne robească.
Iar dacă el la rîndu-i o să și-l calce, toate le las în seama lui Dumnezeu, 15
care are mai mare putere ca el“. Din cauza aceasta nici n-a trimis întru
întîmpinarea păgînului pe vreunul din feciorii lui, decît numai pe strălu-
ciții bărbați Dimitrie Leondari, Isaac Asan și Manuil Cantacuzino proto-
stratorul, împreună cu mulți mari dregători și oșteni și daruri împărătești.
Și, întîlnindu-se cu el pe la Cutulon, au venit împreună cu el pînă la 20
Coloana Îngemănată și pe tot drumul sultanul stătea de vorbă cu Leondari.
Acolo la Coloana Îngemănată s-a aflat și împăratul cu feciorii lui într-o
triemă, avînd și alta gătită împărătește, ca sultanul să treacă cu aceasta.
Urcîndu-se deci sultanul în această triemă, s-au salutat pe mare, dîn-
du-și binețe unul altuia, fiecare din triema sa. Și stînd de vorbă au mers 25
pînă în Asia, adică dincolo în Anatolia, unde acum se cheamă Scutari,
mai înainte însă Chrysopolis. Acela, coborînd din triemă, a intrat în
corturile, adică tabăra, care i-a fost pregătită de mai înainte; iar împă-
ratul și feciorii lui înăuntrul triemelor stăteau la masă, mîncînd și bînd, 30
și-și trimiteau unul altuia oameni cu de-ale mîncării. Spre seară sultanul
și cei cu dînsul au plecat călare pe drumul ce duce spre Nicomedia, iar
împăratul și feciorii lui au plecat acasă.

XXIX. Primăvara din același an, întorcîndu-se sultanul în Apus
pe drumul de la Caliupoli, a mers la Adrianopol; iar împăratul, gătindu-l 35
pe Leondari Dimitrie, l-a trimis la el ca să afle ce intenții are și să-l înștiin-
teze din timp; apoi să-i pună aceluia înainte și dovezi de bună prietenie
și cinste, pe care i-a arătat-o și cu prilejul trecerii și cu trimiterea unui sol
ca acesta, mă gîndesc și la persoana și la darurile ce i le-a adus. Sultanul, 40
văzîndu-l, l-a primit pe un om ca acesta cu multă cinste și prietenie; iar

¹ 6928 (1 septembrie 1419-31 august 1420); dar mai înainte s-a spus că a murit în toamna anului 1415, de fapt însă a domnit pînă în 1421. Sultanul trebuie să fi venit în vara anului 1420, căci la începutul cap. XXIX se spune că primăvara nu în 1420, ci în 1421 s-a întors în Apus.

αὐτῷ δ' ἀμηρᾶς, ὅτι ἀσθενῶν εἶχε τινὰς ἡμέρας καὶ μετὰ τὸ ὑγιαίνειν αὐτὸν ὁμοῦ συναυλίσονται καὶ συνομιλήσουσιν. Ἐκεῖνος δὲ μετὰ τρεῖς ἡμέρας τὸ ζῆν ἐξεμέτρησε καὶ οἱ τοῦ παλατίου αὐτοῦ βουλευφόροι οὐκ ἀπεκάλυψαν τὸ συμβάν τῷ Λεοντάρει, ἀλλ' ἐν τῇ σκενῇ αὐτοῦ ὦν καὶ
 5 τὰχα θαυμάζων, πῶς οὐκ ἐπροσκαλεῖτο αὐτὸν ὁ ἀμηρᾶς, ὅπως καὶ τὰς δουλείας αὐτοῦ ἀκούσῃ. Κατ' αὐτὴν γὰρ ὥραν τούτου τὸν θάνατον μαθὼν, πολλοὺς γραμματοκομιστὰς ὁ Λεοντάρης ἀπέστειλε πρὸς τὸν βασιλέα· καὶ οὐκ ἐδυνήθησαν ἀπελθεῖν διὰ τὸ εἶναι κλεισμένας τὰς λάθρα φερούσας ὁδοὺς εἰς τὴν Πόλιν. Καὶ οὕτως ἡμέραι πλείσται παρήλθον, ἀφ'
 10 οὗ δὴ τὸ κατὰ τῆς Πόλεως ἀπεκαλύφθη μυστήριον· καὶ θροῦς μέγας ἐγένετο καὶ βουλή καὶ μελέτη· καὶ πολλοὺς ἐλέγχους ὁ βασιλεὺς ἔλαβε παρὰ τῶν βουλευόντων, ἵνα πάσῃ αὐτὸν, εὐρισκόμενος γὰρ τότε ὁ βασιλεὺς δι' αἰτίαν λοιμοῦ ἐν τῇ μονῇ τῆς Περιβλέπτου. Μόλις οὖν δι' ἄλλης ὁδοῦ τῆς πρὸς τὴν Μεσέμβριαν ἀπαγούσης ποτὲ ἐστείλεν ὁ Λεοντάρης δρομέα·
 15 καὶ ἐκείθεν διὰ θαλάσσης ἐλθὼν ἐκομίσαστο γραφὴν περὶ τοῦ θανάτου τοῦ ἀμηρᾶ· καὶ ἐγένετο ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ τὸ „Ἐσπέρας αὐλισθήσεται 114 l κλαυθμὸς καὶ εἰς τὸ πρῶτ' ἀγαλλίασις“. Καὶ ἰδοὺ ἔπεσον εἰς ἑτέραν βουλήν καὶ μελέτην· πότερον, ἔχειν μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀμουράτη ἀγάπην καὶ παραχωρήσασιν εἶναι αὐτὸν αὐθέντην, ὡς καὶ τὰ ὀρκωμοτικὰ αὐτοῦ διε-
 20 λάμβανον, ἢ ἵνα φέρωσιν τὸν Μουσταφᾶν ἀπὸ Λακεδαιμονίαν καὶ καταστήσωσιν αὐτὸν αὐθέντην εἰς τὴν Δύσιν καὶ ὁ Ἀμουράτη ἔσται ἐν τῇ Ἀσίᾳ αὐθέντης. Τοῦ δὲ βασιλεὺς καὶ πατὴρ τὸ πρῶτον βουλευομένου καὶ κρίνοντος δικαίως ἐκ πολλῶν αἰτιῶν, ἵνα ὁ Ἀμουράτης αὐθέντης γένηται, τοῦ δὲ υἱοῦ αὐτοῦ καὶ τοῦ Καντακουζηνοῦ Δημητρίου, ἵνα ποιή-
 25 σωσι τὸν Μουσταφᾶν, λέγοντες ὅτι ἔδιδεν αὐτοῖς καὶ τὴν Καλλιούπολιν· μόλις δὲ ποτε οἴονει ὡς κατὰ παραχώρησιν ὁ βασιλεὺς δέδωκεν ἐξούσιαν τῷ υἱῷ αὐτοῦ λέγων „Ἐγὼ γὰρ εἰμι, υἱέ μου, γέρον καὶ ἀσθενῆς καὶ ἐγγὺς τοῦ θανάτου· τὴν οὖν βασιλείαν καὶ τὰ αὐτῆς δέδωκά σοι καὶ πρᾶ-
 30 ζον, ὡς βούλει.“ Ἐν δὲ τῷ Σεπτεμβρίῳ μηνὶ τοῦ 'ς γ' κθ-ου ἔτους μετὰ πλείστων τριήρων ἀπῆλθεν εἰς τὴν Καλλιούπολιν ὁ βασιλεὺς κύρ Ἰωάννης ἄγων σὺν αὐτῷ καὶ τὸν ἀμηρᾶν κύρ Μουσταφᾶν ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου καὶ αὐθέντην ἐξέβαλεν εἰς τὴν Δύσιν· καὶ ἡ Καλλιούπολις προσεκύνησεν αὐτόν. Καὶ μετὰ τινὰς ἡμέρας ζητηθεῖσα παρὰ τοῦ βασιλέως τάχα κατὰ τὰς ὑπο-
 35 σχέσεις, ἐν ᾗ ἀπεκρίναντο πάντε οἱ Τοῦρκοι, λέγοντες ὅτι ἐγγὺς τῆς 115 b πίστεως ἡμῶν ἡ Καλλιούπολις ἐστὶ καὶ μεγάλη τις εὐλάβεια, ἐπεὶ ὁ πρῶτος τόπος, ὃν ἐλάβομεν ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἐστὶ τοῦτο τὸ φρούριον, ἔνθα καὶ τὰς τῆς ἡμῶν πίστεως προσκυνήσεις καὶ τὰ λοιπὰ πρῶτον ἐποιήσαμεν

2 συνομιλήσουσιν AB: συνομιλήσουσι p || 8 τὰς λάθρα AB: λάθρα τὰς p || 12 post εὐρισκόμενος add. ἦν p: om. AB || 14 Μεσέμβριαν AB: Μεσημβρίαν p || 15 καὶ AB: ὁ p | γραφὴν AB: τὴν γραφὴν p || 20 ἢ ἵνα b: ἵνα AB: ἢ νὰ p | Λακεδαιμονίαν A: τοῦ Μηζυθρᾶ B: τὸν Μυζηθρᾶ p || 22 δὲ AB: μὲν p || 26 δὲ ποτε AB: del. p: [δέ] ποτε Char. || 35 ἐν ᾗ AB: del. p || 35 ἐγγὺς—36 ἐστὶ B p: παρὰ τῆ πίστει ἡμῶν ἐν Καλλιουπόλει ἐστὶ A || 36 post εὐλάβεια add. <πρὸς αὐτὴν> p: om. AB.

la urmă sultanul i-a spus că de câteva zile se simțea rău și că, după ce se va face bine, se vor vedea și vor sta de vorbă. Dar acela după trei zile s-a săvârșit din viață și sfetnicii curții lui nu i-au descoperit lui Leondari ce s-a întâmplat, ci stînd în cortul lui, se mira, chipurile, cum de nu-l 5 chema sultanul ca să audă și treburile pentru care a fost trimis. Căci aflînd în aceeași oră de moartea acestuia, Leondari a trimis la împăratul mulți curieri; dar n-au putut pleca, deoarece căile care duceau pe a s c u n s la Constantinopol fuseseră închise. Și așa au trecut zile foarte multe de cînd planul cel de taină contra Constantinopolului a fost dat 10 pe față; și s-a făcut mare neliniște și sfat și grijă; și împăratul a auzit multe imputări de la acei care îi dădeau sfatul să-l ia prizonier, căci atunci, din cauza molimei de ciură, împăratul se găsea în mănăstirea Perivleptos. În sfîrșit abia, Leondari, pe alt drum care duce la Mesemvria, a trimis un curier repede; și de acolo, plecînd pe mare, a adus scrisoare 15 despre moartea sultanului; și în ziua aceea s-a împlinit cuvîntul: „Seara se va sălășlui plîns și dimineața veselie“. Și iată că au căzut la alt sfat și preocupare, dacă să țină prietenie cu Amurat, feciorul aceluia și să-l lase pe el ca să fie domnitor, cum glăsuiau și tratatele lui, întărite cu jurămînt sau să-l aducă din Lacedemonia pe Mustafa și să-l pună pe el 20 domnitor în părțile din Apus, iar Amurat să fie domnitor în Asia. Dar tatăl, împăratul, sfătua să se ia prima hătărîre și socotea că așa e cu dreptate din multe motive, ca Amurat să devină domnitor, feciorul lui însă și Cantacuzino Dimitrie, stăruiau ca să-l facă pe Mustafa, spunînd 25 că le dădea și Caliuoli; în sfîrșit abia, împăratul s-a lăsat oarecum înduplecat și a dat feciorului său deplină putere, zicînd: „Eu, fiul meu, sînt bătrîn și bolnav și aproape de moarte; domnia și grijile ei, ți le-am dat ție în seamă, și fă cum vrei!“

Iar în luna septembrie a anului 6 9 2 9, împăratul chir Ioan a plecat 30 cu foarte multe trireme la Caliuopole, ducînd cu sine și pe sultanul chir Mustafa din Pelopones, și l-a scos domnitor în părțile de apus; și Caliuoli i s-a închinat. Și după câteva zile împăratul cerînd cetatea, chipurile potrivit cu făgăduielile, atunci toți turcii au răspuns, zicînd: „Caliuopole 35 este aproape legea noastră și mare ne e teama de Dumnezeu, deoarece cel dintîi loc pe care l-am ocupat în Europa este această cetate, unde

7—8 duceau pe ascuns AB: închise pe ascuns p.

εἰς τὰ τῆς Εὐρώπης μέρη, καὶ οὐκ ἔξεστιν ἡμῖν κατὰ τὸν ἡμέτερον κορὰν
 δοῦναι αὐτήν, ἀλλὰ δώσωμεν ὑμῖν ἑτέρους τόπους καὶ χώρας ἀντ' αὐτῆς.
 Ἔτι καὶ ὁ Ἀμουράτης ἐκ τῆς Ἀνατολῆς διὰ πρέσβειων πολλὰ ἔτασσε τοῖς
 Ῥωμαίοις, δεόμενος, ἵνα μὴ γενέσθαι τὸν Μουσταφᾶν ἀθρόην βοηθή-
 5 σωσιν· οἱ δὲ ἡμέτεροι τὰ ἐναντία φρονούντες οὐδὲν ἀπεκρίναντο. Περὶ
 δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ χειμῶνος τοῦ αὐτοῦ ἔτους, διερχομένου τοῦ μπεγλέρ
 μπέη Μπαγιαζήτου διὰ τοῦ ἐπάνου Στενοῦ εἰς τὴν Δύσιν, — ἀνὴρ χρήσι-
 μος καὶ πρακτικὸς ἐν πολέμοις καὶ βιζίρης ὢν τοῦ πατρὸς τοῦ Ἀμου-
 10 ράτη, ὃς τὴν Ἄγκυραν ἐκέκτητο εἰς κεφαλάτικον, — βουλόμενος, εἰ δυ-
 νατὸν ἦν, κρατῆσαι εἰς τὴν τοῦ Ἀμουράτη ἐξουσίαν τὴν Δύσιν δηλονότι,
 καὶ τοῦ Μουσταφᾶ πάλιν ἐξελεθόντος ἐκ τῆς Καλλιουπόλεως, διήρχετο
 κατ' αὐτοῦ εἰς τὰ περὶ τὴν Ἀδριανούπολιν· καὶ συναντηθέντες πόλεμος
 γέγονεν. Ὁ Μπαγιαζήτης ὑπὸ τοῦ Μουσταφᾶ νικηθεὶς καὶ πιασθεὶς ἀπε-
 κτάνθη καὶ τὴν εἰς τὴν Δύσιν πᾶσαν ἀρχὴν τῶν ἀσεβῶν ἐκυρίευσε. Καὶ 116 b
 15 πάλιν ἐπιστρέψας ὁ Μουσταφᾶς εἰς τὴν Καλλιουπόλιν τῷ αὐ-
 τῷ ἔτει καὶ περάσας εἰς τὴν Ἀνατολὴν κατὰ τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ Ἀμου-
 ράτη εἰς Προῦσαν εὐρισκομένου, ἠττηθεὶς ἐπανέστρεψεν εἰς τὴν Δύσιν.
 Καὶ τῷ θέρει τοῦ αὐτοῦ ἔτους διήλθε καὶ αὐτὸς δὴ ὁ Ἀμουράτης μετὰ
 λιγουρικῶν, ἤτοι γενουβικῶν νηῶν καὶ διώξας τὸν θεῖον αὐτοῦ
 20 καὶ καταλήψας ἀπέκτεινε.

Ψευσθέντες δὲ ταῖς ἐλπίσιν, ἃς ἐλπίζον εἶχειν, διὰ τὸν θά-
 νατον τοῦ Μουσταφᾶ οἱ βασιλεῖς, οἵ εἰς ταραχὴν λογισμῶν καὶ
 φόβον ἐνέπεσον διὰ τὴν ἐχθρὰν, ἣν ἐδειξαν κατὰ τοῦ Ἀμουρά-
 25 τη, ζητούντες τρόπον καὶ αἰτίαν ἵνα, εἰ δυνατὸν ἦν, εἰρήνην καὶ
 ἀγάπην ἀναμέσον τῶν Τουρκῶν καὶ τῶν Ῥωμαίων γενήσεται.

Καὶ στείλαντες πρὸς τὸν ἀμηρᾶν πρέσβεις τὸν Δημήτριον τὸν Καν-
 τακουζηνόν, Ματθαῖον τὸν Λάσκαριν καὶ τὸν γραμματικὸν Ἄγγελον τὸν
 Φιλομάτην, ὁ δὲ ἀμηρᾶς μαινόμενος ἦν τῷ θυμῷ κατὰ
 30 τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς, δι' αἰτίας ἃς εἶπομεν, καὶ εὐθύς,
 ὡς εἶδεν αὐτούς, πρστάξας ἐν εἰρκτῇ ἐξοφωμένῃ δε-
 σμίους ἔθετο, καὶ ἀσφαλῶς τηρεῖσθαι κελεύσας.

XXX. Περὶ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ θέρους τῆ ὀγδόῃ τοῦ Ἰουνίου τῷ ἔσθλ-φ
 ἔτει, ἀποστείλας ὁ Ἀμουράτης διὰ τοῦ Μιχάλμπεη, καὶ ἀπέκλεισε
 35 τὴν Κωνσταντινούπολιν, πολιορκῶν αὐτήν. Καὶ τῆ ιε-η τοῦ αὐτοῦ ἔφθα-
 σε καὶ αὐτὸς ὁ ἀμηρᾶς μετὰ | πλήθους στρατοῦ, ἔχων σὺν αὐτῷ καὶ τοὺς 117 b
 ἀποσταλέντας πρὸς αὐτὸν πρέσβεις δεσμίους. Καὶ τῆ κβ-α τοῦ Αὐγού-

1 τὸν AB: τὸ p | κορᾶν AB || 4—5 γενέσθαι — βοηθήσωσιν b: βοηθήσωσι
 γενήσεται B p || 6—7 μπεγλέρ μπέη p: μπερλέμπεη AB || 8 βιζίρης AB: βεζίρης p ||
 10 Ἀμουράτου A | δηλονότι AB: del. p || 12 Ἀδριανούπολιν AB || 13 post γέγονεν
 add. ἀλλήλως B: om. A || 18 διήλθε B: ἤλθε A || 19 γενουβικῶν A: γενοῦιτων B ||
 22 οἱ AB: del. p || 23—24 Ἀμουράτη B: Ἀμουράτου A || 25 ἀναμέσον p: ἀναμέσου AB ||
 26 στείλαντες AB: ἀπέστειλαν p || 32 mg. 1422 A || 35 τοὺς—36 αὐτὸν B: τοὺς πρὸς
 αὐτὸν ἀποσταλέντας A.

pentru întâia oară în părțile Europei ne-am închinat în legea noastră și am făcut și celelalte slujbe ale credinței noastre; și după coranul nostru, nu se poate să dăm cetatea, ci în locul ei vă vom da alte locuri și țară". Între timp și Amurat din Anatolia prin soli făcea bizantinilor multe propuneri, rugându-se să nu dea ajutor lui Mustafa să se facă domnitor; 5 dar ai noștri avînd alte gînduri, nu i-au dat nici un răspuns. Pe la începutul iernii din același an, beilerbeiu Baiazid a trecut în Apus prin partea de sus a Bosforului — un bărbat destoinic și cu experiență în ale războaielor și care a fost vizir al tatălui lui Amurat și a obținut Ancara spre 10 guvernare; dorința îi era, dacă ar fi cu putință, să țină Apusul în stăpînirea lui Amurat. Și Mustafa, pornind din Caliupoli, a trecut contra lui prin apropiere de Adrianopol; și, întîlnindu-se, au dat război. Baiazid, învins de Mustafa, prins fiind, a fost ucis; și Mustafa a rămas stăpîn peste toată domnia din Apus a păgînilor. Și Mustafa întorcîndu-se *în același* 15 *an la Caliupoli* și trecînd în Anatolia contra nepotului său de frate Amurat care se afla la Brusa, învins fiind, s-a întors. Și în același an vara a venit și însuși Amurat cu nave *ligurice, adică* genoveze și, izgonindu-l pe unchiul său și prinzîndu-l, l-a ucis. 20

Împărații¹, din cauza morții lui Mustafa, amăgiți în speranțele pe care sperau să le aibă împlinite, au căzut în mare tulburare de gînduri și frica i-a apucat din cauza dușmăniei ce au arătat-o față de Amurat, și căutau chip și cale să facă, dacă ar fi cu putință, pace și prietenie 25 între turci și bizantini.

Și au trimis la sultan soli pe Dimitrie Cantacuzino, Matei Lascaris și pe grămăticul Anghel Filomatis.

Iar sultanul, furios de mînie pentru cauzele ce le-am spus, îndată cum i-a văzut, a poruncit și i-a aruncat legați într-o închisoare întunecoasă și a ordonat să 30 fie păziți bine.

XXX. Pe la începutul verii, la opt iunie 6930, Amurat, trimițînd pe Michal-bei, a blocat Constantinopolul, împresurîndu-l. Și la 15 ale aceleiași luni a sosit însuși sultanul cu mulțime de armată, avînd cu 35 sine legați și pe solii trimiși la el. Și la 22 august a dat un atac general

¹ Manuil al II-lea Paleologul și fiul său Ioan al VIII-lea Paleologul, care și dînsul fusese încoronat împărat.

στου μηνός ἐπολέμησεν αὐτὴν δὴ τὴν πόλιν πολέμῳ καθολικῷ· καὶ τῇ ἔκτῃ τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός τοῦ ,ς ᾗ λα-ου ἔτους ἀπῆλθεν ἀπρακτος ἀπὸ τῆς Πόλεως θεοῦ βοηθεῖα.

Καὶ τῇ λ-ῆ τοῦ αὐτοῦ μηνός ἦλθεν ὁ Μουσταφόπουλος, ὁ τοῦ αὐ-
 5 τοῦ Ἀμουράτη ἀδελφός, καὶ διελθὼν τὴν πόλιν ἔπεσεν ἔξω εἰς τὸν αὐ-
 θεντικὸν περίβολον· καὶ ἐπὶ τὴν αὔριον τῇ α-ῆ τοῦ Ὀκτωβρίου ἦλθε
 προσκυνῆσαι τὸν βασιλέα καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ. Καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ
 μετὰ τὸ ἄριστον ἐπῆλθε τῷ βασιλεῖ τὸ τῆς ἡμιπληξίας νόσημα· ὃν ἰδόν-
 10 τες οἱ ἀπὸ τῆς Ἀσίας Τούρκοι ἔλεγον θαυμάζοντες, ὅτι ὅμοιοι τῷ· τῆς
 αὐτῶν πίστεως Μαχουμέτη ἐστὶ τῇ θεωρίᾳ, ὡς ποτε καὶ ὁ Μπαγιαζήτης
 ὁ καὶ ἐχθρὸς αὐτοῦ περὶ τούτου εἶρηκε· „Καὶ ὅστις οὐκ οἶδε τὸν βασι-
 λέα, ἀπὸ μόνης τῆς θεωρίας αὐτὸν λέξῃ, εἶναι βασιλέα.“ Ὁ δὲ Μουστα-
 φόπουλος πλημμελήσας πλείσταις ἡμέραις ἐν τῇ Πόλει ἔνεκεν τοῦ τῷ βα-
 15 σιλεῖ συμβάντος, τέλος ἀπῆλθε μέχρι τῆς Σηλυμβρίας καὶ μικρὸν δια-
 τρίψας ἐκείσε, ἐπανέστρεψεν εἰς τὴν Πόλιν καὶ διελθὼν ἀπῆλθεν εἰς τὴν
 Προῦσαν. Τῷ δὲ ἔαρι τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπῆλθε καὶ ἀδελφός αὐτοῦ κατ’
 αὐτοῦ εἰς τὴν Ἀσίαν· ἀπέκτεινεν αὐτὸν προδοσίᾳ τῶν ἰδίων αὐτοῦ.

XXXI. Τῷ δὲ Μαΐῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐάλω τὸ Ἐξαμίλιον, ἦτοι 118 b
 ὁ τῆς Πελοποννήσου Ἰσθμός, ὑπὸ τοῦ Τουραχάνη καὶ πολλοὶ τῶν Ἀλβα-
 20 νιτῶν ἀπεκτάνθησαν.

Καὶ τῷ θέρει τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἔφυγεν ὁ αὐθεντόπουλος κύρ Δημή-
 τριος μετὰ Ἰαριάνοιο Δόρια καὶ Γεωργίου Ἰζαοῦλ, γαμβροῦ τοῦ αὐτοῦ
 Δόρια, καὶ ἀπῆλθον εἰς τὸν Γαλατᾶν, ἵνα ὑπάγωσι πρὸς τοὺς Τούρκους·
 καὶ πάλιν οὐκ ἀπῆλθον, ἀλλ’ εἰς τὴν Οὐγγαρίαν.

25 Καὶ τῇ ιε-ῆ τοῦ Νοεμβρίου τοῦ ,ς ᾗ λβ-ου ἔτους, διέβη ὁ βασι-
 λεὺς κύρ Ἰωάννης εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, ποιήσας δεσπότην τὸν ἀδελφὸν
 αὐτοῦ τὸν αὐθεντόπουλον τὸν κύρ Κωνσταντῖνον καὶ καταλείψας αὐτὸν
 εἰς τὴν Πόλιν ἀντ’ αὐτοῦ.

Τῇ δὲ κβ-ῆ τοῦ Φεβρουαρίου μηνός τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐποιήσαμεν
 30 ὀρκωμοτικὸν ἀγάπης μετὰ τοῦ ἀμηνᾶ Ἀμουράτη καὶ τὸ τ ε τ ο ὺ ς π ρ ἔ-
 σ β ε ι ς ἡ λ ε υ θ ἔ ρ ω σ ε. Τότε οὖν αὐθις ἀπῆλθομεν πρέσβεις, Λουκάς
 ὁ Νοταρᾶς ὁ καὶ ὕστερον μέγας δούξ γενόμενος καὶ ὁ Μελαχροίνος Μα-
 νουήλ καὶ ἐγὼ, δι’ αἰτίας τοιαύτας, ὅτι ὁ μὲν Μελαχροίνος Μανουήλ καὶ
 ποτε προαπῆλθε πρὸς τὸν ἀμηνᾶν καὶ ἐγνώ, ὅτι ἔμελλε γεννηθῆναι ἡ ἀγά-
 35 πη, ὁ δὲ Νοταρᾶς, ἵνα τελέσῃ αὐτὴν καλῶς, ὡς χρήσιμος καὶ καλός, ἐγὼ
 δὲ ὡς παρὰ τῆς ἀγίας δεσποίνης τῆς συγγενοῦς τοῦ ἀμηνᾶ ἐκ τῆς μητρὸς

1 δὴ p : δὲ AB | πολέμῳ καθολικῷ B : καθολικῷ πολέμῳ A || 2 mg. 1422 AB. || 5 Ἀ-
 μουράτη B : Ἀμουράτου A || 8 τὸ (τὸν B) ἄριστον B p : τὸ ἀριστήσαι A || 10 post πίστεως add.
 προφήτη p : om. AB || 11 οἶδε B : εἶδε A || 13 πλημμελήσας AB : μελλήσας vel ποιήσας
 (v. et b app. crit.) Char. || 13—14 τῷ βασιλεῖ συμβάντος B : συμβάντος τῷ βασιλεῖ A || 14
 Σηλυμβρίας B : Σηλυβρίας A || 17 post Ἀσίαν add. καὶ p : om. AB || 21 κύρ A :
 κύρ B || 24 Οὐγγαρίαν p : Οὐγκρίαν AB || 26 Οὐγγαρίαν p : Οὐγκρίαν A : Οὐγγρίαν
 B || 30 Ἀμουράτη B : Ἀμουράτου A || 33 Μανουήλ AB : om. p || 33—34 καὶ ποτε A :
 om. B : καὶ ἄλλτε ποτε p || 34 γεννηθῆναι B : γενέσθαι A | ἡ ἀγάπη B : ἀγάπη A.

asupra oraşului. Şi la şase ale lunii septembrie a anului 6931 a plecat de la Constantinopol fără nici o ispravă, cu ajutorul lui Dumnezeu.

Şi la 30 ale aceleiaşi luni a venit tînărul prinţ Mustafa, frate cu însuşi Amurat, şi, trecînd prin oraş, s-a oprit afară în parcul împărătesc; şi a doua zi dimineaţa, la 1 octombrie, a venit să se închine împăratului 5 şi feciorilor lui. Şi în aceeaşi zi, după masă, împăratul, îmbolnăvindu-se, a fost paralizat pe jumătate; pe acesta, turcii din Asia cînd l-au văzut, minunîndu-se, spuneau că la înfăţişare seamănă cu dătătorul lor de lege Mahomed, după cum şi Baiazid, duşmanul lui, a spus odată despre acesta: „Şi cine nu-l ştie pe împăratul, numai la vederea lui o să spună 10 că este împărat“. Iar prinţul Mustafa, zăbovind din păcate foarte multe zile în oraş din cauza suferinţei întîmplate împăratului, a plecat în sfîrşit pînă la Silimvria şi, stînd puţin acolo, s-a întors în Constantinopol şi, trecînd, a plecat la Brusa. Iar primăvara din acelaşi an a venit şi fratele său împotriva lui în Asia; şi, trădat fiind de ai săi, l-a ucis. 15

XXXI. Iar în luna mai din acelaşi an a fost cucerit de Turachan Hexamilion, adică Istmul Peloponesului; şi mulţi din albanezi au fost ucişi.

Şi în vara aceluiaşi an, a fugit feciorul de împărat chir Dimitrie cu Ilarion Doria şi Gheorghe Izaul, ginerele lui Doria, şi au plecat la 20 Galata, ca să se ducă la turci; dar nu au mers acolo, ci în Ungaria.

Şi la 15 noiembrie din anul 6932¹ împăratul chir Ioan a plecat în Ungaria, după ce a făcut despot pe fratele său, prinţul chir Constantin, lăsîndu-l pe dînsul în Constantinopol în locul său.

Iar la 22 ale lunii februarie din acelaşi an am făcut pace întărită 25 cu jurămînt cu sultanul Amurat; şi i a t u n c i l e - a d a t d r u m u l şi s o l i l o r . Şi iarăşi am mers în solie, Luca Notara, care mai pe urmă a ajuns şi mare duce, şi Melahrinos Manuil şi eu, din următoarele pricini, pentru că Melahrinos Manuil fusese o dată mai înainte la sultan 30 şi şi-a dat seama că pacea avea să fie făcută, iar Notara pentru ca să încheie bine tratatul de pace ca un bărbat de ispravă şi destoinic ce era, iar eu fiind trimis ca din partea slăvitei împărătese, înrudită cu sultanul

¹ 1 septembrie 1423—31 august 1424.

αὐτοῦ ἀποσταλείς· καὶ εἶ τι ἂν δεήσῃ, γράψω καὶ διὰ ὑφειλτῶν γραμμάτων πρὸς τε τὸν γηραιὸν βασιλέα καὶ πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, τὸν βασιλέα κύρ Ἰωάννην εἰς τὴν Οὐγγαρίαν εὐρισκόμενον.

Ἐν δὲ τῷ τέλει τοῦ Ὀκτωμβρίου τοῦ 15 ἔτους ἐπανήλθεν 119 b
 5 εἰς τὴν Πόλιν διὰ τοῦ μέρους τοῦ εἰς τὸν Ἰστρον ποταμὸν κατερχομένου ἐν χώρᾳ τινὶ Κελλίῳ ἐπονομαζομένη ὁ βασιλεὺς κύρ Ἰωάννης, ἀπελθουσῶν τριήρων ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως ἐκεῖσε· προέπεμψε γὰρ ἀπὸ Οὐγγαρίας ἄνθρωπον ἀλλόγλωσσον καὶ ἀλλογενῆ τοῦ ἐλθεῖν δτὰ ξηρᾶς μετὰ πιττακίου ὑφειλτοῦ· ὃς ἐλθὼν ἐζήτηε ἰδεῖν τὸν βασιλέα, λέγων ὅτι ἀνάγκη
 10 αὐτῷ ἰδεῖν αὐτὸν καὶ ὁμιλῆσαι σὺν αὐτῷ. Τοῦτο λοιπὸν πῶς ἐδύνατο, τοιοῦτον ἄνθρωπον ἰδεῖν βασιλέα ἀσθενῆ, κατάκοιτος γὰρ ἦν· καὶ μόνος πρὸς μόνον ἤθελε συνᾶραι λόγον. Πολλῶν οὖν λόγων δαπανηθέντων ἐστάλησαν πρὸς τὸν ἄνθρωπον δύο τῶν συγκρήτων μοι καὶ εἶπον αὐτῷ· „Ἡ εἰπέ, ὁ βούλη τῷ παρόντι“, δειξάντες ἐμέ, „ἢ ἀπελθε ἔνθα βούλη“. Ἡνίκα
 15 παραλαβὼν με κατ’ ἰδίαν, δέδωκέ μοι χάρτην ὑφειλτόν, ὃς δεδήλωκέ μοι ἔτι δὲ ὅθεν καὶ πότε ἐξήλθεν. Ὡς δὲ διώρθωσα τὸ ὑφειλτόν καὶ ἀπήλθον ἀναγνῶναι τοῦτο, ἀνέφερον ὅτι ζητῶ εὐεργεσίαν, ἐπεὶ χαριέντα ἔμελλον μὴνύεσθαι διὰ τῶν ὑφειλτῶν, ἐκεῖσε καὶ τῆς δεσποίνης καθεζομένης καὶ τῆς νύμφης αὐτῆς, τοῦ δεσπότη ἀπόντος εἰς τὸ κυνήγιον. Κἀγὼ ἀναγνωσας τὸν χάρτην καὶ ἀκούσαντες ὅτι ὑγίαινε καὶ ἔμελλεν ἐλθεῖν καλῶς εἰς
 20 τὰ περὶ τὴν Μεγάλην Βλαχίαν, καὶ ὅπως ἀπέλθωσι τριήρεις εἰς τὸν τόπον τὸν ἐπονομαζόμενον Κελλίον | ἄραι αὐτὸν καὶ φέρωσι, περὶ οὗ ἐχάρησαν λίαν. 120 b

Καὶ μετὰ μικρὸν κελεύσας ὁ βασιλεὺς τὸν ἱματιοφύλακα αὐτοῦ ἔδωκε μοι καθάδιον μολυβδὸν χαμουχῶν μετὰ βαρεοκοιλίας ἐνδεδυμένον καὶ χ ρ υ σ ί ο υ κ ε ν τ η ν ἄ ρ ι ο ν· „ἔτι δὲ τὸν καὶ κάλλιστον γλωσσόκομον, τὸν μέγαν καὶ ὠραῖον, ὄνπερ ποτέ μοι ἐζήτηε“. Εἶχε γὰρ ὁδε ὁ γλωσσόκομος ἔνδον λάφυρα ἄξια θέας πολλὰ καὶ καλὰ καὶ ἕτερα εἶδη θαυμασία, ἅπερ ἐδόθησαν ὕστερον μετὰ τὴν ἀποδημίαν αὐτοῦ ἐκ τῆς ἔνθεν ζωῆς, τὰ μὲν τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ, τὰ δὲ ὑπὲρ τῆς ἁγίας ψυχῆς αὐτοῦ.
 30 Τοῦτον γὰρ τὸν ὠραῖον καὶ θαυμαστὸν γλωσσόκομον ἀπὸ καιροῦ ὠρέχθη αὐτόν· διὸ ἔδοξέ μοι ζητῆσαι τοῦτον δεόμενος τῷ βασιλεῖ. Ὁ δὲ ἀπεκρίνατό μοι ὅτι αὐτὸς ὁ γλωσσόκομος ὑπῆρχε τοῦ πατρὸς μου τοῦ βασιλέως καὶ ἐν αὐτῷ, ὡς οἶδας, εἶχε πολλὰ καλὰ λάφυρα καὶ λίθους πολυτίμους καὶ ἕτερα πλείστα βασιλικά εἶδη, πλείονα ὧν εἶδες· ἐγὼ δὲ θέλω
 35 πάλιν δωρῆσαι αὐτὸν τῷ βασιλεῖ τῷ υἱῷ μου, ἵνα ἐν αὐτῷ ἔχη κάκεινος μετὰ τῆς εὐχῆς τοῦ πατρὸς μου καὶ ἐμοῦ τὰ ἑαυτοῦ·“ καὶ ἀπεμψέ με. Καὶ τότε διὰ τὰς χρηστάς ἀγγελίας, ἃς ἐκόμισα αὐτῷ, προσέταξεν, ἵνα λάβω τὸν εἰρημένον γλωσσόκομον, ὃν καὶ ἔσχηκα μετὰ τῆς ἁγίας αὐτοῦ εὐχῆς πλήρη πολλῶν χρησίμων καὶ τιμίων πραγμάτων τούτου τοῦ ματαίου βίου.

3 Οὐγγαρίαν p : Οὐγκαρίαν AB || 4 Ὀκτωμβρίου AB : Ὀκτωβρίου p || 6 χώρᾳ AB : χώρῳ Char. || 7—8 Οὐγγαρίας p : Οὐγκαρίας A : Οὐγκρίας B || 10 ἐδίνετο AB : ἦν δυνατὸν p || 12 ἤθελε A : ἠθέλεν B || 13 συγκρή(ι)των μοι AB : ἀσκηρήτων (σεκρέτων b) σὺν ἐμοὶ p || 20 τὸν p : τὴν AB || 21 τὰ περὶ A : om. B | τὸν τόπον A : τόπον B || 23 κελεύσας AB : ἐκέλευσεν p || 24 ἔδωκε b : δῶσαι AB || 26, 30, 38 γλωσσόκομμον AB || 26 μοῦ ἐζήτηε AB : [μου] ἐζήτησα p || 27 et 32 γλωσσόκομμος AB || 29δὲ A : μὲν B.

după muma lui, și dacă ar cere cumva trebuința să și scriu scrisori cifrate către bătrînul împărat și către feciorul său, împăratul chir Ioan, care se afla în Ungaria.

Iar la sfîrșitul lui octombrie din anul 6933, împăratul chir Ioan s-a întors la Constantinopol prin partea ce vine în josul Istrului, printr-o localitate numită Chilia, trireme plecînd într-acolo de la Constantinopol. Căci trimisese din Ungaria de mai înainte un om de altă limbă și de alt neam, ca să vină pe uscat cu un răvaș cifrat; acesta, sosind, cerea să vadă pe împărat, spunînd că trebuie neapărat să-l vadă și să vorbească cu el. Dar cum se putea aceasta, un astfel de om să-l vadă pe împărat bolnav, căci zăcea în pat; și, singur singurel voia să stea de vorbă. Și atunci, după multă vorbă, am fost trimiși la om doi dintre camarazii mei și i-au spus: „Sau spune-i acestuia de aici — arătîndu-mă pe mine — ce vrei, sau du-te unde ți-i voia!” Și așa, luîndu-mă la o parte, mi-a dat epistolă cifrată; acesta mi-a mai destăinuit încă și de unde și cînd a pornit la drum. De îndată ce am îndreptat cifrul și am mers să-l citesc, am spus că cer o răsplată, deoarece vești de bucurie aveam să aduc cu scrisoarea cifrată; și acolo ședea împărăteasa cu noru-sa, despotul fiind la vînătoare. Și eu, citind hîrtia, cînd au auzit că era sănătos și avea să meargă cu bine înspre părțile de pe la Marea Țară Românească și să vină trireme la locul numit Chilia să-l ia și să-l aducă, mult s-au bucurat de aceasta.

Și peste puțin, împăratul, poruncind garderobierului său, mi-a dat un caftan căptușit de brocat de Damasc și o sută de galbeni; „mai dă-i încă și sipetul cel frumos, mare și mîndru, pe care mi l-a cerut odată“. Căci în acest sipet erau ținute multe lucruri de preț frumoase și rare și alte obiecte unice minunate, care mai pe urmă, după plecarea lui din această viață, unele au fost date feciorilor lui, iar altele de sufletul lui cel sfînt. Căci acest sipet frumos și minunat l-am dorit demult; de aceea m-am hotărît să-l cer împăratului, rugîndu-l. Iar el mi-a răspuns: „Sipetul acesta a fost al tatălui meu împăratul și în el, cum știi, ținea multe odoare de preț și pietre scumpe și alte multe obiecte împărătești, mai multe decît cîte le-ai văzut; iar eu voiesc să-l las iarăși feciorului meu împăratul, ca și dînsul, cu binecuvîntarea tatălui meu și a mea, să-și țină în el lucrurile sale de preț“. Și m-a lăsat să plec. Și atunci, pentru veștile ce i le-am adus, a dispus să-mi iau sipetul amintit, pe care l-am și primit cu sfînta lui binecuvîntare, plin cu multe lucruri folositoare și de preț în această viață de deșărtăciuni. Încă și împărăteasa a poruncit

Κελεύσασα ἔτι καὶ ἡ | δέσποινα, ἵνα σηρικὸν ἔνδυμα προσφέρωσί μοι ¹²¹
καλὸν προύσινον καὶ νομισματα πεντήκοντα, ἡ δὲ νέα δέ-
σποινα μηνύσασά μοι, ὅτι τὸ δεῖνα αὐτῆς ἔνδυμα ἔσεται τῇ ἐμῇ
5 συνεύφῳ, ὅταν γυναικὶ συναρμοσθῶ καὶ χρύσινοι τεσσαρά-
κοντα.

Τῇ δὲ κα-η τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους κεκοίμηται ὁ ἐν τῇ
μακαρίᾳ τῇ λήξει ἀοίδιμος καὶ εὐσεβής, ὁ εἰρημένος βασιλεὺς κύρ Μα-
νουήλ, δς διὰ τοῦ θείου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος μετωνομάσθη πρὸ ἡμε-
10 ρῶν δύο τῆς θανῆς αὐτοῦ Ματθαῖος μοναχὸς καὶ ἐτάφη ἐν τῇ σεβασμίᾳ
βασιλικῇ καὶ περικαλεῖ μονῇ τοῦ Παντοκράτορος μετὰ πένθους καὶ συν-
δρομῆς, οἷα γέγονε ὡποτε πρὸς τινα τῶν ἄλλων. Ἦσαν δὲ πᾶσαι αἱ
ἡμέραι τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἔτη ος' καὶ ἡμέραι εἴκοσι πέντε, ἐξ ὧν ἐβασί-
λευσεν ἔτι δύο καὶ τεσσαράκοντα.

Οὗτος οὖν ὁ βασιλεὺς κύρ Μανουήλ ἐγέννησεν υἱοὺς τοῦσδε καὶ
15 θυγατέρας· πρώτην θυγατέρα τὴν***, εἶτα Κωνσταντῖνον, Ἰωάννην τὸν
βασιλέα, Ἀνδρόνικον τὸν δεσπότην, θυγατέρα τὴν***, Θεόδωρον τὸν
δεσπότην καὶ Πορφυρογέννητον, Μιχαήλ τὸν ἀθηνεῖς ποῦλον, Κωνσταν-
τῖνον τὸν δεῦτερον τὸν καὶ βασιλέα γενόμενον, Δημήτριον τὸν δεσπότην
καὶ κύρ Θωμᾶν τὸν δεσπότην.

20 Ζῶν δε ὁ βασιλεὺς καὶ πατὴρ αὐτῶν διεμέρισεν ἐκάστῳ τούτων τοῦσδε τοὺς τό-
πους, δι' ἣν αἰτίαν μέγα | κακὸν τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ προεξένησε. Πρῶτον μὲν τὸν Ἰωάν- ^{122 b}
νην βασιλέα εἶασε, τῷ δὲ δεσπότη κύρ Ἀνδρονίκῳ τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὰ ἑαυτῆς
δέδωκεν. Οὗτος δὲ βλαβεῖς ὑπὸ βαρυτάτης ἁσθενείας, ἔδοξεν αὐτῷ πωλῆσαι τὴν Θεσσα-
λονίκην τῇ τῶν Ἐνετῶν γερουσίᾳ διὰ χρυσίους χιλιάδας πενήκοντα. Εἶτα περάσας
25 ἦλθεν ἐν τῇ Πελοποννήσῳ ἐν χώρᾳ λεγομένη Μαντινία καὶ μετὰ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰωάννη
τὴν διατριβὴν ἐποίει, ἔνεκεν τῆς τοῦ ἀέρος εὐκρασίας· ὕστερον δὲ μοναχὸς γεγονὼς
κατόκησεν ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ἐν τῇ μονῇ τῇ λεγομένη τοῦ Παντοκράτορος. Τῷ
δὲ δεσπότη κύρ Θεοδώρῳ τὴν Λακεδαιμονίαν καὶ τὰ ἑαυτῆς δέδωκε· τῷ δὲ βασιλεῖ κύρ
Κωνσταντῖνῳ τὰ τοῦ Εὐξείνου Πόντου μέρη, λέγω Ἀγχίαλον καὶ Μεσέμβριαν καὶ τὰ
30 αὐτῶν· τῷ δε δεσπότη κύρ Δημητρίῳ καὶ τῷ δεσπότη κύρ Θωμᾶ τὰ ἐναπομείναντα ἐν
τῇ Πελοποννήσῳ.

Καὶ τῷ ,ς λδ-φ ἔτει, μηνὶ Αὐγούστῳ, ἡ δέσποινα κυρὰ Σοφία φυ-
γοῦσα διέβη εἰς τὴν ἑαυτῆς πατρίδα,

δι' αἰτίαν ὅτι ὁ βασιλεὺς κύρ Ἰωάννης, ὁ ἀνὴρ αὐτῆς εἰς εἶχε τσοῦτην εὐνοίαν
35 καὶ ἀγάπην πρὸς αὐτὴν καὶ εἰρήνην ἀνά αὐτῶν οὐ δέκεται, διὰ τὸ ἐρᾶσθαι τὸν βασι-
λέα ἐτέραις γυναιξίν, ἔνεκα οὐκ ἦν ἡ δέσποινα ἐκ φύσεως ἐστολισμένη ὠρατότητα.

Τέλος τοῦ πρώτου βιβλίου.

3 ἔσεται AB || 14 post υἱοῖς add. καὶ θυγατέρας p: om. AB || 14 et 15 lac. ind. AB ||
16 post βασιλέα add. καὶ p: om. AB || 19 κύρ Θωμᾶν AB : Θωμᾶν p || 21 μέγα B: καὶ
μέγα A | τῇ B: τῶν A || 22 δε A: om. B || 23 δέδωκεν B: δέδωκε A || 23—24 post Θεσσαλο-
νίκη add. καὶ τὰ ἑαυτῆς A: om. B || 26 δὲ B: om. A || 27 ἐν — Παντοκράτορος B:
ἐντὴ τοῦ Παντοκράτορος μονῇ λεγομένη A || 29 Ἀγχίαλον p: Ἀχίαλον AB | Μεσέμ-
βριαν AB: Μέσημβριαν p || 34 τοσοῦτην AB: τοσαύτην p.

să mi se aducă un veșmînt de mătase frumos verzui și c i n c i z e c i
d e g a l b e n i, iar împărăteasa cea tînără îmi spune că veșmîntul
cutare al ei va fi al soției mele, cînd mă voi căsători, și p a t r u z e c i
d e g a l b e n i.

La 21 ale lunii iulie din același an a adormit întru fericire în veci
neuitatul, binecredinciosul împărat chir Manuil, care prin dumnezeiasca
shimă îngerească și-a schimbat, două zile înaintea morții, numele în
monah Matei; și a fost înmormîntat în venerata preafrumoasa mănăstire
împărătească a Pantocratorului cu jelire și adunare de popor, cum n-a
mai fost niciodată la altcineva din ceilalți. Și toate zilele vieții lui au
fost 77 de ani și douăzeci și cinci de zile, d i n c a r e a d o m n i t
p a t r u z e c i și doi de ani¹.

Acest împărat chir Manuil a avut acești feciori și fete: mai întii
fata * * *, apoi Constantin, Ioan împăratul, Andronic despotul,
fata * * *, Teodor despotul și porfirogenitul, Mihail prințul, cel de-al
doilea Constantin, care a ajuns și împărat, Dimitrie despotul și chir
Toma despotul.

Trăind încă împăratul tatăl lor, a împărțit fiecăruia dintre aceștia următoarele
locuri și din această cauză a adus statului bizantin mult rău. Pe cel dintîi, Ioan, l-a
lăsat împărat, iar despotului chir Andronic i-a dat Salonicul cu regiunea ce ținea de
el. Dar acesta, lovit de boală foarte grea, s-a hotărît să vîndă senatului veneție-
nilor Salonicul pentru cincizeci de mii de galbeni. Apoi, trecînd în Pelopones, a mer s
în localitatea numită Mantinia și stătea cu feciorul său Ioan, pentru că acolo locu
era sănătos și aerul bun; mai tîrziu, făcîndu-se monah, a locuit la Constantinopol
în mănăstirea Pantocratorului. Iar despotului Teodor i-a dat Lacedemonia și țara
ce ține de ea; iar împăratului chir Constantin părțile de la Marea Neagră, anume
Anhialos și Mesemvria și regiunile ce țin de ele; iar despotului chir Dimitrie și des.
potului chir Toma ce a mai rămas din Pelopones.

Și în anul 6934, luna august, împărăteasa doamna Sofia a fugit
și a plecat în patria sa,

din cauză că împăratul chir Ioan, bărbatul ei, nu era așa de bun cu ea și nu o avea
dragă și între ei pace nu era, deoarece împăratul purta dragoste cu alte femei, pentru
că împărăteasa nu avea din fire podoaba frumuseții.

Sfîrșit al cărții întîia

13 după feciori ad. și fete p: om AB || 14, 15, după fata lac. AB || 27 Anhia-
los p: Ahialos AB

¹ Numărul de domnie de 42 de ani nu este exact, căci Manuil al II-lea Paleolo-
gul a domnit între 1391 și 1425, iar asociat la domnie a fost din 1373.

ΑΡΧΟΜΕΝΟΝ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΘΑΝΗΝ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ
ΚΥΡ ΜΑΝΟΥΗΛ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ. ΚΑΙ ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ
ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΥΙΟΥ ΑΥΤΟΥ

- 5 I. Ἐν τῷ καιρῷ οὖν τοῦ ᾿ς ᾿λδ-ου ἔτους μηνὶ Αὐγούστῳ διέβη τὰ βασιλικά σκῆπτρα καὶ πᾶσα ἡ τῆς βασιλείας ἐξουσία πρὸς Ἰωάννην τὸν υἱὸν τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει καὶ μνήμῃ εἰρημένου κύρ Μανουὴλ βασιλέως, ὃς καὶ προεστεμμένος ἦν εἰς βασιλέα.
- Καὶ τῷ, ς ᾿λε-φ ἔτει, Αὐγούστῳ κθ-η, ἤγαγον διὰ θαλάσσης μετὰ τριήρων τὴν κυρά Μαρίαν τὴν Κομνηνὴν ἐκ Τραπεζοῦντος, θυγατέρα Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ βασιλέως Τραπεζοῦντος. Ἐν δὲ τῷ, ς ᾿λς-φ ἔτει μηνὶ Σεπτεμβρίῳ ἠυλογήθη αὐτὴν ὁ βασιλεὺς κύρ Ἰωάννης, ἦν καὶ αὐγοῦσταν ἀνηγόρευσε. Καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει μηνὶ Νοεμβρίῳ αὐτὸς δὴ ὁ βασιλεὺς ἐξελθὼν τῆς Πόλεως ἀπῆλθεν εἰς Πελοπόννησον τῇ κς-η Δεκεμβρίου
- 15 σὺν τῷ αὐτοῦ ἀταδέλφῳ κύρ Κωνσταντίνῳ δι’ αἰτίαν τοιαύτην, ὅτι ὁ αὐτῶν ἀτάδελφος ὁ δεσπότης | κύρ Θεόδωρος ἐβούλετο μοναχὸς γενέσθαι, καὶ 124 b ὁ κύρ Κωνσταντίνος ἐναπομείνη αὐθέντης εἰς πᾶσαν τὴν Πελοπόννησον, ὃς μεταμεληθεὶς ὕστερον οὐκ ἐγένετο. Μεθ’ ὧν κἀγὼ ἀρχῇ εἰς τὴν Πελοπόννησον ἦλθον, εἰς δουλοσύνην τοῦ βασιλέως ὧν, καὶ ἵνα ἀποβλέπω καὶ
- 20 τὸν δεσπότην κύρ Κωνσταντίνον δι’ αἰτίαν τοιαύτην. Ὅτε ὁ μακάριος καὶ ἀοίδιμος πατὴρ αὐτῶν ἠγγίξε πρὸς τὸ ἀποθανεῖν, προσέταξέ με καὶ ἔγραψα τοιαῦτα οἰκειοχειρῶς, οὐχὶ ὡς διαθήκην αὐτοῦ, οὐ γὰρ διατίθενται οἱ βασιλεῖς, ἀλλὰ προστάττουσιν. Ἐν ἣ προστάξει διωρίζετο τάδε· ἴν’ ἔχη ἕκαστος τῶν υἱῶν αὐτοῦ ὁ μὲν τόδε, ὁ δὲ τόδε ἀπὸ τῶν ἰδίων αὐτοῦ
- 25 λαφύρων καὶ λίθων πολυτίμων καὶ ἀξιολόγων εἰδῶν, καὶ τὸ λοιπὸν τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ἤγουν τῆς ἔσω τοῦ παλατίου, ἱματισμοὶ καὶ παρασκευαὶ μερισθῶσι εἰς τέσσαρα μέρη· εἰς παραστάσιμα καὶ λειτουργίας ὑπὲρ αὐτοῦ κατεπέκεινα τῶν συνήθων, ἃ πολυτελῶς καὶ καλῶς ἐτέθησαν, τὰ δὲ ἕτερα μέρη τρία εἰς πτωχοὺς, εἰς ἰατροὺς καὶ εἰς τοὺς αὐτοῦ κελλιώτας· ἐπίτροποι δὲ ᾧσιν ὁ πνευματικὸς αὐτοῦ ὁ ἐντῆ τῶν Σανθοπούλων μονῆ Μακάριος ὁ ἐξ Ἰουδαίων, ὁ διδάσκαλος Ἰωσήφ ὁ ἐν τῇ τοῦ Χαρσιανίτου μονῆ καὶ ἐγώ. | Καὶ ἀναγνωσθεῖσης ταύτης δὴ τῆς πράξεως παρ’ ἐμοῦ ἔμπροσθεν αὐτοῦ καὶ τῆς δεσποίνης καὶ τοῦ βασιλέως καὶ υἱοῦ αὐτῶν καὶ μόνον, τέλος προσέταξε τῷ υἱῷ αὐτοῦ λέγων· „Υἱέ μου, ἤκουσας ἃ προσεταξάμην ὑμῖν περὶ τῶν ὑπηρετησάντων με ἰδίων“, — ἔγραψε γάρ, „οἱ δὲ 125 b
- 35

7 λήξει καὶ A : om. B || 9 mg. 1427 A || 11 mg. 1428 A || 11—13 αὐγοῦσταν AB || 13 αὐτὸς — 14 εἰς] ἐξῆλθεν αὐτὸς δὴ ὁ βασιλεὺς ἐκ τῆς πόλεως καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν p || 14 ἐξελθὼν τῆς πόλεως A : ἐκ τῆς πόλεως ἀπῆλθεν B || 15 δι’ αἰτίαν τοιαύτην A : διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν B || 15 δι’ — 16 γενέσθαι] διὰ τὸ βούλεσθαι γενέσθαι τὸν ἀδελφὸν αὐτῶν τὸν δεσπότην κύρ Θεόδωρον μοναχὸν p || 19 εἰς — 20 τοιαύτην AB : εἰς τὴν τοῦ βασιλέως μου δουλοσύνην ὑπάρχων εἰς δὲ τὴν τοῦ δεσπότην κύρ Κωνσταντίνου ἀποβλέπων ἐξ αἰτίας τοιαύτης. p. || 22—23 διατίθενται p : διατιθῆ(εἶ B)σιν AB || 25 λαφύρων AB || 34 post τέλος add. δὲ AB : del. p.

CARTEA A DOUA

ÎNCEPÎND DUPĂ MOARTEA ÎMPĂRATULUI CHIR MANUIL PALEOLOGUL. ȘI ÎNCEPUTUL DOMNIEI LUI IOAN, FECIORUL LUI

I. Așadar, în timpul anului 6934¹, luna august, au trecut însemnele împărătești 5 și toată puterea împărăției asupra lui Ioan, feciorul adormitului întru fericire și în veci pomenitului împărat chir Manuil; și dînsul fusese de mai înainte încoronat împărat.

Și în anul 6 9 35, august 29, au adus-o de la Trapezunt pe mare cu 10
triremele pe doamna Maria Comnena, fata împăratului din Trapezunt, 10
Alexie Comnenul. Iar în anul 6 9 36, luna septembrie, împăratul chir
Ioan s-a cununat cu dînsa, pe care a și proclamat-o augusta. Și în același
an, luna noiembrie, însuși împăratul ieșind din Constantinopol, a plecat în
Pelopones la 26 decembrie, împreună cu fratele său drept chir Constantin, 15
dintr-o pricină ca aceea, deoarece fratele lor drept, despotul chir Teodor, 15
voia să se facă monah și chir Constantin să rămînă domnitor peste tot
Peloponesul. Dar acela, răzgîndindu-se pe urmă, nu s-a călugărit. Atunci
și eu am venit la început împreună cu ei în Pelopones, fiind în slujba
împăratului, cu gîndul însă să rămîn în a despotului chir Constantin din 20
următoarea cauză. Cînd întru fericire adormitul neuitatul tatăl lor era
pe pragul morții, mi-a poruncit și eu am scris cu mîna mea următoarele,
nu ca un testament al lui, căci împărății nu testează, ci ordonă. În acest
ordin a rînduit următoarele: ca fiecare din feciorii lui să ia unul aceasta, 25
iar celălalt aceea din propriile lui odoare din moștenire și obiecte unice de
mult preț; iar cealaltă avere a lui, adică aceea dinăuntrul palatului, îmbră- 25
căminte și podoabe, să fie împărțite în patru părți: pentru parastase și
liturghii de sufletul său, mai multe ca de obicei — acestea au fost rînduite
frumos și cu fast —, iar celelalte trei părți pentru săraci, medici și camerierii
lui; iar executorii testamentari să fie duhovnicul său de la mănăstirea 30
familiei Xantopol, Macarie, de origine evreu, apoi dascălul Iosif din
mănăstirea lui Harsianit și cu mine. Și cînd eu am citit acest ordin în
fața numai a lui și a împărătesei și a feciorului lor împăratul, la sfîrșit
a rînduit feciorului său, zicînd: „Fiul meu, ai auzit ce dispoziții vă dau
vouă cu privire la oamenii mei care m-au servit“, căci scria: „Iar came- 35

¹ 6934 e 1 septembrie — 31 august 1426; dar e o nepotrivire, așa că ar trebui să stea 6933, adică 1425, cînd Ioan al VIII-lea s-a urcat de fapt pe tron.

κελιῶται μου οἱ ὑπηρετήσαντές με καλῶς καὶ εὐνοϊκῶς διάκεινται, ὡς εἰκός, πρὸς με, ἔχωσι παρὰ πάντων τῶν υἱῶν ἀγάπην τε καὶ ἀναδοχὴν καὶ προμηθειαν κατὰ τὸ ἀναλογοῦν ἐνὶ ἐκάστῳ αὐτῶν.“ — „Ἐξαιρέτως δὲ πάλιν λέγω σοι περὶ τούτου δὴ Φραντζῆ, ὅς ἐδούλευσέ μοι εἰς πάντα ἐπι-
 5 τηδεῖως καὶ πιστῶς, ὡς καὶ νῦν αὖθις εἰς τὰ τῆς ἀσθενείας μου πλεῖον τῶν ἄλλων θεραπεύει, ὡς ἐλπίζω, ὅτι καὶ τὰ τῆς ψυχῆς μου μετὰ θάνατον καλῶς οἰκονομήσει. Ἡ νεότης γὰρ αὐτοῦ καὶ τὸ γῆρας τὸ ἐμὸν οὐκ εἴασαν γενέσθαι τι πρὸς αὐτὸν ἀντάξιον τῆς ἀγάπης καὶ δουλοσύνης, ἦν ἐφύλα-
 10 τῆς ἐμῆς τύχης, ὃ δι’ αἰτίαν τοιαύτην παρ’ ἐμοῦ οὐκ ἐγένετο αὐτῷ, αὐτὸς ποίησον“. Καὶ ταῦτα ἔλεγε καὶ ἐπρόσταττε περὶ ἐμοῦ.

Ἐπει δὲ καὶ μετὰ τοῦ δεσπότου κύρ Κωνσταντίνου πολλὴν ἀγάπην εἶχον κἀγὼ καὶ πληροφορίαν, ἦν ὁ Θεὸς ἐπεδέχετο, ἐξ αἰτίας τοιαύτης, ὅτι ὁ τοῦ πατρός μου ἀδελφὸς ἦν αὐτοῦ παιδαγωγὸς καὶ οἱ υἱοὶ | αὐτοῦ 126 b
 15 οἱ ἐμοὶ ἐξάδελφοι, συνανάτροφοι αὐτῷ καὶ φίλοι καὶ δούλοι αὐτῷ, καὶ ἐγὼ μετ’ αὐτῶν. Εἶτα τοῦ καιροῦ φέροντος οἰκείωσιν ἐμοῦ πρὸς τὸν μακαρίτην καὶ αἰοίδιμον πατέρα αὐτοῦ καὶ ὅσα αὐτῷ ἦν ἀναγκαῖα δι’ ἐμοῦ ἠύρισκεν· ἡγάπα γὰρ ἔχειν με καθόλου εἰς τὴν αὐτοῦ δουλοσύνην. Συνήθεια γὰρ ἦν καὶ τάξις ἐν τοῖς τῶν βασιλέων οἴκοις χωρεῖν τοὺς τῶν
 20 πατέρων κελλιῶτας ἐν τοῖς τῶν υἱῶν κελλίοις, ἀλλ’ οὐχ οἱ τῶν υἱῶν κελλιῶται ἐν τοῖς τοῦ πατρός· τοῦτο δὲ ἔτι ζώντων τῶν πατέρων, ἀλλ’ οὐχὶ μετὰ θάνατον. Ὡς οὖν ἀπέθανεν ὁ μακαρίτης καὶ αἰοίδιμος πατὴρ αὐτοῦ, μετὰ τὸ πρῶτον αὐτοῦ μνημόσυνον ἐπεστρέψαμεν πάντες οἱ κελλιῶται αὐτοῦ εἰς τὸ παλάτιον· ἔθος γάρ ἐστι καὶ τοῦτο, ὅτι οἱ κελλιῶται αὐτοῦ
 25 δὴ τοῦ βασιλέως καταμένειν ἐπὶ τὸν τάφον αὐτοῦ μέχρι τοῦ πρώτου μνημοσύνου, καὶ οὕτως ἀπήλθομεν εἰς τὴν οἰκίαν, ἔνθα κατέμενε ὁ ῥηθεις δεσπότης κύρ Κωνσταντίνος, καθίσαντες ἔξω ὡς ἰ πολλοί. Μαθὼν δὲ τοῦτο ὁ δεσπότης ἀπέστειλε τὸν θεῖον μου καὶ εἰρηκὲ μοι δεσποτικῶ προστάγματι τάδε· „Σὺ μὲν τετήρηκας τὴν τάξιν καὶ οὐκ εἰσῆλθες εἰς τὸ
 30 κελλίον μου ἐξ ὀρθοῦ, ὡς ἔθος σοι ἦν ἔτι ζώντος τοῦ ἀθηντός μου τοῦ βασιλέως καὶ πατρός· πλὴν ἡμεῖς ὀφειλέται ὄντες τῆς ἀγάπης καὶ δουλοσύνης τῆς παρὰ σοῦ πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸς ἡμᾶς, εὐεργετοῦμέν σοι του δύνασθαι σε ἔρχεσθαι ἐξ ὀρθοῦ καὶ εἰς τὸ κελλίον μου, ὡς καὶ πρότερον |
 35 καὶ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ἵνα συνακολουθῶ αὐτῷ ἐπερχομένῳ εἰς Πελοπόννησον, δι’ αἰτίαν, ἦν ἐδηλώσαμεν, προστάξας εἰρηκὲ μοι ἐξόχως καὶ ὁ ῥηθεις δεσπότης κύρ Κωνσταντίνος περὶ τοῦ μέλλειν συνακολουθεῖν καὶ σὺν αὐτῷ εἶναι με. Κἀγὼ ἀναφέρας αὐτῷ εἶπα· Καὶ ἐγὼ μεῖζον τούτων 127 b

1 οἱ *Charit.*: οἱ p || 2 *post* με *add.* <ἄς> p : *om.* AB || 4 ὅς — 5. εἰς τὰ AB : ὅς καλῶς μοι ἐδούλευσε καὶ εἰς πάντα τὰ τῆς ψυχῆς μου καὶ σώματος ἐθεράπευσε καὶ νῦν εἰς τὰ p || 5 *post* εἰς *add.* τὰ B : *om.* A || 6 ὡς B : ὡς καὶ A || 8—9 ἐφύλαξεν εἰς A : ἐφύλαξε πρὸς B || 13 ἐπεδέχετο AB : ἀπεδέχετο p || 17 καὶ² AB : [τά] p || 18 ἠύρισκεν AB || 19 τῶν¹ B : *om.* A || 22 ὁ—αὐτοῦ A : ὁ αἰοίδιμος καὶ μακαρίτης αὐτοῦ πατὴρ B || 24 εἰς — αὐτοῦ A : *om.* B || 29 τάδε A : ὅτι B || 33 δύνασθαι σε A : δύνασαι B || 38 τούτων AB : τοῦτο p.

rierii mei care m-au slujit bine și sînt devotați, cum se cade, față de mine, să aibă de la toți fiii mei parte de dragoste și bună primire și grijă de viitorul lor, fiecare din ei în măsura ce i se cuvine. — Dar îndeosebi iarăși îți spun despre acest Phrantzes, care mi-a slujit întru toate cu pricepere și credință, cum și acum iarăși la boala mea are grijă de mine mai mult decît ceilalți, după cum am nădejde că și după moartea mea va îndeplini cu credință cele convenite sufletului meu. Căci tinerețile lui și bătrînețile mele nu au lăsat să i se facă vreo răsplată pe măsura afecțiunii și a slujbei pe care le-a avut față de mine; de aceea ți-l las în seama ta! Și pentru ca să ai parte de toată binecuvîntarea mea, fă tu însuși ceea ce n-am făcut eu din pricina ceea“. Și acestea erau vorbele și rînduilele lui privitoare la mine.

Dar și cu despotul chir Constantin aveam și eu, din mila lui Dumnezeu, strînse legături de mare prietenie și încredere, în urma următoarei împrejurări: fiindcă fratele tatălui meu i-a fost educator și băieții aceuia, verii mei, crescuseră împreună cu el și-i erau prieteni și slujitori și eu împreună cu dînsii. Apoi, cu timpul, ajungînd eu să intru în casa întru fericire adormitului și în veci neuitatului părintelui său, și, de cîte avea nevoie, prin mine le dobîndea, de aceea dorea să mă aibă exclusiv în serviciul său. Și era obicei și rînduială în casele împărătești ca pajii camerieri ai părinților să intre în camerele feciorilor, dar nu și pajii camerieri ai fiilor în ale tatălui; și aceasta cît încă trăiesc părinții, nu însă după moarte. Cînd deci a răposat întru fericire adormitul, în veci neuitatul tatăl său, după primul parastas, toți pajii camerieri ai lui ne-am întors la palat; căci este și acest obicei, ca pajii camerieri ai împăratului să rămîină lîngă mormîntul lui pînă după primul parastas; și așa merserăm la locuința unde ședea zisul despot chir Constantin, stînd afară ca și mulți alții. Iar despotul, aflînd aceasta, a trimis pe unchiul meu și mi-a spus acestea ca un ordin din partea lui, ca despot: „Tu ai păzit rînduiala și n-ai intrat în camera mea dis-de-diminează, cum îți era obiceiul, cînd încă era în viață domnul meu împăratul, tatăl meu; dar noi, fiindu-ți îndatorat pentru dragostea și slujba ce le-ai arătat față de el și față de noi, îți facem favoarea ca tu dis-de-diminează să poți veni și în camera mea, cum făceai și mai înainte, cînd încă era în viață tatăl meu“. Poruncindu-mi-se de către împăratul, fratele său, ca să-l însoțesc la plecarea lui în Pelopones, din cauza pe care am arătat-o, mi-a grăit stăruitor, poruncindu-mi și despotul chir Constantin, că am să-i însoțesc și că eu am să rămîn cu dînsul. Și eu, închinîndu-mă, i-am spus: „Și eu o doresc mai mult ca orice“; bineînțeles, numai să se întîmple cu

ἐπιθυμῶ, σωζομένου μόνον, ἵνα μετὰ ἀποδοχῆς καὶ προστάγματος τοῦ βασιλέως καὶ ἀδελφοῦ αὐτοῦ γένηται. Ὁ δὲ ζητήσας με παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ μετὰ λόγων παρακλητικῶν καὶ αἰτιῶν ἀναγκαίων, ὧν ἠναγκάζετο ἔχειν αὐτὸν χρεῖαν ἑμοῦ, ἐκεῖνος δὲ ἀπεκρίνατο, ὡς τὸ ζητούμενον
 5 ἀδύνατον εἶναι, οὐ δι' ἄλλο εἰ μὴ ἵνα μὴ ἀθετήσῃ τὸ τοῦ πατρὸς πρόσταγμα καὶ τὴν πρὸς ἐκεῖνον ἐμὴν διὰ στόματος παράδοσιν. Ὁ δὲ πάλιν ἐζήτησε τοῦτο διὰ τῆς δεσποίνης καὶ μητρὸς αὐτοῦ καὶ μετὰ αἰτιῶν ἀναγκαίων· μόλις προσέταξε τοῦτο εἰπὼν, ὅτι ἐλθέτω μεθ' ἡμῶν ὁ Φραντζῆς ἕως τῆς Πελοποννήσου καί, εἰ μὲν ὁ ἀδελφός μου μείνῃ ἐκεῖσε, μενέτω
 10 καὶ αὐτὸς μετ' αὐτοῦ, ἐπεὶ καὶ ἡ κυρία μου ἡ δέσποινα προσέταξέ μοι οὕτως καὶ συγχωρεῖ αὐτό. Εἰ δὲ ἐπαναστρέψει ἐνταῦθα μετ' ἑμοῦ ὁ ἀδελφός μου, οὐ χρῆ εἰ μὴ εἶναι αὐτὸν σὺν ἑμοί, ὡς παρὰ τοῦ βασιλέως τοῦ ἀθηνετός μου καὶ πατρὸς προσητάχθη, ὃ καὶ δικαίως ὀφείλομεν ἡμεῖς
 15 ποιῆσαι αὐτό. Ἐρχομένων οὖν εἰς τὴν Πελοπόννησον, τῷ μὲν ἡμῶν τε-
 λείως ὑποχείριος, ὡς προεῖπον, τῷ δὲ ἀγάπη καὶ ἐλπίδι προσαπέβλεπον.

Ἀποσωθέντες οὖν εἰς Πελοποννησον καὶ κατὰ τοῦ τόπου τοῦ ἐν Πελοποννήσῳ, ὃς ὑπὸ τοῦ δεσπότη Καρούλου ἐκρατεῖτο, ἀπελθόντες οὖν οἱ ἀθένται καὶ ἀδελφοὶ καὶ βουλὴν ποιήσαντες τοιαύτην, μὴ θαρρούντες γὰρ εὐκόλως ὑποτάξαι τὸν τόπον αὐτοῖς, ὃν εἶχεν ὁ Κάρουλος, ὁ-
 20 μοίως καὶ αὐτὸς οὐκ ἐθάρξεν δυνηθῆναι φυλάξῃ τὸν τόπον ὃν ἐκέκτητο, ἐπεὶ τινὰς τῶν τούτου τόπων ἔλαβον οἱ ἀθένται ἡμῶν, εἰς συμβάσεις ἤλθον, καὶ εὐδοκῆσαντος τοῦ δεσπότη κυρ Κωνσταντίνου, ἵνα λάβῃ εἰς νόμιμον γυναῖκα τὴν ἀνεσιάν τοῦδε τοῦ δεσπότη Καρούλου καὶ τὰ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ ἐναπομεινάντα αὐτῷ κάστρα λάβῃ εἰς προῖκαν αὐτῆς,
 25 οὕτω γενομένης τῆς συμφωνίας.

II. Τῇ οὖν πρώτῃ Μαΐου τοῦ αὐτοῦ ἔτους σταλεῖς ἐγὼ παρέλαβον τὴν Γλαρέντζαν καὶ ἄλλοι ἕτερα. Καὶ ἐπαναστρέψαντες εἰς Σπάρτην, ἐνεργεῖτο ἵνα λάβῃ τὸ μοναχικὸν σχῆμα ὁ δεσπότης κυρ Θεόδωρος, καὶ τρόπον καὶ ἀναβολὴν ποιήσωσι τοῦ παραλαβεῖν τὴν Πάτραν, — ἀνα-
 30 καῖον καὶ χρήσιμον τόπον, — ἵνα τὴν κατοικήσιν οἱ δεσπο-
 ται καὶ ἀδελφοὶ ποιήσωσι καὶ διὰ τὸ μὴ εἰς Λακεδαίμον-
 νίαν, ἡγοῦν Σπάρτην ὁμοῦ εὐρίσκεσθαι τοὺς ἀδελφούς, εἰ μὴ ὁ προ-
 ῤρηθεὶς δεσπότης κυρ Θεόδωρος, ὅταν μοναχὸς γενήσῃται. Τῷ δὲ πρώτῃ Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐξεληθόντες ἤλθον κατὰ τῆς Πάτρας οἱ τρεῖς

2 γένηται — 3 αὐτοῦ *om.* B || 3 ὧν AB : ἐξ ὧν p || 5 ἄλλο p : ἄλλον AB | μή A : *om.* B || 8 μόλις AB : καὶ μόλις p || 13 ἡμεῖς p : ἡμᾶς AB || 14 αὐτὸ AB : αὐτῷ p || 16 *post* τόπου *add.* παντός p : *om.* AB || 16—17 ἐν Πελοποννήσῳ AB : ἐντὸς Πελοποννήσου p || 18 οὖν AB : [οὖν] πάντες p. || 19 εὐκόλως p : εὐχόλως AB || 20 φυλάξῃ AB : φυλάξαι b : <ἵνα> φυλάξῃ p | ἐκέκτητο p : κέκτητο AB || 21 τούτου AB : αὐτοῦ p || 23 τὰ ἐν—24 κάστρη AB : ὅσα ἃ εἶχε κάστρα εἰς τὴν Πελοπόννησον p || 27 ἕτερα AB : τᾶλλα p || 28 ἵνα — Θεόδωρος AB : τὸ τοῦ μοναχικοῦ σχήματος τοῦ δεσπότη κυρ Θεοδώρου p || 28—29 καὶ τρόπον AB : καὶ <ἵνα> τρόπον p || 31 καὶ ποιήσωσι καὶ διὰ τὸ b : ποιήσωσι καὶ p : ποιήσωσιν, ὅπως A : ποιήσωσιν ἵνα B || 32 ἡγοῦν Σπάρτην p : *om.* AB | ὁμοῦ εὐρίσκεσθαι AB : εὐρεθῆναι ὁμοῦ p || 32 εἰ μὴ — 33 γενήσῃται AB : ἡνίκα ὁ ἀδελφός αὐτῶν ἐβούλετο μοναχὸς γενέσθαι p.

încuviințarea și porunca împăratului, fratele lui. Iar el, cerîndu-mă de la fratele său și rugîndu-l mult și arătîndu-i de ce are neapărată nevoie și trebuință de mine, acela însă i-a răspuns că e peste putință ce cere, nu din altă cauză decît să nu calce porunca tatălui, ale cărui și cele din urmă 5 cuvinte au fost să rămîn pe lîngă acela. El însă și-a repetat cererea prin mamă-sa împărăteasa, arătîndu-i de ce are neapărată nevoie de mine; atunci abia a poruncit, zicînd : „Să vină Phrantzes cu noi pînă în Pelopones și, dacă fratele meu o să rămînă acolo, să rămînă și el cu dînsul, pentru că 10 și doamna mea împărăteasa mi-a spus așa și îngăduie acest lucru. Iar dacă fratele meu se va întoarce aici cu mine, nu se poate decît să fie pe lîngă mine, cum a fost rînduit de domnitorul meu împăratul, ceea ce noi cu drept cuvînt datori sîntem să o facem“. Mergînd noi deci în Pelopones, pe de o parte eram cu totul sub mîna unuia, cum am spus mai înainte, 15 pe de alta gîndul și nădejdea îmi era să ajung sub a celuiilalt.

Sosind deci cu bine în Pelopones și domnitorii frați pornind contra regiunii din Pelopones care era sub stăpînirea despotului Carol, am luat următoarea hotărîre; deoarece nu aveau nădejde să-și supună cu ușurință 20 țara ce o avea Carol, și deoarece nici el nu avea nădejde să poată păstra țara ce o avea, de vreme ce domnitorii noștri ocupaseră unele locuri de-ale acestuia, au ajuns de s-au înțeles, cu bunăvoința și a despotului chir Constantin, ca acesta să ia de femeie legitimă pe nepoata acestui despot Carol și cetățile care îi rămăseseră în Pelopones să le ia drept zestre a ei; și învoiala s-a făcut așa. 25

II. Și astfel, la întîi mai din același an, eu am fost trimis și am luat în seamă Glarența, iar alții celelalte. Și cînd s-au întors la Sparta, despotul chir Teodor se preocupa să îmbrace shima monahală, iar ei să facă chip și fel să apuce să ocupe Patra — localitate importantă și de mare folos —, ca frații despotei să se așeze cu locuința 30 și pentru ca frații să nu se afe împreună în Lacedemonia, adică Sparta, decît numai sus-zisul despot chir Teodor, cînd se va călugări. Iar la întîi iulie din același an, cîteștrei frații au pornit și au venit contra

εὐτάδελοι καὶ περὶ τοὺς μύλους ἐξῶθεν τῆς πόλεως σκηνώσαντες, ἐκεῖ-
 σε καὶ τὴν ἀνεψιὰν τοῦ Καρούλου κυρίαν Θεοδώραν ἤγαγον, ἔνθα καὶ ὁ
 δεσπότης κύρ Κωνσταντῖνος συνεζεύχθη αὐτὴν καὶ ἠύλογήθη· εἰς δὲ τὴν
 Πάτραν οὐδὲν ἐκατάρθουν πρὸς ἄλωσιν. Ἄλλ' ἐπεὶ ὡς τι ἄστειον ἦν τὰ
 5 παρὰ τοῦ δεσπότητος κύρ Θεοδώρου μελετούμενα τοῦ γενέσθαι μοναχόν,
 ἀθετῆσαι γὰρ ἐβούλετο, καὶ ἀνὰ τῶν ἀδελφῶν σκανδάλου ἦν αἴτιον. Ὡς
 δὲ εἰς τὰ τῆς Πάτρας συμπέρασμα τι χρηστὸν οὐδὲν κατωρθοῦτο, εἰ μὴ
 μόνον ἄστυα τρία μικρὰ παρέλαβον, συνηβάσεις ποιήσαντες μετὰ τῶν
 ἔνδον οἰκούντων, ἵνα τελῶσι πρὸς τὸν ἑμὸν αὐθέντην καὶ δεσπότην κύρ
 10 Κωνσταντῖνον χρυσίνους κατ' ἔτος πεντακοσίους, καὶ οὕτως ἐγεγόνει τὰ
 τῶν Πατρῶν. Ἐκ τῶν ἐκεῖθεν ἐπανεστρέψαμεν, καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς καὶ 130 b
 ὁ δεσπότης κύρ Θεόδωρος ἀπῆλθον εἰς τὴν Σπάρτην, ὁ δὲ δεσπότης κύρ
 Κωνσταντῖνος εἰς τὸ Χλουμουτζῖνον μετὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ. Μετὰ δὲ τινα
 καιρὸν ὀλίγον βουλευθεὶς ἐπανελθεῖν ὁ βασιλεὺς οἰκάδε, ἐμηνύθη ὁ ἀδελ-
 15 φὸς αὐτοῦ, ὁ ἐμὸς αὐθέντης, εἰς τὴν Σπάρτην ἀπελθεῖν· κάκειθεν διαβι-
 βάσαντες ἀμφοτέροι, οἱ τέσσαρες ἀδελφοὶ ὁμοῦ ἡμέραις ὀλί-
 γαις, καὶ τῷ Ὀκτωμβρίῳ μηνὶ τοῦ ς λζ-ου ἔτους ἀναβάντες ἀπῆλθομεν
 μέχρι καὶ τῆς Κορίνθου. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς ἐμβὰς εἰς τὰς τριῆρεις ἀπῆλ-
 20 θεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν· ὁ δὲ δεσπότης κύρ Θεόδωρος ἐπανεστρε-
 ψεν εἰς τὴν Σπάρτην καὶ ὁ κύρ Θωμᾶς ὁ αὐθεντόπουλος σὺν αὐτῷ μέχρι
 τινὸς ἀπῆλθεν εἰς τὰ Καλάβρυτα. Ἡμεῖς δὲ μετὰ τοῦ αὐθέντου ἡμῶν κύρ
 Κωνσταντῖνου τοῦ δεσπότητος δι' ἄλλης ὁδοῦ ἤλθομεν εἰ Βοστίτζαν. Καὶ
 γὰρ εἰ καὶ μοναχὸς οὐκ ἐγένετο ὁ δεσπότης κύρ Θεόδωρος, ἵνα ἅπας ὁ
 αὐτοῦ τόπος ἐναπομείνῃ τῷ κύρ Κωνσταντῖνῳ τῷ αὐτοῦ ἀταδέλφῳ κα-
 25 τὰ τὰς συνθήκας τὰς ἀναμεταξὺ αὐτῶν γενομένας,
 ἀλλ' οὐν καὶ οὕτως δέδωκε αὐτῷ τὴν Βοστίτζαν

καὶ τὰ πέραξ αὐτῆς καὶ εἰς τὸ ἕτερον μέρος τὰ ὅσα ἐν τοῖς ποσὶ τοῖς πρὸς
 δυσμὰς ἡλίου εἰσὶ τοῦ ὑπερμεγέθους ὄρους τοῦ Ταγέτου ἐξ ἧν ἦν τι βέλτιον φρούριον

1 αὐτάδελοι AB: τῶν αὐταδέλφων p | τῆς AB: τῆς αὐτῆς p || 3 αὐτὴν
 καὶ ἠύλογήθη AB: καὶ ἠύλογήθη αὐτὴν p || 4 ἐκατάρθουν AB: ἐκατωρθώθη p. |
 Ἄλλ' ἐπεὶ ὡς B: Ἄλλὰ μᾶλλον καὶ ὡσπερ A || 6 ἀθετῆσαι γὰρ B: καὶ γὰρ διὰ
 τῆς ὑποθέσεως ταύτης διορθώση, ὡς εἴρηται, ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ δεσπότης Κων-
 σταντῖνος ἤλθεν εἰς Πελοπόννησον. Ὑστερον οὖν ὁ δεσπότης κύρ Θεόδωρος μετα-
 μεληθεὶς ἀθέτησεν, ὁ A || 7 οὐδὲν A: οὐκ B | κατορθοῦτο B: ἐκατωρθοῦτο A || 8 ἄ-
 στυα τρία μικρὰ A: τρία μικρὰ ἄστυα B | συνηβάσεις ποιήσαντες A: ποιήσαντες εἰ-
 ρήνην καὶ συνηβάσεις B || 9 ἵνα A: μετὰ συνθήκων, ἵνα B | ἑμὸν αὐθέντην καὶ A:
 om. B | ἑμὸν—καὶ A: om. B || 9—10 κύρ Κωνσταντῖνον B: om. A || 10 χρυσίνους — 13
 αὐτοῦ A: κατ' ἔτος χρυσὰ νοῦμα πεντακόσια. Καὶ οὕτως ἐγεγόνει μὲν μετὰ τοῦ
 βασιλέως καὶ τοῦ δεσπότητος κύρ Θεοδώρου ἀπῆλθομεν διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς εἰς Σπάρτην
 φεροῦσης, ὁ δὲ δεσπότης κύρ Κωνσταντῖνος δι' ἄλλης εἰς τὸ Χλουμουτζῖνον μετὰ καὶ
 τῆς γυναικὸς αὐτοῦ καὶ βασιλίσσης B || 14 βουλευθεὶς A: ἐπεὶ ἐβουλεύετο B | ἐμηνύ-
 15 θη A: μηνυθεὶς B || 15 ὁ — ἀπελθεῖν A: ἀπῆλθεν εἰς τὴν Σπάρτην ἀπὸ Χλουμου-
 τζῖνον B || 19—20 ἐπανεστρέψεν A: ὅπως σθεν διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀπαγωγῆς B || 20—21 μέχρι τινὸς
 B: om. A || 21 κύρ A: om. B || 22 τοῦ δεσπότητος B: om. A || 23 ἅπας—25 γενομένας
 A: ἀπομείνῃ ὁ τόπος αὐτοῦ εἰς τὸν κύρ Κωνσταντῖνον τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ κατὰ τὰς
 συνθήκας καὶ συνηβάσεις τὰς ἀνά αὐτῶν B || 26 οὕτως A: οὕτως B | αὐτῷ B: πρὸς αὐ-
 τὸν A.

Patri și, ridicîndu-și corturile pe lîngă morile din afara orașului, au adus-o acolo și pe nepoata lui Carol, domnița Teodora, unde și despotul chir Constantin a luat-o și s-a cununat cu dînsa. Iar la Patra nu s-a făcut nici o ispravă pentru luarea orașului. Ci pentru că planul despotului chir Teodor de a se face monah nu era ceva serios, căci nu voia să se țină 5 de el, a și fost pricină de mare ceartă între frați. Cum pentru săvîrșirea întreprinderii de la Patra nu se făcea nici o treabă bună, decît numai că au luat trei cetățui mici, s-au învoit cu locuitorii să plătească domnului meu, despotul chir Constantin, în fiecare an cinci sute de galbeni; și așa 10 s-a sfîrșit întreprinderea de la Patra. De acolo ne-am întors; și împăratul și despotul chir Teodor au plecat la Sparta, iar despotul chir Constantin la Chlumuți cu femeia sa. Iar după cîtva timp puțin, împăratul voind să se întoarcă acasă, fratele său, domnitorul meu, a fost anunțat să vină la Sparta; și amîndoi frații, zăbovind acolo, t u s p a t r u au fost îm- 15 preună puține zile, și în luna octombrie din anul 6937, încălecînd, am mers pînă la Corint. Și împăratul, urcîndu-se în trireme, a plecat la Constantinopol; iar despotul chir Teodor s-a întors la Sparta și prințul chir Toma, o bucată de drum împreună cu el, a plecat la Calavrita. Iar noi 20 cu domnitorul nostru despotul chir Constantin am mers pe alt drum la Vostița. Căci deși despotul chir Teodor nu se făcuse monah, pentru ca toată țara lui să-i rămînă fratelui său drept, p o t r i v i t c u î n v o i e l i l e c e s - a u f ă c u t î n t r e e i , c i și așa i-a dat Vostița 25 și locurile de primprejur, și în cealaltă parte cite se află la poalele dinspre apus ale marelui Munte Taiget; din acestea era o cetate mai bună și regiune de frunte a Pelopone-

- καὶ χώρα Πελοποννήσου τὸ Λεῦκτρον Μαΐνης, τὸ καὶ Νεκταρία¹ πάλαι καλού- 131 b
 μενον καὶ πάντα τὸν ἐκείνου ζυγὸν ἄχρι καὶ τῆς Πύλου τοῦ λεγομένου Οἰτύλου. Ἐκ
 δὲ τοῦ ἕξω ζυγοῦ τὸ κάστρον Ζαρνάδας καὶ Γαστίτζα, τὸ ἀδιάσειστον Μελέ, Διράχιον
 καὶ Πολιανούς, Γαρδίκια καὶ τὰ περὶ αὐτά, ἐτι δὲ χορηγήσας αὐτῷ καὶ τὰ ὅσα | πολί- 132 b
 5 σματα καὶ φρούρια ἦν εἰς πάντα τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον, ἐνθα βέει διὰ μέσου καὶ
 ὁ Πάμισος ἐκεῖνος ποταμὸς. Ταῦτα δὲ ἐπιτροπικῶς ἤρχετο, τοῦ μεγάλου πρωτοστρά-
 τωρος Νικηφόρου τοῦ Μελισσηνοῦ ὄντα, ὃν διὰ τὴν ποικιλότητα τῆς φρονήσεως καὶ
 τὸ δῆλον τῆς διανοίας καὶ εἰς τὰ πάντα δεξιότατον καινοτέρους πείθεσθαι πράγμασι
 καὶ Μελισσουργὸν ἐπώνομαζον· διστρισεγγονος γὰρ ἦν τοῦ παλαιοῦ ἐκείνου Νικηφό-
 10 ρου καίσαρος τοῦ Μελισσηνοῦ, αὐθένται ὄντες ἔκπαλαι καὶ ἐξ ἀρχῆς τῆς πόλεως Αἴ-
 νου καὶ πάσης ἐαυτῆς παροικίας καὶ Μεσσηνιακοῦ τοῦ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ κόλπου.
 Ὅ οὖν εἰρημένους καίσαρ Νικηφόρος, ὁ ἐπ' ἀδελφὴν γαμβρὸς τοῦ ἀνακτος κύρ Ἀλε-
 ξίου τοῦ Κομνηνοῦ καὶ ἀπόγονος πατρικίου Μιχαὴλ τοῦ Μελισσηνοῦ, συγγενούς ἐξ
 15 αἵματος ποτὲ τοῦ ἀειμνήστου βασιλέως Μιχαὴλ τοῦ Ῥαγκαβέλ καὶ τοῦ μαγίστρου Λέον-
 τοῦ τοῦ Μελισσηνοῦ τρισεγγονος, ἐγέννησεν Ἀλέξιον, εἰς ὄνομα καλέσας αὐτὸν τὸν
 αὐτοκράτορος καὶ γυναικαδέλφου αὐτοῦ. Ὅ δὲ Ἀλέξιος ἐγέννησε Θεόπνεστον, ὁ δὲ
 Θεόπνευστος Ἀλέξιον καίσαρα, τὸν ἐπονομαζόμενον Στρατηγόπουλον, καὶ Μιχαήλ·
 ὁ δὲ Ἀλέξιος καίσαρ ἐγέννησεν Ἰωάννην· ὁ δὲ Ἰωάννης ἐγέννησε Θεόδωρον καὶ Λέον-
 20 τὰ· ὁ δὲ Θεόδωρος ἐγέννησε Λέοντα τὸν σεβαστοκράτορα, ὁ δὲ Λέων τὸν μέγαν πρω-
 τοστράτορα Νικηφόρον καὶ Γεώργιον.
 Ὅς γέγονε καὶ μητροπολίτης Ἀδριανουπόλεως, ἀποθανούσης τῆς γυναικὸς αὐ-
 τοῦ, διὰ πολλὰς καὶ ἀναγκαίας αἰτίας εἰς κοινὴν ἀφέλειαν, εἰ καὶ τὸ ἄωρον τοῦ θα-
 νάτου ἤρπαξεν αὐτὸν καὶ ἀτελεῖς τὸ ἔργον ἀπέμεινε. Εἰπόντες οὖν ἕτεροι πολλοὶ τὰς
 αἰτίας εἰς πλάτος, ἐγὼ ἐγκατέλιπον.
 25 Ἡ δὲ αἰτία τῆς τοιαύτης ἐπιτροπικῆς τοιουτοτρόπως εἶχεν, τῆς πρὸς τὸν δεσπό-
 την κύρ Θεόδωρον. Ὅ προῤῥηθεὶς Νικηφόρος ὁ Μελισσηνὸς ἔσχεν υἱὸν ὀνόματι Νι-
 κόλαον, ὃν ἀνεγέννησε διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ὁ δεσπότης κύρ Θεόδωρος. Καὶ
 ἐν τῷ καιρῷ τῆς μεταστάσεως αὐτοῦ εἰς τὰς ἀύλους μονάς, καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ τριετῆς
 30 νήπιος ὢν, διαθήκη ποιήσας καὶ ἕσας τὸν δεσπότην κύρ Θεόδωρον κύριον καὶ δεσπό-
 την καὶ ἐπίτροπον τοῦ παιδὸς αὐτοῦ καὶ πάντων τῶν αὐτοῦ κτημάτων τε καὶ χρημάτων, 133 b
 κινήτων καὶ ἀκινήτων, καὶ ἐὰν ὁ υἱὸς αὐτοῦ καὶ κληρονόμος ἐμφυῖ ἀποθάνῃ, πᾶσαν
 τὸν αὐτοῦ καταστάσιν λάβῃ ὁ δεσπότης κύρ Θεόδωρος τὰ ἐκτὸς καὶ ἐντὸς τῆς Πελο-
 ποννήσου. Ἦσαν γὰρ ἐντὸς τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου, Ἀνδροῦσα λέγω καὶ Καλα-
 35 μάτα, Μαντίνια, Ἰανίτζα, Πήδημα καὶ Μάνη καὶ Νησίον καὶ Σπιτάλιον καὶ Γρεμπέτι
 καὶ Καράντζα καὶ Ἀετὸς καὶ Λωὶ καὶ Νεόκαστρον καὶ Ἰθάμη ἢ νῦν λεγομένη Μεσ-
 σήνη καὶ Ἀρχάγγελος καὶ Σαυλαύουρος καὶ Ἰωάνναια καὶ Λιγούδιστα καὶ Φιλατρία
 καὶ Πύλος καὶ τὰ ἐν τοῖς ποσὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους τῆς Νίκης τοῦ Δήμου λεγο-
 μένου ἄρχι τοῦ πεδίου τοῦ Στενικλάρου καὶ τοῦ ρέυματος τῆς Βαλύρας· τὰ δὲ ἐκτὸς
 40 ἐγὼ κατέσχον ἀντὶ τοῦ δεσπότη.

2 τῆς (τοῦ B) Πύλου τοῦ λεγομένου Υἱτύλου (ὕλλ A)ου AB : τῆς Πυλουτῆς
 λεγομένη Οἰ (I b)τύλου p b || 3 Ζαρνάδας B : Ζαρνάτας p | Διράχιον B : Δυῤῥα-
 χιον p || 6 Πάμισος B || 8 τὸ δῆλον B : δῆλον p | πείθεσθαι B : ἐπιθέσθαι corr. p || 10 αὐ-
 θένται B : αὐθέντες p || 12 Ὅ οὖν — 20 Γεώργιον B : *saepsit* p || 13 τοῦ B : *om.* p ||
 16 γυναικαδέλφου B || 21 Ὅς — 24 ἐγκατέλιπον p : *om.* AB || 25 τοιουτοτρόπως
 B : τοιαυτοτρόπως p | τῆς B : ὡς *scripsit* p || 29 ποιήσας καὶ B : ἐποίησεν (*scripsit*) οὐ-
 τος [καὶ] p || 31 ἐμφυῖ ἀποθάνῃ B : εὐθὺς ἀποθάνῃ b : ἀποθάνῃ αἰφνης (*scripsit*) p ||
 34 Μαντίνια B : Μαντινεῖα p || 38 Βαλύρας p : Βελλίρας corr. B || 40 *post* κατέσχον
add. αὐτὰ p : *om.* B.

¹ pro Ταινάρια.

sului, Leuctra Mainei, numită odinioară Nectaria¹, și tot rîndul de localități din Taiget pînă în Pilos, zis Itilos. Iar pe dinafară de acest rînd i-a dat cetatea Zarnada și Gastița, Mele cel foarte întărit, Dirahion și Poliani, Gardichia și împrejurimile, mai dîndu-i încă și cîte orașe și cetăți erau în golful Meseniac, prin mijlocul căruia curge 5 rîul Pamisos. Dar acestea le stăpînea ca un fel de episcop, fiind ale marelui protostrator² Nichifor Melissenos, pe care pentru priceperea lui multilaterală și mintea lui ageră și fiind foarte iscusit, la toate să se apuce de inovații, l-au numit și Melis- 10 surgos³, el era răstrănepot al celui cezar de demult, Nichifor Melissenos, fiind de la început din vechime stăpînitori peste orașul Enos și întreaga lui vecinătate și peste golful Meseniac din Pelopones. Zisul cezar Nichifor, cumnat cu împăratul Alexie Comnenul și coborîtor din patriciul Melissenos, rudă de sînge a în veci neuitatului împărat Mihail Rangabel⁴ și răstrănepot al magistrului Leon Melissenos, a avut fecior pe Alexie, dîndu-i numele după împăratul, fratele soției sale. Iar Alexie l-a avut pe Teo- 15 pneustos, iar Teopneustos pe cezarul Alexie, supranumit Stratigopol și pe Mihail; iar cezarul Alexie l-a avut pe Ioan și Ioan i-a avut pe Teodor și pe Leon, iar Teodor l-a avut pe sevastocratorul Leon, iar Leon pe marele protostrator Nichifor și pe 20 Gheorghe.

Acesta, după ce i-a murit femeia, a ajuns și mitropolit al Adrianopolului, din cauza multor inițiative ce se impuneau pentru binele obștesc, deși moartea fără de vreme l-a smuls și opera a rămas neterminată. Mulți alții vorbind despre aceste inițiative pe larg, eu le-am lăsat la o parte⁵.

Cauza însă a stăpînirii ca un fel de episcop a despotului chir Teodor a fost urmă- 25 toarea: mai sus-numitul Nichifor Melissenos a avut un fecior cu numele de Nicolaie, al cărui naș la sfîntul botez a fost despotul chir Teodor. Și la vremea mutării lui în locașurile cele de veci, fiul lui fiind un copil de trei ani, făcînd testament, l-a lăsat 30 pe despotul chir Teodor cîrmuitor, stăpîn și episcop al copilului său și al întregii sale averi mișcătoare și nemiscătoare; iar dacă feciorul și moștenitorul său drept ar fi să moară, despotul chir Teodor să ia toată averea lui cea din Pelopones și afară de Pelopones. Anume, înăuntrul golfului Meseniac erau: Andrusa și Calamata, Mantinia, Ianița, Pidima și Mani și Nisi și Spitali și Grebeni și Caranța și Aetos și Loi și 35 Neocastron și Itome, care acum se cheamă Mesene, și Arhanghel și Savlavur și Ioanina și Ligudista și Filatria și Pilos și satele și satele și moșiile așezate la poalele muntelui Nichi, zis Dimos, pînă în cîmpia Steniclaru și pîrîul Valira; iar afară de Pelopones: marele Enos și toate așezările de primprejur pînă la Periteorion. Toate acestea, 40 fiind eu trimis, le-am luat în primire în locul despotului.

¹ Pentru Tenaria — Ταυνάρια.

² Demnitatea de „mare protostrator“ n-a existat și e o născocire de a lui Macarie; vezi Franz Dölger în „Byzantinische Zeitschrift“, 45 (1952), p. 191.

³ Joc de cuvinte cu numele Melissenos: ar fi Meliscoditor.

⁴ De fapt Mihail I Rangabe (811—813).

⁵ I. B. Papadopoulos (Αί περί τοῦ Γεωργίου Φραντζῆ διατριβαί. Atena 1957, p. 72 și 74) crede că știrea despre demnitatea de mitropolit a acestui Nichifor Melissenos provine din adnotările lui Pahomios Rusanos de pe marginea unor manuscrise, de unde s-a furișat în alte manuscrise. Dar se pare că și de aceste adnotări tot Macarie este vinovat.

Ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον τινὰς ἐκ τούτου τοῦ γένους τῶν Μελισσηνῶν καὶ Στρατη-
γοπούλους ἐπωνόμαζον καὶ ἐν ταῖς χρονικαῖς ἱστορίαις οὕτως ἔγραφον δι' αἰτίαν τοιού-
την τὸν Ἀλέξιον καίσαρα τὸν Μελισσηνόν, τὸν καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐλευθερώ-
σαντα | ἐκτῆς τῶν Λατίνων χειρῶν. Στρατηγόπουλον ἐπωνόμαζον διὰ τὴν μάμμηγ αὐτοῦ· 134 b
καὶ ἔκτοτε τὸ ἐπικλῆν τούτου εἰς τινὰς τοῦ γένους τούτου ἐπεκράτησε, τοιοῦτως ὡς
καὶ ὃν εἰρημένον Νικηφόρον καὶ μέγαν πρωτοστράτορα καὶ Μελισσουργὸν ἐπωνό-
μασαν .

Διήρχε δὲ τὴν εἰρημένην ἐπιτροπικὴν καὶ διοίκησιν καὶ ὁ πρωτοστράτωρ Λέων
ὁ Φραγκόπουλος καιρῶ τιμι προστάξει τοῦ δεσπότου κύρ Θεοδώρου· εἶτα τῷ ἀδελφῷ
10 δεσπότη κύρ Κωνσταντίνῳ ἐδώρησατο μετὰ πάντων τῶν προνομίων ὧν εἶχε, τουτέ-
στιν, ὡς προείπομεν, ἐὰν ὁ γνήσιος ἐκεῖνος κληρονόμος ἀποθάνῃ, πρὶν τοῦ εἰς νόμον
ἡλικίας φθάσῃ, πάντα ταῦτα τὰ τῆς ἐπιτροπικῆς κτήματα ἔσονται τῷ κύρ Κωνσταν-
τίνῳ.¹

III. Καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει, Μαρτίου τετάρτη τέθνηκεν ὁ δεσπό-
15 τῆς κύρ Ἀνδρόνικος, ὁ διὰ θείου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος μετονο-

¹ Omnia a p. 268 v. 26 ἄλλ' οὖν καὶ οὕτως usque ad p. 272 v. 12 τῷ κύρ
Κωνσταντίνῳ falsa Macarii additamenta sunt (v. R. Loenertz; *Autour du Chronicon
Mains* p. 305 n. 84). Sed ille Macarius etiam alias duas suorum additamentorum
varietates, ut sui generis illustrem originem demonstraret, finxit. Quarum altera con-
20 tinet quae sequuntur: ἄλλ' οὖν καὶ οὕτως ἐνδέδωκε πρὸς αὐτὸν ὅσα ἐν τοῖς ποσὶ
τοῖς πρὸς δυσμὰς ἡλίου εἰσὶ τοῦ ὑπερμεγέθους ὄρους τοῦ Ταύγετου ἄχρι καὶ
τοῦ Πύλου τοῦ λεγομένου Ὑτύλου. Ἐκ δὲ τοῦ ἔξω ζυγόν τὸ κάστρον Ζαρνάδας καὶ
Γαστίτζα, τὸ ἀδιάσεστον Μελέ, Διράχιον, Πολιανούς, Γαρδίκια καὶ τὰ περὶ
αὐτά, ἔτι δὲ χορηγήσας καὶ τὴν πᾶσαν ἐπιτροπικὴν καὶ διοίκησιν τοῦ μεγά-
25 λου πρωτοστράτορος Νικηφόρου τοῦ Μελισσηνοῦ τοῦ καὶ Μελισσουργοῦ ἐπονομα-
ζομένου. Ὁ δὲ μέγας οὗτος πρωτοστράτωρ Νικηφόρος ἐκ τῆς φυλῆς ἦν κα-
ταγόμενος τοῦ κατὰ πάντα ἀρίστου Σαλλουστίου καίσαρος τοῦ ἐγγόνου πατρι-
κίου Εὐγενίου Βέσπου τοῦ Λουτατίου, ἑνὸς τῶν δύο τε καὶ δέκα μεγιστάνων
τῶν ἐπικρατούντων ἐκ Ρώμης ἐν ταύτῃ τῇ βασιλευδούσῃ τῶν πόλεων διὰ προσταγῆς καὶ
30 κλήσεως τοῦ ἐν εὐσεβείᾳ τῇ λήξει Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου τοῦ τὴν μεγαλόπολιν
ταύτην κτίσαντος καὶ τὴν βασιλείαν ἐνταῦθα διαβιβῆσαντος. Ὁ δὲ πατρίκιος Εὐγένιος
ἐκεῖνος κατὰ Σαρδιανοῦ Εὐναπίου χρονογραφίαν καὶ ὡς τὰ ἔπη τοῦτον φάσκουσι, αἴτινα
καὶ ἐγὼ πολλάκις ἀνέγνωκα, εἰς Ἀνδροκλον τοῦ Κόδρου τοῦ Μελάνθου τοῦ Νηλέως
ἀνέφερεν τὸ γένος. Εἰς δὲ τὸν ῥηθέντα Νικηφόρον καὶ μεγαπρωτοστράτορα γενεαλο-
35 γούμενος, ἐκ τοῦ ῥηθέντος Σαλλουστίου οὗτος κατάγεται. Σαλλουστίου δὲ υἱὸς ἦν Ῥου-
φίνος ὁ μάγιστρος, τοῦ δὲ Νικηφόρος ὁ καίσαρ, τοῦ δὲ Προκόπιος καὶ Κύρος ὁ σο-
φώτατος· Προκόπιου δὲ Ὀλύβριος καὶ Πελάγιος ὁ πατρίκιος, οὗ πόνημα λέγουσιν εἶ-
ναι καὶ τὰ καλούμενα Ὀρμηρόκεντρα· Ὀλυβρίου δὲ Σεκουδνδος ὁ ὕπατος καὶ Τζίτας
ὁ κόμης Ἀρμενίας· Σεκουδνδος δὲ Ρουφίνους καὶ Ναρσῆς ὁ κουβικουλάριος, Ῥουφι-
40 νου δὲ Ἰωάννης ὁ ὕπατος, τοῦ δε Πρίσκου ὁ στρατηγὸς Εὐρώπης καὶ Γερμανὸς ὁ πατρί-
κιος, Πρίσκου δὲ Βόνουσσος καὶ Θεόδωρος· Βονόσσου δὲ Θεοδόσιος καὶ Ἀνδρόνικος,
Θεοδοσίου δὲ Μιχαὴλ ὁ μάγιστρος, Μιχαὴλ δὲ Θεοφύλακτος καὶ Θεόδωτος. Καὶ ὁ μὲν
Θεοφύλακτος γεννᾷ Μιχαὴλ τὸν Ῥαγκαβέλ, ὁ δὲ Θεόδωτος Μιχαὴλ τὸν Κασιδέρην.
Καὶ ὁ μὲν Ῥαγκαβέλ τῆς βασιλείας ὑπὸ Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου ἐξωσθεὶς καὶ ἐν τῇ νήσῳ
45 Πρώτῃ ἐξορισθεὶς, μοναχὸς γενόμενος τὸν βίον κατέλειπε, τοὺς δὲ υἱοὺς αὐτοῦ τῶν παι-
δογόνων μορίων στέρησαντες, καὶ οὕτως τὰ τοῦ Ῥαγκαβέλ πέρας ἔλαβον· Ὁ δὲ πατρί-

2 post ἔγραφον add. τοὺς Μελισσηνοὺς Στρατηγοπούλους add. p: om. B || 2—3
τοιούτην B: τοιαύτην p || 3 τὸν Ἀλέξιον B: τὸν γὰρ Ἀλέξιον p || 4 χειρῶν B: χει-
ρὸς p || 11 ὡς προείπομεν B mg. || 12 post φθάσῃ add. ἄνευ κληρονόμου p: om. B || 24 post
χορηγήσας add. διέπει καὶ πολέβην A (sic) || 42 ὁ μάγιστρος p: om. A.

Din neamul acesta al Melissenilor, pe unii îi mai numeau de obicei Stratigopoli și în istoriile din cronici li se spunea așa din următoarea cauză: cezarului Alexie Melissenos, care a eliberat și Constantinopolul din mâinile latinilor, îi dădeau numele Stratigopol după bunica lui; și atunci această denumire a stăruiat la unii din neamul 5
acesta în așa fel, încît și pe amintitul mare protostrator Nichifor l-au poreclit Melissurgos.

Dar amintita stăpînire, ca un fel de epitrop și guvernator, a deținut-o cîțva timp și protostratorul Leon Frangopol din porunca despotului chir Teodor; pe urmă a trecut-o în dar fratelui său despotul chir Constantin, cu toate privilegiile de care 10
se bucura, anume, cum am spus mai sus, dacă acel moștenitor drept ar muri, înainte de ce ar fi ajuns la vîrsta legiuită, toate aceste bunuri epitropicești vor reveni lui chir Constantin¹.

1429 III. Și în același an, la 4 martie, a murit despotul chir Andronic, care întru dumnezeiască și îngerească shimă și-a schimbat numele în 15

¹ Intreg pasajul de la p. 269 r. 22: „...ci și așa... pînă la p. 273 r. 10: „... vor reveni lui chir Constantin...“ a fost adăugat de Macarie (vezi R. Loenertz, *Autour du Chronicon Maius*, p. 305, n. 84), spre a arăta ce ilustră origine are. În acest scop a mai pus în circulație încă două versiuni. Una are următorul cuprins: „ci și așa i-a mai dat cîte se află la poalele dinspre 20
apus ale marelui munte Taiget și tot rîndul de localități pînă la Pilos, zis Itilos. Iar pe dinafară de acest rînd cetatea Zarnada și Gastița, Mele cel foarte întărit, Dirahion și Poliani, Gardichi și împrejurimile, dînd încă și tot ce administra ca epitrop marele protostrator Nichifor Melissenos, numit și Melissurgos. Acest mare 25
protostrator era coborîtor din tribul roman al strălucitului întru toate cezar Salustiu, nepotul patriciului Eugeniu Vespus Lutatius, unul din cei doisprezece mari dregători care au fost aduși din Roma în acest împărătesc oraș, din ordinul și la chemarea a 30
întru evlavie adormitului Constantin cel Mare, întemeietorul acestui măreț oraș, în care și-a mutat reședința împărătească. Acel patriciu Eugeniu, după cronica lui Eunapios din Sardes și după cum se povestește despre el, ceea ce și eu deseori am citit, își ducea neamul în sus pînă la Androclos al lui Codros al lui Melantos al lui Neleus. Dar, cercetînd spița neamului pomenitului mare protostrator Nichifor, acesta coboară din amintitul Salustiu. Feciorul lui Salustiu a fost magistrul Rufinus, iar al acestuia cezarul 35
Nichifor, iar al acestuia Procopiu și Cir cel foarte învățat; iar ai lui Procopiu au fost Olibriu și patriciul Pelagiu, a cărui operă se spune că sînt și așa-numiții centoni home-rici*; feciori ai lui Olibriu au fost consulul Secundus și comitele Armeniei Titas; iar Secundus l-a avut pe Rufinus și pe cubicularul Narses, iar Rufinus pe consulul Ioan, iar acesta pe Priscus, strateg al Europei și pe patriciul Germanos; iar Priscus pe Bonosos 40
și Teodor, iar Bonosos pe Teodosiu și Andronic, iar Teodosiu pe magistrul Mihail, iar Mihail pe Teofilact și Teodot. Și Teofilact l-a avut fecior pe Mihail Rangabel, iar Teodot pe Mihail Casideri. Și Rangabel, scos din domnie de Leon Armeanul și surghiunit în insula Proti, a fost călugărit și s-a săvîrșit din viață, iar pe feciorii lui i-au făcut scopiți și așa s-a terminat cu neamul Rangabel. Patriciul Casideri însă a avut doi feciori, 45

* Poeme compuse din diverse versuri scoase din poemele lui Homer.

μασθεις Ἀκάκιος· και ἐτάφη ἐν τῇ τοῦ Παντοκράτορος μονῆ, ἐνθα κατέμενε.

κιος Κασιδέρης υἱοῦς εἶχε δύο· Δημήτριον τὸν μάγιστρον και Θεόδοτον. Καὶ ὁ μὲν τὴν ἐκκλησίαν Κυρίου ἱθυεν, ὡσπερ οἱ περὶ αὐτοῦ ἱστορήσαντες γράφουσι, ὁ δὲ Δημήτριος γεννᾷ Θεόδοτον· ὁ δὲ Νικήταν τὸν και Ὀρυφᾶν καλούμενον, ὁ δὲ Ῥωμανὸν τὸν πατρικίον, ὁ δὲ Ἰωάννην τὸν δομῆστικον τὸν καλούμενον Κουρκουάν, Θεοφάνην τὸν πατρικίον και Θεόφιλον, τὸν πάππον Ἰωάννου τοῦ Τζιμισκῆ. Ἰωάννου δὲ τοῦ δομῆστικου γίνεται Ῥωμανός, τοῦ δὲ Ἰωάννης και Χριστοφόρος και Ἀνδρόνικος· Χριστοφόρου δὲ Ῥωμανός και Θεόφιλος, Ῥωμανοῦ δὲ Νικηφόρος, τοῦ δὲ Θεόληπτος και Λέων ὁ μάγιστρος· Λέοντος δὲ Θεοδόσιος και Νικηφόρος, Νικηφόρου δὲ Θεόδωρος, τοῦ δὲ Λεωσθένης, τοῦ δὲ ὁ Νικηφόρος καῖσαρ τοῦ δὲ ἐκ Μαρίας Κομνηνῆς τῆς Ἰωάννου, Ἰωάννης ὁ Κομνηνός, τοῦ δὲ Ἀλέξιος και Νικηφόρος· Ἀλεξίου δὲ ἐκ τῆς Εὐδοκίας Ἀλεξίου τοῦ Μιχαὴλ Ἀσπιήτη Μιχαὴλ, τοῦ δὲ Θεοφύλακτος και Ἀλέξιος, Θεοφύλακτου δὲ Θεοδόσιος, τοῦ δὲ Μιχαὴλ και ὁ καῖσαρ Ἀλέξιος, ὁ ἐκ τῶν Ἰταλῶν· τε και Φράγκων ἐλευθερώσας ταύτην τὴν μεγαλόπολιν. Καῖσαρος δὲ Ἀλεξίου γίνεται Γρηγόριος ὁ δεσπότης, ὁ τὴν κρίσιν τὴν μεγάλην ποιήσας περὶ τῆς περιουσίας τοῦ ῥηθέντος Μιχαὴλ τοῦ πατραδέλφου αὐτοῦ, μετὰ τοῦ ἐν εὐσεβεῖ τῇ λήξει κυροῦ Ἀνδρονίκου τοῦ κύρ Μιχαὴλ, ἐπὶ τῷ ᾠα·φ· ἔτει. Τοῦ δὲ Γρηγορίου γίνεται Μιχαὴλ και Νικηφόρος και Θεόφιλος και τοῦ Νικηφόρου γίνεται Λέων, τοῦ δὲ ὁ πατριάρχης κύρ Γρηγόριος. Τοῦ δὲ Μιχαὴλ γίνεται Νικηφόρος, τοῦ δὲ Ἀνδρόνικος, τοῦ δὲ Θεοδόσιος, τοῦ δὲ Λέων. Τούτου ὁ προῤῥηθεις μέγας πρωτοστράτωρ Νικηφόρος. Οὗτος ἐκ τῆς θυγατριδοῦς κύρ Κωνσταντίνου τοῦ Δραγάση Μαρίας τοῦ Ῥαοῦλ Ἰωάννου γίνεται Νικόλαος.

Ἡ δὲ αἰτία τῆς τοιαύτης ἐπιτροπικῆς τοιουτοτρόπως ἦν· τὸν εἰρημένον Νικόλαον τοῦ μεγάλου πρωτοστράτορος Νικηφόρου ἀνεδέξατο ἐκ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ὁ δεσπότης κύρ Θεόδωρος. Ἐν δὲ τῷ παρελθόντι ἔαρὶ μέλλων ἐξ ἀνθρώπων γενέσθαι ὁ μέγας οὗτος πρωτοστράτωρ και ὁ υἱὸς αὐτοῦ Νικόλαος τριητῆς νῆπιος ὦν και πληροφορίαν και διάθεσιν· μεγάλην ἔχων πρὸς τὸν δεσπότην κύρ Θεόδωρον, διαθήκη ποιήσας, εἶασε τὸν δεσπότην κύρ Θεόδωρον ἐπίτροπον και κυβερνήτην τοῦ πνευματικοῦ υἱοῦ Νικολάου και πάντων τῶν αὐτοῦ χωρῶν τε και κτημάτων. Καὶ ἔαν ὁ υἱὸς και κληρονόμος Νικόλαος ἐμφυῶ ἀποθήνη, πάσης τῆς αὐτοῦ δεσποτείας και ἐπικρατείας τόποι και χῶραι οἱ ἐκτός και ἐντός τῆς Πελοποννήσου ἔσονται τῷ δεσπότην κύρ Θεόδωρῳ. Ἦσαν γὰρ ἐκτός πᾶσα ἡ Χερσονήσος τοῦ Ἑλλησπόντου, μεγάλη Αἶνος ἕως τε και Περιθεωρίου· τὰ δὲ ἐντός τῆς Πελοποννήσου ἐν μὲν τῷ Μεσσηνιακῷ κόλπῳ, ἐνθα ῥεῖ διὰ μέσον και ὁ Πάμισος ἐκεῖνος ποταμός, Ἀνδρούσα, λέγω και Καλαμάτα, Μαντινία, Ἰαννίτζα, Πήδημα, Μάνη, Νησί, Σπιτάλιν, Γρεμπενί και Καράντζα και Ἀετός, Λαῖ, Νεόκαστρον, Ἀρχάγγελος, Σαυλάουρος, Ἰωάννινα, Ἰθώμη, Λιγούδιστα, Φιλατρία, Πύλος και τὰ ἐν τοῖς ποσὶ τοῦ ὄρους και κορυφῆς, τοῦ τῆς Νίκης τοῦ Δήμου λεγομένου, ἄχρι τοῦ πεδίου Στενικλάρου και τοῦ βρύματος τῆς Βελλίρας και Βοστίτζα και τὰ περὶ αὐτήν, ἃ και σταλεις ἐγὼ ταῦτα παρέλαβον, τὰ ὅσα ἐκ τῶν ἐξωθεν ὀλίγα πάνυ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἀγαρηνῶν μὴ εὕρισκόμενα.

Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τινες ἐκ τούτου τοῦ γένους τῶν Μελισσηνῶν και Στρατηγούλους ἐπανόμαζον και ἐν ταῖς χρονικαῖς ἱστορίαις οὕτως ἔγραφον δι' αἰτίαν τοιαύτην. Τοῦ γὰρ ῥηθέντος καίσαρος Ἀλεξίου και Μιχαὴλ <τὸν> γεννητόρα ὁ βασιλεὺς κύρ Ἰωάννης ὁ Δούκας στρατηγὸν Παφλαγονίας ἐπροχειρίσατο ἔφηβον ὄντα ἔτι και πάνυ μειρακα. Αὐτὸς δὲ ἔργα ἀρεϊκὰ ἐπιδείξας και κατὰ τῶν ἐναντίων τρόπαια στήσας, δι' ἣν αἰτίαν Στρατηγούλου ἐπεκάλεσαν και δι' αὐτοῦ τοῦ υἱοῦς τούτου ἐπανόμαζον.

21 *post* Νικηφόρος *add.* και Γεώργιος ὁ γεγονώς ἀρχιεπίσκοπος Ἀνδριανουπόλεως και διὰ τοῦ θείου και μεγάλου ἀγγελικοῦ σχήματος μετονομασθεις Γερμανός μοναχός *mg.* A | οὗτος p: τούτου *sive* τοῦ δὲ? || 36 Μαντινία A: Μαντινεῖα p || 39 Βελίρας A : Βαλύρας p || 44 <τὸν> *add.* p: *om.* A.

Acachie ; și a fost înmormîntat în mănăstirea Pantocratorului, unde locuia.

pe magistrul Dimitrie și pe Teodot ; și unul a cîrmuit Biserica Domnului, precum scriu istoricii despre el, iar Dimitrie l-a avut fecior pe Teodot, iar acesta pe Nichita, numit Orifa ; iar acesta pe patriciul Roman, iar acesta pe domesticul Ioan, numit Curcua, pe patriciul Teofan și Teofil, bunicul lui Ioan Tzimiskes. Iar domesticul Ioan are fecior pe Roman, iar acesta pe Ioan, pe Hristofoar și pe Andronic, iar Hristofoar pe Roman și Teofil, iar Roman pe Nichifor, iar acesta pe Teolipt și pe magistrul Leon, iar Leon pe Teodosiu și pe Nichifor, iar Nichifor pe Teodor, iar acesta pe Leostene, iar acesta pe cesarul Nichifor ; feciorul acestuia însă, din Maria Comnena a lui Ioan, a fost Ioan Comnenul, iar ai acestuia Alexie și Nichifor, iar feciorul lui Alexie din Eudochia a lui Alexie fiul lui Mihail Aspiespi, a fost Mihail, iar ai acestuia Teofilact și Alexie, iar al lui Teofilact, Teodosiu, iar ai acestuia Mihail și cesarul Alexie, care a eliberat din mîinile italienilor și frîncilor acest oraș mareș. Cezarul Alexie are fecior pe despotul Grigore, care a avut mare judecată pentru averea zisului Mihail, fratele tatălui său (cu adormitul întru Domnul chir Andronic, feciorul lui chir Mihail), pe la anul 680¹. Grigore are feciori pe Mihail și Nichifor și Teofil ; și Nichifor pe Leon, iar acesta pe patriarhul chir Grigore. Iar Mihail are fecior pe Nichifor iar acesta pe Andronic, iar acesta pe Teodor, iar acesta pe Leon ; acesta pe zisul mare protostrator Nichifor. Acesta, nepot de fiică al lui chir Constantin Dragases, are fecior din Maria, fata lui Raul Ioan, pe Nicolaie.

Iar cauza acestei stăpîniri ca un fel de epitropie a fost următoarea : naș la sfîntul botez al numitului Nicolaie, fiul marelui protostrator Nichifor, a fost despotul chir Teodor. Primăvara trecută, acest mare protostrator, stînd pe pragul morții și fiul său Nicolaie fiind copil de trei ani, iar el mare prieten și foarte devotat despotului chir Teodor, a lăsat în testamentul său pe chir Teodor epitrop și chivernisitor al fiului lui duhovnicesc Nicolaie și al tuturor localităților și moșiilor acestuia. Și dacă fiul, moștenitor drept, Nicolaie s-ar întîmpla să moară, locurile și pămînturile din întreaga lui proprietate și stăpînire din afara și dinăuntru Peloponesului îi vor reveni, despotului chir Teodor. Căci dinafară se afla tot Chersonesul helespontic, marele Enos pînă la Periteorion ; iar localitățile dinăuntru Peloponesului în golful Meseniac, prin mijlocul căruia curge rîul Pamisos, și anume Andrusa și Calamata, Mantinia, Ianița, Pidima, Mani, Nisi, Spitali, Grebeni și Caranța și Aetos, Loi, Neocastron, Arhanghel, Savlavur, Ioanina, Itome, Ligudista, Filatria, Pilos și localitățile așezate la poalele culmei de munte Nichi, zis Dimos, pînă în cîmpia Steniclaru și pîrîul Velira, și Vostița și împrejurimile ei ; iar eu, fiind trimis, le-am luat acestea în seamă, cite din cele deafară, puține de tot, nu se aflau sub stăpînirea agarenilor.

Din neamul acesta al Melissenilor pe unii îi numeau de obicei Stratigopoli și în istoriile din cronici așa-i desemnau din cauza următoare : anume pe părintele zisului cesar Alexie și al lui Mihail, tînăr fiind încă și un adevărat copilandru, împăratul chir Ioan Ducas l-a făcut de mai înainte strateg al Paflagoniei. Iar el, dînd dovezi de fapte vitejești războinice și ridicînd monumente de biruință contra dușmanilor, din această cauză i-a dat numele Stratigopol și după dînsul s-au numit feciorii acestuia.

19 după Nichifor *ad.* și Gheorghe care a ajuns arhiepiscop al Adrianopolului și, îmbrăcînd dumnezeiasca marea shimă îngerească, și-a schimbat numele în monah Germanos A pe mag.

¹ 1 septembrie 1292 — 31 august 1293.

Βουλῆς δὲ ἀποκρύφου ἐμοὶ γενομένης παρὰ τοῦ αὐθεντός μου καὶ δεσπότη, ἵνα κατὰ τῆς Πάτρας ἀπέλθωμεν· καὶ εἰ μὲν παραλάβομεν αὐτήν, μείνωμεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ὁ τόπος, ὃν εἶχεν ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ, δηλονότι τῇ Μαύρῃ θαλάσῃ δοθεῖν πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν βασιλέα, εἰ δὲ οὐ παραλάβομεν τὴν Πάτραν, ἐπαναστρέψωμεν αὖθις εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ αὐτὸς ἔχη εἰς τὴν Πελοπόννησον τὰ | τῆς προικὸς αὐτοῦ κάστρη καὶ τὰ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἧτοι τῆς Μαύρης Θαλάσσης. Τὰ δὲ δοθέντα παρὰ τοῦ δεσπότη κυρ Θεοδώρου κάστρη καὶ πάντα τὰ τῆς ἐπιτροπικῆς τοῦ Μελισσηνοῦ Νικηφόρου ἐν τῷ Μεσσηνιακῷ κόλπῳ πάντῃ δοθῶσιν, ὅπου δ' ἂν ὁ βασιλεὺς διακρίνη. Παρηκολούθησε καὶ τοῦτο, ὅπερ ἦν ἀπὸ μέρους βεβαίως τῆς ἀποκρύφου μελέτης καὶ βουλῆς. Διερχόμενοι τὴν ὁδὸν τῆς Πάτρας ἐκ Βοστίτζας, ἵνα εἰς τὴν Γλα-

Διήρχετο δὲ τὴν εἰρημένην ἐπιτροπικὴν καὶ διοίκησιν καὶ ὁ πρωτοστράτωρ Λέων ὁ Φραγκόπουλος καιρῷ τινι προστάξει τοῦ δεσπότη κυρ Θεοδώρου, εἶτα τῷ ἀδελφῷ δεσπότη κυρ Κωνσταντίνῳ ἐδωρήσατο ταύτην τακτικῶς Α.

Alii codices praebent: ... ὃν καὶ Μελισσουργὸν ἐπωνόμαζον διὰ τὴν αὐτοῦ εἰς πάντα δεξιότητα ἐκ τῆς φυλῆς ἣν καταγόμενος τοῦ παλαιοῦ ἐκείνου Νικηφόρου καίσαρος τοῦ Μελισσηνοῦ. Ὁ δὲ Νικηφόρος οὗτος ἐκ γόνων ὑπῆρχε τοῦ πατρικίου Εὐγενίου. Διατὶ μὲν ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ ὁ τὴν προσηγορίαν καὶ Ῥαγκαβὲλ καὶ ὁ πατρικίος Μιχαὴλ ὁ Μελισσηνὸς ὑπῆρχον κασιγνήτων δύο ἀποτοκεύματα καὶ ἀπόγονοι τοῦ ρηθέντος καίσαρος· καὶ ὁ μὲν τῆς βασιλείας ἐξωσθεὶς καὶ ἐν τῇ νήσῳ Πρώτῃ ἐξορισθεὶς, μοναχὸς γενόμενος τὸν βίον κατέλιπε· τὸν δὲ υἱὸν αὐτοῦ Θεοφύλακτον τῶν παιδογόνων μοριῶν στερήσαντες, καὶ οὕτω τὰ τοῦ Ῥαγκαβὲλ πέρας ἔλαβον. Ὁ δὲ πατρικίος Μιχαὴλ ἔσχε υἱοὺς δύο Δημήτριον καὶ Θεόδοτον· καὶ ὁ μὲν πατριάρχης γενόμενος τὴν Ἐκκλησίαν Κυρίου Ἰθύνας, ὡς περ οἱ περὶ αὐτοῦ ἱστορήσαντες γράφουσι, ὁ δὲ Δημήτριος γεννᾷ Νικηφόρον, ὁ δὲ Νικηφόρος γεννᾷ Θεόδοτον, ὁ δὲ Θεόδοτος γεννᾷ τὸν πατρικίον Νικήταν τὸν Ὀρυφᾶν. Ὁ δὲ Νικήτας γεννᾷ Θεοφάνην τὸν πατρικίον καὶ πρωτοβεστιάριον καὶ Νάσαρ, ὁ δὲ Θεοφάνης Χριστοφόρον, ὁ δὲ Χριστόφορος τὸν μάλιστα Λέοντα καὶ Θεόληπτον. Ὁ δὲ μάλιστα Λέων γεννᾷ Θεοδόσιον, ὁ δὲ Θεοδόσιος Θεοφύλακτον, ὁ δὲ Θεοφύλακτος Θεόδωρον, ὁ δὲ Θεόδωρος Νικηφόρον τὸν καίσαρα τὸν ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸν τοῦ ἀνακτος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ. Ὁ δὲ καίσαρ Νικηφόρος γεννᾷ Ἰωάννην τὸν Κομνηνόν, ὁ δὲ Κομνηνὸς Ἰωάννης γεννᾷ Ἀλέξιον, ὁ δὲ Ἀλέξιος γεννᾷ Θεοδόσιον, ὁ δὲ Θεοδόσιος γεννᾷ Ἀλέξιον τὸν καίσαρα καὶ Μιχαὴλ, οὗς Στρατηγοπούλους ἐπωνόμαζον. Ὁ δὲ καίσαρ Ἀλέξιος γεννᾷ Γρηγόριον, ὁ δὲ Γρηγόριος Θεόφιλον καὶ Μιχαὴλ, ὁ δὲ Θεόφιλος γεννᾷ Λέοντα, ὁ δὲ Λέων τὸν μέγαν πρωτοστράτορα Νικηφόρον καὶ Γεώργιον. Ὁ δὲ μέγας πρωτοστράτωρ Νικηφόρος γεννᾷ Νικόλαον.

Ἡ δὲ αἰτία τῆς τοιαύτης ἐπιτροπικῆς τοιουτοτρόπως ἦν. Τὸν εἰρημένον Νικόλαον ἀνεδέξατο διὰ ἁγίου βαπτίσματος ὁ δεσπότης κυρ Θεόδωρος. Ἐν δὲ τῷ παρελθόντι ἔαρι μέλλων θανεῖν ὁ μέγας οὗτος πρωτοστράτωρ καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Νικόλαος τριετῆς ὢν, διαθήκην ποιήσας, εἶσαε τὸν δεσπότην κυρ Θεόδωρον ἐπιτροπὸν καὶ κυβερνήτην τοῦ πνευματικοῦ υἱοῦ Νικολάου καὶ πάντων τῶν αὐτοῦ κτημάτων. Καὶ ἐὰν ὁ υἱὸς καὶ κληρονόμος εὐθὺς ἀποθάνῃ, πάσης τῆς αὐτοῦ δεσποτείας καὶ ἐξουσίας τόποι καὶ χῶραι ἐκτός καὶ ἐντός τῆς Πελοποννήσου ἔσονται τῷ δεσπότη κυρ Θεόδωρῳ. Ἦσαν γάρ ἐκτός· μεγάλη Ἄϊνος, Περιθεώριον καὶ Ξάνθη καὶ τὰ περὶ αὐτὴν καὶ πᾶ-

3 ἐν τῷ—4 θαλάσῃ p: ἐν τῇ Μαύρῃ δηλονότι θαλάσῃ B || 5—6 ἐπαναστρέψωμεν αὖθις A: ἀπέλθωμεν B || 6 ἔχη b: νὰ ἔχη p: ἔχειν AB || 9 κυρ Θεοδώρου A: om. B || 10 Νικηφόρου p: om. B || 12—13 καὶ βουλῆς A: om. B.

Iar în taină a fost pus la cale planul, despre care eu știam de la domnul meu despotul, ca să plecăm asupra Patrei; și dacă am ocupat-o, să rămînem în Pelopones și locul pe care-l avea la Pontul Euxin, a d i c ă la Marea Neagră, să fie dat fratelui său împăratul; iar dacă nu luăm Patra, să ne întorcem iarăși la Constantinopol și dînsul să aibă în Pelopones orașele zestrei sale și acelea de la Pontul Euxin, a d i c ă de la Marea Neagră. Iar orașele care i-au fost date de către despotul chir Teodor și toate acelea epitropicești ale lui Nichifor Melissenos din golful Meseniac să fie date înapoi, cui le-ar împărți împăratul. A urmat și aceasta, ceea ce a fost într-o măsură o confirmare a preocupării și a planului de taină. De la Vostița mergînd pe drumul spre Patra, ca să ajun-

Dar amintita stăpînire ca un fel de epitrop și guvernator a deținut-o cîțva timp și protostratorul Leon Frangopol din ordinul despotului chir Teodor; pe urmă a trecut-o în dar fratelui său despotul chir Constantin în toată regula". A.

În alte manuscrise e versiunea următoare; „... pe care-l porecleau și Melissurgos din cauza iscusinței lui la toate; el era coborîtor din neamul aceluia cezar din vechime Nichifor Melissenos. Iar acest Nichifor era din sămînța patriciului Eugeniu. Căci împăratul Mihail, după poreclă și Rangabel, și patriciul Mihail Melissenos au fost rodirile a doi frați, coborîtori din amintitul cezar; și unul, scos din domnie și surghiunit în insula Proti, a fost călugărit și s-a săvîrșit din viața, iar pe Teofilact, feciorul lui, l-au făcut scopit și așa s-a terminat cu neamul Rangabel. Iar patriciul Mihail a avut feciori pe Dimitrie și Teodot; și unul, ajungînd patriarh, a cîrmuit Biserica Domnului, după cum scriu aceia care i-au scris istoria; iar Dimitrie are fecior pe Nichifor, iar Nichifor pe Teodot, iar Teodot pe patriciul Nichita Orifa. Iar Nichita are fecior pe patriciul Teofan protovestiarul și pe Nasar, iar Teofan pe Hristofor, iar Hristofor pe magistrul Leon și pe Teolipt. Iar magistrul Leon are fecior pe Teodosiu, iar Teodosiu pe Teofilact, iar Teofilact pe Teodor, iar Teodor pe cezarul Nichifor, cumnat cu împăratul Alexie Comnenul, ținînd pe sora lui. Iar cezarul Nichifor îl are fecior pe Ioan Comnen, iar Ioan Comnen pe Alexie, iar Alexie pe Teodosiu, iar Teodosiu îi are feciori pe cezarul Alexie și pe Mihail, care erau numiți Stratigopoli. Iar cezarul Alexie îl are fecior pe Grigore, iar Grigore pe Tecfil și pe Mihail, iar Teofil pe Leon, iar Leon pe marele protostrator Nichifor și pe Gheorghe. Iar marele protostrator Nichifor are un fiu pe Nicolaie.

Iar cauza acestei stăpîniri, ca un fel de epitropie, a fost următoarea: naș la sfîntul botez al zisului Nicolaie a fost despotul chir Teodor. Primăvara trecută acest mare protostrator, stînd în fața morții și fiul său fiind de trei ani, a lăsat în testamentul său pe despotul chir Teodor epitrop și chivernisitor al fiului lui duhovnicesc Nicolaie și al tuturor bunurilor sale. Și dacă fiul moștenitor s-ar întîmpla în curînd să moară, locurile și pămînturile întregii lui proprietăți și stăpîniri, din afara și dinăuntru Peloponesului, îi vor reveni despotului chir Teodor. Și dinafară se aflau: marele Enos, Periteorion și Xanti și împrejurimile și tot Chersonesul elespontic. Iar localitățile dină-

ρέντζαν και τὸ Χλουμουτζιν ἀπέλωμεν, ἔνθα και ἡ βασίλισσα ἦν, στα-
 λεις οὖν Ἀνδρόνικος Λάσκαρις ὁ Παδιάτης πρὸς τοὺς ἐν τῇ Πάτρᾳ
 ἄρχοντας περί τινων ὑποθέσεων κάκεισε προσμείνας, συνέτυχον αὐτῷ ἰδίως
 και ἐξόχως ἱερεῖς τε και λαϊκοὶ λέγοντες ἐν μυστηρίῳ περί τοῦ, εἰ ὁ
 5 αὐθέντης αὐτοῦ θέλει, αὐτοὶ εὐρήσωσι τρόπον, δι' οὐ παραλάβη αὐτὸς
 τὴν Πάτραν. Ἐλθόντος δὲ τοῦ Λασκάρως και εἰπόντος μετὰ τῶν ἄλλων
 τὰ τῶν Πατρηνῶν ἀπόκρυφα, ἀπεπέμφθη ὡς ἀδύνατα και περισσά, ἃ ἤ-
 κουσε και ἔλεγε. Σταλεις οὖν εἰς κεφαλὴν τῆς Ἰθώμης και Ἄνδρου-
 10 σης ὁ αὐτὸς Λάσκαρις, ἔτι δὲ και οἱ ἄλλοι ἄρχοντες οἱ εἰς τὰ ἐκείσε κά-
 στερη κεφαλῆς, ἀλλὰ δὴ και ὁ πρῶτος τῶν ἀρχόντων τοῦ οἴκου αὐτοῦ
 ὁ Λάσκαρις Ἀλέξιος ἐλήφθη εἰς κεφαλάτικον τὴν Βοστίτζαν και ἐναπέ-
 μεινεν ἐκεισε. Διερχόμενος οὖν, ὡς δεδήλωκα, ὁ ἐμὸς δεσπότης και αὐ-
 15 θέντης, μετ' ἐμοῦ μόνου ἐνεργούντος τὸ περί τῆς Πάτρας, εὐρισκό-
 μνοι εἰς τὴν Γλαρέντζαν, ἐγράψαμεν πολλάκις πρὸς οὓς συνέτυχον τῷ
 Παδιάτῃ, οἱ δὲ και ἀντέγραψαν πρὸς ἡμᾶς, πλὴν ἐκρίνοντο παρ' ἡμῶν
 ἀδύνατα, ὡς και ὁ καιρὸς ἔδειξε. Τέλος ἐστήσαμεν, ἵνα διὰ νυκτὸς βα-
 δίσαντες εὐρεθῶμεν εἰς τόπον πλησίον τῶν ὀρίων τῶν Πατρηνῶν ἀμπε-
 λῶνων, καλούμενον εἰς τὰς Τρεῖς Ἐκκλησίας, αἱ παλαιόθεν ἦσαν ἐκεῖ-
 20 σε δὲ εὐρεθῶσι και οἱ ἄνθρωποι και δηλήσωσι πλατύναντες τὰ διὰ γραφῆς·
 και εἰ μὲν ἦσαν δυνατά, ἐνεργεθῶσιν, εἰ δ' οὐ, ἀπέλωμεν φανερώς ἀπο-
 κλείσαι τὸ κάστρον και ὡς φέρη τὸ φέρον. Καὶ ἰδοὺ ἐγράψαμεν προσ-
 τάγματα πρὸς πάντας τοὺς ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Ἰθώμης και Ἄνδρου-
 σης ἐν τῷ Μεσσηνιακῷ κόλπῳ και τῶν ἔσω και ἔξω ζυ-

σα ἡ Χερσόνησος τοῦ Ἑλλησπόντου. Τὰ δὲ ἐντὸς Πελοποννήσου ἐν τῷ Μελισσηνιακῷ
 25 κόλπῳ, ἔνθα ῥέει διὰ μέσου και ὁ Πάμισος ἐκεῖνος ποταμὸς· Ἀνδρούσα λέγω και Κα-
 λαμάτα, Μαντινία, Ἰανίτζα, Πηδημα και Μάνη και Νησί και Σπιτάλιν και Γρέμπειν
 και Καράντζα και Ἀετὸς και Ἐλωῖ και Νεόκαστρον και Ἰθώμη ἡ νῦν λεγομένη Μεσ-
 σήνη και Ἀρχάγγελος και Σαβλάουρος και Ἰωάννινα και Λιγουδίστα και Φιλাত্রία
 και Πύλος και τὰ περί αὐτῶν και τὰ ἐν τοῖς ποσὶ τοῦ ὄρους κορυφῆς τοῦ τῆς Νίκης
 30 τοῦ Σίμου λεγομένου ἄχρι τῆς πεδιάδος Στενικλάρου και τοῦ βέυματος τῆς Βελίρας
 και σταλεις ἐγὼ παρέλαβον αὐτά, τὰ ὅσα μὴ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἀγαρηνῶν εὐρι-
 σκόμενα ὀλίγα πάνυ.

Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστόν τινος ἐκ τούτου τοῦ γένους τῶν Μελισσηνῶν και Στρατηγο-
 35 πούλους ἐπωνόμαζον και ἐν ταῖς χρονικαῖς ἱστορίαις οὕτως ἔγραψον δι' αἰτίαν τοιαύ-
 τῃν· τὸν γὰρ Ἀλέξιον καισαρὰ τὸν Μελισσηνόν, Στρατηγόπουλον ἐπωνόμαζον και
 ἔκτοτε τὸ ἐπικλην τοῦτο εἰς τινος τοῦ γένους τούτου ἐπεκράτησε. Διῆρχε δὲ τὴν εἰρη-
 μένην ἐπιτροπικὴν και διοίκησιν και ὁ πρωτοστράτωρ Λέων ὁ Φραγκόπουλος καιρῶ
 τινι, προστάξει τοῦ δεσπότη καὶ Θεοδώρου, εἶτα τῷ ἀδελφῷ καὶ Κωνσταντίνῳ ἔδω-
 ρήσατο. *Secundum* p pag.. XXVIII — XXX.

1 Χλουμουτζην B || 2 οὖν B: ὁ p || 4 λέγοντες ἐν μυστηρίῳ A: *om.* B || 8 Στα-
 λεις AB: Ἐστάλη p || 9 *post* ἄρχοντες *add.* <ἐστάλησαν> p || 9—10 κάστερη B: κάστρα
 p || 11 ἐλήφθη AB: εἶληφεν *scripsit* p || 11—12 ἐναπέμεινεν ἐκεισε B: ἐκεισε ἐνα-
 πέμεινε p || 12 Διερχόμενος B: Διερχόμενοι p || 12—13 ὁ — αὐθέντης B: τοῦ δεσπότη
 και αὐθεντὸς μου p || 13 *post* Πάτρας *add.* <και> p || 14 πολλάκις πρὸς B: πρὸς p || 15
 οἱ δὲ B: *om.* p || *post* ἡμᾶς *add.* πολλάκις p: *del.* B || 16 και B: *om.* A || 18—19 ἐκεισε
 δὲ B: κάκεισε A || 20 ἐνεργεθῶσιν A: ἐνεργεθῶσι B || 26 Μαντινεῖα p || 30 Βαλύρας p.

gem la Glarența și Chlumuți, unde era și vasilisa, a fost trimis Andronic Lascaris Padiate la marii dregători din Patra pentru unele chestiuni; și, stînd acolo, s-au întîlnit în mod special cu el și preoți și mireni, v o r b i n d u - i î n t a i n ă cu privire la faptul că, dacă domnitorul lui voiește, ei au să găsească chip ca el să ia Patra. Iar Lascaris, mergînd și vorbind 5 cu alții despre planurile de taină ale patrenilor, a fost respins, ca fiind imposibile și zadarnice cele ce le-a auzit și le spunea. Același Lascaris a fost trimis guvernator al I t o m e i și Andrusei, dar încă și alți mari dregători în orașele de acolo ca guvernatori; dar și Lascaris Alexie, 10 primul dintre marii dregători din familia lui, a luat spre guvernare Vostîța și a rămas acolo. Așadar, cum am arătat, stăpînul meu despotul, plecînd mai departe și preocupîndu-se numai împreună cu mine de planul privitor la Patra, după ce am ajuns la Glarența, am scris de multe ori către aceia care au stat de vorbă cu Padiate, iar ei ne-au și răspuns, numai că noi le socoteam imposibile, după cum și timpul a arătat-o. În sfîrșit, 15 ne-am hotărît ca, mergînd noaptea, să ne oprim într-un loc aproape de hotarul viilor pe care le au locuitorii din Patra, la locul numit la Cele trei Biserici care erau din vechime. Iar acolo să vină și oamenii și să ne arate pe larg și amănunțit despre ce ne scriseseră; și dacă ar fi posibile, vor fi puse în lucrare, iar dacă nu să pornim pe față împresurarea orașului, și 20 întîmple-se ce se va întîmpla. Și iată că scriserăm porunci către toți cei din ocolul I t o m e i și al Andrusei d i n g o l f u l M e s e n i a c

1429 de l a m u n t e și c î m p i e, ca la zi întîi a lunii martie din

untru Peloponesului în golful Meseniac, prin mijlocul căruia curge riul Pamisos, și anume Andrusa și Calamata, Mantinia, Ianița, Pidima și Mani și Nisi și Spitali și Grebeni și 25 Caranța și Aetos și Neocastron și Itome care acuma se cheamă Mesene, și Arhanghel și Savlavur și Ioanina și Ligudista și Filatria și Pilos și împrejurimile lor și localitățile de la poalele culmei de munte Nichi, zis Simos, pînă în cîmpia Steniclaru și pîrul Velira și, fiind eu trimis, le-am luat în seamă, cîte nu se aflau sub stăpînirea agarenilor, puține de tot.

Din neamul acesta al Melissenilor, pe unii îi numeau de obicei Stratigopoli și în istoriile din cronici așa îi desemnau din cauza următoare, anume pe cezarul Alexie Melissenos îl numeau Stratigopol și de atunci această denumire a stăruiat la unii din 35 neamul acesta. Dar amintita stăpînire, ca un fel de epitrop și guvernator, a deținut-o cîtva timp și protostratorul Leon Frangopol din ordinul despotului chir Teodor, pe urmă a trecut-o în dar fratelui său Constantin". După p, p. XXVIII—XXX.

γ ὦ ν, ἵνα τῆ πρώτῃ τοῦ Μαρτίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἔλθωσι μετὰ
 ὄπλων καὶ τῶν πλειόνων ἀνθρώπων τῆς ἀρχῆς ἐνὸς ἐκάστου αὐτῶν, καὶ
 οὕτως τακτικῶς διελθεῖν τὸν τόπον τοῦ πριγκίπου, καὶ δεχθῶσι καὶ συ-
 ναπαντήσωσι τὸν νέον αὐθέντην εἰσερχόμενον ἐν τῷ Μεσση-
 5 νιακῷ κόλπῳ καὶ ζυγοῖς· ὁμοίως ἐμηνύθη καὶ τῷ Λασκάρει Ἀλε-
 ξίῳ τῷ ἐκ Βοστίτζας. Ἐλθόντες οὖν ἐκινήθημεν οὐ διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς 137 b
 λέγοντες πρὸς ἀλλήλους καὶ ἐπυθάνοντο τοῦ ἀπήρχοντο. Περί δὲ ἀλε-
 κτοροφωνίας ἤλθομεν περί τὸν συμφωνηθέντα τόπον, ἔνθα εὕρομεν τοὺς
 10 ἀνθρώπους· καὶ ἰδόντες αὐτοὺς ἀπράκτους εἶναι καὶ ἄπρακτα λέγοντας
 ἀπεπέμψαμεν. Πρωίας οὖν γενομένης συμβουλευθέντες, τί ἄρα πραχθεῖη,
 καὶ διακρίναντες, ἵνα τὸ στρατόπεδον δράμη πρὸς τὸ αἰχμαλωτεῦσαι τοὺς
 ἔξω τῆς πόλεως οἰκοῦντας καὶ πᾶσαν τὴν τῶν Ἑβραίων οἰκησιν, ὡς οὖν
 15 ἔφάνη ἀπρακτον διὰ πολλὰς αἰτίας, ἰδοὺ καὶ οἱ ἐκ τοῦ κάστρου ἰδόντες
 ἡμᾶς καὶ ἀπορήσαντες, τί ἄρα καὶ ἔνι, οὐ γὰρ προενόμισαν τὸ τυχόν,
 ἀπέστειλαν ἕνα τῶν ἀρχόντων καὶ τινα κανονικόν, Μάρκον τοῦνομα, με-
 τὰ καὶ ἀνθρώπου τινὸς πρὸς τὸ μεταφράζειν καὶ ἄλλων ἀνθρώπων, ὅπως
 μάθωσι, τίνες οἱ ἐπερχόμενοι καὶ διὰ τί. Ὡς οὖν εἶδον ἡμᾶς καὶ πῶς
 ἡμεῖς ἐζητοῦμεν τὸ κάστρον ἢ μετὰ συνθήκης ἢ, οἷφ δὴ τρόπων δυνη-
 20 σάμεθα, παραλάβωμεν αὐτό, ἐπιστρέψαντες μετὰ σπουδῆς ἔκρουσαν τὰς
 σάλπιγγας καὶ πᾶν ὄργανον πολεμικόν· καὶ εὐθὺς πάντες οἱ ἐντὸς καὶ
 ἐκτὸς συνήχθησαν εἰς τὸ ὀπλιζέσθαι, ἡμεῖς δὲ ἐπὶ αὐριον ἤρξαμεν τοῦ
 πολέμου.

Ἀποκλεισμός τῆς Πάτρας ὑπὸ τοῦ δεσπότη τοῦ κυρ Κωνσταντίνου

25 IV. Ἐπὶ τὴν αὐριον οὖν, τυχοῦσα ἡ ἑορτὴ τῶν Βαῖων, ἐκόψαμεν βάτια
 μυρσίνης· πᾶν τὸ στρατόπεδον φέροντες | ἀνά χεῖρας καὶ ἐλθόντες ἐπέ- 138 b
 σαμεν περὶ τὰς πύλας τοῦ κάστρου. Ὡς δὲ ἐκείμεθα τῆ κς^η τοῦ αὐτοῦ
 μηνὸς Μαρτίου, μετὰ τὴν τοῦ μεγάλου σαββάτου ἀκολουθίαν, ἦτοι τὴν
 θείαν μυσταγωγίαν, ἀριστήσαντες ἡμεν καθήμενοι ἐν τῇ παρεμβολῇ,
 30 ἦτοι σκηνῇ τοῦ αὐθέντου ἡμῶν συνομιλοῦντες περὶ πολλῶν, ἰδοὺ ἄφνω
 τινὲς ὀλίγοι ἐφιπποὶ ἐξῆλθον ἐκ τῆς πύλης τῆς καλουμένης Ἑβραϊκῆς
 ἢ τοῦ Ζευγαλατείου, οὕτω καὶ οὕτω γὰρ ὀνομάζετο. Καὶ ὡς ἐφάνησαν,
 διωχθέντες εἰσῆλθον διὰ τῆς αἰγιαλοῦ πύλης· ἐκείσε κατασκευαστικῶς
 ἦσαν πάντες οἱ τοῦ κάστρου μετὰ τζαγκρῶν καὶ τόξων καὶ σκολόπων.
 35 Εὐρεθεῖς οὖν ὁ δεσπότης κἀγὼ προβαδίζοντες πρὸ τοῦ διωγμοῦ τῶν εἰρη-

8 ἀπήρχοντο B: ἡ ὁρμῆ A || 3—9 ἀλεκτροφωνίας AB || 9 εὕρομεν AB: εὕραμεν p ||
 12 αἰχμαλωτεῦσαι AB: αἰχμαλωτίσαι p || 15 προενόμισαν τὸ AB: προενόησαν Char. ||
 19 ἡμεῖς ἐζητοῦμεν B: ἐζητούμεν A || 19—20 post δυνησάμεθα add. <ἵνα> p: om. AB ||
 21 εὐθὺς A: om. B || 26 post μυρσίνης add. καὶ p: om. AB | post φέροντες add. ταῦ-
 τα p: om. AB || 29 ἦμεν καθήμενοι A: καθεζόμεθον B: καθεζόμεθα p || 32 Ζευγαλατίου
 AB.

aceiași an să vină cu arme și cu oameni cît mai mulți din guvernămîntul fiecăruia dintr-înșii și așa să treacă în ordine prin țara principelui și să primească și să întîmpine pe noul domnitor care sosește în ocolul din golful Meseniac și al plaiurilor; 5 tot așa i s-a anunțat lui Lascaris Alexie la Vostița. Așadar, ei venind, am pornit nu pe drumul de lîngă Alfeios, ci pe cel de la stînga; și toți se mirau, vorbind unii cu alții, și căutau să afle unde plecau. Iar pe la cîntători am venit la locul convenit, unde am găsit oamenii; și văzîndu-i că nu fac nimic și că vorbesc lucruri irealizabile, i-am lăsat să plece. Cînd 10 s-a făcut dimineața, ne-am sfătuit ce ar fi de făcut și ne-am hotărît ca oastea să meargă repede spre a robi pe cei ce locuiau afară din oraș și toată mahalaua evreiască; cum din multe cauze s-a părut irealizabil, iată că și cei din oraș, zărindu-ne și fiind nedumeriți ce ar putea să fie, 15 căci nu s-au gîndit la ce s-a întîmplat, au trimis pe unul din marii dregători și pe un canonic, Marcu după nume, dimpreună și cu un om ca traducător și cu alți oameni, ca să afle cine sînt acei care au năvălit și de ce. Cînd ne-au văzut și că noi ceream orașul să-l luăm, sau cu bună învoială sau în orice chip vom putea, s-au întors în mare grabă și au pus să răsune 20 trîmbițele și orice alt instrument de război; și de îndată toți cei dinăuntru și dinafară s-au adunat să se înarmeze, iar noi a doua zi am început războiul.

Împresurarea Patrei de către despotul chir Constantin

IV. A doua zi dimineața, fiind întîmplător duminica Floriilor, am 25 tăiat stîlpări de mirte; toată tabăra cu stîlpările în mîini am mers de am căzut pe lîngă porțile orașului. Iar la 26 din aceeași lună martie, cum ne aflam după slujba din sîmbăta mare, adică după dumnezeiasca jertfă cea de taină, luînd masa de prînz, ședeam în tabără, anume în cortul domnitorului, și stăteam de vorbă despre multe, cînd deodată cîțiva oameni, 30 puțini, au ieșit de-a călare din poarta așa numită Evreiască sau a Plugarului, căci se chema și așa, și așa. Și cum s-au ivit, fiind puși pe fugă, au intrat prin poarta de la marginea mării; acolo toți cei din oraș stăteau pregătiți cu arcuri grele și ușoare și cu țepe. Înainte de fugărirea celor amintiți, nimerindu-se despotul cu mine să o luăm înainte, pentru ca la 35

μένων, διὰ τὸ τοὺς ἵππους ἡμῶν εὐρεθῆναι κατὰ συγκυρίαν ἠτοιμασμένους πλησίον τῆς γεφύρας τῆς ὁδοῦ τῆς ἀπαγούσης εἰς τὸ ἅγιον Ἄνδρέαν, τις τῶν Πατρηνῶν τοξεύσας τὸν τοῦ δεσπότης ἵππον, καὶ εὐθέως ἔπεσεν ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ δραμόντες οἱ ἐχθροί, ἵνα ἀποκτείνωσιν αὐτὸν

5 ἢ πιάσωσιν, εὐρήθην ἐγὼ ἐκεῖ ὑπέρμαχος. Κάκεινος μὲν Θεοῦ βοήθεια ἀποπλακεῖς τοῦ ἵππου ἔφυγε πεζός. ἐγὼ δὲ κατ' αὐτῶν μαχόμενος ἐπιάσα τίνα, υἱὸν Σταματέλλου. Ἄλλ' ἔγωγε βαρέως ἐτραυματίσθην ἅμα τῷ ἵππῳ, ὃς οὐκέτι ἴσχυε· καὶ πεσὼν ὁ ἵππος ὁ ἄριστος, ὃς παρὰ τοῦ ἀμηρᾶ ἐδόθη τῷ Ἀσάνῃ Ἰσαακίῳ, ἠνίκα συνήνητησεν ἐκείνῳ, ὁ δ' Ἀσάνης τῷ

10 γαμβρῷ αὐτοῦ τῷ Φιλανθρωπηνῷ Γεωργίῳ κάκεινος τῷ ἑαυτοῦ ἀνεπιῶ 139 b τῷ Κομνηνῷ τῷ τοῦ πρωτοστράτορος Καντακουζηνοῦ γαμβρῷ, ὃν φεύγοντα πρὸς Γαλατᾶν φθάσας ὁ ἀδελφός μου, καὶ ἐπιάσεν αὐτόν· καὶ οὕτως ὁ ἀδελφός μου εὐεργετήθη τὸν ἵππον παρὰ τοῦ βασιλέως. Ἐγωγε λαβὼν παρ' ἐκείνου τὸν ἵππον ἀπῆλθον εἰς Πελοπόννησον. Πεσὼν οὖν ὁ ἵππος,

15 ἐπιάσθην πολλαῖς πληγαῖς πεπληγμένος καὶ ἀπαγαγόντες με ἔμβλησαν εἰς τὸν γουλᾶν, ἦτοι τὸν πύργον, ἐν οἴκῳ σκοτεινῷ, ἐνθα ἦσαν μύρμηκες καὶ σιτόφθειρες καὶ μύες διὰ τὸ εἶναι ποτε σίτου ἀποθήκη· καὶ χειροπέδας σιδηρᾶς περιέθησαν τοῖς ποσὶ μου καὶ σειρὰν λίαν βαρυτάτην καὶ στερεὰν μετὰ σκόλοπος μεγάλου κατὰ γῆς πεπηγότος. Ἐνθα κακῶς

20 ἐκοιτώμην ἐν τῇ τοιαύτῃ φρουρᾷ, πικρῶς διάγων ἀπὸ τε τῶν πληγῶν καὶ τῶν δεσμῶν καὶ τῶν ἄλλων, ὡς δεδήλωται, ἃ ἐν τῇδε φρουρᾷ ὑπῆρχον.

Βίος καὶ πολιτεία τῆς ὀσιωτάτης Θωμαΐδος

V. Ἐνταῦθα δὲ χρῆ διηγῆσασθαι ἡμᾶς καὶ περὶ τῆς ὀσιωτάτης Θωμαΐδος. Αὕτη ἐκ γένους χρησίμου ὑπῆρχεν ἐν τῇ Ἀνατολῇ τῆς Ἀσίας

25 καὶ ἀπορφανισθεῖσα, οἱ ἑαυτῆς συγγενεῖς ἤγαγον αὐτὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἔδωσαν αὐτὴν τῇ ἀδελφῇ τῶν τριῶν ἀρχιερέων καὶ ἀδελφῶν Καβασιλαίων καὶ μητρὶ τοῦ σοφωτάτου Καβάσιλα Νικολάου καὶ εἶχεν αὐτὴν καὶ ἐπαίδευε. Καὶ μετὰ τίνα καιρὸν ἀπῆλθεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην διὰ τὸ ἐκείσε εἶναι τὸν Καβάσιλαν καὶ ἀδελφὸν αὐτῆς | ἀρχι- 140 b

30 ερέα, καὶ ὄκησαν εἰς τὴν μονὴν τῆς ἁγίας Θεοδώρας μετὰ Παλαιολογίνας, ἐναρέτου καὶ λογίας γυναικός, περὶ ἧς πολλάκις πολλοὺς ἤκουσα παρὰ τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κύρ Μανουῆλ ἐπαίνους, καὶ πολλοὺς κανόνας εἰς τε τὸν ἅγιον Δημήτριον καὶ ἁγίαν Θεοδώραν καὶ ἄλλους ἁγίους ἀνέγνωσα ἐγὼ ἐκείνης ποιήματα· αἱ εἶχον σὺν αὐταῖς καὶ τὴν ἁγίαν Θωμαΐδα καὶ ἐπαίδευσεν εἰς τε ἀρετὴν καὶ λόγον. Ὡς δὲ ἦλθεν τὸ τέλος αὐ-

3 Πατρηνῶν AB || 7 ἐτραυματίσθην p: τραυματίσθεις AB || 8 πεσὼν AB: ἔπεσεν p || 12 καὶ AB: *del.* p || 14 *post* οὖν *add.* ὡς προεῖπομεν A: *om.* B || 20 ἐν τῇ τοιαύτῃ B *et* A *mg.*: τῇδε τῇ A || 21 τῇδε B: τῇ A | *post* ὑπῆρχον *add.* <κακῶν> p: *om.* AB || 25 ἀπορφανισθεῖσα AB: ἀπορφανισθεῖσαν p. || 27 Καβασιλαίων Char.: Καβασιλέων B: Καβάσιλων A: Νικολάου AB: Νείλου *vult* p || 29 *post* τὸν *add.* <Νείλον> p: *om.* AB. || 33 ἁγίαν AB: τὴν ἁγίαν Char. | ἄλλους AB: εἰ ἄλλους p.

vreo împrejurare neprevăzută caii noștri să stea pregătiți aproape de podul drumului de duce la sfântul Andrei, unul din patreni a săgetat calul despotului de a căzut îndată la pământ; și dușmanii, alergînd să-lucidă sau să-l prindă, eu m-am nimerit acolo să-l apăr luptîndu-mă. Și el, cu ajutorul lui Dumnezeu, despleticindu-se de cal, a fugit pe jos; iar eu, luptîndu-mă cu dîșii, am prins pe unul, feciorul lui Stamatelo. Dar eu unul am fost greu rănit, deodată cu calul care nu mai avea nici o putere; și a căzut un cal strălucit, care i-a fost dat lui Asan Isaac de către sultan, cînd a avut loc întîlnirea cu acela, iar Asan i l-a dat ginerelui¹ său Filantropinos Gheorghe și acela nepotului² său, Comnenul, ginerele 10 protostratorului Cantacuzino; pe acesta fugind spre Galata, fratele meu ajungîndu-l, l-a prins; și așa împăratul i-a dat fratelui meu calul în dar. Eu unul, primind calul de la el, am plecat în Pelopones. Așadar, calul căzînd, eu am fost prins, acoperit de multe răni, și am fost dus și aruncat în culă, adică în turn, într-o cameră întunecoasă, în care erau furnici și 15 gărgărițe și șoareci, pentru că odată a fost magazie de grîu; și la picioare mi-au pus cătușe de fier și un lanț foarte greu și tare legat de un stîlp mare înfipt în pământ. Acolo dormeam rău, sub o pază ca aceea, îndurînd amar și din cauza rănilor, și din cauza obezilor, și de altele care 20 erau în închisoare, precum s-a arătat.

Viața și traiul preacuvioasei Tomaida

V. Aici trebuie să povestim și despre cuvioasa Tomaida. Aceasta era de neam bun din Anatolia Asiei și, rămînînd orfană, rudele ei au adus-o la Constantinopol și au dat-o surorii celor trei frați arhieriei Cavasila, 25 mama marelui învățat Cavasila Nicolaie; și o ținea și o creștea pe ea. Și după un timp au plecat la Salonic, pentru că fratele ei Cavasila³ era arhieru acolo, și au locuit în mănăstirea sfintei Teodora, dimpreună cu Paleologhina, femeie plină de virtute și învățătură bisericească; despre aceasta 30 am auzit deseori de la în veci neuitatul împărat chir Manuil multe cuvinte de laudă; și eu am citit multe canoane în cinstea sfîntului Dimitrie și a sfintei Teodora și a altor sfinți, lucrări de-ale aceleia; acestea o aveau cu sine și pe sfînta Tomaida și o creșteau întru virtute și în cuvîntul lui Dumnezeu. Iar cînd le-a venit sfîrșitul vieții, i-au lăsat ei toate ale lor, 35

¹ γαμβρός poate însemna și cumnat.

² De frate sau soră.

³ Adică Nil Cavasila.

τῶν, κατέλιπον αὐτῇ πάντα τὰ αὐτῶν, ἀλλὰ δὴ καὶ τὴν τοῦ Κυπριανοῦ
 γυναῖκα, ἥτις ἀγανακτήσασα τὸ σκληρὸν τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς καὶ ἀπελθοῦ-
 σα πρὸς τὰς ῥηθείσας μοναχὰς μοναχῇ ἐγένετο. Ἐπεὶ δὲ τὸ τέλος αὐ-
 τῶν ἐγένετο, πάλιν ὑπετάγη τῇ ἐκείνων κληρονομῶ καὶ τοῦ βίου, ὅπως
 5 δῆποτε καὶ τῆς ἀρετῆς καὶ καλῶς διήνυσε τὸν τῆς ὑποταγῆς δρόμον μέ-
 χρι θανάτου, ἢ Κυπριανοῦ λέγω γυνή· ἦν αὕτη τοῦ ἐλθόντος εἰς Κων-
 σταντινούπολιν καὶ τὴν μονὴν κτίσαντος τὴν εἰς ὄνομα τῶν ἀγίων ἐν-
 δόξων μεγαλομαρτύρων Θεοδώρων, ἐπονομαζομένην τοῦ Κυπριανοῦ. Τῶν
 δὲ ἀσεβῶν τὴν Θεσσαλονίκην παραλαβόντων, ἐξελθοῦσα ἡ ὁσία Θωμαῖς
 10 μετὰ τῆς ὑποτακτικῆς αὐτῆς, τῆς Κυπριανοῦ, ἀπῆλθεν εἰς Λήμνον, ἵνα
 ἐκεῖθεν πάλιν εἰς τὴν Κωνσταντίνου. Ἐν τῇδε τῇ Λήμνῳ ὁ πάππος μου
 εὐρισκόμενος μετὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ καὶ τέκνων, ἢ οὖν πρώτη τῶν
 αὐτοῦ θυγατέρων ἰδοῦσα τὴν ὁσίαν καὶ τῆς αὐτῆς ἀρετὴν καὶ τὸν λόγον,
 ἐγκατέλιπε γονεῖς καὶ ἀδελφοὺς καὶ ἀδελφὰς | καὶ ὄν ἐμνηστεύσατο εἰς 141 b
 15 ἄνδρα ἅμα τοῖς παισὶ καὶ ἀπελθοῦσα εἰς Θεσσαλονίκην γέ-
 γονε μοναχῇ καὶ ἐν ὑποταγῇ αὐτῆς δὴ τῆς ὁσίας κάκεισε ἀπομείνασα.
 Κάκειθεν ἐξελθοῦσαι αἱ τρεῖς μόναι ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει, κατήντησαν
 ἀρχῇ ἐν τῇ μονῇ τῇ ἐπονομαζομένη τῆς Κλέραινας. Διαδοθεῖσα δὲ ἡ
 ἀρετὴ τῆς ὁσίας καὶ εἰς τὴν θείαν Γραφὴν αὐτῆς ἐμπειρία εἰς τε τὸν
 20 βασιλεῖα καὶ πατριάρχην καὶ πάντας τοὺς τῆς πόλεως, ὁ μὲν βασιλεὺς
 ἐζήτηι λαβεῖν ἄλλο τῶν μοναστηρίων μειζότερον καὶ εἰσοδώτερον δοῦ-
 ναι αὐτῇ· ὁ δὲ πατριάρχης τὸ δοῦναι αὐτῇ ἔνταλμα πνευματικῆς ἐξου-
 σίας εἰς τὰς βουλομένας τῆς πόλεως γυναῖκας, οἱ δὲ τῆς πόλεως ἤθελον
 δοῦναι αὐταῖς πᾶν ἀναγκαῖον εἰς τὸ ἐπισκέπτειν καὶ θεραπεύειν τὰ πρὸς
 25 χρεῖαν αὐτῶν. Οὐχ ὑπῆρχε γὰρ ἐκείναις οὔτε χρυσίον οὔτε ἀργύριον,
 οὐκ ἄλλο τι, εἰ μὴ τὸ ἐργόχειρον καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν ἀρχόντων
 προμήθεια. Λαβοῦσα δὲ μικρὸν τι κάθισμα, συνέδραμον εἰς ὑποταγὴν
 αὐτῆς τοσαῦται, ὅσαι οὐκ ἐχώρησαν εἰς τε τὴν τοῦ Λιβὸς μονὴν καὶ τῆς
 Κυραμάρθας. Ἡ δὲ οὐ πλείους ἢ δύο καὶ δέκα προσελάβετο. Καὶ ἦσαν
 30 τοιαῦται εἰς τε ἀκτημοσύνην καὶ ὑπακοὴν καὶ σωφροσύνην καὶ πᾶν εἶ τι
 εἰς | Θεὸν εὐαπόδεκτον, ὅτι κατέλιπον οἱ τῆς πόλεως λέγειν „ἡ ἁγία“, 142 b
 ἀλλ’ „αἱ ἅγαι“· καὶ αὐτὸ δὴ τὸ ὄνομα εἶχον εἰς τὰς ἁγίας. Καὶ τὸ μὲν
 τῶν μοναχῶν ἐκείνων γυναικῶν τὸ κοινὸν τῆς τροφῆς καὶ ἐνδυμάτων καὶ
 τὸ μὴ ἔχειν ἴδιον καὶ τὸ μὴ ποιῆσαι τὸ μικρότερον ἢ πρὸς κοινὴν ἢ
 35 πρὸς ἰδίαν χρεῖαν εἰ μὴ μετὰ συγχωρήσεως ὑπῆρχεν αὐταῖς· καὶ τὸ ἀνυ-
 πόδητον καὶ ὀλιγότροφον καὶ χαμαὶ κεῖσθαι καὶ ἐν εὐτελείᾳ καὶ τᾶλλα
 ὅσα ἀρετῶν εἰσιν ἐκμαρτυρίας τῶν περισσῶν ἐστι διηγείσθαι. Ὅμοίως

3 μοναχὰς p: μονὰς AB || 5 post ἀρετῆς add. et del. ὑποτάγη B: om A || 11 post
 μου add. ἦν p: om. AB || 12 ἢ οὖν — 16 ἀπομείνασα AB: pro Pseudosphrantzae textu
 Sphrantzae textum inseruit p || 17 Κάκειθεν B: Ὁθεν A et B mg.: ἐκεῖθεν δὲ || 21
 εἰσοδώτερον AB: πολυεσοδώτερον <καὶ> p || 23 post γυναικας add. προσίεναι αὐτῇ p:
 om. AB || 23 ἤθελον—24 ἀναγκαῖον A et B mg.: ἵνα ἐρχηται del. B: ἵνα ἐρχονται p || 24
 ἐπισκέπτειν AB: ἐπισκέπτεσθαι p || 28 οὐκ AB: οὐκ <ἀν> p || 29 δύο καὶ δέκα AB:
 δυοκαίδεκα p || 33 τὸ κοινὸν AB: κοινὸν p || 34 post ἔχειν add. τι p: om. AB || 37
 ἐκμαρτυρίας AB: ἐκμάρτυρια p.

dar și pe femeia lui Ciprian, care, necăjită de răutatea bărbatului ei, a plecat la zisele monahe și s-a făcut monahă. Dar pentru că acelea s-au săvârșit din viață, s-a supus din nou ascultării clironoamei acelora și a felului de viață și mai ales a virtuții; și drumul ascultării l-a împlinit bine pînă la moarte, adică femeia lui Ciprian, care a venit la Constantinopol și a ridicat mănăstirea închinată sfinților mari mucenici slăviți Teodor, numită a lui Ciprian. Iar cînd necredincioșii au luat Salonicul, cuvioasa Tomaida a pornit împreună cu femeia lui Ciprian de sub ascultarea ei și a plecat spre Lemnos, ca de acolo să se întoarcă la Constantinopol. Aici la Lemnos se afla bunicul meu cu femeia sa și cu copiii; cea dintîi din fetele lui, văzînd-o pe cuvioasa și virtutea ei și învățatura, a lăsat părinți și frați și surori și pe cel ce-și alesese de bărbat deodată cu copiii și, plecînd la Salonic, s-a făcut monahă, rămînînd acolo sub ascultarea cuvioasei. Și de acolo, plecînd tustrele singure la Constantinopol, s-au oprit la început în mănăstirea numită a Clerenei. Virtutea cuvioasei și știința ei în dumnezeiasca scriptură ajungînd la urechile împăratului și patriarhului și fiind în gura întregului oraș, împăratul a cerut să primească altă mănăstire mai mare și să-i dea una cu mai mult venit; iar patriarhul să-i dea împuternicire duhovnicească la femeile din oraș care voiesc; iar locuitorii orașului doreau să le dea tot de ce au nevoie, să le caute și să le poarte de grijă de cele de trebuință. Căci ele nu aveau nici aur, nici argint, nici altă avere și nu trăiau decît din lucrul mîinilor și din grija lui Dumnezeu pe urma ajutorului oamenilor cu bunăstare. Primind o mică așezare monahală, au alergat sub ascultarea ei atît de multe, cîte n-au încăput în mănăstirea lui Lips și a Chirmartei. Dar dînsa n-a primit mai multe de douăsprezece. Și erau astfel în dorința de a nu avea nimic, în dorința de ascultare și înfrînare și de tot ce e plăcut lui Dumnezeu, încît locuitorii orașului au încetat de a mai spune „sfînta“, ci „sfintele“; și aveau pentru sfintele denumirea aceea. Și cît despre traiul acelor femei monahe, hrana și veșmintele le erau în comun și să nu aibă nimic personal și să nu facă nici cel mai mic lucru, fie pentru trebuința comună sau personală, nu se întîmpla la ele decît cu încuviințare; și să umble desculțe și să ia hrană puțină și să se culce pe jos și în sărăcie și toate celelalte cîte-s spre mărturia virtuților să le povestesc este un lucru din cele de prisos. Tot așa iarăși și despre cum

δὲ πάλιν καὶ τῆς αὐτῶν ὀσίας καὶ πνευματικῆς μητρός, τῆς ἐκείνων, συνδρομῆς καὶ ἐπισκέψεως τῶν βασιλέων καὶ δεσποινῶν καὶ ἀρχόντων καὶ ἀρχοντισσῶν, αἱ μὲν χάριν ἐξομολογήσεως, αἱ δὲ εὐχῆς καὶ ἐπισκέψεως, τὶς ἂν ἀκριβῶς ταῦτά τε καὶ τὴν ἐκείνης ἀρετὴν δυνηθεῖη διηγῆσασθαι; Ἐν δὲ μόνον διηγησάμενοι δεῖξωμεν πάντα ἀληθῆ. Τῷ ρηθέντι 5
μεγάλῳ σαββάτῳ, ὥπερ μοι συμβέβηκεν, ἄπερ διηγησάμην, καθημένης τῆς ὀσίας μετὰ τὴν τῆς λειτουργίας τελετὴν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ σὺν αὐτῇ πῦσαι αἱ μοναχαὶ αὐτῆς καὶ προσμένουσαι, ἵνα μικρὸν τι καὶ ἀπογεύσονται διὰ τὴν τοῦ ἀντιδώρου μετάληψιν, εἶτα εἰς τὰς πράξεις τῶν Ἀποστόλων 10
τεθῆναι ἀνάγνωσιν, λέγει οὖν ἡ ὀσία· „Μοναχαί, ἐγείρεσθε“. Αἱ δὲ „Τὶ σοὶ ἔστι χρεία, κυρία ἡμῶν ἁγία“; Ἡ δὲ „Τῷ κυρίῳ Γεωργίῳ ἐπήλυθε | πειρασμὸς καὶ δεηθῶμεν τῆς Θεοτόκου ὑπὲρ ἐκείνου“. Τὸ δὲ ἀκούσασαι 143 b
πᾶσαι προσέδραμον αὐτῇ μετὰ δακρύων, ἔξαιρέτως δὲ αἱ τῆς μητρὸς μου ἀδελφαί. Καὶ γὰρ ἑτέρα ἀδελφὴ ἢ ὕστερον γεγυῖα καὶ κείνη μοναχὴ καὶ ὑποτακτικὴ αὐτῆς καλὴ, προσέδραμε αὐτῇ μετὰ 15
δακρύων, πυνθανομένη· „Τὶ τοῦτο, ὃ λέγεις, κυρία ἡμῶν ἁγία; „Ἡ δὲ πρὸς αὐτὰς ἔφη· „Μὴ θροεῖσθε· Ὁ Θεὸς ὁ συγχωρήσας τὸν πειρασμὸν χορηγήσει καὶ τὴν βοήθειαν καὶ διάλυσιν αὐτοῦ δὴ τοῦ πειρασμοῦ“. Καὶ ἰστάμεναι ἔψαλλον εἰς τὴν Θεοτόκον παράκλησιν δακρύνουσαι. Τούτου 20
τὶ κρεῖττον εἰς μαρτύριον τῆς εἰς Θεὸν αὐτῆς ἀρετῆς καὶ οἰκειώσεως; Ζήσασα οὖν οὕτω καλῶς καὶ πολλὰ εἰς μαρτυρίαν τῆς ἀρετῆς αὐτῆς ἐπιδειξας ὁ Θεός, τέλος καὶ ὁ θάνατος αὐτῆς τίμιος ἐναντίον Κυρίου ἐγένετο καὶ τῶν ἀνθρώπων προέβη. Ἡμέραις γὰρ τισιν ἀσθενήσασα 25
μικρὸν καὶ πάσας τὰς μοναχὰς κοινῶς νουθετήσασα καὶ καταλείψασα εἰς τὴν ὑποδοχὴν τῆς ἀδελφῆς τῆς ἐμῆς μητρός, ἢ καὶ πρῶτα εἰς ἀρετὴν καὶ ὑποταγὴν αὐτῆς ἦν καὶ πάντα τὰ τοῦ κελλίου αὐτῶν ἐκείνη διοίκει, ἢ τε ὡς ἔθος γενομένη ἐκάθητο, τοὺς μὲν ὀφθαλμοὺς ἔχουσα κεκαλυμμένους, τὸ δὲ στομα ἀεὶ κινουσα πρὸς ὕμνον καὶ εὐχαριστίας πρὸς Θεόν. Ἐμιμεῖτο γὰρ πάντοτε ἡ ἁγία τῷ τοῦ θείου 30
χρυσοῦ ῥήμονος πατρὸς ῥητῷ τῷ λέγοντι· μὴ τὰσιν φωνῆς νοήσης καὶ μέγεθος, χρῆμα γὰρ ἀνάρμοστον ἁγίοις ἢ κραυγῇ, ἀλλὰ τὸ νοερὸν τῆς διανοίας καὶ τὴν | θερμότητα 144 b
τῆς ψυχῆς καὶ τὴν συντονίαν τῆς δεήσεως, καθ’ ἣν καὶ σιωποῦντων ἀκούει ὁ Θεός. Ἡ οὖν ἁγία μήτε τι προλαμβάνουσα 35
τροφίμου ἢ ποσίμου, μήτε ὀμιλοῦσα τὸ τυχόν, ἄνευ τῷ καθ’ ἡμέραν ἐρχομένῳ ἱερεῖ εἰς τὸ μεταλαμβάνειν αὐτὴν τῶν θείων μυστηρίων, τότε καὶ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν αἴρουσα καὶ συγχώρησιν αἰτοῦσα μετελάμβανεν. Ἀλλὰ καὶ τοῦ βασιλέως κύρ Ἰωάννου καὶ τῶν δεσποινῶν καὶ ἄλλων πολλῶν πολλὰκις προσερχομένων αὐτῇ, ἀλλὰ 40
δὴ καὶ τότε διὰ τελευταίαν εὐχὴν, ἀρχόντων καὶ ἀρχοντισσῶν καὶ ἐγκρί-

1 καὶ τῆς AB : καὶ <τὰ> τῆς p | ἐκείνων AB : εἰς ἐκείνην p || 6 συμβέβηκε B : συνέβη A || 8 προσμένουσαι p : προσμένουσα AB || 17 αὐτὰς B : αὐτὸν A || 20 εἰς μαρτύριον AB : ἐκμαρτύριον p || 23 τισιν AB : τισι p || 25 πρῶτα AB : πρώτη p || 27 ἢ τε AB : εἶτα p | ἔθος AB : ἐνθους p || 29 τῷ—30 ῥητῷ τῷ λέγοντι AB : τὸ — ῥητὸν τὸ λέγον p || 39 post εὐχὴν add. καὶ p : om. AB.

mergeau deseori s-o vadă pe cuvioasa maica lor duhovnicească și a aceloră, împărații și împărătesele, boierii și jupînesele, unele pentru mărturisire, altele pentru rugăciune și vedere, cine ar fi în stare să le istorisească și acestea cu de-amănuntul și virtutea'ei?! Dar istorisind numai o singură întâmplare, toate o să le dovedim drept adevărate. În amintita simbătă 5 mare, în care mi s-au întâmplat cele ce le-am povestit, cuvioasa, șezînd după slujba liturghiei în biserică și, împreună cu dînsa, toate monahale ei, așteptînd ca să și guste puțin din sfînta anafură, apoi să treacă la citirea Faptelor apostolilor, cuvioasa spune deodată: „Monahelor, sculați-vă!“ Iar ele: „Ce ai sfînta noastră doamnă?“ Iar dînsa: „Nenorocire a dat peste 10 domnul Gheorghe și să ne rugăm la Maica Domnului pentru dînsul“. Auzind acestea, toate au alergat cu ochii plini de lacrimi la dînsa, dar mai ales surorile mamei mele. Căci și cealaltă soră, care s-a făcut și dînsa m a i p e u r m ă monahă sub ascultarea ei cu multă osîrdie, a a l e r g a t și ea cu lacrimi în ochi, întrebînd: 15 „Ce înseamnă vorba ta, sfînta noastră doamnă?“ Iar dînsa le-a spus: „Nu vă alarmați! Dumnezeu, care a dat nenorocirea, îi va aduce și ajutor și izbăvire din acea nenorocire“. Și stînd în picioare cîntau lăcrimînd paraclisul Maicii Domnului. Ce dovadă mai bună decît aceasta pentru virtutea și apropierea ei de Dumnezeu? Trăind astfel frumos și Dumnezeu 20 dînd multe dovezi de virtutea ei, în sfîrșit s-a întâmplat și moartea cu cinste în fața Domnului și s-a dus dintre oameni. Căci după o boală ușoară de cîteva zile și după ce tuturor monahelor le-a dat povețe și le-a lăsat sub oblăduirea surorii mamei mele, care și era cea dintîi a ei întru 25 virtute și ascultare și conducea ea toate treburile chiliei lor, dînsa ședeă ca de obicei cu ochii acoperiți, iar gura mișcînd-o într-una spre a da laudă și mulțumire lui Dumnezeu. Căci sfînta se ținea totdeauna după cuvîntul dumnezeiescului părinte grăitor de cuvinte de aur, care spune: să nu-ți pui în minte ridicarea și 30 tăria glasului, căci țipătul e un lucru necuviincios pentru sfinți, ci gîndul cumințeniei și căldura sufletului și stăruința rugăciunii, întrucît Dumnezeu aude și pe cei care tac. Neluînd deci sfînta nimic în gură, nici mîncare, 35 nici băutură, nevorbind nici un cuvînt, cît de puțin, afară de preotului care venea zilnic spre a o împărtăși cu sfintele taine, atunci, ridicîndu-și mîinile și ochii către cer și cerîndu-și iertare, se împărtășea. Dar și împăratul chir Ioan și împărătesele și mulți alții care deseori veneau la dînsa, și de astădată pentru cea din urmă binecuvîntare, boieri și jupînese, iero- 40

των ιερομονάχων και μοναχῶν, ἀνένευε και συγχώρησιν και εὐχὴν ἐχορήγει. Καὶ οὕτω διαρκέσασα ἡμέρας ἑπτὰ πρὸς Κύριον ἐξεδήμεσε· και ἐτάφη φιλοτίμως, συνδραμόντων σχεδὸν πάντων τῶν ἱερέων, ιερομονάχων, κλητῶν και ἀκλήτων, ἀρχόντων και ἀρχοντισσῶν. Καὶ ταῦτα μὲν 5 δὴ οὕτως ἔχει και ἀληθῶς.

VI. Κειμένου μου οὖν ἐν τῇ φρουρᾷ ἡμέρας τεσσαράκοντα, ὡς ἦλθεν ἡ ἑορτὴ τῆς μνήμης τοῦ ἐλευθερωτοῦ τῶν αἰχμαλώτων ἁγίου μεγαλομάρτυρος και τροπαιοφόρου Γεωργίου, ἐδεήθην τοῦδε, ὡς καὶ γὰρ Γεώργιος και παιδιόθεν δοῦλος αὐτοῦ, ἵνα λυτρώσῃ με τῶν δεσμῶν. Καὶ ἀφυπνιασθεὶς ἔδοξέ μοι εὐρεθῆναι με εἰς τὸ περικαλλὲς ἅγιον τέμενος τὸ | εἰς 10 τὸ ὄνομα αὐτοῦ, τῶν Μαγγάνων ἐπονομαζόμενον, εἰς τὴν φιάλην ἰστάμενος, ἔχων και τοὺς σιδήρους τοῖς ποσί· διερχομένου τάχα τοῦ βασιλέως, ἵνα εἰς τὴν ἀκολουθίαν τῆς ἐκκλησίας ἀπέλθῃ, ἐδεήθην αὐτοῦ, ἵνα με τῶν ἀλύσεων ἐλευθερώσῃ. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς εἰσελθὼν εἰς τὴν 15 ἐκκλησίαν, ἄρχων τις ἐπιστρέψας πρὸς με εἶπέ μοι τάδε· „Προσέταξεν ὁ βασιλεὺς ὁ αὐθέντης ἡμῶν, ἵνα ἐξάρωσί σου τοὺς σιδήρους, ὃ και ἡ κυρία ἡμῶν ἡ δέσποινα ἐζήτησέν αὐτοῦ και ἅπαντες ἡμεῖς“. Καὶ περὶ τὸν ὄρθρον αὐτῆς τῆς νυκτὸς ἰδοὺ ἐν τῇ συνήθει ὥρα οἱ τοῦ πύργου ἄρχοντες και ἕτεροι μετὰ σιδηρῶν ὀργάνων ἐκβαλόντες με τῶν ἀλύσεων και ἐξαιτιῶνται και λέγουσιν, οὐχ ὅτι ἐχθρῶδῶς ἔχουσι κατ' ἐμοῦ, και οὐ τρέφουσί με, εἰ μὴ ἐστὶ διὰ τὸ μὴ κεκτηκέναι αὐτοῦς. Καὶ μετὰ 20 δύο ἡμέρας ἐλθόντες πάλιν ζητοῦσί με και ἐδεήθην τοῦ αὐθεντός μου διὰ γραφῆς, ἵνα ἐξαποστείλῃ ἄρχοντας συλλαλῆσαι τοῖς αἰχμαλωτεύσασί με πρὸς συμβίβασιν περὶ τῆς ἐμῆς ἐλευθερίας, ὅπερ και γέγονε. Καὶ 25 συμβιβασθέντες δεδώκασιν αὐτῷ τὸ Σαραβάλε φρούριον τοιουτοτρόπως, ἵνα ἐγερθῇ και ἀπέλθῃ εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ ἐν τῇ Γλαρέντζα· και μέχρι ὄλου Μαΐου, εἰ μὲν ἔλθῃ ὁ μητροπολίτης και αὐθέντης αὐτῶν, ποιησάτω ἐκεῖνος, ὡς θέλει, εἰ δ' οὐ, παραδώσωσιν αὐτῷ τὸ κάστρον. Καὶ γεγονότων ὄρκων και παραλαβομένου και τοῦ Σαραβάλε, | τῇ πέμπτῃ 146 b 30 Μαΐου ἀπῆλθε μέχρι τῆς Σκλαβίτζας και τοῦ Τεριόλου τῶν ὀρίων, δι' ἐμὲ δὲ ἐπαφῆκεν Ἰωάννην τὸν Ῥωσατᾶν, ἵνα με ἄρῃ, σωζομένου γὰρ μετὰ τὸ ἐλευθερωθῆναι με ἔξωσι τὸ βέβαιον τὰπραχθέντα. Καὶ ἐλευθερωθεὶς ἡμῖν σχεδόν, ἀπέσωσα ἔνθα ἦν ὁ αὐθέντης μου, ὃς ἰδὼν με μετὰ χαρᾶς πολλῆς και λύπης, τὸ μὲν ὅτι ἡμῖν οὕτως ἡμῖν, τὸ δὲ ὅτι ἠλευθερώθην, και πολλὰ εἶπε πρὸς ἔπαινον και παραμυθίαν μου. Ἐπελθόντος μου οὖν εἰς τὴν σκηνὴν τὴν ἐμὴν, προσεφερόν μοι εὐεργεσίαν τοιάνδε· ἱμάτιον ἐπανάφορον διπλοῦν χαμουχᾶν πράσινον ἀπὸ Λούκκας ἀξιότιμον μετὰ και πρασίνου ὑφάσματος και καλοῦ ἐνδεδυμένον, σκούφιαν Θεσσαλονικαίαν μετὰ χρυσοκοκκίνου χασδίου ἐνδεδυμένην, καβά-

1 ἀνένευε AB : ἐπένευε Char. || 5 ἔχει B : εἶχον A || 8 και τροπαιοφόρου A : om. B || 10 post τέμενος add. del. αὐτοῦ B : om. A || 11 Μαγγάνων p : Μάγκανων AB || 18 τῇ συνήθει AB : ἀσυνήθει p || 21 κεκτηκέναι AB : κεκτῆσθαι p || 23 αἰχμαλωτεύσασι AB : αἰχμαλωτίσασι p || 28 θέλει AB : θέλη p | οὐ AB : οὐ p || 30 Τεριόλου AB : Ῥιόλου sec. Chr. Min. correx. p | τῶν ὀρίων A : τὰ ὄρια B || 31 με ἄρῃ B : ἄρῃ με A | post γὰρ add. ὁμως ὅτι A : om. B || 32 ἔξωσι AB : ἔξουσι p || 33 ἰδὼν AB : εἶδε p.

monahi mai de seamă și monahi, iar ea clătina din cap și dădea iertăciune și binecuvîntare. Și așa, ținînd șapte zile, s-a strămutat la Domnul; și a fost înmormîntată cu mare cinste, adunîndu-se aproape toți preoții, ieromonahii, chemați și nechemați, marii dregători și soțiiile lor. Și aceasta într-adevăr s-a petrecut așa. 5

VI. Așadar, stînd eu în temniță patruzeci de zile, cînd a venit săr-bătoarea de pomenire a sfîntului mare mucenic și aducător de biruință, Gheorghe, izbăvitorul robilor, m-am rugat la acesta, ca unul ce și eu mă chemam Gheorghe, și din copilărie rob al lui, să mă izbăvească din lanțuri. Și ațipind mi s-a părut că mă găseam în preafrumosul sfîntul locaș numit 10 din Mangane, închinat sfîntului Gheorghe, și stăteam cu lanțurile la picioare în locul unde se făceau botezurile; împăratul, chipurile, trecînd să meargă la slujba bisericii, m-am rugat de el să mă izbăvească din lanțuri. Și împăratul a intrat în biserică, iar un dregător, întorcîndu-se spre mine, mi-a spus acestea: „A poruncit împăratul, domnul nostru, ca 15 să-ți îndepărteze lanțurile, ceea ce și doamna noastră împărăteasa i-a cerut-o și noi toți“. Și spre dimineață, în aceeași noapte, iată că la ora o b i ș n u i t ă dregătorii turnului și alții cu unelte de fier, desfăcîndu-mi lanțurile, își cer scuze și-mi spun că, nu pentru că au vreo dușmă-nie contra mea, nu-mi dau hrană, dar numai deoarece nu au nici dînșii. 20 Și după două zile, venind iarăși, ei îmi cer și eu m-am rugat prin scri-soare la domnitorul meu să trimită dregători care să trateze cu aceia care m-au luat prizonier, spre a se învoi pentru eliberarea mea, ceea ce s-a și făcut. Și, învoindu-se, i-au dat cetatea Saravale în acest fel, ca să se scoale 25 și să plece acasă la Glarența; și toată luna mai, dacă a venit mitropolitul, domnul lor, să facă acela cum voiește, iar dacă nu a venit, să-i predea lui orașul. Și după ce și-au jurat și a fost luat și Saravale în primire, la 5 mai, a plecat pînă la hotarele Sclaviței și ale Teriolului, iar din cauza mea l-a 30 lăsat pe Ioan Rosata ca să mă ia, căci numai sub rezerva ca după ce eu voi fi eliberat, cele încheiate să aibă tărie. Și eliberat pe jumătate aproape mort, am ajuns unde era domnul meu; acesta vîzîndu-mă, s-a bucurat mult, dar s-a și întristat, pe de o parte că am fost eliberat, pe de altă parte că eram așa pe jumătate mort, și mi-a spus multe cuvinte de laudă și 35 mîngîiere. Ducîndu-mă în cortul meu, mi-au fost aduse aceste daruri: un anteriu de brocart dublu, verde, de la Lucca, de mult preț, cu o căptu-șeală verde frumoasă, o tichie de Salonic căptușită cu blăniță roșie-aurie

διον κερμεζήν χαμουχᾶν μετὰ βαρέων καταρούχων ἐνδεδυμένον, κουρτζου-
βράκαν χαμουχᾶν χρυσόν προύσινον καὶ φωτᾶν προύσινον καὶ σπάθην
ἐγκοσμημένην καὶ φλωρία, ἦτοι νοῦμια χρυσᾶ, χιλιάδας
τρεῖς.

- 5 VII. Ἐπὶ τὴν αὔριον οὖν ἀπελθόντες εἰς Γλαρέντζαν, ἰδοὺ τις ἄρχων
τοῦ ἀμηρᾶ μετὰ τινὰς ὀλίγας ἡμέρας λέγων, ὅτι ἡ Πάτρα τελεῖ τῷ ἀμηρᾶ
τέλη καὶ διαβαίνει αὐτῷ εἶναι. „Ἄπεχε διὸ αὐτῆς καὶ μὴ πολιορκεῖ αὐ-
τήν· εἰ δ' οὐ, πέμψωμεν στρατὸν κατὰ σοῦ“. Ὁ δ' αὐθέντης μου ἀποκρι-
θεις αὐτῷ εἶπεν· „Ἡμεῖς ἠκούσαμεν, ὅτι θέλουσι παραδοῦναι αὐτὴν τοῖς 147 b
- 10 Καταλάνοις· οὐκ οὖν δοκεῖ μοι πρέπον εἶναι ἔασαι ἡμᾶς τοὺς γε καὶ
ἐχθροὺς τοῦ ἀδελφοῦ μου τοῦ μεγάλου ἀμηρᾶ καὶ ἡμῶν παραλαβεῖν αὐ-
τοὺς τὸ τοιοῦτον κάστρον, ἦτοι πτολίεθρον, τὸ ἐν μέσῳ τῶν ὀρίων ἡμῶν
κειμενον. Διὰ τοῦτο ἀπῆλθομεν ἐκεῖ καὶ ἐξετάσαντες τὸ πρᾶγμα ἐστή-
σαμεν, ἵνα μὴ γένηται· καὶ ἰδοὺ, ὡς βλέπεις, ἠγέρθημεν ἐπανελθόντες
- 15 οἴκαδε. Οὐ μετὰ πολλὰς ἡμέρας ἔχω κατὰ σοῦν, ἵνα ἀποστείλω πρὸς τὸν
ἀδελφόν μου τὸν μέγαν ἀμηρᾶν τοῦτον δὴ τὸν ἄρχοντα,“ δεικνύων ἐμέ,
„ὅς δηλοποιήσει αὐτῷ καὶ πλείονα ἄλλα, ἃ ἀναμεταξὺ ἡμῶν δεῖ ἐνεργ-
γεῖσθαι. „Ὁ οὖν Τοῦρκος ἀκούσας τούτους τοὺς λόγους, ἔτι δὲ καὶ φι-
λοδωρηθεὶς καλῶς, ἀπῆλθε χαίρων. Ἐκείνου δὲ ἀναχωρήσαντος, προ-
20 σέταξέ μοι λέγων· „Ἰδοὺ προετοίμαζε τὰ πρὸς χρείαν τῆς ὁδοῦ.“ Καὶ
μὴ εἰδὼς ἐγὼ τὸ τυχόν, ἀνέφερον αὐτῷ, ὅτι εἰ μὴ ἔλθῃ ὁ μητροπολίτης,
Θεοῦ εὐδοκοῦντος, καὶ δώσωσιν ἡμῖν τὸ κάστρον, κἀγὼ ἀναβῶσθῆσω
ὀλίγον, ἀλλ' ὁμως ἐτοιμάσω πάντα τὰ εἰς ἐκπλήρωσιν τῆς προστάξεώς
σου.
- 25 VIII. Τῆς δὲ προθεσμίας ἐλθούσης καὶ μὴ ἐλθόντος τοῦ μητροπολί-
του, τῇ α-η Ἰουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπηρχόμεθα κινήσαντες εἰς Πά-
τραν. Ἐν ταύταις οὖν ταῖς ἡμέραις καὶ ὁ αὐθεντόπουλος ὁ κύρ Θωμᾶς 148 b
τὸ τοῦ πριγκίπου Κεντυριάνου πτολίεθρον τὴν Χαλαντρίτζαν, τοῦ καὶ
μετέπειτα γεγονότος πενθεροῦ αὐτοῦ, ἐπολιόρκει. Ὁ δὲ αὐθέντης μου ἅμα
- 30 τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ διήρχοντο διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς φερούσης εἰς Πάτραν. Κατελ-
θόντες οὖν ἐμείναμεν ὁμοῦ εἰς τὴν Καμενίτζαν. Ἰωαννίκιος Βαλότας οὖν
ὁ τοῦ πριγκίπου ἐκεῖσε ἄρχων, ὡς ἔμαθε τοῦτο, αἰτήσας ἀφίρωσιν, ἵνα
ἀμφοτέρους τοὺς αὐθέντας ἔλθῃ προσκυνῆσαι, καὶ ἐλθὼν, εὐθὺς τὰς τοῦ
πτολιέθρου κλεῖς ἐκβαλὼν, δέδωκε ταύτας τῷ αὐθέντη μου τῷ δεσπότη
- 35 εἰπὼν· „Τοῦτό ἐστι πτολίεθρον ἰδίως τοῦ αὐθέντου μου καὶ συγγάμβρου
τῆς βασιλείας σου,“ — καὶ γὰρ ὁ τοῦ πριγκίπου υἱὸς προέλαβεν εἰς νό-
μιμον γυναῖκα τὴν ἀδελφὴν τῆς βασιλίσης κυρίας Θεοδώρας, — „ὅς μοι
προσέταξεν, ἵνα παραδώσω τοῦτο τῇ βασιλείᾳ σου“. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς
εἶπεν αὐτῷ· „Οὕτως ἔχει, ὅτι συγγενοὺς μου ἐστὶν ὁ τοιοῦτος τόπος, ἀλλ'
- 40 οὐ γνησιεστέρου τοῦ ἀδελφοῦ μου. Λοιπὸν εἰ προγενέστερον ἐποίει τοῦ-

1 κερμεζήν p: χερμεζήν AB | βαρέων B: *del.* A | καταρούχων ἐνδεδυμένον B: ἐνδύματος χρηστοῦ A || 1—2 κουρτζουβράκαν *corr.* p: κουρτζοβάκαν AB || 8 οὐ AB: οὐ p | πέμψωμεν AB: πέμψομεν p || 20 Καὶ AB: [καὶ] p || 21 *post* ἀνέφερον *add.* δ' p | *post* ὅτι *add.* μόνον p: *om.* AB || 23 ἐτοιμάσω B: προετοιμάσω A || 31 Βαλότας B: Βαλλοτας A || 35 ἰδίως AB: ἰδίᾳ p || 36 τῇ βασιλείᾳ A: τῆς βασιλείας B,

de castor, un caftan de brocart cărămiziu cu căptușeală groasă, nădragi scurți de lână de la Brusa și brîu de lână de la Brusa și o spadă cu podoabe și galbeni aur trei mii.

VII. A doua zi dimineată deci, plecînd la Glarența, iată că după cîteva zile, puține, un dregător de-al sultanului sosește spunînd că Patra 5 plătește sultanului tribut și urmează să fie a lui. „De aceea lasă-te de ea și nu o mai împresura! Iar de nu, o să trimitem armată asupra ta!“ Iar domnul meu, răspunzîndu-i, a grăit : „Noi am auzit că voiesc să o pre- 10 dea catalanilor; și cred că nu se cade să-i lăsăm pe ei, dușmanii fiind și ai fratelui meu¹, marele sultan, și ai noștri, ca dînșii să ocupe un oraș ca acesta, adică o cetate așezată în mijlocul hotarelor noastre. De aceea am plecat acolo și, cercetînd lucrul, am oprit să nu se facă; și iată, cum vezi, ne-am sculat și ne-am întors acasă. „Nu peste multe zile am de gînd să 15 trimit la fratele meu, marele sultan, pe acest mare dregător“ — arătîndu-mă pe mine —, „care îl va înștiința și de multe alte chestiuni ce trebuie să fie puse în lucrare între noi“. Iar turcul, ascultînd aceste cuvinte și mai fiind încă încărcat cu multe daruri, a plecat vesel. Iar după plecarea aceluia, mi-a poruncit zicînd : „Vezi de pregătește din vreme cele de 20 trebuință pentru drum!“ Și eu, neștiind cîtuși de puțin despre ce e vorba, îi arătam că, cu bunăvoința lui Dumnezeu, de n-ar veni mitropolitul și să ne dea nouă orașul, iar eu să mă întăresc puțin, dar totuși voi face pregătirile pentru împlinirea poruncii tale.

1429 VIII. Împlinindu-se vedeaua și nevenind mitropolitul, la 1 iunie 25 din același an ne-am pornit și am plecat spre Patra. În zilele acestea și prințul chir Toma împresura Chalandrița, cetate a principelui Centurione, care mai pe urmă i-a fost socru. Iar domnul meu dimpreună cu fratele său mergeau pe drumul ce duce la Patra. Sosind, am rămas cu 30 toții la Camenița. Atunci Ioanichie Balotă, guvernatorul de acolo al principelui, cînd a aflat aceasta, a cerut îngăduire să vină să se închine la amîndoi domnitorii; și, venind, a scos de îndată cheile cetății și le-a dat pe acestea domnului meu despotul cu cuvintele : „Această cetate este 35 doar a domnului meu, cuscrul maiestății-sale“ — căci și feciorul principelui luase mai înainte de femeie legitimă pe sora vasilisei chira Teodora — ; „acesta mi-a poruncit să predau maiestății-tale cetatea“. Iar dînsul, răspunzîndu-i, i-a spus : „Într-adevăr, așa e, căci această localitate este a unei rudeni a mele, dar nu a uneia mai apropiate ca fratele meu. 40

¹ Domnitorii se considerau rude întreolaltă.

το, ὁ ἀδελφός μου κατ' ἐμοῦ οὐκ ἐγχειρίζετο οὐδὲν ὃ ἐγὼ εἶχον, καὶ αὐ-
 τὸς καὶ αὐθέντης σου ἀλλοτρόπως εἶχον αὐτό. Τὰ νῦν οὖν εἰ παραλάβω
 αὐτό, ἀνάγκη ἐστίν, ἵνα διαφερώμεθα μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου· καὶ οὐ
 τυγχάνει διὰ πολὺ τι, πολλῶ μάλλον διὰ τοσοῦτον, ἀλλ' ἄπελθε ἐν αὐ-
 5 τῷ καί, ὡς δύνασαι, ποιήσον^ε. Ὡς οὖν ἤκουσε ταῦτα, ἤτησεν, ἵνα ἀκάκως
 εἰσέλθῃ ἐν τῷ αὐτοῦ πτολιέθρῳ. Προσταχθεῖς | ἐγὼ συνώδευσα αὐτῷ μετὰ 149 b
 στρατιωτῶν. Καὶ περὶ τὴν ὁδὸν εὐρεθεῖς Ῥαοῦλ ὁ Θωμᾶς καὶ νομίσας
 εὐκολον εἶναι, ἵνα ἄρῃ αὐτὸν ἀπ' ἐμοῦ, καὶ εἰς κίνδυνον ἦλθε τοῦ φυέ-
 ναι ἀνά τῶν ἀδελφῶν τι μάχιμον καὶ λυπερόν. Ὅμως οὖν Θεοῦ εὐδοκοῦν-
 10 τος, ἐκεῖνον μὲν σῶον ἀπεκατέστησα οἴκαδε, κἀγὼ ἐπιστρέψας εὐρον
 τὸν αὐθέντην μου ἐν τῷ τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου τοῦ πρωτοκλήτου ναῶ καὶ
 τάφῳ ἀποσωθέντα τῇ δ-^η Ἰουνίου ἐσπέρας. Τῇ ε-^η πρωτῆ τοῦ αὐτοῦ, ἡμέ-
 ρα πρώτη τῆς ἑβδομάδος, ἐξελθόντες πάντες οἱ τοῦ κάστρου ἔγκριτοι με-
 τὰ παντὸς τοῦ λαοῦ καὶ ἐλθόντες μέχρι καὶ τοῦ ῥηθέντος ναοῦ τοῦ ἁγίου
 15 Ἀνδρέου, τῷ δεσπότη καὶ αὐθέντῃ μου προσεκύνησαν καὶ τὰς κλεῖς τοῦ
 κάστρου παρέδωκαν αὐτῷ. Καὶ οὕτως κινήσαντες μετὰ πλείστης χαρᾶς
 ἀμφοτέρω τὰ μέρη, λέγω τοῦ αὐθέντου μου καὶ τοῦ πτολιέθρου, τινὲς
 ἔφιπποι καὶ τινες πεζοί, ἕκαστος κατὰ τὴν ἑαυτοῦ πηλικότητα, καὶ εἰσελ-
 θόντες ἐν τῷ κάστρῳ μέχρι καὶ τῶν κατὰ τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Νικολάου
 20 δωματίων ἀπήλθομεν, τῆς μὲν ὁδοῦ πάσης κατεστρωμένης οὔσης πάντων
 ἀνθέων καὶ εὐκοσμίας, ἐκ δεξιῶν τε καὶ ἐξ εὐωνύμων δόμων πάντοθεν ραι-
 νομένων ῥοδοσταμμάτων καὶ ῥόδων καὶ τριακονταφύλλων. Ἀπὸ δ' ἄνω-
 θεν τοῦ φρουρίου, ἦτοι πύργου, διὰ σκευῶν καὶ τζαγ|κρῶν κακῶς ἐδεξιούν- 150 b
 το ἡμᾶς, ἀλλ' οὐδὲν ἔβλαψαν. Οἱ γὰρ τοῦ μητροπολίτου κρατήσαντες τὸ
 25 φρούριον, ἔτι δὲ καὶ τὰ αὐθεντικά παλάτια, τὰ πλησίον αὐτοῦ οἰκήματα,
 σιταρχήσαντες καὶ ἀφιρώσαντες κατέσχον ἐλπίζοντες, ὅτι ἐλθόντος τοῦ
 μητροπολίτου διὰ τούτου ἔξειν πάλιν λάβωσι τὸ πτολιέθρον, ὅπερ καὶ
 πρότερον εἶχεν.

Ἡμῶν δὲ ἐπὶ τὴν αὔριον συναχθέντων ἐν τῷ τοῦ ἁγίου Νικολάου ναῶ
 30 καὶ παντὸς τοῦ τῶν πολιτῶν δήμου, ὤμοσαν μετὰ ὄρκων, ἵν' ὧσι πιστοὶ
 δοῦλοι καὶ ὑποτακτικοὶ τοῦ αὐθέντου ἡμῶν τοῦ δεσπότη. Εἶτα ἐζήτησαν
 κἀμὲ τοῦ κρίνειν ἐν αὐτοῖς καὶ ἰθύνειν· ὁ δὲ αὐθέντης μου ἀπεκρίνατο
 λέγων· „Καὶ μάλλον τούτου αὐτῷ ὀφείλομεν καὶ χάριν τῆς ὑμῶν αἰτήσεως
 ἔσεται αὐτὸς εἰς κεφαλὴν ἐν ὑμῖν“.

35 Τῇ δὲ ὀγδόῃ τοῦ αὐτοῦ Ἰουνίου μηνός, διερχομένου μου εἰς Ναύπα-
 κτον, ἵνα πρὸς τὸν βασιλέα πρῶτον ἀπέλθω ἀκουστὸν ποιῆσαι αὐτῷ τὰ
 ἐν τῇ Πάτρῃ παρακολουθήσαντα, εἶτ' ἀπ' ἐκεῖσε μετ' ἄρχοντος αὐτοῦ

1 ὁ ἀδελφός — 2 εἶχον αὐτό AB : καὶ ὁ ἀδελφός μου, ὡς εἰς ἐμόν, οὐδὲν ἤθελεν ἐπιχειρήσειν τι καὶ ἐγὼ εἰρηνικῶς ἤθελα ἔχων αὐτό καὶ ὁ αὐθέντης σου ἀλλοτρόπως p (sec. *Sphrantz.*) || 6 ἐγὼ AB : <δ> ἐγὼ p || 8—9 φυέναι AB : φυῆναι? b : φύναι? | 12 τῇ δ-^η AB : τῆς δ'. p | Τῇ ε-^η AB : Τῇ δε ε' p || 15 τῷ δεσπότη καὶ αὐθέντῃ AB : τὸν δεσπότην καὶ αὐθέντην p || 17 post πτολιέθρου add. ἦτοι κάστρου B : om. A || 19 κάστρῳ B : πτολιέθρῳ, ἦτοι τῷ κάστρῳ A || 21 ἐκ AB : ἐκ τῶν p | δόμων b : δώμων AB : δωματίων p || 26 σιταρχήσαντες AB : σιταρκήσαντες p || 28 εἶχεν AB : εἶχον p || 30 ἵν' AB : ἵνα p || 35 ὀγδόῃ B : η-^η A.

Prin urmare, dacă o făcea aceasta mai demult, fratele meu nu punea mîna pe nimic ce era în stăpînirea mea, și de altminteri și el și domnul tău stăpîneau cetatea. În situația de acum, dacă am preluat-o, trebuie să ajung la ceartă cu fratele meu; și nu se întîmplă pentru un lucru mare, ci mult mai iute pentru atît! Ci întoarce-te în cetate și fă ce poți". Cînd a 5 auzit aceasta, s-a rugat să poată intra în cetatea sa fără să pătască vreun rău. Dîndu-mi-se poruncă, l-am însoțit cu ostași. Și în cale aflîndu-se Raul Toma și crezînd că e lucru ușor să-l ridice de la mine, era cît pe ce să se iște o luptă dureroasă între frați. Totuși, cu bunăvoința lui Dumnezeu, l-am dus întreg acasă, iar eu, întorcîndu-mă, l-am găsit pe domnul meu 10 ajuns cu bine la 4 iunie seara la biserica și mormîntul sfîntului Andrei, cel dintîi apostol chemat. La 5 iunie din aceeași lună, dimineața, în prima zi a săptămîinii, au ieșit toți fruntașii orașului cu tot poporul și, venind pînă la amintita biserică a Sfîntului Andrei, s-au închinat despotului, domnul meu, și i-au predat cheile orașului. Și așa, punîndu-se în 15 mișcare cu mare bucurie amîndouă părțile, anume oamenii domnului meu și ai cetății, unii de-a călare și alții pe jos, fiecare după starea sa, am intrat în oraș și am mers pînă la clădirile de pe la biserica Sfîntului Nicolaie, tot drumul fiind presărat de tot felul de flori și împodobit frumos, din case de-a dreapta și de-a stînga stropindu-ne de pretutindeni 20 cu apă de trandafir și aruncînd cu foi și flori de trandafiri. Dar de sus din cetate, adică din turn, cu arme și cu arcuri grele ne întîmpinau cu dușmănie, ci nu ne-au pricinuit nici o stricăciune. Căci oamenii mitropolitului, avînd în stăpînirea cetatea, dar încă și palatele domnești, au ocupat clădirile din apropierea ei, fiind stăpîni pe provizii și devotați, în nădejdea că, 25 venînd mitropolitul, prin acesta vor avea să ia iarăși orașul, pe care-l avea și mai înainte.

Iar noi a doua zi, adunîndu-ne în biserica Sfîntului Nicolaie, ca și toți reprezentanții cetățenilor, au depus jurămînt, ca să fie supuși cu credință și ascultători ai domnului nostru despotul. După aceea m-au cerut și pe mine să le fiu judecător și cîrmuitor; iar domnul meu a răspuns zicînd: „Și mai mult decît atît i-o datorăm și, la cererea voastră, dînsul va fi guvernator la voi“.

Iar la opt din aceeași lună iunie eu am mers la Naupactos, ca mai 35 întîi să mă duc la împărat spre a-l informa ce s-a petrecut la Patra; apoi de acolo să plec cu un dregător de-al lui la acela. Cînd în ziua de

πρὸς τὸν ἀμηρᾶν, — κατὰ τὴν τετάρτην τοῦ αὐτοῦ μηνὸς φθάσαντες ἐμεί-
 ναμεν ἐν ἐντῷ τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου ναῷ, ἰδοὺ καὶ δύο Τοῦρκοι διερχό-
 μενοι τὴν Ναύπακτον, ὁ μὲν τοῦ ἀμηρᾶ, ὁ δὲ τοῦ Τουραχάνη, προσαγ-
 γέλοντες ἐν προστάγματι, ἵνα μὴ τὴν Πάτραν παραλάβωμεν· οἵτινες δὲ
 5 πάλιν ὑπέστρεψαν μετ' ἑμοῦ ἀπολογίαν λαβόντες τοιάνδε, ὅτι ἐπεὶ ὁ παρῶν
 ἡμῶν ἄρχων ἀπέρχεται πρὸς τὸν ἀδελφόν μου τὸν μέγαν ἀμηρᾶν (δεικνύων ἐμὲ
 ἔφη αὐτοῖς ὁ δεσπότης ὁ αὐθέντης μου) καὶ ὡς ἐκεῖνος προστάξει, οὐ- 151 b
 τω καὶ ποιήσομεν, — ἀναχωρησάντων οὖν ἡμῶν ἐν Ναυπάκτῳ ἐμείναμεν.
 Πρωὶ σκοτίας ἔτι οὔσης ἰδοὺ ἐκεῖσε καὶ ὁ Παλαιοπάτρων μητροπολίτης
 10 τοῦνομα Παντοῦλφος Μαλατέστας μετὰ τριήρεως Καταλανικῆς ἔφθασε.
 Διερχόμενος γὰρ περὶ τὰ νησὺδρια τὰ μέσον τῆς ὁδοῦ, ὡς ἔμαθεν, ὅτι
 ἐδόθη τὸ πτολιεθρον τῷ δεσπότη, τὸν πλοῦν ἐποιήσατο διὰ τοῦ ἐκεῖσε
 κόλπου παρὰ τὴν Αἰτωλικὴν χέρσον ἔγγιστα καὶ ἀπεσώθη εἰς Ναύπακτον
 πόλιν τῆς Αἰτωλίας, ὅπως καλῶς μάθη περὶ τοῦ γεγονότος. Ἐδεήθη
 15 οὖν ἐπιμεῖναι κάμῃ ἐκεῖσε καὶ ἐπὶ τὴν αὔριον. Ἐγὼ γε ὕπεσχεθην
 τοῦτο ἔνεκεν δύο αἰτιῶν, τῆς μὲν ἵνα μηνύσω τῷ αὐθέντῃ μου περὶ τοῦ
 γεγονότος, ὃ καὶ παρ' ἑμοῦ ἔμαθε πρῶτον, τῆς δὲ ἵνα μάθω, τίς ὁ σκο-
 πὸς αὐτοῦ δὴ τοῦ μητροπολίτου. Διὰ ταύτας οὖν τὰς δύο αἰτίας ἀπέμεινα
 παρ' αὐτῷ. Μέσον δὲ γενομένου καὶ τοῦ Βηράρδου Μαρκέλλου ἡγεμό-
 20 νος Ναυπάκτου καὶ εἶδομεν ἀλλήλους, ὃν κάγων βλέψας, ἐθαύμασα, ὅτι
 ἔοικεν εἰς πάντα τῷ τοῦ Σίδης μητροπολίτη¹. Συνανακείμενος οὖν ἐγὼ
 αὐτῷ καὶ συνομιλῶν, ἐν τῷ διαλέγεσθαι ἀεὶ μηχανούμενος ἦν, ὅπως γνω-
 ρίσῃ, τίνος ἔνεκεν ἠθέλον ἐγὼ ἀπελθεῖν πρὸς τὸν ἀμηρᾶν, κάγῳ ἐκείνῳ
 25 πυνθανόμενος, τίς ὁ σκοπὸς αὐτοῦ περὶ τῶν κατὰ τῆς Πάτρας συμβάν- 152 b
 των. Καὶ μὴ δυνάμενοι εἰς τοῦ ἐτέρου τὰ κρύφια γνωρίσαι ἔοικαμεν γὰρ
 ὡς τινες κερδαλέοι ἐποίησαν ἐμπορίας·

ὁ μὲν φορτίον εἶχεν ἀντὶ σπηρικῆς μετάξης τὰς τῆς θα-
 λάσσης βρύνας, ὁ δὲ ἀντίπεπέρεως σχοίνου σπόρον ξηρὸν
 καὶ συναπαντηθέντες ὁμοῦ ἐπυνθάνοντο ἀλλήλως „τί τὸ φορ-
 30 τίον;“ Ὁ μὲν „μέταξα“ ἔφη „ἐστὶ τὸ ἐμόν“, ὁ δὲ „πέπερι.“ Καὶ ἔκα-
 στος αὐτῶν ἐνόμιζε μήπως τὸν ἕτερον συμπαιξῆ καὶ οὕτως εἰς
 συνθήκην ἤλθον, ἵνα ἀνταλλάξωσι τὰ φορτία καὶ μὴ γινώσκων
 ὁ εἰς τὰ τοῦ ἐτέρου ἔλαβον φορτία καὶ σπουδαίως ἐπορεύετο
 35 ἕκαστος, ἵνα πῶ ῥωμακρύνῃ ἀπὸ τοῦ ἄλλου, μήπως ἡ μηχανὴ
 φανερωθῆι. Καὶ παραγενόμενοι ὁ εἰς ἐνθεν καὶ ὁ ἕτερος ἐκεῖ-
 θεν πολλῷ διαστήματι τῆς ὁδοῦ καὶ ἀνοίξαντες οὐχ εὐρον οὐ-
 δέν.

1 κατὰ AB: καὶ γὰρ κατὰ p| τετάρτην B: δ-νν A| post μηνὸς add. ἐν ἧ p: om.
 AB || 2 δύο — 3 Ναύπακτον AB: ἀπὸ τὴν Ναύπακτον ἐπέρασαν δύο Τοῦρκοι p || 9 post
 Πρωὶ add. δὲ p: om. AB | Παλαιοπάτρων AB: Παλαιῶν Πατρῶν p || 19 Βηράρδου AB:
 Βικάρδου p || 21 τῷ τοῦ Σίδης AB: τῷ Σίδης vel τῷ τῆς Σίδης vel τοῦ Σίδης Char. ||
 25 ἔοικαμεν p: ἔοικεν B: ἔοιμεν A | γὰρ AB: [γὰρ] p || 26 post κερδαλέοι add. <οἱ>
 p: om. AB || 34 μηχανὴ AB: μηχανία p || 34—35 ἐκεῖθεν p: κάκειθεν AB || 36 πολλῷ p:
 πολλῇ AB.

¹ Macarii error vel malitiosa detractio. Macarius Turcos in Italiam fugit;
 fortasse de viro clarissimo ab Italia oriundo male scribere noluit.

patru a aceleiași luni am sosit și am rămas peste noapte la biserica Sfin-
 tului Andrei, iată că și doi turci, unul de la sultan, celălalt de la Tura-
 chan, vin de la Naupactos, anunțându-ne cu pitac, ca să nu ocupăm Patra;
 aceștia s-au întors tot împreună cu mine, primind acest răspuns că, deoa-
 rece acest mare dregător al nostru (arătându-mă lor pe mine a grăit despo- 5
 tul, domnul meu), pleacă la fratele meu marele sultan, așa vom și face,
 cum va rîndui acela; așadar, plecînd noi la Naupactos, am rămas peste
 noapte. Dimineața, fiind încă întuneric, iată că acolo a sosit cu o trimemă
 catalană și mitropolitul Paleopatrii, Pandulfo Malatesta. Căci în trecere 10
 pe lîngă insulele cele mici la mijloc de drum, cînd a aflat că orașul a fost
 dat despotului, a plutit prin golful de acolo pe aproape foarte de
 coasta etolică și a ajuns la Naupactos, oraș al Etoliei, ca să se informeze
 bine ce s-a întîmplat. Atunci m - a rugat să rămîn și eu acolo
 pînă a doua zi. Iar eu unul i - am f ă g ă d u i t a c e a s t a 15
 din două motive, unul ca să anunț domnului meu ce s-a întîmplat, ceea
 ce a și auzit mai întîi de la mine, iar celălalt pentru ca să aflu ce scop
 urmărește însuși mitropolitul. Din cauza acestor două motive am rămas
 cu dînsul. Iar prin mijlocirea și a lui Berardo Marcel, guvernatorul din
 Naupactos, ne-am și văzut unul cu altul; și eu, privindu-l pe acesta, 20
 m-am minunat că seamănă întocmai cu mitropolitul Sidei¹. Șezînd la
 masă împreună și vorbind, în discuție mereu căuta un șiretlic ca să știe
 de ce voiam să plec la sultan, iar eu să aflu de la el care e intenția lui
 în legătură cu cele întîmplate la Patra. Și, neputînd să aflăm unul de la
 celălalt tainele, s-a potrivit cu povestea, cum niște șireți au făcut negus- 25
 torie.

Unul avea o legătură în loc de cu mătase, cu iarbă
 de mare, iar celălalt, în loc de piper, semințe uscate
 de piperig; și, întîlnindu-se, totodată au întrebat
 unul pe celălalt: „ce are în legătură?” Unul a spus „mă- 30
 tase este într-amea”, iar celălalt „piper”. Și fiecare din
 trîinșii socotea dacă nu cumva l-a păcălit pe celălalt
 și așa au ajuns la învoială să schimbe legăturile; și
 fără să știe unul ce avea celălalt, a luat sarcinile și
 fiecare mergea repede, ca să ajungă cît mai departe
 de celălalt, ca nu cumva șiretlicul să poată ieși la iveală.
 Și ajungînd unul într-o parte și celălalt în altă 35
 parte, la o mare depărtare de drum și desfăcînd legă-
 turile, n-au găsit nimic.

18 Berardo AB: Bicardo p.

¹ În cronica autentică, Sphrantzes ne spune că demnitarul italian era foarte urît la chip. Falsificatorul Macarie, care a trebuit să se refugieze în Italia, sau n-a voit să spună ceva rău despre un demnitar italian, sau n-a înțeles textul, sau a voit să-l vorbească de rău pe mitropolitul Sidei.

Οὕτως ἐπάθομεν κάμεις. Λοιπὸν ὁ μητροπολίτης δεδωκὼς τοῖς ἀπε-
 σταλμένοις Τούρκοις παρὰ τοῦ ἀμηνᾶ καὶ τοῦ Τουραχάνη τοῖς μετ' ἐμοῦ
 οὔσι γράμματα πρὸς τοὺς ἑαυτῶν ῥηθέντας αὐθέντας, τοὺς αὐτοὺς ἀπο-
 στείλαντας, κάμοι δὲ πολὺς συνέβη λογισμὸς, μήποτε ὑπόσχεται δοῦναι
 5 ἄστεά τινα τῆς Πάτρας, εἴπερ αὐτῷ βοηθήσει παραλαβεῖν αὐτήν, ἢ πλη-
 θὸς τι χρημάτων. Καὶ μὴ παυόμενος τῷ λογισμῷ ἕως οὐ μαθεῖν τὸ τι πε-
 ριεῖχον τὰ γράμματα, καὶ πολλὰ κοπιάσας καὶ συνεσθίων αὐτοῖς, ἐμέ-
 θυσα αὐτοὺς τὰ μέγιστα· ἀκουσίως διὰ τὸ συγκοινω|νεῖν κάμῃ σὺν αὐ- 153 b
 τοῖς πρὸς τὸ πιεῖν, καὶ σχεδὸν ἐμεθύσθην. Καὶ τοσοῦτον μεθύσαντες, ὥστε
 10 ἄπληρα ἅπ' αὐτῶν τὰς ἐπιστολὰς καὶ ἀνεγνωκῶς αὐτάς καὶ μεταγράψας,
 πάλιν σφραγίσας εἰάσα αὐτάς. Ὡς δὲ ἔφθασα εἰς τὴν Πόλιν, ἐδόθη μοι
 συμπρέσβυς Μάρκος Παλαιολόγος ὁ Ἰαγρος, ὁ καὶ ὕστερον πρωτοστρά-
 τωρ, τότε δὲ πρωτοβεστιαρίτης· καὶ ἀντὶ τοῦ συμβοηθεῖν μοι ἐναντίος
 ἦν κατὰ τῆς ὑποθέσεως, δι' ἣν ἐπηρχόμην· καὶ οὐκ οἶδα τὸ αἴτιον, ἀλλ'
 15 ἢ τὸ „ὁ φθόνος οὐκ οἶδε προτιμᾶν τὸ συμφέρον“. Ἀπελθόντες δ' ὁμοῦ
 πρὸς τὸν ἀμηνᾶν ἐλάβομεν ἀπολογία, ἵνα αὐθις ἀποδώσωμεν τὴν Πά-
 τραν, οἷς προεῖχον αὐτήν. Ἀπελογησάμην οὖν κἀγὼ τῷ πρώτῳ τῆς βου-
 λῆς τοῦ ἀμηνᾶ τοῦνομα Ἰβραῆμ-πασιά, ὅτι τοιαύτην ἀπόκρισιν ἐγὼ οὐ
 20 τολμῶ εἰπεῖν τῷ αὐθέντῃ μου· ὁμῶς, ἐπεὶ ἐκεῖνος ἀπέστειλεν ἐμὲ πρὸς
 τὸν μέγαν ἀμηνᾶν, προσταξάτω καὶ αὐτός τινα τῶν αὐτοῦ, ἵνα μετ' ἐμοῦ
 ἔλθῃ καὶ ἀπαγγεῖλῃ τῷ αὐθέντῃ μου τὸ τοῦ μεγάλου ἀμηνᾶ δόγμα. Καὶ
 στερεώσας τοῦτο λέγει „φρονίμως καὶ χρηστῶς εἰρηκας“. Ὁ δὲ Ἰαγρος
 25 μεμφόμενος ἐμέ, ὡς ἄπρακτον ἐλόγιζετο καὶ μὴ δυνάμενον ἐκτελέσαι τι
 χρηστόν, εἰ μὴ ἐπιζήμιον. Ἐγὼ δέ, Θεοῦ εὐδοκία, ἔπραξα τοῦτο καὶ ἦλθε
 σὺν ἐμοί τις παρὰ τοῦ ἀμηνᾶ πρέσβυς. Καὶ τοῦτο ἦν τὸ πρῶτον αἴτιον
 τοῦ λαβεῖν τὴν διόρθωσιν τὸ περὶ τῆς Πάτρας. |

IX. Τῷ δ' αὐτῷ Ἰουλίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπέθανε καὶ ὁ δεσπό- 154 b
 τῆς Κάρουλος εἰς τὰ Ἰωάννινα.

Καὶ τῷ 'ς ᾶ λη^φ, ἐν μηνὶ Σεπτεμβρίῳ εἰς τοὺς Κρατικούς ἔπραξαν
 30 τὸ συνοικέσιον τοῦ ἀθηντοπούλου κύρ Θεωμᾶ οἱ αὐτάδελφοι αὐτοῦ οἱ
 δεσπότες μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ πριγκίπου Ἀσάνη Ζαχαρία τοῦ Κεντυ-
 ρίωνος. Ἐν ᾧ δὴ μηνὶ κἀγὼ πάλιν ἐπανέστρεψα εἰς Λάρισσαν πρὸς τὸν
 Τουραχάνην καὶ τὸ περὶ τῆς Πάτρας τελείως ἐδιώρθωσα.

Καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει ἐν μηνὶ Νοεμβρίῳ ἡ βασίλισσα κυρία Θεοδώρα εὐρι-
 35 σκομένη ἐν τῷ Σταμήρῳ ἀπέθανε, καταλείψασα λύπην πολλὴν εἰς τε τὸν
 ἄνδρα αὐτῆς καὶ πάντας ἡμᾶς τοὺς αὐτοῦ οἰκείους διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν
 καλλίστην. Ἐτάφη δὲ μέχρι τινὸς ἐν μιᾷ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Γλαρέντζας·
 καὶ μετὰ ταῦτα ἀνεκόμισαν αὐτὴν εἰς τὴν ἐν τῇ Σπάρτῃ τοῦ Ζωοδότου μονήν.

1 κάμεις AB : κί' ἐμεῖς *scr.* p || 3—4 αὐτοὺς ἀπεστείλαντας B : ἀπεστείλαντας
 αὐτοὺς A || 4 ὑπόσχεται AB : ὑπόσχηται p || 5 παραλαβεῖν p : παραλάβαι AB || 6 μα-
 θεῖν AB : μάθω p || 7 κοπιάσας B : πιάσας A || 8 *post* ἀκουσίως *add.* <δὲ> p : *om.* AB ||
 9 καί AB : κἀγὼ *scr.* p | μεθύσαντες AB : ἐμέθυσαν p || 18 Ἰβραῆμ-πασιά p :
 Βραῆμ πασιᾶ AB || 22 στερεώσας AB : στέρξας *corr.* p || 29 'ελη^φ AB *mg.* 1430 A |
 Κρατικούς AB : Κραστικούς *corr.* N. Bees || 30—31 οἱ δεσπότες AB : καὶ δεσπότες p ||
 35 ἐν τῷ Σταμήρῳ A : εἰς τὸ Στάμηρον B.

Așa am pățit-o și noi. Iar cînd mitropolitul a dat turcilor trimiși de către sultan și de Turachan și care erau cu mine scrisori către numiții stăpîni ai lor care îi trimiseseră, m-a bătut mult gîndul ca nu cumva să făgăduiască să dea unele cetăți de-ale Patrei sau vreo mulțime de bani dacă l-ar juta să ia Patra. Și gîndul meu nu a încetat de a mă munci pînă ce, 5 cu multă osteneală, am aflat ce cuprind scrisorile; stînd cu dînșii la masă, i-am îmbătat foarte tare; pentru ca să stau și eu la un pahar împreună cu ei, spre a-i îndemna la băut, aproape m-am și îmbătat, fără să vreau. Și s-au îmbătat în așa măsură, încît am luat de la dînșii scrisorile și citindu-le și copiindu-le, le-am pecetluit și le-am pus la loc. Iar cînd am ajuns la Constantinopol, mi s-a dat un tovarăș de solie, Marcu Paleologul Iagros, care mai pe urmă a ajuns protostrator, atunci însă era protovestiarit; și în loc să-mi fie de ajutor, mi-a fost potrivnic la chestiunea pentru care am venit; și n-aș ști pricina, decît doar faptul că „invidia nu știe să dea precădere la ceea ce e de folos“. Mergînd împreună la sultan, am primit răspunsul: 15 să dăm înapoi Patra acelora care o avuseseră mai înainte. Și eu atunci am dat răspuns celui dintîi din consiliul sultanului cu numele Ibraim-pașa, că eu unul n-aș îndrăzni să spun domnitorului meu un astfel de răspuns; totuși, pentru că acela m-a trimis pe mine la marele sultan, să dea poruncă și acesta unuia dintrei ai lui, ca să vină împreună cu mine și să-i pună 20 în vedere domnitorului meu hotărîrea marelui sultan. Și statornicind aceasta, spune: „Cuminte și cu folos ai grăit“. Iagros însă, hulindu-mă, mă socotea drept om fără ispravă și că n-am putut săvîrși ceva de folos, decît numai spre pagubă. Eu însă, cu bunăvoința lui Dumnezeu am făcut-o aceasta și a venit cu mine un sol din partea sultanului. Și acesta a fost 25 primul pas pentru rezolvarea favorabilă a chestiunii cu Patra.

1429 IX. În aceeași lună iulie din același an a murit și despotul Carol la Ioanina.

Și în anul 6938 în luna septembrie, la Cratichi, frații lui buni despoții au pus la cale căsătoria prințului Toma cu fata principelui Asan 30 Zaharia Centurione. În aceeași lună și eu m-am întors iarăși în Larisa la Turachan și am rezolvat definitiv cu bine chestiunea în legătură cu Patra.

Și în același an în luna noembrie, vasilisa doamna Teodora a murit la Stamiron, unde se afla, lăsînd în urma ei multă jale, și pentru bărbatul ei și pentru noi toți, oamenii lui, pentru că era foarte bună. 35 Și a fost înmormîntată provizoriu în una din bisericile din Glarența; și după aceea au transportat-o în mănăstirea De-viață-dătătorului din Sparta.

Καὶ τῷ Ἰανουαρίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους εὐλογήθη ὁ αὐθεντόπουλος κύρ Θωμᾶς τὴν κυρίαν Αἰκατερίναν, θυγατέρα τοῦ ρηθέντος πριγκίπου ἐν τῇ Σπάρτῃ.

Τῇ δὲ κς^η Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἡμέρα καὶ ὥρα, οἷα οἱ Πατρινοὶ με
 5 ἐπίασαν, ἐρχομένου μου εἰς τὸ δεσποτάτον ὡς πρέσβυς ζητήσῃ τοῦ Καρού-
 λου δεσπότη ἀνεψιοῦ, καὶ γυναιαδέλφου τοῦ αὐθεντός μου, καὶ τῶν φυ-
 σικῶν υἱῶν αὐτοῦ δὴ Καρούλου, Ἐρκούλου καὶ Μενώνου, ἵνα εἶρη | νο- 155
 ποίησω τούτους εἰς τὰ διαφερόμενα αὐτῶν· ἐποίησαν γὰρ ἐν ὄρκοις συμ-
 φωνίας, λέγοντες ὅτι „εἰ τί ἄρα γε διακρίνη ὁ ζητήσῃ ἡμῶν σταλεῖς ἄρχων
 10 τοῦ δεσπότη κύρ Κωνσταντίνου“, — δηλονότι ἐγώ, — „περὶ τῶν δια-
 φορῶν αὐτῶν, ὧν εἶχον, στερεώσομεν ἀμφοτέρα τὰ μέρη“· ἐρχόμενος οὖν
 κατὰ τὰ πλησίον τῆς Ἁγίας Μαύρας νησύδρια ἠχμαλωτίσθη ἐπὶ τῶν
 Καταλάνων μετὰ καὶ ἄλλων πολλῶν ἀνθρώπων καὶ σκευῶν πολυτίμων
 καὶ κρατήσαντές με μέχρι τινὸς ἀπήγαγόν με ἄχρι τῆς Κεφαλληνίας, ὡς
 15 δῆθεν διεληθόντες εἰς τὰ περὶ τὴν Νεάπολιν. Τέλος ἐπιστρέψαμεν εἰς τὴν
 Γλαρέντζαν· κάμῃ δὲ ἐπώλησαν καὶ τοὺς σὺν ἐμοὶ διὰ χρυσίνου
 χιλιάδας πέντε.

Ἐν ᾧ δὲ καιρῷ μηνὶ Μαρτίῳ καὶ ὁ ἀμηνῆς Ἀμουράτης ἐπολιόρκει τὴν Θεσσαλονίκην, κρατουμένην ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν.

20 Καὶ ἀποστείλας ὁ βασιλεὺς πρέσβυν τὸν πρωτοσεβαστὸν Νικόλαον τὸν Χωνιά-
 την καὶ Φραγκόπουλον τὸν πρωτοστράτορα πρὸς τὸν ἀμηνῆν, λέγων· „Οὐκ ἔξεστι με-
 νούσης τῆς ἡμῶν φιλίας καὶ ἀγάπης πολιορκεῖν σε τὰ ἡμέτερα,“ ὁ δὲ ἀμηνῆς ἀπέ-
 κρινατο· „Ἀληθῶς λέγετε· εἴ ἦτο ἐκ τῶν τοῦ βασιλέως, ἐγὼ οὐκ ἐπιχειριζόμεν τι· εἰ
 δὲ καὶ ἐπιχειριζόμεν, ἐγκατέλειπον ἄν. Πλὴν τοῖς πᾶσι δηλὸν ἐστὶ καὶ γνωστὸν ὁ-
 25 μοίως καὶ τῷ ἀδελφῷ μου τῷ βασιλεῖ καὶ ὑμῖν, ὅτι ἐκ πολλοῦ ἐπώλησε τὴν Θεσσα-
 λονίκην καὶ τὰ περὶ αὐτῆς πάντα ὡς ἴδιον | αὐτοῦ κτῆμα ὁ δεσπότης κύρ Ἀνδρό- 156
 νικος τοῖς Ἑνετίοις. Νῦν δὲ οὐκ ἔξεστιν ἕσσω αὐτὴν ἐν μέσῳ τοῦ τόπου ἡμῶν καὶ
 ὑμῶν ἄρξασθαι ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν.“

Καὶ οὕτω τῷ Ἀπριλίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους παρέλαβε τὴν θαυμαστὴν
 30 Θεσσαλονίκην ὁ ἀμηνῆς πολέμῳ.

Ὁ δὲ δεσπότης καὶ αὐθέντης μου κύρ Κωνσταντῖνος Μαίῳ τοῦ αὐτοῦ ἔτους παρέλαβε τὸ τῆς Πάτρας πολίχνιον λιμοῦ αἰτία καὶ ἄλλης κακο-
 παθείας τῶν ἔνδον αὐτοῦ.

Καὶ τῇ δεκάτῃ ἐβδόμῃ Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους παρέλαβον οἱ Κα-
 35 ταλάνοι τὴν Γλαρέντζαν καὶ, κρατήσαντές τινι καιρῷ, εἶτα ἐπώλησαν
 αὐτὴν διὰ χρυσίνων νομισίων χιλιάδας δυὸ καὶ δέκα τῷ
 αὐθέντῃ μου· καὶ μετ' ὀλίγον προστάξας πάντα τὰ τεῖ-
 χη αὐτῆς ἐπόρησε.

1 Ἰανουαρίῳ AB || 6 γυναικαδελφοῦ AB || 7 Μενώνου p: Μενόνου AB || 11
 αὐτῶν AB: [αὐτῶν] p | εἶχον A *et supra lin.* B: ἔχομεν p: *del.* B | στερεώσομεν AB:
 στερεώσομεν p | ἀμφοτέρα p: ὁμοῦ AB || 14 με AB: *om.* p || 15 διεληθόντες AB p: διέλθωσιν
vel διελευσόμενοι Char. || 18 *caput* I. A: *om.* B || 21 λέγων AB: ἔλεγεν *corr.* p || 24 ἐγκα-
 τέλιπον AB || 26 ὡς — κτῆμα B: *om.* A || 27 τοῖς — δὲ B: *om.* A | ἕσσω AB: <ἵνα>
 ἕσσω p: ἕσαι? || 29 οὕτω p: οὕτως AB || 34 δεκάτῃ ἐβδόμῃ B ις^η A.

1430 Și în luna ianuarie din același an s-a cununat prințul chir Toma la Sparta cu domnița Ecaterina, fata sus-zisului principe.

La 26 martie din același an, în ziua și ora în care am fost prins la Patra, eram în drum spre despotat ca sol la cererea despotului Carol nepotul¹, și fratele soției domnitorului meu, și a feciorilor naturali⁵ ai celui Carol, anume Hercule și Menon, ca să-i împac pe aceștia în certurile lor; căci se învoiseră cu jurământ, spunînd că „orice ar hotărî marele dregător” — adică eu — „trimis la cererea noastră, al despotului chir Constantin, cu privire la acele certuri ce le aveau, amîndouă părțile le vom întări”; călătorind așadar pe aproape de micile ostroave de la Santa Maura, am căzut rob la catalani împreună cu mulți alți oameni și cu lucruri de mult preț; și, ținîndu-mă cîtva timp, m-au dus pînă la Chefalenia, cu gîndul adică să meargă înspre Neapole. La urmă ne-am înapoiat la Glarența, iar pe mine m-au vîndut împreună cu cei 15 ce erau cu mine pentru cîinci mii de galbeni.

În acest timp în luna martie și sultanul Amurat impresura Salonicul, ținut fiind de către venețieni.

Și împăratul, trimițînd sol pe protosevastul Nicolae Choniat și pe protostatorul²⁰ Frangopol la sultan cu cuvintele: „Nu se cade tu să impresori locurile noastre cît timp prietenie și pace rămîne între noi”, sultanul însă a răspuns: „Cu adevărat grații! Dacă ar fi locurile împăratului eu nu aș încerca nimic; iar dacă și încercăm, m-aș lăsa de încercare. Dar este cunoscut tuturora și o știe, de asemenea, și fratele meu împăratul²⁵ și voi, că despotul chir Andronic de mult a vîndut venețienilor Salonicul și toate locurile de primprejur ca o avere a sa proprie. Iar acum nu pot să-l las în mijlocul țării noastre și a voastre să fie sub domnia venețienilor”.

1430 Și astfel, în luna aprilie din același an, sultanul a ocupat cu război Salonicul cel minunat.³⁰

Iar despotul, domnul meu chir Constantin, în luna mai din același an, a ocupat cetatea Patrei pe urma foamei și a altor suferințe a celor dinăuntrul ei.

Și la șaptesprezece iulie din același an, catalanii au ocupat Glarența și, ținînd-o cîtva timp, au vîndut-o apoi pentru două s-³⁵prezece mii de galbeni domnitorului meu; și peste puțin, dînd poruncă, a dărîmat toate zidurile ei.

¹ Potrivit acestui pasaj, și pe cumnatul despotului Constantin tot Carol îl chema, ca și pe unchiul acestuia, cu ai cărui feciori naturali avea o neînțelegere, pe care Sphrantzes urma să o înlăture. Macarie confundă pe acești doi Carol.

Και τῷ Αὐγούστῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπαναστρέψαντες οἱ ἀπὸ τοῦ βασιλέως κύρ Ἰωάννου πρὸς τὸν πάπαν Μαρτίνον πρέσβεις, Μάρκος λέγω ὁ Ἰαγρος καὶ μέγας στρατοπεδάρχης καὶ ὁ μέγας πρωτοσύγκελλος καὶ ἡγούμενος τῆς σεβασμίας βασιλικῆς μονῆς τοῦ Παντοκράτορος καὶ ὁ ἱερομόναχος καὶ πνευματικὸς Μακάριος ὁ Μακρῆς ὀνομαζόμενος, ἀνήρ ἄριστος κατὰ τε λόγον καὶ ἀρετὴν καὶ σύνεσιν καὶ διερχόμενοι τὴν Πελοπόννησον ἐποίησαν δι' ὀρισμοῦ τοῦ βασιλέως δεσπότην τὸν ἀθθεντόπουλον κύρ Θωμᾶν.

Και τῷ ς λθ^ω ἔτει μηνὶ Σεπτεμβρίῳ εὐηργετήθην ἐγὼ, τὴν τῆς 157 b
10 Πάτρας ἡγεμονίαν.

Και τῷ αὐτῷ ἔτει ἐν μηνὶ Ὀκτωμβρίῳ ἀπήρην ὁ μεγάλارμπεης τῶν Τουρκῶν τούνομα Σινάνης τὰ Ἰωάννινα καὶ τὴν αὐτῶν περιοχὴν.

Και τῇ κς^η Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἐν ἡμέρᾳ καὶ ὥρᾳ τῇ αὐτῇ, ἐν ἧ καὶ τὰ προγεγονότα μοι συνέβη, ἐδεξάμην καὶ τὸ λυπηρὸν ἐμοὶ μήνυμα 15 παρὰ τοῦ ἀθθεντός μου διὰ γράμματος ἐκ τῆς Βοστίτζας, ὅτι τοῦ παρελθόντος Ἰανουαρίου ζ^η τέθνηκε λοιμῶδει νόσῳ ὁ ἄριστος κάμου φίλος Μακάριος ὁ καὶ Μακρῆς καλούμενος, ὁ παρ' ὀφθαλμῶ μὲν πατριαρχικῶ ὑπερηφάνῳ καὶ ἀπλήστῳ ἀγαρικῇ καρδίᾳ αἰρετικὸς, παρὰ δὲ ὀφθαλμῶ παντοκρατορικῶ ἀκοιμήτῳ καὶ ἀληθεῖα δικαζούσῃ ὀρθόδοξος ὢν. Ὅς τινα καιρῶ 20 καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπανήλθεν ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Ὁρους καὶ τὴν μόνην τοῦ Παντοκράτορος ἔλαβε παρακινήσει καὶ συνεργίᾳ ἐμῇ, ὡς οἱ πάντες ἐπίσταντο· καὶ συνάρσει μὲν πρῶτον τοῦ παντοκράτορος θεοῦ, ἔπειτα δὲ σπουδῇ τε καὶ ἐπιμελείᾳ ἐμοῦ τε κάκείνου, καὶ πᾶν καλὸν πρὸς σύστασιν καὶ εὐκοσμίαν εἰς τὴν αὐτὴν μονὴν προεχώρησε.

Και τῷ τέλει τοῦ ἔαρος αὐτοῦ δὴ τοῦ ἔτους ἤλθεν ὁ Τουραχάνης καὶ κατεχάλασεν αὐθις τὰ τοῦ Ἰσθμοῦ τεῖχην καὶ πολλὴ λοιμικὴ νόσος γέγονεν ἐν τῇ Πάτρᾳ.

X. Καὶ τῇ λα^η Ἰανουαρίου τοῦ ς λμ^{οβ} ἔτους σταλθεὶς ἐγὼ ἀπήλθον πρέσβυς πρὸς τὸν βασιλέα καὶ πρὸς τὸν ἀμηρᾶν, ἀφ' οὗ δὴ τοῦ βασιλέως καὶ τὸ τοῦ πρωτοβεστιαρίτου ὀφθίκιον | τότε εὐηργετήθην. 30 158 b

Ἐν ᾧ ἔτει καὶ τῷ Μαρτίῳ μηνὶ καὶ ἡ ἐναλλαγὴ τῶν τόπων ἀμφοτέρων τῶν ἀδελφῶν καὶ δεσποτῶν κύρ Κωνσταντίνου καὶ κύρ Θωμᾶ ἐγένετο· ὁ μὲν ἀπήρην τὰ Καλάβρυτα καὶ πάντα τὰ ἐκεῖσε, ὁ δὲ τὴν Γλαρέντζαν καὶ τὰ πέριξ αὐτῆς πάντα.

Και τῷ ς λμα^ω ἔτει τέθνηκεν ἡ τοῦ Μαλατέστα θυγάτηρ, γυνὴ τοῦ δεσπότη τοῦ Θεοδώρου τοῦ πορφυρογεννήτου, ἡ κυρία Κλεώπα τοῦνομα, καὶ ἐτάφη ἐν τῇ τοῦ Ζωοδότου μονῇ.

4—5 καὶ ὁ AB: [καὶ ὁ] p || 9 mg. 1431 A || 11 Ὀκτωμβρίῳ AB: Ὀκτωβρίῳ p | μεγάλαρμπέης AB: μέγλερ μπέης p || 12 Τουρκῶν AB: Τούρκων p || 15 διὰ AB: δι' ἐκείνου p || 16 et 28 Ἰανουαρίου AB || 18 ἀπλήστῳ p: ἀπλείστῳ AB | ἀγαρικῇ B: ἀγκράτῳ A: τῇ ἀγροικῇ p: τῇ ἀγροικικῇ Char. || 19 δικαζούση AB: δικάζοντι p || 28 Κεφ. Ια' A: om. B || .0 πρωτοβεστιαρίτου AB: πρωτοβεστιαρίου p || 31 καὶ₁ AB: om. p || 35 mg 1433 AB || 36 τοῦ — τοῦνομα B: om. A.

Și în luna august din același an, întorcându-se solii trimiși din partea împăratului chir Ioan la papa Martin, anume marele stratopedarh Marcu Iagros și marele protosinzel și egumen al venerabilei împărăteștii mănăstiri A-tot-țiitorului, duhovnicul ieromonah Macarie, cu numele Lungul, bărbat strălucit și la cuvînt și la virtute și cumiņenie, și trecînd prin Pelopones, l-au făcut din porunca împăratului pe prințul chir Toma despot. 5

1430 Și în anul 6939 în luna septembrie am fost miluit cu conducerea Pătrei. 10

Și în același an, în luna octombrie, beilerbeiul turcilor cu numele Sinan a luat Ioanina în toată întinderea ei.

1431 Și la 26 martie din același an, în aceeași zi și oră în care mi s-au întîmplat și nenorocirile de mai înainte, am primit și vestea dureroasă pentru mine de la domnul meu, printr-o scrisoare de la Vostița, că la 15 7 ianuarie trecut a murit de molimă de ciumă bărbatul distins și prieten al meu Macarie, numit și Lungul, care în ochiul semeț și în inima neînfrînată de iască a patriarhului era eretic, dar în fața ochiului neadormit al A-tot-țiitorului și a judecății adevărate era drept credincios. Acesta, într-o vreme, s-a și întors de la Sfîntul Munte la Constantinopol și a primit, precum toți o știau, la îndemnul și cu ajutorul meu, mănăstirea A-tot-țiitorului. Și tot binele pentru întocmirea și împodobirea acelei mănăstiri s-a înfăptuit mai întii cu ajutorința A-tot-țiitorului Dumnezeu, iar apoi prin silința și grija și a mea și a aceluia. 20

Și la sfîrșitul primăverii din același an a venit Turachan și a dărf- 25 mat iarăși zidurile Istmului și la Patra s-a ivit mare molimă de ciumă.

1432 X. Și la 31 ianuarie din anul 6940 am fost eu trimis să merg în solie la împăratul și la sultanul, cînd am fost miluit din partea împăratului cu demnitatea de protovestiarit. 30

În acest an, anume în luna martie, s-a făcut și schimbul localităților dintre amîndoi frații despoți, chir Constantin și chir Toma; și unul a luat Calavrita și toate de acolo, iar celălalt Glarența și toate dimprejurul ei.

1432/ Și în anul 6941 a murit fata lui Malatesta, femeia despotului 35

1433 chir Teodor porfirogenitul, cu numele doamna Cleopa, și a fost înmormîntată în mănăstirea De-viață-dătătorului.

Καὶ τῷ ς λ μ β^ω ἔτει Ἰαννουαρίου ζ^η πάλιν ἀπήλθον πρέσβυς πρὸς τὸν κύρ Ἀντώνιον τὸν Κομνηνὸν Δελατζιόλην τὸν τῶν Ἀθηνῶν αὐθέντην καὶ πρὸς τὸν ἀμηνῶν καὶ πρὸς τὸν βασιλέα.

Ἐν ᾧ δὴ Ἰαννουαρίῳ τῇ κθ^η αὐτοῦ, νυκτὸς ὥρα τρίτη ἐπυρπόλησαν
 5 παῖδές τινες ἀρχοντόπουλοι τὸν ἐν Βλαχέρναις εἰς ὄνομα
 τῆς Θεομήτορος ναὸν τὸν περικαλλῆ τε καὶ θεῖον καὶ θαυματουργόν,
 θέλοντες πιάσαι τινὰς νεοττοὺς περιστερῶν. Ὅς ναὸς
 ἔκειτο ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει πλησίον τοῦ Κερατίου
 10 κόλπου ἐν τῷ αἰγιαλῷ. Καὶ τοῦτο ἀκηκόαμεν ἐν τῇ Κωνσταντινουπό-
 λει ἀπερχόμενοι τῇ πρώτῃ Φεβρουαρίου, ὥρα μετὰ τὸν ἑσπερινὸν τῆς
 δεσποτικῆς ἑορτῆς τῆς ὑπαπαντῆς. Καὶ ἐπεὶ ὁ εἰρηκῶς οὐκ ἐγνώσθη,
 ἐλογισάμεθα ψεῦδος εἶναι, καὶ διελθόντες παρέμπροσθεν μονὰς πέντε
 οὐδὲν περὶ τούτου ἠκούσαμεν καὶ εἰς τὴν ἐν τῷ Ῥαιδεστῷ ἔκτην 159 b
 μονὴν ἡμῶν ἐμάθομεν τοῦτο ἀκριβῶς, πῶς καὶ τότε ἐγένετο, ὅπερ καὶ
 15 παράδοξον.

Καὶ κατ' ἀρχὰς τοῦ θέρους τοῦ ς λ μ γ^{ου}, ἀπέθανε καὶ ὁ τῶν Ἀ-
 θηνῶν αὐθέντης καὶ Θηβῶν ὁ προῤῥηθεις κύρ Ἀντώνιος Δελατζιόλης
 ὁ Κομνηνὸς καὶ ζητήσῃ τῆς ἐκείνου γυναικὸς Μαρίας Μελισ-
 20 σηνης, θυγατρὸς Λεόντος τοῦ Μελισσηνοῦ, πρώτου
 ἐξαδέλφου Νικηφόρου τοῦ Μελισσηνοῦ, δν προεδη-
 λώσαμεν, ἐστάλην ἐγὼ μετὰ ἐνόρκου ἀργυροβούλλου καὶ πολλῶν
 στρατιωτῶν, ἵνα παραλάβω τὴν Ἀθήναν καὶ Θήβαν καὶ ἄλλον ἀντ' αὐτῶν
 εἰς τὴν Πελοπόννησον αὐτῇ δώσω τόπον κατὰ τὰ μέρη τῆς Λακω-
 25 νικῆς πλησίον ὧν περ εἶχε τῆς αὐτῆς πατρικῆς κλη-
 ρονομίας καὶ προικὸς, αἱ εἰσὶν αἰκάτω γεγραμμένα
 χῶραι καὶ πόλεις καὶ κῶμαι Ἄστρον, Ἄγιος Πέτρος,
 Ἄγιος Ἰωάννης, Πλατάμονας, Μελίγον, Προάστειον,
 Λεωνίδης, Κυπαρισσία, Ῥέοντας καὶ Σίτανας· καὶ οὕ-
 30 τως ἐγγὺς αὐτῶν δώσω αὐτῇ τόπον, ὅπόσον καὶ οἶον φανή-
 σεταί μοι εἰς γνῶμην καὶ βουλήν αὐτῆς. Προλαβόντος δὲ τοῦ
 Τουραχάνη καὶ τὴν Θήβαν ἀποκλείσαντος, ἦν καὶ παρέλαβε μετὰ τινος
 ἡμέρας, ἄπρακτος ἐγὼ ἐπανέστρεψα ἀπὸ τοῦ Ἰσμοῦ, τοῦτο παραγγελίαν
 γὰρ ἔχοντός μου. Εἰς δὲ τὰ Στυλάρια εὕρισκομένου τοῦ δεσπότη καὶ
 αὐθεντός μου καὶ τὰς τῶν Ἐνετῶν ἔμπορικὰς τριήρεις προσδοκῶντος, 160 b
 35 ἵνα ἐμβὰς εἰς τὴν Πόλιν ἀπέλθῃ, ἰδοὺ ἐγὼ ἄπρακτος ἐφθασα.

XI. Καὶ ἐμβάντες εἰς τὰς τῶν Ἐνετῶν τριήρεις καὶ φθάσαντες εἰς Εὐ-
 βοϊαν, ἔδοξε τῷ αὐθέντῃ μου καλὸν εἶναι ἀποστεῖλαί με πρὸς τὸν Του-
 ραχάνην ἐν Θήβῃ εὕρισκόμενον, ἵνα τὰ περὶ τῆς Ἀθήνας αὐτῷ δηλο-

1 mg. 1434 AB || 4 νυκτὸς ὥρα τρίτη B: ὥρα τρίτη τῆς νυκτὸς A || 7 Ὅς p: οἶος B: οἶον A || 16 mg. 1435 AB || 17 Δελατζιόλης A: Δελαντζιόλης B || 27 Πλατάμονας, Μελίγον AB: Πλαταμόνας, Μελίγον p || 34 προσδοκῶντος AB: προσδοκῶντος p || 36 Κεφ. ιβ' A: om. B || 36—37 Εὐβοϊαν A: Εὐριππον B.

1434 . Și în anul 6 9 42 la 7 ianuarie iarăși am plecat în solie la chir Antonio C a m n e n u l D e l a ț i o l i (Acciajuoli), domnitorul Atenei, și și la sultan și la împărat.

Tot în acest ianuarie, în 29 ale lui, la ora a treia din noapte, niște băieți de boier vrînd să prindă niște pui de porumbei, au aprins preafrumoasa și dumnezeiasca 5 biserică făcătoare de minuni din Vlaherne, închinată Maicii Domnului. Această biserică din Constantinopol era situată aproape de Cornul de Aur, lîngă țăr_m. Și aceasta am auzit-o la 1 februarie, în drum spre Constantinopol, o oră după vecernia sărbătorii domnești a întîmpinării. Și fiindcă pe cel ce a 10 spus-o nu-l cunoșteam, am socotit că e un neadevăr; și trecînd, cînd înainte, cinci popasuri mai departe, n-am auzit nimic despre aceasta; iar la al șaselea popas al nostru de la Redestos am aflat aceasta cu de-amănuntul, cum și cînd s-a întîmplat acest lucru de necrezut.

1435 Și la începutul verii anului 6 9 43 a murit și domnitorul Atenei 15 și al Tebei mai sus-amintitul chir Antonio Delațioli C o m n e n u l și, la cererea femeii aceuia, Maria Melissena, fata lui Leon Melissenos, văr primar cu Nichifor Melissenos, despre care am vorbit mai sus am fost trimis eu, cu un hrisov cu pecetea de argint, întărit cu jurămînt, 20 împreună cu mai mulți ostași, ca să preiau Atena și Teba și în locul acelor orașe să-i dau ei alt loc în Pelopones, prin părțile Laconiei, pe aproape de acelea pe care le avea din moștenirea și zestrea ei părintească; și acestea sînt ținuturile și orașele și satele mai 25 jos scrise: Astron, Sfîntul Petru, Sfîntul Ioan, Platamona, Meligon, Proasteion, Leonidi, Chiparisia, Reonta și Sitana; și astfel, în apropierea acestora, la socoteala și dorința ei, să-i dau loc, cît și care voi crede eu. Dar Turachan a apu- 30 cat-o înainte și a împresurat Teba, pe care, după cîteva zile, a și luat-o; iar eu, avînd știre în privința aceasta, m-am întors de la Istm fără nici o ispravă. Și cînd despotul domnul meu se afla la Stilaria, așteptînd trireme de comerț de-ale venețienilor, ca să se imbarce și să plece la Constantinopole, iată că am sosit și eu fără nici o ispravă. 35

XI. Și imbarcîndu-ne în triremele venețienilor și ajungînd în Eubeea, a crezut domnul meu că este bine să mă trimită la Turachan, care se găsea la Teba, ca să-i expun chestiunea în legătură cu Atena.

ποιήσω. Καὶ παραγενομένον μου ἐδέχθη με μετὰ χαρᾶς καὶ ἐπληροφόρησέ μοι μεθ' ὄρκου λέγων ὅτι „Εἰ ἔγνωκα τοῦτο, πρὶν οἰκοθεν ἐξελεθεῖν με ἐνταῦθα, ἔνεκεν τῆς πρὸς τὸν δεσπότην ἀγάπης καὶ πρὸς σέ γνωριμίας χαριέντως, ὃ αἰτεῖς, πληρῶσαι εἶχον, ἐπεὶ ἄνευ προστάγματος τοῦ
 5 μεγάλου αὐθέντου ἐποίησα τοῦτο, διότι ὅτε ἤμην ἐν τῷ οἴκῳ μου πλείστας προφάσεις ἐδυνάμην εὑρεῖν, νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχω οὐδεμίαν.“ Φιλφρονηθεὶς δὲ φιλοτίμως ἐγὼ παρ' ἐκείνου, καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ πρόσέφερε μοι εἰς προσκύνησίν μου. Καὶ παρετίθετο αὐτοὺς ἔμοι καὶ τῷ αὐθέντη μου, ἐξ ὧν ἦν εἷς ὁ νῦν πολὺς καὶ μέγας Ἀμάρης, καὶ οὕτως τῶν
 10 ἐκείθεν ἐπανεστρεψα ἄπρακτος. Καὶ ἐπεὶ προλαβόντες οἱ ἐν τῇ Εὐβοίᾳ ἦσαν τὴν γέφυραν, ἀκουσίως — κθ^η ἦν Αὐγουστοῦ — ἡμεῖς ἐμείναμεν ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτί εἰς τὰς ἔξωθεν τῆς γεφύρας πέτρας, ἐν ἧ καὶ πολλὰ ἐναντία ἐπάθομεν ἀπὸ τε νύχους καὶ πείνας καὶ ἀπὸ τῆς ξηρότητος τῶν
 πετρῶν, ἀπὸ τε φόβου ληστῶν καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ Τουραχάνη στρατοῦ, |
 15 διὰ τὸ ξένους τοὺς ἵππους εἶναι, οὓς ἐκ τοῦ πτολιέθρου ἐδανεισάμεθα ὅτι 161 t
 καὶ παροιμία ἐγένετο ἐπὶ κακῷ τοῖς μετ' ἐμοῦ τότε οὖσιν εἰς τὸν μετέπειτα, ἧτοι ἐπιόντα χρόνον.

Ἀναβάντες οὖν εἰς τὰς τριήρεις ἐπὶ τὴν αὐρίον, τῇ κγ^η τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς τοῦ 75 ἡμ^{ου} ἔτους εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐφθάσαμεν.

20 XII. Τῇ δὲ κε^η Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἤλθεν εἰς τὴν Πόλιν ἡ τοῦ Παρασπονδύλου μεγάλου δουκὸς θυγάτηρ ὀνόματι Ζωὴ μετὰ βασιλικῆς τριήρεως, ἐσταλμένη μετὰ Παλαιολόγου τοῦ Μανουήλ, ἵνα κομίσωσιν αὐτὴν, ἦν δὴ καὶ μετὰ τινος ἡμέρας ἠύλογήθη αὐτὴν ὁ δεσπότης κύρ Ἀνμήτριος.

25 Μεθ' ἧς δὴ τριήρεως παρεγένετο εἰς τὴν Πόλιν καὶ ὁ δεσποτὴς κύρ Θεόδωρος διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐν τῇ πολει διάδοχον, ὡς δεῦτερος ἀδελφός, τῆς βασιλείας, ὃ καὶ ὁ βασιλεὺς ἐπεκῦρει αὐτὸ ἀκουσίως, ὅτι τὸν κύρ Κωνσταντῖνον τὸν αὐθέντην μου καὶ ἀδελφὸν αὐτοῦ πλείον ὠρέγετο ἔχειν αὐτὸν ἐγγὺς αὐτοῦ ἐν τῇ πόλει, ὡς καὶ ὁ λόγος προῖων δηλώσει.

30 Ἐπεὶ δὲ οὕτως παρηκολούθησε τὸ πρᾶγμα, ἐσπούδαζεν, ἵνα εἰς Πελοπόννησον καὶ τοὺς τρεῖς ἀδελφοὺς ἐγκατοικίση. Ὁ γοῦν αὐθέντης μου πάλιν ὁ δεσπότης κύρ Κωνσταντῖνος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ κύρ Θωμᾶ τοῦ δεσπότη, — ἦν γὰρ μεθ' ἡμῶν ἐν τῇ πόλει ὁ πρῶτος ἄρχων τοῦ οἴκου ἐκείνου ὀνόματι Ῥαοὺλ Μιχαήλ, — ἐσπούδαζον, ἵνα οἱ δύο μεν σὺν τῷ

35 βασιλεῖ μείνωσιν ἐν τῇ πόλει· οὗτοι δὲ οἱ δύο αὐθένται εἰς τὴν Πελοπόννησον. Διὰ ταύτην δὴ τὴν αἰτίαν καὶ τῷ Ἰουνίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ 162 b
 ἔτους διέβη ἀπὸ τῆς Πόλεως εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁ δεσπότης κύρ Κωνσταντῖνος, ὡς φεύγων, μετὰ ἀκατίου τινός, καὶ γὰρ παρ' αὐτοῦ στα-

3—4 γνωριμίας p: ἐγνωριμίας AB || 5 ἤμην p: εἶμην AB || 6 ἐδυνάμην p: ἐδυνόμην AB || 10 τῇ Εὐβοίᾳ A: τῷ Εὐρίππῳ B || 12 ἐν ἧ καὶ A et B mg.: καὶ ἐν ἐκείνῃ νυκτί B del. || 14 post φόβου add. καὶ A: om. B | τοῦ AB: τοῦ <τοῦ> p || 20 κεφ. Π' A || 23 αὐτὴν AB: [αὐτὴν] p | κύρ A: ὁ κύρ B || 27 ἐπικύρει AB: ἐπικύρου p | αὐτὸ AB: αὐτῷ p || 31 ἐγκατοικίση Char.: ἐγκατοικίση AB p || 34 post Μιχαήλ add. ὁ Ἰσῆς p: om. AB || 38 μετὰ τινος ἀκατίου A.

Și cînd am sosit, m-a primit cu bucurie și cu jurămînt mi-a făcut știut, zicînd că : „Dacă știam aceasta, înainte de a fi pornit de acasă încoace, pentru dragostea către despot și pentru că îmi ești cunoscut, cu plăcere puteam împlini ce ceri, deoarece fără porunca marelui domnitor am făcut-o aceasta, căci cînd eram acasă la mine puteam găsi foarte multe 5 pretexte, acum însă nu mai am nici un pretext“. Și după ce am fost primit cu multă cinste de el mi-a adus în fața mea și pe feciorii săi; ca să mi se ploconească; și mi-i prezenta cu recomandații către mine și domnul meu — din aceștia unul era puternicul și marele Amar de acum — ; și așa m-am întors de la treburile de acolo fără nici o ispravă. 10 Și pentru că cei din Eubeea apucaseră de au ridicat podul, noi, fără să vrem, am rămas în noaptea cea — era 29 august — pe pietrele afară de pod; și am avut mult de suferit : și de frig, și de foame, și de asprimea pietrelor, și de frica tâlharilor, și de cei din armata lui Turachan, deoarece cail pe care-i împrumutasem din cetate erau străini, încît pen- 15 tru mai tîrziu, adică timpul ce a urmat, a devenit zicală de rău la cei ce erau atunci cu mine.

1435 A doua zi, îmbarcîndu-ne în trireme am ajuns la 23 septembrie din anul 6944 la Constantinopol.

1436 XII. Iar la 25 martie din același an, a venit la Constantinopol 20 cu o triremă împărătească fata cu numele Zoe a marelui duce Paraspodil, trimisă fiind cu Paleolog Manuil, ca să o aducă; și după cîteva zile despotul chir Dimitrie s-a cununat cu dînsa:

Cu aceeași triremă a sosit la Constantinople și despotul chir Teodor, 25 pentru ca el, ca al doilea frate, să stea în capitală ca urmaș la domnie; ceea ce și împăratul o admitea, fără să vrea, pentru că dorea mai mult să-l aibă pe lîngă sine în capitală pe domnul meu chir Constantin, fratele său, cum va arăta și cuvîntul înainte. Iar fiindcă lucrul s-a întîmplat așa, căuta și pe cei trei frați să-i așeze în Pelopones. Dar stăpînul meu, 30 despotul chir Constantin, la rîndu-i, cu fratele său despotul chir Toma — căci era în capitală cu noi primul dregător al casei aceleuia, Raul Mihail numit — căutau ca doi frați să rămînă cu împăratul în capitală, iar aceștia doi în Pelopones domnitori. Din această cauză, despotul chir 35 Constantin, în luna iunie din același an, aproape că a fugit din Constantinopol cu un caic în Pelopones, iar eu am fost trimis de dînsul la

λείς πρὸς τὸν ἀμηρᾶν διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν, ἵνα αὐτὸν ὑπὲρ ἑαυτῶν ἔχωσι. Καὶ οὕτως ἀπελθὼν τὰ ἀνατεθειμένα μοι καλῶς ὠκονόμησα καὶ διὰ ξηρᾶς εἰς Πελοπόννησον ἔφθασα. Εὐρον δὲ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ αὐθέντας ἔχοντας ὄχλησιν μάχης μεγάλης· ὀπισθεν γάρ τοῦ κύρ Κωνσταντί-
 5 νου τοῦ αὐθεντός μου, σταλείς μετὰ τριήρεως ὁ κύρ Θεόδωρος, ἵνα κατὰ τῶν δύο ἀδελφῶν αὐτοῦ μάχηται καὶ στρατοῦ πλείστου συναθροισθέντος ἄμφω τοῖς μέρεσι καὶ πόλεμός τις ἀνά αὐτῶν γέγονε.

Τῷ ς ᾗ με^ω ἔτει καὶ ἀπεστάλησαν παρὰ τοῦ βασιλέως πρέσβεις πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, ὁ ἄγαν χρηστός Διονύσιος ἱερομόναχος ὁ χρημα-
 10 τίσας καὶ μητροπολίτης Σάρδεων καὶ ὁ Δισύπατος Γεώργιος· καὶ οὗτοι τὴν μάχην μικρὸν τι κατεπράυναν. Τέλος δὲ πάλιν ἄλλων ἐλθόντων πρέσβεων, τοῦ Μελισσηνοῦ λέγω Γρηγορίου ἱερομονάχου καὶ πνευματικοῦ τοῦ καὶ χρηματίσαντος ὕστερον πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως,
 15 ὃς καὶ παρ' ἄλλοις Στρατηγούλου ἐπωνομάζετο καὶ σὺν αὐτῷ δὴ καὶ τοῦ Γρηγορίου, πάλιν τοῦ Δισυπάτου, καὶ ἐμοῦ, συμβιβασάντων καὶ συμφωνησάντων αὐτούς, ἵνα ὁ μὲν αὐθέντης μου καὶ δεσπότης ἀπελθὼν παροικῆσῃ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει, ὁ δὲ κύρ Θεό-
 20 δωρος καὶ κύρ Θωμᾶς οἱ δεσπότες ἐν τῇ Πελοποννήσῳ, καὶ τῇ ε^η τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ ς ᾗ μς^{ου} διέβη ἀπὸ τῆς Πάτρας διὰ ξηρᾶς εἰς τὴν Εὐρίπιν ἀπελθὼν ὁ αὐθέντης μου, λέγω, σὺν ἡμῖν. Καὶ ἐμβάντες εἰς τινὰ τῶν Ἐνετῶν τριήρεα ἀπὸ τινος ἄστεος τῆς Εὐρίπου, Εὐβοίας λεγο-
 25 μένης ἐν ἣ δὴ τριήρει ἦν καὶ ὁ ποτὲ ἐν τῇ Πάτρᾳ κανόνικος Μάρκος, ἠνίκα ἀπήλθομεν κατ' αὐτῆς, ὃς γέγονε καὶ λεγάτος παρὰ τοῦ πάπα. Εὐγενείου, τοῦ συγγενοῦς αὐτοῦ, καὶ παρ' ἐκείνου ἔτι καὶ πρὸς τὸν βασιλέα πρέσβυς ἀπεστάλη. Καὶ τῇ κδ^η τοῦ αὐτοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου ἀπεσώθημεν εἰς τὴν Πόλιν.

Ἄλλ' ἐπεὶ ἐν τῷδε τῷ καιρῷ διάλεξις τις σεσημειωμένη ἐγένετο ἀναμεταξύ τοῦ βασιλέως κύρ Ἰωάννου καὶ τινος Ἑβραίου Ξένου
 30 τοῦνομα, τοῦ μετέπειτα διὰ τῆς τοῦ ἀγίου βαπτίσματος ἀναγεννήσεως μετονομασθέντος Ἐμμανουήλ, λοιπὸν οὐκ ἀφήσω τοῦ διηγεῖσθαι

Ἐν πρώτοις ἐρωτηθεὶς ὁ βασιλεὺς παρὰ τοῦ Ἑβραίου τοιαύδε· ΕΡΩΤΗΣΙΣ· ΕΒΡΑΙΟΣ· „Πῶς ἦν δυνατόν τεκεῖν τὴν Μαρῖαν τὸν Χριστὸν παρθένον οὖσαν;

Ὁ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΑΠΟΚΡΙΘΕΙΣ· „Πῶς ἔτεκεν ὁ Ἀδάμ τὴν Εὐαν χωρὶς γυναικός; Καὶ πῶς ἐξήνθησεν ἡ γῆ χωρὶς σπέρματος; Πῶς ἐβλυσεν ὕδωρ ἢ ἀκρότομος πέ-

8 *mg.* 1437 A || 10 *et* 15 Δυσύπατος, Δυσυπάτου AB || 11 μικρὸν AB : μικροῦ Char. || 12—13 καὶ πνευματικοῦ B : τοῦ πνευματικοῦ *mg.* A || 13 πατριάρχου ὕστερον Κωνσταντινουπόλεως χρηματίσαντος A || 14 ὃς — ἐπωνομάζετο B : τοῦ καὶ παρ' ἄλλοις Στρατηγούλου ἐπονομαζομένου *in ras.* A || 15 Γρηγορίου AB : Γεωργίου p || 19 ᾗ μς *correcti* : ᾗ μη AB p || 20 *et* 21 Εὐρίπιν, Εὐρίπου AB || 21—22 Εὐβοίας λεγομένης AB : Κάρυστον (*corr.* p : Κάρυστος Char.) λεγομένου p. || 22 κανόνικος AB : κανονικός *corr.* p || 24 Εὐγενείου AB : Εὐγενίου Char. || 25 *post* Βασιλέα *add.* διὰ B : *om.* A.

sultan pentru această pricină, ca să-l aibă de partea lor. Și așa, plecînd, însărcinările ce mi s-au dat le-am pus bine la cale; și, pe uscat, am ajuns în Pelopones. Dar pe domnitorii frați i-am găsit cuprinși în luptă mare; căci în urma domnului meu chir Constantin a fost trimis cu o triremă chir Teodor, ca să lupte contra celor doi frați ai săi; și, adunîndu-se 5 oaste foarte multă de amîndouă părțile, s-a făcut război între dînșii.

În anul 6 9 45 au fost trimiși din partea împăratului la frații săi 1436/ soli ieromonahul Dionisiu, un om foarte de ispravă, carele a ajuns și 1437 mitropolit al Sardelor, și Disipatos Gheorghe; și aceștia au domolit 10 puțin lupta. Iar în sfîrșit au venit din nou alți soli, a n u m e M e l i s s e n o s Grigore ieromonah și duhovnic, care mai tîrziu a fost și patriarh al Constantinopolului și p e c a r e u n i i î l n u m e a u și S t r a t i g o p u l o s, și cu dînsul G r i g o r e, iarăși Disi- 15 patos și c u m i n e și s-a făcut pace și înțelegere între ei, ca stăpînul meu despotul să meargă să stea în Constantinopole, iar despoții chir 1437 Teodor și chir Toma în Pelopones; și la 5 septembrie din 6 9 46 a trecut de la Patra pe uscat, plecînd spre Eurip c a r e s e c h e a m ă E u b e e a, 20 ne-am imbarcat într-o triremă de-a venețienilor; în această triremă se afla și Marcu, canonicul de odinioară din Patra, cînd am pornit asupra ei; pe acesta, papa Eugeniu, înrudit cu el, îl făcuse legat și l-a trimis în solie și la împăratul. Și la 24 din aceeași lună septembrie am 25 ajuns cu bine la Constantinopole.

Dar pentru că în această vreme a avut loc o dispută însemnată între împăratul chir Ioan și un evreu cu numele Xenos, care mai pe urmă, botezîndu-se, și-a schimbat numele în Emanuil, nu voi sta pe gînduri să o istorisesc. 30

Mai întîi și întîi împăratul a fost întrebat de evreu așa: ÎNTREBARE. EVREUL : „Cum era cu putință ca Maria să-l nască pe Hristos, fecioară fiind?”

IMPĂRATUL A RĂSPUNS : „Cum a născut Adam pe Eva, fără să aibă femeie? Și cum a înflorit pămîntul fără sămînță? Cum din stîncă lovită pe margine a țîșnit

τρα; Πῶς τοῦ Ἄαρῶν ἐβλάστησεν ἡ ῥάβδος; Πῶς οὐρανόθεν κατεπέμφθη τὸ μάννα; Πῶς ἐπληθύνετο ἡ ὕδρια τοῦ ἀλεύρου; Πῶς ὁ ἔλαιον Ἐλισσαίε ἐβλυσεν εἰς τοὺς κεράμους; Πῶς ἡ ῥάβδος τοῦ Ἰεσσαὶ ἐβλάστησεν ἄνθος; Πῶς ἐπὶ Γεδεὼν ὁ πόκος ἀπεῤῥύθη δρόσον; Πῶς ἐπὶ Σαμψὼν ἐβλυσεν ὕδωρ τὸ ὄστον; Πῶς ἐφύλαττε τοὺς παῖδας ἀφλέκτους ἢ κάμινος; Πῶς ἐπὶ Μανωῆ ἀνήφθη ἡ πέτρα δίχα ὕλης; Πῶς ἐκαίετο ἡ βάτος ἐπὶ Μωσέως καὶ οὐ κατεκαίετο; Πῶς οὐ κατεφλέχθη Ἡλίας ἐπὶ τὸ ἄρμα τὸ πύρινον ἐπιβάς; Πῶς ὁ Ἡσαΐας εἶδε τὸν Κύριον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου καθήμενον; Πῶς ὁ Δανιὴλ ἐφανέρωσε τὸ κεκρυμμένον ἐνύπνιον τοῦ Ναβουχοδονόσωρ; Πῶς ὁ οὐρανὸς τοὺς ἀστέρας κατέχει μὴ βασταζόμενος; Πῶς ἡ νύξ ἐγέννησε τὴν ἡμέραν καὶ γίνεται; Πῶς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου φωτίζει πάντα κόσμον; Εἰ ταῦτα σὺ ἐρημνέουσι με, ἐρωτῶ σε, οἶδα ὅτι καταλαμβάνεις καὶ τὴν γέννησιν τῆς Παρθένου, ἀλλὰ ἀλλότριος κάκεινων καὶ τούτων.”

15 **ΕΒΡΑΙΟΣ ΠΑΛΙΝ ΕΡΩΤΗΣΑΣ** „Εἰ οὐκ ἀναγκαιῶς ἀλλ’ ἐκόν, ὡς αὐτὸς φῆς, ἀπέθανεν ὁ Χριστὸς, φονεὺς ἄρα ἑαυτοῦ νομίζοιτ’ ἂν εἰκότως καὶ ψυχικῆς διὰ τοῦτο τιμωρίας ἄξιος;”

30 **Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ. ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ** „Πολὺ τι, Ἐένε, τοῖν λόγῳ ἀμφοῖν μεταξύ τὸ διάφορον’ ἀλλὰ θαυμα γ’ οὐδὲν ὁμοῦ τοῖς ἄλλοις ἀγνοεῖν σε καὶ τοῦτο. Φονεὺς γὰρ ἑαυτοῦ λέγοιτ’ ἂν δικαίως ὁ ἑαυτὸν διαχειρίσας, οὐχ ὁ ὑπὲρ τῆς τῶν φιλουμένων ἀγάπης ἀφειδήσας ἑαυτοῦ καὶ θάνατον ὑποστάς. Ὁ γὰρ τοιοῦτος οὐκ αὐτόχειρ, ἀλλὰ φίλος προσηκόντως ἀληθῆς κάλοιτ’ ἂν ὡς ἑαυτὸν ὑπὲρ τῶν φιλουμένων προδοῦς, ἴν’ ἐκείνους, εἰ οὕτως τύχοι, τῶν ἐπικρεμαμένων θανάτων ἐξέλθῃται. Ταῦτ’ ἄρα φιλανθρωπίας, καὶ ὁ Χριστὸς ἀποίσαται μᾶλλον χάριν ἢ τοιούτοις ἐγκλήμασιν ὑποκείσεται.”

25 **ΞΕΝΟΣ ΕΒΡΑΙΟΣ. ΕΡΩΤΗΣΙΣ** „Πόσων ἄρα δεινῶν αἴτιον αἰεὶ τὸ ψεῦδος καθίσταται; Ὁ γὰρ προφήτης οὐχ ἡ παρθένος, ἀλλ’ ἡ νεάνις φησιν ἔξει, δηλονότι συελθοῦσα ἀνδρὶ· ὑμεῖς δὲ τὰς ἑαυτῶν ἐπερείδεις βουλόμενοι τερατείας τὴν παρθένον τῆς νεάνιδος ἀντειλήφατε. Τί γὰρ ἂν τις καὶ λέγοι, πόσον ἐντεῦθεν ἴλιγγον καὶ μόνον λεγόμενον ἐμποιεῖ καὶ τὴν ἄπιστιαν ἡλικίην κατὰγει τῶν ἀκρωμένων; Τίς γὰρ τῶν ἐκ τοῦ παντὸς αἰῶνος παρθένον ἤκουσε τετοκυῖαν; Εἰ μοι μίαν ἔχει δεικνύναι τις, πρὸς οὐδ’ ὅτιοῦν ἀντερῶ περαιτέρω.”

30 **Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ** „Εὐ λέγεις· Δεῖξόν μοι σὺ Θεὸν ἕτερον ἐξ οὐρανοῦ κατεληλυθότα καὶ σάρκα φορέσαντα, κἀγὼ σοι δεῖξω τὴν, ὡς αὐτὸς ἀξιοῖς, παρθένον αὐτὸν γεννήσασαν. Σὺ δ’ ἀλλ’ ἐπεὶ τοι τοῦτω πιστεῦειν ὑπισχνῆ, εἰ σοὶ τις καὶ ἄλλο τοῦτον ἔχει δεικνύναι γεγεννημένον, δεκτέον ἂν εἶη σοι καὶ τοῦτο πρῶτον καὶ μόνον ὄν, ἐπεὶ κάκεινο πρὸς οὐδὲν ἕτερον ἀφορᾶν ἐμελλεν, εἴπερ πρῶτον ἦν. Εἰ δ’ οὖν, τοῦτο μὲν ἔατέον, δεῖξον δὲ σὺ μοι, πῶς Μωσῆς τοὺς ὑμετέρους πατέρας τὴν Ἐρυθρὰν περαιωθήναι πεποίηκε κάκ τῆς πέτρας τοσοῦτον ἐβλυσεν ὕδωρ, ὡς ἅπαντα τὸν λαὸν κορεσθήναι, καὶ ἡ κιβωτὸς τοῖς ἱερεῦσιν ἀνεχομένη καὶ τὸν Ἰορδάνου διαστήσασα ῥοδὸν ἐπὶ τοῦ ξηροῦ διέβη καὶ τὰ Ἰεριχούνια κατεσεῖσθη τείχη καὶ τῇ μιλῶτῃ τὸν Ἰορδάνην αὐθις Ἐλισσαίος διέβρηξε καὶ διηρέθη τὰ ὕδατα ἔνθεν καὶ ἔνθεν, αὐτὸς δὲ ἐπὶ ξηροῦ διέβη. Ἄρα κατὰ φύσιν τι γενέσθαι τούτων ἔστιν εἰπεῖν; Οὐδαμῶς· Εἰ δ’ ἐκεῖνα ὑπὲρ φύσιν, οὐδὲ τὸ τῆς παρθένου κατὰ φύσιν Ὑμῶν δὲ καλῶς τὴν ἀπειθειαν ὁ

9 κατέχει μὴ p: μὴ κατέχων AB || 11 post με, add. & p: om. AB || 16 ἀμφοῖν p: ἀμφοῖς AB || 26 ἀντειλήφατε A : ἀντει B || 41 τῆς παρθένου p: om. AB.

apă? Cum a odrăslit toiagul lui Aron? Cum a căzut mana din cer? Cum s-a umplut chiupul de făină? Cum a țîșnit în ulcioare untdelemnul lui Elisei? Cum toiagul lui Iese a dat floare? Cum lui Ghedeon i s-a revărsat lîna de rouă? Cum osul a țîșnit apă lui Sampson? Cum a păstrat cuptorul nearși pe tinerii din el? Cum s-a aprins stîncă lui Manoe fără lemne? Cum ardea rugul cu Moise și rămînea nears? Cum a rămas nears 5
 Ilie, cînd s-a urcat în carul de foc? Cum a văzut Isaia pe Domnul șezînd pe tron înalt și ridicat în sus? Cum a dezlegat Daniil visul cel ascuns al lui Nabucodonosor? Cum cerul, fără să fie susținut, ține stelele? Cum noaptea naște ziua și se naște ea? Cum lumina soarelui luminează toată lumea? Dacă acestea, te întreb, mi le-ai explica, aș ști că pricepi și nașterea Fecioarei, altfel ești străin și de acelea și de acestea". 10

EVREUL IARĂȘI A ÎNTREBAT: „Dacă nu de silă, ci de bună voie, precum însuși spui, a murit Hristos, n-ar putea fi socotit cu drept cuvînt sinucigaș și din cauza aceasta vrednic de pînzarea sufletului?”

IMPĂRATUL. RĂSPUNS. „Xenos, între aceste două cuvinte este o mare deosebire și nu e nici o mirare, că deodată cu celelalte tu nu înțelegi nici aceasta. Căci 15
 sinucigaș cu drept cuvînt ar putea fi numit acela care însuși și-a luat viața, dar nu acela care din iubire față de cei dragi lui nu s-a cruțat pe sine și a îndurat moarte. Căci unul ca acesta s-ar putea numi nu sinucigaș, ci cu drept cuvînt prieten adevărat care se jertfește pentru cei pe care-i iubește, pentru ca să-i scoată pe ei, dacă ar fi să fie așa, de la moartea ce-i amenință. Aceasta-i doar iubire de oameni și Hristos mai degrabă 20
 va dobîndi recunoștință decît să cadă sub astfel de învinuiri”.

XENOS EVREUL, ÎNTREBARE. „De cîte ciudățenii nu se face mereu pricină neadevărului? Căci profetul spune nu fecioara, ci tînăra fată va avea, adică după ce s-a împreunat cu bărbat, iar voi pentru a vă sprijini minunățiile, ați pus fecioară în loc 25
 de tînăra fată. Căci orice ar și zice cineva, cîtă nedumerire provine dintr-aceasta numai rostînd cuvîntul și cît de mare neîncredere trezește la cei ce-l ascultă?! Căci cine, de cînd e lumea, a auzit fecioară născînd? Dacă ar putea să-mi arate cineva una singură, mai departe nu voi rosti împotriva nici un cuvînt”.

IMPĂRATUL: „Bine grăiești! Arată-mi și tu alt Dumnezeu, coborît din cer 30
 și avînd trup, și eu îți voi arăta, cum însuși ceri, fecioară care l-a născut. Dar pentru că tu promiți să-l crezi pe acesta, dacă ți-ar putea cineva să-ți arate că și altă dată s-a împlinit aceasta, ar trebui să accepți și acest caz, care este primul și unicul, pentru că nici acela nu va avea să se raporteze la altul, dacă era primul. Ei bine, aceasta s-o lăsăm, dar arată-mi tu mie, cum a făcut Moise pe părinții voștri să treacă peste Marea Roșie 35
 și din stîncă a țîșnit atîta apă, încît tot poporul să se sature, și chivotul, purtat de preoți și despărțind cursul Iordanului, a trecut pe uscat și zidurile Ierihonului s-au surpat și Elisei cu cojocul a întrerupt iarăși Iordanul și apele s-au despărțit într-o parte și într-alta, iar el a trecut pe uscat. Oare în chip firesc s-ar putea spune că din acestea s-a împlinat ceva? Nicidecum! Dacă însă împlîrile acelea sînt peste fire, nici 40
 cazul cu fecioara nu este ceva firesc. Iar neascultarea voastră, marele glăsuitoare Isaia

μεγαλοφωνότατος ἔστηλίτευσεν Ἡσαΐας· „Ὀλην τὴν ἡμέραν“, λέγων, „ἔξεπέτασα τὰς
 χεῖράς μου πρὸς λαὸν ἀπειθοῦντα καὶ ἀντιλέγοντα.“ Καὶ πρὸς πάσας μὲν γὰρ τὰς περὶ
 τοῦ Χριστοῦ προφητείας ἐναργεῖς οὖσας καὶ σαφεστάτας μαινομένων τρόπον διάκεισθε,
 οἱ τῶν ὁδῶν τὰς τετριμμένας ἐκκλίνοντες, κατὰ κρημῶν πολλακίς ἑαυτοὺς ὄσαν, μάλ-
 5 λον δὲ τῶν ἄλλων πρὸς τὴν παροῦσαν, σαφεστέραν οὖσαν τῶν εἰρημένων. Ὅμως γε
 μὴν ἀνωτέρω μικρὸν αὐτὴν ἀναλάβωμεν, ἵν' ἴδωμεν σαφέστερον, τίς ἢ τῶν εἰρημένων
 τῷ προφήτῃ διάνοια καὶ περὶ τίνων ἐστίν. „Προσέθετό,“ φησι „Κύριος λαλήσαι τῷ
 Ἄχαζ λέγων· αἰτησαι σεαυτῷ σημεῖον παρὰ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου εἰς βάθος ἢ εἰς 167 b
 ὕψος. Καὶ εἶπεν Ἄχαζ· οὐ μὴ αἰτήσω, οὐδ' μὴ πειράσω κύριον. Καὶ εἶπεν Ἡσαΐας
 10 διὰ τοῦτο δώσει Κύριος ὑμῖν σημεῖον· ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται καὶ τέξε-
 ται υἱὸν καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ. Βούτυρον βοῶν καὶ γάλα προβά-
 των καὶ μέλι φάγεται, πρὶν ἢ γνῶναι αὐτὸν ἢ προελέσθαι πονηρά, ἐκλέξεσθαι τὸ ἀγα-
 θόν, διότι πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον ἀγαθὸν ἢ κακόν, ἀπειθεῖ πονηρία ἐκλέξασθαι τὸ
 ἀγαθόν.“ Ἄπ' ἀρχῆς τοίνυν αὐθις κατ' ὀλίγον ἐκτιθέντες σκοπῶμεν. „Προσέθετο Κύ-
 15 ριος λαλήσαι τῷ Ἄχαζ λέγων αἰτησαι σεαυτῷ σημεῖον παρὰ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου
 εἰς βάθος ἢ εἰς ὕψος. Καὶ εἶπεν Ἄχαζ· οὐ μὴ αἰτήσω, οὐδ' οὐ μὴ πειράσω Κύριον.“
 Ἐξετάσαι τοίνυν πρῶτον δικαίον, τίς ἦν ἡ αἰτία τῆς τοῦ Ἄχαζ παρακοῆς, ὥστε μὴ
 θελῆσαι ποιῆσαι τὰ προστεταγμένα παρὰ Θεοῦ. Φαμέν δὴ οὖν ὡς ἄνθρωπος ὢν ματαιό-
 20 τητι καὶ ἀπονοία συνεζηκῶς καὶ ἐπὶ ψευδοπροφητίας χρησιμολόγους καὶ τοιούτους ἀγρυ-
 πτικοὺς κεκηνῶς ὑπερφρονεῖν οὐκ ὄκνει τῶν θείων ἐπιταγμάτων. Ὅθεν τὸ καταφρονητικὸν
 οἶονεὶ καὶ τὴν ἀναίδειαν Ἡσαΐσας ὀνειδίξων ἐκείνου, „διὰ τοῦτό,“ φησι, „δώσει Κύ-
 ριος αὐτῷ σημεῖον,“ ὃ ἀποστείλας με δηλονότι πρὸς σε τὸν βέβηλόν τε καὶ δυσσε- 168 b
 βῆ, τὸν κατορχησάμενον τῶν θείων ἐπιταγμάτων. Μὴ γὰρ δὴ νομίσης ἀπεστάλθαι με
 πρὸς σε ὡς ἄξιον ὄντα· πόβρω γὰρ εἰ σὺ τοῦ τοιοῦτος εἶναι, ὥστε οὐ σοῦ γε ἔνεκα,
 25 ἀλλὰ τοῦ οἴκου Ἰούδα καὶ πάντων ἀπέσταλμαι τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ. „διὰ τοῦτο οὖν δώσει
 Κύριος αὐτὸς ὑμῖν σημεῖον· ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται καὶ τέξεται υἱὸν καὶ
 καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ.“ Εἰ μὲν, ὡς σὺ φῆς, νεάνιν ὃ προφήτης προῦ-
 λεγεν ἐν γαστρὶ ἔξειν ὠμηληκυῖαν ἀνδρὶ, μάταιον ἦν ἀτεχνῶς καὶ λίαν ἀλόγιστον τὸ
 σημεῖον τοῦτο καλεῖν. Ἄνευ δὲ τούτου καὶ τὸ νεάνις ἀντὶ τοῦ παρθένους εὐρήσεις ἐφι-
 30 στάς ἐν τῷ Δευτερονομίῳ. Φησὶ γὰρ „ὡς ἔάν τις βιάσῃται ἐν τῷ πεδίῳ νεάνιδα,“ παρ-
 θένον· „δηλαδὴ ἀλλαχοῦ δὲ „ἔάν τις εὕρῃ τὴν παῖδα τὴν μεμνηστευμένην καὶ βιασά-
 μενος κοιμηθῆ μετ' αὐτῆς, ἀποκτενεῖτε τὸν ἄνθρωπον μόνον καὶ τῇ νεάνιδι οὐ ποιή-
 σετε οὐδέν.“ Καὶ ὃ Ἐσδρας δὲ νεάνιδα καλεῖ τὴν τῷ βασιλεῖ καὶ προφήτῃ Δαβὶδ γε-
 γηρακῶτι συγκοιμημένην παρθένον, ἢ περιθάψεως αὐτῷ χάριν ὑπὸ γήρωσ κατεψυγμέ-
 35 νω συνεκοιμάτο καὶ οὐδὲν ἕτερόν τι. Φησὶ γὰρ ὅτι „καὶ οὐκ ἔγνω ταύτην ὃ βασιλεὺς.“
 Ἐπεὶ δ', ὡσπερ εἶπομεν, καὶ συλλαβεῖν γυναῖκα συγκοιμημένην ἀνδρὶ καινὸν οὐδὲν ἦν,
 οὐδὲ σημεῖον εἰκότως τοῦ Κυρίου τοῦτ' ἂν ἐκάλεσεν ὃ προφήτης, λείπεται τοῦτο νο-
 μίζειν αὐτὸν εἰρηκέναι σημεῖον δεδόσθαι παρὰ Θεοῦ, τὸ παρθένον ἄνευ ἀνδρός τε-

2 post πρὸς add. Θεὸν B : om. A || 5 σαφεστέραν οὖσαν p : σαφέστερον τίς ἢ AB || 22 αὐτῷ A : αὐτὸς B || 30—31 post παρθένον add. δηλαδὴ p : om. AB || 34 γήρωσ B : γήρεωσ A : γήρεωσ p || 37 Κυρίου p : om. AB.

bine a prins-o, zicînd : « Toată ziua întind mîinile mele către un popor neascultător și răzvrătit »¹. Căci și față de toate profețiile despre Hristos, vădite și lămurite fiind, vă purtați ca niște nebuni care, abătîndu-se de la drumurile bătute, deseori se împing în prăpăstii, dar mai ales, din toate profețiile, față de aceasta, deși e mai lămurită decît cele înșirate. Totuși s-o reluăm nițel mai de departe, pentru ca să vedem mai limpede 5 care este gîndul profetului în cuvintele ce le-a spus și despre cine grăiește. « A continuat — zice — Domnul să grăiască lui Ahaz, spunînd : cere pentru tine însuți un semn de la Domnul Dumnezeuul tău întru adîncime sau întru înălțime. Iar Ahaz a răspuns : nu voi cere, nici nu voi ispiti pe Domnul. Și Isaia a zis : de aceea Domnul vă va da vouă semn! Iată, fecioara va zămisi și va naște fiu și-i vor pune Emanuil numele lui. Unt 10 de vaci și lapte de oi și miere îi este hrana ; înainte de ce să cunoască sau să prefere cele rele, să aleagă binele, deoarece copilul, înainte de a cunoaște binele sau răul, se ferește de răutate, spre a alege binele »². Să vedem, așadar, iarăși de la început, luîndu-le pe rînd. « A continuat Domnul să grăiască lui Ahaz, spunînd : cere pentru tine însuți un semn de la Domnul Dumnezeuul tău întru adîncime sau întru înălțime. Și a spus Ahaz : nu voi cere, nici 15 nu voi ispiti pe Domnul ». Se cuvinesă cercetăm deci mai întîi care a fost cauza neascultării lui Ahaz, încît n-a voit să îplinească porunca lui Dumnezeu. Susținem, așadar, că el, ca om ce era, ducînd o viață fără de minte și plină de deșertăciuni și căscînd gura la profețiile prorocilor mincinoși și ale altui fel de șarlatani, nu pregeta să se uite cu dispreț la dumnezeieștile porunci. De aceea Isaia, făcîndu-i mustrări pentru obrăznicia și nerușinarea 20 lui, zice : « Din cauza aceasta îi va da lui un semn Domnul », trimițîndu-mă adică la tine, pingăritul și necredinciosul, care ți-ai bătut joc de poruncile dumnezeiești. Căci doar să nu crezi că m-a trimis pe mine la tine ca fiind tu vrednic! Căci tu unul ești departe să fii un astfel de om, încît nu din cauza ta, ci pentru casa lui Iuda am fost trimis și pentru toți fiii lui Israil ; « de aceea însuși Domnul vă va da vouă semn! Iată, 25 fecioara va zămisi și va naște și-i vor pune Emanuil numele lui ». Dacă profetul prezice că tînăra fată, cum spui tu, însoțindu-se cu bărbat, va rămîne grea, să numești aceasta semn de la Dumnezeu, era fără nici un temei și cu totul fără nici o socoteală. Dar, afară de aceasta, vei găsi, căutînd cu băgare de seamă, în *Deuteronom* tînăra fată în loc 30 de fecioară. Căci zice « că, dacă va silui cineva pe cîmp fată tînără »³, adică fecioară ; iar în alt loc : « dacă a dat cineva peste copilă logodită și, siluînd-o, s-a culcat cu ea, veți ucide numai omul, iar tinerei fete nu-i ve-ți face nimic »⁴. Și Esdras numește tînără fată pe aceea care dormea împreună cu împăratul profet David, cînd îmbătrînise, și care, spre a-l încălzi, fiindu-i frig de bătrînețe, dormea cu el și altceva nimic. 35 Căci zice : « Și împăratul nu a cunoscut-o pe aceasta »⁵. Dar pentru că, precum am spus, nu era ceva nou ca femeia, dormind cu bărbat, să zămislească, nici profetul n-ar fi numit aceasta, cu drept cuvînt, semn de la Domnul ; rămîne deci să credem că profetul, prin cuvintele « semn a fost dat de la Dumnezeu » a indicat faptul că fecioară a

¹ Isaia, 65, 2.

² Isaia, 7, 10—16.

³ Deuteronom, 22, 25.

⁴ Ibidem 26

⁵ Cartea întîi a Regilor I 4.

κεῖν, ὃ | δὴ καὶ πέρασ ἔσχε, κἄν ὑμεῖς τάληθές σαθροῖς τισι λόγοις καὶ ἀυστάτοις 169 b
οἰκειότερον δὲ εἰπεῖν ἀνοήτοις περιτρέπειν ἐπιχειρεῖτε. Ἄξιον δὲ μὴδὲ τοῦτο παρατρέ-
χειν ὡς, εἰ μὴ ἐν τῇ παρθένῳ Μαρίᾳ τὸ σημεῖον εἴληφε πέρασ, πῶσ δὲ ἐξ αὐτῆς ὁ γεγε-
νημένος οὐκ ἐκ θελήματος σαρκὸς οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρός, ἀλλ' ἐκ πνεύματος ἁγίου
5 κατὰ τὸ προφητικὸν λόγον Ἐμμανουὴλ ὠνομάσθη, ἦγουν μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός, ἢ διη-
λονότι ὁ Θεός ἐσται μεθ' ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων, ἦγουν ὁμοιος ἡμῖν ἀνθρώπος ἐσται
καὶ Θεός ὁ αὐτὸς ὑπάρχων. Ὡσαύτως δὲ καὶ διὰ τοῦ „καλέσουσι“ τὴν πληθὺν πᾶ-
σαν εἶρηκε τῶν ἀνθρώπων, ὃ καὶ ἐγεγόνει. Τούτοις δὲ καὶ τὰ ἐν τῷ Βάρουχ τοῦ Ἱερε-
μίου παντάπασι συμφωνεῖ, οὗτος γάρ φησιν „ὁ Θεός ἡμῶν οὐ λογισθήσεται ἕτερος
10 πρὸς αὐτόν· ἐξευρε πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης,“ ὡσανεὶ ἔλεγεν οἶδε πᾶσαν ἐπιστήμην
ὡς ἀδοσοφία ὦν, καὶ πάντας τοὺς λόγους αὐτῶν ὡς δημιουργὸς αὐτῶν ὦν „καὶ ἔδω-
κεν αὐτὴν Ἰακώβ τῷ παιδί αὐτοῦ,“ ἦτοι τῷ δούλῳ αὐτοῦ „καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἡγαπημένῳ
ὕπ' αὐτοῦ· μετὰ δὲ ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς ὄφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστρέφει.“

ΞΕΝΟΣ. ΕΡΩΤΗΣΙΣ· „Μηδενός πω τῶν ἐξ αἰῶνος, ὃ βασιλεῦ, ἀνθρώπων ὑπὲρ 170 b
15 τὰ χίλια ἔτη ζήσαντος, πῶσ αὐτόν Μεσσίαν, τετρακοσίαν ἐγγὺς ἤδη καὶ χιλίων παρω-
χηκότων ἐνιαυτῶν, ἔτι ζῆν ὑπειλήφατε; Ἀδύνατον γάρ. Εἰ δ' ἀποθανεῖν φαίητε, ψεῦδος
αὐθὺς ἐσται περιφανές αὐτόν· εἶναι τὸν Μεσσίαν· οὐδὲ γὰρ Ἡλίας ἦλθεν, ὡς φασιν,
αὐτῶν γεννηθέντα χρισταί.“

Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ. ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ· „Πλανᾶσθε, Ξένε, μὴ εἰδότες τὰς γραφὰς μηδε τὴν
20 δύναμιν τοῦ Θεοῦ· Ἦξιν μὲν γὰρ τὸν Θεσβίτην Ἡλίαν καὶ λέγεται καὶ πιστεύεται,
οὐκ ἐπὶ τὸ χρισταί γε μὴν τὸν Κυρίον· ἀλλ' ἐπεὶ ἀπόκειται τινα γεννηθῆναι μισαρὸν
ἀνθρώπων ἐκ τοῦ γένους, ὡς φασι τινες, τῶν Ἑβραίων, πᾶσαν ἐν ἑαυτῷ δεξόμενον τοῦ
διαβόλου τὴν ἐνέργειαν, καὶ ποιεῖν δι' αὐτῆς σημεῖα καὶ τέρατα, Θεὸν ἑαυτὸν καὶ Χρι-
στὸν ὠνομάζοντα, ὥστε μὴ μόνον πολλοὺς τῶν τότε ὄντων πλανηθῆναι Χριστιανῶν,
25 ἀλλὰ τὸ καταλελειμμένον ὀλίγον μέρος τοῦ γένους τῶν Ἰουδαίων, ἦτοι ἔθλους, τῇ πλά-
νῃ τοῦ ἀντιχριστοῦ συναπαχθῆναι, ἦξιν φασι τῆνικαὶ τὸν τε Ἡλίαν καὶ Ἐνώχ
ἀπεσταλμένους ὑπὸ Θεοῦ σπλάγχνα οἰκτιρῶν λαβόντος, διδάξαι τε καὶ ἐπιστρέψαι
τούς τε ἄλλους καὶ δὴ τὸ ταλαίπωρον τῶν Ἑβραίων ἔθνος εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ, ταῦτο
δὲ εἰπεῖν τὴν τῆς ἁγίας Τριάδος πίστιν, ἵνα μὴ τὸ σύμπαν ὑπὸ τοῦ διαβόλου καταπο-
30 θείη. Εἰ γὰρ καὶ διὰ τὸν εἰς τὸν Χριστὸν φόνον ἐχθροὺς ἑαυτοὺς εἰργάσαντο τοῦ Θεοῦ
καὶ τοῦ εὐαγγελίου, ἀλλ' ἀγαπητοὶ εἰσι διὰ τὴν εἰς τοὺς πατέρας αὐτῶν τοῦ Θεοῦ ἀ-
γάπην. Οὐς μὲν οὖν οἶδεν ἢ | θεία πρόνοια ἀνεπιστρόφως ἔχοντας πρὸς μετάνοιαν κα- 171 b
ταλέλοιπεν· οὐς δὲ ἦδει τὸ θεῖον εὐγνωμόνωσ τοῦ εὐαγγελίου κήρυγμα δεξομένους, οὐ
παρεῖδε. Τότε τοῖνον πληρωθήσεται ἢ λέγουσα προφητεία τοῦ Ἡσαίου „ἐὰν ἦ ὁ ἄ-
35 ριθμος ὦν υἱῶν Ἰσραὴλ ὑπὲρ τὸ ἄμμον τῆς θαλάσσης, τὸ κατέλειμμα τοῦ Ἰσραὴλ
σωθήσεται.“ Καὶ διὰ ταῦτα γοῦν Ἡλίας ὑπὸ Θεοῦ πεμφθήσεται τότε, οὐκὶ δ' ὡς ὑμεῖς,
χριστῶν τὸν Μεσσίαν· τὸ γὰρ τοιαῦτα λογοποιεῖν ἀμαθῶν ἐστιν, ὡς που γε εἰρηκῶς
ἔφθην, καὶ τῆς γραφῆς παντάπασιν ἀμνήτων. Ὁ δὲ Χριστός, καθὸ μὲν θεός, καὶ ἐν
τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ ἐστὶ καὶ ἐν τῷ παντὶ καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν, — τὸν γὰρ οὐρανὸν

3 post αὐτῆς add. ὁ p: om. AB || 8 ἐγεγόνει p: γεγόνει AB || 11 καὶ —
ὦν B: καὶ πάντας τοὺς αὐτῶν ὡς δημιουργὸς αὐτῶν ὦν A mg. || 15 Μεσίαν AB: τὸν
Μεσσίαν p || 17 Μεσίαν AB || 26 ἦξιν p: ἦξει A: ἔξει B || 23 δὴ AB: δὴ καὶ Char.
|| 29 post εἰπεῖν add. εἰς p: om. AB || 32—33 καταλέλοιπεν B: κατέλοιπεν A || 36 post
ὕμεῖς add. λέγετε p: om. AB || 37 Μεσίας AB.

născut fără de bărbat, ceea ce s-a și împlinit, deși voi cu niște vorbe goale și șubrede, mai potrivit însă spus neroade, căutați să răsturnați adevărul. Dar se cuvine să nu trecem cu vederea nici aceasta că, dacă semnul nu a luat îndeplinire cu fecioara Maria, cum de cel născut din ea, nu din voința trupului, nici din voința unui bărbat, ci din duh sfânt după cuvântul profetului, s-a chemat Emanuil, adică Dumnezeu cu noi, sau, mai lămurit, Dumnezeu va fi cu noi oamenii, adică va fi om asemenea nouă și tot el Dumnezeu fiind. De asemenea și prin cuvintele « îi vor pune numele », profetul a indicat toată omenirea, ceea ce s-a și împlinit. Iar cu acestea se potrivesc întocmai și cuvintele lui Ieremia în *Baruh*, acesta zice: « Dumnezeul nostru nu se va socoti altul afară de el; a descoperit toată calea științei », ca și cum ar spune: știe toată știința, ca unul ce este însăși înțelepciunea și toate vorbele lor, ca unul ce este creatorul lor; « și a dat-o lui Iacob, copilul său », adică robului său, « și lui Israil, celui iubit de el; iar după aceea a fost văzut pe pământ și între oameni a trăit ».

XENOS. ÎNTREBARE „De când sînt oamenii, împărate, nici unul n-a trăit niciodată peste o mie de ani; și cum de-ați luat-o de bună că, după o trecere de aproape 15 o mie și patru sute de ani, el, Mesia încă trăiește acum? E doar cu neputință! Iar dacă ați spune că a murit, iarăși va fi un neadevăr vădit că el este Mesia; căci nici Ilie n-a venit, după cum se spune, ca să-l ungă, cînd s-a născut”.

ÎMPĂRATUL. RĂSPUNS: „Mare rătăcire, Xenos! Nu știți scripturile, nici pătura lui Dumnezeu! Căci doar se zice și se crede că Ilie tesbiteanul va veni nu ca să ungă pe Domnul, ci pentru că se așteaptă să se nască un om spurcat din neamul, cum spun unii, al evreilor, care va primi într-însul toată lucrarea diavolului, să săvîrșească prin ea semne și arătări minunate, numindu-se pe sine Dumnezeu și Hristos, încît nu numai din creștinii de atunci vor lua calea rătăcirii, ci și puțina parte ce a mai rămas din neamul iudeilor, adică din popor păgîn, va fi apucat de rătăcirea lui antihrist; 25 în acea vreme, se spune că va veni Ilie și Enoh, trimiși de Dumnezeu, cuprins de mila îndurărilor, ca să învețe și să întoarcă și pe alții, dar și pe nenorocitul popor al evreilor, la credința lui Hristos, ceea ce va să zică a sfintei Treimi, pentru ca să nu fie înghițit în întregime de diavol. Căci deși din cauza uciderii lui Hristos s-au făcut dușmani ai lui Dumnezeu și ai evangheliei, totuși sînt iubiți din cauza iubirii lui Dumnezeu 30 față de părinții lor. Și despre care providența divină știe că nu vor să se întoarcă spre pocăință, pe aceia i-a părăsit; iar despre care dumnezeirea știa că recunoscători vor primi vestirea evangheliei, pe aceia nu i-a trecut cu vederea. Atunci, așadar, se va împlini profeția lui Isaia, care zice: « Dacă numărul fiilor lui Israil ar fi mai mulți ca nisipul mării, rămășița din Israil va fi mîntuită »¹. Și pentru aceasta, așadar, Ilie 35 va fi trimis atunci de Dumnezeu, nu precum vreți voi, să ungă pe Mesia; căci să spună așa vorbe este, cum am mai spus-o, treaba unor neștiutori și cu totul neinițiați în scriptură. Iar Hristos, ca Dumnezeu, este în cer și pe pământ și în univers și peste univers, «caci

¹ I s a i a, 10, 22.

καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ,“ λέγει Κύριος· — καθὼ δὲ ἄνθρωπος, οὔτε χίλια ἔτη ἔζησεν, οὔτε ἐνταῦθα ἦγγον ἐν τῇ γῆ ἐστίν, ἀλλ’ ἔζησε μὲν ὑπὲρ τριάκοντα ἔτη σταυρωθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν κακίστων πατέρων ὑμῶν τέθνηκε. Καὶ τὸ μὲν ἅγιον αὐτοῦ σῶμα ἐτέθη ἐν μνημείῳ, φθορὰν μὲν δεξάμενον, οὐ διαφθορὰν δέ, ἡ δὲ θεία ὑπόστασις, ἀχωρίστως τῷ προσλήμματι ἡνωμένη κατήλθεν εἰς ἄδου σὺν τῇ θείᾳ ψυχῇ, πάντας μὲν τῶν χρονίων ἐλευθερώσασα δεσμών, ἀναστήσασα δὲ μετ’ ἐξουσίας θεϊκῆς τὸ σῶμα, ὃ προσελάβετο, τὴν μὲν φθορὰν ἤδη καὶ τὸν θάνατον ἀποβεβληκός, ἀφθαρσίαν δὲ καὶ ἀθανασίαν ἐνδευκός. Χριστὸς μὲν οὕτω τριήμερος ἀναστὰς καὶ τὸν Ἀδὰμ τῶν δεσμῶν ἀνείει καὶ τὴν πρὶν δίκαιαν | τὸν παράδεισον αὐτῷ δούς, τοῖς ὑπολειφθεῖσι τῶν μαθητῶν ἕνδεκα συγγε- 172 b
10 νόμος, — ὃ γὰρ Ἰούδας ἀπῆλθεν, εἰς ὃν οἱ προφῆται τόπον εἰρήκεσαν, εἰς κόλασιν δηλώνοντι τὴν ἀτελεῦτητον, — μεθ’ ἡμέρας τεσσαράκοντα τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς, πάντων αὐτῷ τῶν μαθητῶν ὁμοῦ τῇ παναγίᾳ μητρὶ συμπρόντων τε καὶ ὁρώντων· καὶ νῦν ἐστὶν ἐν οὐρανοῖς τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ συγκαθήμενος καὶ συμπροσκυνούμενος ὑφ’ ἀπάσης τῆς οὐρανοῦ ἱεραρχίας.”

15 Παρὼν καὶ Ματθαῖος ὁ ἱερομόναχος καὶ μέγας πρωτοσύγκελλος βασιλικῇ προστάξει ταῦτα ἔφη καὶ ἀπελογήσατο.

ΚΑΙ Ο ΜΕΝ ΞΕΝΟΣ ΕΡΩΤΩΝ ΕΙΠΕΝ ΟΥΤΩΣ· „Πῶς ἦδη τὸν Μεσσίαν ἔηλυθῆναι φατέ, τὸν Θεσβίτην μὴ ἦκοντα κατὰ τὰς τῶν προφητῶν ῥήσεις;”
Ο ΜΑΤΘΑΙΟΣ ΑΠΟΚΡΙΘΕΙΣ· „Ἄκουσον, ὦ Ξένε, καὶ σύνες· Δύο τὰς τοῦ
20 Χριστοῦ παρουσίας οἱ προφῆται κηρύττουσι, ταύτην τε τὴν ἤδη γεγενημένην καὶ τὴν εἰς ἔπειτα τῇ τελευτῇ τοῦ κόσμου φανησομένην· καὶ τῆς μὲν μιᾶς, τῆς δευτέρας, πρόδρομον ἔσεσθαι τὸν Ἥλιον λέγουσι, τῆς δὲ γε προτέρας Ἰωάννης ἐγένετο, ὃν ἄγγελον μὲν ὃ προφήτης ἠνόμασε Μαλαχίας οὐ μόνον ὡς τὴν προτέραν αὐτοῦ παρουσίαν ἐγγύς ὄσαν μὴνύοντα, ἀλλὰ καὶ ὡς βίον ἀσπασόμενον μικροῦ τοῦ τῶν ἀγγέλων ἐξ ἐφαμίλλου
25 χωροῦντα. Ἥλιον δὲ καὶ τοῦτον ὁ Χριστὸς ἐκάλει, οὐκ ἐπειδὴ Ἥλιος ἦν, ἀλλ’ | ὅτι 173 b
τὴν αὐτὴν ἐκείνῳ πληρῶν ἐτυγχανε διακονίαν· ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνος πρόδρομος ἔσται τῆς δευτέρας παρουσίας, οὕτω καὶ οὗτος τῆς προτέρας ἐγένετο. Οὐ παρὰ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλ’ ὅτι καὶ βίον μετῆι κατάκρας τῷ ἐκείνου συμβαίοντα. Ἄλλ’ οἱ μὲν προφῆται καὶ ἀμφοτέρων μέμνηται τούτων καὶ τοὺς προωδευκότας, ἑκατέρας κηρύττουσιν· ὑμεῖς
30 δὲ τὴν μὲν προτέραν σιγῇ κακούργως παρέρχεσθε, εἰ γε καὶ τῷ νῷ τῆς γραφῆς ἀτεχνῶς ἐπιβάλλετε, τῆς δε δευτέρας μέμνησθε μόνης, ἧς ὁ Θεσβίτης προδραμεῖ τε πάντως Ἥλιος. Ἄλλὰ γὰρ καὶ τῶν χρησμῶν αὐτῶν ἀκουσώμεθα. Ὁ θεσπέσιος Μαλαχίας τὴν τοῦ σωτήρος βουληθεὶς παρουσίαν διδάξει καὶ ὡς ἦξει τῆς δικαίας ἀνταποδόσεως ὁ καιρός, πρῶτον μὲν τὴν προτέραν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ προθεσπίζει καὶ δεικνυσι τὸν μὲν
35 Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν ἐκείνης προηγούμενον, „ἰδοὺ γὰρ ἐγὼ,“ λέγων, „ἐξαποστελῶ τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου καὶ ἐπιβλέψεται ὁδὸν πρὸ προσώπου μου καὶ ἐξαίφνης ἦξει εἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ Κύριος,“ πάντων γὰρ ἀγνοούντων ὁ σωτήριος τόκος

5 post ἄδου add. σκότη add. p : om. AB || 17 Μεσίαν AB || 21 φανισομένην AB | post δευτέρας add. δηλαδή p : om. AB || 29 προωδευκότας p : προσδευκότας AB || 34 μὲν corr. p : μετὰ AB || 36 post σου add. ὅς κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου ἐμπροσθέν σου p : om. AB | μου AB : σου p.

eu umplu cerul și pământul» zice Domnul²; iar ca om, nici n-a trăit o mie de ani, nici nu este aici, adică pe pământ, ci a trăit peste treizeci de ani, răstignit însă fiind de cei mai răi din părinții voștri, a murit. Și sfântul lui trup a fost așezat în mormânt, primind ucidere, nu însă putrezire, iar dumnezeiasca ipostază, unită în chip nedespărțit cu înfățișarea ce și-a luat, a coborât cu dumnezeiescul suflet în iad, izbăvind pe toți de vremelnicele lanțuri, iar trupul ce și l-a luat, cu puterea dumnezeiască, a înviat, lepădând acum uciderea și moartea și îmbrăcînd nesticăciune și nemurire. Și astfel, după trei zile, înviind Hristos din morți și pe Adam slobozindu-l din lanțurile iadului și dîndu-i traiul de mai înainte în rai, s-a întîlnit cu cei unsprezece ucenici rămași — căci Iuda s-a dus în locul despre care au vorbit prorocii, adică la cazna cea fără de sfîrșit — și, după patruzeci de zile de la învierea lui din morți, s-a înălțat la ceruri, de față fiind toți ucenicii cu preasfînta maica lui și toți văzînd; și acum este în ceruri, șezînd împreună cu Dumnezeu tatăl, și toată ierarhia cerului închinîndu-i-se⁴.

De față fiind și Matei ieromonahul, mare protosinCEL, 15
a grăit din ordin împărătesc și a întîmpinat următoarele:

ȘI XENOS, ÎNTREBÎND, A SPUS AȘA : „Cum de ziceți că Mesia a venit acum fără ca tesbiteanul, potrivit cuvintelor profeților, să fi sosit încă?“

MATEI RĂSPUNZÎND : „Ascultă și pricepe, Xenos! Două veniri de-ale lui Hristos vestesc prorocii, aceasta care s-a întîmplat deja și cea de pe urmă, care se va arăta 20
la sfîrșitul lumii; și ei spun că la una, la cea de-a doua, înainte-mergător va fi Ilie, iar la cea dintîi a fost Ioan, pe care profetul Malahia l-a numit înger, nu numai pentru că anunța ca fiind aproape venirea lui cea dintîi, ci și pentru că a îmbrățișat, pe întrecute, un trai aproape ca acela al îngerilor. Dar și pe acesta Hristos îl numea Ilie, nu pentru că era Ilie, ci fiindcă s-a întîmplat să-i îndeplinească aceeași slujbă 25
cu a aceluia; căci, precum acela va fi înainte-mergător al venirii celei de-a doua, așa și acesta a fost al celei dintîi. Și nu numai pentru această potrivire, ci și pentru că ducea un trai care se potrivea întocmai cu cel al aceluia. Dar profeții îi și amintesc pe amîndoi aceștia și vestesc de fiecare dată venirea lor înainte; voi însă pe cea dintîi în chip viclean o treceți sub tăcere, deși, chipurile, vă luați întocmai după înțelesul 30
scripturii, și amintiți numai de cea de-a doua, căreia negreșit înainte-mergător îi va fi tesbiteanul Ilie. Căci să ascultăm și profețiile lor. De Dumnezeu prorocitorul Malahia, voind să predice venirea mîntuitorului și că va sosi timpul dreptei răsplăți, prorocește mai întîi prima lui apariție și arată pe Ioan botezătorul ca înainte-mergă- 35
tor al ei, zicînd: « Iată că eu voi trimite pe îngerul meu înaintea feței tale și va găti calea înaintea feței mele și îndată va sosi în templul său Domnul»², căci toți neștiind, mîntuitorul s-a născut; templul doar a numit firea omenească pe care a luat-o

¹ Ieremia, 23, 24.

² Maleahi, 3,1.

ἐγένετο· ναὸν γὰρ τὴν ἀνθρωπεῖαν ὠνόμασε φύσιν, ἦν ὁ Θεὸς λόγος ἀνέλαβε. Πρὸς
 δὲ τῇ προτέρᾳ καὶ τὴν δευτέραν ἔλευσιν ὑπογράψει· „Ἴδου ἔρχεται Κύριος παντο-
 κράτωρ καὶ τίς ὑπομενεῖ ἡμέραν εισόδου αὐτοῦ ἢ τίς ὑποστήσεται ἐν τῇ | ὄπτασίᾳ αὐ- 174 b
 5 τοῦ; ἀδυσώπητος καθιεῖται κριτῆς ἀποδιδούς ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.“ Εἶτα δι-
 δάσκει κατὰ τὴν προτέραν αὐθις παρουσίαν ὑπ’ αὐτοῦ δρώμενα. „Διότι αὐτὸς πορεύε-
 ται ὡς πῦρ χωνευτηρίου καὶ ὡς πόα πλυνόντων· καὶ καθιεῖται χωνεύων καὶ καθαρίζων
 τὸ ἀργύριον καὶ τὸ χρυσίον.“ Σημαίνει διὰ τούτων ὁ προφήτης τὴν διὰ τοῦ ἀγίου
 πνεύματος κάθαρσιν, ἦν θεανδρικῶς ὁ λόγος πολιτευσάμενος ἡμῖν ἔχαρισματο· καὶ γὰρ
 ἐν τούτῳ μυστικῶς τοὺς προσιόντας ἀναχωνεῖ καὶ νεουργεῖ, τῷ πυρὶ τοῦ πνεύματος
 10 χρώμενος οἷα δημιουργὸς ὁ δεσπότης, καθάπερ τινὶ πόα τῷ ὕδατι τοῦ βαπτίσματος τὸν
 τῆς ἁμαρτίας ῥύπον ἀποσμήχει καὶ τῷ πυρὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ταύτης ἰοῦ τὰς ἡμετέ-
 ρας ἔλευθεροῖ ψυχάς. Μεθ’ ἦν τοῖς μὴ φυλάξασιν εἰς τέλος τὴν ψυχὴν ἀκηλίδωτον
 φοβερὸς ὀρθήσεται καὶ ἀπαραίτητος κολαστῆς, τὸ δεύτερον αὐθις ἐπανιών. Καὶ μετὰ
 15 τινα, τῆς δευτέρας πάλιν ἐπιδημίας ὑπομνησκει· „Ἴδου ἐγὼ ἀποστελλῶ ὑμῖν Ἡλίαν
 τὸν Θεοβίτην,“ καὶ σημαίνων τὸν καιρὸν ἐπήγαγε· „Πρὶν ἔλθειν τὴν ἡμέραν Κυρίου
 τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ“, τὴν τῆς δευτέρας λέγων ἐπιφανείας. Διδάσκει δέ, ἅπερ ὁ
 μέγας Ἡλίας ποιήσει παραγεγόμενος „Ὅς ἀποκαταστήσει καρδίαν πατρὸς πρὸς υἱόν.“
 Ἐπειδὴ οἱ πατέρες τῶν ἀποστόλων οἱ Ἰουδαῖοι, τοῦτο εἰκοι λέγειν, ὅτι ἀποκαταστή-
 σει τοῖς δόγμασι τῶν υἱῶν αὐτῶν, ἦτοι τῶν ἀποστόλων, τὰς τῶν πατέρων καρδίας, του-
 20 τέστι τοῦ γένους τῶν Ἰουδαίων τὴν διάνοιαν· ἀποκαταστήσει δὲ τοὺς εὐρηθησομένους 175 b
 τηνικαῦτα πρὸς τὴν εἰς Χριστὸν εὐγνώμονα πίστιν ὡς εἰς πατρῶν· περὶ τὴν εὐσέβειαν
 κλήρον, πάλαι δι’ ἀπίστιαν ἐκπέτωκότας αὐτοῦ. „Καὶ καρδίαν ἀνθρώπου πρὸς τὸν πλη-
 σιον αὐτοῦ.“ Καὶ τοὺς ἀδελφοὺς γὰρ ἀδελφὰ παρασκευάσει φρονεῖν· Καὶ δεικνὺς τὸν
 σκοπὸν, δι’ ὃν Ἡλίας πρότερος παραγίνεται, ἐπήγαγε· „Μὴ ἐλθὼν πατάξω τὴν γῆν
 25 ἄρδην,“ ἵνα μὴ εὐρὺν ὑμᾶς ἀπαντὰς ἐν ἀπιστίᾳ εἰς τὴν ἀτελεύτητον κόλασιν παρα-
 πέμψω. Ἐνταῦθα περιφανέστερον τὴν δευτέραν καὶ φοβεράν τοῦ Κυρίου παρουσίαν
 ἐνέφηγε· τῇ γὰρ προτέρᾳ οὐκ ἤλθε τὴν γῆν πατάξαι, ἀλλὰ σῶσαι. Ἄρ’ οὐ φανερῶς
 καὶ ἠκριβομένως καὶ ἀμφοτέρας τὰς τοῦ σωτήρος ἐδήλωσε παρουσίας; Ἡ μὲν γὰρ
 ἤδη γεγένηται θαυμασιούς ἡμᾶς ὄμβροισ ἐπιβλύσασα χαρισμάτων· ἡ δὲ πρὸς τῷ τέ-
 30 λει τοῦ παρόντος αἰῶνος γενήσεται, εὐθύνας τῶν ἐκάστῳ βεβιωμένων εἰσπράττουσα.
 Εἰ οὖν τὴν ἐπὶ τὸ σῶσαι μόνον γεγεννημένην παραφαῦλον ἠγείσθε, τὴν δὲ ἐπ’ εὐθύ-
 νην ἄγουσαν τοῦ Μεσσοῦ παρουσίαν ἐπιζητεῖτε, σκοπεῖτε, μὴ πρὸ ἐκείνης λάθητε
 λύκῳ προσιόντες ἀντὶ ποιμένος καὶ τῷ τοῦ ἀντιχριστοῦ στόματι περιπέσητε καὶ σὺν
 ἐκείνῳ τῷ πυρὶ τῷ αἰωνίῳ παραπεμπόμενοι ἀνόνητα μετακλαύσησθε. Ἡ οὐ καὶ τοῦ-
 35 τον μετὰ τὴν χρόνου περίοδον καὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ ἐξαρτίθμησιν ὁ προφήτης ἐπι- 176 b
 δημήσειν εἶρηκε Δανιήλ, θηρίον τροπικῶς ὀνομάσας παρὰ τὸ τῆς γνώμης ἀτίθασον
 γέμον ἀπονοίας καὶ δυσσεβείας· καὶ τῷ πυρὸς ποταμῷ τῷ ὑπ’ ὄψιν ῥέοντι τοῦ κρι-
 τοῦ πρὸ τῶν ἄλλων δοθήσεσθαι; Ὡσπερ γὰρ ὁ διάβολος παρὰ πάντα τὸν νῦν αἰῶνα
 τῆς ἡμετέρας γνώμης ἀφείθη βάνος καὶ τοῦ τῆς ψυχῆς αὐτεξουσίου γυμνάσιον, εἰ
 40 προαιρετικῶς ἔχομεν τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς, — τοὺς γὰρ ἀρίστους ἢ πάλιν δείκνου-

11 ἰοῦ p : υἱοῦ AB || 21 εὐγνώμονα πίστιν AB : πίστιν εὐγνώμονας p | ὡς εἰς
 πατρῶν p : εἰς πατρῶν ὡς AB | περὶ AB : *del. Char.* || 31 παραφαῦλον AB : παρὰ
 φαῦλον p || 32 Μεσσοῦ AB | λάθητε p : λάθηται AB || 36 ἀτίθασον p : ἀτίθασα AB ||
 38 || δοθήσεσθαι B : δοθήσεσθε A || 40 πάλιν p : πάλαι AB.

asupra-și Dumnezeu cuvîntul. Dar la cea dintîi adaugă și venirea a doua, scriind: « Iată că vine Domnul atotțiitor și cine va răbda ziua venirii lui sau cine va sta drept la vedenia lui? Judecător neîndurat va ședea, întorcînd fiecăruia după faptele sale»¹. Apoi iarăși arată ce-a făcut în timpul venirii sale dintîi: « Căci el umblă ca focul în turnătorie și ca leșia: piuarilor și va ședea topind și curățînd argintul și aurul»². 5 Prin aceste vorbe profetul dă de înțeles curățirea prin duhul sfînt, pe care cuvîntul în chip de Dumnezeu-om, ducîndu-și traiul cu noi, ne-a hărăzit-o; căci cu această curățire, în chip tainic, îi retopește și-i înnoiește pe cei ce vin la el ca stăpîn creator, folosindu-se de focul duhului, spală cu apa botezului, ca și cu o leșie, rapănui păcatului și izbăvește cu focul duhului sufletele noastre de otrava păcătuirii. După 10 această curățire, acei care nu și-au păzit sufletul nepătat pînă la capăt, îl vor vedea ca pedepsitor înfricoșător și neînduplecat, cînd va veni iarăși de a doua oară. Și peste puțin amintește din nou de a doua venire: « Iată că eu vă trimit vouă pe Ilie tesbiteanul »³ și, indicînd timpul, continuă: « Înainte de a sosi ziua Domnului cea mare și slăvită »⁴, adică ziua celei de-a doua veniri. Și arată ce va face marele Ilie la sosirea 15 sa: « Acesta va îndupleca inima părintelui către fiu »⁴. Pentru că părinții apostolilor sînt iudeii, aceasta pare să spună că-i va îndupleca la dogmele fiilor, adică ale apostolilor, inimile părinților, va să zică mințea neamului iudeilor; îi va îndupleca pe cei ce vor fi găsiți atunci, la binefăcătoarea credință în Hristos, punîndu-i că într-o moștenire părintească, în ce privește credința în Dumnezeu, de care s-au lepădat demult 20 din cauza necredinței: « Și va apropia inima omului către aproapele lui », adică pe frații îi va face să aibă gînduri frățești. Și, arătînd scopul pentru care Ilie sosește mai înainte, continuă: « Ca să nu vin să lovesc pămîntul cu prăpăd »⁴, adică să nu vă găsec pe voi toți în necredință și să vă trimit la chinul cel fără de sfîrșit. Aici a arătat și mai vădit cea de-a doua venire înfricoșătoare a Domnului. Căci la cea 25 dintîi n-a venit, ca să lovească pămîntul, ci ca să-l mîntuiască. Oare n-a arătat vădit și cu de-amănuntul chiar amîndouă venirile mîntuitorului? Căci una s-a înfăptuit deja, revărsînd asupra noastră minunate ploii de haruri, iar cealaltă se va înfăptui la sfîrșitul veacului de acum, luînd de la fiecare socoteală de cum și-a petrecut traiul. Dacă deci numai venirea ce-a fost pentru mîntuire o socotiți cu totul întru nimic, iar pe cea 30 de-a doua venire a lui Mesia, pentru tragere la răspundere, o căutați cu stăruință băgați de seamă ca, încă înainte de venirea aceea, dînd pe nesimțite peste lup în loc de păstor, să nu cădeți în gura lui antihrist și, trimiși fiind împreună cu dînsul în focul cel de veci, să nu plîngeți apoi în zadar. Sau nu a spus profetul Daniil că și acesta, după o trecere de timp și după împlinirea zilelor lui, va veni pe lume, 35 numindu-l în chip figurat fiară, dat fiind gîndul lui năstrușnic plin de toată nebunia și de fărădelege și că înaintea altora va fi aruncat în rîul de foc ce curge la picioarele judecătorului? Căci precum diavolul a fost lăsat în tot veacul de acum ca o piatră de încercare a gîndului nostru și ca o școală de luptă pentru liberul arbitru al sufletului, dacă din liberă voință ne ținem de bine și de virtute — căci lupta îi dă pe față pe cei 40

¹ M a l e a h i, 3, 2—3.

² M a l e a h i, 3,3.

³ M a l e a h i, 3, 23.

⁴ M a l e a h i, 3, 24.

σιν, — οὕτω καὶ ὁ ἀντίχριστος· ὅς καὶ τὸν ὑπὸ τοῦ Ἐνώχ καὶ Ἡλίου ἔλεγχον μὴ φέ-
ρων ἀνελεῖ ὁ τύραννος, τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον προξενήσων αὐτοῖς· καὶ γὰρ οὐ-
πω πείραν θανάτου ἔγνωσαν.

Λοιπὸν ἔνεκεν τῆς τοῦ παναγίου πνεύματος αἰγλης καὶ τοῖς σοφοῖς ρήμασι τοῦ
5 αὐτοκράτορος καὶ τοῦ ἱερομονάχου Ματθαίου φωτισθεῖς ὁ Ἑβραῖος τὴν ἁγίαν τριάδα
φανερῶς ὠμολόγησε καὶ πάντα τὰ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως δόγματα· καὶ τῷ θείῳ βα-
πτίσματι ἀναγεννηθεῖς ἀντὶ Ξένου Ἐμμανουὴλ ἐπωνομάσθη.

XIII. Λοιπὸν ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλωμεν. Τῆ
κζ·^η τοῦ Νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους διέβη ὁ βασιλεὺς κύρ Ἰωάννης
10 μετὰ τοῦ πατριάρχου κύρ Ἰωσήφ καὶ τοῦ δεσπότη κυρ Δημητρίου
καὶ πολλῶν ἀρχόντων τῆς συγκλήτου καὶ τῆς ἐκκλησίας καὶ πάντων 177 b
σχεδὸν τῶν μητροπολιτῶν καὶ ἐπισκόπων διὰ τὴν μελετηθεῖσαν καὶ μὴ
ὠφεληθεῖσαν, ἦτοι μᾶλλον εἰπεῖν μὴ ὠφελήσασαν σύνοδον τὴν ἐν
Φλωρεντία συναθροισθεῖσαν, ἔνθα καὶ οὐ συνεπέ-
15 ρασε τοῖς πᾶσιν. Οὐ λέγω τοῦτο κατὰ τῶν τῆς ἐκκλησίας δογμάτων·
ταῦτα γὰρ παρ' ἄλλοις ἐδόθησαν κρίνεσθαι, ἐμοὶ δὲ ἀρκεῖ ἡ πατρικὴ μου
διαδοχὴ τῆς πίστεως, διότι οὐ παρά τινας τῶν ἐκείνων μερῶν τῶν ἐξ ἐναν-
τίας ἡκουσα λέγειν τὰ ἡμέτερα κάκα εἶναι, ἀλλὰ μᾶλλον καλὰ καὶ ἀρχαῖα,
καὶ τὰ ἐκείνων πάλιν οὐ κακὰ, ἀλλὰ καλὰ. Καὶ ὡς εἰπεῖν ἐν παραδείγμα-
20 τι, ὅτι τὴν Μέσσην ὁδὸν τῆς πόλεως τὴν πλατεῖαν καὶ εὐρύχωρον διηρχό-
μεθα πολλοὺς χρόνους μετὰ τινων, δι' ἧς κατηντῶμεν εἰς τὴν ἁγίαν Σο-
φίαν. Εἶτα μετὰ τινας καιροὺς εὐρέθη παρά τινων καὶ ἄλλη ὁδὸς καταν-
τῶσα, ὡς λέγουσι, καὶ αὕτη ἐκεῖ καὶ παροτρύνουσί με λέγοντες· „Ἐλθέ
25 καὶ συ διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης, ἦν εὐρομεν· καὶ γὰρ εἰ καὶ ἔστιν αὕτη, δι'
ἧς ἀπέρχη, καλὴ καὶ ἀρχαία καὶ ἡμῖν ἀρχῆθεν γνωστὴ καὶ σὺν ὑμῖν διερ-
χομένη, ἀλλὰ καὶ αὕτη, ἦν εὐρομεν νῦν, καλὴ ἔστιν“. Ἐγὼ δὲ ἀκούων
παρὰ μὲν τῶν, ὅτι καλὴ ἔστι, παρὰ δὲ τῶν ὅτι οὐ καλὴ, καὶ ἀσυμφω-
νία οὕσα ἐν τῷ μέσῳ, διὰ τί μὴ εἶπω· „Μετ' εἰρήνης ἀπέρχεσθε
30 καλῶς εἰς τὴν ἁγίαν Σοφίαν, ὅθεν βούλεσθε ἐγὼ πάλιν διέλθω διὰ τῆς
ὁδοῦ, ἦν μεθ' ὑμῶν πολὺν χρόνον | διηρχόμεν, καὶ καλὴν αὐτὴν καὶ παρ' 178 b
ὑμῶν καὶ τῶν προγόνων μου μαρτυρουμένην καὶ διηρχομένην;“ Οὐ διὰ
ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν εἶπον τὸ ὡς μὴ ὠφελήσασαν, ἀλλ' ἔνεκεν τῆς
ἀσυμφωνίας. Εἶθε ἔνωσις εἴη τῶν ἐκκλησιῶν καὶ στερήσαι με
ὁ Θεὸς τῶν ὀφθαλμῶν μου. Ἀλλὰ διὰ τί; Ὅτι καὶ αὕτη ἡ τῆς
35 συνόδου ὑπόθεσις ἦν αἰτία πρώτη καὶ μεγάλη, ἵνα γένηται ἡ κατὰ τῆς
Κωνσταντινουπόλεως τῶν ἀσεβῶν ἔφοδος, καὶ ἀπὸ ταύτης πάλιν ἡ πολιορ-
κία καὶ αἰχμαλωσία καὶ τοιαύτη καὶ τοσαύτη συμφορὰ ἡμῶν.

Καὶ ἀκούσατε λόγους ἀληθεῖς, τὴν αὐτοαλήθειαν προβαλλομένου μου
μαρτυρίαν. Εἶπεν ὁ αἰοίδιμος βασιλεὺς κύρ Μανουὴλ πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ,

2 post ἀνελεῖ add. αὐτοὺς p: om. AB || 8 κεφ. ιδ' A : κεφ. ιβ' B || 12 τῶν μη-
τροπολιτῶν p : μητροπολιτῶν AB || 13 ἦτοι AB : ἦ p | ὠφελήσασαν B : ὠφεληθεῖ-
σαν A || 15 πᾶσιν A : πᾶσι B || 25 γνωστὴ καὶ σὺν ὑμῖν p : σὺν ὑμῖν καὶ γνωστὴ A :
σὺν ὑμῖν γνωστὴ καὶ B || 29 ἐγὼ B : κἀγὼ γε A | post. πάλιν add. <θέλω ἴνω> p : om.
AB || 33 στερήσαι A : στερίσαι B.

mai vrednici — , tot așa și antihrist, căci și acesta, tiranul, nerăbdînd mustrarea lui Enoh și a lui Ilie, îi va omorî, aducîndu-le cunună de martiri; ei doar nu cunoscuseră încă ghimpele morții.

Și așa, evreul, luminat de raza duhului sfînt și prin înțeleptele cuvinte ale împăratului și ale ieromonahului Matei, a mărturisit pe față sfînta treime și toate dogmele credinței drept măritoare și, renăscut prin sfîntul botez, în loc de Xenos s-a chemat Emanuil.

1437 XIII. Dar să ne întoarcem la subiect. La 27 noiembrie din același an, a plecat împăratul chir Ioan împreună cu 10 patriarhul chir Iosif și cu despotul chir Dimitrie și cu mulți mari degători mireni și clerici și aproape cu toți mitropoliții și episcopii pentru sinodul care a fost pus la cale și care n-a folosit nimănui, adică, mai bine spus, n-a fost de nici un folos, sinod ce s-a adunat la Florența și unde cu toții n-au ajuns la 15 nici un rezultat. Aceasta o spun nu împotriva dogmelor bisericii; căci altora le-a fost dat să le judece pe acestea, iar mie îmi ajunge credința ce-am apucat-o din străbuni, pentru că n-am auzit de la nimeni din acele părți adversare că ale noastre sînt rele, ci mai degrabă bune și din vechime, și ale acelora așijderea nu rele, ci bune. Și să o spunem ca într-o pildă, că mergem de mulți ani cu unii pe bulevardul capitalei, 20 neted și larg, pe care ajungeam la Sfînta Sofia. Pe urmă, după cîtva timp, a fost descoperită și altă cale, ducînd, cum spun ei, și ea tot acolo; și mă îndeamnă, zicînd: „Vino și tu pe calea aceasta, pe care am descoperit-o; căci deși și aceasta pe care pleci e bună și veche, și nouă ne este cunoscută din vechime și umblată dimpreună cu voi, ci și aceasta, pe care 25 am desoperit-o acum, este bună!“. Dar eu, auzind de la unii că este bună, iar de la alții că nu este bună, și mare dihonie fiind la mijloc, de ce n-aș spune: „Mergeți în pace cu bine la Sfînta Sofia pe unde voiți; iar eu unul merg tot pe drumul pe care împreună cu voi am mers mult timp, bun și acela și recunoscut și umblat și de voi și de 30 străbuni?!“ Așadar, nu din cauza aceasta am spus vorba de nici un folos, ci din cauza dihoniei. Unirea bisericilor, o de ar fi și Dumnezeu să mă lipsească de ochii mei. Dar din care cauză? Pentru că și această chestiune a sinodului a fost cea dintîi mare 35 pricină ca să se facă năvala necredincioșilor asupra Constantinopolului și pe urmă împresurarea și robirea și nenorocirea noastră fără de margini.

Și ascultați cuvinte adevărate, eu punînd însuși adevărul drept mărturie. Întru fericire răposatul împărat chir Manuil a grăit

τὸν βασιλέα κύρ Ἰωάννην, μόνος πρὸς μόνον, κάμου μόνου ἵσταμένου
 ἔμπροσθεν αὐτῶν· καὶ ἐκπεσόντος λόγου περὶ τῆς συνόδου ἔφη· „Υἱέ μου,
 βεβαίως καὶ ἀληθῶς ἐπιστάμεθα ἐκ μέσου τῆς καρδίας αὐτῶν δὴ τῶν ἀσε-
 βῶν, ὅτι λίαν δισταζοῦσι φοβούμενοι, μήπως συμφωνήσωμεν καὶ ἐνωθώ-
 5 μεν τοῖς δυτικοῖς Χριστιανοῖς. Δοκεῖ γὰρ αὐτοῖς ὅτι, εἰ τοῦτο γένηται,
 γενήσεται τι κακὸν μέγα κατ' αὐτῶν παρὰ τῶν εἰρημένων δυτικῶν δι' ἡμᾶς.
 Λοιπὸν τὸ περὶ τῆς συνόδου μελέτα μὲν αὐτὸ καὶ ζῆτει, καὶ μάλιστα
 ὅταν χρεῖαν ἔχῃς φοβῆσαι τοὺς ἀσεβεῖς, τὸ δὲ ποιῆσαι αὐτὴν μηκέτι ἐ-
 πιχειρισθῆς αὐτό, διότι ὡς βλέπω τοὺς ἡμετέρους, οὐκ εἰσιν ἀρμόδιοι
 10 πρὸς τὸ εὐρεῖν μέθοδον καὶ τρόπον ἐνώσεως συμφωνίας τε καὶ εἰρήνης|
 καὶ ἀγάπης καὶ ὁμοιότητος, εἰ μὴ φροντίζουσι πρὸς τὸ ἐπιστρέφειν αὐ- 179 b
 τοὺς, — λέγω τοὺς δυτικούς, — ὡς ἤμεν ἀρχῆθεν. Τοῦτο δὲ ἀδύ-
 νατον ὄντως· σχεδὸν γὰρ φοβοῦμαι, μὴ καὶ χειρὸν σχίσμα γένηται· καὶ
 ἰδοὺ ἀπεκαλύφθημεν τοῖς ἀσεβεῖσι“. Τοῦ δὲ βασιλέως, ἔδοξε, μὴ δεξαμέ-
 15 νου τὸν λόγον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, μηδὲν εἰπὼν ἀναστὰς ἀπῆλθε. Καὶ μι-
 κρὸν σύννους γεγωνὸς ὁ μακαρίτης καὶ αἰοιδίμος πατὴρ αὐτοῦ, ἐμβλέψας
 πρὸς με εἶπε· „Δοκεῖ τῷ βασιλεῖ τῷ νῦν εἶναι αὐτὸν ἀρμόδιον βασι-
 λέα, πλὴν οὐ τοῦ παρόντος καιροῦ· βλέπει γὰρ καὶ φρονεῖ μεγάλα καὶ
 20 τοιαῦτα, οἷα οἱ καιροὶ ἐχρῆζον ἐπὶ τῆς εὐημερίας τῶν προγόνων ἡμῶν.
 Πλὴν τῇ σημερινῷ ὡς παρακολουθοῦσιν ἡμᾶς τὰ πράγματα, οὐ βασιλέα
 θέλει ἡμῶν ἢ ἀρχή, ἀλλ' οἰκονόμον· φοβοῦμαι γὰρ μὴ ποτε ἐκ τῶν ποιη-
 μάτων καὶ ἐπιχειρισμάτων αὐτοῦ γένηται χαλασμός τοῦ οἴκου τοῦτου·
 προεῖδον γὰρ καὶ τὰς ἐνθυμήσεις αὐτοῦ καὶ ὅσα ἐδόξαζε κατορθῶσαι μετὰ
 τοῦ Μουσταφᾶ καὶ εἶδον καὶ τὰ τέλη τῶν δογμάτων, ἐν τίνι κινδύνῳ ἦ-
 25 μᾶς ἦγαγον.

Ἔτερον βεβαιοῦν τὴν ποτὲ βουλήν τοῦ αἰοιδίμου πατρὸς αὐτοῦ· ὡς
 ἔκρινεν, ἵνα ἀπέλθῃ εἰς τὴν σύνοδον, ἐστάλη πρὸς τὸν ἀμηνᾶν πρέσβυς
 Ἄνδρονικος ὁ Ἰαγρος, δηλῶσαι τοῦτο πρὸς ἐκεῖνον ὡς τάχα φίλον καὶ 180 b
 ἀδελφόν. Κακεῖνος ἀπεκρίνατο, ὅτι „οὐ φαίνεται μοι καλὸν εἶναι, ἵνα
 30 ὑπάγῃ καὶ τοσοῦτον μοχθήσῃ καὶ καταναλώσῃ τὸν βίον αὐτοῦ καὶ μετέ-
 πειτα τί τὸ κερδος; Ἴδου ἐγὼ ὑπὲρ αὐτοῦ, εἰ χρεῖαν ἔχει χρημάτων δι'
 ἔξοδον καὶ εἰσοδον καὶ ἄλλο τι πρὸς θεραπείαν αὐτοῦ, ἔτοιμός εἰμι θε-
 ραπεῦσαι αὐτόν.“ Καὶ ἐγένετο πολὺς λόγος καὶ βουλή, πότερον γένηται
 τὸ τοῦ ἀμηνᾶ θέλημα, ἢ ἀπελθεῖν αὐτοῦ εἰς τὴν σύνοδον. Ὅμως ἐγένετο,
 35 ὅπερ ἦθελεν ὁ βασιλεὺς ἢ μᾶλλον ἢ κακὴ τύχη. Ἐξεληθόντος οὖν τοῦ
 βασιλέως ἀπὸ τῆς πόλεως καὶ ἀπερχομένου, ἐβουλεύσατο ὁ ἀμηνᾶς ποι-
 ῆσαι μάχην κατὰ τῆς Πόλεως καὶ στρατόπεδα πέμψαι κατ' αὐτῆς καὶ τοῦ-
 το παρὰ πᾶσι τοῖς αὐτοῦ ἐβεβαιώθη καὶ ἐστερεώθη ἄνευ μόνου τοῦ Χαλιλ
 πασία, ὅστις ἀνέστη λέγων ὅτι, „εἰ κατὰ τῆς Πόλεως ποιήσῃς μάχην,
 40 μᾶλλον ἔστιν ἐπιβλαβές, μήπως ὁ βασιλεὺς ἐξ ἀνάγκης, δεηθεῖς παρὰ
 τῶν Λατίνων βοήθειαν, ἐπικυρώσῃ τὰ δόγματα αὐτῶν, καί, ὁμοιοήσαν-

2 ἐκπεσόντος AB: ἔμπεσόντος Char. || 14 post. βασιλέως add. <ὡς> p: om. AB ||
 22 ἐπιχειρισμάτων AB: ἐπιχειρημάτων p || 2 εἰσοδον AB: ἔσοδον corr. p || 37 πέμ-
 ψαι p: πέμψη AB || 38—39 Χαλι(ι) Αμπασία AB || 39 ποιήσῃς AB: ποιήσεις p.

către feciorul său, împăratul chir Ioan, unul singur către unul singur, stînd și eu singur înaintea lor; și, venind vorba despre sinod, a spus: „Fătul meu, știm bine și cu adevărat, din adîncul inimii chiar a necredincioșilor, că mult îi muncesc gîndurile și se tem foarte nu cumva să ne înțelegem și să ne unim cu creștinii apuseni. Căci lor li se pare că, 5 dacă aceasta s-ar face, va veni din cauza noastră o mare nenorocire asupra lor din partea numiților apuseni. Prin urmare, preocupă-te de chestiunea sinodului și cerceteaz-o, și mai ales cînd ai nevoie să-i sperii pe necredincioși; să faci însă ca să se țină, aceasta să nu o încerci nicidecum, deoarece, cum îi văd pe ai noștri, nu sînt dispuși să găsească vreo cale 10 și modalitate de unire și înțelegere, de pace și apropiere în același gînd, decît gîndesc numai ca să-i întoarcă pe ei — a n u m e p e a p u s e n i — cum eram în timpurile de demult. Dar aceasta într-adevăr e imposibil. Și aproape teamă îmi e să se facă schismă și mai rea; și iată că am rămas descoperiți în ochii necredincioșilor“. Împăratului însă parcă nu i-au plăcut cuvintele tatălui său; și, sculîndu-se, fără să spună nimic, a 15 plecat. Și întru fericire răposatul în veci neuitatul tatăl său a rămas puțin pe gînduri și, întorcîndu-și ochii către mine, a grăit: „Împăratul, feciorul meu, crede că este un bun împărat, dar nu pentru timpurile de acum; căci are vederi mari și gînduri mărețe de așa fel cum le cereau timpurile bune din vremea străbunilor noștri. Dar pentru ziua de azi, 20 cum se desfășoară pentru noi evenimentele, nu împărat cere statul nostru, ci un bun gospodar; căci teamă îmi este ca, din lucrările și întreprinderile lui, să nu se întîmple odată prăbușirea casei acesteia. Căci am prevăzut gîndurile lui cu Mustafa și cîte își închipuia că o să izbîndească; și am văzut rezultatele părerilor lui, în ce primejdie ne-a dus“. 25

Alt fapt care adeverește sfatul de odinioară al în veci neuitatului său părinte: cînd se gîndea să plece la sinod, a fost trimis sol la sultan Andronic Iagros, să-i aducă aceasta la cunoștință ca unui, chipurile, prieten și frate, și acela a răspuns că „mie nu mi se pare că e bine să meargă și să se ostenească așa de mult și să-și risipească averea; și apoi care e cîștigul? Iată eu, pentru dînsul, de are nevoie de bani pentru cheltuit sau pentru venituri sau de altceva spre binele lui, gata sînt să-i fac pe plac“. 30 Și s-a făcut multă vorbă și sfat, sau să se facă voia sultanului, sau ei să plece la sinod. Totuși s-a făcut ceea ce voia împăratul sau mai degrabă ursita cea rea. Așadar, pornind împăratul din capitală și plecînd, sultanul a ținut sfat să ridice război contra Constantinopolului și să trimită armată asupra lui; și acest plan a fost aprobat cu multă tărie de toți oamenii lui, afară de unul singur, Chalil-pașa, care s-a împotrivit, spunînd că „dacă ai ridica război contra Constantinopolului, ne este mai degrabă spre dezavantaj, ca nu cumva împăratul de nevoie să ceară 40 de la latini ajutor și să aprobe dogmele lor; și, înțelegîndu-se între ei,

τες ὁμοῦ, γενήσεται ὅπερ ἐνδοιάζομεν. Ἄλλ' ἄφες αὐτὰ τὰ νῦν, ἕως ἂν ἴδης, τί πράξει αὐτός. καὶ εἰ μὲν ὁμονοήσωσι, σὺ ἀγάπην ἔχεις μετ' ἐκείνου καὶ ὄρκους. Εἰς τὸ πρόσω πάλιν, ὡς ἴδης, οὕτω καὶ πράξεις. Εἰ δ' οὐχ ὁμονοήσωσι, τότε μάλλον ἐξέρχεται ὁ λογισμὸς καὶ μετὰ πλείονος
 5 θάρσους ποιήσεις, ὁ βούλη. Καὶ αὕτη ἡ βουλὴ τὸν μὲν ἀμνηρᾶν τοῦ σκοποῦ ἐκώλυσεν. Περὶ δὲ τοῦ Χαλιλ πασία τὴν βουλήν δόντος τοῦ καιροῦ μαθεῖν ἡμᾶς ἄλλα τῶν ἄλλων, ὁ οὖν αὐθέντης μου ὁ δεσπότης καὶ οἱ 181 b
 ἄρχοντες ἐξώρθωσαν τὸν Παλαιολόγον Θωμᾶν καὶ πρὸς τὸν βασιλέα ἀπέστειλαν· καὶ λογισμὸς καὶ τρικυμία ἐν τῇ Πόλει περιέπεσε πλείστη,
 10 ἕως οὐ πάλιν μάθωμεν τὴν ἰσχύσαν βουλήν τοῦ Χαλιλ πασία. Καὶ ἰδοὺ ὡς ἐγὼ προεῖπον ἔνεκεν τῶν τοιοῦτων σκανδάλων τὸ ὡς μὴ ὠφέλε γενέσθαι τὴν σύνοδον.

Καὶ τὴν μὲν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ἰταλίαν περίοδον, ὡς περισσὸν οὐσαν γραφῇ παραδοῦναι, διὰ τὸ μῆκος ταύτην ἐάσω. Τὴν δὲ εἰς τὴν Ἐνετίαν εἰσέλευσιν τοῦ βασιλέως Ἰωάννου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ, ὡς λαμπρᾶν καὶ αἰδέσιμον, ἔτι γε μὴν καὶ ἀξίαν, ταύτην διηγῆσμαι κατὰ τὸ δηλοποιηθὲν μοι παρὰ τοῦ δεσπότη κυρ Δημητρίου.

Περὶ τῆς τοῦ βασιλέως κυρ Ἰωάννου εἰς Ἰταλίαν ἐλεύσεως
 ἔνεκεν τῆς συνόδου

20 XIV. Κατὰ τὴν ἑβδόμην τοῦ Φεβρουαρίου μηνὸς ὀρμήσασαι ἐκ τοῦ Παρεντίου πᾶσαι αἱ τριῆρεις ὁμοῦ, ἡ δὲ βασιλικὴ τριήρης διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν ταχύτεραν τῶν ἄλλων προαπέσωσε τῶν ἄλλων εἰς Ἐνετίαν καὶ ἔφθασεν εἰς τὸν ἅγιον Νικόλαον*** τῇ η' τοῦ μηνὸς, ὥρα β' τῆς ἡμέρας. Ἐξῆλθον οὖν ἐκ τῆς Ἐνετίας πλείστα πλοῦα-
 25 ρια εἰς συνάντησιν τῷ βασιλεῖ· καὶ τοσοῦτον ἦν τὸ πλήθος, ὅτι σχεδὸν εἰπεῖν μὴ φαίνεσθαι τὴν θάλασσαν δυναμένην ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ὀλκάδων. Ἐξῆλθεν οὖν ὁ λόγος ἐκ τῆς τῶν Ἐνετῶν γερουσίας ἦτοι | αὐθεντίας μὴ ἐξελεθῆναι ἐκ τῆς τριήρεως τὸν βα- 182 b
 σιλέα ἕως τὸ πρῶτ, ἵνα συνεξέλθῃ ὁ δοῦξ σὺν πάσῃ τῇ γερουσίᾳ ποιῆσαι τὴν προσήκουσαν τιμὴν καὶ ἀσπασμὸν τῷ βασιλεῖ· καὶ ἐγένετο οὕτως. Καὶ μετ' οὐκ ὀλίγην ὥραν παρεγένετο ὁ δοῦξ σὺν τοῖς μεγιστᾶσιν αὐτοῦ καὶ γερουσίᾳ καὶ προσεκύνησε
 30 τὸν βασιλέα καθήμενον, ὁμοίως καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ πάντες ἀσκεπεῖς. Ἐκάθητο δὲ ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ ὁ δεσπότης, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ κυρ Δημήτριος, μικρὸν κατωτέρω τοῦ βασιλικοῦ θρόνου· καὶ ἐξ εὐωνύμων τοῦ βασιλέως ἐκάθισεν ὁ τῶν Ἐνετῶν δοῦξ. Καὶ συλλαλήσαντες ἀλλήλοις λόγους χαιρετισμοῦ καὶ ἕτερα μυστήρια, εἶπεν ὁ δοῦξ τῷ βασιλεῖ ὅτι· „Τῷ πρῶτ ἐλεύσομαι σὺν πᾶσι ποιῆσαι τὴν ὀφειλομένην τιμὴν τῇ βα-
 35 σιλείᾳ σου ἐν Θεῷ ἁγίῳ καὶ συναντῆσαι αὐτῇ μετὰ παύρησας καὶ ἐλεύσει ἐντός Ἐνετίας.“ Καὶ οὕτως ἀνεχώρησεν ὁ δοῦξ μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ. Πρωτίας δὲ γενομένης,

2—3 ἐκείνου A: ἐκείνων B || 6 ἐκώλυσεν B: ἐκώλυσε A || 6 et 10 Χαλί πασία AB || 16 διηγῆσμαι AB: διηγῆσμαι p || 20 κεφ. ιε-ον A: Κεφ. ιγ-ον B || 22 προαπέσωσε τῶν ἄλλων B: προαπέσωσε(εν p) αὐτῶν A | post Νικόλαον lac. praeb. AB: supplev. δὲ Λίδο p || 24 καὶ A: om. B || 25 θάλασσαν B: ἄλλα A || 28 οὐκ AB: om. p || 30 καὶ₁ p: om. AB || 31 μικροῦ Char. || 32 ἐκάθησεν AB.

se va întâmpla ceea ce ne este teamă. Dar părăsește deocamdată aceste planuri, pînă ai să vezi ce va face dînsul; și dacă se vor înțelege, tu ai cu dînsul tratat de pace legat cu jurămînt. Iar pentru viitor, după cum o să vezi, așa vei face. Iar dacă nu se vor înțelege, atunci mai mult iese pe gîndul nostru și cu mai multă încredere vei face ce voiești¹. Și acest sfat l-a oprit pe sultan de la intenția sa. Iar cît despre sfatul lui Chalil-pașa, avînd prilej să aflăm altele de la alții, atunci domnul meu și mării demnitari l-au pornit pe Paleolog Toma și l-au trimis la împărat; și valuri de gînduri și griji mari a cuprins capitala, pînă ce să aflăm iarăși că sfatul lui Chalil-pașa a ieșit mai tare. Și iată de ce eu, din cauza unor astfel de zîzanii, am rostit mai înainte cuvintele că sinodul nu trebuia să se țină.

Și călătoria de la Constantinopole în Italia să o aștern pe hîrtie fiind ceva de prisos o voi lăsa la o parte, din cauza lungimii. Dar intrarea în Veneția a împăratului Ioan și a însoțitorilor lui, fiind strălucită și minunată și într-adevăr încă așa cum se cuvenea, aceasta să o istorisesc, după cum mi-a fost comunicată din partea despotului chir Dimitrie¹.

Despre venirea împăratului chir
Ioan în Italia pentru sinod

1438 XIV. La șapte ale lunii februarie au pornit toate triremele deodată din Parenzo, 20 iar trirema împărătească, pentru că era mai iute decît celelalte, a sosit cu bine înaintea celorlalte la Veneția și la opt ale lunii, orele două din zi², a ajuns la biserica Sfîntului Nicolaie ***. Și atunci foarte multe caice au ieșit din Veneția întru întîmpinarea împăratului; și era mulțimea atît de mare, că aproape, așa zicînd, de mulțimea vaselor, marea nu se putea vedea. Și de la senatul venețienilor, adică de la domnie, a ieșit cuvînt: împăratul să nu iasă din triremă pînă se va face bine ziua, pentru ca să vină dogele împreună cu tot senatul să-i facă împăratului cuvenita cinste și urare de bun venit; și așa s-a făcut. Și după nu puțin timp, s-a înfățișat dogele cu toți mării lui demnitari și a adus împăratului care ședea închinăciune, de asemenea și mării dregători, toți cu capul descoperit. Iar de-a dreapta împăratului ședea fratele său, despotul chir Dimitrie, pe un tron puțin mai jos decît cel al împăratului; și de-a stînga lui s-a așezat dogele venețienilor. Și, vorbind între ei cuvinte de salut și altele de taină, dogele a grăit către împăratul: „Mîine dimineață voi veni împreună cu toții să dăm maiestății-tale întru Dumnezeu sfîntul cinstea datorată și să ne întîlnim cu toată prietenia și sinceritatea și să-ți faci intrarea în Veneția“. Și astfel, dogele cu mării săi dregători s-au îndepărtat. Iar a doua

6—7 și 10 Chalipașa AB || 20 Cap. XV. A: Cap. XIII B.

¹ r. 13—17 sînt scoase din *Acta Graeca* a sinodului de la Florența, iar știrea despre comunicarea despotului Dimitrie, care l-a însoțit pe împărat, e o născocire a lui Macarie (Loenertz, *Autour...*, p. 301, n. 65).

² Două ore după răsăritul soarelui.

ἐπιφωσκούσης Κυριακῆς, Φεβρουαρίῳ θη', ὥρα πέμπτη τῆς ἡμέρας, ἦλθεν ὁ δοῦξ
μετὰ τιμῆς μεγάλης ἅμα τοῖς ἄρχουσι καὶ συμβούλοις αὐτοῦ τοῖς τῆς γερουσίας καὶ
συγκλήτου ἑτέροις ἄρχουσι πλείστοις ἐντὸς πορθμείου τινὲς, ἐν ᾧ ἔθος ἦν τῆ γε-
ρουσίᾳ εἰσιέναι αὐτούς, κατὰ τὴν ἐκείνων διάλεκτον πουτζιδῶρον καλούμενον· ὃ ἦν
5 εὐτρεπισμένον καὶ κεκαλυμμένον διὰ ἐρυθρῶν καλυμμάτων, καὶ χρυσοῦς λέοντας
εἶχεν ἐν τῇ πρύμνῃ καὶ χρυσοῦ περιπλέγματα, καὶ ὄλον ἐξωγραφισμένον ποικίλων
καὶ ὄραιοτάτων ἱστοριῶν, δηλονότι τὸ εἰρηζόμενον πουτζιδῶρον ἦν ἡ κύμβη ἦτοι 183 b
πλοιάριον αὐθεντικόν. Ἦλθον δὲ μετ' αὐτοῦ καὶ ἕτεροι ἡμιτριῆρες, αἱ κατὰ τὴν
τῶν Λατίνων διάλεκτον τετραῆρες ἐπονομαζόμεναι, ὡσεὶ δύο ἐπὶ δέκα, καὶ αὐταὶ
10 εὐτρεπισμέναι καὶ ἐξωγραφισμέναι ἐντὸς καὶ ἰκτὸς, κατὰ πάντα ὅμοια τοῦ δουκός.
Ἐν οἷς ἦσαν ἄρχοντες πλείστοι καὶ κύκλωθεν κίκλω σημαίας εἶχον χρυσοῦς καὶ
σάλπιγγας ἀπείρους καὶ πᾶν εἶδος ὀργάνων. Εἶχον δὲ καὶ τινα τετραῆρη ἐξαίρετον
πάνυ, εἰς ὄνομα τάχα τῆς βασιλικῆς τριῆρας, ἣν ἐποίησαν ὄραιοτάτην καὶ
ποικίλην· κάτωθεν γὰρ οἱ ναῦται ἐμβλεα ἔχοντες φορέματα χρυσοπετάλινα καὶ
15 ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν εἶχον σημεῖον τὴν εἰκόνα τοῦ πανευφήμου Μάρκου τοῦ
εὐαγγελιστοῦ καὶ ὄπισθεν τούτου τὸ βασιλικὸν σημεῖον· εἶτα οἱ τζαγκράτορες
ἄλλης θέας ἐνδύματα καὶ σημαίας φέροντες· καὶ κύκλωθεν τοῦ αὐτοῦ πλοιού, ἦτοι
τετραῆρας ὅλης, σημαίας βασιλικάς, εἰς τὴν πρύμναν χρυσοῦς σημαίας καὶ
20 πλείστας καὶ ἀνθρώπους τέσσαρας ἐστολισμένους μεθ' ἱματίων χρυσοζωγραφίστων
καὶ τρίχας κοκκινοχρῦσας ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν. Μέσον δὲ τούτων τῶν τεσ-
σάρων ἀνὴρ τις εὐειδῆς πότε μὲν ἐκαθέζετο πότε δὲ ἵστατο, φέρων ἱμάτια χρυσοφάντα
καὶ λαμπρά, κρατῶν καὶ ἐν τῇ χειρὶ σκῆπτρον, ὡσπερ τριῆρας κύριος δεικνύων εἶναι.
Καὶ ἕτεροι ἄρχοντες ὡς ἐξ ἄλλοδαποῦς χώρας ὑπάρχοντες ἐωρῶντο φέροντες ἄλλης 186 b
ἰδέας ἐνδύματα πάνυ ποικίλα, λατρεύοντες αὐτὸν μετ' εὐλαβείας τάχα. Ἐμπροσθεν
25 δὲ τῆς πρύμνης ἵστατο ὄρθιον τι ὡς στῦλος ὑψηλός. Ἄνωθεν δὲ τοῦ στύλου ὡς τράπεζα
τετράγωνος ὀλιγώτερον ὀργυϊᾶς μίᾳ· ἐπάνω δὲ τῆς τραπέζης ἐκείνης ἀνὴρ ἵστατο ὄπλι-
σμένος ἀπὸ ποδῶν ἕως κεφαλῆς, ἀστράπτων ὡς ἥλιος, κρατῶν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ ὄπλον
φοβερὸν· δεξιᾷ δὲ καὶ ἀριστερᾷ αὐτοῦ ἐκάθηοντο δύο παῖδες ἀγγελικὰ φοροῦντες, καὶ
περωτοὶ ἦσαν ὡς ἄγγελοι. Καὶ οὗτοι οὐκ ἐν φαντασίᾳ, ἀλλ' ἀληθῶς ἄνθρωποι ἦσαν
30 κινούμενοι. Καὶ ὡς δύο λέοντες ἦσαν ἐν τῇ πρύμνῃ χρυσοῖ καὶ μέσον αὐτῶν ἀετὸς δικέ-
φαλος καὶ ἄλλα πλείστα ὡς φαντάσματα. Καὶ ἄλλα τινὰ, ἀ οὐδεὶς δύναται γραφῆ πα-
ραδοῦναι, ἦν γὰρ ὡκὺς πάνυ ἡ τετραῆρης, ὡς πότε μὲν ἔμπροσθεν τῆς βασιλικῆς τριῆ-
ρας, πότε δὲ πλαγίως· καὶ ἐπορευέτο κύκλωθεν μετὰ ἀλαλαγμοῦ καὶ σαλπίγγων πολ-
λῶν. Ἔτερα δὲ πλοιάρια καὶ ὀλκάδες ἦλθον, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς. Ὡς ἀδύνατόν τινα
35 ἀριθμῆσαι ἄστρα οὐρανοῦ καὶ φύλλα δένδρων ἢ ἄμμον θαλάσσης ἢ ψεκᾶδας ὑετοῦ, οὕτω
κάκεῖνα ἀριθμῆσαί τις οὐ δύναται. Καὶ ἵνα μὴ πολλὰ λέγω καὶ διαλέγωμαι, ἰδοὺ προ-

1 φεβρουαρίῳ AB: Φεβρουαρίου p || 2 ἅμα — 3 πλείστοις A: μετὰ τῶν ἀρχόντων
καὶ συμβούλων αὐτοῦ τῶν τῆς γερουσίας καὶ συγκλήτου ἑτέρων ἀρχόντων πολλῶν B||
6 εἶχεν p: om. AB | post ἐξωγραφισμένον add <διὰ> p: om. AB || 8 αἱ p: ἄς AB||
12 τετραῆρη p: τετραῆριν AB || 14 ποικίλην p: ποικίλον AB | χρυσοπετάλινα AB||
17 σημαίας AB: σημεία p || 18 πρύμναν B: πρύμνην A || 24 ιδέας p: εἰδέας AB || 25
ὄρθιον τι p: ὄρθιός τις AB || 26 ὀλιγώτερον B: om. A | ὀργυϊᾶς A: οὐργίας B || 28 δε-
ξιᾷ, ἀριστερᾷ AB: δεξιᾷ, ἀριστερᾷ Char. | φοροῦντες B: ἐνδεδυμένοι A || 30—31 ἀε-
τὸς δικέφαλος p: ἀετὸν δικέφαλον AB || 32 ὡκὺς πάνυ B: πάνυ ὡκὺς A || 33 καί,
AB: del. p.

zi, fiind duminică în 9 februarie la orele cinci din zi¹, dogele a venit cu mare fast împreună cu mării dregători și cu sftnicii săi din senat și cu ceilalți dregători foarte mulți din marele consiliu într-o gondolă, în care era obiceiul să se urce ei cu senatul, numită în graiul lor bucentaur; aceasta era gătită frumos și așternută cu pături roșii și la pupa avea lei aurii și figuri aurite și toată era pictată cu picturi felurite foarte frumoase; numitul bucentaur era doar caicul, adică gondola oficială. Iar împreună cu ea au venit și alte semitirime, care în graiul latinilor se numesc cvadrireme, ca la douăsprezece, și acestea împodobite și pictate pe dinăuntru și pe dinafară, întru totul asemenea cu gondola dogelui. În acestea erau foarte mulți mari dregători și de jur împrejur aveau steaguri țesute cu fir de aur și trîmbițe nenumărate și tot felul de instrumente muzicale. Dar mai aveau o cvadriremă cu totul deosebită, cu numele, chipurile, de trimă împărătească, pe care au făcut-o foarte frumoasă cu felurite podoabe. Căci marinarii de jos erau îmbrăcați cu veșminte împodobite cu fluturi de aur și pe cap aveau semn icoana slăvitului evanghelist Marcu și după aceasta emblema împărătească; apoi ostașii cu arcurile grele purtau haine și embleme de altă înfățișare; și primprejur pe acel caic, anume pe întreaga cvadriremă, embleme împărătești, la pupa embleme foarte multe aurite și patru oameni gătiți cu veșminte țesute cu figuri de aur și pe cap cu peruci roșii aurii. Iar în mijlocul acestor patru, un bărbat chipeș cînd ședea, cînd se scula; și purta veșminte strălucite, țesute cu fir de aur, și în mîină cu un sceptru, ca și cum ar arăta că este stăpînul trimerei. Și alți boieri se vedeau, ca fiind din țări străine, cu haine foarte pestrițe de altă formă, slujindu-i cu mult respect, chipurile. Iar înaintea pupei se înălța ceva drept ca o coloană și sus, pe coloana aceea, era ca o masă dreptunghiulară mai puțin de un stîinjen, iar deasupra pe masa aceea stătea un bărbat înarmat din cap pînă în picioare, strălucind ca soarele, în mîină cu o armă înfricoșătoare; și de-a dreapta și de-a stînga lui ședea doi băieți îmbrăcați ca îngeri și erau cu aripi de înger. Și aceștia nu erau figuri închipuite, ci oameni cu adevărat, mișcîndu-se. Și pe pupa erau ca doi lei de aur și între ei la mijloc o pajură cu două capete și alte figuri fantastice foarte multe. Și alte cîteva pe care nimeni n-ar putea să le aștearnă pe hîrtie, căci cvadrirema mergea foarte repede, încît era cînd înaintea trimerei împărătești, cînd pe de lături; și mergea primprejur cu mare cîntare din multe trîmbițe. Iar alte gondole și caice au venit fără de număr. Precum e cu neputință să numere cineva stelele cerului și frunzele copacilor sau nisipul mării sau stropii ploii, așa și acelea nu le-ar putea număra cineva. Și ca să nu mai lungesc vorba, iată că dogele

¹ Pe la orele 11 înainte de amiază.

σῆγγισεν ὁ δοῦξ τῆ βασιλικῆ τριήρει μετὰ τῆς γερουσίας αὐτῶν. Καὶ ἀνελθὼν ἐπροσκύνησε τὸν βασιλέα καθήμενον ἐπὶ θρόνου, ὧν ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ὡς εἴρηται, καθήμενος κατώτερον τοῦ βασιλικοῦ θρόνου. Καθίσας οὖν | καὶ ὁ δοῦξ ἐξ ἀριστερῶν αὐτοῦ, ἐπὶ ὁμοίου σκάμνου τῷ τοῦ δεσπότη, καὶ κρατῶν αὐτὸν τῆ χειρὶ, συνω- 185 *b*
5 μιλουν ἀσπασίως καὶ οὕτως κατὰ μικρὸν εἰσῆρχοντο μετὰ παύρησίας μεγάλης, μετὰ σαλπύγων καὶ παντὸς γένους μουσικοῦ, ἐν τῆ λαμπρᾷ καὶ μεγάλῃ Ἐνετίᾳ καὶ δυντῶς θαυμαστῆ καὶ θαυμαστοθάτῃ πλουσία καὶ χρυσοειδεῖ, τετορνευμένη, πεποικιλμένη καὶ μυρίων ἐπαίων ἀξία, τῆ σοφῆ καὶ σοφωτάτῃ Ἐνετίᾳ· εἰ καὶ δευτέραν γῆν τῆς ἐπαγγελίας ὀνομάσῃ τις, οὐχ ἁμαρτάνει. Περὶ αὐτῆς, οἶμαι, καὶ ὁ προφήτης λέγει ἐν τῷ
10 εἰκοστῷ τρίτῳ ψάλμῳ· „Ὁ Θεὸς ἐπὶ θαλασσῶν ἐθεμελίωσεν αὐτήν.“ Τί γὰρ ἂν ζητήσῃ τις καὶ οὐχ εὐρήσῃ ἐν αὐτῇ; Διὰ τοῦτο πολλῶν ἐπαίων καὶ μεγάλων ἀξία ὑπάρχει καὶ ἔστιν. Ἦν δὲ ὥσει ὥρα ἐκτῆ τῆς ἡμέρας, ὅτε ἤρξατο εἰσέρχεσθαι ἐν τῆ Ἐνετίᾳ καὶ ἐπλεοπόρουσαν ἕως δύσεως ἡλίου καὶ ἐκατήνησαν ἐν τοῖς οἴκοις τοῦ τῆς Φεβρουαρίου μαρκίωτος. Ἦ δὲ πόλις πᾶσα ἐσεισθή καὶ ἐξῆλθον εἰς συνάντησιν τῷ βασιλεῖ· καὶ
15 κρότος καὶ ἀλαλαγμὸς μέγας ἐγένετο. Καὶ ἦν ἰδεῖν ἕκστασιν φοβερὰν τῆ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, τὸν πολυθαύμαστον ἐκείνον τοῦ ἀγίου Μάρκου ναόν, τὰ παλάτια τοῦ δουκὸς τὰ ἐξαι-
σια καὶ τοὺς ἄλλους τῶν ἀρχόντων οἴκους παμμεγέθεις ὄντας, ἐρρυθροὺς καὶ χρυσοῖσι πολλῶν κεκοσμημένους, ὡραίους καὶ ὡραίων ὡραιότερους· οἱ μὴ εἰδότες ἐπ’ ἀληθείας οὐ πιστεύουσιν, ἀλλ’ οἱ εἰδότες οὐ δύνανται γραφῇ παραδοῦναι τὴν καλλονὴν καὶ 186 *b*
20 τὴν θέσιν καὶ τῶν ἀνδρῶν ὁμοῦ καὶ γυναικῶν τὴν σύνεσιν, τὸ παμπληθὲς τοῦ λαοῦ ἐστῶτων πάντων καὶ χαϊρόντων ὁμοῦ καὶ εὐφραινομένων ἐπὶ τῆ εἰσόδῳ τοῦ βασιλέως· ἐξέστη γὰρ ἡ ψυχὴ πάντων βλεπόντων τὴν τοιαύτην παύρησιαν, ὥστε λέγειν καὶ αὐτοὺς ἐκστάσει· „Ὁ οὐρανὸς σήμερον, ἡ γῆ καὶ ἡ θάλασσα γέγονε“, δῆλον, ὥσπερ τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ κτίσματα καὶ ποιήματα τοῦ Θεοῦ οὐ δύνανται τις αὐτῶν καταλαβεῖν, ἀλλὰ
25 μόνον ἐκπλήττεται, οὕτω καὶ τὰ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐκπλήττοντο θεάματα βλεπόντες. ἀλλὰ πολλὴ ἡ μεταξὺ ἐκατέρων διαφορὰ. Ὄταν οὖν ἦλθον εἰς τὴν μεγάλην γέφυραν ἐκείνην, ἦν καὶ Ῥεάλτον καλοῦσιν, καὶ ἦσαν αὐτὴν ἄνω, ὑφ’ ἧς διέβη ἡ τριήρης· ἦν δὲ κάκεισε πλῆθος λαοῦ καὶ σημεῖα χρυσοειδῆ καὶ σάλπιγγες καὶ κρότοι καὶ ἀλαλαγμοὶ καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν πᾶν εἶδος ἐξαισίου θεάματος. Ἔτι τοὺς ἐπαίνοους καὶ τιμὴν, ἦν ἔδει-
30 ξαν πρὸς τὸν βασιλέα, τίς διηγῆσεται; Ἀπῆλθον οὖν, ὡς προεῖπον, ἐν τοῖς οἴκοις τοῦ μαρκίωτος. Ἐκεῖσε γοῦν ἔστησαν τὴν τριήρη. Ἦν δὲ ὥρα δύσεως ἡλίου καὶ ἀποχαιρετίσας ὁ δοῦξ καὶ οἱ ἄρχοντες ἀπῆλθον οἴκαδε.

1 αὐτῶν AB: αὐτοῦ p||5 εἰσῆρχοντο B: εἰσῆρχετο A||8 εἰ AB: ἦν εἰ p||11 εὐρήσῃ B: εὐρηθήσεται A||12 ἤρξατο B: ἤρξαντο A||13 ἐπλεοπόρουσαν AB: ἐπλοιοπόρουσαν Char. ||13 Φεβρουαρίου A: Φεβρουάριος B||14 καὶ ἐξῆλθον B: ἐξέλθοντες A||17 ἄλλους B: λοιποὺς A|παμμεγέθεις p: παμμεγέθους AB||18 ἀληθείας AB: ἀληθεία p||19 *post* καλλονὴν *add.* <αὐτῆς> p: *om.* AB||23 *ante* ἐκστάσει *add.* ἐν p: *om.* AB|Ἦ AB: *om.* p||26 πολλή — ἐκατέρων p Char.: πολὺ τῶν μεταξὺ τῷ ἑτέρῳ AB. ||27 καί, AB: *del.* p||28 σημεῖα χρυσοειδῆ AB: σημεῖα χρυσοειδεῖς p||32 ἀποχαιρετίσας Char.: ἀποχαιρετίσας AB.

cu senatul lor s-a apropiat de trirema împărătească. Și, urcându-se, a adus închinăciune împăratului care ședea pe tron, de-a dreapta lui fiind, cum s-a spus, fratele său, șezînd pe un tron mai jos decît cel al împăratului. Așezîndu-se deci și dogele de-a stînga lui pe un scaun asemănător cu cel al despotului și ținîndu-l de mîna, a stat cu drag de vorbă și așa, pe încetul, au intrat cu mare prietenie în sunete de trîmbițe și tot felul de instrumente muzicale în strălucita și măreața și cu adevărat minunată și foarte minunată, bogată, cu aspecte variate și aurite ca o lucrare de strung, înfrumusețată în toate chipurile și vrednică de nesfîrșită laudă, înțeleapta și preaințeleapta Veneție; dacă a numit-o cineva al doilea pămînt al făgăduinței, nu greșește. Despre ea, cred, și profetul spune în al douăzeci și treilea psalm : „Dumnezeu a întemeiat-o pe mări¹. Căci ce ar căuta cineva și n-ar găsi în ea? De aceea este și rămîne vrednică de multă și mare laudă. Era ca la orele șase din zi², cînd s-a început cu intrarea în Veneția și au mers plutind pînă la apusul soarelui și au tras în casele marchizului de Ferrara. Tot orașul s-a pus în mișcare și au ieșit întru întîmpinarea împăratului; și s-a aplaudat mult și s-a strigat cu veselie mare. Și era de văzut în ziua aceea entuziasm strașnic; acea biserică mult minunată a Sîntului Marcu, acele palate peste măsură de strălucite ale dogelui și alte case mărețe ale marilor demnitari, mult împodobite cu purpură și aur, frumoase și mai frumoase decît frumoase! Cei ce nu le știu cu adevărat nu vor putea crede, iar cei ce le știu nu sînt în stare să aștearnă pe hîrtie frumusețea și așezarea, precum și cumînțenia bărbaților și a femeilor; mulțimea cea mare a poporului stăteau cu toții și se bucurau împreună și se veseleau la intrarea împăratului, căci mare era însuflețirea tuturor la vederea în toată voia a unei ceremonii ca aceea încît și ei cu entuziasm ziceau : „Astăzi s-a făcut cerul, pămîntul și marea“, vădînd că, precum zidirile și creațiunile lui Dumnezeu nimeni nu le pricepe, ci numai stă încremenit de uimire, tot așa și ceea ce a fost văzut în ziua aceea îi încremenea de uimire pe privitori; totuși e mare deosebirea dintre amîndouă. Cînd au ajuns la podul cel mare, pe care-l numesc și Rialto, l-au și ridicat în sus; și pe sub el a trecut trirema. Și acolo era mulțime de popor și steaguri aurite și trîmbițe și aplauze și strigăte de bucurie și, într-uncuvînt spus, un întreg spectacol cu totul neobișnuit. Încă și cuvintele de laudă și cîntec pe care au arăta-o împăratului cine va fi în stare să povestească?! Și au plecat, cum am spus mai sus, la casele marchizului. Acolo deci a oprit trirema. Era pe la apus de soare și, luîndu-și rămas bun, dogele și demnitarii au plecat acasă.

¹ După altă numărare, psalm 24,2.

² La amiază.

Περίοδος ἀπὸ Ἑνετίας εἰς Φεβρᾶριαν

- XV. Φεβρουαρίου οὖν τῇ εἰκοστῇ ὀγδόῃ ἐξεληθόντες τῆς Ἑνετίας ὃ τε βασιλεὺς καὶ ὁ δεσπότης καὶ πᾶς ὁ κληρὸς καὶ ἡ συνοδία αὐτῶν ἔπλεον Φεβρᾶρίας ὁδόν, 187 b
 ὁ δὲ πατριάρχης ἀπέμεινεν ἐν Ἑνετίᾳ δι' ἔνδειαν τῶν πλοιαρίων. Οὗτοι δὲ ἦλθον, ἵνα
 5 τὰ διὰ μέσου ὡς μὴ πάνυ ἀναγκαῖα ἔασω, εἰς τὸ καστέλλι Φραγκουλῆ, ἔνθα ἀπέσωσαν καὶ ἐστήσαντο ἅπαντα τὰ πλοῖα, τὰ ἐκ τῆς Ἑνετίας εἰς Φεβρᾶριαν ἐλθόντα. Ἦλθον οὖν διὰ ξηρᾶς ἄρχοντες ἔφιπποι ὡσεὶ πεντήκοντα καὶ προσεκύνησαν τὸν βασιλέα. Καὶ ὁ λεγάτος ἦλθε μετ' αὐτῶν, ὅστις ποτε ἦλθε μετὰ τριήρεως τοῦ πάπα ἐν τῇ Κρήτῃ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει· αὐτὸν γὰρ ἀπέσταλκεν ὁ πάπας ἰδεῖν τὴν βουλὴν τοῦ
 10 βασιλέως. Τότε γοῦν προστάξας ὁ βασιλεὺς τοῦ ἀγαγεῖν αὐτῷ τῷ πρῶτῷ ἵππου ἑκατὸν πεντήκοντα, ὅπως πορευθῆ διὰ ξηρᾶς εἰς Φεβρᾶριαν, ἔνθα ἦν ὁ πάπας, ἔμειναν οὖν ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ ἐκείνῃ τῇ νυκτί. Τῷ δὲ πρῶτῷ κελεύσαντος τοῦ βασιλέως, ἀπῆλθον τὰ πλοῖα διὰ τοῦ ποταμοῦ εἰς Φεβρᾶριαν, αὐτὸς δέ, ὡς εἴρηται, ἐπορεύθη διὰ ξηρᾶς, τὰ δὲ πλοῖα διὰ τοῦ ποταμοῦ ἐπορεύθησαν. Ὁ γὰρ βασιλεὺς διὰ ξηρᾶς ἀπελθὼν ὥρα
 15 ἕκτη τῆς ἡμέρας εἰσῆλθεν ἔφιππος εἰς Φεβρᾶριαν μετὰ τιμῆς καὶ παρῆρησίας μεγάλης· ἦσαν γὰρ μετ' αὐτοῦ πολλοὶ μητροπολίται, δηλονότι ἐπίσκοποι τοῦ πάπα, καὶ ὁ αὐθέντης τῆς χώρας ὡσαύτως, ἦγουν ὁ μαρκίων, ἔτι δὲ καὶ ἱερεῖς τοῦ βασιλέως καὶ ὁ πνευματικὸς αὐτοῦ, ὁ μέγας πρωτοσύγκελλος κύρ Γρηγόριος, καὶ ἕτεροι ὡσεὶ διακόσιοι τὸν ἀριθμὸν. Καὶ οὕτως εἰσῆλθον μετὰ σαλπίγων καὶ παντὸς γένους μουσικῶν. 188 b
 20 Ἡ δὲ πᾶσα πόλις τῆς Φεβρᾶρίας συνέδραμεν ἰδεῖν τὴν τοῦ ἀγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως ἔλευσιν μετὰ αἰδοῦς καὶ τιμῆς καὶ εὐβλαβείας. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς ἐκαθέζετο ἐφ' ἵππου ὠραιστάτου μέλανος καὶ εὐτρεπισμένου μετὰ ἐρυθροῦ καὶ χρυσοῦφάντου χασδίου· ἄρχοντες δὲ καὶ τινες ἄλλοι συνηπείγοντο αὐτῷ, μετὰ οὐρανιας λευκοειδοῦς ἐπισκεπάζοντες αὐτὸν, καὶ αὕτη ἐπιμελανίζουσα ὡς ἰδέα οὐρανοῦ. Καὶ ἕτερος ἵππος
 25 λευκὸς ὠραιότατος εὐτρεπισμένος καὶ αὐτὸς τὰ αὐτά, καὶ χρυσοῦς ἀετοῦς ἐπὶ τοῦ χασδίου ἔχων καὶ ἕτερα χρυσᾶ πλέγματα, ἐπορεύετο ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως, μὴ ἔχων ἀναβάτην. Ὁ δὲ μακαριώτατος πάπας ἦν καθήμενος ἐπὶ τοῦ παλατίου αὐτοῦ μετὰ παντὸς τοῦ κλήρου, καρδινάλιων δηλαδὴ μητροπολιτῶν, ἐπισκόπων, ἱερέων καὶ ἄλλων τοῦ ἱερατικοῦ καταλόγου καὶ ἀρχόντων καὶ αὐθεντῶν πολλῶν, ἐκδεχόμενος τὸν βασιλέα. Καὶ ἐλθόντες οἱ ἔμπροσθεν ἔφιπποι, τινὲς μὲν τῶν ἀρχόντων ἐπέzeugσαν καὶ αὐτὸς ὁ δεσπότης καὶ εἰσῆλθον διὰ τῆς μεγάλης πύλης ἐνδον τοῦ παλατίου, οὗ ἦν ὁ πάπας· τὸν δὲ βασιλέα εἰσήγαγον ἔφιππον δι' ἐτέρας πύλης. Γνοὺς οὖν ὁ πάπας, ὅτι ἐγγύς ἐστι τῆς πύλης ὁ βασιλεὺς, ἀνέστη καὶ περιεπάτει, ὃν καὶ εὖρεν ὁ βασιλεὺς ὄρθιον· καὶ θέλων γονυπετῆσαι, οὐκ ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ πάπας, ἀλλ' ἐδέξατο αὐτὸν εἰς τοὺς κόλπους | αὐτοῦ· καὶ δοὺς τὴν χεῖρα ἠσπάσατο αὐτὴν ὁ βασιλεὺς, καὶ ἐκάθισεν αὐτὸν ἐξ 189 b
 35 ἀριστερῶν αὐτοῦ, οἱ δὲ καρδινάλιοι παρὰ τοὺς πόδας αὐτῶν ἐποίησαν τὸν ἐν Χριστῷ

2 Κεφ. 15^{ον} A : κεφ. 18^{ον} B | Φεβρουαρίου AB || 3 *post* ἔπλεον *add.* <τὴν εἰς> p : *om.* AB || 5 καστέλλη B : καστέλλην A : καστέλλιν p || 8 ἦλθε₁ B : ἦν A | ποτε A : *om.* B | ἐν AB : ἐν τῇ p || 11 οὖν AB : [οὖν] p || 12 ἐκείνῃ τῇ νυκτί B : τῇ νυκτί ἐκείνῃ A | Τῷ AB : τὸ p || 15 εἰς AB : εἰς τὴν p || 23 συνηπείγοντο p : συνηπείγοντο AB || 26 πλέγματα p : πλεματα AB | ἐπορεύετο ἔμπροσθεν B : προπορευόμενος A || 27 *post* ἀναβάτην, *add.* εἰ μὴ τὸν ἔλκοντα αὐτὸν A : *om.* B || 28 καρδινάλιον A : καρδηνάλιον B || 29 *post* ἀρχόντων *add.* αὐτῶν A : *om.* B || 36 καρδινάλιοι p : καρδινάλιοι A : καρδηνάλιοι B | *post* ἐποίησαν *add.* τε καὶ A : *om.* B : τε p.

Drumul de la Veneția la Ferrara

1438 XV. La douăzeci și opt februarie au ieșit din Veneția împăratul și despotul și întreg clerul și însoțitorii lor și au luat drumul pe mare spre Ferrara; patriarhul însă, din lipsă de corăbii, a rămas la Veneția. Iar aceștia, pentru ca drumul cum a decurs să-l las la o parte ca un lucru de care nu e nevoie să-l povestesc, au venit la castelul Franculi, unde au sosit cu bine și unde toate vasele s-au oprit care au venit din Veneția la Ferrara. Pe uscat au mai venit de-a călăreca la cincizeci de mari demnitari și au adus închinăciune împăratului. Cu ei a venit și legatul [trimisul papei], care a fost odinioară cu o triemă a papei la Creta și Constantinopol; căci papa îl trimisese ca să vadă care e gândul împăratului. Atunci împăratul, dispunând să i se aducă a doua zi dimineața o sută cincizeci de cai, ca să meargă pe uscat la Ferrara, unde se afla papa, au rămas deci noaptea aceea în acel loc. Iar a doua zi dimineața, din porunca împăratului, vasele au plecat pe rîu la Ferrara el însă, cum am spus, a mers pe uscat, iar corăbiile au călătorit pe rîu. Împăratul, plecînd pe uscat, a intrat călare la orele șase din zi¹ cu multă cinste și mare alai în Ferrara; căci erau cu dînsul mulți mitropoliți, anume episcopi de-ai papei, așijderea și domnitorul țării, adică marchizul, mai erau încă și preoți de-ai împăratului și duhovnicul său marele protosinzel Grigore și ceilalți, vreo două sute la număr. Și așa au intrat în sunete de trîmbițe și de tot felul de instrumente muzicale. Iar întreg orașul Ferrarei a alergat să vadă cu respect și cinste și smerenie venirea sfințitului nostru domnitor și împărat. Și împăratul ședea călare pe un cal murg foarte frumos, acoperit cu o învelitoare de mătase roșie, cusută cu fir de aur; iar demnitari și alți cîțiva îl înconjurau de aproape, ținîndu-i deasupra un baldachin albicios, dînd în întunecat, așa cum arată cerul, și făcîndu-i umbră. Și alt cal alb, foarte frumos, gătit și el întocmai, pe învelitoare de mătase cu pajură de aur și alte figuri cusute cu fir de aur, mergea neîncălecat înaintea împăratului. Iar preafericitul papă se afla șezînd în palatul său cu întreg clerul, anume cardinali, mitropoliți, episcopi, preoți și alți din cinul preoțesc, și mari demnitari și mulți domnitori și aștepta să-l primească pe împăratul. Și aceia care au ieșit călare înainte, cîțiva dintre marii demnitari și însuși despotul au descălecat și au intrat pe poarta cea mare în palatul unde se afla papa; pe împăratul însă l-au introdus șezînd pe cal prin cealaltă poartă. Papa, cunoscînd că împăratul este aproape de poartă, s-a ridicat și se plimba; și împăratul l-a găsit stînd în picioare și, voind să înghenuncheze, papa nu l-a lăsat, ci l-a îmbrățișat la piept; și, dîndu-i mîna, împăratul a sărutat-o; și l-a pus să șadă de-a stînga lui, iar cardinalii la picioarele lor au dat sărutul întru Hristos. Și, vorbind cuvinte în

¹ La amiază.

ἀσπασμόν. Καὶ ὁμιλήσαντες λόγους μυστικούς τῆς εἰρήνης ἀνεχώρησαν ἀπ' ἀλλήλων· καὶ ὁ μὲν πάπας ἔμεινεν ἐν τῷ παλατίῳ αὐτοῦ, ὁ δὲ βασιλεὺς ὑπὸ τῶν συνερχομένων αὐτῷ ἐφίππων ἤχθη μετὰ σαλιγγῶν ἐν ἐτέρῳ παλατίῳ εὐτρεπισμένῳ πάνυ καλῶς κάκεισε ἀνεπαύσατο μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ καὶ τῶν ὑπηρετῶν βασιλικῶς, μηνὶ Μαρτίῳ
5 τετάρτη, ἡμέρᾳ Τρίτῃ.

Περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ πατριάρχου εἰς Φεβρουάριον

XVI. Πλησιάσαντος τοίνυν τοῦ πατριάρχου ἡμῶν ἐν τῷ ἐρύματι Φραγκουλή, ἔτι αὐτοῦ μακρὰς ἀπέχοντος, ἰδοὺ πρὸς συνάντησιν αὐτῷ ναῦς τις ἐρχομένη κατὰ χρυσοῦ καὶ συρομένη ἐν τῷ ποταμῷ παρὰ τῆς σκάφης αὐτῆς, καὶ ἐζήτουν τὸν πατριάρχην εἰσελθεῖν ἐν αὐτῇ· ἦν γὰρ διώροφος καὶ τριώροφος, ὡς ἡ παλαιὰ ἐκείνη τοῦ Νῶε
10 κιβωτός. Καὶ ἐκείνη ἀσφαλῶς ἦν περιησφαλισμένη. Αὐτὴ μὲν ὅσον μὲν ἐν τῷ ὕδατι, πίσση κεχρισμένη ὑπῆρχεν, ὅσον δὲ τὸ φαινόμενον ἐν χρώμασι διαφόροις ἦν κεκαλωπισμένον. Μικρὸν δὲ ἀνωτέρω παραθυρίδες τετορνευμέναι, ὡς ἂν τις εἰκάσαι, μετὰ κίωνων λεπτῶν ἦσαν αὐταὶ καὶ μετὰ μαρμάρων κοκκίνων, καὶ ἀνωθεν τούτων πρόσκυψις ὠραιότητι
15 τάτη, ὑπεράνω δὲ πάσης τῆς νηὸς κύκλωθεν πολεμικὰ ὄργανα καὶ ἐν μέσῳ μαγειρεῖον διὰ τὸ ἀνωθεν εἶναι τοῦ καπνοῦ, καὶ κλιμάξ τις παρὰ τῇ πρύμνῃ, καὶ ἕτερα τῇ πρώρᾳ πρὸς τὸ ἀνέρχεσθαι καὶ κατέρχεσθαι τοὺς ὑπηρετάς αὐτῆς. Ἔσωθεν δὲ παλάτιον ἄλλο, ὡσάν τις εἶπη ναὸν περικαλλῆ, καὶ κοιτῶνες διάφοροι περικεκαλυμμένοι βήλοισι χρυσοῖς. Κύκλωθεν δὲ ἀναβαθμίδες καὶ προβαθμίδες καὶ καταπετάσματα καὶ θρόνοι κατεστρωμένοι τάποις μακροῖς· κύκλωθεν θεωρία λαμπρὰ καὶ περιφανῆς καὶ ἀξιεπαῖνος.
20 Κάτωθεν δὲ τοῦ παλατίου ἄλλο ὡς κατώγειον αὐτοῦ καὶ ὑποθήκαι ὑπῆρχον πολλαί, αἱ μὲν οἴνου, αἱ δὲ ἰχθύων, αἱ δὲ τροφῶν ἄλλων. Ἡ δὲ καλᾶθωσις τοῦ ὀρόφου αὐτῆς καὶ ἡ θαυμαστὴ ἀνάπαυσις τῶν κοιτῶτων ἐν αὐτῇ ὑπῆρχον ὠραιόταται. Κατὰ οὖν τὴν τῶν Ἰταλῶν διάλεκτον ἐκαλεῖτο ἡ ναὺς ἐκείνη ὀρομπούρκιον. Εἰσηλθε γοῦν ἐν αὐτῇ
25 ὁ πατριάρχης μετὰ τῶν ἀρχιερέων καὶ παντὸς τοῦ κλήρου· καὶ ἦν ἰδεῖν πλείουσαν τὴν νῆα διὰ τοῦ ποταμοῦ ὡσεὶ παλάτιον καὶ μηδόλως εἰκάζουσας εἶναι ἐν ὕδατι, ἀλλ' ὡς ἐν ξηρᾷ. Πλεύσαντες οὖν διὰ τοῦ ποταμοῦ ἤλθον εἰς Φεβρουάριον, καὶ πέμψαντες ἀπὸ Ἐνετίας πρὸς τὸν πάπαν πρέσβεις τὸν Ἡρακλείας μητροπολίτην κῆρ Ἀντώνιον καὶ τὸν Μονεμβασίας κῆρ Θεοδόσιον.¹ Τῷ πρωτῷ δὲ ὡρα πρώτη τῆς ἡμέρας παρεγένοντο
30 τέσσαρες καρδινάλιοι καὶ ἐπίσκοποι πέντε ἐπὶ εἴκοσι καὶ ὁ μαρκίων ὁ τῆς Φεβρουαρίας κύριος καὶ σὺν αὐτῷ πλῆθος ἀρχόντων ἐφ' ἵππων καὶ ἡμιόνων ὀχουμένων συ-

190 b

2 ἔμεινεν p: om. AB || 7 κεφ. ιζ-ον A: κεφ. ιε-ον B || 9 και, B: om. A | συρομένη AB | σκάφης B: σκαφίδος A || 10 εἰσελθεῖν B: εἰσβῆναι A | δωρόφορος, τριώροφος AB || 11 περιησφαλισμένη p: περισφαλισμένη AB | Αὐτὴ — μεν, B: Καὶ ὅση μὲν ἦν A || 12 κεκαλωπισμένον AB: κεκαλωπισμένη p || 13 παραθυρίδες A: παραθυρίδαι B || 15 ὄργανα A: om. B || 16 τοῦ καπνοῦ AB: τὸν καπνὸν p | ἕτερα AB: ἕτερα p || 17—18 et 21 ἄλλο p: ἄλλον AB || 18 βήλοισι p: βηλοῖς AB || 19 καταπετάσματα καὶ θρόνοι p: θρόνοι καὶ καταπετάσματα AB || 20 τάποις AB: τάπησι p || 21 ὑποθήκαι AB: ἀποθήκαι p || 27 πέμψαντες AB: ἔπεμψαν p || 30 καρδινάλιοι B: καρδινάλιοι A.

¹ Δοσίθεος υ. Β. Ζ. 14(1905) 247.

taină de pace, s-au despărțit unul de altul; și papa a rămas în palatul său, iar împăratul a fost dus în sunete de trâmbițe de cei ce au venit cu el de-a călare la celălalt palat, care a fost gătit foarte frumos, și acolo a descins la odihnă cu demnitarii săi și cu personalul de serviciu împărătesc în patru ale lunii martie, într-o zi de marți. 5

Venirea patriarhului la Ferrara

XVI. Apropiindu-se, așadar, patriarhul nostru de castelul Franculi și fiind dînsul încă departe, iată că vine întru întîmpinarea lui o corabie mult aurită, trasă fiind pe rîu de un caic al ei, și l-au rugat pe patriarh să intre în ea; căci era cu două și trei caturi, 10 ca și acea corabie din vechime a lui Noe. Și aceea pentru orice siguranță era construită temeinic. Cît intra sub apă era unsă cu smoală, cît se vedea deasupra era înfrumusețată în diferite culori. Iar puțin mai sus, ferestre cu cercevele de parcă ar fi fost date la strung și erau cu coloane delicate de marmură roșie și deasupra acestora un balconaș preafrumos, iar sus de tot pe întreaga corabie primprejur unelte de război și la mijloc bucătăria, pen- 15 tru ca să fie ferită de fum, și o scară la pupă și alta la proră pentru urcarea și coborîrea oamenilor corăbiei. Iar înăuntru alt palat, de parcă ai fi într-o biserică preafrumoasă, și diferite camere închise cu perdele aurite. Iar primprejur trepte și lavițe și cortine și scaune așternute cu lăicere lungi; de jur împrejur o vedere strălucită măreață, vrednică 20 de toată lauda. Iar sub palat, altul, ca un subsol al său, și erau multe cămări, unele pentru vin, altele pentru pește, altele pentru felurite alimente. Podoaba tavanului ei și minunata întocmire pentru odihnă a camerelor erau foarte frumoase. În graiul italie- nilor se chema oroburchi [caic de aur]. Așadar, a intrat patriarhul în ea cu arhieriei și întreg clerul; și se putea vedea corabia plutind pe rîu ca un adevărat palat, de parcă 25 erai pe uscat și nicidecum pe apă. Plutind deci pe rîu, au venit la Ferrara; încă de la Veneția trimiseseră soli la papa pe mitropolitul Heracleei, chir Antonie, și pe al Monemvasiei, chir Teodosiu¹. Dis-de-diminează, la ora întii din zi², s-au înfățișat patru cardî- nali cu douăzeci și cinci de episcopi și marchizul, domnitorul Ferrarei, și cu el mulțime 30 de mari dregători călare pe cai și pe catiri, venind întru întîmpinarea patriarhului. Iar

¹ Dositei; vezi „Byzantinische Zeitschrift“, 14 (1905), p. 247.

² Prima oră după răsăritul soarelui.

ναντήσαι τῷ πατριάρχῃ. Ἦν δὲ ὁ πατριάρχης ἐπιπικος ἐρχόμενος ἐν τῷ μέσῳ δύο 191 b
καρδιναλίων μετὰ τιμῆς μεγάλης. Καὶ εὐθὺς ἀπελθόντες εἰς τὸ τοῦ πάπα παλάτιον,
ἠσπάσαντο ἀλλήλους τῷ ἀγίῳ φιλήματι.

Ἄφιεμεν οὖν τὰ ὅσα ἐν τῇ συνόδῳ συμβάντα καὶ τὰ ἀπὸ
5 τοῦτου εἰς ἡμᾶς παρακολουθήσαντα.

XVII. Τῷ δὲ μς^ω ἔτει, τῇ κς^η Ἰαννουαρίου μηνός, εὐλογήθην ἐγὼ
Ἑλένην τὴν θυγάτερα τοῦ ἐπὶ κανικλείου Ἀλεξίου Παλαιολόγου τοῦ
Τζαμπλάκωνος· καὶ ἦν ἐν τῷδε τῷ συνοικεσίῳ παράνυμφος ὁ αὐθέντης
μου ὁ δεσπότης κύρ Κωνσταντίνος, ὁ κατὰ τὸ ἡμέτερον ἔθος στεφανώ-
10 σας ἡμᾶς. Καὶ Μαΐου πρώτη τοῦ ς ᾗ μς^ω ἔτους ἐγεννήθη μοι υἱὸς τοῦ-
νομα Ἰωάννης, ὃν καὶ ὁ προῤῥήθεις αὐθέντης μου ὁ δεσπότης ἀνεγέννησε
διὰ τοῦ θείου βαπτίσματος.

Τῇ δὲ ις^η τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ ς ᾗ μη^ω ἔτους τοῦ παρόντος μα-
ταίου βίου μετέστη ἡ δέσποινα ἡ κυρία Μαρία ἡ ἀπὸ τῆς Τραπεζοῦντος·
15 καὶ τῇ πρώτῃ Ἰουνίου μηνός τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπέθανε καὶ ἡ δέσποινα
κυρία Εὐγενεῖα ἡ τοῦ Κατελιούτζη θυγάτηρ τοῦ τῆς Λέσβου αὐθέντου·
καὶ ἐτάφησαν αὐταὶ ἐν τῇ τοῦ Παντοκράτορος μονῆ.

Καὶ σφοδρὸς εἶ πέρ ποτε χειμῶν τότε ἐγένετο.

Καὶ τῇ ις^η τοῦ αὐτοῦ μηνός τὸ κοινὸν χρέος ἐπλήρωσε καὶ ἡ κυρία
20 Ζωὴ ἡ βασίλισσα καὶ ἐτάφη ἐν τῇ τῆς κυρίας Μάρθας μονῆ. 192 b

Καὶ τῷ Φεβρουαρίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπανέστρεψαν πάντες εἰς
Κωνσταντινούπολιν, οἱ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἀπελθόντες ἕνεκεν τῆς συνόδου, ὁ
βασιλεὺς λέγω καὶ ὁ δεσπότης καὶ οἱ λοιποὶ, ἄνευ τῶν ἐκεῖσε ἐν Ἰτα-
λία ἐναπολειφθέντων τριῶν, τοῦ πατριάρχου κύρ Ἰωσήφ ἐν Φλωρεντία
25 πρὸς Κύριον ἐκδημήσαντος καὶ τοῦ Σάρδεων μητροπολίτου ἐν Φεβρα-
ρία.

Καὶ ὁ Νικαίας πρόεδρος ἐν Ῥώμῃ ἐναπέμεινε τούνομα Βησσαρίων, ὃν μετὰ τὴν
τοῦ πατριάρχου ἀπὸ τῶν ὄδε ἀποδημίαν ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ σύνοδος αὐτὸν εἰς πατριάρ-
30 χην ἐψηφίσαντο. Εἶτα ἕνεκέν τινων συγχύσεων καὶ σκανδάλων μὴ ἐλθῶν εἰς Κωνσταν-
τινούπολιν, ἀλλ' εἰς Ῥώμην προσμεῖνας, ὁ ἄκρος ἀρχιερεὺς καρδιναλίον ἐποίησεν αὐ-
τὸν καὶ πλεῖστα σιτηρέσια αὐτῷ ἐδωρήσατο.

Τῇ δὲ κς^η Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, τῇ τῆς Χριστοῦ ἀναστάσεως
Κυριακῆ, ἐγεννήθη μοι ὁ δευτερός υἱὸς Ἀλέξιος, καὶ ζήσας τριάκοντα
ἡμέρας μόνον.

35 Καὶ τῷ ἔαρι τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐγένετο πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως
κύρ Μητροφάνης, ὁ πρὶν Κυζίκου μητροπολίτης.

1 τῷ πατριάρχῃ A : τὸν πατριάρχην B || 3 ἀλλήλους p : ἀλληλοῖς AB || 5 *post*
παρακολουθήσαντα *add.* εἶπωμεν A *mg.* καὶ ἐπανελθόμεν εἰς τὸ ἐπὶ τὰ τῆς ἱστορίας
περὶ τῆς πόλεως καὶ ἄλλων *ras.* A || 6 *mg.* 1438 A | κφ. ιη' A || 7 κανικλείου p : κα-
νακλείου AB || 8 Ζαμπλάκωνος AB || 10 *mg.* 1439 A || 13 *mg.* 1440 A || 15 Ἰουνίου
Pseudo-Phrantzes : Ἰαννουαρίου Sphrantzes || 16 Ευγενεῖα AB || 18 εἰ πέρ b : ὑπέρ AB.
24 κύρ AB : *om.* p. || 28 ἀπὸ τῶν ὄδε p : *om.* AB || 30 ἄκρος p : ἄκρον AB | ἐποίησεν
αὐτὸν p : ἐποίησε AB || 33 καὶ AB : *del* p.

patriarhul mergea călare pe cal între doi cardinali cu mare cinstei și de îndată, intrînd în palatul papei, s-au îmbrățișat cu sîntă sărutare.

Și cîte s-au întîmplat în sinod și urmările pentru noi de pe urma aceasta nu le mai amintesc. 5

1438 XVII. În anul 46, la 26 ale lunii ianuarie, eu m-am cununat cu Elena, fata secretarului împărătesc Alexie Paleologul Țamplacon; și la această căsătorie nun mare a fost oblăduitorul meu, despotul chir Constantin, care ne-a cununat după obiceiul nostru. Și la întîi mai a 1439 anului 6 9 47, mi s-a născut fiul meu numit Ioan, pe care mai sus-amintitul meu oblăduitor despotul l-a ținut la sfîntul botez. 10

1439 Iar la 17 decembrie din anul 6 9 48 s-a mutat din această viață zadarnică împărăteasa doamna Maria, cea din Trapezunt; și la întîi 1440 ale lunii iunie din același an a murit împărăteasa doamna Eugenia, 15 fata lui Cateliuși, domnitorul insulei Lesbos; și ele au fost înmormîntate în mănăstirea A-tot-țiitorului.

Și a fost atunci o iarnă grea ca niciodată.

Și la 17 ale aceleiași luni și-a dat obștescul sfîrșit și vasilisa doamna Zoie și a fost înmormîntată în mănăstirea doamnei Marta. 20

1440 Și în februarie din același an s-au întors în Constantinopol toți cei care au plecat în Italia pentru sinod, anume împăratul și despotul și ceilalți, afară de cei t r e i care au rămas acolo în Italia, patriarhul chir Iosif la Florența mutîndu-se la Domnul, iar mitropolitul Sardelor 25 la Ferrara.

La Roma a rămas și arhiereul Nicheei, cu numele Visarion, pe care, după plecarea din lumea aceasta a patriarhului, împăratul și sinodul îl aleseră patriarh. Apoi, din cauza unor conflicte și neînțelegeri n-a venit la Constantinopole, ci a rămas la Roma, iar arhiereul cel mare l-a făcut cardinal și i-a dăruit mulțime de tainuri¹. 30

Iar la 27 martie din același an, în duminica învierii lui Hristos, mi s-a născut cel de al doilea fiu, Alexie care mi-a trăit numai treizeci de zile.

Și primăvara din același an a devenit patriarh al Constantino- 35 polei chir Mitrofan, fost mitropolit al Chizicului.

¹ Știrile despre Visarion sînt inexacte. Vezi R. Loenertz, *Autour...*, p. 302.

XVIII. Καὶ τῇ ἕκτη Δεκεμβρίου μηνός τοῦ ς' ἤ μθ^{ου} ἔτους προ-
σετάχθη ἀπελθεῖν με εἰς Λέσβον, ἔνθα καὶ κατέστησα, ἵνα εἰς γυναῖ-
κα λάβῃ ὁ δεσπότης κύρ Κωνσταντίνος ὁ αὐθέντης μου τὴν κυρίαν
Αἰκατερίναν, θυγατέρα τοῦ τῆς εἰρημένης νή|σου αὐθέντου κύρ Ντορῆ 193 b
5 Παλαιολόγου τοῦ Γατελιούτζη, καὶ τὴν τοῦ γάμου μνηστειαν ἐποίησα.

Τῇ δὲ ις^η Ἀπριλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, τῇ τοῦ πάσχα ἁγία Κυριακῇ,
ἐγεννήθη μοι θυγάτηρ τοῦνομα Θάμαρ, ἣν ἀνεδέξατο καὶ αὐτὴν ἐκ τοῦ
ἁγίου βαπτίσματος ὁ εἰρημένος δεσπότης κύρ Κωνσταντίνος ὁ αὐθέντης
μου.

10 Καὶ αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ ὁ Παῦλος Ἀσάνης παραλαβὼν τὴν θυγατέρα αὐ-
τοῦ Ἀσανίαν ἐφυγεν εἰς Μεσέμβριαν, δι' αἰτίαν ὅτι ἐρώμενος
αὐτῆς ὁ δεσπότης κύρ Δημήτριος, εἰς λέχος ἐζήτει
αὐτὴν ὁ δὲ βασιλεὺς καὶ κύρ Κωνσταντίνος ὁ δεσπό-
της, οἱ αὐτὰ δὲ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἅμα τῇ δεσποίνῃ καὶ μητρὶ
15 οὐκ ἠνέσχοντο ἀκοῦσαι. Αὐτὸς δὲ ἐν τῷ ἐπανελθεῖν εἰς Μεσέμ-
βριαν, καὶ τοῦ δεσπότης κύρ Δημητρίου ἐκεῖ κρυφῶς παραγενο-
μένου, εἰς νόμιμον γυναῖκα ἔλαβεν αὐτὴν.

Τῇ δὲ κς^η τοῦ Ἰουλίου μηνός τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπῆλθεν εἰς Λέσβον
ὁ αὐθέντης μου ὁ δεσπότης κύρ Κωνσταντίνος μετὰ βασιλικῶν τριήρων
20 καὶ ἔλαβεν εἰς γυναῖκα τὴν εἰρημένην κυρίαν Αἰκατερίναν τὴν Κατελιού-
τζεαν δρουγγαρίου ὄντος ἐν ταῖςδε ταῖς τριήρεσι Νοταρᾶ τοῦ μετὰ ταῦτα
γεγομένου μεγάλου δουκός. Καὶ τῷ Σεπτεμβρίῳ μηνὶ τοῦ ς' ἤ ν-οῦ ἔτους
καταλείψας ἐκεῖσε τὴν δέσποιναν εἰς τὸν αὐτῆς πατέρα τὴν καὶ γυ-
ναῖκα αὐτοῦ ὁ αὐθέντης μου, καὶ ἦλθομεν εἰς τὴν Πελοπόννησον μετὰ τῶν
25 αὐθεντικῶν τριήρων καὶ ἐτέρας ἄλλης τριήρεως τῆς Λέσβου.

Τῇ δὲ κ^η Ὀκτωβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους προσταχθεὶς ἐγὼ διέβην 194 b
πρέσβυς πρὸν τὸν ἀμυρᾶν καὶ πρὸς τὸν βασιλέα, ἔχων καὶ ἀπόκρυφον
μυστήριον, ὅτι ἔὰν δώσῃ τοῦτο ὁ βασιλεὺς, ἀπελθεῖν με πρὸς τὸν δεσ-
πότην κύρ Δημήτριον ἄνω εἰς τὴν Μεσέμβριαν καὶ δώσω ἐκείνῳ ἅπαντα
30 τὸν τόπον, ὃν ὁ αὐθέντης μου ἐν τῇ Πελοποννήσῳ εἶχεν· αὐτὸς δὲ ἔλθῃ
πάλιν εἰς τὴν πόλιν καὶ ἔχη τὴν Σηλυμβριαν καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἐκεῖσε τῆς
Μαύρης Θαλάσσης, ἣτοι τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἄχρι τῶν
Δέρκων, διὰ τὸ ἐγγὺς εἶναι τῆς πόλεως ἔνεκεν τῆς ἐλπίδος τῆς βασι-
λείας, ὡς ἡγάπα καὶ ὁ βασιλεὺς, ὅς με καλῶς ἀπεδέξατο. Καὶ ἀποσώσας
35 ἐγὼ τῷ Ἰαννουαρίῳ μηνὶ εἰς Μεσέμβριαν πρὸς τὸν δεσπότην κύρ Δημή-

1 mg. 1441 A | κφ|ΙΘ' A : ις' B | ς' ἤ μθ^{ου} A : ςμθ^{ου} B || 4 Ντορῆ A :
Ντορῆ B || 5 Γατελιούτζη B : Κατελιούτζη A || 6 Ἀπριλίου AB || 7 Θάμαρ p : Λάμαρ
AB || 11 post Ἀσανίαν ad. τὴν Θεοδώραν p : om. AB || 11 et 15—16 Μεσέμβριαν AB :
Μεσημβριαν p || 19 κύρ B : ὁ κύρ A || 20—21 Κατελιούτζεαν A : Κατελιούτζενα B :
Κατελιούτζεαναν p || 21 τριήρεσι AB : τριήρεσιν p | Νοταρᾶ AB : Λουκά τοῦ Νοτα-
ρᾶ p || 22 mg. 1442 AB || 24 post μου *ponit* εἰς τὸν αὐτῆς πατέρα p || 26 Ὀκτωμ-
βρίου AB : Ὀκτωβρίου p || 28 δωση AB : ἐνδωση <ει> p || 28 ἀπελθεῖν με AB : νὰ
ἀπέλθω p || 29 et 35 Μεσέμβριαν AB : Μεσημβριαν p || 30 ἔλθῃ p : ἔλθειν AB || 31 Σηλυμ-
βριαν B : Σηλυμβριαν A : Σηλύβριαν p || 34 ὅς με AB : ὁ δὴ p | ἀπεδέξατο. Καὶ ἀποσω-
σας AB : ἀποδεξάμενος <ὁ βασιλεὺς>, ἀπέσωσα p.

1440 XVIII. Și la șase ale lunii decembrie, anul 6949, mi s-a poruncit să plec la Lesbos, unde am și pus la cale ca despotul chir Constantin, stăpînul meu, să ia de soție pe domnița Ecaterina, fiica domnitorului numitei insule, chir Dori Paleolog Gateliuți, și am încheiat logodna 5 de nuntă.

1441 Iar la 16 aprilie același an, în sfînta duminică a paștilor, mi s-a născut fiica numită Tamar, pe care a ținut-o și pe dînsa la sfîntul botez amintitul despot chir Constantin, domnitorul meu.

Și în aceeași zi, Paul Asan cu fiica sa Asanina au fugit la Mesembria pentru pricina că despotul chir Dimitrie, îndrăgostindu-se de ea, o cerea în căsătorie; iar împăratul și chir Constantin despotul, frații lui drepti, dimpreună cu împărăteasa m'amă nu voiau nici să audă. Dar cînd dînsul a mers 15 la Mesembria și despotul chir Dimitrie a sosit în taină acolo, a luat-o de femeie legiuită.

Iar la 27 ale lunii iulie din același an a plecat în trireme împărătești la Lesbos stăpînul meu despotul chir Constantin și a luat de soție pe amintita domniță Ecaterina Cateliuțena, amiral¹ fiind în aceste 20 trireme Notara, care mai pe urmă a ajuns mare duce. Și în luna septem-

1441 brie, anul 6950, stăpînul meu, lăsînd acolo pe soția sa împărăteasa, la tatăl ei, amîndoi am venit la Pelopones cu triremele domnești și cu încă o triremă din Lesbos. 25

Iar la 20 octombrie din același an, primind poruncă, am plecat sîm la sultan și la împărat, avînd eu și o însărcinare de taină, că, dacă împăratul va fi de acord cu aceasta, să mă duc la despotul chir Dimitrie în sus la Mesembria și să-i dau lui toată țara pe care domnul meu o avea în Pelopones, iar însuși să vină iarăși în capitală și să aibă 30 Silimvria și celelalte de acolo de la Marea Neagră, adică de la Pontul Euxin pînă la Derca, pentru ca să fie aproape de capitală în nădejdea să urmeze la domnie, precum dorea și împăratul, care m-a primit bine. Și, ajungînd eu cu bine în luna ianuarie în Mesembria la despotul chir Dimitrie, dînsul era preocupat cu pregătirile, 35

¹ Despre δρογγάριος amiral, vezi R. Guiland, *Etudes de titulature et de Prosopographie byzantines. Les chefs de la marine byzantine: drongaire de la flotte*. „Byzantinische Zeitschrift”, 44 (1951), p. 234. La Sphrantzes, Notara e καπετάνιος — căpitan (XXIII, 11).

τριον, αὐτὸς δὲ ἦν ἐτοιμάζων, ἵνα κατὰ τῆς Πόλεως καὶ τοῦ βασιλέως καὶ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἔλθῃ· καὶ ἄπεμψέ με ἄπρακτον ἕνεκεν τούτου. Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις, ἐν αἷς διέτριβον ἐγὼ ἐκεῖσε, ἐν ἀποπληξία δεινῇ περιπεσῶν ὁ Παῦλος ὁ Ἀσάνης ἐναπέφυξεν. Ἐμοῦ δὲ ἐπανάστρέψαντος εἰς τὴν Πόλιν καὶ προσμένοντός μου, ὅπως ὀρισμῶ τοῦ βασιλέως ἐπανεέλθω πρὸς τὸν αὐθέντην μου εἰς Πελοπόννησον, ἰδοὺ τῆ κγ^η τοῦ Ἀπριλίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπέδραμεν ὁ δεσπότης κύρ Δημήτριος μετὰ στρατοῦ καὶ ἀπέκλεισε τὴν πόλιν, φθείρας καὶ ζημιώσας, οὓς εὔρεν ἕξωθεν, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ συμμαχοῦς μέρος ἱκανὸν ἐκ τοῦ τῶν Τουρκῶν στρατοῦ· ᾧ δὴ μηνὶ ἐγεννήθη αὐτῷ ἡ θυγάτηρ, ἦν ἔλαβεν ὕστερον εἰς γυναῖκα ὁ ἀμηνῶς Μεμετής. Καὶ τῷ Ἰουλίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐρχομένου τοῦ αὐθέντου μου καὶ δεσπότης κύρ Κωνσταντίνου εἰς βοήθειαν τῆς Πόλεως καὶ διὰ τῆς Λέσβου διελθόντος, ἔλαβε καὶ τὴν δέσποιναν τὴν ἑαυτοῦ σύζυγον μεθ' 15 ἑαυτοῦ. Καὶ ἐν τῇ Λήμνῳ ἐλθόντος, ἐπολεμήθη ὑπὸ τοῦ στόλου παντὸς τῶν Τουρκῶν ἡμέραις πολλαῖς ἐκεῖ εὐρεθέντος· τῆ δὲ Θεοῦ βοήθεια ἀπέλθεν ἄπρακτος ἀπ' αὐτοῦ ὁ στόλος. Ἡ δὲ δέσποινα ἡ τούτου σύνεννος, ἀπὸ τῆς περιστάσεως ἀσθενήσασα καὶ ἐκτρωθεῖσα, τῷ Αὐγούστῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους εἰς τὸ Παλαιόκαστρον τοῦ αὐτοῦ τῆς Λήμνου 20 νησιῦ ἀπέθανε καὶ ἐτάφη.

Καὶ τῇ ιδ^η τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς τοῦ 'ς Ἰανουαρίου ἔτους ἐγεννήθη μοι ὁ ἕτερος υἱὸς Ἀλέξιος.

Καὶ τῷ Νοεμβρίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἦλθεν εἰς τὴν Πόλιν ὁ δεσπότης καὶ αὐθέντης μου. Καὶ τῇ α^η Μαρτίου ἔλαβεν ἀπὸ τὴν βασιλέα 25 τὴν Σηλύβριαν καὶ ἀπέστειλεν ἔμε ἐκεῖσε διοικεῖν καὶ οὕτως προσέταξέ μοι φυλάττειν αὐτὴν μετ' ἐπιμελείας διὰ τὴν ὑπόψιν, ἣν εἶχομεν ἐκ τοῦ ἀμηνῶ καὶ τοῦ δεσπότης κύρ Δημητρίου καὶ αὐτοῦ δὴ τοῦ βασιλέως.

XIX. Τῷ δὲ Ἰουνίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν 30 Λέων ὁ Φραγκόπουλος ὁ πρωτοστράτωρ, ὁ ἐπ' ἀδελφῆ υἱὸς τοῦ πάλαι μεγάλου πρωτοστράτορος Νικηφόρου τοῦ Μελισσηνοῦ, ὃν ἡ ἱστορία ἀλλαχοῦ ἐδήλωσε. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἐπιτροπικὴν τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου διήρ|χεν, ὥς τοῦ ῥηθέντος μεγάλου πρωτοστράτορος 196 b 35 ἀνεψιός, προστάξει τοῦ δεσπότης κύρ Θεοδώρου, ὅς οὐ ἐπιτρέψῃ αὐτὴν τῷ δεσπότη κῦρ Κωνσταντίνῳ, ὡς προέγραπται. Τότε ὀρισθεὶς καγὼ ἐκ τῆς Σηλυβρίας ἦλθον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Καὶ ἀναμεταξὺ τῶν ἀδελφῶν συμφωνίαι γεγόνασι τοιαῦται, ὅτι ὁ μὲν αὐθέντης μου ὁ δεσπότης Κωνσταντίνος ἀπέλθῃ εἰς

1 αὐτὸς AB: καὶ αὐτὸς p||3—4 ἀποπληξία p: ἀπληξία AB || 9 εὔρεν A: ἠῦρεν B || 12 αὐθέντου AB: αὐθεντός p|| 14 δέσποιναν p: δέσποινα AB || 24 α^η B: πρώτη A | ἔλαβεν AB: ἔλαβε p || 25 Σιλυβρίαν AB || 26 μετ' AB: μετὰ p|| 27 ἐκ—28 βασιλέως B: εἰς τὸν ἀμηνῶν καὶ τὸν δεσπότην κύρ Δημήτριον καὶ αὐτὸν δὴ τὸν βασιλέα A || 29 κφ. κ' A: κφ. η' B || 30 ἀδελφῆ p: ἀδελφῆς AB || 36 ἐπιτρέψῃ p: *lac.* AB || 37 Συλυβρίας A: Συλυβρίας B.

- ca să vină asupra Constantinopolului și asupra fratelui său împăratul, și din cauza aceasta m-a lăsat să plec fără nici o ispravă. Și în zilele cînd eu zăboveam acolo, Paul Asan, lovit greu de damba, și-a dat sufletul. Iar eu, întorcîndu-mă la Constantinopol și așteptînd
- 1442 ca din porunca împăratului să plec la domnul meu în Pelopones, iată 5
că la 23 ale lunii aprilie din același an a năvălit despotul chir Dimitrie cu oaste și a blocat orașul, stricînd și făcînd pagubă celor pe care i-a găsit afară și avînd aliați cu el un număr destul de mare din armata turcilor. În luna aceasta i s-a născut și fata 10
pe care mai tîrziu sultanul Meemet a luat-o de femeie. Și în luna iulie din același an, domnul meu despotul chir Constantin, venind în ajutor Constantinopolului și trecînd prin Lesbos a luat cu sine și pe soția sa împărăteasa. Și, venind la Lemnos, a fost impresurat cu război multe zile de toată flota turcilor, care s-a 15
aflat acolo; dar cu ajutorul lui Dumnezeu flota s-a îndepărtat de la el fără nici o ispravă. Dar împărăteasa, soția acestuia, îmbolnăvindu-se de această împrejurare și lepădînd a murit în luna august același an la Paleocastron, din aceeași insulă Lemnos și a fost înmormîntată. 20
- 1442 Și la 14 ale lunii septembrie din anul 6951 mi s-a născut celălalt fiu Alexie.
- 1443 Și în luna noiembrie același an a venit la Constantinopol despotul domnul meu. Și la întîi martie a primit de la împărat Sili [m]vria și 25
m-a trimis pe mine acolo să guvernez și mi-a poruncit așa: s-o păzesc cu grijă *pentru bănuiala pe care o aveam* despre sultan și despre despotul chir Dimitrie și chiar despre împărat.
- 1443 XIX. Iar în luna iunie același an a venit la Constantinopol protostratorul Leon Frangopol, feciorul surorii marelui 30
protostrator de odinioară Nichifor Melissenos, despre care s-a vorbit în istorie la alt loc. De aceea, ca nepot al zisului mare protostrator, cîrmuia, din porunca despotului chir Teodor, averea episcopicească din golful Me- 35
seniac, pînă ce a încredințat-o despotului chir Constantin, precum s-a scris mai sus. Atunci, primind poruncă, am venit și eu din Sili[m]vria la Constantinopol. Și între frați s-a căzut astfel de acord ca domnul meu despotul

Πελοπόννησον και τὸν τόπον ἅπαντα τοῦ δεσπότη κυρ Θεοδώρου λάβη, ὁ δὲ κυρ Θεόδωρος εἰς τὴν πόλιν ἔλθῃ και τὴν Σηλύβριαν λάβη, ἀ δὴ και ἔγένετο.

Και τῇ δεκάτῃ Ὀκτωμβρίου τοῦ ,ς λ νβ^{ου} ἔτους ὁ αὐθέντης μου ὁ δεσπότης ἐξῆλθε μετὰ νηὸς ἀπὸ τῆς Πόλεως και πλεύσας εἰς Πελοπόννησον· και πάλιν μετ' αὐτῆς δὴ τῆς νηὸς ὁ δεσπότης κυρ Θεόδωρος τῷ Δεκεμβρίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπέσωσεν εἰς τὴν Πόλιν. Και τῷ Μαρτίῳ μηνὶ παρέδωκα αὐτῷ τὴν Σηλύβριαν· και ἐμβάντος μου εἰς νῆα τὴν ἐκ Κρήτης Ὑαλινᾶ Ἀντωνίου εἰς τὴν τῆς Εὐρίπου Κάρυστον ἐπαφήκῃ 10 με. Και τῇ τρίτῃ τοῦ Ἰουνίου διὰ τῆς ξηρᾶς ὁδοῦ ἔφθασα εἰς τὴν Σπάρτην. Και ὁ δεσπότης κυρ Θεόδωρος ἐζήτηι με τὰ πλείστα και παρώτρυνεν, ἵνα και τὴν Σηλύβριαν ἔχω και τῶν πρώτων αὐτοῦ ὑποχειρίων εὐρήσωμαι. Διερχόμενος οὖν κἀγὼ εὗρον και τὸν Ἰσθμὸν οἰκοδομηθέντα παρὰ τοῦ αὐθεντός μου τοῦ δεσπότη τοῦ παρελθόντος ἔαρι.

15 Φθάσαντός μου οὖν εἰς τὴν Σπάρτην, μετὰ τινας ἡμέρας οὐ πολλὰς ἦλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μετὰ πλείστων τριήρων ὁ | καρδινάλιος και βικεκαγκελλάριος και καθολικὸς τοῦ πάπα λεγάτος διὰ τὴν κατὰ τῶν ἀσεβῶν τοῦ ῥηγὸς τῆς Οὐγκρίας ἐξέλευσιν. Ἐστάλην κἀγὼ αὐθις πρέσβυς πρὸς τε τὸν βασιλέα και τὸν ἀμηνῶν και αὐτὸν δὴ τὸν ῥήγα, 20 ἀλλὰ δὴ και πρὸς τὸν πρεσβευτὴν ἦτοι λεγάτον και πρὸς τὸν καπητάνιον Ἀλουϊσιον Λαουρεδανὸν διὰ τινας ἀναγκαίας δουλείας, πρὸς οὐ προβῶσι τὰ πράγματα.

Και διερχομένου μου τὴν Κόρινθον τῇ λ^η τοῦ Αὐγούστου μηνός, ἵνα τὰς τριήρεις τοῦ στόλου φθάσω εἰς Εὐριπον, ἔνθα εὗρον τεθαμμένον 25 τὸν: κάλοκάγαθὸν Κορίνθου Μάρκον· ὃς και ἐν τῇ αὐτῇ ἡμῶν ἐγεννήθη και συνανετράφη ἡμῖν και ὑπὸ τοῦ κακοῦ τῆς μητριᾶς αὐτοῦ πολλὰ πιεζόμενος μεγάλας θεραπείας παρὰ τῶν γεννητῶρων μου εὕρισκεν, ὃς και ἀναγκασθεὶς ἐκ τοῦ πολλοῦ κακοῦ ἔφυγε τοῦ πατρός αὐτοῦ και εἰς τὴν τῶν Ξανθοπούλων μονὴν ἀπῆλθε και χρησιμώτατος κατεστάθη.

30 Φθάσας ἐγὼ εἰς Εὐριπον και μὴ εὐρῶν τὰς τριήρεις, δι' ἄλλου πλευσίμου εἰς Λῆμμον ἀπέσωσα κάκεισε εὐρῶν τριήρην τινὰ βασιλικὴν ἀπεσώθην εἰς Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ Νοεμβρίου τοῦ ,ς λ νγ^{ου} ἔτους.

Και τῷ αὐτῷ μηνὶ ἑνδεκάτῃ, ὁ ῥήξ τῆς Οὐγκαρίας ἀπεκτάνθη παρὰ 35 τοῦ ἀμηνῶ εἰς τὴν Βάρναν.

τοιοιτοτρόπως Συγκροτηθέντος τοῦ πολέμου ἀνὰ τῶν Οὐγκρῶν και Τουρκῶν, ὁ τοῦ ῥηγὸς στρατὸς ὑπερεῖχε κατὰ πάντα, ὁ δὲ Τουρκῶν | ἀμηνῶς και πᾶσα ἡ συμ- 198 ἰ βουλή αὐτοῦ ἐζήτηον εὐκαιρίαν ἀναχωρῆσαι, εἰ δυνατὸν ἦν· πολλὸς γὰρ φόβος και τρό-

2 τὴν Συλιβριαν λάβη B: λάβη τὴν Συλιβριαν A || 8 et 12 Συλιβριαν AB || 8 τὴν AB: τοῦ p || 9 τῆς Εὐρίπου Κάρυστον B: Κάρυστον τῆς Εὐρίπου A || 11 παρώτρυνεν AB: παρώτρυνε p || 14 μου A: om. B || 16—17 καρδηνάλιος B: καρδινάλιος A || 17 βικεκαγκελλάριος B: ἀντικαγκελλάριος A | καθολικὸς B: καθόλου A || 18 Οὐγκρίας AB: Οὐγγαρίας p || 21 πρὸς οὐ AB: ποτοῦ corr. p || 24 Εὐριππον, ἔνθα AB: Εὐριπον, p || 25 κάλοκάγαθον AB: κάλοκάγαθον p || 28 τοῦ πατρός AB: ἀπὸ τὸν πατέρα p || 30 Εὐριππον AB || 31 τριήρην AB: τριήρη p || 32—33 mg. 1445 B || 34 Οὐγκαρίας AB: Οὐγγαρίας.

să meargă în Pelopones și să primească toată țara despotului chir Teodor iar chir Teodor să vină în capitală și să primească Silivria, ceea ce s-a și făcut.

1443 Și la zece octombrie din anul 69 52, domnul meu despotul a ieșit
din Constantinopol cu o corabie și a plecat pe mare în Pelopones; și 5
1443 tot cu aceeași corabie despotul chir Teodor a sosit cu bine la Constan-
tinopol în luna decembrie din același an. Și în luna martie i-am predat
1444 Sili[m]vria; și, îmbarcându-mă în corabia lui Hyalina Antonio din
Creta, m-a lăsat la Caristos în Eurip. Și, făcând drumul pe uscat, am
ajuns la trei iunie în Sparta. Și despotul chir Teodor îmi cerea foarte 10
mult și mă îndemna să păstrez Sili[m]vria și să fiu printre cei dintâi
supuși ai lui. În trecere am aflat Istmul întărit cu zid din primăvara
trecută de către domnul meu despotul.

Nu multe zile după ce am ajuns la Sparta, a venit la Constanti- 15
nopol cu foarte multe trireme cardinalul vicecancelar și legat principal
al papei pentru expediția regelui Ungariei contra necredincioșilor. Și
eu am fost trimis iarăși sol, și la împăratul și la sultanul și la însuși 20
regele, ba și la solul, adică legatul, pape, și la capitanul flotei, Alusio
Laurendano, pentru unele chestiuni neapărate, după cum de partea
cui vor fi ieșit lucrurile.

Și când am trecut prin Corint, la treizeci ale lunii august, ca la
Eurip să apuc triremele flotei, aici l-am găsit înmormântat pe arhi- 25
ereul Corintului Marcu, bărbat întreg la minte și la trup, care s-a nă-
scut la curtea noastră și a fost crescut împreună cu noi; acesta, suferind
mult de răutatea mașterii sale, afla multă mîngiere la părinții mei
și, silit de atîta rău, a fugit din casa tatălui său și a intrat în mănăs-
tirea familiei Xanthopol și a ajuns foarte departe.

Ajungînd eu, așadar, la Eurip, negăsind triremele, cu alt vas 30
am ajuns la Lemnos și acolo, dînd peste o triremă împărătească, am ajuns
1444 cu bine la Constantinopol la începutul lui noiembrie din anul 69 53.

Și în aceeași lună, la unsprezece, regele Ungariei a fost ucis la 35
Varna

într-acest chip¹: Dîndu-se război între unguri și turci, armata regelui era întru toate supe-
rioară, iar sultanul turcilor și toți sftnicii lui căutau un prilej potrivit să se retragă, dacă
ar fi posibil; căci mare frică și groază i-a apucat pe necredincioși. Ungurii însă, dimpotrivă

¹ Despre moartea lui Vladislav I (1442—1444) la Varna la fel și în 'Ελληνικὸν ποίημα περὶ τῆς μάχης τῆς Βάρνης, ed. Iul Moravcsik, Budapesta, 1935 v. 334—430, afară de pilda șarpelui.

μος ἐνέπεσεν ἐπὶ τοὺς ἀσεβεῖς. Οἱ δὲ Οὐγκροὶ ἐκ τοῦναντίου μετὰ χαρᾶς καὶ τόλ-
 μης καὶ ἀνδρείας θαρσαλέως ἐστήκεισαν ἐλπίζοντες, ἵνα τῆς νίκης τύχῃσι καὶ τὸν
 ἀμηρᾶν καὶ πάντας τοὺς αὐτοῦ αἰχμαλωτίσωσιν. Ἐπὶ δὲ τὴν αὖριον θέλοντες οἱ Οὐγκα-
 ροὶ, ἵνα τὸν πόλεμον κροτήσωσι καί, βουλῆς γενομένης ἀνὰ αὐτῶν, ὁ ρῆξ καὶ ἕτεροί
 5 τινες διέκρινον λέγοντες, ἵνα αὐτομάτως ὁ ρῆξ τὸν πόλεμον συνάψῃ καὶ ἕως τῆς σκη-
 νῆς τοῦ ἀμηρᾶ, εἰ δυνατόν, φθάσῃ, ὅπως ἡ φήμη τῆς νίκης καὶ τῆς ἀνδρείας αὐτοῦ
 κηρυχθῆ ἔν τῷ κόσμῳ· ῥάδιον γάρ καὶ ἐν εὐκολίᾳ ἐλογίζοντο τὴν νίκην καθ' ἑαυτοῦς.
 Ὁ δὲ Ἰαγκὸς ὁ καὶ κυβερνήτης αὐτοῦ, ὡς φρόνιμος καὶ πρακτικὸς ἐν πολέμοις τὰ ἐναν-
 10 τία φρονῶν, ἔλεγε· „Τῆς τύχης τὸ ἄστατον οὐδεὶς οἶδε· διὸ ἡ βασιλεία σου οὐκ ἔστιν
 ἀνάγκη, ἵνα τοιούτως ἐπιχειρισθῆς, ἐπικίνδυνόν ἐστι τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ἐγὼ πράξω, ὅσα
 παρὰ τῆς βασιλείας σου προσταχθῶ. Καὶ εἰ μὲν ἡ τύχη ἐμοὶ βοηθήσῃ, ἕως τῆς σκη-
 νῆς τοῦ ἀμηρᾶ ἐγὼ ἀπελεύσομαι, καὶ εἰ μὲν ἡ νίκη ἕως τέλους ἔσεται εἰς ἡμᾶς καὶ
 ἐγὼ ἐπαναστρέψω, δόξα τῷ Θεῷ, ἡ νίκη τῆς βασιλείας σου ἐστι καὶ ἔσεται· εἰ δὲ ἀπο-
 15 κετανθῶ, οὐδὲν ἐστι τὸ ἐμποδίζον ὑμᾶς. Ἐμβλέψατε τὴν γνώσιν τοῦ ὄψεως, ὅς πάντοτε τὴν
 κεφαλὴν σκέπων, ὄλον | τὸ σῶμα ὑγιαίνει· εἰ δὲ πληγῆ ἡ κεφαλὴ, ὄλον τὸ σῶμα ἀπόλ- 199 b
 λυται. Τοιούτως καὶ εἰ ἡ βασιλεία σου ἐπιχειρισθῆς καὶ τοῦναντίον συμβῆ, ὁ δέομαι
 τοῦ Κυρίου μὴ γένοιτο, πάντες ἡμεῖς προφανῶς ἀπολλύμεθα.“ Ὁ δὲ ρῆξ μὴ δεχθεὶς
 τὴν τοῦ Ἰάγκου βουλὴν, τῷ πρῶτῷ συγκροτηθέντος τοῦ πολέμου ἰσχυροῦ καὶ φοβεροῦ,
 καὶ πολλὴ αἵματοχυσία καὶ σφαγὴ ἐκ τοῦ τῶν Τουρκῶν μέρους ἐγεγόνει. Ὁ δὲ ρῆξ
 20 φθάσας ἄχρῃς ἐγγὺς τῆς σκηνῆς τοῦ ἀμηρᾶ, ἐβούλετο φεῦγειν ὁ ἀμηρᾶς, οἱ δὲ ἰαννι-
 τζάρεοι οὐκ εἶσαν αὐτόν, εἰ καὶ εἰς δειλίαν ἔπεσε, θεωρῶν τὸν ῥῆγα ἀνδρείας μαχό-
 μενον, ἀλλὰ χειροπέδαις σιδηραῖς κρατήσαντες τὸν ἵππον αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐδύνατο φεῦ-
 γειν· οἱ καὶ ἠγωνίσαντο ἰσχυρῶς περὶ τῆς τοῦ ἀμηρᾶ σωτηρίας. Ὁ δὲ ρῆξ δι' ἄλλης
 ἀνδρείας μαχόμενος, ἵνα τὸν ἀμηρᾶν καὶ πᾶσαν τὴν ἀποσκευὴν αὐτοῦ κερδήσῃ, καὶ
 25 τίς τῶν ἰαννιτζάρων τοῦνομα Χαμουζᾶς, ἐκ τῆς Πελοποννήσου ὀρμώμενος, τὸν ὀπισθεν
 πόδα τοῦ ἵππου τοῦ ῥηγὸς τρώσας ἀξίνῃ, ἦν ῥίπας κατὰ τὸν ἵππου, καὶ ἐν τῇ γῆ πε-
 σῶν σὺν τῷ ἀναβάτῃ, καὶ οὕτως δραμῶν αὐτὸν ἀπεκεφάλισε· καὶ μετὰ ἀλαλαγμοῦ, ὡς
 σὺνήθες τοῖς ἀσεβέσι, τὴν τοῦτου κεφαλὴν ὕψωσαν ἐπὶ δόρατος. Καὶ ἰδόντες οἱ Οὐγκροὶ
 διεσκορπίσθησαν ἔνθεν κάκειθεν καὶ ἐν τῷ φεῦγειν αὐτοὺς πολλοὶ ἐάλωντο καὶ ἐφο-
 30 νεύοντο· καὶ τοῦτο ἐκ τῆς κακῆς συμβουλῆς συνέβη. Τῷ δὲ εἰρημένῳ ἰαννιτζάρῳ Χαμου-
 ζᾶ ὁ ἀμηρᾶς ἀνταμείψας τὴν ἀνδρίαν καὶ τόλμην αὐτοῦ δρουγγάριον τῆς | αὐτοῦ βίγλας 200 b
 τετίμηκεν, ὃ λέγεται τῇ αὐτῶν διαλέκτῳ ἰαννιτζάραγας, καὶ μετ' ὀλίγον καιρὸν καὶ βε-
 ζίρην αὐτοῦ ἐποίησε.
 Τῇ οὖν ιζ' ἡ τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους γέγονε παγκόσμιος
 35 καύσων καὶ ἄξιος μνήμης.

1 Οὐγκροὶ AB : Οὐγγροὶ p || 2 ἐστήκεισαν b : ἐστήκησαν AB : εἰστήκεσαν
corr. p || 3—4 Οὐγκαροὶ AB : Οὐγγροὶ p || 4 ἕτεροί B : οἱ ἕτεροί A || 5 διέκρινον AB :
punctis del. δι B || 11 εἰ μὲν AB : *supra etiam* ἐάν B || 18 καὶ AB : *del.* p : || 19 σφαγὴ ρ :
 φυγὴ AB || 20 ἐβούλετο φεῦγειν ὁ ἀμηρᾶς B : ὁ δὲ ἀμηρᾶς ἐβούλετο φεῦγειν A
et corr. B || 21 ἔπεσε A : ἔπεσεν p || 22 χειροπαίδας AB || 26 τρώσας ἀξίνῃ, ἦν ῥίπας
 p : τρώξας ἀξίνῃ, ἦν ῥί(ῆ) B) ξας AB : ἐρώσας ἀξίνῃ ῥίπας *vel* ἦν ἐῤῥιψε Char.
 || 28 Οὐγκροὶ AB : Οὐγγροὶ p || 29 κάκειθεν A : καὶ ἐκεῖθεν B | ἐάλωντο Char. :
 ἐαλοντο p || 31 δρουγγάριον AB || 32—33 βεζίρην p : βιζύρην AB.

stăteau veseli și îndrăzneți și viteji cu mare curaj, avînd mare nădejde să dobîndească victoria și să facă robi pe sultan și pe toți ai lui. Iar a doua zi unгурii, voind să dea război și ținînd sfat între ei, regele și alți cîțiva dădeau cu socoteala, zicînd ca regele el de sine să pornească războiul și să ajungă, de se poate, pînă la cortul sultanului, pentru ca faima biruinței și a vitejiei lui să fie vestită în toată lumea; căci socoteau că victoria e lesne și cu ușurință în mîna lor. Dar Iancu, cîrmuitorul lui, ca un bărbat înțelept și cu experiență în ale războiului, era de altă părere și spunea: „Firea nestatornică a norocului nimeni nu o știe! De aceea nu e nevoie ca maiestatea-ta să iei asupra-ți așa lucru, căci e îmbinat cu primejdie, ci eu voi săvîrși însărcinările cîte le voi fi primit de la maiestatea-ta. Și dacă norocul mă va ajuta, eu voi merge pînă la cortul sultanului, și dacă victoria va fi de partea noastră pînă la capăt și eu mă voi întoarce, slavă lui Dumnezeu, victoria este și va fi a maiestății-tale; iar dacă va fi să fiu ucis, împotriva voastră nu se va întîmpla nimic. Uitați-vă la înțelepciunea șarpelui, care, totdeauna capul punîndu-și-l la adăpost, tot trupul îi este sănătos; dacă însă capul i-a fost zdrobit, întreg trupul i se prăpădește¹. Tot așa și dacă maiestatea ta va fi luat asupra-ți așa lucru și se va întîmpla dimpotrivă, Doamne ferește, noi toți vom fi vădit prăpădiți“. Regele însă n-a ținut seama de sfatul lui Iancu și a doua zi dimineața, dîndu-se război mare și îngrozitor, s-a făcut mare vărsare de sînge și omor în partea turcilor. Iar regele, ajungînd pînă aproape de Cortul sultanului, sultanul voia să fugă, dar ienicerii nu l-au lăsat, deși mare teamă îl apucase, cînd îl vede pe regele luptînd vitejește, ci ei, oprind cu piedici de fier calul lui, el nu putea fugi; și dînșii s-au luptat cu tărie pentru salvarea sultanului; și atunci unul din ieniceri cu numele Chamuza, de fel din Pelopones, lovind în piciorul dindărăt al calului cu o secure ce a aruncat-o asupra lui și calul căzînd la pămînt cu călăreț cu tot, a alergat și i-a tăiat capul; și cu strigăt mare, cum e obiceiul la necredincioși, au înfipt capul regelui sus pe o sulită. Iar unгурii, văzînd, s-au împrăștiat în toate părțile și în fuga lor mulți au fost prinși și uciși. Și aceasta s-a întîmplat pe urma planului cel rău. Iar numitului ienicer Chamuza, sultanul, ca să-i răsplătească vitejia și îndrăzneala, l-a cinstit cu demnitatea de comandant al gărzii sale, ceea ce pe limba lor se cheamă ieniceraga, și peste puțin timp l-a făcut și vizir al său.

1445 La 17 ale lunii iulie din același an a fost în toată lumea o arșiță nemaipomenită.

¹ Pilda șarpelui este scoasă din *Fisiolog*, carte populară de mare circulație; vezi și V. Grecu, *Învățăturile lui Neagoe Basarab* (Acad. Rom., Studii și cercetări, LX), București, 1942, p. 55; ed. Ioan Eclisiarhul, București, 1843, p. 193. Vezi și M. Gaster, *Literatura populară românească*, București, 1883, p. 139.

Ἐ ᾧ δὴ θέρει καὶ ὁ πνευματικὸς κύρ Γρηγόριος ὁ Μελισσηνὸς πατριάρχης ἐγένετο.

Καὶ τῇ ιε^η τοῦ Αὐγούστου μηνὸς ἐγεννήθη μοι υἱὸς Ἀνδρόνικος τοῦνομα, ὃς ἔζησεν ἡμέρας καὶ μόνον ὀκτώ.

5 Καὶ τῷ ς ᾗ νδ^ω ἔτει, ἐν μηνὶ Δεκεμβρίῳ φθίνοντι, ἐλθόντος μου εἰς τὴν Πελοπόννησον μετὰ τῶν τῆς Ἑνετίας ἐμπορικῶν τριήρων, καὶ Σεπτεμβρίου πρώτη τοῦ ς ᾗ νε^{ου} ἔτους ἐηρηγετήθη τὴν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρτης καὶ διοίκησιν καὶ πάντων τῶν πέριξ αὐτῆς, ἦγουν Κουλά, Ἑβραϊκῆς, Τρίπης, Τζεραμίου, Παγκότων, Σκλαβοχωρίου καὶ πάντων τῶν
10 ἄλλων αὐτοῦ χωρίων καὶ πάντα τὰ εἰσοδήματα αὐτῶν, ὡς οὐκ εἶχεν οὐδείς ἄλλος πώποτε τὴν τοιαύτην διοίκησιν, εἰπὼν μοι δὲ καὶ τοῦτο ὁ αὐθέντης μου, ὅτι „ἐπεὶ ἔνεκεν τῆς σῆς χρηστῆς δουλοσύνης καὶ τῆς ἐμῆς πρὸς σε ἀναδοχῆς καὶ ἀγάπης ἐηρηγετήσαμεν σοι τὴν τῆς Σπάρτης διοίκησιν, καὶ οὕτως θέλω εἶναι καὶ αὐτὴ ὡς τῆς Κορίνθου καὶ Πάτρας,
15 ὧν τὴν μὲν ἔχει ὁ Καντακουζηνὸς Ἰωάννης, τὴν δὲ Ἀλέξιος ὁ Λάσκαρις. Καὶ γίνωσκε, ὅτι ἕτερον μεσάζοντα οὐ ποιήσω πάρεξ τὸν Σοφιανὸν Εὐδαιμόνα Ἰωάννην, ὃν ἔχω. Ἄλλ’ οὐδ’ ἐνταῦθα εὐρήσωμαι ἀεὶ, ἀλλὰ | διέ- 201 b
ξομαι τὸν τόπον μου διὰ πολλὰ ὀφέλιμα. Καὶ ὅταν μὲν εὐρήσωμαι εἰς τὴν Κόρινθον, προστάξω τὰς ἐμὰς ὑποθέσεις γίνεσθαι καὶ θεωρεῖσθαι καὶ
20 τὰς τοῦ τόπου ἐκείνου μετὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ καὶ τοῦ Εὐδαιμόνος Ἰωάννου καὶ ὅταν πάλιν εὐρήσωμαι ἐν Πάτρᾳ, μετὰ τοῦ Λάσκαρι καὶ τοῦ Εὐδαιμόνος Ἰωάννου, καταλιμπάνων τὸν Καντακουζηνὸν εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ· ὅταν δὲ εἶμι ἐνταῦθα, μετὰ σοῦ καὶ τοῦ Εὐδαιμόνος Ἰωάννου καὶ ἄλλων, ὅτι, ὅταν Θεοῦ εὐδοκίᾳ λήψωμαι καὶ γυναῖκα, σῆ γνῶμη ἔξω αὐ-
25 τὴν. Καὶ ἐνταῦθα τὸν πλείονα χρόνον διαβιβάσω καὶ σὺ ἔση ὁ γνωστότερος ἐν πᾶσιν εἰς τὰ θεραπείας αὐτῆς. Νῦν δὲ ἐγὼ μὲν ἀπέρχομαι πρὸς κρείττονα οἰκοδομῆν τοῦ Ἰσθμοῦ· σὺ δὲ ἐνταῦθα εὐρισκόμενος ἄρχου καλῶς τὴν ἀρχὴν σου καὶ παῦσον τὰς ἀδικίας καὶ τὰς ἐνταῦθα πολλὰς ἀρχὰς καὶ ποιήσον πάντα μὴ ἔχειν ἄλλην ἀρχὴν πάρεξ σοῦ ὡς ἐμὲ μό-
30 νον αὐθέντην, ἦγουν ἀντὶ ἐμοῦ.

Καὶ ἐὰν θέλης τοῦ μὴ ποιεῖν ἀδικίας καὶ φιλοπροσωπίας καὶ φυλάττης μᾶλλον τοὺς νόμους, ἔξεις τὸν μισθὸν ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐξ ἡμῶν εὐχαριστίαν. Ἄπεχε τῶν δώρων, διὰ τί μὲν περὶ τῶν δωροδεκτῶν τάδε φησὶν ὁ χρυσοῦς τὴν γλῶτταν· “πῦρ κατακαύσει οἴκους δωροδεκτῶν καὶ καρδίας», διὰ τί μὲν ἡ δωροδοκία διαφθείρει τὸ δίκαιον καὶ
35 τοσοῦτον ἀποτυφλοῖ ὡς καὶ ἀθῶους ὑπὸ καταδικὴν ποιεῖ. Ἔτι δὲ καὶ ταύτας τὰς τρεῖς ἀρετὰς | δεῖ ἔχειν τὸν κριτὴν, τὸν κρίνοντα λαὸν Κυρίου καὶ ὁμοφύλους Χριστιανοῦς, 202 b

4 ἔζησεν p : ἔζησε AB || 5 mg 1446 A || 7 mg. 1447 A || 10 αὐτοῦ AB : αὐτῆς p || 11 εἰπὼν AB : εἶπέ p || 14 καὶ, B : ἦν A | καὶ αὐτὴ B : om. A || 15 Κατακοζηνός AB || 16—17 Εὐδαιμόνα Ἰωάννην B : Εὐδαιμονιωάννην A || 17—18 διέξομαι AB : διίξομαι Char : διέρχομαι b : θέλω διέρχεσθαι p || 20 Κατακουζηνοῦ AB || 20—21, 22 et 23 Εὐδαιμόνος Ἰωάννου B : Εὐδαιμονιωάννου A || 22 καταλιμπάνων A : καταλιμπάνω B | Κατακουζηνὸν AB || 23 δὲ ἦμι AB : δέ εἰμι p || 24 ὅτι AB : ἔτι p | σῆ γνῶμη A et B mg. : διὰ σοῦ del. B || 26 αὐτῆς AB : αὐτῆς mg. A || 31 φυλάττης B : φυλάττει A || 33 κατακαύσει B : διακαύσει A || 33, 34 δωροδέκτων AB

Vara aceasta și duhovnicul chir Grigore Melissenos a fost ales patriarh.

1445 Și la 15 august mi s-a născut un fiu, Andronic cu numele, care a trăit numai opt zile.

1446 Și în anul 6 9 54, luna decembrie fiind pe sfârșite, am venit în 5 Pelopones cu trireme de negoț de-ale Veneției, iar la întâi septembrie în anul 6 9 55 am fost miluit cu conducerea Spartei și cu guvernarea tuturor așezărilor de primprejurul ei, anume Cula, Slobozia Evreiască, Tripi, Teramion, Pancota, Slobozia Slavă și a tuturor altor localități de aici, cu toate veniturile lor, cum n-a mai avut altul niciodată o guvernare 10 ca aceasta; iar stăpînul meu mi-a mai spus și aceasta, că „de vreme ce, pentru că mi-ai fost un slujitor bun, precum și pentru bunăvoința și dragostea mea față de tine, te-am miluit cu administrația Spartei, voiesc ca și aceasta să fie tot așa ca și a Corintului și a Pateri, din care una o are Cantacuzino Ioan, iar cealaltă Alexie Lascaris. Și să știi că 15 alt prim-sfetic nu voi face decît pe Sofian Eudaimon Ioan, pe care-l am. Ci nici nu voi sta aici mereu, ci voi umbla prin țara mea pentru multe considerații de folos. Și cînd mă voi afla la Corint, voi da dispoziții ca hotărîrile mele să fie îndeplinite și nevoile locului aceluia să fie cercetate împreună cu Cantacuzino și cu Eudaimon Ioan; iar cînd 20 voi fi la Patra, cu Lascaris și Eudaimon Ioan, lăsîndu-l pe Cantacuzino în guvernămîntul lui; iar cînd voi veni aici, cu tine și cu Eudaimon Ioan și cu alții; și cînd, cu bunăvoința lui Dumnezeu, îmi voi lua nevastă, cu sfatul tău o voi lua. Și aici voi sta cel mai mult timp și tu vei fi ca un cunoscut mai bun în toate întru ajutorința ei. Iar eu acum 25 plec să întăresc mai bine Istmul; tu însă, rămînînd aici, guvernează bine guvernămîntul tău și fă să înceteze nedreptățile și multele guvernări de aici și fă-i pe toți să nu aibă alt guvernator decît pe tine, precum numai pe mine domnitor, adică în locul meu pe nimeni. 30

Și dacă nu vei face nedreptăți și nici părtinitor nu vei fi și o să păzești mai mult legile, răsplată vei avea de la Dumnezeu și recunoștință de la noi. Ferește-te de a primi daruri, pentru că despre mitarnici cel cu limba de aur acestea le spune: „Foc va arde de istov casele și inimile mitarnicilor“, pentru că mituirea strică dreptul și pricinuieste orbire atît de mare, încît și celor nevinovați le aduce osîndă. Dar judecătorul care judecă poporul 35 Domnului și pe cei întru Hristos de o seamă cu el mai trebuie să aibă încă trei virtuți:

¹ 15 și 20 Catacuzino AB.

πίστιν ὀρθὴν εἰς Θεὸν καὶ εἰς τὸν προχειρίζοντα αὐτῷ τὸ ἀξίωμα καὶ ἀλήθειαν ἀπὸ τῆς γλώττης καὶ σωφροσύνην ἀπὸ τοῦ σώματος· καὶ ταῦτα πάντα καλῶς σε οἶδα φυλάττειν ἐκ νεότητός σου. Καὶ ἐν ταῖς ἀποστολικάῃς διατάξεσιν οὕτως φησὶν· ἔστω ὁ κριτὴς ἀπροσωπώληπτος, μῆτε πλούσιον ἐντρεπόμενος ἢ κολακεύων παρὰ προσήκον, 5 μῆτε πένητος φειδόμενος· οὐ λήψη, γὰρ φησι, πρόσωπον δυνάστου, καὶ πένητα οὐκ ἐλεήσης ἐν κρίσει, ὅτι τοῦ Θεοῦ ἡ κρίσις. Δίκαιος τὸ δίκαιον διώξεται καὶ οὐκ ἀρέσει τῷ δικαίῳ ἄδικόν ποτε.“

Προσκυνήσας οὖν ἐγὼ αὐτὸν καὶ εὐχαριστήσας, ἀπῆλθεν εἰς τὸν Ἰσθμὸν τῆ κη^η τοῦ αὐτοῦ Σεπτεμβρίου.

10 Τῷ δὲ Ὀκτωμβρίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐξῆλθεν ἀπὸ τῆς Γλαρέντζας ἢ κυρία Ἑλένη, ἡ θυγάτηρ τοῦ κύρ Θωμᾶ τοῦ δεσπότη, ἵνα ἀπέλθῃ εἰς τὴν Σερβίαν καὶ Λάζαρον, τὸν υἱὸν κύρ Γεωργίου δεσπότη, ἀνδρα λάβῃ, ὅπερ καὶ ἐγένετο· καὶ διὰ τοῦτο καὶ δεσπότην αὐτὸν δὴ τὸν 15 Λάζαρον ὁ βασιλεὺς κύρ Ἰωάννης ἔνεκεν τοῦ Φιλανθρωπηνοῦ Γεωργίου τετίμηκε.

Τῇ δὲ κζ^η τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἦλθεν ὁ ἀμηρᾶς κατὰ τοῦ Ἑξαμίλου Ἰσθμοῦ καὶ τῇ δεκάτῃ τοῦ Δεκεμβρίου μηνὸς παρέλαβεν αὐτὸν καὶ ἐπόρθησεν. Καὶ ἀπελθόντος αὐτοῦ εἰς Πάτραν, τὴν Πάτρας πόλιν | μόνην παρέλαβε καὶ ἐνέπρησε καὶ ἠφάνισε. 203 b

20 Καὶ τῷ Αὐγούστῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐστάλην πάλιν ἐγὼ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὑπὲρ πολλῶν τίνων ὑποθέσεων καὶ περὶ τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τῆς Γοτθίας καὶ περὶ τινος συνοικεσίου διὰ τὸν αὐθέντην μου, ἐπεὶ ἀπ’ ἐκεῖσε προεσύντυχον· ἔνθα ἱερομονάχους καὶ ἐκ τῶν ἀνθρώπων μου προέστειλα ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσιν, ἐξαιρέτως δὲ καὶ τὸν ἱερο- 25 μόναχον τὸν Ἰσίδωρον, τὸν καὶ ὕστερον χρηματίσαντα μητροπολίτην Ἀθηνῶν, μεθ’ ὧν ἔγραψα.

Καὶ προσμένοντός μου ἐκεῖ τῷ Ἰο υ λ ί ω μηνὶ τοῦ ς λ νς^{ου} ἔτους ἀπέθανεν ὑπὸ λοιμώδους νοσήματος ὁ δεσπότης κύρ Θεόδωρος ἐν τῇ Σηλυβρίᾳ καί, κομίσαντες τὸ λείψανον αὐτοῦ ἐν τῇ Πόλει, ἔθαψαν αὐ- 30 τὸν ἐν τῇ τοῦ Παντοκράτορος μονῇ.

Καὶ τῇ ιε^η τοῦ Αὐγούστου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἀπέθανέ μοι ὁ υἱὸς Ἀλέξιος, ζήσας χρόνους πέντε καὶ μῆνας ἑνδεκα· οὐ ὁ θάνατος σφόδρα μου καθήψατο, οὐκ εἰδότος μου τοῦ ἀθλίου τὰ μέλλοντά μοι συμβῆναι λυπηρότερα.

1 αὐτῷ p : εαυτῷ AB | ἀλήθειαν A : ἀλήθεια A || 2 σωφροσύνην A : σωφροσύνη B | καὶ ταῦτα B : ταῦτα δὲ A || 4 πλούσιον B : πησιόν A || 5 πένητος p : πενήτας AB || 6 ἐλεήσης AB : ἐλεήσεις p || 10 κφ. κα’ A : κφ. Ιθ’ B | Ὀκτωμβρίῳ AB : Ὀκτωβρίῳ p || 14 ἔνεκεν AB : διὰ p || 17 Ἑξαμίλου Ἰσθμοῦ AB : Ἑξαμίλου ἦτοι Ἰσθμοῦ p | δεκάτῃ B : ι^η A || 18 ἐπόρθησεν AB || 19 μόνην AB : μόνον p || 20 Αὐγούστῳ — ἔτους B : αὐτοῦ ἔτους Αὐγούστῳ μηνὶ A || 22 τῆς Γοτθίας AB : Γοτθίας p || 23 ἀπ’ ἐκεῖσε προεσύντυχον AB : προεσύντυχον ἀπ’ ἐκεῖθεν p || 24 μέρεσιν A : μέρισι B || 27 mg. 1448 AB || 29 Συλιβρίᾳ A : Σιλυβρίᾳ B.

dreaptă credință întru Dumnezeu și față de ceta care i-a dat funcția și adevăr să fie în gura sa și bună cumpătare în trupul său; și toate acestea știu bine că le-ai păzit din tinerețele tale. Și în canoanele sfinților Apostoli așa spune: „judecătorul să fie nepărtinitor, nesfiindu-se nici de cel bogat sau lingușindu-l peste cuviință, nici pe cel sărac cruțindu-l; 5 căci, se spune la judecată, nu te vei uita la persoana celui puternic și nici de cel sărac nu-ți va fi milă, pentru că judecata este de la Dumnezeu. Un om drept va urmări dreptul și unui om drept nu-i va plăcea nedreptatea niciodată“.

1446 28 Și eu, mulțumindu-i, m-am închinat, iar el a plecat la Istm în ale aceleiași luni septembrie.

Iar în luna octombrie din același an, domnița Elena, fata despotului chir Toma, a pornit din Glarența, ca să plece în Serbia și să ia de bărbat pe Lazăr, feciorul despotului chir Gheorghe, ceea ce s-a și întâmplat; și de aceea împăratul chir Ioan, trimițând pe Filantropinos Gheorghe, l-a cinstit cu titlul de despot pe acel Lazăr.

Iar la 27 ale lunii noiembrie din același an a venit sultanul asupra 15 Istmului Hexamilion și la zece ale lunii decembrie l-a cucerit și l-a dărâmat. Și plecînd el spre Patra, a cuprins numai tîrgul Pătrei și i-a dat foc și l-a distrus.

1447 Și în luna august din același an am fost trimis iarăși la Constantinopol pentru unele chestiuni mai multe și în legătură cu o cuscrenie 20 pentru domnitorul meu la Trapezunt și Gotia [Ivria], deoarece am stat în tratative și trimisesem de mai înainte în părțile acelea ieromonahi și oameni de-ai mei cu scrisori, îndeosebi și pe ieromonahul 25 Isidor, care mai pe urmă a fost mitropolit al Atenei.

1448 69 Și, așteptînd eu acolo [la Constantinopol], în luna iulie anul 56 a murit de boliștea ciumei despotul chir Teodor la Sili[m]vria și aducînd rămășițele lui pămîntești la Constantinopol, l-au înmormîntat în mănăstirea A-tot-țiiitorului. 30

Și la 15 ale lunii august din același an mi-a murit fiul Alexie, care a trăit cinci ani și unsprezece luni; moartea acestuia m-a lovit greu, neștiind nenorocitul de mine că nenorociri mai dureroase vor da în viitor peste mine.

Καὶ τῆ λα^η τοῦ Ὀκτωμβρίου μηνὸς τοῦ ς λ νς^{ου} ἔτους ἀπέθανε καὶ ὁ βασιλεὺς κὺρ Ἰωάννης, ἔτων ὑπάρχων νς¹ καὶ μηνῶν δέκα καὶ ἡμερῶν ιε¹, καὶ ἐτάφη τῆ πρώτῃ Νοεμβρίου ἐν τῆ μονῆ τοῦ Παντοκράτορος, αὐτοκρατορήσας ἔτη εἴκοσι τρία, μῆνας τρεῖς καὶ ἡμέρας δέκα.

5 Τέλος τῆς βασιλείας Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου καὶ τοῦ δευτέρου βιβλίου. |

1 *mg.* 1449 AB || 4 εἴκοσι τρία B : κγ¹ A || 5—6 B : Τέλος τοῦ δευτέρου βιβλίου καὶ τῆς βασιλείας Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου A || 6 καὶ A : καὶ τέλος B | δευτέρου A : πρώτου B.

1448 Și la treizeci și unu ale lunii octombrie din anul 6 9 57 a murit și împăratul chir Ioan, fiind de 56 de ani, zece luni și 15 zile; și la întâi noiembrie a fost înmormântat în mănăstirea A-tot-țiitorului; după o domnie ca singur împărat de douăzeci și trei de ani, trei luni și zece zile.

Sfârșitul domniei lui Ioan Paleologul 5
și al cărții a doua.

BIBLION TRITON

204 b

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΚΥΡ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ
 ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΑΛΩΣΕΩΣ
 ΚΑΙ ΕΤΕΡΩΝ ΤΙΝΩΝ

5 I. Νοεμβρίου μηνὸς δεκάτῃ τρίτῃ τοῦ ς ᾠν^{ου} ἔτους ἦλθεν εἰς τὴν
 Κωνσταντινούπολιν μετὰ νῆος ὁ δεσπότης κύρ Θωμᾶς, μὴ εἰδὼς τὸν τοῦ
 βασιλέως θάνατον· καὶ διερχόμενος τὴν Καλλιούπολιν ἔμαθεν αὐτό. Αὐ-
 τοῦ δὲ παραγενομένου ἔπαυσαν πολλῶ πλέον τὰ ὅσα ὁ δεσπότης κύρ
 Δημήτριος καὶ οἱ αὐτοῦ σφετεριζόμενοι ἐνεργοῦσαν βασιλεῦσαι τοῦτον
 10 τὸν δεσπότην καὶ πορφυρογέννητον. Ἄλλα παρὰ τῶν τῆς Κωνσταντίνου
 πολιτῶν οὐκ ἄξιον εἶναι ἐκρίνετο, ζῶντος τοῦ πρώτου καὶ τοιοῦτου ἀδελ-
 φοῦ τοῦ ἐπὶ πάσαις ἀρεταῖς πρωτεύοντος, (εἰ καὶ δυστυχῆς ἦν)· ὅμως τὸ
 προσήκον καὶ δίκαιον ἔπραξαν. Προστάζει τῆς ἀγίας δεσποίνης καὶ τῶν
 υἱῶν αὐτῆς τῶν δεσποτῶν καὶ τῶν ἀρχόντων βουλῇ καὶ γνώμῃ τῷ ἀμη-
 15 ρᾷ ἐβουλήθησαν ἀκουτίσαι, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ καὶ
 τὸ πρωτεῖον τοῦ χρόνου καὶ ἡ ἀρετὴ καὶ ἀγάπη τῶν ἐν τῇ Πόλει σχε- 205 b
 δὸν πάντων τὸν κύρ Κωνσταντῖνον διὰ βασιλέα κρίνουσιν, ἵνα κάκεινος ἐπί-
 σταται τοῦτο. Καὶ τῇ ς^ῃ τοῦ Δεκεμβρίου ἀπεστάλην ἐγὼ πρέσβυς πρὸς
 τὸν ἀμηρᾶν ἀναγγεῖλαι τὰ εἰρημένα. Ὡς οὖν ἀνήγγειλα αὐτὰ τῷ ἀμηρᾷ,
 20 ἀκούσας ἐπεκύρωσε καὶ μετὰ τιμῆς καὶ δώρων ἀπέπεμψέ με.

Ταῖς αὐταῖς δὲ ἡμέραις καὶ ἄρχοντες ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς
 Πελοπόννησον ἐστάλησαν. Καὶ Ἀλέξιος Φιλανθρωπῆνός ὁ Λάσκαρις
 ἐστάλη εἰς τὴν Πόλιν παρὰ τοῦ αὐθέντου ἡμῶν μετὰ τοῦ δεσπότης κύρ
 Θωμᾶ ὑπὲρ τινῶν αὐτῶν ὑποθέσεων πρὸς τὸν βασιλέα, μὴ εἰδότες τὸν
 25 τοῦ βασιλέως θάνατον. Καὶ φθάσαντες εἰς τὴν βασιλεύουσαν τῶν πό-
 λεων εὗρον τεθνηκότα τὸν ἄνακτα. Καὶ συγχύσεως πολλῆς οὔσης περὶ
 τοῦ τίνα στεφθῆναι εἰς βασιλέα ἐκ τῶν ἀδελφῶν, κατὰ τὸ διορισθὲν ὑπὸ
 πάντων, ὡς προεῖρηται, ἀπεστάλη ὁ ῥηθεις Ἀλέξιος ὁ Φιλανθρωπη-
 νός μετὰ Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου τοῦ λεγομένου Ἰάγρου εἰς Πελο-
 30 πόννησον, ἵνα εἰς βασιλέα στέψωσι τὸν δεσπότην κύρ Κωνσταντῖνον

2 τοῦ AB : *om.* b || 3 Πόλεως ἀλώσεως AB : ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως
 b || 5 δεκάτῃ τρίτῃ B : ιγ^η A || 7 αὐτό B : αὐτόν A || 8 ὁ AB : *om.* b || 9 ἐνεργοῦσαν
 AB : ἐνήργουν b || 10 τῆς AB : *om.* b || 10—11 Κωνσταντίνου πολιτῶν B : Κωνσταντί-
 νου A : Κωνσταντινουπολιτῶν b || 11 καὶ τοιοῦτου *bis* A || 13 δίκαιον B : δίκαιος
 A || 15 ἀκουτίσαι b : ἀκουτίῃσαι AB || 17 κύρ AB : κύριον b | *post* διὰ *add.* τὸν b :
om. AB || 21 ἄρχοντες—24 ὑποθέσεων B : ἄρχοντές τινες ἐκ Πελοποννήσου εἰς Κωνσταν-
 τινούπολιν ἔφθασαν, Ἀλέξιος Φιλανθρωπῆνός, λέγω ὁ Λάσκαρις, καὶ ἄλλοι παρὰ τοῦ
 αὐθέντου ἡμῶν καὶ τοῦ δεσπότης κύρ Θωμᾶ ὑπὲρ τινῶν αὐτῶν ὑποθέσεων A || 21 ἐκ—
 22 Καὶ *del.* B *et supra lin. alt. man. add.* τινες ἐκ Πελοποννήσου εἰς Κωνσταντινούπο-
 λιν B || 23 ἐστάλη — πόλιν *del.* B *et supra lin. add.* καὶ ἄλλοι B | μετὰ *del.* B *et s. l. add.*
 καὶ B || 24 *post* ὑποθέσεων *add. del.* τοῦ δεσπότης δὴ B || 25 φθάσαντες B : φθάσας A || 28
 ὁ ῥηθεις A : παρ' αὐτῶν *del. et s. l. add.* ὁ ῥηθεις B || 29 τοῦ b : *om.* AB.

CARTEA A TREIA

DESPRE DOMNIA LUI CHIR CONSTANTIN PALEOLOGUL ȘI CUCERIREA CONSTANTINOPOLULUI ȘI DESPRE CELELALTE CÎTEVA

1448 I. La treisprezece ale lunii noiembrie din anul 69 57 a venit pe 5
mare la Constantinopol despotul chir Toma, neștiind de moartea împă-
ratului; și trecînd prin Caliupoli, a aflat aceasta. Iar cu sosirea lui
au încetat și mai mult planurile ce le puneau la cale despotul chir Di-
mitrie și aceia care voiau să pună stăpînire pe el, ca acest despot și
profirogenit să fie împărat. Dar constantinopolitani nu-l socoteau 10
că este vrednic, fiind în viață un astfel de frate mai mare, care se dis-
tingea prin toate virtuțile (deși era fără noroc)¹; totuși a avut efect
ceea ce se cădea și era cu dreptate. Din ordinul sfințitei împărătese și
al feciorilor ei despoții și cu sfatul și părerea marilor dregători,
s-a luat hotărîrea să-i facă știut sultanului că și însăși maică-sa și fra- 15
ții săi, ca și vîrsta mai mare și virtutea și dragostea aproape a tuturor
locuitorilor din Constantinopol îl aleg pe chir Constantin de împă-
rat, ca și acela să aibă știre de aceasta. Și la 6 decembrie am fost eu tri-
mis sol la sultan, ca să-i anunț aceasta. Și cum i le-am anunțat, sultanul,
ascultîndu-le, le-a întîrit și pe mine m-a lăsat să plec cu cinste și daruri. 20
Și în zilele acelea au fost trimiși și mari dregători din Constantinopol
în Pelopones. Iar Alexie Filantropinos Lascaris fusese trimis de către
domnul nostru în capitală împreună cu despotul chir Toma la împăratul
pentru unele chestiuni de-ale lor, neștiind ei de moartea împăratului.
Și, ajungînd la împărăteasa orașelor², l-au aflat mort pe domnitor. Și după 25
multă tulburare, pricinuită de faptul cine din frați să fie încoronat
împărat, cu hotărîrea tuturor, după cum s-a spus mai sus, a fost trimis
în Pelopones Alexie Filantropinos cu Manuil Paleologul, zis Iagros,
ca să-l încoroneze împărat pe domnul meu, despotul chir Constantin, 30

¹ Murindu-i soțiile și neavînd moștenitori.

² Constantinopolul

τὸν αὐθέντην μου, ὃ καὶ ἔπραξαν ἐν τῇ Σπάρτῃ τῇ ἕκτῃ Ἰαννουαρίου. Καὶ τῇ ιβ^η τοῦ Μαρτίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐφθάσαμεν εἰς τὴν Πόλιν μετὰ τοῦ αὐθέντου ἡμῶν τοῦ νέου ἐστεμμένου βασιλέως Κατα- 206 b
 5 λανικῶν τριήρων· καὶ παρὰ πάντων ἀσπασίως ἐδέχθη ὁ νέος ἀναξ μετὰ
 χαρᾶς, ἐμπλησμένοι ἅπαντες ἀγαλλιᾶσεως καὶ εὐφροσύνης καὶ θριάμ-
 βους μεγάλους ποιήσαντες, ὡς ἔθος ἐστὶ τοῖς νεωστὶ ἐστεμμένοις βασι-
 λεῦσι ποιεῖν. Μετὰ δέ τινας ἡμέρας τὸν αὐτάδελφον αὐτοῦ τὸν κύρ Θω-
 μᾶν τὸν αὐθεντόπουλον εἰς δεσποτικὸν ἀξίωμα ἀνεβίβασε. Καὶ
 τῷ αὐτῷ ἔτει ἐν μηνὶ αὐγούστῳ ἐξεληθὼν τῆς πόλεως ὁ προῤῥηθεὶς δεσ-
 10 πότης κύρ Θωμᾶς ἀπῆλθεν εἰς Πελοπόννησον.

Τῇ δὲ πρώτη Σεπτεμβρίου τοῦ ᾿ς λη^{ου} ἔτους ἐξῆλθε καὶ ὁ δεσπό-
 της ὁ πορφυρογέννητος κύρ Δημήτριος καὶ ἀπῆλθε κάκεινος εἰς Πελο-
 πόννησον, καὶ συνηβάσεις μεθ' ὄρκων φρικτῶν πρὸ τοῦ ἐξελεῖν αὐτοὺς
 τῆς πόλεως ἐνώπιον τῆς κυρίας μητρὸς αὐτῶν καὶ βασιλίσσης καὶ τοῦ
 15 αὐτοκράτορος καὶ ἀδελφοῦ καὶ πάντων τῶν τῆς συγκλήτου ἐγκρίτων ἀρ-
 χόντων ποιήσαντες, ἵνα μηδεὶς τοῦ ἑτέρου τοὺς τόπους καὶ ὄρια ὑπερ-
 πηδᾷ καὶ ἀρπάξῃ, ἀλλ' εἰρηνικῶς διάγειν. Οὗτοι δὲ μετὰ ταῦτα μὴ τη-
 ρήσαντες τοὺς ὄρκους, καὶ τὰς συνθήκας ἀθέτησαν· διὰ τοῦτο ἐν ὑστέ-
 20 ροις, ὡς καθὼς ἐφάνη καὶ εἶδον κἀγώ, κακῶς ἀπέλαβον καὶ πρὸς ἀλλή-
 λους διετέθησαν, ὡς πρὸς ὁμοειδήσονται τὰ παρακολου-
 θήσαντα ἀναμεταξύαυτῶν.

Τῇ δὲ τετάρτῃ τοῦ Ὀκτωμβρίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐστάλην
 ἐγὼ παρὰ τοῦ αὐθέντου μου καὶ βασιλέως πρὸς τὸν Ἰβηρίας κύρ Γεώργιον 207 b
 25 Ἰωάννην τὸν Κομνηνὸν μετὰ δώρων ἀγλαῶν καὶ πολλῆς παρασκευῆς, με-
 τὰ ἀρχόντων καὶ στρατιωτῶν καὶ ἱερομονάχων καὶ μοναχῶν καὶ ψαλτῶν
 μουσικῶν καὶ ἰατρῶν καὶ τινῶν κρουόντων ὄργανα καὶ ἕτερα εἶδη μουσι-
 κά. Καὶ ἐλθόντες εἰς Ἰβηρίαν ὑπὸ πάντων ἐδέχθημεν μετὰ χαρᾶς· καὶ
 κρουομένων τῶν μουσικῶν εἰδῶν καὶ ὀργάνων, πάντες οἱ ἐκείθεν ἔτρε-
 30 χον ἰδεῖν καὶ ἐθαύμαζον λέγοντες, ὅτι ἠκούομεν περὶ τούτων, ἀλλ' αἰσθη-
 τῶς ὡς τὰ νῦν οὐκ εἶδομεν οὔτε ἠκούσαμεν. Οὐχὶ μόνον ἀπὸ τῆς Ἰβε-
 ρίας πόλεως, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν πέριξ αὐτῆς καὶ περὰ τῶν ἔτερων ἰδεῖν
 καὶ ἀκοῦσαι, ὅτι τὸ ὄνομα αὐτῶν ἤκουον, τὶ δὲ ἐστίν, οὐκ ἐγίνωσκον.

Καὶ ἐλθόντων πολλῶν, ἐν αὐτοῖς ἦν καὶ τις γηραιὸς ὄσει ἑτῶν ἑκατὸν καὶ
 35 τὰδε μοι διηγήσατο. Ἦν τοῦνομα τῷ πρεσβύτῃ Ἐφραὶμ, ὀρμώμενος ἐκ τινος τῆς Ἰβε-
 ρίας πόλεως· ὃς ἐκ νεότητος αὐτοῦ ἠχμαλωτίσθη ὑπὸ βαρβάρων ἀσεβῶν τῶν ἐκείθεν

1 ἕκτη B c 7 A || 3—4 καταλανικῶν AB || 5 ἐμπλησμένοι B : ἐμπλησθέντες A ||
 6 ἐστὶ A : ἐστίν B || 10 ἀπῆλθεν B : παρεγένετο A || 11 mg. 1450 AB || 13 συνηβάσεις
 AB: συμβάσεις b || 13—14 αὐτοὺς τῆς πόλεως B: τῆς πόλεως αὐτοῦ A || 14 post κυρίας add.
 καὶ A : om. B || 16 ποιήσαντες b: om. AB || 18 ἀθέτησαν AB: ἠθέτησαν b || 19 ὡς καθὼς
 AB: καθὼς b || 22 Ὀκτωμβρίου AB: Ὀκτωβρίου b || 23, 28, 31—32 Ἰβηρίας AB : Ἰβηρίας
 b || 23 κύρ B: om. A || 24 μέμπε, ὃ AB: μέπε, ὃς b | βασιλέα B: τῆς A || 31 τῆς B: τῶν
 A || 33 τὸ ὄνομα αὐτῶν B: ὀνομάζειν αὐτὰ A || 35 ἐκ τινος AB: ἐκ τῆς περιφήμου b || 36
 post πόλεως add. λεγομένης *** b : om. AB | post βαρβάρων add. καὶ A : om. B.

- 1449 ceea ce au și făcut la Sparta în șase ianuarie. Și la 12 ale lunii martie din același an, cu trireme catalane, am ajuns la Constantinopol cu domnul nostru nou încoronatul împărat și toți l-au primit cu mare bucurie pe noul domnitor, plini de veselie și voie bună și făcîndu-i mari alaiuri 5 triumfale, cum e obiceiul să se facă împăraților de curînd încoronați. Iar peste cîteva zile, pe fratele său drept, prințul chir Toma, l-a înălțat la demnitatea de despot. Și în același an, în luna august, amintitul despot chir Toma a plecat din Constantinopol în Pelopones. 10
- 1449 Iar la întîi septembrie 6 9 58 a pornit și despotul și porfirogenitul chir Dimitrie și a plecat și el în Pelopones; și înaintea de a porni din capitală, cu jurăminte înfricoșătoare s-au învoit în fața maicii lor împărăteasa și a fratelui autocratorului și a tuturor celor mai aleși dregători mari din senat ca nici unul să nu împresoare locurile celuilalt și să nu-i calce hotarele, ci să trăiască în pace. Dar aceștia după aceea nu s-au ținut de jurămînt și au călcat învoielile; de aceea mai pe urmă, așa cum a ieșit la iveală și am văzut-o și eu, pe rea cale au apucat și s-au învrăbit unul cu altul, după cum voi povesti mai jos cele 20 ce au urmat între dînșii.
- 1449 Iar la patru ale lunii octombrie din același an, eu am fost trimis de către domnitorul meu împăratul la chir Gheorghe, al Iveriei meben ¹, cuvînt care la noi se spune rege, și la împăratul Trapezuntului, chir Ioan Comnenul, cu daruri strălucite și mare gătire, însoțit de mari 25 dregători și de ostași, de ieromonahi și monahi, de psalți cîntăreți iscușiți și de medici și de unii care cîntau din țimbale și alte instrumente muzicale. Și, venind în Iveria, am fost primiți de către toți cu bucurie, și la cîntarea instrumentelor și a țimbalelor toți cei de acolo au alergat să vadă și se minunau, spunînd că auzeam despre aceasta, dar cu ochii 30 și urechile ca acum, nici n-am văzut, nici n-am auzit. Și nu numai din capitala Iveriei, ci și din împrejurimile ei și din depărtări au alergat să vadă și să audă, pentru că de numele lor au auzit, dar ce este nu știau.
- Și au venit mulți și între ei era și un bătrîn ca de o sută de ani și mi-a povestit următoarele. Numele bătrînului era Efrem, originar dintr-un oraș al Iveriei; acesta de tînăr a căzut rob la barbari, neamuri păgîne de pe acolo, și a fost vîndut mai departe 35

¹ Mebeh, împărat în limba iviră, meben acc., vezi *Byzantinische Geschichtsschreiber*, I; E. von Ivánka, *Die letzten Tage von Konstantinopel*, Graz, 1954, p. 99, n. 7.

ἐθνῶν, καὶ ἐπώλησαν αὐτὸν εἰς τὰ ἐνδότερα μέρη Περσῶν. Ὁ δὲ κύριος αὐτοῦ ἔμπορος ὢν καὶ μετὰ ἐτέρων πολλῶν ἐμπόρων θέλοντες ἐλθεῖν κατὰ τὰ τῶν Ἰνδῶν μέρη ποιῆσαι τὴν αὐτῶν νενομισμένην ἔμποριαν καὶ περιπατοῦντες ἡμέρας οὐκ ὀλίγας, ἤγγισαν ἔνδον τῆς τῶν Ἰνδῶν χώρας. Ὁ αὐτὸς Ἐφραῖμ ἐπιθρυμῶν φυγεῖν τοῦ ζυγοῦ τῆς 208 b
 5 αἰχμαλωσίας ἐξήτει εὐκαιρίαν. Καὶ ἐν μιᾷ νυκτὶ πανσελήνῳ ὁ κύριος αὐτοῦ κεκοπιακῶς ἐκ τῆς ὀδοιορίας καὶ ἕτεροι συνοδοιπόροι, αὐτὸς τῇ τύχῃ φορᾶ χρησάμενος, ἐγερθεὶς φυγὰς ᾤχετο ἐκ τόπου εἰς τόπον, περιπατῶν ἡμέρας πολλὰς ἐν ἐρήμοις τόποις καὶ ἀβάτοις. Εφθασεν εἰς τινὰς νήσους, ἐν αἷς οἰκοῦσιν οἱ μακρόβιοι· μακροβίους δὲ ὀνομάζουσι διὰ τὸ ζῆν πλείον ἢ ἑκατὸν πεντήκοντα ἔτη ἕκαστος αὐτῶν. Καὶ 10 τοῦτο δὲ γίνεται, λέγουσι, διὰ τῆς τοῦ ἀέρος εὐκρασίας καὶ καθαρότητος, διὰ τὴν μὲν ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσιν οὐ λείπονται ὄψωρα παντοῖα δι' ὄλου ἐνιαυτοῦ, ὢν τὰ μὲν ἀνθοῦσι, τὰ δὲ ὀμφακίζουσι, τὰ δὲ τρυγαῖται. Ἐκεῖ δὲ καὶ τὰ μεγάλα Ἰνδικὰ γίνονται κάρυα καὶ δυσπόριστα ἡμῖν καὶ πάνυ ἐπιθυμητὰ ἀρώματα καὶ ὁ μαγνητῆς λίθος. Οἵτινες ἄνδρες ἔθνος εἰσὶν εὐσεβὲς καὶ ζῶσι ζῶν ἀκτῆμονα καὶ τὸν Θεὸν δοξάζουσιν. 15 Ἐκ τῶν ἐκεῖθεν καὶ ὁ ποταμὸς ὁ Νεῖλος ἀρχὴν λαμβάνει· ὁ δὲ τρόπος, ὅπου ὁ ποταμὸς οὗτος τῷ Ἰουλίῳ καὶ Αὐγούστῳ μηνὶ πλημμυρεῖ καὶ οὐχ ἐτέρῳ, ὡς οἱ ἄλλοι ποταμοί, λέγουσιν εἶναι οὕτως, ὅτι οἱ δύο αὐτοὶ μῆνες ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσιν ὑπάρχουσι ψυχρότεροι τῶν ἄλλων μηνῶν, διότι ὁ ἥλιος ὑπάρχει πρὸς ἡμᾶς καὶ πρὸς τὸ βόρειον. Ὑψώνεται διὰ τοῦτο τότε μεσοῦντος τοῦ θέρους, τὴν Αἴγυπτον ἐπικλύζει, ὥστε 20 παντὸς ἡλίου τὴν βορειοτέραν διαίθεοντος ζῶν καὶ τοῖς ἄλλοις παρενοχλοῦντος 209 b ποταμοῖς. Ἐπέρασεν δὲ καὶ τινὰ ἄλλον ποταμὸν πάνυ ἐπικίνδυνον, ἵνα ὑπάγῃ αὐτόθι εἰς τοὺς μακροβίους, διὰ τὴν ζῶν ἀμφίβιον μέγα σφόδρα, ὃ κατοικεῖ ἐν ἐκείνῳ τοῦ ποταμοῦ τῷ ὕδατι καλούμενον τῇ ἐκείνων διαλέκτῳ ὀδοτύραννον, οἷον καὶ ἐλέφαντα δύναται καταπιεῖν ὀλόκληρον. Εὐρίσκονται δὲ ἐν ἐκείνοις τοῖς ἐρήμοις τόποις καὶ 25 ἕτερα πολλὰ φοβερώτατα ζῶα καὶ θηρία, ἐξ ὧν εἰσὶ δράκοντες πλείστοι, μέγιστοι σφόδρα ὡσεὶ πηχῶν ἐβδομήκοντα, τὸ δὲ μέγεθος καὶ τὸ πάχος πολὺ καὶ φρικωδέστατον, σκορπίοι μὲν πηχαῖοι, οἱ δὲ μύρμηκες σπιθαμιαῖοι καὶ πλέον, νυκτερίδες δὲ ὡς κόρακες θερινοί, μυῖαι δὲ ὡσεὶ στρουθία τὰ ἐπὶ δώματος. Διὰ τοῦτο καὶ ἐκεῖνοι οἱ τόποι εἰσὶν ἀοίκητοι διὰ τὰ φοβερὰ θηρία καὶ φαρμακῶδη. Οἱ ἐλέφαντες δὲ κατ' ἐκείνην τὴν χώραν εἰσὶ τὸ πλῆθος ὡσπερ καθ' ἡμᾶς οἱ βόες καὶ ἀγέλαι προβάτων, οἱ καὶ ἀγεληδὸν πορευόμενοι βόσκονται. Διατρίψας δὲ οὗτος ἐν ἐκείνῃ τῇ χώρᾳ καιρὸν τινὰ, καὶ τὴν διάλεκτον τοῦ τόπου ἐκείνου καλῶς ἔμαθεν. Καὶ ἐνεθυμήθη, ἵνα ἐν τῇ πατρίδι ἐπανέλθῃ· καὶ τινὶ τῶν ἐντοπίων τὴν γνώμην αὐτοῦ εἶπῶν, παρέλαβεν αὐτὸν καὶ ἤγαγεν ἐν τόπῳ τινί, ἐνθα ἐκ τῶν ἔξωθεν Ἰνδῶν ἀκάτια ἐρχόμενα καὶ φόρτον ποιοῦντα 35 ἀρωμάτων ἦν. Ἐμβὰς δὲ Ἐφραῖμ ἐν ἐνὶ τῶν ἀκατίων καὶ ἐλθὼν, εὗρε νῆα παμμέγεθον 210 b Ἰβηρικὴν, καὶ πλευσας δι' αὐτῆς, ἤλθεν εἰς Ἰβηρίαν, ἥτοι Ἰσπανίαν κατὰ τὴν Πορ-

1 *post* μέρη *add.* τῶν b : *om.* AB || 2 τὰ B : *om.* A || 3 αὐτῶν AB : αὐτοῖς b || 4 φυγεῖν AB : φεύγειν b || 6 τῇ τύχῃ AB : τῆς τύχης b || 10 τῆς — καθαρότητος AB : τὴν τοῦ ἀέρος εὐκρασίαν καὶ καθαρότητα b || 11 ὄψωρα παντοῖα AB : ὀψῶραι παντοῖα b | ὢν A : καὶ B || 19—20 ὥστε παντὸς AB : ὡς τοῦ b || 21 ἄλλον B : *om.* A || 22 διὰ τὴν b : διὰ τινὰ AB || 23 ὀδοτύραννον AB : ὀδοντοτύραννον b || 24 δύναται AB : *om.* b || 25 *post* πλείστοι *add.* καὶ b : *om.* AB || 27 πηχαῖοι AB : πηχυαῖοι b | νυκτερίδες b : νυκτερίδα AB || 28 μυῖαι b : μυῖες AB || 31 ἀγεληδὸν b : ἀγελειδῶς AB | καιρὸν τινὰ A : καιρῷ τινὶ B || 35 ἦν. Καὶ b : *om.* AB || 36 ἥτοι Ἰσπανίαν A : *om.* B.

în interiorul țării perșilor. Iar stăpînul lui era negustor și, împreună cu mulți alți negustori, voind să meargă în părțile Indiei să-și facă obișnuita negustorie, au plecat la drum multe zile, de au ajuns pînă în țara Indiei. Acel Efrem, dorind să scape de jugul robiei, căuta prilej bun să fugă. Și într-o noapte cu lună plină stăpînul lui, fiind obosit de cale 5 ca și ceilalți tovarăși de drum, el folosindu-se de prilejul norocos, s-a sculat și a luat-o la drum din loc în loc, umblînd încolo și înapoi multe zile prin locuri pustii și neumblate. Și a ajuns în unele insule în care locuiesc oamenii cu viață lungă; îi numesc așa pentru că fiecare din ei trăiește mai mult de o sută cincizeci de ani. Și aceasta, cică, se 10 întîmplă pe urma aerului bun și curat, pentru că în acele părți ale lumii nu lipsesc peste tot anul tot felul de fructe; și unele sînt încă în floare, altele încă verzi, iar altele bune de cules. Acolo se fac și nucile cele mari din India și mirodeniile cele mult căutate și pe care așa de greu le obținem, și piatra magnetică. Acești oameni sînt un popor evlavios și duc o viață fără avere și preamăresc pe Dumnezeu. De pe acolo izvorăște și rîul Nil; iar 15 chipul în care acest rîu crește în luna iulie și august, și nu în alt timp ca alte rîuri, se spune că este așa, pentru că aceste două luni sînt în părțile acelea mai răcoroase decît alte luni, fiindcă soarele se află spre noi și spre miazănoapte. De aceea atunci în mijlocul verii apele-i cresc; inundă Egiptul, deoarece tot soarele trece pe cercul polar și face ca alte rîuri să scadă. Iar ca să ajungă acolo la oamenii cu viață lungă, el a trecut și peste alt 20 rîu foarte primejdios din cauza unui animal amfibiu foarte mare, care trăiește în apa aceluia și pe care localnicii în limba lor îl numesc tiran al drumurilor; e în stare să înghită și un elefant întreg. Dar în acele locuri pustii se află și alte multe animale și fiare groaznice, dintre care sînt șerpi foarte mulți, strașnic de mari, ca de șaptezeci de coți, de o 25 mărime și grosime înspăimîntătoare; scorpion de un cot, iar furnici de o palmă și mai mari, iar lilieci cît corbii de vară, iar muștele cît vrăbiile pe casă¹. De aceea locurile acelea sînt nelocuite din cauza fiarelor grozave și veninoase. Iar elefanții în acea țară, în ce privește mulțimea, sînt ca la noi boii și turmele de oi; și ei pasc, umblînd în cirezi. Un timp 30 oarecare stînd acesta în țara aceea, a deprins bine și limba locului aceluia. Și l-a apucat dorul să se întoarcă în patrie; și, spunîndu-și unui localnic păsul, l-a luat și l-a dus într-un loc unde veneau caice din părțile de afară ale Indiei și încărcau mirodenii. Și Efrem, urcîndu-se într-un caic, a mers de a dat peste o corabie mare iberică și, plecînd cu 35

¹ Reminiscente din cartea populară *Alexandria*; vezi F. Pfister, *Alexander der Grosse in der byzantinischen Literatur und in neugriechischen Volksbüchern*, în *Ptoleme der ne griechischen Literatur* III, Berlin, Akademie Verlag, 1960, p. 112—130.

τουγαλλίαν, κάκειθεν δι' ἄλλης νηὸς πλεύσας κατὰ τὰς Βρεταννικὰς νήσους καὶ πλησίον Γερμανίας περάσας, εἰς Ἰβηρίαν παρεγένετο, ἔνθα καγὼ ἐφθασα. Καὶ οὕτως ταυτά μοι ἐξηγήσατο.

Ἀπῆλθον οὖν ἐγὼ ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ ἕνεκεν συμπεθερίου, ὅπου
 5 δ' ἄρα μοι φανήσεται ἐκ τῶν δύο γενῶν. Ἔδει οὖν, ἵνα καὶ μετὰ γράμματος, διὰ τὸ ἀναίτιόν μου πλέον, δηλώσω τῷ βασιλεῖ τὰ κατὰ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν. Καὶ ἐρχόμενοι περὶ τὴν Ἄμισόν ἐναυάγησαν. Ἐκείσε προσδοκῶν ἐγὼ τὴν ἀπολογίαν, διέτριψα ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσιν ἕτη
 10 δύο καὶ ἡμέρας τριάκοντα. Τῷδε καιρῷ τῇ κγ^η τοῦ Μαρτίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους τέθνηκεν ἡ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει, ἡ αἰοιδίμος δέσποινα Εἰρήνη, ἡ διὰ τοῦ θεοῦ καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος μετονομασθεῖσα Ὑπομονὴ μοναχὴ. καὶ ἐτάφη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος, πλησίον τοῦ μακαρίτου καὶ αἰοιδίμου βασιλέως τοῦ συζύγου αὐτῆς.

Καὶ τῷ Φεβρουαρίῳ μηνὶ τοῦ ς λνθ^{ου} ἔτους ἀπέθανεν ὁ ἀμην
 15 ρᾶς ὁ Ἀμουράτης, ὁ καγὼ ἔμαθον ἐτιῶν ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ. Ὡς οὖν ἦλθον εἰς Τραπεζοῦντα, εἰρηκέ μοι ὁ βασιλεὺς τοιάδε: „Κύριε | πρέσβυ, εἰπεῖν σοι θέλω χρηστὰς ἀγγελίας, εἰ μὴ δεῖ ἀποδοῦνταί σε ἡμῖν τι δῶρον χάριτος.“ Καγὼ ἀναστὰς προσεκύνησα αὐτὸν εἰπὼν: „Ὁ Θεὸς μακροημερεύση τὴν ἀγίαν σου βασιλείαν, ὃς πολυτρόπως εὐεργετῆσε ἡμᾶς·
 20 οὕτως καὶ διὰ τὰς νῦν ἀγαθὰς ἀγγελίας αὐθις εὐεργετήσε ἡμᾶς, ἀλλ' ἡμῖν οὐκ ἔστιν ἀντάξιόν τι ἀποδοῦναι τῇ βασιλείᾳ σου τῇ ἀγία.“ Καὶ εὐθὺς εἶπέ μοι περὶ τοῦ θανάτου τοῦ ἀμηνῆ καὶ πῶς ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐγένετο αὐθέντης καὶ πλείστας χάριτας ἐποίησε τῷ ἀνακτι καὶ ἡ εἰρήνη ἐπεκυρώθη, ἀναμεταξὺ αὐτῶν τηρεῖν αὐτήν, ὡς καὶ πρώην μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ εἶχεν ὁ ἐκείνων οἶκος. Καγὼ ἀκούσας οὕτως ἐγενόμην ἄφω-
 25 νος καὶ τοσοῦτη ὀδύνη μοι περιείχετο, ὡς εἰ περὶ τοῦ θανάτου τῶν φιλιτάτων ἠκούκειν. Καὶ μικρὸν κατηφιάσας λέγων: „Δέσποτά μου, αὐτὴ οὐ χαρίεσσα ἐπαγγελία ἐστίν, ἀλλὰ καὶ λιαν ὀδυνηρά.“ Ὁ δὲ λέγει: „Καὶ πῶς, χρηστὲ ἄνερ;“ Καγὼ: „Διότι ὁ τηθνηκὼς ἀμηνῆς ἦν γέρον καὶ
 30 τὸ κατὰ τῆς Πόλεως ἀπεπειράσθη αὐτῷ καὶ οὐκέτι ἐβούλετο ἐγχειρισθῆναι τι κατ' αὐτῆς, ἀλλὰ μόνον ἤθελε μᾶλλον εἰρηνεῦειν ἢ μάχεσθαι. Ὁ δὲ νῦν γεγὼς νέος ὢν, παιδιόθεν ἐχθρὸς ἦν τῶν Χριστιανῶν πρὸς τὸ ὑβρίζειν καὶ ἐπαπειλεῖν αὐτούς, λέγων ὅτι, ὅταν καιρὸν εὖρη ἐπιτήδειον καὶ τὴν τῆς βασιλείας ἐξουσίαν εἰς χεῖρας αὐτοῦ λήψηται, τὴν ἀρχὴν

1 Πορτουγαλλίαν A : Πορτογαλλίαν B || 2 περάσας A : ἐπέρασεν B | εἰς Ἰβηρίαν A : ἐν τῇ Ἰβη(η)βρίᾳ B | παρεγένετο A : ἦλθεν B : om. b || 4 ἕνεκεν συμπεθερίου A : διὰ συμπεθερίον B : διὰ συμπενθερίαν p || 7 post μερῶν add. καὶ ὁ αὐθέντης μου ἀπελογίσαστο p : del. B : om. A | ἐναυάγησαν p (Παπαδοπούλου Διατριβαί σ. 112) : ἐναυάγησα AB || 8 μέρεσιν A : μέρεσι B || 9 Τῷδε B : Τῷ δὲ A : Ἐν τῷ δε τῷ b || 10 ἡ ἐν AB : ἐν AB : ἐν b || 14 mg. 1451 AB || 15 ἐτι ὢν ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ A : ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ ὢν B || 16 ἦλθον B : παρεγενόμην A || 17 εἰπεῖν σοι θέλω B : εἶπω σοι A || 19 μακροημερεύση AB : μακροημερεύσοι b || 20 ἡμᾶς B : om. A || 23 ἡ AB : om. b || 24 ἐπεκυρώθη b : ἀπεκυρώθη AB || 26 τοσοῦτη AB : τοσαύτη b | ὀδύνη B : ἡ ὀδύνη A | εἰ b : m. AB || 28 χαρίεσσα b : χαρίεις AB || 31 ἢ μάχεσθαι AB : om. b || 32 νέος ὢν AB : ἐστι νέος b.

dînsa, a ajuns în Iberia, adică Spania dinspre Portugalia; și de acolo, plecînd cu altă corabie spre Insulele Britanice și trecînd pe aproape de Germania a sosit în Iveria, unde am ajuns și eu. Și acestea mi le-a istorisit așa.

Eu am plecat deci în țara aceea pentru cuscrenie, unde mi se va părea mai bine din cele două dinastii. Mai mult pentru a fi ferit de orice 5
imputare, trebuia deci să arăt împăratului cu o scrisoare avantajele
amînduror părților. Și curierii în cale, pe la Amisos, au suferit un nau-
fragiu. Eu, așteptînd acolo răspunsul, am stat în părțile acelea doi ani
1450 și treizeci de zile. În timpul acesta, la 23 ale lunii martie din același
an, a murit întru fericire adormita în veci pomenita împărăteasa Irina, 10
care, luînd dumnezeiasca shimă îngerească, și-a schimbat numele în
Ipomoni monaha; și a fost înmormîntată în mănăstirea Pantocratorului,
lîngă întru fericire adormitul și în veci pomenitul împărat, soțul ei.
1451 Și în luna februarie din anul 6 9 59 a murit sultanul Amurat,
ceea ce și eu am aflat, fiind încă în Iveria. 15
Cînd deci am venit la Trapezunt, împăratul mi-a grăit așa: „Domnule
sol, am să-ți spun știri bune, decît trebuie tu să ne răsplătești cu un dar
de mulțumire!“ Iar eu, sculîndu-mă, m-am închinat și i-am spus:
„Dumnezeu să dea măriei-tale viață lungă, care în multe chipuri ne faci
părtași de bine; așa și acum cu aceste știri bune iarăși ne vei face păr- 20
tași de bine, ci noi nu sîntem în stare să dăm în schimb măriei-tale
o răsplată vrednică“. Și de îndată mi-a vorbit de moartea sultanului
și cum feciorul lui a ajuns domnitor și foarte multe le-a făcut pe voia
împăratului; și pacea a fost întărită, să o păzească între ei, așa cum
casa acelora o avea de mai înainte cu tatăl său. La auzul unei astfel 25
de știri, am rămas fără de glas și o durere atît de mare m-a cuprins, de parcă
aș fi auzit de moartea celor mai dragi ai mei. Și după o clipă de adîncă
mîhnire spun: „Măria-ta stăpîne, aceasta nu e știre de bucurie, ci și de
mare durere“. Iar el spune: „Cum așa, om bun?!“ Și eu: „Pentru că
răposatul sultan era bătrîn și încercarea lui contra Constantinopolului
a dat greș și nu mai dorea să întreprindă nimic împotriva-i, ci voia 30
numai să țină mai mult pace decît să ducă război. Iar acesta care a ajuns
acum la domnie este tînăr și din copilărie era dușman al creștinilor,
spre a-și bate joc de ei și a-i amenința, spunînd că dacă o să afle prilej
potrivit și cînd va fi luat în mîinile sale puterea împărăției are să zdro-

Ρωμαίων καὶ πάντων | Χριστιανῶν εἶχεν ἐξολοθρευσαὶ καὶ ἀφανίσαι. Τὰ 212 b
 νῦν καὶ ἡ Πόλις ἠπορημένη ἐστὶ διὰ τὸν αὐθέντην μου καὶ βασιλέα νεω-
 στί τὰ σκῆπτρα λαβόντα· ὃς καὶ ἐκ τῶν τῆς βασιλείας εἰσοδημάτων πολ-
 λα ὀφείλει διὰ τὰς ἐξόδους καὶ τὰ φιλόδοξα, ἃ ἐχαρίσατο τοῖς στρατιώ-
 5 ταις καὶ πάσῃ τῇ αὐτῇ. Διὸ δεῖται καιροῦ εἰρηνικοῦ πρὸς τὸ ἐξοικονο-
 μῆσαι τὰ τῆς μάχης καὶ τοῦ πολέμου ἀναγκαῖα καὶ ἐπιτήδεια. Καὶ ἐάν
 διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν ὁ Θεὸς παραχωρήσῃ, αὐτὸς ὁ ἀλιτήριος ὑπὸ τῆς
 νεότητος αὐτοῦ καὶ κακογνωμίας ὀρμήσοι ἂν μάχην ποιῆσαι κατὰ τῆς
 Πόλεως, οὐκ οἶδα τί γενήσεται εἰς ἡμᾶς. Ναι ἀληθῶς εὐφρόδουνος ἀγγε-
 10 λία ἦν, εἰ ἀπέθανε ὁ νῦν γεγονῶς νέος ἀμηρᾶς, ἐπεὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ οὐκ
 εἶχεν ἄλλον υἱόν· καὶ τῷ γηραιῷ ἐκ τῆς λύπης ἐδίδοδοτο ἀσθένεια, ἐξ ἧς
 καὶ ὀλιγοχρονία. Καὶ τούτου ἕνεκεν εἰς κίνδυνον καὶ διχοστασίαν μεγά-
 λην ἐνέπιπτεν ἡ τῶν ἀσεβῶν ἀρχή· καὶ ἐν τῷ τούτου καιρῷ μέσφ ἐδύ-
 15 ἑαυτοῦ βασιλεία διέβαινε εἰς κρεῖττονα προτίμησιν.“ Ὁ δὲ βασιλεὺς
 Τραπεζοῦντος ταῦτά μοι ἔφη· „Αὐτὸς ὑπάρχεις εἰς τῶν φρονίμων ἀρχόν-
 των καὶ πρακτικῶν τῆς αὐτῆς ἐκείνης· καὶ γινώσκεις κρεῖττον περὶ τού-
 των, ὅμως ὁ Θεός, ὡς δυνατός, ποιήσῃ αὐτὸν εἰς ἀγαθόν.“ Κἀγὼ ἀπο-
 κριθεὶς εἶπα· „Λίαν εὐχαριστῶ τῇ καλοκάγαθίᾳ καὶ προαιρέσει | τοῦ κρά- 213 b
 20 τος σου, διότι ἐγὼ οὐκ εἰμι τοσοῦτης ποιότητος, ὡς ἡ βασιλεία σου
 ἐκέλευσας.“

Ἀκούσας γὰρ ἐγὼ ἔτι, ὅτι ἡ τοῦ προῤῥηθέντος ἀμηρᾶ γυνή, ἡ καὶ
 τοῦ τῆς Σερβίας δεσπότης θυγάτηρ, μετὰ τὴν τοῦ ἀμηρᾶ καὶ ἀνδρὸς αὐ-
 τῆς θανὴν ἐντίμως καὶ καλῶς ἀπεστράφη πρὸς τοὺς γονεῖς αὐτῆς ἐν τῷ
 25 ἰδίῳ οἴκῳ, ἔδει με γὰρ ἐναπομείναι εἰς Τραπεζοῦντα διὰ τινὰς οὐκ ὀλίγας
 αἰτίας καὶ εὐρῶν τινα νῆα μέλλουσαν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀποπλεῦ-
 σαι, μεθ' ἧς ἐγὼ ἀπέστειλα τινὰς ἵππους καὶ παῖδας δύο, οὓς ὁ βασιλεὺς
 Ἰβερίας μοι ἐδώρησατο ἐκ τῶν ὑπ' αὐτοῦ αἰχμαλωτισθέντων, ὅτε τὸ Σου-
 μαχὶν ἐσκύλευσε, καὶ ἕτερα πολλά τινα εἶδη φιλοδωρηθέντα ἡμῖν παρὰ
 30 τινων, καὶ πρὸς τὸν αὐθέντην μου τὸν βασιλέα τοιαύτε ἐγράψα, περὶ ὧν
 εἰς Ἰβηρίαν ἔπραξα καὶ ὧν εἰς Τραπεζοῦντα ὑποπτεύω ποιῆσαι, καὶ πάν-
 τα τὰ συμβάντα αὐτῷ ἐδήλωσα. Καὶ δὸς τὰς γραφὰς ἐνὶ τῶν σὺν ἐμοὶ
 ἀρχόντων, ἔστειλα αὐτὸν καὶ παρήγγειλα αὐτῷ, ἵνα τὴν μὲν μίαν τῶν
 γραφῶν δώσῃ τῷ βασιλεῖ ἐν τῷ προσκυνησῆαι αὐτόν· ἔφην αὐτῷ καὶ διὰ
 35 στόματος, ἵνα τὰ καθ' ἡμᾶς πάντα ἀναφέρῃ διὰ ζώσης φωνῆς, τὴν δὲ

1 ante Ῥωμαίων add. τῶν b : om. AB | εἶχεν AB : ἔχει b || 4 τὰ φιλόδοξα B :
 φιλοτιμίας A || 7 παραχωρήσῃ A : παραχωρήσει B | αὐτὸς AB : καὶ αὐτὸς b ||
 13 τούτου AB : τούτου τοῦ b | μέσφ A : τῷ μέσφ B || 14 ὁ αὐθέντης μου AB : om. b |
 διορθῶσαι καὶ οἰκονομῆσαι b : διορθῶση καὶ οἰκονομήσῃ AB || 18 ποιήσῃ AB :
 ποιήσει b || 20 τοσοῦτης AB : τοσαύτης b || 26 εὐρῶν τινα νῆα B : εὐρῶν νῆα τινὰ
 A || 27 ἧς A : οὐ B | ἐγὼ B : om. A | παῖδας AB : om. b || 28, 31 Ἰβερίας, Ἰβηρίαν AB :
 Ἰβηρίας, Ἰβηρίαν b || 28—29 τὸ Σουμάχι(η)B)ν AB : τοὺς αἰχμαλώτους b || 29 ἐσκύλευσε
 AB : ἐσκύλευσεν b | post εἶδη add. del. ἀπέστειλα B : om. A | φιλοδωρηθέντα B :
 φιλοτιμηθέντα A || 30 τῶν — ἐγράψα B : ὅν καὶ τάδε ἐγράψα διηγοῦμενος A ||
 31 ὑποπτεύω B : ὑπόπτευον A || 32 post συμβάντα add. μοι A : om. B.

bească și să pună capăt domniei bizantinilor și a tuturor creștinilor. Pe deasupra, de astă dată și Constantinopolul e într-o situație grea pentru domnitorul meu împăratul, care de curînd a luat sceptra în mînă și, din veniturile împărăției, are să acopere multe cheltuieli și recompense pe care le-a împărțit oștirii și întregii Curți. De aceea are nevoie de timp 5 de pace, ca să chivernisească lucrurile ce-i sînt de trebuință și de folos la luptă și război. Iar dacă Dumnezeu pentru păcatele noastre ar îngădui și nelegiuitul acela, împins de tinerețile și gîndurile lui rele, ar porni cu război asupra Constantinopolului, nu știu ce se va întîmpla cu noi? Da, într-adevăr veste de bucurie era, dacă murea tînărul care a 10 ajuns acum sultan, pentru că tatăl său nu avea alt fecior; și bătrînul de durere cădea la slăbiciune și rămînea cu puține zile de viață. Și din cauza aceasta țara păgînilor ajungea la mare primejdie și multă frămîntare; și, între timp, domnitorul meu era în stare să îndrepte și să refacă toate; și împărăția sa trecea într-o stare de frunte mai bună". 15 Iar împăratul Trapezuntului mi-a grăit așa: „Tu ești unul din marii dregători înțelepți și cu experiență ai Curții aceuia și ești mai priceput la acestea, totuși Dumnezeu, ca unul ce are putere, să-l îndrepte spre bine!" Iar eu, răspunzînd, am zis: „Mulțumesc mult pentru bunătatea și bunele aprecieri ale maiestății-tale, pentru că eu nu am calități în așa 20 măsură, cum ai spus măria-ta".

Eu cînd am auzit încă și știrea că femeia sultanului amintit mai sus, care era fata despotului Serbiei, s-a întors, după moartea sultanului, bărbatul ei, cu bine și cu multă cinste la părinții ei, acasă la dînsa, căci eu 25 mai trebuia pentru unele pricini nu puține să rămîn încă la Trapezunt, găsind o corabie care avea să plece la Constantinopol, am trimis cu ea niște cai și doi băieți, pe care mi-i dăruise împăratul Iveriei din robii ce-i luase cînd a jefuit Sumahin; și am mai trimis multe alte obiecte ce ne-au fost dăruite de alții; iar domnitorului meu împăratul i-am scris despre ce am isprăvit în Iveria și despre ce cred că am să fac 30 la Trapezunt; și i-am arătat tot ce s-a întîmplat. Și dînd scrisorile unuia din marii dregători care erau cu mine, l-am trimis și i-am spus: una din scrisori să o dai împăratului, îndată ce te-ai prezentat la închinăciune, și oral i-am spus să raporteze din grai viu tot ce ne privește;

3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35

ἑτέραν γραφήν ἐπὶ τὴν αὔριον τῷ βασιλεῖ αὐθις δώση. Εἶχε δὲ οὕτως ἡ
 γραφή. „Ἐγὼ ἐν τῷ ἀποσωθῆναι με εἰς Τραπεζοῦντα ἔμαθον τὰ περὶ
 τοῦ θανάτου τοῦ ἀμηρᾶ παρὰ τοῦ βασιλέως τοῦ ἐνταῦθα καὶ πῶς ἡ 214 b
 ἀμήρισσα ἢ τούτου ἐξαδέλφη ἐπανεστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα αὐτῆς πρὸς
 5 τοὺς γονεῖς αὐτῆς ἐντίμως καὶ καλῶς. Ὡς δὲ ἤκουσα, ἐσυλλογισάμην
 6 κατὰ τὸν ἕμὸν σκοπὸν καὶ τὸ δοκοῦν μοι δηλοποιῆσαι τῷ κράτει σου,
 7 ὅτι τῶν δύο συνοικεσίων, περὶ ὧν ἐνθάδε ἐλήλυθα, συμφέρον τῇ βασι-
 8 λεύᾳ σου ἔσεται καὶ λίαν κρεῖττον καὶ ὠφέλιμον εἰς πάντα διὰ πολλὰς
 9 αἰτίας, εἰ ἄρεστόν ἐστι τῷ κράτει σου ποιῆσαι τρόπον καὶ ἀναβολήν,
 10 ἵνα λάβῃ τὴν εἰρημένην ἀμήρισσαν εἰς γυναῖκα. Τέσσαρα γὰρ μόνα εὐ-
 11 ρίσκω αἰτία, δι' ὧν ἡ βασιλεία σου αἰτιωμένη οὐ πράξῃ τοῦτο, εἰ αὐτῇ
 12 δόξῃ· πρῶτον μὲν τὸ ἔλαττον τοῦ γένους, δεῦτερον δὲ μήπως καὶ ἡ ἐκ-
 13 κλησία διὰ τὴν συγγένειαν τὴν τοῦ γάμου ἱερολογίαν κωλύσῃ, τρίτον ὅτι
 14 ὁ ἀνὴρ αὐτῆς ἦν Τοῦρκος, τέταρτον ὅτι πεντηκονταετῆς οὔσα τῇ ἡλι-
 15 κία, εἰ τύχῃ καὶ συλλήψῃται ἐν γαστρί, ἐν τῷ μέλλειν τεκεῖν κινδυνεύσῃ,
 16 ὥς οἱ φυσικοὶ λέγουσιν, ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπισυμβαίνει, ἐπεὶ ἦν στεῖ-
 17 ρα μὴ τεκοῦσά ποτε. Τῶν τεσσάρων οὖν τούτων αἰτιῶν τὴν διάλυσιν λέ-
 18 ξωμαί. Πρῶτον μὲν οὐδὲν ἐστι παράδοξον, εἰ ταύτην λαβῆς εἰς γυναῖκα,
 19 ὅτι ἔλαττονος γένους οὐκ ἔστι τῆς κυρίας μου καὶ ἀοιδίμου σου μητρὸς.
 20 Δεύτερον, εἰ καὶ τὸ συνοικέσιον μετὰ τῆς τοῦ Τραπεζοῦντος βασιλέως
 21 θυγατρὸς γένηται, ἔνεκεν τῆς συγγενείας ἐπιζόμεν συγχωρηθῆναι τοῦ- 215 b
 22 το παρὰ τῆς ἐκκλησίας, εἰ εἰς πτωχοὺς, ὀρφανοὺς καὶ ἐκκλησίας χρή-
 23 ματα δοθῆσονται. Τοσοῦτον μᾶλλον εὐκοπωτέρας συγχωρηθήσεται καὶ
 24 τὸ τοῦ δεσπότη Σερβίας θυγατρὸς, λέγω τῆς εἰρημένης ἀμηρίσσης, διὰ
 25 τὰς τοσαύτας χάριτας καὶ εὐεργεσίας, ἃς ὀφείλωσιν αὐτοῖς καθ' ἑκάστην
 26 ἡ ἐκκλησία τε καὶ οἱ ἱερομόναχοι καὶ μοναχοὶ καὶ πᾶς ὁ τῆς ἐκκλησίας
 27 κλήρος. Τρίτον οὐκ ἔσεται παράδοξον, εἰ Τοῦρκον ἔσχεν ἄνδρα, ἐπεὶ καὶ
 28 ἡ δέσποινα ἡ κυρία Εὐδοκία, ἦν ὁ πάππος σου ἔλαβεν εἰς γυναῖκα, ἄνδρα
 29 προέσχε Τοῦρκον καὶ μικροῦ καὶ ὀλίγου τόπου αὐθέντην καὶ παιδιά μετ'
 30 ἐκεῖνου ἔτεκεν· αὕτη δὲ τοσοῦτον μεγάλου αὐθεντός καὶ ἀμηρᾶ γυνὴ οὔσα
 31 καί, ὥς ἀκούομεν, οὐκ ἐγνώρισεν αὐτήν, διὸ καὶ ἄτεκνός ἐστί. Περὶ δὲ
 32 κατὰ τὸ τέταρτον, εἰ καὶ ἔτων πλεόνων ὑπάρχει, ἐὰν συλλάβῃ γαστρί, τὸ
 33 τοῦ Κυρίου θέλημα γενήσεται, ἐπεὶ συμφέρον τῇ βασιλεύᾳ σου ἐστι τὰ
 34 προειρημένα αἰτία, ἐὰν γένηται. Μᾶλλον καὶ οἱ γονεῖς αὐτῆς περιχαρῶς
 35 καὶ ἀσμένως δέξονται τοῦτο. Ἐξαπόστειλον εὐθὺς τινα πιστὸν τῶν τοῦ

3 τοῦ βασιλέως τοῦ ἐνταῦθα B : τοῦ ἐνταῦθα βασιλεύοντος A || 5 γονεῖς αὐτῆς
 B : αὐτῆς γονεῖς A : γονεῖς b | Ὡς δὲ ἤκουσα A : Ὡς ἤκουσα δὲ B || 7 συμφέρον
 AB : συμφερότερον b || 10—11 μόνα εὐρίσκω B : εὐρίσκω καὶ μόνα A || 11 πράξῃ AB :
 πράξει b || 16 λέγουσιν B : γνωμολογοῦσιν A || 17—18 λέξωμαι AB : λέξομαι b || 18 ἐστί
 AB : ἐστιν b || 19 ἐστί AB : ἐστιν b | τῆς — μητρὸς B : τῆς ἀοιδίμου σου μητρὸς
 τῆς καὶ κυρίας μου A || 22 *post* πτωχοὺς *ad.* καὶ b : *om.* AB || 23 εὐκοπωτέρας B :
om. A : εὐσκοπωτέρας b || 24 τὸ τοῦ AB : τὸ τῆς τοῦ b || 25 ὀφείλωσιν AB : ὀφεί-
 λουσιν b | αὐτοῖς AB : αὐτῇ b || 28 ἡ κυρία AB : *om.* b || 30 αὐθέντος AB : αὐθέντου
 b | ἀμηρᾶ A : ἀμηρὸς B || 35 *post* ἐξαπόστειλον *add.* οὖν b : *om.* AB.

iar a doua zi să dea tot împăratului cealaltă scrisoare. Și cuprinsul ei era următorul: „Eu, ajungînd cu bine la Trapezunt, am aflat de la împăratul de aici știrile privitoare la moartea sultanului și cum sultana, vara acestuia, s-a întors acasă la părinții ei cu bine și mare cinste. Iar cînd am auzit, m-am chibzuit asupra misiunii mele și ca să arăt măriei-⁵ tale părerea mea că, decît la cele două căsătorii, pentru care am venit încoace, avantaj pentru maiestatea-ta va fi și mai mult și de folos întru toate din multe motive, dacă măria ta te-ai hotărî și te-ai răzgîndi și ai face chip și fel, ca să iei de soție pe amintita sultană. Căci numai patru motive găsesc pe urma căroră maiestatea-ta, avînd motiv, n-ar¹⁰ face aceasta, dacă va crede: întîi, rangul mai mic al neamului; al doilea, nu cumva și biserica din cauza rudeniei să oprească slujba sfîntă a cununiei; al treilea, că bărbatul ei a fost turc; al patrulea, că fiind în vîrstă d e c i n c i z e c i d e a n i, dacă s-ar întîmpla să rămînă însărcinată, să nu ajungă, cînd ar avea să nască, în primejdie de moarte, cum spun¹⁵ naturaliștii că se întîmplă de cele mai multe ori, deoarece a fost stearpă și n-a născut niciodată. Așadar, la aceste patru motive să dau dezlegarea. Mai întîi, nimic nu este la ce nu te-ai aștepta, dacă ai luat-o de soție pe aceasta, pentru că nu este de neam mai jos decît stăpîna mea, în veci pomenita maică-ta. Al doilea dacă s-ar face căsătoria cu fata împă-²⁰ ratului de la Trapezunt, cît despre înrudire avem nădejde că aceasta va fi îngăduită de către biserică, dacă se vor da milostenii în bani la săraci, orfani și biserici. Cu mult mai lesne se va îngădui căsătoria cu fata despotului Serbiei, anume cu zisa sultană, pentru atîtea milostenii și binefaceri atît de mari ce au să le datoreze acestora zi de zi bi-²⁵ serica și ieromonahii și monahii și tot clerul bisericii. Al treilea, nu va fi nimic neobișnuit, dacă a avut bărbat turc, deoarece și împărăteasa doamna Evdochia, pe care bunicul tău a luat-o de soție, a avut mai întîi bărbat turc, domnitor peste o țară mică și neînsemnată, și a născut copii de la el; aceasta însă a fost soția unui domnitor atît de mare³⁰ și, fiind femeia sultanului, nici n-a trăit cu ea, după cum auzim; de aceea a și rămas fără copii. Iar în ce privește al patrulea motiv, dacă, deși are ani mai mulți, a rămas însărcinată, facă-se voia Domnului, deoarece motivele amintite mai înainte sînt în interesul maiestății-tale, dacă se face căsnicia. Pe deasupra, și părinții ei vor primi aceasta cu mare bucurie și plăcere. Trimite de îndată pe un om de încredere dintre marii³⁵

παλατίου σου ἀρχόντων ἢ τῶν ἱερομονάχων ἢ μοναχῶν καὶ τὰ περὶ τούτου διορθώσωσι καὶ ἀναβολὴ οὐδεμία γενήσεται.⁶

Ἀποσωθέντων οὖν τῶν γραμματοκομιστῶν μετὰ τῆς νηὸς ἐν τῇ Πόλει τῇ κη^η Μαΐου καὶ ὁ βασιλεὺς ὦν εἰς χοιράγραν, ὡς ἐμηνύθη αὐτῷ, |
5 ὅτι τινες ἐκ τῆς Ἰβερίας ἐληλύθασιν, ἕασας τὸ σῦαγριον ἐν τοῖς ἀνακτόροις ἦλθε μετὰ χαρᾶς. 216 b

Ἐν ᾧ δὲ καιρῷ ἔφθασαν οἱ γραμματοκομισταὶ τῇ κη^η τοῦ Μαΐου, τῇ αὐτῇ νυκτὶ ὑπνώτων ἐφάνη μοι κατ' ὄναρ, ὅτι καὶ ἐγὼ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔφθασα, καὶ προσπεύσας τῷ βασιλεῖ ἀσπασθῆναι με τοὺς πόδας αὐτοῦ οὐκ εἶασέ με, ἀλλ' ἐπιλαβὼν ἀνέστησέ με καὶ κατέφιλησέ μου τοὺς ὀφθαλμούς. Ἐγῶγε ἔξυπνος γενόμενος εἶπα τοῖς περὶ ἐμὲ ὑπνοῦσι τὸ ὄραμα καὶ ὅπως τῆς ἡμέρας μνημονεύσωσιν.

Ἴδὼν οὖν ὁ αὐθέντης μου καὶ βασιλεὺς μὴ ἔλθειν με, ἀλλ' ἐκ τῶν σὺν ἐμοί, καὶ τὴν πρώτην γραφὴν ἀναγνώσας, περίλυπος ἐγένετο καὶ ἐδυσφόρει, κατηγορῶν τὴν ἐμὴν βραδύτητα. Ὡς δὲ τὴν ἑτέραν γραφὴν ἐπὶ τὴν αὐριον ἀνέγνω καί, μα θ ὦ ν μ έ λ λ ε ι ν μ ε έ λ θ ε ι ν δι α τ η ς γ ρ α φ η ς, ἰδοὺ ἠρκέσθη καὶ χαρίεις ἐναπέμεινε. Καὶ εὐθὺς οἰκονομήσας Μανουὴλ τὸν Παλαιολόγον τὸν τῆς Καντακουζηνῆς τῆς πρωτοστρατορίσσης ἀνεσιόν, ἐξαπέστειλεν αὐτὸν πρὸς τὸν τῆς Σερβίας δεσπότην,
20 ἵνα δοκιμάσῃ καὶ ἴδῃ, περὶ οὗ ἐν τῇ ἐμῇ ἐπιστολῇ γέγραφα συνοικεσίου. Καὶ ἀκούσαντες οἱ γονεῖς ἠδέως καὶ ἀσμένως τὸν λόγον ἐδέξαντο καὶ ἐτοίμως εἶχον ἐκπληρῶσαι καὶ τὸ ἔργον. Ἄλλον γὰρ οὐκ ἐκόλωσε τὸ τοιοῦτον συνοικέσιον, εἰ μὴ ὅτι ἡ ἀμήρισσα ἐδεήθη τοῦ Θεοῦ εὐχομένη, τάξασα ἔτι ζῶντος τοῦ ἀμηνῶ καὶ ἀνδρὸς αὐτῆς, εἰ ὁ Θεὸς οἶψ
25 δὴ ποτε τρόπῳ ἐλευθέρωσῃ αὐτὴν ἐκ τὰς τῶν ἀσεβῶν χεῖρας, ἐτέρῳ ἀνδρὶ μηκέτι ἐν τῇ |ζωῇ αὐτῆς συζευχθεῖη, ἀλλὰ μένειν αὐτὴν ἐν σοφρῶ- 217 b
σύνη παρθενεύουσαν καὶ κατὰ τὸ δυνατόν θεραπεύειν Θεῷ τῷ τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆς χορηγήσαντι· δι' ἣν αἰτίαν τὸ συνοικέσιον τοῦτο οὐκ ἐγένετο.

30 Τῷ δ' αὐτοῦ ἔτους Αὐγούστῳ μηνὶ διέβη ἀπὸ τῆς Πόλεως ὡς φυγάς καὶ ὁ πατριάρχης κύρ Γρηγόριος.

Καὶ ἐγὼ τῇ ιδ^η τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς τοῦ ,ς ρ ξ^{ου} ἔτους εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπέσωσα μετὰ τῆς νηὸς τοῦ καλοῦ Ἀντωνίου Ῥίτζου τοῦ καὶ ὕστερον μαρτυρήσαντος ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν αὐτοῦ πίστεως.

35 II. Τελέσας οὖν ἐγὼ τὸ συνοικέσιον ἐν τῇ Ἰβερία, ἵνα λάβῃ ὁ αὐθέντης μου τὴν τοῦ ἐκεῖσε ῥηγὸς θυγατέρα, εἰδὼς ὅτι κρεῖττον ἦν τὸ ἐν τῇ Ἰβερία ἢ τοῦ τῆς Τραπεζούντος, εἰπέ μοι γὰρ ὁ τῆς Ἰβερίας προει-

2 διορθώσωσι AB : διορθώσουσι b || 5 Ἰβερίας AB : Ἰβηρίας b || 7 γραμματοκομισταὶ AB : χαρτοκομισταὶ b || 9 προσπεύσας AB : προσπεύσας b || 11 εἶπα AB : εἶπον b || 12 μνημονεύσωσιν A : μνημονεύωσι B || 16 μέλλειν με ἔλθειν B : ἐκθεῖν με μέλλειν A || 17 ἐναπέμεινε B : ἐναπέμεινεν A || 18 Κατακουζηνῆς AB || 22 Ἄλλον AB b : Ἄλλο? || 25 ἐκ τὰς τῶν ἀσεβῶν χεῖρας B : τῶν ἀσεβῶν χειρῶν A || 30 δ' AB : τοῦ b || 32 mg. 1452 B || 33 Ῥίτζου B : Ῥίκκιου A || 34 καὶ A : om. B || 35, 37 Ἰβερία AB : Ἰβηρία b || 37 ἢ AB : om. b | Ἰβερίας AB : Ἰβηρίας b.

dregători ai palatului sau dintre ieromonahi sau monahi și să pună la cale cele privitoare la aceasta și nici o târăgănare să nu se facă“.

1451 Ajungînd, aşadar, cu bine cei ce aduceau scrisorile la Constanti-
nopol, cu o corabie, la 28 mai și, împăratul fiind dus la vînătoare de
mistreți, cum i s-a anunțat că a venit cineva din Iveria a lăsat vînătoarea 5
și cu bucurie s-a întors la palat.

În timpul cînd au sosit curierii, la 28 mai, în aceeași noapte,
dormind adînc, mi s-a părut în vis că și eu am sosit la Constantinopol
și, plecîndu-mă să-i sărut picioarele, împăratul nu m-a lăsat, ci,
apucîndu-mă, m-a ridicat și m-a sărutat pe ochi. Eu unul, tre- 10
zindu-mă, am spus celor ce dormeau pe lîngă mine visul și ca să-și
însemne ziua.

Văzînd, aşadar, domnul meu împăratul că n-am venit eu, ci din
cei care erau cu mine, cînd a citit scrisoarea întîi s-a supărat mult și
era necăjit, învinuindu-mă de întîrziere. Cînd însă a doua zi a citit 15
cealaltă scrisoare și a aflat dintr-însă că am să vin,
iată că a rămas mulțumit și vesel. Și de îndată a rînduit pe Manuil
Paleologul, vărul Cantacuzinensei, soția protostratorului, și l-a trimis
la despotul Serbiei ca să facă încercările convenite și să vadă în privința 20
căsătoriei despre care am scris în scrisoarea mea. Și părinții ei, auzînd,
au primit vorba cu plăcere și bucurie și erau gata să îndeplinească și
fapta. Și altceva n-a împiedicat această căsătorie decît numai că sultana
s-a rugat lui Dumnezeu și, încă în viață fiind bărbatul ei sultanul, s-a
făgăduit, dacă Dumnezeu în orișice chip o va izbăvi din mîinile pă- 25
gînilor, ca toată viața ei să nu se mai mărite cu alt bărbat, ci să ră-
mîină în înfrînare și feciorie și, după putință, să slujească lui Dum-
nezeu care i-a dăruit libertatea; de aceea această căsătorie nu s-a
încheiat.

1451 În luna august din acel an a plecat din Constantinopol ca refugiat 30
și patriarhul chir Grigore.

La 14 ale lunii septembrie din anul 6 9 60 am ajuns și eu cu bine
în Constantinopol, cu nava lui Antonio Rizzo, om bun, care mai pe urmă
a suferit și moarte de martir pentru credința lui întru Hristos.

II, 1. Încheind eu, aşadar, legătura de căsătorie din Iveria, ca 35
domnul meu să ia pe fata regelui de acolo, deoarece am cunoscut că
legătura din Iveria este de preferat față de cea de la Trapezunt, amin-

ρημένος ῥήξ τοιάδε· „Οὐκ ἔστι συνήθεια παρ' ἡμῖν, ἵνα διδώσι χρήματα αἱ γυναῖκες τοῖς ἀνδράσιν, οὗς μέλλουσι λαβεῖν, ἀλλ' οἱ ἄνδρες ταῖς γυναξίν.“

2. Ἐγὼ δὲ ἀποκριθεῖς, αἰτῶν ἰλασμόν παρ' αὐτοῦ λέγων· „Οὐκ
5 ἤκουσα πώποτε τοιαύτην συνήθειαν καὶ νόμον, ὡς ἡ βασιλεία σου προστάττεις.“ Ὁ δὲ βασιλεὺς γελάσας, τάχα θαυμάζων τοὺς λόγους μου, εἶπεν· „Οὐκ οἶδας, τιμιώτατε ἄνερ, τί φησιν ὁ μέ-
γας Καισάρειος; Διαφόρων ἔθνῶν καὶ ἡθῶν τρόπον τε καὶ νόμον ἐξηγούμενος,
ἐν ἐπιτομῇ τοιάδε φάσκει. Ἐν ἐκάστη γὰρ χώρα καὶ ἔθνεσιν ἐν τοῖς μὲν ἐγγράφως νό-
10 μος ἔστιν, ἐν τοῖς δὲ ἀγράφως καὶ συνήθεια. Νόμος γὰρ τὰ πάτρια δακεῖ εἶναι· ὡς 218 b
πρῶτον Σῆρες οἱ τὸ ἄκρον τῆς γῆς οἰκοῦντες νόμους ἔχουσι τὰ πάτρια ἔθνη, μὴ πορνεύειν ἢ κλέπτειν ἢ λουδορεῖν ἢ φονεῦειν. Νόμος δὲ παρὰ Βακτριανοῖς ἢ ἐκ προγόνων παιδεία καὶ εὐσέβεια, μὴ κρεωφαγεῖν ἢ οἰνοποτεῖν ἢ λαγνεύειν ἢ παντοῖα κακία διαπράττεσθαι, καίτοι γε τῶν παρακειμένων αὐτοῖς ἴδων τάναντία διαπραττομένων ἄδεῶς.

15 3. Ἐν δὲ τοῖς ἐνδοτεροῖς μέρεσι τούτων ἀνθρωποφάγοι εἰσὶ καὶ τοὺς ἐπιξενω- μένους ἀναιροῦντες ἐσθίουσι. Νόμος Χαλδαίοις καὶ Βαβυλωνίοις ἀσελγείας καὶ αἰσχροουργίας ἀνάμεστος. Ἄλλος δὲ παρὰ Πηλίοις νόμος γυναῖκας γεωργεῖν καὶ οἰκοδομεῖν καὶ τὰ ἀνδρῶν πράττειν, ἀλλὰ καὶ πορνεύειν, ὡς βούλονται, μὴ κωλυόμεναι ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν παντελῶς· ἐν αἷς ὑπάρχουσι καὶ πλείστοι πολεμικώτατοι καὶ
20 θηρῶσαι τὰ μὴ λίαν ἰσχυρότατα τῶν θηρίων. Ἐν Βρεταννίᾳ δὲ πλείστοι τῶν ἀνδρῶν μῆ συγκαθεύδουσι γυναικὶ καὶ πολλὰι γυναῖκες ἐνὶ ἑταιρίζονται ἀνδρί.

4. Αἱ Ἀμαζῶναι μὲν ποτε καιρῷ ἄνδρας οὐκ εἶχασιν, ἀλλ' ὡς τὰ ἄλογα ζῶα ἄπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ περὶ τὴν ἑαρινὴν ἰσημερίαν ὑπερόριοι γίνονται καὶ μιγνύμεναι τοῖς
25 γεινιῶσιν ἀνδράσιν ὡς πανήγυριν τινα μεγάλην ἑορτὴν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἤγουσιν· ἐξ ὧν καὶ γαστρὶ συλλαμβάνουσι παλινδρομοῦσι οἴκαδε πᾶσαι. Τῷ δὲ καιρῷ τῆς ἀπο- 219 b
κυήσεως τὰ μὲν ἄρρενα φθείρουσι, τὰ δὲ θῆλυ ζωογονοῦσι καὶ τιθηνοῦσιν ἐπιμελῶς καὶ ἐκτρέφουσι.

5. Οὕτως καὶ τὰ ἐνταῦθα, ὡς εἰπόν σοι, ἡ ἡμετέρα συνήθεια, ὡς καθὼς καὶ αὐτὸς μέλλεις μαθεῖν παρὰ ἀξιοπίστων ἀνδρῶν
30 καὶ μὴ θαύμαζε, τιμιώτατε ἄνερ κύρ Γεώργιε.

Διὰ τοῦτο ποιοῦμεν τὸ παρὸν συνοικέσιον μετ' αἰδοῦς καὶ ἀσυμβούλευ-
τος τῶν τῆς βουλῆς μου καὶ ὑπόσχομαι δοῦναι τῇ θυγατρὶ μου ἄνευ τῶν πολυτέμων σκευῶν ἀργυρίου καὶ χρυσοῦ καὶ λίθων, πολυτίμων καὶ μα-
νακίων διαμαργάρων καὶ χρυσίων καὶ ἐτέρων λίθων, χωρὶς τῶν ἐνδυμά-
35 των καὶ ὑφασμάτων πολυειδῶν εἰς ὑπηρεσίαν αὐτῆς, καὶ πάρεξ τούτων νοῦμια χιλιάδας πεντήκοντα καὶ ἕξ. Ἐτι δὲ καὶ κατ' ἔτος ἕχη ἐτέ-

1 διδώσιν b : δίδωσι AB || 4 λέγων AB : λέγω b || 8 Καισάρειος AB : Καισάριος b | καὶ ἡθῶν AB : om. b | τρόπον τε καὶ νόμον b : τρόπων τε καὶ νόμων AB || 11 Σῆρες b : Σύρες AB || 13 παντοῖα κακία AB : παντοῖα κακά b || 14 ἴδων AB : ἴδῶν b || 16 Χαλδαίοις καὶ Βαβυλωνίοις B : Χαλδαίαν καὶ Βαβυλωνίων A || 17 Πηλίοις AB : Πηλαίοις b || 18 τὰ AB : τὰ τῶν b || 22 Ἀμαζῶναι AB || 25 γαστρὶ AB : ἐν γαστρὶ b || 31 — 32 ἀσυμβούλευτος A : ἀσυμβούλω B : οὐκ ἀσυμβούλω b || 32 τῆς βουλῆς μου A et mg. B : om. b || 34 χρυσίων AB : χρυσοῦ b.

titul rege al Iveriei mi-a grăit doar așa: „La noi nu este obicei ca femeile să dea bani bărbaților pe care au de gând să-i ia, ci bărbații femeilor“.

2. Iar eu, răspunzându-i, îi cer iertare și-i zic: „N-am auzit niciodată de așa obicei și lege, precum 5 o spui maiestatea-ta“. Iar împăratul, zîmbind, ca și cum s-ar minuna de cuvintele mele, a zis: „Nu știi, preacinstite omule, ce spune marele dascăl al Cezareei¹? Tîlcuind obiceiuri și legi ale diferitelor popoare, în rezumat, spune unele ca acestea. În fiecare țară și la orice popor, la unii este lege fixată în scris, iar la alții nu e fixată în scris, ci e obicei. Căci cele apucate din părinți le socotesc lege; ca prim 10 exemplu, sirii [chinezii] care își au așezările la capătul pămîntului, au drept legi obiceiurile apucate din părinți, să nu curvească și să nu fure, să nu batjocorească, să nu ucidă. Iar la bactriani legea e învățătura și evlavia din străbuni, să nu mănînce carne, să nu bea vin, să nu fie destrăbălați, să nu trăiască în tot felul de răutăți, deși idenii care le sînt vecini duc un trai drept dimpotrivă, fără nici o teamă.

3. Iar în părțile mai dinăuntru ale țării acestora sînt antropofagi și pe străinii 15 care vin la dinșii îi omoară și-i mănîncă. Lege plină de desfrînări și lucruri urite o au chaldeii și babilonenii. Altă lege e la pilei, ca femeile să lucreze pămîntul, case să clădească și să facă lucrul bărbaților, dar să și curvească în voie, bărbații lor neoprindu-le nicidecum; între ele sînt și multe foarte războinice și în stare să vîneze fiare nu prea puternice. 20 În Britania, mulți bărbați dorm cu o singură femeie și multe femei trăiesc cu un singur bărbat².

4. Amazoanele într-o vreme n-au avut bărbați, ci ca dobitoacele necuvîntătoare, o dată în an, pe la echinocliul de primăvară, ieșeau din hotarele țării lor și, împreunîndu-se cu bărbați din țările vecine, îl țîn timpul acela ca un praznic și mare sărbătoare; 25 și după ce rămîn însărcinate, toate se întorc acasă; iar la vremea nașterii, băieții îi dau pierzării, fetele însă le alăptează cu grijă și le cresc mari.

5. Așa este și aici obiceiul nostru, cum ți-am spus și cum însuși ai să afli de la oameni vrednici de crezare și să nu te minunezi preacinstite chir Gheor- 30 ghe.

De aceea încheiem această legătură de căsătorie cu teamă și fără să mă sfătuiesc cu sfetnicii mei și făgăduiesc să dau fetei mele, pe lîngă argintărie și aurărie de mult preț și afară de pietre scumpe și brățări de mărgăritare și de aur și alte pietre nestemate, afară de îmbrăcăminte și țesături de multe feluri ce sînt pentru trebuința ei, și pe lîngă toate acestea 35 încă c i n c i z e c i și șase de mii de galbeni. Apoi în fiecare an să aibă

1 Iveriei AB: Iviriei b.

¹ Sfîntul Vasile cel Mare din Cezareea Capadociei.

² Interpolatorul mitropolit Macarie al Monemvasiei nu l-a înțeles pe Chalcocondil, p. 71, 27—30 și nota 4, unde e semnalat obiceiul ca oaspeții să sărute nevasta gazdei; numai astfel a putut ajunge la o știre atît de eronată și fantastică.

ρας χιλιάδας τρεῖς τοῦ ποιεῖν αὐτάς ἐλεημοσύνας εἰς πτωχοὺς, καὶ ὅπου δ' ἂν δόξη αὐτῇ.

6. Σὺ δέ, ἀκούω ἔχειν σε παιδία δύο· τὸ μὲν ἄρβεν, ὃ ὁ βασιλεὺς ἀνεγέννησε διὰ τοῦ θείου βαπτίσματος, καὶ αὐτὸ ἐκείνου ἐστὶ καὶ ἔστω καὶ 5 ἔσται, τὸ δὲ θῆλυ ἔστω ἐκ τῆς σήμερον τῇ θυγατρὶ μου, ἣ καὶ ὀφειλῶ τοῦ ὑπανδρεῦσαι αὐτό, ὅπου δ' ἂν σὺ κρίνης εἶναι ἄξιον τόπον. Καὶ ὅταν ἔλθῃς σὺν Θεῷ ἄραι αὐτήν, τότε ἐπιδώσω σοι φορτία σηρικῶθ τέταρα· ἔστι γὰρ ἡ μέταξα ἐκείνη ἐξίτηλος καὶ, ὡς ἠκούσαμεν, πρᾶττεται τὸ φορτίον διὰ χρυσῶν νομίων πεντακοσίων.]

7. Ὡς οὖν πάντα τὰ ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ καὶ Τραπεζοῦντι καταλεπτῶς ἐδιη- 220 b γησάμην τῷ βασιλεῖ καὶ αὐθέντι μου, ὡς ἄνωθεν, ἠρώτησα μαθεῖν καὶ περὶ τοῦ τῆς Σερβίας συνοικεσίου. Καὶ ἀποκριθεὶς εἶπέ μοι· „Ἐγὼ σοι ὀφείλω πολλά διὰ τὴν πρὸς με σὴν ἀγάπην καὶ πίστιν παιδιόθεν καὶ τὴν τοσοῦτην δουλοσύνην, ἀλλὰ τοῦτο δὴ πλεῖον σήμερον τὸ τῆς Σερβίας βεβαίωσις καὶ ἀσφάλεια καὶ ἐκσφράγισμά ἐστι τῆς εἰς ἐμέ σου ἀγάπης καὶ δουλοσύνης· καὶ ἀνταμοιβὴν σοι ὀφείλω, ἕως ἐν τοῖς ζῶσιν εὐρίσκομαι, ἐπεὶ τοσοῦτον κεκοπίακας ἀεὶ ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ μᾶλλον τὰ νῦν ἐγκατέλιπες τὸν οἶκόν σου τοσοῦτον δὴ καιρὸν πόρρω τῆς σῆς πατρίδος ξένας χώρας περιερχόμενος. Ὅθεν οἱ ἐκεῖσε κυριεύοντες μεγάλας εὐεργεσίας καὶ τιμὰς ἐπηγγείλοντό σοι δοῦναι, λέγω οἱ τῆς Ἰβηρίας καὶ Τραπεζοῦντος βασιλεῖς, ἕκαστος αὐτῶν ζητῶν σοι ὑπὲρ αὐτοῦ, ἵνα συνοικέσιον μετ' ἐμοῦ τελέσῃς· αὐτὸς δὲ ὡς σώφρων καὶ πιστὸς θεράπων διέκρινας τὸ συμφέρον μοι καὶ τὸ ὀφελιμώτερον ἔδρασας καὶ, ἀ νενόηκας, ἔγραψας μοι συμβουλευόν. Τοῦτο ἦν μέγα τι ἐκμαρτύριον τῆς πρὸς ἐμέ 25 σου εὐνοίας καὶ ἀγάπης· καὶ πληροφορήθητι ἀληθῶς, ὅτι καὶ παρ' ἐμοῦ ἔξεις ἀξίαν τὴν ἀντάμειψιν, ἕως ἐν τοῖς ζῶσιν ὑπάρχω.

8. Περὶ δὲ τοῦ ἐν Σερβίᾳ συνοικεσίου, οὐπὲρ ἐρωτᾶς με, τοιοῦτοτρόπως παρηκολούθησε. Μετὰ τὸ θανεῖν τὸν ἀμηνῶν καὶ τὴν|τούτου 221 b σύζυγον ἐπαναστρέψασαν πρὸς τὸν τῆς Σερβίας δεσπότην τὸν πατέρα αὐτῆς, προσῆλθέ μοι συλλαλήσασα ἢ πρωτοστρατόρισσα ἢ συγγενῆς αὐτῆς περὶ τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως· καὶ πλείστας δόσεις καὶ προῖκα ἐπηγγέλλετό μοι, καὶ ἄλλα πολλὰ ὀφελιμώτατα ἔτασσαν ὑποσχομένη ἐν τῷ μέλλοντι, ἅπερ κἀγὼ ἀπὸ πολλῶν αἰτιῶν ἐνόμισα ταῦτα ἀληθῆ εἶναι καὶ συμφέροντα. Ὅμως δὲ ἐν τούτῳ ἔδει καὶ ἕτερα βουλή καὶ σκέψις κἀγὼ οὐκ 35 εἶχον μετὰ τίνος συμβουλευθῆναι διὰ τὸ πάντας παθητικῶς διακεῖσθαι. Ἡ κυρία μου ἢ δέσποινα καὶ μήτηρ τοῦ παρόντος βίου ἐξεδήμησε· ὃ μὲν Καντακουζηνός, ὃς ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀπροσπαθῶς ἐβούλευε, καὶ αὐτὸς ἀπέθανεν. Ὁ δὲ Λουκάς ὁ Νοταρᾶς φανερώς καὶ ἀφα-

1 αὐτάς A : αὐτὰ B : *om.* b || 3 Σὺ δέ, AB : Σὲ δὲ b | *σε* AB : *om.* b | ὃ AB : *om.* b || 4 αὐτὸ ἐκείνου ἐστὶ A : αὐτοῦ ἐκείνο ἐστι B | ἔστω AB : *om.* b || 8 *post* ἐκείνη *add.* οὐκ b : *om.* AB || 10 Ἰβηρίᾳ AB : Ἰβηρία b || 14 τοσοῦτην AB : τοσαύτην b || 20 Ἰβηρίας AB : Ἰβηρίας b || 21 βασιλεῖς AB : δεσπότην καὶ βασιλεῖς b || 23 καὶ τὸ A : καὶ B | *ante* ἔδρασας *add.* καὶ B : *om.* A || 31 προῖκα AB : προῖκας b || 36 διακεῖσθαι b : διάκεινται AB || 37 Κατακουζηνός AB.

încă alte trei mii, spre a le da milostenii la săraci și unde va găsi ea de cuviință.

6. Iar tu aud că ai doi copii. Băiatul, căruia împăratul i-a fost naș la sfântul botez, acela este și să fie și va fi în seama aceluia, copila însă, începînd cu ziua de astăzi, să fie în grija fetei mele, care să și aibă 5 îndatorirea să o mărite unde o să judeci tu că e un loc vrednic de dînsa. Și cînd, cu ajutorul lui Dumnezeu, vei veni ca să o iei, atunci îți voi mai da patru valuri mari de mătase; și este de o culoare domoală și, cum am auzit, valul face cinci sute de galbeni“.

7. După ce, așadar, am povestit cu de-amănuntul împăratului, 10 stăpînul meu, tot ce-am făcut în Iveria și la Trapezunt, ca mai sus, am întrebat să aflu și despre legătura de căsătorie în Serbia. Și răspunzîndu-mi, mi-a spus: „Eu îți sînt mult îndatorat pentru dragostea și credința ta din copilărie față de mine și că mi-ai fost un slujitor atît de bun, dar mai ales această grijă a ta de azi cu Serbia este o dovadă 15 de întărire și încredințare și adevărare a dragostei și a devotamentului tău față de mine; și îți sînt îndatorat la răsplată toată viața mea, deoarece mereu te-ai ostenit atît pentru mine și mai ales acum ți-ai lăsat casa atîta timp, umblînd prin țări străine, departe de patria ta. Drept aceea, domnitorii de acolo ți-au pus în vedere să-ți dea mari daruri și 20 onoruri, mă gîndesc la împărații Iveriei și Trapezuntului, fiecare dintr-înșii cerîndu-ți să fii de partea lui la îndeplinirea legăturii de căsătorie cu mine; tu însă, ca un slujitor cuminte și credincios, ai ales ce e în interesul meu și ai lucrat în avantajul meu și mi-ai scris gîndurile și sfaturile tale. Aceasta a fost o mare dovadă a dragostei tale față de mine 25 și cît de mult îmi dorești tot binele; și să știi cu adevărat că și din parte-mi toată viața mea vei avea vrednică răsplată.“

8. Iar cît despre legătura de căsătorie în Serbia, de care mă întrebi, s-a desfășurat în următorul chip. După moartea sultanului și după întoarcerea soției acestuia la despotul Serbiei, tatăl ei, a venit la mine 30 ruda ei protostratorisa și mi-a vorbit de așa plan; și mi-a pus în vedere că mi se vor da multe și mare zestre și mi-a făcut promisiuni de multe alte avantaje în viitor, pe care și eu din multe motive le-am socotit că acestea sînt reale și în interesul nostru. Dar totuși era nevoie la aceasta și de alt sfat și chibzuire, iar eu nu aveam cu cine să mă sfătui, p e n t r u 35 c ă t o ț i s î n t î n t e r e s a ț i. Doamna maică-mea, împărăteasa, se săvîrșise din viață, Cantacuzino, care față de alții dădea un sfat dezinteresat, murise și el. Iar Luca Notara o spune pe față și pe la spate că

11 Iveria AB: Iviria b || 21 Iveriei AB: Iviriei b || 37 Catacuzino AB.

νῶς λέγει, ὅτι οὐδεὶς τῶν ἄλλων πάρεξ αὐτοῦ οἶδε τί ποιεῖ, εἰ μὴ τὰ παρ'
 αὐτοῦ λεγόμενα καὶ ποιούμενα δισχυρίζετο ἀληθῆ καὶ καλὰ εἶναι· καὶ
 πάντα λίθον κινεῖ, ὡς ὁ λόγος, ὡς καὶ αὐτὸς καλῶς ἐπίσταται. Ὁ μέγας
 δομέστικος ἐχθρωδῶς διάκειται εἰς τὰ τῆς Σερβίας, καὶ ὁμονόησας μετὰ
 5 τοῦ Καντακουζηνοῦ Ἰωάνου, παροτρύνοντές με αἰεὶ, ἵνα τὸ τῆς Τραπε-
 ζοῦντος συνοικέσιον γένηται. Τίτι γὰρ τότε ἐδυνάμην συμβουλευέσθαι;
 Μετὰ μοναχῶν καὶ τῶν τοιούτων; Ἀπράγμονές εἰσι. Μετὰ ἀρχόντων;
 Καὶ οὐδεὶς ἐφρόντιζε μὴ προκείμενός τι, μὴ πως δημοσιεύσῃ αὐτὰ τοῖς
 ἄλλοις. Λοιπὸν ἐγὼ ἐδεινοπάθουν εἰς τὴν σὴν βραδύτητα. Ἐλθούσης 222 b
 10 δὲ τῆς γραφῆς σου, ἰδοῦ καὶ σὲ καὶ τὴν γνώμην σου ἐγνωκα· καὶ ἃ εἶχο-
 μεν καὶ ἡμεῖς προσνιστάμενα, φρονίμως καὶ καλῶς ἔλυσας. Καὶ εὐθὺς
 τὸν Παλαιολόγον καὶ τὸν Εὐδαίμονα Ἰωάννην ἀπέστειλα, δι'
 ἄλλα μὲν τὸ φαινόμενον, ὡς ἀπὸ τῆς θείας αὐτοῦ τῆς πρωτοστρατορίσεως
 εἶπῃ τοῦτο. Καὶ ἰδοῦ ἠκούσαμεν τὸ αἴτιον τοῦ κωλύματος καὶ ἐπαύσαμεν.
 15 9. Λοιπὸν σὺν Θεῷ τελέσωμεν τὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἰβερίας. Καὶ
 γεγονότος χρυσοβούλλου καὶ ὑπογραφέντος, περιεῖχεν οὕτως, ὅτι ἐκείνου
 μὲν ἡ θυγάτηρ ἔστω γυνὴ αὐτοῦ καὶ δέσποινα τῆς Κωνσταντινουπόλεως
 καὶ αὐτὸς δὴ ὁ βασιλεὺς ἔστω ἀνὴρ αὐτῆς κατὰ τὰς πάσας συμφωνίας,
 ἃς μετ' ἐμοῦ ἔστησεν ὁ ῥηθεις ῥήξ τῆς Ἰβερίας. Καὶ κληθεὶς προσῆλθε
 20 κατενώπιον τοῦ βασιλέως ὁ ἐκ τῆς Ἰβερίας μετ' ἐμοῦ ἐληλυθὼς πρέσβυς.
 Καὶ ὁ βασιλεὺς οἰκειοχείρως ἔμπροσθεν τούτου ἐποίησε σταυροὺς τρεῖς
 μετὰ κινναβάρεως εἰς τὸ ἀνώτερον τοῦ χρυσοβούλλου μέτωπον εἰς βε-
 βαίωσιν κατὰ τὴν ἐκείνων συνήθειαν· καὶ ἔδωκε τὸν χρυσοβούλλον ἐπὶ
 τὰς χεῖρας τοῦ πρέσβεως καὶ φησιν αὐτῷ· „Ἴδου οὗτος“, ἐμὲ δεικνύων,
 25 „σὺν Θεῷ τῷ ἐρχομένῳ ἔαρι ἐλεύσεται μετὰ τριήρεων παραλαβεῖν τὴν
 νεόνυμφον τὴν ἐμὴν σύνευνον.“ Προσκυνήσας οὖν ὁ πρέσβυς ἀνεχώρησεν. |
 10. Ἐπεὶ δὲ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐψηθυρίζετο, ὅτι ὁ ἄμη- 223 b
 ρᾶς ἐβούλετο ἐλθεῖν κατὰ τὸ Στενὸν ἐγγὺς τοῦ ἀνωτέρου μέρους τῆς τοῦ
 Ἄσωματου κώμης οἰκοδομησαί τι φρούριον, καὶ βουλῆς γενομένης, ἵνα
 30 ὁ βασιλεὺς εἰς Πελοπόννησον στείλῃ, μηνύων τοῦ ἐλθεῖν ἓνα τῶν αὐτα-
 δέλφων αὐτοῦ, οἶος δ' ἂν τις βουλήσῃται τούτων καὶ ὁμοφωνήσῃ, εἰς
 ὅσα αἱ βασιλικαὶ γραφαὶ διελάμβανον, ἵνα ἀνάγκης ἐπελθούσης ἴδωσιν,
 εἰ ὁ ἄμηρᾶς βούλεται πρᾶξαι τι κατὰ τῆς βασιλείας, ἀπέλθῃ πρὸς τοὺς
 δυτικούς αὐθέντας καὶ συμαχίαν αἰτήσῃ, ἐν τῷδε τῷ μέσῳ παρῆλθον ἡμέ-
 35 ραι τινές.

11. Εἶτα προστάξας ἐλθεῖν με ἐνώπιον αὐτοῦ εἶπέ μοι τάδε· „Πρω-
 τοβεστιαρίτα, περὶ τῆς βουλῆς, ἧς ἐστήσαμεν, ἐτοιμάσθητι τοῦ ἀπελθεῖν
 σε εἰς Πελοπόννησον· καὶ ὡς ἂν διορθώσῃς τὴν ἐκείσε ὑπόθεσιν, ἵνα

1 ὅτι B : δ A || 2 δισχυρίζετο AB : δισχυρίζεται b || 5 Κατακουζηνοῦ AB ||
 11 καὶ ἡμεῖς B : om. A || 15, 19, 20 Ἰβερίας AB : Ἰβηρίας b || 17 αὐτοῦ B : τοῦ βα-
 σιλέως A mg. | δέσποινα A : ἡ δέσποινα B || 18 καὶ — αὐτῆς B : om. A | τὰς
 πάσας AB : πάσας τὰς b || 24 πρέσβεως b : πρέσβυτος AB | ἐμὲ δεικνύων B : δεικ-
 νύων ἐμὲ A || 26 τὴν — σύνευνον A : τὴν ἐμὴν σύνευνον τὴν καὶ νεόνυμφον B ||
 31 οἶος δ' ἂν τις AB : ὅς ἂν b || 33 βασιλείας B : πόλεως ἦτοι κατὰ τῆς βασιλείας A ||
 36 ἐλθεῖν με B : με ὁ βασιλεὺς ἐλθεῖν A | τάδε B : τοιάδε A.

nimeni altul afară de el nu știe ce face; numai ceea ce spune și face dînsul susține mereu cu tărie că sînt bune și adevărate; și pune în mișcare, cum spune vorba, orice piatră, după cum și tu însuși o știi bine. Marele domestic nu e prieten Serbiei și, fiind de un gînd cu Ioan Cantacuzino, ei mereu mă îndeamnă ca legătura de căsătorie să se facă la Trapezunt. 5
Cu cine adică puteam atunci să mă sfătuiesc? Cu monahi și oameni de aceștia? Sînt apolitici. Cu marii dregători? Dar nici unul nu se gîndea, fără să aibă vreun interes, spre a le divulga altora cumva. Prin urmare eram supărat de întîrzierea ta. Venind însă scrisoarea ta, iată că te-am cunoscut și pe tine și părerea ta; și intențiile pe care le aveam și noi 10
le-ai dezlegat bine și cu minte. Și de îndată am trimis pe Paleologul și pe Eudaimon Ioan, în aparență pentru alte treburi, să spună aceasta ca din partea protostratorisei, mătușa lui. Și iată că auzirăm cauza piedicii și ne-am oprit.

9. Prin urmare, cu ajutorul lui Dumnezeu, să ducem la capăt 15
planul cu împăratul Iveriei“. Și s-a făcut și s-a iscălit hrisov și cuprinsul lui era așa, ca fata aceluia să fie femeia lui și împărăteasă a Constanti-
nopolului și el, împăratul, să fie bărbatul ei, potrivit cu toate condițiile pe care zisul rege al Iveriei le-a stabilit cu mine. Și, chemat fiind, a 20
venit în fața împăratului solul sosit împreună cu mine din Iveria. Și împăratul în fața acestuia a făcut cu însăși mîna lui mai sus, în fruntea hrisovului, trei cruci cu chinovar spre adevărire, după obiceiul lor; și a dat în mîinile solului și i-a zis: „Iată acesta—arătîndu-mă pe mine—, cu ajutorul lui Dumnezeu, primăvara ce vine va merge cu tirime să 25
ia mireasa, soția mea“. Și solul, închinîndu-se, s-a retras.

Sept.
1451

10. Deoarece însă de la începutul aceluiași an se zvonea că sultanul voia să vină să zidească la strîmtoarea Bosforului o cetate aproape de partea din sus a satului Celui fără de trup¹, s-a făcut sfat ca împăratul să trimită în Pelopones să cheme să vină unul din frații săi, oricare 30
ar voi și ar fi de acord cu cele cuprinse în scrisorile împărătești, pentru ca la caz de nevoie, văzînd dacă sultanul voiește să întreprindă ceva contra împărăției, să plece la domnitorii din apus și să caute o alianță; cu aceste preocupări au trecut cîteva zile. 35

11. Apoi, poruncindu-mi să vin la el, mi-a spus acestea: „Protovestiarite, în legătură cu sfatul ce l-am avut, pregătește-te să pleci în Pelopones! Și după ce vei pune acolo la cale ca unul din frații mei să

4 Catacuzino AB || 16, 19 Iveriei AB: Iviriei b || 20 Iveria AB: Iviria b.

¹ Arhanghelul Mihail; sat numit după biserica închinată arhanghelului.

τις τῶν ἀδελφῶν μου ἐλεύσεται ἐνθάδε, ἀναγκαῖόν ἐστιν ἀπελθεῖν σε
 ἐκεῖθεν εἰς Κύπρον πρὸς τὴν ἐμὴν ἀδελφόπαιδα τὴν ῥήγισσαν. Ἡμεῖς
 δὲ ἐνταῦθα ἐτοιμάσωμέν σοι τὰ ἐπιτήδεια τῆς ὁδοῦ. Μετὰ τὸ ἐλθεῖν σε
 κἀκεῖθεν πορεύση αὖθις εἰς τὴν Ἰβηρίαν, ὅπως ἄρης τὴν νεόνυμφον τὴν
 5 ἐμὴν σύνευνον τὴν μελλοκυρίαν σου.“ Ἐγῶγε ἀποκριθεὶς εἶπον αὐτῶ·
 „Οὐ δύναμαι παραβῆναι τοῦ προστάγματός σου τοῦ μὴ τελέσαι, ὡς κελεύ-
 εις, ἀλλ’ ἢ σύντεκνος καὶ δούλη τῆς βασιλείας σου, ἢ γυνή μου, ὑποπτεύω
 μὴ πότε διὰ τὸ συχνάκις με ἀπουσιάζειν αὐτῆς ἀγανακτῶσα ἀποκα|ρή- 224
 σῆται μοναχὴ ἢ καὶ ἐάσας με ἄλλον λάβη, χθὲς γὰρ ἐλήλυθα ἀπὸ Ἰβε-
 10 ρίας, διατριψας ἐκεῖ ἔτη δύο, καὶ εἰ ἀναχωρήσω αὖθις ἐν βραχημερίᾳ
 οἴκοθεν, εὐλογον αἰτίαν εὑρήσει καὶ δικαίαν πρόφασιν τοῦ πρᾶξι ἐν ἐξ-
 ῶν εἴρηκα. Ὁ δὲ βασιλεὺς γελάσας εἶπέ μοι· „Ἄλλ’ αὐτὸς λέξον αὐτῆ,
 ἵνα ταύτην καὶ μόνην τὴν ὁδοιπορίαν συγχωρήσῃ σοι ποιῆσαι, καὶ ἐνόρ-
 κω προστάγματι τάσσω· μητέτι σε ἐνοχλήσω τοῦ ἐξελεθεῖν σε πατρίδοθεν.
 15 Καὶ μᾶλλον καλῶς ἐπίστασαι τὰ ὅσα σοι ἐπηγγειλάμην ἐδεργετήσαι σε
 καὶ τί τὰ ἀνά ἡμῶν συλλαληθέντα καὶ τί βουλόμεθα ποιῆσαι. Καὶ τοῦτο
 βέβαιόν ἐστι καὶ χωρὶς ἐνόρκου προστάγματος, ὅτι αἱ πρεσβεῖαι καὶ
 ὁδοιπορίαι αἱ ὑπὸ σοῦ παύσωσι.

12. Μηνύσω δὲ καὶ πρὸς τὸν μέγαν δοῦκα τὸν Νοταρᾶν ὅτι, ἐπεὶ
 20 τὸ τοῦ μεγάλου δουκὸς ὄφφικιον κτῆται, οὐ δύναται ἔχειν καὶ τὸ μεσα-
 στικόν· καὶ τοῦτο λέγω, ἵνα σοι δωρήσω. Ἄλλ’ ὅμως οὐκ ἔστι
 πρέπον, ἵνα ἀφαιρέσω αὐτὸ ἐξ αὐτοῦ, ἔστι γὰρ ὡς καταφρονεῖν, εἰ μὴ ἀνα-
 βολὴν καὶ τρόπον ποιήσωμεν, ἵνα αὐτοθελῶς ἐγκαταλείψῃ αὐτὸ· ἐκεῖ-
 νος. Καὶ ἐχέτω δὴ πάλιν τὸ πρωτεῖον τῆς στάσεως καὶ τῆς βουλῆς καὶ
 25 τι σιτηρέσιον δι’ ἄλλου τρόπου, ἐπεὶ χρὴ ποιῆσαι κἀμὲ δύο τῶν ἀρχόν-
 των συμβούλους, ὡς καὶ ὁ βασιλεὺς ὁ ἀδελφός μου εἶχεν, ἵν’ ὥσι μετ’
 ἐμοῦ δι’ ὅλης τῆς ἡμέρας ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ προβλέπειν, διορθῶναι καὶ
 πρᾶττειν τὰς ἀναγκαίας δουλείας καὶ ὑποθέσεις τῆς βασιλείας.“ | : :

13. Καὶ οὕτως ἐμηνύθη ὁ μέγας δοῦξ διὰ τοῦ ἐμοῦ καὶ αὐτοῦ συν- 225
 30 τέκνου, τοῦ ἱερομονάχου καὶ πνευματικοῦ πατρὸς Νεοφύτου τοῦ ἐν τῇ
 τοῦ Χαρσιανίτου μονῆ. Καὶ ἀκούσας ὁ Νοταρᾶς περὶ τοῦδε τοῦ ὄφφικίου
 ἔστερξε, πλὴν ἐκουσίως ἢ ἀκουσίως οὐκ οἶδα· καὶ μᾶλλον ἐδεικνυεν, ὅτι
 καὶ πρὶν ἢ τοῦ εἰπεῖν αὐτῶ περὶ τούτου ἐλογίζετο ποιῆσαι, ὅπως καὶ ὁ
 βασιλεὺς ἀντιχαρίσεται τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ ἄλλην τινὰ τιμὴν. Ταῦτα οὖν
 35 πέρας οὐκ ἔλαβον διὰ τὴν ταχέως ἐπελθοῦσαν εἰς ἡμᾶς κοινὴν συμφορὰν.

14. Καὶ πάλιν εἶπε μοι ὁ βασιλεὺς, ὅτι ἤθελεν ἐδεργετήσαι μοι καὶ τοιαύτην
 χάριν, ἵνα συζεύξῃ εἰς γυναῖκα τὴν ἐμὴν θυγατέρα τῷ νεανίσκῳ ἐκεῖνῳ Νικολᾶῳ τῷ

1 post σε add. εἶτα A: om. B || 3 ἐλθεῖν AB: ἐξελεθεῖν b || 4 Ἰβηρίαν AB: Ἰβη-
 ρίαν b || 6 τοῦ προστάγματος AB: τὸ πρόσταγμα b | τελέσαι B: ἐκτελέσαι A || 8—9
 ἀποκαρησῆται b: ἀποκαρίσεται AB || 9 ἐάσας A: ἐάση B || 9—10 Ἰβηρίας AB: Ἰβηρίας
 b || 10 βραχημερίᾳ B: βραχυμερίᾳ A || 14 ἐνοχλήσω AB: ἐνοχλήσαι b || 15 μᾶλλον AB:
 μᾶλα b || 18 παύσωσι AB: παύσουσι b || 21 δωρήσω AB: δωρήσωμαι b || 22 ἵνα B: om.
 A | ἐξ B: om. A || 23 ποιήσωμεν AB: ποιήσομεν b || 28 τὰς ἀναγκαίας δουλείας
 AB: τὰ ἀναγκαῖα, δουλείας τε b.

vină aici, e nevoie ca tu de acolo să pleci în Cipru, la regina, nepoata mea. Iar noi aici vom pregăti cele trebuincioase de drum. După ce te-ai întors de acolo, vei călători iarăși în Iveria, ca s-o aduci pe tînăra mireasă, soția mea, viitoarea ta stăpînă“. Eu unul, răspunzîndu-i, i-am spus: „Nu pot trece peste porunca ta și să nu săvîrșesc ce-mi poruncești! 5 Dar fina și roaba maiestății-tale, femeia mea, bănuiesc că, supărîndu-se în sfîrșit odată, deoarece lipsesc deseori de la ea, se va tunde într-o monahă sau, lăsîndu-mă, să ia pe altul; căci ieri-alaltăieri am venit din Iveria, unde am stat doi ani, și dacă după puțin timp voi pleca iarăși de acasă, va 10 găsi pricină binecuvîntată și dreaptă motivare să facă una din cele două ce le-am spus“. Iar împăratul, zîmbind, mi-a grăit: „Ci însuși spune-i ca numai această singură călătorie să-ți îngăduie s-o faci și mă prînd cu pitac întărit cu jurămînt: să nu te necăjesc mai mult să pleci în afară de patrie. Și mai ales știi cîte îți puneam în vedere să te miluiesc și ce vorbă 15 a fost între noi și ce voim să facem. Și aceasta-i lucru sigur și fără pitac cu jurămînt, că drumurile tale în solii o să înceteze.

12. Și o să anunț pe marele duce Notara, că, întrucît deține funcția de mare duce, nu poate avea și pe cea de cancelar imperial; și a c e a s t a 20 o s p u n, p e n t r u c a s ă ț i - o d a u ț i e. Dar totuși nu se cade s-o iau de la el, căci ar fi ca o jignire, dacă nu o să facem pe încet fel și chip ca el de bună voie să demisioneze; și să aibă tot locul întîi în ierarhia marilor dregători și în senat și un tain într-alt chip, deoarece și eu trebuie să aleg dintre marii dregători doi sfetnici, cum avea și fratele 25 meu împăratul, pentru ca să fie toată ziua împreună cu mine la palat, spre a avea grijă să pună la cale și să îndeplinească serviciile și treburile necesare ale împărăției“.

13. Și, astfel, marele duce a fost anunțat prin finul meu și al lui părintele ieromonah și duhovnic Neofit din mănăstirea lui Harsianit. 30 Iar Notara, auzind despre această funcție, a acceptat; că vrînd sau nevrînd, nu știi; și spunea mai ales că încă înainte de a-i fi vorbit despre aceasta se purta cu gîndul s-o facă, pentru ca și împăratul, în schimb, să-i miluiască pe feciorii lui cu vreun alt rang de cinste. Și acestea n-au ajuns să se împlinească din cauza năprazniciei nenorociri ce-a dat peste 35 noi de-a valma.

14. Și iarăși mi-a spus împăratul că voia să mă miluiască încă și cu această favoare, ca să căsătorească pe fiică-mea cu acel băiat tînăr Nicolaie Melissenos, feciorul

Μελισσηνῶ, τῷ υἱῷ ποτὲ Νικηφόρου τοῦ Μελισσηνοῦ, ὄν καὶ Μελισσουργὸν ἐπανόμαζον, τοῦ καὶ μεγάλου πρωτοστράτορος, ὕστερον δὲ καὶ μητροπολίτου γεγονότος, ὡς ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ τῆς ἡμῶν ἱστορίας ἐμνήσθημεν· καὶ τὴν ἐπιτροπικὴν διοίκησιν, ἣν προειρήκαμεν, τῶν τούτου τόπων καὶ χώρων δώσω μοι τοῦ ἰθύνειν καὶ κυβερνᾶν, ἕως οὗ ἡ ἐμὴ θυγάτηρ τὸ δέκατον τέταρτον ἔτος φθάσῃ καὶ ὁ γάμος τέλειος γένηται. Καὶ αὕτη μὲν ἦν ἡ ὑπόθεσις, περὶ ἧς ἔλεγεν ὁ βασιλεὺς, ὅτι αἱ δι' ἐμοῦ πρεσβεῖται καὶ ὁδοιπορίαι παύσασιν.

15. Εἰρηκὲ μοι καὶ τοῦτο, ὅτι ἐν τῇ Πελοποννήσῳ ἤθελεν ἀποστεῖλαι ἕτερόν τινα τῶν γηραιῶν ἀρχόντων, ἵνα τὰ ἐκείσε, ὡς ἔφημεν, διορθώσῃ μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ· καὶ ἀνάθῃσιν δώσῃ, | πῶς δεῖ πράξει 226 b ἐν κεφαλαίοις πέντε· εἰ κατὰ πρῶτον κεφάλαιον οὐ δυνήθῃ ποιῆσαι, πράξει κατὰ τὸ δεύτερον καὶ οὕτω κατὰ διαδοχὴν ἢ τὸ τρίτον ἢ τὸ τέταρτον ἢ ἐξ ἀνάγκης τὸ πέμπτον. Καὶ εἶπέ μοι περὶ τούτου πάλιν· „Ἄλλ' ὑποψίαν ἔχω, ὅτι, ἐὰν ἕτερόν τινα πάρεξ σοῦ ἀποστείλω, οὐ φυλάξει μοι 15 τὴν πρέπουσαν εὐνοίαν καὶ πίστιν, μὴ πως ἀπατήσωσιν αὐτὸν οἱ δεσπότες καὶ ἀδελφοί μου, ὑποσχόμενοι τούτῳ διὰ χ ρ υ σ ο β ο ὑ λ λ ο υ τινὰ κώμην ἢ χώραν αὐτῷ καὶ τοῖς κληρονόμοις αὐτοῦ κατὰ διαδοχὴν, καὶ πεισθεῖς ἀποδοκιμάσῃ τὰ τέτταρα εἰρημένα κεφάλαια καὶ πράξει κατὰ τὸ πέμπτον, ὅπερ βαρῦτάτῳ μοι ἔσεται.

20 16. Αὐτὸς οἶδας καὶ τὸν ἀπὸ τῆς Κύπρου ῥηγίσσας τῆς ἐμῆς ἀνεψιᾶς ἀποσταλέντα μοναχὸν λέγοντά μοι, ὅτι, ἐπεὶ ἡ ῥηγίσσα οὐκ εἶχεν ἄνθρωπον πιστὸν καὶ ἐπιτήδειον μηνῦσαι μοι δι' αὐτοῦ, τὰ ὅσα ἦν ἀναγκαῖα, οὔτε δυνατόν ἦν, ὡς ἐκείνη ἐπεθύμει, συλλαλησά μοι διὰ στόματος, 25 ἐξαποστείλω ἐγὼ πρὸς αὐτὴν ἄνθρωπον ἐκ τῆς ἡμετέρας αὐλῆς δόκιμον καὶ πιστόν. Διὰ τοῦτο ἕτερόν τινα οὐχ ἀρμόζει πάρεξ σοῦ εἰδέναι τὰ μυστήρια ἡμῶν· καὶ οὐδεὶς ὁ ἀρμοδιώτερός σου, εἰ μὴ μόνον σύ, ὁ πράξας καὶ στήσας καὶ ὀμιλήσας καὶ πληροφορήσας τὰ πάντα μετ' αὐτῆς καὶ ἐν ἑτέρῳ καιρῷ· διὸ οὐ δύναται δι' ἄλλου τινὸς ἢ ὑπόθεσις πέρας λαβεῖν.“

30 17. Ἐγὼ δὲ πάλιν ἀποκριθεὶς εἶπα τῷ βασιλεῖ· „Ὡς κελεύει ἡ βασιλεία σου, τοιούτως ἔχει. Ἐνεκεν τούτων τῶν εὐλόγων αἰτιῶν ἡ ἐμὴ σύνευνος ἢ|δούλη σου ἅμα τοῖς ἐμοῖς συγγενέσιν οὐ καλύσασί με, εἰ 227 τύχη καὶ ποιήσω τὸ προσταχθέν μοι· ἦν εὐμενίσω, ἀναφέρων αὐτῇ ἔτι περὶ ὧν διὰ τῆς καλοκαγαθίας τῆς βασιλείας σου ἔταξάς μοι περὶ τῆς 35 ἐμῆς θυγατρὸς ὑπανδρίας καὶ τὸ πων καὶ ἰ τιμῆς δωρήσεως καὶ ἀναδοχῆς πλέον τῶν ἄλλων ἀρχοντισσῶν.“ Καὶ οὕτως καιροῦ δὴ ὄντος τοῦ ἀριστήναι, προσκυνήσας ἐγὼ ἀπῆλθον οἴκαδε.

18. Μετὰ δὲ τὸν ἀριστον ἐλθόντος τοῦ μεγάλου δουκὸς ἐν τῷ παλατίῳ, ἐφήσατο αὐτῷ ὁ βασιλεὺς, τὰ ὅσα μετ' ἐμοῦ ἐλάλησε περὶ τοῦ

2 ὕστερον — γεγονότος B : *del.* A || 10 δεῖ] δεῖ ἔχη AB : ἔχη b || 10 πράξει ἐν — 11 κεφάλαιον AB : πράξει· εἰ ἐν κεφαλαίων b || 26 ὁ AB : ὅς b || 31 τοιούτως AB : οὕτως b || 32 καλύσασί AB : καλύσουσι b || 33 εὐμενίσω B : εὐμαρίσω A : εὐμακάρισω b || 34 περὶ B : *om.* A || 36 πλέον b : πλείον AB.

lui Nichifor Melissenos, pe care-l porecleau Melissurgos, fost și mare protostrator, iar mai pe urmă a ajuns și mitropolit, cum am amintit și în cartea a doua a istoriei noastre; și administrația în calitate de epitrop, despre care am vorbit mai sus, a moșiilor și localităților acestuia să mi-o încredințeze mie și să o conduc și să am grijă de ea pînă ce fiica mea va ajunge la vîrsta de 14 ani și o să se facă și căsătoria deplină. Și aceasta era chestiunea despre care vorbea împăratul, că drumurile mele în solie o să înceteze. 5

15. Mi-a mai spus și aceasta, că voia să trimită în Pelopones pe altcineva dintre marii dregători mai în vîrstă, ca acolo, cum spuneam, să pună la cale cu frații lui; și să dea dispoziție cum trebuie să procedeze după cinci puncte; dacă, potrivit cu punctul întii, nu s-ar fi putut, să procedeze potrivit cu al doilea, și așa pe rînd cu al treilea sau al patrulea sau, la nevoie, cu al cincilea. Și iarăși mi-a grăit despre aceasta: „Dar mă apasă bănuiala că dacă trimit pe altcineva decît pe tine nu-mi va fi devotat și cu credința cuvenită, ca nu cumva frații mei despoții să-l amăgească, făgăduindu-i cu hrisov vreun sat sau vreo moșie, lui și moștenitorilor lui din tată în fiu, și înduplecat va trece peste zisele patru puncte și o să procedeze după al cincilea, ceea ce pentru mine va fi un lucru foarte greu. 15

16. Tot tu știi și pe călugărul trimis din Cipru de vară-mea regina cu vorba că, întrucît regina nu avea un om de încredere și potrivit să-mi spună prin dînsul tot ce era de nevoie, nici nu era cu puțință, cum dorea dînsa, să stea de vorbă personal cu mine, să trimit eu la dînsa un om de la curtea mea, încercat și credincios. De aceea nu se cade ca altcineva decît tine să știe tainele noastre; și nimeni nu-i cel mai potrivit ca tine, decît tu singur care ai activat și ai fost și ai vorbit și te-ai lămurit despre toate cu dînsa și în altă vreme; deoarece lucrarea nu poate fi săvîrșită de altcineva“. 25

17. Iar eu iarăși, răspunzîndu-i, i-am spus împăratului: „Așa e, cum poruncești maiestatea-ta. Din cauza acestor motive binecuvîntate, soția mea, serva ta, dimpreună cu ai mei, nu o să mă oprească, dacă ar fi să fie să împlinesc ce mi-ai poruncit; pe dînsa o voi îmbuna-o, vorbindu-i despre cîte prin bunătatea maiestății-tale ai hotărît pentru mine cu privire la căsătoria fiicei mele și moșiile și înaintarea în rang și la considerație mai multă ca altor soții de mari dregători“, Și așa, făcîndu-se timpul prînzului, eu m-am închinat și am plecat acasă. 35

18. După prînz, marele duce, venind la palat, i-a spus cîte le-a vorbit cu mine despre plecarea mea în solie, dar nu i-a destăinuit din

πρέσβυν με ἐπελθεῖν, ἀλλ' οὐκ ἀπεκάλυπεν αὐτῷ δι' ἣν αἰτίαν. Καὶ προσ-
 ἔθηκε καὶ τοῦτο, ὅτι „ἀναγκαῖόν ἐστι τιμήσωμεν καὶ ἡμεῖς τὸν Φραν-
 τζῆν, διότι τὸ ὄφικιον, ὃ κέκτηται, οὐκ ἔστιν εὐχαριστία οὐδεμία πρὸς
 5 λέξον αὐτῷ, ποῖον ἄλλο τῶν ὄφικίων ὀρέγεται· καὶ ἀκούσωμεν. Καὶ ἐξελ-
 θῶν ὁ δοῦξ καὶ εὐρών με ἐπυνθάνετο, τί ὄφικιον ὠρεγόμεν, ἵνα δωρή-
 σῃται μοι ὁ βασιλεὺς. Ἐγὼ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπον, ὅτι „κατὰ νοῦν εἶχον
 καὶ ἐγὼ αἰτῆσαι μείζον ὄφικιον, ὅπερ οὐ κέκτηται ἄλλος καὶ οὔτε ζών-
 τός μου εὐεργετήσῃ τινὶ ἐτέρῳ πλὴν ἐμοῦ· καὶ τὸ πρέπον οὕτως μοι δο-
 10 κεῖ εἶναι, ὃ καὶ ὀρέγομαι, ἐπεὶ καὶ ἰ π ρ ὀ τοῦ ἀπελθεῖν με εἰς Τραπεζοῦντα
 τοσαῦτα ὄνειδη καὶ κατηγορίας ἤκουσα καὶ ὑπέφερα διὰ τὸ εἶναι καὶ ἐτέ-
 ρους | δύο ἄρχοντας ἐν τῷ ὄφικίῳ, ὃ ἔχω· ὃ οὐκ ἤθελα. Ἄλλ' ἵνα βεβαιω- 228 b
 θῇ ὁ λόγος μου, ὥς μοι εἰρηκας κάγω ὀρέγομαι, εἰ καὶ ἄρεστόν ἐστι
 τῷ αὐθέντῃ μου τῷ βασιλεῖ, εὐεργέτησαί μοι τὸ ὄφικιον τοῦ μεγάλου
 15 κόντοσταύλου.“ Καὶ οὕτως ἀπῆλθεν ὁ Νοταρᾶς καὶ ἀνέφερε πάντα τῷ
 βασιλεῖ. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ· „Αὐτὸ γὰρ τὸ ὄφικιον οὐ δίδωμι
 οὐδενί, ὅτι ὁ πρῶν μου πενθερός ἐστι μέγας κόντοσταυλος, γεγωνῶς ἐν
 τῇ Πελοποννήσῳ παρὰ τοῦ βασιλέως τοῦ πατρός μου, ὅτε ᾤκοδομεῖ τὸν
 Ἴσθμόν. Πλὴν δώσω αὐτῷ ἕτερον μείζον ὄφικιον, τὸ τοῦ μεγάλου λο-
 20 γοθέτου.“ Ὁ δὲ δοῦξ ἀποκριθεὶς εἶπε· „Καὶ τί γενήσεται μετὰ τοῦ Πα-
 λαίολόγου τοῦ Μετοχίτου, ὅτι ἡ βασιλεία σου ζητήσῃ τοῦ δεσπότη τοῦ
 ἀδελφοῦ σου ἐποίησας στρατοπεδάρχην τὸν τοῦ Καντακουζηνοῦ υἱὸν
 διὰ τὴν τῆς συγγαμβρίας συγγένειαν καὶ διὰ τὸν πρωτοστράτορα τὸν ἑαυ-
 τοῦ πατέρα; Καὶ ἂν δώσης τῷ Φραντζῆ τὸ τοιοῦτον ὄφικιον, ὃ ἐστι
 25 πρῶτον τοῦ μεγάλου στρατοπεδάρχου, τί γενήσεται; Ὅμως εἰ ἄρεστόν
 ἐστι τῇ βασιλείᾳ σου, εὐεργέτησον αὐτῷ τὸ τοῦ μεγάλου πριμικηρίῳ
 ὄφικιον, ὃ ἐστι μετὰ τὸ τοῦ μεγάλου στρατοπεδάρχου.“ Ὁ δὲ βασιλεὺς
 εἶπεν· „Ἐγὼ σοι προεῖπον, ὅτι ὁ Φραντζῆς οὐδὲν ὄφικιον δέχεται παρ' 229 b
 ἄλλου κρατούμενον, εἰ καὶ μειζότερον εἴη· Πῶς οὖν καταδέξεται τὸ τοῦ
 30 μεγάλου πριμικηρίου; Ὅμως ἐκ δευτέρου λάλησον αὐτῷ καὶ ἴδωμεν τὴν
 γνώμην αὐτοῦ.“ Λοιπὸν αὐθις ἦλθε πρὸς με ὁ μέγας δοῦξ λέγων· „Ὁ
 βασιλεὺς ἔφη, ὅτι τὸ τοῦ μεγάλου κόντοσταύλου ὄφικιον, ἐπεὶ ὁ πενθερός,
 αὐτοῦ ἔχει τοῦτο, οὔτε σοι οὔτε ἄλλῳ τινὶ εὐεργετήσῃ αὐτό, ἀλλὰ δώ-
 35 γὰρ εἶπον αὐτῷ, ὅτι εἰ καὶ πρῶτον τοῦ μεγάλου δουκὸς ὄφικίου ἦτο, οὐ

2—3 Φραντζῆν AB || 4 ἐπεὶ A : διότι B | αὐτό AB : τοῦτο αὐτῷ b || 5 Καὶ — 6
 δοῦξ B : Ὁ οὖν δοῦξ ἐξελθῶν A || 6 post τί add. τὸ b : om. AB || 8 καὶ ἐγὼ B : κά-
 γὰ A || 10 ὃ καὶ ὀρέγομαι B : om. A || 14 εὐεργετήσαί AB : εὐεργετήσῃ b || 15 κόν-
 τοστάβλου AB || 17 κόντοσταβλος AB || 21 post Μετοχίτου add. ὁ Νοταρᾶς εἶπεν ἐπι
 τῷ βασιλεῖ ἵνα εὐεργετήσῃ με τὸ τοῦ μεγάλου πριμικηρίου, ὃ ἐστι μετὰ τὸ τοῦ στρα-
 τοπεδάρχου, καὶ οὐ τοῦτο, λέξας b : om. AB | ζητήσῃ B : αἰτήσῃ A || 22 Κατα-
 κουζηνοῦ AB || 23 τῆς AB : om. b || 24 Φραντζῆ B : Φρατζῆ A || 28 Φρατζῆς — δέχεται
 A : Φραντζῆς οὐ δέχεται οὐδὲν ὄφικιον B || 32 κόντοστάβλου AB || 35 πρῶτον
 τοῦ — ἦτο AB : πρῶτόν ἐστι τὸ τοῦ μεγάλου δουκὸς ὄφικιον, τοῦτο b.

care cauză. Și a mai adăugat și aceasta, că „trebuie și noi să-i dăm lui Phrantzes un cin mai înalt, deoarece pentru demnitatea ce o are, nu are să ne aducă nouă nici o mulțumire, pentru că aceea i-a fost dată de către împăratul fratele meu. De aceea vorbește-i ce altă demnitate dorește; și s-o auzim“. Și ducele, ieșind și găsindu-mă, a aflat ce demnitate do- 5 ream, ca să mi-o dea împăratul. Eu, răspunzînd, am zis că și eu mă purtam cu gîndul să cer o demnitate mai mare; dar pe care altul nu o are și nici să nu o mai dea altcuiva afară de mine cît trăiesc eu. Și așa mi se pare că se și cade ceea ce doresc, pentru că și i n a i n t e de a pleca la Trapezunt am auzit și am îndurat atîtea cuvinte umilitoare și observații, pentru că în cinul ce-l am mai sînt alți doi demnitari, ceea ce nu voiam. Dar pentru că întărire să primească vorba mea, cum mi-ai spus, iar eu o doresc, dacă este pe placul stăpînului meu împăratul, miluiască-mă cu demnitatea de mare contostaul“. Și așa, Notara s-a dus și a raportat toate împăratului. Iar acela, răspunzîndu-i, i-a zis: 15 „Anume această demnitate nu o dau nimănui, deoarece fostul meu socru este mare contostaul, făcut în Pelopones de către împăratul tatăl meu, cînd închidea Istmul cu zid. Dar îi voi da altă demnitate mai marea, aceea de mare logofăt“. Iar ducele, răspunzînd, a spus: „Și ce se va întîmpla cu Paleolog Metohitul, fiindcă maiestatea-ta, la cererea fratelui tău, despotul, l-ai făcut pentru înrudirea de cuscrenie din cauza protostratorului, tatăl său, stratopedarh pe feciorul lui Cantacuzino? Și dacă o să dai lui Phrantzes o astfel de demnitate, care este înaintea marelui stratopedarh, ce o să mai fie!? Totuși, dacă maiestatea-ta află de bine, miluiește-l pe el cu demnitatea de mare primicer, care este după cea a mare- 25 lui stratopedarh“. Iar împăratul a spus: „Eu ți-am spus dinainte că Phrantzes nu primește nici o demnitate pe care o deține și altul, chiar dacă ar fi mai mare! Cum o să primească deci pe cea de mare primicer!? Totuși, vorbește-i a doua oară și să vedem ce spune“. Și marele duce a 30 venit iarăși la mine cu vorba: „Împăratul a zis că demnitatea de mare contostaul, deoarece pe aceasta o are socrul său, nu te va milui cu ea nici pe tine, nici pe altcineva, ci-ți va da pe cea de mare primicer, care este înaintea acesteia“. Iar eu i-am spus că „chiar dacă ar fi și în- 35

θέλω ἀφαιρεθῆναι ἀπὸ ἄλλου καὶ δοθῆναι ἐμοί.“ Καὶ οὕτως διελύθη ὁ σύλλογος.

19. Βουλευθέντος δὲ μοῦ μετὰ τῶν συγγενῶν μου καὶ φίλων καὶ οἰκείων, περὶ ὧν ὁ βασιλεὺς μοι ἐπηγγείλατο, καὶ καλῶς πᾶσιν ἔδοξεν, 5 ἵνα τὸ συνοικέσιον τῆς ἐμῆς θυγατρὸς γένηται. Περὶ δὲ τοῦ ὀφθίκου, ὡς τὸ φέρον φέρη· καὶ ἀπέλω καὶ εἰς Πελοπόννησον καὶ Κύπρον καὶ σὺν ἐμοί ἄρω καὶ τὸν ἀριστόν μου υἱὸν τὸν καὶ κρείττονα σχεδὸν εἰπεῖν πάντων τῶν συνηλικιωτῶν αὐτοῦ καὶ ἀπὸ τῆς κινητῆς μου περιουσίας τὸ πλεόν μέρος, καὶ ἀπελθεῖν ἡμᾶς διὰ ξηρᾶς, ὅπως κά- 10 κείνος ἴδῃ τοὺς τόπους καὶ παιδευθήσεται εἰς πᾶν τὸ χρησίμον ἐν τῷ βίῳ. Καὶ εἰ ἴδωμεν, ὅτι ὁ ἀμυρᾶς καθ’ ἡμῶν βούλεται τι ποιῆσαι, ἕασω τὸν υἱὸν μου ἐν τῇ Πελοποννήσῳ μετὰ τῆς κινητῆς μου ὑπάρξεως παρὰ τοῖς μητρικοῖς | μου γνησίοις συγγενέσι τοῖς κατοικοῦσιν ἐν 230 b 15 χώραις τοῦ μελλογαμβροῦ μου· εἰ δὲ οὐκ ἔσεται τι, ἐπανα- στρέψει πάλιν σὺν ἐμοί ἐν τῇ πατρίδι.

20. Ἐνεκεν λοιπὸν τῶν εἰρημένων πασῶν αἰτιῶν, δηλονότι τοῦ συνοικεσίου τῆς θυγατρὸς μου καὶ τῆς τῆς μάχης ὑποψίας καὶ τῶν λοιπῶν, ὡς προείπομεν, ἡ σύνευνός μου συνεχώρησε τὴν πάλιν ἐξέλευσίν μου. Ὡς οὖν τὰ τῆς θυγατρὸς μου συνοικεσίου 20 ἐδιωρθώσαμεν ποιήσαντες τὰ προικοσύμφωνα καὶ ἱερολογίαν τοῦ ἀβραάωνος, καὶ χαρὰς διὰ τοὺς γάμους ποιήσαντες, πάντα τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὴν ὁδὸν ὀκονομήσαμεν, εἰ μὴ μόνον τὰς βασιλικὰς προστάξεις διὰ γραμμάτων προσεδόκουν λαβεῖν.

21. Καὶ ἀπελθὼν εἰς τὸ παλάτιον εἰσελήλυθα ἕνδον τοῦ βασιλέως 25 κελλίου, ὡς σύνθηθές μοι, καὶ οὐχ εἶδρον αὐτόν· περὶ οὗ ἠρώτησα καὶ ἐβρέθη μοι, ὅτι ἐν τῷ τετρασάρῳ δωματίῳ ἐτέρῳ πλησίον τοῦ κελλίου αὐτοῦ συνελάλει τῷ ἱερεῖ Ἀντωνίῳ τῷ Ροδαίῳ. Κἀγὼ προσμείνας μικρόν, ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς ἐξερχόμενος θυμοῦ πνέων καὶ λέγει μοι· „Εἶδες τὸν μεσάζοντά σου τὸν Νοταρᾶν, τί διὰ τοῦ ἱερέως Ἀντωνίου μηνύει μοι;“ Εἶτα 30 παραλιπὼν τὴν ὕβριν λέγει μοι πάλιν· „Σὺ ἐζήτησας τὸ ὀφθίκιον τοῦ μεγάλου κοντοσταύλου· ἐγὼ εἶπον τῷ Νοταρᾷ, ὅτι οὔτε σοὶ οὔτε αὐτῷ, οὔτε ἄλλῳ τινὶ δώσω διὰ τινος αἰτίας, ὡς εἶπον, ἀλλ’ ἔφην αὐτῷ, ἵνα δώσω σοὶ τὸ ὀφθίκιον τοῦ μεγάλου λογοθέτου. Ὁ δὲ εἶπέ μοι ὅτι, εἰ Πα|λαιολόγος ὁ μέγας στρατοπεδάρχης ἀκούσῃ τοῦτο, τί γενήσεται, εἰ 231 b 35 σοὶ εὐεργετήσω τὸ τοιοῦτον ἀξίωμα; Καὶ σήμερον ἔστειλεν, ὃν εἶδες ἐξελεθεῖν, τὸν ἐν σχήματι καὶ θεωρίᾳ ἐπιτήθειον, τῷ δὲ τρόπῳ καὶ νοῖ ἄγροικον καὶ ἀνοφελέστατον Ἀντώνιον ἱερέα, αἰτῶν μοι, ἵνα τιμήσω τοὺς σκαιοτάτους καὶ ἀσυνέτους υἱοὺς αὐτοῦ, τὸν μὲν πρῶτον μέγαν λο-

8 συνηλικιότητων AB || 11 ὁ AB: om. b || 14 μελλογαμβροῦ AB || 14—15 ἐπαναστρέψει AB: ἐπαναστρέψη b || 17 τῆς τῆς AB: τῆς b || 19 τὰ AB: τὸ b || 19—20 συνοικεσίου ἐδιωρθώσαμεν AB: συνοικέσιον διωρθώσαμεν b || 21 χαρὰς AB: χαρὰν b || 24 ἀπελθὼν b: ἀπῆλθον AB | τοῦ AB: τοῦ τοῦ b || 26 τετρασάρῳ AB: τρασάρῳ b || 27 Ῥοδαίῳ A: Ῥοδέῳ B: Ῥοδίῳ b || 28 καὶ AB: om. b || 29 σου AB: om. b || 30 παραλιπὼν AB b || 31 κοντοστάβλου AB | οὔτε σοὶ οὔτε αὐτῷ AB: om. b.

intea demnității de mare duce, nu voiesc să fie luată de la altul și să mi se dea mie“. Și așa ne-am despărțit.

19. Iar eu, sfătuindu-mă cu rudele și cu prietenii și căsași despre cele ce mi-a pus împăratul în vedere, toți au găsit că e bine ca legătura de căsătorie a fiicei mele să fie încheiată. Iar cât despre demnitate, întîmple-se ce se va întîmpla; și să plec în Pelopones și în Cipru și să iau cu mine și pe feciorul meu, un băiat strălucit și care întrecea aproape, așa-zicînd, pe toți cei de o seamă cu el; și să duc partea cea mai mare din averea-mi mișcătoare și să luăm drumul pe uscat, ca să vadă și el locurile; și-i va fi de învățatură la tot ce-i de folos în viață. Și dacă o să vedem că sultanul voiește să întreprindă ceva contra noastră, îl voi lăsa pe fiul meu cu averea-mi mișcătoare în Pelopones la rudele mele drepte dinspre mamă, pe moșiile viitorului meu ginere; iar de nu va fi nimic se va întoarce iarăși cu mine acasă. 5 10 15

20. Așadar, pentru toate motivele amintite, anume căsătoria fiicei mele și bănuiala de război și toate celelalte, cum le-am arătat mai sus, soția mea s-a arătat înțeleasă cu plecarea mea din nou. După ce, așa dar, am încheiat legătura de căsătorie a fiicei mele, scriind foile de zestre și îndeplinind sfînta slujbă a logodnei și veselindu-ne de nuntă, am pus bine la cale toate cele trebuincioase de drum; nu așteptam decît să primesc scrisorile cu poruncile împăratului. 20

21. Și, mergînd la palat, am intrat în camera împăratului cum făceam de obicei, și nu l-am găsit; am întrebat de el și mi s-a spus că vorbește cu preotul Antoniu Rodeul în tetrasaron, altă odaie, aproape de camera sa. Și eu, așteptînd puțin, iată că împăratul iese pufnind de mînie și-mi spune: „Văzuși pe cancelarul nostru Notara, ce vorbă îmi trimite prin preotul Antoniu?“ Apoi, trecînd peste înjurătură, îmi mai spune: „Tu ai cerut demnitatea de mare contostaul; eu i-am spus lui Notara că nu-ți voi da-o nici ție, nici lui, nici altcuiva pentru anumite motive, cum am spus, ci-i ziceam să-ți dau demnitatea de mare logofăt. Iar el mi-a spus că dacă Paleolog, marele stratopedarh, o să audă aceasta, ce are să fie dacă pe tine te voi milui cu o funcție ca aceasta? Și astăzi mi-a trimis pe cine l-ai văzut ieșind, după chip și vedere om de treabă, după purtare și minte un bătăran și de nici o treabă, pe preotul Antoniu, cerîndu-mi să-i înalț la rang de cîinste pe suciții și nepricepuții lui fe- 30 35

γοθέτην, τὸν δὲ δεύτερον μέγαν κοντόσταυλον, ἐπεὶ καὶ τοὺς θῆτας ἐκεῖ-
 νος ἄρχει, ὅπερ ἐστὶν ἡ ὑπηρεσία τοῦ αὐτοῦ ὄφφικίου. Λοιπὸν λέγω,
 ἐδεργετήσω αὐτοὺς ἄλλα ὄφφικια μετὰ καιρὸν, οὐ τοσοῦτης ἀξίας ὅμως,
 ἀλλ' ἐλάττονα· σὺ δὲ ἔση ἀπὸ τοῦ νῦν μέγας λογοθέτης. Τοῦτο δὲ καὶ
 5 μόνον παραγγέλλω σοι, ὅτι διὰ τὰ συμβάντα τοῦ καιροῦ καὶ τὰς ποικι-
 λώδεις γνώμας τῶν ἀρχόντων καὶ ἄλλας αἰτίας μὴ προσκυνήσης με εἰς
 παράστασιν ἑορτῆς, ὡς ἔξεστι τῷ ὄφφικίῳ σου, εἰ μὴ ὁ νοτάριος γράψει
 ἐν ταῖς πρὸς τοὺς ἀυταδέλφους μου καὶ τὴν ἀνεψιάν μου τὴν ρήγισσαν
 ἐπιστολαῖς καὶ ἀπλῶς πρὸς πάντας, οὓς μέλλω γράψαι περὶ τῆς ἐκεῖσε
 10 ἀποδημίας, σὺ δὲ ἀντιγράψεις πάλιν ἐκεῖθεν πρὸς με καὶ πρὸς πάντας
 τοῦ οἴκου σου. Εἰ καὶ ἐν τούτῳ τῷ μέσῳ ἀκούσωσιν οἱ μὴ θέλοντες καὶ
 πανήσεται αὐτοῖς αὐστηρὸν ἢ πικρὸν, θέλοντες καὶ μὴ θέλοντες κατα-
 πίωνσιν αὐτό.“ Ἐγὼ δὲ ἀπεκρίθην τῷ βασιλεῖ λέγων· „Κύριος ὁ Θεὸς
 μακροημερεύση τὸ κράτος σου. Ὅμως δεόμενος παρακαλῶ τὴν ἁγίαν
 15 σου βασιλείαν, ἐὰν μέλλῃ συμβῆναι δι' ἐμέ τι | σκάνδαλον, δι' οὗ προ- 232 b
 ξενηθήσεται λύπη τῷ κράτει σου, μὴ γένοιτο εἰς τὸν αἰῶνα, ἀλλὰ μάλλον
 καὶ τὸ δέρμα μου ἀφαίρεσον, εἰ εἰς εἰρήνην καὶ εὐφροσύνην τῇ βασι-
 λείᾳ σου εἴη.“ Ὁ δὲ εἶπέ μοι· „Ὡς πιστὸς θεράπων εἶρηκας. Ὅμως μὴ
 φρόντιζε περὶ τούτου οὐδέν· Λυποῦμαι γὰρ πῶς, μὴ περισκεπτόμενοι τὰς
 20 πρὸς με τοσοῦτας παρὰ σοῦ θεραπείας καὶ φιλίας, βούλονται κατὰ σύγ-
 κρισιν τῶν σῶν ταῖς ἑαυτῶν ὑπολήψειςιν ἀποπηδᾶν τοὺς προσήκοντας
 βαθμοὺς τῶν ὄφφικίων. Πλήν προσκάλεσον ἐνταῦθα τὸν τὰ ταύτης ὑπηρε-
 σίας ἐμπιστευθέντα νοτάριον.“

22. Καὶ ἐλθὼν ὁ νοτάριος, προστάξας ὁ βασιλεὺς εἶπεν αὐτῷ· „Προ-
 25 εἰπομέν σοι, πρὸς τίνα καὶ τίνα ἔδει σε γράψαι τὰς τῆς πιστώσεως ἐπι-
 στολάς, οἷς γράψων, ὅτι μέλλουσι μαθεῖν τὸ πᾶν ὑπὸ τοῦ μεγάλου λογο-
 θέτου Γεωργίου τοῦ Φραντζῆ. Καὶ εἰ μὲν ζήσωμεν καὶ πρόσω, γράψεις
 αὐτὸν καὶ σ υ γ γ ε ν ἡ ἡ μ ῶ ν. Καὶ ἐάν τιτι οὐκ ἀρέση, ἄκοντες ὑπομεί-
 νωσι καὶ ἀντι νέκταρος ἢ μυρεψικοῦ ποτοῦ τὴν χλοὴν καταπιέτωσαν· εἰ
 30 μὴ καὶ σὺ, νοτάριε, ἔχε τοῦτο ὡς ἀπόκρυφον μέχρι ἡμερῶν τινῶν.“ Καὶ
 συγκατασκευάσας τὰ προστάγματα ἔλαβα αὐτὰ καὶ προσεδόκουν σήμερον
 ἢ αὐριον προσκυνῆσαι τῷ βασιλεῖ, ἤγουν λαβεῖν ἄδειαν, ἵνα ἀπέλθω, ἰδοὺ
 ἐξῆλθε τῆς Ἀνδριανουπόλεως ὁ ἀμηρᾶς, βαδίζων καθ' ἡμῶν, καὶ προσ-
 μείναντες ὀλίγον, ἵνα ἴδωμεν, μὴ ποτε κατὰ τὴν ὁδὸν συναντήσῃ ἡμῖν
 35 τι ἀπευκταῖον.

1 κοντόσταβλον AB | θῆτας AB : ἐσθῆτας b || 3 αὐτοῦς AB : αὐτοῖς b | τοσοῦ-
 της AB : τοσαύτης b || 6 προσκυνήσης AB : προσκυνήσεις b || 7 νοτάριος AB :
 Νοταρῆς b | γράψει B : γράψῃ A || 9 ἐπιστολαῖς B : ἐπιστολάς A | γράψαι B : γράψαι
 A || 10 ἀντιγράψεις b : ἀντιγράφῃς AB || 11 ἀκούσωσιν A : ἀκούσωσι B | καὶ AB : καὶ
 εἰ b || 14 μακροημερεύση AB : μακροημερεύσοι b || 19 φρόντιζε — οὐδέν B : ἔστω σοι
 φροντίς περὶ τούτου οὐδεμία A || 20 τοσοῦτας AB : τοσαύτας b || 22 τὰ b : om.
 AB || 25 ἔδει b : ἔδειν AB | πιστώσεως B : πίστεως A || 28 post ἡμῶν add. εἶναι b : om.
 AB || 30 post μέχρι add. del. θανάτου AB || 31 προστάγματα A : πράγματα B || 32 ἵνα
 b : om. AB.

ciori, pe întâiul la rangul de mare logofăt, iar pe cel al doilea de mare contostaul, pentru că acela stă și în fruntea lefegiilor, ceea ce ține de serviciul aceluia rang. Așadar, spun, pe aceia îi milui cu alte demnități după vremuri, totuși de un rang nu atât de mare, ci mai neînsemnate; iar tu vei fi de acum înainte mare logofăt. Numai aceasta una ți-o spun 5 că, din cauza împrejurărilor timpului și a divergențelor de păreri dintre mării dregători și pentru alte motive, la serbarea de recepție n-ai să-mi faci închinăciunea, cum se cere rangului tău, decît numai secretarul îl va pune în scrisorile către frații mei și către vară-mea regina și rătezat spus către toți, către care am să scriu despre călătoria ta într-acolo, iar 10 tu iarăși îl vei pune în scrisorile de acolo către mine și către toți ai casei tale. Și dacă pe această cale o vor auzi cei care nu au voit-o și li se va părea ceva iute și amar, vrînd-nevrînd o vor înghiți-o“. Iar eu am răspuns împăratului, zicînd: „Domnul Dumnezeu să dăruiască măriei-tale viață lungă. Totuși, rog stăruitor sfînta ta maiestate, dacă ar avea 15 din cauza mea să se întîmple vreo gîlceavă, prin care să se pricinuiască măriei-tale vreo supărare — de nu s-ar întîmpla în veci, —ci mai degrabă să fiu jupuit și de piele, dacă e să fie maiestateii-tale spre liniște și bucurie“. Iar el mi-a zis: „Ai grăit ca un slujitor credincios. Dar dinspre aceasta să nu ai nici o grijă! Ceea ce mă supără e că, neluînd în seamă servicii 20 atât de mari și așa dovezi de devotament din partea ta față de mine, nu vreau să compare atitudinile lor cu ale tale și doresc să sară peste treptele convenite ale demnităților. Dar cheamă-l încoace pe secretarul încredințat cu lucrările acestui serviciu“.

22. Și secretarul venind, împăratul ordonîndu-i, i-a spus: „Ți-am 25 spus de mai înainte către cine și cine trebuia să scrii scrisorile de încredințare; acelora scrie-le că au să afle totul de la marele logofăt Gheorghe Phrantzes. Și dacă vom mai trăi, îl vei scrie r u d ă a n o a s t r ă. Și dacă nu-i va plăcea cuiva, o să rabde, fără să vrea, și în loc de nectar și băutură aromată să înghită și fiere! Numai și tu, secretare, 30 ține-o aceasta oarecum în taină cîteva zile“. Și, așternînd pe hîrtie poruncile împărătești, le-am luat în primire și așteptam azi sau mîine să mă închin împăratului, adică să iau învoire ca să plec; iată că sultanul a pornit din Adrianopol, luînd drumul contra noastră; și am așteptat puțin, să vedem că nu cumva pe drum să dea peste noi vreo nenorocire. 35

2 lefegiilor AB: garderobei împărătești b||23 secretarul notarul AB: Notara b.

Ἄρχῃ τῶν ὀδυνῶν καὶ ἀφανισμοῦ τῆς βασιλευούσης
τῶν πόλεων

III. Ἰδὼν καὶ ἀκούσας ὁ ἀμηρᾶς Μεσημέτης τὰς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ νίκας καὶ πο- 233 b
λέμους περιφανεῖς καὶ τῶν ἐτέρων αὐτοῦ τρισκαταράτων προγόνων, ἐν ἑαυτῷ ἐφαντά-
5 ζετο, τί ἄρα καὶ αὐτὸς ποιήσῃ ἀξιον μνήμης. Ταῦτα οὖν κατὰ νοῦν λογιζόμενος βου-
λῆ κακῆ καθ' ἡμῶν χρησάμενος ἦν, ἵνα πόλεμον ἐγείρῃ κατὰ τῆς πόλεως· ἔλεγε γὰρ
ἐν ἑαυτῷ· „Ἐάν τὴν Πόλιν νικήσω, ὑπὲρ πάντας τοὺς πρὸ ἐμοῦ ἤδη ἐποίησα, διότι
αὐτοὶ μὲν κατὰ τῆσδε τῆς πόλεως πολλάκις πειρασθέντες οὐδὲν ἐκατόρθωσαν.”

2. Διὰ ταύτης οὖν τῆς ὑποκεκρυμμένης ἐννοίας καλὸν ἐφάνη αὐτῷ, ἵνα περὶ
10 τὸν Ἀσώματον κατὰ τὸ Στενὸν ἄστῳ κτίσῃ, ὡς προεῖρηται, ὅπως καταφυγὴν ἔχῃ αὐτὸ
περὶ ὧν ἐμελέτα ποιῆσαι, ὅπως οὐδὲν τῶν πλοιαρίων, μικρὸν ἢ μέγα, δυνηθεῖν κατελ-
θεῖν ἐκ τοῦ Εὐξείνου Πόντου κατὰ τὴν Πόλιν καὶ ἵνα βόδιον ἔχῃσι τὸ πέραμα ἐκ
τῆς Ἀσίας εἰς Εὐρώπην. Θέλων δὲ καὶ βιαζόμενος ἵνα τὰ μελετούμενα ὑπ' αὐτοῦ ἀρ-
χὴν λάβωσιν, ἰδοὺ τῇ κς^η Μαρτίου τοῦ ἐξηκοστοῦ ἔτους ἔλθῶν ἔπεσεν
15 εἰς τὸ Στενόν, ἵνα οἰκοδομήσῃ τὸ ἄστῳ.

3. Ἰδὼν οὖν ὁ βασιλεὺς τὰς πανουργίας αὐτοῦ ἐβουλήθη ἀποκαλύψαι αὐτὸς
πρῶτος τὴν μάχην, ὅπως αὐτὸν ἐμποδίσῃ. Τινὲς δὲ τῆς συγκλήτου ἱερωμένων τε καὶ
λαϊκῶν ἐκόλυσαν τὴν γνώμην καὶ βουλὴν τοῦ βασιλέως· λέγοντες· „Μὴ ἀποκαλυφθεῖ 234 b
ἡ μάχη παρὰ τῆς βασιλείας σου, ἕως ἂν ἴδωμεν, τί βούλεται αὐτὸς πράξαι. Εἰ καὶ
20 ἄστῳ κτίσῃ, ἐν εὐκολίᾳ παραλαμβάνομεν αὐτὸ διὰ τὸ ἐγγύτερον εἶναι ἡμῖν.” Ὁ καὶ
ἐν ὑστέροις εἶδον τελείως καὶ ἀληθῶς, ὅτι ἐλπίδες κεναὶ τρέφουσι τοὺς ἀνοήτους.

4. Ἐγὼ δὲ ἐναπέμεινα τῆς πορείας ἧς ἠτοιμάσθην, λέγοντες σήμερον καὶ αὐ-
ριον ἴδωμεν καὶ ὅτι διὰ ξηρᾶς οὐχ ἀρμόζει, ἐπεὶ ἐπικύνδινόν ἐστι τὸ
πρᾶγμα, ἀλλ' εὐρήσωμεν πλεῦσιμον ἀνά τούτου.

5. Τῷ Ἰουνίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἰδοὺ ἐδημοσιεύθη ἡ μάχη·
καὶ τοῦ καθ' ἡμῶν στρατοπέδου δραμόντος, ἡχμαλώτευσεν πάντας τοὺς
ἔξωθεν τῆς πόλεως οἰκοῦντας. Ἐν ᾧ καιρῷ ἐτελείωσε καὶ τὸ ἄστῳ
καὶ ἐν αὐτῷ ἐκοδόμησε πύργους τρεῖς ἰσχυροὺς, τοὺς δύο μὲν χερσαίους, τὸν
δὲ ἕτερον κατὰ θάλασσαν, ὅς καὶ ὀλίγον τι μείζων τῶν δύο ὑπῆρχε. Τὸ δὲ πάχος
30 τῶν τειχῶν ἦν εἰκοσι καὶ δύο ποδῶν, τὸ δὲ ἔσωθεν αὐτῶν εὐρύχωρον ἦν τριάκοντα
καὶ δύο ποδῶν. Εἶτα ἐν μολύβδῳ σκεπάσας τοὺς πύργους καὶ τὸ ἄστῳ καλῶς ἀσφαλί-
σας καὶ ἐν αὐτῷ φρουροὺς κατέστησε.

3 ἀκούσας AB : ἀκούων b || 6 post χρησάμενος add. ἦν b : om. AB || 9 ταύτης
— ἐννοίας AB : ταύτην οὖν τὴν ὑποκεκρυμμένην ἐννοίαν b | ἵνα — 10 Στενὸν AB : ἵνα
κατὰ τὸ τῶν Ἀσώματων στενὸν b || 10 ὅπως AB : ἵνα b || 17 πρῶτος AB : πρῶτον b ||
18 ἀποκαλυφθεῖ AB : ἀποκαλυφθήτω b || 20 ἄστῳ AB : τὸ ἄστῳ b || 21 τελείως AB :
τέλειον b | θρέφουσι AB || 22 ἧς ἠτοιμάσθην AB : ἡ ἠτοιμάσθη b || 22 λέγοντες —
23 ἴδωμεν AB : σήμερον λέγοντες ἴδωμεν καὶ αὐριον b || 24 ἀνά τούτου AB : om. b ||
31 δύο AB : πέντε b || 32 ἄστῳ AB : πᾶν ἄστῳ b.

Începutul suferințelor și nimicirea împărătesei
orașelor

III. Sultanul Meemet, văzînd și auzînd despre faimoasele biruințe și războaie ale tatălui său și ale altor de trei ori afurisiți înaintași ai săi, se gîndea în sinea lui ce va face și el să rămînă de neuitat. Frămîntîndu-se cu aceste gînduri, a luat hotărîre rea con- 5
tra noastră ca să ridice război asupra orașului. Căci își zicea în sinea sa : „Dacă voi birui Constantinopolea, voi săvîrși o faptă mai presus de toți cei dinaintea mea, deoarece aceia au întreprins dese încercări contra acestui oraș și n-au izbutit nimic“.

2. În vederea acestui gînd ascuns a găsit că e bine să zidească o cetate la strîmtoa-
rea Bosforului, lîngă biserica Celui fără de trup, cum s-a spus mai înainte, ca să aibă o 10
bază pentru înfăptuirea planurilor sale, ca nici un vas, nici mic, nici mare, să nu poată
veni din Marea Neagră spre Constantinopol, și lor să le fie mai ușoară trecerea din Asia
în Europa. Dorînd și grăbindu-se ca planurile lui să înceapă a se înfăptui,
1452 iată că la 26 martie din anul șasezeci¹, venînd, a picat la strîmtoarea Bos-
forului ca să clădească cetatea. 15

3. Văzînd deci împăratul planurile lui viclene, a voit el întîi să deschidă lupta,
pentru ca să-l oprească. Dar unii clerici și mireni din senat au oprit în loc planul și gîndul
împăratului, zicînd: „Lupta n-ai putea să o începi maiestatea-ta, pînă nu o să vedem ce
voiește el să facă. Chiar dacă a zidit cetate, o luăm cu ușurință, pentru faptul că este în
apropierea noastră“. Și la urma urmei au văzut aceasta deplin și adevărat, că acei fără 20
de minte se hrănesc cu speranțe deșarte.

4. Iar eu, călătoria pentru care mă pregătisem am amînat-o cu vorba
să vedem azi să vedem mîine; și că pe uscat nu e bine, pentru că e lucru
cu primejdie, ci o să aflăm prilej să plecăm pe mare.

1452 5. În luna iunie din același an, iată că s-a declarat războiul; 25
și armata, năvălînd asupra noastră, a robit pe toți care locuiau
afară de zidurile orașului. În acest timp a săvîrșit și cetatea și i-a
clădit trei turnuri puternice, două dinspre uscat, iar pe celălalt spre mare,
care era și ceva mai mare decît cele două. Iar grosimea zidurilor era de douăzeci și două
de picioare, iar spațiul mai larg dinăuntru era de treizeci și două de picioare. Apoi 30
turnurile le-a acoperit cu plumb și cetatea a întărit-o bine și a pus într-însa ostași
de pază.

¹ 6960 (1 septembrie 1451—31 august 1452).

6. Καὶ τῇ κη^η τοῦ Αὐγούστου ἐγερθεὶς ἐκείθεν ἔλθων ἔπεσεν ἐπὶ τὰς σοῦδας τῆς πόλεως· καὶ τῇ π ρ ὶ τ η τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς τοῦ ς λ ξ α^{ου} ἔτους διέβη εἰς τὴν Ἀνδριανούπολιν, ὡς φαίνεται, ἵνα ταῖς δύο αὐταῖς ἡμέραις ἴδῃ τὰ τεῖχη τῆς πόλεως καὶ | τάφρους καὶ εἴ τι ἔτε- 235 b
5 ρον αὐτὸς ἐλογίζετο.

[7. Καὶ τῷ αὐτῷ φθινοπώρῳ Ὀκτωβρίου πρώτη στείλας τὸν Τουραχάνην καὶ τοὺς δύο υἱοὺς αὐτοῦ Ἀχουμάτην καὶ Ἀμάρην μετὰ πλείστου στρατοῦ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ, ἵνα μαχόμενοι ἐμποδίσωσι τοὺς δεσπότης καὶ ἀδελφοὺς τοῦ βασιλέως δι' ὄλου τοῦ χειμῶνος, ἵνα μὴ ἔχωσι καιρὸν ἐπιτήδειον καὶ εὐκαιρίαν τῷ ἀδελφῷ καὶ τῇ πόλει βοηθῆσαι καὶ συμμαχή- 10
σαι. Ἐλθόντος οὖν τοῦ Τουραχάνη καὶ τὰ τεῖχη τοῦ Ἴσθμοῦ αὐθις ἀλώσαντος καὶ προσβολῆς γενομένης, ἀμφοτέρων τῶν μερῶν πλείστοι ἀπεκτάνθησαν· καὶ διὰ τὸ παμπληθεῖς εἶναι τοὺς ἀσεβεῖς, οἱ ἡμέτεροι εἰς φυγὴν ἐτράπησαν, οὐ δυνάμενοι τοσοῦτον ἀντιστῆναι. Αὐτὸς δὲ καταλιπὼν τὴν Κόρινθον καὶ διὰ μέσου τῆς νήσου ἐρχόμενος, αἰχμα- 15
λωτεύων, ἀλῶν καὶ σκυλεύων καὶ ἀνδραποδίζων, οὓς εὔρε, καὶ ἔφθασεν ἄχρι τῆς Ἀρκαδίας ἐπαρχίας καὶ τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου, καὶ τὴν ὁδὸν βαδίζων τῆς Ἰθάμης καὶ πάντα τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον ληϊσάμενος ἄχρι τῆς Μαντινίας ἐγγύς.

8. Ἰδὼν δὲ τὸ τοῦ τόπου στενὸν καὶ δύσχωρον, δι' οὐ ὁ στρατὸς οὐκ ἐδύνατο ὀδεύειν ὁμοῦ πάντες, τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἀχουμάτῃ μέρος οὐκ ἀγενοῦς | στρατοῦ δώσας καὶ 236 b
τὴν ὁδὸν τὴν ἐρχομένην ἐν τῷ Λεοντάρῃ παρήγγειλεν ὀδεύειν· ὁ δὲ δι' ἄλλης ὁδοῦ
20 ὄψετο. Μαθόντες δὲ τοῦτο οἱ δεσπότες καὶ ἀδελφοὶ στείλαντες τὸν Ματθαῖον Ἀσάνην μετὰ στρατοῦ λαθραίως, καὶ ἦλθεν ἐν τῷ τόπῳ, οὐ ἐμελλον περάσαι. Καὶ αἰφνιδίως εἰς αὐτοὺς συβῆραντες πολλοὺς ἀπέκτειναν καὶ ἡμαλώτισαν ἐν οἷς εἰς ἦν τῶν αἰχμαλώτων καὶ ὁ Ἀχουμάτης, ὁ τοῦ Τουραχάνη υἱός, ὃν ἀπέστειλαν ἐν Σπάρτῃ πρὸς τὸν δεσπότην κύρ Δημήτριον.

9. Καὶ τῇ ιζ^η τοῦ Ἰαννουαρίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐγεννήθη καὶ ὁ τῶν Παλαιολόγων γένους καὶ τῆς βασιλείας διάδοχος καὶ τοῦ τῶν Ῥωμαίων μικροῦ τούτου σπινθήρος κληρονόμος, ὁ κύρ Ἀνδρέας ὁ Πα- 25
λαιόλογος, ὁ υἱὸς τοῦ δεσπότη τοῦ κύρ Θωμᾶ τοῦ πορφυρογεννήτου.

Καὶ ταῦτα μὲν διή οὕτως ἔχει τὰ τῆς Πελοποννήσου.

30 IV. Ὡς δὲ τὸ ἔαρ ἐπελάμψεν, ὁ ἀμηρᾶς, ὃν εἶχε κατασκευασμένον στόλον, οἰκονομήσας, τὰς ἐλεβόλους καὶ ἐλεβολίσκους καὶ ἐτέρας μηχανάς, ἃς εἶχε προητοιμασμέ-

1 Καὶ τῇ AB : Καὶ ἐν τῇ b | ἔλθων AB : om. b || 2 τὰς σοῦδας b : *sraf. vac.* AB || 6 Ὀκτωβρίου AB : Ὀκτωβρίου b || 8 ἐμποδίσωσι—9—10 συμμαχήσαι AB : κατὰ τῶν δεσποτῶν τῶν τοῦ βασιλέως ἀδελφῶν κωλύσωσι τοὺς τοιοῦτους ἐμποδίζοντας διὰ τοῦ πολέμου, ἵνα μὴ δυνάμενοι ἔασαι τὸν τόπον ἔλθωσι πρὸς συμμαχίαν τῷ βασιλεῖ· καὶ οὕτως ἐπρόσταξεν ὁ ἀμηρᾶς, ἵνα, δι' ὄλου τοῦ χειμῶνος ἐμποδίζοντες αὐτοὺς, καὶ μὴ εὐρωσιν εὐκαιρίαν τοῦ βοηθῆσαι τῇ πόλει ἅμα τῷ βασιλεῖ τῷ καὶ ἀδελφῷ αὐτῶν b || 10—11 προσβολῆς γενομένης AB : om. b || 11 καὶ διὰ—12—13 ἀντιστῆναι AB : λέγω Χριστιανῶν καὶ ἀπίστων, μάλιστα ἐκ τῶν Χριστιανῶν, οἱ καὶ εἰς φυγὴν ἐτράπησαν b || 14 ἀλῶν AB : ἀλλους b || 16 Μαντινίας AB | ἐγγύς AB : om. b || 17 ὁ AB : om. b || 19 τῆν₂ AB : om. b || 21 ἦλθεν AB : ἔλθων b || 22 συβῆραντες A : συρίζαντες B || 23 τοῦ AB : om. b | ἐν Σπάρτῃ AB : εἰς Σπάρτην b || 25 Ἰαννουαρίου AB || 29 ἔχει AB : εἶχον b || 30 κφ. δ' AB : om. b || 31 μηχανίας AB : μηχανάς b.

6. Și la 28 august s-a ridicat de acolo și, venind, a căzut asupra pali-
 1453 sadelor orașului; și la zi întâi a lunii septembrie din anul 6961 a trecut
 spre Adrianopol, pentru ca, pe cât se pare, în cele două zile să vadă
 zidurile orașului și șanțurile și orice alta socotea dînsul. 5

7. Și în aceeași toamnă, la zi întâi octombrie, a trimis în Pelo-
 pones pe Turachan și pe cei doi feciori ai lui, Achumat și Amar, cu foarte
 multă armată, ca, dînd lupte, să împiedice toată iarna pe despoții, frații
 împăratului, ca să nu aibă cît de puțin timp și răgaz să vină fratelui și orașului
 într-ajutor și să lupte ca aliați. Așadar, Turachan venind, a cucerit iarăși zidurile Istmului 10
 și, dîndu-se mare năvală, foarte mulți au fost uciși din amîndouă părțile; și deoa-
 rece păgîinii erau mare mulțime, ai noștri au luat-o la fugă, nemaiputînd rezista atît. Iar
 el, lăsînd Corintul în urmă, mergea prin mijlocul peninsulei, luînd robi mare mulțime
 și pradă și, prinzînd pe care îi întîlnea, a ajuns pînă în ținutul Arcadie și golful Meseniac 15
 și, luînd-o pe drumul Itomei, a jefuit tot golful Meseniac pînă aproape de Mantinia.

8. Dar văzînd locul strîmt și greu de străbătut, prin care armata nu putea merge
 toți la un loc, a dat feciorului său Achumat o parte de armată, mai aleasă, și i-a spus să
 meargă pe drumul ce duce la Leondari; iar el a apucat pe alt drum. Aflînd aceasta, frații
 despoți au trimis pe ascuns pe Matei Asan cu armată; și a venit la locul pe unde aveau să 20
 treacă. Și, năpustindu-se pe neașteptate asupra lor, pe mulți i-au ucis și i-au prins; între
 aceștia, unul din prizonieri era și Achumat, feciorul lui Turachan, pe care l-au trimis la
 despotul chir Dimitrie în Sparta.

9. Și la 17 ale lunii ianuarie din același an s-a născut și urmașul 25
 neamului Paleologilor și al împărăției și moștenitor al acestei mici
 scînteii a bizantinilor, chir Andrei Paleologul, feciorul despotului chir
 Toma porfirogenitului.

Și aceasta era situația în Pelopones.

IV. Iar cum s-a ivit de primăvară, sultanul și-a echipat flota ce o avea pregătită 30
 și și-a rînduit tunurile mici și mari și celelalte mașinării, apoi a trimis înainte pe Charati-

7 să împiedice — 9 aliați AB: contra despoților, frații împăratului, să-i oprea-
 scă pe aceștia, împiedicîndu-i cu războiul, ca să nu-și poată lăsa țara și să vină ca aliați
 ai împăratului; și așa a dat sultanul poruncă să-i rețină toată iarna pe aceia, ca să nu
 aibă răgaz să vină într-ajutor orașului și totodată împăratului, fratele lor b.

- νας, εἶτα ἔμπροσθεν στείλας τὸν Χαρατῆ μπασιᾶν μετὰ στρατοῦ, ἐλθὼν ἀπέκλεισε τὴν πόλιν. Καὶ πρὸ τοῦ ἐλθεῖν τὸν ἀμηρᾶν, τοὺς ἔξωθεν πύργους τῆς πόλεως τοὺς ἐν ἀγροῖς καὶ κώμαις, ἐν οἷς ἦσαν τινες ἄνθρωποι συναχθέντες διὰ τὸ ἀφνίδιον τοῦ στρατοῦ, ἐπολιόρκησε καὶ ἐπήρεν. Ἐξ αὐτῶν μέρος ἰδουλόσαντο καὶ μέρος ἐκ τοῦ λιμοῦ 237 b
- 5 καὶ τῆς ἄλλης κακοπαθείας ἐπήρε καὶ οὐκ ὀλίγους Χριστιανοὺς ἤχμαλώτευσεν. Τὰ δὲ τοῦ πολέμου ἀναγκαῖα ἐπιτήδεια καὶ μηχαναὶ ἀνὰ μέσου ἤρχοντο πολλὰ ἔφερον γὰρ ἐλεβόλαις πολλὰς. Ἐξ αὐτῶν δὲ τινες τοσοῦτον ὑπῆρχον εἰς μέγεθος, ὡς οὐκ ἐδύνοντο τεσσαράκοντα ζεύγη βοῶν ἢ καὶ πεντήκοντα σύρειν ἐκάστην αὐτῶν καὶ πλέον ἢ δύο χιλιάδες ἄνθρωποι.
- 10 2. Καὶ τῇ β' τοῦ Ἀπριλλίου ἔφθασε καὶ ὁ ἀμηρᾶς μετὰ πλήθους ἀναριθμήτου στρατοῦ ἱππικοῦ τε καὶ πεζικοῦ. Καὶ ἐλθὼν τὴν σκηνὴν αὐτοῦ πῆγγυσιν ἐξ ἐναντίας τῆς πόλης τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ καὶ ὁ στρατὸς ὥσει ἄμμος θαλάσσης ἐκ τῆς μῖαζ θαλάσσης καὶ τῆς ἐτέρας. Καὶ ὁ τῆς Ἀνατολῆς στρατὸς ἐπήξατο τὰς σκηνὰς αὐτῶν ἐν τοῖς δεξιῶσι μέρεσι τοῦ ἀμηρᾶ καὶ ἕως τῶν ἀκτῶν τῆς θαλάσσης τῆς Πύλης τῆς Χρυσῆς, ὁ δὲ τῆς Ἑυρώπης ἐν τῇ ἀριστερᾷ καὶ ἕως τῆς Ἑυλίνης Πύλης τῶν ἀκτῶν τῆς θαλάσσης τοῦ Κερατίου Κόλπου. Καὶ ὁ ἀμηρᾶς περιεκυκλοῦτο ὄρυκτοῖς χαρακώμασι καὶ ξυλίνοις περισταυρώμασι καὶ ἔξωθεν τοῦ χαρακώματος περιίσταντο οἱ Ἰαννιτζᾶροι συν τοῖς ἄλλοις εὐγενέσι τοῦ παλατίου αὐτοῦ. Ὁ δὲ μπασιάς ὁ τοῦ ἀμηρᾶ συγγενῆς ἐλθὼν ἐσκήνωσεν ἅμα τῷ ἐμπιστευθέντι αὐτῷ στρατῷ ἄνωθεν τοῦ Γαλατᾶ. Καὶ τῇ 20 αὐτῇ ἡμέρᾳ ἔφθασε καὶ μέρος τοῦ αὐτοῦ στόλου καὶ ἐπλησίασεν ἐν ταῖς ἀκταῖς τῆς θαλάσσης τῆς πόλεως. Ἦσαν δὲ τριῆρεις ὥσει τριάκοντα καὶ τεσσαράκοντα δρόμωνες, νῆες δὲ καὶ πλοιάρια καὶ μονῆρεις τριάκοντα καὶ ἑκατὸν. Καὶ οὕτως παρέπεται τῇ πόλει πολιορκῶν αὐτὴν πᾶσι τρόποις καὶ μηχαναῖς,
- 25 διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης περικυκλώσας τὰ δέκα ὀκτὼ μίλια τῆς πόλεως.
3. Καὶ ὁ βασιλεὺς προσέταξε τὴν σειρὰν τὴν σιδηρὰν τὴν βαρυτάτην ἐν τῷ στόματι τοῦ λιμένος βαλεῖν, ἵνα τοῦ στόλου, λέγω τῶν πολεμίων πλοίων καλύψη τὴν ἔφοδον. Ἐσῶθεν δὲ τῆς ἀλύσου τὰς παρατυχοῦσας νῆας ἐνέβαλον, ὅπως ἰσχυρότερος καλύσωσι τὴν ἔφοδον καὶ κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἀντιμάχωνται. Ἦσαν δε νῆες τοιαῦται 30 αἰ ἔνδον ἕκ μὲν Λιγυρίας τρεῖς, ἐκ δὲ Καστελλίας τῆς Ἰβηρίας τῶν Ἰσπανῶν μία, ἐκ τῆς Γάλλων Προβεντζίας***, ἐκ δὲ τῆς Κρήτης τρεῖς, ἐκ τῆς πόλεως λεγομένης

1 μπασιᾶν AB | στρατοῦ AB : φουσάτου b | ἐλθὼν B : καὶ ἐλθὼν A || 4 ἐπολιόρκησε AB : ἐχεπολιόρκησε b | post μέρος add. μὲν b : om. AB || 5 ἤχμαλώτευσεν AB : ἤχμαλώτισε b || 6 μηχαναὶ AB : μηχαναὶ b | ἀνὰ μέσου AB : ἀναμέσον b || 7 ἐδύνοντο AB : ἐδύναντο b || 8 ἢ — αὐτῶν AB : σύρειν ἐκάστην αὐτῶν ἢ καὶ πεντήκοντα ζεύγη b || 10 πλήθους ἀναριθμήτου AB : πλήθος ἀναριθμητον b || 11 πεζικοῦ AB : πεζοῦ b || 12 ἄμμος b : ἄμμων AB | post θαλάσσης add. κατὰ τὸ Ἐξαμήλιον ἦτοι Ἰσθμὸν τῆς χερσοῦ AB : omisi || 13 καὶ τῆς AB : καὶ ἐκ τῆς b || 14 τῆς Πύλης AB : Πύλης b || 15 τῆς ξυλίνης πόλης AB : τῆς πόλης τῆς ξυλίνης b || 15—16 τῆς θαλάσσης AB : om. b || 19 ἐμπιστευθέντι b : ἐνεμπιστευθέντι AB || 20 ἔφθασε AB : ἔφθασεν b | αὐτοῦ στόλου AB : στόλου αὐτοῦ b || 21 τεσσαράκοντα AB : om. b || 26 προσέταξε b : προστάξας ἵνα AB || 27 βαλεῖν B : βάλωσιν A | τοῦ στόλου — πολεμίων B : τὸν τῶν πολεμίων στόλον καὶ A || 29 ἀντιμάχωνται b : ἀντιμάχεσθαι AB || 30 Καστελλίας τῆς Ἰβηρίας AB : Ἰβηρίας ἦτοι Καστελλίας b | τῶν Ἰσπανῶν A : om. B || 31 τῆς Γάλλων AB : τοῦ Γάλλου τῆς b | post πόλεως add. τῆς A : om. B.

paşa cu armată ; şi a venit şi a blocat oraşul. Şi înainte de a veni sultanul, culele de afară ale oraşului de pe ogoare şi din sate, în care se strânseseră unii oameni din cauza năvălirii neaşteptate a armatei, le-a împresurat şi le-a luat. Dintre oameni, o parte a luat-o în robie şi o parte i-a cucerit prin foame şi alte suferinţe şi nu puţini creştini i-a prefăcut în robi de război. Între timp veneau, mulţime mare, lucrurile trebuincioase şi bune la război şi 5 maşinării. Aduceau adică multe tunuri pentru stricat zidurile. Iar unele dintre acestea erau aşa de mari, încît nu le puteau trage patruzeci sau cincizeci de perechi de boi şi mai bine de două mii de oameni, pe fiecare deosebit.

1453 2. Şi la 2 aprilie a sosit şi sultanul cu mulţime nenumărată de ostaşi călări şi pe 10 jos. Şi, venind, şi-a ridicat cortul în faţa porţii sfîntului Roman şi armata cît nisipul mării de la o mare la cealaltă. Şi armata din Anatolia şi-a ridicat corturile de-a dreapta sultanului şi pînă la marginea mării de la Poarta de Aur, iar armata Europei de-a stînga şi pînă la Poarta de Lemn de la marginea mării din Cornul de Aur. Şi Sultanul 15 era împrejmuît cu şanţuri şi valuri de pămînt şi palisade de lemn şi înafara împrejmuirii stăteau primprejur ieniceri şi alţi nobili ai palatului lui. Iar paşa, rudă cu sultanul, venind şi-a ridicat corturile dimpreună cu armata ce i-a fost încredinţată, mai sus de Galata. Şi în aceeaşi zi a sosit şi o parte din flota lui şi s-a apropiat de marginile mării de 20 lîngă oraş. Şi erau ca la treizeci de trireme şi patruzeci de vase uşoare repezi, iar corăbii mari şi mici şi cu un singur rînd de vîsle o sută treizeci. Şi aşa se aşază lîngă oraş, împresurîndu-l în tot felul şi cu toate maşinăriile, înconjurînd dinspre uscat şi mare cele optsprezece mile ale oraşului. 25

3. Iar împăratul a dat poruncă să fie pus la gura portului lanţul cel foarte greu de fier, ca să fie oprită intrarea flotei, adică a vaselor duşmane. Şi corăbiile care s-au întîmplat să fie le-a băgat înăuntru în faţa lanţului, pentru ca şi cu mai multă putere să închidă intrarea şi să se împotrivescă luptînd contra duşmanilor. Iar corăbiile dinăuntru erau următoarele: din Liguria trei, din Castilia Iberiei spaniolilor una, din Provenţa galilor***, din Creta trei, din oraşul numit Chandax una şi două din Chidonia, 30

Χάνδαξ ἡ μία, αἱ δὲ δύο ἀπὸ Κυδωνίας, πᾶσαι εἰς παράταξιν πολεμικὴν καλῶς ἡτοιμασμένοι. Ἐτυχον δὲ καὶ ἐκ τῶν Ἑνετῶν τριῆρεις ἐμπορικαὶ μεγάλαι τρεῖς, ἃς παρ' Ἱταλοῖς εἶθε γρόσσας γαλέρας καλεῖν ἢ μᾶλλον εἰπεῖν γαλεάτζας, καὶ ἕτεραι τριῆρεις ταχεῖαι πρὸς φύλαξιν καὶ ὑπηρεσίαν τῶν ἐμπορικῶν τεταγμέναι. Καὶ προστάξας 5 ὁ βασιλεὺς, ἵνα καὶ αὐταὶ ἑναπομεινωσιν εἰς συνδρομὴν τῆς πόλεως, καὶ οὕτω τὰ τοῦ λιμένος ῥυκνόμεντο.

4. Ἐκ δὲ τῆς χέρσου ἔστησαν οἱ ἑναντίοι τὴν μεγάλην ἐκείνην ἐλέβολιν, πλά- 239 *b*
τος ἔχουσαν ἐπὶ τοῦ στόματος σπιθαμὰς δύο καὶ δέκα, καὶ ἑτέρας πόλλας ἐλεβόλις ἀξίας θεάματος· καὶ στρατήγιον ὀρυκτὸν ποιήσαντες ὕψηλόν καὶ μετὰ ζύλων σταυρώσαντες, αὐτὰς ἄνωθεν ἔβαλον καὶ ἐν τόποις τέσσαρσι καὶ δέκα τὰ τειχὴ τῆς πόλεως σφοδρῶς ἔτυπτον. Καὶ ἐκ πετροβόλων μηχανημάτων πολλαὶ οἰκίαι περιφανεῖς ἐγγὺς τῶν τειχῶν ἠχρειώθησαν καὶ μάλιστα τὰ ἀνάκτορα. Ἐκ δὲ τῶν ἐλεβόλων τὴν πόλιν ἐθορύβουν κροτοῦντες καὶ κλονοῦντες τοῖς τείχεσι καὶ τοῖς πύργοις ἐνέδιδον· καὶ 10 διαμφίς οὐκ ἔλιπον θάνατοι ἐκ τε τῶν ἐλεβόλων καὶ ἐλεβολίσκων καὶ μπαλεστρῶν τε καὶ τῶν τόξων καὶ ἑτέρων μηχανημάτων. Καὶ ὁ πόλεμος οὐκ ἔπαυε καθ' ἡμέραν τε καὶ νύκτα καὶ αἱ συμπλοκαὶ καὶ αἱ συρρήξεις καὶ οἱ ἀκροβολισμοί, ἐλπίζων ὁ ἀμηράς διὰ τὸ ὀλίγους εἶναι ἡμᾶς καὶ ἰσχυρῶς κεκοπιακότες εὐκόλως θηρεῦσαι τὴν πόλιν· καὶ οὐκ εἶα ἡμᾶς ἄνεσιν λαβεῖν οὐδ' ὄλωσ. Ἡ δὲ μεγάλη ἐκείνη καὶ ἰσχυρὰ ἐλέβολις διὰ τὸ συνεχῶς σφενδονίζειν, καὶ οὐ τοσοῦτον τὸ μέταλλον ὑπῆρχε καθαρὸν, 20 διεβράβη ἐν τῷ βάλλειν τὸν τεχνίτην τὸ πῦρ καὶ εἰς πολλὰ διεμερίσθη κλάσματα· καὶ ἐκ τούτων πολλοὶ ἀπεκτάνθησαν καὶ ἐπλήγησαν. Καὶ ἀκούσας ὁ ἀμηράς ἐλυπήθη λιαν· καὶ προσέταξεν, ἵνα ἀντ' αὐτῆς ἰσχυροτέραν ἄλλην ποιήσωσι. Καὶ ἕως τῆς αὐτῆς ἡμέρας οὐδὲν ἄξιον ἔργον καθ' ἡμῶν ἐκατέρωθε.

5. Καὶ τῆ ἰε' τοῦ αὐτοῦ ἔφθασε καὶ ὁ ἑναπολειφθεὶς στόλος αὐτοῦ ἐκ τε τοῦ| 25 Ἐδξείνου Πόντου καὶ Νικομηδείας καὶ Ἀσίας, ὧν ὁ ἀριθμὸς εἴκοσι καὶ τριακόσια 240 *b*
ἰστία. ἐξ ὧν ὑπῆρχον τριῆρεις δέκα καὶ ὀκτώ, διῆρεις τεσσαράκοντα καὶ ὀκτώ, τὸ δὲ λοιπὸν τοῦ στόλου ἄχρι τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τε' ἰστίων ὑπῆρχον νῆες μακραὶ καὶ πλοῖα, τῶν γε τὸ φορτίον ἦν μαχίμων καὶ τοξότων ἀνδρῶν παμπόλων τὸν ἀριθμὸν. ἰπῆρχον γὰρ ἐν τούτοις καὶ δρόμωνες φορτίοι πέντε καὶ εἴκοσι, ἃς εἶχον πεφορτισμένας ξύλα, 30 τίτανον, πέτρας καὶ ἑτέρας ὕλας ἐπιτηδείας πρὸς πολιορκίαν πόλεως. Πλὴν ἐν τῷ λιμένι οὐ ραδίως εἶχον τὴν εἴσοδον δι' αἰτίαν, ἣν εἶπομεν. Ἐλθόντες ἐκ τῆς ἐφ' ὧν περαιῆς κάτωθεν ὀλίγον τι τοῦ Διπλοῦ Κίονος καὶ μέχρι τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἀγίου Κωνσταντίνου ἐγγὺς τὴν στάσιν μετὰ ἀγκύρων ἐποίησαν.

6. Τῆ δὲ δεκάτῃ ἕκτῃ τοῦ αὐτοῦ ἀριθμήσας τὸν στόλον καὶ τὸν τῆς χέρσου 35 στρατὸν ἰππέων τε καὶ πεζῶν, καὶ εὗρε τριῆρεις καὶ διῆρεις, μονῆρεις δρόμωνα, νῆας καὶ πλοῖα εἴκοσι καὶ τετρακόσια ἰστία· ὁ δὲ τῆς χέρσου στρατὸς ὁ θέλων μάχεσθαι

1 αἱ δὲ AB : καὶ αἱ b || 2—3 παρ' Ἱταλοῖς εἶθε AB : οἱ Ἱταλοὶ εἰδώσει b || 4 ταχεῖαι B : θοαὶ A || 7 ἐλέβολιν b : ἐλεβόλην AB || 10 ἔβαλον AB : ἔβαλλον b || 14 ἐλεβόλων b : ἐλεβόλων AB || 15 ὁ — ἔπαυε(ενB) AB : οὐκ ἔπαυεν ὁ πόλεμος b || 16 *post* νύκτα *add.* καὶ AB : *om.* b || 18 εἶα AB : εἴασεν b || 19 ἐλέβολις b : ἐλεβόλις AB | ὑπῆρχε AB : ὑπάρχειν b || 22 ἰσχυροτέραν ἄλλην ποιήσωσι AB : ποιήσωσιν ἄλλην ἰσχυροτέραν b || 23 ἐκατέρωθε AB : ἐκατέρωθεσαν b || 26 ἰστία B : *om.* A || 27 ἰστίων AB : *om.* b || 29 ἃς AB : αἱ b | πεφορτισμένας AB : πεφορτισμένα b. || 34 ἕκτη AB : *om.* b || 34—35 τὸν... στρατὸν AB : τοῦ...στρατοῦ b || 35 πεζῶν AB : πεζικῶν b | δρόμωνα b : δρομονες AB || 36 τῆς — p. 386,1 ἦν A : στρατὸς ὁ θέλων μάχεσθαι ἐκ τῆς χέρσου B.

toate fiind bine echipate, gata de luptă. S-au întâmplat să fie și din Veneția trei trireme mari de comerț, pe care la italieni le numesc de obicei galere grele sau, mai bine spus, galeașe și alte trireme ușoare repezi, rînduite spre paza și deservirea celor de comerț. Și împăratul a poruncit să rămîna și ele în ajutorul orașului; și așa se luaseră măsuri de 5 prevedere în port.

4. Iar dușmanii au așezat dinspre uscat tunul cel mare, care avea la gură o deschidere de douăsprezece palme, precum și alte tunuri multe, de să te minunezi de ele la vederea lor; și, făcînd pe un loc înalt un punct strategic înconjurat de un șanț și întărit cu lemne în cruciș, le-au pus deasupra și băteau cu strășnicie în paisprezece locuri zidurile orașului. Și de pe urma bombardărilor cu bolovani multe case strălucite din apropierea zidurilor au ajuns de nelocuit și mai ales palatele împărătești. Și, bubuind din tunuri, pricinuiau mare tulburare în oraș și dădeau în ziduri și turnuri, cutremurîndu-le; și din amîndouă părțile nu lipseau cazuri de moarte de pe urma tunurilor mari și mici, a arbaletelor, a arcurilor și a altor arme. Și războiul nu contenea zi de zi și noapte de noapte, cu încăierări și atacuri de aproape și de departe, sultanul avînd mare nădejde cu ușurință să pună mîna pe oraș, pentru că noi eram puțini și tare osteniți și nu ne dădea răgaz să ne odihnim nici o clipă. Iar tunul cel mare și puternic, pentru că trăgea neconținut — și apoi nici metalul nu era atît de curat —, cînd meșterul i-a dat foc, a crăpat și s-a fărîmițat în multe bucăți; și mulți au fost uciși și răniți de aceasta. Și sultanul, auzînd, s-a supărat foarte; și a poruncit ca în locul lui să fie făcut altul și mai puternic. Și pînă în ziua aceea n-a făcut nici o ispravă de seamă contra noastră. 10 15 20

april.
1453 5. Și la 15 din aceeași lună a sosit și restul din flota lui din Marea Neagră și de la Nicomedia și din Asia, în număr de treisute douăzeci de catarge; dintre acestea erau optsprezece trireme, patruzeci și opt direme, iar restul flotei pînă la numărul de trei sute douăzeci de catarge erau corăbiile de război și vase de transport încărcate de ostași și arcași foarte mulți la număr; între acestea erau și douăzeci și cinci de caice repezi și transport, pe care le aveau încărcate cu lemne, var, pietre și celelalte materiale de trebuință la impresurarea orașului. Dar în port nu puteau pătrunde ușor, din pricina pe care am spus-o. Venind din partea de dincolo, dinspre răsărit, s-au oprit, slobozînd ancorele, ceva puțin mai jos de Coloana Îngemănată și pînă aproape de biserica sfîntului Constantin. 30

6. Iar la șaisprezece din aceeași lună, făcînd numărătoarea flotei și a armatei de uscat, călări și pedestrași, a aflat trireme, direme, caice repezi cu un rînd de visle, corăbiile mari și mici patru sute douăzeci de catarge; iar armata dinspre uscat bună de 35

ἦν χιλιάδες ὀκτώ ἐπὶ πενήκοντα διακόσiai. Οἱ δὲ πρὸς ἀντιπαράταξιν ἄνδρες ὄντες ἔνδον τῆς πόλεως τῆς τοσαύτης εἰς μέγεθος ἦσαν χιλιάδες τέσσαρες καὶ τρεῖς καὶ ἑβδομήκοντα καὶ ἑννακόσιοι ἄνευ τῶν ξένων, μόλις ὄντες χιλιάδες δύο.

7. Ἔγνων γὰρ ἐγὼ τοῦτο οὕτως ἔχειν ἀπὸ αἰτίας τοιαύτης· Τοῦ γὰρ
5 βασιλέως προστάξαντος τοῖς δημάρχοις καὶ στρατηγοῖς, ἔγραψεν ἕκα- 241 b
στος αὐτῶν τὴν δημαρχίαν αὐτοῦ ἀκριβῶς τοὺς δυναμένους σταθῆναι
ἐν τῷ κάστρῳ κοσμικοὺς τε καὶ μοναχοὺς καὶ τίνα τὰ ὄπλα, ἃ ἕκαστος
αὐτῶν κέκτηται πρὸς ἄμυναν. Καὶ οὕτως ἕκαστος τῶν δημάρχων δέδωκε
τὸν κατάλογον τῆς δημαρχίας αὐτοῦ τῷ βασιλεῖ. Ὁ δὲ κελεύσας με εἶ-
10 πεν· „Αὐτὴ ἡ διακονία πρὸς σὲ ἀφορᾷ, τὰ φυλακῆς δεόμενα καὶ ἀπό-
κρυφα. Λήψον οὖν τὰ τοῦ καταλόγου κατάστιχα καὶ κάθισον ἐν τῷ οἴκῳ
σου· ψήφισον ἀκριβῶς πόσοι καὶ τίνες ἄνδρες καὶ πόσα καὶ τί τὰ ὄπλα
καὶ ἀσπίδες καὶ τόξα καὶ ἐλεβολικά.“ Ἐκτελέσας δὲ ἐγὼ τὸ παρὰ τοῦ
βασιλέως προσταχθέν μοι παρέστησα τῷ αὐθέντῃ μου καὶ βασιλεῖ τὸ
15 καταστιχίδιον μετὰ λύπης καὶ σκυθρωπότητος πολλῆς· καὶ ἔμεινε ἐν ἀπό-
κρυφον ἀνὰ ἔμοῦ καὶ αὐτοῦ ἡ ποσότης.

8. Πλὴν δὲ ἦσαν καὶ τινες ὀλίγοι πάνυ ἕκ τε τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν δήμου
ἀνωφελέστατοι καὶ δειλοκάριοι, οἱ διὰ τὸν φόβον τοῦ πολέμου καὶ τῶν ἐτέρων ἐναν-
τίων πανοικί πρὸ καιροῦ ἕκ τῆς πόλεως ἔφευγον. Ὡς δὲ τοῦτο ἐν τοῖς ὡσί τοῦ βασι-
20 λέως ἔβρέθη, στενάξας ἕκ καρδίας καὶ οὐδὲν ἕτερον ἐποίησεν.

9. Ὑπῆρχε δὲ τις ἕκ τῆς Λιγυρίας ἐν ταῖς δύο ναυσίν, ὃς ἦν ναυάρχης καὶ
κύριος τῶν νηῶν, ἀνὴρ πάνυ δεξιός, ἀνδρείος καὶ φρόνιμος καὶ ἐπιτήδειος, τοῦνομα
Ἰωάννης Ἰουστινιανὸς ὁ γεννάδας. Θεωρῶν δὲ αὐτὸν ὁ βασιλεὺς εἰς τὰ πάντα ἐπιδε-
ξιάτατον, δημαρχον καὶ στρατηγὸν ἐπὶ τριακοσίου ἀνδρας προσέταξεν εἶναι καὶ πο-
25 βλεπτήν καὶ διοικητὴν αὐτὸν εἰς ἑτεῖρά τινα ἀναγκαῖα τοῦ πολέμου ἐξουσίαν ἔδωκεν 242 b
αὐτῷ θαρρήσας μεγάλως εἰς αὐτόν, ὡς ὄντως καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ ἔργα ἀξία μνήμης ἐποίησεν.

10. Ὡς δὲ ὁ ἀμηρᾶς τὴν κεκλασμένην ἐλέβολιν ὑγιῆ καὶ σώαν ἐποίησεν, ἡμέ-
ρας τε καὶ νυκτὸς μετὰ βίας τοῖς τείχεσιν ἔτυπτε· καὶ θόρυβον πολὺν ἐν ἡμῖν ἐποίουν
μετὰ πάσης μηχανῆς πολεμικῆς, ἀκροβολισμοὺς καὶ συβράξεις καὶ συμπλοκάς ἰσχυ-
30 ρότατας⁸ καὶ ἦν πολυειδὲς τὸ κακόν. Οἱ δὲ ἡμέτεροι καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὰς μηχαν-
ὰς τὰς πολεμικὰς μανθάνοντες καὶ τὰς τῶν ἐναντίων θεωροῦντες, πᾶσαν δειλίαν καὶ
φόβον ἔασαντες, καὶ μηχανὰς καὶ τέχνας καινὰς εὕρισκον καὶ τοὺς ἀντιδίκους οὐκ
ὀλίγον ἐβλαπτον. Αἱ δὲ τέχναι μερικαὶ οὐκ εἰς μᾶκρος ἐστήκεισαν διὰ τὸ μὴ ἔχειν
ἡμᾶς τελείως ἄνεσιν καὶ τὰ τῆς μάχης καὶ τοῦ ἀποκλεισμοῦ ἐπιτήδεια.

11. Χαλάσαντες δὲ ἐν τισὶ τόποις τὰ τείχη μετὰ τῶν ἐλεβόλεων καὶ πετρο-
βόλων μηχανημάτων, ἠθέλησαν πλῆσαι τοὺς τάφρους, ἵνα βῆδιον ποιήσωσι τὴν εἰσο-
δὸν καὶ διὰ τῶν χαλασμάτων εἰσέλθωσιν. Ἀκροβολισμοὺς ἐν πρώτοις ἐποίησαν καὶ

1 ἦν χιλιάδες A : χιλιάδες B : ὑπῆρχον χιλιάδες b | διακόσiai b : διακόσιες
AB || 3 ὄντες χιλιάδες AB : ὄντων χιλιάδων b || 4 Ἔγνων b : γνοὺς AB || 7 τὰ
AB : om. b | ἃ AB : om. b || 10 Αὐτὴ AB : αὐτὴ b || 12 τίνες ἄνδρες καὶ πόσα καὶ AB :
om. b || 13 δὲ AB : οὖν b || 15 καταστιχίδιον B : καταστιχάδιον A | ἐν — 16 αὐτοῦ
AB : ἐναπόκρυφος μεταξύ αὐτοῦ καὶ ἐμοῦ b || 17 τῶν AB : om. b || 19 ἔφευγον AB :
ἔφυγον b || 23 ὁ γεννάδας AB : ὃς γεννάδας εἶχε b || 27 ἐλεβόλην AB : ἐλεβόλιν b ||
32 ἀντιδίκους AB : ἐναντίους b || 34 ἄνεσιν καὶ b : om. AB || 35 τῶν AB : om. b.

luptă era de două sute cincizeci și opt de mii. Iar pentru ca să reziste și să apere, bărbații care se aflau înăuntrul orașului atât de mare ca întindere erau patru mii nouă sute șaptezeci și trei, fără de străini, care abia erau de două mii.

7. Eu știu că aceasta era așa din următorul fapt: împăratul a poruncit anume dimarhilor de cartiere și comandanților și fiecare din ei a însemnat amănunțit în scris despre cartierul său pe cei ce puteau sta la apărare, mireni și călugări, și care sînt armele pe care le are fiecare pentru luptă. Și așa fiecare dintre dimarhi a dat împăratului lista cartierului său. Iar acesta, chemîndu-mă, mi-a zis: „Acest serviciu te privește pe tine, fiind secrete care trebuie să fie păzite. Ia, așadar, catastihel numărate toare și stai acasă; socotește exact cîți și ce oameni sînt și cîte și ce arme și scuturi și arcuri și arme de aruncat“. Iar eu, împlinind ce mi-a poruncit împăratul, am prezentat domnitorului meu, împăratul, catastihul micuț cu multă durere și cu fața posomorîtă: și suma a rămas o taină între mine și el.

8. Numai că erau și unii, puțini de tot, și din cei nobili și din popor, oameni de nimic și cu inimă lașă, care de frica războiului și a altor neajunsuri fugeau din oraș cu toată casa de cu bună vreme. Iar cînd aceasta a ajuns la urechile împăratului, n-a făcut alta nimic decît a suspinat din adîncul inimii.

9. Și se afla cineva din Liguria cu două corăbii, fiind amiral și stăpîn de corăbii, bărbat foarte destoinic, inimos și cu minte și iscusit, cu numele Ioan Iustinian cel viteaz. Iar împăratul, văzîndu-l pe acesta prea destoinic la toate, a poruncit să fie conducător de popor și comandant peste trei sute de oameni și i-a dat puterea să aibă grija și dirijarea unor altor lucruri de trebuință la război, punîndu-și toată nădejdea în el, după cum la început a făcut isprăvi memorabile.

10. Iar cînd sultanul a reparat și a dres tunul crăpat, bătea zi și noapte cu putere în ziduri și ne pricinuiău mare tulburare și neliniște cu tot felul de mijloace de război, trăgînd de departe, dînd atacuri și încăierîndu-se cu toată puterea; și nenorocirea se ivea în felurite chipuri. Dar și ai noștri, deprinzîndu-se zi de zi cu sculele de război și uitîndu-se la cele ale potrivnicilor, au lepădat toată teama și frica și, născocind scule de război și meșteșuguri noi, pricinuiău adversarilor nu puține stricăciuni. Dar parte din meșteșugurile noastre n-au ținut mult timp, pentru că noi nu aveam nicidecum nici o clipă de odihnă și nici mijloacele potrivite de luptă contra impresurării.

11. Iar în unele locuri, zidurile fiind stricate de tunuri și de mașinăriile de aruncat bolovani, au voit să umple șanțurile ca să dea mai ușor năvală și să pătrundă prin locurile stricate. Mai întîi au dat atacuri de departe cu încăierări; iar în timpul acelor arun-

συρράξεις· μέσον δι' ἐκείνων ἕτερα χῶματα ἐν τοῖς τάφροις ἐρρίπτον καὶ κλάδους
 δένδρων καὶ ἑτέρας ὕλας, τινὲς δὲ ἐκ τῆς βίας καὶ τὰς σκηνὰς αὐτῶν. Καὶ ἦν ἰδεῖν
 θέαμα, ὅτι πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐκ τε τοῦ πλήθους καὶ τῆς στενοχωρίας καὶ βίας, ἦν εἴ-
 χον, ἐπιπτον ἐν τοῖς τάφροις. Καὶ οἱ ἐρχόμενοι ὀπισθεν, ἀνηλεῶς ῥίπτοντες τὰ ξύλα 243 b
 5 καὶ χῶματα, αὐτοὺς οἰκτρῶς ἐσκέπαζον καὶ ἐν τῷ ἄδῃ ζῶντας παρέπεμπον· ἕτεροι δὲ
 καὶ μετὰ προαιρέσεως οἱ πλέον ἰσχυροὶ καὶ δυνάμενοι ἐκ τῆς ὀρμῆς καὶ σπουδῆς τοὺς
 ἀσθενεστέρους ἀντὶ κλάδων καὶ χῶματος ἐρρίπτον ἀπηνῶς. Ἄλλὰ καὶ ταῦτα ποιούν-
 τες οὐκ ἐδύναντο φεῦγειν ἀβλαβεῖς· ἐκ τε τῶν ἐλεβολικῶν καὶ τζαγκρατόρων καὶ ἐκ
 τῶν τειχῶν βαρέων λίθων ἀποσφενδονούμενοι οἱ ἐναντίοι αἰσχυρῶς ἐπιπτον καὶ πολλὰ
 10 κατεπλήττοντο. Καὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων τινὲς ἀβλαβεῖς οὐκ ἐνέμενον· σύροντες δὲ καὶ
 τὰς ἐλεβόλους αὐτῶν ἕως ἐκ γῆς τῶν τάφρων, καὶ ἡ μάχη καὶ ὁ πόλεμος καὶ ἡ συμ-
 πλοκὴ φικαλέα ἐγένετο. Καὶ εἰς αὐτὰ οὐκ ἀγενεῖς ἦσαν καὶ τὰ ἡμέτερα· καὶ θαυμα-
 στὸν ἦν, χωρὶς ἐμπειρίας πολέμου ὄντες, τὴν νίκην εἶχον διὰ τὸ μεγαλοψύχως, καὶ
 γενναίως ἐντυχόντες ἐποιήσαντο ὑπὲρ δύναμιν. Καὶ τοὺς τάφρους ἐνεγέμιζον δι' ὄλης
 15 τῆς ἡμέρας, ἡμεῖς δὲ δι' ὄλης τῆς νυκτὸς τὰς ὕλας καὶ τὸ χῶμα καὶ τὰ ξύλα ἐσωθεν
 ἐλκίζοντες, ὥστε αἱ ὀρύξεις τῶν τάφρων ἐναπέμειναν, ὡς καὶ ἦν τὸ πρότερον. Τοὺς
 δὲ χαλασθέντας πύργους, χούβν μετὰ σπυρίδων βασιάζοντες καὶ ἀγγείων ξυλίνων οἴνου
 καὶ ἑτέροις ξύλοις, αὐθις ἀνεκαινίζομεν.

12. Ὁ δὲ ἀμηνῶς θεωρῶν ἡσχύνετο καὶ κατεφρονεῖτο διὰ τὸ τὴν βουλὴν αὐτοῦ
 20 ἀπρακτὸν | μένειν· καὶ ἑτέραν μηχανὴν πολεμικὴν θέλων ποιῆσαι προσέταξεν, ἵνα ἔλ- 244 b
 θωσί τινες ἄνδρες οἱ δυνάμενοι ὀρθῶς ἰδεῖν καὶ ποιεῖν ὅπας ὑποκεκρυμμένας κάτωθεν
 τῆς γῆς, ὅπως τὸ στρατόπεδον δι' αὐτῶν εὐκόλως εἰσέλθῃ ἐνδον τῆς πόλεως· καὶ κατὰ
 προσταχθὲν ὑπ' αὐτοῦ ἤρξαντο ὀρύσσειν. Ἰωάννης τις Γερμανὸς ἄκρον ἡσκημένος
 τὰς τοῦ πολέμου μηχανὰς καὶ τὰς τοῦ ὕγρου πυρὸς, ἐνατισθεὶς τὴν μηχανήν, ἑτέραν
 25 ὀπὴν ἐναντίαν ποιήσας καὶ μετὰ ὕγρου πυρὸς τεχνηέντως σκεύασας, ἐρχομένων οὖν
 τῶν Τουρκῶν μετὰ χαρᾶς διὰ τῆς ὀπῆς, αὐτὸς τὸ πῦρ ἀνάψας τὸ εἰς τὴν ἐναντίαν
 ὠρυγμένην παρ' αὐτοῦ ὀπὴν πολλοὺς τῶν Τουρκῶν κατέκαυσε καὶ τὰς τέχνας αὐτῶν
 εἰς οὐδὲν ἀπέδειξε. Ὀπὴν δὲ μίαν ἐναντίαν ὁ γεννάδας Γερμανὸς λαθῶν οὐχ εὖρε-
 νοῖ. Τοῦρκοι καὶ αὐτῇ τὸ ὕγρον πῦρ ἀνήψαν, ὃ προητοίμασαν, οὐδὲν ἐκατάρθωσε. Πύρ-
 30 γον δὲ τίνα μόνον παλαιὸν ὀλίγον μέρος ἐκ τοῦ κρότου τοῦ πυρὸς ἔπεσεν, ὃν δὲ
 ἡμεῖς εὐθὺς ἀνεκαινίσσαμεν. Ἦσαν δὲ καὶ τινες γηραιοί, οἱ ἔλεγον ὃ καὶ οἱ ἐναντίοι
 ἐν ἑτέραις μάχαις ἔπραξαν καὶ οὐδὲν ἐκατάρθωσαν, διὰ τὸ πλεῖον μέρος τῆς πόλεως
 ὑποκάτωθεν τῶν τειχῶν πετρώδες εἶναι.

13. Σφαλεῖς δὲ ὁ ἀμηνῶς καὶ ψευσθεὶς ὑπὸ τὰς αὐτὰς ἐλπίδας ἕτερα νέα ἐφευ-
 35 ρέματα καὶ μηχανὰς εἰς πολιορκίαν ἐποίησε. Ἐλέπολιν γὰρ μεγίστην ἔχουσαν τροχοὺς
 πολλοὺς μετὰ ξύλων χονιτρῶν κατεσκεύασε, πλάτος ἔχουσαν πολὺ καὶ ὕψος· ἐνέδυσσε 245 b
 δὲ αὐτὴν ἐσωθεν καὶ ἐξῶθεν ἐκ τρίτου μετὰ βουβάλων καὶ βοῶν δορῶν· καὶ πύργους

6 οἱ πλέον b : ἔπλεον AB || 8 φεῦγειν AB : φυγεῖν b || 9 τειχῶν b : λίθων B :
 om. A | ἀποσφενδονούμενοι] ἀποσφενδονούμενα AB || 10 ἐνέμενον B : ἐνέμειναν A :
 ἐναπέμενον b || 11 ἐλεβόλους b : ἐλεπόλους AB | ἐκ AB : om. b || 12 ἀνεγεῖς AB : ἀγενῆ
 b || 15 τὸ χῶμα καὶ AB : om. b || 16 ἐλκίζοντες, ὥστε AB : εἰλκίζομεν καὶ b || 17 χα-
 λασθέντας AB : χαλάσαντας b || 22 εἰσέλθῃ AB : εἰσέλθωσιν b || 23 post Ἰωάννης add.
 δὲ b : om. AB || 29 αὐτῇ AB : αὐτοῖ b | οὐδὲν ἐκατάρθωσε AB : πλὴν οὐδὲν κατάρ-
 θωσαν b.

cau în șanțuri alte umpluturi de țărână și crengi de arbori și alte materiale, iar unii, în graba cea mare, chiar și corturile lor. Și era de văzut o praveliște stranie, căci mulți din ei, de pe urma mulțimii și a înghesuiei mari și a grabei în care se aflau, cădeau în șanțuri. Și cei ce veneau din urmă aruncau fără nici o milă lemne și pământ și în chip jalnic îi îngropau, trimitându-i de vii pe lumea cealaltă, iar alții mai tari și în putere aruncau 5 în chip sălbatic, în graba lor cea mare, în loc de crengi și pământ pe cei mai slăbănogi. Dar făcând și așa, nu puteau scăpa să nu fie loviți, dușmanii, fiind atinși de lovituri din tunuri și arcuri grele și de bolovanii grei aruncați de pe ziduri, cădeau în chip rușinos și spaimă mare îi apuca. Și unii dintre ai noștri nu rămîneau nevătămați; trăgînd și tunurile 10 lor pînă la marginea de pământ a șanțurilor, s-a încins lupta și războiul și încăierarea înfricoșătoare. Și la acestea, cît și despre ai noștri, n-au rămas fără fapte de vitejie; și era de mirare că, deși neumblați prin războaie, rămîneau biruitori, pentru că se luptau din toată inima, și încăierîndu-se cu bărbăție, făceau isprăvi peste putere. Și dîșii toată ziua umpleau șanțurile, iar noi toată noaptea, scoțînd dinăuntru materialele și țărîna 15 și lemnele, încît adînciturile șanțurilor rămîneau cum erau și mai înainte. Iar turnurile stricate iarăși le reparam cu lemne și coșuri și butoaie de vin umplute cu pământ.

12. Iar sultanul, uitîndu-se, era rușinat și se simțea mîhnit, pentru că planul lui rămînea fără rezultat; și, voind să încerce alt plan de luptă, a poruncit să vină unii băr- 20 bați în stare să vadă exact și să facă galerii ascunse pe sub pământ, ca prin ele armata să intre cu ușurință înăuntru orașului; și după porunca lui au început să sape. Un oarecare german Ioan, bun știutor la mînuirea mijloacelor de război și a focului grecesc, ajungîndu-i la ureche planul, a făcut din contra altă galerie și a pus într-însa cu mult meșteșug foc grecesc; turcii deci, venind prin galerie cu bucurie, dînsul aprinzînd focul 25 din galeria contrară săpată de el, pe mulți dintre turci i-a ars și meșteșugurile lor le-a făcut de nimic. Altă galerie însă a dușmanilor i-a rămas tăinuită viteazului german. Iar turcii au aprins și într-însa focul grecesc ce-l pregătiseră dinainte, dar n-a avut nici un efect. Numai la un turn vechi o mică parte a căzut de zguduitura focului, pe care însă 30 noi îndată am reparat-o. Mai erau și alți bătrîni, care spuneau ce-au făcut dușmanii și în alte lupte și n-au izbutit nimic, pentru că în partea cea mai mare de oraș dedesubtul zidurilor este stîncos.

13. Sultanul, dînd greș și cu planurile sale și amăgit în nădejdele sale, încerca alte născociri și mașinării de împresurare. Și a construit pentru cucerit zidul un turn foarte mare din birne groase, cu multe roți și fiind lat mult și înalt, iar pe dinăuntru și pe dina- 35 fară a căpтуșit acea construcție cu trei rînduri de piei de bivoli și de boi, și deasupra avea

- εἶχεν ἄνωθεν καὶ παραπετάσματα, ἀναβάθρας καὶ καταβάθρας, ὅπως οὐ δυνησώμεθα τοὺς ἔσωθεν αὐτῆς βλάπτειν. Εἶχε δὲ τὸ ἔξωθεν μέρος ἀνεωγμένον, ἵνα ῥαδίως εἰσέρχονται καὶ ἐξέρχονται οἱ βουλόμενοι. Κατὰ δὲ τὸ μέρος, δι' οὐ ἔμελλον ἐλθεῖν ἐν τῷ ὀρύγματι, εἶχε πύλας τρεῖς μεγάλας μετὰ παρασκευάσματος σφοδρῶς ἐνδεδυμένας.
- 5 Εἶχον δὲ ἔσωθεν καὶ κύκλοθεν πᾶν ὄργανον καὶ τέχνην πολεμικὴν καὶ πολλὰς ὕλας καὶ ξύλα, ἵνα ῥίψωσιν ἐν τῷ ὀρύγματι, ἥτοι τῷ τάφρῳ ἐν τῷ προσήκοντι καιρῷ, ὅπως ῥαδίως εἰσέλθωσιν ἐν τῇ πόλει. Εἶχον δὲ καὶ κλίμακας ἔχουσας τὰς βαθμίδας μηρινθώδεις ὑποχαλουμένας διὰ κάλων καὶ αὐθις αἴρουμένας εἰς ὕψος. Προσδεδομένης τοῖς τειχεσι καὶ πάσης ἑτέρας μηχανῆς, ἦν οὐκ ἐδυνήθη ἀνθρώπου νοῦς νοῆσαι, ὡς, — οὐκ
- 10 ἐλπίζω, — βασιλεὺς ποτε οὐκ ἐποίησε τοῦ ἀλώσαι φρούριον. Ποιήσαντες δὲ καὶ ἐν ἑτέροις μέρεσιν ἀμάξας μετὰ πλείστων τροχῶν καὶ ἄνωθεν ὡς πύργους, καὶ αὐτοὶ ἐνδεδυμένοι, ὄν τρόπον εἶπομεν, ἔχοντες καὶ αὐτοὶ πλείστας μηχανὰς κατασκευασθείσας μετὰ τοῦ ὕγρου πυρός, καὶ ἐν μιᾷ ὥρᾳ ἠτοίμασαν, ἵνα πάντες τὴν σύβραξιν ἅμα πικίησασσι. Καὶ πρῶτον μὲν | μετὰ τῆς φοβερᾶς ἐκείνης ἐλεβόλεως τύπαντες σφοδρῶς ἐβρί- 246 b
- 15 ψαν εἰς ἔδαφος τὸν πύργον τὸν πλησίον τῆς πύλης τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ καὶ εὐθὺς τὴν ἐλέπολιν ἐκείνην σύραντες ἔστησαν ἄνωθεν τοῦ ὀρύγματος. Καὶ ἡ μάχη καὶ ἡ συμπλοκὴ νοσισαία καὶ φρικαλέα ἐγεγόνει ἦν δὲ πρὶν τὸν ἥλιον ἀνατεῖλαι καὶ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἐκράτησε. Καὶ ποτὲ μὲν ἐν μέρει τὴν συμπλοκὴν καὶ τὴν σύβραξιν ἰσχυρῶς ἠγωνίζοντο, ποτὲ δὲ ἐν μέρει καὶ τὰ ξύλα καὶ τὰς ὕλας καὶ χῶματα τὰ ἔσωθεν
- 20 τῆς ἐλεπόλεως ἐν τῷ τάφρῳ ἐβρίπτον καὶ ἐκ τοῦ χαλάσματος τοῦ πύργου ὕλην καὶ ἐξ ἄν ἐκεῖνοι ἐβρίπτον, ὁδὸν εὐθείαν αὐτοῖς ὤκονόμησαν. Καὶ οἱ ἡμέτεροι ἐξ ἐναντίας γενναίως ἀπεμπόδιζον αὐτοὺς καὶ ἐκ τῶν κλιμάκων πολλακίς αὐτοὺς ἀπεκρήμιζον καὶ τινὰς κλίμακας κατέκοψαν. Καὶ καρτερῶς οἱ ἐναντίοι πολλακίς τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀπεκρούσθησαν ἄχρι τῆς πρώτης ὥρας τῆς νυκτός.
- 25 14. Οἱ δὲ ἄσεβεῖς ἐκ τε τοῦ κόπου τοῦ πολλοῦ καὶ τῶν πληγῶν ἠγανάκτησαν καὶ ἡ συμπλοκὴ καὶ ὁ πόλεμος ἐλύθη, ἐλπίζοντες μὲν τῷ πρῶτῷ μετὰ ὀλίγου κόπου τὴν βᾶσιν εὐκόλῳ εὐρωσιν. Ἄλλὰ τῶν ἐλπίδων ἐνεύσθησαν, διὰ τί μὲν Ἰωάννης ὁ Ἰουστινιανὸς ὡς τις ἀδάμας δι' ὅλης τῆς νυκτός ἀναθαῤῥύνας τοὺς ὑπ' αὐτὸν στρατιώτας καὶ παραινέσας καὶ ὁ βασιλεὺς παρῶν μεθ' ἑτέρων πολλῶν τῶν ἐλθόντων εἰς ἐκεῖ-
- 30 νον τὸν τόπον βοηθήσαι, δι' ὅλης τῆς νυκτός πολλα κοπιᾶσαντες τοὺς τάφρους ἐκένωσαν καὶ τὸν πεσόντα πύργον μυριαῖς μηχαναῖς ἀνώρθωσαν καὶ τὴν ἐλέπολιν τῶν ἐναντιῶν ὑποκάτωθεν, οὐ ἐκεῖτο ἐνδεδυμένη, ἐπυρπόλησαν. Περὶ δὲ τρίτης ἀλεκτροφωνίας ἐλθόντες μετὰ χαρᾶς, ἐλπίζοντες ἵνα τὴν βᾶσιν, ὡς εἶπεμεν, ῥάδιον εὐρωσι, καὶ ὡς εἶδον τὰς ἐλπίδας αὐτῶν κενὰς, ἐθαύμασαν. Καὶ ὁ ἀμηρᾶς λυπηθεὶς μᾶλλον καὶ
- 35 αἰσχυρθεὶς ἐθαύμασε τὴν ἐπιδειξίότητα τῶν ἡμετέρων καὶ ἔλεγε, θαυμάζων τάχα „Ἐὰν καὶ αἱ τοιαῦκοντα ἑπτὰ χιλιάδες προφητῆται εἰπὸν μοι ἄν, ὅτι αὐτοὶ οἱ ἄσεβεῖς,“ λέγων ἡμᾶς, „διὰ μιᾶς νυκτός δύνονται ποιῆσαι, ἃ ἐποίησαν, οὐκ ἐπίστευον.“ Ἐπειτα μὲν θεωρῶν μὴ ἔχειν φόβον ἡμᾶς οὔτε δειλίαν εἰς τοὺς ἀκροβολισμοὺς καὶ συβῆρήξεις ἄς

2 ἀνεωγμένην AB : ἠνοιγμένον b || 4 παρασκευάσματος AB : παρασκευασμάτων b | post ἐδεδυμένας add. ὡς εἶπομεν b : om. AB || 6 ὀρύγματι, ἥτοι τῷ AB : om. b || 7 ἐν τῇ πόλει AB : om. b || 8 αἴρουμένας AB : ἤρουν μίαν b || 9 οὐκ ἐδυνήθη AB : ἠδυνήθη b || 10 ἐλπίζω AB : ἠλπίζεν b || 21 ante Καὶ add. τυχόντες b : om. AB | ἐξ ἐναντίας AB : om. b || 30 βοηθήσαι AB : εἰς βοήθειαν b || 32—33 τρίτης ἀλεκτροφωνίας AB : τρίτην ἀλεκτροφωνίαν b || 34 ὡς εἶδον AB : ἰδόντες b || 36 ἄν AB : om. b || 37 δύνονται AB : δύνανται b || 38 ἔχειν AB : ἔχοντας b.

turnulețe și cortine lăsate în jos și scări de urcat și coborît, pentru ca oamenilor dinăuntru turnului construit să nu le putem face nici un rău. Iar latura dinafară o avea deschisă, pentru ca aceia care ar voi, să poată intra și să iasă cu ușurință. De-a lungul laturii, pe unde aveau să intre în șanț, aveau trei uși mari acoperite bine și îmbrăcate. Înăuntru aveau prim-prejur orice unealtă și meșteșug de război și multe materiale și lemne, ca la timp potrivit să le arunce în groapă, adică în șanț, pentru ca să pătrundă cu ușurință în oraș. Aveau și scări cu fuscei din sfori și erau lăsate în jos cu funii și iarăși ridicate în sus. De ziduri a fost apropiată și orice altă mașinărie pe care mintea omului n-a fost în stare să o gîndească și cum — cred — nici un împărat n-a făcut niciodată pentru cucerirea unei cetăți. Și au făcut și în alte locuri care de luptă cu roți foarte multe și sus ca niște turnuri, căptușite și acelea, în chipul în care am spus; și aveau și ei foarte multe arme încărcate cu focul grecesc și le-au pregătit cu toții să dea atacul deodată, în aceeași oră. Și mai întîi bătînd foarte cu tunul acela îngrozitor, au dat la pămînt turnul de lîngă Poarta sfîntului Roman; și îndată au tras construcția aceea de război și au pus-o sus la margine de șanț. Și lupta și încăierarea s-a încins ucigătoare și înfricoșătoare; a început încă înainte de răsăritul soarelui și a ținut toată ziua. Și cînd într-o parte dădeau cu putere lupta și atacul, cînd într-alta aruncau în șanț lemnele și materialele și țărîna din acea construcție; și din dărîmăturile turnului și din ce aruncau aceia și-au deschis drum neted. Din partea cealaltă și ai noștri îi opreau vitejește și deseori îi rostogoleau de pe scări și unele scări le rețeau. Și în ziua aceea, pînă la ceasul întîi de noapte¹, dușmanii au fost deseori respinși cu tărie.

14. Atunci păgîinii, amărîți de osteneală multă și de răni, au încetat încăierarea și lupta, în nădejdea că a doua zi cu mai puțină osteneală își vor face drum ușor. Dar s-au amăgit în nădejdele lor, pentru că Ioan Iustinian, ca un stîlp de oțel, toată noaptea vorbindu-le și încurajîndu-i pe ostașii de sub mîna sa, și împăratul fiind față cu mulți alții veniți în acel loc într-ajutor, s-au ostenit mult toată noaptea și au curățat șanțurile și cu multe meșteșuguri au refăcut turnul căzut, iar construcția aceea a dușmanilor, dîndu-i foc pe dedesubt, unde stătea înfundată, au ars-o. Pe la cel de-al treilea cîntat al cocoșilor, venind veseli cu speranța să găsească drumul mai ușor, cum am spus, s-au minunat cînd și-au văzut speranțele deșarte. Și sultanul mai mult cu durere și rușinat s-a minunat de îndemînarea alor noștri, și chipurile cu admirație spunea: „Dacă și cei treizeci și șapte de mii de profeți mi-ar fi spus de acei păgîini“, numindu-ne pe noi, „într-o singură noapte ar fi în stare să facă aceea ce-au făcut, nu o credeam“. Apoi, văzîndu-ne că nu ne este frică și nu ne speriem de loviturile de departe și de încăierările

¹ O oră după asfințitul soarelui.

ἐποίουν δι' ὄλης τῆς ἡμέρας, καὶ τοὺς ἀναριθμήτους ἐλεβολίσκους βέλγητε καὶ πέτρας ἄνωθεν ἡμῶν βρεχομένας ὡς ὑετὸς ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἀντ' οὐδενὸς κινδύνου πάντα ἐλογιζόμεθα, εἰς ταραχὴν καὶ σύγχυσιν λογισμοῦ μεγάλης ἐνέπεσεν αὐτὸς τε καὶ πᾶσα ἡ βουλὴ αὐτοῦ. Καὶ ταῦτα μὲν δὴ οὕτως εἶχον.

- 5 V. Καὶ τούτων γινομένων πολιορκουμένης τῆς πόλεως νῆες τρεῖς Λιγουρίται ἐκ Χίου φόρτον λαβόντες καὶ ἄνεμον τηρήσαντες ἐπιτήδειον τὸν πλοῦν πρὸς ἡμᾶς ἐποιοῦντο. Διερχομένων δὲ αὐτῶν εἶρον καθ' ὁδὸν καὶ ἑτέραν μίαν βασιλικὴν | νῆα 248 b ἐκ Σικελίας μετὰ σίτου ἐρχομένην. Καὶ φθάσασαι ἐν μιᾷ τῶν νυκτῶν ἐγγὺς τῆς πόλεως, τῷ πρῶτῷ αἱ ἡμερόσκοποι τριήρεις τοῦ ἀμηρᾶ ἰδόντες αὐτάς, ὤρμησαν καὶ ἐκ 10 τοῦ στόλου μέρος πολὺ κατ' αὐτῶν μετὰ πάσης χαρᾶς, μετὰ τυμπάνων καὶ κερατῶν σαλπύγγων κροτοῦντες, ἐλπίζοντες ἐν εὐκολίᾳ τάσδε τὰς νῆας σαγηνεῦσαι. Ὡς δὲ ἤγγισαν καὶ τὸν πόλεμον ἀνήψαν καὶ ἀκροβολίζοντο, ἐν πρώτοις ἤλθον κατὰ τῆς βασιλικῆς νηὸς μετὰ ἐπηρμένης ὀφρύος. Ἡ δὲ ναὺς ἐκ τῆς πρώτης προσβολῆς μετὰ ἐλεβόλεων καὶ ἐλεβολίσκων καὶ βελῶν καὶ πετρῶν κακῶς ἐδεξιώσατο αὐτοῦς. Καὶ ἐλθόντες ταῖς 15 πῶραις ὑποκάτωθεν τῆς νηὸς, αὐτοὶ δὲ μετὰ χύτρων κατασκευασμένων τεχνικῶς πυρὶ ὕγρῳ καὶ πέτραις μακρόθεν ἀπέπεμπον διὰ τὸ γίνεσθαι πολὺν φόνον κατ' αὐτοῦς. Ἡμεῖς δὲ ἐκ τῶν τειχῶν ἄνωθεν ταῦτα θεωροῦντες, ἐδεόμεθα τοῦ Θεοῦ ἐλεῆσαι αὐτοὺς καὶ ἡμᾶς. Ὁ δὲ ἀμηρᾶς ἔφιππος ἐστὼς κατὰ τὰς ἀκτὰς τῆς θαλάσσης ἐθεώρει τὰ γινόμενα. Καὶ πάλιν ἐκ τρίτου ἐμακροβολίζοντο καὶ αὐθις θέλοντες συρῆξαι μετὰ ἐπηρ- 20 μένης ὀφρύος καὶ μεγάλων ἀλαλαγμῶν, οἱ δὲ ναύκληροι καὶ κυβερνήται καὶ ναύαρχοι ἀνδρείως καὶ ῥωμαλέως σταθέντες, τοὺς ναυτίλους παρεθάρρυναν ἀποθανεῖν μᾶλλον ἢ ζῆν, καὶ μάλιστα ὁ ναύαρχος τῆς βασιλικῆς νηὸς τοῦνομα Φλαντανέλας ἐκ πρῶτης εἰς πῶραν διερχόμενος καὶ φωναῖς τοὺς | ἐτέρους διεγείρων, ὦ σ τ ε ο ὄ δ ὄ ν α μ α ι 249g γ ρ ᾶ φ ε ι ν τ ᾶ ς φ ω ν ᾶ ς α ὗ τ ο ὦ καὶ τοὺς τῶν ἐτέρων κρότους ἕως τῶν οὐρανῶν 25 αἰρομένας. Καὶ ἡ συρῆξις πάλιν ἰσχυροτέρα ἐγεγόνει καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν τριήρων ἀπεκάνθησαν καὶ ἐπλήγησαν καὶ δύο τῶν τριήρων πυριαλώτους ἐποίησαν· καὶ θεωροῦντες τὰς νῆας ἐδειλίασαν. Ὁ δὲ ἀμηρᾶς θεωρῶν μηδὲν ἄξιον ἔργον ποιοῦντας, τὸν τοσοῦτον καὶ τηλικούτον στόλον, ἀλλὰ μᾶλλον ἠττῶντο, μανεῖς καὶ θυμῷ ληφθεῖς βρυχώμενος, τοὺς ὁδόντας τρίζων, ὕβρεις ἐνέχεε καὶ ἐλοιδορεῖ τοὺς ἑαυτοῦ, δειλο- 30 καρδίους καὶ γυναικῶδεις καὶ ἀναφελεῖς ἀπεκάλει. Καὶ τὸν ἵππον κεντρίσας ἤλθον ἐντὸς τῆς θαλάσσης, — ἦσαν γὰρ ἐγγὺς τῆς χέρσου αἱ τριήρεις ὡσεὶ λίθου βολήν, — καὶ τὰ πλείονα τῶν χιτόνων αὐτοῦ ἐβάφησαν ἐκ τῶν τῆς ἄλμυρῆς θαλάσσης ὕδατων. Ὁ δὲ στρατὸς ὁ παρὰ τὴν χέρσον θεωροῦντες αὐτὸν οὕτως μαινόμενον ἠγανάκτουν λυπούμενοι καὶ τοὺς ἐν τῷ στόλῳ ἐβλασφήμου· καὶ πλείστοι ἐκείνων ἔφιπποι

2 post ἄνωθεν add. καθ' b : om. AB | ὑετὸς AB : ὑετοῦς b | κινδύνου — 3 εἰς AB : πάντα κίνδυνον ἐλογίζοντο· εἰς οὖν b || 5 κφ. ε' AB : om. b | Λιγουρίται AB : Λιγουρίας b || 9 τῷ πρῶτῷ — 10 κατ' αὐτῶν AB : καὶ τῷ πρῶτῷ ἰδόντες αὐτάς αἱ ἡμερόσκοποι τριήρεις τοῦ ἀμηρᾶ καὶ ἐκ τοῦ ἐτέρου στόλου μέρος πολὺ κατ' αὐτῶν ὤρμησαν b || 13 ἐλεβόλεων AB : om. b || 16 πέτραις AB : πετρῶν πάλιν αὐτοῦς b | ἀπέπεμπον AB : ἀπεμπόδιζον b || 18 Ὁ δὲ AB : Ὁμοίως δὲ ὁ b || 19 Καὶ αὐθις AB : εἶτα πάλιν b | συρῆξις B : συρῆξις A || 21 ναυτίλους παρεθάρρυναν AB : αὐτάς παραθαρρύναντες b || 26 ἐπλήγησαν AB : ἐπνίγησαν b || 27 ποιοῦντας, AB : ποιοῦντα b || 28 ἠττῶντο AB : ἠττονα ὄντα b || 29 καὶ ἐλοιδορεῖ τοὺς ἑαυτοῦ AB : εἰς τοὺς αὐτοῦ b || 30 ἀπεκάλει AB : ἀποκαλῶν b || 32 ἄλμυρῆς AB : ἄλμυρᾶς b || 33 θεωροῦντες AB : θεωρῶν b | μαινόμενον AB : ποιοῦντα b || 34 ἐκείνων AB : om. b.

ce le făceau ziua întreagă și de nenumăratele tunuri, săgeți și pietre căzînd de sus asupra noastră ca ploaia din cer și că toate nu le socoteam de nici o primejdie, s-a tulburat mult și gînduri grele îl băteau și pe el și pe sfetnicii lui. Și starea de lucruri era așa.

V. În timp ce acestea se desfășurau la împresurarea orașului, trei corăbii ligurice, după ce au încărcat la Chios, observînd vînt potrivit, au început să plutească spre noi. Iar în cale, în trecerea lor au dat și peste altă corabie, de-a împăratului venind cu grîu din Sicilia. Ajungînd în una din nopți aproape de oraș, dimineața triremele sultanului care stăteau ziua de pază zărindu-le, o mare parte din flotă au pornit cu toată bucuria contra lor cu lovituri de tobe și în sunete de cornuri, avînd nădejde să prindă cu ușurință ca într-o plasă aceste corăbii. Și cum s-au apropiat și lupta s-a încins și se hărțuiau, mai întîi cu priviri semețe au mers asupra corăbiei împăratului. Dar la prima ciocnire corabia i-a luat rău în primire cu tunuri mari și mici și cu săgeți și pietre. Și venind cu prorele sub corabie, aceia însă cu oale de lut umplute în chip meșteșugit cu focul grecesc și cu pietre i-au respins, pentru că mult omor se făcea printre ei. Iar noi de sus de pe ziduri privind aceasta ne rugam lui Dumnezeu să ne aibă în paza lui și pe noi și pe aceia. Iar sultanul, stînd călare la marginea mării, se uita la ce se petrecea. Și iarăși pentru a treia oară au început a se hărțui și voiau din nou cu priviri semețe și cu mari strigăte de război să se încaiere la luptă, atunci stăpînii corăbiilor și cîrmacii și căpitanii, stînd bărbătește și cu tărie, au încurajat pe marinari mai bine să moară decît să trăiască; și mai ales căpitanul corăbiei împăratului, cu numele Flantanela, alerga de la pupă la proră, aprinzîndu-i pe ceilalți la luptă cu glas mare, încît nici nu sînt în stare să pun pe hîrtie vorbele lui și răcnetele celorlalți care seridicaupînă la ceruri. Și iarăși lupta s-a încins mai puternică și mulți de pe trireme au fost uciși și răniți și două dintre trireme le-au dat focului pradă; și văzînd corăbiile, s-au umplut de teamă. Iar sultanul, văzîndu-i nefăcînd nici o ispravă mai de seamă, deși flota era atît de mare și puternică, ci mai degrabă erau învinși, a fost apucat de mare mînie și furie, mugînd și scrișnind din dinți a început să-i înjure și să ocărască pe ai săi, îi numea lași și muieratici și fără treabă. Și dînd pîntenii calului a intrat în mare — căci triremele erau aproape de uscat ca la o aruncătură de piatră — și mult din hainele sale au intrat în apa sărată a mării. Iar ostașii din armata care era lingă țarm, văzîndu-l așa înfuriat, erau plini de necaz și supărare și aruncau vorbe de ocară și blesteme asupra marinarilor din flotă;

τῷ ἀμηρᾷ καὶ αὐτοὶ ἀκολουθοῦντες ἕως τῶν νηῶν ἤγγισαν. Ἐκ δὲ τοῦ στόλου οὕτως
 θεωροῦντες αὐτὸν πρᾶττοντα καὶ αἰσχυρθέντες τὰς ὕβρεις, ἄκοντες καὶ ἐκόντες μετὰ
 θυμοῦ μεγάλου μετέστρεψαν αὐθις τὰς πῶρας κατὰ τῶν νηῶν καὶ ἐμάχοντο ἰσχυρῶς.
 5 καὶ πληγὴ ἐγεγονε κατ' αὐτούς, ὥστε οὐκ ἐδύναντο αἱ τριήρεις ἐπιστρέψαι. | Ἐφο- 250 b
 νεύθησαν δὲ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὡς ἔμ α θ ο ν ἐ γ ῶ, ἐξ αὐτῶν πλεῖον ἢ δυοκαίδεκα
 χιλιάδες Ἀγαρηνοί, μόνον ἐν τῇ θαλάσῃ. Ἐλθούσης δὲ τῆς νυκτός, ἐξ ἀνάγκης ὁ
 στόλος μικρὸν ἀνεχώρησε καὶ αἱ νῆεις εὐκαιρίαν εἰσῆλθον ἐν τῷ λιμένι
 ἄνευ οὐδενὸς ἀποκτανθέντος, εἰ μὴ τινῶν ὀλίγων πληγέντων· καὶ μετ' οὐ πλείστας
 10 ἡμέρας τινὲς ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν πρὸς Κύριον ἐξεδήμησαν. Ὁ ἀμηρᾷς δὲ τοσοῦτον μα-
 νεῖς καὶ λυπηθεὶς κατὰ τοῦ τοῦ στόλου δρουγαρίου ἤθελεν αὐτὸν ἀνασκολοπίσαι,
 λέγων ὅτι ἔνεκεν τῆς ἐκείνου ἀνανδρείας καὶ ὀλιγοψυχίας αἱ νῆεις ἐκείναι οὐχ ἐάλοντο,
 ἀλλ' δι' ἀπροσεξίας τούτου καὶ ἀνωφελείας τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ ἐξαλύξασαι εἰσῆλθον ἐν
 τῷ λιμένι. Τινὲς δὲ τῶν ἀρχόντων τῆς βουλῆς καὶ αὐλῆς τοῦ ἀμηρᾷ ἐδεήθησαν καὶ
 15 οὕτως τοῦ ζῆν τῷ δρουγαρίῳ ἐχαρίσατο, πλὴν τοῦ ἀξιώματος αὐτὸν ἐγύμνωσε καὶ
 πάντα τὸν βίον αὐτοῦ τοῖς ἰαννιτζάροις ἐχαρίσατο.

2. Καὶ πάλιν κατηφῆς ὑπάρχων ὁ ἀμηρᾷς καὶ περίλυπος καὶ τὰς χεῖρας ὡς
 κῶν δάκνων καὶ λάξ τῷ ποδὶ κατὰ γῆς, θεωρῶν τοὺς τοίχους ῥίνας δις καὶ τρίς καὶ
 τοὺς τάφρους γεμίσας, καὶ εὐθὺς πάλιν ἀνωρθωμένους εὗρισκε, καὶ πῶς ἑκατὸν πεντή-
 20 κοντα τριήρεις, διήρεις τε καὶ μονήρεις οὐκ ἐδυνήθησαν ἀλῶσαι τὰς τέσσαρας ἐκεί-
 νας νῆας, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ τοσοῦτον φόνον εἰς αὐτοὺς ἐποίησαν, | σενάζων ἐκ καρ- 251 b
 δίας καὶ καπνὸς ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἀνέβαινε. Καὶ ἐλογίζετο, τί ἔδει ποιῆσαι, ἵνα
 τὴν πόλιν πλεῖον θλίψῃ καὶ στενοχωρήσῃ καὶ διὰ θαλάσσης καὶ ξηρᾶς τὴν ἐμβολὴν
 ποιήσῃ· καὶ ἐλογίζετο τοιαῦτα μηχανῆ, ἵνα μέρος τοῦ στόλου εἰσφέρει ἔσω τοῦ λιμέ-
 25 νος. Καὶ ἦν ὁ λόγος εὐθὺς καὶ τὸ ἔργον· καὶ ἐκ τοῦ ὀπισθεν μέρους τοῦ Γαλατᾶ διὰ
 τοῦ λόφου ὁδὸν εὐθεῖαν φκονόμησε κατερχομένην ἄχρι τοῦ λιμένος καὶ σανίσι καὶ
 ξύλοις πᾶσαν κατέστρωσε καὶ μετὰ σέατος βοῶν καὶ κριῶν ἤλειπεν αὐτὰς καὶ ὄργανα
 πολύτροπα ἕτερα ποιήσας καὶ μηχανάς, ὥστε τὰς τριήρεις καὶ διήρεις ἐν εὐκολίᾳ ἄ-
 νωθεν ἐν τῷ λόφῳ σύρας κατεβίβασεν αὐτὰς ἐνδον τοῦ λιμένος. Καὶ ἦν τὸ ἔργον θau-
 30 μαστὸν καὶ ναυμαχίας στρατήγημα ἄριστον. Ἐγὼ δὲ λο γ ί ζ ο μ α ι, — τῷ Καίσαρι
 Αὐγούστῳ ἐμμῆσατο, ἠνίκα μετὰ τοῦ Ἀντωνίου καὶ Κλεοπάτρας ἐμάχετο, ὅς διὰ τὸν
 σάλον τῆς θαλάσσης καὶ τοὺς ἐναντίους ἀνέμους οὐκ ἐδυνήθη περιοδεῦσαι κύκλωθεν
 τῆς νήσου τοῦ Πέλοπος καὶ ἐλθῶν διὰ τοῦ Ἴσθμοῦ, τὰς νῆας σύρας ἔτι, πρὸς ἑῶν
 τῆς Ἑλλάδος θαλάσσης, ταχέως ἐν τῇ Ἀσίᾳ ὄδευεν· ἢ τῷ Νικητᾷ πατρικίῳ, ὅτε καὶ

1 Ἐκ AB: οἱ b || 5 ἐπιστρέψαι AB: ὀπισθεν ἐλθεῖν b || 7 μόνον ἐν τῇ θα-
 λάσῃ B: *del.* A || 8 εἰσελθεῖν AB: εὐρόντες b || 9 ἄνευ οὐδενὸς ἀποκτανθέντος B:
 μὴ ἀποκτανθέντος τινός | μετ' — 10 ὀλίγοι AB: μεθ' ἡμέρας τινὰς δύο ἢ τρεῖς b ||
 11 δρουγαρίου AB | ἤθελεν αὐτὸν B: ὄν καὶ ἤθελεν A || 12 ἐκείναι — 13 ἀλλὰ AB: ἐν
 ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ ἐξάλλοντο, καὶ b || 13 τῇ — εἰσῆλθον AB: εἶασεν αὐτὰς εἰσελθεῖν b ||
 15 τοῦ ζῆν τῷ δρουγαρίῳ AB: ζῆν τὸν δρουγγάριον b || 17 καὶ περίλυπος AB: *om.*
 b | *post* χεῖρας *add.* αὐτοῦ b: *om.* AB || 18 τειχούς AB | ῥίνας AB: ῥήξας b || 22
 ἀνέβαινε AB: ἐξέβαινε b || 23—24 ἐμβολὴν ποιήσῃ AB: πολιορκίαν δώσῃ b || 29 κατε-
 βίβασεν — λιμένος AB: ἔσω ἐν τῷ λιμένι καταβιβάσας ἔφερον αὐτὰς b || 30—31 τῷ
 Καίσαρι Αὐγούστῳ AB: τὸν Καίσαρα Αὐγούστον b || 34 τῷ Νικητᾷ πατρικίῳ
 AB: τὸν Νικητᾶν πατρικίον b.

și mulți dintre ei, călare pe cai, luându-se și dinșii după sultan, s-au apropiat pînă la corăbii. Iar cei de la flotă, văzîndu-l că face așa și rușinîndu-se de cuvintele de ocară, vrînd-nevrînd au încîrnit iarăși prorele contra corăbiilor cu multă mînie și se luptau cu tărie. Și ce să spun? Nu numai că n-au făcut corăbiilor nici o pagubă, ci printre ei se făcuse atîtaucidere și rănire, încît triremele nu mai erau în stare să ia calea întoarsă. 5 Au fost uciși în ziua aceea, d u p ă c u m a m a f l a t e u, mai de bine douăsprezece mii de agareni, numai pe mare. Lăsîndu-se noaptea, flota de nevoie s-a retras puțin, iar corăbiile, găsind prilej bun, au intrat în port, fără să piardă nici un om, neavînd decît puțini răniți; și nu după prea multe zile, cîțiva puțini din ei s-au mutat la Dom- 10 nul. Iar sultanul a fost așa de furios și necăjit asupra amiralului flotei, încît voia să-l tragă în țepă, spunînd că, fiind nebărbat și mic la suflet, corăbiile acelea nu au fost capturate, ci au scăpat în noaptea aceea și au intrat în port, el fiind nebăgător de seamă și de nici o treabă. Dar unii din marii dregători sfetnici ai curții sultanului l-au rugat și așa i-a dăruit amiralului viața, l-a scos însă din funcție și toată averea lui a dăruit-o 15 ienicerilor.

2. Și sultanul era iarăși amărît și mult îndurerat și-și mușca mîinile ca un ciine și trîntea cu piciorul în pămînt, cînd vedea că de două-trei ori a dat zidurile la pămînt și șanțurile le-a umplut și iarăși le găsea refăcute îndată și că o sută cincizeci de trireme și direme și vase cu un rînd de vîsle n-au fost în stare să captureze cele patru corăbii, care, dimpotrivă, au făcut atîtaucidere între ei; și suspinînd din adîncul inimii, 20 năduf îi dădea din gură. Și se gîndea ce trebuie să facă să zdruncine mai mult și să strîmtoze orașul și să strîngă cercul împresurării și dinspre mare și dinspre uscat; și în gîndul său cu meșteșugire punea la cale una ca aceasta: să aducă înăuntru în port o parte din flotă. Și cuvîntul îndată s-a prefăcut în faptă; în partea din spatele Galatei a avut grijă să deschidă peste deal drum drept, care să ducă pînă în port; și tot drumul l-a aș- 25 ternut cu scînduri și vălătuci de lemn; și acestea le-a uns cu seu de boi și de berbeci; și a făcut și alte felurite scule și mașinării, încît cu ușurință a tîrît sus peste deal triremele și diremele și le-a coborît înăuntru portului. Și a fost un lucru minunat și o stragemă strălucită de luptă marinărească. E u u n u l c r e d c ă l-a imitat pe Cezar August, cînd purta război cu Antoniu și Cleopatra; acela, neputînd pe valurile mării 30 și pe vînturi potrivnice să înconjure prinprejur insula lui Pelops [Peloponesul], a trecut peste Istm, tîrînd încă și corăbiile, în marea de răsărit a Eladei și a apucat-o repede la drum spre Asia; sau pe patriciul Nichita, cînd și acesta a trecut triremele peste

αὐτὸς ἐκ τῆς Ἑλλαδικῆς θαλάσσης τὰς τριῆρεις ἐν τῇ δυτικῇ περάσας διὰ τοῦ Ἴσθμοῦ τοὺς Κρήτας ἐν τῇ Μεθώνῃ καὶ Πύλῳ ἐτροπώσατο.

3. Λοιπὸν ὁ ἀμηρὰς τὰς τριῆρεις εἰσφέρειας ἐν μιᾷ νυκτί, ἔνδον | τοῦ λιμένος 252 b
 πρῶτῃ ἠδρέθησαν. Εἶτα γέφυραν κατασκευάζει τρὸψω τοῖφδε· ἀκάτια γάρ τινα καὶ ἀγγεῖα
 5 μεγάλα ξυλοπύθους συνάξας πολλοὺς καὶ ξύλοις μακροῖς, ἦτοι δοκοῖς, καὶ σιδήροις
 καὶ σχοινοῖς ἰσχυρῶς καὶ δυνατῶς συσφίγγας καὶ δῆσας, ἵνα μὴ τὰ ἄλμυρὰ ὕδατα
 δυνηθῶσιν ἐκθλίψαι τὸ ἔργον, εἶτα ἀνωθεν τῶν ἀκατίων καὶ ἀγγείων καὶ τῶν ξύλων
 συνίδας δυνατῶς δῆσας μετὰ σιδηρῶν σκολόπων καὶ περόνων, ἐξ ὧν γέφυρα ἐγεγόνει
 δυνατὴ καὶ καλὴ, ἔχουσα τὸ πλάτος ὀργυῖαν πενήκοντα, τὸ δὲ μᾶκρος ἑκατόν, ὥστε
 10 ἐφαίνετο τὴν μέσην πᾶσαν τοῦ λιμένος ὡς ἐν ξηρᾷ περιπατεῖν. Εἶτα καὶ ἐλέβολιν ἀνω-
 θεν τῆς γεφύρας βαλὼν καὶ αἱ τριῆρεις ὁμοῦ τὰ τῆς πόλεως τεῖχη ἐν ἐκείνοις τοῖς
 μέρεσιν ἔτυπτον.

4. Ἰδὼν δὲ ταῦτα ὁ βασιλεὺς καὶ πᾶσα ἡ πόλις εἰς παραχῆν λογισμῶν μεγάλων
 ἐνέπεσον· ἐδεδίει γὰρ ὁ βασιλεὺς διὰ τὴν ὀλιγότητα ἡ μ ὦ ν. Καὶ βουλῆς γενομένης,
 15 ἵνα οἱ στρατηγοὶ καὶ δῆμαρχοι καὶ οἱ ἕτεροι ἄριστοι ἄνδρες Ἴταλοὶ τε καὶ Ῥωμαῖοι,
 οἱ ὀλίγοι πάνυ εὐδρεθέντες, ὅπου δ' ἂν νεωστὶ προσταχθῶσιν, ἐν ἐκείνοις τοῖς τόποις
 ἕκαστος αὐτῶν ἀπέλθῃ καὶ τοὺς τοίχους φυλάττειν καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἀντιμάχασθαι.
 Καὶ πρῶτον μὲν τῷ τῆς Ἐνετίας μπαῖλω τοῦνομα Ἰερωνύμῳ Μινότῳ ἐνεμπιστεύθη
 φυλάττειν καὶ οἰκονομεῖν τὰ ἀνάκτορα καὶ πάντα τὰ ἐκεῖσε· τῷ δὲ τῶν Καταλάνων
 20 ἀστάνδῃ | ἐδόθη, ἵνα φυλάττῃ ἐν τοῖς μέρεσι τοῦ Βουκολέοντος ἄχρις ἐγγὺς τοῦ Κον- 253 b
 τσκαλίου· τῷ δὲ Ἰακώβῳ Κονταρίνῳ, ἵνα φυλάττῃ τὰ μέρη τῶν τοίχων τοῦ ἔξωθεν
 λιμένος καὶ ἕως ἐγγὺς τῶν Ὑψωμαθίων, ὅς οὐ διελίπε ποιεῖν τὰ ὅσα ἕξεσι στρατιώ-
 ταις καὶ μάλιστα τοῖς εὐγενέσι· Μανουήλ δὲ τῷ ἐκ τῆς Λιγουρίας φυλάττειν τὰ μέρη
 τῆς πύλης τῆς λεγομένης χρυσῆς μετὰ διακοσίαν ἀνδρῶν τοξότων τε καὶ παλαιστρῶν·
 25 εἶχον γὰρ ἐν ἐκείνῳ τῷ μέρει ἐλέπολιν ἐναντίαν, καὶ αὐτὴ μετὰ βουβάλων καὶ βοῶν δο-
 ρῶν ἐνδεδυμένην· καὶ τὰ τεῖχη μετὰ μηχανῶν ἔτυπτον. Παύλῳ μὲν καὶ Ἀντωνίῳ καὶ
 Τρωίλῳ τοῖς αὐταδέλφοις ἐνεμπιστεύθη, ἵνα φυλάττωσι τὸ Μυριάνδρον, ὅπου καὶ ἐν
 ἐκείνοις τοῖς μέρεσιν ἡ πόλις ἦν ἐπικίνδυνος καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας περὶ τοῖς τε καὶ ἱπέοι
 τοῦ πλήθους τῶν Τουρκῶν ἐμάχοντο γενναίως καὶ ἀνδρείως καὶ συχνάκις καὶ τὰ τεῖχη
 30 χαλάσαντες καὶ θέλοντες εἰσελθεῖν, κακῶς ἀπεδιώχθησαν. Καὶ φόνον εἰς αὐτοὺς οὐκ
 ὀλίγον ἐποίουν καὶ μέρος μὲν τῶν κλιμάκων αὐτῶν ἔσω ἔσυρνον, μέρος δὲ ἔθλαζον·
 καὶ τὰ τῶν ἀνδρῶν ἄθλα καὶ γέρα μνήμης αἰωνίου ὑπῆρχον ἄξια.

5. Θεοφίλῳ μὲν τῷ Παλαιολόγῳ, ἀνδρὶ ἐμπείρῳ πάσης πραγματείας καὶ τῆς ἐλ-
 ληνικῆς παιδείας τε καὶ μαθηματικῆς εἰς ἄκρον γευσαμένῳ ἐπιστεύθη φυλάττειν κατὰ
 35 τὰ μέρη τῆς Πύλης τῆς λεγομένης Σηλυβρίας. Τῷ δὲ Ἰωάννῃ τῷ Ἰουστινιανῷ τῷ αὐ-
 τοῦ στρατηγῷ, τῷ εἰς πᾶν τε καλῷ καὶ ἐπιτηδεῖω, πρὸς ὃν καὶ ὁ βασιλεὺς πολλὰ 254 b

1 διὰ τοῦ Ἴσθμοῦ AB : om. b || 2 Μεθώνῃ AB : Μοθώνῃ b || 3 εἰσφέρειας AB :
 φέρας b | ἔνδον τοῦ λιμένος AB : ἐν τῷ λιμένι b || 6 συσφίγγας AB : συνσφίγγας b ||
 8 δῆσας b : θέσας AB | μετὰ — ὧν AB : καὶ σκολόπεσι σιδηροῖς, ἦτοι περό-
 ναις καὶ b || 10 ἐφαίνετο AB : φαίνεσθαι b | ἐλέβολιν | ἐλεβόλην A : ἐλεβόλιν B ||
 18 μπαῖλω b : ἀγγάρῳ AB || 20 ἀστάνδῃ AB (ital. antiste) : κονσοῦλῳ Πέτρῳ Γου-
 λιάνῳ b || 24 τοξότων AB || 25 ἐλέπολιν b : ἐλεπόλιν AB || 25—26 δορῶν b : δοραῖς AB ||
 28 ἱπέοι AB : ἱπόται b || 29 Τουρκῶν AB : Τούρκων b | συχνάκις AB : πολλά-
 κικς b || 31 ἔσυρνον AB : ἔσυρον b || 33 post πάσης add. γραμματικῆς b : om. AB || 36 τῷ
 εἰς AB : καὶ εἰς b | πᾶν τε AB : πάντα b.

Istm din Marea Eladei în cea de apus și a pus pe fugă la Metone și Pilos pe arabii din Creta.

3. Așadar, sultanul, transportînd într-o singură noapte triremele, a doua zi dimineața s-a aflat înăuntru portului. Apoi face un pod în chipul următor: adunînd cîteva bărci și butoaie multe mari de lemn și legîndu-le puternic, cît de strîns se putea, 5 cu lemne lungi, adică birne, și cu fier și cu funii, ca valurile mării să nu poată strica lucrarea, apoi fixînd bine cu scoabe și piroane de fier deasupra bărcilor, butoaielor și birnelor scînduri, s-a făcut din acestea pod puternic și bun, lat de cincizeci de stîneni și lung de o sută, încît parcă umblai pe uscat de-a curmezișul limanului. Apoi, ducînd deasupra pe pod un tun și totodată triremele aproape de zidurile orașului, au 10 început să bată în părțile acelea.

4. Iar împăratul și tot orașul, văzînd aceasta, s-au tulburat mult, bătuți fiind de gînduri grele; căci împăratului îi era teamă din cauza numărului n o s t r u mic. Și s-a ținut sfat ca toți comandanții și conducătorii și ceilalți bărbați de frunte, și ita- 15 lieni și bizantini — și s-au găsit puțini de tot —, fiecare din ei să meargă la locul unde au fost rînduiți de curînd, să stea de pază la ziduri și să lupte contra dușmanilor. Și mai întîi bailului Veneției, cu numele Ieronim Minoto, i s-a încredințat să apere și să aibă grijă de palat și de toate cele de acolo; iar omului din fruntea catalanilor i s-a dat să aibă paza în părțile de la Bucoleon și pînă aproape de Contoscalion; iar lui Iacob Con- 20 tarino să păzească părțile zidurilor portului dinafară pînă aproape de Hypsomathia, și acesta n-a pregetat să facă tot ce-i îngăduia starea lui de militar și mai ales cea de nobil; iar lui Manuil cel din Liguria să păzească părțile Porții zise de Aur cu două sute de oameni arcași cu arcuși și arbalete; căci în partea aceea le stătea împotriva o construc- 25 ție de asediu dușmană, căptușită și aceasta cu piei de bivoli și boi; și băteau zidurile cu tunuri. Fraților drepti Paul, Antoniu și Troilu li s-a încredințat să păzească Myria- ndron, unde și în părțile acelea orașul era în primejdie și zi și noapte pedestrași și că- 30 lări din gloata turcilor se luptau bărbătește cu vitejie și, deseori spărgînd și zidurile și voind să intre, au fost rău goniți. Și făceau între ei nu puțină ucidere și scările lor parte le trăgeau înăuntru, parte le rupeau; și isprăvile de vitejie ale acestor bărbați erau vrednice să fie amintite în veci.

5. Lui Teofil Paleologul, bărbat cu experiență la tot lucrul și foarte știutor de cultura elinească și de matematici, i s-a încredințat să păzească în părțile de la Poarta numită a Sili[m]vriei. Iar lui Ioan Iustinian, general comandant al împăratului, bun 35 și îndemînatic la toate, în care și împăratul avea mare nădejde din cauza vitejiei și

θάρρων διὰ τὴν γεναιότητα καὶ ἀνδρείαν καὶ τόλμην αὐτοῦ, ἐδόθη, ἵνα μετὰ τετρακο-
 σίων στρατιωτῶν Ἰταλῶν τε καὶ Ῥωμαίων φυλάτῃ ἐν τοῖς μέρεσι τῆς πύλης τοῦ ἁγίου
 Ῥωμανοῦ, ἔνθα οἱ Τοῦρκοι πλείον τῶν ἄλλων μερῶν ἐμάχοντο καὶ τὴν ἐλεβόλιν τὴν
 μεγάλην καὶ ἐλέπολιν ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσιν ἔστησαν, διὰ τὸ εἶναι τὸν τόπον ἐπι-
 5 τήδειον πρὸς τὸ πολεμεῖν τὰ τεῖχη καὶ τὴν πόλιν καὶ διὰ τὸ εἶναι καὶ τὸν ἀμυρᾶν
 ἀντικρὺς ἐκεῖ ἐσκηνωμένον. Θεοδώρῳ μὲν τῷ ἐκ Καρύστου, ἀνδρὶ πολεμιστῇ καὶ δρα-
 στικωτάτῳ καὶ τοξότη ἡσκημένῳ ὑπὲρ ἄνθρωπον, καὶ Ἰωάννῃ Γερμανῷ, ἀνδρὶ τὰς
 τοῦ πολέμου μηχανὰς καλῶς εἰδότη, ἐδόθη, ἵνα φυλάττωσιν ἐν τοῖς μέρεσι τοῖς Καλυ-
 γαρίοις, ὁ δὲ Ἰεράνυμος καὶ Λεονάρδος οἱ Λιγουρίται ἵνα φυλάττωσιν ἐν τοῖς μέρεσι
 10 τῆς πύλης λεγομένης Ξυλίνης. Τῷ δὲ καρδηναλίῳ Ῥωσσίας ἐδόθη, ἵνα φυλάτῃ ἐν
 τοῖς μέρεσι τοῦ Κυνηγεσίου καὶ ἕως τοῦ ἁγίου Δημητρίου, ὁ δὲ μέγας δούξ ὁ Νοταρᾶς
 ἵνα φυλάτῃ ἐν τοῖς μέρεσι τοῦ Πετρίου καὶ ἕως τῆς Πύλης τῆς ἁγίας Θεοδοσίας. Ἐν
 δὲ τοῖς μέρεσι τῆς Πύλης τῆς λεγομένης Ὠραίας φυλάττειν ὄρισθησαν οἱ ναῦται καὶ
 οἱ ναύκληροι καὶ οἱ κυβερνηταί, οὓς εἶχεν ἡ ναὺς ἢ ἐκ τῆς Κρήτης.
 15 6. Τῷ δὲ Γαβριήλ Τριβιζάνῳ τῷ τῶν Ἐνετῶν τριήρων ἄρχοντι μετὰ καὶ ἐτέρων
 ἀνδρῶν πεντήκοντα ἐδόθη τηρεῖν τὸν πύργον τὸν ἐν μέσῳ τοῦ βρέματος τὸν φυλά- 255 b
 σοντα τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος καὶ ἕως τῆς ἀντικρὺς Πύλης τῆς Βασιλικῆς καὶ τὸ
 ἐμπιστευθὲν αὐτῷ μέρος ὡς ποιμὴν καὶ οὐ μισθωτὸς καλῶς ἐφύλαττε. Τῷ δὲ Ἀντωνίῳ
 Δέδῳ ἄρχοντι τῶν ἐμπορικῶν τριήρων ἐδόθη φυλάττειν τὰς τριήρεις αὐτοῦ καὶ
 20 τὰς νῆας ἐντὸς ἀλύσεως, ὡς εἴρηται· αἱ δὲ νῆες ἐκεῖναι διὰ τὸ εἶναι αὐτὰς καλῶς ἡτοι-
 μασμένας εἰς παράταξιν πολέμου, οἱ ὄντες ἔσωθεν μετὰ σαλπύγγων καὶ τυμπάνων καὶ
 φωνῶν ἀναριθμητῶν τὰς τῶν Τοῦρκῶν τριήρεις καὶ νῆας εἰς μάχην ἐκάλουν· καὶ ἀ-
 κροβολισμοὶ οὐ διέλιπον ἀνὰ μέσον αὐτῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν, πλὴν οὐ τελείαν
 συμπλοκὴν ἐποίουν. Οἱ δὲ ἕτεροι εὐγενεῖς καὶ ἄριστοι ἄνδρες τῆς πόλεως ἐν τόποις
 25 ἀναγκαίοις διεμερίσθησαν φυλάττειν· καὶ πᾶν τὸ δυνάμενον οὐ διέλιπον ποιεῖν. Τοὺς
 δὲ μοναχοὺς καὶ ἱερεῖς καὶ κληρικοὺς καὶ τοῦ λοιποῦ καταλόγου τῆς ἐκκλησίας ἀν-
 δρας διέταξαν, ἵνα διαμερισθῶσιν ἔνθεν ἀκεῖθεν ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς πόλεως, ἵνα τοῦ
 Θεοῦ δεόμενοι καὶ ἡμεροσκόποι καὶ νυκτοσκόποι ὥσι καὶ δεήσεσιν ἐξιλεοῦσθαι τὸ
 30 γαμβρὸν αὐτοῦ Παλαιολόγον Νικηφόρον μετὰ καὶ ἐτέρων τινῶν κατέταξαν ἐν τῷ
 σεπτῷ ἀποστολεῖῳ καὶ ἐν ἐτέροις τόποις περιπατεῖν μετὰ ἑπτακοσίων ἀνδρῶν, ἵνα, εἰς

2 φυλάτῃ b : φυλάττειν AB || 3 ἐλεβόλιν AB || 4 ἐλεπόλιν AB : ἐλεβόλιν b ||
 11 Κυνηγεσίου AB | *post* δούξ *add.* Λουκάς b : *om.* AB || 15 IV. b : *om.* AB |
 ἄρχοντι AB : καπετανίῳ b || 16 τηρεῖν AB : φυλάττειν b || 17 ἕως τῆς ἀντικρὺς AB :
 ἦν ἀντικρὺς τῆς b || 19 Δέδῳ ἄρχοντι AB : τῷ καπετανίῳ b || 27 *post* ἵνα *add.* καὶ
 αὐτοὶ b : *om.* AB || 28 ἡμεροσκόποι — ὥσι AB : ἡμεροσκόπους καὶ νυκτοσκόπους
 ποιῶσι b | δεήσεσι ἐξιλεοῦσθαι b : δεήσεσιν ἐξιλεεῖσθαι AB || 29 σωτηρίας τῆς πόλεως
 B : τῆς πόλεως σωτηρίας A | Κατακουζηνὸν AB || 31 σεπτῷ B : δεσποτικῷ A.

bărbăției și îndrăzelii lui, i s-a dat să stea de pază cu patru sute de ostași italieni și bizantini în părțile Porții sfântului Roman, unde turcii dădeau lupte mai multe ca în alte părți; și au pus și tunul cel mare și au ridicat și o construcție de asediu în părțile acelea, pentru că locul era potrivit pentru luptă la ziduri contra orașului și pentru că acolo în fața zidurilor și sultanul își așezase corturile. Iar lui Teodor din Carist, aprig 5 și energic luptător și arcaș mai destoinic ca orice om, și germanului Ioan, bărbat bun cunoscător al mașinărilor de război, li s-a dat să stea de pază în părțile numite Caligari; iar liguriții Ieronim și Leonard în părțile Porții numite de Lemn. Iar cardinalului Rusiei i s-a dat să stea de pază în părțile Chinighesiu [Vânătorului] și pînă la sfântul Dimitrie, iar marele duce Notara în părțile Petriu și pînă la Poarta sfintei Teo- 10 dosia. Iar în părțile Porții numite Frumoasa au fost hotărîți să stea de pază marinari și stăpînii de corăbii și cîrmaci care se aflau pe corabia din Creta.

6. Lui Gavriil Trivizano, conducătorul triremelor venețiene, cu ceilalți cincizeci de oameni, i s-a dat să păzească turnul ce se ridică în mijlocul apei și păzea intrarea în port; și să mai stea de pază pînă în fața Porții împărătești; și paza părții 15 ce i-a fost încredințată o făcea bine, ca un adevărat păstor, și nu ca un năimit. Iar lui Antonio Dedo, stăpînul triremelor de comerț, i s-a dat să păzească triremele sale și corăbiile care se aflau înăuntrul lanțului, cum s-a spus, iar corăbiile acelea, deoarece erau bine pregătite la întîmpinarea războiului, oamenii de pe ele, cu trîmbițele și cu tobele și cu strigăte multe, chemau la luptă triremele și corăbiile turcilor; și aruncă- 20 turi de departe nu lipseau în fiecare zi între ele, numai că o luptă hotărîtă nu o dădeau. Iar ceilalți bărbați nobili și de seamă ai orașului au fost împărțiți să stea de pază în locurile unde se simțea nevoie; și nu pregetau să săvîrșescă tot ce se putea face. Iar pe călugării și preoții și clericii și pe bărbații din celălalt cin al bisericii i-au rînduit să se 25 împărțescă ici și colo primprejur pe lîngă zidurile orașului ca să se roage lui Dumnezeu și să vadă zi și noapte ce se întîmplă și prin rugăciuni să cîștige mila Domnului pentru mîntuirea orașului. Iar pe Dimitrie Cantacuzino și pe ginerele său Nichifor Paleolog și cu ceilalți cîțiva i-au rînduit la cinstita biserică a sfinților Apostoli și 30 să umble cu șapte sute de oameni și în celelalte locuri, ca în orice loc s-ar simți nevoia

27CatacuzinoAB || 29 după ca ad. și dinșii b: om. AB.

οἶον δὴ τόπον ἀνάγκη ὑπάρχει, βοηθήσωσιν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἅμα τῷ Φραγκίσκῳ τῷ Τολέδῳ τῷ συγγενεῖ αὐτοῦ, ὃς κατὰ γεται, λέγουσιν, ἐκ τοῦ αἵματος περιφανοῦς βασιλέως Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, καὶ μεθ' ἡμῶν ἔφιππος δι' ὄλης τῆς ἡμέρας καὶ νυκτὸς περιπατῶν ἦν γύρωθεν ἔνδον τῆς πόλεως καὶ τῶν τειχῶν καὶ τὰ εἰς ἀνάγκην τοῦ πολέμου ἠτοιμάζομεν. 256 b

7. Ἐπειδὴ δὲ καὶ χρημάτων ἐσπίνιζον τὰ βασίλεια διὰ τὸν μισθὸν τῶν στρατιωτῶν, προσέταξεν ὁ βασιλεὺς λαβεῖν τὰ τῶν ἐκκλησιῶν σκευὴ ἅγια καὶ ἀφιερωμένα τῷ Θεῷ καὶ χρήματα ἐποίησαμεν. Καὶ μὴ τις ἐγκαλέσειεν ἡμᾶς ὡς ἱεροσούλους ἔνεκεν τοῦ καιροῦ ἀνάγκης, ὡς καὶ ὁ Δαβὶδ πεπονθὼς πεινάσας τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγεν, ἃ οὐκ ἔξεστι φαγεῖν, εἰ μὴ τοῖς ἱερεῦσι μόνοις. Ἔλεγε γὰρ ὁ βασιλεὺς: „Ἄν ὁ Θεὸς λυτρώσῃ τὴν πόλιν, τετραπλοῦν ἀποδώσω τῷ Κυρίῳ μου“.

8. Καὶ αὐτὸς ἐτέρας βουλῆς γενομένης, ἵνα τὰς ἐν τῷ λιμένι φερομένας τριήρεις καὶ γέφυραν ἐμπρήσωσι μηχανῇ τινί, διότι μεγάλην ταραχὴν καὶ κίνδυνον αἰνῆς αὐταὶ τῇ πόλει ἐνέδιδον καὶ ὅτι μηχανὴν εὗρον. Καὶ τὴν βουλήν ἐκφανήσας τῷ βασιλεῖ Ἰάκωβος Κόκκος ὁ Ἐνετός, ἀνὴρ δξύτερος τοῦ ποιεῖν ἢ λέγειν, ὃς ἐνεμπιστεύθη τοῦ πέρας δοῦναι τῇ ὑποθέσει, καὶ ἀρξάμενος τοῦ ἔργου πάνυ ἐπιτηδείως καὶ καλῶς τρόπῳ τοιῶδε, ἀκάτια τρία πάνυ ταχέα καὶ γοργὰ οἰκονομήσας, καὶ τεσσαράκοντα νέους θαρσαλέους καὶ μεγαλοψύχους καὶ ἀνδρείους ἐν αὐτοῖς ἔβαλε, Γραικοὺς καὶ Ἰταλοὺς, καὶ καλὰς παραγείλας αὐτοῖς καὶ τὰ κατασκευασθείσας μετὰ τοῦ ὕγρου πυρὸς τέχνας δώσας, ἵνα ἔλθωσι νυκτὸς καὶ περάσωσι πρὸς τὸν Γαλατῶν· καὶ πλησίον τῆς πέρας ἐκείνης γῆς ἔλθωσιν ἕως τῶν τριήρων καὶ τὰ ὀρισθέντα πράξωσι· καὶ ἐγεγόνει γὰρ ἄν, εἰ μὴ καὶ εἰ τὸ αὐτὸ ἢ κακὴ τύχη ἢ μὴ ἐμπόδιον. Ἐλθόντες δὲ πάνυ ἐπιτηδείως καὶ τὴν γέφυραν περιπατήσαντες καὶ δύο νέους ἀφέντες ἐκεῖ μετὰ 257 b

1—2 Φραγκίσκῳ—6 ἠτοιμάζομεν b p (XXXIV, III) : δὸν Φραγκίσκῳ τῷ Τολέδῳ τῷ ἐξ Ἰσπανίας ἐκ χώρου Καστιλλίας ὁ(ῶ)AB)ρωμένῳ τῷ συγγενεῖ αὐτοῦ, — ἦν συγγένειαν εἶναι λέγουσι διὰ τὸ κατὰ γεσθαι τὸ τῶν Τολέδων(δουB) γένος ἀφ' αἵματος τῆς ὀσφύος τοῦ περιφανοῦς βασιλέως Ἀλεξίου Κομνηνοῦ ἀπογόνων, καὶ ἔνεκεν τινῶν αἰτιῶν κατοί(ῶ)AB)κησάντων ἐν Ἰσπανίᾳ Τολέτους αὐτοῦς ἐπανάστασαν, — κατὰ συγκυρίαν λοιπὸν ἐκεῖ τυχόντος τούτου μεθ' ἡμῶν, ἔφιπποι μετὰ τοῦ βασιλέως δι' ὄλης τῆς ἡμέρας καὶ νυκτὸς περιπατοῦντες κύκλωθεν τῶν (om. B) τῆς πόλεως τειχῶν καὶ τὰ ὅσα εἰς ἀνάγκην τοῦ πολέμου ἠτοιμάζομεν AB : δὸν Φραγκίσκῳ τῷ Τολέδῳ τῷ ἐξ Ἰσπανίας ἐκ τοῦ θέματος Καστιλλίας ὀρωμένῳ τῷ συγγενεῖ αὐτοῦ καὶ μετ' ἐμοῦ ἔφιπποι μετὰ καὶ ἄλλων ἀρχόντων δι' ὄλης τῆς ἡμέρας καὶ νυκτὸς περιπατοῦντες κύκλωθεν τῆς πόλεως καὶ τὰ ὅσα εἰς ἀνάγκην ἠτοιμάζομεν. Ἦν συγγένειαν τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ ῥηθέντος Ἰσπανοῦ Φραγκίσκου τοιοῦτως εἶναι ἱστοροῦσι : Εἰς ἀφ' αἵματος τῆς ὀσφύος τοῦ περιφανοῦς βασιλέως κύρ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ ἀπογόνων ἐπὶ τῆς βασιλείας κύρ Ἀλεξίου Ἀγγέλου Κομνηνοῦ πρέσβυς σταλαῖς ἐν Ἰσπανίᾳ πρὸς τὸν ἐκεῖ ῥῆγαν τῆς Καστιλλίας καὶ ἔνεκεν τινῶν αἰτιῶν καὶ τῆς συγχύσεως τῆς γενομένης τότε παρὰ τῶν Ἰταλῶν εἰς τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ὀπισθεν οὐκ ἀνέστρεψεν ἐν τῇ πατρίδι· καὶ ὁ ῥῆξ αὐτὸς τῆς Καστιλλίας γυναῖκα ἐπιφανῆ συγγενῆ αὐτοῦ αὐτῷ συνέζευξεν καὶ ἐξ αὐτῆς ἐν τῇ Τολέδου πόλει υἱοῦς καὶ θυγατέρας ἐγέννησε καὶ ἐκ τῆς πόλεως ταύτης τῆς λαμπρῆς τὴν ἐπωνυμίαν ἔλαβεν, ἄλλοι γὰρ τοῦ προμ. τυρὸς (sic) αὐφάσκουσι εἶναι τὴν ἐπὶ κλησιν καὶ κατὰ συγκυρίαν· λοιπὸν χάριν περιπάτου θεωρίας τυχόντος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀενάως ὁ βασιλεὺς ἐν τοῖς ἀνακτόροις ἐκέλευσεν προσμένειν τοῦτον καὶ ὀμοτράπεζον εἶχεν. p. (XXXIII, I secundum codicem Neapolitanum)|| 9 ἐποίησαμεν AB : ἐποίησαν b | ἐγκαλέσειεν AB : ἐγκαλέση b || 11 post γὰρ add. ὁ μακαρίτης b : om. AB || 23 ἐμπόδιον AB : ἐμπόδιζε b.

să sară într-ajutor. Iar împăratul, dimpreună cu ruda sa Francisc Toledo, despre care se spune că se trage din singele strălucitului împărat Alexie Comnenul, și cu mine, toată ziua și noaptea umbla călare primpjur înăuntru orașului și al zidurilor; și pregăteam cele 5 de nevoie la război¹.

7. Iar pentru că în visterie erau bani puțini pentru plata soldaților, împăratul a poruncit să se ia din biserici sfințele vase închinat lui Dumnezeu și am făcut bani. Și nimeni nu ne-ar putea învinui de sacrilegiu, avînd în vedere vremea de mare nevoie, precum și David, suferind de foame, a mîncat pîinile închinat, pe care să le mînînce nu era îngăduit nimănui decît numai preoților². Căci spunea împăratul: „De-ar izbăvi Dumnezeu orașul, împătrit voi da înapoi Domnului meu“.

8. Și iarăși s-a făcut un plan, să dea foc cu oarecare meșteșuguri trimiselor aduse în port și podului, pentru că acele corăbii pricinuiău orașului mare tulburare, fiind o primejdie, și pentru că aflară chip și mijloc. Și planul i l-a spus împăratului venețianul Iacob Cocco, un bărbat mai iute la faptă decît la vorbă, căruia i s-a încredințat să ducă treaba la capăt; și cu multă îndemînare s-a apucat bine de lucru în chipul următor: a grijit de trei caice sprintene și rezezi și a urcat în ele patruzeci de tineri curajoși și viteji, greci și italieni, dîndu-le frumoase îndemnuri și sculele pregătite cu focul grec, ca să meargă noaptea și să treacă spre Galata și să ajungă dincolo aproape de țarm pînă la trireme și să execute ce li s-a poruncit; și s-ar fi și făcut dacă piaza noastră rea nu ne-ar fi pus piedici și la aceasta. Venind cu multă îndemînare și mergînd pe

1 Francisc—6 război b p (XXIV, III): don Francisc Toledo, pornit din Spania din regiunea Castiliei—această înrudire se spune că e de aceea, pentru că neamul Toledo se trage din singele coborîtorilor din coapsa strălucitului împărat Alexie Comnen, și mutîndu-se cu locuința pentru oarecare pricină în Spania, le-au dat numele Toledo—, din întîmplare, așadar, fiind acesta acolo împreună cu noi, umblam toată ziua și noaptea cu împăratul primpjurul zidurilor orașului și pregăteam cîte erau de nevoie la război AB: don Francisc Toledo, care a pornit din Spania din ținutul Castiliei, și cu mine și cu alți mari dregători, toată ziua și noaptea umblam călare roată prin oraș și pregăteam cîte erau de nevoie. Această înrudire a împăratului cu zisul spaniol Francisc se spune că este așa: unul din singele coborîtorilor din coapsa strălucitului împărat chir Alexie Comnenul a fost trimis în timpul domniei lui chir Alexie Anghel Comnenul sol în Spania, la regele de acolo al Castiliei, și, din cauza unor pricină și a tulburării ce s-a făcut atunci de către italieni în țara bizantinilor, nu s-a mai înapoiat în patrie; și acel rege al Castiliei l-a căsătorit cu o nobilă femeie, rudă de-a sa, și a avut de la dînsa în orașul Toledo feciori și fete și după acest oraș strălucit și-a luat numele, iar alții spun că porecla îi este de mai înainte, din întîmplare. Așadar, întîmplîndu-se la Constantinopol pentru studii, împăratul a dispus ca acesta să rămînă într-una la palat și-l avea la masă împreună cu sine p (XXXIII, I, după un codice napolitan).

¹ A.N. Rothbauer, *Einige Bemerkungen zum „Chronicon Maius“*, în „Byzantinische Zeitschrift“, 48 (1955), p. 293—296, semnaleză că povestea despre originea lui Don Francesco de Toledo circula în Spania încă din secolul al XV-lea. Macarie Melisenos, adăugînd ulterior această poveste, a mai lărgit-o și împodobit-o.

² Evaghelia lui Marcu, 2, 25.

κατασκευής, ἵνα, ὅταν οἱ ἕτεροι εἰς τὰς τριήρεις ἐγγίωσι καὶ σημεῖον τι ἴδωσι, τότε
 θαυσι εὐθὺς τὸ ὑγρὸν πῦρ ἀνάψωσι, φθάσαντες δὲ καὶ ἕως τῶν τριήρων ἐγγύς, ὁ
 Θεὸς ἦ διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἐκώλυσε τὸ ἔργον, ἦ ἔξ ἀπροσεξίας τῶν νέων ἐκεί-
 5 νων τις τὸ ἔργον, ἦ ἔξ ἀπροσεξίας τῶν νέων ἐκείνων τις τὸ μυστήριον τοῦ ἐναντιῶ-
 σκευῶν καὶ πετρῶν καὶ μετὰ ἐτέρων ἀκατίων τὸ ἐν ἀκάτιον ἐβύθησαν καὶ μέρος τῶν 258 b
 ἀνθρώπων ἐζώγησαν καὶ τὰ ἕτερα δύο ὀλοκλήρως ἐπίασαν· καὶ οὕτως οὐδὲν ἔπειρον
 οἱ ἡμέτεροι ἐποίησαν, εἰ μὴ μίαν τῶν τριήρων ἐπυρπόλησαν. Καὶ τὸ ἐν τῇ γαφύρα
 πῦρ πληθὸς τῶν Τουρκῶν δραμόντες ἐναπέσβησαν. Τοὺς δὲ νέους ἐκείνους τοὺς θαυ-
 10 μαστοὺς καὶ ὠραίους ὁ ἀσεβῆς ἀμηρᾶς προστάξας τῷ πρῶτῷ πάντας ἀνιλεῶς ἐθανάτωσεν
 ἡμῶν ὁράντων αὐτούς· καὶ θρήνος ἐγεγόνει ἐν τῇ πόλει ὑπὲρ αὐτῶν ἀμέτρητος. Ὁ
 δὲ βασιλεὺς λυπηθεὶς προσέταξε καὶ αὐτός, ἵνα ἀναθῶν τῶν πύργων κύκλωθεν τοὺς
 αἰχμαλώτους Τούρκους θαντώσασιν· ἦσαν γὰρ τὸν ἀριθμὸν οἱ ἀναιρεθέντες διακόσιοι
 ἐξήκοντα. Καὶ διὰ ταῦτα οὖν σκάνδαλα ἀνεφύθησαν καὶ στάσις μεγάλη ἐγεγόνει ἀνα-
 15 μεταξὺ τῶν Ἐνετῶν καὶ Λιγουρίων· ἔλεγον γὰρ οἱ Λιγουριοὶ καὶ δισχυρίζοντο τοῦ
 εἶναι αὐτοὺς ἐμπειροτάτους τῶν Ἐνετῶν ἐν παντὶ πράγματι καὶ διὰ τὸ μὴ εἰδέναι τὸν
 Κόκκον Ἰάκωβον ἂ ἐποίει, οὔτε ἐκείνους οὔτε οἱ λοιποὶ τῶν Ἐνετῶν ἐν οἷς ἐπιχειρί-
 ζοντο· δι' ὧν αἰτίαν τοὺς τεσσαράκοντα ἐκείνους νέους ἀπάλεσαν, δι' οὓς τοσοῦτος
 οἶκτος ἐγένετο· καὶ αἱ τριήρεις καὶ ἡ γέφυρα αἱ ἐν τῷ λιμένι οὐκ ἐπυρπολήθησαν.
 20 VI. Ὡς οὖν ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς τὰ γενόμενα, ἐλθὼν ὠμίλησε τοῖς Ἐνετοῖς τε
 καὶ Λιγουρίοις λιπούμενος λέγων· Παρακαλῶ ὑμᾶς, ἀδελφοί, εἰρηνεύετε· Καὶ ἀρκεῖ
 ἡμῖν ὁ ἐξῶθεν πόλεμος· Καὶ μὴ ἀναμεταξὺ ὑμῶν μάχεσθε διὰ τοὺς οἰκτυροὺς τοῦ
 Θεοῦ.“ Καὶ ἄλλα πολλὰ δημηγορήσας εἰρηνοποίησεν αὐτούς. |
 2. Ὁ δὲ ἀμηρᾶς ἰδὼν γεγονέναι τὸ ἡμέτερον ἔργον εἰς οὐδὲν χρήσιμον κατὰ 259 b
 25 τῶν τριήρων, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ἐζημιώθημεν, περιχαρῆς γεγὼνὼς μετὰ σοβαρότητος
 καὶ ἀγερῶχου γνώμης εἰπὼν· „Τὰ ὅσα αὐτοὶ οὐκ ἐδυνήθησαν ἡμῖν ποιῆσαι, ἐγὼ ἀνα-
 ταμείψομαι“, καὶ ἀναθῶν ἐν τῷ λόφῳ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου πέραν ἐν τῷ Γαλατᾷ ἐλεβό-
 λεις μεγάλας στήσας, ἵνα τὰς ἡμετέρας νῆας τὰς ἐν τῇ εἰσοδῷ τοῦ λιμένος βυθίσῃ
 ἦ, ὅθεν ἦσαν, ποιῆσῃ ἀναχωρήσαι. Καὶ ταῦτα μὲν ἐποίει οὐχὶ μόνον διὰ τὴν εἰσοδὸν
 30 τοῦ λιμένος, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰς τῶν Λιγουρέων νῆας ἀναταμείψῃται, ὅπως δεῖξῃ ἡμῖν, ὅτι
 εἰς τὰ πάντα δύναται καὶ ἀγχείους καὶ πολύτροπός ἐστιν. Ἰδόντες δὲ οἱ ἐν τῷ Γαλα-
 τᾷ, ὅτι τὰς νῆας ἐβούλετο ζημιῶσαι, συναχθέντες εἶπον αὐτῷ, ὅτι „οὐκ ἔστι δίκαιον
 τὰς τῶν Λιγουρέων καὶ ἡμῶν ἐμπορικὰς νῆας ζημιώσῃς, φίλοι ὄντες“. Ὁ δὲ ἀποκρι-
 35 θείς εἶπεν· „Αὐταὶ αἱ νῆες οὐκ εἰσιν ἐμπορικαί, ἀλλὰ πειραταὶ καὶ οὐ χάριν εὐποιίας
 ἦλθον ἐνταῦθα, ἀλλ' ἵνα τῷ βασιλεῖ τῷ ἡμετέρῳ ἐχθρῶ βοηθήσωσιν. Ἐγὼ δὲ ὡς προ-
 φανεῖς ἐχθροὺς, εἰ δυνατόν, θέλω παιδεύσαι· ὑμεῖς δὲ ἀπέλαθε μετ' εἰρήνης ὡς φί-
 λοι.“ Λοιπὸν τὸ ἔργον ἀνάμενος καὶ ἦν ἰδεῖν σημεῖον, ὅτι τῇ πρώτῃ ἐλεβόλει, ἦν
 ὁ τεχνίτης ἦψατο, τὴν νῆα τὴν τῶν ἄλλων ἄρχουσαν ἐβύθησεν. Αἱ δὲ λοιπαὶ ἰδοῦσαι

18 ὦν AB : ἦν b || 19 αἱ — ἐπυρπολήθησαν AB : τὰς τριήρεις καὶ τὴν γέφυραν
 τὰς ἐν τῷ λιμένι οὐκ ἐπυρπόλησαν b || 20 κφ. ζ' AB : om. b | post Ἐνετοῖς add. τε
 AB : om. b || 21 λέγων AB : εἶπε b || 22 ἡμῖν AB : ὑμῖν b || 29 ἦ B : om. A : καὶ b | ἀνα-
 χωρήσαι b : ἀναχωρίσωσι AB || 32 ὅτι AB : om. b || 33 ζημιώσῃς AB : ζημιώσαι b ||
 34 πειραταὶ AB : λησταὶ θαλάττιοι b | εὐποιίας AB : ἐμπορείας b || 35 τῷ — ἐχθρῷ
 AB : τὸν βασιλέα τὸν ἡμῶν ἐχθρὸν b || 37 τὸ ἔργον AB : τοῦ ἔργου b | ἦν AB :
 ἦ b || 38 ἦψατο AB : πῦρ ἐνέβαλε b | ἰδοῦσαι A : ἰδόντες B.

Îngă pod, au lăsat acolo doi tineri cu sculele pregătite, că atunci cînd ceilalți se vor apropia de trireme și ei vor vedea un anumit semn, îndată să aprindă cu pucioasă focul grecesc; dar ajungînd pînă aproape de trireme, Dumnezeu, fie că pentru păcatele noastre a oprit în loc lucrarea, fie că din nebagarea de seamă a tinerilor aceluia vreo slugă a divulgat dușmanilor taina. Și noaptea, ținînd ei paznici treji și iscoade, 5 cum i-au zărit, cu arme și pietre și cu celelalte caice, un caic l-au dat la fund și pe unii dintre oameni i-au luat prizonieri și pe celelalte două caice le-au prins cu totul; și astfel, ai noștri n-au făcut altceva nimic, decît că au dat foc la una din trireme. Iar focul de la pod, mulțime de turci, alergînd, l-au stins. Și pe tinerii aceia minunați și mîndri, la porunca păgînului de sultan, dimineța pe toți i-au dat morții în văzul nostru, fără 10 nici o milă; și plîngere nespusă s-a făcut în oraș pentru ei. Iar împăratul îndurerat a dat poruncă și dînsul ca pîmprejur sus pe turnurile zidurilor să ucidă pe prizonierii turci; și cei omorîți au fost două sute șazeci la număr. Și din cauza acestor întîmplări s-au ivit neînțelegeri și mare vrajbă s-a făcut între venețieni și liguri; căci ligurii spuneau în 15 gura mare că la orice lucru ei sînt mai pricepuți ca venețienii și deoarece Cocco Iacob nu știa ce făcea, nici el, nici ceilalți venețieni n-au știut de ce s-au apucat; din vina lor au pierdut pe cei patruzeci de tineri, pentru care s-a făcut atîta jale; și n-au fost date pradă focului nici triremele, nici podul din port.

VI, 1. Cînd deci împăratul a auzit ce se întîmplă, a venit și le-a grăit venețienilor și ligurilor, spunîndu-le cu durere: „Vă rog, fraților, împăcați-vă! Ajungă-ne războiul de afară! Și pentru numele milostivului Dumnezeu nu vă luptați între voi!“ Spunîndu-le și multe alte cuvinte, i-a împăciuit. 20

2. Iar sultanul, văzînd că lucrul nostru contra triremelor nu s-a isprăvit cu vreun folos, ci, dimpotrivă, cu pierderi pentru noi, cu mare bucurie și îngîmfare a grăit 25 cu gînd semeț: „Ce n-au fost în stare dînșii să facă împotriva noastră, eu am să le-o întorc“; și a pus sus pe dealul sfîntului Teodor, dincolo de Galata, tunuri mari, ca să scufunde corăbiile noastre de la intrarea portului sau să le facă să se îndepărteze de unde erau. Și aceasta o făcea nu numai din cauza intrării în port, ci ca să se răzbune și pe corăbiile ligurilor, pentru ca nouă să ne arate că este în stare să facă orice și că are minte 30 ageră și mult iscusită. Iar cei din Galata, văzînd că umblă cu gîndul să aducă pagubă corăbiilor, ducîndu-se la el, i-au spus: „Nu e cu dreptate să strici corăbiile de comerț ale ligurilor și ale noastre, deși sîntem prieteni“. Iar el, răspunzîndu-le, le-a zis: „Corăbiile acestea nu sînt de comerț, ci-s pirați și n-au venit pentru lucru bun încoace, ci ca să fie de ajutor împăratului, dușmanului nostru. Eu, de se poate, vreau să-i pedepsesc ca pe 35 niște dușmani vădiți; iar voi plecați în pace, ca prieteni ce sînteți“. Apucîndu-se, așadar, de lucru, semn s-a și arătat că la prima lovitură a tunului pe care tunarul l-a descărcat a scufundat corabia de conducere. Iar celelalte, văzînd primejdia și voind

τὸν κίνδυνον καὶ θέλουσαι φυγεῖν, ἐπὶ τὸ μέρος τοῦ Γαλατᾶ ὀλίγον ἐλθοῦσαι τὴν 260 b
στάσιν ἐποίησαν, ὅπως διὰ τῶν ὑψηλοτάτων οἰκῶν σκέπωνται. Ὁ δὲ ἀμηρᾶς μὴ φεί-
δόμενος τῶν οἰκῶν πολλοὺς ἐχάλασεν, ἵνα ἀκολούτως καταμάχηται τῶν νηδῶν. Καὶ ἦν
θαυμάσαι, ὅτι πλεῖον ἢ ἑκατὸν τριακοντάκις τὰς ἐλεβόλους ῥίψας οὐδὲν τι πλεόν τὰς
5 νῆας ἐβλαψεν, οὔτε ἄνθρωπον ἐθανάτωσεν, εἰ μὴ γυναῖκά τινα πέτρα πεσοῦσα ἐκ τῶν
τειχῶν ἀπέκτεινεν.

3. Ἡμέρας δὲ τινὰς τῆς τελείας συμπλοκῆς τὸ σύνηθες παρελκύσας ὁ ἀμηρᾶς,
ἀκροβολισμοὺς μακρόθεν ἐνέδιδεν ἡμῖν· καὶ ταῖς ἐλεβόλεσιν ἡμέρα τε καὶ νυκτὶ οὐκ
ξπαυον τὰ τεῖχη σφοδρῶς τύπτειν. Καὶ τινες μὲν οἱ μὴ ὄντες ἔμπειροι τοσοῦτον τοῦ
10 πολέμου, βλέποντες μὴ γίνεσθαι συμπλοκὴν τοὺς διατεταγμένους αὐτῶν τόπους ἀφί-
νοντες ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν ἤρχοντο. Οἱ δὲ Τοῦρκοι εὐκαιρίαν εὐρόντες μετὰ ἀγκίστρων
σιδηρῶν ἐν τισὶ τόποις τὰς οὐσας σπυρίδας χώματος μεστὰς εἰς τῶν ἀνθρώπων σκέπη
ἐν τῇ συμπλοκῇ κάτω ἔσυρνον· οἱ δὲ δήμαρχοι ἀντ' αὐτῶν ἐτέρας ἐβαλον. Μαθὼν δὲ
ὁ βασιλεὺς παρὰ τοῦ στρατηγοῦ, ὅτι, ᾧ τρόπῳ εἰρήκαμεν, καὶ δι' ἣν αἰτίαν συνέβαινε
15 τοῦτο, τοὺς τοὺς αὐτῶν ἀφέντας σφοδρῶς ἀπειλήσατο. Αὐτοὶ δὲ ἀπεκρίναντο
λέγοντες, ὅτι, διὰ τὸ μὴ ἔχειν αὐτοὺς τί φαγεῖν ἢ τί πιεῖν, ὁμοίως καὶ αἱ γυναῖκες
αὐτῶν καὶ τέκνα, τοῦτο ἐποίησαν. Ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς ὤρισεν, ἵνα πάντες οἱ μὴ 261 b
δυνάμενοι μάχεσθαι ἔνεκεν γήρους ἢ ἐτέρας αἰτίας τοὺς ἄρτους καὶ πᾶν βρώσιμον
διαμερίζειν κατ' οἶκον καὶ πύργον κατὰ τὴν ἀναλογίαν ἐνὸς ἐκάστου.

4. Καὶ ὁ πόλεμος ἡμέραν καθ' ἡμέραν ἠϋξανε διὰ τὸ καθ' ἐκάστην εἰς τοὺς
ἐναντίους ἐκ τοῦ τῆς Ἀσίας κλίματος νέος στρατὸς οὐ διελίπεν ἔρχεσθαι· τὰ δὲ ἡμέ-
τερα ὀλιγόστευον καὶ ἐταπεινοῦντο ὥσπερ σελήνη λειψίφωτος διὰ τὸν καθημερινὸν
θάνατον. Τινὲς δὲ ἐκ τῶν ἡμετέρων ἀπειθεῖς καὶ ἀπάνθρωποι τὰ ἡμῶν ταπεινοῦσθαι
βλέποντες καὶ εὐκαιρίαν εὐρόντες κατὰ τὰς πονηρὰς αὐτῶν ὀρέξεις, στάσεις καὶ ἀκα-
25 τασίας καθ' ἡμέραν ἐποιοῦν καὶ ὕβρεις καὶ λοιδορίας εἰς τὰς πλατείας καὶ ῥύμας
τῆς πόλεως κατὰ τὸ ἄδυστοχὸς βασιλέως καὶ τῶν ἐτέρων ἀρχόντων ἐκ τοῦ μισοῦ
αὐτῶν ἀλύργως ἐζέχον, μήτε τὸν Θεὸν φοβοῦμενοι μήτε τὸν βασιλεῖα ἢ τοὺς ἀνθρώ-
πους ἐντροπέμενοι. Αὐτὸς δὲ ὁ τρισμακάριστος τῷ τοῦ Δαβὶδ ῥητῷ μιμούμενος, τό-
30 „Ἐγὼ δὲ ὡσεὶ κωφὸς οὐκ ἤκουον καὶ ὡσεὶ ἄλαλος οὐκ ἀνοίγων τὸ στόμα αὐτοῦ,
καὶ ἐγενόμην ὡσεὶ ἄνθρωπος οὐκ ἀκούων καὶ οὐκ ἔχων ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ ἐλεγμοῦς,
ὅτι οἱ ἐχθροί μου ζῶσι καὶ κεκραταῖονται ὑπὲρ ἐμέ, ὅτι ἐπληθύνθησαν οἱ μισοῦντές
με ἀδίκως.“ Καὶ τινες μὲν προσήρχοντο αὐτῷ λέγοντες, ὅτι ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα τάδε
ἔφη· τινῶν δὲ καὶ περιπατῶν ἤκουε. Καὶ ἰδοὺ τὸ ῥητὸν ἐν ἡμῖν ἐπληρώθη τὸ φάσκον·
35 „Τῶν μὲν εὐτυχοῦντων πάντες ἄνθρωποι φίλοι, τῶν δὲ δυστυχοῦντων οὐδ' αὐτὸς ὁ γε- 262 b

1 θέλουσαι b: θέλοντες AB | ἐλθοῦσαι mg. A: ἐλθόντες AB || 2 Ὁ δὲ ἀμηρᾶς AB: Αὐτὸς δὲ b || 3 καταμάχηται τῶν νηδῶν AB: τὰς νῆας μάχηται b || 4 τριακοντάκις AB: καὶ τριάκοντα b | τὰς ἐλεβόλους AB: ἐλεβόλες b || 7 ἡμέρας — 8 ἡμῖν AB: Ἡμέρας γάρ τινὰς ὁ ἀμηρᾶς οὐ τελείαν συμπλοκὴν, ὡς σύνηθες ἐνέδιδεν ἡμῖν ὡς τὸ πρότερον, εἰ μὴ ἀκροβολισμοὺς μακρόθεν b || 10 βλέποντες AB: ὡς ἐβλεπον b || 12 οὐσας — σκέπη AB: μεστὰς χώματος σπυρίδας, ὅπου ἦσαν εἰς σκέπη τῶν ἀνθρώπων b || 13 *post* ἐτέρας *add.* εὐθὺς b: *om.* AB || 14 παρὰ AB: ὑπὸ b || 14 ᾧ — 15 ἀπειλήσατο AB: συμβαίνει γενέσθαι ᾧ τρόπῳ εἰρήκαμεν, τοὺς τοιοῦτους σφοδρῶς ἠπειλήσεν b || 18 ἔνεκεν γήρους ἢ ἐτέρας αἰτίας AB: διὰ γήρας ἢ ἐτέραν αἰτίαν b || 19 κατ' οἶκον καὶ πύργον AB: ἐν τοῖς οἴκοις καὶ ἐν τοῖς πύργοις b || 28 τῶ... ῥητῷ AB: τὸ... ῥητὸν b || 29 οὐκ ἀνοίγων τὸ στόμα αὐτοῦ AB: ἐγενόμην b || 33 ἰδοὺ — ἐπληρώθη AB: ἐν ἡμῖν ἐπληρώθη τὸ ῥητὸν b.

să scape, au plecat puțin mai aproape de partea Galatei și s-au oprit locului, pentru ca să fie scutite de casele foarte înalte. Iar sultanul, neținînd seama de case, a dărfîmat multe, ca să bată fără nici o piedică în corăbii. Și era lucru de mirare că, dînd mai bine de o sută treizeci de ori cu tunurile, n-a mai lovit de loc nici o corabie, nici n-a ucis 5 nici un om, decît numai o piatră căzînd din zid a omorît o femeie.

3. Iar sultanul, tărăgănînd cîteva zile la rînd obișnuitul atac deplin, dădea contra noastră atacuri din depărtare, și cu tunurile zi și noapte nu conteneau să bată cu tărie zidurile. Și unii care nu cunoșteau așa de bine felul războiului, văzînd că încăierarea nu se face, își lăsau locurile unde erau rînduiți și mergeau pe acasă. Iar turcii, găsînd 10 prilej potrivit, în unele locuri cu căngi de fier trăgeau în jos coșurile umplute cu pămînt pentru scutul oamenilor la luptă; dar comandanții de sectoare au pus altele în loc. Iar împăratul, auzînd de la generalul comandant din care cauză se întîmplă aceasta în felul cum am spus, i-a încărcat pe cei ce și-au părăsit locurile de grele amenințări. Ei însă 15 i-au răspuns, zicînd că au făcut-o aceasta pentru că ei n-au ce mîncă sau ce bea, așijderea nici femeile și copiii lor. Iar împăratul, auzînd, a poruncit, ca toți aceia care de bătrînețe sau din altă pricină nu sînt capabili de luptă să împartă pîine și orice de-ale mîncării prin case și turnuri după starea fiecăruia.

4. Și războiul zi de zi se făcea tot mai greu, pentru că din partea Asiei zilnic 20 nu înceta să vină armată nouă la dușmani; iar ale noastre se împuținau și scădeau cum scade luna, din cauza zilnicelor cazuri de moarte. Iar unii dintre ai noștri, pierzînd încrederea și omenia și văzînd situația noastră înrăutățindu-se, au găsit prilej pentru apucăturile lor rele și puneau la cale răzmerițe și dezordini în fiecare zi și, pe piețele și pe străzile orașului, improșcau din spurcatul lor gîtlej cu insulte și ocări pe neferi- 25 citul împărat și pe ceilalți mari dregători, fără nici o frică de Dumnezeu și de împăratul și fără nici o rușine de oameni. Iar el de trei ori fericitul se ținea de vorbele lui David: „Iar eu ca un surd nu auzeam și ca un mut care nu-și deschide gura; și eram ca un om care nu aude și care nu are în gura lui cuvinte de mustrare, pentru că dușmanii mei sînt 30 vii și au cîștigat putere peste mine, pentru că acei care mă urăsc pe nedrept s-au înmulțit”¹. Și unii veneau la el, spunîndu-i: „Cutare și cutare a spus aceasta”; iar pe unii îi auzea și în cale-i. Și cu noi, iată că s-a împlinit cuvîntul care spune: „Celor fericiți toți oamenii le sînt prieteni, iar celor nefericiți nici însuși tatăl”. O samă

¹ Psalm 38, 14—15 și 20.

νήτωρ.“ Κατά τινας γνώμας διαφόρων ποιητῶν περὶ δυστυχίας γραψάντων τάδε· Δρυὸς πεσοῦσης πᾶς ἀνῆς ξυλεύεται. Δεῖ τοὺς μὲν εἶναι δυστυχεῖς, τοὺς δὲ εὐτυχεῖς. Ἐπ’ ἀνδρὶ δυστυχοῦντι μὴ πλάσης κακόν. Ἐξ γὰρ ἡδονῆς φύεται τὸ δυστυχεῖν. Μὴ ἔμβαινε δυστυχοῦντι, κοινὴ γὰρ τύχη. Μηδέποτε σαυτὸν δυστυχῶν ἀπελπίσης. Νόμιζε κοινὰ πάντα δυστυχήματα. Οἴμοι, τὸ γὰρ ἄφνω δυστυχεῖν μανίαν ποιεῖ. Τῶν δυστυχοῦντων εὐτυχῆς οὐδεὶς φίλος.

VII. Τῇ δὲ εἰκοστῇ τετάρτῃ τοῦ Μαΐου ἐψιθυρίσθη, ὅτι ὁ ἀμηρᾶς βούλεται διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης τῇ εἰκοστῇ ἐνάτῃ τοῦ αὐτοῦ πολεμήσαι ἡμᾶς σφοδρῶς μετὰ συμβολῆς καὶ συβῆραξως καὶ ἐμβολῆς. Οἱ δὲ στρατηγοὶ καὶ δήμαρχοι πάντες καὶ μάλιστα Ἰωάννης ὁ Ἰουστινιανὸς οὐκ ἔπαυον πᾶσαν μηχανὴν ποιεῖν εἰς ἀντιπαράταξιν τῶν ἐναντίων· καὶ δι’ ὅλης νυκτὸς τοὺς τοίχους τοὺς πεσόντας ἐν τῷ τύπτεσθαι ὑπὸ τῶν ἐλεβόλεων ἐδιώρθωνον μυριοτρόπως.

2. Εἶτα ὁ Ἰουστινιανὸς στείλας πρὸς τὸν μέγαν δοῦκα τὸν Νοταρᾶν ἐξαποστεῖλαι αὐτῷ τινὰς τῶν ἐλεβόλεων, αἱ ὑπῆρχον ἐν τοῖς μέρεσιν, οὗ ἐφύλαττεν αὐτός, ὁ δὲ κύρ Λουκάς ὁ Νοταρᾶς οὐκ ἠθέλησε δοῦναι αὐτάς, λέγων, ὅτι καὶ ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσιν ἀνάγκη ἦν εἶναι αὐτάς. Ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς ἀντέλεγεν, ὅτι οὐδεμίαν χρεῖαν ἦν ἐλεβόλαις τοσοῦτας ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσι τοῖς ὕδρειοις. Διὰ ταῦτα μὲν οὖν αἰτία ἦλθον καὶ εἰς λόγους νεωτερικοὺς καὶ ὕβρεις ἐξέχεον ἐκατέρωθεν τῶν στομάτων εἰς κατὰ τοῦ ἑτέρου. Καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς τὸν Νοταρᾶν ἀνωφελεῖ καὶ ἀλάστορα καὶ ἐχθρὸν τῆς πατρίδος ἐκάλει, αὐτὸς δὲ αὐτὸν ἐξ ἐναντίας ὕβρεις ἐτέρας ἐνέπλυνεν.

3. Ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς ταῦτα, παραλαβὼν αὐτοὺς κατ’ ἰδίαν λέγει· „Ἀδελφοί, οὐκ ἔστι καιρὸς ἀνάμεσον ἡμῶν τοιοῦτως ποιεῖν λέγειν καὶ μάχεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῖς μισοῦσιν ἡμᾶς συγχωρήσωμεν καὶ τῷ Θεῷ δεηθῶμεν, ἵνα λυτρωθῶμεν ἐκ τοῦ προφανοῦς στόματος τοῦ αἰσθητοῦ τούτου δράκοντος.“ Καὶ ἑτέρους οὐκ ὀλίγους λόγους αὐτοῖς εἰπὼν, εἰρηνοποίησεν αὐτούς· καὶ ἕκαστος τούτων ἐν τῷ ἐμπιστευθέντι αὐτῷ τόπῳ ἐπανεστρεψε, τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ ἐκπληρῶν.

4. Ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς φοβερὸς ἐφάνη τοῖς ἐναντίοις καὶ μάλιστα ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις ἐν τῷ λέγειν καὶ διορθῶναι καὶ πράττειν· καὶ ἀκροβολισμοὺς καὶ πολέμους καθ’ ἑκάστην κατὰ τῶν ἐναντίων ἐποίει· καὶ πολλοὺς μὲν ἐζώγρει, ἐτέρους δὲ μαχαίρας ἐποίει παρανάλωμα. Καὶ τὰ κατορθώματα καὶ ἔργα τοῦ ἀνδρὸς οἱ πάντες ἐθαύμαζον καὶ λυτρωτὴν καὶ σωτήρα τῆς πόλεως ἔλεγον. Πλὴν οὐκ εἰς τέλος οὕτως ἐνέμεινε καὶ τὴν φήμην, ἣν μετὰ ἀνδρείας ἐκέρδησεν, ὕστερον ἢ δειλία διέφθειρεν.

5. Ἡμῶν δὲ οὕτως ἐχόντων, ἰδοὺ τις φήμη ψευδῆς ἐξῆρέθη εἰς τὸ ἐναντίον στρατόπεδον, ὅτι ἐκ τῆς Ἰταλίας στόλος εἰς βοήθειαν τῆς πόλεως ἔρχεται, ὁμοίως καὶ ὁ Ἰάγκος ὁ κυβερνήτης τῶν Οὐγκρῶν μετὰ πλείστου στρατοῦ ἰππέων τε καὶ πεζῶν κατέρχεται τούτων. Ἀκούσαντες δὲ οἱ τῆς Ἄγαρ φόβος πλείστος διέσχεν αὐτούς· καὶ κατὰ τοῦ ἀμηρᾶ ἀρὰς ἔλεγον καὶ διεγόγγυζον λέγοντες, ὅτι αὐτὸς ἔσεται ὁ ἀφανισμὸς

263 b

264 b

1 Κατὰ — 6 φίλος AB : om. b || 7 κφ. ζ’ AB : om. b | βούλεται b : ἐβούλετο AB || 9 συμβολῆς — ἐμβολῆς AB : συμπλοκῆς καὶ συρρήξεως b || 11 τοίχους] τείχους AB b | πεσόντας AB : ἐμπεσοντας b || 12 ἐλεβόλεων b : ἐλεβόλων AB || 20 ἐκάλει AB : ἐκάλεσεν b | post δὲ add. πάλιν b : om. AB | ὕβρεις ἐτέρας ἐνέπλυνεν AB : ὕβρεσιν ἐτέρας ἐνέπλυνε b || 28—29 πολέμους AB : συρρήξεις b || 29 post ἐκάστην add. ἡμέραν b : om. AB | ἐναντίων AB : ἐχθρῶν b || 32 ἐνέμεινε καὶ AB : ἐνέμεινε, ἀλλὰ b | ἦν b : εἰ AB || 35 Οὐγκρῶν — ἰππέων AB : Οὐγγάρων μετὰ πλείστων στρατῶν ἰππικῶν b || 35—36 κατέρχεται τούτων AB : om. b || 36 post οἱ add. υἱοὶ b : om. AB.

de vorbe înțelepte ale diferiților poeți care au scris despre nefericire: din stejarul căzut, tot omul își face lemne; trebuie unii să fie nefericiți, iar alții fericiți; de omul nefericit nu grăi de rău, căci din bucurie naște nefericirea; nu asupri pe nefericit, căci soarta îi paște pe toți; căzut la nenorocire să nu deznădăjduiești niciodată; gîndește-te că toate nenorocirile sînt pentru toți de-a valma; vai, nefericirea năpraznică te 5 face să-ți pierzi mințile; celor nefericiți nici unul fericit nu-i este prieten.

VII, 1. La douăzeci și patru mai s-a zvonit că sultanul voiește la douăzeci și nouă din aceeași lună să dea dinspre uscat și mare război și năvală grea asupra noastră. Dar comandantul și conducătorii toți, și îndeosebi Ioan Iustinian, nu încetau să pre- 10 gătească toate mijloacele de rezistență contra dușmanilor; și toată noaptea refăceau în fel și chip zidurile căzute de bătaia tunurilor.

2. Apoi Iustinian, trimițînd la marele duce Notara ca să-i trimită cîteva tunuri, care se aflau în părțile unde păzea acela, chir Luca Notara n-a voit să i le dea, zicînd că și în părțile acelea era nevoie ca tunurile să stea. Iar Iustinian îl contrazicea că 15 nu era nici o trebuință ca tunuri atît de multe să se afle în acele părți dinspre mare. Și din cauza aceasta s-a ajuns la vorbe aprinse și amîndoi vărsau din gură, unul asupra celuilalt, cuvinte de ocară; și Iustinian îi spunea lui Notara că e netrebnic și un rău-făcător și dușman al patriei, iar acela, dimpotrivă, îl împrășca cu alte vorbe de ocară. 20

3. Iar împăratul, auzînd aceasta, îi ia la o parte și le spune: „Fraților, nu e timpul să ne purtăm așa între noi și să vorbim și să ne certăm, ci să fim iertători chiar cu cei ce ne urăsc și să ne rugăm lui Dumnezeu să ne izbăvească din *grăd* țargă deschisă a acestui vădit balaur“. Și, grăindu-le și alte nu puține cuvinte, i-a împăcat și fiecare 25 auzind ei s-a întors la locul ce i-a fost dat în seamă, făcîndu-și datoria.

4. Iar Iustinian băga spaima în dușmani, mai ales în zilele acelea, cu vorba și cu isprava și cu fapta; și zilnic dădea contra dușmanilor lovituri din depărtare și atacuri din apropiere; și pe mulți i lua prizonieri, iar pe ceilalți îi trecea prin sabie. Și toți se minunau de faptele și isprăvile omului și-i ziceau izbăvitorul și mîntuitorul orașului. Numai că n-a rămas pînă la capăt așa și renumele ce și l-a cîștigat cu *barba* 30 mai pe urmă ajungînd un laș, și l-a stricat

5. Iar noi, aflîndu-ne în așa situație, iată că un zvon mincinos s-a răspîndit în tabăra dușmanilor, că o flotă din Italia vine într-ajutor orașului; de asemenea și lăncu, cîrmuitorul ungarilor, vine asupra acestora cu foarte multă armată de călăreți 35 și pedestrași. Coborîtorii agarei, auzînd, irică mare a intrat într-înșii; și-l blestemau pe sultan și murmurau împotriva lui, zicînd că el va li prăpădenia neamului lor, pentru

τοῦ γένους αὐτῶν διὰ τὸ ἀδύνατα ἐπιχειρῖζεσθαι αὐτοῦς. Ὁσαύτως καὶ ὁ ἀμηρᾶς με-
στὸς ὑπάρχων διαλογισμῶν καὶ παραχῆς καὶ δειλίας, καὶ πάσα ἡ βουλή αὐτοῦ περίλυπος
ὑπῆρχε, πρῶτον μὲν διότι ἐβρέθη αὐτοῖς περὶ τῆς ἐπιβοηθείας, δεύτερον δὲ θεωροῦν-
τες, πῶς τοσοῦτον στράτευμα φοβερόν καὶ ἀναρίθμητον διὰ ξηρᾶς τε καὶ θαλάσσης
5 τοσοῦταις ἡμέραις οὐδὲν ἐκατόρθωσαν καὶ πολλάκις τοσοῦταις μηχαναῖς καὶ δυνάμεσι
τὰς κλίμακας ἐν τοῖς τείχεσι βαλόντες κακῶς ἀπεπέμφθησαν καὶ ἀπεκρημίσθησαν καὶ
φόνον πολὺν κατ' αὐτοὺς ἐποίουν, ὥστε τοὺς ἐν τοῖς τείχεσι Τούρκους δειλία προσήγ-
γησε· τρίτον μὲν ὅτι ἐθεώρουν σημεῖόν τι.

6. Φῶς καταβαῖνον ἐξ οὐρανοῦ ἀστράπτον καὶ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἄνωθεν τῆς
10 πόλεως ἰστὰν διέσκεπεν αὐτήν. Καὶ ὡς εἶδον αὐτὸ τὸ φῶς, ἐν πρώτοις ἔλεγον, ὅτι
ὁ Θεὸς ὠργίσθη τοῖς Χριστιανοῖς καὶ ἤθελεν αὐτοὺς κατακαῦσαι καὶ τοῖς Τούρκοις πα-
ραδῶσαι εἰς δούλους. Ἐπειτα μὲν ὡς εἶδον, ὅτι πάντοτε μετὰ αἰσχύνῃς ἐκ τῶν τειχῶν
καὶ τῶν κλιμάκων ἀπεκρημνίζοντο καὶ τοσοῦτας μηχανὰς ποιοῦντες καὶ οὐδὲν ἰσχυ-
σαν, καὶ ὡς ἤκουσαν καὶ τὴν ψευδοφήμην περὶ τοῦ τῆς Ἰταλίας στόλου καὶ τοῦ Ἰάγκου
15 ἐλεύσεως, πάλιν περὶ τοῦ φωτὸς ἐκείνου ἔλεγον, ὅτι ὁ Θεὸς περὶ τῶν Χριστιανῶν 265 b
πολεμεῖ καὶ σκέπει αὐτοὺς καὶ ἀντιλήπτωρ αὐτῶν ἐστί, διὸ καὶ αὐτοὶ (οἱ Τούρκοι
ἔλεγον) οὐκ ἐδύναντο πρᾶξι οὐδέν. Καὶ διὰ ταύτας τὰς αἰτίας ὁ ἀμηρᾶς ὡς εἶπομεν,
καὶ πᾶς ὁ στρατὸς αὐτοῦ λυπούμενοι καὶ κατηφεῖς ὑπῆρχον, ὡς βουληθεῖς ἐπὶ τὴν
αὔριον ἐγερθῆναι καὶ τὴν πολιορκίαν λῦσαι. Τῇ δὲ αὐτῇ ἐσπέρα, ἐν ἣ ἐπὶ τὴν αὔριον
20 ἐβούλετο, ἵνα ἀπέλθωσιν, ὀρώσι πάλιν ὡς σὺνηθες τὸ φῶς ἐκ τῶν οὐρανῶν καταβαί-
ναν· καὶ οὐχ ἠπλωτο, ὡς σὺνηθες ἕως ἄνωθεν τῆς πόλεως δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἴστα-
το, ἀλλ' ἐκ μακροῦ μόνον ἐφάνη καὶ εὐθὺς διασκορπίσαν ἀφανὲς ἐγένετο. Ὡς οὖν
εἶδον αὐτὸ ὁ ἀμηρᾶς καὶ πάντες οἱ αὐτοῦ χαρᾶς πολλῆς πλησθέντες ἔλεγον· „Ὁ Θεὸς
25 σκείας καὶ πλάνης σοφοὶ καὶ γραμματεῖς, πῶς τὴν πόλιν ἔμελλον κερδῆσαι τὸ φῶς
ἐδήλου· καὶ οὕτως πάντες ἐλπίδας εἶχον χρηστάς, ὧν καὶ ἐπέτυχον διὰ τὰς ἀμαρ-
τίας ἡμῶν.

7. Ἄλλι πασίας μὲν ὁ πρῶτος τῆς βουλῆς αὐτοῦ, ὁ ὑπὲρ πάντας δόκιμος καὶ
πρακτικὸς, θεωρῶν τὸν ἀμηρᾶν οὕτως διαλογιζόμενον καὶ τοὺς ἐτέρους πάντας μεστοὺς
30 φόβου καὶ δειλίας, εἰς τὸ φαινόμενον καὶ αὐτὸς ἐλυπήθη, ἔσωθεν δὲ ἠγάλλετο. Καὶ
ἡ αἰτία ἦν, ὅτι αὐτὸς πάντοτε τῷ ἀμηρᾷ ἐν ταῖς βουλαῖς ἔλεγεν, ἵνα μὴ πόλεμον 266 b
ἐγείρη κατὰ τῆς Πόλεως, ὅπως μὴ οἱ δυτικοὶ αὐθένται ἀκούσωσι καὶ συναχθέντες
ὀμονοήσωσι καὶ τοὺς Τούρκους ἐξ τῆς Εὐρώπης ἐξώσωσι. Καὶ τότε πάλιν δεικνύων
ὡς λυπούμενος ἔλεγε τῷ ἀμηρᾷ· „Ἐγὼ ἐξ ἀρχῆς ταῦτα ἐνωτιζόμην περὶ τούτων, πῶς
35 ἔμελλον γενέσθαι καὶ πολλάκις ταῦτά σοι εἶρηκα καὶ οὐκ ἤκουσάς μου. Τὰ νῦν δὲ
πάλιν, ἐὰν ἀρεστόν σοι ἔσῃ, ἐκ τῶν ἐντεῦθεν ἀναχωρήσωμεν, καλὸν ἐστίν, ἵνα μὴ τι
χεῖρον γένηται.“ Καὶ ὁ ἀμηρᾶς ἀκούων τοὺς λόγους τούτους, ἤμιθανῆς ἐκ τῆς λύπης

5 ἐκατόρθωσαν AB : ἐκατόρθωσεν b || 6 τείχεσι b : τείχοις AB || 7 φόνον —
Τούρκους AB : φόνος πολὺς κατ' αὐτῶν ἐγένετο, ὥστε τοῖς Τούρκοις τοῖς ἐν
τοῖς τείχεσι b || 8 τι AB : om. b || 10 ἰστὰν AB : ἐστὸς b || 11 τοῖς Τούρκοις B :
ἡμῖν A b || 12 εἰς AB : om. b || 16—17 αὐτοὶ (οἱ Τούρκοι) ἔλεγον — πρᾶξι AB :
ἡμεῖς ἄνευ θελήματος αὐτοῦ οὐ δυνάμεθα ποιῆσαι b || 18 λυπούμενοι καὶ κατηφεῖς
AB : λυπούμενος καὶ κατηφῆς b | ὡς] ὁ AB b || 19 λῦσαι b : λύση AB || 20 ἐβούλετο
AB : ἐβούλοντο b || 26 ἐδήλου b : ἐδήλει AB || 28 Ἄλλι πασίας] Ἄλμπασίας AB :
Ἄλλι πασιάς b || 30 ἐλυπήθη AB : ἐλυπεῖτο b | ἠγάλλετο AB : ἠγαλλιᾶτο b.

că i-a făcut să se apuce de lucruri peste putință. Așijderea și sultanul ajuns în bătaia gîndurilor, tulburare și teamă îl cuprinde; și toți sftcnicii lui erau foarte supărați, mai întii pentru că li s-a vorbit despre ajutorul ce vine, iar al doilea pentru că vedeau că o armată atît de înfricoșătoare și nenumărată pe uscat și pe mare, în atîtea zile, n-a făcut nici o ispravă și că deseori, cu atîtea mașinării și sîforțări punînd scări la ziduri, 5 au fost alungați rău și s-au prăbușit; și se făcea mult omor printre ei, încît descurajare a început să-i cuprindă la ziduri pe turci; iar al treilea, pentru că un semn mare li se arăta.

6. Lumină ca de fulger coborînd din cer și toată noaptea stînd deasupra orașului îl acoperea. Și cînd au văzut lumina aceea, mai întii spuneau că minia lui Dumne- 10 zeu a căzut asupra creștinilor și că voia să-i ardă și să-i dea turcilor ca robi. Apoi, cînd au văzut că mereu erau aruncați jos cu rușine de pe ziduri și de pe scări și că, făcînd atîtea mașinării, nimic n-au fost în stare; și cînd au auzit și zvonul mincinos despre flota din Italia și despre venirea lui Iancu, iarăși despre lumina aceea spu- neau că Dumnezeu luptă de partea creștinilor și-i ocrotește și este apărătorul lor, 15 de aceea și ei (spuneau turcii) nu puteau face nimic. Și din pricinile acestea, sultanul, cum am spus, și toată oastea lui erau supărați și abătuți, ca unul care a doua zi voia să se ridice și să se lase de împresurare. Dar în aceeași seară, cînd a doua zi voiau să plece, văd iarăși lumina ca de obicei coborîndu-se din ceruri; și nu s-a des- fășurat, încît să stea ca de obicei toată noaptea pînă deasupra orașului, ci numai din 20 depărtare s-a arătat și îndată, împrăștiindu-se, a dispărut. Așadar, cînd sultanul și toți ai lui au văzut aceea, s-au umplut de multă bucurie și ziceau: „Dumnezeu i-a părăsit de-acum pe creștini!“ Și tot așa au tîlcuit și înțelepții și cărturarii religiei și rătăcirii lor necurate, că lumina arăta că au să cîștige orașul; și așa mare nădejde 25 i-a cuprins pe toți, nădejde care p e n t r u p ă c a t e l e n o a s t r e s-a și împlinit.

7. Cei drept, Ali-pașa, cel dintii dintre sftcnicii lui, om încercat și practic mai mult decît toți, cînd îl vedea pe sultan așa de îngîndurat și pe toți ceilalți plini de frică și descurajare, pe față s-a îndurerat și dînsul, în sinea lui însă se mîndrea. Și cauza era pentru că el totdeauna în sfaturi îi spunea sultanului să nu pornească război contra 30 Constantinopolului ca să nu audă domnitorii din apus și, adunîndu-se, să se unească și să alunge pe turci din Europa. Și atunci iarăși, arătîndu-se supărat, îi spunea sulta- nului: „Eu din capul locului le-am prins acestea cu urechea că aveau să se întîmple și deseori îi le-am spus și nu m-ai ascultat. Iar acum și de astă dată, dacă îți va fi voia, 35 să ne retragem de aici, ar fi bine, pentru ca să nu se întîmple ceva și mai rău“.

καὶ τῆς περιφρονήσεως ἐναπέμεινε, πῶς μετὰ αἰσχύνης τοσαύτης ὡς φεύγων ἀναχωρήσῃ.

8. Ἰδὼν δὲ αὐτὸν οὕτως ἐστῶτα καὶ διαλογιζόμενον Σογὰν πασίας ὁ δεῦτερος βιζήρης αὐτοῦ, ἐσυμβούλευσε τὸν ἀμηρᾶν, ἵνα τὴν μάχην κινήσῃ καθ' ἡμῶν, διὰ 5 τὸ φθονεῖν ἀλλήλως τῷ Ἀλί πασίᾳ· κεκρυμμένην γὰρ ἐχθρὰν εἶχον ἀναμεταξύ. Καὶ οὕτως ἀναθαβρῦνας αὐτὸν, λέγει· „Ἴνα τί, ὦ ἀμηρᾶ, ἐστηκας σκυθρωπὸς καὶ λυπούμενος καὶ τί ἡ δειλία ἢ ἐμπεσοῦσά σοι καὶ τί οἱ ἀναβαίνοντες διαλογισμοὶ ἐπὶ τὴν καρδίαν σου; Ὁ Θεὸς μετὰ σοῦ ἐστὶ· μὴ λύπησαι· Οὐχ ὄρξες διὰ τοῦ φωτὸς ἐκείνου σημεῖον, ὅτι τὴν πόλιν ταύτην εἰς χεῖράς σου λήψῃ; Οὐχ ὄρξες τοσοῦτου μυριαριθμήτου 10 λαοῦ τε καὶ στρατοῦ πλήθους, ὃ ἔχεις, καὶ καλῶς εἰ ἠτοιμασμένος; Καὶ πᾶσα παρασκευὴ καλὴ καὶ πολλὴ ὑπάρχει σοι. Ὁ στρατὸς | τοῦ Μακεδόνα Ἀλεξάνδρου οὐχ 267 b ὑπῆρχε ποτὲ τοσοῦτος, ὡς τὸν σόν, οὐδὲ τοσαύτας παρασκευὰς ἐκείνος εἶχε· καὶ τὸν κόσμον ἐκυρίευσεν ὁμοῦ. Ἐγὼ μὲν οὐ πιστεύω, οὐκ ἐλπίζω ἐκ τῆς Ἰταλίας ἐνταῦθα στόλον ἐλθεῖν, ὥς τινες λέγουσι καὶ ὁ ἀδελφός μου ὁ Ἀλί πασίας εἶρηκε, διότι κα- 15 λῶς μὲν οἴδατε, ὅτι ἡ πολυαρχία τῶν Ἰταλῶν αὐθέντων καὶ τῶν λοιπῶν ἐσπερίων ἀνάρχους ποιεῖ αὐτοὺς εἶναι καὶ ἐν αὐτοῖς οὐκ ἔστιν ὁμόνοια. Καὶ ὅταν πάλιν τινὲς αὐτῶν ὁμοιοήσωσι μετὰ κόπου καὶ συνηβάσεων πολλῶν, ἐν ὀλίγῳ καιρῷ καὶ οὐκ εἰς μᾶκρος λύεται ὁ τούτων σύνδεσμος· καὶ ἐν συνδέσμῳ ὄντας εἰς κατὰ τοῦ ἐτέρου περιεργάζεται, πῶς ἀρπάξαι δυνήσῃται τὰ τοῦ ἐτέρου, καὶ ἀλλήλως προσέχονται καὶ φυλά- 20 τονται. Πολλὰ μὲν οὖν βουλευόνται καὶ λογίζονται καὶ λέγουσι καὶ ὀλίγα πράττουσι· καὶ ἡ τῆς ἐσπέρας βουλή τῷ πρῶτ' οὐκ ἀρεστή ἐστὶ πάλιν αὐτοῖς. Καὶ ὅταν ἡ βουλή σταθῇ, ἐν τοῖς ἔργοις χρονίζουσι· καὶ τοῦτο ποιοῦσιν, ἵνα κατὰ τὰς αὐτῶν ὀρέξεις καὶ γνώμας καιρὸν ἐπιτήδειον εὗρωσι. Καὶ ὅταν ἔργον τι ἐπιχειρηθῶσι καὶ ἀρχὴν ποιήσωσιν, οὐδὲν κατορθώνουσι διὰ τὰς ἀσυμφωνίας αὐτῶν. Καὶ μάλιστα τὰ νῦν, κα- 25 θῶς γινώσκετε, νέας διαφορὰς ἀναμέσον μέρος τι ἐξ αὐτῶν ἔχουσιν. Ὅμως πάλιν ἐγὼ ἐρῶ, ὅπερ ἐστὶ ἀδύνατον, δι' ἃς αἰτίας εἶρηκα· εἰ στόλος κατὰ ἀλήθειαν ἐκ τῆς Ἰταλίας ἔλθῃ, τίς ἐξ αὐτῶν ἀνάγκη ἡμῖν, ὅτι οὐδέποτε ἐλεύσεται λαὸς, ὅσον τὸν ἀριθ- 268 b μὸν τὸ ἡμῖν τοῦ ἡμετέρου στρατοῦ, ἀλλ' οὔτε τὸ τέταρτον μέρος. Διό, ὦ ἀμηρᾶ ἡμέτερε αὐθέντα, θάρσει· οὐκ ἀνάγκη ἐστὶ πρὸς τὸ παρὸν φόβον ἔχειν σε εἰ μὴ μόνον 30 ἐκ τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀνδρίζου καὶ ἀγάλλου καὶ ἴσχυε καὶ ἡ τέχνη ἢ τοῦ πυρός, οὐκ ὀκνεῖ σου, σήμερον καὶ αὔριον ἵνα μετὰ τῶν ἐλεβόλεων, ὅσον δυνατόν, τὰ τεῖχη πλέον ταπεινώσωσιν.“ Οἱ τούτου γὰρ λόγοι καὶ βουλή τῷ ἀμηρᾷ πλεῖστα ἤρρεσκον καὶ χαρίεις ἐναπέμεινε καὶ ἀναψυχὴν ἐκ τῆς λύπης ἔλαβε. Καὶ προστάξας λέγει· „Ἀναθεώρησον τὸν στρατὸν ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ καὶ γνώρισον αὐτούς, ἐν τίνι γνώμῃ εἰσίν.“ Αὐτὸς 35 δὲ ποιήσας τὸ προσταχθὲν καὶ ἐλθὼν λέγει· „Εἶδον τὸν στρατὸν καὶ ἐγνώρισα· το-

3 Σογὰν πασίας] Σομπασίας AB: Σογὰν πασίας b || 4 βιζήρης AB: βεζήρης b || 5 ἀλλήλως AB: om. b | Ἀλί πασίᾳ] Ἀλιμπασίᾳ AB: Ἀλί πασιᾶ b || 9 χεῖράς σου λήψῃ AB: χεῖρά σου δώσει b || 9—10 μυριαριθμήτου λαοῦ τε καὶ AB: μὴ ἀριθμήτου b || 10 πᾶσα AB: πᾶσα ἢ b || 12 τὸν σόν AB: ὁ σός b | ἐκείνος AB: αὐτός b || 14 Ἀλί πασίας] Ἀλιμπασίας AB: Ἀλί πασιᾶς b || 16 ἐν αὐτοῖς AB: ἀναμέσον αὐτῶν b || 17 συνηβάσεων AB: συμβάσεων b || 19 δυνήσῃται — προσέχονται AB: δυνήσεται τὰ τούτου, καὶ ἀλλήλους προσέρχονται b || 27 τίς AB: τί b | ὅσον AB: ὅσος b || 28 τὸ b: τοῦ AB | Διό AB: Διὰ τούτου b || 30 τοῦ, AB: om. b | ἡ τέχνη ἢ AB: τῇ τέχνῃ τῇ b | ὀκνεῖ σου AB: ὀκνησον b || 32 ταπεινώσωσιν AB: ταπεινώσης b | τούτου — βουλή AB: γὰρ τοιοῦτοι λόγοι καὶ βουλή b || 33 post λέγει add. αὐτῷ b: om. AB || 35 στρατὸν B: λαὸν A | 35—1, p. 412 τοσοῦτος AB: τοσοῦτον b.

Și sultanul, auzind cuvintele acestea, a rămas pe jumătate mort de durere și de necaz, ca să se retragă ca un fugar cu atîta rușine.

8. Dar Sogan-pașa, cel de-al doilea vizir al lui, văzîndu-l stînd așa în bătaia gîndurilor, îl sfătuia pe sultan să pornească lupta c o n t r a n o a s t r ă, din invidie reciprocă față de Ali-pașa; căci pe ascuns se dușmăneau între ei. Și astfel, încurajîndu-l 5 zice: „De ce, sultane, stai posomorît și supărat și ce teamă a dat peste tine și ce gînduri apasă inima ta? Dumnezeu este cu tine! Nu fii supărat! Nu vezi semnul ce ni-l arată lumina aceea, că o să iei în mîinile tale orașul acesta? Nu vezi mulțime nenumărată de atîtea gloate și ostași ce-i ai și că ești bine pregătit? Și orice pregătire bună îți stă la îndemînă în largă măsură. Oastea lui Alexandru Machedon n-a fost niciodată atît 10 de mare ca a ta, nici nu avea acela scule atît de multe; și totuși acela a cucerit lumea. Eu unul nu cred și am nădejde ca flota din Italia să nu vină încoace, cum spun unii și cum a spus-o fratele meu Ali-pașa, pentru că doar știți bine că mulțimea de domnitori în Italia și ceilalți în apus îi face să fie dezbinați și bună înțelegere nu există la dînșii. Și dacă unii dintr-înșii cu greu și cu multe condiții au încheiat vreo înțe- 15 legere, în puțin timp și nu peste multă vreme legătura acestora se desface, și, deși legați între ei, se dedau la intrigi unul contra celuilalt, cum ar putea pune mîna pe teritoriile celuilalt și se pîndesc și se păzesc unii de alții. Și țin multe sfaturi și adunări și fac planuri, dar realizări puține; și planul de aseară, dimineața nu le mai este pe plac. Și dacă planul rămîne statornicit, executarea o tărăgănează; și aceasta o fac pentru 20 ca după dorința și gîndul lor să găsească un prilej potrivit. Și cînd au întreprins vreun lucru și l-au început, nu fac nici o ispravă, pentru că nu sînt într-un gînd. Și mai ales în împrejurările de acum, precum știți, o parte din ei au noi neînțelegeri între dînșii. Și totuși eu, la rîndu-mi, voi admite, ceea ce este o imposibilitate pentru motivele pe care le-am spus: dacă într-adevăr o flotă ar fi să vină din Italia, ce ne 25 pasă de ea, pentru că niciodată nu va veni atîta oaste la număr cît e jumătate a noastră, ba nici cît a patra parte. De aceea sultane, domnitorul nostru, aibi curaj! Deocamdată nu ai de ce să-ți fie frică, decît numai de Dumnezeu. Fii bărbat mîndru și tare și de meșteșugul focului nu-ți face nici o grijă, că azi mîine cu ajutorul tunurilor o să-ți zdruncine zidurile mai mult pe cît se poate“. Cuvintele 30 și sfatul acestuia îi făceau mare plăcere sultanului și a început să se bucure și a uitat de supărare. Și, dînd poruncă, spune: „Noaptea aceasta cercetează armata și caută să știi ce gînduri are“. Iar acela a împlinit porunca, a venit și-i spune: „Am văzut oastea și știu: este așa, încît mergi la luptă cu bucurie și biruința este a noas- 35

σοῦτός ἐστιν ὁ στρατός, ὅτι μάχου μετὰ χαρᾶς καὶ ἡ νίκη ἡμετέρα ἐστίν.“ Ἀπεκρίθη οὖν ὁ ἀμηνῶς καὶ εἶπε· „Λοιπόν, ὦ Σογάν, ἀρεστόν σοί ἐστιν, ἵνα καὶ ἡμεῖς τὰ νῦν τὴν τύχην γνωρίσωμεν, εἰ ἀρεστόν αὐτῇ ἐστί καὶ βοηθήσῃ ἡμῖν ὡς καὶ ἑτέροις πολλοῖς. Στείλον οὖν ἐπὶ τὸν Γαλατᾶν φυλακὴν τινα, ἵνα μὴ λαθραίως ἐξ αὐτοῦ περάσῃ καὶ 5 τῆ πόλει βοηθήσῃσιν.“

9. Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Ἄλι πασίας ἐλυπήθη λίαν καὶ αἰσχυρ|θεῖς, ὅτι ὑπερί- 269 b
σχυσαν οἱ λόγοι τοῦ Σογάν πασία καὶ ἐκ τοῦ φθόνου ἤθελεν, εἰ δυνατόν, ποιῆσαι μηχανήν, ἵνα οὐδὲν πράξῃσιν κατὰ τῆς πόλεως. Ἐμύνησε τῷ βασιλεῖ τὰ συμβάντα καὶ παραίνοι αὐτὸν μὴ φοβεῖσθαι, διότι ἐν τοῖς πολέμοις ἄδηλος ἡ τύχη ἐστί πολλάκις·
10 καὶ διὰ τοῦτο οἱ φύλακες φυλάττουσιν ἀγρύπνωσ. Ἦν δὲ τοῦτο τῆ ἐβδόμη καὶ εικο-
στή τοῦ Μαΐου ἐσπερᾶ, ὁ δὲ ἀμηνῶς προστάξας δι' ὅλης ἐκείνης τῆς νυκτός καὶ τῆς
ἐπιούσης ἡμέρας φῶτα καὶ φανούς ποιήσῃσιν καὶ νήστεις δι' ὅλης τῆς ἡμέρας διατε-
λέσῃσιν καὶ ἐπτάκις λουσθῶσιν καὶ τοῦ Θεοῦ νήστεις καὶ καθαροὶ δεηθῶσιν, ὅπως τὴν
πόλιν νικήσῃσιν, ὃ καὶ ἔγενετο.

10. Τῆ δὲ δευτέρᾳ ἐσπεράς ἐπὶ τὴν ἡλίου δύσιν μετὰ τὸ δειπνήσαι αὐτοὺς ὁ
ἀμηνῶς σταθεῖς δημηγορῶν ταῦτα ἔφη· „Ὡς τέκνα φίλτατα ἐκ Θεοῦ καὶ τοῦ αὐτοῦ
προφήτου Μωάμεθ καὶ ἐμοῦ τοῦ δούλου αὐτοῦ, δέομαι καὶ παρακαλῶ ὑμᾶς, ἵνα ἐπὶ
τὴν αὔριον ἀξιον ἔργον μνήμης αἰωνίου ποιήσατε, ὡς καὶ οἱ πρό ἡμῶν πανταχοῦ ἕως
τοῦ νῦν, ὡς δῆλόν ἐστιν, ἐποίησαν, καὶ μετὰ προθυμίας λοιπὸν καὶ γενναιότητος καὶ
20 μεγαλοψυχίας τοὺς τοίχους ἄνωθεν μετὰ τῶν κλιμάκων ὡς πτερωτοὶ διέλθατε· καὶ τὴν
φήμην, ἣν οἱ πρό ἡμῶν, ὡς εἶπομεν, ἐκέρδησαν καὶ ὁ Θεὸς ἐχαρίσατο, μὴ γένοιτο,
ἵνα ἡμεῖς ἀπολέσωμεν αὐτήν, ἀλλὰ μάλιστα νῦν ἡ ὥρα ἡγγικεν, ἵνα αὐτὴν πολλοῦ | πλα- 270 b
σίας ἀδείξωμεν.“ Καὶ ἑτέρους πολλοὺς λόγους στρατιωτικῶς εἰπὼν αὐτοῖς, διέγειρε
τούτους εἰς μεγαλοψυχίαν, ἵνα γενναίως πράξῃσιν. Εἶπε πάλιν αὐτοῖς· „Εἰ καὶ τις ἐξ
25 ὑμῶν ἀποκτανθῆ, ὡς ἔθος ἐστὶν ἐν τοῖς πολέμοις, γεγραμμένον ἐστὶν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς
αὐτοῦ, ὡς καλῶς οἴδατε, ἐν τῷ ἡμετέρῳ κορᾶν παρὰ τοῦ προφήτου ἡμῶν λέγοντος,
ὅτι ὁ ἀποθανὼν ἐν καιρῷ τοιοῦτῳ ὀλόσωμος ἐν τῷ παραδείσῳ μετὰ τοῦ Μωάμεθ· ἀρι-
στήσει καὶ πιεῖ· καὶ σὺν γυναιξὶ καὶ παιδαρίοις ὠραίοις καὶ παρθένοις ἐν τόπῳ χλοε-
ρῷ καὶ μυρισμένῳ ἄνθεσιν ἀναπαυθήσεται καὶ ἐν λουτροῖς ὠραίοις λουσθήσεται· καὶ
30 ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἔξει ταῦτα. Ἐνταῦθα δὲ πάλιν πᾶς ὁ ἐμὸς στρατός
καὶ ἄρχοντες τῆς αὐλῆς μου, ἐὰν νικήσωμεν, παρ' ἐμοῦ ἀπὸ τοῦ νῦν ἄχρι τέλους ζωῆς
αὐτῶν ἔξουσι τὸν μισθὸν ἕκαστος τούτων διπλάσιον, οὐ τὰ νῦν ἔχουσι. Καὶ ἡμέραις

1 ὁ στρατός A : om. B | ὅτι AB : om. b || 2 καὶ b : om. AB || 6 Ἄλι πασίας] Ἀλιμπασίας AB : Ἄλι πασιᾶς b || 7 Σογάν πασία] Σογάν πασία AB : Σογάν πασιᾶ b | ποιῆσαι b : ποιῆσεν AB || 9 παραίνοι AB : παρῆνει b | ἐστὶν ἡ τύχη b | τύχη b : τύχης AB || 10 φυλάττουσιν AB : φυλαττέτασαν b || 16 post ἔφη. V. b : om. AB | Ὡς AB : Ὡ b | ἐκ AB : παρὰ b || 19 δῆλον AB : φανερόν b | λοιπὸν AB : om. b || 20 τοίχους AB : τείχους b | διέλθατε AB : διέλθητε b || 24 Εἶπε — 25 ἀποκτανθῆ AB : Εἶτα λέγει· „Καὶ ἂν καὶ ἐξ ἡμῶν τινὲς ἀποκτανθῶσιν b || 25 ἐστὶν AB : om. b || 26 ὡς AB : om. b | ἐν — λέγοντος AB : διὰ τοῦ ἡμετέρου κορᾶν τί φησιν ὁ προφήτης b || 28 σὺν — παρθένους AB : μετὰ παιδῶν καὶ μετὰ γυναικῶν ὠραίων καὶ παρθένων b || 29 μυρισμένῳ AB : μεμυρισμένῳ b | ἀναπαυθῆ b | ὠραίοις λουσθήσεται AB : ὠραιότατοις λουσθῆ b || 30 post πάλιν add. ἐξ ἐμοῦ b : om. AB || 31 παρ' — 32 ἔχουσι AB : ὁ μισθὸς ὃν ἔξουσι παρ' ἐμοῦ, κατ' ἀναλογίαν ἐκάστου διπλασίων ἔσται οὐ τὰ, νῦν ἔχουσι, δς ἀπὸ τοῦ νῦν ἀρξῆται ἕως τέλους τῆς ζωῆς αὐτῶν b.

tră!“ Atunci sultanul a răspuns și a zis: „Așadar, Sogan, tu ești de părere ca să-mi încerc și eu norocul de astă dată să văd de-i este voia să ne fie și nouă de ajutor ca multor altora. Trimite deci o pază înspre Galata, ca să nu treacă de acolo pe ascuns și să vină într-ajutor orașului“.

5

9. Iar Ali-pașa, auzind aceasta, l-a durut foarte și s-a rușinat că vorbele lui Sogan-pașa au rămas mai tari; și din invidie voia, de se poate, să facă chip ca ei să nu poată face nici o ispravă contra orașului. I-a anunțat împăratului ce s-a întâmplat și îl îndeamnă să n-aibă frică, deoarece în războaie deseori norocul nu se știe dinainte; și de aceea străjile stau de pază și veghează. Și aceasta era în seara zilei de douăzeci și șapte mai; iar sultanul a dat porunci ca toată noaptea aceea și în ziua următoare să aprindă focuri și torțe și toată ziua s-o petreacă în post și de șapte ori să se spele și postind și curați, să se roage lui Dumnezeu ca să învingă orașul, ceea ce s-a și întâmplat.

10. Iar luni seara, pe la asfințit de soare, după ce au cinat, sultanul, ridi- 15
cîndu-se, le ține un discurs și le-a grăit acestea: „Ca pe niște fii preaiubiți de la Dumnezeu și de la Mohamed, profetul lui, și ai mei robul lui, vă rog și iar vă rog ca în ziua de mâine să faceți o faptă vrednică să fie amintită în vecii vecilor; precum și înaintașii noștri pretutindeni pînă acum au făcut, după cum este lucru vădit, și prin urmare să treceți, de parcă ați avea aripi, pe sus cu scările peste zid cu 20
rîvnă și vitejie și suflet mare; și faima pe care înaintașii noștri, cum v-am spus, au cîștigat-o și Dumnezeu le-a hărăzit-o, noi să nu o pierdem, ferească Dumnezeu, ci, dimpotrivă, acum a venit ceasul s-o mărim de mai multe ori“. Și, spunîndu-le și alte cuvinte ostășești, le-a ridicat acestora curajul ca să se poarte bărbătește. Apoi iarăși le-a grăit: „Și dacă cineva din voi o să fie ucis, cum e de obicei în răz- 25
boaie, scris îi este pe frunte, cum știți bine vorba profetului nostru din Coran, care spune că acela care a murit într-o împrejurare ca aceasta va sta cu trupul întreg în rai cu Mohamed la masă, mîncînd și bînd; și cu femei și cu băiețandri frumoși și fecioare se va odihni în loc de verdeață cu flori mirositoare și se va scâlda în băi frumoase; și acestea le va avea de la Dumnezeu în locul acela. Iar aici pe pămînt 30
toată oastea mea și dregători de-ai Curții mele, dacă vom învinge, vor avea de la mine de acum și pînă la sfîrșitul vieții lor fiecare din aceștia răsplata îndoită decît o

τρισὶν ἢ πόλιν πᾶσα ὑμῶν ἔσεται· καὶ, εἴ τι δ' ἂν σκυλεύσητε καὶ εὖρητε, χρυσίον ἢ ἀργύριον σκευὸς καὶ ἱματισμὸν, αἰχμαλώτους τε ἄνδρας καὶ γυναῖκας, μικροὺς τε καὶ μεγάλους, οὐδείς δυνήθειν αὐτοὺς ὑμῖν αἰτῆσαι ἢ ἐνοχλῆσαι εἰς οὐδέν." Καὶ τελειώσας τοῦ λέγειν ὤμοσεν αὐτοῖς φυλάξαι, τὰ ὅσα διετάξατο αὐτοῖς. Οἱ δὲ ἀκούσαντες, 5 ἐχάρησαν λίαν, καὶ ἐν μιᾷ φωνῇ πάντες ἀλαλάξαντες, εἶπον κατὰ τὴν ἐκείνων γλῶτταν, „Ἀλλά, ἀλλά, Μεεμέτη ῥεσοῦλ ἀλλά," τοῦτ' ἔστιν ὁ θεὸς τῶν θεῶν καὶ ὁ Μαχοῦμετ ὁ προφήτης αὐτοῦ. | Ἀκούσαντες δὲ ἡμεῖς ἐν τῇ πόλει τὴν τοσαύτην κραυγὴν ὡσεὶ 271 b ἤχον μέγαν θαλάσσης, ἐλογιζόμεθα τί ἄρα ἦν ἡ κραυγὴ.

VIII. Μετ' ὀλίγον, ὡς ἠκούσαμεν τῆς κραυγῆς, ἐμάθομεν βεβαίως, ὅτι ἐν ἀλη- 10 θείᾳ ἐπὶ τὴν αὔριον ὁ ἀμηρᾶς ἠτοίμασε χερσαῖόν τε καὶ ὑδραῖον πόλεμον σφοδρῶς, ὅσον αὐτῷ ἦν δυνατόν, δῶσαι τῇ πόλει. Ἐμεῖς δὲ θεωροῦντες τοσοῦτον πλῆθος τῶν ἀσεβῶν, λέγω, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ὄντως ἀντὶ ἐνός ἐξ ἡμῶν πλείον ἢ πεντακόσιοι ἦσαν ἐξ αὐτῶν, ἡμεῖς δὲ εἰς τὴν ἄνω πρόνοιαν πάσας ἡμῶν τὰς ἐλπίδας ἀνεθέμεθα.

2. Καὶ προστάξας ὁ βασιλεὺς, ἵνα μετὰ τῶν ἀγίων καὶ σεπτῶν εἰκόνων καὶ τῶν 15 θείων ἐκτυπωμάτων καὶ σίγνων οἱ ἱερεῖς ἀρχιερεῖς καὶ μοναχοί, γυναῖκές τε καὶ παιδία, μετὰ δακρῶν διὰ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως περιερχόμενοι τὸ Κύριε ἐλέησον μετὰ δακρῶν κράζωσι τὸν Θεὸν ἱκετεύοντες, ἵνα μὴ διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν ἡμᾶς παρα- δώσῃ εἰς χεῖρας ἐχθρῶν ἀνόμων καὶ ἀποστατῶν καὶ πονηροτάτων παρὰ πᾶσαν τὴν γῆν, ἀλλ' ἴλεως γενήσεται ἡμῖν, τῇ αὐτοῦ κληρονομίᾳ, καὶ μετὰ κλαυθμοῦ ἀλλήλους 20 ἀνεθαβῆρύοντο, ἵνα ἀνδρείως ἀντισταθῶσι τοῖς ἐναντίοις ἐν τῇ ὄρᾳ τῆς συμπλοκῆς.

3. Ὅμοίως καὶ ὁ βασιλεὺς τῇ αὐτῇ ὀδυνηρᾷ ἐσπέρα τῆς δευτέρας συνάξας πάν- 25 τας τοὺς ἐν τέλει ἄρχοντας καὶ ἀρχομένους, δημάρχους καὶ ἑκατοντάρχους καὶ ἐτέ- ρους προκρίτους στρατιώτας ταῦτα ἔφη αὐτοῖς. „Ὑμεῖς μὲν εὐγενέστατοι ἄρχοντες καὶ ἐκλαμπρότατοι δῆμαρχοὶ καὶ στρατηγοὶ καὶ γενναϊότατοι συστρατιῶται καὶ πᾶς | ὁ 272 b 25 πιστὸς καὶ τίμιος λαός, καλῶς οἰδατε, ὅτι ἐφθασεν ἡ ὄρα καὶ ὁ ἐχθρὸς τῆς πίστεως ἡμῶν βούλεται μετὰ πάσης μηχανῆς ἰσχυροτέρως καὶ τέχνης στενοχωρήσασθαι ἡμᾶς καὶ ἐμβολὴν διὰ ξηρᾶς καὶ σύβραξιν διὰ θαλάσσης μετὰ συμπλοκῆς μεγάλης δῶσαι ἡμῖν μετὰ πάσης 30 δυνάμεως, ἵνα, εἰ δυνατόν, ὡς ὁ ὄφις τὸν ἰδὸν ἐκχύσῃ· καὶ ὡς λέων ἀνήμερος καταπίῃ ἡμᾶς βιάζεται. Διὰ τοῦτο λέγω καὶ παρακαλῶ ὑμᾶς, ἵνα στήτε ἀνδρείως καὶ μετὰ γενναίας ψυ- 30 χῆς, ὡς ἐξ ἀρχῆς ἄχρι τοῦ νῦν ἐποιήσατε, κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς ἡμετέρας πίστεως. Παραδίδωμι δὲ ὑμῖν τὴν κλεινὴν τε περίφημον καὶ εὐκλεῆ ταύτην μεγαλοπρεπεστά- την καὶ εὐγενῆ πόλιν τὴν ὄντως ἐκλαμπροτάτην καὶ βασιλεύουσαν τῶν πόλεων ἡμῶν πατρίδα.

1—2 χρυσίον ἢ ἀργύριον AB : χρυσίου ἢ ἀργυρίου b || 5 εἶπον AB : ἦσαν b | γλῶτταν AB : διάλεκτον b || 6—7 Μαχοῦμέτης b || 7 τὴν τοσαύτην κραυγὴν AB : τῆς τοσαύτης κραυγῆς b || 8 ἦν ἡ κραυγὴ AB : ἐστὶ b || 9 κφ. ἡ' AB : om. b | ὡς ἠκούσαμεν τῆς κραυγῆς AB : δὲ b | ὅτι AB : καὶ b | ἐπὶ AB : ὅτι ἐπὶ b || 12 ἀντὶ ἐνός ἐξ AB : καθ' ἕκαστον b || 15 καὶ σίγνων οἱ AB : om. b || 17 κράζωσι — ἱκετεύοντες AB : ἔκραζον καὶ τὸν Θεὸν ἱκέτεον b || 20 ἐν AB : ἐπὶ b || 23 αὐτοῖς AB : om. b | post αὐτοῖς add. VI. b : om. AB || 26 μετὰ — 27 δῶσαι AB : ἵνα μετὰ πάσης τέχνης καὶ μηχανῆς ἰσχυροτέρως στενοχωρήσῃ ἡμᾶς καὶ πόλεμον σφοδρὸν μετὰ συμπλοκῆς μεγάλης καὶ συρρήξεως ἐκ τῆς χέρσου καὶ θαλάσσης δώσῃ b || 28 ὁ AB : om. b || 29 βιάζεται AB : del. b || 30 ἐξ — ἄχρι AB : πάντοτε ἕως b || 31 κλεινὴν — 33 πατρίδα AB : ἐκλαμπροτάτην καὶ περίφημον ταύτην πόλιν καὶ πατρίδα ἡμῶν καὶ βασιλεύουσαν τῶν πόλεων b.

au acum. Și trei zile întregi tot orașul va fi al vostru, și orice pradă de război ați luat și ați aflat, lucru de aur sau argint, veșminte, robi de război, bărbați și femei, mici și mari, nimeni nu-i va putea cere de la voi sau să vă necăjească pentru ceva nici într-un chip“. Și sfîrșind de grăit, le-a jurat să țină tot ce le-a pus în vedere. Iar ei, auzind, s-au bucurat foarte și toți strigau într-un glas și au spus în limba lor: 5 „Alah, Alah, Meemet resul Alah“, adică dumnezeul Dumnezeilor și Mahumet profetul lui¹. Iar noi, auzind din oraș un strigăt atît de mare, ca un vuiet puternic al mării, ne gîndeam ce să însemne oare strigătul.

VIII, 1. Peste puțin timp după ce am auzit strigătul, am aflat negreșit că, într-adevăr, sultanul a pregătit pentru a doua zi, pe uscat și pe mare, pe cît îi sta 10 în putere, război greu asupra orașului. Iar noi, văzind mulțime atît de mare de păgîni — și anume cred că erau cu adevărat în loc de unul dintre noi, mai bine de cinci sute dintre ei — ne-am pus doar toată nădejdea în pronia cea de sus.

2. Și la porunca împăratului să iasă în procesiune pe zidurile orașului, cu sfințele și cinstitele icoane și dumnezeieștile figuri și flamure, preoții, arhieriei și călu- 15 gări, femei și copii, și cu lacrimi să strige „Doamne miluiește“, se rugau plîngînd lui Dumnezeu să nu ne dea pentru păcatele noastre pe mîinile dușmanilor nelegiuîți fără de Dumnezeu, cei mai răutăcioși de pe fața pămîntului, ci să aibă milă de noi, moștenirea lui, și cu lacrimi în ochi își făceau curaj unii altora, ca în ceasul încăierării să reziste bărbătește dușmanilor. 20

3. Așijderea și împăratul, în acea jalnică seară de luni, adunîndu-i pe toți mării dregători și norod, conducători de popor și sutași și pe ceilalți ostași de frunte, le-a ținut această vorbire: „Nobili mari dregători și iluștri conducători de popor și de armată și viteji tovarăși de arme și cinstit și credincios norod, voi știți bine că a sosit ceasul și că dușmanul credinței noastre voiește cu toată arta 25 și mașinăria de război să ne strîmtoreze mai tare și să năvălească dinspre uscat și să ne atace dinspre mare cu mare încăierare și cu toată puterea, ca, de se poate, să-și verse ca șarpele veninul; și se silește ca un leu sălbatic să ne înghită. De aceea vă spun și vă rog să stați bărbătește și cu suflet viteaz, cum ați făcut-o de la început și pînă acum, împotriva dușmanilor credinței noastre. În mîinile voastre pun 30 acest nobil și măreț oraș plin de faimă mare și glorie, cu adevărat strălucit, patria noastră, împărat al tuturor orașelor.

¹ Vezi Gy. Moravcsik, *Byzantinoturcica*, II, Berlin 1958², p. 21—22.

4. Καλῶς οὖν οἶδατε, ἀδελφοί, ὅτι ἕνεκέν τινων τεσσάρων ὀφείλεται κοινῶς ἔσμεν πάντες, ἵνα προτιμήσωμεν ἀποθανεῖν μᾶλλον ἢ ζῆν, πρῶτον μὲν ὑπὲρ τῆς πίστεως ἡμῶν καὶ εὐσεβείας, δεῦτερον δὲ ὑπὲρ τῆς πατρίδος, τρίτον μὲν ὑπὲρ τοῦ βασιλείως, ὡς χριστὸν Κυρίου, καὶ τέταρτον ὑπὲρ συγγενῶν καὶ φίλων. Λοιπόν, ἀδελφοί, ἐὰν ὀφεί-
- 5 λέται ἔσμεν ὑπὲρ ἐνός ἐκ τῶν τεσσάρων αὐτῶν ἀγωνίζεσθαι ἕως θανάτου, πολλῶ μᾶλλον ἡμεῖς ὑπὲρ πάντων τούτων, ὡς βλέπετε προφανῶς, καὶ ἐκ πάντων μέλλομεν ζημιωθῆναι. Ἐὰν διὰ τὰ ἐμὰ πλημμελήματα παραχωρήσῃ ὁ Θεὸς τὴν νίκην τοῖς ἀσεβέσιν, ὑπὲρ τῆς πίστεως ἡμῶν τῆς ἁγίας, ἣν ὁ Χριστὸς τῷ οἰκείῳ αὐτοῦ αἵματι | ἡμῖν ἔδωκεν- 273 l
σατο, κινδυνεύομεν· ὃ ἐστὶ κεφάλαιον πάντων. Καὶ ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ τις
- 10 καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν, τί τὸ ὄφελος; Δεύτερον, πατριδα περίφημον τοιαύτην ὑστερούμεθα καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν. Τρίτον, τὴν ποτε περιφανῆ, νῦν δὲ τεταπεινωμένην καὶ ὠνειδισμένην καὶ ἐξουθενημένην ἀπολλύομεν βασιλείαν καὶ ὑπὸ τυράννου καὶ ἀσεβοῦς ἄρχεται. Τέταρτον δὲ καὶ φιλιτάτων τέκνων καὶ συμβίων καὶ συγγενῶν στερούμεθα.
- 15 5. Αὐτὸς δὲ ὁ ἀλιτήριος ὁ ἀμηρᾶς πενήκοντα καὶ ἐπτὰ ἡμέρας ἄγει σήμερον, ἀφ' οὗ ἡμᾶς ἐλθὼν ἀπέκλεισε καὶ μετὰ πάσης μηχανῆς καὶ ἰσχύος καθ' ἡμέραν τε καὶ νύκτα οὐκ ἐπαύσατο πολιορκῶν ἡμᾶς. Καὶ χάριτι τοῦ παντεπότου Χριστοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐκ τῶν τειχῶν μετὰ αἰσχύνης ἄχρι τοῦ νῦν πολλακίς αἰσχροῦς ἀπεπέμφθησαν. Τὰ νῦν δὲ πάλιν, ἀδελφοί, μὴ δειλιάσητε, ἐὰν καὶ τεῖχος μέροθεν ὀλίγον ἐκ τῶν κρό-
- 20 τῶν καὶ τῶν πτωμάτων τῶν ἐλεπόλων ἔπεσε, διότι, ὡς ὑμεῖς θεωρεῖτε, κατὰ τὸ δυνατόν ἐδιωρθώσαμεν πάλιν αὐτό. Ἡμεῖς πᾶσαν τὴν ἐλπίδα εἰς τὴν ἄμαχον δόξαν τοῦ Θεοῦ ἀναθέμεθα· οὗτοι ἐν ἄρμασι καὶ οὗτοι ἐν ἵπποις καὶ ἐν δυνάμει καὶ πλήθει, ἡμεῖς δὲ ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ σωτήρος ἡμῶν πεποιθήμεν, δεῦτερον δὲ καὶ ἐν ταῖς ἡμετέραις χερσὶ καὶ ῥωμαλεότητι, ἣν ἔδωρήσατο ἡμῖν ἡ θεία δύναμις.
- 25 6. Γνωρίζω, ὅτι αὕτη ἡ μυριαριθμητὸς ἀγέλη τῶν ἀσεβῶν κατὰ τὴν αὐτῶν συνήθειαν ἐλεύσονται καθ' ἡμῶν | μετὰ βαναύσου καὶ ἐπηρμένης ὄφρυος καὶ θάρσους 274 b
πολλοῦ καὶ βίας, ἵνα διὰ τὴν ὀλιγότητα ἡμῶν θλίψωσι καὶ ἐκ τοῦ κόπου στενοχωρήσωσι· καὶ μετὰ φωνῶν μεγάλων καὶ ἀλαλαγμῶν ἀναριθμητῶν βούλονται ἡμᾶς φοβήσαι. Τὰς τοιαύτας αὐτῶν φλυαρίας καλῶς οἶδατε καὶ οὐ χρὴ λέγειν περὶ τούτων. Καὶ
- 30 ὥρα οὐκ ὀλίγη ταῦτα ποιήσωσι καὶ ἀναριθμητούς πέτρας καὶ ἕτερα βέλη καὶ ἐλεβολίσκους ὥσει ἄμμον θαλασσῶν ἄνωθεν ἡμῶν πτήσουσι. Δι' ὧν, ἐλπίζω γάρ, μὴ ἡμᾶς βλάψωσι, διότι μὲν θεωρῶ καὶ λίαν ἀγάλλομαι καὶ τοιαύταις ἐλπίσι τῷ λογισμῷ τρέφομαι, ὅτι, εἰ καὶ ὀλίγοι πάνυ ἔσμεν, ἀλλὰ πάντες ἐπιδέξιοι καὶ ἐπιτήδαιοι, ῥωμαλέοι τε καὶ ἰσχυροὶ καὶ μεγαλήτορες καὶ εὐπροπαρασκευασμένοι ὑπάρχετε.

1 ἕνεκέν τινων τεσσάρων AB : διὰ τέσσαρά τινα b || 3 μὲν AB : δὲ b || 4 χριστὸν AB : χριστοῦ b || 8 αὐτοῦ AB : om. b || 10 τοιαύτην AB : τοιοῦτως b || 12 ἀπολλύομεν AB : ἀπαλώσαμεν b | τυράννου AB : τοῦ τυράννου b || 14 στερούμεθα AB : ὑστερούμεθα b || 18 αἰσχροῦς ἀπεπέμφθησαν AB : κακῶς ἀπεπέμφθη b || 22 ἐν δυνάμει AB : δυνάμει b || 23 πεποιθήμεν — 25 Γνωρίζω b : καὶ πάλιν ὅτι ἐν ταῖς ἡμετέραις χερσὶ τὴν ῥωμαλεότητα, ἣ ἔδωρήσατο ἡμῖν ἡ θεία δύναμις γνωρίζω. AB || 25 κατὰ — 26 συνήθειαν AB : καθὼς ἡ αὐτῶν συνήθεια b || 28 βούλονται AB : ἵνα b || 28—29 φοβήσονται AB : φοβήσονται b || 30 οὐκ ὀλίγοι AB : ὀλίγοι b || 31 ἡμᾶς AB : οὐ b || 32 μὲν AB : ὑμᾶς b | τῷ λογισμῷ AB : τὸν λογισμὸν b || 34 εὐπροπαρασκευασμένοι AB : καλῶς προπαρασκευασμένοι b.

4. Știți bine, fraților, că patru sînt motivele pentru care sîntem deobște toți datori mai bine să murim decît să trăim, mai întîi pentru credința și legea noastră, al doilea pentru patrie, al treilea pentru împărat ca unsul Domnului, și al patrulea pentru rudele iubite. Așadar, fraților, dacă sîntem datori pentru una din acestea să luptăm pînă la moarte, cu atît mai mult pentru toate aceste patru; 5 noi, cum vedeți limpede, sîntem amenințați toate să le pierdem. Dacă Dumnezeu, pentru păcatele mele, va îngădui păgînilor biruința, atunci ajungem în primejdie pentru sfînta noastră credință pe care Hristos cu prețul singelui său ne-a dăruit-o; și din toate, aceasta e lucrul de căpetenie. De-ar cîștiga cineva lumea întregă și sufletul și-ar pierde, ce folos are?¹ Al doilea, pierdem o patrie așa de vestită ca aceasta, și cu 10 dînsa libertatea. Al treilea, o să pierdem împărăția, odinioară cu multă fală, acum însă umilită și batjocorită și nebăgată în seamă; și ajunge sub stăpînirea unui tiran păgîn. Iar al patrulea sîntem despărțiți și de copiii dragi și de soții și de rudeni.

5. Azi se împlinesc cincizeci și șapte de zile de cînd nelegiuitul acela de sultan, 15 venind, ne-a blocat și n-a conținut zi și noapte să ne impresoare cu toată puterea și mașinăria de război; și pînă acum, grație Domnului nostru Hristos, a toate văzătorul, au fost respinși deseori de la ziduri cu rușine. Și de astă dată iarăși, fraților, să nu vă fie teamă, deși o mică parte de zid a căzut de pe urma loviturilor și izbitorilor tunurilor, deoarece, cum vedeți, noi zidul pe cît s-a putut l-am refăcut. 20 Noi toată nădejdea am pus-o în slava nebiruită a lui Dumnezeu; aceștia se bizuie pe arme și pe cai, pe armată și număr mare, noi pe numele Domnului Dumnezeu mîntuitorul nostru, iar în al doilea rînd pe brațele și tăria noastră, pe care ne-a dat-o puterea dumnezeiască.

6. Îmi dau seamă că această hoardă nesfîrșită de păgîni vor veni asupra noastră 25 după obiceiul lor cu brutalitate și trufie, cu mare îndrăzneală și violență, că, noi fiind puțini, să ne zdruncine și, fiind obosiți, să ne strîmtoreze; și cu ucideri multe și răcnete nesfîrșite vor să ne înspăimînte. Amenințările lor deșarte de acest fel le știți bine și nu e nevoie să mai grăiesc despre acestea. Și nu puțin timp o să facă aceste isprăvi și vor face să zboare deasupra noastră mulțime mare de pietre 30 și alte proiectile și ghiulele ca nisipul mării. Cu acestea, am nădejde, nu o să ne pricinuiască stricăciune deoarece văd și mă bucur mult și cu nădejdi de acestea îmi țin gîndul că, deși sîntem puțini, toți sîntem iscusiți și îndemînatici, voinici și tari, inimoși și bine pregătiți de mai înainte.

¹ Evanghelia lui Matei, 16, 26.

7. Ταῖς ἀσπίσιν ὑμῶν καλῶς τὴν κεφαλὴν σκέπεσθε ἐπὶ τῇ συμπλοκῇ καὶ συρ-
 ράξει. Ἡ δεξιὰ ὑμῶν ἢ τὴν ῥομφαίαν ἔχουσα μακρὰ ἔστω πάντοτε. Αἱ περικεφαλαῖαι
 ὑμῶν καὶ οἱ θώρακες καὶ οἱ σιδηροὶ ἱματισμοὶ λίαν εἰσὶν ἱκανοὶ ἅμα καὶ τοῖς λοιποῖς
 ὄπλοις καὶ ἐν τῇ συμπλοκῇ ἔσονται πάντα ἀφέλιμα λίαν. Οἷς οἱ ἐναντίοι οὐ χρῶνται,
 5 ἀλλ' οὔτε κέκτηνται αὐτά. Καὶ ὑμεῖς ἔσωθεν τῶν τειχῶν ὑπάρχετε σκεπόμενοι, οἱ δὲ
 ἀσκεπεῖς μετὰ κόπου ἔρχονται.

8. Δίο, ὦ συστρατιῶται, γίνεσθε ἔτοιμοι καὶ στερεοὶ καὶ μεγαλόψυχοι διὰ τοὺς
 οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ, μιμούμενοι τοὺς ποτε τῶν Καρχηδονίων ὀλίγους ἐλέφαντας, πῶς
 τοσοῦτον πλῆθος Ἰππων Ῥωμαίων τῇ φωνῇ καὶ θεᾷ ἐδίωξαν· καὶ ἐὰν | ξῶν ἄλογον 275 b
 10 ἄλογον ἐδίωξε, πόσον μάλλον ἡμεῖς οἱ τῶν ζῶων καὶ ἀλόγων ὑπάρχοντες κύριοι καὶ οἱ
 καθ' ἡμῶν ἐρχόμενοι, ἵνα παράταξιν μεθ' ἡμῶν ποιήσωσιν, ὡς ζῶα ἄλογα καὶ χοίρων
 χεῖρονές εἰσιν. Αἱ πέλται ὑμῶν καὶ ῥομφαῖαι καὶ τὰ τόξα καὶ ἀκόντια πρὸς αὐτοὺς
 πεμπέσθωσαν παρ' ὑμῶν. Καὶ οὕτως λογίσθητε ὡς ἐπὶ ἀγρίων χοίρων πληθὺν
 15 κυνήγιον, ἵνα γνώσωσιν οἱ ἀσεβεῖς, ὅτι οὐ μετὰ ἀλόγων ζῶων ὡς αὐτοὶ παρά-
 ταξιν ἔχουσιν, ἀλλὰ μετὰ κυρίων καὶ ἀθέντων αὐτῶν καὶ ἀπογόνων Ἑλλήνων καὶ
 Ῥωμαίων.

9. Οἴδατε καλῶς, ὅτι ὁ δυσσεβῆς αὐτὸς ἀμηρᾶς καὶ ἐχθρὸς τῆς ἀγίας ἡμῶν
 πίστεως χωρὶς εὐλόγου αἰτίας τινὸς τὴν ἀγάπην, ἣν εἶχομεν, ἔλυσε καὶ τοὺς ὄρκους
 αὐτοῦ τοὺς πολλοὺς ἠθέτησεν ἀντ' οὐδενὸς λογιζόμενος· καὶ ἐλθὼν αἰφνιδίως φρού-
 20 ριον ἐποίησεν ἐπὶ τῷ Στενὸν τοῦ Ασωμάτου, ἵνα καθ' ἐκάστην ἡμέραν δύνηται ἡμᾶς
 βλάπτειν. Τοὺς ἀγροὺς ἡμῶν καὶ κήπους καὶ παραδείσους καὶ οἶκους πυριαλώτους
 ἐποίησε· τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν τοὺς χριστιανούς, ὄσους εὖρεν, ἐθανάτωσε καὶ ἡχμαλώ-
 τευσε, τὴν φιλίαν ἡμῶν ἔλυσε.

10. Τοὺς δὲ τοῦ Γαλατᾶ ἐφιλίωσε· καὶ αὐτοὶ χαίροντες οὐκ εἶδον καὶ αὐτοὶ οἱ
 25 τ' αλαίπωροι τὸν τοῦ γεωργοῦ παιδὸς μῦθον, τοῦ ἐψήνοντος τοὺς κοχλίους καὶ εἰπόν-
 τος ὦ ἀνόητα ζῶα καὶ τὰ ἐξῆς.

11. Λοιπὸν, ἀδελφοί, ἐπεὶ ἡμᾶς πολιορκεῖ καὶ ἀπέκλεισε, καὶ καθ' ἐκάστην
 τὸ ἀχανές αὐτοῦ στόμα χύσκων καὶ εὐκαιρίαν αἰτεῖ, πῶς καταπῆ ἡμᾶς καὶ τὴν πόλιν
 ταύτην, ἣν ἀνήγειρεν ὁ τρισμακάριστος καὶ μέγας Κωνσταντῖνος ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος 276 b
 30 καὶ τῇ πανάγῳ τε καὶ ὑπεράγῳ δεσποίνῃ ἡμῶν Θεοτόκῳ καὶ ἀειπαρθένῳ Μαρίᾳ ἀφιέ-
 ρωσε καὶ ἐχαρίσατο τοῦ κυρίας εἶναι καὶ βοηθὸν καὶ σκέπην τῇ ἡμετέρα πατρίδι
 καὶ καταφύγιον τῶν Χριστιανῶν, ἐλπίδα καὶ χαρὰν πάντων Ἑλλήνων, τὸ καύχημα τῶν
 ὑπὸ τὴν ἡλίου ἀνατολὴν ὄντων πάντων. Καὶ οὗτος ὁ ἀσεβέστατος τῆν ποτε περιφανῆ
 καὶ ὀμφακίζουσαν ὡς ῥόδον τοῦ ἀγροῦ βούλετας ἀφανῆ ποιῆσαι, τὴν δουλώσασαν
 35 σχεδόν, δυνάμει εἰπεῖν, πᾶσαν τὴν ἕφ' ἡλίον καὶ ὑποτάξασαν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῆς
 Πόντον καὶ Ἀρμενίαν, Περσίαν καὶ Παμφλαγονίαν, Ἀμαζόνια καὶ Καππαδοκίαν, Γα-

1—2 συρράξει AB: συρρήξει b || 4 πάντα—οἷς AB: πάνυ ἀφέλιμα· ἄ b || 5 αὐτά AB: om. b || 10 ἄλογον AB: om. b || 12 πέλται b: lac. AB || 13 πεμπέσθωσαν] πεμπέ-
 τωσαν AB b || 14 κυνήγιον b: κυνηγίον AB || 15 ἀθέντων AB || 17 post αὐτὸς add. ὁ
 b: om. AB || 20—21 βλάπτειν ἡμᾶς b || 21 post οἶκους add. ἤδη b: om. AB || 24 οὐκ
 εἶδον AB: μὴ εἰδότες b || 25 κοχλίους AB: κοχλίας b || 27 Λοιπὸν — καί AB: Ἐλθὼν
 οὖν, ἀδελφοί, ἡμᾶς b || 28 καὶ εὐκαιρίαν (εὐκαιρίαν AB) αἰτεῖ, πῶς AB: πῶς εὖρη
 καιρὸν ἐπιτήδεον, ἵνα b || 32 post πάντων add. τῶν b: om. AB || 32—33 τῶν ὑπὸ—πάν-
 τῶν AB: πᾶσι τοῖς οὖσιν ὑπὸ τὴν τοῦ ἡλίου ἀνατολὴν b || 34 post ῥόδον lac. AB | ἀ-
 φανῆ — δουλώσασαν AB: ποιῆσαι ὑπ' αὐτόν. ἢ ἐδούλωσε b.

7. La încăierare și atac acoperiți-vă bine capul cu scuturile voastre. Dreapta voastră, în care țineți sabia, mereu să fie întinsă. Coifurile voastre și platoșele și zalele și toate celelalte arme sînt îndeajuns și la încăierare vă vor prinde mereu bine; de acestea dușmanii nu se folosesc și nici nu le posedă. Și voi înăuntrul zidurilor sînteți acoperiți, iar ei descoperiți vin cu greu. 5

8. De aceea, pentru mila lui Dumnezeu, ostași, fiți gata, neînduplecați și ini, moși, luînd pildă de la pușinii elefanți de odinioară ai cartaginezilor, cum cu răcnetul și cu înfățișarea lor neobișnuită a fugărit o mulțime atît de mare de cai ai romanilor; și dacă dobitoc necuvîntător au pus pe fugă dobitoc, cu atît mai mult noi, care sîntem stăpîni dobitoacelor și cailor, iar aceia care vin să se măsoare în luptă cu noi sînt ca niște dobitoace necuvîntătoare și mai răi decît porcii. Scuturile voastre și săbiile și arcurile și sulițele să fie repezite de voi asupra lor. Și închipuți-vă așa ca o vînătoare asupra unei turme de mistreți, pentru ca păgînii să-și dea seama că nu se măsoară în luptă cu dobitoace necuvîntătoare ca ei, ci cu domni și stăpîni de-ai lor, cu urmași de-ai vechilor greci și romani. 10 15

9. Știți bine că păgînul acela de sultan, dușmanul sfintei noastre credințe, fără vreo cauză binecuvîntată a rupt pacea ce-o aveam și și-a călcat jurămintele cele multe, socotindu-le întru nimic, și, venind pe neașteptate, a ridicat cetate la Strîmtoarea [Bosfor] Celui fără de trup [arhanghelul Mihail], ca în fiecare zi să ne poată aduce pagube. Ogoarele și pometurile noastre, grădinile și casele e-a dat pradă focului; pe frații noștri creștini, pe cîți i-a găsit, i-a ucis s-au i-a luat robi și prietenia cu noi a stricat-o. 20

10. Iar cu cei din Galata s-a împrietenit; și aceia, bucurîndu-se, nu știau nici ei nenorociții povestea băiatului de țaran care, punînd melcii la fiert, a zis: o, 25 ființe fără de minte și așa mai departe.

11. Așadar, fraților, deoarece ne împresoară și ne-a blocat, zi de zi deschizîndu-și larg gura, caută prilej, cum ne-ar înghiți acest oraș, pe care l-a ridicat marele Constantin, de trei ori fericitul împărat și acela l-a închinat sfintei preacuratei stăpîne noastre de Dumnezeu născătoare și pururea fecioară Maria și l-a hărăzit să fie stăpîn 30 patriei noastre și de ajutor și ocrotitor și loc de refugiu al creștinilor, nădejde și bucurie a tuturor grecilor, fala tuturor care sînt sub răsăritul soarelui. Și acest om fără nici un Dumnezeu voiește să-l facă dispărut acest oraș strălucit odinioară, îmbobocind ca un trandafir pe cîmp, oraș care a stăpînit, pot să spun, toată lumea de sub 35 soare și și-a supus sub picioarele lui Pontul și Armenia, Persia și Paflagonia, pe ama-

- λατίαν και Μηδίαν, Κολχούς Ίβηρας, Βοσποριανούς και Ἀλβάνους, Σιρίαν και Κιλικίαν και Μεσοποταμίαν, Φοινίκην και Παλαιστίνην, Ἀραβίαν τε και Ἰουδαίαν, Βακτριανούς και Σκύθας, Μακεδονίαν και Θεταλίαν, Ἑλλάδα, Βοιωτίαν, Λοκρούς και Αἰτωλούς, Ἀκαρνανίαν, Ἀχαίαν και Πελοπόννησον, Ἡπειρον και τὸ Ἰλλυρικόν, 5 Λυχνίτας και τὸ Ἀνδριατικόν, Ἰταλίαν, Τουσκίνους Κελτούς και Κελτογαλάτας, Ἰβηρίαν τε και ἕως τῶν Γαδεΐρων, Λιβύαν και Μαυρητανίαν και Μαυρουσίαν, Αἰθιοπίαν, Βελέδας Σκούδην, Νουμιδίαν και Ἀφρικὴν και Αἴγυπτον, αὐτὸς τὰ νῦν βούλεται ταύτην δουλάσαι αὐτῷ τὴν κυριεύουσαν τῶν πόλεων και ζυγῷ ὑποβαλεῖν και δουλεία και 277 *b* τὰς ἁγίας ἐκκλησίας ἡμῶν, ἔνθα ἐπροσκυνεῖτο ἡ ἁγία τριάς και ἐδοξολογεῖτο τὸ ἅγιον πνεῦμα και ὅπου ἄγγελοι ἠκούοντο ὑμνεῖν τὸ θεῖον και τὴν ἔνσαρκον τοῦ Θεοῦ λόγου οἰκονομίαν, βούλεται ποιῆσαι προσκύνημα τῆς αὐτοῦ βλασφημίας και τοῦ φληνάφου αὐτοῦ ψευδοπροφήτου Μωάμεθ και κατοικητήριον ἀλόγων και καμήλων. Λοιπόν, ἀδελφοὶ και συστρατιῶται, κατὰ νοῦν ἐνθυμήθητε, ἵνα τὸ μνημόσυνον ἡμῶν και ἡ μνήμη και φήμη και ἡ ἐλευθερία αἰωνίως γενήσῃται.
12. Καὶ στραφεὶς πρὸς τοὺς Ἐνετοὺς ἐν τοῖς δεξιοῖς μέρεσιν ἵσταμένους ἔφη: „Ἐνετοὶ εὐγενεῖς, ἀδελφοὶ ἠγαπημένοι ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ, ἄνδρες ἰσχυροὶ και στρατιῶται δυνατοὶ και ἐν πολέμοις δοκιμάτατοι, οἱ διὰ τῶν ἐστιλβωμένων ὑμῶν ῥομφαίων και χάριτος πολλάκις πληθὸς τῶν Ἀγαρηνῶν ἐθαντώσατε, και τὸ αἷμα αὐτῶν ποταμοειδῶς ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν ἔβρευσε, τῇ σήμερον παρακαλῶ ὑμᾶς, ἵνα τὴν πόλιν ταύτην τὴν εὐρισκομένην ἐπὶ τοσαύτῃ συμφορᾷ τοῦ πολέμου ὀλοψύχως και ἐκ μέσου ψυχῆς γένητε ὑπερασπισταί. Οἶδατε γὰρ καλῶς και δευτέραν πατρίδα και μητέρα αὐτὴν ἀεννάως εἶχετε· διὸ και ἐκ δευτέρου πάλιν λέγω και παρακαλῶ, ἵνα ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ, ὡς φιλόπιστοὶ τε και ὀμόπιστοὶ και ἀδελφοὶ ποιήσατε.“
13. Εἶτα στραφεὶς ἐν τοῖς ἀριστεροῖς μέρεσι λέγει τοῖς Λιγουριταῖς: „ὦ Λιγουρίται, ἐντιμώτατοὶ ἀδελφοὶ, ἄνδρες | πολεμισταὶ και μεγαλοκάριοι και φημιστοὶ, 278 *b* καλῶς οἶδατε και γινώσκετε, ὅτι ἡ δυστυχὴς αὕτη πόλις πάντοτε οὐκ ἐμοὶ μόνον ὑπῆρχεν, ἀλλὰ και ὑμῖν διὰ πολλὰ τινα αἴτια. Ὑμεῖς μὲν πολλάκις μετὰ προθυμίας αὐτῇ ἐβοηθήσατε και συνδρομῇ ὑμετέρᾳ ἐλυτρώσατε ἀπὸ τῶν Ἀγαρηνῶν τῶν αὐτῆς ἐναντίων. Τὰ νῦν πάλιν ὁ καιρὸς ἐστὶν ἐπιτήδειος, ἵνα δεῖξητε εἰς βοήθειαν αὐτῆς τὴν ἐν Χριστῷ ἀγάπην και ἀνδρίαν και γενναιότητα ὑμῶν.“
14. Καὶ πληθυντικῶς στραφεὶς εἰς πάντας εἶπεν: „Οὐκ ἔχω καιρὸν εἰπεῖν ὑμῖν, μόνον τὸ τεταπεινωμένον ἡμέτερον σκῆπτρον εἰς τὰς ὑμῶν χεῖρας ἀνατίθημι, ἵνα αὐτὸ μετ’ εὐνοίας φυλάξητε. Παρακαλῶ δὲ και τοῦτο και δέομαι τῆς ἡμετέρας ἀγάπης, ἵνα τὴν πρέπουσαν τιμὴν και ὑποταγὴν δώσητε τοῖς ὑμετέροισι στρατηγοῖς και δημάρχοις 35 και ἑκατοντάρχοις, ἕκαστος κατὰ τὴν τάξιν αὐτοῦ και τάγμα και ὄπλησιν. Γνωρίσατε δὴ τοῦτο· και ἐὰν ἐκ καρδίας φυλάξητε τὰ ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν, ἐλπίζω εἰς Θεόν,

1 Κολχούς Ἰβηρε(α)βς AB : Κολχούς και Ἰβηρας b || 2 Ἀράβιαν AB || 5 και AB : κατὰ p | Θεουσκίνους AB || 7 Βελέδας b : Βελέδες AB | Σκούδην b : Σεούδην AB || 8 αὐτῷ AB : και b | και ζυγῷ AB : ζυγῷ b | ὑποβαλεῖν b : βαλεῖν AB || 9 ἡ ἁγία — 10 ὅπου B : και ἐδοξολογεῖτο ἡ ἁγία τριάς και ὅπου A : ἡ ἁγία τριάς και ἐδοξολογεῖτο τὸ πανάγιον και ὅπου οἱ b || 11—12 φληνάφου] φληναφοῦ b : φλυνάφλου AB || 13 ἡμῶν AB : ὑμῶν b || 14 φήμη AB : ἡ φήμη b || 22 *post* αὐτῇ *add.* τῇ AB : *om.* b || 29 ἵνα δεῖξητε B : τοῦ δεῖξει ἡμᾶς A || 31 εἰς AB : πρὸς b | *post* ὑμῖν *add.* πλείονα b : *om.* AB || 33 ἡμετέρας AB : ὑμετέρας b || 34 ὑμετέροις b : ἡμετέροις AB.

zoane și Capadocia, Galatia și Media, pe colchii iviri, pe bosporiani și albanei, Siria și Cilicia și Mesopotamia, Fenicia și Palestina, Arabia și Iudea, pe bactriani și pe sciti, Macedonia și Tesalia, Elada, Beoția, pe locri și etoli, Acarnania și Ahea și Peloponesul, Epirul, Iliricul, pe lichniți¹, Andriaticul, Italia, pe tuschini², celți și pe celtogalați, și Iberia pînă la Gadiră, Libia și Mauretania și Maurusia, Etiopia, Beleda, 5 Scude, Numidia și Africa și Egiptul³; pe acest oraș, orașul domn al orașelor, el vrea acum să-l cucerească, să-l subjuge și să-l robească; și sfintele noastre biserici, unde ne închinăm sfintei treimi și slăveam pre duhul sfînt și unde îngerii erau auziți cîntînd dumnezeirea și rînduiala întrupării lui Dumnezeu cuvîntul, vrea să le facă altar de 10 închinare al blasfemiei lui și a mincinosului său profet de vorbărie goală Mohamed și adăpost de cai și de cămile. Prin urmare, fraților și tovarăși ostași, luați aminte ca pomenirea și amintirea noastră și faima și libertatea să ne rămîină în veci“.

12. Și, întorcîndu-se către venețieni, care stăteau de-a dreapta, a grăit: „Nobili 15 venețieni, frați iubiți întru Hristos Dumnezeuul nostru, bărbați puternici și ostași destoinici și mult încercați în războaie, care deseori prin harul cel de sus ați dat morții cu săbiile voastre sclipitoare mulțime de agareni și sîngele lor a curs pîrflu din mîinile voastre, azi vă rog să apărați cu tot sufletul și din toată inima acest oraș care se 20 aîlă la o nenorocire atît de mare de război. Căci știți bine că totdeauna îl aveți ca a două patrie mamă; de aceea și a doua oară iarăși vă spun și vă rog ca în această oră să vă purtați ca frați iubitori de credință și de aceeași credință“.

13. Apoi, întorcîndu-se spre părțile de-a stînga, spune liguriților: „Liguriți, fraților preacinstiți, bărbați războinici și inimoși vestiți, știți mult și bine că acest nenorocit 25 oraș totdeauna nu era numai al meu, ci și al vostru pentru multe considerații. Voi deseori l-ați ajutat cu rîvnă și prin sprijinul vostru l-ați scăpat de agareni, dușmanii lui. De astă dată timpul este iarăși așa, încît, sărînd într-ajutorul lui, să dați dovadă de iubire întru Hristos și de bărbăția și vitejia voastră“.

14. Și de multe ori, întorcîndu-se către toți, a zis: „Nu am timp să vă vorbesc, decît numai în mîinile voastre pun umilitul meu sceptru, ca să-l apărați, cu tot gîndul cel bun. Vă mai rog stăruitor, și aceasta pentru dragostea noastră, să dați comandantilor, conducătorilor și sutașilor voștri cinstea și ascularea cuvenită, fiecare după 35 locul, rangul și serviciul său. Doar știți aceasta: dacă veți păzi din toată inima cîte v-am poruncit, am nădejde în Dumnezeu că am putea fi izbăviți de dreapta lui

¹ Un manuscris notează pe margine „orașul Lychnidos, acum deobște Ohrida“, ed. b, p. 276, 17 ap. crit.

² O notă marginală: „Toscana“ — ibidem.

³ E o înșirare cu totul deplasată de nume fără nici un rost, ca legendarele amazoane din mitologia antică sau ca Mauretania și Maurusia, care indică aceeași țară, sau ca Beleda și Scude; se vede că sînt nume stîlcite, care nu se știe ce înseamnă.

ὡς λυτρωθείημεν ἡμεῖς τῆς ἐνεστώσης αὐτοῦ δικαίας ἀπειλῆς. Δεύτερον δὲ καὶ ὁ στέφανος ὁ ἀδαμάντινος ἐν οὐρανοῖς ἐναπόκειται ὑμῖν καὶ μνήμη αἰώνιος καὶ ἄξιος ἐν τῷ κόσμῳ ἔσεται.”

15 Καὶ ταῦτα εἰπὼν καὶ τὴν δημηγορίαν τελέσας καὶ μετὰ δακρῶν καὶ στεναγ-
 5 μῶν τὸν Θεὸν εὐχαριστήσας, οἱ πάντες ὡς ἐξ ἐνὸς στόματος ἀπεκρίναντο μετὰ κλαυ-
 θμοῦ λέγοντες: „Ἀποθάνωμεν ὑπὲρ τῆς Χριστοῦ πίστεως καὶ τῆς πατρίδος ἡμῶν.“ Ἀ- 279 b
 κούσας δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ πλείστα εὐχαρίστησας, πλείστας δωρεῶν ἐπαγγελίας αὐτοῖς
 ἀπεγγείλατο. Εἶτα πάλιν λέγει: „Λοιπόν, ἀδελφοί καὶ συστρατιῶται, ἔτοιμοι ἔστε τῷ
 10 πρωί. Χάριτι καὶ ἀρετῇ τῇ παρὰ τοῦ Θεοῦ ὑμῖν δωρηθείση, καὶ συνεργούσης τῆς ἁγίας
 τριάδος, ἐν ἣ τὴν ἐπλίδα πᾶσαν ἀνεθέμεθα, ποιήσωμεν τοὺς ἐναντίους μετὰ αἰσχύνης
 ἐκ τῶν ἐντεῦθεν κακῶς ἀναχωρήσαι.”

IX. Ἀκούσαντες δὲ οἱ δυστυχεῖς Ῥωμαῖοι καρδίαν ὡς λέοντες ἐποίησαν καὶ ἀλ-
 λήλως συγχωρηθέντες ἤτιον εἰς τοῦ ἐτέρου καταλλαγῆναι καὶ μετὰ κλαυθμοῦ ἐνηγκα-
 λίζοντο, μήτε φιλιτάτων μνημονεύοντες οὔτε γυναικῶν ἢ πλοῦτου φροντίζοντες, εἰ μὴ
 15 μόνον τοῦ ἀποθανεῖν, ἵνα τὴν πατρίδα φυλάξωσι. Καὶ ἕκαστος ἐν τῷ διατεταγμένῳ
 τόπῳ ἐπανεστρεψε καὶ ἀσφαλῶς ἐποιοῦν ἐν τοῖς τείχεσι τὴν φυλακὴν. Ὁ δὲ βασι-
 λεὺς ἐν τῷ πανσέπτῳ ναφί τῆς τοῦ Θεοῦ λόγου σοφίας ἐλθὼν καὶ προσευξάμενος μετὰ
 κλαυθμοῦ τὰ ἄχραντα καὶ θεῖα μυστήρια μετέλαβεν. Ὁμοίως καὶ ἕτεροι πολλοὶ
 τῇ αὐτῇ νυκτὶ ἐποίησαν. Εἶτα ἐλθὼν εἰς τὰ ἀνάκτορα, ὀλίγον σταθεῖς καὶ ἐκ πάντων
 20 συγχώρησιν αἰτήσας, ἐν τῇδε τῇ ὥρᾳ, τίς διηγήσεται τοὺς τότε κλαυθμοὺς καὶ θρή-
 νους τοὺς ἐν τῷ παλατίῳ; Ἐὰν ἀπὸ ξύλου ἄνθρωπος ἢ ἐκ πέτρας ἦν, οὐκ ἐδύνατο μὴ
 θρηνηῖσαι. |

2. Καὶ ἀναβάς ἐφ’ ἵππου ἐξ ἡ λ θ ο μ ε ν τ ῶ ν ἀνακτόρων περιερχόμενοι 280 b
 τὰ τεῖχη, ἵνα τοὺς φύλακας διαγεῖρωμεν πρὸς τὸ φυλάττειν ἀγρύπνωσ. Ἦσαν δὲ
 25 πάντες ἐπὶ τοῖς τείχεσι καὶ πύργοις τῇ νυκτὶ ἐκεῖνη· καὶ πύλαι πᾶσαι ἦσαν κεκλει-
 σμένοι ἀσφαλεστάτως, δι’ ὧν δυνατόν ἦν ἐξελεθεῖν τινα ἢ εἰσελεθεῖν. Ὡς δὲ ἡ λ θ ο
 μ ε ν ἐν τοῖς Καλιγариοῖς ὥρᾳ πρώτη τῆς ἀλεκτροφωνίας καὶ κατιόντες τῶν ἵπ-
 πων ἀν ἡ λ θ ο μ ε ν εἰς τὸν πύργον καὶ ἡκουσαμεν συχνῶς ὀμιλεῖν καὶ θόρυβον
 μέγαν ποιεῖν ἔξωθεν ἐπιτήδειον, καὶ εἶπον ἡμῖν οἱ φύλακες, ὅτι δι’ ὄλης τῆς νυκ-
 30 τὸς οὕτως ποιοῦσιν· ἦσαν γὰρ σύρνοντες, τὰ ὅσα τῶν ὀργάνων πρὸς τειχομαχίαν ἠτοι-
 μάσται, φέροντες αὐτὰ ἐγγὺς τοῦ ὀρύγματος. Ἐπὶ τούτοις σαλεύονται καὶ τῶν ἠϊονίων
 τὰ μέγιστα τῶν ἀντιπάλων σκάφη καὶ αἱ τριήρεις καὶ αἱ γέφυραι αἱ ἐν τῷ λιμένι τοῖς
 τείχεσι καὶ ταῖς ἀκταῖς προσπελάζουσι.

3. Περὶ δὲ δευτέρας ἀλεκτροφωνίας ἄνευ σημείου τινός, καθὼς ταῖς ἄλλαις
 35 ἡμέραις προεποιοῦν, τὸν πόλεμον ἀνήψαν μετὰ μεγάλης σπουδῆς καὶ βίας. Ἐπροώρι-
 σεν οὖν ὁ ἀμηνῆς, ἵνα πάντες οἱ μὴ ὄντες τοσοῦτον ἔμπειροι ἐν πολέμοις καὶ τινες
 γέροντες καὶ νέοι ἐν πρώτοις τὸν πόλεμον ἀνάψωσι καὶ τὴν συμπλοκὴν ποιήσωσιν,
 ἵνα ἡμᾶς ὀλίγον κοπιάσωσι καὶ οἱ πλέον ἰσχυροὶ καὶ ἀνδρείοι καὶ ἔμπειροι τοῦ πο-
 λέμου μετὰ πλείονος θάρρους καὶ προθυμίας καθ’ ἡμῶν ἐλθῶσι. Καὶ ταῦτα ἐγένετο
 40 καὶ ὁ πόλεμος καὶ ἡ συμπλοκὴ ὡς κάμινος ἀνήψε. Καὶ οἱ ἡμέτεροι γενναίως ἀντέλε-

1 ὡς b: om. AB || 7 πλείστα AB : καὶ πλείστα b || 12 IX] VII b: om. AB || 12—13 ἀλλήλως AB: ἀλλήλους b || 13 τοῦ ἐτέρου AB: τῷ ἐτέρῳ b || 14 post φιλιτάτων add. τέκνων b: om. AB || 21 Ἐαν AB: εἰ καὶ b || 26 ἀσφαλεστάτως AB: ἀσφαλέστατα b | post ὧν add. οὐ b: om. AB || 31 ἠϊονίων] ἠφῶν AB || 32 αἱ ἐν AB: ἐν b || 34 δευτέρας ἀλεκτροφωνίας AB: δευτέραν ἀλεκτροφωνίαν b | ταῖς AB: καὶ b.

urgie ce ne amenință. Al doilea și cununa cea neveștejită vă așteaptă în ceruri și amintirea voastră va fi veșnică în lume și mult luată în seamă“.

15. Cu aceste cuvinte, terminându-și cuvîntul, și cu lacrimi în ochi a adus mulțumire lui Dumnezeu, suspinînd adînc; și atunci toți într-un glas au răspuns, 5 plîngînd și zicînd: „Să murim pentru credința întru Hristos și pentru patria noastră!“ Iar împăratul, auzindu-i, le-a mulțumit mult și le-a pus în vedere multe și felurite daruri. Apoi iarăși spune: „Fraților și ostași, pe mîine dimineață fiți gata: Cu harul și cu vitejia cea de Dumnezeu dăruită vouă și cu ajutorul sfîntei treimi, în care ne-am pus toată nădejdea, o să facem dușmanii să se ducă de aici cu rușine și pierderi“. 10

IX, 1. Iar nenorociții bizantini, ascultînd, inima li s-a făcut ca de leu și, dîndu-și iertăciune, căutau să se împace unul cu altul și cu lacrimi în ochi se îmbră- 15 țîșau, negîndindu-se la cei dragi ai lor și neavînd grijă nici a soțiilor, nici de avere, decît numai să-și apere patria pînă la moarte. Și fiecare s-a întors la locul ce i-a fost rinduit și stăteau cu grijă de pază pe ziduri. Iar împăratul, mergînd la biserica a tot sfîntă a înțelepciunii lui Dumnezeu-cuvîntul [Sf. Sofia] și rostind cu lacrimi în ochi rugăciunile, s-a împărțășit cu preacuratele dumnezeieștile taine. Tot așa au 20 făcut și mulți alții în noaptea aceea. Apoi, mergînd la palat, a stat puțin și, cînd și-a cerut în această clipă iertăciune de la toți, cine va povesti plîsetele de atunci și tînguirile de la palat? De era om de lemn sau de piatră, nu putea să nu-l podidească lacrimile.

2. Și, încălecînd, a m ie ș i t din palat, i n s p e c t î n d zidurile, ca să 25 t r e z i m străjile, ca să vegheze la pază. În noaptea aceea toți erau pe ziduri și turnuri și toate porțile erau încuiate foarte bine, prin care ar putea cineva să iasă sau să intre. Cînd a m a j u n s la Caligaria pe la cîntatul întîi al cocoșilor, a m d e s - c ă l e c a t d e p e c a i ș i n e - a m u r c a t în turn; și a m a u z i t b i n e de afară vorbindu-se deseori și anume făcînd mare și multă larmă, iar străjile n e - a u spus că toată noaptea fac așa; căci trăgeau spre ziduri totul ce fusese pregătit pentru lupta la ziduri, aducînd aproape de marginea șanțului. Pe lîngă aceasta și vasele din cele ce 30 erau la țärm, cele mai mari, ale dușmanilor se pun în mișcare și tirremele și pontoanele din port se apropie de ziduri și de țärmuri.

3. Iar pe la cîntatul al doilea al cocoșilor, fără să dea vreun semnal, cum 35 făceau mai întîi în alte zile, s-a aprins război mare și aprig. Sultanul porncise de mai înainte ca toți care nu erau umblați așa de mult prin războaie și unii mai bătrîni și tineri să înceapă mai întîi lupta și să se încaiere ca să ne obosească puțin, apoi aceia mai tari și viteji și cu experiență în război să pornească asupra noastră cu mai multă îndrăzneală și rîvnă. Și așa s-a întîmplat și războiul și încăierarea s-a încins ca focul în vatră. Iar ai noștri răspundeau cu vitejie și-i primeau cu lovituri grele 40

γον και κακῶς αὐτοὺς ἐδεξιοῦντο και ἐκ τῶν τειχῶν ἀπεκρήμιζον και τινα τῶν πο- 281 b
λεμικῶν ὀργάνων και σκευῶν τῶν ἐναντίων κατέσπασαν· και ἐξ ἀμφοτέρων τῶν με-
ρῶν θάνατος ἐγεγόνει και μάλιστα ἐκ τοῦ τῶν Τουρκῶν μέρους.

4. Ὡς δὲ οἱ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ ἀρχὴν ἐποιοῦν μὴ φαίνεσθαι, τοῦ φωτὸς τῆς
5 ἡμέρας ἀυγάζοντος, και ἐκ τῶν ἀνατολῶν τὰ ῥοδοειδῆ τῆς πρωΐας ἐνέφαινον, πᾶν τὸ
πλῆθος τῶν ἐναντίων πολεμίων ὡς σχοίνισμα ἐν ἐγεγονει ἐκ τοῦ ἐνὸς μέρους τῆς πό-
λεως ἕως τῆς ἐτέρου. Και τὰ ὄργανα τὰ πολεμικά, τύμπανά τε και ἄλλα κεράτινα και
πᾶν ἕτερον κρούσαντες και φωναῖς ἰσχυραῖς ἀλαλάξαντες, και εἰς τὰς ἐλεβόλους πά-
σας τὸ πῦρ ἐνέβαλον και πάντες ὁμοθυμαδὸν ἐν ἐνὶ καιρῷ και ὄρα διὰ τε χέρσου
10 και θαλάσσης τὴν ἐμβολὴν και σύβραξιν τοῦ πολέμου και τὴν συμπλοκὴν ἐποίησαν.
Θαρσαλέοι δὲ τινες πολεμήτορες τὰς μηνινθῶδεις κλίμακας ἐπανίουσι, τὰ δὲ βέλη
παντοῖα κατὰ τῶν ἐν τοῖς πύργοις ἀφίετο. Και ὄραις μὲν δύο ἡ μάχη ἐνεστήκει στε-
νοῦσα και φρικαλέα, ἦν δὲ πως τὰ τῶν Χριστιανῶν ἐπικρατέστερα· και γὰρ αἱ κλι-
μακοφόροι τριήρεις σὺν τῇ γεφύρᾳ ἀπρακτοὶ τῶν τειχῶν τῶν ὑδραίων ἀπεκρούσθησαν·
15 και τὰ τῶν λίθων ἐκ τῆς πόλεως ἀφειτήρια πλείστους τῶν ἐναντίων Ἀγαρηνῶν διέφθει-
ραν· και ἐκ τῆς χέρσου μέρος τὰ ὅμοια τοὺς ἐναντίους και χεῖρον ἐδεξιώσαντο.

5. Και ἦν ἰδεῖν θέαμα ξένον, ὥσπερ νεφέλη σκοτεινὴ καλύπτουσα τὸν ἥλιον
και τὸν οὐρανόν. Και τὰς κατασκευασθείσας μηχανὰς μετὰ τοῦ ὑγροῦ πυρὸς ρίπτον- 282 b
τες τοὺς ἐναντίους ἔκαιον και τὰς ἀναβάθρας και κλίμακας μετὰ τῶν ἀναβαίνοντων
20 λίθοις βαρεῖους ἀνωθεν ἀκοντίζοντες κατέκοπτον και μετὰ ἐλεβολίσκων και τόξων ἀπε-
διωχον· και ἐνθ' ἂν τὸ πλῆθος ἐθεώρουν, ἐκείσε ταῖς ἐλεβόλαις πῦρ ἐνέβαλλον και
πολλοὺς ἐπληττον και ἀπέκτεινον. Οἱ δὲ ἐναντίοι ἐκ τε τοῦ κόπου τοῦ πολέμου και
τῆς ἀντιστάσεως τοσοῦτον ἀγανακτήσαντες, ὥστε ὀπισθεν ὀλίγον ἤθελον στρέψαι, ἵνα
ἀναψυχὴν λάβωσιν, οἱ δὲ τζαούσιδες και ῥαβδούχοι τῆς αὐλῆς μετὰ ράβδων σιδηρῶν
25 και βουενύρων ἐνέτυπτον, ἵνα μὴ δίδωσι νῶτα τὰς ἐχθροῖς. Τίς διηγῆσεται τὰς τότε
φωνὰς και τὰς κραυγὰς και τῶν πληγέντων διαμφὶ τὸ οὐαί; Ὅθεν ὑπὲρ τὸν οὐρα-
νὸν ἀνέβαινον αἱ φωναὶ και ὁ κρότος. Και τινες μὲν ἐκ τῶν ἡμετέρων θεωροῦντες
αὐτοὺς οὕτως πάσχοντας μετὰ φωνῶν μεγάλων ἔλεγον· „Ταῦτα πολλὰκις ποιήσαντες
κακῶς ἀπεκρούσθητε.“ Αὐτοὶ δὲ μετὰ βίας τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν θέλοντες και μὴ θελον-
30 τες δεῖξαι ἐπὶ τὰς κλίμακας πάλιν ἀνέβαινον. Ἔτεροι δὲ τινες τολμηροὶ και ἰσχυροὶ
και δραστηροὶ ἐπὶ τῶν ὤμων εἰς τοῦ ἐτέρου ἀνέβαινε και ἄλλος πάλιν ἐπὶ τῶν ὤμων
τοῦ ἐτέρου ἀνήρχετο, ὅπως, εἰ ἐδύνατο, ἄνω ἐν τοῖς τείχεσιν ἔλθωσι. Και ταῦτα πάν-
τα ποιοῦντες σφοδρῶς και βιαίως, συβῆγγυται περὶ τὰς εἰσόδους και ἄνοδον μάχῃ
καρτερὰ και τὰ ξίφη ἐσπασμένοι συνεπλέκοντο· φόνος δὲ πολλὸς ἦν | ἐκατέρωθεν. 283 b

35 6. Κλινομένης δὲ ἤδη τῆς ἡμῶν παρατάξεως, Θεόφιλος μὲν ὁ Παλαιολόγος και
Δημήτριος ὁ Καντακουζηνός, ἄνδρες ἄριστοι προπηδήσαντες νικῶσι τοὺς Ἀγαρηνοὺς
και τρέπουσι και ἐκ τῶν τειχῶν και τῶν κλιμάκων κακῶς ἀπεκρήμιζαν και διεσκέδα-
σαν. Τότε οὖν και ἕτεροι οἱ διατεταγμένοι εἰς βοήθειαν ἐφθασαν. Ἐκεῖ δὲ ὁ βασι-

5 τὰ ῥοδοειδῆ AB: τὸ ῥοδοειδῆς b | ἐνέφαινον AB: ἐνέφαινε b || 6 ἐναντίων
AB: om. b || 16 μέρος AB: μέρους b || 24 τζαούσιδες b: τζαούχιδες AB || 26—27 ὑπὲρ
τὸν οὐρανὸν AB: ἕως τῶν οὐρανῶν b || 29—30 και μὴ θέλοντες AB: om. b || 31 δρα-
στηροὶ AB: δραστηκοὶ b: δραστήριοι? || 32 εἰ ἐδύνατο AB: ἐδύνατο, ἵνα b || 33 ἄνο-
δον AB: ἀνόδους b || 36 Κατακουζηνός AB || 37 ἀπεγκρέμισαν AB.

și-i rostogoleau de peziduri și unele din mașinăriile și sculele de război de-ale vrăjmașilor le-au smuls; și din amîndouă părțile au căzut mulți, dar mai ales din partea turcilor.

4. Dar cînd stelele cerului începeau să pălească și se lumina de ziuă și dinspre răsărit se iveau zorile trandafirii ale dimineții, toată mulțimea vrăjmașilor războinici se făcuse ca un lanț dintr-un capăt al orașului pînă în celălalt. Punînd să răsune 5 toate instrumentele de război și tobe și alte instrumente de corn și orice alta și cu răcnețe puternice de război dau foc tuturor tunurilor și toți într-un gînd în același timp și în aceeași clipă au dat năvală dinspre uscat și mare, încăierîndu-se la război și luptă. Iar unii luptători mai îndrăzneți se urcă pe scările de sfoară, iar proiectile¹ de tot felul erau aruncate asupra celor de pe ziduri. Și două ore lupta a ținut aprigă și 10 înspăimîntătoare, dar partea creștinilor era acum mai tare, și trimele care aduceau scările împreună cu pontonul au fost respinse fără nici o ispravă de la zidurile dinspre apă; și catapultele de aruncat pietre din oraș au dat pierzării foarte mulți dintre vrăjmași; și în ce privește partea dinspre uscat, tot așa vrăjmașii au avut de 15 suferit pierderi și mai grele.

5. Și era de văzut spectacol straniu, ca un nour întunecos acoperind soarele și cerul. Și încărcăturile cu focul grecesc, aruncîndu-le asupra vrăjmașilor, îi ardeau și treptele și scările dimpreună cu aceia care se urcau pe ele, nimerindu-le de sus cu pietre grele, îi striveau și cu arcure și catapulte îi alungau; și unde vedeau înghe- 20 suiala mai mare, acolo dădeau foc din tunuri și pe mulți îi răneau și-i ucideau. Iar vrăjmașii, necăjiți atît de mult de osteneala războiului și de împotrivirea noastră, voiau să dea pușin înapoi ca să mai răsufle; dar ceaușii și trabanții de la Curte îi loveau cu vergi de fier și cu vine de bou, ca să nu dea dos dușmanilor. Cine ar putea povesti strigătele de atunci și răcnețele și vaietele celor loviți din amîndouă părțile? 25 Strigătele și vuietul se ridicau pînă înaltul cerului. Și unii dintre ai noștri, văzîndu-i îndurînd atîta suferință, le spuneau cu glas mare: „De multe ori ați făcut aceasta și ați fost rău respinși“. Iar ei, vrînd-nevrînd, să-și arate bărbăția, cu de-a sila iarăși se urcau pe scări. Iar alții cîțiva îndrăzneți, voinici și întreprinzători, unul se urca pe umerii celuilalt și altul iarăși se acățara pe umerii celui de-al doilea, ca, de s-ar putea, să 30 ajungă sus pe ziduri. Și acestea toate făcîndu-le cu multă și mare silință, război aprig se încinge la intrări și la urcuș, și, trăgînd săbiile, se încăierau la luptă și era multăucidere de amîndouă părțile.

6. Iar rîndurile noastre începînd să se clatine, Teofil Paleologul și Dimitrie Cantacuzino, bărbați viteji, au sărit din vreme și, învingîndu-i pe agareni, îi pun pe 35 fugă și i-au prăbușit rău de pe scări și i-au împrăștiat. Și atunci ceilalți care fuseseră rînduiți au sosit într-ajutor. Acolo aflîndu-se și împăratul călare, încurajîndu-i

34 Cantacuzino AB.

¹ Săgeți, sulițe și pietre.

λεὺς ἐφιππος εὐρεθεὶς καὶ τοὺς στρατιώτας ἀναθαῤῥύων καὶ ἐγείρων, ἵνα προθύμως μάχωνται, ἔλεγεν αὐτοῖς· „Ὡς συστρατιῶται καὶ ἀδελφοί, στήτε ἀνδρείως, παρακαλῶ ὑμᾶς διὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ, ὅτι τὰ νῦν θεωρῶ τὸ πλῆθος τῶν ἐναντιῶν ἀρχὴν λαμβάνειν συγκοπήν ποιῆσαι· καὶ ὀλίγον διασκεδάζονται καὶ οὐ κατὰ τὴν τάξιν αὐ-
 5 τῶν καὶ συνήθειαν ἔρχονται. Καὶ ἡ νίκη ἐλπίζω εἰς Θεὸν τοῦ εἶναι ἡμετέρα. Λοιπόν, ἀδελφοί, χαίρετε, ὅτι ὁ πολῦτιμος στέφανος ὑμῖν ἔσεται, οὐχὶ μόνον φθαρτὸς καὶ γήϊνος, ἀλλὰ καὶ ἐπουράνιος. Ὁ Θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν πολεμεῖ, δειλία κατέχει τὸ πλῆθος τῶν ἀσεβῶν.“

7. Καὶ ταῦτα τοῦ βασιλέως λέγοντος, Ἰωάννης ὁ Ἰουστινιανὸς ὁ στρατηγὸς
 10 ἐπλήγη τόξου βέλει ἐν τοῖς σκέλεσιν ἐπὶ τὸν δεξιὸν πόδα. Αὐτὸς δὲ οὐ τοσοῦτον ἐμπει-
 ρος ὢν πολέμου καί, ὡς εἶδε τὸ αἶμα ῥέειν ἐκ τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὄλος ἠλλοιώθη καί,
 ἦν προέδειξεν ἀνδρείαν, ἐκ τοῦ φόβου ἔχασε καὶ ἀνωφελῶς μετὰ ταῦτα ἔπραξεν. Ὅς
 ἀνεχώρησεν, ὄθεν ἦν | καὶ διήρχετο μετὰ σιωπῆς ζητῶν ἰατρούς, μὴ μνημονεῶν τῆς 284 b
 γενναϊότητος καὶ ἐπιδειξίότητος καὶ ἀρετῆς, ἦν ἀρχήθεν ἔδειξε. Καὶ οὐκ εἶπε τοῖς
 15 συνοῦσιν αὐτῷ οὐδέ, οὔτε ἀντ' αὐτοῦ εἰσέ τινα ἕτερον, ἵνα μὴ γηνοῦια σύγχυσις γέ-
 νηται καὶ ἀπάλεια. Στραφέντες δὲ οἱ στρατιῶται καὶ μὴ ἰδόντες τὸν στρατηγόν, — καὶ
 ἐβῆθη ὁ λόγος, ὅτι ἔφυγεν, — εἰς ταραχὴν καὶ δειλίαν μεγάλην ἐνέπεσον. Ὁ οὖν βα-
 σιλεὺς κατὰ συγκυρίαν πάλιν ἐκείσε εὐρεθεὶς ὄρα τοὺς στρατιώτας συγκεχυμένους καὶ
 μεσοὺς φόβου ὡς πρόβατα διωκόμενα· καὶ μαθὼν τὸ αἴτιον καὶ τὸν στρατηγόν αὐτοῦ
 20 Ἰουστινιανὸν ἰδὼν φεύγοντα, ἐγγίσας αὐτῷ λέγει· „Ἀδελφέ, τί τοῦτο πεποιήκας; Στρέ-
 ψον ἐν τῷ διατεταγμένῳ σου τόπῳ· ἡ πληγὴ αὐτῆ ὀλίγον τί ἐστι. Στρέψον, ὅτι τὰ νῦν
 ἡ πλεῖον ἀνάγκη ἐστίν· ἡ πόλις εἰς χεῖράς σου ἐστίν, ἵνα λυτρώσης, αὐτήν.“ Πολλὰ
 δὲ εἰπόντος τοῦ βασιλέως αὐτῷ, οὐδὲν δὲ ἀπεκρίνατο, ἀλλ' ἐν τῷ Γαλατῆ περάσας
 αἰσχροῦς ἐκεῖ τελευτᾷ ἐκ τῆς πικρίας καὶ περιφρονήσεως.
- 25 8. Οἱ δὲ Τοῦρκοι ἰδόντες τὴν τοσοῦτην σύγχυσιν τῶν ἡμετέρων θάρσος ἔλα-
 βον. Ἐκεῖ καὶ ὁ Σογᾶν πασίας παρὼν τοῖς ἰανιτζάροις καὶ τοῖς ἐτέροις διαλεχθεὶς
 ἐπήγειρεν αὐτῶν τὰ φρονήματα. Καὶ τις ἰανιτζάρις τοῦνομα Χασάνης, — ἐκ τοῦ Λου-
 παδίου ὁ γιγαντώδης ὄρμητο λένδρος, — ὑπὲρ κεφαλῆς τῆ ἀριστερᾷ χειρὶ τὸν θυρεὸν
 30 ἐχώρησεν. | Εἶποντο δὲ αὐτῷ καὶ ἕτεροι ὡσεὶ τριάκοντα τὴν ἀνδρείαν ζηλώσαντες. 285 b
 Οἱ δὲ ἐναπομείναντες ἡμέτεροι ἐν τῷ τείχει κατεκόντιζον αὐτοὺς καὶ βέλεσιν ἐβαλλον
 καὶ λίθους ὑπερμεγέθους ἐκύλιον κατ' αὐτῶν· δέκα καὶ ὀκτῶ ἐξ αὐτῶν ἀπεκρήμνισαν.
 Ὁ δὲ Χασάνης οὐ πρότερον ἐπέσχε τὴν ὀρμὴν ἢ ἀνελεῖν ἐν τοῖς τείχεσι καὶ τρέψα-
 σθαι τοὺς ἡμετέρους. Ἦνίκα γοῦν ἐκράτησε τῆς ἐπιχειρήσεως, καὶ ἕτεροι πολλοὶ ἀκο-
 35 λουθήσαντες ἀνῆρχοντο εἰς τὸ τείχος. Καὶ τοὺς ἀναβαίνοντας οὐκ ἔφθανον καλύειν
 οἱ ἡμέτεροι διὰ τὴν ὀλιγότητα· οἱ δὲ πολέμιοι πλῆθος ἦσαν, τοῖς δὲ ἀναβάσι συμπε-
 σόντες ἐμάχοντο καὶ ἦν οὐκ ὀλίγος αὐτῶν ὁ φόνος. Καὶ ὁ Χασάνης μαχόμενος προσ-
 παισθεὶς πέτρα τινὶ κατέπεσεν. Ἐπιστραφέντες δὲ οἱ ἡμέτεροι καὶ ἰδόντες αὐτὸν

1 *post* ἐγείρων *add.* ἔλεγεν αὐτοῖς AB : *om.* b || 10 οὐ AB : ὁ b || 14 καὶ ἀρετῆς AB : *om.* b || 16 καί, — 17 λόγος AB : διὰ τοῦ ῥηθέντος λόγου b || 21 αὐτῆ AB : αὐτῆ b || 26 Σογᾶν πασίας AB : Σογᾶν πασιᾶς b | ἰανιτζάροις A : ἰανιτζάρεσις B || 28 γιγαντώδης b : γιγαντόγης B : γιγαντοῖς A || 32 ὑπερμεγέθους AB : ὑπερμεγεθεὶς b | ἀπεκρήμνισαν AB || 35 ἔφθανον AB : ἔφθασαν b || 36—37 συμπεσόντες AB : συμ-
 πλέκοντες b.

și îndemnându-i pe ostași să lupte cu rîvnă, le grăia: „Ostași și fraților, țineți-vă bărbătește pentru mila lui Dumnezeu, pentru că acum văd că mulțimea vrăjmașilor începe deodată să slăbească și se împrăștie pe încetul și nu mai merg în ordinea lor obișnuită. Și biruința, am nădejde în Dumnezeu, este a noastră. De aceea bucurați-vă, fraților, că a voastră va fi cununa de mult preț, și nu numai cea trecătoare de pe pămînt, ci și cea din ceruri. Dumnezeu e în luptă de partea noastră, descurajare îi cuprinde pe păgînii cei mulți“.

7. Și cînd împăratul spunea acestea, generalul Ioan Iustinian [Giustiniani] a fost rănit cu o săgeată de arc în șoldul piciorului drept. Iar el, nefiind așa de umblat prin războaie, cînd a zărit sînge curgînd din trupul său s-a schimbat cu totul și de frică și-a pierdut bărbăția de care dăduse dovadă mai înainte; și după aceea n-a mai fost de nici o treabă. Acesta s-a retras din locul unde era și în tăcere umbla după medici uitînd de destoinicia și vitejia pe care a arătat-o la început. Și nici celor care erau cu dînsul nu le-a spus nimic, nici în locul lui n-a lăsat pe altcineva, pentru ca să nu se producă tulburarea ce s-a făcut și prăpădul ce s-a întîmplat. Iar ostașii, întorcîndu-se și pe general nevăzîndu-l — și s-a răspîndit vorba că a plecat — a dat peste ei mare tulburare și s-au descurajat. Întîmplător, împăratul aflîndu-se iarăși acolo, vede ostașii tulburați și plini de teamă ca niște oi fugărite; și aflînd cauza și pe generalul său Iustinian zărindu-l plecînd, s-a apropiat de el și-i spune: „Frate, de ce ai făcut aceasta? Întoarce-te la locul tău ce ți-a fost rînduit! Rana este ușoară. Întoarce-te, pentru că acum nevoia e mare, orașul stă în miinile tale, ca să-l salvezi“. Și împăratul i-a vorbit multe, iar el nu i-a dat nici un răspuns, ci a trecut la Galata și acolo moare cu rușine de amărăciune și dispreț.

8. Iar turcii, văzînd atîta învîlmășeală la ai noștri, au prins curaj. Acolo fiind de față și Sogan-pașa, le-a grăit ienicerilor și celorlalți și le-a ridicat moralul. Și atunci un ienicer cu numele Chasan — un vlăjgan uriaș pornit din Lupadion —, cu mîna stîngă ridicînd scutul deasupra capului, iar în cea dreaptă strîngînd sabia, a apucat-o spre zidul unde vedea învîlmășeala. Iar după el s-au luat și ceilalți, ca la treizeci, cu mare zel de vitejie. Iar ai noștri care au rămas pe zid trăgeau într-înșii cu arcurile, îi loveau cu sulițele și rostogoleau pietroaie mari asupra lor; optsprezece din ei au fost prăvăliți. Dar Chasan nu s-a oprit din năvală înainte de a se urca pe ziduri și a-i fugări pe ai noștri. Cînd deci i-a reușit încercarea, i-au urmat și ceilalți mulți și se urcau pe zid. Și ai noștri, fiind prea puțini, nu izbuteau să-i oprească pe cei ce se urcau, dușmanii fiind mulțime mare, dar năpustindu-se asupra celor ce s-au urcat se luptau și era multăucidere între aceia. Și Chasan în luptă lovit fiind de o piatră, a căzut. Iar ai noștri, întorcîndu-se, cînd l-au văzut întins, îl loveau

κείμενον ἔβαλλον πάντοθεν, ὁ δὲ εἰς γόνυ διαναστάς ἡμύνητο· ὑπὸ δὲ τοῦ πλήθους τῶν τραυμάτων παρείθη τὴν δεξιάν καὶ κατεχώσθη τοῖς βέλεσι. Καὶ ἕτεροι πολλοὶ ἀπεκτάνθησαν καὶ ἐπλήγησαν καὶ ἔνεκεν τῶν τραυματιῶν πρὸς τὸ στρατόπεδον ἐκομίσθησαν.

5 9. Εἶτα τοσοῦτου ἀναβάντος τοῦ τῶν πολεμίων πλήθους οἱ ἡμέτεροι διεσκεδάσθησαν καὶ ἀφέντες τοὺς ἔξωθεν τοίχους ἔσωθεν διὰ τῆς πύλης ἔβαινον καταπατῶντες εἰς τὸν ἕτερον. Ταῦτα δὲ οὕτως ἔχοντα, καὶ φωνή τις ἐβρέθη ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν καὶ ἐκ τοῦ μέρους τοῦ λιμένος „ἄλω τὸ φρούριον καὶ τὰ στρατήγεια καὶ τὰ σημαία ἄνωθεν ἐν τοῖς πύργοις ἔστησαν.“ Καὶ ἡ φωνὴ τοὺς ἡμετέρους ἐτρέψατο, τοὺς
10 δὲ πολεμίους ἀνεθάρρυνε· καὶ ἀλαλάζαντες φωνὰς πολλὰς καὶ προθύμως ἀνευ φόβου 286 b οἱ πάντες ἐπὶ τοὺς τοίχους ἀνέβαινον.

10 Ὡς οὖν εἶδεν ὁ δυστυχῆς βασιλεὺς καὶ ὁ αὐθεντίας μου, δακρυχέων ἐπαρεκάλει τὸν Θεὸν καὶ τοὺς στρατιώτας, ἵνα μεγαλοψυχήσωσι, προέτρεπε· καὶ οὐκ ἦν συνδρομῆς καὶ βοηθείας ἐλπίς οὐδεμία. Ὁ δὲ τὸν ἵππον κεντήσας δραμῶν ἔφθασεν, ἔνθα τὸ πλήθος τῶν ἀσεβῶν ἤρχετο, καὶ ὡσπερ ὁ Σαμψὼν ἐπὶ τοὺς ἀλλοφύλους ἐποίησε· καὶ τοὺς ἀσεβεῖς ἐν τῇ πρώτῃ συμπλοκῇ ἐκ τῶν τειχῶν ἀπεκρήμινεν, ὡς
15 ἰδεῖν θαῦμα ξένον οἱ ἐντυχόντες καὶ βλέποντες. Βρυχόμενος ὡς λέων καὶ τὴν ῥομφαίαν ἐσπασμένην ἔχων ἐν τῇ δεξιᾷ πολλοὺς τῶν πολεμίων ἀπέσφαξε καὶ τὸ αἷμα ποταμηδῶς ἐκ τῶν ποδῶν καὶ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἔβρε.

20 11. Καὶ ὁ προβρέθηθεις δὸν Φραγκίσκος ὁ Τολέδος ὑπὲρ τὸν Ἀχιλεᾶ ἐποίησεν· ἐν τοῖς δεξιοῖς τοῦ βασιλέως ἔτυχε καὶ ὧς τις ἀετὸς μετὰ ὀνύχων καὶ στόματος τοὺς ἐναντίους κατέκοπτεν.

12. Ὅμοίως καὶ Θεόφιλος ὁ Παλαιολόγος, ὡς εἶδε τὸν βασιλεῆ μαχόμενον καὶ
25 τὴν πόλιν κινδυνεύουσαν, μεγαλοφῶνως μετὰ κλαυθμοῦ κράξας, εἶπε· „Θέλω θανεῖν, μᾶλλον ἢ ζῆν.“ Καὶ συβράξας ἑαυτὸν ἐν μέσῳ μετὰ κραυγῆς, τοὺς ὄσους εὖρε, πάντας διεσκεδάσατο καὶ διεσκόρπισε καὶ ἐθανάτωσεν. Ἀλλὰ καὶ Ἰωάννης ὁ Δαλαμάτης ἐκεῖ παρῶν ὑπὲρ πάντα στρατιώτην γενναίως τοῖς πολεμίοις ἐσυμπλέκετο. Καὶ οἱ ἐντυ- 287 b χόντες καὶ βλέποντες ἐθαύμαζον περὶ τῆς ἰσχύος καὶ γενναιότητος τῶν ἀρίστων ἀνδρῶν. Καὶ δις καὶ τρίς τῆς ἐμβολῆς καὶ συβράξεώς τε καὶ συμπλοκῆς γενομένης μεγάλης, τοὺς ἀσεβεῖς ἐτρέψαντο καὶ πλήθος ἀπέκτειναν καὶ ἐτέρους ἐκ τῶν τειχῶν ἀπεκρήμιζον καὶ ἀγωνιζόμενοι σφοδρῶς καὶ συμπλεκόμενοι ἀπεκτάνθησαν καὶ πολὺν φόνον εἰς τοὺς πολεμίους πρὸ τοῦ ἀποθανεῖν ἐποίησαν οὗτοι. Καὶ ἕτεροι τινες στρατιῶται οὐκ ἀγνεῖς μαχόμενοι ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ καὶ αὐτοὶ ἀπεκτάνθησαν πλησίον τῆς
30 πύλης τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ, ὅπου τὴν ἐλέπολιν ἐκείνην κατεσκεύασαν καὶ τὴν μεγάλην ἐλεβόλην ἔστησαν καὶ τὰ τείχη τῆς πόλεως χαλάσαντες ἐκείθεν ἐν τῇ πόλει πρῶτον εἰσήλθον.

I post κείμενον *add.* πέτραις b : *om.* AB || 3 τραυματιῶν AB : τραυμάτων b || 6 τοίχους] τείχους AB b || 11 τοὺς τοίχους AB : τὰ τείχη b || 16 ἀπεκρήμινεν AB || 17 οἱ — βλέποντες AB : τοὺς ἐντυχόντας καὶ βλέποντας b || 18 ἠσπασμένην AB || 18—19 ποταμηδῶς AB : ποταμηδόν b || 26 συβράξας AB : συρρήξας b || 30 συρράξεως AB : συρρηξέως b || 30—31 μεγάλης AB : μεγάλως b || 31—32 ἀπεγκρήμιζον AB || 33 οὗτοι AB : οὕτως b || 35 ἐλεπόλιν] ἐλεβόλη(ι)β) AB : ἐλέβολιν b || 36 ἐλεβόλην] ἐλεπόλιν AB : ἐλέβολιν b.

din toate părțile, iar el, ridicându-se într-un genunchi, se apăra; dar de mulțimea rănilor mâna dreaptă i s-a înțepenit și a fost acoperit de lovituri. Și mulți alții au fost uciși și din cauza rănilor erau duși spre tabără.

9. Apoi o mulțime atât de mare de ostași dușmani urcându-se, ai noștri au fost împrăștiați și, lăsând zidurile exterioare, fugeau înăuntru prin poartă, călcându-se unul 5 pe altul. Iar în timp ce acestea se întâmplau, s-a auzit și o voce dinăuntru și de afară și dinspre partea limanului, spunând „cetatea a fost luată și cuceritorii și-au pus pe turnuri steagurile“. Și pe ai noștri glasul i-a făcut să fugă, iar ostașilor dușmani le-a dat curaj; și toți se urcau pe ziduri cu mari strigăte de război și cu avînt fără de nici o frică. 10

10. Cînd deci nefericitul de împărat d o m n i t o r u l m e u a văzut, cu lacrimi fierbinți se ruga lui Dumnezeu, iar pe ostași îi îndemna să fie cu suflet tare, dar nu era nici o speranță de sprijin și ajutor. Dînsul însă, dînd pînteni calului, fuga a ajuns acolo unde venea mulțimea păgînilor și doboră, ca și Sampson, pe cei de alt neam¹; și la întîiul atac i-a aruncat jos de pe ziduri pe păgîni, încît cei ce s-au întîmplat acolo 15 și priveau au văzut minune mare. Mugiind ca un leu și cu sabia scoasă în mîna dreaptă, a ucis mulți dintre ostașii dușmani și de pe picioarele și mîinile sale sîngele curgea pîrîu.

11. Și a mîntitul don Francisç Toledo l-a făcut și mai 20 și decît pe Ahile; s-a întîmplat de-a dreapta împăratului și ca un vultur cu ghiare și cu clonțul zdrobea pe vrăjmași.

12. De asemenea și Teofil Paleologul, cînd l-a zărit pe împărat luptînd și orașul în primejdie, cu lacrimi în ochi a strigat cu glas mare și a zis: „Mai bine să mor decît 25 să trăiesc!“. Și cu răcnet aruncându-se la mijloc în fața dușmanilor, peste cîți a dat, pe toți i-a împrăștiat și spulberat și i-a ucis. Dar și Ioan Dalmatul, fiind de față acolo, se încăiera vitejește cu vrăjmașii, mai mult ca orice ostaș. Și cei care din întîmplare îi vedeau, se minunau de tăria și vitejia acestor bărbați străluciți. Și dînd năvală de două-trei ori și ridicîndu-se luptă grea și mare, i-au pus pe fugă pe păgîni și pe 30 mulți i-au ucis și pe ceilalți i-au aruncat jos de pe ziduri și, luptîndu-se strașnic și încăierîndu-se, au fost uciși și, pînă a muri aceștia, au dus multă moarte în dușmani. Și alți ostași, nobili unii, luptîndu-se în locul acela, au fost uciși și dinșii, aproape de poarta sfîntului Roman, unde vrăjmașii au făcut construcția aceea² și au așezat 35 tunul cel mare și, surpînd zidurile orașului, de acolo au intrat mai întîi în oraș.

¹ Cartea judecătorilor, 15, 11 și 16, 30.

² Vezi IV. 13.

Ἐμοῦ δὲ τῆ ὥρᾳ ἐκείνῃ μὴ εὐρεθέντος πλησίον τοῦ αὐθεντός μου τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ προστάξει ἐκείνου εἰς ἐπίσκεψιν δῆθεν ἐν ἄλλῳ μέρει τῆς πόλεως ἡμῶν.

X. Ἐλθόντων δὲ τῶν Τουρκῶν καὶ τοὺς ἐν τοῖς ἔσωθεν τείχεσι Χριστιανοὺς 5 μετὰ ἐλεβολίσκων καὶ βελῶν καὶ τόξων καὶ πετρῶν ἐναπολειφθέντας ἐδίωξαν· καὶ ἔγκρατεις πάντων ἐγένοντο, ἄνευ δὲ τῶν πύργων τῶν λεγομένων Βασιλείου, Λέοντος καὶ Ἀλεξίου, ἐν οἷς ἐστήκεισαν οἱ ναῦται ἐκεῖνοι οἱ ἐκ τῆς Κρήτης. Αὐτοὶ γὰρ γενναίως ἐμάχοντο μέχρι καὶ τῆς ἑκτης καὶ ἑβδόμης ὥρας καὶ πολλοὺς Τούρκους ἐθανάτωσαν καὶ τοσοῦτον πλῆθος βλέποντες καὶ τὴν πόλιν δεδουλομένην | πᾶσαν, αὐτοὶ οὐκ ἤθε- 288 b
10 λον δουλωθῆναι, ἀλλὰ μᾶλλον ἔλεγον ἀποθανεῖν κρεῖττον ἢ ζῆν. Τούρκος δὲ τις τῷ ἀμηρᾷ ἀναφορὰν ποιήσας περὶ τῆς τούτων ἀνδρείας, προσέταξεν, ἵνα κατέλθωσι μετὰ συνηβάσεως καὶ ὧσιν ἐλεύθεροι αὐτοὶ τε καὶ ἡ ναὺς αὐτῶν καὶ πᾶσα ἡ ἀποσκευή, ἣν εἶχον. Καὶ οὕτως γενόμενον, πάλιν μόλις ἐκ τοῦ πύργου τούτου ἐπεισαν ἀπελθεῖν.

15 2. Καὶ δύο μὲν ἀδελφοὶ Ἰταλοὶ, Παῦλος καὶ Τρώϊλος τοῦνομα, ἐν τῷ δια-
τεταμένῳ αὐτοῖς τόπῳ μετὰ καὶ ἑτέρων πολλῶν γενναίως ἐμάχοντο καὶ τοὺς πολεμίους
κακῶς ἀπεδίωκον καὶ οὐκ ἀγενῆ συμποκὴν καὶ σύρραξιν ἐποίουν· καὶ φόνος ἦν
ἀναμεταξύ, λέγω τῶν δύο μερῶν τῶν μαχομένων καὶ ὑπερμαχοῦντων. Στραφεὶς δὲ ὁ
20 Παῦλος, καὶ ὄρᾳ τοὺς πολεμίους ἔσωθεν τῆς πόλεως καὶ λέγει τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ· „ὦ
φρίξον ἦλιε, ὦ στέναξον γῆ· ἐάλω ἡ πόλις, ἡμᾶς δὲ τοῦ πολεμεῖν παρήλθεν ἡ ὥρα,
ἀλλ' ὑπὲρ τῆς σωτηρίας ἡμῶν, εἰ δυνατόν, φροντίσωμεν.

3. Καὶ οὕτως ἔγκρατεις οἱ πολέμιοι πάσης τῆς πόλεως γεγονότες
ἡμέρᾳ τρίτῃ, ὥρα ἦν τῆς ἡμέρας β' καὶ ἡμισυ τοῦ ,ς > ξα^{ου} ἔτους, τῆ
κθ^η μηνὸς Μαΐου.

25 4. Καὶ τῶν μὲν προσπιπτόντων ἡ ἀρπαγὴ καὶ αἰχμαλωσία ἦν, τῶν δὲ κατα-
λαμβανομένων καὶ ἀνθισταμένων σφαγὴ· καὶ οὐδαμῶς ἡ γῆ ἐν τισὶ τόποις ἐκ τῶν νε-
κρῶν διεφαίνετο. Καὶ ἦν ἰδεῖν θέαμα ξένον καὶ θρήνους πολλοὺς καὶ ποικίλους καὶ 289 b
ἀμετρήτους ἀνδραποδισμοὺς τῶν εὐγενῶν ἀρχουσῶν καὶ παρθένων καὶ ἀφιερωμένων
τῷ Θεῷ, συρομένων ὑπὸ τῶν Τουρκῶν διὰ τῶν ἐθειρῶν καὶ κομῶν καὶ πλοκάμων τῆς
30 κεφαλῆς ἔξωθεν τῶν ἐκκλησιῶν μετὰ ὀδυρῶν ἀνίλεων, τὴν βοήην καὶ κλαυθμὸν τῶν
παιδῶν, τοὺς ἱεροὺς καὶ ἀγίους οἴκους λεηλατισμένους. Τὸ φορικῶδες καὶ ἀκουόμενον
ἦν τὸ θεῖον αἷμα καὶ σῶμα Χριστοῦ κατὰ γῆς χεόμενον καὶ ῥιπτόμενον καὶ τὰ τιμαλ-
φῆ δοχεῖα τούτου ἀρπάζοντες, τὰ μὲν διέθραυνον, τὰ δὲ σῶα ἐνεκολπίζοντο. Καὶ τοὺς
ἐγκεκοσμημένους κόσμους ὁμοίως ἐποίουν. καὶ τὰς ἐγκεκοσμημένας ἀγίας εἰκόνας
35 μετὰ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ λίθων πολυτίμων κατεπάτουν καὶ τοὺς κόσμους αἶροντες,
κλίνας καὶ τραπέζαν ἐποίουν· καὶ μετὰ τῶν τῶν ἱερέων ἐνδυμάτων τῶν ἐκ σηρικῶν καὶ

1 Ἐμοῦ AB : Ἐγὼ b | μὴ εὐρεθέντος AB : οὐχ εὐρέθη b || 4 X] VIII b :
om. AB | Τουρκῶν AB : Τούρκων b || 12 συνηβάσεως A : συνηβάσεων B : συμβάσεως
b || 13 γενόμενον AB : γενομένων b || 19 ὄρᾳ AB : ὄρων b | καί, AB : om. b ||
23 τοῦ b : om. AB || 29 Τουρκῶν AB : Τούρκων b | ἐθειρῶν καὶ κόμων AB b || 30
ἀνίλεων] ἀνιλέων AB : ἀνηλεῶς b || 31 post ἀκουόμενον add. τις διηγῆσεται; b : om.
AB || 34 ἐγκεκοσμημένας AB : om. b || 36 τῶν ἱερέων] τῶν ἱερέων στολῶν καὶ
A : ἱερέων B : ἱερατικῶν στολῶν καὶ b.

Iar eu în ora aceea nu m-am aflat lângă domnitorul meu împăratul, ci din porunca lui eram în inspecție, vezi Doamne, în altă parte a orașului.

X. Iar turcii intrînd, pe creștinii rămași între ziduri ¹ i-au gonit cu lovituri din catapulte și de sulite, din arcuri și cu pietre și au pus stăpînire pe toate turnurile, afară 5 de cele numite ale lui Vasile, Leon și Alexie, unde stăteau marinarii cei din Creta. Căci aceia s-au luptat vitejește pînă la ora a șasea și a șaptea ² și pe mulți turci i-au dat morții; și deși vedeau o mulțime așa de mare și întreg orașul robii, ei nu voiau să se lase robiți, ci mai degrabă spuneau mai bine să moară decît să trăiască. Iar 10 un turc, făcînd sultanului raport despre vitejia acestora, a dat ordin să-i coboare din turn cu învoiala să fie liberi ei și corabia lor cu toate bagajele ce le aveau. Și, făcîndu-se așa, abia i-a înduplecat pe aceștia să plece din turn.

2. Iar doi italieni, frați drepti, cu numele Paul și Troilu, se luptau în locul unde 15 au fost rînduiți împreună cu alții, vitejește, și-i goneau rău pe ostașii dușmani și se încăierau și se băteau bărbătește; și omor era întreolaltă, adică între cele două părți care atacau și se apărau. Iar Paul, întorcîndu-și ochii și zărind pe ostașii dușmani înăuntrul orașului, spune către fratele său: „Cutremură-te soare, oftează pămîntule, cucerit este orașul, iar pentru noi a trecut timpul de luptă, ci să avem grijă, pe cît se poate, 20 cum să scăpăm noi“.

3. Și așa ostașii dușmani au pus stăpînire pe tot orașul într-o 1453 zi de marți, la ora două și jumătate din zi ³, anul 6961, la 29 ale lunii mai.

4. Și năvălitorii prădau și robeau, iar cei prinși care se împotriveau erau măce- 25 lăriți; și în unele locuri pămîntul nici nu se vedea de leșuri. Și era de văzut o privesite stranie și tînguiuri multe și felurite, și rînduri nesfîrșite de oameni tîrșiți în robie; femei nobile de mari dregători și fecioare care și-au închinat viața lui Dumnezeu scoase de păr, de pletele și cozile capului din biserici de către turci și văitîndu-se amar, 30 fără a trezi vreo milă; strigăt și plîns de copii; sfintele locașuri de închinare jefuite. Și lucru înfricoșător să-l auzi! Se putea vedea dumnezeiescul sînge și trup al lui Hristos vărsat și aruncat pe jos, neprețuitele vase pentru acesta, apucîndu-le, unele le fărîmau, altele întregi le ascundeau în sîn. Și cu podoabele cu care erau împodobite făceau la fel; și sfintele icoane, îmbrăcate cu aur și argint și cu pietre scumpe, le călcau în picioare și, podoabele scoțîndu-le făceau din ele paturi și mese; și cu odăjdiile preo-

¹ În spațiul dintre zidul mic exterior și cel mare interior.

² Adică pînă la orele 12 și 13.

³ Adică 8 și jumătate dimineața.

χρυσουφάντων ὄντων τοὺς ἵππους ἐσκέπαζον· καὶ ἄλλοι ἐπ' αὐτοῖς ἤσθιον· καὶ τοὺς πολυτίμους μαργάρους τῶν ἁγίων κειμηλίων ἀναρπάστους ἐποίουν, τὰ ἅγια λείψανα καταπατοῦντες. Καὶ ἕτερα ἀνοσιουργήματα πλείστα ἐποίουν ἄξια θρήνου οἱ τοῦ ἀντιχρίστου πρόδρομοι.

5 5. Ὡ τῶν σοφῶν σου κριμάτων, Χριστέ βασιλεῦ, ὡς ἀνερμηνεύεται καὶ ἀνεξιχνιάστα εἰσι· καὶ ἦν ἰδεῖν τὸν παμμέγιστον ἐκεῖνον ναὸν καὶ θειότατον τῆς Θεοῦ Σοφίας, τὸν οὐρανὸν τὸν ἐπίγειον, τὸν θρόνον τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, τὸ Χερουβικὸν ὄχημα καὶ στερέωμα δεύτερον, τὴν Θεοῦ χειρῶν ποίησιν, τὸ θέαμα καὶ ἔργον ἄξιον, τὸ πάσης τῆς γῆς ἀγαλίαμα, τὸν ὠραῖον | καὶ ὠραῖον ὠραιότερον· οὐ ἔσωθεν τῶν ἀδύ- 290 b
10 τῶν καὶ ἄνωθεν τῶν ἁγίων τραπέζων ἤσθιον καὶ ἔπιον καὶ τὰς ἀσελεγεῖς γνώμας καὶ ὀρέξεις αὐτῶν μετὰ γυναικῶν καὶ παρθένων καὶ παιδῶν ἐπάνωθεν ἐποίουν καὶ ἔπρατον. Τίς μὴ θρνηγήσει σε, ἅγιε ναε; Καὶ πανταχοῦ πᾶν κακὸν ἦν καὶ πᾶσα κεφαλὴ ἦλγει.

6. Ἐν οἴκοις θρήνοι καὶ κλαυθοί, ἐν τριόδοις ὄδυρμοί, ἐν ναοῖς ὄλοφουρμοί, 15 ἀνδρῶν οἰμωγαί, γυναικῶν ὄλολυγαί, ἔλκυσμοί, ἀνδραποδισμοί, διασπασμοί τε καὶ βιασμοί. Οἱ σεμνοὶ τῷ γένει ἀτίμως περιῆσαν, οἱ πλούσιοι ἀνόσιοι· αἱ πλατεῖαι, αἱ γωνῖαι κατὰ πάντα τόπον πανταχοῦ πασῶν κακῶν ἦν ἐμπλεα· οὐ τόπος ἀνεξερευνητος ἢ ἄσυλος ἔμεινεν. Ὡ Χριστέ βασιλεῦ, τῆς τότε θλίψεως καὶ στενοχωρίας πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν, ἦν οἰκοῦσιν οἱ χριστιανοί, ἐλευθέρωσον. Καὶ πάντα κῆπον καὶ οἶκον οἱ 20 ἀσεβεῖς οὐκ εἶασαν ἀνώρυκτον, ἵνα τὰ κεκρυμμένα χρήματα εὗρωσι· καὶ πλείστων μὲν νέων θησαυρῶν καὶ παλαιῶν καὶ ἐτέρων πολυτίμων πραγμάτων εὐρόντες ἐνεπλήσθησαν.

XI. Ὡς οὖν ἡ πόλις ἐάλω, ὁ ἀμηρᾶς ἔνδον εἰσελθὼν εὐθὺς πάση σπουδῇ ζήτησιν ἐποίει περὶ τοῦ βασιλέως, κατὰ νοῦν μὴ λογιζόμενος ἄλλο, εἰ μὴ μόνον μαθεῖν, εἰ ζῆ ἢ τέθνηκεν ὁ βασιλεὺς. Καὶ τινες μὲν ἐλθόντες ἔλεγον, ὅτι ἐφυγεν, ἄλλοι 25 δὲ ἐν τῇ πόλει ἔλεγον εἶναι κεκρυμμένον, ἄλλοι δὲ τεθνάναι μαχόμενον. Καὶ θέλων πιστοθῆναι ἀληθῶς ἔστειλεν, ἔνθα τὰ σώματα τῶν ἀναιρεθέντων ἔκειτο σωροειδῶς 291 b
30 χριστιανῶν τε καὶ ἀσεβῶν· καὶ πλείστας κεφαλὰς τῶν ἀναιρεθέντων ἐπλυναν, εἰ τύχη καὶ τὴν βασιλικὴν γνωρίσωσι. Καὶ οὐκ ἐδυνήθησαν γνωρίσαι αὐτήν, εἰ μὴ τὸ θεοῦ πτώμα τοῦ βασιλέως εὐρόντες, ἐγνώρισαν αὐτὸ ἐκ τῶν βασιλικῶν περικνημίδων ἢ καὶ πεδίλων, ἔνθα χρυσοὶ ἀετοὶ ἦσαν γεγραμμένοι, ὡς ἔθος ὑπῆρχε τοῖς βασιλεῦσι. Καὶ μαθὼν ὁ ἀμηρᾶς περιχαρῆς καὶ εὐφραινόμενος ὑπῆρχε· καὶ προστάξει αὐτοῦ οἱ εὐρεθέντες Χριστιανοὶ ἔθαψαν τὸ βασιλικὸν πτώμα μετὰ βασιλικῆς τιμῆς.

2. Οὐαί, οὐαί κάμοι τῆς προνοίας ἐν τίνι καιρῷ με φυλαττούσης· Ἦν δὲ πᾶσα ἡ ζωὴ τοῦ αἰοιδίμου ἐν βασιλευσι καὶ γαληνοτάτου καὶ 35 μάρτυρος τούτου χρόνοι τεσσαράκοντα ἑννέα καὶ μῆνες τρεῖς καὶ ἡμέραι εἶκοσι.

3. Ὁ δὲ ἀμηρᾶς τῇ νίκῃ τῇ μεγάλῃ ἐπαρθεῖς καὶ πλείστης κενοδοξίας πλησθεῖς καὶ τὴν ὄψριν ἐπαρθεῖς ἄμωσ καὶ ἀνελεήμων ἐφάνη. Προσελθὼν δὲ αὐτῷ ὁ μέγας δοῦξ

5 ὡς — 6 εἰσι b : ἀνερμηνεύετε καὶ ἀεξιχνιάστε AB || 10 ἁγίων τραπέζων] ἁγίων θυσιαστηρίων καὶ τραπέζων A : ἁγίων τραπέζων B : θυσιαστηρίων καὶ τραπέζων b || 17 κακῶν b κακῶν AB : οὐ AB : οὐδεὶς b || 22 XI] κφ. θ' AB || 23 κατὰ — ἄλλο A : ὡς κατὰ νοῦν ἄλλον οὐκ ἐλογίζετο B || 26 σώματα A : πτώματα B || 29 ἐγνώρισαν αὐτὸ A : ὃ ἐγνώρισαν B || 38 καὶ — ἐπαρθεῖς AB : om. b.

ților de mătase și țesute cu fir de aur acopereau caii, iar alții mâncau pe ele; și mărgăritarele de mult preț le smulgeau de pe sfintele odoare și le luau cu ei, iar sfintele moaște le călcau în picioare. Și alte multe sacrilegii vrednice de plîns le făceau acești înaintemergători ai lui antihrist.

5. O înțeleptele tale judecăți, Hristoase împărate, cît de nepătrunse sînt și 5 necuprinse de mintea omenească! Și se putea vedea acea preamăreață sfîntă biserică a înțelepciunii [Sf. Sofia] a lui Dumnezeu, cerul coborît pe pămînt, scaunul mării lui Dumnezeu, loc de pogorîre a heruvimilor, a doua boltă cerească, zidire ridicată de mîinile lui Dumnezeu, clădire minunată la vedere, mîndria lumii întregi, frumusețea frumuseților și mai frumoasă încă; înăuntrul ei și în altare pe sfintele mese beau și 10 mâncau și deasupra își dădeau frîu gîndurilor și poftelor desfrîinate cu femei și fecioare și băieți. Cine nu va plînge de mila ta, sfînt locaș? Și pretutindenii numai nenorocire ce dădea peste tot omul.

6. În case lacrimi și plînsете, la răspîntii de drumuri strigăte de jale, în biserici tînguirii amare, vaietele bărbaților, răcnetele de durere ale femeilor, răpiri și 15 robiri, despărțiri făcute cu violență. Cei de neam mare rătăceau ajunși de rușine, cei fără de Dumnezeu cu avere. Piețele, străzile, toate ungherele, pretutindenii erau pline de toate răutățile; n-a rămas loc sau adăpost nesocotit. O, Hristoase împărate, tot orașul și orice țară unde locuiesc creștini ferește-le de nenorocirea strivitoare de atunci! Și orice grădină și casă păgîinii n-au lăsat-o necercetată, săpînd și spărgînd, ca să gă- 20 sească banii ascunși; și găsind, s-au umplut de multe comori noi și vechi și de alte lucruri de mult preț.

XI, 1 De îndată ce orașul a fost cucerit și sultanul a intrat înăuntru, în grabă a început a face cercetare cu toată silința asupra împăratului și la alta nimic nu se 25 gîndea decît să afle dacă trăiește sau e mort împăratul. Și unii, venind, îi spuneau că a fugit, alții însă spuneau că este ascuns în oraș, iar alții că a murit în luptă. Și voind să se încredințeze cu adevărat, a trimis unde trupurile celor uciși, creștini și păgîni, stăteau grămadă; și foarte multe capete de-ale celor uciși le-au spălat, poate s-ar întîmpla să-l cunoască pe al împăratului. Și n-a putut fi recunoscut, decît nu- 30 mai trupul împăratului după moletierele și pantofii împărătești, pe care se aflau cusute cu fire de aur chipurile de vulturi, cum era obiceiul la împărați. Și sultanul, auzind, era foarte bucuros și vesel, și din ordinul lui, creștinii care l-au găsit, au înmormîntat cu cinste împărătească trupul mort al împăratului.

2. Vai de mine și de mine, pentru ce timp mă păstra providența. Iar toată viața aceluși martir între împărați, a în veci adormitului și 35 a prealuminatei, a fost de patruzeci și nouă de ani, trei luni și douăzeci de zile.

3. Iar sultanul îngîmfat de biruința cea mare și plin de fală deșartă și mult semeț, s-a arătat crud și fără nici o milă. Venind la dînsul marele duce chir Luca

ὁ κύρ Λουκάς ὁ Νοταρᾶς προσεκύνησεν αὐτὸν καὶ δεῖξας αὐτῷ θησαυρὸν πολὺν, ὃν εἶχε κεκρυμμένον, καὶ λίθους καὶ μαργάρους καὶ ἕτερα λάφυρα ἄξια βασιλευσιν, ἃ ἰδὼν ὁ ἀμηνᾶς καὶ πᾶσα ἡ βουλὴ αὐτοῦ ἐθαύμασαν. Ὁ δὲ Νοταρᾶς εἶπε τῷ ἀμηνᾶ· „Ταῦτα πάντα ἐφύλαττον διὰ τὴν βασιλείαν σου· καὶ ἰδοὺ τὰ νῦν χαρίζομαί σοι δῶρον καὶ ἐξέρχαι δέξαι τοῦ δούλου σου τὴν δέησιν καὶ παρακάλεσιν.“ Ἐλπίζεν οὖν οὗτος δι’ αὐτῶν ἐλευθερίας τυχεῖν μετὰ τοῦ οἴκου αὐτοῦ. Ἀπελογίσατο δὲ αὐτῷ ὁ ἀμηνᾶς καὶ εἶπεν. „Ὡ ἡμικύον καὶ ἀπάνθρωπε μηχανορράφε καὶ πολύτροπε, τοσοῦτον πλοῦτον εἶχες καὶ οὐκ ἐβοήθησας τῷ βασιλεῖ τῷ ἀθνήντῃ σου καὶ τῇ πόλει τῇ πατριδί σου; Νῦν δὲ μετὰ τοιοῦτων πονηριῶν καὶ πανουργιῶν, ἃς οἶδας ποιεῖν καὶ πρᾶτῃν ἐκ νεότητος, βούλη ὑποσκελίσαι κάμῃ καὶ φύγῃς τοῦ πρέποντός σοι; Εἰπέ μοι, ὦ ἀσεβές, τίς ὁ χάρισας μοι τὸν πλοῦτον τὸν σὸν καὶ τὴν πόλιν ταύτην εἰς χειράς μου;“ Λέγει αὐτῷ ὁ Νοταρᾶς· „Ὁ Θεός.“ Ὁ δὲ ἀμηνᾶς εἶπεν αὐτῷ· „Ἐπεὶ ὁ Θεός ταῦτά μοι ἐχαρίσατο, καὶ σὲ καὶ πάντας ὑπὸ τὰς χειράς μου δούλους ἔδωκε, τί σὺ λέγεις, πονηρέ, καὶ φλυαρεῖς; Πῶς οὐκ ἔστειλάς μοι αὐτά, πρὶν τὴν μάχην κινήσω καθ’ ὑμῶν ἢ πρὶν τὴν πόλιν νικήσω, ἵνα ὀφείλω σοι τὴν χάριν καὶ τὴν ἀνταμοιβήν; Νῦν οὖν οὐκ εἰ σὺ ὁ χάρισας μοι ταῦτα, ἀλλὰ ὁ Θεός.“ Καὶ εὐθὺς ὤρισεν τοῖς δημίσις, ἵνα εἰς φυλακὴν βάλωσιν αὐτὸν καὶ ἀσφαλῶς τηρῶσι.

4. Τῇ δὲ ἐπαύριον προστάξας ἤνεγκαν πάλιν αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ βήματος αὐτοῦ· καὶ λέγει αὐτῷ· „Ἐπεὶ οὐκ ἠθέλησας βοηθῆσαι τῷ βασιλεῖ καὶ τῇ πατριδί σου μετὰ τοσοῦτου θησαυροῦ ἀναριθμήτου, ὃν εἶχες, καὶ διὰ τί οὐκ ἐβούλευσας τὸν βασιλέα, ὅτε ἐμήνυσα αὐτῷ, ἵνα μετ’ εἰρήνης μοι δώσῃ τὴν πόλιν καὶ ἄλλον ἄντ’ αὐτῆς τόπον δώσω μετ’ ἀγάπης καὶ φιλίας, ἵνα μὴ τοσοῦτοι φόνοι ἀνά μέσον ἡμῶν γινήσωνται;“ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν | „Ἐγὼ ἀναίτιός εἰμι τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως, ἀλλ’ οἱ Ἐνετοὶ καὶ οἱ ἐν τῷ Γαλατᾷ, οἱ ἔτασσαν τῷ βασιλεῖ, στείλαι εἰς βοήθειαν αὐτῷ στόλον καὶ στρατόν.“ Ὁ δὲ ἀμηνᾶς „πολλὰ οἶδας,“ λέγει, „ψεύδους ἐφευρήματα, τὰ νῦν δὲ καιρὸς ψεύδους οὐκ ἔστιν, ἵνα σοι βοηθήσωσι.“ Καὶ προστάξας ἐπὶ τὴν αὐριον ἐπὶ τοῦ Ξηροῦ Λόφου ἀγορὰν κατενώπιον αὐτοῦ θανατώσῃ τοὺς δύο υἱοὺς αὐτοῦ, ὅς ποτε ἤτει τῷ βασιλεῖ, ἵνα τὸν ἕνα αὐτῶν τιμήσῃ τῷ τοῦ μεγάλου λογοθέτου, εἶτα καὶ αὐτὸν θανατώσῃ, ὡς καὶ ἐγένετο· καὶ οὕτω τὰ τοῦ Λουκά τοῦ Νοταρᾶ πέρας ἔλαβον.

5. Εἶτα προστάξας μετὰ ταῦτα ἐθανάτωσε πολλοὺς εὐγενεῖς ἄρχοντας, τῶν Ἐνετῶν ἄγγαρον καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, τὸν ἀστάνδην τῆς Καταλονίας καὶ δύο υἱοὺς αὐτοῦ. Εἶτα ἤθελε θανατῶσαι καὶ τὸν Κονταρίνον καὶ ἑτέρους εὐγενεῖς τῶν Ἐνετῶν, οἱ χρήματα αὐτῷ δώσαντες καὶ ἐπαγγειλάμενοι τῷ Σογᾶν πασίᾳ τοῦ ζῆν ἐχαρίσθησαν. Καὶ στείλας ἐν τῷ Γαλατᾷ καὶ πολλοὺς πιάσας ἐθανάτωσε· καὶ πᾶσα αὐτοῖς ἐπαγγελία, ἣν ἰπέσχετο, εἰς οὐδὲν ἐλογίσθη, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ὑποτελεῖς ὤρισεν εἶναι. Τὸν δὲ Ἄλι

6 ἐλευθερίας τυχεῖν ἐλευθερίας τύχη AB : ἐλευθερίαν τύχαι b || 11 ἀσεβές AB : ἀσεβῆ b || 21 *post* εἰρήνης *add.* καὶ ἀγάπης b : *om.* AB || 23 ἀναίτιός — ὑποθέσεως A : αἴτιος οὐκ ὑπάρχω εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν B || 24 στείλαι — 25 στρατόν A : ἵνα στόλον καὶ στρατόν εἰς βοήθειαν αὐτῷ στείλωσιν B || 26 σοι βοηθήσωσι AB : βοηθήσῃ σοι b || 27 *post* ἀγορὰν *add.* πρῶτον b : *om.* AB || 33 ἀστάνδην B : ἀστάντην A || 35 πασίᾳ] μπασίᾳ AB : μπασιᾶ b || 36 πᾶσα αὐτοῖς ἐπαγγελία B : πᾶσαν αὐτοῖς ἐπαγγελίαν A || 37 ὑπέσχετο A : ἐπηγγείλατο B.

Notara, i s-a închinat; și, arătându-i comori multe, pe care le avea ascunse, pietre scumpe și mărgăritare și alte odoare strînse, cu adevărat împărătești, sultanul și toți sfetnicii lui, văzându-le s-au minunat. Iar Notara a grăit către sultan: „Toate acestea le-am păstrat pentru maiestatea-ta și iată acum ți le-am adus în dar; și te rog primește rugămîntea umilită și darul robului tău“. El spera cu aceasta să dobîndească libertatea, el și casa sa; dar sultanul i-a răspuns zicînd: „Neomule și pe jumătate cîine ce-mi ești și cu viclenie pui răutăți la cale, aveai bogăție atît de mare și împăratului, domnul tău, și orașului, patria ta, nu le-ai sărit într-ajutor. Iar acum cu atîtea răutăți și planuri viclene ce știi să le faci și să le săvîrșești din tinerețe, vrei să-mi întinzi curse și mie și să scapi de ce ți se cuvine? Spune-mi, nelegiuitule, cine-i acela care mi-a dat în mîinile mele averea ta și orașul acesta?“ Notara îi spune: „Dumnezeu!“ Iar sultanul i-a zis: „De vreme ce Dumnezeu mi le-a dăruit acestea și mi te-a dat și pe tine și pe toți robi în mîinile mele, ce spui, răule, și grăiești vorbe goale? Cum de nu mi le-ai trimis acestea înainte de a fi pornit lupta contra voastră sau înainte de a fi biruit orașul, ca să-ți fiu îndatorat la recunoștință și la răsplată? Acum doar nu ești tu care mi le-ai dăruit acestea, ci Dumnezeu!“ Și de îndată a poruncit călăilor să-l arunce în temniță și să-l păzească bine.

4. Iar a doua zi a dat poruncă și l-au adus iarăși în fața divanului de judecată și i-a zis: „O dată ce n-ai vrut să ajuți împăratului și patriei tale cu atîtea comori nenumărate ce aveai, de ce nu l-ai sfătuit pe împărat, cînd i-am trimis vorba să-mi dea orașul cu pace și în schimb să-i dau alt loc cu drag și prietenie, pentru ca să nu fie atîtaucidere între noi?“ Iar el, răspunzînd, a grăit: „Eu sînt nevinovat în privința aceasta, ci venețienii și genovezii din Galata, care au hotărît să-i trimită împăratului într-ajutor flotă și armată“. Iar sultanul spune: „Știi multe născociri mincinoase; dar acum nu-i vremea de minciuni, ca să-ți ajute“. Și-a poruncit ca, a doua zi, pe piața de pe Xirolofos [Dealul Sec] să-i ucidă în fața lui pe cei doi feciori ai lui — pentru care cerea o dinioară împăratului, ca pe unul dîneisă-l ridice la demnitatea de mare contostaul și pe celălalt de mare logofăt — după aceea pe el însuși, cum s-a și întîmplat; și așa i-a fost sfirșitul lui Luca Notara.

5. După aceea a poruncit și a mai ucis pe mulți mai dregători nobili, pe bailul¹ venețienilor și pe feciorul aceluia, pe consulul² Cataloniei și doi feciori de-ai lui. Apoi voia să-i dea morții și pe Contarino și pe ceilalți nobili ai venețienilor, care, dînd și punînd în vedere bani lui Sogan-pașa, au scăpat cu viață. Și, trimițînd la Galata, pe mulți i-a prins și i-a dat morții, și toată promisiunea ce le-a făcut-o a fost socotită întru nimic, ci a hotărît și ei să-i plătească tribut. Iar pe Ali-pașa, trimițînd

¹ și ² În textul grecesc termenii necunoscuți: și ἄγγαρον și ἀστάνδην, ἀστάντην. În românește am pus „bailul“ și „consulul“, potrivit cu ap. cr., unde sînt folosiți termenii „μπαίλω“ și „κονσούλω“.

πασίαν στείλας ἀπέκλεισεν ἐν πύργῳ τινὶ καὶ μετὰ ὀλίγας ἡμέρας καὶ αὐτὸν ἐθανά- 294 b
 τωσε δι' αἰτίαν, ἣν εἶπομεν, διὰ τὸ λέγειν αὐτὸν τοῦ μὴ | ἐγείραι μάχην κατὰ τῆς Πό-
 λεως, ἵνα μὴ τῶν ἐσπερίαν αὐθιγῆται συναχθῶσιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ τῆς Εὐρώπης αὐτοὺς
 διώξωσι καὶ τὰ ἐξῆς, ὡς προγέγραπται· Καὶ ὁ θάνατος αὐτοῦ λύπην ἀμέτρητον παντὶ
 5 τῷ στρατῷ τοῦ ἀμυρῶ ἐνέδωκε διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ὑπὸ πάντων φιλούμενον καὶ εἰς πάν-
 τα καλῶς τὸν ἀμυρῶν συμβουλευόντα.

*Αριθμησις τῶν ἐτῶν ἀπὸ *Ἀδὰμ ἄχρι τῆς πόλεως τῆς ἀλώσεως καὶ ἄλλων
 τινῶν περὶ τοῦ Μωάμεθ

XII. *Ἀπὸ *Ἀδὰμ ἕως τοῦ κατακλισμοῦ γίνεται ἔτη, βσμβ', καὶ ἀπὸ τοῦ κατα-
 10 κλισμοῦ ἕως τῆς πυργοποιίας ἔτη φ'. Καὶ ἀπὸ τῆς πυργοποιίας ἕως τῆς ἐλεύσεως τοῦ
 *Ἀβραάμ εἰς Χαναάν γῆν, ἐξ ἧς καὶ τῶν *Ἑλληνικῶν θεῶν λαμβάνουσι τὰ ὀνόματα,
 εἰσὶν ἔτη χις'. Καὶ ἀπὸ τοῦ *Ἀβραάμ ἕως *Ῥώμου καὶ Ῥωμύλου ἔτη, ατμβ', καὶ ἀπὸ
 τοῦ *Ῥώμου καὶ Ῥωμύλου ἕως Αὐγούστου Καίσαρος ἔτη, ψκε'. Καὶ ἀπὸ Αὐγούστου
 15 Καίσαρος ἕως τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου Φλαβίου τοῦ τρισολβίου καὶ αἰοιδίμου τε
 καὶ ἀειμνήστου τοῦ μεταθέσαντος τὰ βασιλεία ἀπὸ τῆς παλαιᾶς *Ῥώμης εἰς Κωνσταν-
 τινούπολιν τὴν ποτε Βυζάντιον, ἣν αὐτὸς ἀνωκοδόμησε καὶ νέαν *Ῥώμην ὠνόμασεν,
 εἰσὶν ἔτη τλβ'. Καὶ ἀπὸ Κωνσταντίνου Φλαβίου τοῦ Χλωροῦ ἕως *Ἡρακλείου τοῦ
 μεγάλου ἔτη τε'.

2. *Ἐν οἷς χρόνοις ἦν καὶ ὁ τρισκατάρατος καὶ ψευδοπροφήτης Μωάμεθ, ὁ ἀπό-
 20 γονος τοῦ *Ἰσμαήλ, ὃς ὑπῆρχεν ἐκ τῆς Κηδάρ τῆς φυλῆς τοῦ πρωτοτόκου υἱοῦ *Ἰσμαήλ.
 Νίζαρος γάρ ὁ τοῦ Κη|δάρ ἀπόγονος ἐγέννησεν υἱοὺς δύο, Μούδαρον καὶ *Ραβίαν, 295 b
 ὁ δὲ Μούδαρος Κούσαρον καὶ Κάϊτον καὶ Θεμίνην καὶ *Ἀσαδον, ὁ δὲ Κούσαρος τὸν
 *Ἀβεδουλᾶν, ὁ δὲ *Ἀβεδουλᾶς τὸν ψευδοπροφήτην καὶ ἀντίχριστον Μωάμεθ. Γεννη-
 θεὶς δὲ καὶ ἀνατραφεὶς πενία συζῶν καὶ κτηνοτρόφος ὦν καὶ μάλιστα σεληνιαζόμε-
 25 νος, φωτισθεὶς τὰ τοῦ σκότους παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τοῦ Σατανᾶ, ἐκατέρωθεν
 ἂ ἕτεροι πολλὰ συνέγραψαν, περὶ ὧν οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἀναγκαῖον διηγεῖσθαι. Πλήν
 ὀλίγων τινῶν ἐκ τῶν αὐτοῦ μιαρῶν ἔργων καὶ πονηρῶν μνειῖαν ποιήσωμεν· Οὗτος
 ὁ παμμίαιος ἐκ τῶν *Ἐθρίβου ὄρων ὄρητο, καὶ πρῶτον μὲν δοῦλος ὑπάρχων τινὶ
 30 γυναικὶ χήρᾳ καὶ ὁμοφύλῳ αὐτοῦ πλουσίᾳ πάνυ, ὀνόματι Χαδιχᾶ· ὃς μετὰ τῆς πονη-
 ρίας καὶ πανουργίας αὐτοῦ τὴν ἑαυτοῦ κυρίαν εἰς γυναῖκα ἔλαβεν καί, δαιμόνια ἔχων
 καὶ πίπτων καὶ τρέμων καὶ ἀφρίζων, αὐτὸς τὸ πάθος μετεσημάτιζεν, ὅπως μὴ αἰσχύ-
 νηται ἢ γυνὴ καὶ κυρία αὐτοῦ, μεμφομένη αὐτόν, πῶς συνεζεύχθη τοιοῦτῳ πένητι καὶ
 δαιμονήτῃ, τὸν ἄγγελον Γαβριήλ ἔλεγεν, ὅτι ἑώρα λέγοντα, αὐτῷ τὰ μέλλοντα συμβαί-
 νειν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἀποκαλύπτοντα, ὡς ἔθος ἔστι πᾶσι τοῖς μοναχοῖς καὶ προφή-
 35 ταῖς. Διὰ τοῦτο ἐκ τοῦ φόβου ἐξίστατο καὶ ἐδειλία.

3. *Ἦν δὲ τις ψευδαββάς ὀνόματι Σέργιος διὰ κακοπιστίαν ἐκ τῆς Κωνσταντι-
 νουπόλεως ἐξόριστος καὶ φίλος ὦν τῷ Μωάμεθ· ὃν | ὁ Μωάμεθ ἐπαρεκάλει τῇ αὐτοῦ 296 b

1 πασίαν] μπασίαν AB : μπασιᾶν b || 2 αἰτίαν ἦν εἶπομεν AB : ἦν αἰτίαν εἶπο-
 μεν, ἦγουν b || 3 post μὴ add. οἱ b : om. AB || 7—8 AB : om. b || 9 XII] κφ. ι'
 AB || 10 φ' b : φξθ' A : φλη' B || 11 τὰ AB : ἀρχὴν τὰ b || 13 ψκε' AB : ψκζ' b || 18
 τε' b : lac. AB || 20 τῆς Κηδάρ AB : τῆς τοῦ Κηδάρ b || 22 post Θεμίνην lac. AB.

după el, l-a închis într-un turn și după câteva zile l-a dat morții și pe el, pentru motivul pe care l-am spus, deoarece dînsul zicea să nu pornească război contra Constantinopolei, pentru ca domnitorii din apus să nu se adune din cauza aceasta și să-i alunge din Europa și așa mai departe, precum s-a scris mai înainte. Și de moartea lui toată oastea sultanului s-a întristat nespuse de mult, pentru că era iubit de toți și la toate îl sfătuia de bine pe sultan. 5

Numărarea anilor de la Adam pînă la cucerirea Constantinopolei și alte câteva despre Mohamed

XII, 1. De la Adam pînă la potop sînt 2242 de ani și de la potop pînă la zidirea turnului [Babilonului] 500 de ani. Și de la zidirea turnului pînă la venirea lui Avraam în țara Canaanului, din care iau și numele zeilor păgînești, sînt 616 ani; și de la Avraam și pînă la Romulus și Remus 1342 de ani, și de la Romulus și Remus pînă la August Cezar 725 de ani. Și de la August Cezar pînă la de trei ori fericitul, în veci pomenitul, neuitatul marele Constantin Flaviu, care a mutat reședința împărătească din Roma cea veche la Constantinopol, Bizanțul de odinioară, pe care el l-a zidit din nou și l-a numit Noua Romă, sînt 332 de ani. Și de la Constantin Flaviu Chloru pînă la marele Heracliu 305 ani. 10 15

2. În timpurile acestea a fost și de trei ori afurisitul profet mincinos Mohamed coborîtor din Ismail; acesta era din tribul Chidar al primului născut fecior al lui Ismail. Anume Nizar, coborîtor din Chidar, a avut doi feciori, pe Mudar și Ravia, iar Mudar pe Cusur, Cait, Temine și Asad, iar Cusur pe Avedula, iar Avedula pe mincinosul profet și antihrist Mohamed. Născut și crescut într-o viață sărăcăcioasă și fiind crescător de vite și foarte lunatic, a fost luminat în ale întunericului de către părintele său Satana și a săvîrșit isprăvile despre care mulți au scris și despre care nu e nevoie să povestim noi. Vom aminti numai câteva puține din faptele lui nelegiuite și rele. Acest om nelegiuit pornise din Munții Etribos și era mai întîi servitor la o văduvă din tribul lui, foarte bogată, cu numele Chadicha; cu viclenia și cu faptele lui rele a luat-o de femeie pe stăpîna sa; și avînd draci în el și căzînd jos și tremurînd și făcînd spume la gură, el în patîma lui se prefăcea, pentru ca femeia, stăpîna lui, să nu-i fie rușine și să-l certe, că s-a însoțit cu un sărăntoc apucat de draci; și atunci zicea că-l vedea pe îngerul Gavriil cum îi spune ce are să se întîmple în lume și cum i le descoperă, după cum se întîmplă de obicei cu toți călugării și prorocii. Din cauza aceasta rămînea în extaz de frică și plin de teamă. 25 30 35

3. Dar era și un pseudostareț, cu numele Serghiu, surghiunit pentru credința-i stricată din Constantinopol și fiind prieten cu Mohamed. Pe acesta, Mohamed îl ruga

- κυρία τῆ καὶ γυναικί ταῦτα λέγειν καὶ βεβαιῶναι καὶ παραινεῖν, ἵνα μὴ λυπῆται, ἀλλ' ἵνα χαίρηται. Ἡ δὲ γυνὴ ἐπίστευε τῷ ψευδαββᾷ πλείον ἢ τῷ ἀνδρὶ. Διὰ τοῦτο λέγουσι καὶ οἱ πάντες, ὅτι ὁ Μωάμεθ ὥρισε τοὺς μοναχοὺς πάντας ἀτελεῖς εἶναι καὶ ἀφορολόγητους διὰ τὴν τοῦ ψευδαββᾶ Σεργίου φιλίαν· καὶ οὕτως παρήγγειλεν. Ἐλεγεν οὖν
- 5 ταῖς γυναῖξιν αὕτη, ὅτι ὁ ἀνὴρ αὐτῆς προφήτης ἦν. Καὶ διὰ τῶν γυναικῶν εἰς τοὺς ἀνδρας αὐτῶν κηρυχθεῖς, καὶ οὕτως ἐν τῷ κόσμῳ παρὰ τῶν ἀφρόνων ψευδοπροφήτης ὠνόμασται καὶ ἕως τοῦ νῦν τὸ αὐτὸ μέγα ψεῦδος παρὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν ᾄδεται. Ἀποθανούσης δὲ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, κληρονόμος τοῦ βίου καὶ πλοῦτου τοῦ τοσοῦτου γενόμενος, ὡς φύλαρχος τῶν Ἰσραηλιτῶν τῶν ἐκεῖ ἐχρημάτιζεν.
- 10 4. Εἶτα ἐρχομένου τοῦ βασιλέως Ἡρακλείου τῷ τότε καιρῷ ἐκ τῆς Περσίδος μετὰ νίκης μεγάλης καὶ θέλων περᾶσαι πλησίον ὧσεϊ ἡμερῶν τινῶν ὁδὸν ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσιν, ἐνθα διέτριβε καὶ κατῳκεῖ ὁ ἀλιτήριος, ὡς ἤκουσε τοῦτο ὁ πονηρός, πρόεισιν εἰς προσκύνησιν καὶ προὑπάντησιν τῷ βασιλεῖ μετὰ δῶρων πολυτίμων πολλῶν ἀξίων βασιλεῦσι καὶ τινῶν οὐκ ὀλίγων ἐκ τῆς αὐτῆς φυλῆς. Ἐδέξατο οὖν αὐτὸν ὁ
- 15 βασιλεὺς διὰ τὴν ὑποταγὴν καὶ μεγάλην δουλοσύνην, ἣν ἔδειξε· καὶ χάρων αἰτήσας τῷ βασιλεῖ εἰς κατοικήσιν, καὶ ἔδωρήσατο ὁ βασιλεὺς μετὰ γράμματος βασιλικοῦ. Ἀναζωσάμενος οὖν καὶ τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν καὶ εἰς τὴν φιλίαν θαρβῶν καὶ πλέον ^{297 b} ἐπαρθεὶς τῇ διανοίᾳ, εὐθὺς ἔθετο καὶ προστάγματα· καὶ τοὺς μὲν λόγοις ἀπατῶν, τοῖς δὲ μὴ πειθομένους εὐχερῶς τὸ ξίφος ἀνατεινόμενος καὶ ὑποκλίνεσθαι τούτους ἐκβιάζόμενος, ἄρχων τέλειος τῶν Σαρακηνῶν ἐγένετο. Καὶ μετ' ὀλίγον τινὰ καιρὸν εὐκαίριαν εὐρῶν διὰ τὸ τοὺς βασιλεῖς περισπωμένους ὑπάρχειν ἐν πολέμοις τῆς Ἰταλίας, τὴν αἴρεσιν αὐτοῦ ἐπαζήτησάσατο, ἣν εἶχεν ὑποκεκρυμμένην χρόνους ἱκανοὺς, καὶ νομοθέτης αὐτῶν καὶ διδάσκαλος ἐγένετο· καὶ τὰ ἐν τῷ κορᾷ, τουτέστι τοῦ ἐκτεθέντος νόμου, κεφάλαια ποιήσας καὶ ἐν τέσσαρσι λόγοις ταῦτα τὰ κεφάλαια διαμερίσας αὐτοῖς
- 25 ἐπαρέδωκεν· ἃ εἰσι ταῦτα.

Περὶ τῶν ἐν τῷ τοῦ Μωάμεθ κορᾷ κεφαλαίων καὶ τί ἐν αὐτοῖς περιέχει· πρῶτον μὲν ἐν τῷ πρώτῳ λόγῳ καὶ ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ.

Ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ πρώτου λόγου λέγει, ὅτι ὁ Μωάμεθ τῇ ὥρᾳ τῆς ἐπιληψίας, ἐν ἣ ἐκυλίετο ἀφρίζων, τὸν ἀρχάγγελον Γαβριὴλ ἐρχόμενον πρὸς αὐτὸν ἔλεγεν ὄραν, ὡς εἴρηται.

Δεύτερον, ὅτι συνεγράψατο τὸ βιβλίον, ἀραβιστὶ κορᾷ ὀνομάσας, ὃ λέγεται ἑλληνιστὶ νόμος θεοῦ σωτήριος.

Τρίτον, ὅτι προφήτην θεοῦ καὶ ἀπόστολον ἑαυτὸν ἐκάλεσεν.

Τέταρτον ὅτι τὰ Μωσαϊκὰ πάντα, τὸ τε ψαλτήριον καὶ τὰ προφητικὰ δίκαια ³⁵ καὶ ἅγια καὶ ἀληθῆ ὠνόμασε· κατ' ἐξαιρέτον δὲ τῶν ἄλλων τὸ εὐαγγέλιον ἁγίου καὶ δίκαιον καὶ εὐθὲς καὶ ἀληθινὸν καὶ τέλειον ἀπεφήνατο, ὥστε καὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ ^{298 b} τοῦ Ἰωάνᾳ θεοῦ ὑπομνήσεις ταῦτα ὠνόμασε.

2 χαίρηται AB : χαρη b. || 5 αὕτη AB : αὐτὴ b | ἦν AB : ἐστίν b | διὰ AB : παρὰ b || 6—7 ψευδοπροφήτης AB : ὁ ψευδοπροφήτης b || 10 ἐρχομενου — Ἡρακλείου AB : ἐρχόμενος ὁ βασιλεὺς Ἡράκλειος b || 18 τοῖς AB : τοὺς b. || 23 *post* ἐκτεθέντος *add.* παρ' αὐτοῦ b : *om.* AB || 26—27 AB : *om.* b.

să-i spună stăpînii, femeia sa, toate acestea și să i le adeverească și să o îndemne să nu fie supărată, ci să se bucure. Iar femeia credea mai mult pseudostarețul decît bărbatului ei. De aceea se și spune că Mohamed, de dragul prieteniei cu pseudostarețul Serghiu, a hotărît ca toți călugării să fie scutiți de dări și să nu plătească biruri; și așa a dispus. Iar dînsa spunea femeilor că bărbatul ei era profet; și prin femei vestea s-a 5 răspîndit la bărbații lor. Și așa a fost numit de către cei fără de minte profet, dar mincinos, în toată lumea, și pînă în ziua de azi acest mare neadevăr e în gura tuturor ismailitenilor. Iar după moartea femeii lui, rămînînd moștenitor al unei averi și bogății atît de mari, îl făcea pe domnitorul tribului ismailiților de acolo.

4. Apoi, în vremea de atunci, împăratul Heracliu, venind după o mare biru- 10 ință din Persia și voind, cale de vreo cîteva zile, să treacă pe aproape de părțile acelea pe unde trăia și locuia acel scelerat, vicleanul, cum a auzit aceasta, se plecă împăratului și-i ieși întru întîmpinare cu multe daruri de mare preț, cu adevărat împărătești, dimpreună cu unii nu puțini din tribul acela. Și împăratul l-a primit pentru ascultarea și supunerea cea mare ce a arătat-o; și a cerut de la împărat țară în care să se așeze, și împă- 15 ratul cu scrisoare împărătească i-a dat-o. Acum, înzestrat cu împuternicire împărătească și bizuindu-se pe această prietenie, s-a înălțat și mai mult în gîndul său și îndată a început să dea și porunci cu putere de lege; și pe unii, ademenindu-i cu vorba, iar asupra celor care nu voiau să asculte întinzînd cu îndemînare sabia, i-a silit să se plece și a ajuns domnitor deplin al saracenilor. Și după cîțva timp, puțin, găsind prilej, cînd 20 împărații erau reținuți să stea în războaie prin Italia, a răspîndit pe față erezia sa, pe care mulți ani a ținut-o ascunsă și a devenit legiuitorul și învățătorul lor și a pus în capitole învățăturile din Coran, adică legea dată, și aceste capitole le-a împărțit în patru cărți și le-a lăsat lor. Cuprinsul acestor capitole este următorul: 25

Despre capitolele din Corarul lui Mohamed și ce se cuprinde în ele;
mai întii în cartea întii, capitolul întii

În capitolul întii al cărții întii zice că Mohamed, cînd era apucat de epilepsie și se învîrtea pe jos cu spume la gură, spunea că-l vede venind spre dînsul pe arhanghelul Gavriil, precum s-a spus mai sus. 30

În al doilea, că a scris cartea, dîndu-i titlul în arăbește Coran, ceea ce pe grecește înseamnă lege mîntuitoare a lui Dumnezeu.

În al treilea, că pe sine s-a numit profet și apostol al lui Dumnezeu.

În al patrulea, că toate cărțile lui Moise și psaltirea și cărțile profeților le-a numit drepte, sfînte și adevărate și îndeosebi, mai mult decît altele, a declarat evan- 35 ghelia sfîntă, dreaptă, curată și adevărată și desăvîrșită, încît și în capitolul Iona pe acestea le-a numit însemnări ale lui Dumnezeu.

Πέμπτον, ὅτι μὴ μόνον παρὰ τοῦ Μωάμεθ ἐξετέθη ὁ νόμος, ἀλλὰ καὶ παρ' ἐτέρων.

Ἔκτον, ὅτι ὁ παρὰ τοῦ Μωάμεθ ἐκτεθεὶς νόμος στόματι πρὸς οὓς ἐξετέθη παρὰ τοῦ δαίμονος.

5 Ἑβδομον, ὅτι εἰς χαλιφᾶς τὸ ἀξίωμα, τουτέστιν ἄκρον διδάσκαλος, ἐγένετο χριστιανός.

Ὀγδοον, ὅτι ὁ Μωάμεθ ἐντυχὼν αἰρετικοῖς τισὶ Νεστοριανοῖς καὶ Ἀρειανοῖς, ἀλλὰ δὲ καὶ Ἰουδαίους τισί, τὴν τούτων κακίαν ἐσώρευσεν.

Ἐννατον, ὅτι μεγαλοβῆμονῶν περὶ αὐτοῦ ἔλεγεν, ὡς, εἰ πάντες ἄνθρωποι συνα-
10 χθεῖεν καὶ πάντα τὰ πνεύματα καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι, οὐκ ἂν δύναιτο ποιῆσαι τοιοῦτο κορᾶν ὡς ἐγώ.

Δέκατον, ὅτι ἐν τῷ ἄνωτέρῳ μέρει, ἦγουν ἐν τοῖς δεξιούσις μέρεσι τοῦ δεσποτικοῦ θρόνου ἔστι γεγραμμένον τὸ τοῦ Μωάμεθ ὄνομα.

Ἐνδέκατον, ὅτι οὐκ ἤλθε διὰ θαυμάτων, ἀλλὰ διὰ ξίφους δοῦναι τὸν νόμον καὶ
15 τοῖς μὴ πειθομένοις αὐτῷ θάνατος ἔσται ἢ τιμωρία ἢ φόρους διδόναι.

Δωδέκατον, ὅτι ὁ Νῶε καὶ Ἀβραάμ, ἀλλὰ δὴ καὶ οἱ ἀπόστολοι τοῦ αὐτοῦ δόγματός, φησιν, ἦσαν, οὐπερ οὗτος ἔθετο ὕστερον.

Τοῦ δευτέρου λόγου κεφάλαιά εἰσι ταῦτα

Πρῶτον, ὅτι τὰ ἐν ταῖς μωσαϊκαῖς παραδόσεσι, τοῖς προφήταις τε καὶ τῷ ψαλ-
20 τήριφ καὶ τῷ εὐαγγελίῳ γεγραμμένα ἅγια καὶ δίκαια καὶ ἀπὸ θεοῦ δεδομένα καλεῖ, στέργει τε καὶ φυλάσσει αὐτά, καὶ οὐδ' ὄλως εἰσὶν οἱ τούτου ἀκόλουθοι, εἰ μὴ ταῦ- 299 b
τα πληρώσαιεν.

Δεύτερον, ὅτι εἰς ἑβδομηκοντα πρὸς ταῖς τρισὶ μοίρας μέλλουσι σχισθῆναι οἱ
τῷ νόμῳ αὐτοῦ ἀκολουθήσαντες καὶ ἡ μὲν μία καὶ μόνη ἐκ τούτων σωθήσεται, αἱ δὲ
25 ἄλλαι τῷ πυρὶ παραδοθήσονται.

Τρίτον, ὅτι εἰ μὴ παρὰ θεοῦ ἦν τὸ κορᾶν, πολλὰ ἐναντιότητες εὐρίσκοντο ἐν αὐτῷ.

Τέταρτον, ὅτι μετὰ τοῦ Γαβριὴλ ἀνελθεῖν, λέγει, εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐντυχεῖν
ἀγγέλῳ μυριάκις μείζονι τοῦ κόσμου παντός θρηνοῦντι τὰς αὐτοῦ ἁμαρτίας καὶ τυ-
30 χεῖν παρὰ τοῦ θεοῦ συγγνώμης δι' αὐτό.

Πέμπτον, ὅτι τέλος καὶ σφραγὶς τῶν προφητῶν ἔστιν οὗτος.

Ἐκτον, ὅτι ἀρπαγὰς καὶ φόνους κωλύει καὶ ἐπιορκίας καὶ πάλιν ταῦτα ἐνδίδωσιν.

Ἑβδομον, ὅτι ὁ θεὸς ἐνέδωκε τούτῳ ἐπιορκῆσαι.

Ὀγδοον, ὅτι διαλεγόμενος αὐτῷ ὁ θεὸς εἶπεν, ὡς παιδιᾶς χάριν ἐποίησε τὸν
35 κόσμον.

Ἐννατον, ὅτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ λεγομένῳ Μπακαρᾶ, ὅπερ ἐρμηνεύεται δά-
μαλις, ὡς Ἰουδαῖοι καὶ Χριστιανοὶ σωθῆναι μέλλουσιν, ἐν δὲ τῷ κεφαλαίῳ τῷ Ἀμράμ
αὐθὶς φησιν, ὅτι οὐδεὶς δύναται σωθῆναι ἄνευ τῶν ἐν τῷ νόμῳ τῶν Ἰσραηλιτῶν.

9 μεγαλοβῆμονῶν AB: μεγαλορρημόνας b || 10 τοιοῦτο b: τοιοῦτον AB || 17
ἔθετο AB: ἐξέθετο b || 22 πληρώσαιεν AB: πληρώσειεν b || 23 ταῖς b: τοῖς AB ||
28 λέγει b: om. AB || 36 Μπακαρᾶ b (Alterus): Καμπαρᾶ AB || 36—37 post δάμαλις
add. λέγει b: om. AB.

În al cincilea, că legea a fost expusă nu numai de către Mohamed, ci și de către ceilalți.

În al șaselea, că legea dată de Mohamed i-a fost spusă la ureche de către demon.

În al șaptelea, că unul cu demnitatea de calif, adică învățătorul cel mare, s-a 5 făcut creștin.

În al optulea, că Mohamed, întâlnindu-se cu niște eretici, nestorienii și arieni, dar și cu unii iudei, a îngăduit răutatea acestora.

În al nouălea, că spunea despre sine cu multă fală că dacă s-ar strânge toți oamenii și toate duhurile și toți îngerii, n-ar putea face un astfel de Coran ca mine. 10

În al zecilea, că în partea de mai sus, adică în părțile din dreapta ale tronului Domnului, stă scris numele lui Mohamed.

În al unsprezecelea, că n-a venit să dea legea prin minuni, ci cu sabia, și că pentru cei care nu-l vor asculta, pedeapsa va fi moartea sau să dea dări. 15

În al doisprezecelea, că Noe și Avraam, ba chiar și apostolii, zice că aveau aceeași dogmă, pe care acesta a predicat-o mai pe urmă.

Capitolele cărții a doua sînt următoarele

Întîi: acele scrise în cărțile lui Moise, ale profeților, în psaltire și în evanghelie, le numește sfinte și drepte și date de Dumnezeu și le găsește bune și le păzește 20 și că nu sînt ascultători de el aceia care nu le-ar îndeplini pe acestea.

Al doilea: aceia care au urmat legea lui au să se desfacă în șaptezeci și trei de secte, dar numai una singură dintre acestea va fi mîntuită, iar celelalte vor fi date 25 focului.

Al treilea: dacă n-ar fi Coranul de la Dumnezeu, multe contradicții s-ar afla în el.

Al patrulea: spune că s-a suit cu Gavriil la cer și că a dat peste un înger de mii de ori mai mare decît toată lumea; și acesta își plîngea păcatele și că printr-însul și-a dobîndit iertare de la Dumnezeu. 30

Al cincilea: acesta este împlinire și pecete a profeților.

Al șaselea: oprește răpiri, omoruri și jurăminte strîmbe și iarăși le îngăduie pe acestea.

Al șaptelea: lui i-a îngăduit Dumnezeu să jure strîmb.

Al optulea: Dumnezeu, stînd de vorbă cu el, a spus că și-a făcut lumea drept jucărie. 35

Al nouălea: în capitolul cu titlul „Bacara“, ceea ce se tîlcuiește vacă, spune că iudeii și creștinii au să fie mîntuiți, în capitolul „Amram“ însă, zice iarăși că nimeni nu se poate mîntui fără de cele ce sînt în legea ismailitenilor.

Δέκατον, ὅτι πρὸ αὐτοῦ οὐ δύναται τις εἰσελθεῖν εἰς τὸν παράδεισον· καὶ αὐθις φησιν, ὅτι ἔδειξεν αὐτῷ ὁ θεὸς γυναϊκάς τε καὶ ἀνδρας πολλοὺς εἰσελθόντας πρὸ αὐτοῦ εἰς τὸν παράδεισον.

Ἐνδέκατον, ὅτι ὁ θεὸς μετὰ τὴν ἀνάστασιν οἶκους περικαλλεῖς καὶ λουτρά καὶ 5 παραδείσους καὶ γυναϊκας ὅτι πολλὰς ὑπισχνεῖται δοῦναι τοῖς τοῦ Μωάμεθ νόμοις ἀκολουθοῦσιν.

Δωδέκατον, ὅτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ Σάδ φησιν, ὡς οἱ μὲν ἄγγελοι ἐκ πυρὸς 300 b ἐδημιουργήθησαν, οἱ δὲ ἄνθρωποι ἐκ χορός.

Δέκατον τρίτον, ὅτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ Νεμελί, ὅπερ ἐρμηνεύεται μυῖα, φησὶ 10 περὶ τοῦ Σολομώντος καὶ τῶν μυῶν ψευδός τι εὔθεος, ὅπερ καὶ φησι.

Δέκατον τέταρτον, ὅτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ Ῥουβεπᾶ φησι περὶ τοῦ Σολομώντος καὶ τοῦ σκώληκος ὁμοίως τῷ ἀνωτέρῳ ψεύδει.

Δέκατον πέμπτον, ὅτι ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν διηγήσεων ἀποδίδωσι τὴν αἰτίαν, δι' 15 ἧς ὁ οἶνος κεκάλυται αὐτοῖς.

Δέκατον ἕκτον, ὅτι ὁ κτιστὸς οὐρανὸς οὗτος γέγονεν ἐκ καπνοῦ, ἡ δὲ θάλασσα ἐξ ὄρουσιν τινὸς Κᾶφ ὀνομαζομένου.

Δέκατον ἑβδομον, ὅτι τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην ἴσα φωτὸς καὶ δυνάμεως φησι γενέσθαι.

Δέκατον ὄγδοον, ὅτι προσκληθέντος τούτου παρὰ τοῦ Γαβριὴλ ἀνελεῖν εἰς τὸν 20 οὐρανὸν καὶ τοῦ θεοῦ θέντος τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' αὐτῷ καὶ τοσαύτης ψύξεως αἰσθεσιν λαβεῖν αὐτόν, ὡς διελθεῖν ταύτην μέχρι καὶ νατιαίου μυελοῦ.

Ἐννατον δέκατον, ὅτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ Σάδ, ὡς ἄγγελοι ὄντες δαίμονες καὶ προ-σταχθέντες παρὰ τοῦ θεοῦ προσκυνῆσαι τὸν Ἀδὰμ οὐκ ἠθέλησαν ποιῆσαι τοῦτο, κα-θὼς καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι προσεκύνησαν αὐτόν, καὶ διὰ τοῦτο ἐγένοντο δαίμονες.

Εἰκοστὸν, ὅτι ἀποδίδωσι τὴν αἰτίαν, δι' ἣν κεκάλυται αὐτοῖς ἐσθίειν τὰ ὑεῖα 25 κρέα.

Εἰκοστὸν πρῶτον, ὅτι πρὸς τῷ τέλει τοῦ κόσμου ἀποκτενεῖ ὁ θεὸς πᾶσαν τὴν φύσιν ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων.

Εἰκοστὸν δεύτερον, ὅτι συνεγράψατο βιβλία δύο καὶ δέκα χιλιάδας λόγους ἔ- 30 χον|τα θαυμαστὸς καὶ ἀπὸ τούτων οἱ μὲν τρισχίλιοι εἰσιν ἀληθεῖς, οἱ δὲ ἕτεροι ψευδεῖς. 301 b

Εἰκοστὸν τρίτον, ὅτι ἐν τῷ βιβλίῳ τῷ Κεραμάρ φησιν, ὡς ἐσχίσε τὴν σελήνην εἰς δύο τμήματα· καὶ τὸ μὲν ἦμισυ ἀπὸ τούτων εἰσῆλθον εἰς τὸν χιτῶνα αὐτοῦ, τὸ δὲ ἕτερον ἦμισυ ἔπεσεν εἰς τὴν γῆν· καὶ αὐθις ἀποκατέστησεν αὐτὴν σφάν.

Εἰκοστὸν τέταρτον, ὅτι ὁ θεὸς καὶ οἱ ἄγγελοι εὐχονται ὑπὲρ τοῦ Μωάμεθ.

Εἰκοστὸν πέμπτον, ὅτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ Ἐλμαϊδᾶ, ὅπερ ἐρμηνεύεται τράπεζα, μὴ εἶναι τοὺς Ἑβραίους καὶ τοὺς χριστιανούς υἱοὺς θεοῦ ἢ φίλους διὰ τὸ παι- 35 δεύεσθαι αὐτούς.

Τὰ τοῦ τρίτου λόγου κεφαλαία εἰσι ταῦτα

Πρῶτον, ὅτι οὐκ ἔστι δυνατόν τὸν θεὸν υἱὸν ἄνευ γυναικὸς ἔχειν.

40 Δεύτερον, ὅτι, εἰ υἱὸν εἶχεν ὁ θεός, σχίσματα ἂν ἐγένοντο μέσον αὐτῶν.

5 πολλὰς b : πολλοὺς AB | τοῖς νόμοις AB : τῷ νόμῳ b || 9 Νεμελί AB : Νεμελέ b || 19 προσκληθέντος b : προκληθέντος AB.

Al zecelea : nimeni nu poate intra în rai înaintea lui, și iarăși zice că Dumnezeu i-a arătat femeii și bărbați mulți care intrau în rai înaintea lui.

Al unsprezecelea : Dumnezeu promite să dea după înviere celor ce ascultă de legile lui Mohamed locuințe preafrumoase și băi și grădini și femei cât de multe. 5

Al doisprezecelea : în capitolul „Sad“ zice că îngerii au fost creați din foc, iar oamenii din lut.

Al treisprezecelea : în capitolul „Nemeli“, ceea ce se tâlcuiește muscă, spune despre Solomon și muște că e un neadevăr naiv, ceea ce se spune. 10

Al paisprezecelea : în capitolul „Ruvepa“ spune despre Solomon și viermele asemenea un neadevăr ca mai sus.

Al cincisprezecelea : în „Cartea povestirilor“ povestește pricina pentru care vinul le-a fost oprit.

Al șaisprezecelea : tăria cerului s-a făcut din fum, iar marea dintr-un munte 15 cu numele Caf.

Al șaptesprezecelea : soarele și luna sînt tot una ca lumină și putere.

Al optsprezecelea : chemat fiind de Gavriil, s-a urcat la cer și Dumnezeu, punînd mîna pe dînsul, a avut o senzație de frig atît de mare, încît l-a oătruns pînă la măduva 20 din șira spinării.

Al nouăsprezecelea : în capitolul „Sad“, diavolii fiind ca îngerii, au fost rînduiți de Dumnezeu să se închine lui Adam și n-au voit să facă ăceasta, cum i s-au închinat toți îngerii, și de aceea au devenit diavoli.

Al douăzecilea : arată pricina pentru care li s-a oprit să mănînce carne de porc. 25

Al douăzeci și unulea : Dumnezeu, la sfîrșitul lumii, va ucide toată ființa în-gerească și omenească.

Al douăzeci și doilea : a scris cărți cuprinzînd douăsprezece mii de cuvinte mi-nunate și, din acestea, trei mii sînt adevărate, iar celelalte mincinoase. 30

Al douăzeci și treilea : în cartea „Cheramar“ spune cum a despîcat luna în două jumătăți și că una din acestea a intrat sub haina lui, iar cealaltă jumătate a căzut pe pămînt; și iarăși a refăcut-o întregă.

Al douăzeci și patrulea : Dumnezeu și îngerii fac urări de bine pentru Mohamed.

Al douăzeci și cincilea : în capitolul „Elmaida“, ceea ce se tâlcuiește masă, evreii 35 și creștinii nu sînt fii ai lui Dumnezeu sau dragii lui, pentru că sînt pedepsiți.

Capitolele cărții a treia sînt următoarele

Intîi : nu e cu puțință ca Dumenezu să aibă fiu fără femeie.

Al doilea : dacă Dumnezeu avea un fecior, shisme s-ar fi ivit între dînșii. 40

Τρίτον, ὅτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ Ἐλνεσᾶ, ὅπερ ἐρμηνεύεται γυναῖκες, λόγον θεοῦ καὶ ψυχὴν θεοῦ καὶ πνοὴν θεοῦ λέγει εἶναι τὸν Χριστόν.

Τετάρτον, ὅτι ἐκ τῆς παρθένου ὁμολογεῖ γεγεννησθαι τὸν Χριστόν ἄνευ ἀνδρός.

5 Πέμπτον, ὅτι ἀρνεῖται τὸ τὸν Χριστόν εἶναι υἱὸν θεοῦ καὶ θεόν, ἀλλὰ καὶ τὴν τούτου σάρκωσιν· ψιλὸν δὲ μόνον ἄνθρωπον λέγει τοῦτον κατὰ Νεστόριον, ἅγιον δὲ καὶ ὑπὲρ πάντας ἀνθρώπους.

Ἐκτον, ὅτι μὴ ἐσταυρώσθαι τὸν Χριστόν, ἀλλ' ἕτερον ἀντ' ἐκείνου.

10 Ἑβδομον, ὅτι ὁ θεὸς τὸν Χριστόν πρὸς ἑαυτὸν προσεκαλέσατο εἰς τοὺς οὐρανοὺς, περὶ δὲ τὰ τέλη τοῦ κόσμου μέλλει ἐλεύσεσθαι καὶ θανατώσειν τὸν ἀντίχριστον, μετὰ δὲ ταῦτα καὶ αὐτὸν τὸν Χριστόν ἀποθανεῖν.

ἽΟγδοον, ὅτι |θεοποιοῦνται οἱ Χριστιανοὶ τὴν θεοτόκον· καὶ ὅτι ἐστὶν ἀδελ- 302 b φῆ τοῦ Μωϋσέως καὶ Ἄαρῶν.

Τὰ τοῦ τετάρτου λόγου κεφάλαιά εἰσι ταῦτα

15 Πρῶτον, ὅτι ἀναληφθεὶς εἰς τοὺς οὐρανοὺς ὁ Μωάμεθ ἔστη ἔμπροσθεν τοῦ θεοῦ καὶ ἀκήκοεν, ὅσα καὶ ἀκήκοε, καὶ αὐθις κατήλθεν ἐν τῇ γῆ.

Δεύτερον, ὅτι οἱ δαίμονες σωθῆναι μέλλουσι.

Τρίτον, ὅτι τοῦ κορᾶν ἐξήγησιν οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων ἀναγινώσκει, οὐδ' αὐτὸς ὁ Μωάμεθ, ἀλλ' ἦ μόνος ὁ θεός.

20 5. Ταῦτα οὖν ποιήσας καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀθλίους καὶ ταλαιπώρους βαρβάρους διδάξας καὶ ἀμαθῆς καὶ ἄγροικος ὢν, διδάσκαλος ἐγεγόνει. Καὶ τὸ ῥητὸν ἐπληρώθη ἐν αὐτοῖς τὸ λέγον· „Τυφλὸς τυφλὸν ὀδηγεῖ καὶ ἀμφοτέροι εἰς βόθρον ἔπεσον.“ Καὶ ἕτερα τρία καὶ δέκα καὶ ἑκατὸν συνεγράψατο μυθάρια, ἐκάστῳ τούτων ὄνομα ἐπιθεὶς ἄξιον τῆς ἀπαιδευσίας αὐτοῦ καὶ μαρολογίας, ἃν ἀπ' αὐτῶν τὴν ἀκαθαρσίαν καὶ
25 πρόδηλον φλυαρίαν τὸ διηγησάσθαι αὐτὰ ἴσον ἐστὶ τὴν τοῦ Αὐγείου κόπρον ἐκκομίσαι κατὰ τὸν Ἡρακλέα. Καὶ τὸ ἔθνος ἅπαν κακῶς σοφισάμενος καὶ ὑφ' ἑαυτὸν ποιησάμενος καὶ νομοθέτης αὐτῶν γεγονώς, εἶτα καὶ ἑαυτῷ συνήγαγεν δύναμιν ἰκανήν, τὴν τε Συρίαν πᾶσαν κατέδραμε καὶ ἐληψάτο καὶ πολλὰς χώρας Ῥωμαϊκὰς ἐκάκασε καὶ ἠφάνισε.

30 6. Καὶ ἐν τῷ μέλλειν αὐτὸν τελευτᾶν καὶ πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ τὸν |Σατανᾶν 303 b ἀναχωρῆσαι, Ἄβουβάκαρ, τὸν αὐτοῦ ἀδελφιδόν, προεχειρίσατο ἀντ' αὐτοῦ. Ἄμηρεύ-σας δὲ οὗτος ἔτι δύο ἡμυσι καὶ τελευτᾶ καὶ ἀντ' αὐτοῦ κρατεῖ Οὐμαρος. Αὐτὸς τὴν Δαμασκὸν ἔλαβε καὶ τὰς χώρας πᾶσας τῆς Φοινίκης· καὶ κατοικοῦσιν ἐν αὐταῖς. Εἶτα λαμβάνει τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς αὐτὴν οἰκοῦσιν. Εἶτα ἔρχονται κατὰ Περσῶν καὶ νικᾷ

18 ἀναγινώσκει AB: γινώσκει b || 31 Ἄβουβάκαρ b: Ἄβουβάχαρ AB | ἀδελφιδόν AB: ἀδελφιδούν b || 33 κατοικοῦσιν AB: κατοικήσας b || 34 οἰκοῦσιν B: οἰκήσας b.

Al treilea: în capitolul „Elnesa“, ceea ce se tilcuieste femei, zice că Hristos este cuvîntul lui Dumnezeu și sufletul lui Dumnezeu și suflarea lui Dumnezeu.

Al patrulea: mărturisește că Hristos s-a născut din fecioară fără bărbat.

Al cincilea: tăgăduiește că Hristos este fiul lui Dumnezeu și Dumnezeu, încă 5 și întruparea acestuia, ca și Nestoriu, îl numește numai simplu om, dar sfînt și mai presus de toți oamenii.

Al șaselea: nu Hristos a fost răstignit, ci altul în locul lui.

Al șaptelea: Dumnezeu l-a chemat pe Hristos la sine în ceruri, iar spre sfîrșitul lumii are să vină să ucidă pe antihrist, iar după aceea și însuși Hristos are să moară. 10

Al optulea: creștinii fac Dumnezeu pe Născătoarea de Dumnezeu; și că ea este soră a lui Moise și Aaron.

Capitolele cărții a patra sînt următoarele

Intii: Mohamed, înălțîndu-se la ceruri, a stat înaintea lui Dumnezeu și a auzit 15 cîte le-a auzit, și iarăși s-a coborît pe pămînt.

Al doilea: diavoli au să fie mîntuiți.

Al treilea: explicarea Coranului nici un om nu o înțelege, nici chiar Mohamed, ci numai singur Dumnezeu.

5. Acestea, așadar, făcîndu-le și învățînd pe acei nenorociți și bieți barbari, 20 s-a făcut învățător, el om neînvățat, simplu țaran. Și la dînșii s-a împlinit cuvîntul care zice: „Orb pe orb îl duce pe drum și amîndoi cad în groapă“¹. Și a mai scris și alte o sută treisprezece snoave, fiecareia din acestea punîndu-i un titlu vrednic de neștiința și pălăvrăgeala lui proastă; din acestea să istorisești murdăria lor și vă- 25 dita flecăreală este tot una ca în povestea lui Hercule, ca să scoți gunoiul din grajdurile lui Augias. Și întreg poporul, amăgindu-l cu sofisticăriile sale și supunîndu-și-l, a devenit legiuitorul lor; apoi și-a strîns și armată destulă și a invadat întreaga Sirie, je- fuind-o, și a stricat multe țări bizantine și le-a pustiit.

6. Și cînd stătea să se săvîrșească din viață și să se ducă la părintele său Sa- 30 tana, și-a ales de mai înainte în locul său pe nepotul său², Abubacar. Iar acesta fiind doi ani și jumătate sultan, s-a săvîrșit din viață și în locul lui domnește Omar. Acesta a cucerit Damascul și toate localitățile din Fenicia; și se așază cu locuințele acolo. Apoi ocupă Egiptul și locuiește într-însul. Apoi pornește contra perșilor și-i învinge. Cuprinde

¹ Evanghelia lui Matei, 15, 14.

² *Αδελφίδὸν pe nepotul său de frate sau soră, ceea ce însă pare să nu fie tocmai exact.

αυτοῦς. Εἶτα παραλαμβάνει τὴν Βόστραν καὶ ἄλλας πολλὰς πόλεις καὶ ἔφθασε καὶ μέχρι τοῦ Γαβαθᾶ. Ἐπειτα στρατεύει κατὰ τῆς Παλαιστίνης καὶ λαμβάνει τὴν ἁγίαν πόλιν μετὰ συνηβάσεως. Καὶ ἔκτοτε οὐκ ἐπαύσατο τὸ τῶν Ἰσμαηλιτῶν γένος τὴν Ῥωμαίων γῆν κατατρέχειν καὶ ληΐζεσθαι ἕως 5 τῆς σήμερον, ὅπου καὶ παντελῶς τὸ σκῆπτρον κατέλυσε καὶ τὴν βασιλείαν ἠφάνισεν.

7. Ὑπῆρχε δὲ καὶ ἕτερος Οὐμαρος νέος, ὅστις ἠνάγκαζε βυβαίνειν καὶ βεβηλοῦν οἱ Σαρακηνοὶ τοὺς Χριστιανοὺς καὶ τοὺς πειθόμενους ἀτελεῖς ἐποίει. Ἐγραψε δὲ καὶ πρὸς τὸν βασιλέα Λέοντα τὸν Ἀρμένιον τοῦ βεβηλῶσαι αὐτόν, ὅταν ἀποκεκλεισμένην τὴν πόλιν εἶχε καὶ ἐπολιόρκει αὐτήν· καὶ λύσαι τὴν πολιορκίαν αὐτὸς μόνος 10 ἐθέσπισε, χριστιανοὺς κατὰ Τούρκων μὴ μαρτυρεῖν.

8. Ὀνομάζονται δὲ τρισσῶς, Σαρακηνοί, Ἰσμαηλίται καὶ Ἀγαρηνοί· Σαρακηνοὶ μὲν, ὅτι ἡ Σάρρα ἐξαπέστειλε τὴν Ἀγαρ καὶ τὸν Ἰσμαὴλ κενοὺς κληρονομίας, Ἰσμαηλίται δὲ ὡς ἐκ τοῦ Ἰσμαὴλ καταγόμενοι, Ἀγαρηνοὶ δὲ διὰ τὴν προμήτορα αὐτῶν Ἄ- 15 γαρ· |

XIII. Ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλωμεν. Ἀπὸ δὲ Ἡρακλείου 304 b τοῦ μεγάλου καὶ τοῦ ψευδοπροφήτου Μωάμεθ ἕως τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου.

τοῦ ὀγδόου βασιλεύσαντος ἐκ τοῦ γένους τῶν Παλαιολόγων, ὃς 20 ἐβασίλευσεν ἔτη δ' καὶ μῆνας δ', εἰσὶν ἔτη ὧνζ'.

2. Ἐβασίλευσε δὲ τὸ τῶν Παλαιολόγων γένος ἐν τῇδε τῇ βασιλευούσῃ τῶν πόλεων ἔτη ρ4δ' καὶ μῆνας δέκα καὶ ἡμέρας τέσσαρας. Καὶ ὑπὸ Κωνσταντίνου Φλαβίου ἤρξατο ἡ βασιλεία ἐν Κωνσταντινοπόλει καὶ ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου πέρας ἔλαβεν. Ἐν τῇδε τῇ τριταταίνῃ πόλει 25 ἐπεκράτησεν ἡ τῶν Ῥωμαίων βασιλεία ἔτη ,αρμγ' μῆνας ι' καὶ ἡμέρας δ'.

3. Ποιήσας οὖν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ τῆς ἀλώσεως ὁ ἀμυρᾶς θρίαμβον καὶ χαρὰν μεγάλην διὰ τὴν νίκην τὴν κατὰ τῆς πόλεως καὶ κελεύσας, ἵνα ἐξέλθωσι πάντες ἀνθρώποι, μικροὶ τε καὶ μεγάλοι, οἱ ὄντες κεκρυμμένοι ἐν τισὶ τόποις κρυφοῖς τῆς πόλεως, καὶ ἐλεύθεροι καὶ ἀνενόχλητοι ᾧσιν, ὁμοίως καὶ πάντες, ὅσοι ἐκ τῆς πόλεως 30 ἔφυγον, ὡς προείπομεν, διὰ τὸν φόβον τοῦ πολέμου, ἕκαστος αὐτῶν ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ καὶ βιώναι ἕκαστος κατ' αὐτὴν τάξιν καὶ θρησκείαν αὐτοῦ, ὡς καὶ πρότερον ἦν, ὁμοίως προστάξας, ἵνα ποιῶσι καὶ πατριάρχην, ὡς σὺνήθες καὶ τάξεις αὐτῶν ἦν γὰρ προαποθανόντων πατριάρχης, καὶ ἐκλέξαντες οἱ ἐντυχόντες ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ὀλίγοι πάνυ ἕτεροι ἱερωμένοι καὶ λαϊκοὶ τὸν | σοφώτατον καὶ λογιώτατον κύρ Γεώρ- 35 γιον τὸν Σχολάριον, λαϊκὸν ἔτι ὄντα εἰς πατριάρχην ἐχειροτόνησαν, ὃν καὶ Γεννάδιον ἐκωνόμασαν. 305 b

3 συνηβάσεως AB : συμβάσεως b || 10 λύσαι b : λύση AB || 11 χριστιανοὺς — μαρτυρεῖν(ρῶσινB) AB : μὴ χριστιανοὶ κατὰ τῶν Τούρκων μαρτυρῶσιν b | XIII om. AB b || 25 ι' b : lac. AB | δ' b : lac. AB || 32 ἕκαστος AB : ἕκαστον b || 33 προστάξας AB : προσέταξεν b | ποιῶσι AB : ποιήσωσι b | καὶ τάξεις AB : ἦν κατὰ τάξιν b || 35 καὶ λογιώτατον AB : om. b.

apoi Bostra și multe alte orașe și a ajuns pînă la Gavatha. După aceea pornește cu război asupra Palestinei și cu învoială ocupă sfîntul oraș. Și de atunci neamul ismailitenilor n-a încetat să invadeze și să prade pămîntul bizantinilor pînă în ziua de astăzi, cînda smuls 5
sceptrul și a desființat cu desăvîrșire împărăția.

7. A fost și celălalt Omar mai pe urmă care a silit pe saraceni să pîngărească și să facă pe creștini să se lepede de credință și, pe care ascultau, îi scutea de dări și biruri. Și atunci cînd ținea blocat orașul și-l împresura, a scris și împăratului Leon Armeanul ca să se lepede de credință; și însuși s-a hotărît să ridice împresurarea, spre 10
a nu se face creștini martiri, luptînd contra turcilor.

8. Iar ei au trei numiri: saraceni, ismailiteni și agareni; saraceni pentru că Sara i-a dezmoștenit și a alungat pe Agar și pe Ismail, iar ismailitieni ca fiind coborîtori din Ismail; agareni însă, pentru că Agara e străbuna lor. 15

XIII, 1. Ci să ne întoarcem la subiect. Iar de la marele Heracliu și de la mincinosul profet Mohamed pînă la domnia lui Constantin Paleologul, care a domnit 4 ani și 4 luni, fiind al optulea împărat din 20
dinastia Paleologilor, sînt 857 de ani.

2. Iar dinastia Paleologilor a domnit în acest împărat al orașelor (Constantinopol) 194 de ani, 10 luni și 4 zile.

Și sub Constantin Flaviu a început împărăția din Constantinopol și sub Constantin Paleologul și-a găsit sfîrșitul. În acest atît de nenorocit oraș domnia bizantinilor a ținut 25
1143 de ani, 10 luni și 4 zile¹.

3. A treia zi după cucerire, sultanul făcînd alai și mare veselie pentru biruința asupra orașului, a poruncit ca toți oamenii, de orice stare, care erau ascunși prin unele locuri de taină ale orașului, să iasă la iveală și să fie liberi și nestingheriți; de asemenea și toți cîți au fugit din oraș, cum am spus mai sus², de frica războiului, fiecare din ei să 30
se întoarcă la casa sa și fiecare să trăiască după rînduiala și religia sa, cum era și mai înainte; de asemenea a dispus să se aleagă și patriarh după obiceiul și rînduiala lor, căci patriarhul de mai înainte murise; și arhieriei care s-au întîmplat să fie în oraș și alți clerici foarte puțini și laici l-au ales pe înțeleptul și învățatul chir Gheorghe Sholarul, 35
încă mirean fiind, și, hirotonisindu-l întru patriarh, i-au dat numele Ghenadie.

¹ Socoteala nu e prea exactă.

² Vezi mai sus IV, 8.

4. Προϋπήρχε δὲ καὶ τάξις καὶ συνήθεια τοῖς βασιλεῦσι Χριστιανοῖς, ἵνα δωροποιοῦσι τῷ χειροτονηθέντι πατριάρχει νεωστὶ δεκανίκιον χρυσοῦν μετὰ λίθων πολυτίμων καὶ μαργάρων ἐγκεκοσμημένον καὶ ἵππον ἐκλεκτὸν ἐκ τῶν βασιλικῶν μετὰ ἐπιπίου καὶ ἐφαστρίδος βασιλικῆς ἐγκεκοσμημένον πολυτελῶς· καὶ μετὰ χρυσοῦ λευκοῦ καὶ χρυσοῦ σκεπόμενος ἦν ὁ ἵππος. Καὶ ἐκ τοῦ παλατίου τοῦ βασιλικοῦ μετὰ πάσης τῆς συγκλήτου ἐξερχόμενος ὁ πατριάρχης καὶ εὐφημούμενος ἐν τῷ πατριαρχεῖ ἐπανέστρεφεν. Καὶ ἡ χειροτονεῖα ἐγένετο παρὰ τῶν ἀρχιερέων, ὡς τάξις καὶ νόμος ἦν. Ἐλάμβανε δὲ ὁ μέλλων γενέσθαι πατριάρχης ἐκ τῶν τοῦ βασιλέως χειρῶν τὸ δεκανίκιον τοιουτοτρόπως· καθεζομένου τοῦ βασιλέως ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ δίφρου καὶ πᾶσα ἡ σύγκλητος ἰστάμενοι ἄσκεποι καὶ ὀρθοί, καὶ ὁ μέγας πρωτοπαπᾶς τοῦ παλατίου ἐποίει „Εὐλόγητόν“, εἶτα καὶ μικρὰν ἐκτενήν· καὶ ὁ μέγας δομῆστικος ἔψαλλε τὸ „ὄπου γὰρ βασιλέως παρουσία“ καὶ τὰ ἐξῆς, εἶτα τὸ „δόξα“ ὁ λαμπαδάριος ἐκ τοῦ ἐτέρου χοροῦ καὶ νῦν τὸ „ὁ βασιλεὺς τῶν οὐρανῶν“ καὶ τὰ ἐξῆς. Μετὰ δὲ τέλος τοῦ τροπαρίου, ὁ βασιλεὺς ἀνιστάμενος, ἔχων ἐπὶ τὴν δεξιὰν τὸ δεκανίκιον, ὁ δὲ ὑποψήφιος ἐρχόμενος καὶ ἐκ τοῦ ἐνὸς μέρους αὐτοῦ ὁ Καισαρείας, ἐκ δὲ τοῦ δευτέρου ὁ Ἡρακλείας μητροπολίτης, καὶ ποιεῖ πρὸς πάντα μετανοίας τρεῖς, εἶτα προσέρχεται τῷ βασιλεῖ καὶ ἐνώπιον τούτου ποιεῖ τὴν προσήκουσαν αὐτῷ προσκύνησιν. Καὶ ὁ βασιλεὺς τὸ δεκανίκιον ὀλίγον ὑψῶν ἔλεγεν· „Ἡ ἅγια τριάς ἡ τὴν ἐμοὶ βασιλείαν δωρησαμένη προχειρίζεται σε εἰς πατριάρχην νέας Ῥώμης. Καὶ οὕτως ἐκ τῶν βασιλικῶν χειρῶν ὁ πατριάρχης ἐλάμβανε τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν εὐχαριστίαν τῷ βασιλεῖ ἐδίδου. Εἶτα οἱ χοροὶ ἔψαλλον τὸ „εἰς πολλὰ ἔτη δέσποτα“ ἐκ τρίτου καὶ ἀπόλυσιν. Καὶ ὁ πατριάρχης κατερχόμενος μετὰ λαμπαδῶν ἐπὶ τὰ διβάβουλα, εὕρισκων τὸν ἵππον ἡτοιμασμένον ἀνέβαινεν ἐπ’ αὐτόν.

5. Οὕτως δὲ καὶ αὐτὸς ὁ ἀλιτήριος θέλων ποιῆσαι ὡς βασιλεὺς τῆς πόλεως καθὼς ἐποίουν καὶ οἱ χριστιανοὶ βασιλεῖς, τὸν πατριάρχην προσεκαλέσατο, ἵνα συγκαθίσῃ μετ’ αὐτοῦ τοῦ ἀριστῆσαι καὶ ὁμιλῆσαι. Καὶ ἐλθόντος τοῦ πατριάρχου, ἐδέξατο αὐτὸν ὁ τύραννος μετὰ μεγάλης τιμῆς· καὶ πολλὰ ὁμιλήσαντες ἀναμεταξύ, καὶ

5 ἦν b: om. AB || 14 ἀνιστάμενος AB: ἀνίστατο b || 21—22 ἀπόλιςιν B: ἀπόλυσις A || 26 Καὶ ἐλθόντος — 27 καὶ πολλὰ Bb: καὶ πολλὰ ἐπυνθάνετο περὶ τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ, ἃ καταλειπῶς διηγησόμεθα, πῶς ὁ πατριάρχης ἐν συνόψει τὴν τῆς πίστεως ὁμολογίαν ἐν κεφαλαίοις αὐτῷ διεσάφησεν· ἦγουν, τὸ ἐπίγραμμα ἔχει οὕτως· Τοῦ σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου κυροῦ Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου καὶ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης ὁμιλία ρηθεῖσα περὶ τῆς ὀρθῆς καὶ ἀμωμήτου πίστεως τῶν Χριστιανῶν. Ἐρωτηθεὶς γὰρ παρὰ τοῦ εἰρημένου ἀμηνῶ τοῦ καὶ σουλτάνου τάδε· Ὁ ἀμηνῶς· Τί πιστεύετε ὑμεῖς οἱ Χριστιανοί; ἀπεκρίθη ὁ πατριάρχης καὶ εἶπεν αὐτῷ τάδε· κφ. α’. Πιστεύομεν, ὅτι ἐστὶ Θεὸς δημιουργὸς πάντων ὧν εἰσὶν ἀπὸ τοῦ μὴ εἶναι· ὅτι οὔτε σῶμᾶ ἐστίν, οὔτε σῶμα ἔχει, ἀλλὰ ζῆν νοερῶς. Καὶ ἐστὶ νοῦς ἀριστος καὶ τελειότατος καὶ σοφώτατος ἀσύνθετος, ἀναρχος, ἀτελεύτητος· ἐστὶν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ὑπὲρ τὸν κόσμον, οὐκ ἐστὶν ἐν οὐδενὶ τόπῳ καὶ ἐστὶν ἐν παντὶ τόπῳ. Ταῦτά εἰσιν ἰδιώματα τοῦ Θεοῦ, δι’ ὧν χωρίζεται ἀπὸ τῶν κτισμάτων αὐτοῦ. Καὶ ἄλλα τούτοις εἰσὶν ὅμοια. — Πάντα ὅσα κεφάλαια μετεγλωτίσθησαν εἰς τὴν τουρκοαραβόγλωσσαν ὑπὸ τοῦ Ἀχμάτ καδδῆ Βεζβόσιος τοῦ πατρὸς Μαχουμουτ Ἰζελεπῆ τοῦ ἀναγραφῶς καὶ οὕτως ἔπεται τὰ κεφάλαια κατὰ τάξιν.¹

Κφ. β’. Κεῖμενον· Ἔστι σοφὸς καὶ ἀγαθὸς καὶ ἀληθινὸς καὶ αὐτοαληθεῖα. Ὅσα προτερήματα ἔχουσι τὰ ποιήματα αὐτοῦ μεμερισμένως, ἔχει αὐτὸς μόνος ὑψηλότερον τρόπον· καὶ ταύτας τὰς τελειότητας ἔχουσι καὶ τὰ κτίσματα αὐτοῦ, διότι αὐτὸς δίδωσι ταύτας καὶ τοῖς κτίσμασιν αὐτοῦ· ἀγαθὰ εἰσι, διότι σοφός, σοφὰ· διότι ἀληθής, ἀληθῆ

4. Împărații creștini de mai înainte aveau obiceiul cu ceremonie să dăruiască nou hirotonisitului patriarh o cîrjă de aur, împodobită cu pietre scumpe și mărgăritare, și un cal ales dintre caii împărătești cu șa și căpițeală împărătească; și calul era acoperit cu o învelitoare de mătase albă țesută cu fir de aur. Și, ieșind patriarhul cu tot senatul 5 de la palatul împărătesc, se întorcea la patriarhie. Și hirotonisirea se făcea de către arhieriei, cum cerea rînduiala și legea. Iar cel care avea să fie patriarh, lua din mîinile împăratului cîrja în chipul următor; împăratul șezînd pe scaunul împărătesc și întreg senatul stînd în picioare, cu capul descoperit, marele protopop al palatului făcea slujba „Binecuvîntat să fie“, apoi ictenia cea mică și marele domestic cînta imnul „Căci acolo unde e 10 împăratul de față“ și așa mai departe, apoi lampadariul din partea cealaltă a corului cînta „Slavă“ și acum, „Împăratul cerurilor“ și așa mai departe. Iar după săvîrșirea troparului, împăratul, sculîndu-se, cu cîrja în mîna dreaptă, iar alesul apropiindu-se, avînd de o parte pe mitropolitul Cezareei, iar de cealaltă pe cel al Heracleei, în mers face trei 15 metanii către toți, apoi în fața împăratului îi face convenita închinăciune, și împăratul, ridicînd nițel în sus cîrja, spunea: „Sfînta treime, care mi-a dăruit domnia, pe tine te înalță la demnitatea de patriarh al Romei celei noi“. Și așa, din mîinile împăratului, 20 patriarhul lua puterea și-i aducea mulțumirile sale. Apoi corurile cîntau „Întru mulți ani, stăpîne!“ de trei ori și otpust. Și patriarhul, coborînd cu făclii pe scări, găsea calul pregătit și încăleca pe el.

5. Voind să facă sceleratul și dînsul, ca împărat al Constantinopolului, cum făceau și împărații creștini, l-a invitat pe patriarh să șadă cu el la masă și să stea de vorbă. Și 25 patriarhul venind, tiranul l-a primit cu mare cinste, și stînd mult de vorbă împreună,

21—22 Și patriarhul—22 și stînd mult Bb. și mult se interesa despre credința lui Hristos și le vom istorisi cu de-amănuntul cum patriarhul i-a lămurit pe scurt mărturisirea credinței în capitole, și anume cu titlul următor: Cuvîntul cel-l-a rostit prea înțeleptul și învățatul chir Ghenadie Șolarul, patriarhul Constantinopolului, noua Romă, despre dreapta 5 și neprihănită credința a creștinilor, căci zisul sultan l-a întrebat despre aceasta.

Sultanul: Care este credința voastră a creștinilor? Patriarhul a răspuns și a grăit acestea:

Cap. I. Credem că Dumnezeu a creat toate cîte sînt din nimica; și că nu este trup 10 și nici n-are trup și are existență prin rațiune. Și este rațiune prea bună și desăvîrșită și prea înțeleaptă, fără alcătuire, fără de început și sfîrșit, este univers și peste univers, este nicăieri și pretutindeni. Acestea sînt însușirile lui Dumnezeu, prin care se deosebește de creațiunile sale. Acestea au alte însușiri asemănătoare.

Toate aceste capitole au fost traduse în limba turco-arabă de Ahmat, cadiful din Veria, tatăl lui Mahumut celebî, care le-a transcris și așa urmează în ordine capitolele. 15

Cap. II. Textul: Este înțelept și bun și adevărat și însuși adevărul. Bunele însușiri pe care făpturile lui le au în parte, el singur le are în chip mai înalt; și aceste perfecțiuni le au și creațiunile lui, pentru că el le dă acestea și făpturilor lui, sînt bune, înțelepte, pentru că înțelept este; posedă adevărul, pentru că adevărat este și tot așa și în

καὶ τ' ἄλλα ὁμοίως, πλὴν ὅτι ὁ μὲν θεὸς κυρίως ἔχει αὐτά, τὰ δὲ κτίσματα κατὰ μετοχὴν ἔχουσιν. Ἑρμηνεία¹

Κφ. γ'. Κείμενον· Πιστεύομεν, ὅτι εἰσὶν ἐν τῷ Θεῷ ἄλλα τρία ἰδιώματα, ἅτινά εἰσιν ὡσπερ ἀρχαὶ καὶ πηγαὶ πάντων τῶν ἄλλων ἰδιωμάτων αὐτοῦ· καὶ διὰ τούτων
 5 τῶν τριῶν ἰδιωμάτων ζῆ ὁ Θεὸς αἰδίως ἐν ἑαυτῷ καὶ πρὸ τοῦ δημιουργηθῆναι ὑπ' αὐτοῦ τὸν κόσμον· καὶ διὰ τούτων ἐδημιούργησε τὸν κόσμον καὶ διὰ τούτων κυβερνᾷ αὐτόν. Καὶ ταῦτα τὰ τρία ἰδιώματα ὀνομάζομεν τρεῖς ὑποστάσεις, ἦγουν τρία πρόσωπα· καὶ διότι αὐτὰ τὰ ἰδιώματα οὐ μερίζουσι τὴν μίαν καὶ ἀπλουστάτην οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο ἐστὶ Θεὸς καὶ μετὰ τῶν ἰδιωμάτων τούτων εἰς Θεὸς καὶ οὐκ εἰσὶ τρεῖς
 10 θεοί, καθὼς τινες τολμῶντες λέγουσιν. Ἑρμηνεία·

Κφ. δ'. Κείμενον· Πιστεύομεν, ὅτι ἐκ τῆς φύσεως τοῦ Θεοῦ ἀνατέλουσι λόγος καὶ πνεῦμα ὡσπερ ἀπὸ τοῦ πυρὸς φῶς καὶ θέρμη. Καὶ καθάπερ τὸ πῦρ καὶ εἰ μὴ ἐστὶ τι τὸ φωτιζόμενον καὶ θερμαινόμενον ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλ' ὁμοίως αὐτὸ τὸ πῦρ αἰεὶ ἔχει φῶς καὶ θέρμην καὶ ἐκπέμπει φῶς καὶ θέρμην ἡμῖν, οὕτω καὶ πρὸ τοῦ δημιουργηθῆ-
 15 ναι τὸν κόσμον ἦσαν ὁ λόγος καὶ τὸ πνεῦμα, ἐνέργειαι τοῦ Θεοῦ φυσικαί, ἐπεὶ ὁ Θεὸς νοῦς ἐστιν, ὡς προείρηται, καὶ ταῦτα τὰ τρία, νοῦς, λόγος καὶ πνεῦμα εἰς θεὸς ἐστὶν, ὡσπερ ἐν τῇ μιᾷ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου ἐστὶ νοῦς καὶ λόγος νοητὸς καὶ θέλησις νοητή, καὶ ὅμως ταῦτα τὰ τρία εἰσὶ μία ψυχὴ κατὰ τὴν οὐσίαν. Πάλιν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ὀνομάζομεν σοφίαν τοῦ Θεοῦ καὶ δύναμιν καὶ υἴον αὐτοῦ, διότι ἐστὶ γέννημα τῆς φύσεως αὐτοῦ, ὡσπερ τὸ γέννημα τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου, <καλοῦμεν υἴον τοῦ
 20 ἀνθρώπου> καὶ ὡσπερ τὸ νοήμα τοῦ αὐτοῦ ἐστὶ γέννημα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. Καὶ πάλιν ὀνομάζομεν τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καὶ ἀγάπην. Αὐτὸν δὲ τὸν νοῦν καλοῦμεν πατέρα, διότι αὐτὸς ἐστὶν ἀγέννητος καὶ ἀναίτιος, αἴτιος δὲ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πνεύματος. Ὅτι οὖν ὁ Θεὸς οὐ νοεῖ μόνον τὰ κτίσματα αὐτοῦ, ἀλλὰ μάλλον
 25 νοεῖ καὶ γινώσκει ἑαυτόν, καὶ διὰ τοῦτο ἔχει λόγον καὶ σοφίαν, δι' ἧς νοεῖ ἑαυτὸν ἰδίως· ὁμοίως οὐ θέλει καὶ ἀγαπᾷ μόνον τὰ ποιήματα ἑαυτοῦ ὁ Θεός, ἀλλὰ θέλει καὶ ἀγαπᾷ ἑαυτὸν πολλῶ μάλλον. Διὰ τοῦτο αἰδίως προέρχονται ἐκ τοῦ Θεοῦ ὁ λόγος καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ καὶ αἰδίως εἰσὶν ἐν αὐτῷ. Καὶ ταῦτα τὰ ἰδιώματα μετὰ τοῦ Θεοῦ εἰς ἐστὶ Θεός. Ἑρμηνεία·

Κφ. ε'. Κείμενον· Πιστεύομεν, ὅτι ὁ Θεὸς διὰ τοῦ λόγου τῆς σοφίας καὶ τῆς
 30 δυνάμεως αὐτοῦ ἐδημιούργησε τὸν κόσμον· καὶ διὰ τοῦ πνεύματος, τῆς ἀγαθῆς θελήσεως καὶ ἀγάπης αὐτοῦ προνοεῖται καὶ κυβερνᾷ καὶ κινεῖ πᾶσαν φύσιν αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ πρὸς τὸ ἀγαθὸν κατὰ τὴν τάξιν ἐκείνης φύσεως. Καὶ διὰ τοῦτο πιστεύομεν, ὅτι, ὅτε ἠθέλησεν ὁ Θεός, διὰ μόνην τὴν ἐλεημοσύνην αὐτοῦ ἐπέστρεψε τοὺς ἀνθρώ-
 35 πους ἀπὸ τῆς πλάνης τῶν δαιμόνων καὶ τῆς εἰδωλολατρείας, διότι πλὴν τοῦ ὀλιγοῦ τόπου τῶν Ἰουδαίων, ἐν ᾧ προσεκυεῖτο καὶ ἐπιστεύετο εἰς θεὸς ἐκ τοῦ νόμου τοῦ Μωϋσεως, ἡ δ' ἄλλη πᾶσα ἡ οἰκουμένη ἐσεβάζετο τὰ κτίσματα τοῦ Θεοῦ καὶ πολλοὺς θεοὺς μὴ ὄντας ἀντὶ τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ προσεκύονον· καὶ ἐπολιτεύοντο κατὰ τὰς ἰδίας ἑκαστος ἐπιθυμίας, οὐ κατὰ τὴν τοῦ Θεοῦ νόμον. Ἑρμηνεία·

Κφ. ζ'. Κείμενον· Τότε ἐποίησεν ὁ Θεός τὴν τοιαύτην ἀνάπλασιν τῶν ἀνθρώ-
 40 πων διὰ τοῦ λόγου καὶ διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος αὐτοῦ· καὶ διὰ τοῦτο ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐνεδύθη τὴν ἀνθρωπεῖαν φύσιν, ἵνα ὡς μὲν ἀνθρώπος ὁμιλήσῃ ἀνθρώποις, ὡς δὲ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Θεοῦ σοφία διδάξῃ τοὺς ἀνθρώπους πιστεῦναι εἰς τὸν ἕνα καὶ ἀληθῆ Θεόν καὶ πολιτεῦσθαι κατὰ τὸν νόμον, ὃν αὐτὸς ἔδωκε· καὶ πάλιν ὡς μὲν ἀν-
 45 θρώπος ἵνα δῶ τὴν πολιτείαν αὐτοῦ παράδειγμα τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ. Πρώτος γὰρ αὐτὸς ἐτήρησε τὸν νόμον, ὃν ἔδωκε τοῖς ἀνθρώποις. Ὡς δὲ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ δύναμις δυναθεῖ κατὰ τὸν νόμον, ὃν ἐδωκε τοῖς ἀνθρώποις. Ὡς δὲ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ δύναμις
 50 ἐν Ἰερουσαλὴμ, διὰ δὲ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ ἐφώτισε καὶ ἐνίσχυσε τοὺς ἀποστόλους

¹ Versio turcoarabica sequitur Graecis litteris scripta post quodque capitulum; v. Turcograeciae libri octo a Martino Cusio. Basileae 1584 p. 110—119; cf. et. Fr. K. Alter, Χρονικὸν Γ. Φραντζῆ. — Ἱστορία πολιτικὴ et ἐκκλησιαστικὴ. 1796. p. 26—29.

alte privințe, numai că Dumnezeu le posedă în mod deplin, iar creațiunile lui în oarecare măsură au parte de ele. Tîlcuire¹.

Cap. III. Text : Credem că în Dumnezeu sînt alte trei însușiri particulare, care sînt ca începuturi și izvoare ale tuturor celorlalte particularități ale lui, și prin aceste trei particularități Dumnezeu trăiește în veșnicie de sine și încă înainte de a fi creat lumea, și prin aceasta a creat lume și prin aceasta o cîrmuiește. Și aceste trei particularități le numim trei ipostaze, adică trei fețe; și pentru că aceste trei particularități nu împart unica și singura ființă simplă a lui Dumnezeu, de aceea este Dumnezeu și un Dumnezeu unic cu aceste particularități, și nu trei Dumnezei, cum îndrăznesc să spună unii. — 10 Tîlcuire.

Cap. IV. Text : Credem că din firea lui Dumnezeu purced cuvîntul și duhul, cum din foc lumina și căldura. Și precum focul, deși lumina și căldura dată de el nu există osebit, ci totuși însuși focul are mereu lumină și căldură și ne trimite foc și căldură, tot așa încă înainte de facerea lumii existau cuvîntul și duhul, lucrări firești ale lui Dumnezeu, deoarece Dumnezeu este rațiune, cum s-a spus mai înainte; și acestea trei, rațiune, cuvînt și duh, este un singur Dumnezeu, precum într-un singur suflet al omului este rațiune perceptibilă și voință perceptibilă și totuși aceste trei sunt un singur suflet după ființă. Cuvîntul lui Dumnezeu numim iarăși înțelepciune și putere a lui Dumnezeu și fiu al său, pentru că este născut din firea lui, cum pe născutul din ființa omului îl numim fiu al omului, și cum gîndirea lui este produsul sufletului lui. Și voința lui Dumnezeu numim iarăși duh și iubire a lui Dumnezeu. Iar acea rațiune numim tatăl, pentru că el este nenăscut și fără pornire, e însă pornire a fiului și duhului. Pentru că deci Dumnezeu înțelege nu numai creațiunile sale, ci mai mult înțelege și cunoaște ființa sa, și de aceea are rațiune și înțelepciune, prin care mai ales înțelege ființa sa, totuși Dumnezeu dorește și iubește nu numai făpturile sale, ci dorește și iubește cu mult mai mult ființa sa. De aceea din veșnicie purced dintr-însul cuvîntul și duhul lui și din veșnicie sînt în el. Și aceste particularități împreunate cu Dumnezeu un singur Dumnezeu este. Tîlcuire. 15 20 25

Cap. V. Text : Credem că Dumnezeu a făcut lumea cu cuvîntul înțelepciunii și puterii lui; și cu duhul, bunăvoința și iubirea lui are grijă și cîrmuiește și pune în mișcare toată ființa lui în Univers înspre bine, după rînduiala și firea fiecăruia. Și de aceea credem că atunci cînd Dumnezeu a voit, numai de milă a întors pe oameni de la rătăcirea diavolilor și de la idolatrie, căci cu excepția unei mici țări a iudeilor, unde credeau și se închinau unui singur Dumnezeu după legea lui Moisi, toată lumea cealaltă venera creațiunile lui Dumnezeu și se închinau la mulți dumnezei ce nu există, în loc de unuia singur Dumnezeu adevărat, și-și duceau traiul fiecare după pofța sa, nu după vreo lege a lui Dumnezeu. Tîlcuire. 30 35

Cap. VI. Text : Atunci Dumnezeu a pus la cale renașterea oamenilor prin cuvîntul și duhul său sfînt; și de aceea cuvîntul lui Dumnezeu s-a îmbrăcat cu firea omenească, pentru ca să umble printre oameni ca om, iar ca înțelepciune și cuvînt al lui Dumnezeu să-i învețe pe oameni să creadă într-un singur adevărat Dumnezeu și să-și ducă traiul după legea pe care el a dat-o; și iarăși ca om să dea traiul său drept pildă a învățaturii sale. Căci mai întîi însuși a păzit legea, pe care a dat-o oamenilor. Iar ca putere și cuvînt a lui Dumnezeu a fost în stare să îndeplinească binele universal, pe care-l-a voit, pentru că prin puterea unui singur om era cu neputință să întorci întreaga lume către Dumnezeu. Și așa atotputernicul Dumnezeu cel nevăzut în Ierusalim cu cuvîntul său a semănat adevărul, iar cu duhul său a luminat pe apostolii săi și le-a dat tărie să semene și în 40 45 50

¹ Tîlcuirea în limba turco-arabă, scrisă însă în litere grecești, urmează după fiecare capitol. Aceste tîlcuiri, vezi-le în *Turcografia* a lui Martin Crusius, Basileae 1584, p. 110—119, și în *Fr. K. Alter, Χρονικόν Γ. Φραντζή*, Viena, 1796, și anume în partea cu *Ἱστορία πολιτικῆ* (paginație osebită), p. 26—29.

αὐτοῦ, ἵνα σπείρωσιν αὐτοὶ τὴν ἀλήθειαν καὶ εἰς πάντα τὸν κόσμον καὶ ἵνα καταφρονήσωσι τὸν κόσμον διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ πέμψαντος αὐτὸν Θεοῦ διὰ τὴν ἀγάπην τῆς σωτηρίας τοῦ κόσμου κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰησοῦ, ὅστις ἑκουσίως ἀπέθανε κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ὑπὲρ τοῦ σωθῆναι τὸν κόσμον. Οὕτω πιστεύομεν ἡμεῖς τὸν ἕνα

5 Θεὸν ἐν τριάσει, πατέρα, υἱὸν καὶ πνεῦμα ἅγιον, καθὼς ἐδίδαξεν ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός· καὶ διότι ἐστὶν ἀληθής, πιστεύομεν, ὅτι ἐστὶ καὶ αὐτὸ ἀληθές. Καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ οὕτως ἐδίδαξαν ἡμᾶς πλατύτερον καὶ οὕτω νοοῦμεν καὶ ἀπὸ τῆς δυνάμεως τῆς σοφίας. Ἑρμηνεία·

Κφ. ζ'. Κείμενον· Πιστεύομεν, ὅτι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὃν ἐνεδύθη ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ἐστὶν ὁ Χριστός. καὶ ἡ μὲν ζωὴ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ ἦν ζωὴ ἀνθρώπου ὑπεραγίου, ἡ δὲ δύναμις τῆς σοφίας καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἦν Θεοῦ δύναμις. Ἑρμηνεία·

Κφ. η'. Κείμενον· Πιστεύομεν, ὅτι ὡσπερ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνὸς ἀνθρώπου γίνεται εἰς ἄνθρωπος, οὕτως ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἀπ' ἐνὸς μέρους καὶ ἀπ' ἄλλ' μέρους ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα εἰσὶ πάντοτε δύο φύσεις μεμερισμένοι τελείως ἐν ἐνὶ ἀνθρώπῳ. Οὕτως καὶ ἡ ἀνθρωπότης καὶ ἡ θεότης εἰσὶν ἐν τῷ ἐνὶ Χριστῷ μεμερισμένοι τῇ φύσει τελείως, καθ' ὑπόστασιν μόνον καὶ προσωπικῶς ἡνωμένοι. Καὶ οὔτε ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ μετεβλήθη εἰς τὴν σάρκα ἢ τὴν ψυχὴν τοῦ Χριστοῦ, οὔτε ἡ σὰρξ τοῦ Χριστοῦ ἢ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ μετετράπη εἰς λόγον Θεοῦ, ἀλλὰ ἦν καὶ ἐστὶν ἐν τῷ Χριστῷ μετὰ τὴν ὑπερθαύμαστον αὐτοῦ οἰκονομίαν ἐκείνην ὁ μὲν τοῦ Θεοῦ λόγος, λόγος, ἡ δὲ ἀνθρωπότης, ἀνθρωπότης. Καὶ ὅτι οὐ προσέλαβεν ἡ ἀνθρωπότης τοῦ Χριστοῦ τὴν θεότητα, ἀλλ' ἡ θεότης τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ προσέλαβε τὴν ἀνθρωπεῖαν φύσιν ἐν αὐτῷ <τῷ> προσληφθῆναι σύστασιν. Πᾶν ὅπερ ἐστὶ ἐν τῷ Θεῷ καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ φυσικῶς Θεός ἐστι, διότι οὐκ ἐστὶν ἐν τῷ Θεῷ συμβεβηκός. Καὶ διὰ τοῦτο, τὸν νοητὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, Θεὸν ὀνομάζομεν καὶ πιστεύομεν. Καὶ διότι οὗτος ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἦν ἐν τῷ Χριστῷ, διὰ τοῦτο τὸν Χριστὸν Θεὸν καὶ ἄνθρωπον ὁμολογοῦμεν, ἀνθρώπων μὲν διὰ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα, Θεὸν δὲ διὰ τὸν ἐν αὐτῷ λόγον τοῦ Θεοῦ. Ἑρμηνεία·

Κφ. θ'. Κείμενον· Πιστεύομεν, ὅτι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἦν ἐν τῷ Χριστῷ καὶ ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ, διότι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἀπείριος ὡσπερ ὁ Θεός ἐστιν ἀπείριος ὁ γεννῶν αὐτὸν, ἡγουν νοῶν· καὶ ἀπειρον δύναμιν ἔχει· πλὴν ἐν τῷ Θεῷ κατὰ ἄλλον τρόπον ἦν καὶ ἐν τῷ Χριστῷ κατὰ ἄλλον καὶ ἐν τῷ κόσμῳ κατὰ ἄλλον. Ἑρμηνεία·

Κφ. ι'. Κείμενον· Πιστεύομεν, ὅταν ὁ Θεός κοινωνῇ τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ καὶ τῆς χάριτος κτίσματι τινι, οὐδαμῶς ζημιούβηται, ἀλλὰ μᾶλλον μεγαλύνεται, διότι ἐκ τῆς ἀρετῆς τῶν κτισμάτων τὸ ὕψος τοῦ Θεοῦ φανεροῦται. Καὶ ὅσον μᾶλλον βελτιούβηται τὸ κτίσμα τῇ πλείονι κοινωνίᾳ τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ, τοσοῦτον πλεόν ἡ ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ ἀγάπη δείκνυται. Διὰ τοῦτο ἡ ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ ἀγάπη εἰς τοὺς ἀνθρώπους πλέον ἐμεγαλύνθη ἐκ τοῦ ἐλθεῖν αὐτὸν <τὸν λόγον> τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸν μετὰ πάσης αὐτοῦ δυνάμεως εἰς τὸν Ἰησοῦν ἢ ὅτι ἐπέμπευ εἰς τοὺς προφήτας μίαν χάριν αὐτοῦ ἢ δύο, εἰς ἄλλον μὲν προφήτην ἐλάττονα, εἰς ἄλλον δὲ μείζονα. Ἑρμηνεία·

Κφ. ια'. Κείμενον· Πιστεύομεν, ὅτι ὁ Χριστός ἐσταυρώθη καὶ ἀπέθανεν οἰκείῳ θελήματι διὰ πολλὰς καὶ μεγάλας ὠφελείας δεομένας πολλῶν λόγων, καὶ πάντα κατὰ τὸ ἀνθρώπινον· ὁ γὰρ λόγος τοῦ Θεοῦ οὔτε σταυροῦται, οὔτε ἀποθνήσκει, οὔτε ἀνίσταται, ἀλλὰ μᾶλλον ἀνέστησεν αὐτοὺς τοὺς νεκροὺς, ὡσπερ ἀνέστησε καὶ τὴν σάρκα, ἣν ἐφόρεσε. Πιστεύομεν, ὅτι ὁ Χριστός ἀναστὰς ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ πάλιν μέλλει ἐρχεσθαι μετὰ δόξης, ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον. Ἑρμηνεία·

Κφ. ιβ'. Κείμενον· Πιστεύομεν, ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων εἰσὶν ἀθάνατοι, ὅτι τὰ σώματα τῶν ἁγίων ἀναστήσονται ἀφθαρτα, φωτεινά, ἐλαφάρτα, μῆτε τροφῆς χρῆζονται, μῆτε πόσεως, μῆτε ἐνδυμάτων, μῆτε ἄλλης τινὸς σωματικῆς ἡδονῆς καὶ ὅτι αἱ ψυχαὶ καὶ τὰ σώματα τῶν καλῶς πιστευόντων καὶ καλῶς πολιτευομένων ἀπελεύσονται εἰς τὸν παράδεισον, τῶν δὲ ἀμετανοήτων πονηρῶν καὶ ἀπίστων εἰς τὴν κόλασιν. Καὶ ὁ μὲν παράδεισος τῶν ἁγίων καὶ ἡ ἀπόλαυσις ἐστὶ ἐν τῷ οὐρανῷ, ἡ δὲ κόλασις

întreaga lume adevărul și, pentru dragostea lui Dumnezeu care i-a trimis, să se lepede de lume, în vederea mântuirii lumii după pilda lui Iisus, care, ca să mîntuiască lumea, de bună voie s-a dat morții omenești. Așa credem noi într-un singur Dumnezeu în treime, tatăl, fiul și duhul sfînt, cum ne-a învățat Domnul nostru Iisus Hristos; și pentru că el este adevărul, credem că e adevărat. Și așa învățăceii lui ne-au învățat mai pe larg și așa pricepem și prin puterea înțelepciunii. Tîlcuire.

Cap. VII. Text : Credem că cuvîntul lui Dumnezeu și omul în care s-a îmbrăcat cuvîntul lui Dumnezeu este Hristos; și viața lui Hristos întrupat a fost viață de om preasfînt, iar puterea înțelepciunii și a lucrărilor lui a fost putere dumnezeiască. Tîlcuire.

Cap. VIII. Text : Credem că, precum sufletul și trupul unui singur om face un singur om, tot așa cuvîntul lui Dumnezeu, pe de o parte, iar pe de altă parte sufletul și trupul sînt totdeauna două firi cu desăvîrșire despărțite într-un singur om. Tot așa și firea omenească și divinitatea sînt într-un singur Hristos despărțite prin fire cu desăvîrșire, numai în ipostază și în chip personal unite. Și nici cuvîntul lui Dumnezeu nu s-a schimbat în trupul sau sufletul lui Hristos, nici trupul lui Hristos sau sufletul lui nu s-a mutat în cuvîntul lui Dumnezeu, ci a rămasși este în Hristos, după aceea minunată dispoziție a lui, cuvîntul lui Dumnezeu, cuvînt, iar firea omenească, omenească. Și că firea omenească a lui Hristos nu a cuprins în sine dumnezeirea, ci divinitatea cuvîntului lui Dumnezeu și-a luat firea omenească, adăugată în clipa zămislirii. Tot ce este în Dumnezeu și din Dumnezeu, în chip firesc este Dumnezeu, pentru că numai întîmplător nimic nu este în Dumnezeu. De aceea cuvîntul, de înțeles numai cu mintea, al lui Dumnezeu, îl numim și-l credem Dumnezeu. Și pentru că acest cuvînt al lui Dumnezeu a fost în Dumnezeu, de aceea pe Hristos îl mărturisim Dumnezeu și om, om pentru sufletul și trupul lui, Dumnezeu pentru cuvîntul lui Dumnezeu din el. Tîlcuire.

Cap. IX. Text : Credem că cuvîntul lui Dumnezeu a fost în Hristos și pe pămînt și în cer și în Dumnezeu tatăl, deoarece cuvîntul lui Dumnezeu este infinit, precum infinit este Dumnezeu, care-l naște, adică îl gîndește; și are putere infinită; numai că în Dumnezeu a fost în alt chip, și în Hristos în alt chip, și în lume altfel. Tîlcuire.

Cap. X. Text : Credem, cînd Dumnezeu împărtășește unei făpturi din bunătatea și harul său, că nu suferă nicidecum vreo scădere, ci, dimpotrivă, slava i se mărește, deoarece din virtutea fapturilor se învederează măreția lui Dumnezeu. Și cu cît făptura printr-o mai multă împărtășire de bunătatea lui devine mai bună, cu atît mai mult se arată bunătatea și puterea și dragostea lui Dumnezeu. De aceea bunătatea și puterea și dragostea lui Dumnezeu față de oameni s-a mărit mai mult prin faptul că însuși cuvîntul lui Dumnezeu și Dumnezeu cu toată puterea sa a venit în Iisus sau că a trimis un har al său sau două în profeți, într-un profet în măsură mai mică, iar în altul mai mare. Tîlcuire.

Cap. XI. Text : Credem că Hristos a fost răstignit și a murit de bună voie pentru multe și mari foloase, care ar avea nevoie de multă vorbă; și toate le-a îndurat ca om, căci cuvîntul lui Dumnezeu nici nu este răstignit, nici nu moare, nici nu învie, ci, dimpotrivă, a înviat pe cei morți, după cum a înviat trupul pe care l-a purtat. Credem că Hristos a înviat și s-a suit la cer și că iarăși va să vină cu slavă, ca să judece lumea. Tîlcuire.

Cap. XII. Text : Credem că sufletele oamenilor sînt nemuritoare și că trupurile sfinților vor învia nestrucate, luminoase, sprintene, n-au nevoie nici de hrană, nici de băutură, nici de îmbrăcăminte, nici de vreo altă dorință a trupului și sufletele și trupurile celor bine credincioși și drepecți vor merge în rai, iar ale celor păcătoși nepocăiți și ale celor necredincioși la iad. Și raiul sfinților și bucuria este în cer, iar iadul celor păcătoși în

τῶν πονηρῶν ἐν τῇ γῆ. Καὶ ἡ ἀπόλαυσις τῶν ἀγίων οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, εἰ μὴ ὅτε τελειωθῆσονται αἱ τοιαῦται ψυχαὶ εἰς τὴν γνῶσιν καὶ τότε θεωρήσουσι τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ, ἃ νῦν οὐ γινώσκουσιν εἰ μὴ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐρμηνεία

Κφ. ιγ'. Κείμενον· Διὰ τί δὲ ἦν ἀναγκαῖον σαρκωθῆναι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ 5 καὶ Θεόν; Εἰσὶν ἀναγκαῖοι καὶ πολλοὶ λόγοι· καὶ ὅταν ἡ χρεία, ἐσμέν ἔτοιμοι δοῦναι καὶ αὐτοῦς. Ἐπέκεινα δὲ ἐκείνων τῶν λόγων πληροφοροῦσιν ἡμᾶς τὴν ἀλήθειαν τῆς πίστεως ἡμῶν τὰ ἑπτὰ ταῦτα· Ἐρμηνεία·

Κφ. ιδ'. Κείμενον· Ὅτι ἐπροφήτευσαν οἱ προφῆται τῶν Ἰουδαίων, οὓς στέργομεν καὶ ἡμεῖς, τὸν Ἰησοῦν καὶ ὅσα ἐποίησε καὶ ὅσα ἐγένοντο ἐπ' αὐτοῦ καὶ ὅσα 10 ἐποίησαν ὕστερον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τῇ δυνάμει αὐτοῦ. Ὁμοίως ἐπροφήτευσαν καὶ τὰ μαντεῖα τῶν Ἑλλήνων συγχωρήσει Θεοῦ καὶ οἱ ἀστρονόμοι τῶν Περσῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ταῦτα πάντα μετὰ εὐφημείας μεγάλης τοῦ Ἰησοῦ. Καὶ ὅτι πᾶσαι αὐταὶ αἱ προφητεῖαι εἰσὶν ἀπαράγραπτοι ἔχομεν δεῖξαι· Ἐρμηνεία·

Κφ. ιε'. Κείμενον· Ὅτι αἱ γραφαὶ πᾶσαι τῆς πίστεως ἡμῶν συμφωνοῦσιν ἐν 15 πᾶσι, διότι εἶχον οἱ γράψαντες αὐτάς ἕνα διδάσκαλον, τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, ἄλλως γὰρ ἔμελλον ἐν τισὶ διαφωνεῖν· Ἐρμηνεία·

Κφ. ις'. Κείμενον· Ὅτι ἐδέξαντο ταύτην τὴν πίστιν, νέαν οὖσαν καὶ παράδοξον, οἱ ἄνθρωποι πανταχοῦ μετὰ σπουδῆς καὶ μετὰ κινδύνων πολλῶν, καὶ οὐ μόνον 20 ἰδιῶται καὶ ἄμαθεῖς, ἀλλὰ καὶ οἱ φρόνιμοι καὶ οἱ σοφοί. Καὶ διὰ τοῦτο κατελύθη τελείως ἡ πλάνη τῶν δαίμωνων· Ἐρμηνεία·

Κφ. ιζ'. Κείμενον· Ὅτι ἡ πίστις αὕτη οὐδὲν περιέχει ἀδύνατον, οὐδὲν ἀσύμφωνον, οὐδὲν σωματικόν, ἀλλὰ πάντα πνεύματι· καὶ ἐστὶν ὁδὸς φέρουσα τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς μελλούσης αἰωνίου ζωῆς· Ἐρμηνεία·

Κφ. ιη'. Κείμενον· Ὅτι ὅσοι ἔλαβον ταύτην τὴν πίστιν καὶ ἐπολιτεύσαντο ἐνα- 25 ρέτως κατὰ τοῦ Ἰησοῦ νόμον, ἔλαβον μεγάλα χαρίσματα ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ δυνάμεις ἐποίησαν πολλὰς ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ, ὅπερ οὐκ ἂν ἦν, εἰ ἡ πίστις αὕτη ἦν ἐναντία τῇ ἀληθείᾳ· Ἐρμηνεία·

Κφ. ιθ'. Κείμενον· Ὅτι ὅσα λέγουσὶ τινες κατὰ τῆς πίστεως ταύτης, δυνάμεθα 30 λύειν ἐδκόλως καὶ εὐλόγως· Ἐρμηνεία·

Κφ. κ'. Κείμενον· Ὅτι τῇ πίστει ταύτῃ ἐπολέμησαν διὰ πολλῶν τιμωρίων καὶ φόνων οἱ βασιλεῖς τότε καὶ οἱ ἑπαρχοὶ αὐτῶν ἐν τῇ οἰκουμένῃ τριακοσίους δέκα ὀκτῶ 35 χρόνους πολὺθεοὶ ὄντες καὶ εἰδωλολάτραι καὶ οὐδὲν ἴσχυσαν, ἀλλὰ ἐνίκησεν ἡ πίστις καὶ διαμένει μέχρι τοῦ νῦν· καὶ ἔλαθῶν ὁ Κύριος εὐρήσῃ αὐτήν. Καὶ εἰ μὴ ἦν ἡ πίστις αὕτη ἐκ θελήματος τοῦ Θεοῦ, διελύθη ἂν τότε ἐδκόλως. Αὐτῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ δόξα· ἄμην· Ἐρμηνεία·

Κφ. κα'. Κείμενον· Ταῦτα λέγομεν ἡμεῖς περὶ πίστεως ἡμῶν συντόμως· Ἐρμηνεία·

Καὶ μετὰ ταῦτα πολλὰ Α.

pământ. Și bucuria sfinților nu este alta nimica decât că aceste suflete vor fi desăvârșite în ce privește cunoașterea și atunci vor vedea tainele lui Dumnezeu, pe care acum nu le știu decât prin credința întru Hristos. Tîlcuire.

Cap. XIII. Text : De ce a trebuit să se întrupeze cuvîntul lui Dumnezeu și Dumnezeu? Pentru multe și neapărate motive! Și cînd ar fi nevoie, sîntem gata să le arătăm și pe acelea. Iar pe lingă motivele acelea și următoarele șapte ne lămuresc despre adevărul credinței noastre. Tîlcuire. 5

Cap. XIV. Text : Că profeții iudeilor, pe care îi primim și noi, au prorocit despre Iisus și despre cîte le-a făcut și despre cîte s-au întîmplat pe timpul lui și cîte le-au făcut mai pe urmă învățăceii lui prin puterea lui. De asemenea au prorocit, cu îngăduirea lui Dumnezeu, și oracolele grecilor și astronomii perșilor și ai grecilor, și toate aceste prorociri au multe cuvinte bune despre Iisus. Și putem arăta că toate acestea prorociri sînt veșnic adevărate. Tîlcuire. 10

Cap. XV. Text : Că toate scripturile credinței noastre concordă întru toate, pentru că aceia care le-au scris au avut un singur învățător, harul lui Dumnezeu, căci altfel aveau să aibă unele nepotriviri. Tîlcuire. 15

Cap. XVI. Text : Că toți oamenii de pretutindeni au primit această nouă și neașteptată credință cu mari osteneli și cu multe primejdii, și nu numai cei simpli și neînvățați, ci și cei cuminți și înțelepți. Și de aceea s-a spulberat cu desăvîrșire rătăcirea diavolilor. Tîlcuire. 20

Cap. XVII. Text : Că credința aceasta nu cuprinde nimic imposibil, nici o contradicție, nimic trupesc, ci toate întru duh; și este drumul ce duce sufletele oamenilor la dragostea de Dumnezeu și de viața ce are să fie veșnică. Tîlcuire.

Cap. XVIII. Text : Că aceia care au primit această credință și au dus un trai cu virtute după legea lui Iisus au primit mari daruri de la Dumnezeu și au făcut mari minuni întru numele lui Iisus, ceea ce nu era cu putință dacă această credință era potrivnică adevărului. Tîlcuire. 25

Cap. XIX. Text : Că toate cîte le spun unii împotriva acestei credințe le putem destrăma ușor și cu bune motive. Tîlcuire.

Cap. XX. Că împărații de atunci și guvernatorii lor din lume, crezînd în mulți zei și fiind închinători la idoli, au dus trei sute optsprezece ani lupte contra acestei credințe, cu multe chinuri și ucideri, și n-au izbutit întru nimic, ci credința a rămas biruitoare și dăinuiește pînă acum, și Domnul, venind, o va afla. Și dacă această credință nu era din voia lui Dumnezeu, se destrăma atunci cu ușurință. Mărire Domnului nostru Iisus, amin. Tîlcuire. 30

Cap. XXI. Text : Acestea le spunem noi în rezumat despre credința noastră. Tîlcuire. 35

Și după aceea, stînd mult A.

ἐπαγγελίας ἀμετρήτους ἐπηγγείλατο δοῦναι τῷ πατριάρχῃ. Ὡς δὲ ἤγγικεν ὁ καιρὸς τοῦ ἐξελεθῆναι τὸν πατριάρχῃν ἐκ τοῦ παλατίου, ἐκβαλὼν ὁ ἀμηρᾶς δέδωκεν αὐτῷ δῶρον τὸ πολῦτιμον ἐκεῖνο τὸ δεκανίκιον καὶ ἐπαρεκάλεσεν αὐτὸν δεχθῆναι τοῦτο. Καὶ κατῆλθε μετὰ πατριάρχου ἕως κάτωθεν τῆς αὐλῆς, θέλων καὶ μὴ θέλων ὁ πατριάρχης
 5 καὶ τὸν ἵππον εὐτρεπισμένον ἔχων ἀνεβίβασεν αὐτόν· καὶ προσέταξεν, ἵνα πάντες οἱ 307 b ἄρχοντες τῆς αὐλῆς αὐτοῦ ἐξελεθῶσιν εἰς συνοδίαν τῷ πατριάρχῃ. Καὶ οὕτως ἄχρι τοῦ σεπτοῦ ἀποστολείου συνάδευσαν αὐτόν τινες προπορευόμενοι καὶ τινες ἐπόμενοι αὐτῷ· αὐτὸ γὰρ τὸ τῶν ἀποστόλων τέμενος δέδωκεν ὁ ἀμηρᾶς εἰς πατριαρχεῖον.

6. Τὸν δὲ περικαλλῆ καὶ θεῖον ναὸν τῆς Θεοῦ σοφίας, τὸ περιβόητον κειμή-
 10 λιον, τὸν οὐρανὸν τὸν ἐπίγειον καὶ τὸ ξένον ἄκουσμα ἐποίησεν ὁ ἀλιτήριος ἴδιον αὐτοῦ προσκύνημα. Ὁ δὲ ἐν Βλαχέρναις θαυματουργὸς ναὸς πυρπωλούμενος ἦν, ὡς προεγράφη.

7. Ποιήσας δὲ ὁ πατριάρχης ἐν τῷ σεπτῷ ἀποστολείῳ καιρὸν ὀλίγον, ἔπειτα θεωρῶν, ὅτι ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσι τῆς πόλεως οὐδεὶς ταλαίπορος Χριστιανὸς ἐναπέ-
 15 μεινε, καὶ φοβηθεὶς μὴ τι ἐναντίον συμβῆ διὰ τὴν ἐρημίαν, διότι ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν εὐρέθη τις Ἄγαρηνὸς πεφονευμένος ἐν τῷ τοῦ ναοῦ περιαυλείῳ, καὶ διὰ ταύτας τὰς αἰτίας, ὁ πατριάρχης ἤτησε τὴν μονὴν τῆς Παμμακαρίστου καὶ ἐδωρήθη αὐτῷ τοῦ εἶναι εἰς κατοίκησιν. Ἐν ἐκείνοις γὰρ τοῖς μέρεσιν ἐναπέμεινάν τινες ὀλίγοι Χριστιανοί. Τὰς δὲ οὐσας μοναχὰς ἐν τῇ Παμμακαρίστῳ προσέταξεν ἀπελεθῆναι ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἀ-
 20 γίου προφήτου προδρόμου τοῦ ἐν τῷ Τρούλλῳ, ὅπου ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰουστινιανοῦ τοῦ Ἰννοκέντου ἢ πενθέκτη ἁγία σύνοδος συνηθροίσθη. Παλάτιον γὰρ τοῦτο, περιφανὲς τῷ τότε καιρῷ, ὑπῆρχεν ἐκεῖ ἐγγὺς τῆς Παμμακαρίστου κατὰ τὸ βόρειον μέρος. |

8. Οὗτος οὖν ὁ παμμίαρος καὶ φθορεὺς τῶν Χριστιανῶν, πονηρὸς ὢν καὶ πο- 308 b
 25 λῦτροπος καὶ τῇ ἀλάπεκι ὑποκρινόμενος, ταῦτα οὐχ ὑπὲρ εὐλαβείας ἢ καλοκαγαθίας αὐτοῦ ἐποίησε, ἀλλ' ἵνα οἱ Χριστιανοὶ ἀκούσωσι τὰς ἐπαγγελίας, συναχθῶσιν ἐν τῇ πόλει καὶ κατοικήσωσιν αὐτήν· ἢ ἐκ τοῦ καθημερινοῦ πολέμου ἡρημώθη γὰρ καὶ μάλιστα ἐν τῇ ἀλώσει. Καὶ οὕτως ἐγένετο· καὶ τινες Χριστιανοὶ συνήχθησαν. Μετ' ὀλίγον δὲ καὶ τινὰς ἀποίκους εἰσήνεγκε, κατ' ἐκείνην τὴν διάλεκτον λεγομένους σουρ-
 30 γούνιδες, ἐκ τε τοῦ Καφᾶ καὶ Τραπεζοῦντος καὶ Σινωπίου καὶ Ἀσπροκάστρου· καὶ οὕτως τὴν πόλιν κατέκτισεν.

9. Ἐδῶκε δὲ καὶ προστάγματα ἐγγράφως τῷ πατριάρχῃ μετὰ ἐξουσίας βασι-
 35 λικῆς ὑπογεγραμμένα κατῶθεν, ἵνα μηδεὶς αὐτὸν ἐνοχλήσῃ ἢ ἀντιτείνῃ, ἀλλὰ εἶναι ἀνάτητον καὶ ἀφορολόγητον καὶ ἀδιάσειστον τε ἀπὸ παντὸς ἐναντίου, καὶ τέλους καὶ δόσεως ἐλεύθερος ἔσῃται αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτὸν πατριάρχαι εἰς τὸν αἰῶνα, ὁμοίως καὶ πάντες οἱ ὑποτεταγμένοι αὐτῷ ἄρχιερεῖς. |

3 ἐκεῖνο τὸ A || 4 θέλων₁ — πατριάρχης AB: θέλοντος καὶ μὴ θέλοντος τοῦ πατριάρχου b || 7 τινες¹ — ἐπόμενοι AB: τινῶν προπορευόμενων καὶ τινῶν ἐπομένων b || 10 ἴδιον AB: εἰς ἴδιον b || 13 δὲ AB: om. b || 20 post προδρόμου add. Ἰωάννου b : om. AB || 26 post συναχθῶσιν add. τε b : om. AB || 27 γὰρ AB : om. b || 31 κατέκτισεν] κατέκτισε AB b || 33 ὑπογεγραμμένα AB : ὑπογεγραμμένης b | post εἶναι add. αὐτόν b : om. AB.

i-a făcut promisiuni și a făgăduit să dea patriarhului multe și nenumărate. Iar cînd s-a apropiat timpul ca patriarhul să plece de la palat, sultanul a scos și i-a dat în dar cea cîrjă de mare preț și l-a rugat să o primească. Și s-a coborît cu patriarhul pînă în josul palatului, patriarhul vrînd-nevrînd, și avînd calul pregătit s-a urcat pe el; și a dispus ca toți dregătorii cei mari ai Curții sale să iasă și să-l însoțească pe patriarh. Și așa l-au 5 însoțit pînă la cinstita biserică a Sfinților Apostoli, unii mergînd înaintea lui, iar alții în urmă; căci locașul acela al Sfinților Apostoli sultanul l-a dat să fie reședință patriarhicească.

6. Iar sfînta prea frumoasa biserică a înțelepciunii lui Dumnezeu [Sf. Sofia], acel vestit odor, cerul pe pămînt, cea minune de auzit, scleratul l-a făcut sie-și locaș de 10 închinare. Iar biserica făcătoare de minuni din Vlaherne fusese pustiită de foc, precum s-a scris mai sus.

7. Rămînînd patriarhul timp puțin în cinstita biserică a Sfinților Apostoli, apoi văzînd că în părțile acelea ale orașului n-a rămas nici un biet creștin și temîndu-se ca din cauza singurătății să nu i se întîmple vreo vrăjmășie, pentru că în una din zile s-a aflat 15 un agarean ucis în ograda bisericii, pentru pricinile acestea patriarhul a cerut mănăstirea preafericitei fecioare; și i-a dăruit-o să-i fie reședință, căci în părțile acelea mai rămăseseră cîțiva creștini puțini. Iar călugărițelor, care erau în mănăstirea prea fericitei fecioare le-a poruncit să se ducă în mănăstirea sfîntului proroc înainte-mergător din Trula, unde 20 în timpul domniei lui Iustinian Cîrnul s-a ținut sfîntul sinod al cinci-șaselea. Căci acest palat, vestit pe atunci, se afla acolo pe aproape de mănăstirea prea fericitei fecioare, înspre partea de miazănoapte.

8. Această rea ciumă a creștinilor, fiind deci viclean, șiret și prefăcut ca o vulpe, nu le făcea acestea din evlavie sau din bunătatea lui de suflet, ci ca creștinii să audă făgă- 25 duielile lui și să se strîngă în oraș și să locuiască în el; acesta ajunsese pustiu pe urma lupțelor ce s-au dat zi de zi și mai ales la cucerire. Și așa s-a făcut că unii creștini s-au înapoiaț. Iar peste puțin a adus și pe unii înstrăinați, în limba lor numiți surghiuniți, de la 30 Cafa și Trapezunt, din Sinope și de la Cetatea Albă, și așa a populat orașul.

9. Iar patriarhului i-a dat și pitace în scris iscălite jos cu împuternicire împărătească, pentru ca nimeni să nu-l molesteze sau să lucreze contra lui; nimeni să nu pretindă nimic de la el și să nu fie impus la nimic și să fie neatins de orice lucru potrivit și să 35 fie scutit de orice dare sau bir, el și patriarhii de după dînsul, în veci, așijderea și toți arhijerei supuși lui.

ΑΡΧΟΜΕΝΟΝ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΙΝ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΥΟΥΣΗΣ ΤΩΝ
 ΠΟΛΕΩΝ, ΠΕΡΙΕΧΟΝ ΤΑΣ ΕΝ ΤΗ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΩ ΣΥΓΧΥΣΕΙΣ
 ΚΑΙ ΠΟΛΕΜΟΥΣ ΑΝΑΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΚΑΙ ΔΕΣΠΟΤΩΝ
 5 ΚΑΙ ΠΩΣ Ο ΑΜΗΡΑΣ ΕΔΙΩΞΕΝ ΑΥΤΟΥΣ, ΥΠΕΤΑΞΕ ΤΗΝΔΕ ΤΗΝ
 ΝΗΣΟΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΩΝ ΕΠΑΘΕΝ Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ ΚΑΙ ΑΛΛΑΣ ΤΙ-
 ΝΑΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ, ΩΣ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΕΥΡΗΣΟΝΤΑΙ

I. Ἄλωθεις οὖν κἀγὼ καὶ πάντα τὰ δυσχερῆ καὶ κακὰ τῆς αἰχμα-
 λωσίας ὑπενεγκῶν ὁ ἄθλιος, τέλος ἐξηγοράσθην· τῇ πρώτῃ τοῦ Σεπτεμ-
 10 βρίου τοῦ ς ξβ^{ου} ἔτους ἀπέσωσα εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐν τῇ Σπάρ-
 τη. Τῆς δὲ γυναικὸς μου καὶ τῶν τέκνων μου ἄλωθέντων ὑπὸ τινῶν γε-
 ρόντων Τουρκῶν, καλογνώμων ὄντων, καὶ παρ' αὐτῶν πάλιν πραθέντων
 τῷ πρώτῳ ἵπποκόμῳ τοῦ ἀμηρᾶ, ὃς λέγεται τῇ ἐκείνων διαλέκτῳ μερα-
 χούρης, ὃς καὶ ἄλλας πολλὰς τῶν ἀρχοντισσῶν ἠγόρασε καὶ πολλοὺς
 15 ἑράνου ἐπέτυχε δι' αὐτῶν, τοῦ δὲ κάλλους καὶ ἄλλων χρησίων ἡθῶν 310 b
 τῶν τέκνων μου μὴ δυναμένων κρυβῆναι, μαθὼν περὶ αὐτῶν ὁ ἀμηρᾶς,
 ἀπῆρεν αὐτὰ, δοὺς τῷ εἰρημένῳ αὐτοῦ πρωτοῖπποκόμῳ χρήματα πολλὰ.
 Ἐναπέμεινε δὲ ἡ ἄθλια αὐτῶν μήτηρ μόνη μετὰ μιᾶς καὶ μόνῃς ἀνα-
 τ ρ α φ ε ἰ σ η ς α ὐ τ ῆ ς, αἱ δὲ ἄλλαι διεμερίσθησαν.

20 2. Καταφρονούντες μέφονται καὶ καταγοροῦντες ἐλέγχουσιν ἡμᾶς· οἱ Λατῖ-
 νοὶ καὶ λέγουσιν, ὅτι διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν καὶ διὰ τὸ μὴ ὀρθῶς φρονεῖν ἡμᾶς ἰτὸ
 τῆς πίστεως ἀπωλέσαμεν τὴν βασιλείαν. Ἡμεῖς δὲ λέγομεν, ὅτι ἁμαρτωλοὶ ὑπάρχοντες
 καὶ οὐδεὶς ἀναμάρτητος εἰ μὴ εἰς ὁ Θεός. Περὶ δὲ τοῦ ὀρθῶς φρονεῖν γινώσχετε, ὅτι
 ἡμεῖς καινοτομίαν οὐδεμίαν ἐποιήσαμεν εἰς τὰ τοῦ εὐαγγελίου ῥητά, εἰ μὴ πιστεύο-
 25 μεν καὶ δοξάζομεν, τὰ ὅσα οἱ αὐτόπται τοῦ λόγου καὶ ὑπηρεταὶ ἡμᾶς ἐδίδαξαν·
 καὶ ὁ αἱ ἁγίαι καὶ οἰκουμενικαὶ ἐπτὰ συνόδοι καὶ αἱ κατὰ καιρὸν τοπικαὶ ἡμῖν ὄντως
 παρέδωσαν, ἀληθῶς καὶ βεβαίως κρατοῦμεν, ὡς ἐδίδαξεν ὁ ἀγιώτατος Σίλβεστρος ἐν
 τῇ πρώτῃ συνόδῳ καὶ ὁ ἀγιώτατος πάπας Δάμασος ἐν τῇ δευτέρῃ συνόδῳ καὶ ὁ ἀγιώ-
 30 τατος πάπας Καιλεστίνος ἐν τῇ τρίτῃ συνόδῳ καὶ ὁ ἀγιώτατος πάπας Λέων ἐν τῇ τε-
 τάρτῃ συνόδῳ καὶ ὁ ἀγιώτατος πάπας Βιγίλιος ἐν τῇ πέμπτῃ συνόδῳ καὶ ὁ ἀγιώτατος
 πάπας Ἀγάθων ἐν τῇ ἕκτῃ συνόδῳ καὶ ὁ ἀγιώτατος πάπας Ἀδριανὸς ἐν τῇ ἑβδόμῃ | 311 b
 συνόδῳ· ὡς ἴστε πάντες, ὅτι ἔθεντο καὶ ἀναθεματισμοὺς καὶ ἀφορισμοὺς ἀλύτους,
 μὴ τις τολμήσῃ προσθεῖναι ἢ ἐκλείψαι ἢ ὅλως παρασαλεύσαι ἅπερ ἐκεῖνοι εὐαγγελι-
 κῶς καὶ ἀποστολικῶς καὶ ἀκριβῶς ἐξακολουθοῦντες διὰ πνεύματος ἁγίου ἐσφράγι-
 35 σαντο. Μάρτυρες τῶν αὐτῶν αἱ συνοδικαὶ βίβλοι καὶ τὰ συνοδικὰ συγγράμματα τῶν
 κατὰ καιρὸν ἄκρων ἀρχιερέων, ἦτοι πάπων, καὶ τῶν ἁγίων μεγάλων ἐκείνων συνό-

5 ἐδίωξεν A : ὑποτάξας B | post ὑπέταξε add. καὶ b : om. AB || 10 post ἔτους add. καὶ b : om. AB || 12 Τουρκῶν AB : Τούρκων b || 17 ἀπῆρεν AB : ἐπῆρεν b || 19 αὐτῆς AB : αὐτῆ b | 20 ante καταφρονούντες add. Καὶ b : om. AB || 21—22 τὸ τῆς πίστεως A : om. B || 23 post γινώσχετε add. πατέρες καὶ ἀδελφοὶ b : om. AB || 33 προσθήηαι AB : προσθήσαι b || 35 συγγράμματα AB : γράμματα b.

CARTEA A PATRA

ÎNCEPÎND DUPĂ CUCERIREA ORAȘULUI ÎMPĂRĂTESC,
CUPRINZÎND TULBURĂRILE DIN PELOPONES
ȘI LUPTELE DINTRE FRAȚII DESPOȚI ȘI CUM SULTANUL
I-A IZGONIT ȘI A SUPUS ACEST OSTROV, ȘI DESPRE CÎTE 5
A SUFERIT AUTORUL ACESTEI CĂRȚI ȘI ALTE CÎTEVA
CHESTIUNI, CUM SE VOR AFLA ÎN CAPITOLE

1453 I, 1. Fiind așadar luat și eu prizonier și îndurînd nenorocitul de
mine toate suferințele și nenorocirile robiei, m-am răscumpărat în sfir- 10
șit, și la zi întâi septembrie din anul 6 9 62 am ajuns cu bine în Pelopon-
nes la Sparta. Iar soția mea și copiii mei au ajuns robi la niște turci bă-
trîni, oameni buni la suflet, și iarăși vînduți de ei mai marelui herghe-
liilor sultanului, care în limba lor se cheamă merahur; acesta a cumpă-
rat și alte multe femei nobile și a dobîndit mare cîștig prin vînzarea lor;
frumusețea și alte însușiri alese ale copiilor mei neputînd rămîne ascunse, 15
sultanul a aflat de ei și i-a luat, dînd zisului său herghelegiu bani mulți.
Iar nenorocita lor mamă a rămas singură cu o singură femeie *care a cres-
cut cu ea*, iar celelalte au fost despărțite.

2. Cu dispreț latinii ne scot nume rău și ne învinuiesc, spunînd că pentru păcatele 20
noastre și pentru că credința noastră nu este dreaptă, de aceea am pierdut împărăția.
Iar noi le spunem că nu sîntem slobozi de păcate și nimeni nu este fără de păcat decît
numai unul Dumnezeu. Cît despre dreapta credință, să știți, noi n-am făcut nici o schim-
bare în cuvintele evangheliei, decît credem și slăvim cîte martorii oculari ai Cuvîntului
și slujitorii lui ne-au învățat; și ceea ce sfințele șapte sinoade a toată lumeași după vreme 25
sinoadele locale în realitate ne-au transmis, o ținem într-adevăr în chip nestrămutat, cum
ne-a învățat prea sfîntul Silivestru la sinodul întîi și prea sfîntul papă Damasus la al
doilea și prea sfîntul papă Celestin la al treilea sinod și prea sfîntul papă Leon la al pa-
trulea și prea sfîntul papă Vighiliu la al cincilea sinod și prea sfîntul papă Agaton la al 30
șaselea și prea sfîntul papă Adrian la al șaptelea sinod; cum știți cu toții că au pus anateme
și afurisenii nedezlegate, ca nu cumva să cuteze carevasă adauge sau să șteargă sau în
general să clinească acele ce aceia, urmînd întocmai cum spune evanghelia și învață
apostolii, au statornicit cu ajutorul duhului sfînt. Mărturie pentru aceasta stau cărțile 35
sinodale și actele sinodale ale înalților arhieriei, adică papi, după vremuri, și ale acelor

δων, ὡς ἠριθμήσαμεν, ἐκ τῆς ἡμετέρας ὄντες καὶ αὐτοὶ τῆς φυλῆς τῶν Λατίνων, ἄνδρες θεοφρουρούμενοι ἔργῳ καὶ λόγῳ τετιμημένοι. Ταύτην τὴν παράδοσιν ἡμεῖς ἀσφαλῶς κρατοῦμεν, ἵνα μὴ εἰς ἀφορισμὸν τῶν ἀγιωτάτων ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγίων οἰκουμενικῶν ἐπτὰ συνόδων καὶ τῶν ἀγιωτάτων ἐκείνων ὄντως ἄκρων ἀρχιερέων πέσωμεν.

5 Καὶ ἡμεῖς εὐαγγελικῶς καὶ ἀποστολικῶς κρατοῦμεν τὴν παράδοσιν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, τὸ γὰρ ἡμέτερον δόγμα παρ' ἀμφοτέρων εὐ πάντοτε ὁμολογεῖτο, τὸ δὲ ἐξ αὐτῶν καινοτομηθὲν αὐτοῖς μόνοις ἀκαταγόρητον εἶναι δοκεῖ· καὶ ἡμᾶς ἔδει κριτὰς αὐτῶν εἶναι καὶ κατηγοροῦς, καὶ οὐκ αὐτοὺς ἡμῶν.

3. Τὰ νῦν δὲ νεωστὶ τινες αὐτῶν θεολόγοι ἢ καὶ μᾶλλον εἰπεῖν καινολόγοι οὐκ αἰσχύνονται ἐπ' ὀκρίβαντος ἀναβαίνειν διδάσκοντες λέγειν „ἐξέβουρον Γραικόρουμ“, 10 τουτέστι σφάλματα ἡμέτερα, εἶτα μὴ ἔχοντές τι ἕτερον εἰπεῖν εἰ μὴ μόνον, ὡς προείπομεν, διὰ τὸ μὴ ἡμᾶς ὀρθῶς φρονεῖν τὴν βασιλείαν ἀπωλέσαμεν, καὶ αὐτοὶ τάχα, 312 b ὡς δὴθεν ὀρθόδοξοι ἴσως ὄντες αὐτοί, ἑαυτῶν τὴν βασιλείαν κρατοῦσιν, οὐκ εἰδότες ὅτι οὐ πάντες οἱ κρατοῦντες πάντως ὀρθόδοξοι, οὐδ' αὖθις οἱ κρατούμενοι αἰρετικοί, ὡς ἔστιν ἰδεῖν ἐφ' ἡμῖν· μὴ γὰρ ὀρθόδοξοὶ εἰσιν οἱ Ἰσμηλίται, ὅτι κρατοῦσιν ἡμῶν, καὶ πρὸ τούτων οἱ εἰδωλολάτραι, οἱ τοὺς Χριστιανοὺς ἐδίωκον, ἢ πάλιν οἱ Αἰγύπτιοι ἢ Βαβυλώνιοι οἱ ποτε ἐξουσιάζοντες τῶν Ἰσραηλιτῶν. Ἄλλ' οὐκ ἔχουσι τί εἰπεῖν. δῆλον γάρ, ὅτι οἱ μὲν κυριεύσαντες ἀσεβεῖς, οἱ δὲ κυριεύμενοι εὐσεβεῖς. Διὰ 15 τοῦτο οὐ δεῖ αὐτοὺς κομπάζειν ἐπὶ τῆς αὐτοκρατίας. Καὶ ἐπὶ τούτοις ἀντεροῦμεν αὐτοῖς, πῶς οἱ κατὰ τὴν Μυσίαν καὶ Ῥωσίαν καὶ Ἰβηρίαν τὴν ἐφάν καὶ Ἀβασγίαν οἰκοῦντες καὶ ἐν λοιποῖς τόποις ἄρχουσι καὶ ἄρχονται ἀφ' ἑαυτῶν, καίτοι γε τοῖς ἡμετέροις δόγμασιν ἀκολουθοῦσι.

4. Καὶ ἄλλως τὸ σχίσμα τῶν ἐκκλησιῶν ἐποίησεν ὁ πάπας Στέφανος ὁ Συρφῶν, 25 ὃς καὶ πρῶτος τοῖς Ἰταλοῖς μετὰ ἀζύμων παρέδωκεν ἐπιτελεῖν τὴν ἁγίαν ἱερουργίαν καὶ τὴν προσθήκην εἰς τὸ σύμβολον τὸ ἅγιον φανερώς ἐκύρηξε καὶ τὰς τρίχας τοῦ πάγωνος πρῶτος ἀπέθριξε καὶ τοῖς ὑπ' αὐτὸν πᾶσιν οὕτως ἐξέδωκε, βασιλεύοντος μὲν τῆς νέας Ῥώμης τῷ τότε καιρῷ τοῦ ἀειμνήστου βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου, πατριαρχεῦντος δὲ Μιχαήλ, τῆ ἐπωνυμίας Κηρουλάριος. Οὗτος οὖν ὁ πατριάρχης γνώμη τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἱερῶν πατριαρχῶν καὶ τοῦ Βουλγαρίας ἀρχιεπισκόπου 313 b 30 καὶ Κύπρου καὶ πάσης τῆς ὑπ' αὐτὸν συνόδου τὸν εἰρημένον πάπαν Στέφανον τῶν διπτύχων ἐξέβαλον, ζητοῦντες τὴν τῶν ἀζύμων καὶ τῆς προσθήκης τῆς ἐκβολῆς αἴτιον, κόσμου ἔτει, ρσφϞ, ἰνδικτιῶνος ια·ης.

5. Ἡ δὲ ἐκκλησία τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, ἡ Θηβαῖς ἡ πιστή, ἡ Λιβύη ἡ ὁσία ἡ τοὺς πολίτας θρέψασα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, 35 καθὼς φησιν ὁ θεῖος Κοσμάς, ἐν ποίῳ καιρῷ ἐδουλώθησαν ὑπὸ τοῦ ἀμηνῶ Οὐμάρου, — ὅστις ἦν ὁ τρίτος μετὰ τὸν τρισκατάρατον Μωάμεθ, — καὶ ἡχμαλωτίσθησαν; Καὶ τοῦτο φανερόν ἐστι καὶ ἐγεγόνει ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου, κόσμου ἔτει ρσλδϞ, πρὶν τὴν ἁγίαν καὶ οἰκουμενικὴν ἕκτην σύνοδον συναθροισθῆναι, ὅπου οὔτε σχίσματα ἐν ταῖς ἐκκλησίας ὑπῆρχεν οὔτε διαφοραί. Μετὰ δὲ τινα καιρὸν

11—12 προείπομεν AB: εἶπομεν b || 17 Ἰσραηλιτῶν AB: Ἰσμηλιτῶν b || 19 ἐπὶ AB: περὶ b || 23 Συρφῶν b: Συρφῶν AB || 28 τῆ ἐπωνυμίας AB: ὃς τῆ ἐπωνυμίας ἐλέγετο b || 29—30 Βουλγαρίας ἀρχιεπισκόπου καὶ A: Βουλγαρίας καὶ τοῦ B: ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας καὶ του b || 31 ἐξέβαλον AB: ἐξέβαλεν b || 32 αἴτιον AB: τὸ αἴτιον b || 37 ἔστι καὶ AB: ἔστιν ὡς b || 39 ὑπῆρχεν AB: ὑπῆρχον b.

sfinte mari sinoade, cum le-am enumerat; și aceia erau latini din neamul vostru, bărbați ocrotiți de Dumnezeu, cinstiți în faptă și cuvânt. Această tradiție noi o ținem întocmai, pentru ca să nu cădem sub afurisenia sfinților apostoli și a celor sfinte șapte sinoade a toată lumea și a celor cu adevărat prea înalți arhieri. Și noi ținem potrivit cu evanghelia și cu învățăturile apostolilor tradiția Romei celei vechi, căci dogma noastră totdeauna 5 a fost bine mărturisită din amîndouă părțile, iar schimbările pornite de la ei numai lor singuri li se par că sînt fără nici o vină; și noi trebuia să fim judecătorii și acuzatorii lor, iar nu ei ai noștri.

3. Iar acum de curînd unii teologi de ai lor, sau mai bine zis neologi [schimbători ai dogmei], nu se sfiesc să se urce pe amvon și în predicile lor să vorbească de „errorum 10 Graecorum“, adică despre greșelile noastre, apoi nemaivînd alta ce spune decît, cum am mai spus-o, că, deoarece credința noastră nu este dreaptă, am pierdut împărăția, iar pentru că dînșii, chipurile, sînt întocmai ortodocși, ei își țin domnia; dar nu-și dau seama că nu toți care-s stăpînitori sînt cu totul ortodocși, iar cei de sub stăpînirea altora eretici, după cum se poate vedea cu noi; căci ismailiții care stăpînesc peste noi nu sînt doar 15 ortodocși, iar înaintea acestora închinătorii la idoli, care prigoneau pe creștini, sau iarăși egipteni sau babilonienii, care domneau odinioară peste izrailiteni. Dar n-au ce spune! Căci e doar vădit că stăpînitorii sînt necredincioși, iar cei de sub stăpînirea lor credincioși. De aceea, ei nu au de ce se fâli cu stăpînirea lor de sine stătătoare. Și pe lîngă aceasta le vom mai întîmpina, că popoarele din Misia, Rusia, Iberia de răsărit [Iviria], Avasghia 20 și din alte țări sînt independente și se conduc de sine, deși se țin de dogmele noastre.

4. Și de altfel, shisma bisericilor a făcut-o papa Ștefan Sirfron, care înția oară i-a pus pe italieni să săvîrșească sfînta liturghie cu pîine nedospită și a proclamat pe față adaosul din simbolul credinței¹, și el a fost primul care și-a ras barba și așa a 25 impus tuturor celor de sub ascultarea sa; și în timpul de atuncea domnea în noua Romă în veci pomenitul împărat Constantin Monomahul, iar patriarh era Mihail, cu numele Cherulariu. Acest patriarh așadar, cu părerea împăratului și a celorlalți trei patriarhi și a arhiepiscopului Bulgariei și a aceluia al Ciprului și a întreg sinodului său, punînd drept motiv înlăturarea pîinei nedospite și a adaosului¹, l-au scos pe zisul papă Ștefan 30 de la pomenirea la sfintele daruri în anul de la facerea lumii 6500, indicțiunea al 11-lea.

5. Iar biserica Alexandriei și a Antiohiei și a Ierusalimului, Tebaida cea credincioasă, Libia cea cuvioasă care, cum spune dumnezeiescul Cosma, a hrănit pecetățenii împărăției cerurilor, în ce timp au fost subjugați de califul Omar—care a fost al treilea 35 după de trei ori blestematul Mohamed—și robite? Și aceasta e lucru vădit și s-a întîmplat sub domnia lui Constantin Pogonatul în anul de la facerea lumii 6134, înainte de a se aduna sfîntul sinod al șaselea a toată lumea, cînd nici shisme nu erau între biserici nici

22 Sirfron b : Sirfon AB.

¹ Anume că sfîntul duh purcede și de la fiul.

- οἱ βασιλεῖς μετὰ κόπου οὐκ ὀλίγου τὴν ἁγίαν πόλιν ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἀσεβῶν ἤλευ-
 θέρωσαν καὶ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν Ῥωμαίοις ἐποίησαν. Καὶ πάλιν ἐκ δευτέρου ἐπὶ τῆς βα-
 σιλείου τοῦ πορφυρογεννήτου τοῦ λεγομένου Βουλγαροκτόνου ὁ τῆς Αἰγύπτου ἀμη-
 ρᾶς Ἀζίζιος τὴν ἁγίαν πόλιν πάλιν ἔλαβε πολέμῳ καὶ τὸν τάφον τοῦ σωτήρος ἡμῶν
 5 Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγηγεμένον πολυτελεῶς θεῖον ναὸν κατεστρέψατο καὶ τὰ εὐαγγῆ ἐλυ-
 μήνατο μοναστήρια καὶ τοὺς ἀσκουμένους ἀπανταχοῦ τῆς γῆς ἐκείνης μοναχοῦς, Ἰτα- 314 b
 λοὺς τὸ πλεόν καὶ Ῥωμαίους καὶ ἐξ ἐτέρων φυλῶν, ἐφόνευσε καὶ ἐφυγάδευσε. Πάνυ
 θαυμαστόν ἐστιν, ὡς λέγουσιν, ἠνωμένων οὐσῶν τῶν ἐκκλησιῶν τῷ τότε καιρῷ, πῶς ὁ
 Θεὸς ἐπαρέδωκεν αὐτοὺς εἰς χεῖρας ἀσεβῶν, ὥστε ἐκ πάντων τούτων ἦν ἰδεῖν, ὅτι
 10 οὐ διὰ παρανομίαν τινὰ παρεδόθημεν τοῖς ἐχθροῖς ἡμῶν, ἀλλὰ πρὸς μερικὴν παιδείαν
 ὡς καὶ οἱ πρὸ ὑμῶν ἅγιοι. Καὶ „πάντα γὰρ ὃν ἀγαπᾷ κύριος, παιδεύει, μαστιγεῖ δὲ
 υἱόν, ὃν παροξύνεται,” καὶ τὰ ἐξῆς. „Πιστὸς γάρ,” φησιν, „ὁ Θεός, ὃς οὐκ ἀφήσει
 ὑμᾶς εἰς τέλος πειρασθῆναι, ὑπὲρ ὃ δύνασθε.” Καὶ ὁ Δαβίδ· „Παιδεύων ἐπαιδευσέ
 με ὁ κύριος, τῷ δὲ θανάτῳ οὐ παρέδωκέ με.”
 15 6. Καὶ τοῦτο ἄκουστον· ὥσπερ τοῖνον ἢ τῶν Ἀσσυρίων βασιλεία κατελύθη ὑπὸ
 τῶν Βαβυλωνίων, τῶν δὲ Βαβυλωνίων ὑπὸ τῶν Περσῶν, ἢ δὲ Περσῶν ὑπὸ τῶν
 Μακεδόνων, ἢ δὲ Μακεδόνων ὑπὸ Ῥωμαίων, οὕτως καὶ ἢ τῶν Ῥωμαίων κατελύθη
 ὑπὸ τῶν Ὀθουμαλίδων. Τῶν δὲ Ὀσμανλίδων, ἦτοι Ὀθουμαλίδων τῶν καὶ
 Ἀγαρηνῶν τέλος ἔξει ἐν τῷ προσήκοντι καὶ ὀρισμένῳ καιρῷ καὶ καταλυθήσεται
 20 ὑπὸ τοῦ ξανθοῦ γένους· ἅμα μετὰ τῶν πρακτῶρων ὄλον Ἰσμαῆλ τροπώσουσιν κατὰ
 τοὺς χρησμοὺς τῶν θεῶν ἀνδρῶν.

5 εὐαγγῆ AB: σκευή b || 6 μοναστήρια AB: τὰ μοναστήρια κατηδάφισε b || 16 δὲ
 AB: δὲ τῶν b || 17 ὑπὸ AB: ὑπὸ τῶν b || 18 Ὀθουμαλίδων AB: Ὀσμανλίδων b || 18
 Τῶν δὲ — 19 Ἀγαρηνῶν B: Τὸ δὲ Ἀγαρηνῶν A || 19 τέλος ἔξει AB: Τὸ δὲ τέλος
 ταύτης ἦξει b || 19—20 *post* καταλυθήσεται *add.* καθὼς φησιν ὁ θεσπέσιος Ἡσαΐας ἐν τῷ
 Ἰδομαΐας ὄραματι „Εἰπέ μοι Κύριος: ἔτι ἐνιαυτοῦ ὡς ἐνιαυτὸς μισθοῦ | καὶ ἐκλεί- 315 b
 ψει ἢ δόξα Κηδάρ καὶ τὸ κατάλυμα (καταλειμμα b) τῶν τοξευμάτων υἱὸν Κηδάρ τῶν
 ἰσχυρῶν ἔσται ὀλίγον, διότι κύριος ἐλάλησεν ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ.” Οὕτως καὶ ὁ σοφώ-
 τατος Στέφανος ὁ Ἀλεξανδρεὺς, ἐπακολουθῶν τῷ τοῦ προφήτου ῥητῷ ἐπὶ ἔτους 590-ου,
 Σεπτεμβρίου γ', ἡμέρα ε-η (ζ' b) θεμάτιον περὶ τῶν τῆς Ἰσμαῆλ (τῆς τῶν Ἰσμηλι-
 τῶν b) βασιλείας ποιήσας καὶ κανόνισας οὗτος, „κρατήσας (κρατήσει b) ἐν ἰσχύι μὲν
 καὶ εὐτυχία ἔτη τθ', ἐν δὲ συστροφῇ καὶ ἀκαταστασίᾳ ἕτερα ἔτη νς', ὥστε εἶναι τὴν
 διακράτησιν αὐτῶν πᾶσαν εὐτυχοῦσαν καὶ δυστυχοῦσαν ἔτη τξε'.” Τινὲς μὲν λοξῶς
 τὸν χρησμὸν (λεῖξος τῶν χρησμῶν A) διαλαμβάνοντες λέγουσι κακῶς ἐθεμάτισεν ὁ
 ἀστρονόμος, λαμβάνοντες τὴν ἀρχὴν τοῦ χρησμοῦ ἐκ τοῦ εἰρημένου ἔτους· καὶ ἐάν
 οὕτως ἦν ὡς ἐμὲ παχὺ λεπτόν ἐλάνθανεν ἐκείνον. Ἐγὼ δὲ κατὰ τὸ δοκοῦν τιῶν σο-
 φῶν (φιλοσόφων b) ἀρίστον ἀνδρῶν εἰδῶς καὶ ἀνεγγωκῶς, οὐκ ἀρχὴν τῆς τῶν Ἰσμα-
 ηλιτῶν θηρσκειᾶς ἢ βασιλείας ὁ σοφὸς οὗτος ἐποίησεν ἀπὸ (ὑπὸ A) τῶν χρόνων Μωά-
 μεθ, ἀλλ' ὥσπερ περὶ τῆς προφητείας Δανιὴλ τοῦ θεοῦ, τέταρτον θηρίον φοβερόν ὀνο-
 μάξει τὴν τῶν Ῥωμαίων βασιλείαν, καὶ οὐκ ἀρχὴν ποιοῦσιν οἱ ἐξηγηταὶ ἀπὸ Ῥώμου
 καὶ Ῥωμύλου, οὕτε δυναστείας Ῥωμαίων, ἀριστοκρατείας, δημοκρατείας, θηρακτορίας,
 ὑπατίας καὶ βασιλείας μνημονεῦουσιν, ἀλλὰ μόνον ἐκ τοῦ Ὀκταβίου Ἰουλίου (Ἰουλίου
om. b) Καίσαρος διὰ τὴν κατάπαυσιν τῆς μοναρχίας, καθὼς κάτωθεν ῥηθήσεται. Οὐ-
 τῶς καὶ ὁ σοφὸς Στέφανος ἐκ τοῦ Ὀθουμάνου (Ὀθμάνου b) | ἀμῆρᾶ ἀρχὴν τοῦ κανο- 316 b
 νίου αὐτοῦ ποιεῖ. Ἐτι δὲ καὶ ὁ σοφώτατος Λέων ὁ βασιλεὺς Ῥωμαίων θεμάτιον καὶ
 αὐτὸς ποιεῖ (ἐποίησε b) τρισαριθμοῦ κύκλου εὐρῶν κρατῆσαι ἔχει βασιλεία δυνατὴ
 καὶ ἰσχυρὰ ἢ ἐκ τῆς Ἄγαρ AB: *om.* B: (*post* Ἄγαρ *add.* τούτέστιν ἔτη τριακόσια.
 Ἡ δὲ συστροφή πεντήκοντα ἔξ οὐκ ἐμνήσθη. b: *om.* AB) || 20 ὑπὸ—21 ἀνδρῶν B:
 Εἶτα τῶν ξανθῶν γένους ἅμα μετὰ τῶν πρακτῶρων τὸν Ἰσμαῆλ τροπώσουσιν διὰ τρι-
 κύκλων φωστήρος τοῦ ἐλάσσονος A || 20 τροπώσουσιν AB: τροπώσουσι b.

neînțelegeri. Iar după oarecare timp, împărații nu cu puțină osteneală au eliberat din mâinile necredincioșilor orașul sfânt și l-a adus sub stăpînirea bizantinilor. Și iarăși a doua oară sub domnia lui Vasile născutul în purpură, numit Bulgaroctonul [ucigătorul de bulgari], sultanul Egiptului Azizios a luat iarăși sfîntul oraș cu război și a pus stăpînire pe mormîntul Domnului nostru Iisus Hristos, o biserică dumnezeiască ridicată cu multă cheltuială, și a pîngărit sfințele mănăstiri și pe călugării, care pretutindeni în acel pămînt își duceau viața de asceți, mai mult italieni sau bizantini sau și de celelalte neamuri, i-a ucis și i-a fugărit. E lucru cu totul de mirare, cum spun oamenii, bisericile fiind unite în timpul de atunci, cum de Dumnezeu i-a dat în mînele necredincioșilor, așa că din toate acestea se putea vedea că nu pentru vreo credință greșită am fost dați în mîinile dușmanilor noștri, ci spre oarecare pedepsire, ca și sfinții din timpurile de dinaintea noastră. Și „pe tot omul pe care-l iubește Domnul, îl pedepsește, iar pe fiul pe care-l primește, îl bate“, și așa mai departe¹. „Căci“, zice, „bun e Dumnezeu care nu vă va lăsa să fiți puși la încercare pînă la capăt peste puterile voastre“. Și David : „Cu pedeapsă mare m-a pedepsit Domnul, dar morții nu m-a dat pe mine“.

6. Ascultă și aceasta! Precum împărăția asirienilor a fost desființată de către babilonieni, iar a babilonienilor de perși și a perșilor de macedoneni, iar a macedonenilor de romani, tot așa și a bizantinilor a fost desființată de către otthumalizi. Iar a otthumalizilor, adică a otthumalizilor agareni va avea sfîrșit la timpul convenit și hotărît și va fi desființată de către poporul blond; potrivit prezicerilor bărbaților trimiși de Dumnezeu vor răzbuna totodată și vor alunga tot neamul lui Ismail.

20 d u p ă desființată, a d. după cum zice de la Dumnezeu grăitorul Isaia în vedenia de la Idumea : „Mi-a spus Domnul : încă un an ca omul năimitului, și mărirea lui Chedar se va întuneca și numărul arcurilor fiilor puternici ai lui Chedar se va împuțina căci Domnul Dumnezeu lui Izrail a grăit². Tot așa și înțeleptul Ștefan din Alexandria, ținîndu-se de cuvîntul profetului a pus în anul 6131, septembrie 3, într-o zi de joi (vineri b), cheștiunea domniei urmașilor lui Ismail și acesta a stabilit : „Stăpînind (va stăpîni b) cu putere și în fericire 309 ani, la strîmtoare și în tulburări alți 56 de ani, așa că întreaga durată a stăpînirii lor, fericită și nefericită, este de 365 de ani“. Unii, ce-i drept, neînțelegînd bine profeția, zic că astronomul a pus rău cheștiunea, dacă ar lua începutul profeției din anul amintit. Și cît despre mine, dacă ar fi așa, acela ar fi în mare greșeală. Eu însă știu și am citit părerea unor oameni străluciți învățați; acest învățat nu punea începutul religiei și domniei ismailitenilor de la anii lui Mohamed, ci precum de Dumnezeu trimisul profet Daniil numește împărăția romanilor a patra fiară, iar tilcuiorii nu pun începutul ei de la Romulus și Remus și nici nu amintesc de stăpînirile romanilor, aristocratice, democratice, dictaturi, consulat și regi, ci numai de la Octavian Iuliu (Iuliu o m. b) Cezar, cînd e vorba de sfîrșitul monarhiei, cum mai josse va arăta. Așa și învățatul Ștefan, în stabilirea ce a făcut-o, pune începutul de la sultanul Otthuman (Otman b). Dar încă și împăratul bizantin Leon Filosoful a pus și dînsul problema și a aflat că un întreit ciclu la număr are să țină puternică și tare domnia coborîtorilor Agarei Ab : o m. B (după Agarei m a i ad. adică trei sute de ani. Iar strîmtoarea de cincizeci și șase de ani n-a fost amintită b : om, Ab) || 20 de către—21 Ismail B : Apoi poporul celor blonzi vor răzbuna totodată și vor alunga neamul lui Ismail în trei cicluri ale lunii mai puțin de jumătate A.

¹ Proverbele lui Solomon, 3,12 și Epistola sf. apostol Pavel către evrei, 12, 6.

² Profetul Isaia, 21, 16—17.

7. Καὶ διὰ μὲν οὖν τῶν τεσσάρων ἀνέμων τὰς μεγάλας τέσσαρας βασιλείας ὁ μέγιστος διδάσκει Ζαχαρίας καὶ Δανιὴλ ὁ θεῖος, τὴν Χαλδαίων λέγω, τὴν Περσῶν καὶ τὴν τῶν Μακεδόνων καὶ Ῥωμαίων. Τὰ δὲ δύο ὄρη τὰ χαλκᾶ τὰ δύο κλίματα τῆς οἰκουμένης εἶναι φασιν· εἰς δύο γὰρ τέμνεται, εἰς τε Ἀσίαν καὶ Εὐρώπην. Καὶ οἱ μὲν
 5 πυρρόοι ἵπποι τὸ μιαίφονον τῶν Χαλδαίων σημαίνουσιν, οἱ δὲ μέλανες τὸν ἐπενεχθέντα παρὰ Περσῶν καὶ Μήδων τοῖς Βαβυλωνίοις θάνατον, οἱ δὲ λευκοὶ τὸ σαφὲς τῆς δόξης τῶν Μακεδόνων· οὐ γὰρ ὡσπερ αἱ ἄλλαι βασιλείαι καὶ αὕτη. Οἱ δὲ ψαροὶ καὶ ποικίλοι τὸ ἰσχυρὸν καὶ εὐτονον τῆς τῶν Ῥωμαίων βασιλείας δηλοῦσι. Τὸ δὲ προσταχθὲν αὐτοὺς περιοδεῦσαι τὴν γῆν διδάσκει πάλιν, ὡς διὰ τοῦ Θεοῦ πᾶσα βασιλεία
 10 συνίσταται. Φησὶ γὰρ ὁ Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου, ἐπὶ τοῦ Αὐγούστου Ὁκταβίου Καίσαρος ἀρχὴν ἢ τετάρτη βασιλεία λαμβάνει, ἣν ὁ Δανιὴλ τέταρτον θηρίον φοβερὸν ὀνομάζει, διατι τότε πρῶτος αὐτὸς ἐμονάρχησε καὶ τὸν κόσμον ὄλον σχεδὸν εἰπεῖν καθυπέταξεν.

8. Οὗτος ἐν | μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἀπελθὼν εἰς Δελφοὺς τοὺς νῦν ὀνομαζομένους Δαύ- 317 ἰ
 15 λια, ἠρώτησε τὸ μαντεῖον, τίς μὲν αὐτὸν βασιλεύσει. Τοῦ δὲ Πυθίου μηδὲν ἀποκρινομένου, ὁ δ' αὖθις ἠρώτησε, διὰ τί σιγᾷ τὸ μαντεῖον, τόθ' ἢ Πυθία ταῦτα ἔφη· πῶς Ἑβραῖος κέλεται μὲ θεὸς μακάρεσσι ἀνάσσων τόνδε δόμον προλιπεῖν καὶ ὁδὸν αὖθις ἰκέσθαι· ἀπελθε λοιπὸν ἐκ δόμων ἡμετέρων. Ἐλθόντος οὖν τούτου ἐν Ῥώμῃ, καὶ ἐν τῷ μέλλειν ἀποβιδῶναι παρεγγύησε τοὺς ἐν τέλει αὐτοῦ χεῖρας κροτῆσαι καὶ γελᾶσαι
 20 ὡς ἐπὶ μίμου τελευτήσῃ. Τοῦτο δὲ ποιῆσαι διωρίσατο, ἀποσκοπῶν εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον ὡς γέλωτος ἄξιον.

9. Καὶ περὶ μὲν οὖν τῶν προειρημένων βασιλείων Δανιὴλ ὁ θεῖος προφήτης καὶ ὁ θεῖος Ζαχαρίας καὶ ἕτεροι, ὡς προείπομεν, τὴν τε ἀνόρθωσιν καὶ κατάλυσιν καὶ τὰ συμβάντα πάντα διὰ πνεύματος ἁγίου λέγουσι. Περὶ δὲ τῆς Ἰσραὴλ βασιλείας ὁ θεό-
 25 πτης Μωσῆς ἐν τῇ Γενέσει τάδε διέξεισιν. Ὁ πατριάρχης ἡμῶν Ἀβραὰμ υἱὸς ἐγέννησεν ὀκτώ, πρῶτον μὲν Ἰσραὴλ τὸν νόθον ἐκ τῆς Ἄγαρ, δευτερον Ἰσαὰκ ἐξ ἐπαγγελίας ἐκ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Σάρρας, ὃς καὶ εὐλογήθη παρὰ Θεοῦ. Μετὰ δὲ ἀποθάνειν Σάρραν ἔλαβε τὴν Χετουραν εἰς γυναῖκα, ἐξ ἧς ἐγέννησεν υἱὸς ἕξ· τὸν Ζομβράν καὶ τὸν Ἰεζαὶ καὶ τὸν Μαδάϊ, τὸν Μαδιάμ καὶ τὸν Ἐβόει καὶ τὸν Σοῖαι. Ἄλλ'
 30 ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ τὸν νόθον ἐπανέλθωμεν. | Μετὰ τὸ συγγενέσθαι Ἀβραὰμ τῇ Ἄγαρ, 318 εὐρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα· καὶ ἰδοῦσα Σάρρα ἐζηλοτύπει αὐτῆς καὶ ὠνείδιζε τὸν Ἀβραὰμ καὶ ἔθλιβε καὶ ἐλύπει τὴν Ἄγαρ. Ἡ δὲ Ἄγαρ μὴ δυναμένη τοσοῦτον θλίβεσθαι καὶ κακουχεῖσθαι ὑπὸ τῆς κυρίας ἀπέδρα· καὶ ἐν τῷ ἀποδιδράσκειν αὐτὴν ἐκ τῆς κυρίας αὐτῆς τῆς Σάρρας, ἀπήντησεν αὐτὴν ἄγγελος Κυρίου λέγων· „Ἀποστράφηθι πρὸς τὴν
 35 κυρίαν σου καὶ ταπεινώθητι ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτῆς.“ Καὶ εἶπεν αὐτῇ ὁ ἄγγελος Κυρίου· „Ἴδου ἐν γαστρὶ ἔχεις καὶ τέξῃ υἱὸν καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰσμαήλ, ὅτι

3 Ῥωμαίων AB: τὴν τῶν Ῥωμαίων b || 12 διατι] διὰ τι AB || 14—15 Δαύλια b: διαύλια AB || 15 βασιλεύσει AB: βασιλεύσῃ b || 17 mg. A: om. B. || 24 λέγουσι—βασιλείας B: λέγουσι περὶ ἀνορθώσεως τῆς αὐτῆς ἀρχῆς καὶ βασιλείας τῶν Ἰσραηλιτῶν, ὁ δὲ Ἡσαΐας καὶ ὁ σοφὸς Στέφανος καὶ Λέων ὁ βασιλεὺς περὶ τῆς καταλύσεως τῆς βασιλείας Ἰσραηλιτῶν, ὡς προείπομεν. A: λέγουσιν, ὁμοίως δὲ καὶ Ἡσαΐας καὶ ὁ σοφὸς Στέφανος καὶ Λέων ὁ βασιλεὺς περὶ τῆς καταλύσεως τῆς βασιλείας, ὡς προείπομεν. b | ὁ AB: Ὁ δὲ b || 25 post Μωσῆς add. περὶ ἀναβάσεως καὶ εὐτυχίας b: om. AB || 34 αὐτὴν AB: αὐτῇ b.

7. Așadar și prin cele patru vânturi, Zaharia și de Dumnezeu trimisul Daniil semnaleză cele patru mari împărății, anume a caldeilor, a perșilor, a macedonenilor și a romanilor. Iar cei doi munți de aramă, zic ei că sînt cele două continente ale lumii; căci în două se împarte, în Asia și Europa. Și cei doi cai roșii ca focul înseamnă omorurile făcute de caldeii, iar cei doi negri, pierzarea adusă babilonienilor de către perși și 5 mezi, iar cei doi albi strălucirea gloriei macedonenilor, căci nu ca și celelalte împărății este și aceasta. Iar cei suri și prieni arată puterea cea mare și strălucitoare a împărăției romanilor. Și faptul că s-au perindat pe pămînt după orînduială, ne arată iarăși, că fiecare împărăție ființează prin Dumnezeu. Căci Eusebiu al lui Pamfilu spune că a 10 patra împărăție pe care Daniil o numește a patra fiară îngrozitoare, începe cu August Octaviu Cezar, pentru că atunci el a fost cel dintîi singur stăpînitor și a supus, așa zicînd, aproape întreaga lume.

8. Acesta, în una din zile, mergînd la Delfi, care acum se cheamă Daulia, a întrebat oracolul, cine va domni după dînsul. Iar Pitia nerăspunzîndu-i nimic, iarăși a întrebat, de ce tace oracolul; atunci Pitia a dat acest răspuns: că un dumnezeu evreu, stăpînitor peste cei răposați îmi poruncește să părăsesc casa aceasta și să iau calea întoarsă; pleacă așadar din casele mele. Venind deci acesta la Roma și ajungînd pe pragul morții, a îndemnat pe marii săi dregători să bată din palme și să rîdă ca la sfîrșitul unei reprezentații de teatru. Iar aceasta s-a hotărît s-o facă, avînd în vedere viața omenească, ca un 20 lucru vrednic de rîs.

9. Și așadar despre împărățiile amintite mai sus, sfîntul proroc Daniil și sfîntul Zaharie și ceilalți, cum am spus mai sus, spun prin duhul sfînt, și creșterea și căderea lor și toate întîmplările. Iar despre împărăția lui Ismail, Moisi care l-a văzut pe Dumnezeu, în „Cartea Facerii“ spune aceasta pe larg. Patriarhul nostru Avraam a avut opt feciori, pe cel dintîi Ismail, din flori, cu Agar, pe al doilea Isaac din promisiunea lui Dumnezeu cu Sara femeia sa; acesta a și fost binecuvîntat de Dumnezeu. După moartea Sarei a luat de femeie pe Chetura, de la care a avut șase feciori, pe Zombra, Ieze, Madai, Madiam și pe Eloii și Soia. Dar să ne întoarcem la Ismail cel din flori. După ce Avraam s-a împreunat cu Agar și a rămas însărcinată, Sara a văzut-o și era invidioasă pe ea, și lui Avraam 30 îi făcea muștrări, iar pe Agar o asuprea și o urgisea. Iar Agar, neputînd răbda atîta asupreală și tratare rea din partea stăpînei, a fugit; și în fuga ei de la stăpîna-sa Sara, îngerul Domnului i-a ieșit în cale, zicîndu-i: „Întoarce-te la stăpîna ta și pleacă-te cu umilință sub mîinile ei“. Și i-a mai zis îngerul Domnului: „Iată că tu ești însărcinată și ai să 5

ἤκουσε Κύριος τὴν ταπεινώσιν σου. Οὐτός ἐσται ἄγροικος ἄνθρωπος καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐπὶ πάντας καὶ αἱ χεῖρες πάντων ἐπ' αὐτόν· καὶ κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ κατοικήσει.“ Καὶ πάλιν ἐπὶ κεφ. ιζ' εἶπεν ὁ θεὸς τῷ Ἀβραάμ περὶ τῆς Σάρρας τῆς γυναικὸς αὐτοῦ· „Σάρραν τὴν γυναῖκά σου εὐλογήσω καὶ δώσω σοι 5 ἐξ αὐτῆς τέκνον καὶ εὐλόγησω αὐτόν καὶ ἔσται εἰς ἔθνη καὶ βασιλεῖαι ἐθνῶν ἐξ αὐτοῦ ἔσονται.“ Καὶ ἔπεσεν Ἀβραάμ ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ ἐγέλασε καὶ εἶπεν ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ λέγων. „Εἰ τῷ ἑκατονταετῷ υἱὸς καὶ Σάρρα ἐνενήκοντα ἐτῶν οὕσα τέξεται.“ εἶπε δὲ Ἀβραάμ πρὸς τὸν θεόν· „Ἰσμαῆλ οὗτος ζήτησεν ἐναντίον σου.“ Εἶπε δὲ ὁ θεὸς πρὸς Ἀβραάμ· „Ναί, ἰδοὺ Σάρρα ἡ γυνὴ σου τέξεται σοι υἱὸν καὶ καλέσεις 10 τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰσαάκ καὶ |στήσω τὴν διαθήκην μου πρὸς αὐτόν εἰς διαθήκην αἰῶ- 319 b νιον, εἶναι αὐτῷ θεὸς ὡς καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ μετ' αὐτόν. Περὶ δὲ Ἰσμαῆλ ἰδοὺ ἐπήκουσά σου καὶ ἰδοὺ εὐλόγησα αὐτόν καὶ πληθυνῶ αὐτόν σφόδρα· δώδεκα ἔθνη γεννήσει καὶ δώσω αὐτόν εἰς ἔθνος μέγα. Τὴν δὲ διαθήκην μου στήσω πρὸς Ἰσαάκ, ὃν τέξεται σοι Σάρρα εἰς τὸν καιρόν.“

15 10. Ὡδε δυνάμεθα καταλαβεῖν τὸ μέγα μυστήριον τῆς εὐσεβοῦς καὶ ὕγιους ἡμῶν πίστεως καὶ ἀγίας καὶ τὴν ἀσέβειαν, ἣν ἔχουσιν οἱ Ἀγαρηνοί. Καὶ οὐκ εἶπεν αὐτῷ ὁ θεὸς ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δις. Ἐν πρώτοις μὲν εἶπε· „Τέξεις υἱὸν καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰσαάκ καὶ στήσω τὴν διαθήκην μου πρὸς αὐτόν εἰς διαθήκην αἰώνιον καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ μετ' αὐτόν.“ Ὁ δὲ Ἀβραάμ αἰτήσας τῷ θεῷ οὕτως ποιῆσαι καὶ τὸν 20 Ἰσμαῆλ καὶ εὐλόγησαι αὐτόν, ὁ δὲ θεὸς ἀποκριθεὶς εἶπεν· „Ἰδοὺ εὐλόγησα αὐτόν καὶ πληθυνῶ αὐτόν σφόδρα καὶ δώδεκα ἔθνη γεννήσει καὶ εἰς ἔθνος μέγα ἔσται· τὴν δὲ διαθήκην μου ποιήσω πρὸς Ἰσαάκ.“ Καὶ οὐκ ἠθέλησεν ὁ θεὸς δῶσαι καὶ ἐμπιστεῦσαι τὴν διαθήκην αὐτοῦ τῷ Ἰσμαῆλ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ, ἀλλὰ μόνον τῷ Ἰσαάκ καὶ τοῖς ἐξ αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα. Καὶ ἦν θαυμάσαι, τίς μὴ καταλαβεῖν τὴν ἔννοιαν 25 τῶν τοιούτων ῥητῶν. Οἱ δὲ Ἀγαρηνοὶ βάρβαροι καὶ ἄγροικοὶ ὄντες, καὶ οὐκ οἶδασιν ὀρθῶς τὴν ἔννοιαν τῶν ῥητῶν καὶ κλαύσασσι, πῶς ὁ θεὸς ἐξ ἀρχῆς ἐξένωσε τὸν πατριάρχην αὐτῶν καὶ |αὐτοὺς τῆς διαθήκης αὐτοῦ καὶ τῆς χάριτος, ἀλλὰ οὗτοι κομπά- 320 ζουσι, πῶς καὶ αὐτοὶ ἀπόγονοί εἰσι τοῦ Ἀβραάμ καὶ ὁ θεὸς εὐλόγησε καὶ τὸν Ἰσμαῆλ ὡς καὶ τὸν Ἰσαάκ. Καὶ ἐν τούτῳ πλανῶνται, ὡς καὶ ἐν πᾶσι λανθάνονται, διατι μὲν 30 ὁ θεὸς εὐλόγησε τὸν Ἰσαάκ καὶ τὴν διαθήκην αὐτοῦ ἐνεπίστευσε αὐτῷ, τὸν δὲ Ἰσμαῆλ οὐχ οὕτως, ἀλλ' εὐλόγησεν αὐτόν ἀπλῶς „καὶ πληθυνῶ αὐτόν σφόδρα.“ Καὶ τὰ ἄλογα ζῶα ὁ θεὸς τετράποδα καὶ ἐρπετὰ ἰχθύας τε καὶ πετεινὰ εὐλόγησεν εἰπών· „Ἀυξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν.“ Τὸν δὲ Ἀδὰμ οὐ τοιούτως εὐλόγησε μόνον „αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν,“ ἀλλὰ καὶ κα- 35 τακυριεύσῃ αὐτῆς. Καὶ πάντα ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἔδωκε, τὰ ὅσα ἐν τῇ γῆ ἔστι, κατεξουσιάζειν καὶ δεσπόζειν, ὥστε ἦν ἰδεῖν καὶ αἱ εὐλογίαι τοῦ θεοῦ διάφοροί εἰσι, καὶ οὐχὶ ὡς αὐτοὶ λέγουσι, διατι μὲν αἱ θείαι καὶ ἱεραὶ γραφαὶ καλῶς δηλοποιοῦσι τοῖς εὐφρονοῦσιν, ἐκάστου υἱοῦ τοῦ Ἀβραάμ, Ἰσαάκ λέγα καὶ Ἰσμαῆλ, πῶς διαφέρουσιν αἱ εὐλογίαι, τὰ γένη καὶ αἱ κληρονομίαι ἐνός ἐκάστου αὐτῶν.

14 *post* καιρόν *add.* τοῦτον b : *om.* AB || 23 μόνον AB : μόνον b || 24 τίς μὴ || τίς AB : τίς δύναται b. || 25 καί² AB : *om.* b || 31 *post* ἀπλῶς *add.* ὅτι b : *om.* AB || 34—35 κατακυριεύσῃ αὐτοῖς AB : κατακυριεύσατε αὐτῆς b || 36 *post* ἰδεῖν *add.* ὅτι b : *om.* AB.

faci fiu și-i vei pune numele Ismail pentru că Domnul a auzit glasul umilinței tale, Și acesta va fi un om năstrușnic și mîinile lui vor lovi în toți și mîinile tuturor în el; va sta dîr în fața tuturor fraților lui". Și iarăși la cap. 17 a grăit Domnul către Avraam despre Sara femeia lui : „Pe Sara, femeia ta, o voi binecuvînta și-ți voi da copil din ea și-l voi binecuvînta și popoare se vor trage dintr-însul și împărății de popoare se vor ridica 5 din el". Și a căzut Avraam cu fața la pămînt și zîmbind a zis în gîndul său vorbele : „Om de o sută de ani să aibă fecior și Sara în vîrstă de nouăzeci de ani va naște“?!. „Iar către Dumnezeu Avraam a grăit : „Dă-i viață lungă lui Ismail care-i în fața ta“! Iar Dumnezeu a zis către Avraam : „Da, iată Sara femeia ta, îți va naște fiu și-i vei pune numele Isaac și voi încheia legămîntul meu cu el, legămînt veșnic, spre a-i fi Dumnezeu lui și urmași - 10 lor lui. Iar cît despre Ismail, iată că te-am ascultat și iată că l-am binecuvîntat și-l voi înmulți foarte pe el; la douăsprezece neamuri va da naștere și-l voi pune peste popor mare. Iar legămîntul meu îl voi încheia cu Isaac, pe care îl va face Sara la vădeaua arătată“.

10. Aici putem înțelege marea taină a credinței noastre creștine, sănătoasă și 15 sfîntă, și credința păgînă pe care o au agarenii. Și Dumnezeu i-a spus nu o dată, ci de două ori. Întîi i-a spus : „Vei avea fecior și-i vei da numele Isaac și legămîntul meu cu el îl voi încheia legămînt veșnic și cu urmașii lui“. Iar Avraam cerînd de la Dumnezeu să facă așa și cu Ismail și să-l binecuvînteze, răspunzînd Dumnezeu a zis : „Iată că l-am binecuvîntat și-l voi înmulți foarte pe el și va da naștere la douăsprezece neamuri și va fi 20 întru popor mare; dar legămîntul meu îl voi încheia cu Isaac“. Și n-a voit Dumnezeu să dea și să încredințeze legămîntul său lui Ismail și urmașilor aceluia, ci numai lui Isaac și urmașilor acestuia în veci. Și ar fi de minune să nu prindă cineva înțelesul unor astfel de cuvinte. Dar agarenii fiind barbari și oameni neciopliți, n-au priceput bine înțelesul 25 cuvintelor și s-au plîns, că Dumnezeu de la început l-a scos pe patriarhul lor și pe ei din legămîntul și din harul său; totuși aceștia se fălesc că și dîșii sînt urmașii lui Avraam și că Dumnezeu l-a binecuvîntat și pe Ismail, ca și pe Isaac. Și întru aceasta se înșeală, cum întru toate se amăgesc, deoarece Dumnezeu a binecuvîntat pe Isaac și i-a încredințat legămîntul său, pe Ismail însă nu l-a binecuvîntat tot așa, ci simplu cu 30 cuvintele „și-l voi înmulți foarte pe el“. Și dobitoacele necuvîntătoare, cele cu patru picioare și tîrîtoarele, peștii și cele zburătoare, Dumnezeu le-a binecuvîntat, zicînd : „Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pămîntul“. Pe Adam însă nu l-a binecuvîntat numai astfel : „Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pămîntul“, ci și să-l stăpînească. Și toate cîte sînt pe pămînt le-a dat în mîinile lui să aibă putere și să domnească asupra lor, 35 așa încît se poate vedea, că și binecuvîntările lui Dumnezeu sînt diferite și nu cum spun aceia, deoarece sfintele scripturi dumnezeiești arată lămurit și bine pentru cei cu mintea sănătoasă, cum se deosebesc binecuvîntările fiecărui fecior al lui Avraam, anume Isaac și Ismail, neamurile și moștenirile fiecăruia din ei.

11. Ἐν δὲ τῷ κεφ. τῷ κ-Φ καὶ κα-Φ τάδε φησὶ περὶ τοῦ Ἰσμαήλ. Εἶπε δὲ τῷ Ἄβραάμ ἢ Σάρρα· „Ἐκβαλε τὴν παιδίσκην ταύτην μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς· οὐ γὰρ κληρονομήσει ὁ υἱὸς τῆς παιδίσκης μετὰ τοῦ υἱοῦ μου Ἰσαάκ“. Σκληρὸν δὲ |ἐφάνη τὸ 321 b ῥήμα σφόδρα ἐναντίον Ἄβραάμ περὶ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰσμαήλ. Εἶπε δὲ ὁ θεὸς τῷ Ἄβραάμ·
- 5 „Μὴ σκληρὸν ἔστω ἐναντίον σου περὶ τοῦ παιδίου καὶ τῆς παιδίσκης. Πάντα ὅσα ἂν εἶπῃ σοι Σάρρα, ἄκουε τῆς φωνῆς αὐτῆς, ὅτι ἐν Ἰσαάκ κληθήσεται σοι σπέρμα· καὶ τὸν υἱὸν δὲ τῆς παιδίσκης ταύτης εἰς ἔθνος μέγα ποιήσω αὐτόν, ὅτι σπέρμα σου ἐστίν.“ Ἀνέστη δὲ Ἄβραάμ τῷ πρωτῷ καὶ ἔλαβεν ἄρτους καὶ ἄσκον ὕδατος καὶ ἔδωκε τῇ Ἄγαρ καὶ ἐπέθηκεν ἐπὶ τὸν ὄμιον αὐτῆς καὶ τὸ παιδίον, καὶ ἀπέστειλεν αὐτήν. Ἀπελθοῦσα 10 δὲ ἐπλανᾶτο τὴν ἔρημον κατὰ τὸ φρέαρ τοῦ ὄρκου· ἐξέλιπε δὲ τὸ ὕδωρ ἐκ τοῦ ἀσκοῦ καὶ ἐκ τῆς δίψης ἐλειποθῆμει ὁ Ἰσμαήλ. Καὶ ἐβόησε τὸ παιδίον καὶ ἐκκλαυσεν. Εἰσήκουσε δὲ ὁ θεὸς τοῦ παιδίου ἐκ τοῦ τόπου, οὐ ἦν. Καὶ ἐκάλεσεν ἄγγελος θεοῦ τὴν Ἄγαρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ εἶπεν αὐτῇ· „Τί ἐστίν, Ἄγαρ; μὴ φοβοῦ, ἐπακήκοε γὰρ ὁ θεὸς τὴν φωνὴν τοῦ παιδίου σου ἐκ τοῦ τόπου, οὐ ἐστίν.“ Ἀνάστηθι καὶ λάβε τὸ 15 παιδίον καὶ κράτησον τῇ χειρὶ σου αὐτό· εἰς γὰρ ἔθνος μέγα ποιήσω αὐτό.“ Καὶ ἀνέφραξεν ὁ θεὸς τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς καὶ εἶδε φρέαρ ὕδατος ζῶντος· καὶ ἐπορεύθη καὶ ἐμπλησε τὸν ἀσκὸν τοῦ ὕδατος καὶ ἐπότισε τὸ παιδίον. Καὶ ἦν ὁ θεὸς μετὰ τοῦ παιδίου· καὶ ἠδξύνθη καὶ ἐκατόκησεν ἐν τῇ ἐρήμῳ τῇ Φαραῇ· ἐγένετο δὲ τοξότης δυνατός.
- 20 12. Ὡδε δυνάμεθα καταλαβεῖν τὸν Ἰσμαήλ· καθὼς ἐπηγγέλατο ὁ θεὸς τῷ Ἄβραάμ, εἰς μέγα ἔθνος εἶναι ἐποίησε, καὶ |βασιλεῖς μεγάλοι ἐξ αὐτοῦ γεγόνασι· καὶ 322 b αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐπὶ πάντας θεωροῦμεν εἶναι καὶ αἱ χεῖρες πάντων ἐπ' αὐτόν, τούτεστι τῆς πίστεως καὶ ἐνεκατόκησαν ἐπὶ πρόσωπον ἡμῶν πάντων καὶ οἱ ἐκ τούτου τοξοὶ ἀριστοὶ εἰσι λίαν. Πλὴν τῆς διαθήκης αὐτοῦ ὁ θεὸς ἐστέρησεν αὐτόν, ὥστε,
- 25 καθὼς φησιν ἡ θεία γραφή καὶ ἦν ὠρισμένον ἐκ πολλοῦ ἀναθῆναι, δι' ὧν κριμάτων οἶδεν ὁ θεὸς, τοιοῦτως γενέσθαι. Ἦν γὰρ ἀνάγκη λοιπόν, ἵνα πέρας λάβωσι τὰ ὅσα ὁ θεόπτης Μωσῆς ἔφησε, καὶ οὐχὶ ὅτι οὐκ ἐφρονοῦσαν ὀρθῶς Ῥωμαῖοί τε καὶ Σέρβοι καὶ Βούλγαροι, καθὼς λέγουσιν οἱ κατηγοροῦντες ἡμᾶς καὶ ὀνειδίζουσιν· ἐὰν δὲ πάλιν καὶ ὑπὸ ἀμαρτιῶν ἡμεῖς ἐπαιδεύθημεν, καὶ ἡμεῖς οἱ Ἰταλοὶ μὴ ἀμερίμνωσ μελίνατε, 30 ἀλλὰ τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸ στήθος ὑμῶν βάλετε καὶ κατὰ νοῦν ἐνθουμήθητε καὶ κατηγοροῦντες ἡμᾶς παύσατε.
13. Αὐτοὶ δὲ οἱ Ἰσμαηλίται ἄπιστοι, ὄντες χαλεποὶ καὶ ἀνελεήμονες, προστάξει δὲ θεοῦ τοὺς πιστοὺς παιδεύουσι καὶ τὸ πλεῖον μέρος τοῦ κόσμου κυριεύουσι. Διὸ οὐ δεῖ μεγαλορρήμονεῖν περὶ τούτων τοὺς Ἰταλοὺς, ὅτι διὰ τὸ ὀρθῶς φρονεῖν καὶ δι- 35 καιοὶ καὶ ἅγιοι ἑαυτοὺς λέγουσιν εἶναι καὶ διὰ τὴν αὐτῶν ὀρθοδοξίαν καὶ δικαιοσύνην ἕως τοῦ νῦν βασιλεύουσι. Καὶ τοιοῦτοις μὲν τοῖς ὀλίγοις εἰρήκαμεν ῥήμασιν οὐχὶ πρὸς τὸ κατακρίνειν ἢ κατηγορεῖν τινα, μὴ γένοιτο, ἀλλ' ἵνα τοῖς καταλαλοῦσιν ἡμᾶς δεῖξωμεν, ὅτι οὐκ ὀρθῶς καὶ σαφῶς τὰς γρα|φὰς οἶδασι. Διὰ τοῦτο μὲν ἡμᾶς 323 b μέμφονται καὶ σοφοὶ εἰσι πάντες τοῦ νοουθετεῖν, αὐτοὺς δὲ ἀμαρτάνοντας οὐ 40 γινώσκουσιν.

2 ἢ b: *om.* AB || 6 ἐν AB: ἐν τῷ b || 22 αἱ χεῖρες¹ AB: τὰς χεῖρας b || 22—23 τούτεστι τῆς πίστεως AB: *om.* b || 24 ἐστέρησεν AB: ὑστέρησεν b || 27 ἐφρονοῦσαν AB: ἐφρονοῦμεν b || 36 Καὶ — ῥήμασιν B : Καὶ τοιοῦτοις μὲν τοῖς λόγοις εἰρήκαμεν ῥήμασιν A : Τούτους μὲν τοὺς λόγους εἰρήκαμεν b.

11. Iar în cap. 20¹ și 21 spune acestea despre Ismail. Iar Sara i-a zis lui Avraam : „Izgonește pe roaba aceasta cu fiul ei! Nu va intra doar în moștenire fiul roabei cu fiul meu Isaac“. Și lui Avraam, cuvîntul Sarei despre fiul său Ismail, i s-a părut foarte aspru. Iar Dumnezeu i-a vorbit lui Avraam : „Să nu ți să pară aspru cuvîntul, în ce privește copilul și roaba! Toate cîte ți le-a grăit Sara, ascultă de glasul ei, deoarece coborîtorii 5 din Isaac ți se vor chema urmași; iar pe fiul roabei acesteia îl voi face popor mare, pentru că este sămînța ta“. Iar dis-de-diminează, Avraam s-a sculat și a luat pîini și burduf cu apă și i le-a dat Agarei și pe umărul ei a pus copilul și a lăsat-o să plece. Iar dînsa plecînd rătăcea în pustie, mergînd spre fîntîna jurămîntului, iar apa din burduf se isprăvise și Ismail de sete era leșinat. Și a aruncat departe copilul și a început a plînge. Dar 10 Dumnezeu a auzit copilul din locul unde se găsea. Și îngerul lui Dumnezeu din cer a strigat pe Agar și i-a zis : „Ce ai Agar? Nu te teme! Căci a auzit Dumnezeu glasul copilului tău din locul unde se găsește. Scoală-te, ia copilul și ține-l bine cu mîna ta, căci voi face din el un popor mare!“ Și Dumnezeu a deschis ochii ei și a văzut fîntîna cu apă vie 15 și a mers și a umplut burduful cu apă și a dat copilului să bea. Și Dumnezeu a stat alături de copil, și el a crescut mare și a locuit în pustiu Farai [Pharan]; și s-a făcut un arcaș puternic.

12. Aici putem înțelege bine starea lui Ismail, după cum Dumnezeu i-a făgăduit 20 lui Avraam, a făcut dintr-însul popor mare și mulți împărați s-au ridicat din el, și vedem că mîinile lui lovesc în toți și mîinile tuturor în el, adică dinspre partea credinței, și și-a întins așezările în fața noastră a tuturor, și arcașii coborîtori din acesta sînt foarte destoinici. Numai de legămîntul său Dumnezeu nu l-a făcut părtaș, așa că s-a întîmplat în acel chip, cum spune sfînta scriptură și demult era hotărît de sus, prin judecăți pe care 25 Dumnezeu le știe. Căci trebuia doar să se îplinească toate, cîte le-a spus de Dumnezeu văzătorul Moisi, și nu pentru că credința bizantinilor și a sîrbilor și a bulgarilor n-ar fi dreaptă, cum spun acei care ne învinuiesc pe noi și ne fac imputări; iar dacă iarăși pentru păcatele noastre noi am fost pedepsiți, și voi italienii nu stați fără nici o grijă, ci puneți-vă 30 mîinile la piept și luați aminte și încetați de a mai ne învinováți.

13. Iar ismailiții cei necredincioși, care-s răi și fără milă, din porunca lui Dumnezeu îi pedepsesc pe cei credincioși și domnesc peste partea cea mai mare din lume. De aceea italienii nu trebuie să facă gură mare despre aceasta, căci pentru dreapta lor credință și pentru că zic că ei sînt drepți și sfinți și că din cauza ortodoxiei și a dreptății lor domnesc 35 pînă în ziua de azi. Și cu acest fel de puține cuvinte am grăit nu spre a judeca sau a învinui pe cineva, Doamne ferește, ci pentru ca să arătăm celor care ne grăiesc de rău, că nu știu bine și lămurit scripturile. De aceea ne și defaimă pe noi și toți sînt înțelepți în a muștra 40 pe alții, dar că ei înșiși greșesc, nu-și dau seama.

¹ De fapt numai în cap. 21.

II. Ἐπὶ τὴν ἡμετέραν διήγησιν ἐπανέλθωμεν οὖν.

Ἐάν τις ἐρωτήσῃ, τί τὸπραχθὲν παρὰ τοῦ βασιλέως τῷ διὰ μέσου καιρῷ τῆς μάχης, εἶπω αὐτῷ· ἐν ᾧ δὲ χρόνῳ καὶ καιρῷ ὁ ἀμηρᾶς παρεσκευάζετο, καὶ τὴν βοήθειαν ἐποίησαν οἱ ἔξωθεν αὐθένται οἱ χριστιανοί. Καὶ τῶν μὲν ἔξωθεν αὐθέντων, ἦτοι περικύκλωθεν χριστιανῶν δῆλόν ἐστι τοῖς πᾶσιν οὐδέν, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ πρὸς τὸν τῆς Σερβίας αὐθέντην Γεώργιον πρέσβυν ὁ ἀμηρᾶς ἀπέστειλεν, ἵνα μεσιτεύσῃ περὶ τῆς εἰρήνης τῆς ἀναμεταξὺ τῶν Οὐγκάρων καὶ τοῦ ἀμηρᾶ. Μετὰ δὲ τοῦ ἀπερχομένου πρέσβυος χριστιανὸς τις γραμματικὸς ἦν, ἀνατεθειμένος παρὰ τινῶν Τουρκῶν τῶν τῆς βουλῆς εἰπεῖν τῷ δεσπότη, ἵνα ποιήσῃ ἀναβολὴν εἰς τὴν ἀγάπην, ὅτι, ἐάν γένηται ἢ μετὰ τῶν Οὐγκρῶν συνθήκη τῆς ἀγάπης, ἦτοι εἰρήνης, εὐθὺς ὁ Τοῦρκος κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καθορμήσεται. Κάκεινος οὐκ ἐφρόντισε περὶ τούτου, οὔτε ἔμελεν αὐτῷ, οὐκ εἰδὼς ὁ ἄθλιος, ὅτι, εἰ ἀφαιρεθῆ ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος, τὰ μέλη εἰσὶ νεκρά.

2. Τότε οὖν καὶ ἐν τῇ Ἐνετία βουλῆς μεγάλης γενομένης περὶ τούτου, ἀνέστη ὁ τῷ τότε καιρῷ δοῦξ τοῦνομα Φραγκίσκος Φούσκαρις λέγων, οὐ κατ' ἄγνοιαν γάρ, — ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ὄριζεν ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι οἱ ἰδόντες καὶ ὀμιλήσαντες αὐτῷ φρονιμώτερον αὐτοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ Ἰταλίᾳ οὐκ εἶδον, — εἰ μὴ διὰ κακίαν καὶ φθόνον· οὐκ οἶδε γὰρ ὁ φθόνος προτιμᾶν τὸ συμφέρον. Ἦν δὲ τὸ αἴτιον τούτου· τοῦ Ἀλωῦσίου Διέδου ἐκείνου ποτὲ μεσιτεύσαντος, ἵνα ὁ μακαρίτης ὁ αὐθέντης μου ὁ κύρ Κωνσταντῖνος, δεσπότης ὢν τῷ τότε καιρῷ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ, λάβῃ εἰς γυναῖκα αὐτοῦ τὴν τοῦδε τοῦ δουκῆς θυγατέρα μετὰ προικὸς πολλῆς, ὁ οὖν αὐθέντης μου οὐ δι' ἄλλο, εἰ μὴ ἵνα γένηται οἶονεὶ καὶ αὐτὸς καὶ ὁ τόπος αὐτοῦ μετὰ τῆς Ἐνετίας ἐν, συνεκατέβαινε τῇ τοιαύτῃ ἀγχιστεία, ἐμοῦ τε καὶ ἄλλων πλείονων συναινούστων τούτου καὶ ἀναγκαζόντων σχεδὸν ἤδη ἐγένετο. Ὡς δὲ ἐγένετο βασιλεὺς καὶ ἀπελθὼν εἰς τὴν πόλιν, τούτο ἀνοίκειον γάρ ἦν· πῶς ἐδύναντο οἱ τῆς πόλεως ἄρχοντες καὶ ἄρχόντισσαι κυρίαν καὶ δέσποιναν αὐτῶν καταδεχθῆναι Ἐνετοῦ θυγατέρα καὶ τοὺς γαμβροὺς αὐτοῦ τοὺς ἄλλους καὶ υἱοὺς συγγάμβρους καὶ γυναικαδέλφους εἶναι τῷ βασιλεῖ, ἐνδόξου μὲν ἴσως καὶ δουκὸς ὄντος, ἀλλὰ πρόσκαιρος ἦν. Καὶ αὖθις μετὰ τὸ βασιλεῖα γενέσθαι τὸν αὐθέντην μου ὁ δοῦξ ἐζήτει τὸ τοιοῦτο, ἀλλ' ἀπεπέμφθη· ἔνεκεν τούτου λοιπὸν ὁ ἀνθρώπος ἐγένετο ἐχθρὸς. Καὶ πολλὰ εἰπόντος τοῦ Ἀλωῦσίου Λαουρεδάνου καὶ τοῦ Ἀντωνίου Διέδου καὶ ἄλλων πολλῶν καὶ ἀποδειξάντων, ὅτι, εἰ καὶ ἡ Πόλις ἀλωθῆ, πλείστη ζημία συμβαίνει καὶ τῇ αὐτῶν αὐθεντία, πλὴν οὐκ ἴσχυσαν παρωτρῆναι τὸν δοῦκα συνδραμεῖν τῷ βασιλεῖ.

3. Καὶ ἡ ἐκκλησία τῆς Ῥάμης, περὶ τούτου ἐφρόντισεν· Εὐρεθέντος γὰρ τοῦ καρδηναλίου τῆς Ῥωσσίας εἰς τὴν πόλιν καὶ ἐγὼ περὶ τού-

2 ἐρωτήσῃ AB : αἰτήσῃ b || 5 ἔξωθεν—περικύκλωθεν AB : περικύκλωθεν αὐθέντων b || 8 Οὐγκάρων AB : Οὐγγάρων b || 11 Ὀυγκρῶν AB : Οὐγγάρων b || 21 ἐκείνου AB : τοῦ b || 28 γάρ AB : om. b || 35 Λαουρεδανού B : Λαυρεδανού A || 40 τῆς Ῥωσσίας A : Ῥωσσίας B.

II, 1. Să ne întoarcem așadar la istorisirea noastră!

Dacă ar întreba cineva ce s-a întreprins din partea împăratului în timpul pînă la luptă, am să-i spun: în timpul și vremea cînd sultanul își făcea pregătirile de război, și domnitorii creștini din alte țări, i-au stat într-ajutor. Și domnitorii din alte țări, adică acei de primprejur, 5 habar nu aveau toți de nimică, ci încă sultanul a trimis un sol la domnitorul Serbiei, Gheorghe, ca să pună la cale pacea între unguri și sultan. Iar cu solul ce pleca era un diac creștin, căruia unui turci din divan îi încredințaseră misiunea să spună despotului să trăgăneze pacea, pentru că, dacă se face un tratat de bună înțelegere cu ungurii, adică pace, 10 turcul îndată va porni asupra Constantinopolei. Și acela n-a avut grijă de aceasta, nici nu-i păsa, nedîndu-și seama nenorocitul, că, dacă va fi luat capul trupului, mădulele rămîn moarte.

2. Atunci deci și la Veneția, cînd pentru ajutor s-a întrunit Marele 15 Consiliu, s-a sculat dogele din timpul de atunci, cu numele Francisc Fuscari, vorbind nu doar din neștiință — împăratul Ioan și alții care l-au văzut și au stat de vorbă cu el, ne spuneau hotărît că n-au văzut în Italia om mai cuminte ca el —, ci numai din răutate și invidie; căci invidia nu știe să dea precădere la ceea ce-i de folos. Iar pricina a fost 20 aceasta. Aloisio Diedo a mijlocit odinioară ca întru fericire adormitul stăpînul meu chir Constantin, care în vremea de atunci era despot în Pelopones, să-și ia de femeie pe fata acestui doge, cu multă zestre. Stăpînul meu nu de alta, decît numai pentru ca și el și țara să se facă una cu Veneția s-a coborît la o înrudire ca aceasta; și eu și mai mulți alții 25 fiind de această părere și arătînd că e de neapărată nevoie, aproape era să se înfăptuiască. Cînd însă a ajuns împărat și a venit în capitală, aceasta nu se mai putea doară; cum puteau marii demnitari din capitală și soțiile lor să primească de doamnă și împărăteasă pe fata unui venețian, și pe celelalte rude ale lui și pe feciorii lui să fie împăratului rudenii și cumnați 30 fiind el poate plin de mărire și doge, dar numai vremelnic. Și după ce stăpînul meu a ajuns împărat, pretindea așa ceva, dar a fost respins; din cauza aceasta deci omul a devenit dușman. Și Aloisio Lauredano și Antonio Diedo și mulți alții au adus multe argumente și au dovedit că, dacă 35 și Constantinopolea va fi fost cucerită, are să fie spre mare pagubă și pentru stăpînirea lor, dar n-au izbutit să-l înduplece pe doge să sară într-ajutor împăratului.

3. Și biserica Romei a avut grijă pentru aceasta!? Căci găsindu-se în capitală cardinalul Rusiei, eu am intervenit pentru acesta pe lângă 40

του μεσιτεύσας πρὸς τὸν αἰίδιμον καὶ μακαρίτην τὸν αὐθέντην μου τὸν βασιλέα, ἵνα γένηται ὁ δὲ καρδηνάλις πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως· καὶ εἰ γένηται, τὰ καὶ τὰ γενήσονται παρ' αὐτοῦ καὶ τοῦ τότε πάπα εἰς βοήθειαν τῆς πόλεως, εἰ κὰν ἐκ δευτέρου μνημονευθῇ ὁ πάπας. Καὶ πολλῶν συζητήσεων λόγων καὶ βουλῆς γενομένων ἔδοξε τῷ αἰοδίμῳ βασιλεῖ τῷ αὐθέντῃ μου τὸ ἐν τῶν δύο μὴ γένοιτο παντελῶς, ὅτι τῷ γενομένῳ πατριάρχῃ ἀνάγκη ἦν οἱ πάντες ἢ πείθεσθαι αὐτῷ ἢ ἔρις καὶ ἔχθρα γενήσεται ἀναμεταξὺ αὐτοῦ καὶ αὐτῶν τῶν μὴ πειθομένων αὐτῷ. Καὶ ἐν ἐκείνῳ τοῦ καιροῦ διαμέσῳ εἰ καὶ συμβῆ ἡμῖν μάχη ἔξωθεν παρὰ τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἔχειν ἡμᾶς καὶ ἔσωθεν, πόσον ἔσεται κακόν; Τὸ δὲ μνημονεύεσθαι τὸν πάπαν γενηθήτω ἕνεκεν ἐλπίδος βοηθείας ἐν τῇ ἀνάγκῃ ἡμῶν· καὶ ὅσοι τοῦτο ποιήσωσιν ἐν τῇ ἀγίᾳ Σοφίᾳ, οἱ ἄλλοι ἔσονται ἀναίτιοι καὶ εἰρηνικοί. Καὶ τῇ 13^η τοῦ Δεκεμβρίου παρελθόντων ἕξ μηνῶν καὶ τοσούτου λόγου γενομένου περὶ βοηθείας, ὅσον ἐποιήσατο ὁ σουλτάνος 15 τοῦ Κάρεως, ἦτοι τῆς Αἰγύπτου.

4. Ἀπὸ δὲ τῆς Σερβίας δυνατὸν ἦν ἀποσταλθῆναι χρήματα κρυφίως πολυμερῶς καὶ ἀνθρώπους ὁμοίως δι' ἄλλου τρόπου· οὐκ ἀπέλαυσεν, οὔτε εἶδεν οὐδεὶς ἕνα ὄβολόν. Ναί, ἀληθῶς ἀπέστειλαν πολλὰ χρήματα καὶ ἀνθρώπους πρὸς τὸν ἀμηνᾶν πολιορκοῦντα τὴν πόλιν· καὶ ἐθριάμβευσαν αὐτοὺς οἱ Τοῦρκοι καὶ δεικνύοντες, ὅτι „ἰδοὺ καὶ οἱ Σέρβοι καθ' ὑμῶν εἰσὶ.“ Τίς τῶν Χριστιανῶν αὐθέντων ἦ „Ἰβέρων ἀπέστειλεν ἕνα ὄβολόν ἢ ἀνθρώπους εἰς βοήθειαν τῆς πόλεως, ἢ φανερώς ἢ κρυφῶς;

5. Οἱ Οὐγκαροὶ δὲ ἔστειλαν πρέσβεις πρὸς τὸν ἀμηνᾶν λέγοντες, ὅτι „σωζόμενου, ἵνα ἔχητε καὶ μετὰ τοῦ βασιλέως εἰρήνην καὶ ἀγάπην, 25 ἐποιήσαμεν καὶ ἡμεῖς τὴν ἀγάπην μεθ' ὑμῶν· ἀλλ' ἐπεὶ οὐ τηρεῖτε κατὰ τὰς ἀναμεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν συνθήκας, καὶ ἡμεῖς ἀθετήσωμεν πᾶσαν τὴν εἰρηνοποίησιν.“ Καὶ φθάσαντες οἱ πρέσβεις, ἠνίκα ἐπολιορκεῖτο ἡ πόλις, ἐν ἧ' ἐβδομάδι ἐμελλον τὴν ἐμβολὴν δῶσαι, ὁ δὲ ἀμηνᾶς καὶ πᾶσα ἢ βουλή αὐτοῦ ἐχρόνιζον αὐτοὺς λόγοις κολακείας προσδοκᾶν τὴν ἀπόκρισιν σήμερον ἢ αὔριον. Καὶ τοῦτο ἐποιοῦν μετὰ δόλου, ἄχρι ἴδωσι τὰ μέλλοντα συμβῆναι, ὅτι „εἰ μὲν παραλάβοιεν τὴν πόλιν, εἴπωσι πρὸς αὐτοὺς, ἰδοὺ γὰρ ἐλάβομεν αὐτήν· ὑμεῖς δὲ ἀπέλθατε καί, ὡς ἂν δόξη ὑμῖν, ποιήσατε, ἢ εἰρήνην ἔχειν μεθ' ἡμῶν ἢ μάχην.“ ὁ δὲ καὶ ἐγένετο καὶ τοῖς πρέσβευσιν ἐβρέθη. Εἰ δὲ οὐκ ἐπαρελάμβανον αὐτήν, ἤθελον 35 εἰπεῖν, ὅτι „ἕνεκεν τῆς ἀναμεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν εἰρήνης ὁ πόλεμος ἔπαυσε καὶ κατὰ τὰς συμφωνίας ἀνεχωρήσαμεν.“ | Ὅμως ἐψιθυρίσθη, ὅτι ὁ ἀμηνᾶς ἐλογίζετο λέγων „Εἰ οὐ μὴ παραλάβω τὴν πόλιν τὰ νῦν, εὐθέως ποιήσω ἀγάπην καὶ κατὰ πᾶσάν μου τὴν ζωὴν τηρήσω αὐτήν.

6. Ὁ δὲ μακαρίτης ὁ αὐθέντης μου καὶ βασιλεὺς τί οὐκ ἔπραξε 40 κρυφῶς ἢ φανερώς, ὑπὲρ τῆς βοηθείας τῆς πόλεως καὶ τῆς αὐτοῦ βασι-

7 οἱ πάντες AB : om. b | post αὐτῷ add. τοὺς πάντας b : om. AB || 15 Κάρεως AB : Κάερος b || 17 οὐκ AB : ἀλλ' οὐκ b || 18 οὔτε AB : οὐδὲ b || 21 Ἰβέρων AB : Ἰβήρων b || 22 κρυφῶς AB : κρυφίως b || 23 Οὐγκαροὶ AB : Οὐγγαροὶ b || 27 φθάσαντες AB : ἐφθασαν b || 31 εἴπωσι A : εἴπωσιν B || 32 ἀπέλθατε AB : ἀπέλθετε b.

în veci neuitatul întru fericire adormitul domnul meu împăratul, ca acest cardinal să fie făcut patriarh al Constantinopolei; și dacă va fi fost făcut, atunci și el și papa de atunci vor face pentru ajutorarea orașului acelea și acelea, chiar dacă papa ar fi să fie pomenit în locul al doilea la sfintele daruri; și făcându-se multă discuție și dezbateri și sfat mare, 5 în veci neuitatul împărat a hotărât, că una din două nu s-ar putea face nicidecum, pentru că devenind patriarh, era neapărată nevoie toți sau să asculte de el, sau va fi ceartă și dușmănie între el și între cei care nu l-ar urma. Și dacă în vremea aceea a venit asupra noastră război din afară din partea dușmanilor, și noi să ne învrăjbim și înăuntru, câtă nenorocire 10 va fi? Iar pomenirea papei să se facă în vederea nădejdei de ajutor la nevoia noastră; și oricîți vor face aceasta în sfînta Sofie, ceilalți nu vor avea nici o pricină și vor sta liniștiți. Și la 12 decembrie au trecut șase luni și despre venirea într-ajutor s-a făcut tot atîta vorbă, cît a vorbit sultanul din Cairo, adică al Egiptului. 15

4. Iar din Serbia se puteau trimite bani în taină din multe părți și oameni așijderea în alt chip. Nu s-a bucurat de nici un ajutor, nimeni n-a văzut un singur ban. Da, într-adevăr au trimis sultanului, care împresura orașul, mulți bani și oameni; și turcii i-au purtat în alai și arătau că iată și sîrbii sînt contra voastră. Cine dintre domnitorii creștini sau dintre iveri au trimis un singur ban sau oameni într-ajutor orașului fie pe față sau într-ascuns? 20

5. Iar ungurii au trimis soli, spunînd că „sub rezerva ca să țineți pace și prietenie și cu împăratul, am făcut și noi pacea cu voi; dar întrucît nu vă țineți de învoiala dintre noi și voi, și noi nu ne vom ține de 25 pacea încheiată“. Și au sosit solii cînd orașul era împresurat, în săptămîna în care aveau să dea năvala cea mare; iar sultanul și tot divanul său îi purtau cu vorbe măgulitoare să aștepte răspunsul pe azi pe mîine. Și aceasta o făcea cu viclenie, pînă o să vadă ce aduce viitorul, dacă ar lua 30 orașul să le spună: „iată că l-am luat doar! Iar voi plecați și faceți cum credeți, să aveți sau pace cu noi sau război“; și aceasta s-a și întîmplat și așa li s-a spus solilor. Iar dacă nu luau orașul, le-ar fi spus: „De dragul păcii dintre noi și voi, războiul a încetat și, potrivit învoielilor, ne-am 35 retras“. Totuși se zvonise că sultanul se purta cu gîndul, spunînd: „Dacă de astă dată nu cuceresc orașul, de îndată o să fac pace și o s-o țin toată viața mea“.

6. Dar ce n-a făcut întru fericire adormitul domnul meu împăratul, într-ascuns sau pe față, pentru ajutorarea capitalei și a împărăției 40

λείας, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ὑπὲρ σωτηρίας αὐτοῦ; Καὶ γὰρ δῆλόν ἐστιν ὅτι, εἰ ἤθελεν, εὐκόλως ἐδύνατο φυγεῖν, πλὴν οὐκ ἤθελεν, ἀλλ' ἠγωνίζετο ὡς ὁ ποιμὴν ὁ καλός, ὃς τίθησι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν προβάτων, ὡς καὶ ἐποίησε.

5 7. Καὶ τίς τῶν ἄλλων τὰ τοιαῦτα καὶ ἄλλα γενόμενα ἐπίστατο πάρεξ τοῦ Καντακουζηνοῦ Ἰωάννου καὶ ἐμοῦ; ὅτε ὁ ἐξ Οὐγκρῶν ὁ Ἰάγκος προεζήτει, ἵνα δώσῃ αὐτῷ ὁ βασιλεὺς τὴν Σηλυβρίαν ἢ τὴν Μεσημβρίαν, καὶ ἔσῃται εἰς τῶν ὑπεξουσίων αὐτοῦ καὶ πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ ἐκείσε ἔχειν καὶ ἐν καιρῷ τῆς μάχης ὑπὸ τῶν Τουρκῶν ἔσῃται ἐκείνων ἐχθρὸς
10 καὶ βοηθὸς τῆς πόλεως. Καὶ ὡς ἐγένετο ἡ μάχη, ἐδόθη αὐτῷ ἡ Μεσημβρία κατὰ τὴν ἐκείνου αἵτησιν· καὶ τὸ χρυσόβουλλον δι' ἐμοῦ ἐγράφη καὶ ὁ γαμβρὸς Θεοδοσίου τοῦ Κυπρίου, ὁ τοῦ Μιχαὴλ υἱός, ἐκόμισε τὸ χρυσόβουλλον πρὸς Ἰάγκον.

8. Τίς ἐπίστατο τὴν τοῦ Καταλάνων ῥηγὸς ζήτησιν; ὃς δοθῆναι
15 αὐτῷ ἡ Αἴημος ἐζήτηι καὶ ἔσῃται κατὰ τῶν Τουρκῶν διὰ θαλάσσης· αἰεὶ καὶ ὑπὲρ τῆς Πόλεως ἐν ἀνάγκῃ βοηθείας· καὶ ἐπράττετο. Τίς | ἐπίστατο 328 b
ἴσα δὴ καὶ χρήματα καὶ ἐπαγγελίας δέδωκεν ὁ βασιλεὺς καὶ ἔστειλεν εἰς τὴν Χίον διὰ τοῦ Γαλατᾶ, ἵνα στείλωσιν ἀνθρώπους καὶ οὐκ ἔστειλαν; ἢ τίς νηστείας καὶ δεήσεις ἐποιεῖτο δι' ἑαυτοῦ καὶ διὰ τῶν ἱερέων, διδούς
20 αὐτοῖς χρήματα, ἢ τοῖς πτωχοῖς μᾶλλον ἐθεράπευεν; ἢ ἐπαγγελίας ἐποιήσατο πλείστας πρὸς θεὸν εἰς τὸ ἐλευθερωθῆναι τοὺς Χριστιανοὺς ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας τῶν ἀσεβῶν; Ἄλλ' ὅμως ταῦτα πάντα τὰ μὲν παρεῖδε θεός, διὰ τίνων ἁμαρτιῶν οὐκ οἶδα αἰτίαν, τὰ δὲ ἠγνόησαν οἱ ἄνθρωποι· καὶ ἕκαστος ἔλεγεν, ὡς αὐτῷ ἐδόκει.

25 Ἐγὼ δὲ κατὰ τὸ δοκοῦν μοι, τὰ αὐτὰ γὰρ κρίσις ἦν ὄντως θεοῦ πάλαι κυρωθεῖσα πρὸς ἐσχατίας καταβῆναι δυστυχημάτων τὰ Ῥωμαίων πράγματα. Διὰ τοῦτο λόγοις ἀπορρήτοις τῆς προνοίας τῶν μὲν λυπηρῶν καὶ ἐναντίων καὶ βλαπτόντων
30 μεγάλης τις γίνεταί συνδρομῆ, τῶν δὲ ἀγαθῶν καὶ ὠφελούντων πλείστα τὰ ἐμπόδια.

Πρὸ ὀλίγων λοιπὸν τὰ περὶ τοῦ τρισκαταράτου Μωάμεθ εἰρήκαμεν μέρος τῶν φληναφιῶν αὐτοῦ καὶ μύθων ἐτέρων γέλωτος ἀξίων· τὰ νῦν οὖν τὰς ἀντιβῆσεις αὐτῶν καὶ ἐλεγμοὺς εἶπωμεν.

1 σωτηρίας AB: τῆς σωτηρίας b || 6 Κατακουζηνοῦ AB | Οὐγκρῶν ὁ AB: Οὐγγάρων b || 7 Συλιβρίαν ἢ τὴν Μεσεμβρίαν AB: Σηλυμβρίαν ἢ τὴν Μεσημβρίαν b || 9, 15 Τουρκῶν AB: Τούρκων b || 10—11 Μεσεμβρία B: Μεσεβρία A || 14 δωθῆναι AB: δωρηθῆναι b || 20 *post* πτωχοῖς *add.* οὗς b: *om.* AB | *post* ἐπαγγελίας *add.* ἄς b: *om.* AB || 32 φληναφιῶν AB: φληνάφων b.

sale, sau mai degrabă spus, pentru scăparea vieții lui? Și e doar lucru lămurit că, dacă voia, putea cu ușurință să fugă; dar n-a voit, ci s-a luptat ca păstorul cel bun, care sufletul și-l pune pentru oi, cum a și făcut-o.

7. Și cine altul, afară de mine și Ioan Cantacuzino, știa unele ca 5
acestea și altele ce s-au petrecut? Când Iancu din Ungaria cerea de mai
înainte ca împăratul să-i dea Sili[m]vria sau Mesemvria și să-i fie unul
din vasalii lui și să aibă acolo mulți oameni de ai săi și la vreme de război
din partea turcilor va fi dușman al acelora și de ajutor orașului, și când 10
războiul a izbucnit, i s-a dat Mesemvria după cererea lui și hrisovul a fost
scris de mine; și ginerile lui Teodosiu din Cipru, feciorul lui Mihail, a
dus hrisovul la Iancu.

8. Cine știa de cererea regelui catalanilor? Acesta cerea să i se dea
Lemnos și va fi pe mare mereu contra turcilor și pentru Constantinopol 15
la o nevoie, de ajutor; și s-a pus la cale. Cine știa ce promisiuni a făcut și
câți bani a trimis împăratul prin Galata la Chios, ca să trimită oameni
și n-au trimis?! Sau cine ținea posturi și făcea rugăciuni, atît el însuși
cît și prin preoți, dîndu-le bani, sau a alinat mai mult suferințele săracilor? 20
Sau a făcut cele mai multe făgăduințe lui Dumnezeu pentru izbă-
virea creștinilor de robia necredincioșilor? Ci totuși, toate acestea Dumne-
zeu le-a trecut cu vederea, unele nu știu din pricina căror păcate, iar altele
oamenii nu le-au știut și fiecare grăia după cum îi venea în cap.

Cît despre mine, după socoteala mea, acestea 25
erau doar cu adevărat de mult hotărîte în judecata
lui Dumnezeu, ca statul bizantinilor să se prăbu-
șească în cea mai grea nenorocire. De aceea prin ne-
pătrunsele hotărîri ale providenței, asupraitorii, vrăj-
mașii și făcătorii de rele au parte în largă măsură
de împrejurări prielnice, iar cei buni și făcători de
bine dau peste nenumărate piedici. 30

Și puțin mai înainte am vorbit despre de trei
ori blestematul Mohamed și despre o bună parte a
vorbărilor lui și a celorlalte basme ridicole; de
astă dată să spunem și întîmpinările și dovezile
contra lor.

Περὶ τῶν κατὰ Μωάμεθ ἀντιρρήσεων, καθὼς φησι
Μελέτιος μοναχὸς καὶ πάντες οἱ τῆς ἀληθείας φοιτηταί,
ὡς ἐκ τῆς πρὸς Σαμψατίνην Σφαχάνην αὐτοῦ ἀπολογίας.

III. Φέρετε εἰς κατηγορίαν ἡμῶν, ᾧ ἀσεβεῖς, ὅτι ἐρωτηθεῖς ὁ Χριστὸς παρὰ
5 τῶν Ἰουδαίων ὅτι υἱὸς θεοῦ εἶ σύ; | ἠρνήσατο καὶ εἶπεν ὅτι ὑμεῖς λέγετε τοῦτο. Καὶ 329 b
φέρετε αὐτὸ εἰς μαρτυρίαν καθ' ἡμῶν, ἵνα δεῖξητε τὰ παρ' ὑμῶν λεγόμενα ἀληθῆ. Ταῦ-
τα οὖν ποιεῖτε ἀπὸ τοῦ μὴ γινώσκειν ὑμᾶς τὰς γραφάς· εἰ γὰρ εὐρίσκεσθε ἐξετάζοντες
καὶ ἐρευνῶντες τὰς γραφάς, ὡς δεῖ, οὐκ ἂν ἐπλανήθητε. Ὅμως ἀφίημι τοῦ λέγειν κατὰ
παρὸν τὰς ἀπ' ἀρχῆς τοῦ κόσμου μαρτυρίας, αἵτινες ἐλαλήθησαν περὶ τοῦ Χριστοῦ,
10 δεικνύουσαι αὐτὸν υἱὸν θεοῦ καὶ θεὸν καὶ ἄνθρωπον, πολλὰς οὐσας· διὸ ἀπὸ τούτων
φθάσαντες εἶπωμεν μερικός τινας. Ὅμως λέγω καὶ τοῦτο, ὅτι οὐ δι' ἄλλο τι ἐσταύ-
ρωσαν οἱ Ἰουδαῖοι τὸν Χριστόν, ἢ ὅτι ἐδείκνυεν ἑαυτὸν θεὸν τε καὶ ἄνθρωπον καὶ
θεοῦ υἱόν· καὶ πῆ μὲν ἔλεγεν ὅτι ὁ ἐμὲ θεωρῶν θεωρεῖ τὸν πατέρα μου, πῆ δὲ ὅτι
ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ μου ἐν ἑσμεν, πῆ δὲ ὅτι εἰ ἐμὲ ἐγνώκειτε, καὶ τὸν πατέρα μου ἐγνώ-
15 κειτε ἂν, πῆ ὡσαύτως ὅτι ἐάν τις τὸν λόγον μου τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ
εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ἀλλαγῆ ὅτι ἀφέωνται σου αἱ ἁμαρτίαι. Ἄπερ θεωροῦντες οἱ Ἰου-
δαῖοι ἔλεγον πρὸς αὐτόν, τίνα σεαυτὸν ποιεῖς; Ἄνθρωπος ὢν ποιεῖς σεαυτὸν θεόν; Τί
δὲ ὁ Χριστὸς εἶπεν; Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, κἂν ἀποθάνῃ, ζήσεται· καὶ ὡς περ ὁ πατήρ
ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτως καὶ ὁ υἱός, οὓς θέλει, ζωοποιεῖ· καὶ ὅτι οὐ-
20 δεῖς εἶδε τὸν υἱὸν εἰ μὴ ὁ πατήρ, οὐδὲ τὸν πατέρα τις ἑώρακεν εἰ μὴ ὁ υἱὸς καὶ ᾧ
βούλεται ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι. Ὁ γοῦν Χριστὸς | ὁ λέγων ταῦτα καὶ διδάσκων τοὺς ἀν- 330 b
θρώπους ἐρωτηθεῖς ἔμελλε κρύψειν τὴν ἀλήθειαν; Καὶ ποῖος ἄφρων καὶ εὐήθης ὑπο-
λάβοι τοῦτο; Εἰ γὰρ οὐκ ἦν θεὸς καὶ υἱὸς θεοῦ, οὐκ ἂν εἶπον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐ-
τοῦ ἐρωτηθέντες παρ' αὐτοῦ, τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώ-
25 που; καὶ εἶπον πρὸς αὐτόν, ὅτι οἱ μὲν λέγουσιν εἶναι σε Ἡλίαν, οἱ δὲ Ἰερεμίαν ἢ
ἓνα τῶν προφητῶν. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Χριστὸς, „ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι;“ Καὶ
ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ ὅτι σύ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος.
Ἐμελλε γὰρ εἰπεῖν ὁ Χριστὸς τῷ Πέτρῳ, ὅτι πεπλάνησαι, βλασφήμως εἰρηκας, κακῶς
λελάληκας· οὐκ εἰμι υἱὸς θεοῦ. Καὶ γὰρ ἐπεὶ διδάσκαλος αὐτῶν ἦν ὁ Χριστὸς, τί ἔτε-
30 ρον ἔμελλε διδάσκειν αὐτοὺς εἰ μὴ τὴν ἀλήθειαν; Τί οὖν ὁ Χριστὸς τῷ Σίμωνι Πέ-
τρῳ; „Μακάριος εἶ, Σίμων υἱὸς τοῦ Ἰωάνη, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ'
ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.“ Οὐκ ἄγνοῶν δὲ ἐρώτα ὁ Χριστὸς τὸν Πέτρον τ
τίνα λέγουσιν αὐτὸν εἶναι οἱ ἄνθρωποι· ἀλλ' ὡς περ ἐπὶ τοῦ Λαζάρου πρὸ τοῦ θανά-
του ἐκεῖνου ἔλεγεν ὅτι Λάζαρος ὁ φίλος ἡμῶν ἀπέθανεν· ἀλλὰ πορεύσομαι, ἀναστή-
35 σω αὐτόν· πορευθεὶς δὲ ἠρώτα „ποῦ τεθήκατε αὐτόν;“ Εἶτα ἐξουσία ἐλάλησε „Λάζαρε
δεῦρο ἔξω“ καὶ ὑπήκουσεν ὁ ἄπνους τῷ τοῦ Κυρίου προστάγματι, δεικνύων τὴν τε
αὐτοῦ θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα· οὕτω κατὰ τὸ παρὸν ἠρώτησε πρὸς τοὺς μαθητάς, 331 b
ἵνα δεῖξῃ ἑαυτὸν θεὸν καὶ ἄνθρωπον καὶ ἵνα ἐκ τούτου κατὰ μικρὸν ἀνάγονται εἰς
τὸ ὅσως τῆς ἀληθοῦς γνώσεως.

3 ὡς b *ap. crit.* : ὅς A | Σαμψατίνης A | Σφαχάνην b *ap. crit.* Φάχνην A || 5
ὅτι AB: εἰ b || 7 οὖν AB : γοῦν b || 15 πῆ AB: πῆ δὲ b || 16 σου AB: σοι b || 18 εἶπεν
b : om. AB || 30 οὖν AB : γοῦν εἶπεν b || 34 ὅτι AB: om. b | πορεύσομαι AB: πορεύο-
μαι b || 34—35 ἀναστήσω AB : ἀναστήσων b || 36—37 δεικνύων τὴν τε αὐτοῦ AB :
δεικνύοντος τοῦ Χριστοῦ τὴν τε αὐτοῦ b.

Despre întâmpinările contra lui Mohamed, cum le spune monahul Meletie și toți ucenicii adevărului, cum s-au scos din cuvîntul lui de apărare față de Sampsatin Sfahan.

III. Împotriva noastră, oameni fără de Dumnezeu, aduceți învinuirea că Hristos, întrebat fiind de iudei: „fiu al lui Dumnezeu ești tu?“, n-a spus da, ci a zis: „voi ziceți 5 aceasta“. Și aceasta o aduceți mărturie contra noastră, ca să dovediți adevărul spuselor voastre. Aceasta o faceți în urma faptului că nu cunoașteți scripturile, căci dacă ați fi în stare să citiți și să cercetați scripturile, n-ați fi apucat pe căi rătăcite. Dar deocamdată să las la o parte și să nu amintesc mărturiile de la începutul lumii care au grăit despre Hristos, mărturii care-l arată ca fiu al lui Dumnezeu și ca Dumnezeu și ca om; și sînt 10 multe, de aceea am pornit să spunem unele, și anume cîteva. Totuși o spun și aceasta, că iudeii l-au răstignit pe Hristos nu din vreo altă pricină, decît ca să se arate pe sine și ca Dumnezeu și ca om și ca fiu al lui Dumnezeu; ca și atunci cînd spunea: „cine mă vede pe mine, vede pe tatăl meu“, cînd: „eu și tatăl meu una sîntem“, cînd: „dacă m-ați ști pe mine, ați ști și pe tatăl meu“, cînd, tot așa: „dacă va păzi cineva cuvîntul meu, 15 moarte nu va vedea în veci“, iar în alt loc: „iertate sînt păcatele tale“. Acestea văzîndu-le iudeii grăiau către dînsul: „ce te faci pe sine-ți? Om fiind, te faci pe tine Dumnezeu?“ Iar Hristos le-a spus: „Cel ce crede întru mine, chiar dacă a murit, va trăi; și precum tatăl scoală pe cei morți și-i învie, tot așa și fiul, pe care voiește, îi învie“ și: „nimeni n-a văzut pe fiul decît tatăl, nici pe tatăl nu l-a văzut decît fiul și cui voiește fiul să-l 20 descopere“. Hristos așadar grăind acestea și învățînd pe oameni, întrebat fiind, avea oare să ascundă adevărul? Și care om fără de minte și naiv ar crede-o aceasta? Căci dacă nu era Dumnezeu și fiu al lui Dumnezeu, nu i-ar fi spus ucenicii lui, întrebați de el. „cine îmi zic oamenii că sînt eu, fiul omului?“ Iar ei au grăit către el: „Unii spun că tu ești Ilie, iar alții, Ieremia sau unul dintre proroci“. Și Hristos le zise: „Dar voi cine îmi 25 ziceți că sînt?“ Iar Petru răspunzînd i-a zis: „Tu ești Hristosul, fiul lui Dumnezeu celui viu“. Și atunci doar trebuia Hristos să-i spună lui Petru, că: ai greșit, blasfemii ai vorbit, rău ai grăit; nu sînt fiul lui Dumnezeu. Căci de vreme ce Hristos era învățătorul lor, ce alta avea să-i învețe pe dînșii decît numai adevărul? Dar Hristos ce-a răspuns lui Simon Petru? „Ferice de tine Simone, fiul lui Iona, că nu trup și sînge ți-a dezvăluit, 30 ție, ci tatăl meu cel din ceruri“. Și nu pentru că Hristos nu știa, îl întreba pe Petru: „cine îi zic oamenii că este“, ci precum în cazul lui Lazăr, înainte de moartea aceluia, spunea că Lazăr prietenul nostru a murit, dar mă voi duce, îl voi învia; iar cînd a venit, a întrebat: „Unde l-ați înmormîntat?“ Apoi cu putere a grăit: „Lazăre, vino afară!“ 35 Și mortul a ascultat de porunca Domnului, dovedind ființa lui dumnezeiască și omenească; tot așa și de astă dată le-a făcut ucenicilor întrebarea, pentru ca să se arate pe sine Dumnezeu și om și ca ei pe încetul din aceasta să se ridice la înălțimea cunoașterii celei adevărate.

2. Ἄλλὰ δὴ καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, τί εἶπεν ὁ Θωμᾶς, εἰς ὃν καὶ αὐτὸς τῶν δώδεκα μαθητῶν, ψηλαφήσας τὴν πλευράν τοῦ Χριστοῦ; πάντως καὶ αὐτὸς οὕτως εἶρηκεν „ὁ κύριός μου καὶ ὁ θεός μου.“ ἢ τί γοῦν φησι καὶ πρὸς αὐτὸν ὁ Χριστός; οὐκ εἶπεν αὐτῷ παῦσαι βλασφημιῶν, ἀλλὰ τί; „ἐβράκακάς με καὶ πεπιστευκάς· μακάριοι οἱ 5 μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες.“ Ἄλλὰ καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ κηρύγματος τί εἶπε Ναθαναὴλ ὁ νομοδιδάσκαλος τῶν Ἰουδαίων ὧν; Ἠρώτησεν αὐτόν, ὅσον ἤθελε καὶ ἐβούλετο· ἀκούσας δὲ παρ’ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, ἃ εἶχεν ἀπόρρητα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, λέγει τῷ Ἰησοῦ „σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ.“ Ἐπιτίμησε γοῦν αὐτῷ ὁ Χριστὸς ὡς κακῶς λαλήσαντι; οὐχί, ἀλλὰ τί λέγει αὐτῷ ὁ Χριστός; „Ὅτι 10 εἶπὸν σοι τὰ ἀπόρρητα τῆς καρδίας σου, πιστεῦεις; Μείζονα τούτων ὄψη.“ Καὶ ὅτε μὲν ἐρωτηθεὶς παρὰ τοῦ Πιλάτου ὁ Χριστὸς εἶρηκεν, ὅτι σὺ εἶπας, τοῦτο τοιοῦτόν ἐστιν, ἀλλ’ οὐκ ἐστιν ἀρνήσεως λόγος, ἀλλὰ συγκαταθέσεως καὶ ὁμολογίας· καὶ ὡσπερ πρὸς τὸν Ἰούδαν εἶπε, συγκαθήμενος καὶ γὰρ ἐν μιᾷ ὁ Χριστὸς μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ λέγει πρὸς αὐτούς· „Εἰς ἐξ ὑμῶν παραδώσειμε.“ Καὶ ἔλεγεν εἰς ἕκαστος περὶ 15 ἑαυτοῦ· „Μῆτι ἐγὼ εἰμι;“ Καὶ ἄλλος· „Μῆτι ἐγὼ εἰμι;“ Εἶπε δὲ καὶ ὁ Ἰούδας· „Μῆτι ἐγὼ εἰμι;“ | Λέγει ὁ Χριστός· „Σὺ εἶπας.“ Τότε πάντως οὐκ ἦν ὁ λόγος ἀρνήσεως, 332 b ἀλλὰ συγκαταθέσεως. Οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Πιλάτου, λόγος γὰρ ἦν συνήθης τοῦ τόπου· καὶ ὡς τοῦ τόπου ἐκείνου λόγῳ ἐχρήσατο αὐτῷ ὁ Χριστός. Καὶ ὡσπερ ἄρτιως πολλάκις καὶ ἐπὶ τῶν Μουσουλμάνων λέγει ἕτερος πρὸς τὸν ἕτερον μετὰ συμβουλῆς, ὅτι 20 ποιήσωμεν τὸδε καὶ τὸδε, καὶ ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν τὸν ἕτερον ὅτι γενέσθω, ἀποκρίνεται ὅτι σὺ ἤξεύρεις καὶ οὐκ ἐστὶ λόγος ἀρνήσεως, ἀλλὰ συγκαταθέσεως, οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ. Ὡς τοῦ τόπου ἐκείνου, λέγω, ἐχρήσατο τῇ τοιαύτῃ λέξει ὁ Χριστός, τῇ σὺ εἶπας. Ὅμως ὁ αὐτὸς Πιλάτος ἐρώτησε τὸν Χριστὸν λέγων· „Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων;“ Ἀπεκρίθη ὁ Χριστός· „Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἐστὶν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου· εἰ ἐκ 25 τοῦ κόσμου τούτου ἦν ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ, οἱ ὑπηρέται οἱ ἐμοὶ ἠγωνίζοντο, ἵνα μὴ παραδοθῶ τοῖς Ἰουδαίοις. Νῦν δὲ ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἐστὶν ἐντεῦθεν.“ Εἶπεν οὖν αὐτῷ ὁ Πιλάτος· „Οὐκοῦν βασιλεὺς εἶ σὺ;“ Ἀπεκρίθη ὁ Χριστός· „Σὺ λέγεις, ὅτι βασιλεὺς εἰμι ἐγώ. Ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγένημαι καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ. Πᾶς ὁ ὢν ἐκ τῆς ἀληθείας ἀκούει μου τῆς φωνῆς.“ Λέγει αὐτῷ ὁ Πιλάτος· 30 „Τί ἐστὶν ἀλήθεια;“ Ὅρας, πῶς ἐνταῦθα ἐδείχθη σαφέστερον; Πάντως ὁ Χριστὸς βασιλεία ἐδειξε καὶ εἶπεν ἑαυτόν. Καὶ ἐρωτηθεὶς παρὰ τοῦ Πιλάτου πάλιν αὐτῷ τοῦτο ἀπεκρίθη· ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν „ναὶ βασιλεὺς εἰμι,“ εἶπε „σὺ λέγεις, ὅτι βασιλεὺς εἰμι 333 b ἐγώ.“ Τί γοῦν ὁ Πιλάτος, εἰπόντος τοῦ Χριστοῦ, ὅτι ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγένημαι καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ, λέγει πρὸς αὐτόν „τί ἐστὶν 35 ἀλήθεια;“ τουτέστιν ὅτι εἰ εἰς τὸν κόσμον ἀλήθεια ἦν, οὐκ ἂν παρεδίδου εἰς θάνατον· καὶ οἷον ἀποκλαιόμενος τὴν τῆς ἀληθείας στέρησιν εἶπε· „Τί ἐστὶν ἀλήθεια;“ Ἄλλὰ καὶ παρὰ τοῦ ἀρχιερέως ἐρωτηθεὶς ὁ Χριστός ὅτι ὀρκίζω σε κατὰ τοῦ θεοῦ τοῦ ζώντος, ἵνα ἡμῖν εἴπης, εἰ σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, οὐδὲν ἕτερον ἀπεκρίνατο ἢ ὅτι ἐγὼ εἰμι. Οἶδας, ὅπως εἰς ἃ οὐκ ἐπίστανται οἱ Μουσουλμάνοι, κατηγοροῦσι τοὺς ἀξίους 40 ἐπαίνου; Ἴδου τοίνυν, εἶπερ ζητεῖς, ἀλήθειαν, γινώθι αὐτήν. Εἰ δ’ οὖν, σὺ οἶδας· οὐ γὰρ παρὰ τῆς ἀληθείας ἐστὶν ἡ περὶ ταύτης ἄγνοια, ἀλλὰ παρὰ τῶν ἀποστρεφόμενων αὐτήν.

3 ἢ AB : om. b || 5 εἶπε — 6 ὁ AB : εἶπεν ὁ Ναθαναὴλ b || 10 ὅτε AB : ὅτι b
17 Οὕτω AB : Οὕτως b || 20 καὶ τὸδε AB : om. b || 22 λέγω AB : λόγῳ b || 36 ἀποκλαιόμενος AB : ἀποκλαιόμενον b.

2. Dar și după înviere, ce-a zis Toma, fiind și el unul din cei doisprezece ucenici când a pipăit coasta lui Hristos? Întocmai a grăit și el așa : „Domnul meu și Dumnezeuul meu!“ Sau ce spune atunci Hristos către el? Nu i-a spus să contenească cu blasfemiile; ei, bine! „Văzutu-m-ai pe mine și ai crezut! Ferice de cei care nu m-au văzut și au crezut“. Dar și la începutul predicării, ce-a zis Natanail, care era dascăl de legi al iudeilor? I-a pus întrebări câte a voit și a dorit; iar de la Hristos auzind cele ce le avea ascunse întru inima sa, îi spune lui Hristos : „Tu ești fiul lui Dumnezeu, tu ești împăratul lui Izrail“. Oare l-a ocărit Hristos ca pe unul care a grăit rău? Nu. Și ce îi spune Hristos? „Că ți-am spus cele ascunse întru inima ta, crezi?! Mai mari minuni decît acestea vei vedea!“ 10

Și cînd, întreat fiind de Pilat, Hristos a spus : „tu ai zis“, aceasta-i tot așa și nu-i un cuvînt de negare, ci de afirmare și mărturisire; cum a spus și către Iuda, căci șezînd într-o zi Hristos cu ucenicii săi, zice către ei : „Unul dintre voi mă va vinde“. Și fiecare, pe rînd, spunea despre sine : „Nu cumva sînt eu?!“ Și altul iar : „Nu cumva sînt eu?!“ 15

și a spus și Iuda : „Nu cumva sînt eu?!“ Iar Hristos spune : „Tu ai zis“. Atunci n-a fost nicidecum cuvînt de negare, ci de afirmație. Tot așa și la Pilat, căci era o vorbă obișnuită în partea locului; și ca de o vorbă locală s-a folosit de la Hristos. Și precum și la musulmani e o vorbă bună obișnuită între ei, cînd se sfătuiesc ca să facem aceasta și aceasta, ca în loc să spună : „să fie“, să răspundă : „tu știi“ și nu o expresie de negație, ci de afirmație; tot așa e și la Hristos. Ca de o expresie de acolo, zic, s-a folosit Hristos de așa frază : „tu zici“. Totuși, același Pilat l-a întreat pe Hristos zicînd : „Tu ești împăratul iudeilor?“ Hristos a răspuns : „Împărăția mea nu este din lumea aceasta. Dacă împărăția mea ar fi din lumea aceasta, slujitorii mei s-ar fi luptat ca să nu fiu dat prins iudeilor. 25

Dar acum împărăția mea nu este de aici“. Atunci Pilat i-a zis : „Așadar, ești tu împărat?“ Răspuns-a Hristos : „Tu zici, că împărat sînt eu. Eu spre aceasta m-am născut și pentru aceasta am venit în lume, ca să mărturisesc pentru adevăr. Oricine, care purcede din adevăr, ascultă de glasul meu“. Iar Pilat îi spune : „Ce este adevăr?“ Vezi, cum aici s-a lămurit mai limpede? Hotărît, Hristos s-a arătat și s-a numit pe sine împărat. 30

Și întreat fiind de Pilat, iarăși i-a dat răspunsul acesta; în loc să-i spună : „da, sînt împărat“, a zis : „tu zici, că împărat sînt eu“. Iar cînd Hristos a spus : „eu spre aceasta m-am născut și pentru aceasta am venit în lume, ca să mărturisesc pentru adevăr“, oare de ce Pilat spune către el : „ce este adevăr?“ Aceasta va să spună, dacă adevăr ar fi în 35

lume, nu m-ar da morții; și ca și cum deplîngînd lipsa adevărului a zis : „Ce este adevăr?“ Dar și cînd Hristos a fost întreat de arhieru : „te conjur pe Dumnezeu cel viu, să ne spui nouă dacă tu ești fiul lui Dumnezeu“, n-a răspuns nimic alta, decît : „eu sînt“. Îți dai deci seama, cum musulmanii, la ceea ce nu înțeleg, îi învinuiesc pe cei care merită să fie lăudați?! Iată așadar, dacă-l canți, adevărul, cunoaște-l. De altcum, tu știi! Căci 40

nu e vina adevărului dacă nu-l știi, ci a acelor care-l răstălmăcesc.

IV. Ὅτι σφαλερώς καὶ ἐπιβλαβῶς ἐδίδαξεν ὁ Μωάμεθ ἄπολογίας δ-α

1. Ἐπειδὴ περὶ τῶν ἄλλων, ὧν παρ' ὁμῶν τῶν Μουσουλμάνων ἐγκαλούμεθα οἱ Χριστιανοί, ἱκανῶς ἀποδέδεικται, ὥστε εἶναι ἡμᾶς ἀνωτέρους πάσης κατηγορίας, φέρε δὴ λοιπὸν σκεψομεθα καὶ περὶ τῶν ἐτέρων. Ἔστι δὲ τάδε· ὅτι εἶπεν ὁ θεὸς τῷ Μωάμεθ· „Τὰ πάντα ἐποίησα διὰ σέ δι' ἐμέ·“ καὶ τοῦτο οἱ Χριστιανοὶ οὐ παραδέχονται. Ἄλλα καὶ τὸ τοῦ Μωάμεθ ὄνομα γεγραμμένον εὐρίσκεται ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, εἰπόντος τοῦτο τοῦ Χριστοῦ τοῖς Ἰουδαίοις, ὅτι εὐαγγελίζομαι ὑμῖν, ἵνα γινάσκητε ὅτι μετ' ἐμέ μέλλει ἔλθειν ὁ ἀπόστολος καὶ προφήτης· τὸ αὐτὸ ἐστὶ καὶ εἰς τὸ τοῦ Μωυσέως Παλαιόν. Οἱ δὲ Χριστιανοὶ φθονήσαντες ἐξέβαλον αὐτὸ ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου· καὶ ὅτι μὴ μόνον εἰς τὸ εὐαγγέλιον καὶ ἐν τῷ Παλαιῷ εὐρίσκετο γεγραμμένον τὸ τοῦ Μωάμεθ ὄνομα, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς δεξιοῖς μέρεσι τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ εὐρίσκεται γεγραμμένον· καὶ ὅτι ἡ τῶν Μουσουλμάνων πίστις ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ εὐρίσκεται καὶ ὅτι παραβάντες οἱ Χριστιανοὶ τὸν Μωυσέως νόμον εἰσὶν ἀξιοὶ κατηγορίας καὶ μέμψεως, κατηγοροῦσι δὲ τοὺς Μουσουλμάνους ἀξίους ἐπαίνου καὶ τιμῆς.
2. Ταῦτά εἰσιν ἄτινα παρὰ τῶν Μουσουλμάνων κατηγοροῦμεθα οἱ Χριστιανοί. Ἀπολογούμεθα δὲ οὕτως· ὅτι θεὸς ἐνδεής καὶ χρεῖαν τινὸς ἔχων οἶκ ἔστι θεός, ἀλλ' ὁ ἀληθὴς θεὸς ὁ ποιτὴς οὐρανοῦ τε καὶ γῆς καὶ πάντων τῶν δημιουργηθέντων ἐν αὐτοῖς, ὁ ποιήσας τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς ἀνθρώπους, χρεῖαν τινὸς οἶκ εἶχεν, ἀλλὰ διὰ μόνην ἀγαθότητα καὶ θέλησιν ἐποίησε τὰ πάντα. Ἐπει γοῦν τοῦτο οὕτως ἔχει καὶ οἰδεῖς ἐστὶν ὁ ἀντιλέγων ἄρα, κακῶς ἐφθέγγετο ὁ Μωάμεθ, ὡς δὴθεν εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ θεὸς ὅτι τὰ πάντα ἐποίησα διὰ σέ καὶ σέ δι' ἐμέ· ὁ γὰρ θεὸς χρεῖαν τινὸς οἶκ ἔχει. Ὅτι δὲ ἡ τῶν Μουσουλμάνων πίστις οὐκ ἦν ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ, ἀς ὁ Μωάμεθ λέγει, ἐξ αὐτοῦ τοῦ Μωάμεθ ἔχει τὸν ἔλεγχον· αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ ἀρχηγὸς καὶ νομοθέτης τῶν τοιούτων δογμάτων. Εἰ δὲ ἐστὶν ἕτερος δειχθήτω· καὶ γὰρ ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ ἕως τοῦ Μωάμεθ παρῆλθον χρόνοι τρισχίλιοι καὶ μετὰ ταῦτα ἐφάνη ὁ Μωάμεθ. Οὐκοῦν οὐκ ἐστὶν ἡ τῶν Μουσουλμάνων πίστις ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ. Εἰ δ' ἴσως λέγετε τοῦτο διὰ τὴν περιτομὴν, ἐγὼ σοὶ ἐρῶ τὴν λόγον τῆς περιτομῆς.
3. Ἀβραάμ θεασάμενος τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν ἥλιον, τοὺς ἀστέρας καὶ τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς, ἀνελογίσατο καθ' ἑαυτὸν καὶ εἶπεν· „Ἄρα τὰ τοιαῦτα ἔργα μεγάλα οὕτω καὶ ἐξαίσια ὄντα, ἀπλῶς οὕτω καὶ αὐτομάτως ἐγένοντο, ἢ ἔχουσι καὶ τινα τὸν ποιήσαντα αὐτά·“ Θεασάμενος τοίνυν τὴν καλλονὴν τῶν κτισμάτων, ἐθαύμαζε καὶ ἐξεπλήττετο, κατὰ νοῦν τε ἐσκέπτετο, μὴ πᾶς οἶκ ἔχουσι τινα τὸν ποιήσαντα αὐτά, ἀλλὰ μᾶλλον ταῦτά εἰσι θεοί, καθὼς ἐνόμιζον καὶ οἱ γονεῖς αὐτοῦ καὶ πάντες οἱ εἰδωλολάτραι. Καὶ ὅτι μὲν ὁ θεὸς ἐποίησε τὰ πάντα καλὰ λίαν καὶ ἄξια τῆς αὐτοῦ ἐνεργείας, ὡς ἂν διὰ τῆς θεωρίας τούτων ἀνάγονται πάντες οἱ ἄνθρωποι εἰς θεογνωσίαν καὶ μαγάλυνωσι καὶ δοξάζωσι τὸν τούτων ποιητὴν καὶ δημιουργόν, τοῦτο εὐχίας ἔχει καὶ οἶκ ἄλλως· οἱ δ' ἄνθρωποι παρατραπέντες τῆς ἀληθοῦς καὶ ὀρθῆς γνάσεως καὶ ἀφέντες προσκυθεῖν καὶ σέβεσθαι τὸν ποιητὴν τῶν πάντων θεόν, μᾶλλον προσεκύνησαν τὴν κτίσιν

7 εὐαγγελίζομαι AB : εὐαγγελίζομαι b || 8 *post* προφήτης *add.* Μωάμεθ b : om. AB || 16 ἀλλ' — 17 θεὸς AB : om. b || 20 ἄρα κακῶς AB : κακῶς ἄρα b || 24 Μωάμεθ B : Μαχούμετ A || 25 Μωάμεθ b : Μαχούμετ AB || 28 καὶ₁ AB : om. b || 30 οὕτω¹ AB : οὕτως b | οὕτω² A : οὕτως B || 35 οἱ b : om. AB.

IV. Greșit și dăunător a predicat Mohamed patru apologii

Intrucât împotriva altor învinuiri ce le aduceți creștinilor voi musulmanii am adus destule dovezi, încât sîntem mai presus de orice vină, ei bine, să le cercetăm și pe celelalte. Una este că Dumnezeu a spus lui Mohamed: „Toate le-am făcut pentru tine și pe tine pentru mine”; iar creștinii nu primesc aceasta. Dar și aceea că numele lui Mohamed se 5 află scris în evanghelie, căci Hristos le-a spus aceasta iudeilor, că vă binevestesc vouă, ca să știți: „După mine are să vină apostolul profet”. Același lucru este și în biblia lui Moise. Iar creștinii din pizmă l-au scos din evanghelie; și că nu numai în evanghelie și în biblia veche se află scris numele lui Mohamed, ci și în părțile de-a dreapta ale tronului 10 lui Dumnezeu se află scris; și că credința musulmanilor se găsește începînd de la Avraam și că creștinii, călcînd legea lui Moise, merită să fie învinuiți și defăimați, iar ei înviniuiesc pe musulmani care merită să fie lăudați și cinstiți.

2. Acestea sînt unele învinuiri care ni se aduc nouă creștinilor din partea musulma- 15 nilor. Iar noi întîmpinăm așa: un Dumnezeu avînd lipsă și trebuință de ceva nu este Dumnezeu, ci adevăratul Dumnezeu, făcătorul cerului și al pămîntului și a toate cîte sînt în cer și pe pămînt, el care a făcut pe îngeri și pe oameni, nu avea nevoie de nimic și numai din bunătatea și voia sa le-a făcut pe toate. Intrucât deci este așa și doar nu este nimeni care să obiecteze, rău a grăit Mohamed, ca și cum Dumnezeu ar fi zis către el: 20 „Toate le-am făcut pentru tine și pe tine pentru mine!” Căci Dumnezeu nu are nevoie de cineva. Că credința musulmanilor nu a fost începînd de la Avraam, cum spune Mohamed, chiar însuși Mohamed, este o dovadă; căci el este doar începătorul și legiuitorul astor fel de dogme. Iar dacă este altul, să fie arătat! Căci de la Avraam pînă la Mohamed au trecut trei mii de ani și după aceea s-a ivit Mohamed. Prin urmare, credința musulmanilor nu e 25 de la Avraam; iar dacă spuneți cumva aceasta din cauza circumciziei, eu îți voi spune motivul circumciziei.

3. Avraam privind cerul și soarele, stelele și pămîntul, marea și toate cîte sînt pe lume, s-a socotit în sinea sa și a zis: „Oare toate aceste lucruri, așa de mari și străor- 30 dinare fiind, s-au făcut așa simplu de sine sau e cineva care le-a făcut?” Contemplînd deci frumusețea creațiunilor, se minuna și se uimea și în mintea lui se chibzuia, nu cumva să nu fie nimeni care le-a creat ci mai degrabă acestea sînt zei, cum credeau și părinții lui și toți închinătorii la idoli. Și că Dumnezeu a făcut toate acestea foarte frumoase și vrednice de lucrarea lui, așa că toți oamenii prin contemplarea acestora să fie aduși la cunoașterea lui Dumnezeu și să preamărească și să proslăvească pe făcătorul și creatorul 35 acestora, aceasta este așa și nu altfel; dar oamenii abătîndu-se de la adevărata și dreapta cunoaștere și încetînd să se închine și să se roage lui Dumnezeu creatorul a toate, s-au

καὶ ἐσεβάσθησαν ταύτην παρὰ τὸν κτίσαντα. Ἄλλὰ Ἄβραάμ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ὀγκίνους
 ὦν καὶ ἰδὼν καὶ κατανοήσας, ὅτι ὁ μὲν οὐρανὸς | οὐχ ἴσταται, ἀλλὰ κίνησιν ἔχει διη- 336b
 νεκῆ, ἔχει δὲ καὶ χρεῖαν ἡλιακοῦ φωτὸς φωτίζοντος αὐτὸν τε θεωρίας ἐνεκεν καὶ τὸν
 ὑπ' αὐτὸν ἀέρα, ὁ δὲ ἥλιος ποτὲ μὲν ὑπὲρ γῆς εὐρισκόμενος, ποτὲ δ' αὖ ὑπὸ γῆς κρυ-
 5 πτόμενος, καὶ ὅτι μὴ οὐσῶν νεφελῶν φαίνει, εὐρισκομένων δ' αἰθῆς σκοτιζέται, καὶ ἡ
 σελήνη καὶ οἱ ἀστέρες μὴ ὄντος ἡλίου φαίνουσιν, ὄντος δὲ αὐτοῦ σκοτιζέται καὶ ἀφα-
 νίζεται τὸ ἐκείνων φῶς καὶ ἡ θεωρία, καὶ ἡ θάλασσα ἐμπαιζομένη ὑπὸ τῶν ἀνέμων, ἡ
 γῆ δὲ χρῆζουσα ὕδατος εἰς τὴν τῶν καρπῶν γένεσιν, κατέγνω τῶν πάντων ὡς αὐτῶν καθ'
 αὐτῶν ὄντων ἀδυνάτων καὶ χρεῖαν ἔχόντων πρὸς ἄλληλα, καὶ οὐκ ἔλογίσθη εἶναι ἀπὸ
 10 τούτων θεὸν οὐδὲν ὁ θεὸς γὰρ τινος χρεῖαν οὐκ ἔχει. Πάλιν δὲ σκεψάμενος, μήποτε ἐν
 ἑκαστὸν ἀπὸ τούτων ἀδυνάτως ἔχει, ὥστε εἶναι μονομερῶς θεόν, ἀλλὰ πάντα ὁμοῦ, καὶ
 ἰδὼν, ὅτι τῷ μὲν ξηρῷ ἀντίκειται τὸ ὑγρὸν, τῷ δὲ ψυχρῷ τὸ θερμὸν καὶ ὡς τὸ ὕδωρ
 ἐστὶ φθοροποιὸν τοῦ πυρὸς, ἔκριεν ἐν ἑαυτῷ καὶ εἶπεν, ὅτι θεὸς στασιάζων πρὸς ἑαυ-
 15 τὸν καὶ μαχόμενος οὐκ ἐστὶ θεός. Κάντεῦθεν θεασάμενος τὴν τῆς κτίσεως εὐταξίαν καὶ
 15 κατάστασιν, διαπορῶν ἦν καθ' ἑαυτὸν, ὡς ἔστι τις δύναμις ἡ συνέχουσα καὶ κυβερνῶσα
 τὸ πᾶν. Καὶ ἐπεὶ πάντες οἱ ἄνθρωποι ὁμολογοῦσιν εἶναι θεόν, ἕκαστος δὲ ὁμολογεῖ, ὄντινα
 βούλεται καὶ προαιρεῖται, ἔοικεν, ὅτι πάντες πλανῶνται καὶ ψεύδονται. Λείπεται γοῦν,
 ὅτι οὐκ ἐστὶν ἕτερος θεὸς ἀληθῆς ἢ ὁ ποιήσας τὰ πάντα, ὅπερ εἰσὶ δοῦλα ἐκείνου, καὶ
 ἄγει καὶ φέρει καὶ εὐτακτεῖ, ὡς βούλεται. „Τούτων οὖν τὸν θεὸν ἐγὼ προσκυνῶ.” Καὶ 337 b
 20 πεσὼν ἐπὶ τῆς γῆς Ἄβραάμ προσεκύνησε τῷ μόνῳ καὶ ἀληθεῖ θεῷ. Ὁ δὲ πανάγαθος
 θεός, ὁ διὰ τοῦ προφήτου Ἡσαίου εἰπὼν ὅτι ἔτι λαλοῦντός σου ἐγὼ πάρεμι, αὐτὸς παρευ-
 θὺς ἐδέξατο τὴν τοῦ Ἄβραάμ προσκύνησιν τε καὶ πίστιν. Ἐλογίσθη τοίνυν αὐτῷ αὕτη
 εἰς δικαιοσύνην ἀντὶ πασῶν τῶν ἀρετῶν καὶ φίλος θεοῦ ἐγένετο. Ἡμεῖς γὰρ πάντες
 χρῆζομεν τῆς ἀπὸ τῶν γραφῶν βοηθείας διὰ τὴν ἀσθένειαν ἡμῶν· ὁ δὲ δίκαιος Νῶε καὶ
 25 Ἄβραάμ καὶ οἱ καθ' ἐκείνους καθαρὰν ἔχοντες τὴν καρδίαν οὐ δέονται γραμμάτων, ἀλλ'
 ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν γράφονται καὶ ἐντυπώνονται. Τότε γοῦν εἶπεν αὐτῷ ὁ θεός καὶ
 τὰς ἐπαγγελίας εἰπὼν ὅτι „ἐν τῷ σπέρματι σου ἐνευλογηθήσονται πάντα τὰ ἔθνη.” Τότε
 ἔδειξεν ὁ θεὸς τῷ Ἄβραάμ πᾶσαν τὴν γῆν καὶ εἶπεν αὐτῷ „σοὶ καὶ τῷ σπέρματι σου δώ-
 σω αὐτήν.” Κάντεῦθεν λαβὼν παθήσιν ὁ Ἄβραάμ παρεκάλεσε τὸν θεὸν περὶ τῶν
 30 Σοδόμων, καθὼς ἐμπροσθεν φθάσαντες εἶπομεν¹. Ἐπεὶ δὲ κρίμασιν οἷς οἶδε θεός, — τίς
 γὰρ ἔγνω νοῦν Κυρίου; — ὅτι μετ' ὀλίγον ἀποσταλῆναι μέλλουσι τὰ τοῦ Ἄβραάμ ἀπό-
 γονα εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὡς ἂν ἐκεῖσε διαβάσσωσι χρόνους τετρακοσίους καὶ τριάκοντα,
 καὶ γὰρ οὕτως εἰρηκεν ὁ θεὸς τῷ Ἄβραάμ ὅτι ἔσται τὸ σπέρμα σου πάροικος ἐν γῆ ἄλ-
 λοτρία, τὸ δὲ ἔθνος, ὃ ἂν δουλώσῃ αὐτούς, κρινῶ ἐγώ. Ὁ καὶ γέγονεν ἐπὶ τοῦ Φα-
 35 ραῶ. Καὶ διὰ τὴν πολυχρόνιον διατριβὴν τῶν Ἑβραίων μετὰ τῶν Φαραωνιδῶν, μὴ 338 b
 ποτε ἐνωθέντες μάθωσι τὰ τούτων ἔθιμα καὶ τὴν εἰδωλολατρείαν, ἐτάχθη ἡ περιτομὴ
 ὡς τι σημεῖον καὶ σύμβολον διαιροῦν καὶ διαχωρίζον τοὺς Ἑβραίους ἀπὸ τῶν Αἴγυ-
 πτιῶν εἰς τὸ μὴ συνέρχεσθαι τούτους εἰς γάμου κοινωνίαν καὶ ἔνωσιν, τὸ μὲν διὰ τὴν
 αἰτίαν, ἣν φθάσαντες εἶπομεν, τὸ δὲ ἵνα καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν ὄσιν
 40 ἔτοιμοι καὶ γνώριμοι οἱ Ἑβραῖοι. Καὶ εἶπερ ἦνοῦντο μετὰ τῶν ἀλλοφύλων, πῶς ἐμελλε

4 γῆς AB : γῆν b || 6 σκοτιζέται AB : σκοτιζονται b || 10 ὁ b : om. AB || 16 οἱ b : om. AB || 19 οὖν AB : γοῦν b || 22 αὕτη AB : αὕτη ἢ πίστις b || 31 — 32 τὰ... ἀπόγονα AB : οἱ... ἀπόγονοι b || 34 γέγονεν b : ἐγένονεν AB || 40 εἶπερ AB : γὰρ εἶπερ b.

1 Ubi cumque nihili dixit.

închinat mai degrabă creaturii decât la creator și s-au rugat la aceasta. Dar Avraam n-a făcut așa, ci fiind cu mintea pătrunzătoare și privind și observînd că cerul nu stă locului, ci e într-o necontenită mișcare, dar că are nevoie și de lumina soarelui, care să-l lumineze pentru ca să fie văzut și el și aerul de sub el, iar că soarele cînd se află deasupra pămîntului, cînd este ascuns de pămînt, și că nefiind nori lucește, cînd însă sînt, se întunecă iar, și că luna și stelele, cînd nu-i soare, lucesc, iar cînd este, atunci lumina lor se întunecă și vederea lor dispare, și că marea e o jucărie a vînturilor, că pămîntul are nevoie de apă pentru facerea roadelor, a ajuns la cunoașterea, că e cu neputință ca toate să ființeze de sine și prin sine, și că au nevoie unele de altele și a conchis că nimic din acestea nu este Dumnezeu; căci Dumnezeu nu are nevoie de nimic. Și iarăși gîndindu-se, nu cumva fiecare singur din acestea despărțit nu se poate să fie Dumnezeu, ci toate împreună, dar văzînd că umezeala este potrivnică secetei, căldura frigului și că apa este pieirea focului, judecînd în sinea sa, a zis că Dumnezeu care e în răzvrătire cu sine și se luptă nu este Dumnezeu. Și de aici contemplînd bunarînduială și starea creațiunii, nedumerire îl cuprinde în sinea sa, cum că este oarecare putere care ține la un loc și cîrmuiește universul. Și întrucît toți oamenii mărturisesc că este Dumnezeu, dar fiecare îl mărturisește pe care-l vrea și-l preferă, se vede că toți greșesc și nu nimeresc adevărul. Rămîne, așadar, că nu este alt Dumnezeu adevărat decât acela care a făcut toate, și acestea îi sînt supuse lui și el duce și drege și binerînduiește după voința sa. „La acest Dumnezeu deci mă voi închina eu“. Și Avraam căzînd la pămînt, s-a închinat unui singur Dumnezeu adevărat. Iar atotbunul Dumnezeu, care a grăit prin profetul Isaia: „Încă înainte de a-ți sfîrși cuvîntul, eu sînt lîngă tine“, a primit îndată închinarea și credința lui Avraam. Și aceasta, cu drept cuvînt, a fost socotită mai mult decât toate virtuțile și a devenit prieten a lui Dumnezeu. Căci noi toți, din cauza slăbiciunii noastre, avem nevoie de ajutorul scripturilor; dreptul Noe însă și Avraam și acela ca ei, fiind curați întru inima lor, nu au nevoie de cărți, ci întru inima lor sînt scrise și tipărite. Atunci așadar Dumnezeu i-a și pus în vedere, zicînd: „Întru seminția ta binecuvîntate vor fi toate popoarele“. Atunci Dumnezeu i-a arătat lui Avraam tot pămîntul și i-a spus: „Ție și seminției tale ți-l voi da“. Și atunci Avraam, luînd îndrăzneală, l-a rugat pe Dumnezeu pentru Sodoma, precum am apucat să spunem mai înainte¹. Iar întrucît prin hotărîrile pe care Dumnezeu le știe — căci cine poate pătrunde gîndul Domnului? —, că peste puțin urmașii lui Avraam au să fie trimiși în Egipt, ca acolo să stea patru sute treizeci de ani, așa a grăit doar Dumnezeu către Avraam: „Seminția ta va locui în pămînt străin, iar poporul căruia îi vor robi, eu îl voi judeca“. Ceea ce s-a și întîmplat în timpul lui Faraon. Și din cauza conviețuirii îndelungate a evreilor cu faraoniții, nu cumva unindu-se să deprindă obiceiurile acestora și închinarea la idoli, a fost rînduită circumciziunea ca un semn și simbol, care să dobîndească și să despartă pe evrei de egipteni, pentru ca să nu se însoțească și să se unească în căsătorii, pe de o parte pentru pricina pe care am spus-o mai sus, iar pe de altă parte, pentru ca, în timpul eliberării lor, evreei să fie gata de recunoscut. Că de se uneau

¹ Nu s-a spus nimic mai înainte.

φυλάττεσθαι τὸ τοῦ Ἀβραάμ σπέρμα καὶ γένος; Διὰ τοι τοῦτο ἐν τῇ ἐρήμῳ εὕρισκόμενοι οὐ περιετέμνοντο τεσσαράκοντα χρόνους διαβιβάσαντες, ἀλλ' ἐν τῇ Αἰγύπτῳ καὶ μετὰ τὴν ἐκ τῆς ἐρήμου ἔξοδον πάλιν. Καὶ ὁ μὲν εἰς λόγος, ὡς εἶπομεν, ὁ δ' αὖ ἕτερος ἔχει οὕτως, ὅπως περιτμηθέντες τῇ σαρκὶ ἔλθωσιν εἰς συστολήν καὶ σωφρονισμόν τῆς πολιτείας αὐτῶν καὶ οὐκ ὥσι λάγνοι καὶ ἀκρατεῖς· καὶ ἐντεῦθεν λογίζονται τὰς πορνείας αὐτῶν ἀντ' οὐδενός, ἀλλ' ἀνάγονται κατὰ μικρὸν εἰς τὸ ἐξῆς εἰς ὑψηλοτέραν γνῶσιν καὶ πολιτείαν, ἐπεὶ οὐκ ἐδόθη ὀρθοδοξίας χάριν παρὰ θεοῦ ἢ περιτομῆ, ἀλλὰ μόνον δι' ἧς εἶπομεν αἰτίας.

4. Ὅτι δὲ ἐλθόντος τοῦ Χριστοῦ ἤργησεν ὁ νόμος γάρ, οὐδὲ περιτομῆ ἔστιν, 10 ἀφ' ὧν μέλλεις ἀκοῦσαι, πρόσχες. Τὸ μὲν | βάπτισμα παρὰ θεοῦ δοθέν, ὀρθοδοξίας χά- 339 b ριν ἐδόθη· καὶ διὰ τοῦτο πάντες ἄνδρες καὶ πᾶσαι γυναῖκες βαπτίζονται, ὁ δὲ μὴ βαπτισθεὶς οὐκ ἔστιν ὀρθόδοξος. Ἡ δὲ περιτομῆ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ μόνον οἱ ἄνδρες περιτέμνονται, αἱ δὲ γυναῖκες οὐχί. Ἔοικε γοῦν, ἵνα οἱ μὲν ἀσεβεῖς ἄνδρες, ὡς περιτετμημένοι, ὥσιν ὀρθόδοξοι, αἱ δὲ γυναῖκες ὡς ἀπερίτμητοι ἀσεβεῖς. Βλέπεις, πῶς ἄλλος ἔστιν ὁ τῆς 15 περιτομῆς λόγος καὶ ἄλλως ποιοῦσιν οἱ Μουσουλμάνοι; Οἱ γὰρ αὐτοὶ πάντα ἀπερίτμητον ἀσεβῆ λογίζονται. Καὶ ἰδοὺ αὐτοὶ ἑαυτοῖς μάχεσθε, καὶ ἄπερ ὀρθοδοξίας χάριν τιμᾶτε, ταῦτα ἀπὸ μέρους ἀτιμᾶζετε. Καὶ οὐ μόνον εἰς αὐτὸ τοῦτο ἀναφαίνονται οἱ Μουσουλμάνοι ἐναντιοφωνοῦντες πρὸς ἑαυτούς, ἀλλὰ καὶ ἐν ἑτέροις πολλοῖς, ἄπερ οὐκ ἔστι τις χρεία κατὰ τὸ παρὸν λέγειν περὶ ἐκείνων. Ὅμως περὶ ἐνός εἶπωμεν. Λέγει ὁ Χριστὸς 20 ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ὅτι, ἐὰν μὴ τις βαπτισθῆ, οὐκ ἔστι τοῦ Θεοῦ, οὐδὲ τῆς σωτηρίας· ὁ δὲ Μωάμεθ μαρτυρεῖ τὸ εὐαγγέλιον, ἅγιον καὶ τέλειον καὶ εὐθές· οἱ Μουσουλμάνοι τοὺς περιτετμημένους λογίζονται ὀρθόδοξους, τοὺς δὲ βεβαπτισμένους ἀσεβεῖς. Εἰ μὲν οὖν στέργετε τὸν Μωάμεθ, ὅτι ἀληθῶς λέγει, πῶς ὀνομάζετε τοὺς βεβαπτισμένους ἀσεβεῖς καὶ οὐκ ἀκολουθεῖτε τῇ τοῦ εὐαγγελίου διδασκαλίᾳ καὶ λογίζεσθε τοὺς μὲν περιτετμη- 25 μένους κακῶς ποιοῦντας, τοὺς δὲ βεβαπτισμένους εὐσεβεῖς, ἀλλὰ τὰναντία φρονεῖτε; Οὐκ ἔστι πρόδηλον, ὅτι αὐτοὶ ἑαυτοῖς μάχεσθε καὶ αὐτοὶ ἑαυτοὺς ἀνατρέπετε; Ἀλλὰ ταῦτα 340 b μὲν οὕτως.

5. Ἐπεὶ δὲ ὁ Ἰσμαήλ, ὃν λέγουσιν οἱ Μουσουλμάνοι ἔχειν προπάτορα, οὔτε μετὰ τῶν Ἑβραίων κατῆλθεν εἰς Αἴγυπτον, ὅτι ἐν ἐκείνῳ χρεία οὐκ ἦν, ὥσπερ τοῖς Ἑβραίοις, 30 οὔτε συγκατελογίζετο μετὰ τῶν κληρονόμων τοῦ Ἀβραάμ, διότι ὁ θεὸς οὕτως ἐνετείλατο τῷ Ἀβραάμ εἰπὼν „Ἐκβαλε τὴν παιδίσκην μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς, οὐ γὰρ μὴ κληρονομῆσθαι ὁ υἱὸς τῆς παιδίσκης μετὰ τοῦ υἱοῦ τῆς ἐλευθέρας.“ Καὶ ἐξεβλήθη ὁ Ἰσμαήλ μετὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ἀγαρ ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ. Εἰ δ' ἴσως ποτὲ πρὸς τὸν Ἀβραάμ ἦλθε, θεωρίας χάριν ἦλθεν, ἀλλ' οὐχ ὡς υἱὸς καὶ σπέρμα καὶ κληρονόμος αὐτοῦ. Τούτου γοῦν 35 οὕτως ἔχοντος, πόθεν ἔχουσιν οἱ Μουσουλμάνοι τὴν πίστιν, οὐκ οἶδα. Διὰ τοῦτο οὐκ ἀναφαίνεται ἀπὸ τίνος πράγματος πρὸ τοῦ Μωάμεθ ἐκ τοῦ Ἀβραάμ εἶναι τὴν τῶν Μουσουλμάνων πίστιν; Ἀλλ' αὐτὸς ἔστιν ἀρχηγὸς τῶν τοιούτων δογμάτων καὶ ὅτι ἀπὸ κοιλίας αὐτοῦ ἐδίδαξεν, ὅσα ἐδίδαξεν, καὶ οὐκ ἀπὸ θεοῦ.

6. Ὅτι δὲ λέγουσιν οἱ Μουσουλμάνοι, ὡς γεγραμμένων εἰρίσκεται τὸ τοῦ Μα- 40 χούμετ ὄνομα ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, εἰπόντος τοῦ Χριστοῦ περὶ ἐκείνου, ὅτι εὐαγγελίζομαι

3 ἐκ τῆς b : τῆς AB | Καὶ — εἶπομεν] ὡς εἶπομεν A : καὶ εἶπομεν B || 5 λο-
γίζονται AB : λογίζονται b || 6 ἀνάγονται AB : ἀνάγονται b || 13 ἀσεβεῖς AB : om. b ||
25 εὐσεβεῖς AB : εὐσεβῶς b || 36 ἀπὸ τίνος AB : ἀπὸ τίνος b || 37 post ἔστιν add. ὁ b :
om. AB || 38 καὶ AB : om. b.

cu cei de alt neam, cum era să se păstreze seminția și neamul lui Avraam? De aceea aflându-se în pustie, unde au petrecut patruzeci de ani, nu se tăiau împrejur, ci în Egipt și iarăși, după ce au ieșit din pustie. Și un motiv este, cum am spus, iar celălalt e așa, că tăindu-se împrejur să ajungă la înfrînarea trupească și la cumpătare în felul lor de trai și să nu fie lascivi și desfrânați; și de aci plăcerile trupești le socotesc de 5
nimic, ci cu încetul se ridică tot mai departe la un trai și la o cunoaștere mai înaltă, întrucât circumciziunea le-a fost dată de Dumnezeu nu pentru dreapta lor credință, ci numai din pricinile pe care le-am spus.

4. Iar cât despre aceea că, venind Hristos, legea cea veche a fost părăsită doar, iar circumciziunea nu se mai face, fii atent la ce ai să ascuți. Botezul ce a fost dat de 10
Dumnezeu, a fost dat pentru dreapta credință; și de aceea toți bărbații și toate femeile se botează, iar cel nebotezat nu este drept credincios. Cu circumciziunea însă nu este așa, ci numai bărbații sînt tăiați împrejur, femeile însă nu. Se vede așadar, pentru ca bărbații păgîni, ca unii ce sînt tăiați împrejur, să fie dreptcredincioși, iar femeile, ca unele ce nu sînt tăiate împrejur, să fie păgîne. Vezi cum alta este rațiunea circumciziei, și 15
altfel fac musulmanii? Căci înșiși ei socotesc păgîn pe oricine-i netăiat împrejur. Și iată că voi vă luptați cu voi înșivă și cele ce de dragul ortodoxiei le prețuiți, acestea pe de altă parte le disprețuiți. Și nu numai în acest punct musulmanii se arată că ei înșiși se contrazic, ci și în celelalte multe, în privința cărora de astădată nu e nevoie să stăruim asupra lor. Totuși, despre una să vorbim. Hristos spune în evanghelie că dacă nu s-a 20
botezat cineva, nu e al lui Dumnezeu, ca să dobîndească mîntuirea; iar Mohamed mărturisește că evanghelia este sfîntă, desăvîrșită și dreaptă; musulmanii însă pe cei tăiați împrejur îi socotesc dreptcredincioși, iar pe cei botezați păgîni. Prin urmare, dacă acceptați pe Mohamed că spune adevărul, cum de-i numiți pe cei botezați păgîni și nu urmați învățaturii din evanghelie și să socotiți pe cei tăiați împrejur că rău fac 25
iar pe cei botezați că sînt plăcuți lui Dumnezeu, ci cugetați drept dimpotrivă? Nu e vădit că sînteți dezbinați și vă bateți între voi înșivă? Dar despre aceasta ajunge.

5. Apoi Ismail, despre care musulmanii spun că-l țîn de protopărinte, nici n-a mers împreună cu evreii în Egipt, fiindcă pentru el nu era nevoie ca pentru evrei, nici nu era socotit între moștenitorii lui Avraam, deoarece Dumnezeu așa i-a poruncit 30
lui Avraam, zicînd: „Alungă pe roaba cu fiul ei, căci fiul roabei nu o să moștenească împreună cu fiul femeii libere“. Și Ismail a fost alungat cu maică-sa Agar de la Avraam. Iar dacă a și venit vreodată la Avraam, a venit ca să-l vadă, dar nu ca fiu și urmaș și moștenitor al lui. Stînd așadar lucrurile astfel, de unde musulmanii au credința, nu știu. De aceea nu se vede pe urma căruia lucru credința musulmanilor, înainte de Mo- 35
hamed, este de la Avraam? Ci el este inițiatorul unor astfel de dogme și că el din capu l lui a predicat cîte le-a predicat, și nu de la Dumnezeu.

6. Iar cât despre spusa musulmanilor, că în evanghelie se găsește scris numele lui Mohamed, Hristos zicînd despre el: „Vă binevestesc vouă, că după mine are să vină 40

ὑμῖν, ὅτι μετ' ἐμὲ μέλλει ἐλθεῖν ἀπόστολος καὶ προφήτης, ὄνομα αὐτῶ Μωάμεθ, οἱ δὲ Χρι-
 στιανοὶ φθονήσαντες ἐξέβαλον αὐτὸν ἐκ τοῦ εὐαγγελίου, δεῦρ᾽ αὖθις σκεπώμεθα καὶ περὶ 341 b
 τούτου· καὶ μοι δοκεῖ οὐ μὴ κρυβήσεται ἡ ἀλήθεια. Ἄκουσον τοίνυν· οὐνεχῶς τρεῖς
 εἰσι νομοθέται, οἱ διδάξαντες νόμους καθολικούς, ὁ Μωϋσῆς, ὃς ἠκολούθησε τὸ
 5 γένος τῶν Ἑβραίων· ὁ Χριστὸς, ὃς ἠκολούθησαν πάντα τὰ ἔθνη καὶ οἱ εἰς αὐτὸν πι-
 στεύσαντες, τὸ πλεῖον μέρος τῶν Ἑβραίων, ἐπεὶ ἀπὸ τούτων οἱ μὴ πιστεύσαντες πολ-
 λὰ ἐλάτους εἰσὶν αὐτῶν δὲ τῶν πιστευσάντων καὶ σχεδὸν εὐαριθμητοὶ, καὶ ὁ Μωάμεθ,
 ὃς ἠκολούθησαν οἱ Μουσουλμάνοι. Ἄνευ δὲ τούτων τῶν τριῶν ἕτερός τις ὁ διδάξας
 καὶ δοὺς νόμον οὐκ ἔστιν. Ἄλλ' ὁ μὲν Μωϋσῆς μεμαρτύρηται ἀποσταλμένος εἶναι
 10 παρὰ θεοῦ ἐξ ἀρχῆς· Ἐτι δὲ ἐν τῇ Αἰγύπτῳ ἐποίησε σημεῖα καὶ τέρατα μεγάλα καὶ
 ἐμάστιξε τὴν Αἴγυπτον, ἐπάξας ἐν αὐτῇ πληγὰς μεγάλας σφόδρας. Καὶ ἐπληξε καὶ ἐθα-
 ράπευσε καὶ προέλεγε τὰ γενησόμενα ὡς προφήτης ὅτι εἰ μὲν ἀπολύσῃ τὸν λαὸν τοῦ
 θεοῦ, ἀπόλυσον, εἰ δ' οὐκ· τὰ καὶ τὰ συμβήσονται σοὶ τε καὶ παντὶ τῷ λαῷ τῆς Αἰγύ-
 15 πτου. Καὶ ὑπισχνόμενος Φαραῶ ποιῆσαι τὸ ῥῆμα κυρίου ἐθεραπεύετο παρὰ τοῦ Μωϋ-
 σέως ὡς ἐξουσίαν λαβόντος ἀπὸ θεοῦ. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐξέβαλεν ὁ Μωϋσῆς μετὰ βρα-
 χίονος ὑψηλοῦ τὸ γένος τῶν Ἑβραίων ἐκ γῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς δουλείας τοῦ Φαραῶ·
 καταδιώξας, δὲ ὁ Φαραῶ ἐποντίσθη ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ Θαλάσσῃ μετὰ πάσης στρατιᾶς αὐ-
 τοῦ παρὰ τοῦ Μωϋσέως. Μετὰ δὲ ταῦτα περιπέτει ἐν τῇ ἐρήμῳ χρόνους τεσσαράκοντα
 20 ποιῶν θαύματα ἄπειρα. Ἄλλὰ καὶ ἐνάπιον πάντων τῶν Ἑβραίων ἀνέβη ὁ Μωϋσῆς ἐπὶ 342 b
 τοῦ ὄρους Σινᾶ, εἰπόντων τοῦτο τῶν Ἰουδαίων πρὸς αὐτὸν ὅτι ἀνάβαινε εἰς τὸ ὄρος
 καὶ γινώσκει τὸ τοῦ θεοῦ θέλημα· ἡμεῖς γὰρ φωνὴν θεοῦ ἀκοῦσαι οὐ δυνάμεθα, μήποτε
 τελευτήσωμεν. Καὶ ὁ λαὸς ἴστατο μακρόθεν τοῦ ὄρους μετὰ φόβου καὶ τρόμου προσκυ-
 νούντες τῷ θεῷ τῷ λαλούντι Μωϋσῆ· ὁ δὲ Μωϋσῆς ἀκούων τοὺς λόγους τοῦ θεοῦ ἔλεγε
 τούτους τοῖς Ἑβραίοις καὶ παρευθὺς τὸ λαληθὲν ἐπληροῦτο. Ἄλλ' οὐδέποτε ἐκίνησαν
 25 τοὺς τεσσαράκοντα χρόνους ἀπὸ τοῦ τόπου αὐτῶν ἄνευ λόγου τοῦ θεοῦ. Μωϋσῆς γὰρ,
 φησὶν ἡ γραφή, ἐλάλει καὶ ὁ θεὸς ἀπεκρίνατο φωνῇ. Μετὰ γοῦν τῶν πολλῶν μαρτυριῶν
 τε καὶ θαυμάτων ἐξέδωκε τὸν νόμον τοῖς Ἰουδαίοις· καὶ ἐδέξαντο τοῦτον καὶ προσεκύ-
 νησαν καὶ παρέλαβον τὸν παρὰ τοῦ Μωϋσέως δοθέντα νόμον ὡς τοῦ θεοῦ νόμον.
 7. Ἦλθεν ὁ Χριστὸς καὶ εἶχε τὰς παρὰ πάντων τῶν προφητῶν μαρτυρίας. Καὶ ὁ
 30 μὲν Μωϋσῆς ἔλαβεν τὴν μαρτυρίαν ὀδοηκοντούτης· τοσοῦτων καὶ γὰρ ἐτῶν εὕρισκετο,
 ὅποτε προσετάγη παρὰ θεοῦ ἐξᾶραι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου· ὁ δὲ Χριστὸς εἶχε
 τὰς μαρτυρίας ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, τέως δὲ πρὶν ἢ γεννηθῆναι αὐτὸν· ἀπὸ γὰρ τοῦ
 Ἄβραάμ ἤρξαντο ἀναφαίνεσθαι αἱ τοῦ Χριστοῦ μαρτυρίαι, καθὼς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν
 ἀποδέδεικται¹. Γεννηθεὶς δὲ πάλιν ἐμαρτυρήθη τὴν παρὰ θεοῦ καὶ πατρὸς μαρτυρίαν,
 35 μίαν καὶ δις· ἐποίησε δὲ καὶ θαύματα, οὐ κατὰ τὸν Μωϋσέα ἐν Αἰγύπτῳ καὶ τῇ ἐρήμῳ,
 ἀλλὰ μεγάλα καὶ ὑπὲρ φύσιν καὶ τοσοῦτῳ ἐκείνων μείζονα, ὅσον διαφέρει δεσπότης 343 b
 δούλου. Καὶ μετὰ τὰς πολλὰς ἐκεῖνας μαρτυρίας καὶ τὰ ἄπειρα καὶ ὑπὲρ φύσιν θαύματα

2 αὐτὸν AB : αὐτὸ b || 4 εἰσι AB : εἰσὶν b || 7 δὲ AB : δὴ b || 8 ὁ AB : om. b ||
 12 ἀπολύσῃ AB : ἀπολύσεις b || 16 τοῦ b : om. AB || 17 δὲ AB : δ' αὐτοῦς b | πάσης
 AB : πάσης τῆς b || 23 Μωϋσῆ AB : τῷ Μωϋσῆ b | τοῦ θεοῦ ἔλεγε b : om. AB ||
 28 ὡς τοῦ θεοῦ νόμον B : om. A || 30 καὶ AB : om. b || 32 τέως δὲ AB : om. b || 35 τῇ
 AB : ἐν τῇ b.

¹ Vide supra p. 482 n. 1.

apostol și profet cu numele Mohamed, iar creștinii din invidie l-au șters din evanghelie“, hai să cercetăm și despre aceasta! Și eu unul cred că adevărul nu va rămâne ascuns. Ascultă așadar cu băgare de seamă : trei sînt dătătorii de lege care au dat legi generale, Moise, pe care l-a urmat neamul evreiesc; Hristos, pe care l-au urmat toate popoarele și cei care au crezut într-însul, partea mai mare dintre evrei, întrucît din aceștia cei 5 care n-au crezut, sînt cu mult mai puțini decît aceia care au crezut, puțini de tot la număr, și Mohamed pe care l-au urmat musulmanii. Afară de acești trei, altcineva care să fi predicat și dat o lege nu este. Dar despre Moise sînt mărturii, că de la început a fost trimis de Dumnezeu. Fiind încă în Egipt, a arătat semne și a făcut mari minuni și a pedepsit Egiptul, aducînd foarte mari bătăi asupra lui. Și a înspăimîntat și a mîngîiat și prezicea ca un proroc cele ce vor veni: „Dacă poporului lui Dumnezeu îi dai drumul, dă-i, de altcum nenorocirile acelea și acelea vor da peste tine și peste tot poporul Egiptului“. Și Faraon făgăduind că va împlini cuvîntul Domnului, a fost ajutat de Moise ca unul ce a luat putere de la Dumnezeu. După aceea Moise, arătînd cu mîna ridicată în sus, a scos poporul evreilor din pămîntul Egiptului și din robia lui 15 Faraon; iar cînd Faraon i-a urmărit, a fost înecat în Marea Roșie cu toată oastea sa de către Moise. Iar după aceea a umblat prin pustiu patruzeci de ani, făcînd nenumărate minuni. Și în fața tuturor evreilor, Moise s-a suit pe muntele Sinai și iudeii au zis către el : „Suie-te pe munte și cunoaște voia lui Dumnezeu; căci noi glasul lui Dumnezeu nu-l putem auzi, ca nu cumva să ne prăpădim din viață“. Și poporul cu frică stătea 20 departe de munte tremurînd și se închina lui Dumnezeu, care îi grăia lui Moise; iar Moise, ascultînd cuvintele lui Dumnezeu, le spunea evreilor acestea și de îndată ceea ce a grăit s-a împlinit. Și în cei patruzeci de ani, niciodată nu s-a urnit din locul lor fără cuvîntului lui Dumnezeu. Căci Moise, spune scriptura, grăia și Dumnezeu cu glas 25 răspundea. Cu multe mărturii deci și minuni a dat iudeilor legea; și ei aceasta au primit-o și s-au închinat și au luat legea dată de Moise drept lege a lui Dumnezeu.

7. A venit Hristos și avea mărturiile de la toți profeții. Ce-i drept, și Moise a luat mărturia la vîrsta de optzeci de ani; căci atîția ani avea, cînd Dumnezeu i-a poruncit să scoată pe fiii lui Israil din Egipt; Hristos însă avea mărturiile de la începutul lumii, mult timp încă înainte de a se fi născut; căci de la Avraam au început a se ivi mărturiile despre Hristos, precum s-a arătat în cele de mai înainte¹. Iar după ce s-a născut a fost mărturisit de Dumnezeu tatăl, nu numai odată; a mai făcut și minuni, nu ca ale lui Moise în Egipt și în pustiu, ci mari și peste fire, cu atît mai mari decît 35 acelea, cu cît se deosebește stăpînul de rob. Și după acele mărturii multe și după nenumărate minuni peste fire, de atunci a fost dată legea evangheliei; și i s-au închinat

¹ Vezi mai sus p. 483, n.1.

ἔκτοτε ἐξεδόθη ὁ τοῦ εὐαγγελίου νόμος· καὶ προσεκόνησαν καὶ ἠσπάσαντο αὐτὸν πάντα τὰ ἔθνη, πᾶσα ἡ οἰκουμένη, καὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστὸν τὸν δόντα τὸ εὐαγγέλιον.

8. Ὁ δὲ Μωάμεθ οὕτως ἰδοὺ λαβὼν τὰς μαρτυρίας ἐδίδαξε τὰ ῥήματα, ἅπερ ἐδίδαξεν, ἦτοι δόγματα, καὶ ἐξέδωκε τὸν νόμον τοῖς Μουσουλμάνοις; Πάντως οὐκ ἄλ-
5 λοθεν ἢ αὐτὸς ἄφ' ἑαυτοῦ ἐστὶν ὁ μαρτυρῶν περὶ αὐτοῦ· εἰς γὰρ πᾶσαν τὴν θείαν γρα-
φήν οὐκ ἀναφαίνεται περὶ αὐτοῦ μαρτυρία, ἀλλὰ τὸναντίον. Ὁ γὰρ Μωϋσῆς οὕτως εἴ-
ρηκε περὶ τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν τῶν Ἑβραίων λαὸν ὅτι ἀναστήσει κύριος θεὸς προφή-
την ἐκ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, ὡς ἐμέ· πᾶσα ψυχὴ, ἣτις οὐκ ἀκούσεται τοῦ προφήτου ἐκεί-
νου, ἐξολοθρευθήσεται. Καὶ γοῦν καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν περὶ τούτου εἰπόμεν, ἀλλ' οὐκ
10 ὀκνήσομεν πάλιν εἰπεῖν περὶ αὐτῶν· ἐν γὰρ τῷ εἰπεῖν τὸν προφήτην Μωϋσῆν, ὅτι προ-
φήτην ἀναστήσει κύριος· ὁ θεὸς ἐκ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, ἔδειξεν, ὅτι ἐκ τῶν Ἰουδαίων
ἐστὶν ὁ μέλλων ἐλθεῖν προφήτης καὶ ἐκεῖνον ἀκούσονται. Ἄλλου δὲ ἐλθόντος οὐ παρα-
δέξονται αὐτόν, ἀλλὰ καὶ μακρὰν ποῦ διώξουσιν αὐτόν | ἐξ αὐτῶν. Λέγει ὁ Χριστὸς περὶ 344 b
Ἰωάννου τοῦ υἱοῦ Ζαχαρίου, μαρτυρῶν αὐτὸν προφήτην καὶ μέγιστον προφήτην καὶ
15 λέγων ὅτι πάντες οἱ προφήται ἕως Ἰωάννου προεφήτευσαν, ἀπὸ δὲ τοῦ Ἰωάννου ἡ βασι-
λεία τῶν οὐρανῶν τοῦ θεοῦ εὐαγγελίζεται. Ὁρᾷς ὅπως ὁ μὲν Μωϋσῆς παραγγέλλει τῷ
γένει τῶν Ἑβραίων, ἵνα ἕνα μόνον τὸν ἐκ τοῦ γένους τῶν Ἑβραίων ἐλθόντα προφήτην
δέξωνται, ἄλλον δὲ οὐδαμῶς; Ἄλλὰ πάντες οἱ προφήται ἐκ τοῦ γένους τῶν Ἰουδαίων
εἰσὶν· ὁ δὲ Χριστὸς πάλιν καθαρώτερον εἶρηκεν ὅτι πάντες οἱ προφήται ἕως Ἰωάννου
20 καὶ πλέον οὐχί. Διὰ τοῦτο ὁ μὴ ἔχων μαρτυρίαν παρὰ θεοῦ καὶ τῶν προφητῶν καὶ αὐτῆς
τῆς θείας γραφῆς προφήτης οὐκ ἔστι παρὰ θεοῦ· ὁ Μωάμεθ ἄρα μὴ ἔχων τὴν ἀπὸ
θείας γραφῆς μαρτυρίαν οὐκ ἔστιν ἀπεσταλμένος παρὰ θεοῦ.

9. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο εἶρηκεν ὁ Χριστὸς· τὸ πάντες οἱ προφήται ἕως Ἰωάννου
καὶ περαιτέρω οὐκ ἔσονται, ἀλλὰ καὶ ἔτι σημεῖον γνωρίσματος δέδωκε τοῖς πᾶσιν, οὐ-
25 τως εἰπὼν „Προσέχετε ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οἵτινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύ-
ματι προβάτων, ἔσωθεν δὲ εἰς λύκοι ἄρπαγες· ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσθε αὐ-
τούς.“ Σκεπώμεθα τοῖνυν τίς ἐστὶν ὁ καρπὸς τοῦ παρὰ τοῦ Μωάμεθ δοθέντος νόμου·
καὶ τοῦτο ἀκριβῶς· ἐξετάσθεται φανερωθήσεται ἡ ἀλήθεια. Λέγει ὁ Μωάμεθ· „Ἐγὼ
οὐκ ἦλθον· διὰ θαυμάτων δοῦναι τὸν νόμον, ἀλλὰ διὰ σπάθης καὶ ξίφους· καὶ οἱ μὴ
30 ὑποκύψαντες τῷ ἡμετέρῳ νόμῳ, ὅς ἐστι παρὰ θεοῦ, θανάτῳ ἀποθανέτωσαν, | ἢ φόρον διδο- 345 b
τωσαν καὶ διδομένων τῶν φόρων μετέτωσαν ἐν τῇ πίστει αὐτῶν.“ Καὶ εἰ μὲν οὐκ ἦν τὸ εὐαγ-
γέλιον δίκαιον καὶ ἅγιον καὶ ὀρθόν, δικαίως καὶ πρεπόντως ἔμελλεν ἐλθεῖν νομοθέτης, ὅς
διδάξῃ τὴν ἀλήθειαν τοῖς ἀνθρώποις καὶ δικαιοσύνην· εἰ δὲ δίκαιον καὶ ἅγιον ἦν, ἀτε-
λὲς δὲ ὅμως, καὶ οὕτω πάλιν τὸ αὐτὸ ἦν δίκαιον καὶ πρέπον, ἵνα ἐλθὼν νομοθέτης ἀνα-
35 πληρῶσῃ τὸ ὑστέρημα τοῦ εὐαγγελίου. Ἐπεὶ δὲ ἅγιον καὶ δίκαιον καὶ τέλειον καὶ ὀρ-
θὸν καὶ λέγεται καὶ ἔστι, μαρτυρεῖ δὲ καὶ ὁ Μωάμεθ περὶ αὐτοῦ καὶ ὁμολογεῖ καὶ λέ-
γει, ὅτι τὸ εὐαγγέλιον ἀπὸ θεοῦ ἐστὶ δεδομένον καὶ ἅγιον καὶ πλήρες καὶ εὐδές, τίς
χρεῖα νομοθέτου ἑτέρου; Πάντως οὐδεμία καὶ λοιπὸν ἄκαιρος καὶ ἄχρηστος ἢ τοῦ Μωά-
μεθ νομοθεσία· τοῦ γὰρ ὀρθοῦ κατὰ πάντα οὐδὲν ὀρθότερον καὶ τοῦ τελείου οὐδὲν τε-
40 λειότερον καὶ τῆς ἀληθείας οὐδὲν ἀληθέστερον. Ἄλλ' ὅμως ἐξετάσαντες ἴδωμεν, τί βού-
λονται τὰ τοῦ νομοθέτου ῥήματα. Πάντως οὐδὲν ἄλλο, ἀλλ' ἢ κατανοήσας ἑαυτὸν, ὅτι

14—15 καὶ λέγων AB: om. b || 16 ὅπως AB: πῶς b || 17 ἵνα AB: ὡς ἵνα b || 18 Ἄλλὰ AB: Ἄλλὰ καὶ b || 28 Ὁ Μωάμεθ λέγει b || 33 διδάξῃ AB: διδάξει b || 34 οὕτω AB: οὕτως b || 38 post χρεῖα add. λοιπὸν b: om. AB || 41 ἄλλο AB: om. b.

și au îmbrățișat-o toate popoarele, lumea întreagă, și au crezut în Hristos care ne-a dat legea evangheliei.

8. Dar Mohamed ăsta, de unde luînd mărturiile, a predicat vorbele pe care le-a predicat și a dat musulmanilor legea? Cu totul de nicăieri, decît însuși din sinea lui este el care mărturisește despre sine; căci în toată dumnezeiasca scriptură nicăieri 5 nu apare vreo mărturie despre el, ci dimpotrivă. Căci Moise a grăit poporului evreilor așa despre Hristos: „Domnul Dumnezeu va ridica din frații mei profet ca mine; și tot sufletul care nu va asculta de acel profet va fi dat pierzării. Și cu toate că și în cele de mai înainte am vorbit despre aceasta, totuși nu vom pregeta să mai vorbim iarăși; căci spunînd profetul Moise, că Domnul Dumnezeu va ridica din frații mei profet, a 10 arătat că din iudei este acela care are să vină profet și de acela vor asculta. Venind însă altul, pe acela nu-l vor primi, ci-l vor goni departe de la ei. Spune Hristos despre Ioan, fiul lui Zaharia, mărturisindu-l pe el profet, și anume cel mai mare profet, și zicînd: „Toți prorocii pînă la Ioan au prorocit, începînd de la Ioan însă se va predica evanghelia despre împărăția cerurilor lui Dumnezeu“. Vezi cum Moise pune în vedere nea- 15 mului evreilor ca pe un singur profet venit din neamul evreilor să-l primească, iar pe altul nicidecum? Dar toți profeții sînt din neamul iudeilor; iar Hristos a grăit iarăși mai limpede: „Toți profeții pînă la Ioan și mai mult nu!“ De aceea, acela care nu are mărturie de la Dumnezeu și de la profeți și din însăși dumnezeiasca scriptură, 20 nu este profet de la Dumnezeu; Mohamed neavînd firește mărturia din dumnezeiasca scriptură, nu este trimis de la Dumnezeu.

9. Dar nu numai aceasta a spus Hristos: „Toți profeții pînă la Ioan!“ Și mai departe nu vor fi, ci a dat tuturor încă și semn după care să recunoască, grăind așa: „Păziți-vă de profeții mincinoși, care se apropie de voi îmbrăcați în piele de oaie, înă 25 tru însă sînt lupi hrăpăreți! După roadele lor îi veți cunoaște pe ei“. Să vedem așadar care este rodul legii dată de Mohamed; și aceasta cercetat fiind cu atenție, adevărul va ieși la iveală. Mohamed spune: „Eu n-am venit să dau prin minuni legea, ci cu spada și sabia; și aceia care nu se pleacă în fața legii noastre, care este de la Dumnezeu, cu moartea să fie pedepsiți, sau să dea bir și, dînd bir, să rămînă la credința lor“. Și ce-i 30 drept, dacă evanghelia n-ar fi sfîntă și dreaptă și adevărată, cu drept și bun cuvînt ar fi avut să vină dătător de lege, care să învețe pe oameni adevărul și dreptatea; iar dacă ar fi dreaptă și sfîntă, dar totuși nu deplină, și așa iarăși ar fi bine întemeiat faptul că, venind un dătător de lege, să îplinească lipsa din evanghelia. Întrucît însă se cheamă și este sfîntă și dreaptă, desăvîrșită și adevărată, iar și Mohamed dă mărtu- 35 rie despre ea și admite și declară că evanghelia este dată de la Dumnezeu și e sfîntă și deplină și dreaptă, ce nevoie mai este de alt dătător de lege? De bună seamă că nu e nici o nevoie și prin urmare legiuirea lui Mohamed e neavenită și fără nici o trebuință; căci nimic nu este mai drept decît ceea ce este întru toate drept și mai desăvîrșit decît ce e desăvîrșit și mai adevărat decît adevărul. Ci totuși să cercetăm și să vedem ce vor 40 cuvintele legiitorului? În orice caz nimic alta decît că, observînd că el e departe

μακράν που εδρίσκεται τῆς ἐνεργείας τῶν θαυμάτων, βολόμενος κρύψαι τὴν ἑαυτοῦ ἀσθένειαν, μὴ ποτε παρὰ τῶν ἀνθρώπων εὕρη κατάγνωνσιν, εἶπεν ὅτι οὐκ ἤλθον δοῦναι τὸν νόμον διὰ θαυμάτων, ἀλλὰ διὰ ξίφους καὶ σπάθης, ὡς καὶ ἐν ταῖς διαλέξεσι νενομοθέτηκεν, ἵνα μὴ διαλέγωνται μετὰ τῶν Χριστιανῶν οἱ τούτου μαθηταὶ καὶ οἱ ἐκείνων διάδοχοι, πάντως οὐ δι' ἄλλο τι, ἢ ἵνα μὴ ἐλεγχθῆ ἢ ἐκείνων ματαιότης. Τὸ δὲ δοῦναι τὸν νόμον μετὰ ξίφους καὶ σπάθης φόνους πάντως καὶ ἀρπαγὰς διδάσκει. Καὶ τίς ἤκουσε τῶν ἀνθρώπων πιστεῦσαι τινα βίαν; Ἡ πίστις τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ νοῦ ἐστι. Καὶ ἐπεὶ ἡ ψυχὴ καὶ ὁ νοῦς πρᾶγμα ἐστὶν ἀδούλωτον, πῶς ὁ ποιήσας αὐτὰ θεὸς ἐλευθερὰ πέμψειν ἔμελλε νομοθέτην βιάσαι αὐτὰ, ὡσπερ ἐπιλαθόμενος τοῦ ἔργου αὐτοῦ; Ἡ γὰρ πίστις θελήσει καὶ προαιρέσει καὶ τῇ ἐλευθερίᾳ τῆς ψυχῆς καὶ τῇ γνώσει αὐτῆς γίνεται, ἀλλοτρόπως δὲ οὐδαμῶς. Τὸ γὰρ σῶμα δουλοῦται καὶ δεσμεῖται καὶ ἐστίν, ὅτε καὶ τὰ μὴ θέλοντα πράττει, ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς οὐχ οὕτως, ἀλλὰ θελήσει καὶ κρίσει καὶ γνώσει καὶ προαιρέσει. Καὶ τῶν πιστευόντων αὐτῷ ἐν κρίσει καὶ ἀληθείᾳ ἐστὶν ὁ θεός, καρδιογνώστης γὰρ ἐστίν· οὐδὲ γὰρ βλέπει εἰς πρόσωπον, ἀλλ' εἰς καρδίαν. Καὶ ἅπερ τὰ ἄλογα ζῶα νόμφ φύσεως οὐ ποιοῦσι, ταῦτα ὁ Μωάμεθ νομοθετεῖ. Τίς γὰρ εἶδε λέοντα λέοντα φαγόντα ἢ ἄρκτον ἄρκτον ἢ πάρδαλιν πάρδαλιν; Οὗτος δὲ ἀναφανδὸν διδάσκει φονεῦειν τὸν ἄνθρωπον ἄνθρωπον· καὶ τίς μάταιος, ὅστις μέλλει δέξασθαι τοῦτον εἶναι ἀπὸ θεοῦ; Οὐδὲ γὰρ ἀρπαγὰς καὶ φόνους διδάσκει θεός. Πρὸς τοῦτοις, ὅτι καὶ κακίας ἀλλάσσεται, λέγει γὰρ, ὅτι ἡ ἀποθανέντων ἢ φόρους διδόντων καὶ ἀλλάσσεται φόνος φιλοχρηματιῶν. Οὐ μόνον δὲ μέχρι τούτου ἡ κακία ἔστι, ἀλλὰ καὶ περαιτέρω προέβη. Τί γὰρ τῆς τοιαύτης ὁμότητος καὶ μισανθρωπίας χεῖρον γένοιτ' ἂν, ὥστε φανεῦειν μηδὲν ἡδικοτάτας; Καὶ γὰρ ὁπότεν ἀπέλθωσιν Μουσουλμάνοι πρὸς πόλεμον καὶ ἐν τῷ πολέμῳ πέση τις ἐξ αὐτῶν, οὐ λογίζονται ἑαυτοὺς ἀξίους μέμψεως ὡς αἰτίους τοῦ πολέμου, ἀλλ' ἐπὶ τὸ νεκρὸν σῶμα τοῦ πεπτοκότος σφάττουσι ζῶντας, ὅσους ἂν δυνηθῆ ἕκαστος· καὶ ὅσον πλείους κτείνει, τοσοῦτον λογίζονται ἀφέλειαν τῆς τοῦ τεθνεώτος ψυχῆς. Εἰ δ' ἴσως οὐκ ἔχει ἀνθρώπους εἰς ἐξουσίαν αὐτοῦ ὁ βουλούμενος βοηθῆσαι τῇ τοῦ τεθνεώτος ψυχῇ, ἐξωνεῖται χριστιανούς, εἶπερ εὖροι, καὶ ἡ ἐπάνω τοῦ νεκροῦ σώματος σφάττει αὐτοὺς ἢ ἐπὶ τῷ τάφῳ αὐτοῦ. Καὶ ὁ ταῦτα νομοθετῶν πῶς ἀπὸ θεοῦ; Ἔτι μονοθετεῖ, ὅτι ὁ δοὺς τῇ πόρῃ μίσθωμα καὶ κοιμηθεῖς μετ' αὐτῆς οὐχ ἁμαρτάνει· καὶ ὁ βιασάμενος παρθένον ἁμαρτάνει, ὁ δὲ μετὰ τῆς θελήσεως αὐτῆς κοιμηθεῖς μετ' αὐτῆς οὐχ ἁμαρτάνει· καὶ ἐὰν αἰχμαλωτίδας τις λάβῃ ἐν πολέμῳ, ἔξεστιν ἐπ' αὐταῖς ποιῆσαι ὁ βούλεται ἀκολύτως. Ὁ γοῦν πορνεῖας καὶ παρθενοφορίας νομοθετῶν πῶς ἀπὸ θεοῦ;

10. Καὶ τί δὴ χεῖριστον, ὅτι τοὺς κατὰ τὴν ἀποδοχὴν τοῦ θεοῦ περιπατήσαντες ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι μετὰ τὴν ἐνθάδε ἀποβίωσιν αὐτῶν λουτρά καὶ οἴκους περικαλεῖς καὶ γυναῖκας παρθένοους ὅτι πολλὰς ἐπισχνεῖται δοθῆσεσθαι ἐνὶ ἐκάστῳ | παρὰ θεοῦ. Καὶ ὅπερ οἱ τῶν εἰδωλολατρῶν ἐλλήνων ὀνομαζόμενοι θεολόγοι οὐκ εἶπον οὐδὲ ἐνόμισαν εἶναι, ταῦτα Μωάμεθ ἀνακεκαλυμμένῳ τῷ προσώπῳ νομοθετεῖ. Ἐκεῖνοι γὰρ οὕτω λέγουσιν, ὅτι οἱ μὲν καλῶς ἐνθάδε βίωσαντες, ἐπὶν ἀποθάνωσι καὶ καθαρῶς ἀπο-

3—4 διαλέξεσι νενομοθέτηκεν AB : διαλέξεσιν ἐνομοθέτησεν b || 8 *post* αὐτὰ *add.* θεός b : *om.* AB || 12 πράττει A : πραττει B || 16 εἶδε AB : οἶδε b | ἄρκον AB || 19 κακίας AB : κακία κακίας b || 32 ποιῆσαι b : *om.* AB || 34 τί AB : τὸ b || 36 ἐπισχνεῖται AB : ὑπισχνεῖται b | ἐνὶ AB : *om.* b || 38—39 οὕτω AB : οὕτως b.

de a fi în stare să facă minuni și voind să-și ascundă insuficiența, ca nu cumva oamenii să-l observe și să-l defaime, a zis: „N-am venit să dau lege prin minuni, ci prin sabie și spadă!” Și în vorbele sale a pus lege, ca ucenicii lui și urmașii acelora să nuste la discuție cu creștinii, de bună seamă nu de alta ceva decît să nu fie dată degol deșărtăciunea lor. Iar cu vorbele „să dea legea cu sabia și spada” predică doar ucideri și jafuri. Și cine a mai auzit între oameni să crezi în cineva cu de-a sila? Crediința este o chestiune de suflet și de minte. Și întrucît sufletul și mintea e ceva ce nu poate fi făcut rob, cum avea Dumnezeu, care le-a făcut pe acestea libere, să trimită un dătător de lege ca să le supună silei; ca și cum și-ar fi uitat de opera sa? Căci credința ia ființă din libera voință și din libertatea sufletului care ajunge la cunoaștere, iar într-alt chip nicidecum. Căci trupul poate fi robit și legat și sînt cazuri cînd face și ce nu voiește, cît despre suflet nu este așa, ci numai de bunăvoie și din judecată și cunoaștere și liberă voință. Și Dumnezeu este cu aceia care cred într-însul cu judecată și cu adevărul, căci cunoaște inimile oamenilor, că nici nu se uită la obrazul oamenilor, ci întru inima lor. Și Mohamed cere, prin legea ce o dă, ceea ce nici animalele necuvîntătoare din fire nu voiesc s-o facă. Cine doar a văzut leu mîncînd leu, sau urs pe urs sau leopard pe leopard? Acesta însă predică pe față ca omul săucidă pe om; cine e nebunul care să creadă că acesta este de la Dumnezeu? Dumnezeu nu ne învață doar jafuri și omoruri; pe lîngă aceasta, că răutățile să fie răscumpărate unele cu altele, căci zice: „Sau să fie uciși sau să plătească dări!” Omorul să fie răscumpărat prin iubire de arginți. Și răutatea nu se oprește la asta, ci merge și mai departe. Căci ce ar putea fi mai rău decît o cruzime și sălbăticie ca aceea, încît să ucizi oameni care n-au făcut nimănui nici un rău? Căci cînd musulmanii merg la război și în război cade vreunul dintre ei, nu se socotesc pe sine vrednici de dojană ca niște vinovați de război, ci peste trupul mort al celui căzut ucid de vii, cît de mulți ar putea fiecare; și cu cîți mai mulți ar ucide, cu atît mai mult se crede de folos sufletului celui mort. Iar dacă cumva cel ce voiește să vină în ajutorul sufletului aceluia care a murit nu are oameni în puterea sa, răscumpără creștini, oriunde i-ar găsi și-i măcelărește deasupra trupului celui mort sau pe mormîntul lui. Cum poate fi de la Dumnezeu unul care, în legea ce o dă, pune această? Mai pune încă în lege că, dacă a dat cineva curvei bani și s-a culcat cu ea, nu păcătuiește; iar acela care a siluit o fecioară păcătuiește, dacă însă cu voia ei s-a culcat cu ea nu face păcat; și dacă ai luat roabe în război, poți să faci ce vrei cu ele fără nici o piedică. Așadar, cum poate fi de la Dumnezeu acela care legiuiește curvăria și siluirea fecioarelor?

10. Și ce e cel mai rău, că acelora care în viață au umblat în căile plăcute lui Dumnezeu le făgăduiește că, după încetarea lor din viață de aici, fiecăruia din ei Dumnezeu îi va da băi și locuințe prea frumoase și femei fecioare cît mai multe. Și ceea ce așa zișii teologi ai păgînilor închinători de idoli n-au spus-o și n-au crezut că poate fi, acestea Mohamed cu fruntea sus le pune în legea ce o dă. Căci aceia zic așa: aceia care aici au dus o viață frumoasă, după ce au murit și sufletele au plecat curate din tru-

δημήσωσιν αἱ ψυχαὶ ἀπὸ τῶν σωμάτων, εἰς τοὺς θεοὺς ἀπέρχονται καὶ μετὰ τῶν θεῶν εὐρίσκονται εἰς τὰς τῶν μακάρων νήσους καὶ μετ' αὐτῶν συναγάλλονται, τῶν δὲ κακῶς ἐνθάδε βιωσάντων καὶ ἀκαθάρτων καὶ μεμολυσμένων ἀπελθόντων αἱ τούτων ψυχαὶ εἰς ζοφώδεις καὶ σκοτεινοὺς ἀπέρχονται τόπους καὶ εἰς ποταμὸν τὸν Πυριφλεγέθοντα. Καὶ εἰ μὲν εἰδωλολάτραι Ἑλληνες λέγουσι ταῦτα, ὁ δὲ Μωάμεθ, ὃς ὀνομάζει ἑαυτὸν ὀρθόδοξον καὶ πλησίον τοῦ θεοῦ εὐρισκόμενον, λέγει καὶ νομοθετεῖ τοιαῦτα ἀτοπήματα αἰσχρὰ καὶ οὐκ ἔχει ἐνθύμησιν ὄλω, ὅτι ταῦτα πάντα ὀργῆς καὶ ἀποστροφῆς ἔργα καὶ τῆς ἁμαρτίας ἀποτελέσματά εἰσι. Πρὸ γὰρ τῆς παραβάσεως καὶ ἁμαρτίας τοῦ Ἀδάμ ποῦ λουτρά, ποῦ ὄλωσ' οἰκήματα, ποῦ αἱ πολλαὶ γυναῖκες; Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν κατάραν ἐπανέστη τὸ σῶμα ὡσπερ θηρίον κατὰ τῆς ψυχῆς μὴ ἐχούσης καθολικῶς τὴν τοῦ θεοῦ ἐπίσκεψιν. Ἰσχυσε τὸ σῶμα καὶ κατέσπασε τὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ μεγάλου αὐτῆς καὶ κατήγαγεν εἰς τὰς παραλόγους καὶ ματαιὰς σωματικὰς ἐπιθυμίας καὶ ἡδονας· καὶ οἶον ὡσπερ ἀνδράποδον, οὕτω κατεδουλώθη ἡ ψυχὴ εἰς τὰς σωματικὰς ὀρέξεις. Εἰ γοῦν μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν οὐδὲν μέλλουσιν εὐρεῖν οἱ κατὰ ἀποδοχὴν τοῦ θεοῦ πολιτευσάμενοι ἄνθρωποι τὴν μακαρίαν ἐκείνην ζωὴν, ἣν ὁ προπάτωρ εἶχεν Ἀδὰμ πρὸ τῆς παραβάσεως καὶ ἀπώλεσεν, ἀλλὰ πάλιν τὴν αὐτὴν ζωὴν μέλλουσιν εὐρεῖν, ἣν εἶχε μετὰ τὴν κατάραν, οὐαὶ τοῖς ἀνθρώποις ἐκείνοις. Καὶ τὸ δὴ χερίστον, ὅτι οὐδὲ μέχρι τῆς τάλαιπῦρου ἐκείνης καὶ ἐπαράτου ζωῆς ἔσται ἡ τοῦ Μωάμεθ παραλογία, ἣν δὴθεν ἐπαγγέλλεται ὁ θεὸς δώσειν τοῖς δικαίοις, ἀλλὰ πολλῶ τῶ χερίονι διαφέρουσαν καὶ αἰσχράν. Ὁ γὰρ Ἀδὰμ μετὰ τὴν παράβασιν καὶ τὴν κατάραν καὶ τὴν ἐξορίαν τὴν ἀπὸ τοῦ παραδείσου ἔγνω τὴν Εὐάν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο διὰ τὴν τεκνογονίαν καὶ ἐτεκνοποίησε, πρὸ δὲ τῆς παραβάσεως ἀγγελικῶς ἔζων. Ὅμως καὶ ὁ Ἀδὰμ εἶπερ ἔγνω τὴν Εὐάν, ἀλλὰ καὶ αὐθις μία καὶ μόνη ἐδρίσκετο γυνὴ καὶ οὐ πολλαί. Οὐτε γὰρ ἐν ἄρσεν ἐποίησεν ὁ θεὸς καὶ πολλὰ θήλεα, οὔτε πολλὰ ἄρσενα καὶ ἐν θῆλυ, ἀλλὰ ἐν ἄρσεν τὸν Ἀδὰμ καὶ ἐν θῆλυ τὴν Εὐάν. Πληθυνθέντος δὲ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων καὶ πεσόντος εἰς ἀσελγείας καὶ ἀθεμίτους πράξεις ἐβαρύνθη ὁ θεὸς καὶ ὀργίσθη κατ' αὐτῶν, ὡς ὁ μακάριος Μωσῆς γράφων εὐρίσκεται ἐν τῶ βιβλίῳ τῆς Γενέσεως, ὅτι εἶπεν ὁ θεός· „οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ πνεῦμά μου ἐπ' αὐτοὺς διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας,“ ὡς δὴθεν ὄλωσ' σαρκικοὺς γεγονότας παντελῶς ὡς γηίνους, οὐκ ἔχοντας μνήμην τοῦ ἀγαθοῦ καὶ εἰς ἀσελγείας ἐμπεσόντας. 349 b

11. Τότε λέγει ὁ θεὸς τῶ Νῶε ὅτι σὲ εἵρηκα δίκαιον ἐν ταύτῃ τῇ γενεᾷ· ποίησον κιβωτὸν μετὰ ξύλων τοιάνδε καὶ τοιάνδε. Καὶ ἐποίησε Νῶε τὴν κιβωτὸν κατὰ τὸ ῥῆμα Κυρίου. Καὶ εἰσῆλθε Νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν καὶ οἱ τρεῖς υἱοὶ αὐτοῦ, Σῆμ, Χάμ καὶ Ἰάφεθ· καὶ εἰσῆλθεν ἡ γυνὴ τοῦ Νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν καὶ αἱ τρεῖς γυναῖκες τῶν υἱῶν Νῶε. Ὅρξ' πῶς ὁ Νῶε μὲν ἐμαρτυρήθη παρὰ τοῦ θεοῦ δίκαιος ὁ ἔχων μίαν γυναῖκα; ἀλλὰ δὴ καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἀνὰ μίαν καὶ μόνην γυναῖκα ἔχων ἕκαστος ἐσώθη ἀπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ θεοῦ. Ἄπαν δὲ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἀπέθανεν ὑπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ τῶν ὑδάτων. Πάντως καὶ τὸν πάντῃ ἀνόητον τοῦτο διδάσκει, ὅτι μίαν καὶ μόνην γυναῖκά ἔστιν ἀπὸ δικαίου ἔχειν τὸν ἄνθρωπον καὶ ἓνα μόνον ἄνδρα τὴν γυναῖκα; Ἀλλὰ καὶ τοῦτο μετὰ τὴν κατάραν ἐγένετο διὰ τὴν τεκνογονίαν, ὡς εἴρηται. Ὁ δὲ Μωά-

2 μακάρων AB : μακαρίων b || 5 εἰ AB : οἱ b || 12 post ὕψους add. καὶ b : om. AB || 13 οἶον AB : om. b || οὕτω AB : οὕτως b || 30 post γεγονότας add. καὶ b : om. AB.

purile lor, merg la zei și se află împreună cu zeii în insulele fericiților și se veselesc împreună cu dișșii, iar sufletele acestora care aici au dus o viață rea și au plecat din viață necurați și pîngăriți, sufletele acestora merg în locuri posomorîte și întunecoase și în rîful Pirifleghton [care arde ca focul]. Și păgînii închinători la idoli spun acestea, iar Mohamed, care pe sine se numește dreptcredincios și că se află aproape de Dumnezeu, 5 zice și pune în legea ce-a dat-o astfel de nerozii urîte și nu-și aduce de loc aminte că toate acestea sînt lucrări ale patimei și rătăcirii și rezultate ale păcatului. Căci înainte de neascultarea și păcatul lui Adam, unde-s băile, unde, în genere, locuințe, unde femeile cele multe? Ci abia după păcatul făcut și după blestemul dat, trupul s-a sculat ca o fiară împotriva sufletului care în general nu mai avea supravegherea lui Dumnezeu. Trupul 10 a devenit mai tare și a tîrît sufletul din înălțimea lui cea mare și l-a coborît la poftele și plăcerile trupești nebune și zadarnice; și întocmai ca un rob de război, așa a fost robil sufletul plăcerilor trupești. Dacă deci, după învierea din morți, oamenii care au dus o viață pe căile plăcute lui Dumnezeu nu au să găsească acea viață fericită, pe care o avea înainte de călcarea poruncii protopărintele Adam și apoi a pierdut-o, ci iarăși 15 au să afle aceeași viață, pe care o aveau după blestem, vai de oamenii aceia! Și ceea ce e cel mai rău, este că nici pînă la acea nenorocită și blestemată viață n-a fost acea nebulie a lui Mohamed, pe care, chipurile, Dumnezeu o pune în vedere să le-o dea celor drepti, ci alta cu mult mai rea și deosebită și urtă. Căci Adam, după călcarea poruncii și după ce a fost blestemat și izgonit din rai, a cunoscut-o pe Eva și anume spre a se naște 20 copiii și a făcut copiii, iar înainte de călcarea poruncii trăiau ca îngerii. Dar și Adam deși a cunoscut-o pe Eva, totuși iarăși se afla numai o singură femeie și nu mai multe. Nici n-a făcut doar Dumnezeu un singur bărbat și mai multe femei, nici mulți bărbați și o singură femeie, ci numai un singur bărbat, pe Adam, și o singură femeie, pe Eva. 25 Dar înmulțindu-se neamul omenesc și dedîndu-se la desfrînări și fapte nelegiuite, Dumnezeu s-a supărat și s-a mîniat asupra lor, cum se află scris de fericitul Moise în „Cartea Facerii“, că a zis Dumnezeu: „duhul meu să nu rămînă asupra lor, deoarece ei carne sînt“, anume ca unii ce s-au făcut carne cu totul tot ca de pămînt, nemaivînd nici 30 o aducere aminte de binele ce l-au avut și căzînd pradă desfrînărilor.

11. Dumnezeu zice atunci lui Noe: „Pe tine te-am aflat în acest neam om drept; fă chivot din lemn“ așa și așa. Și Noe a făcut chivot după cuvîntul Domnului; și a intrat Noe în chivot și cei trei feciori ai lui, Sim, Cham și Iafet și a intrat femeia lui Noe în chivot și cele trei femei ale feciorilor lui Noe. Vezi cum Dumnezeu a dat mărturie 35 despre Noe că este drept, avînd o singură femeie? Dar și feciorii lui, fiecare avînd o singură femeie, au scăpat de urgia lui Dumnezeu! Iar tot neamul omenesc a murit de potopul apelor! Arată oare vădit și celui cu totul nepriceput că omul pe dreptate să aibă numai o singură femeie și femeia un singur bărbat?! Dar și aceasta s-a întîmplat după 40 blestemul dat, spre a se naște copiii, cum s-a spus. Mohamed însă predică pe față că răs-

μεθ' διδάσκει ἀναφανδόν, ὅτι ἡ παρὰ τοῦ θεοῦ τοῖς δικαίοις ἀνταπόδοσις λουτρὰ καὶ γυναῖκες πολλαὶ ἐνὶ ἐκάστῳ καὶ οἰκοὶ περικαλλεῖς. Ὁ γοῦν ταῦτα νομοθετῶν, πῶς ἀπὸ θεοῦ; Νῶε εἰς τὴν παραδεχόμενος καὶ πιστεύων, ὅτι τὸ γεγονός δι' ὀργὴν τῷ ἀμαρτήσαντι πολυπλασιάζεται ἐν τῷ καιρῷ τῆς μισθοποδοσίας τοῦ καλοῦ καὶ ἀγα-
5 θοῦ τοῖς ἁγίοις καὶ δικαίοις. Καὶ προσέξον τὰ γεγονότα· λέγει γὰρ ὁ Μωϋσῆς· „Καὶ εἰσῆλθε Νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ καὶ αἱ γυναῖκες τῶν υἰῶν αὐτοῦ.“ | Καὶ εἰς μὲν τὴν εἰσέλευσιν λέγει· „Εἰσῆλθε Νῶε καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ καὶ αἱ γυναῖκες τῶν υἰῶν αὐτοῦ,“ εἰς δὲ τὴν ἐξέλευσιν οὕχ οὕτως, ἀλλ' „ἐξῆλθε Νῶε καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ αἱ γυναῖκες τῶν υἰῶν αὐ-
10 τοῦ μετ' αὐτοῦ“, πάντως οὐδὲν ἕτερον δηλοῦντος τοῦ λόγου, ἢ ὅτι κἂν καὶ μίαν μόνην γυναῖκά ἔστιν ἀπὸ δικαίου ἔχειν τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ αὐτῆς ἀπέχουσαί πρέπον ἔστιν. Ἐν γὰρ τῷ εἰπεῖν ὅτι εἰσῆλθε Νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, ἔδειξε τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, οἷόν τι διατειχισμα χωρίζον τὸν Νῶε ἀπὸ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ· ἐν δὲ τῷ εἰπεῖν ὅτι ἐξῆλθε Νῶε καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, ἔδειξεν, ὅτι ἀπὸ τοῦ
15 νῦν οὐδὲν ἔστι τὸ καλῶν ἐνοῦσθαι τῇ αὐτοῦ γυναικί. Ὁ δὲ αὐτὸς λόγος ἐστὶ καὶ περὶ τῶν υἰῶν αὐτοῦ καὶ τῶν γυναικῶν αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Μωϋσῆς ἐπὶ τοῦ δροῦς τοῦ Σινᾶ ἀνερχόμενος οὕτως ἔφησι τοῖς Ἰουδαίοις· „Ἀγνίστατε ἑαυτοὺς ἕκαστος ἕως τρίτης ἡμέρας, πλύναντες τὰ ἱμάτια“ καὶ γυναικὸς μὴ ἄψησθε.“ Ὁ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Ἀδάμ τὴν Εὔαν θεασάμενος οὕτως εἶρηκεν· „Αὕτη ἐστὶν ὅσπου ἐκ
20 τῶν ὀστέων μου καὶ σάρξ ἐκ τῆς σαρκὸς μου· ἔνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ· καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν.“ Καὶ πρόσχες ὅπως μετὰ τὸ ἐφάμαρτον καὶ τὸ εὑηθες κέκτηται ἡ πολυγαμία· ὁ γὰρ Ἀδάμ οὐκ εἶπεν, ὅτι ἔσονται πολλαὶ γυναῖκες μετὰ τοῦ ἀνδρὸς εἰς σάρκα μίαν, ἀλλὰ δύο, τουτέστιν ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ τοῦτου γυνή·
25 „μία“ δὲ καὶ „πολαί“ οὐ ταυτὸν· Εἰ δ' ἴσως καὶ ὁ νομοθέτης Μωϋσῆς ἐνέδωκε τοῖς Ἰουδαίοις ἔχειν ἕνα ἕκαστον γυναῖκας, συγκαταβάσεως ἔνεκεν τοῦτο πεποίηκεν, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῆς τῶν ζῶων θυσίας, ἵνα τῆς μιᾶς ἀπαλλάξῃ αὐτοὺς τῶν παίδων μιᾶς· ὁ δὲ Χριστὸς ἐλθὼν, ὥσπερ ἔκωλυσε τὴν τῶν ζῶων θυσίαν, πληρῶν τὸν τοῦ νόμου σκοπὸν, οὕτως καὶ τὴν πολυγαμίαν ἐκάλυψε. Ὁ δὲ Μωάμεθ οὕτως ἀντι σωφροσύ-
30 νης ἀκολασίαν νενομοθέτηκε μὴ μόνον ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ταῦτα παρὰ θεοῦ πολλαπλασιασθῆναι διδάξας. Καὶ ἔστιν ἰδεῖν ἐν αὐτῷ τὸ τοῦ Δαβὶδ λόγιον τὸ φάσκον ὅτι ἐπαινεῖται ὁ ἄρματωλὸς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καὶ ὁ ἀδικῶν ἐνευλογεῖται· τουτέστιν ἐπαινεῖται καὶ ἐγκωμιάζεται παρὰ τῶν κολακεύοντων αὐτὸν οἱ ἐρεθιζόμενοι αὐτοῦ τὴν κακίαν καὶ μὴδὲ αἰσθησιν τῆς νόσου γοῦν διὰ
35 σιωπῆς ἐμποιῆσαι ἀνεχομένων. Διὸ καὶ ἀνίαιος ὁ τοιοῦτος εὐρίσκεται· τὸ γὰρ μὴδὲ αἰσθησιν τοῦ πάθους ἔχον θεραπείαν οὔτε ζητεῖ, οὔτε προσίεται. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ πάντων δεινότερον, ὅταν ἡ κακία ἐπαινῆται καὶ μὴδὲ κακίαν εἶναι νομίζεται· ὁ γὰρ δηλωθεὶς Μωάμεθ τὰ πρὸς χάριν καὶ τέρψιν τῶν ἀνθρώπων ἐσπούδασε καὶ ἐδί-
40 δαξεν, ἵνα διὰ τῆς ἡδονῆς ἐπισπάσῃται τὸ πλῆθος τῶν ἀφρώνων.

12. Ἐπι περὶ τῶν ἀνδρῶν μόνον μέλει τῷ θεῷ ὡς πλασμαίων αὐτοῦ, περὶ δὲ
τῶν γυναικῶν οὐδαμῶς, διὰ τὸ μὴ εἶναι αὐτὰς πλάσμα θεοῦ, καὶ διὰ τοῦτο οἱ μὲν

22 τὸ ἐφάμαρτον καὶ τὸ b : τοῦ ἐφάμαρτου καὶ τοῦ AB || 37 ἐπαινῆται b : ἐπαινεί-
ται AB | νομίζεται AB : νομίζεται b || 38 ἐσπούδασε b : ἐσπούδαξε AB.

plata celor drepti din partea lui Dumnezeu sînt băi și femei multe pentru fiecare îndeosebi și locuințe prea frumoase. Cum să fie de la Dumnezeu acela care pune aceasta în legea care o dă? Dar naiv este acela care acceptă acestea și le crede, că aceea ce din urgie i-a fost dat aceluia care a păcătuit, cei sfinți și drepti o primesc în mod sporit în ziua răsplătii pentru faptele cele bune și frumoase. Și ia seama la ce s-a mai petrecut! 5
 Căci Moise spune: „Și a intrat Noe în chivot și feciorii lui și femeia lui și femeile feciorilor lui“. Și la intrare spune: „A intrat Noe și feciorii lui și femeia lui și femeile feciorilor lui“, la ieșire însă nu așa, ci: „A ieșit Noe și femeia lui și femeile feciorilor lui cu el“; acest fel de a spune nu arată nicidecum alta, decît că, deși e cu dreptate ca omul să aibă numai o femeie, dar se cuvine uneori să se abțină și de la aceasta. Căci spunînd: „A intrat Noe în chivot și feciorii lui“, a indicat pe feciorii lui ca un perete ce desparte pe Noe de femeia lui; spunînd însă: „A ieșit Noe și femeia lui“, a indicat că de acum nimic nu-l mai oprește să se împreune cu femeia sa. Și același raționament se potrivește și la feciorii lui și la femeile acelora. Dar și însuși Moise, cînd s-a suit în muntele Sinai, așa a grăit iudeilor: „Țineți-vă curați pînă în ziua a treia, spălînd 10 schimburile voastre; și nu vă atingeți de femeie!“ Nu numai atît, ci și însuși Adam, zărînd-o pe Eva, a grăit așa: „Ea este os din oasele mele și carne din carnea mea; de aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe maică-sa și se va lipi de femeia sa; și amîndoi vor fi un singur trup“. Și bagă de seamă cum din rătăcire și prostie s-a ajuns la poligamie! Căci Adam n-a spus doară, că multe femei cu un bărbat vor fi un singur trup, 20 ci doi, adică bărbatul și femeia acestuia; „una“ și „multe“ nu e doară același lucru. Iar dacă poate și dătătorul de lege Moise a admis iudeilor ca unul singur să aibă femei, a făcut-o aceasta din îngăduință, ca și în ce privește jertfirea de animale, ca să-i dezbrace pe dînșii deuciderea scelerată de copii; iar Hristos venînd, precum a oprit 25 jertfirea de animale, împlinînd intenția legii, tot așa a oprit și poligamia. Iar acest Mohamed, în legea ce-a dat-o, a pus în loc de cumpătare desfrîu, și nu numai în viața de acum, ci învățînd că Dumnezeu le-a sporit aceasta și în viața viitoare. Și la dînsul se poate constata vorba lui David care spune: „Păcătosul este lăudat întru poftele 30 sufletului său și făcătorul de nedreptate este bine-cuvîntat“; adică este lăudat și elogiât de aceia care îl lingușesc și-i întărită răutatea și nu rabdă să-l facă măcar prin tăcere să simtă răutatea. De aceea, unul ca acesta este incurabil; căci dacă nu-ți poți observa patima, nici nu-i cauți leac, nici nu-l poți afla. Și din toate acestea, acesta 35 e lucrul cel mai grozav, cînd răutatea este lăudată și nici nu e socotită drept răutate; căci Mohamed, dat fiind de gol, s-a silit și a predicat învățături pe placul și pofta oamenilor, ca prin plăceri să atragă mulțimea celor fără de minte. 40

12. Și încă numai de bărbați îi pasă lui Dumnezeu, ca fiind creați de el, iar de femei nicidecum, deoarece ele nu sînt făptura lui Dumnezeu, și de aceea bărbații

- ἄνδρες μέλλουσιν ἀπολαύειν τῶν παρὰ θεοῦ τοιούτων ἀγαθῶν, αἱ δὲ γυναῖκες οὐδ' ὄλως; ἢ ἔπει μίᾳ φύσιν ἔστιν ἄνδρὸς καὶ γυναικὸς καὶ εἰς ἄνθρωπός ἐστι πᾶς ἄνθρωπος, καὶ ὁμοίως μέλλουσι κριθῆναι οἱ πάντες καὶ ὁμοίως μέλλουσιν ἀπολαβεῖν, οἱ μὲν καλῶς πολιτευσάμενοι ἀγαθὰ, οἱ δὲ κακῶς ὀργὴν θεοῦ καὶ ἀποστροφὴν καὶ κόλασιν πάν-
 5 τως τοῦτο παντὶ που δῆλον, ὅτι πάντες ἄνθρωποι ὁμοίως μέλουσι κριθῆναι, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, ἔπει καὶ μία καὶ ἡ αὐτὴ φύσις ἔστι, καὶ ὁμοίως μέλλουσιν ἀπολαβεῖν, ὡς ἕκαστος αὐτῶν ἔπραξε, κακὰ τε καὶ ἀγαθὰ. Καὶ λοιπὸν τὸ αὐτὸ δίκαιόν ἐστι καὶ πρέπον, ἵνα λάβωσι καὶ αἱ γυναῖκες ὅπερ οἱ ἄνδρες· καὶ ὡς περ δίδονται πρὸς τοὺς καλῶς πολιτευσαμένους ἐνὶ ἐκάστῳ πολλαὶ γυναῖκες ἀντιμισθία, καθὼς ὁ Μωάμεθ νο-
 10 μοθετεῖ, διδόσθωσαν καὶ πρὸς τὰς καλῶς πολιτευσαμένας γυναῖκας μιᾷ ἐκάστῃ πολ-
 15 λοὶ ἄνδρες. Εἰ δ' ὡς ἄτοπον παρεσιώπησεν αὐτό, τὴν αὐτὴν ἔννοιαν καὶ κρίσιν ἔπρε-
 20 πεν, ἵνα ἀναλογίσηται καὶ κρίνῃ καὶ περὶ τῶν ἀνδρῶν. Ἐτι οἱ πολλοὶ ἄνδρες οἱ δο-
 25 θησόμενοι μιᾷ γυναικὶ ὡς ἀποδοχῆς ἄξιοι μέλλουσι δοθῆναι διὰ τὸ καλῶς αὐτοὺς πολιτευθῆναι ἢ ὡς καταδίκης; καὶ εἰ μὲν ὡς καλῶς αὐτοὺς πολιτευσαμένους, διὰ τί οὐκ
 30 ἐδόθησαν αὐτοῖς ἐνὶ ἐκάστῳ πολλαὶ γυναῖκες εὐεργεσίας χάριν καὶ ἀντιμισθίας, ὡς λέγετε, ἀλλὰ μᾶλλον τοῖς πολλοῖς ἀνδράσι γυνὴ μία; Εἰ δ' ὡς κατακρίτοις, καὶ μὴν αἱ τοιαῦται εὐεργεσίαι ἀποδοχῆς | καὶ ἀγαθῆς ἀντιμισθίας δυνατὰ εἰσιν, ὡς ὁ Μωάμεθ 354 b
 35 διαγορευεῖ. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν πολλῶν γυναικῶν τῶν δοθησομένων ἐνὶ ἀνδρὶ, εἰ μὲν ὡς καταδίκης ἄξιαι, πῶς δίδονται πρὸς αὐτὰς εὐεργεσίαι; Εἰ δ' ἀπερχχῆς ἄξιαι, διὰ τί
 40 δίδονται πολλαὶ ἐνὶ ἀνδρὶ; Καὶ τί τῆς τοιαύτης συγχύσεως ἀτοπώτερόν τε καὶ ἀηδέ-
 45 στερον; Βλέπεις πᾶς ὁ παρατραπείς τῆς εὐθείας ὁδοῦ εἰς πῶσα ἄτοπα παρεμπίπτει καὶ ἄκων; Ἄλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστιν· οὐ γὰρ ἔστι τοῦ θεοῦ πρὸς τοὺς ἁγίους μι-
 50 σθαποδοσία τροφαὶ καὶ πόσεις καὶ λουτρὰ καὶ γυναῖκες, ἀτινά εἰσιν ἁμαρτίας καὶ ὀρ-
 55 γῆς ἀποτελέσματα, ὡς εἴρηται, ἀλλὰ ἁγιωσύνη καὶ καθαρότης καὶ ἀγγελικὴ πολιτεία
 60 χαρὰ τε καὶ εὐροσύνη καὶ ἀγαθλίαισι, ἦν ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὐκ ἤκουσε καὶ
 65 ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη ποτέ. Εἶδες τὸν καρπὸν τῆς νομοθεσίας τοῦ νομοθέ-
 70 τῆ; Γινώσκειται ἀπὸ τοῦ καρποῦ τῶν πράξεων ὁ τρόπος αὐτοῦ ἢ οὐ; Καὶ τίς οὕτως τυφλὸς καὶ ἀνόητος καὶ ἐσκοτισμένος ὁ μὴ συνιείς τὰ λεγόμενα; Ὁ δὲ ταῦτα νομο-
 75 θετῶν πῶς ἀπὸ θεοῦ;
 80 13. Καὶ περὶ μὲν τούτου τίς χρεῖα λόγων πλεόνων; Περὶ δὲ τοῦ ἐγγεγραμμέ-
 85 νου ὀνόματος τοῦ Μωάμεθ ἐν τοῖς δεξιοῖς μέρεσι τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ, τίς χρεῖα ἀ-
 90 πολογίας λόγων; Οἱ μὲν φρόνιμοι κρινέτωσαν φρονίμως, οἱ δὲ γε ἀνόητοι καὶ μωροὶ ὡς βούλονται. | 355 b
 95 Οὐχ ὡς ἐπιλαθόμενος τοῦ ἡμετέρου λόγου ἔγραψα περὶ τοῦ Μωάμεθ, ἔσον ἔ-
 100 γραψα· εἶπον γάρ, ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ προκειμένος σκοπὸς τῆς νῦν πρὸς σέ μου ἀπολο-
 105 γίας, ἵνα ποιήσω καταδρομὴν κατὰ τῶν Μουσουλμάνων καὶ εἶπω, ἅπερ λέγουσι καὶ
 110 πράττουσιν ἄτοπα καὶ ὀλέθρια κακὰ, ἀλλ' ἵνα δεῖξω μόνον, ὅτι παραλόγως καὶ ἀδί-
 115 κως κατηγοροῦνται παρὰ τῶν Μουσουλμάνων οἱ Χριστιανοί, ὃ καὶ πεποίηκα. Εἰ δὲ
 120 καὶ τίνα εἴπομεν περὶ τοῦ Μωάμεθ, ἢ τοῦ πράγματος ὑπέθεσις ἠνάγκασεν εἰς τοῦτο,
 125 40 ἐπεὶ, εἴπερ εἴχομεν κατὰ σκοπὸν τοῦ γράψαι περὶ τῶν ἀτοπημάτων τῆς διδαχῆς αὐ-
 130 τοῦ, πολλὰ εἴχομεν εἰπεῖν.

3 et 6 ἀπολαβεῖν AB: ἀπολαύειν b || 4 ἀγαθὰ AB: τὰ ἀγαθὰ b | ὀργὴν AB: τὴν ὀργὴν b || 5 τοῦτο b : τοῦ AB | μέλλουσι AB : μέλλουσιν b || 7 αὐτὸ AB : om. b || 20 πολλαὶ AB : αἱ πολλαὶ b || 22 ἐστι² AB: ἐστιν ἢ b || 37 post ὀλέθρια add. καὶ B: τε καὶ b : om. A || 39 post ἠνάγκασεν add. ἡμῶς b : om. AB.

au să aibă parte de bunătați ca acelea din partea lui Dumnezeu, femeile însă de loc? Numai că întrucît o singură fire este a bărbatului și a femeii și un om este tot omul, în același fel toți au să și fie judecați și la fel au să aibă parte, cei ce au dus o viață frumoasă, de bunătați, iar cei cu o viață rea, de urgia lui Dumnezeu și de izgonire și muncă de veci; oricum aceasta e vădit pentru oricine, că toți oamenii, bărbați și 5
 femei, la fel au să fie judecați, pentru că e una și aceeași fire, și la fel au să aibă parte, fiecare după faptele sale, și de bine și de rău. Și prin urmare, e cu dreptate și se cuvine ca și femeile să ia aceeași răsplată ca și bărbații; și precum celor care au dus o viață bună, ca răsplată, se dau fiecăruia multe femei, după cum Mohamed pune în legea ce o dă, să se dea și femeilor care au dus o viață frumoasă, fiecăreia mulți 10
 bărbați. Iar dacă aceasta ca un lucru nelalocul lui a trecut-o sub tăcere, același raționament și aceeași judecată trebuie să gîndească și să aibă și cu privire la bărbați. Și încă bărbații cei mulți care vor fi dați unei singure femei, au să fie dați ca vrednici de o răsplată pentru traiul lor frumos și bun sau ca vrednici de osîndă? Și dacă au fost dați ca unii ce au avut o viață frumoasă, de ce nu li s-au dat lor fiecăruia multe femei ca o 15
 răsplată bună și frumoasă, precum spuneți, ci mai degrabă multor bărbați o singură femeie? Iar dacă li s-a dat ca unor osîndiți, apoi, cum se exprimă Mohamed, pot să fie acestea faceri de bine și daruri de bună răsplătire? Și aceeași se poate spune și cu privire la femeile cele multe care vor fi date unui singur bărbat; dacă vor fi date ca unele ce-s vrednice de osîndă, cum au parte de bine? Iar dacă sînt vrednice de laudă, de ce 20
 sînt date multe unui singur bărbat?! Și ce poate fi mai nelaloc și mai neplăcut decît această încurcală? Vezi cum acela care s-a abătut de la drumul cel drept, cîte nerozii face, fără să și vrea? Dar aceasta nu se poate, nu se poate! Căci răsplata ce-o dă Dumnezeu sfinților nu sînt mîncăruri și băuturi, băi și femei, care sînt, cum s-a spus, rezultate ale păcatului și patimii, ci sfințenie, curăție, viață îngerească, bucurie, voie 25
 bună și veselie, pe care ochiul nu le-a văzut și urechea nu le-a auzit și la inima omului nu au ajuns niciodată. Văzuși roadele legiurii dătătorului vostru de lege? După roadele faptelor se cunoaște năravul lui sau nu? Și cine-i așa de orb și fără minte și așa de întunecat, care să nu priceapă cele ce sînt spuse? Iar acela care acestea le pune în legea ce-o dă, cum să fie de la Dumnezeu?

13. Și despre acestea, ce trebuie vorbă mai lungă? Iar cît despre numele lui 30
 Mohamed, că stă scris în părțile de-a dreapta ale tronului lui Dumnezeu, la ce mai trebuie să mai facem întîmpinări? Cei cumiști să judece cuminte, iar cei nesocotiți și proști judece cum vor.

Și nu ca și cum aș fi uitat de cuvîntul nostru, am scris despre Mohamed cîte le-am scris, am spus doară că scopul urmărit de această întîmplare a mea către tine 35
 nu este să-i atac pe musulmani și să înșir neroziile primejdioase, pe care le spun și le fac, ci să arăt numai că musulmanii aduc creștinilor învinuiri neîntemeiate și nedrepte, ceea ce am și făcut. Iar de am și spus cîte ceva despre Mohamed, subiectul problemei m-a silit la aceasta, întrucît, dacă aveam intenția să scriu despre ineptiile învățurii lui, 40
 multe aveam de spus.

14. Ὅτι δὲ οὐκ εἶπεν ὁ Χριστὸς περὶ τοῦ Μωάμεθ λόγον τὸν τυχόντα, οὐδὲ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ἦν γεγραμμένον τὸ ὄνομα αὐτοῦ, εἶπομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ὅσον ὄφθαλμοὶ καὶ εἶπομεν· ὁ δὲ λόγος δηλώσει τοῦτο καὶ ἔτι σαφέστερον. Ἐπεὶ εἶδον οἱ ἀπόστολοι καὶ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἄπερ ἀκηκόασιν ἐξ αὐτοῦ τοῦ στόματος τοῦ Χριστοῦ, ταῦτα καὶ ἔγραψαν καὶ ἐδίδαξαν. Ἐξ αὐτῶν γοῦν τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ τέσσαρες συνεγράψαντο τὸ εὐαγγέλιον. Ὁ μὲν εἰς ὃ ὀνομαζόμενος Ματθαῖος Ἑβραϊκῶς δὲ ἐξέδωκε τοῦτο εἰς τὴν Παλαιστίνην, ἦτοι τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ τὰ μέρη τῆς Λιβύης. Ὁ δὲ ἕτερος Μάρκος Λατινικῶς δὲ εἰς τὴν Ἀχαΐαν καὶ ἐδόθη εἰς τε τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ῥώμην, ἀλλὰ δὴ καὶ κατὰ τὰ ἑσπέρια πάντα τὰ ἔθνη. Ὁ δὲ ἕτερος Λουκᾶς, Ἑλληνικῶς δὲ καὶ ἐδόθη εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ Αἰθιοπίαν καὶ Περσίαν καὶ Ἰνδιαν καὶ Ἀραβίαν. Ὁ δὲ ἕτερος Ἰωάννης καὶ αὐτὸς Ἑλληνικῶς, καὶ ἐδόθη εἰς τὰ μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ τὰς νήσους καὶ ἐνθα εὐρίσκονται οἱ Ἕλληνες. Καὶ οὕτως διεδόθη τὸ εὐαγγέλιον εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα οὐ μετὰ βίας οὐδὲ μετ' ἀνάγκης οὐδὲ μετὰ ξίφους καὶ σπάθης, ἀλλ' ἐν ἀγάπῃ καὶ ἰλαρότητι καὶ ἐν ταπεινώσει εὐρίσκοντο διδάσκοντες οἱ ἀπόστολοι τὸν λόγον τοῦ θεοῦ. Καὶ ἀντέστραπται τὰ πράγματα. Τῶν γὰρ ἀποστόλων τυπτομένων, κολαφιζομένων, λοιδορουμένων, διωκομένων διδασκόντων οὐ κατέπιπτε τὸ κήρυγμα, ἀλλ' ἡμέρα τῆ ἡμέρα ἐμεγαλύνετο καὶ ἠξάνετο τὸ τοῦ Χριστοῦ εὐαγγέλιον. Καὶ ἐκεῖνοι οἱ πολλὰ σπουδάζοντες καὶ πολλὰ κεκοπιακότες καλύψαι τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα, ἵνα μὴ ὁμολογήσῃ αὐτόν τις τῶν ἀνθρώπων θεόν, ὁ δὲ τοῦτο τολμήσων θανάτῳ ἀποθάνειται, αὐτοὶ ἐκεῖνοι κατανοήσαντες τὴν ἀλήθειαν προσέπεσον καὶ προσεκύνησαν οἱ μὲν τοῖς ἀποστόλοις, οἱ δὲ τοῖς ἐκείνων διαδόχοις καὶ μαθηταῖς καὶ ἐπίστευσαν, ὅτι αὐτὸς ἔστιν ὁ ἀληθινὸς θεός, ὁ Χριστός, αὐτὸς ἔστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ζῶντος· καὶ ἐλυποῦντο καὶ ἐκλαίον τὰς παρελθούσας ἡμέρας, ὅς περιεπάτησαν ἐν τῇ σκοτίᾳ καὶ τῇ πλάνῃ τοῦ Σατανᾶ. Ὁ δὲ πανάγαθος θεὸς καὶ ἐλεήμων ἐδέξατο αὐτῶν τὴν μετάνοιαν καὶ αὐτοὺς τοὺς διώκοντας τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα κατέστησε ποιμένας καὶ διδασκάλους καὶ κήρυκας τοῦ εὐαγγελίου καὶ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. Καὶ λαβόντες οἱ πάντες τὸ εὐαγγέλιον μετέγραψαν καὶ εἶχον αὐτὸ εἰς ἕκαστος καὶ ἀνεγίνωσκε καὶ ἐμάνθανε καὶ ἐδιδάσκετο καὶ προσεκύνη τὰ ἐν αὐτῷ γεγραμμένα. Καὶ οὕτω διεδόθη εἰς τὸν ἅπαντα κόσμον τὸ εὐαγγέλιον καὶ εἶχον αὐτὸ πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν. Ἀπὸ γοῦν τοῦ Χριστοῦ ἕως οὗ ἤρξατο διδάσκειν ὁ Μωάμεθ παρῆλθον χρόνοι ἐπέκεινα τῶν πεντακοσίων· μετὰ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ εὐαγγελίου τῶν πεντακοσίων χρόνων τίς ἐμελλε τολμήσειν ἐκβαλεῖν τὸ τοῦ Μωάμεθ ὄνομα ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου, εἶπερ εὐρίσκετο ἐν αὐτῷ γεγραμμένον; τὸ μὲν, ὅτι μίαν καὶ μόνην λέξιν ὁ τολμήσας προσθήσειν ἢ ἐκβαλεῖν οὐ δύναται πλέον ἐκεῖνος ὀνομαζέσθαι χριστιανός· τὸ δὲ, ὅτι εἶπερ καὶ τις κακός, ὑποθώμεθα, ἐξέβαλέ τινα λέξιν ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου, ὁ ἕτερος ἅπας κόσμος ἀκολουθήσειν ἐμελλε τῷ τοῦ ἐνὸς ἀτοπήματι; Πάντως οὐχί. Ἀπὸ γοῦν τούτου ἀναφαίνεται, ὅτι οὐκ ἦν γεγραμμένον τὸ ὄνομα τοῦ Μωάμεθ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ. Ἡ ὡς καλὸν ἐμελλε μαρτυρήσειν ὁ Χριστὸς ἐκεῖνον ἢ ὡς κακὸν καὶ εἰ μὲν ὡς καλόν, ἐμελλον ἐκδέχεσθαι πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, πάντες οἱ τοπάρχαι, πάντες οἱ Χριστιανοὶ τὸν παρὰ Χριστοῦ μαρτυρηθέντα, ἵνα λάβωσι τὴν ἀπὸ τούτου ὠφέλειαν· εἰ δ' ὡς κακόν, πάλιν ἐμελλον ἔχειν τὰ ἐκείνου | γνωρίσματα καὶ φυ-

3 δηλώσει b : δηλώσεως AB || 7 δὲ AB : om. b || 8 post Λατινικῶς add. δὲ AB : om. b || 9 πάντα τὰ AB : ἅπαντα b || 11 Ἀρῶβιαν AB || 29 οὕτω AB : οὕτως b || 32 ἐμελλε AB : ἐμελλεν b.

14. Iar că Hristos n-a amintit nici cu un cuvîntel despre Mohamed și că nici în evanghelie numele lui nu era scris, am spus doară în cele cîte le-am spus mai înainte; iar ce vom mai spune, va arăta aceasta și mai lămurit. Apostolii și ucenicii lui Hristos cîte le-au văzut și cîte le-au auzit din însăși gura lui Hristos, acestea le-au scris și le-au predicat. Și dintre ucenicii lui Hristos, patru au scris evanghelia. Unul cu numele Matei a răspîndit-o în evreiește în Palestina, anume în Ierusalim, și în părțile Libiei; iar altul, Marcu în latinește în Ahaia și a fost dată la Italia și la Roma, ba încă și la toate popoarele din Apus. Iar altul, Luca, în grecește, și a fost dată în Asia Mică și Etiopia în Persia și India și Arabia. Iar altul Ioan și acela în grecește și a fost dată în părțile Europei și în insule și pe unde se găsesc greci. Și așa evanghelia a fost răspîndită în toată lumea, nu cu de-a sila, nici cu sabia și spada, ci în pace; și apostolii învățau cu fața senină și cu umilință cuvîntul lui Dumnezeu. Și stările de lucruri s-au răsturnat. Căci apostolii predicau, bătuți, palmuiți, batjocoriți și prigoniți, învățătura lor însă nu scădea, ci evanghelia lui Hristos zi de zi s-a întărit și s-a răspîndit tot mai mult. Și aceia care s-au nevoit și mult s-au ostenit să ascundă numele lui Hristos, ca nimeni din oameni să nu mărturisească despre el că e Dumnezeu, iar cel ce va cuteza aceasta de moarte va muri, înșiși aceia înțelegînd adevărul s-au plecat și s-au închinat, unii apostolilor, iar alții urmașilor lor și ucenicilor, și au crezut că el este adevăratul Dumnezeu, Hristos, fiul lui Dumnezeu celui viu; și se tînguiau și-și plîngeau zilele trecute, pe care le-au petrecut rătăcind în întuneric și bătînd căile lui Satana. Iar preabunul și milostivul Dumnezeu a primit pocăința lor și chiar pe cei care prigoneau numele lui Hristos, i-a pus păstori și învățători și vestitori ai evangheliei și ai numelui său. Și primind evanghelia, toți și-au copiat-o și fiecare o avea și o citea și o învăța și o predica și se pleca în fața celor scrise în ea. Și așa evanghelia s-a răspîndit în toată lumea și toți locuitorii pămîntului o aveau. Și de la Hristos pînă cînd Mohamed a început să predice au trecut mai bine de cinci sute de ani; iar după ce evanghelia a fost citită cinci sute de ani, cine putea să aibă îndrăzneala să scoată din evanghelie numele lui Mohamed, dacă se afla scris în ea? Una pentru că acela care a îndrăznit să adauge sau să scoată numai un singur cuvîntel, acela nu se mai poate numi creștin; iar alta, pentru că, chiar dacă — să presupunem —, un om rău a scos vreun cuvînt din evanghelie, apoi toată cealaltă lume avea să asculte de nerozia unuia singur? De bună seamă, nicidecum! De aici deci se vede lămurit că numele lui Mohamed nu a fost scris în Evanghelie. Apoi Hristos avea să-l mărturisească în evanghelie ca pe cineva bun sau rău; și de-l mărturisea de bun, toți împărații pămîntului, toți oblăduitorii țărilor, toți creștinii aveau să-l urmeze pe cel mărturisit de Hristos, pentru ca să aibă folos de la el; iar dacă îl mărturisea de rău, iarăși aveau să aibă semne după care să-l

λάττεσθαι ἐξ αὐτοῦ, ἵνα μὴ βλαβῶσι. Καὶ εἶτε ὡς ἐκδεχόμενοι τὸν καλόν, εἶτε ὡς ἀποστρεφόμενοι τὸν κακόν, οὐδὲν ἔμελλον ἐκβαλεῖν ἅπας ὁ κόσμος ἐκ τοῦ εὐαγγελίου τὸ τοῦ Μωάμεθ ὄνομα· καὶ ἀπὸ τούτου ἀναφαίνεται, ὅτι οὐκ ἦν γεγραμμένον ἐν τῇ εὐαγγελίῳ τὸ τούτου ὄνομα. Ἔτι οὐδεὶς ἐστὶν ὁ φθονῶν ἐτέρῳ πρὶν τῆς γεν-
 5 νήσεως αὐτοῦ· τίς γοῦν ἔμελλε φθονήσῃ τῷ Μωάμεθ πρὸς τῆς αὐτοῦ γεννήσεως; Πάντως οὐδεὶς. Εἰ δ' ἴσως ἐφθόνησεν αὐτῷ τις μετὰ τὴν αὐτοῦ γέννησιν, πῶς ἔμελλον ἀκολοθήσῃ ἅπας ὁ κόσμος τῷ πρὸς τὸν Μωάμεθ ἑνὸς φθόνῳ; Καὶ τίς παράφρων οὕτως, ὥστε λογίσασθαι τοῦτο τὸ ἀδύνατον; Καὶ ἀπὸ τούτου ἀναφαίνεται, ὅτι οὐκ ἦν καταγεγραμμένον τὸ τοῦ Μωάμεθ ὄνομα ἐν τῇ εὐαγγελίῳ. Ἔτι εἰ μὲν ἔλεγον
 10 οἱ Ἰσραηλίται, ὅτι μόνον ἐν τῇ εὐαγγελίῳ εὕρισκετο γεγραμμένον τὸ τοῦ Μωάμεθ ὄνομα καὶ ἐξέβαλον αὐτὸ οἱ Χριστιανοί, καὶ οὕτως ἀρκεταὶ εἰσὶν αἱ ἀπόδειξεις, ὡς λέγομεν, ἵνα φανῇ τὸ ἀληθές, ὅτι οὐδὲν λέγουσιν ἀληθές· ἐπεὶ δὲ λέγουσιν, ὅτι ἐν τῇ Γενέσει τῇ συγγραφείῃ παρὰ τοῦ Μωϋσέως εὕρισκετο γεγραμμένον, πῶς ἐξέβαλον ἐκ τοῦ Παλαιοῦ οἱ Ἑβραῖοι; οὐδὲ γὰρ εὕρισκεται ὅλως ἴχνος σημείου περὶ τοῦ Μωά-
 15 μεθ. Καὶ ἰδοὺ ὡς οἱ Μουσουλμάνοι λέγουσι, φθονήσαντες οἱ Χριστιανοί ἐξέβαλον τὸ ὄνομα ἐκείνου· οἱ δὲ Ἑβραῖοι διὰ τί; Καίτοι γε εἰς τε τὴν περιτομὴν καὶ ἄλλα τι-
 νά, εἰς τροφάς φημι καὶ ἕτερα ἔθιμα, συμφωνοῦσιν οἱ Μουσουλμάνοι | μετὰ τῶν Ἑ- 359 b
 βραίων. Ἰδοὺ γοῦν καὶ ἀπὸ τούτου ἀναφαίνεται, ὅτι οὔτε ἐν τῇ Παλαιῇ τῇ Μωσαϊκῇ εὕρισκετο τὸ τοῦ Μωάμεθ ὄνομα οὔτε ἐν τῇ εὐαγγελίῳ. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως, ἵνα καὶ
 20 τὸν πάντη ἀγνώμονα ἀγάγωμεν εἰς τὴν τῆς ἀληθείας γνῶσιν.

V. Κατὰ τοῦ Μωάμεθ λόγος ἕτερος

Ἄσεβής εἰς βάθος κακῶν ἐμπεσὼν καταφρονεῖ, φησὶν ὁ θαυμάσιος Σολομών. καὶ τίς ἀσεβέστερος τοῦ Μωάμεθ; Ποῖον δὲ βάθος κακῶν, μᾶλλον δὲ σκότος, εἰς ὃ οὐκ ἐνέπεσεν ὁ δυστηνος οὗτος; Καὶ γὰρ μετὰ τῶν ἄλλων πλάσματων καὶ τεράτων
 25 ψευδῶν ἐπλάσατο καὶ τὴν παροῦσαν ἄεσμον θεωρίαν ἔχουσαν ἐπὶ λέξεως οὕτως ἐν τῷ κεφαλαίῳ Ἰσραήλ· „Αἶνος τῷ ποιήσαντι διελθεῖν τὸν δοῦλον αὐτοῦ ἐν μιᾷ νυκτὶ ἀπὸ τοῦ εὐκτηρίου, τοῦ Ἑλαράμ, ὃ ἐστὶν οἶκος Μεκκέ, μέχρι τοῦ πορρωτάτου εὐκτηρίου ὃ ἐστὶν οἶκος ἅγιος Ἰερουσαλήμ, ἦν εὐλογήσαμεν. Ὁ Μαχοῦμετ ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, μετὰ τὸ ψάλλειν αὐτὸν τὴν ὥραν αὐτοῦ εἶπε τοῖς ἀνθρώποις· Ὡ ὑμεῖς ἀνθρώποι, κατανοήσατε· χθὲς μετὰ τὸ διαστῆναί με ὑμῶν, ἦλθε πρὸς με ὁ Γαβριήλ μετὰ
 30 τὴν ἐσχάτην ἐσπερινὴν ψαλμωδίαν καὶ εἶπέ μοι· Ὡ Μωάμεθ, ἐντέλλεται σοι ὁ θεὸς ἐπισκέψασθαι αὐτόν· ᾧ εἶπον· καὶ ποῦ αὐτόν ἐπισκέψομαι; Εἶπεν ὁ Γαβριήλ· ἐν τῷ τόπῳ ὅπου ἐστί· Καὶ ἦγαγέ μοι κτήνος, μεῖζον μὲν ὄνου, ἔλαττον δὲ ἡμίονου· καὶ τὸ ὄνομα | αὐτοῦ Ἐμπαράκ. Καὶ εἶπέ μοι· Ἀνάβαινε τούτῳ καὶ ἔλαυνε μέχρι τοῦ οἴ- 360 b
 35 κου τοῦ ἁγίου. Καὶ ὡς ἐφρόντιζον ἀναβαίνειν, ἐφυγε τὸ κτήνος. Καὶ εἶπεν αὐτῷ·

6—7 ἔμελλον AB: ἔμελλεν b || 8 λογίσασθαι AB: μὴ λογίσασθαι b || 12 λέγουσιν AB: αὐτοὶ λέγουσιν b || 14 τοῦ Παλαιοῦ AB: τῆς Παλαιᾶς b | post εὕρισκεται add. ἐκεῖσε b: om. AB || 18 τῇ Παλαιῇ τῇ Μωσαϊκῇ AB: τῇ Παλαιᾷ Μωσαϊκῇ βίβλῳ b || 26 Ἰσραήλ AB: τῶν υἱῶν Ἰσραήλ b (Alterus) || 27 τοῦ Ἑλαράμ—εὐκτηρίου b (Alterus); om. AB || 29 ψάλλειν AB: ψάλλει b | εἶπε AB: εἶπεν b || 34 Ἐμπαράκ AB: Μπαράκ b | post ἔλαυνε add. αὐτὸ b: om. AB.

poată cunoaște și să se ferească de el, ca să nu sufere stricăciune. Și, sau ca unii ce se țineau de el fiind bun, sau ca unii ce se lepădau de el fiind rău, nimeni din toată lumea nu avea să scoată din evanghelie numele lui Mohamed; și } din aceasta se vede limpede că numele acestuia nu era scris în evanghelie. Apoi nu e om pe lume care să invidieze pe altul încă înainte de nașterea aceluia; și cine oare avea să-l invidieze pe Mo- 5 hamed înainte de ce s-a născut? De bună seamă nimeni! Iar dacă poate cineva a avut pizmă pe el, după ce s-a născut, cum avea toată lumea să se alătore la invidia unuia singur asupra lui Mohamed? Și cine este așa de fără minte încît să creadă această imposibilitate? Și din aceasta se vede limpede că numele lui Mohamed nu era scris în evanghelie. Și dacă ismailitenii mai spuneau că numele lui Mohamed se găsea scris 10 numai în evanghelie și că creștinii l-au scos, dovezile care le spunem sînt și așa îndeajuns, ca să se vadă adevărul, că nu spun nimic adevărat; dar întrucît mai spun că se găsea scris în „Cartea Facerii“ scrisă de Moise, cum de l-au scos evreii din biblie? Căci doar nu se găsește de loc nici urmă de vreun semn despre Mohamed. Și iată cum musulmanii spun că creștinii din invidie au scos numele aceluia; dar evreii, de ce? 15 Și doar în ce privește circumcizia și altele cîteva, mă gîndesc la hrană și la celelalte obiceiuri, musulmanii sînt la fel cu evreii. Iată că și din aceasta se vede lămurit că numele lui Mohamed nu se găsea nici în „Cartea Facerii“ a lui Moise nici în evanghelie. Și acestea le-am arătat așa, ca să aducem și pe cel cu totul nepriceput la cunoașterea adevărului. 20

V. Alt cuvînt împotriva lui Mohamed

Cel fără de Dumnezeu, prăbușit în adîncul relelor, se crede cu mintea mîndră, zice minunatul Solomon; și cine e mai fără de Dumnezeu decît Mohamed, în ce prăpastie a răutăților, sau mai bine zis în ce întunecime nu s-a prăbușit acest nenorocit? Căci pe lîngă alte plămuiuri și monstruoziități mincinoase, a plăsmuit și această vedenie 25 păcătoasă, spunînd textual în capitolul Israel așa: „Slavă celui care a făcut ca robul său să meargă într-o singură noapte de la locul de închinare Elaram, care e templul Meca, pînă la cel mai depărtat loc de închinare, care este templul sfînt Ierusalim pe care l-am binecuvîntat. Mahumet într-una din zilele, după ce și-a cîntat ceasul, le-a grăit oamenilor : O, voi oamenilor, ascultați! Ieri după ce m-am despărțit de voi a venit la mine arhanghelul 30 Gavriil după cîntarea ultimei vecernii și mi-a zis : O, Mohamed, Dumnezeu îți poruncește să te duci să-l vezi pe el. Iar eu i-am spus : Și unde-l voi vedea? Și a zis Gavriil : Acolo unde este. Și mi-a adus un dobitoc, mai mare ca un măgar, dar mai mic decît un catîr, și numele lui era Ebarac. Și mi-a zis : Încalecă pe acesta și mîină pînă la templul cel sfînt. Și cînd mă gîndeam să încalec, dobitocul a început să fugă. Și i-a zis : Stai binișor! 35

Ἵστασο ἀσφαλῶς· ὁ Μαχοῦμετ γὰρ ἔστιν ὁ σε βουλόμενος ἀναβῆναι. Καὶ ἀπεκρίθη τὸ
 κτήνος· Μὴ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπεστάλην; Ἀπεκρίθη ὁ Γαβριήλ· Ναί. Καὶ εἶπε τὸ κτήνος·
 Οὐδὲ συγχωρήσω αὐτῷ ἀναβῆναι, εἰ μὴ πρότερον ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ θεοῦ δεηθῆι. Ἐγὼ δὲ
 5 ἐδεήθην τοῦ θεοῦ μου ὑπὲρ τοῦ κτήνους, ἐπέβην τε αὐτοῦ· καὶ περιεπάτει ἐπικαθημέ-
 νου μου πορεία λεπτή, ἐπιστήριξέ τε τὴν χηλὴν τοῦ ποδός ἐν τῷ ὀρίζοντι τῆς ὕψεως
 αὐτοῦ. Καὶ οὕτως ἦλθον εἰς τὸν οἶκον τὸν ἅγιον ἐλάττονι διαστήματι ἢ ὅσον λίθου
 βολῆ τελεσθεῖη. Ἦν δὲ καὶ ὁ Γαβριήλ μετ' ἐμοῦ καὶ ἡγαγέ με εἰς ἀποξέωγα ἐν τῷ
 οἴκῳ τῷ ἁγίῳ ἐν τῇ Ἱερουσαλήμ. Καὶ εἶπέ μοι ὁ Γαβριήλ· Κατάβηθι, ὅτι ἀπὸ τῆς
 πέτρας ταύτης ἀναβήσῃ εἰς τὸν οὐρανόν. Καὶ κατέβην καὶ ὁ Γαβριήλ ἡσφαλίσατο
 10 μετὰ κύκλου πρὸς τὴν ἀποξέωγα τὸ κτήνος τὸ Ἐμπεράκ καὶ ἐβάστασέ με ἐν τοῖς ὤμοις
 αὐτοῦ μέχρι τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ ὅτε ἦλθομεν πρὸς τὸν οὐρανόν, ἔκρουσε τὴν θύραν ὁ
 Γαβριήλ· ἐβῆθῃ τε πρὸς αὐτόν. Τίς εἶ; Ἀπεκρίθη δέ· Ἐγὼ εἰμι ὁ Γαβριήλ. Ἐβῆ-
 θῃ τε πάλιν αὐτῷ· Τίς ἔστι μετὰ σοῦ; Ἀπεκρίθη· Ὁ Μαχοῦμετ· Εἶπε δὲ ὁ θυρωρός·
 Μὴ ὑπὲρ τούτου ἦν ἡ ἀποστολή; Καὶ εἶπεν ὁ Γαβριήλ· | Ναί. Καὶ ἤνοιξεν ἡμῖν τὴν ^{361 b}
 15 πύλην καὶ εἶδον ἔθνος ἀγγέλων· καὶ δις κάμπας ὑπὲρ αὐτῶν τὰ γόνατα ἐξέχεον προ-
 σευχήν. Καὶ μετὰ ταῦτα ἔλαβέ με ὁ Γαβριήλ καὶ ἡγαγέ με πρὸς τὸν δεύτερον
 οὐρανόν· ἦν δὲ τὸ διάστημα τῶν δύο μέσων οὐρανῶν ὁδὸς πεντακοσίων ἐτῶν.
 Καὶ ὥσπερ πρῶτον ἔκοψε τὴν θύραν καὶ ἀπόκρισις γέγονεν αὐτῷ. Οὕτως καὶ
 μέχρις ἐβδόμου οὐρανοῦ κατὰ πάντα γέγονεν ὁμοία· ἐν ᾧ ἐβδόμῳ διαγράφη ἰδεῖν λαόν
 20 ἀγγέλων, τὸ μήκος ἐνὸς ἐκάστου πολλῷ χιλιοπλάσιον τοῦ κόσμου, ἀφ' ὧν τις εἶχεν
 ἑπτακοσίας χιλιάδας κεφαλῆς καὶ ἐν ἐκάστη κεφαλῇ ἑπτακοσίας μυριάδας στόματα
 καὶ ἐν ἐκάστῳ στόματι χιλίας ἑπτακοσίας γλώσσας αἰνούσας τὸν θεὸν ἑπτακοσίους
 μυριάδων ἰδιώμασι. Καὶ προσέβλεψεν ἓνα τῶν ἀγγέλων θρηνοῦντα καὶ ἐζήτησε τὴν
 αἰτίαν τοῦ θρήνου αὐτοῦ· καὶ ἀπεκρίθη ἁμαρτίαν εἶναι. Αὐτὸς δὲ ἐδεήθη ὑπὲρ αὐτοῦ·
 25 οὕτω τέ φησιν ὁ Γαβριήλ, παρέθετο ἀγγέλω ἑτέρῳ καὶ ἄλλος ἄλλῳ καὶ οὕτως ἐφεξῆς,
 μέχρις ἔστην ἐνώπιον τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ βῆματος αὐτοῦ. Καὶ ἠψατό μου ὁ θεὸς τῇ
 χειρὶ αὐτοῦ ἐν μέσῳ τῶν ὤμων, ἕως οὗ ἡ ψυχρότης τῆς χειρὸς αὐτοῦ διήλθε μέχρι
 τοῦ μυελοῦ τῆς ράχεώς μου. Καὶ εἶπέ μοι ὁ θεός· Ἐπέθηκα σοὶ καὶ τῷ λαφ σου εὐ-
 χάς. Καταβάντι δὲ μοι πρὸς τὸν τέταρτον οὐρανὸν συνεβούλευσεν ὁ Μωϋσῆς ἐπανελ-
 30 θεῖν με πρὸς τὸ κουφίσαι τὸν λαὸν μὴ ὄντα δυνατὸν ἐξαρκεῖν τοσαύτη εὐχῇ. Καὶ τῇ
 πρώτῃ ἐπανόδῳ ἔλαβον ἄνεσιν ἀπὸ δέκα μέχρι καὶ | τῆς τετάρτης ἐπανόδου· καὶ τῇ ^{362 b}
 πέμπτῃ ἐπανόδῳ τοσοῦτον ἦλθεν εἰς τὸ ἔλαττον τῶν εὐχῶν ὡς ὀλίγας ἐναπομείναι.
 Εἰπόντος δὲ τοῦ Μωϋσεως μηδὲ τοσοῦτον δυνηθῆσεσθαι τὸν λαόν, ἐγὼ αἰσχυνοίς
 ὡς τοσαυτάκις ἀναβάς οὐκ ἀνέβην πλέον, ἀλλ' ἔλθων εἰς τὸν Ἐμπεράκ ἤλαυνον ἐπα-
 35 νιών εἰς τὸν οἶκον τοῦ Μεκκέ. Τούτων δὲ πάντων χρόνος ἐλάττων ἦ τὸ δέκατον μέ-
 ρος τῆς νυκτός. Καὶ διηγησαμένου πρὸς τὸν λαὸν τοῦ Μαάμεθ τὴν θεαρίαν ταύτην,
 ἀπέστησαν ἀπὸ τοῦ νόμου αὐτοῦ χιλιάδες ἀνθρώπων πολλαί, λέξαντες αὐτῷ· Ἀνά-
 βηθι τῇ ἡμέρᾳ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀράντων τῶν, ἃς ἂν ἴδαμεν τοὺς συναντήσαντάς

4 μου AB: *om.* b | αὐτοῦ AB: ἐπ' αὐτὸ b || 18 Οὕτως AB: Οὕτω b || 19
 ὁμοία AB: ὁμοίως b || 20 πολλῷ χιλιοπλάσιον AB: πολλαχιλιοπλάσιον b || 22 χιλίας
 ἑπτακοσίας AB: ἑπτακοσίας χιλιάδας b || 22—23 ἑπτακοσίους μυριάδων AB: ἑπτακοσίας
 μυριάσιν b || 25 *post* Παρέθετο *add.* με b: *om.* AB || 31 *post* ἀπὸ *add.* τοῦ b: *om.* AB ||
 33 δυνηθῆσεσθαι AB: δυνήσεσθαι b || 34 Ἐμπεράκ AB: Μπεράκ b || 38 ὡς ἂν b:
 ὡσάν AB.

Căci Mohamed este acela care voiește să te încalece. Și dobitocul a răspuns: Dar pentru el am fost trimis? Da, a răspuns Gavriil. Și a grăit dobitocul: Nu-l voi lăsa să încalece, dacă mai întâi nu se va ruga lui Dumnezeu pentru mine. Iar eu m-am rugat la Dumnezeu pentru dobitoc și am încălecat pe el; și stînd eu încălecat, mergea drum lin și copita piciorului și-o îniepta pe marginea orizontului din vederea lui. Și așa am ajuns 5 la templul sfînt într-un răstimp mai puțin decît ar fi durat o aruncătură de piatră. Iar cu mine era și Gavriil și m-am dus pe muchea poncișă a templului sfînt din Ierusalim. Iar Gavriil mi-a zis: Descalcă, pentru că de pe această piatră o să te sui la cer. Și am descălecat și Gavriil a priponit bine dobitocul Eberac de muchia poncișă cu un cerc; și m-a ridicat pe umerii lui pînă la cer. Și cînd am venit la cer Gavriil a 10 bătut în ușă; și s-a auzit vorbind către el: Cine ești? Iar el a răspuns: Eu sînt Gavriil! Și iarăși s-a auzit răspunzîndu-i: Cine este cu tine? A răspuns: Mahumet! Iar portarul a zis: Da pentru acesta s-a făcut trimiterea? Da, a zis Gavriil. Și ne-a deschis nouă poarta și am văzut popor de îngeri; și plecîndu-mi genunchii de două ori pentru ei m-am rugat din toată inima. Și după aceea Gavriil m-a luat și m-a dus 15 în al doilea cer; iar depărtarea între amîndouă cerurile era cale de cinci sute de ani. Și ca și înția oară a bătut la ușă și i s-a răspuns. Și așa s-a întîmplat la fel întru toate pînă la al șaptelea cer; în cel de al șaptelea cer descrie că a văzut popor de îngeri, mărimea fiecăruia de multemii de ori cît lumea; și unul dintre aceștia avea șapte sute zeci de mii de capete și în fiecare cap șapte sute zeci de mii de guri și în fiecare 20 gură șapte sute de mii de limbi, lăudînd pe Dumnezeu în șapte sute zeci de mii de graiuri. Și a văzut pe unul din îngeri plîngînd și a întrebat de pricina plîngerii lui, și răspunsul a fost, că e păcatul. Iar el s-a rugat pentru acela; și așa zice Gavriil, a fost așezat lîngă celălalt înger și altul lîngă altul și așa mai departe, pînă ce am stat 25 în fața lui Dumnezeu și a tronului său. Și Dumnezeu m-a atins cu mîna sa pe spate la mijloc între umeri, pînă ce răceala mîinii lui mi-a pătruns pînă în măduva din șira spinării. Și mi-a grăit Dumnezeu: Ți-am impus ție și poporului tău rugăciuni. Iar cînd am coborît spre al patrulea cer, Moise m-a sfătuit să mă întorc spre ușurarea poporului meu, el nefiind în stare să dovedească atîta rugăciune. Și la prima întoarcere 30 și pînă la a patra întoarcere am luat o scădere tot pe a zecea parte; iar la a cincea întoarcere s-a ajuns la o micșorare atît de mare, încît puțin a mai rămas din rugăciune. Dar Moise zicînd că poporul nici atîta nu va fi în stare, eu rușinîndu-mă că m-am suit de atîtea ori, nu m-am suit mai mult, ci am mers la Eberac și am luat calea întoarsă spre templul de la Meca. Iar timpul cît s-a petrecut toate acestea a fost mai puțin 35 de a zecea parte din toată noaptea. Și Mohamed povestind poporului această vedenie, multe mii de oameni s-au lepădat de legea lui, spunîndu-i: Sui-te, ziua mare, la cer în văzul nostru, ca să vedem îngerii venind întru întîmpinarea ta! (Nu ți-ai dat seama

σοι ἀγγέλους· (οὐκ ἐπέγνω; τὸ ἑαυτοῦ ψεῦδος). Καὶ εἶπεν ὁ Μωάμεθ· „Αἴνεσις τῷ θεῷ μου, μὴ ἄλλο τί εἶμι ἐγὼ ἢ εἷς τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀπόστολος. Οἱ πρὸ ὑμῶν οὐκ ἐπίστευον θαύμασιν, οὐδὲ ὑμεῖς πιστεύετε θαύμασιν, οὔτε πιστεύετε εἰ μὴ διὰ ξίφους.“

2. Καὶ τί δ' ἂν τις εἴποι περὶ τῆς τοιαύτης ψευδοῦς καὶ ἀδοξατάτης θεωρίας;
- 5 Ἐξ αὐτοῦ γὰρ τοῦ Μωάμεθ· ἔχει τὸν ἔλεγχον· αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ εἰπὼν, ὅτε ἐκυλίετο ἀφρίζων ὑπὸ τοῦ πίθους, ὅτι τοῦ Γαβριὴλ ἐρχομένου πρὸς αὐτὸν ἀπεσταλμένου παρὰ θεοῦ δῆθεν οὐκ ἠδύνατο φέρειν τὴν τοῦ ἀγγέλου ὄρασιν καὶ διὰ τοῦτο πίπτειν ὡσεὶ νεκρόν, τοὺς δὲ παρὰ τοῦ ἀγγέλου λόγους ἀκούειν ὡσπερ τινὰ κώδωνα | χαλκοῦν ἤχοῦ· 363 b
- 10 γὴν ἐδυνήθη θεάσασθαι, περιεργάσασθαι τε καὶ μετρησαὶ τὰς τοσαύτας κεφαλὰς τῶν ἀγγέλων, τὰς ἐντό; τε τῶν στομάτων αὐτῶν γλώσσας, ἀλλὰ δὴ καὶ τὰς διαφόρους ἐναλλαγὰς καὶ ιδιότητας τῶν ὕμων τοῦ θεοῦ; μὴ μόνον γὰρ τοῦ Γαβριὴλ μείζονα εἶναι λέγει ἑαυτόν, ἀλλὰ καὶ πίντων ἐκείνων, εἰς οὓ; ὁ Γαβριὴλ οὐκ εἶχε παρείδυσιν, ἀλλὰ τοσοῦτον ἦν ἀποξέον ἐκείνων, ὥστε τὸν Μωάμεθ αὐτὸν ἐτέρῳ ἀγγέλῳ παραδοῦναι,
- 15 ὁ δ' αὖ ἐτέρῳ καὶ ἐφεξῆς ἄλλῳ καὶ οὕτως εἰσελθεῖν εἰς τὸν θεόν καὶ συντυχεῖν ἀλλήλοισ· ἔτι μὴ μόνον μείζονα πίντων ἐκείνων δεικνύει ἑαυτόν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἐκείνων εὐχόμενος. Ἐῷ λέγειν περὶ τοῦ μεγάλου ἐκείνου καὶ θεόπτου Μωυσέως, ὃν, ὡς φησιν, εἶδεν ἐν τῷ τετάρτῳ οὐρανῷ· αὐτὸν δὲ ὑπερναβῆναι καὶ τοῦ ἐβδόμου καὶ ἀπελθεῖν μέχρι καὶ τοῦ θεοῦ, ὁμιλῆσαι τε αὐτῷ· μετὰ δὲ ταῦτα ἐξελεθεῖν καὶ κατελεθεῖν
- 20 ἐν τῷ τετάρτῳ οὐρανῷ, ὡ; εἰρηται, καὶ συντυχεῖν τῷ Μωυσεῖ, συμβουλευσαὶ τε αὐτὸν τοῦτῳ ἐπαναστραφέντα παρακαλέσαι τὸν θεόν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ καὶ γενέσθαι κουφοτέρην τὴν εὐχήν ὡ; ἀδυνάτω; ἔχοντος; πρὸ; αὐτῆ; καὶ δεξαμένου τούτου τὴν βουλήν ἐπαναστραφῆναι πρὸ; τὸν θεόν καὶ ζητῆσαι τὸ περὶ τούτου καὶ προσδεχθῆναι τὴν ζήτησιν αὐτοῦ καὶ γενέσθαι ἐλαφροτέραν τὴν εὐχήν· καὶ αὐ τοῦ Μωυσέως ἀναγ-
- 25 κάσαντος αὐτὸν αὐθις ἐπαναστραφῆναι ἕως πεντάκις πρὸ; | τὸν θεόν καὶ πάλιν γενέ- 364 b
σθαι πολλῷ ἐλάττω τὴν εὐχήν. Καὶ μὴ ἀρκεσθέντα τὸν Μωυσῆν εἰπεῖν καὶ αὐθις, ἵνα ἐπαναστραφῆ πρὸ; τὸν θεόν καὶ αἰτήσῃ συγγνωμονεστέραν γενέσθαι τὴν εὐχήν, οὐ κατένευσεν ἀλλὰ κατελεθεῖν εἰς τὸν Ἐμπεράκ καὶ ἐλαύνειν, ἕως ἂν ἔλθῃ, ἔνθα ἦν πρότερον. Σκόπει οὖν ψεῦδος πάσης ἀγνωσίας μεμεστώμενον. Τὸν θεόν, ὄντινα ὁμολογεῖ
- 30 αὐτὸς ὁ Μωάμεθ ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ἐν σώματι δεικνύει καὶ οὐκ ἀσώματον, τὸ γὰρ θεῖον ἀσώματον, ἀποσόν τε καὶ μὴ ἔχον μέγεθος, οὐδὲ ἐν εἶδει περιγραπτόν· τὸ δὲ οὕτως ἔχον ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ φύσει, πῶ; ἂν ἐκ μερῶν; Εἰ γὰρ τις δοίῃ τοῦτο ὑπάρχειν, πῶ; νοηθήσεται ἀσώματον; Τὸ γὰρ ἐν σχήματι ὄν, πάντως καὶ ἐν ποσῷ, τὸ δὲ ἐν ποσῷ, καὶ ἐν τόπῳ· ἐξ ἀνάγκης περιγραπτόν. Ταῦτα δὲ σωματικά· καὶ τὰ τοῦ
- 35 σώματος ἴδια πῶ; ἂν ἐπὶ τῆς μακαρίας ἐκείνης καὶ ἀσωμάτου φύσεως τοῦ θεοῦ λογισηταὶ τις διανοίας μέτοχος ὢν; Καὶ ὁ μὲν πατριάρχης Ἀβραὰμ ἐν τῇ πάλαι θεοφαινεῖα γῆν καὶ σποδὸν ἑαυτὸν ἐλογίσατο· τοῦ δὲ Δαυιδ τοῦ τοιοῦτου καὶ τοσοῦτου ἀγγελοῦ ἰδόντος, ἐστράφη ἢ δόξα αὐτοῦ εἰς διαφθοράν, τουτέστι παρὰ βραχὺ ἀπεβάλετο

1 οὐκ — ψεῦδος *uncis includit*. AB || 3 πιστεύετε θαύμασιν AB : αὐτοῖς πιστεύετε b || 10 ἐδυνήθη AB : ἠδυνήθη b || 16 δεικνύει AB : δεικνύειν b || 17 εὐχόμενος AB : εὐχομενον b || 21 λαοῦ b : θεοῦ AB || 28 *post* ἀλλὰ *add.* καὶ b : *om.* AB | τὸν Ἐμπεράκ A : τὸ Ἐμπεράκ B : τὸ Μπεράκ b || 32 *post* ἔχον *add.* τὰ b : *om.* AB || 33 — 34 τὸ δὲ ἐν ποσῷ AB : *om.* b || 34 ἐξ AB : καὶ ἐξ b || 37 *post* ἐλογίσατο *add.* καὶ ἐκάλεσε b : *om.* AB || 38 ἀπεβάλετο A : ἀπεβάλλετο B.

de minciună?! Și Mohamed a zis: „Lăudat să fie Dumnezeu meu! Eu nu sînt altceva decît unul dintre oameni și apostol. Cei dinaintea voastră nu credeau în minuni, nici voi nu credeți în minuni, nici nu veți crede altcum decît prin sabie“.

2. Și ce ar putea spune cineva despre o vedenie ca aceasta atît de mincinoasă și de necrezut? Întîmpinarea o are din însuși Mohamed; el este doar acela care a spus 5 că, atunci cînd se rostogolea pe jos cu spume la gură din cauza patimei ce o avea, Gavriil venind la dînsul, chipurile, trimis de Dumnezeu, el n-a putut suporta vederea îngerului, și că de aceea a căzut ca mort, iar cuvintele rostite de înger le auzea ca sunetul unui clopot de aramă. Așadar acela care n-a putut suporta vederea unui singur înger, cum a putut privi strălucirea atîtor îngeri și să fie curios să numere atîtea capete de 10 îngeri și limbile din gurile lor, ba încă și diferite glasuri și graiuri ale cîntărilor de laudă a lui Dumnezeu?! Și spune despre sine că e mai mare nu numai decît Gavriil, ci și decît toți aceia la care Gavriil nu avea intrare, ci era atît de mai prejos de aceia, încît el l-a predat pe Mohamed altui înger, iar acela iarăși altuia și mai departe altuia și așa a intrat la Dumnezeu și a grăit cu el; și pe sine se arată nunumai mai mare decît toți 15 aceia, ci se roagă pentru ei. Nu mai vorbesc de marele de Dumnezeu văzătorul Moise pe care, după cum spune, l-a văzut în al patrulea cer, iar el a trecut de aceiași de al șaptelea și a ajuns pînă și la Dumnezeu și a stat de vorbă cu el, iar după aceea a ieșit și a coborît la al patrulea cer, precum s-a spus, și s-a întîlnit cu Moise și acesta l-a sfătuit să se întoarcă și să se roage la Dumnezeu pentru popor, ca să i se înles- 20 nească rugăciunea, deoarece n-ar fi în stare să o facă; și primind sfatul acestuia, s-a întors la Dumnezeu să intervină pentru aceasta și cererea i-a fost primită și rugăciunea a fost făcută mai ușoară; și Moise iar silindu-l de cinci ori să se întoarcă la Dumnezeu, rugăciunea a fost cu mult micșorată. Și Moise nemaiapucînd să-i spună încă odată ca să se întoarcă la Dumnezeu și să ceară să fie mai îngăduitor cu rugăciunea 25 el nu s-a mai plecat, ci a coborît la Eberac și merse pînă ce a venit unde a fost mai înainte. Vezi așadar minciuna plină de toată prostia. Pe Dumnezeu pe care însuși Mohamed îl mărturisește de făcătorul cerului și al pămîntului, îl arată cu trup, iar nu fără trup; căci dumnezeirea este fără trup și cantitate, și n-are mărime și nu se poate descrie ca un chip; iar ceea ce este așa prin însuși firea sa, cum ar putea fi alcătuit 30 din părți? Căci dacă ar admite cineva că aceasta e așa, cum ar putea fi înțeles ca fără de trup? Căci ceea ce are formă, neapărat are și cantitate, iar ceea ce are cantitate, cuprinde un loc și trebuie să se poată descrie. Dar acestea sînt lucruri corporale; și particularitățile corpului, cum le va putea socoti cineva, care are puțintică minte, că se țin de acea fericită și netrupească fire a lui Dumnezeu? Și patriarhul Avraam, 35 cînd Dumnezeu i s-a arătat, pămînt și cenușă s-a socotit pe sine, iar cînd strălucitul și marele Daniil a văzut îngerul, slava lui s-a întors într-o pierzare, adică era cît pe ce

τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν ὁ δὲ Δαβὶδ φησιν „Ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν
 τρέμειν.“ Ὁ δὲ Μωάμεθ τὰς ἀγγελικὰς πάσας ὑπεραναβάς δυνάμεις ἀμέσως τῷ θεῷ
 προσωμίλησε καὶ ὑπὲρ ἀγγέλων καὶ παντὸς τοῦ κόσμου δεήσεις ἐποίησε καὶ τῆς εὐ- 365 b
 χῆς οὐκ ἀπέτυχεν. Ἐγὼ δὲ ἀπορῶ, πῶς οὐκ ἔφη τολμήσας ὁ αὐθάδης οὗτος καὶ ἀλα-
 5 ζῶν, ὅτι κατέλαβε τὴν τοῦ θεοῦ φύσιν, ὡσπερ αὐτὸς ὁ θεὸς οἶδεν αὐτὴν. Ἄλλ’ ὁ κατοικῶν
 ἐν οὐρανοῖς ἐκεγλάσεται αὐτὸν καὶ τοὺς μετ’ αὐτοῦ καὶ ὁ Κύριος ἐκμυκτηρεῖ
 αὐτούς.

3. Ἐτι οὐκ ἠδύνατο ὁ θεὸς γινώσκειν τὴν δύναμιν τοῦ λαοῦ, ἀλλ’ ἐπέθηκεν ἐπὶ
 τὸν τράχηλον αὐτῶν νόμον ὃν οὐκ ἐδύναντο βαστάζειν· καὶ πῶς θεός, ὃς οὐ γινώ-
 10 σκει τὰ ποιήματα αὐτοῦ, μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ ποιήματος αὐτοῦ; Εἰ δὲ θεὸς ὢν ἀλη-
 θῆς καὶ τὰ πάντα γινώσκων πρὶν γενέσεως αὐτῶν ἔδωκε νόμον μὲν ἀτελεῖ τοῦ Μωϋσέως
 διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀσθένειαν, τέλειον δὲ τὸν διὰ τοῦ εὐαγγελίου, πῶς τὸ τέλειον
 ὡσπερ ἀγνωῶν ἢ μεταμεληθεῖς εἰς τὸ ἀτελεῖς πάλιν κατήγαγε; τὸ γὰρ τέλειον οὕτως
 15 ἔστι τέλειον, εἴπερ οὔτε ἑλλίπες ἔστιν, οὔτε περιττὸν καὶ παρέλκον, ὡσπερ τὸ εὐαγγέ-
 λιον μαρτυρεῖ ἢ ἀλήθεια. Ἄλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Μωάμεθ τέλειον καὶ ἀληθὲς καὶ ἅγιον
 καὶ σωτηριᾶν καὶ ὁδηγίαν ἀποκαλεῖ, οἱ δὲ τοῦτοι οἱ τοῦ Μωάμεθ ἀκόλουθοι, δικαιουν-
 τες τὸν ἀσεβῆ, λέγουσιν, ὅτι ὁ μὲν Χριστὸς ἐδίδαξε μεγάλα καὶ ἀδύνατα· τίς γὰρ δύ-
 νηται ἀγαπᾶν τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν καὶ τὸν θεὸν ἐξ ὅλης αὐτοῦ τῆς καρδίας; τίς δύ-
 νηται ὑπὲρ τῶν δικωόντων καὶ συκωφαντούντων εὐχθεσθαι; Τίς δύναται ἀγαπᾶν τοὺς 366 b
 20 ἐχθροὺς αὐτοῦ; καὶ τὰ ἕτερα. Καὶ διὰ τοῦτο ἀπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν Μωάμεθ καὶ τὸ
 κορᾶν, συγκαταβάσεως ἕνεκεν, ἵνα βραδίως πληρῶσιν οἱ ἄνθρωποι τὸν νόμον πρὸς τὴν
 αὐτῶν σωτηριᾶν. Εἴπερ γοῦν οὐκ ἀνεφαίνετο ὁ Χριστὸς θεὸς καὶ θεοῦ υἱός, ἀλλ’ οὕ-
 τως ἀπλῶς ἄνθρωπος ὡς Μωϋσῆς, ἔδεόμεθα ἂν τινῶν ἀποδείξεων εἰς τὴν τῆς ἀλη-
 25 θείας φανέρωσιν· ἐπεὶ δὲ θεὸς ἀληθῆς τρανῶς ἀναφαίνεται, περισσὸν φηγμαι δοῦναι
 ὄλως ἀπολογίαν περὶ τούτου, ὡς γὰρ θεὸς καὶ ποιητῆς οἶδε τὴν τοῦ ποιήματος αὐτοῦ
 δύναμιν. Ἄλλ’ ὁμοῦ ἴδωμεν καὶ ἐκ τῶν τοῦ Μωάμεθ λόγων τὸ ἄτοπον. Αὐτὸς ἔστιν
 ὁ μαρτυρῶν καὶ λέγων, ὅτι ὁ Χριστὸς λόγος θεοῦ ἔστι καὶ ψυχὴ θεοῦ ἔστι καὶ πνεῦμα
 θεοῦ· καὶ εἰ λόγος θεοῦ ἔστι, πῶς παραλόγως ὁ τὰ πάντα εἰδὼς ἐποίησεν; Ὁ γὰρ τοῦ
 θεοῦ λόγος οὐκ ἂν ποτε ἀγνωῶν εὐρίσκεται· οὔτε γὰρ ὡς υἱὸς τοῦ θεοῦ ἔστιν ἐλάτ-
 30 των αὐτοῦ τοῦ θεοῦ καὶ πατρός, οὔτε ὡς λόγος αὐτοῦ. Καὶ εἰ ψυχὴ καὶ πνεῦμα θεοῦ
 ἔστι, πῶς εἰς τε τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰ πνεύματα βάρως ἐνέθηκε μὴ δυνάμενα
 φέρειν αὐτό; Ἐτι ὁ αὐτὸς φησι πρὸς τοὺς αὐτῷ ἀκόλουθοῦντας, ὅτι οὐδὲν εἰσιν, εἰ
 μὴ πληρῶσαιεν τὸν τε μωσαϊκὸν νόμον, τὸ εὐαγγέλιον καὶ τὸ κορᾶν. Καὶ εἰ μὲν βα-
 ρέα καὶ δυσβάστακτα διδάσκει τὸ εὐαγγέλιον, πῶς ὁ διδάσκαλος ὑμῶν οὕτω παραγγέλ-
 35 λει ὑμῖν, ὡς εἰ μὴ πληρῶσητε τὸν τε παλαιὸν νόμον καὶ τὸ εὐαγγέλιον, οὐδὲν ἔστε,
 τουτέστιν οὐδεμία ὠφέλειά ἔστιν ἐν ὑμῖν; Εἰ δὲ ἰσχυρόν ἔστι τὸ εὐαγγέλιον, ὡσπερ 367 b
 καὶ ἔστι, ματαίως ἄρα δικαιούτε τὸ κορᾶν, ὅτι συγκαταβάσεως χάριν ἐξεδόθη· καὶ ἀ-
 ληθῶς καταπεύδεσθε τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ εὐαγγελίου τέλειον εἶναι, δεόμενον διορθώ-
 σεως. Ἐτι εἰ ὁ Γαβριὴλ ἀνέλάβετο αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ὄμου αὐτοῦ, τίς χρεια ζώου, ἵνα
 40 ἀπὸ τοῦ Μεκκὲ διακομισθῇ αὐτὸν ἕως Ἱερουσαλήμ; Ἐτι τίς μέτρησας τὸ τῆς ὁδοῦ
 μήκος τὸ ἀπὸ πρώτου οὐρανοῦ μέχρι τοῦ δευτέρου καὶ εὐρῶν αὐτὸ πεντακοσίων ἐτῶν

1 δὲ AB: μὲν b || 11 πρὶν AB: πρὶν τῆς b | post ἀτελεῖ add. τοῦ b: om. AB || 35
 εἰ b: om. AB || 37 δικαιούτε b: δικαιούται AB || 39 Ἐτι AB: Ἐτι δὲ b || 40 Μεκκὲ
 b: Μακκὲ AB || 41 αὐτὸ B: ἀπὸ A.

să-și piardă viața; iar David zice: „Acela ce-și aruncă privirea pe pământ și-l face să se cutremure“, Mohamed însă s-a ridicat mai sus de toate puterile îngerești și a stat de-a dreptul cu Dumnezeu de vorbă și a făcut rugăciuni pentru îngeri și pentru toată lumea și a izbândit cu rugăciunea sa. Iar eu sînt nedumerit, cum de acest îndrăzneț arrogant și lăudăros n-a cutezat să spună că a pătruns și firea lui Dumnezeu așa precum 5 însuși numai Dumnezeu o știe! Dar cel ce șade în ceruri își va rîde de el și de cei împreună cu dînsul și Domnul îi va înjosi.

3. Încă mai spune că Dumnezeu nu putea ști puterea poporului, ci a pus pe grumazul lor lege, pe care nu o puteau ținea; și ce Dumnezeu este acela care nu-și cunoaște fapăturile și nici puterea fapturilor sale? Iar dacă Dumnezeu fiind adevărat și a toate 10 știutor încă înainte de facerea lor, a dat lege, ce-i drept nedesăvîrșită, a lui Moise, din cauza slăbiciunii oamenilor, iar cea desăvîrșită prin evanghelie, cum de a făcut ceea ce-i desăvîrșit, ca și cum neștiind și părîndu-i rău, din nou să fie nedesăvîrșit? Căci ceea ce-i desăvîrșit este desăvîrșit așa, încît să nu aibă nici o lipsă, nici ceva prea mult și de prisos, precum cu adevărat este evanghelia. Dar și însuși Mohamed o numește desăvîrșită, 15 adevărată și sfîntă și călăuză a mîntuirii; aceia însă care îi urmează lui Mohamed, deși îi dau dreptate nelegiuitului, spun că Hristos a predicat lucruri mari imposibile; căci cine ar putea să iubească pe aproapele ca pe sine însuși și pe Dumnezeu din toată inima sa? Cine ar putea să se roage pentru cei ce-l prigonesc și-l hulesc? Cine ar putea să iubească pe vrăjmașii săi? Și celelalte. Și de aceea Dumnezeu a trimis pe Mohamed și coranul 20 pentru micșorare ca oameni să poată împlini mai ușor legea spre mîntuirea lor. Dacă n-ar fi venit Hristos, Dumnezeu și fiul lui Dumnezeu, ci așa simplu om ca Moise, am avea nevoie de oarecare dovezi pentru arătarea adevărului; întrucît însă Dumnezeu adevărat apare vădit, am socotit de prisos să mai adaug un cuvînt de apărare pentru aceasta, căci ca Dumnezeu și creator știe el puterea fapturii sale. Dar totuși să vedem 25 chiar din cuvintele lui Mohamed nerozia. El este acela care mărturisește și spune că Hristos este cuvîntul lui Dumnezeu și că este suflet al lui Dumnezeu și duh al lui Dumnezeu; și dacă este cuvînt al lui Dumnezeu, cum el, care știa toate, a creat fără știință? Căci cuvîntul lui Dumnezeu niciodată n-ar putea fi aflat neștiutor; căci nici ca fiu al lui Dumnezeu nu este mai mic decît însuși Dumnezeu tatăl, nici ca cuvînt al lui. Și dacă e suflet 30 și duh al lui Dumnezeu, cum de a pus în sufletele și duhurile oamenilor povară pe care să nu o poată purta? Apoi însuși mai spune neofiților săi, că ei nu înseamnă nimic dacă n-ar fi împlinit legea lui Moise și evanghelia și coranul. Și dacă evanghelia învață lucruri grele de împlinit, cum de învățătorul vostru vă dă așa învățături că, dacă n-ați împlinit legea veche și evanghelia, sînteți de nimic, adică nu este nici un folos din voi? Iar dacă 35 evanghelia este desăvîrșită, precum și este, în zadar căutați o îndreptățire pentru coran, că a fost dat spre a fi mai îngăduitor, și cu adevărat spuneți neadevăruri despre Hristos și evanghelie că este desăvîrșită, avînd nevoie de îndreptări. Dacă încă mai spune că Gavriil l-a luat în cîrcă, apoi ce nevoie mai era de dobitoc ca să-l ducă de la Meca pînă la Ierusalim? Apoi cine a măsurat lungimea drumului de la cerul întii pînă la al doilea 40 și, aflînd că e o depărtare cale de cinci sute de ani, i-a spus-o lui Mohamed? Apoi dacă

διάστημα ἀνήγγειλε τῷ Μαχοῦμετ; Ἔτι εἰ μὲν διὰ βημάτων ποδὸς ἐμετρήθη τουτί. τὸ διάστημα, πῶς περιεπάτησε σῶμα πάχος ἔχον τὰ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν, ὡς αὐτὸς τερατεύεται; Εἰ δὲ τοῦτο μὲν ἀδύνατον, ἄγγελοι δέ, αἱ ψυχαὶ ἀνέρχονται, πῶς τὰ ἀσώματα σωματικῷ βήματι μετροῦσι τὰ ὑπερ τὸν οὐρανόν, ἅτινα ἐν ἐλαχίστῳ χρόνῳ δύνανται διελθεῖν τὰ ὑπὸ τῶν οὐρανῶν, ἀέρα λέγω καὶ αἰθέρα καὶ τὰ τούτοις οἴμοια; Ἔτι πῶς εἰς μὲν τὴν ἀνάβασιν ἐδεήθη ἀγγέλων ἀναβιβάσαι αὐτὸν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐν δὲ τῇ καταβάσει οὐδαμῶς, ἀλλὰ μόνον τοῦ Ἐμπαράκ, ἵνα καὶ πάλιν αὐτὸν εἰς τὸ Μεκκὲ διασώσῃται; Καὶ τίς οὕτω παράφρων ὁ μὴ τοιούτων κατεγνακῶς;

4. Διὰ τοῦτο παντελῶς κωλύουσιν οἱ ἐκείνου ἀκόλουθοι μετὰ τινῶν διαλέγεσθαι, τὸν ἔλεγχον δειλιῶντες· οὐδὲ γὰρ ἀγνοοῦντές εἰσι τὴν τοῦ διδασκάλου αὐτῶν 368 *b* ματαιότητα. Ἄλλ' ὅμως κάκεῖνοι ἀσύμφωνοι πρὸς ἀλλήλους ὑπάρχουσιν· οἱ μὲν γὰρ τῷ τοῦ θανάτου φόβῳ καὶ ἄκοντες ἔπονται, εἰ δ' ἴσως ἀφόβως καὶ ἐν ἐξουσίᾳ ἰδίᾳ ἐγένοντο, εὐθὺς Χριστιανοὶ ἐγένοντο ἄν· οἱ δὲ τῇ πλάνῃ συναπαχθέντες ὡς βέβαια καὶ ἀληθῆ καὶ ὡς ὁμολογημένα ἔχουσι τὰ τοῦ Μωάμεθ ψεῦδη καὶ τερατεύματα· οἱ δὲ οὐ βούλονται ἀποστῆναι τῆς πατροπαράδοτου πλάνης αὐτῶν αἰδοῖ τῶν γονέων, ἀλλ' ἐπ' ἐκείνοις τιθέασι τὴν αἰτίαν τῆς πρὸς θεοῦ ἀπολογίας· οἱ δὲ διὰ τὸ ἄνετον καὶ ἐλεύθερον καὶ περὶ τὰς ἡδονὰς ἐνδόσιμον οὐ βούλονται ἀποστῆναι τῆς πλάνης, ἀλλὰ τὴν ἀκαθαρσίαν καὶ ματαίαν δαιταν προαιροῦνται, γινώσκοντες μὲν ὅτι οὐκ εἰσιν ἀπὸ θεοῦ τὰ λεγόμενα, λέγουσι δ' ὅμως ἄντικρυς, ὡς προεῖρηται ὅτι ὁδὸν ἐντολῶν σου γνῶναι 20 οὐ βούλομαι. Καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ παραχωροῦσιν ἀναγινώσκεσθαι τὴν θείαν γραφὴν παρ' ἐκείνοις, ἵνα μὴ τοῦ διδασκάλου αὐτῶν τὸ ψεῦδος εἰς ἔλεγχον ἔλθῃ. Ἐν γὰρ τῷ κεφαλαίῳ τοῦ Ἰωῆ οὕτω φησὶν ὅτι κἂν ὁ ποιὸς ποτε φωραθῆῖ ἀντιλέγων τῷ κορᾶν, θάνατος ἔστω ἢ τιμωρία, μηδὲ πιστεύειν ἕτερον πλὴν αὐτοῦ· ἐν δὲ τῷ κεφαλαίῳ τῷ Ἄμράμ φησι· „Μὴ πιστεύετε ἕτερον πλὴν τοῦ ἐπομένου τῷ ἡμετέρῳ νόμῳ,“ καίτοι γε 25 τὸ εὐαγγέλιον σωτερίαν εἶναι λέγων καὶ ὀδηγίαν καὶ μηδὲν εἶναι τοῖς Σαρακηνοῖς μὴ πληρώσασι τὸ εὐαγγέλιον καὶ τὸν νόμον. Πάλιν δὲ ὁ αὐτὸς ὡσπερ ἐπιλαθόμενος τῶν 369 *b* αὐτοῦ λόγων ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ φησὶν, ὅτι ἐμοὶ ὁ ἐμὸς νόμος καὶ ὑμῖν ὁ ὑμέτερος· ὑμεῖς ἐλεύθεροί ἐστε ἄν ἐγὼ πρᾶττω κἀγὼ ἄν ὑμεῖς. Τοῦτο γοῦν ἰδίον ἐστι τοῦ παρατετραμμένου καὶ πεπλανημένου νοός, τὸ μὴ μόνον μετὰ τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ ἀσύμφωνον εὐρίσκεσθαι τοῦτον, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὸν μηδὲ συμφωνεῖν, ὡσπερ καὶ ὁ παρῶν οὐτοσί Μωάμεθ ἐν δλω τοῦ αὐτοῦ συγγράμματι. Τὰ δὲ τῶν Χριστιανῶν οὐκ οὕτως, ἀλλὰ πᾶσα ἡ θεία γραφή, ἣ τε παλαιὰ ἢ τε νέα, μία ἐκάστη πρὸς ἑαυτὴν κατὰ πᾶσαν ἀκρίβειαν συμφωνεῖ· καὶ αὖθις αἱ δύο ὁμοῦ κατὰ πάντα εὐρίσκονται τὰ αὐτὰ καὶ φρονοῦσαι καὶ λέγουσαι· Καὶ εἰκότως· ὁ γὰρ αὐτὸς θεὸς ἐστὶν ὁ ποιητῆς καὶ νομοδότης τῆς νέας καὶ παλαιᾶς. Ἐγὼ δὲ τάχα ἂν μετὰ Ἡσαίου καὶ Δαβὶδ τῶν προφητῶν εἶπον· „Ἴνα τί, Κύριε, ὁδὸς ἀσεβῶν εὐοδοῦται,“ καὶ ὅτι „ἐμοὺ παρὰ μικρὸν ἐσαλεύθησαν οἱ πόδες, παρ' ὀλίγον ἐξεχύθη τὰ διαβήματά μου“ ὅτι ἐξήλωσα ἐπὶ τοῖς ἀνόμοις, εἰρήνην ἀμαρτωλῶν θεωρῶν· ὅτι οὐκ ἐστὶν ἀνάνευσις ἐν τῷ θανάτῳ αὐτῶν καὶ στερέωμα ἐν τῇ μάστιγι αὐτῶν, ἐν κόποις ἀνθρώπων οὐκ εἰσι καὶ μετὰ ἀνθρώπων οὐ 40 μαστιγωθήσονται. Διὰ τοῦτο ἔκρατησεν αὐτοὺς ἡ ὑπερηφάνεια εἰς τέλος· περιεβάλοντο

3 *post* δὲ *add.* καὶ *b* : *om.* AB || 4—5 δύνανται *b* : δύναται AB || 7 Ἐμπαράκ AB : ζῶου Μπαράκ *b.* || 24 πιστεύετε *b* : πιστεύοντες AB || 25 καὶ μηδὲν — 26 νόμον *B* : *om.* A || 27 αὐτοῦ AB : ἑαυτοῦ *b* | ἐμοὶ AB : ἐμοὶ μὲν *b* || 29 καὶ πεπλανημένου *B* : *om.* A || 30 αὐτὸν AB : ἑαυτὸν *b* || 35 *post* μετὰ *add.* *τε b* : *om.* AB.

această depărtare a fost măsurată cu pașii piciorului, cum a putut trup, avînd o mărime, să umble prin spațiul deasupra cerurilor, cum bîguie dînsul? Iar dacă aceasta e cu nepu-
tință — îngerii însă, sufletele merg în sus —, cum pot măsura cele corporale cu pas
trupesc cele de deasupra cerului pe care în timp foarte puțin le pot străbate cele de sub
cer, mă gîndesc la aer și eter și cele asemenea acestora? Apoi cum la suire a avut nevoie 5
de îngeri ca să-l urce în ceruri, dar la coborîre nicidecum, ci numai de Ebarac, ca să-l
aducă nevătămat iarăși la Meca? Și cine e așa de nerod care să nu fi observat unele ca
acestea?

4. De aceea, cei ce se țin de el opresc ca să se poarte discuții, de teamă să nu ră-
mînă de rușine, căci ei își dau bine seama de deșărtăciunea dascălului lor. Totuși și ei 10
întreolaltă sînt de păreri diferite; căci unii de frica morții, fără să și vrea, îl urmează, dacă
însă cumva n-ar avea de ce se teme și ar fi stăpîni pe sine, îndată s-ar face creștini; iar
alții tîrîși de valurile rătăcirii țin de sigure și adevărate și recunoscute neadevărurile or-
bitoare ale lui Mohamed; iar alții nu vor să se lepede de rătăcirea apucată din străbuni,
sfiindu-se de părinți, și dau vina pe aceia, că vor răspunde în fața lui Dumnezeu; iar 15
alții, pentru destrăbălare și pentru că le dă toată libertatea în ce privește plăcerile, nu
vor să se lepede de rătăcire, ci preferă viața necurată și traiul ușuratec, dîndu-și
seama că acele cuvinte nu sînt de la Dumnezeu, dar totuși în față își spun,
precum s-a vorbit mai sus: „Căile poruncilor tale nu voiesc să le cunosc”.
De aceea nici nu lasă ca sfînta scriptură să fie citită la ei, ca neadevărul învățătorului 20
lor să nu iasă la iveală. Căci în capitolul Iona zice așa: „Oricine ar fi fost surprins vor-
bind împotriva coranului, moarte să-i fie pedeapsa; nici să nu creadă în altul afară de el”
iar în capitolul Amram zice: „Nu credeți în altul afară de în acela care se ține de legea
noastră”, deși dînsul este acela care spune că evanghelia este aducătoare de mîntuire și
bună călăuzire și că saraceni n-au făcut nimic, dacă n-au împlinit evanghelia și legea. 25
Apoi iarăși, ca și cum uită de propriul lui cuvînt, în același capitol, tot dînsul spune că
eu am legea mea și voi a voastră; voi sînteți liberi de cele ce fac eu și eu de cele ce faceți
voi. Aceasta-i particularitatea celui smintit și rătăcit la minte, că acesta nu se află de
acord nu numai cu ceea ce e bine și frumos, ci niciodată nici cu sine însuși, precum este 30
și acest Mohamed în toată cartea sa. La creștini însă nu este așa, ci toată sfînta scriptură,
și cea veche și cea nouă, fiecare este de acord cu sine în toate amănuntele; și iarăși amîn-
două împreună se află și spunînd aceleași păreri întru toate. Și cu drept cuvînt, căci ace-
lași Dumnezeu este autorul și dătătorul testamentului și celui nou și celui vechi. Iar eu
parcă aș fi spus împreună cu profeții Isaia și David: „De ce, Doamne, calea păgînilor este 35
netezită?” Și picioarele mele aproape că s-au sclintit, pașii mei cît pe ce s-au lunecat!“
Și „Invidia m-a cuprins asupra celor fără lege, cînd privesc liniștea celor păcătoși!“ Și
„Moartea lor e binecuvîntată și biciuirea lor îndîrjită, la muncile oamenilor nu se gă-
sesc și împreună cu oamenii nu au fost biciuiți. De aceea trufia a pus stăpînire pe ei pînă 40

- ἀδικίαν καὶ ἀσέβειαν ἑαυτῶν. Ἐξελεῦσεται ὡς ἐκ στέατος ἡ ἀδικία αὐτῶν διήλθοσαν εἰς διάθεσιν καρδίας· διενοήθησαν καὶ ἐλάλησαν ἐν πορνείᾳ ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος ἐλάλησαν. Ἔθεντο εἰς οὐρανὸν τὸ στόμα αὐτῶν καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν διήλθεν ἐπὶ 370 b τῆς γῆς." Ἀλλὰ σὺν τῷ θεοπάτορι Δαβὶδ καὶ αὐτὸς κεκραζέομαι ὅτι διὰ τὰς δολιότη- 5 τας αὐτῶν ἔθου αὐτοῖς κακά, Κύριε· κατέβαλες αὐτοὺς ἐν τῷ ἐπαρῆθῃναι. Πῶς ἐγένοντο εἰς ἐρήμωσιν ἐξάπινα; Ἐξέλιπον, ἀπώλοντο διὰ τὴν ἀνομίαν αὐτῶν, ὥσει ἐνόπνιον ἐξεγειρομένου. Κύριε, ἐν τῇ πόλει σου τὴν εἰκόνα αὐτῶν ἐξουδενώσεις.
5. Ἔτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ λέγει ὁ Μωάμεθ, ὅτι οἱ δαίμονες σωθῆναι μέλλουσιν, Ὀριγένει αἰρετικῷ ἀκολουθῶν· καὶ ὅτι μὲν ἐν ἑτέρῳ τόπῳ φησὶν, ὅτι πολλοὶ τῶν δαι- 10 μόνων ἀκούσαντες τὸ τοῦ Μαχοῦμετ κορᾶν ἀναγινωσκόμενον ἐπήνησαν καὶ ἐθαύμασαν καὶ πιστεύσαντες αὐτῷ ἐσώθησαν· ἀλλὰ νῦν οὐχ οὕτως, ἀλλὰ καθολικῶς λέγει καὶ ἀποφαίνεται, ὅτι σωθῆναι μέλλουσιν οἱ δαίμονες. Εἴπερ γοῦν δύναται σωθῆναι εἰς καὶ μόνος ἐκ τοῦ τάγματος αὐτῶν, δύναται σωθῆναι καὶ πάντες. Ἀλλ' ὥσπερ πάντοτε αὐτὸς ἑαυτῷ ἀντιλέγει καὶ ἐναντιοῦται, οὕτω κατὰ τὸ παρὸν αὐτὸς καὶ οἱ μετ' 15 αὐτοῦ κατὰ πάντα λέγουσι τὸ εὐαγγέλιον τέλειον καὶ ἄγιον καὶ σωτήριον ὡς τοῦ Χριστοῦ λόγον, νῦν δ' ὡς καὶ πολλὰκις ἐναντία τούτῳ καθόλου λέγουσιν. Ὁ γὰρ Χριστὸς οὕτως εἶρηκε πρὸς τοὺς τῆς γεέννης ἀξίους· „Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ.“ 371 b Τοῦτο τοίνυν εἰπὼν οὐδένα τῶν δαιμόνων ἀφήκεν ἐκτὸς τῆς κολάσεως. Καὶ εἰκότως· 20 ὁ γὰρ σεσωσμένος, ἢ σὺν μετανοίᾳ τὸ κατὰ δύναμιν, καὶ αὐτὸς συμβάλλει διὰ πράξεως εἰς τὴν τῆς σωτηρίας ὁδόν. Ἐπὶ γὰρ τοῦ σώματος οὐ δύναται ὁ ἄνθρωπος ποιῆσαι τὸ κατὰ βούλησιν, ἦτοι τὸ μὴ ἐμπεσεῖν εἰς νόσον, ἢ ἐμπεσῶν ἔχει ἐπ' ἐξουσίας ἐπανελθεῖν εἰς τὴν προτέραν ὑγίειαν· ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς οὐχ οὕτως, ἀλλὰ πᾶς ἄνθρωπος ἐπ' ἐξουσίας ἔχει, ἵνα μὴ ἀμάρτη, ὅπερ ἐστὶν ἀσθένεια ψυχῆς. Ἀμαρτῶν δὲ εἰς τὴν αὐτοῦ 25 θῆλησίν ἐστιν, ἵνα καὶ αὐθις ἀνακαλέσῃται ἑαυτὸν καὶ μὴ μόνον εἰς τὴν προτέραν ὑγίειαν τῆς ψυχῆς ἐπανέλθοι, ἀλλὰ καὶ πολλῶ τῷ μέτρῳ ὑπερβῆ καί, ἢ σὺν τῇ μετανοίᾳ, ὡς εἰρηται, ποιῆσῃ καὶ ἔργα ἀξιόχρεα, ἢ κατὰ δευτέρον, ὡς φασι, πλοῦν μόνον μετανοῶν εὐρίσκειται. Καὶ ὁ παναγαθὸς θεός, ὁ διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων κλίνας τοὺς οὐρανούς καὶ κατελθὼν καὶ γεγονῶς ἄνθρωπος, ἐκχεεῖ τὸ ἔλεος αὐτοῦ, 30 ὅπερ ἐστὶ μεῖζον πάσης πράξεως ἀγγέλων τε καὶ ἀνθρώπων καὶ ἀντιπασῶν ἀρετῶν τοῦτο λογίζεται· καὶ πρὸς ἑαυτὸν προσκαλεῖται αὐτοὺς καὶ φίλους αὐτοὺς καθίστησιν. Ἐπὶ δὲ τοῦ διαβόλου ποῦ μετάνοια, ποῦ ταπεινώσις; Ἡ γὰρ μετάνοια ἐκ ταπεινώσεως γίνεται· πρότερον γὰρ καταγινώσκει τις ἑαυτοῦ ὡς κακῶς πράξαντος, ἔπειτα μετανοεῖ, ἐφ' οἷς ἤμαρτεν. Ὁ δὲ διάβολος τὸνναντίον στέργει μὲν τὴν ἁμαρτίαν, ἣν ἤμαρτε, καὶ τὸ κατὰ δύναμιν πρόξενος καὶ συνεργὸς τῆς τῶν ἀνθρώπων ἀπωλείας εὐρίσκειται. Τίς γοῦν κοινωνία θεῷ τε καὶ διαβόλῳ; | Ἄρα ματαίως ἐλάλησεν ὁ Μωάμεθ, εἰπὼν 372 b ὅτι δύναται σωθῆναι οἱ δαίμονες.
6. Ἔτι ὁ αὐτὸς Μωάμεθ φησὶ περὶ τοῦ κορᾶν, ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων, οὐδ' αὐτὸς ὁ Μωάμεθ, γινώσκει τὴν τούτου ἐξήγησιν, ἀλλ' ἢ μόνος ὁ θεός. Καὶ εἰ τοῦτο 40 ἐστὶν ἀλήθεια, ποία ἐστὶν ἡ τοῦ κορᾶν ὠφέλεια; Ἴσως γὰρ οὕτως ἠδύνατο ὠφέλεια; Ἴσως γὰρ οὕτως ἠδύνατο ὠφελεῖσθαι, εἴπερ ἐγίνωσκον τὰ παρὰ θεοῦ λεγόμενα· ἐπεὶ δ' αὐτὸς ὁ Μωάμεθ εὐρίσκειται μαρτυρῶν, ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων γινώσκει τὰ ἐν τῷ

8 τῷ AB : τῷ αὐτῷ b || 10 Μαχοῦμετ κορᾶν AB : Μωάμεθ κορᾶν b || 16 λόγον AB : λόγους b || 20 ἢ AB : om. b || 22 ἔχει AB : οὐκ ἔχει b.

la capăt; s-au îmbrăcat cu nedreptatea și fărădelegea lor; ca din său va curge nedreptatea lor: s-au cătrănit întru inima lor; gândurile și vorbele lor au fost la desfrînare; nedreptatea au ridicat-o în vorbele lor întru înălțime. Gura lor au suit-o pînă în ceruri și glasul lor a străbătut pămîntul“. Ci împreună cu David, străbunul lui Dumnezeu și însumi voi striga: „Pentru vicleșugurile lor, Doamne, ai adus rele asupra lor; înălțîndu-i, i-ai doborît! Cum a dat pe neașteptate pustiirea peste ei? Au dispărut, s-au prăpădit din cauza fărădelegii lor, ca și visul celui care s-a trezit. Doamne, în cetatea ta chipul lor îl vei întoarce întru nimic“.

5. În capitolul acela Mohamed, luîndu-se după ereticul Origen, mai spune că demonii au să aibă parte de mîntuire; iar în alt loc zice că mulți dintre demoni, ascultînd citirea coranului lui Mohamed, l-au lăudat și s-au minunat și, crezînd într-însul, au dobîndit mîntuirea; dar acuma nu spune așa, ci în general declară că demonii au să aibă parte de mîntuire. Și dacă unul din tagma lor poate s-o dobîndească, pot să ajungă și toți la mîntuire. Dar cum dînsul se contrazice întotdeauna peste tot, tot așa de astă dată el însuși și toți cei cu dînsul spun despre evanghelie că este desăvîrșită întru toate și sfîntă și mîntuitoare ca învățătura a lui Hristos, iar acum, ca și de atîtea ori, spun lucruri cu totul potrivnice evangheliei. Căci Hristos așa a grăit către cei vrednici de gheenă: „Mergeți, de la mine, blestemaților, în focul de veci care a fost pregătit diavolului și îngerilor lui“. Cu cuvintele acestea deci nici pe unul dintre diavoli nu l-a lăsat la o parte de chinul de veci. Și cu drept cuvînt, căci acela care a dobîndit mîntuire, s-a pocăit, pe cît i-a fost puterea, și însuși contribuie de fapt la dobîndirea mîntuirii. Căci în ce privește trupul, omul nu poate face ce vrea, adică să nu cadă la vre-o boală, sau dacă s-a îmbolnăvit, să fie în voia lui să se întoarcă la sănătatea de mai înainte; în ce privește însă sufletul nu este așa, ci fiecare om are în puterea sa voința să nu păcătuiască și păcatul este doară boala sufletului. Iar dacă a păcătuie, este în voia lui să se întoarcă de la păcat și nu numai să poată reveni în starea de sănătate de mai înainte a sufletului, ci în mare măsură să și o întrecă și, sau pocăindu-se, cum s-a spus, să facă și fapte însemnate de virtute, sau apucînd, cum se zice, drumul al doilea, să-și afle calea mîntuirii, numai pocăindu-se. Și prea bunul Dumnezeu, care pentru mîntuirea oamenilor a îndoit cerurile și s-a coborît și s-a făcut om, revarsă mila lui, ceea ce este lucru mai mare decît orice faptă, și îngerească și omenească, și cumpănește mai mult decît toate virtuțile; și-i cheamă la sine și îi așează în rîndul prietenilor săi. Iar în ce privește pe diavol, unde e pocăința la el, unde e umilința? Căci pocăința ia naștere din umilință, căci mai întîi recunoști că ai făcut rău și apoi te pocăiești de păcatele ce le-ai făcut. Diavolul însă dimpotrivă se bucură de păcatul ce l-a făcut, și, pe cît e în puterea lui, pricinuieste pierzarea oamenilor și-și dă ajutorul. Prin urmare, ce legătură este între Dumnezeu și diavol? În zadar deci a grăit Mohamed zicînd că demonii pot dobîndi mîntuirea.

6. Apoi însuși Mohamed zice despre coran că nici un om și nici chiar Mohamed nu știe tîlcul acestuia, decît numai singur Dumnezeu. Și dacă acesta-i adevărul, la ce folosește coranul? Căci doară numai așa ar putea fi de folos, dacă prin el s-ar ajunge la cunoașterea cuvintelor lui Dumnezeu; întrucît însă însuși Mohamed este acela care mărturisește că nimeni dintre oameni nu este în stare să priceapă cuvintele din coran, atunci

κορᾶν λεγόμενα, τίς ἢ τούτου ὠφέλεια; Πάντως οὐδεμία. Καί τις μείζων ἄλλη ἀπόδειξις, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀπὸ θεοῦ ὁ παρὰ τοῦ Μωάμεθ δοθεὶς νόμος; Οὐ γὰρ δὴ ματαίως νομοθετεῖ ὁ θεός. Ἴδου τοίνυν καταφανές ἐστι τὸ κορᾶν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀπὸ θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀνάπλασμά ἐστι διανοίας αὐτοῦ τοῦ κακοδαίμονος. Καὶ πρόδηλον ἐξ αὐτοῦ
 5 τοῦ κορᾶν, ὅτι οὔτε τῇ παλαιᾷ γραφῇ συμφωνεῖ, οὔτε τῇ νέᾳ διαθήκῃ, καίτοι γε ὁμολογούντος τοῦ Μωάμεθ, ὅτι ἄγιοι καὶ καλαὶ εἰσιν αἱ γραφαὶ καὶ ὅτι οὐδὲν εἰσιν οἱ ἐκείνου ἀκόλουθοι, εἰ μὴ πληρώσαιεν τὸν τε νόμον καὶ τὸ εὐαγγέλιον. Ἐτι σχεδὸν δι' ὄλου αὐτὸς ἑαυτῷ ἐστὶν ἀντιλέγων· ἔτι οὐδὲν θαῦμα ἐποίησεν εἰς πίστωσιν τῶν λεγομένων· ἔτι ὁμολογούμενα ψεύδη περιέχει, ὅπερ ἐστὶ τοῦ θεοῦ ἀλλότριον πάντη·
 10 ἔτι βίαιόν ἐστι καὶ καταλύει τὸ αὐτεξούσιον, ὅπερ οὐδέποτε ὁ θεὸς ἀνέτρεπεν· ἔτι παντελῶς ἐστὶν ἄτακτον, καὶ τὸ ἄτακτον μακρὰν ἐστὶ τοῦ θεοῦ· οὐ γὰρ ἐστὶν ὁ θεὸς ἀταξίας θεός· ἔτι πονηρὸν ἀναφαίνεται· καὶ πῶς ἀπὸ τοῦ θεοῦ τοῦ πάσης ἐπέκεινα εὐθύτητος καὶ ἀπλότητος; Ἐτι πεπλασμένος καὶ τερατώδεις θεωρίας περιέχει· καὶ πῶς τοῦτο ἀπὸ θεοῦ τοῦ ποιητοῦ καὶ δοτήρος τῆς ἀληθείας; Τὸ δὲ πάντων τῶν κακῶν ἔσχατον καὶ πρῶτον, ὅτι παρὰ δαίμονος ἐξεδόθη τὸ τοιοῦτον κορᾶν, κᾶν καὶ τὸν θεὸν διαβάλλοντες λέγουσιν, ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐδόθη.

7. Θαυμάζω γὰρ ἔγωγε καὶ λίαν ἐκπλήττομαι, πῶς τὸν Χριστὸν ἀφέντες οἱ τάλανες ἠκολούθησαν τῷ Μωάμεθ. Αὐτὸς καὶ γὰρ ὁ τοῦ Μωάμεθ νόμος, τουτέστι τὸ κορᾶν, αὐτὸ τοῦτο φησιν, ὅτι δι' ἀγγέλου εὐηγγελίσθη τῷ μητρὶ τοῦ Ἰησοῦ καὶ διὰ
 20 πνεύματος ἁγίου ἠγιάσθη καὶ τῇ δυνάμει τοῦ θεοῦ συνελήφθη, ἀλλ' οὐ φύσεως ἐνεργεία, καὶ ἐκ παρθένου ἁγιωτάτης καὶ ὑπὲρ πάσας ἄλλας γυναῖκας καθαρὰς γεννηθῆναι· ἐν γὰρ τῷ κεφαλαίῳ τῷ Αἰνεσάν φησιν· „Ὡ ἐταιρία τῆς βίβλου“, τουτέστιν οἱ πιστοὶ, „μὴ λέγετε περὶ τοῦ θεοῦ πλὴν τῆς ἀληθείας, ὅτι ὁ Χριστὸς Ἰησοῦς υἱὸς ἐστὶ τῆς Μαρίας καὶ ἀπόστολος θεοῦ, ὃν ἐν αὐτῇ ἔθηκε διὰ πνεύματος ἁγίου.“ Ἴδου γοῦν
 25 θεὸν ὀνομάσας καὶ λόγον θεοῦ καὶ πνεῦμα ἅγιον, τὴν τρισυπόστατον, ὁ ἄθλιος οὐκ ἤνοιξε τοὺς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοὺς ἰδεῖν τὸ φῶς τῆς τριάδος. Καὶ εἰκότως· ὡς περὶ γὰρ τὰ ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρὸς εὐρισκόμενα ἔμβρυα, πρὸ τῆς γεννήσεως αὐτῶν ζῶν μὲν
 30 χεῖρονος, ἢ παρὰ καιρὸν γεννηθέντα οὐκ εἰσιν ὄνθρωποι, ἀλλ' ἐκτρώματα καὶ ἀμβλώματα, οὕτω καὶ πᾶς ἀσεβῆς ὁ μὴ γεννηθεὶς δι' ὕδατος καὶ πνεύματος, τουτέστι διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, οὐ δύναται ἰδεῖν τὸ οὐράνιον φῶς καὶ τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν, καὶ διὰ τοῦτο μύσας τοὺς τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ὀφθαλμοὺς ὁ μάταιος σκοτεινὸς ἐναπελείφθη ὡς ὁ πατὴρ αὐτοῦ ὁ διάβολος. Περὶ γὰρ τοῦ ἁγίου πνεύματος συνεχῶς ἐν τῷ
 35 κορᾶν μέμνηται· φησὶ γὰρ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ Ἐμπιᾶ ὡς ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ ὅτι περὶ τῆς Μαρίας ἐνεφυσήσαμεν αὐτῇ ἐκ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου. Καὶ πάντως οὐ δύναται εἰπεῖν, ὅτι περὶ ἀγγέλου εἶπε τοῦτο ὁ θεός· καὶ περὶ μὲν τοῦ Χριστοῦ τοιαῦτα, περὶ δὲ τοῦ Μωάμεθ οὐδὲν τοιοῦτό φησιν, ἀλλ' ὅτι ἦν ὄρφανός καὶ πλανήτης ὑπὸ θεοῦ συναχθεὶς. Ἐτι τὸν Χριστὸν λόγον θεοῦ ὀνομάζει, ὡς εἰρηται, καὶ ψυχὴν θεοῦ καὶ προφήτην πάντων τῶν προφητῶν μέγιστον, τὸν δὲ Μαχοῦμετ οὕτω μόνον προ-
 40 φήτην ἀπλῶς. Ἐτι τὸν Χριστὸν ἐκ τοῦ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαάκ καὶ Ἰακώβ ὁμολογοῦσιν

9 ψεύδη b : ψευδεὶ AB || 10 ἔτι — αὐτεξούσιον b (add. Alter) : sm. AB || 18 τουτέστι AB : τοῦτ' ἐστὶ b || 21 ἄλλας AB : ἄλλας τὰς b || 22 κεφαλαίῳ b : καιρῷ AB | ἐταιρία AB : ἐταῖροι b | τουτέστιν AB : τοῦτ' ἐστὶν b || 24 ἁγίου AB : τοῦ ἁγίου b || 27 ἔμβρυα b : sm. AB || 30 γεννηθεὶς AB : ἀναγεννηθεὶς b || 33 πνεύματος b : βαπτίσματος AB || 37 τοιοῦτο AB : τοιοῦτον b || 39 οὕτω AB : οὕτως b.

la ce folosește acesta? De bună seamă la nimic! Și ce altă dovadă poate fi mai mare că legea dată de Mohamed nu este de la Dumnezeu? Căci Dumnezeu nu dă doară în zadar lege! Iată așadar cum a ieșit lămurit la iveală coranul că nu este de la Dumnezeu, ci este o plâsmuire ieșită din capul aceluia demon rău. Și chiar din coran se vede lămurit că nu se potrivește nici cu scriptura cea veche, nici cu noul testament, cu toate că Mohamed 5 mărturisește că scripturile sînt sfinte și bune și că aceia care-l urmează nu înseamnă nimic dacă n-ar fi împlinit legea și evanghelia. Apoi, pe de-a întregul, el este acela care se contrazice cu sine însuși; apoi n-a făcut nici o minune pentru adevierea cuvintelor sale; mai cuprinde apoi neadevăruri recunoscute, ceea ce este cu totul străin de Dumnezeu; mai introduce sila și desființează libera voință, ceea ce Dumnezeu nu a stînjenit nicio- 10 dată; apoi este cu totul dezordonat și dezordinea este departe de Dumnezeu; căci zeul nerînduiei nu este Dumnezeu; mai iese apoi la iveală ca un lucru rău și viclean; și cum poate fi de la Dumnezeu care este mai presus de orice dreptate și bunătate? Mai cuprinde încă și vedenii ticluite și monstruoase, și aceasta cum să fie de la Dumnezeu făcătorul și dătătorul adevărului? Iar din toate relele cel mai mare și de căpetenie este că, aducînd 15 și ocară lui Dumnezeu, spun că un coran ca acesta a fost dat de Dumnezeu.

7. Și eu unul mă minunez și mă uimesc foarte, cum de nenorociții l-au părăsit pe Hristos și au ascultat de Mohamed. Căci chiar legea lui Mohamed, anume coranul, însuși spune aceasta că prin înger i s-a binevestit maicii lui Iisus și că a fost sfințită prin 20 duhul sfînt și prin puterea lui Dumnezeu a fost zămislit, iar nu prin lucrarea legii firii, și s-a născut din fecioară prea sfîntă și curată, mai presus de toate celelalte femei; căci în capitolul Enesan zice: „O, tovarăși ai cărții” — adică credincioșii —, „nu graiți despre Dumnezeu decît adevărul, că Hristos Iisus este fiul Mariei și apostol al lui Dumnezeu, pe care l-a pus într-însa prin duhul sfînt”. Iată așadar numindu-l Dumnezu și cuvînt al lui Dumnezeu și duh sfînt, sfînta treime în trei fețe, totuși nenorocitul n-a 25 deschis ochii sufletului să vadă lumina sfîntei treimi. Și pe bună dreptate! Căci precum embrionii ce se află în pîntecele mamei, înainte de nașterea lor, au, ce-i drept, viață, dar de care nu se poate folosi și nu-și dau seama de ea, și sufletul lor nu poate deosebi binele de rău, sau de s-au născut înainte de vreme, nu sînt oameni, ci avorturi și lepădări, așa și tot păgînul care nu s-a născut din apă și duh, adică prin sfîntul botez, nu poate 30 vedea lumina cea cerească și cunoașterea adevărului și, închizîndu-și ochii sufletului său, ușuratecul rămîne în întuneric ca și părintele său diavolul. Căci despre sfîntul duh amintește mereu în coran; în capitolul Ebia zice doar ca din partea lui Dumnezeu: „Cît despre Maria, am suflat asupra ei din duhul sfînt”. Și nicidecum nu se poate spune că Dumnezeu a spus aceasta despre înger și, ce-i drept, despre Hristos spune unele ca acestea, iar despre Mohamed nimic așa ceva, ci că era orfan umblind din loc în loc minat de 35 Dumnezeu. Apoi pe Hristos îl numește cuvînt al lui Dumnezeu, precum s-a spus, și suflet al lui și profet cel mai mare dintre toți profeții, pe Mahumet însă numai așa simplu profet. Mai dau mărturie că Hristos coboară din Avraam, Isaac și Iacob, cărora li s-a pus în vedere, Mohamed însă se trage din Ismail, care a fost alungat din casa lui Avraam 40 dimpreună cu maică-sa, roaba Agar. Apoi Hristos niciodată n-a făcut vreun păcat — căci

είναι τοῦ ἔχοντος τὰς ἐπαγγελίας, ὁ δὲ Μωάμεθ ἐκ τοῦ Ἰσμαήλ ἐστίν, ὅστις ἐξεβλήθη
 μετὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ τῆς παιδείσκης Ἄγαρ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Ἀβραάμ. Ἐτι ὁ Χρι-
 στὸς οὐδέποτε ἐποίησεν ἁμαρτίαν, — λόγος γὰρ θεοῦ καὶ πνεῦμα θεοῦ οὐ δύναται 375 b
 πλανηθῆναι, — ὁ δὲ Μαχούμετ εἰδωλολάτρης ἐγένετο καὶ φονεὺς καὶ ἄρπαξ καὶ ἀσελ-
 5 γῆς καὶ πολλοῖς ἑτέροις ἁμαρτήμασιν ἔνοχος ἐγένετο, ἐφ' οἷς ὁ θεός, ὡς φασιν, αὐ-
 τὸν συνεπάθησεν. Ἐτι ὁ Χριστὸς φρικτὰ καὶ ἐξαισία πεποίηκε θαύματα, ὡς ἐν τῷ
 κεφαλαίῳ τῷ Ἑλεμαῖδᾳ μεμαρτύρηται, ὅτι ὁ Χριστὸς τυφλοὺς ἐφώτισε, λεπρούς ἐκαθά-
 ρισε, νεκροὺς ἀνέστησε καὶ ἄλλα πολλὰ εἰργάσατο· ὁ δὲ Μωάμεθ οὐδὲν θαῦμα πε-
 ποίηκε κατὰ τὸ κορᾶν, ἀλλ' ἢ μόνον τῆς σελήνης, ὅπερ ἐστὶ ψεδδος ἀντικρυς, καὶ
 10 ἕτερα ἅπαντα αἰσχρά, ἅπερ καὶ παρεσιωπήθησαν καὶ τῇ σιγῇ παρεδόθησαν διὰ τὸ δύ-
 σσημον. Ἐτι κατὰ μὲν τὸ εὐαγγέλιον καὶ αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν ὁ Χριστὸς ἐσταύρωται
 καὶ τέθνηκε καὶ ἐτάφη καὶ ἀνέστη καὶ ἀνελήφθη καὶ ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς κάθηται·
 κατὰ δὲ τὸ κορᾶν, ὡς δῆθεν τιμῶντες αὐτόν, λέγουσιν, ὅτι οὐκ ἀπέθανεν, ἀνελήφθη
 δ' ὁμοῦ. Καὶ ἰδοὺ ὅσον ἀπὸ τῆς τοῦ εὐαγγελίου ἀληθείας καὶ τῆς τοῦ Μωάμεθ ψευ-
 15 δολογίας, ὁ Χριστὸς ζῶν ἀναφαίνεται καὶ ὁμολογεῖται, ὁ δὲ Μαχούμετ οὐτοσίν, ὡς
 πάντες οἱ τὰ ἐκείνου φρονοῦντες ὁμολογοῦσιν, ὅτι ἀπέθανε καὶ οὐκ ἀνέστη. Καὶ τοί-
 γην διὰ ταῦτα πάντα τὸν Χριστὸν ἔδει προσκυνεῖν καὶ μὴ τῷ Μωάμεθ ἀκολουθεῖν.
 Πῶς γὰρ ἔδει πιστευθῆναι τὰ τοῦ θεοῦ λόγια ἀνθρώπῳ ὁμοίῳ κατὰ πάντα τῷ δαίμονι;
 Καὶ εἰ βούλει, παραβάλωμεν ἀμφοτέρους καὶ γνωσόμεθα τὰ τούτων ἰδιώματα. Ὁ διά-
 20 βολος ἐπηρμένος καὶ ἀλαζών, ὁ Μαχούμετ ἐπηρμένος καὶ ἀλαζών· τίς γὰρ μείζων 376 b
 τοῦ Μωάμεθ, ὅς ὑπερναβὰς τοὺς οὐρανοὺς, ὡς αὐτὸς ὑπὲρ αὐτοῦ εἶρηκε, καὶ αὐτὰς
 πάσας τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις, τῷ θεῷ προσωμίλει καὶ μεσίτης τῶν ἐπταικῶτων ἀγγέ-
 λων ἐγένετο, ἀλλὰ καὶ τοῦ κόσμου παντὸς προστάτης; Ὁ διάβολος ἀνθρωποκτόνος
 ἐστὶ, καὶ ὁ Μωάμεθ τοὺς μὴ πειθομένους τοῖς δόγμασιν αὐτοῦ θανάτῳ κατεδίκασεν.
 25 Ὁ διάβολος ἀπατεὼν ἐστὶ, καὶ ὁ Μωάμεθ τὰς ἡδονὰς ἐνδοῦς καὶ ὡσπερ τι δέλεαρ ἐν
 ἀγκίστρῳ ἐνθεις τοὺς ἀνοήτους πρὸς αὐτὸν ἐφελκύσατο. Ὁ διάβολος ψεύστης ἐστίν,
 ἀλλ' οὐ τοσοῦτον ὡς ὁ Μωάμεθ, καθὼς καὶ ἐν ὄλῳ τῷ κορᾶν τρανῶς ἀναφαίνεται.
 Ὁ διάβολος ὑπουλὸς ἐστὶ καὶ τίς ἄλλος ὡς ὁ Μωάμεθ ταπεινῶσιν ὑποκριθεὶς τὴν
 ὑψηλοφροσύνην ἠσπάσατο; Ὁ διάβολος σύμβουλός ἐστι τῶν ἀπηγορευμένων καὶ ὑπὲρ
 30 πάντας ὁ Μωάμεθ· οὐδὲν γὰρ ὄγιές, οὐδὲν ὠφείλιμον, οὐδὲν θεῶν δεκτόν, ἀλλὰ τὰ πάντα
 κατὰ θεοῦ καὶ τοῦ θείου νόμου ἐδίδαξεν. Ὁ διάβολος ἄθεος, καὶ κατὰ πάντα ὁμοίος
 αὐτῷ ὁ τῆς ἀπαλείας υἱὸς ὁ Μαχούμεθ· θεὸν γὰρ προσκυνεῖ καὶ κηρύττει ὀλόσφαι-
 ρην καὶ ψυχρότατον, θεὸν προσκυνεῖ τὸν μῆτε γεννηθέντα μῆτε γεννήσαντα, μὴ νοή-
 σασ ὁ δειλίαιος, ὅτι σῶμα προσκυνεῖ καὶ οὐ θεὸν· ἢ γὰρ σφαῖρα εἶδος σώματος ἐστὶ
 35 καὶ ἡ ψῆξις ποιότητος σώματος. Τὸ δὲ θεὸν μῆτε γεννηθέντα μῆτε γεννήσαντα, οὔτε
 σῶμα προσκυνεῖ οὔτε θεὸν ἀσώματον καὶ ἀληθῆ, ἀλλὰ θεὸν προσκυνεῖ, ὃν ὄνειροι 377 b
 τῶν ἀσεβῶν διαπλάτουσι. Γελοῖον γὰρ πάντως ἐστὶ δοξάζειν τινὰ ἥλιον μὴ ἔχοντα
 φῶς καὶ πηγὴν ἄνευ ὕδατος καὶ νοῦν λόγον μὴ ἔχοντα· ὡς ἀπόλοιτο ὁ τοιοῦτος θεός.
 Ὁ δὲ παρ' ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν θεός εἰς ἐστὶν ὁ πρὸ πάντων καὶ ἐπὶ πάντων καὶ

7 Ἑλεμαῖδᾳ AB : Ἑλεμαῖδα b || 11 *post* τὸ *add.* λίαν b : *om.* AB || 16 ὅτι AB : *om.*
 b || 19 βούλει b : βούλη AB | παραβάλωμεν AB : παραβάλλωμεν b | Ὁ b : *om.* AB ||
 21 ὑπὲρ AB : περὶ b || 28 ταπεινώσιν AB : τῇ ταπεινώσει b || 31 ἄθεος AB : ἄθεός ἐστι b ||
 33 *et* 35 γεννηθέντα μῆτε γεννήσαντα AB : γεννήσαντα μῆτε γεννηθέντα b || 35 Τὸ AB :
 Τὸν b || 35—36 οὔτε σῶμα προσκυνεῖ AB : ὄλλα προσκυνεῖ σῶμα b || 37—38 μὴ ἔχοντα φῶς
 AB : φῶς μὴ ἔχοντα b || 39 ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν AB : ἡμῖν τοῖς Χριστιανοῖς b.

cuvînt și duh al lui Dumnezeu nu poate greși calea cea dreaptă —, Mahumet însă a fost închinător la idoli și ucigaș și hoț și desfrînat și s-a făcut vinovat și de multe alte păcate, pentru care, cum zic ei, lui Dumnezeu i s-a făcut milă de el. Hristos a mai făcut minuni înfricoșătoare și străordinare, cum e mărturisit în capitolul Elemaida, că Hristos orbi a luminat, leproși a curățit, morți a înviat și alte multe a făcut; Mohamed însă, potrivit 5 coranului, n-a făcut nici o minune, decît aceea cu luna, ceea ce este de-a dreptul o minciună, și altele cîteva urîte, care au și fost cu totul trecute sub tăcere din cauza faimei celei rele. Apoi, potrivit evangheliei și a adevărului curat, Hristos a fost răstignit și a murit și s-a înmormîntat și a înviat și s-a înălțat la cer și șade de-a dreapta tatălui; după coran însă, chipurile ca întru cinstirea lui, zic că n-a murit, dar totuși s-a înălțat la cer. Și iată 10 din adevărul evangheliei și din vorbăria mincinoasă a lui Mohamed, cit de lămurit apare și se mărturisește, că Hristos este viu, ăst Mohamed însă, precum mărturisesc toți care cred în vorbele lui, că a murit și nu a înviat. Și așadar pentru toate acestea trebuia să se închine lui Hristos și nu să asculte de Mohamed. Căci cum de era nevoie ca să fie încredințate cuvintele lui Dumnezeu unui om asemenea diavolului întru toate? Și de vrei, să 15 facem o comparație între amîndoi și vom vedea particularitățile acestora. Diavolul îngîmfat și lăudăros, Mahumet tot îngîmfat și lăudăros; căci cine e mai semeț ca Mohamed care a trecut dincolo de ceruri, cum spune însuși despre sine, și dincolo de toate puterile îngerești și a stat de vorbă cu Dumnezeu și a intervenit pentru îngerii căzuți, ba s-a făcut ocrotitor al lumii întregi? Diavolul este ucigător de oameni, și Mohamed pe cei ce nu ascultă de dogmele lui i-a ostridit la moarte. Diavolul este un amăgitor, și Mohamed, 20 punînd plăcerile ca o nadă în undiță, i-a ademenit pe cei fără de minte la sine. Diavolul e un mincinos, dar nu așa de mare ca Mohamed, cum apare limpede și în tot coranul. Diavolul este insinuant; și cine altul ca Mohamed, fățarnicind umilință, s-a umplut de 25 mîndrie și îngîmfare? Diavolul te îndeamnă la cele oprite, iar Mohamed mai mult ca oricine, căci nimic sănătos, nimic de folos, nimic plăcut lui Dumnezeu, ci toate le-a predicat împotriva lui Dumnezeu și a legii lui. Diavolul e ateu, și Mahumet, fiul pierzării, întru toate asemenea lui; căci se închină și predică un Dumnezeu ca o sferă cu totuși și 30 rece de tot, se închină la un Dumnezeu, nici născut nici creator, nebăgînd de seamă nenocitul că se închină la un corp și nu la Dumnezeu; căci sfera este chipul unui corp și răceala este o însușire a unui corp. Și faptul că se gîndește la un Dumnezeu, nici născut, nici creator, înseamnă că nu se închină nici la un corp, nici la Dumnezeu incorporeal și adevărat, ci la un Dumnezeu pe care visurile păgînilor îl plăsmuiesc. Căci e cu totul ridi- 35 col să-ți închipui soare neavînd lumină și izvor fără apă și minte neavînd rațiune; un Dumnezeu ca acesta pierde-s-ar fără urmă! Iar Dumnezeu în care noi creștinii credem este unul înainte de toate și la toate și în toate și peste tot universul; credem în tatăl, fiul

ἐν πᾶσι καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν, ἐν πατρὶ καὶ υἱῷ καὶ ἁγίῳ πνεύματι πιστευόμενός τε καὶ προσκυνούμενος, μονὰς ἐν τριάδι καὶ τριάς ἐν μονάδι ἀσυγχύτως ἐνούμενη καὶ ἀμερίστως διαιρουμένη, μονὰς ἢ αὐτὴ καὶ τριάς παντοδύναμος, πατὴρ ἀναρχος οὐ μόνον ὡς ἄχρονος, ἀλλὰ καὶ ὡς κατὰ πάντα τρόπον ἀνάιτος, μόνος αἰτία καὶ ρίζα καὶ πηγὴ 5 τῆς ἐν υἱῷ καὶ ἁγίῳ πνεύματι θεωρουμένης θεότητος· ὃς Ἰλεως γένοιτο ἡμῖν καὶ πᾶσι Χριστιανοῖς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως πρεσβείαις τῆς πανυπερευλογημένης δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας καὶ πάντων τῶν ἁγίων. Ἀμήν.

VI. Ἐκ τοῦ δευτέρου λόγου

Τίς γοῦν ἀντιλογία ἐστὶ περὶ τοῦ πλάσματος τῆς σελήνης; Ὅμως πᾶς τις ὁ 10 ζητῶν τὴν ἀλήθειαν γινώσκω, ὅτι τὰ θαύματα οὐ κατ' ἐπίδειξιν γίνονται, ἀλλὰ δι' ὀφέλειαν ψυχικὴν ἅμα καὶ σωματικὴν, ὡς ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, ἢ διὰ χρῆσιν, ὡς ἐπὶ τοῦ Μωϋσέως καὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναυφί. Ἀλλὰ πῶς ἐνήργησε τὸ τῆς σελήνης τοιοῦτον ἐξαισιον θαῦμα; Αὐτός γάρ ἐστιν ὁ εἰπών, ὅτι οὐκ ἤλθε διὰ θαυμάτων δοῦναι τὸν νόμον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ παιδεύεσθαι ἡμᾶς κατηγορεῖ ἡμῶν ἐγὼ | δέ, φησί, τοδναντίον ὅτι 378 b
15 ἐπιμελούμενος ὁ πατήρ τοῦ παιδὸς παιδεύει αὐτὸν ἀγάπης ἐνυπαρχούσης. Καὶ περὶ μὲν τῶν Ἑβραίων ἀληθῶς εἶπεν· οἱ γὰρ Ἑβραῖοι κατὰ καιροὺς ἔλαβον ὄργην ἀπὸ θεοῦ, ἀλλ' οὐκ ἀσυμπαθῆ· εἶχον καὶ γὰρ προφήτας διόλου καὶ ἁγιασμόν καὶ ἱερωσύνην, παιδεύοντος μὲν αὐτοῦς τοῦ θεοῦ σωματικῶς, ψυχικῶς δὲ οὐ κατελιμπάνοντο. Μετὰ δὲ τὸν τοῦ Κυρίου σταυρὸν καὶ τὸ πάθος ἐγένετο παντελῆς εἰς αὐτοὺς ἐγκατά-
20 λειψις ψυχῶν τε καὶ σωμάτων, λέγω τοὺς ἀδάδεις.

VII. Ἐπὶ τὸ προκείμενον οὖν ἐπανέλθωμεν τῆς ἡμετέρας διηγήσεως τε καὶ ἱστορίας. Τῷ θέρει τοῦ ς' ἔξβ-ου ἔτους ἤρξατο φαίνεσθαι κομήτης ἐκ τῶν δυτικῶν μερῶν τοῦ ἁφ' ἐσπέρας ὀρίζοντος ἐκάστης, εὐθὺς μετὰ 25 δύσιν ἡλίου, ῥομφαία τινὶ ὀϊκῶς, καὶ τῆς σελήνης ἔλθῶν πλησιάσας καὶ πανσέληνος ὑπάρχουσα καὶ ἐκλείψεως κατὰ τύχην γενομένης κατὰ τὴν τάξιν καὶ κύκλον τῶν οὐρανίων φωστήρων, ὡς ἔθος. Τινὲς δὲ τὸν κομήτην ἱξοειδῆ ὀρῶντες καὶ ἐκ τῶν ἐσπερίων κινούμενον καὶ πρὸς ἀνατολὰς πορείαν ποιοῦντα καὶ τῆς σελήνης πλησιάσαντα καὶ τὸ σκότος τῆς ἐκλίψεως ἰδόντες ἐνόμιζον, ὅτι ὁ κομήτης ὁ ἱξοειδῆς οὕτως δηλοῖ καὶ εἰς σκότωσιν τῆς σελήνης, ὅτι μέλλουσιν ὁμοφωνῆσαι οἱ τῶν ἐσπερίων ἀσθέντες
30 Χριστιανοὶ ἔλθειν κατὰ τῶν Τουρκῶν καὶ αὐτοὺς νικήσωσιν. Οἱ Τοῦρκοι δὲ θεωροῦντες καὶ αὐτοὶ εἰς φόβον οὐκ ὀλίγον καὶ λογισμοὺς συνέπεσον· ἀλλὰ καὶ αἱ νύκτες | ἐκεῖναι πανσέληνοι οὐσαι, οὐ διέλιπον ἀστραπαὶ καὶ βρονταὶ καθ' ἐκάστην ἐσπέραν 379 b
ἄχρι καὶ τῆς δευτέρας φυλακῆς τῆς νυκτός. Τῷ δὲ πρωτῷ σεισμοὶ τινες ἐλαφροὶ ἐγίνοντο ἐπὶ ἡμέρας δέκα καὶ ὀκτώ· καὶ καύσων ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις οὐκ ὀλίγος ἦν.
35 Ἀλλὰ μέρος τι περὶ τῆς φύσεως τῶν κομητῶν καὶ ἀστραπῶν καὶ βρόντων καὶ ἄρκων, ἡγουν κεραυνῶν, καὶ σεισμοῦ καὶ στοιχείων διηγησώμεθα· καὶ ὅσον τὸ κατὰ δύναμιν δηλώσω πρὸς ὑμᾶς. Ἄκουσον οὖν.

15 αὐτὸν AB : αὐτὸ b : || 17 διόλου AB : δι' ὄλου τοῦ καιροῦ b || 20 λέγω AB : εἰς αὐτοὺς λέγω b || 24 τῆς — 25 γενομένης AB : τῇ σελήνῃ πλησιάσας πανσέληνῳ οὐσῇ ἐκλείψις κατὰ τύχην γέγονε b || 27 τῆς σελήνης AB : τῇ σελήνῃ b || 28 οὕτως — 29 σελήνης AB : καὶ ἢ σκότωσις τῆς σελήνης οὕτως δηλοῖ b.

și duhul sfânt și ne închinăm, unime în treime și treime în unime, neamestecat unită și neîmpărțit despărțită, unime însăși și treime atotputernică, tatăl fără de început, nu numai în timp, ci și în tot chipul fără cauză de ivire, singur cauză și rădăcină și izvor al dumnezeirii văzute în fiul și duhul sfânt; acesta, milostiv de mi-ar fi mie și tuturor creștinilor în ziua judecății prin intervenția rugăciunilor cu totul prea binecuvîntatei stăpînei noastre Născătoarei de Dumnezeu și pururea fecioarei Maria și ale tuturor sfinților. Amin!

VI. Din cel al doilea cuvînt

Care este apologia pentru plăsmuirea lunii? Totuși, oricine caută adevărul, să știe că minunile nu se fac în vederea spectacolului, ci pentru binele sufletesc și trupesc, ca la Hristos, sau pentru trebuință, ca la Moise și Iisus al lui Navi. Dar cum vine de a făcut o minune ca aceasta străordinară a lunii? Doar el este acela care a zis că n-a venit să dea lege prin minuni, ci pentru ca să ne pedepsească, și ne caută pricină, și zice: „Eu dimpotrivă, tatăl din grijă pentru copilul său îl pedepsește în urma iubirii de care e cuprins”. Și în ce privește pe evrei, a grăit adevărul; căci evreii, după vremuri, au fost loviți de urgia lui Dumnezeu, dar nu fără milă; doar totdeauna aveau profeți și aveau parte de sfințenie și preoție, Dumnezeu pedepsindu-i trupește, sufletește însă nu erau părăsiți. Dar după răstignirea Domnului și după patimile lui, au fost lăsați cu totul în părăsire, și în privința sufletelor și a trupurilor, anume acei răi.

1454 VII. Dar să ne întoarcem la subiectul povestirii și istorisirii noastre. În vara anului 6962 a început din părțile de la apus ale orizontului să apară în fiecare seară o cometă, îndată după apusul soarelui, avînd oarecum înfățișarea unui paloș; și venind în apropierea lunii și fiind lună plină, s-a întîmplat o eclipsă după rînduiala și circuitul corpurilor luminoase cerești, ca de obicei. Iar unii văzînd cometa în formă de sabie și pornind dinspre apus și mergînd spre răsărit și apropiindu-se de lună și zărînd întunecimea eclipsei, dădeau cu părerea că acea cometă în formă de sabie și la întunecime de lună arată, așa că domnitorii creștini ai apusenilor au să se înțeleagă să vină asupra turcilor și-i vor învinge. Iar turcii, privind și ei, au fost apucați de mare frică și stăteau în bătaia gîndurilor. Dar și în nopțile cele cu lună plină nu lipseau fulgere și tunete în fiecare seară pînă spre straja a doua din noapte. Iar înspre ziuă se întîmpleau unele cutremure ușoare, optsprezece zile în șir; și mare arșiță era în zilele acelea.

Dar să dăm unele explicații despre firea cometelor și a fulgerelor și a tunetelor și a cutremurului și a celor patru elemente; și pe cît îmi e puterea, să vi le arăt. Ascultă deci!

VIII. Περί κομητῶν

Κομήται λέγονται τὰ φαινόμενα ἀπὸ γῆς πρὸς οὐρανὸν ἐκκεχυνομένα, ἅπερ λέγουσι τινες ἄστρα· ἀλλ' οὐκ οἶδασι τί λέγουσιν. Ἐτεροὶ λέγουσιν, ὅτι δαίμονές εἰσιν, οὐκ εἰδότες καὶ αὐτοί, τί λέγουσι, καὶ σφαλερῶς βλασφημοῦσιν. Ἄλλ' οὔτε ἄστρα 5 εἰσίν, οὔτε δαιμονικὰ πνεύματα· τὰ γὰρ δαιμόνια οὐκ εἰσι λαμπρά, ἀλλὰ ἐξοφωμένα καὶ ἀφανῆ τῆς ἀνθρωπίνης ὄψεως. Διὰ τοῦτο οἱ ταῦτα λαλοῦντες φληναφοῦσιν ἀμαρτάνοντες. Εἰ δὲ πάλιν, ἔαν ἄστρα εἰσὶ, καὶ πάντοτε ἀπὸ αἰθῆρος πίπτοντα ἦσαν, ἔμενε γὰρ ὁ οὐρανὸς ἀναστρος. Διὰ τοῦτο οὔτε ἄστρα εἰσίν οὔτε πονηρὰ πνεύματα, ἀλλὰ κομήται εἰσιν. Οἱ γὰρ κομήται τοιοῦτοτρόπως γίνονται. Τῶν ἀνέμων ἐπὶ τῆς γῆς καὶ 10 ἐν τῇ αἰθέρι εἰσερχομένων, τὸ λεπτόμενον ἐπιφέρουσι τῆς γῆς ὑλοειδὲς πρὸς τὸ οὐράνιον πῦρ καὶ βιαζομένη ὑπὸ τῶν ἀνέμων ἢ ὕλη οὐ κατέρχεται, ἕως οὐ σιγήσῃ ὁ ἀνεμος. Καὶ τότε ἐκπίπτουσιν ὑλομανούτων τῶν ἀνέμων, ἐκκεχυνομένων λαυροειδῶς, ὡς ὑπὸ τοῦ πυρός τοῦ ἄνωθεν κατακαίόμενος ὁ ἀνεμος σὺν τῇ ὕλει λαυροειδῆς 380 b γίνεται· καὶ οὕτω γίνονται αἱ κομήται. Ἄμα δὲ τῷ κρῦει ἐκπέσῃ πεπυρακτωμένος ἄνεμος, γίνεται πάλιν χλωδὸς καὶ σμίγεται τῷ ὁμοίῳ αὐτοῦ ἀέρι. 15

IX. Περί ἀστραπῶν καὶ βροντῶν

Ἡ ἀστραπή οὐκ ἐν ἐτέρῳ τρόπῳ γίνεται, εἰ μὴ συναλλαττομένων τῶν ἀνέμων καὶ τῶν νεφελῶν συγκρουομένων, ὡς βιαζομένων ὑπὸ τῶν ἀνέμων, γίνεται κτύπος· ἐν δὲ τῷ κτύπῳ συγκέχεται τὸ πῦρ παρὰ τοῦ οὐρανοῦ πυρός. Πρώτερα δὲ ἡ βροντὴ 20 τῆς ἀστραπῆς γίνεται· ἡμεῖς δὲ ὀξύτερον ἔχοντες τὴν ὄρασιν, διὰ τοῦτο πρῶτον θεωροῦμεν τὴν ἀστραπήν, μετὰ δὲ ταῦτα ἀκούομεν τὴν βροντὴν, διότι βραδύτερον τὴν ἀκοὴν ἔχομεν. Βλέπε, ἐν παραδείγματι ὑποδείξω σοὶ ἀπέχοντός σου τινος πόρρωθεν κόπτοντος ξύλον, βλέπεις αὐτοῦ τὴν ἀξίνην συγκρουομένην, καὶ οὕτω μετὰ μικρὰν τὸν κτύπον ἀκούεις.

25

[X. Περί τί ἐστιν ἀστραπή;

Ἄνωθεν πρὸς τὸν αἰθέρα ηὐλωμένον ὑπάρχει τὸ πῦρ ἐν ὄλῳ τῷ προσώπῳ τοῦ οὐρανοῦ· αὐτὸ γάρ ἐστι τὸ τέταρτον στοιχεῖον καὶ ἰσομερεῖ τῶν ἐτέρων τριῶν, ὡς μὴ ἰσαζομένων ὁ κόσμος ἀπώλετο ἂν· οἶδε γὰρ ὁ δημιουργός, πῶς παρεσκεύασεν αὐτά.

XI. Περί κεραυνοῦ

Ὁ μὲν κεραυνὸς οὕτω γίνεται. Συγκρουομένων τῶν νεφελῶν γίνεται, ὥσπερ 381 b προεῖπομεν, κτύπος καὶ μετὰ τὸν κτύπον γίνεται πῦρ. Τὸ δὲ πῦρ ἐκεῖνο ἔαν τύχη καὶ συνουσιάσῃ μετὰ κομήτου, οὐ χλιάνει ὡς οἱ κομήται, ἀλλὰ ἐπὶ γῆς ἐπισέρχεται καὶ

2 ἐκκεχυνομένα AB : ἐκχυνόμενα b || 3 οὐκ AB : μὴ b || 6 φληναφοῦσιν AB : φλαουροῦσιν b || 7 ἔαν AB : om. b || 10—11 τὸ οὐράνιον b : τὸν οὐρανὸν AB || 14 Ἄμα AB Καὶ εἰ ἄμα b || 15 χλωδὸς AB : ἀχλὺς b || 20 ὀξύτερον AB : ὀξυτέραν b || 21 βραδύτερον AB : βραδυτέραν b || 28 ἂν b : om. AB || 29 B : om. A.

VIII. Despre comete

Comete se cheamă fenomene lucitoare ce s-au împărățiat de la pământ spre cer, pe care unii le numesc aștri; dar nu știu ce grăiesc. Iar alții zic că sînt demoni, neștiind nici ei ce grăiesc; și greșesc și ei spunînd blasfemii. Nu sînt doar nici aștri nici duhuri diavolești; căci lucrurile diavolești nu sînt luminoase, ci întunecoase și nu pot fi prinse de vederea omenească. De aceea acei care grăiesc acestea spun vorbe goale și fac păcate. Iar apoi dacă sînt aștri și mereu din veac erau căzători, cerul rămînea doar fără stele. De aceea nu sînt nici aștri nici duhuri rele, ci sînt comete. Și anume, cometele se formează în chipul următor. Vînturile, suflînd pe pământ și pătrunzînd în eter, duc ceea ce este mai fin din materia pămîntului spre focul ceresc și acea materie mînată de vînturi nu vine în jos pînă nu încetează vîntul. Și atunci se desprind din vînturile îmbibate de materie ce s-a răspîndit în formă de frunze de laur, după cum vîntul, dimpreună cu materia arzîndu-se de focul ceresc de sus, ia forma frunzei de laur; și așa se formează cometele. Iar cînd vîntul înroșit de foc vine în jos, dînd de răceală, se rărește și se amestecă iarăși cu aerul ce-i asemenea lui. 15

IX. Despre fulgere și tunete

Fulgerul nu se face altfel decît cînd vînturile se întîlnesc și norii se ciocnesc; ca și cum ar fi repezite de vînturi; și atunci se naște un bubuit și în bubuitul acela s-a amestecat foc rupt din focul ceresc. Dar mai înainte de fulger se naște tunetul; noi însă avînd vîntul în chip mai ager, vedem de aceea mai întîi fulgerul și după aceea auzim tunetul, pentru că auzul îl avem mai cu întîrziere. Uită-te să-ți arăt printr-un exemplu: fiind cineva departe de tine și taie lemne, îi vezi mai întîi toporul lovind în lemn și peste puțin auzi lovitura. 20

X. Ce este fulgerul?

25

Sus peste eter, în toată fața cerului, se întinde foc; căci focul este cel de-al patrulea element și e în aceeași măsură, ca și celelalte trei, căci de nu s-ar echilibra, lumea s-ar prăpădi; creatorul doar știe cum le-a aranjat.

XI. Despre trăsnet

Trăsnetul se face așa. Norii ciocnindu-se, se naște, cum am spus, un bubuit și după acel bubuit se ivește foc. Iar dacă focul acela s-a întîmplat de a venit la un loc cu o

φθείρει, θανατοῖ καὶ ἀπειλεῖ, ἀλλ' οὐ καίει, ὡς λέγουσί τινες. Καὶ οὕτως γίνεται ὁ κεραυνός, ὅνπερ ἡμεῖς λέγομεν ἀρκόν.

XII. Περὶ τοῦ σεισμοῦ

Περὶ δὲ τοῦ σεισμοῦ ἄκουσον καὶ ὅσον κατὰ δύναμιν δηλώσω ὑμῖν, ἵνα μετὰ κα-
 5 θαρᾶς ἀποδείξω ἐπὶ τοῦτο τὸ τοῦ θεοῦ μέγα μυστήριον ἐπιδείξαι οὐ δύναμαι, ὅτι
 τῶν τοῦ θεοῦ κριμάτων καὶ προνοίας αὐτοῦ καὶ βάθος καὶ ὕψος τῆς αὐτοῦ σοφίας
 ἐξιχνιάσαι ἀνθρωπίνῃ οὐ δύναται γλῶσσα, ἀλλ' οὐδὲ γνώσει ἐπ' αὐτὰ συνιεῖ, οὐδ'
 αὐτὸς ὁ θαυμάσιος Παῦλος ἰσχύει ἐξιχνιᾶν τὰς ὁδοὺς Κυρίου· ἀλλ' ὡς εὐσπλαγχνος
 ὢν οἰκτίρων καὶ πολυέλεος καὶ πᾶσαν σοφίαν καὶ σύνεσιν φιλανθρώπως τῷ τοῦ αὐ-
 10 τοῦ ἐχαρίσατο πλάσματι, οὕτω γνωρίζει ἡμῖν, ὅτι πᾶσα κτίσις κινεῖται, ὡς προείπομεν, ὑπὸ
 τεσσάρων στοιχείων. Τὰ μὲν δύο εἰσὶν εὐφερῆ ὡς ἐλαφρότερα κουφιζόμενα ἐν τῷ αἰθέρι,
 ἀλλ' οὔτε ἄνωθεν ἐκλείπουσιν οὔτε κάτωθεν· ἀλλ' ὅπου οὐκ εἰσιν οὐδὲ ἰστάνται, —
 λέγουσιν, οὐ φθάνουσιν, — ἀλλὰ καὶ ἐκεῖθεν καὶ δυνάμει αὐτῶν ἐνεργοῦσιν. Ἐν δὲ
 τῷ οὐρανῷ οὐκ ἔστι γῆ· ἀλλ' ὁ κονιορτὸς αὐτῆς λαυροειδῆς γίνεται σὺν τῷ ἄερι καὶ
 15 ἐκκέχυνται πεπυρακτωμένος καὶ ἐμφανῆς τῷ κόσμῳ τῷ κάτω φαίνεται. Ἐν δὲ τῇ γῇ
 οὐκ ἔστι πῦρ· ἀλλὰ τοῦ πυρὸς αἱ δυνάμεις πολλακίς ἐπὶ γῆς ἐνεργοῦσι. Οὕτως οὐδὲ 382 b
 ἐν τῷ οὐρανῷ ὕδωρ, ἀλλὰ καὶ αἱ νεφέλαι αὐτὸ πρὸς οὐρανους ἀνάγουσι. Γέγραπται,
 ὅτι καὶ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν ὕδωρ ὑπάρχει· ἄλλο γὰρ τὸ ὑπερκόσμιον καὶ ἄλλο τὸ
 ἐν κόσμῳ φαινόμενον. Τοιοῦτοτρόπως ὁ ἀῆρ ἰσχυρὸν ἔστι στοιχεῖον καὶ ἄνωθεν καὶ
 20 κάτωθεν ἐνεργεῖ πολλακίς καὶ σημεῖα καὶ τέρατα ποιεῖ. Ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς ἀνάγει
 νεφέλας σὺν ὕδατι πρὸς οὐρανοῦς, ἀστραπᾶς ποιεῖ, βροντὰς τρανοτάτας καὶ φοβεράς,
 ὥστε καὶ οἱ οὐρανοὶ σειόνται καὶ ἠχοῦσι· καὶ ἐν τῷ πυρὶ συνενοῦνται καὶ κεραυνοὺς
 ποιεῖ διὰ πυρὸς. Καὶ πάντας ὁ ἀῆρ ἐκθροεῖ καὶ ταράττει· τὴν θάλασσαν μετατίθει
 καὶ ἐκ βυθοῦ ἀμετρήτου συνταράττει καὶ πάντα κυμαίνει ἐν ἐξουσίᾳ πολλῇ· περικυ-
 25 κλοῖ τὴν γῆν· αὐτὸ γὰρ τὸ στοιχεῖον ἰσχυρότερον πάντων καὶ πολεμικὸν ὑπάρχει.
 Διὰ τοῦτο καὶ ὑπ' αὐτοῦ ὁ σεισμὸς γίνεται καὶ πᾶσα ἡ κτίσις κινεῖται· ἡ γὰρ γῆ,
 ὡς εἶρηται, οὐ βασιτάζεται ὑπ' οὐδενός.

XIII. Περὶ στοιχείων τῶν δ'ων

Ὁ μὲν ἀῆρ πρωτόκτιστον πάντων ὑπάρχει στοιχεῖον, ὑπὸ δὲ τοῦ ἀέρος τὸ ὕδωρ
 30 γεννᾶται. Καὶ ὄντος ἀέρος, ὅμως ἐξερχομένου ἐκ τοῦ στόματος σου ἀέρος, ὑποπί-
 πτει ὑπὸ τὴν σὴν πολὺν δροσίᾳ, ὡς ὑπὸ τεσσάρων στοιχείων καὶ ὁ ἄνθρωπος συνηρ-

1 οὐ καίει b : οὐκ ἐοῖ AB || 3 XII.] κεφ. ιβ' B : κφ. ια' A || 4 ἵνα AB : ὅτι b ||
 5 ἐπὶ AB : om. b | ἐπιδείξαι b : ἐπιδείξω AB || 7 ἐξιχνιάσαι b : ἐξιχνίαση AB || 9 οἰκτίρ-
 μων A : οἰκτίρμω B | πᾶσαν A : ὁ πᾶσαν B : ἅπασαν b || 11 Τὰ AB : ὧν τὰ b || 13 λέ-
 γουσιν, οὐ φθάνουσιν] λέγουσιν οὐ φθάνομεν A : λέγουσιν οὐ φθάνουν B : οὐχ, ὡς λέ-
 γουσιν, οὐ φθάνουσιν b | καί, AB : om. b || 17 post Γεγράπται add. γὰρ b : om. AB ||
 22 ἐν AB : om. b || 23 μετατίθει AB : μετατιθεῖ b || 25 πάντων A : πάντω B : πάντως b || 28
 XIII.] κεφ. ιβ' A || 30 ὄντος B : ὄντως A : οὕτως b | ὅμως AB : om. b | ἀέρος AB :
 om. b || 30—31 ὑποπίπτει AB : ὑποπίπτοντος b || 31 post πολὺν add. γίνεται b : om. AB.

cometă, nu se topește, cum se desfac cometele, ci cade pe pământ și nimicește, omoară și distruge, dar nu arde, precum spun unii. Și așa se naște trăsnetul¹.

XII. Despre cutremur

Ascultă despre cutremur și, pe cât îmi stă în putere, vă voi lămuri, întrucît, în punctul acesta, nu sînt în stare să vă arăt cu dovadă curată această mare taină a lui 5 Dumnezeu, deoarece și adîncul judecăților și prevederii sale, și înălțimea înțelepciunii sale, graiul omenesc nu este în stare să le dea de urmă și nici cu mintea nu ajunge la ele; nici minunatul Paul nu e în stare să pătrundă căile Domnului; dar ca un mult milostiv fiind bun și îndurător și cu iubire de oameni, a dăruit creațiunii sale toată înțelepciunea și priceperea; așa ne face nouă știut că toată lumea zidită de el există, cum am zis mai 10 sus, prin cele patru elemente. Și două fiind mai ușoare, se mișcă lesne, ridicîndu-se în atmosferă, dar nu lipsesc nici sus nici jos; iar unde nu-s nici nu se găsesc — se zice că nu ajung —, ci și acolo acționează prin puterea lor. Iar în cer pământ nu este; dar praful lui la un loc cu aerul ia forma frunzei de laur și s-a revărsat înroșit de foc și se face văzut lumii de jos. În pământ nu este foc; dar puterea focului deseori acționează pe pământ. 15 Tot așa nici în aer nu este apă, dar norii o duc în sus la ceruri. S-a scris, că apă există și mai presus de ceruri; dar altă apă este cea de deasupra lumii și alta care se vede în lume. Tot așa aerul este un element puternic și deseori acționează sus și jos și face semne minunate și grozave. Din capătul pămîntului suie nori cu apă spre ceruri, produce fulgere și tunete tari și înspăimîntătoare, încît și cerurile se cutremură și răsună; și unin- 20 du-se cu focul produc trăsnete. Și aerul face toate să răsunе și le zguduie; apa mării o mută din loc și o răscolește din adîncul nemăsurat și toate le pune în mișcare de valuri cu mare putere; întreg pămîntul îl înconjoară; căci acest element este mai puternic decît toate și rămîne mereu zbuciumat. De aceea și cutremurul prin el se face și toată 25 lumea zidită este pusă de el în mișcare. Căci pămîntul, cum s-a spus, nu este ținut de către nimeni.

XIII. Cele patru elemente

Aerul este dintre toate elementele cel dintîi care a fost creat, iar din aer se naște apa. Și fiind aer, totuși aer ieșind din gura ta, rouă cade pe sub mustața ta, așa că și 30 omul și toată lumea cea zidită este alcătuită din cele patru elemente. Iar apa produce

¹ În textul grecesc mai urmează: „pe care noi îl numim arcon, ἀρκόν“.

μοσμένος ὑπάρχει καὶ πᾶσα ἡ κτίσις. Τὸ δὲ ὕδωρ χοῦν ἀποτελεῖ· εἰ βούλη, τοῦτο
 δψη ἀληθῶς· Λάβε | ὕδωρ ἀπὸ βροχῆς καθαρὸν ἐν ὑελίῳ ὑδρία καὶ ἄφες αὐτὸ τὸ ὕ- 383 b
 δωρ, ἕως οὐ ἐκλείπη, καὶ εὐρεῖς χοῦν, ὡς εἶπομεν. Τὸ δὲ χοῦν γεννᾷ λίθον καὶ σί-
 δηρον καὶ πῦρ ἀποτελεῖ.

5 Ἐνταῦθα εἶπομεν τὴν τῶν στοιχείων καὶ ἄλλων τινὰ διή-
 γησιν ἐν συνόψει· τὰ νῦν τὰ τῆς ἡμετέρας ἱστορίας αὐθις ἀψώμεθα.

XIV. Τῷ αὐτῷ δὴ φθινοπώρῳ, τοῦ ς γ ξβ^{ου} ἔτους δηλονότι, τε-
 λέως ἐπανεστησαν οἱ τῆς Πελοποννήσου Ἀλβανῖται κατὰ τῶν δεσπο-
 τῶν καὶ αὐθέντων αὐτῶν· καὶ τὸν Καντακουζηνὸν Μανουὴλ δεσπότην
 10 τάχα πεποιήκασι, περὶ οὗ οὐκ οἶδα τί εἰπεῖν, πόθεν καὶ διὰ τί οὕτως ἐπε-
 χειρίσθη.

2. Τῷ δὲ Δεκεμβρίῳ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐλθόντον πάλιν τοῦ Ἀ μ ἄ ρ η,
 υἱοῦ Τουραχάνη, μετὰ στρατοπέδου εἰς βοήθειαν τῶν δεσποτῶν αἰτήσῃ
 αὐτῶν καί, μικρὸν τι κακώσαντες τοὺς Ἀλβανίτας καὶ τὸν αἰχμάλωτον
 15 αὐτοῦ ἀδελφὸν χάριν λαβών, ἐπανεστρεψεν.

3. Ἐν ᾧ δὴ χρόνῳ καὶ μηνὶ ἀνεῖλεν αὐτοχειρίᾳ τὸν φίλτατόν μου
 υἱὸν Ἰωάννην ὁ ἀσεβέστατος καὶ ἀπηνέστατος ἀμηρᾶς, ὃς δῆθεν ἐβού-
 λετο τὴν ἄ θ έ μ ι τ ο ν σ ο δ ο μ ί α ν π ρ ᾶ ξ α ι κ α τ ᾶ τ ο ὕ π α ι δ ὃ ς
 20 χρόνων ὄντος δεκατεσσάρων καὶ μηνῶν ὀκτώ παρὰ ἡμέραν μίαν· κατὰ
 δὲ φρόνησιν καὶ ἡλικίαν ὥσάν πλειόνων ἐτῶν ἦν. Οἱ μοι, οἱ μοι τῷ δι-
 στυχεῖ καὶ ἀθλίῳ γενέτη!

4. Τῷ αὐτῷ δὴ Δεκεμβρίῳ ἀπῆλθον κἀγὼ εἰς τὸ Λεοντάρην καὶ τὸν
 δεσπότην τὸν κύρ Θωμᾶν τὸν πορφυρογέννητον προσεκύνησα· καὶ εἰς
 τὴν δουλосύνην αὐτοῦ προσεδέξαστό με καὶ τὸ χωρίον τὴν Κερτέζην εὐη- 384 b
 25 γέτησέ μοι ἀργυροβούλλῳ. Καὶ πρὸς τοὺς δεσπότης Σερβίας τὸν συμπε-
 θερον καὶ γαμβρὸν αὐτοῦ ἠτοίμασεν ἀπελθεῖν με τῷ ἔαρι τοῦ αὐτοῦ ἔτους
 διὰ πολλὰς καὶ ἀναγκαίας δουλείας ὠφελίμους ἀνά τούτων. Καὶ ἔ τ ο υ μ α σ θ ε ἰ ς
 παρέγενόμην εἰς Μεθώνην, ἵνα διὰ πλευσίμου ἐκεῖθεν ἀπέλ-
 θω εἰς Ἐπίδαυρον τῆς Ἰλλυρίας κἀκεῖθεν εἰς τὴν Σερβίαν· καὶ ἐσκόπτην
 30 τῆς ὁδοῦ διὰ τὴν γενομένην σύγγεσιν ἐν τῇ Πελοποννήσῳ ἔνεκεν τῆς
 φυγῆς τοῦ γυναικαδελφοῦ τοῦ δεσπότης κύρ Θωμᾶ, υἱοῦ Κεντηρίωνος
 τοῦ πριγκίπου, ἀπὸ τῆς τοῦ Χλουμουτζίου φυλακῆς. Ἐν τῷδε τῷ τοῦ και-
 ροῦ διαλείμματι ὁ ἀμηρᾶς ἐπῆλθεν κατὰ τῆς Σερβίας καὶ τὸν Ὀμόβρυδον
 παρέλαβεν.

5. Καὶ ἀπῆλθον ἐγὼ διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Πάτραν καὶ ἐκεῖθεν διὰ
 τῆς Βοστίτζας διελθὼν πέραν εἰς Αἰτωλίαν, καὶ τῇ πρώτῃ Σεπτεμβρίου
 τοῦ ς γ ξ γ^{ου} ἔτους ἐφθασα εἰς τὴν Αἴνον, ἵνα καιρὸν τινα ἐκεῖσε δια-
 βιβάσω ἀποκρύφως, ἕως οὗ ὁ ἀμηρᾶς διὰ τοῦ τῆς Σοφίας μέρους ἐπα-
 ναστρέψῃ εἰς Ἀνδριανούπολιν καὶ ἐλεύσωμαι κἀγὼ, ἵνα τοὺς οἰκείους
 40 μου αἰχμαλωτισθέντας ἐξαγοράσω. Καὶ ἐλθόντος τοῦ ἀμηρᾶ ἐν τῇ Ἀν-

2 Λάβε AB b || 3 Τὸ δὲ χοῦν AB : ὁ δὲ χοῦς b || 5 τινὰ AB : τινῶν b || 7 κφ.
 ιδ' B : κφ. ιγ' A | *mg.* 1454 AB || 9 αὐθέντων AB b | Κατακουζηνὸν AB || 23 κύρ A : *om.*
 B || 25—26 συμπεθερον AB : συμπένθερον b || 28 Μεθώνην AB : Μοθώνην b || 29 ἐσκόπτην
 AB : ἐξεκόπτην b || 33 διαλείμματι AB : διαλήμματι b | ἐπῆλθεν AB : ἀπῆλθεν b.

pământ; dacă vrei, o poți vedea aceasta cu ochii! Ia apă curată de ploaie într-un vas de sticlă și las-o pînă ce apa dispare, și o să găsești, cum am spus, pământ. Iar pământul produce piatră și fier și foc.

Aici am vorbit într-o ochire pe scurt despre ele-
mente și altele cîteva; și acum să ne apucăm iarăși de istorisirea noastră.

1453 XIV, 1. În aceeași toamnă, anume a anului 6962, s-au răscolit
cu desăvîrșire albanezii din Pelopones contra despoților, domnitorii
lor, și l-au făcut, chipurile, despot pe Cantacuzino Manuil, despre care
nu știu ce să spun de unde și de ce s-a apucat de aceasta. 10

2. Iar în decembrie din același an, venind iarăși A m a r, feciorul
lui Turachan, cu oaste în ajutorul despoților, la cererea lor, a făcut alba-
nezilor puțină stricăciune și, luînd drept mulțumită pe fratele său prins
în război¹, a luat calea întoarsă. 15

1453 3. În acel an și în acea lună, nelegiuitul și cruntul sultan, c a r e
v o i a s ă f a c ă s o d o m i e c u b ă i a t u l, l-a omorît cu
mîna lui pe prea iubitul meu fiu Ioan, fiind de paisprezece ani și opt
luni, fără o zi; dar la minte și la statură era ca de mai mulți ani. Vai de
mine, vai, nefericitul și nenorocitul părinte!

4. Tot în decembrie am plecat și eu la Leondari și am făcut închi-
năciune despotului chir Toma porfirogenitul și m-a primit în slujba sa
și mi-a făcut danie satul Chertezi printr-un hrisov cu pecete de argint.
1454 Și mi-a făcut pregătirea ca în primăvara aceluiași an să plec la despoții 25
Serbiei, la cuscrul și ginerele său, avînd de îndeplinit multe și neapărate
misiuni de folos între aceștia. Și d u p ă t e r m i n a r e a p r e g ă t
i r i l o r, am sosit la Metone ca de acolo pe mare să plec la Epidaur în
Iliria și de acolo în Serbia; dar m-am abătut², din drum din pricina tulbu-
rării ce s-a făcut în Pelopones din cauza fugii din închisoare de la Chlumuți 30
a fratelui soției despotului chir Toma, feciorul principelui Centurione.
În acest interval de timp, sultanul a pornit asupra Serbiei și a ocupat
Omobridon.

1454 5. Iar eu am plecat pe mare la Patra și de acolo prin Vostița am 35
trecut dincolo în Etolia; și la 1 septembrie din anul 6963 am ajuns la
Enos, ca să rămîn acolo un timp într-ascuns, pînă ce sultanul se va
întoarce din părțile Sofiei la Adrianopol și voi merge și eu, ca să-mi răs-
cumpăr pe căsașii mei căzuți în robie de război. Și venind sultanul la 40

¹ Vezi III, 8.

² Text ἐσκόπην, formal și de fond un nonsens, format de Macarie din ἐσκόπει
pe care nu l-a înțeles în lucrarea Memorii autentice. Am păstrat nonsensul în
text, deoarece cred că-i aparține falsificatorului, și am trecut numai în aparatul critic
ἐξεκόπην, vădit mai corect, din b.

- δριανουπόλει παρεγενόμεν κάγω ἐκείσε καὶ παρὰ τοῦ πρώτου ἱπποκόμου τοῦ ἀμηρᾶ τοῦ ὄνομα Ἰβραήμ τ ζ ε λ ε π ἡ ἐξηγόρασα τὴν ἐμὴν σύνευνον, οὐκ αὐτὴν μόνην, ἀλλὰ καὶ τὴν μετ' αὐτῆς Χρυσοβεργίαν· καὶ ἐν τῇ Πάτρα τῷ Φεβρουαρίῳ μηνὶ μετ' αὐτῶν ἐπανεστρεψα, πολλὰ κα-
 5 κοπάθησας καὶ καταναλώσας ἐν τῇδε τῇ ἀποδημίᾳ.
6. Καὶ ὅτε | ἐγὼ εἰς Ἀνδριανούπολιν διέτριβον, τῷ Ὀκτωμβρίῳ δὴ 385 b
 μηνὶ ἦλθεν ὁ Τουραχάνης μετὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ καὶ πολλῶν στρατοπέδων εἰς βοήθειαν τῶν αὐθέντων καὶ δεσποτῶν καὶ τοὺς Ἀλβανίτας παντέλως ἐδούλωσαν, τοὺς ποτε ἀφηνιάσαντας, καὶ τὸν ψευδοδεσπότην αὐτῶν ἐδιώξαν.
- 10 7. Ἐν ᾧ δὴ χρόνῳ καὶ τῇ β* Ἰαννουαρίου μηνὸς ἐγεννήθη τῷ δεσπότη κῦρ Θωμᾶ ὁ κῦρ Μανουήλ ὁ Παλαιολόγος.
8. Καὶ τῷ Σεπτεμβρίῳ μηνὶ τοῦ ς γ ξ δ^{ου} ἔτους ἀπέθανε Θάμαρ ἡ καλὴ μου θυγάτηρ αἰχμάλωτος οὕσα ἐν τῷ τοῦ ἀμηρᾶ σαβραγίῳ λοιμῶδι νόσῳ, οὕσα ἐτῶν ιδ^{ων} καὶ μηνῶν πέντε.
- 15 Ἦν ποτε διὰ προστάγματος τοῦ αὐοιδίμου βασιλέως κῦρ Κωνσταντίνου τοῦ αὐθεντό μου ἐδεδώκειν εἰς σύνευνον τῷ κληρονόμῳ καὶ αὐθέντῃ τῆς Αἴνου καὶ τῆς Ἰθώμης καὶ τῶν περὶ αὐτὴν, ὡς προέφην ἐν τοῖς πρώην βιβλίοις.
- 20 Ἐγὼγε ὁ ἄθλιος οὐκ οἶδα τὸν τούτης θάνατον· οἱ μοι, οἱ μοι τῷ ἀθλίῳ γενέτη! Καὶ τῇ κε^α τοῦ Ὀκτωμβρίῳ ἀπεστάλην πρέσβυς πρὸς τὴν τῶν Ἐνετῶν ἀριστοκρατίαν, δουκὸς ὄντος ἔτι αὐτοῦ τοῦ Φραγκίσκου Φούσκαρι, ὑφ' ὧν εὐηργετήθην διὰ χρημάτων τε καὶ γραμμάτων. Καὶ τῆς^α τοῦ Ἀπριλλίου ἐπανεστρεψα εἰς τὴν Πάτραν, θεοῦ καὶ μόνον βοηθείᾳ
 25 ἀλύξαμεν τὸ τῆς θαλάσσης κακόν, ὅπερ καθ' ὁδὸν ἡμᾶς εὔρε.
9. Τῷ δὲ Ἰουνίῳ τοῦ αὐτοῦ ἔτους παρέλαβεν ὁ ἀμηρᾶς τὴν Ἀθηνῶν πόλιν.
10. Καὶ τῷ Ἰουλίῳ ἀπελθόντος τοῦ ἀμηρᾶ εἰς Ἀλβαν¹ καὶ σχεδὸν ἀλώσας τὸ πλεόν μέρος αὐτῆς, τέλει κακῶς ἐδιώχθη παρὰ τῶν ἐλθόντων 386 b
 30 εἰς βοήθειαν τοῦ Ἰάγκου δηλονότι καὶ Καπιστριανοῦ καὶ ἐτέρων ἐξοχωτάτων ἀνδρῶν· ὃς ἠττηθεὶς φεύγων ᾤχετο καὶ ὁ χρήσιμος ἐκεῖνος μπεηλέρμπεῖς ἀπέθανεν.
- XV. Καὶ τῷ ς γ ξ ε^ω ἔτει ὁ τοῦ τῆς Οὐγκρίας στρατοπέδου ἄρχων καὶ κυβερνήτης Ἰάγκος ἐτελεύτησεν, ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ Καπιστριανός, ἔτι δὲ καὶ ὁ τῆς Σερβίας ἄρχων καὶ δεσπότης Γεώργιος ὁ Βοῦλκος ἐτελεύτησε. Καὶ Μαῖῳ β' τοῦ αὐτοῦ ἔτους καὶ ἡ βασιλίσις ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἀπέθανεν· ἐν ἣ σχεδὸν ἡμέρᾳ καὶ ὥρᾳ διέβη πρὸς τὸν ἀμηρᾶν ἡ θυγάτηρ

2 Ἰβραήμ] Βραήμ A : Μπραήμ B : Ἰμπραῖμ b || 4 Φεβρουαρίῳ AB || 6 Ὀκτωμβρίῳ AB : Ὀκτωβρίῳ b || 8 αὐθέντων AB || 9 ἐδούλωσαν AB : ἐδούλωσεν b | ἐδιώξαν AB : ἐδιώξεν b || 12 mg. 1456 AB || 15 διὰ προστάγματος B : om. A || 16 αὐθεντός AB : αὐθέντου b || 21 Ὀκτωμβρίῳ AB : Ὀκτωβρίῳ b || 22—23 Φούσκαρη AB || 24 καὶ B : om. A | μόνον AB : μόνου b || 28 Ἀλβαν¹ καὶ AB : Ἀλβανίαν b || 29 ἀλώσας AB : ἐάλω b | τέλει AB : τέλος b | ἐδιώχθη AB : ἀπεδιώχθη b || 32 post μπεηλέρμπεῖς add. Τουραχάνης b (Alterus falso pro Καρατζία) : om. AB || 33 κφ. ιδ' A | mg. 1457 AB | Οὐγκρίας AB : Οὐγγρίας b.

¹ Ἀλβαν latine pro Μπελγράδον, falso a b in Ἀλβανίαν commutatum.

Adrianopol, am sosit și eu acolo și am răscumpărat de la mai marele peste hergheliile sultanului cu numele de Ibraim celebii pe soția mea și nu numai pe dînsa, ci și pe Hrisoverghina care era cu ea; și în luna februarie m-am întors împreună cu ele la Patra, îndurînd multe suferințe și avînd mari cheltuieli în această călătorie. 5

6. Și cînd eu mă aflam cu treburile mele la Adrianopol, a venit în luna octombrie Turachan cu feciorii lui și cu multă armată într-ajutorul domnitorilor despoți și i-au supus cu desăvîrșire pe albanezii care se răsulară odinioară și pe pseudodespotul lor l-au alungat.

1455 7. În anul acesta, la 2 ianuarie, i s-a născut despotului chir Toma 10 chir Manuil Paleologul.

1455 8. Și în luna septembrie din anul 6 9 64 a murit de boala ciumei buna mea copilă Tamar, aflîndu-se roabă de război în seraiul sultanului și fiind în vîrstă de 14 ani și cinci luni.

Pe aceasta, din porunca în veci pomenitului domnului meu împăratul Constantin, o dădusem odinioară de soție domnitorului moștenitor al Enosului și al Itomei și a regiunii de pîrîmprejur, cum am spus-o mai sus în cărțile de mai înainte¹. 15

1456 Și eu nenorocitul nu știam de moartea ei; vai de mine, vai, nenorocitul părinte! Și la 25 octombrie am fost trimis sol la republica aristocratică a venețienilor, doge fiind tot același Francisc Fuscari²; și aceștia mi-au făcut mult bine și m-au cinstit și cu bani și cu scrisori. Și la 6 aprilie m-am întors la Patra; și numai cu ajutorul lui Dumnezeu am scăpat 25 de furtuna mării ce ne-a găsit în cale.

9. Iar în iunie din același an sultanul a luat în stăpînire orașul Atena.

10. Și în iulie, sultanul plecînd la Alba³ și cucerind aproape partea cea mai mare din oraș, la urmă a fost izgonit rău de către aceia care au venit 30 într-ajutor, Iancu anume și Capistriani și alți bărbați de seamă; sultanul învins a luat-o repede la fugă; și a căzut acel beilerbei⁴, om de mare ispravă.

1456 XV, 1. Și în anul 6 9 65 s-a săvîrșit din viață comandantul armatei Ungariei și cîrmuitorul ei, Iancu; dar și Capistriani s-a săvîrșit din viață 35
1457 și încă domnitorul Serbiei, despotul Gheorghe Vulc. Și la 2 mai din același an, a murit și vasilisa femeia lui. Aproape în aceeași zi și oră, fata

¹ III, 2, 14.

² IV, 2, 2.

³ Este vădit numele latinesc pentru Belgrad și înlocuit greșit în b cu 'Αλβανίαν.

⁴ După „beilerbei“, b adaugă greșit Τουραχάνης, luîndu-se după ediția lui F.C. Alter, căci e vorba de un beilerbei Caragea; vezi Laonic Chalcocondil, p. 243, 13—15; cp. și Ducass, XVI, 6. (ed. V. Grecu).

αὐτῆς ἢ ἀμήρισα μετὰ τοῦ τυφλοῦ τοῦ πρώτου αὐτῆς ἀδελφοῦ καὶ τοῦ
 θείου αὐτῆς Θωμᾶ τοῦ Καντακουζηνοῦ, ἄρασα μεθ' ἑαυτῆς ἅπαντα τὸν
 βίον, ἦτοι περιουσίαν καὶ ὑπαρξίν κινήτην, φοβούμενοι διὰ τὸν βίον
 τῆς μητρὸς τὸν ἀδελφὸν καὶ τὴν νύμφην αὐτῶν.

5 2. Καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει ς γ' ξς^ω μηνὶ Νοεμβρίῳ ἀπέθανε καὶ αὐτὸς
 ὁ δεσπότης Λάζαρος· καὶ ὁ ἀμηρᾶς Μ ε ε μ έ τ η ς τὸν αὐτοῦ μπεηλάρμπεϊν
 ἀπέστειλεν, ἵνα, εἰ δυνατὸν ἦν, μετ' εἰρήνης τὸ Σμεντόροβον καὶ πᾶσαν
 δὴ τὴν Σερβίαν μετ' εἰρήνης λάβῃ καὶ ἄλλον ἀντ' αὐτῶν <τόπον> δώσῃ
 τῇ γυναικὶ καὶ τοῖς τέκνοις αὐτοῦ δὴ τοῦ Λαζάρου, ὅπερ καὶ οὐ κατώρ-
 10 θωσε τότε, εἰ μὴ μόνον τὸ Περιστερίν παρέλαβε προδοσίᾳ, κατὰ δέ τινα
 καιρὸν καὶ τὸ Σμεντόροβον καὶ τὸν ἄλλον τόπον καὶ τῇ βασιλίσιση ἔδω- 387 b
 κε τάχα τινὰ κάστρη, ἅπειρ ὁ ἀμηρᾶς ἐν τῇ Μπιοσθειᾷ κέκτητο.

15 3. Μαῖῳ δε ιε^η τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ ἀμηρᾶς παραγέγονεν εἰς τὴν
 Πελοπόννησον καὶ τὴν Κόρινθον καταλείψας στρατῷ περιεκύκλωσεν αὐ-
 τὴν πολιορκῶν· αὐτὸς δὲ ἐλθὼν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ τόπου καὶ πάντα τὰ ἐκεῖ-
 σε, τὰ μὲν ἤχμαλώτευσε, τὰ δὲ ἠφάνισε καὶ ἐνέπρησεν, ἐξαιρέτως δὲ τὴν
 Ἄκωβαν, τὸν Ἄετὸν καὶ τὰ Πενταχωρία. Κάκειθεν ἐξελθὼν κατὰ τοῦ
 Μοχλίου ἐπέδραμεν, ὃ δὴ καὶ ὁ τότε ἐκεῖσε ἡγεμονεύων, ὀλίγον ἀντι-
 20 σταθεῖς, εἶτα ἔδωκεν αὐτὸ μετ' εἰρήνης τῷ ἀμηρᾶ ὁ καλοκαγαθὸς Ἀσά-
 νης Δημήτριος.

4. Καὶ τῷ Ἰουλίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους κάκειθεν πάλιν ἐπιστρέψας
 ὁ ἀμηρᾶς εἰς Κόρινθον ἔπεσεν, ἣν δὴ καὶ δεδώκασιν αὐτῷ οἱ γενναῖοι
 ἄρχοντες ἄνευ ἀντιλογίας τινός, ὁ Ἀσάνης Ματθαῖος λέγει, — ὁ γυ ν αι-
 25 κ α δ ε λ φ ὸ ς τ ο ῦ δ ε σ π ὸ τ ο υ κ ῦ ρ Δ η μ η τ ρ ῖ ο υ, υ ἱ ὸ ς δ ἔ Π α ὕ-
 λ ο υ τ ο ῦ Ἀ σ ἄ ν η, τ ὸ π α λ α ι ὸ ν κ αὶ ν ἔ ο ν κ α κ ὸ ν, — καὶ ὁ
 Λουκάνης Νικηφόρος. Ὁ γέγονεν ἐν μηνὶ Αὐγούστῳ τῇ ς^η. Ὦν ὁ μὲν
 εἰς ἡγεμόνευεν ἐν αὐτῇ, ὃς οὐδὲν ὄφελεν, ὁ δὲ Ἀσάνης ἦν ἀπεσταλ-
 μένος σπουδῇ παρὰ τοῦ δεσπότη τοῦ ἐν αὐτῇ, ὅπως χρηστοτέρως φυλάξῃ
 τὴν πόλιν· κάκεινος δὲ συντομωτέρως παρέδωκεν αὐτήν. Οὐκ οἶδασιν,
 30 εἰ καὶ τὴν Κόρινθον ἔδωσαν, δῆλόν ἐστι κατὰ τὰ πράγματα, ὅτι ὡσπερ
 κεφαλὴ ἐν τῷ σώματι, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ ἦδε ἡ
 πόλις εἶχε.

5. Τάχα καὶ ὀρκωμοτικὰ εἰρήνης πεποιήκασιν μετὰ καταστάσεως,
 ὅτι καὶ ὁ δεσπότης ὁ κύρ Θωμᾶς τὴν Πάτραν δώσῃ μετὰ καὶ τῆς πε- 388 b
 35 ριοχῆς αὐτῶν, ἔτι δὲ καὶ τὰ Καλάβρυτα καὶ ἄλλῳσ πάντα, ὅσα ὁ μακα-

1 ἢ ἀμήρισα A : εἰς ἀμήρισαν B : εἰς ἀμήρισαν b || 2 Κατακου-
 ζηνοῦ AB || 5 mg. 1458 AB || 6—7 μπεηλάρμπεην ἀπέστειλεν AB : μπεηλέρμπεην
 ἐδίωριεν b || 8 <τόπον> om. AB b || 10 κατὰ AB : μετὰ b || 12 κάστρη AB :
 κάστρα b | Μπιοσθειᾷ AB : Μπόσνα b || 14 καὶ τὴν AB : καὶ εἰς τὴν b | στρατῷ AB :
 στρατὸν b || 16 ἐνέπρησεν A : ἐνέπρησε B || 17 Ἄκωβαν AB | Πενταχωρία C. Müller, *Com-
 ment: ad Crito.* Π 4,3 : Πενταχωρία A : Πενταχωρία B b || 18 Μοχλίου B : Ἀμικλίου A
 et B mg. || 18—19 ὀλίγον ἀντισταθεῖς, εἶτα A et B mg. : om. B b || 19 τῷ ἀμηρᾶ A : om. B ||
 27 ὃς οὐδὲν AB : ὡς μὴ b || 29—30 Οὐκ οἶδασιν εἰ AB : Καὶ οὐκ οἶδασιν ὅτι εἰ b ||
 35 αὐτῶν AB : αὐτῆς b.

ei sultana a trecut împreună cu întiiul ei frate orb și cu unchiul ei Toma Cantacuzino la sultan, luînd cu dînsa tot avutul, adică averea mișcătoare, ei temîndu-se pentru averea mamei lor de fratele și de cumnata lor.

1457 2. Și în anul 6 9 66, luna noiembrie a murit și însuși despotul 5
Lazăr¹; și sultanul M e e m e t a trimis pe beilerbeiul său ca, dacă s-ar
putea, să ia pe cale pașnică Smedorovo și cu pace toată Serbia chiar, și
în locul acestora să dea femeii și copiilor lui Lazăr altă țară, ceea ce
atunci n-a izbutit, ci prin trădare a ocupat numai Peristeri², iar în cîțva 10
timp și Smedorovo și cealaltă țară și vasilisei i-a dat, chipurile, unele
cetăți pe care sultanul le avea în Bosnia.

1558 3. Iar la 15 mai din același an, sultanul a sosit în Pelopones, și,
lăsînd în urmă Corintul, l-a înconjurat cu armata împresurîndu-l; iar
el însuși venind în interiorul țării, toate de acolo, unele le-a robit, altele 15
le-a nimicit și le-a dat focului pradă, îndeosebi Acova, Aetos și Pentachoria.
Și de acolo ieșind, a pornit repede asupra orașului Muchli; pe acesta,
cîrmuitorul de atunci de acolo, voinicosul Asan Dimitrie, rezistînd
puțin, l-a predat apoi cu pace sultanului. 20

4. Și în luna iulie din același an, sultanul întorcîndu-se de acolo,
iarăși a căzut asupra Corintului, pe care i l-au și predat fără vreo întîm-
pinare vitejii boieri anume Asan Matei — fratele soției des-
potului chir Dimitrie, feciorul lui Paul 25
Asan, o nenorocire veche și alta nouă —, și
Lucan Nichifor. Aceasta s-a întîmplat la 6 a lunii august. Dintre aceștia
unul guverna în oraș, el care n-ar fi trebuit de loc, iar Asan fusese trimis
în grabă de către despot, pentru ca să-l păzească mai bine, el însă l-a predat
și mai repede. Nu-și dau seama, dacă au dat și Corintul, realitatea arată 30
limpede că precum e capul la trup, tot așa era și acest oraș pentru Pelopones.

5. Chipurile au făcut și pace cu jurămint și cu așezămînt, că și des-
potul chir Toma să dea Patra și regiunea de primprejur, dar încă și Cala-
vrita și, într-un cuvînt, toate cîte întru fericire adormitul împărat chir 35

¹ Craiul Serbiei Lazăr Brancovici (1456—1458).

² Vezi D u c a s, ed. V. Grecu, p. XLII, 11, nota.

ρίτης ὁ βασιλεὺς κύρ Κωνσταντῖνος δεσπότης ὢν ἐν τῇ Πελοποννήσῳ εἶχεν. Ἄπερ δὴ ὡς ἤκουσεν ὁ δεσπότης κύρ Θωμᾶς, ὁ αὐθέντης καὶ κύριος αὐτῶν, ἐν τῇ Μαντινεῖα διαβιβάζων πανοικί, ἐλθὼν εἰς τὰ περὶ τῆς Τρύπης βουνά, ἐνθα δὴ καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἦν καὶ οἱ ῥηθέντες
 5 καταστάται τῶν τοιούτων ἀξιεπαίνων ἔργων ἦλθον, καὶ ἄνευ συμβουλῆς ἢ ἀντιῤῥήσεως μὴ ποιήσας ἀναβολὴν οὐδεμίαν, ἀπέστειλε τὸν αὐτοῦ μέγαν πριμικήριον τὸν Λάζαρον καὶ πάντα τὰ ῥηθέντα ἄσπεα τῷ ἀμηρᾷ παρέδωκεν ὡς λάχανα κήπου. Τῇ δ' αὐτῇ σχεδὸν ἡμέρᾳ, ἐπεὶ ὁ ἀμηρᾷς ἦν ἀναγκαζόμενος ἐξελεθεῖν τῆς Πελοποννήσου διὰ τινὰ αἰτίαν, καταλείψας
 10 Ἄμάρην, τὸν τοῦ Τουραχάνη υἱόν, ἵνα αὐτὰ λάβῃ ἀντὶ τοῦ ἀμηρᾷ, ὁ δ' ἐκεῖθεν διέβη.

XVI. Τῷ δ' Ὀκτωμβρίῳ μηνὶ τοῦ ς λξξ^{ου} ἔτους ὁ ἀμηρᾷς ἀποστείλας πρέσβυν πρὸς τὸν δεσπότην κύρ Δημήτριον, αἰτῶν τὴν θυγατέρα αὐτοῦ εἰς γυναῖκα, ἣ ν ἐσχεν ἐκ τῆς αὐτοῦ συζύγου, τῆς τοῦ Παύλου τοῦ Ἀσάνη θυγατρὸς, τοῦ πατρὸς Μαθαίου οὐ, εἰ δ' οὐ, μάχη ἀνά αὐτῶν ἔσεται. Ὁ δὲ περὶ τούτου συνοικεσίου πρέσβυς ἐλθὼν καὶ πρὸς τὸν δεσπότην κύρ Θωμᾶν, εἰς τὸν Ποντικὸν ἐδρισκόμενον, τοὺς ὄρκους τῆς ἀγάπης ἀπετέλεσε καὶ τὰ μὴ φθάσαντα ἄσπεα
 15 δωθῆναι τῷ αὐθέντῃ αὐτοῦ ἔσχε κατὰ τὰς συμφωνίας, ὡς εἰρήκαμεν, | και 389 b
 20 ἀπῆλθε.

2. Τὸν δὲ Ἰανουάριον μῆνα τοῦ αὐτοῦ ἔτους καὶ ὁ καλοκάγαθος Λουκάνης Νικηφόρος ἢ μᾶλλον εἰπεῖν Πελοποννησιοφθόρος, λογιζόμενος εἶναι τῶν πρώτων καὶ πιστῶν ἀρχόντων τοῦ δεσπότης κύρ Δημητρίου, καὶ τινες ἄλλοι σὺν αὐτῷ τῶν Ἀλβανιτῶν καὶ Πελοποννησιωτῶν,
 25 μὴ λογιζόμενοι, ὅτι, ἃ ἐπιμελοῦντο πράξει, εἰς κακίαν αὐτῶν πρόχειρον ὤκονόμουν, ἐπεισαν τὸν δεσπότην κύρ Θωμᾶν, ἵνα μάχην ἐγειρῇ κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ καὶ κατὰ τοῦ ἀμηρᾷ ἐπανάστασιν ποιήσῃ καὶ φάγῃ τοὺς ὄρκους ὡς λάχανα, οὓς πρὸ ὀλίγου μετ' αὐτῶν ἐποίησεν. Καὶ ὁ ἄλλος ἀγαθὸς ἀνὴρ Ἀσάνης ὁ Μαθαῖος διὰ τὸ πρὸς τὸν ἀμηρᾷ εἶναι ἀπεσταλμένος περὶ τοῦ εἰρημένου συνοικεσίου τοῦ ἀνά τῆς τούτου ἀνεπιθᾷς
 30 καὶ τοῦ ἀμηρᾷ ταῦτα οὐκ ἐγίνωσκεν.

3. Ἐξελεθόντος οὖν τοῦ δεσπότης κύρ Θωμᾶ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Φεβρουαρίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπὸ τῆς Ἀρκαδίας καὶ ἐνωθέντος μετὰ τῶν ἐργαζομένων κατ' αὐτοῦ ἢ καὶ μᾶλλον εἰπεῖν τὰ κατ' αὐτῶν, ὡς ὁ
 35 λόγος προϊῶν δηλώσει, παρέλαβον ἀπὸ μὲν τῶν Τουρκῶν τὰ Καλάβρυτα καὶ μόνον ἐκ τῶν ἄσπεων, ὧν ἠλπιζον λαβεῖν, ἃ οἱ Τούρκοι κέκτηντο, ἀπὸ δὲ τοῦ δεσπότης κύρ Δημητρίου, ἄπερ αὐτοὶ οἱ ἐργάται τῶν κακῶν ἡγεμόνευον, Καρύταιναν λέγω καὶ Ἄγιον Γεώργιον, Βορδόνιαν, Καστριτζάν καὶ ἕτερα τινὰ, ἵνα αὐθις ἔχωσιν αὐτά, οὐχ ὡς πρῶην ἐκυβέρνουν, ἀλλ' ὡς αὐθένται ἴδιοι. Ἐκατάρθωσαν οὐδὲν ἄλλο οἱ φρόνιμοι καὶ

1 κύρ AB: om. b || 4 τῆς Τρίτης AB: τὴν Τρύπην b || 7 πριμικήριον AB || 10 ἀμηρᾷ b: ἀμηρός AB || 12 κφ. ιε' A | Ὀκτωμβρίῳ AB: Ὀκτωβρίῳ b || 13 αἰτῶν AB: ἤτει b || 17 τὸν B: om. A: τὴν b || 21 Τὸν δὲ Ἰανουάριον AB: Κατὰ δὲ τὸν Ἰανουάριον b || 25 ἐπιμελοῦντο AB: ἐπιμελοῦνται b || 32—33 Φεβρουαρίου AB || 35 Τουρκῶν AB: Τούρκων b || 36 μόνον A: μόνων B || 40 ἄλλο b: ἄλλον AB.

Constantin le avea, fiind despot în Pelopones. Când despotul chir Toma, domnitorul și stăpînul lor, care era la Mantinia cu toată casa sa, a auzit aceasta, s-a refugiat în munții de pe la Tripi, unde era și fratele său și unde au venit și amintiții înfăptuitori ai unor lucruri ca acestea de mare fală, și fără a se mai sfătui și a face vreo întîmpinare a trimis fără nici o 5
tărăgănare pe marele său primicer Lazăr și a predat sultanului numitele orașe ca niște zarzavaturi din grădină. Aproape în aceeași zi, deoarece sultanul era nevoit din oarecare cauză să plece din Pelopones, l-a lăsat pe Amar, feciorul lui Turachan, ca să le ia în numele sultanului, iar dînsul 10
a plecat de acolo.

1458 XVI, 1. Iar în luna lui octombrie din anul 6 9 67, sultanul a trimis sol la despotul chir Dimitrie, cerîndu-i de femeie pe fata pe care o avea de la soția sa, fata lui Paul Asan, tatăl 15
lui Matei; iar de nu, război va fi între ei. Iar solul trimis pentru această căsătorie, venind și la despotul chir Toma, care se găsea la Ponticos, a prestat jurămîntul de pace și a luat orașele care n-au apucat să fie date domnitorului său potrivit cu învoielile făcute, cum am spus; și a plecat. 20

1459 2. Iar în luna ianuarie din același an, voinicosul Lucan Nichifor, sau mai degrabă aducător Peloponesului de pierzare, el care era socotit printre cei dintîi mari dregători credincioși ai despotului chir Dimitrie, și alți cîțiva cu el dintre albanezi și peloponezieni, negîndindu-se că 25
acelea ce le puneau cu zel la cale să le facă, spre nenorocirea lor le îndrumau, l-au înduplecat pe despotul chir Toma să înceapă război cu fratele său și să facă răscoală contra sultanului și să mănînce ca niște zarzavaturi jurămintele pe care le jurase puțin mai înainte împreună cu ei. Iar celălalt voinicos bărbat Asan Matei, deoarece fusese trimis la sultan în legătură cu amintita căsătorie între nepoata sa de soră și sultan, nu avea 30
știre despre ce se petrecea.

3. Așadar despotul chir Toma pornind în același an, la începutul lunii februarie, din Arcadia și unindu-se cu aceia care puneau în lucrare planuri contra lui sau mai bine zis contra lor înșiși, precum cuvîntul înainte o va arăta, au ocupat de la turci Calavrita și numai atîta din orașele pe care sperau să le ia și turcii le aveau, iar de la despotul chir Dimitrie numai cele ce ei înșiși făcătorii de rele le guvernau, anume Caritena și sfîntul Gheorghe, Vordonia, Castrița și altele cîteva, ca iarăși să le aibă pe acelea, nu cum le guvernau mai înainte, ci ca singuri domnitori. Dar deștepții și iscusiții și vitejii de ei n-au izbîndit cu nimic 40

πρακτικοὶ καὶ γενναῖοι ἄρχοντες ἢ μόνον ὅτι ἔσχον κατ' αὐτῶν θεὸν 390 b
 τὸν τοῦ παντὸς ποιητὴν καὶ αὐθέντην τῶν ἐπὶ γῆς ἰσχυρότερον. Καὶ
 οὕτως τὸ σκάνδαλον ἐποίησαν ἀνά τῶν ἀδελφῶν καὶ αὐθέντων αὐτῶν,
 οὐκ ἐνθυμηθέντες οἱ ἄθλιοι τοῦ ἀψευδοῦς λογιῶν, ὅτι „πᾶσα βασιλεία
 5 διαμερισθεῖσα καθ' ἑαυτὴν ἐρημοῦται“, οὔτε τοῦ παροιμιώδους λόγου
 του „πρὸς τοὺς δύο οὐδ' Ἡρακλῆς“, ἀλλ' ἐπανέστησαν καὶ πρὸς τοὺς
 τρεῖς. Καὶ τούτων οὕτως προβάτων, πρῶτον μὲν ὁ θεὸς παρείδεν αὐ-
 τοὺς· καὶ τί ἐπραττον, οὐκ ἐγίνωσκον, ἀλλ' ὡς τοὺς ἰχθύας τοὺς ἔσω τῆς
 σαγήνης ὄντας καὶ ἀγνοοῦντας, ὅτι πάντες μέλλουσιν ἔλκεσθαι εἰς γῆν,
 10 ἐν ὅσῳ ἕως τοῦτο γένηται, ἀλλήλως διώκονται καὶ ἀλίσκονται καὶ φθει-
 ρονται οἱ ἐλάττονες ὑπὸ τῶν μειζοτέρων, οὕτως καὶ οὗτοι.

4. Ὁ μὲν γὰρ δεσπότης κύρ Θωμᾶς παρέπιπτε καὶ ἐπολιόρκει τὰ
 τοῦ αὐταδέλφου ἄστεα καὶ χώρας, Ζαρνάταν λέγω καὶ τὰ ἕτερα
 τῆς ἐπιτροπικῆς τοῦ Μελισσηνοῦ, τὴν Καλαμάταν καὶ
 15 ἄλλα ὅσα εἰς χεῖρας εἶχεν ὁ δεσπότης κύρ Δημήτριος
 ἄριστος ἐν τῷ Μεσσηνιακῷ κόλπῳ καὶ συνεργὸν εὔρε πρωτο-
 στρατόρα τὸν ἄριστον Φραγκόπουλον Νικόλαον, τὸν Εὐδαι-
 μονοιωάννην Λέοντα, τὸν μεσάζοντα καὶ τὸν σύγγαμβρον τοῦ
 ἀδελφοῦ αὐτοῦ, καὶ τὸν περιπόθητον γυναικοθεῖον, τὸν μᾶλλον Κυδωνί-
 20 δην ἢ Τζαμπλάκωνα ὀνομαζόμενον. Ὁ δὲ δεσπότης κύρ Δημήτριος πάλιν
 τὸ Λεοντάρι καὶ τὰ περίξ αὐτοῦ ἐπολιόρκει καὶ τὴν Ἀκωβαν,
 ὃς εἰς συνεργοὺς εὔρε καὶ αὐτὸς Γεώργιον τὸν Παλαιολόγον καὶ τινὰ
 391 b τούτου ἐξάδελφον καὶ τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ Μπουχάλην Μανουήλ,
 ὃς ἐμέσαζον κατὰ τοῦ δεσπότης κύρ Θωμᾶ. Καὶ ὁ μὲν παρέλαβε τάχα τὴν
 25 Ζαρνάταν, ὁ δεσπότης κύρ Θωμᾶς λέγω, καὶ τὸ Λευκτρον καὶ τὸ
 πολὺ τῆς Μάνης ζυγόν, ἐτι δὲ καὶ τὴν Καλαμάταν. Τοῦ δὲ δεσπότης κύρ
 Δημητρίου ἐρχομένου ἐμβῆται ἐν τῷ Λεοντάρι, καὶ μαθὼν τοῦτο ὁ ἀ-
 δελφὸς αὐτοῦ, δραμῶν ἐπρόλαβε καὶ εἰσῆλθεν ἐν τῷδε τῷ ἄστεϊ· καὶ οὕ-
 τως ὁ δεσπότης κύρ Δημήτριος ἀπέμεινεν ἄπρακτος. Τοῦ δὲ Παλαιολό-
 30 γου Γεωργίου καὶ τῶν Μπουχαλέων φυγόντων μόνων καὶ ἀπελθόντων
 σὺν αὐτῷ ἐπαναστρέφονται εἰς Σπάρτην.

5. Ἐτι δὲ τὸ κάκιστον καὶ ἀνωφελέστατον τῶν Ἀλβανιτῶν γένος
 εὐκαιρίαν εὐρόντες τῆς ὑπολήψεως καὶ ἀρπακτικῆς καὶ πλεονεκτικῆς καὶ
 ἀδίκου αὐτῶν γνώμης ἀρμόδιον, τί οὐκ ἐπραξαν ἢ τί οὐκ εἰργάσαντο κα-
 35 κόν; Ἀπιστοῦντες γὰρ τρεῖς τοῦ σαββάτου ἐκ τοῦ ἐνὸς αὐθέντου πρὸς
 τὸν ἄλλον ἀπῆρχοντο· καὶ ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν κώμας ἢ ἄστεα, κάστρας ἔλε-
 γον κατὰ τὴν αὐτῶν γλῶσσαν τὴν βαρβαρίζουσαν καὶ εἰς κεφαλάτικα
 ἀπῆχοντο· καὶ οὕτως ποτὲ μὲν πρὸς τὸν ἕνα τῶν δεσποτῶν ἀπῆρχοντο, ποτὲ

3 αὐθέντων AB : αὐθεντῶν b || 10 διώκονται b : διώκονται AB || 13 Ζαρνάταν AB || 17—18 Εὐδαιμονοιωάννην Λέοντα, A : Εὐδαιμονοιωάννην Λέοντα, B : Εὐδαίμονα Ἰωάννην, Λέοντα b || 21 Λεοντάρι b : Λεοντάρην AB || 22 εἰς AB : καὶ b || 23 Μπουχάλην AB b || 26 πολὺ b : πολὺν AB | Μάνης AB : Μανῆς b || 27 ἐμβῆται| ἐκβῆται AB b || 30 ante Γεωργίου add. κύρ b : om. AB || 33 καὶ πλεονεκτικῆς AB : om. b || 37 καὶ| καὶ ταύτας b : om. AB.

alta decît numai că l-au ridicat împotriva lor pe Dumnezeu creatorul universului și pe un domnitor din aceia mai puternici pe pămînt. Și așa au făcut zavistie între frați, domnitorii lor; nenorociții de ei n-au vrut să-și aducă aminte de vorba cea adevărată că „toată împărăția învrăjbită înăuntru ei rămîne pustie”¹, nici de zicala „față de doi nici chiar Hercule”⁵ [nu poate izbuti], ci s-au răscolat față de trei. Și pornind ei așa, mai întii Dumnezeu și-a întors ochii de la ei; și ei nu-și dădeau seama ce făceau, ci ca și peștii care fiind înăuntru plasei și neștiind că toți au să fie trași la uscat, în timpul pînă să se întîmplă aceasta, se urmăreau între ei și 10 cei care sînt mai mici sînt prinși și înghițiți de cei mai mari; așa și aceștia.

4. Căci despotul chir Toma a năvălit și impresura cetățile și orașele fratelui său drept, a nume Zarnata și celelalte din averea episcopisită a lui Melissenos, Calamata și altele cîte le deținea despotul chir 15 Dimitrie în golful Meseniac; și a găsit ajutor pe prea strălucitul protostrator Frangopol Nicolaie, pe Endaimonoioan Leon primsfetnic și cumnat al fratelui său și pe prea iubitul unchi al nevestii, după nume mai mult un Chidonide decît un Tamplacon. Iar despotul chir Dimitrie, la rîndul său impresura Leon- 20 dari și împrejurimile și Acova și a găsit și dînsul colaboratori pe Gheorghe Paleologul și pe un oarecare văr al acestuia și pe ginerele acestuia, Buchali Manuil care dădea sfaturi contra despotului chir Toma. Și unul, anume despotul chir Toma, a ocupat chipurile Zarnata și 25 Leutron și o parte mare din culmea Mani, apoi încă și Calamata. Iar despotul chir Dimitrie, venind să intre în Leondari și fratele său aflînd aceasta, a alergat și a apucat să intre înainte în acest oraș, și așa despotul chir Dimitrie a rămas fără nici o ispravă. Singurii Gheorghe Paleologul și Buchaleștii au fugit și au plecat cu dînsul, care se întorcea la Sparta. 30

5. Dar încă și neamul cel atît de rău și netrebnic al albanezilor găsind prilej potrivit cu felul și gîndul lor hrăpăreț și hapsîn și pornit pe nedreptăți, ce n-au făcut și cîte rele n-au făcut?! Căci călcîndu-și cuvîntul de trei ori într-o săptămînă, treceau de la un domnitor la celălalt; și în loc să spună „sate și orașe” le ziceau după limba lor barbară 35 „castre” și le cereau ca ocoale de guvernămînt; și așa treceau cînd unii la unul dintre despoți cînd alții din ei la celălalt. Între timp tot ce se găsea,

¹ Evanghelia lui Matei, 12, 25.

δὲ ἄλλοι αὐτῶν πρὸς τὸν ἕτερον. Διὰ μέσου οὖν αὐτῶν πᾶν τι ἄρα εὐρί-
σκειτο τῶν ἀθλίων τάχα Ῥωμαίων τε καὶ ἐτέρων Ἀλβανιτῶν καὶ συγγενῶν
καὶ οἰκείων αὐτῶν πολλάκις διήρπαζον καὶ ἠφάνιζον πάντα. Ἐγένοντο
τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα, ὅτι τίς αὐτὰ οὐ θρηνήσειεν; Ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτοὶ
5 οἱ Τοῦρκοι οἱ ἐν Κορίνθῳ καὶ ἐν Ἀμύκλῃ καὶ Πάτρᾳ εὐρισκόμε- 392 b
νοι, λαβόντες καιρὸν ἐπιτήδειον, τοὺς μὲν ἠχμαλώτιζον, τοὺς δὲ ἀπέκτει-
νον, τοὺς δ' αὐθέντας καὶ τοὺς ἄρχοντας κατεγέλων, βλέποντες καθ' ἑαυ-
τῶν τὰ ξίθῃ ὠθοῦντας.

6. Ταῦτας δὴ τὰς ἐργασίας ἐννοησάντων ἡμῶν ἐν τῇ Ἀρκαδίᾳ ὄν-
10 των, ἔνθα δὴ καὶ ἐπράττοντο τὰ αὐτῶν συμπεράσματα,

σὺν ἡμῖν ἦν καὶ ὁ τῆς χρηστῆς ρίζης καρπὸς Νικόλαος Μελισσηνὸς ὁ νέος
καὶ ὀρφανός, ὃν ποτε ἔμελλον ὁ δυστυχῆς ἐγὼ γαμβρὸν ποιῆσαι μοι· ὃς ἀναμέσον
τῶν δύο αὐθεντῶν καὶ δεσποτῶν κακῶς καὶ αὐτὸς καὶ πικρῶς διέκειτο· ὁ μὲν γὰρ δε-
σπότης κύρ Δημήτριος ἐπεμπεν αὐτὸν πρὸς τὸν δεσπότην κύρ Θωμᾶν, ὁ δὲ πάλιν ὁμοί-
ως ἐποίει, καὶ οὐκ ἔπαυον εἰς πρὸς τὸν ἕτερον πέμπειν αὐτὸν καὶ οὐκ ἂν τὸ ζῆν αὐ-
15 τῷ ἐδίδουν, ἀλλὰ συναλλήλως αὐτοῖς ἐκράτουσαν πάντα τὰ ἐκείνου, ἃ ἡ ἱστορία προε-
δήλωσε, τὰ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ· καὶ μᾶλλον ἢ ζωῇ αὐτοῦ ἀναμέσον τῶν τοιούτων
σκανδάλων ἐκινδύνευεν, —

ἡμῶν δὲ βλέπόντων τὰς τοσαύτας μεγάλας ἀκαταστασίας καὶ τὰ
20 αὐτῶν συμπεράσματα σκοπήσαντες, πρὸ τοῦ ἐξελθεῖν κύρ Θωμᾶν τὸν δε-
σπότην ἐκ τῆς Ἀρκαδίας, ἐξήλθομεν καὶ ἡμεῖς πλάσαντες αἰτίας τινὰς
καὶ παρεγενόμεθα εἰς Πίδασον, ἣ νῦν Μεθώνη καλεῖται. Ἀλλὰ δὴ καὶ
ὁ χρήσιμος ἄρχων γνώσει τε καὶ πράξει καὶ γένει Γεώργιος ὁ Ῥαούλ,
ὁ ἐπὶ μητρὸς θεῖος τοῦ, ὃν ἡ ἱστορία ἐδήλωσεν, Νι- 393 b
25 κολάου τοῦ Μελισσηνοῦ τοῦ καὶ μελλογαμβροῦ μου,
καὶ αὐτὸς ἀφείξ τὴν αὐθεντίαν καὶ πᾶσαν τὴν αὐτοῦ
κτησίαν τε καὶ περιουσίαν παρεγένετο καὶ αὐτὸς μεθ' ἡμῶν ἐν
τῇ Μεθώνῃ, περὶ τὸ τέλος τοῦ Δεκεμβρίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

7. Καὶ καθήμενοι ἀμφοτέροι ἐν τῷ λιμένι ἐκαραδοκοῦμεν καθο-
30 ρῶντες τὸ τῆς τοιαύτης τρικυμίας τέλος, εἰ καὶ ὁ θεὸς μακροθυμήσῃ,
ἵνα οἱ ἀσύνητοί ποτε συνήσωσιν καὶ οἱ μωροὶ ποτε φρονήσωσι· καὶ ὁμό-
νοια καὶ εἰρήνη γενέσθῃ ἀναμέσον αὐτῶν καὶ τοῦ θεοῦ δεηθῶσι καὶ
ἐλεήσῃ μὲν αὐτοὺς ὡς ἐλεήμων θεός, προστάξῃ δὲ καὶ τὸν δῆμιον αὐτοῦ
ἀμηρᾶν καὶ ἐάσῃ αὐτοὺς ζῆσαι πλείονα χρόνον. Τόπον γὰρ καὶ τάξιν
35 ἔχει καὶ αὐτὸς πρὸς θεόν, οἷαν οἱ αὐτοῦ δῆμιοι πρὸς αὐτόν, οἵτινες πλη-
ροῦσι μὲν τῷ προστάγματι καὶ τῇ προστάξει αὐτοῦ, εἰσὶ δὲ καὶ μισητοὶ
καὶ ἀποτρόπαιοι.

8. Καὶ τούτων δὴ τῶν προῤῥηθέντων κακῶν κατὰ τῆς Πελοπον-
νήσου παντὸς ἀθλίου τόπου γενομένων, ἐλθόντος δὲ καὶ μέρους τῶν

1 ἄλλοι αὐτῶν B: ἄλλοι A: om. b | πᾶν τι AB: παντί b || 5 ἐν b: τῷ
AB || 7 κατεγέλων b: καταγέλου AB || 19 τοσαύτας AB: τοιαύτας b || 20 σκοπή-
σαντες AB: σκοπησάντων b || 22 et 28 Μεθώνη AB: Μοθωνη b || 24 ὄν — ἐδήλωσεν
B: om. A || 31 συνήσωσιν AB b | φρονήσωσι AB b || 36 τῷ προστάγματι καὶ
τῇ προστάξει AB: τὰ προστάγματα b || 39 ante παντὸς add. περισσοτέρως b: om. AB.

și de ale nenorociților bizantini, chipurile, și de ale celorlalți albanezi și deseori de ale rudelor și a oamenilor lor, toate le jefuiau și distrugeau. Și s-a întâmplat astfel de nenorociri și atât de mari, încât cine nu le-ar deplînge?! Dar și ei, turcii care se aflau la Corint și i A m i c l e și 5 Patra, oferindu-li-se prilej potrivit, pe unii îi luau robi, pe alții îi ucideau iar de domnitorii și mării dregători își băteau joc, cînd îi vedeau ridicînd săbiile unii asupra celorlalți.

6. Dîndu-ne seama de aceste fapte, cînd eram în Arcadia, unde se și săvîrșeau, am prevăzut urmările lor. 10

Cu mine era și vlăstarul acelei nobile tulpini, tînărul orfan Nicolaie Melissenos, pe care nenorocitul de mine eram să mi-l fac odinioară ginere. Acesta, între cei doi domnitori despoți o ducea și dînsul rău și amar; căci despotul chir Dimitrie îl trimetea la despotul chir Toma, iar acesta făcea iarăși la fel și nu conteneau să-l trimită unul la celălalt, și nu-i dădeau nici din ce să trăiască, în schimb pentru ei, și unul și celălalt, dețineau toate bunurile din Pelopones, pe care istorisirea le-a arătat mai sus; dar mai ales viața lui, între astfel de certuri și zavistii, era în primejdie. 15

Iar noi văzînd atîtea răzmerițe mari și prevăzînd urmările lor, încă înainte de a fi plecat despotul Toma din Arcadia, am plecat și noi sub pretextul unor motive și am sosit la Pidasos, care acum se cheamă Metone. Dar și marele dregător, destoinic și la judecată și la faptă și i n o b i l d e n e a m, Gheorghe Raul, u n c h i u l d u p ă m a m ă al viitorului meu ginere Nicolaie Melissenos, pe care istorisirea l-a amintit, p ă r ă s i n d 25 și dînsul țara și tot avutul și averea sa, a sosit și el cu noi la Metone, pe la sfîrșitul lunii decembrie din același an. 1458

7. Și șezînd amîndoi în port, ne uitam și așteptam sfîrșitul unei furtuni ca aceea, dacă Dumnezeu îndelung răbdătorul va face ca nepricepuții 30 să priceapă și proștii să se înțeleptească o dată; și unire și pace să se facă între ei și să se roage lui Dumnezeu, și Dumnezeu, milostiv cum este, să se milostivească de ei, iar călăului său, sultanul, să-i poruncească să-i lase să mai trăiască un timp. Căci și dînsul are în fața lui Dumnezeu locul și rîndul pe care îl au călăii lui pe lîngă dînsul; și aceștia îndeplinesc 35 ordinul și porunca lui, dar și sînt urîți în ochii lui.

8. Și relele acestea mai sus amintite întîmplîndu-se prin toată țara nenorocită a P e l o p o n e s u l u i, a venit și din afară o parte de oaste

- Τουρκῶν στρατοῦ ἐξῶθεν, κατέδραμον τὸν τόπον ἅπαντα, καὶ ἵνα, ἄπερ κακὰ παρέλιπον οἱ οἰκήτορες καὶ κύριοι καὶ αὐθένται καὶ ἄρχοντες, οὐ προαιρέσει, ἀλλ' ἀνδρεία, πράξωσιν αὐτοί, καὶ τοῦ μὲν ἐνὸς τῶν δεσποτῶν ἐχθροὶ ὄντες, τοῦ δ' ἄλλου τάχα φίλοι. "Ὀν δὴ δεσπότην, 5 τὸν καὶ ἐχθρὸν αὐτῶν κύρ Θωμᾶν, εἰς τὰ περὶ τὸ | Λεοντάρην ἐλθόντες 394 b εὗρον αὐτὸν καὶ κακῶς ἐδίωξαν καὶ ἀπέκλεισαν αὐτὸν ἐν τῷ ἄστει· καὶ πολλοὺς τῶν αὐτοῦ ἀπέκτειναν καὶ ἡχμαλώτισαν. Ἐπειτα ἔστησαν τὰς σκηνὰς αὐτῶν πλησίον τοῦ Λεονταρίου καὶ μετ' ὀλίγον ἐξελθόντες ἀπήλθον εἰς τὰ περὶ τὴν Σπάρτην πρὸς τὸν ἑαυτῶν φίλον δεσπότην κύρ 10 Δημήτριον μετὰ νίκης καὶ πολλοῦ κέρδους ζῶων τε καὶ ἀνθρώπων.
9. Μόλις οὖν ποτε ἐνοήσαντες οἱ αὐθένται καὶ ἀδελφοὶ τὸ κακὸν τῆς ἑαυτῶν μάχης καὶ συναχθέντες εἰς τὸ Καστρίτζιν ἐποίησαν τὰχα ὄρκους εἰρήνης, τοῦ τῆς Λακεδαιμονίας μητροπολίτου, ἡ τοι τῆς Σπάρτης μετὰ τοῦ σάκκου αὐτοῦ ἱερουργήσαντος. Καὶ ὅτε ἐν τῇ θείᾳ ἱεουρ- 15 γίᾳ ἐδείκνυε τὰ ἅγια τῷ λαῷ λέγων „μετὰ φόβου θεοῦ καὶ πίστεως προσέλθατε“, ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ προσήλθον οἱ αὐθένται καὶ ἀδελφοὶ καὶ ὤμοσαν, ἵνα τὴν εἰρήνην φυλάξωσιν. Ἐμεινεν μὲν, ὡς ἠκούσαμεν, ὁ δεσπότης κύρ Δημήτριος ἐν τοῖς συμφωνημένοις μέχρι τινὸς καὶ 20 πάλιν ὁ αὐτὸς εἰς οὐδὲν τοὺς ὄρκους ἐλογίσατο καὶ καινὰς μάχας καὶ σκάνδαλα ἐποίησεν. Ὡ τῆς ἀνοχῆς καὶ μακροθυμίας σου, Χριστὲ βασιλεῦ, καὶ εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς αἰτίους! Καὶ ἤρξαντο ἔτι τὰ κακὰ πάλιν τῶν χθὲς τοιούτων φρικτῶν ὄρκων ἀθετησάντων· καὶ ἔπραττεν ἕκαστος αὐτῶν κατὰ τοῦ ἑτέρου, ὄση δύναμις, ἐλπίζοντες ὁ μὲν εἰς τὴν φιλίαν τοῦ ἀμηρᾶ καὶ βοήθειαν, καὶ τὴν ἀδικίαν ἐνθυμούμενος, ἦν ἡδικήθη ὑπὸ τῶν 25 ὑποχειρίων αὐτοῦ, ὁ δὲ εἰς τὴν ἐπιορκίαν τοῦ ἄλλου καὶ εἰς τὸ κατὰ 395 b ἀσεβῶν τάχα μάχεσθαι.
10. Τούτων οὖν οὕτως κακῶς πραττομένων παρήλαθεν ὁ χειμὼν τοῦ „ξ ξη“ ἔτους· καὶ ἰδοὺ τοῦ αὐτοῦ ἔτους μαῖω μηνὶ ὁ ἀμηρᾶς ἐξήλθε κατ' ἀμφοτέρων. Καὶ παραγενομένου αὐτοῦ ἐξ ὄρθου εἰς τὴν Σπάρτην, 30 ἐπεὶ ἐκεῖ εὕρισκετο ὁ δεσπότης κύρ Δημήτριος διὰ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ ἐχθρὸν εἶναι ἐν Καλαμάτᾳ, καὶ ἐπολιόρκει τὴν Μαντίνειαν καὶ πᾶν τι ἕτερον τῆς ἐπιτροπικῆς τοῦ Μελισσηνοῦ Νικολάου, ὃ ἤρχετο παρὰ τοῦ δεσπότη τοῦ κύρ Δημητρίου ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Μεσσηνιακοῦ Κολπου· καὶ μέγα κα- 35 κὸν ἦν. Τοῦ δὲ ἀμηρᾶ φθάσαντος ἐν τῇ Σπαρτῇ, κατῆλθε αὐτοῦ θελῶς ὁ δεσπότης κύρ Δημήτριος καὶ ἐδουλώθη αὐτῷ. Καὶ οὕτως ὁ ἀμηρᾶς παρέλαβε καὶ αὐτὸν καὶ τὴν Σπάρτην καί, τῷ δεσπότην φυλακὴν περιθεις, εἶπεν αὐτῷ. „Ὡ δέσποτα, ἐπεὶ οὕτως συνέβη σοὶ τὰ πράγματα, τὸν τόπον τοῦτον ἄρχεσθαι ὑπὸ σοῦ ἀδύνατον. Ὅμως ἐπεὶ πατέρα σε 40 ἐστήσαμεν ἔχειν καὶ τὸ κοράσιόν σου λαβεῖν ἡμᾶς εἰς γυναῖκα, τὸν τόπον τοῦτον δὸς ἡμῖν, σὺ δὲ καὶ τὸ κοράσιόν σου ἔλθατε σὺν ἡμῖν· καὶ

1 Τουρκῶν AB : Τουρκων b || 5 Λεοντάρην AB : Λεοντάριον b || 12 Καστρίτζην AB : Καστρίτζι b || 17 Ἐμεινεν AB b || 18 *post* συμφωνημένοις *add.* ὡς ἠκούσαμεν AB : *om.* b || 20 ἐποίησεν A : ἐποίησε B || 28 *mg.* 1460 AB || 31—32 πᾶν τι A : εἶ τι B || 33 ὁ AB : ὅς b || 41 ἐλθατε AB : ἔλθετε b.

turcească și a străbătut jefuind toată țara, pentru ca relele pe care le-au lăsat nefăcute locuitorii și domnitorii despoți și marii dregători, nu cu p r e m e d i t a r e, c i d i n v i t e j i e, să le înfăptuiască dînșii, dușmani fiind ai unuia dintre despoți, iar ai altuia, chipurile, prieteni. Venind, l-au aflat pe despotul inamic lor, chir Toma, în părțile dinspre 5 Leondari și l-au pus rău pe goană și l-au închis în oraș; și pe mulți din oamenii lui i-au ucis și robit. Apoi și-au așezat corturile pe aproape de Leondari și, peste puțin plecînd, s-au dus în părțile dinspre S p a r t a la prietenul lor chir Dimitrie încununați de biruință și cu mult cîștig din pradă, și de dobitoace și de oameni. 10

9. Atunci abia dîndu-și seama în sfîrșit despoții frați de nenorocirea adusă de lupta dintreolaltă, s-au întîlnit la Castriți, și au făcut, chipurile, pace cu jurămînt, mitropolitul Lacedemoniei, a d i c ă a l S p a r t e i, în mantia-i arhierească, slujind sfînta liturghie; și cînd la sfînta slujbă a ieșit cu sfintele daruri, zicînd poporului „cu frica lui Dumnezeu și cu 15 credință apropiati-vă”, în acea clipă s-au apropiat domnitorii frați și au jurat s ă p ă z e a s c ă p a c e a. Și a rămas, cum am auzit, despotul chir Dimitrie la înțelegerea făcută pînă la un timp; și iarăși dînsul, jurămintele le-a socotit de nimic și a început lupte noi și zavistii. O, îndelungata răbdare și bunătate, Hristoase împărate, și față de el și față de 20 cei vinovați! Și apoi iarăși au început răutățile, călcate fiind în picioare jurămintele de ieri atît de înfricoșătoare; și fiecare din ei făcea ce putea contra celuilalt, punîndu-și nădejtile, unul în prietenia și ajutorul sultanului, m î n i o s f i i n d d e nedreptatea ce a suferit-o d i n p a r t e a supușilor săi, celălalt în călcarea jurămîntului de către altul și în faptul 25 că lupta doar contra păgînilor.

1459/
1470 10. În timp ce se desfășurau aceste fapte așa de rele, a trecut iarna anului 6968; și iată că în luna mai din același an, sultanul a pornit contra amîndurora. Și venind de-a dreptul la S p a r t a, întrucît acolo se găsea despotul chir Dimitrie, deoarece fratele său dușman se afla la 30 Calamata și impresura Mantinea și orice alta din averea episcopiei a lui Nicolaie Melissenos ce era stăpînită în cuprinsul Golfului Mese-niac de către despotul chir Dimitrie; și era mare nenorocire. Iar sultanul ajungînd la Sparta, 35 despotul chir Dimitrie, de b u n ă voie, a coborît din cetate și i-s-a supus. Și așa sultanul l-a luat și pe el și Sparta și punînd pază despotului prim-prejur, i-a grăit: „O, despote, deoarece ai ajuns în așa situație, nu mai e cu putință ca țara aceasta să fie stăpînită de tine. Totuși, întrucît am hotărît să te am pe tine de tată și copila ta să o iau de femeie, țara aceasta 40 dă-ne-o nouă, iar tu și copila ta veniți cu noi; și vă vom da vouă altă

χαρίσομεν ὑμῖν ἕτερον τόπον πρὸς σιτηρέσιον ὑμῶν καὶ ζωάρκειαν⁵⁵ ὅς γε στέρξας καὶ ἀκουσίως.

11. Τελειώσας δὲ τὰ τοῦ γάμου καὶ τῶν ἐτέρων πραγμάτων, ὁ ἀμηνῶς μετὰ τοῦ δεσπότητος ὀμιλήσας
5 τὰ παντοῖα | διώρθωσεν, ὡς ἐβούλετο. Καὶ ἐξαπέστειλαν ἄρ- 396 b
χοντάς τινας Τούρκους καὶ Χριστιανούς ἐν τῇ Μομεμβασίᾳ, ἵνα τὴν σύ-
ζυγον καὶ βασιλίσιαν καὶ τὴν τούτου θυγατέρα καὶ ἀμήρισαν λάβω-
σιν, — ἐκείσε γὰρ αὐταὶ ὑπῆρχον διὰ τὸ ἰσχυρὸν καὶ ἀδιάσει-
στον εἶναι τὸ φρούριον, — ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ φρούριον παραδώ-
10 σωσιν. Ὦν τὸ μὲν ἐγένετο, ἤγουν διὰ τὰς γυναῖκας, ἐξήλθον γὰρ καὶ πα-
ρεγέροντο ἐκουσίως, ἔνθα ἦσαν ὁ τε ἀμηνῶς καὶ ὁ δεσπότης·

τὸ δὲ λαβεῖν τὸ ἄστυ, οἱ Μομεμβασίωται, ὡς πάντοτε ἐκपालοῦν ἦσαν τὰ αὐ-
τῶν κατορθώματα ἀξία διηγῆσεως, οὕτω καὶ τότε ἐκ νέου ἐποίησαν καὶ οὐκ ἠνέσχον-
το παραδῶσαι αὐτό. Ὁμοίως καί,

15 ὅς ἡγεμονεύων ἐκείσε εὐρίσκετο, Μανουὴλ Παλαιολόγος

Συναιῶν τὰς καλὰς γνώμας τῶν πολιτῶν, οὐκ ἤθελον λοιπὸν ἀκοῦσαι, ὡς τὴν
πατρίδα εἰς χεῖρας τῶν ἀσεβῶν παραδώσωσιν, ἀλλὰ τοὺς ἀποσταλθέντας ἄρχοντας τοῦ
δεσπότητος καὶ τοῦ ἀμηνῶ καὶ τοὺς συνελθόντας αὐτοῖς ἐτέρους στρατιώτας τοῦ λαβεῖν
τὸ φρούριον κακῶς ἀπεδιώξαν. Καὶ ταύτην τὴν ἀπολογίαν αὐτοῖς ἔδωσαν· „Εἶπατε ταῦτα
20 τῷ ἀμηνῶ, ὅτι πᾶν ἄστυ καὶ φρούριον κτισθὲν μετὰ μηχανῆς καὶ τέχνης ἀνθρωπίνης καὶ
διορθωθὲν καὶ ἀσφαλισθὲν, πάλιν μὲν οἱ ἄνθρωποι οἱ ἐντὸς αὐτοῦ ἐξουσίαν ἔχουσιν. Ἡ δὲ
ἡμετέρα πατρίς καὶ χώρα οὐχ οὕτως ὑπάρχει, ἀλλ’ ἡ φύσις αὐτὴ ἐφιλοδώρησε καὶ
ἐκ τοῦ θεοῦ καὶ τῆς τόπου κρημνότητος τὴν ἰσχὴν καὶ ἀσφάλειαν ἔχει. Καὶ δταν
θέλῃσι καὶ | βουλή ἐστι τῷ Κυρίῳ ἀνωθεν, τὸ θέλημα αὐτοῦ γίνεται καὶ οὐ δυνάμεθα 397 b
ἀντιλέγειν τι καί, οἷς βούλεται, χαρίζεται· ἡμεῖς δὲ οὐδεμίαν ἐξουσίαν ἔχομεν τὰ πα-
25 ρὰ θεοῦ κτισθέντα ὀρίζειν καὶ χαρίζειν.“ Ἀπαγγεилаμένης οὖν τῆς τοιαύτης ἀπολο-
γίας τῷ ἀμηνῶ καὶ ἀκούσας ἐκεῖνος, ἐθαύμασε καὶ τοὺς Μομεμβασίωτας πλείστα ὡς
φρονίμους ἐπήνεσε.

Κρατήσαντες οὖν τὸ ἄστυ δεδώκασιν αὐτὸ τὸ δεσπότη κυρ Θωμᾶ,
30 μετὰ ταῦτα καὶ αὐτὸς τάχα τῷ πάπα.

12. Διὸ οὐκ ἐγκαταλείψομεν τοῦ εἰπεῖν, ἐπεὶ ἔδοξέ μοι διηγηθῆναι τὰ ὅσα, τι-
μὰς τε καὶ προνόμια μεγάλα, διὰ τὴν τοῦ ἄστεος καλλονὴν καὶ τῶν πολιτῶν ἀρετὰς
οἱ βασιλεῖς κατὰ διαδοχὴν τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν αὐτῶν καὶ αὐτοὺς τοὺς πολίτας τοὺς
τοῦ περιωνύμου φρουρίου ἐτίμησαν καὶ δωρεὰς μεγίστας ἔδωρήσαντο αὐτοῖς. Καὶ τοῦ
35 μὲν ἄστεως τὸ ὄνομα ὄντως τὴν κλησιν εἶχεν, ὅτι τοῖς βουλομένοις εἰσελθεῖν ἀληθῶς
μίαν παρέχει τὴν εἰσοδὸν, καὶ οὐ μετὰ μηχανῆς καὶ τέχνης ἀνθρωπίνης, ὡς εἶπομεν,
ἀλλ’ αὐτὴ ἡ φύσις τὸ ἄστυ ἐστόλισε. Καὶ ἀδύνατον ἦν εὐρεθῆναι κατὰ πᾶσαν τὴν
ὕψλιον ἕτερον φρούριον τοιοῦτως ἀδιάσειστον καὶ ἀπολέμητον· καὶ ἀνενόητον ἐκ
40 πάσης μηχανῆς πολεμικῆς ὡς τοῦτο, εὐρεθῆναι ἀδύνατον. Καὶ τὰ μὲν τοῦ ἄστεως βρα-
χολόγως εἰρήκαμεν, τῶν δὲ ἀρχόντων καὶ πολιτῶν καὶ τοῦ δήμου τὰς ἀρετὰς καὶ ἀν-

3 Τελειώσας δὲ AB: ἐτέλειωσε b || 4 ὁ AB: Καὶ ὁ b || 5 ἐξαπέστειλαν
AB: ἐξαπέστειλεν b || 10 ἐξήλθον γὰρ καὶ B: ἐξεληθούσαι γὰρ A || 12 post ἄστυ add.
οὐδαμῶς, ὅτι b: om. AB || 12—13 αὐτῶν b: ἑαυτῶν AB || 14 παραδώσαι αὐτό b: om.
AB || 15 ὅς ἡγεμονεύων] ὡς ἡγεμονεύων AB: ὅς ἡγεμονεύειν b || 16 πολιτῶν AB | ὡς
b: om. AB || 17 ἀποσταλθέντας A: ἀσταλθέντας B || 22 αὐτῇ] αὐτῇ AB || 23 κρημνό-
τητος b (ap. cr. M): ἐρημνότητος AB: ἐρμυνοτητος b || 31 τὰ ὅσα AB: τὰ, ὅσας b.

țară, ca să vă fie venit și tain pentru viață“. Și fără să și vrea, el a acceptat.

11. Încheind nunta și toate celelalte treburi, sultanul a stat de vorbă cu despotul și tot felul de chestiuni le-a pus la cale, 5 cum voia. Și au trimis câțiva mari dregători turci și creștini la Monemvasia, ca să ia pe soția acestuia vasilisa și pe fiică sa sultana — căci ele se aflau acolo, cetatea fiind puternică și de necucerit —, dar să predea și cetatea. Din acestea una s-a și făcut, anume cu privire la femeii, căci au ieșit și au sosit de bună voie, unde erau 10 sultanul și despotul;

dar să ia orașul, monemvasioții, cum au fost totdeauna din vechime isprăvile lor vrednice de poveste, așa și atunci au făcut din nou și n-au putut răbda să predea cetatea. De asemenea

și Manuil Paleologul, care se afla acolo guvernând, 15

aprobând frumoasele păreri ale cetățenilor, atunci ei nici nu voiau să audă de predarea patriei în mâinile păgînilor, ci au alungat cu rușine pe marii dregători trimiși ai despotului și ai sultanului și pe ceilalți ostași veniți cu ei să ia cetatea. Și le-au dat acest răspuns: „Spuneți sultanului aceasta, că orice oraș și cetate care e durată și întărită cu născocire și meșteșugire omenească, e în puterea acelor oameni care sînt înăuntru. Dar 20 cu orașul, patria noastră, nu este așa, ci firea a fost darnică cu el și-și are puterea și siguranța de la Dumnezeu și din așezarea prăpăstioasă a locului. Și dacă e în voia și hotărîrea Domnului de sus, voia lui se face și nu ne putem împotrivi și cui voiește, acelora o să-l dăruiască, noi însă nu avem nici o putere să dispunem și să dăruiem ceea ce de Dumnezeu a fost zidit“. Anunțându-i-se așadar sultanului un răspuns ca acesta și el ascultându-l, 25 s-a minunat și pe monemvasioți i-a lăudat foarte mult ca oameni înțelepți.

Stăpîni fiind așadar pe oraș, l-au dat despotului chir Toma și acesta l-a dat după aceea, chipurile, papei. 30

12¹. De aceea nu vom pregeta, întrucît m-am hotărît să le povestesc, să spunem cîte, și onoruri și privilegii mari, din cauza frumuseții orașului și pentru virtuțile cetățenilor lui, împărații, unul după altul, au dat bisericii lor, cîstînd-o, și cetățenilor înșiși ai acestei vestite cetăți le-au făcut donații foarte mari. Și orașul își are numele în realitate de acolo, pentru că oferă celor care voiesc să intre, într-adevăr, numai 35 singură intrare, și nu din născocire și meșteșugire omenească, precum am spus, ci însăși firea a înzestrat orașul. Și pe tot pămîntul de sub soare nu s-ar putea afla altă cetate așa de necucerit și inatacabilă și de neatins de orice mașină de război ca aceasta, e cu reputință să fie aflată. Și calitățile orașului, în puține cuvinte le-am spus, dar să arătăm virtuțile și bărbăția marilor dregători și ale cetățenilor și poporului. Pe uscat și pe mare 40

¹ Întreg acest pasaj este un adaos al mitropolitului Macarie Melissenos al Monemvasiei; vezi Fr. Dölger, *Ein literarischer und diplomatischer Fälscher des 16. Jahrhunderts: Metropolit Makarios von Monemvasia*, în: Otto Glauning zum 60. Geburtstag. Festgabe aus Wissenschaft und Bibliothek, Leipzig 1936, p. 34; sau în Fr. Dölger, *Byzantinische Diplomatik*. BuchKunstverlag Ettal 1956, p. 381—382.

δρείας διηγησώμεθα. Οἱ ἐν γῆ καὶ ἐν θαλάσῃ εἰς πάντα ἀγαθοὶ εἰσι καὶ ἐπιτηδεύ- 398 b
 ταιτοί, ἐν τῇ θαλάσῃ μὲν ἱκανόπλοιοί τε καὶ θαλαττουργοί, καὶ νῆας ἐμπορικὰς πλεί-
 στας ἔχοντες, καὶ κυβερνήται καὶ ναύκληροί ἄριστοι οὐ μόνον ἐν ταῖς ναυσὶν αὐτῶν,
 ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὸν στόλον τὸν βασιλικὸν κυβερνῆται οὐκ ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν εἰσιν· ἐν δὲ
 5 τῇ χέρσῳ ὁμοίως ἐν τῷ ἵππευεῖν καὶ ἀκοντίζειν στρατιώται ἀγαθώτατοι καὶ πεζοὶ ἀν-
 δρικότατοι καὶ δοκιμώτατοι. Οἱ δὲ ἄρχοντες αὐτῶν πάλιν συνετοὶ καὶ σοφοὶ καὶ ἐν-
 τιμοὶ, ξενίζοντες τοὺς τυχόντας καὶ παραμυθῶντες. Καὶ πρὸ πάντων, τὴν πίστιν καὶ
 εὐνοίαν ἦν ἐφύλαττον ἐκπάλαι καὶ ἕως τοῦ νῦν εἰς θεὸν καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν Ῥωμαίων,
 10 διὰ ταύτας μὲν τὰς τοιαύτας χάριτας καὶ ἀρετὰς καὶ εἰς τοὺς βασιλεῖς εὐνοίαν καὶ
 πίστιν, ἐν διαφόροις καιροῖς διαφορῶς οἱ κρατοῦντες ἀνακτες ἐτίμησαν καὶ εἰς μεγά-
 λα προνόμια τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν αὐτῶν ἀνεβίβασαν. Καὶ πρώτων μὲν τοῦτο τὸ πε-
 ριώνυμον καὶ ὑπερνεφελεὲς φρούριον, ἐπισκοπὴ οὕσα τῆς Κορίνθου μητροπόλεως καί,
 15 δι' ἃς εἶπομεν ἀρετὰς τῶν πολιτῶν καὶ χάριτας τοῦ ἁσσεως, ὁ ἀείμνηστος βασιλεὺς
 καὶ μάρτυς Μαυρίκιος ὁ καὶ Τιβέριος εἰς μητρόπολιν ἀνεβίβασεν καὶ τριακοστὸν τέταρ-
 τον θρόνον ἔταξεν ἐπὶ ἔτους, ρρα·ου, ἰνδικτιῶνος δεκάτης πρώτης καὶ ἕτερα προνό-
 μια περὶ ἐλευθερίας τῆς πόλεως ἔδωρῆσατο. Ἐπακολουθῶν δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς κύρ
 Ἄλέξιος ὁ Κοιμνηνός καὶ ἕτεροι ταῦτα ἀνεβίβασαν καὶ ἐβεβαίωσαν. Ἐπειτα καὶ ὁ ἀεί- 399 b
 μνηστος βασιλεὺς ὁ γέρων Ἀνδρόνικος ὁ Παλαιολόγος ὕστερον ἐπὶ ἔτους ρω·οῦ ἰνδι-
 κτιῶνος πέμπτης διὰ τε τὴν ἀρετὴν καὶ σοφίαν τοῦ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας τότε προε-
 20 δρευόντος κύρ Νικολάου, ζήλω θείῳ κινήσεις ὁδε ὁ βασιλεὺς ἔνεκεν τοῦ προεδρευόν-
 τος καὶ τῆς τῶν πολιτῶν πίστεως καὶ εὐνοίας, ἦν εἶχον πρὸς αὐτόν, ἐκ τριακοστοῦ
 τετάρτου θρόνου εἰς δέκατον ἀνεβίβασεν οἰκείῳ αὐτοκρατορικῷ κελύσματι καὶ ψή-
 φῳ συνοδικῷ καὶ ἕτερα πολλὰ προνόμια τῇ αὐτῇ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ ἔχαρισσατο. Καὶ ταῦ-
 25 τα πάντα τὰ ἰχνη τοῦ πάππου ἐπακολουθῶν καὶ βεβαιῶν ὁ βασιλεὺς καὶ αὐτοκρά-
 τωρ ὁ νέος Ἀνδρόνικος τὸν κάτωθεν χρυσόβουλλον εἰς αὐτῇ πολιτείᾳ ἔχαρισσατο, ἀνα-
 νεῶνων μὲν καὶ βεβαιῶν τὰ παλαιὰ καὶ ἐκ νέου αὐτὸς τούτοις καὶ τῇ ἁγίᾳ ἐκκλη-
 σίᾳ αὐτῶν ἐφιλοδώρησε. Καὶ ταῦτα πάντα μὲν ἐγὼ ἐν τῷ σεκρέτῳ τῷ βασιλικῷ εἶδον
 καὶ πολλάκις ἀνέγνωκα, τὸ δὲ παρὸν χρυσόβουλλον εἰς χεῖράς μοι μετὰ τὴν αἰχμαλω-
 30 σίαν ἔτυχον ἔχειν. Τὰ νῦν δέ, ὡς προεῖπον, καλῶς μοι ἐφάνη ἐν τῷ ἡμετέρῳ βιβλίῳ
 καὶ ἔργῳ καὶ ταῦτα εὐρίσκεισθαι, ἵνα τὰς εὐεργεσίας γινώσκωμεν, ὅς οἱ Μονεμβασιώ-
 ται εἶχον παρὰ τῶν βασιλέων διὰ τὰς καλοκαγαθίας καὶ ἀρετὰς αὐτῶν, ἵνα οὐκ εἰς λή-
 θην διὰ τὸν χρόνον γενήσωνται, ὅπως καὶ ἀκροαταὶ καὶ ἕτεροι μμηταὶ καὶ ζηλωταὶ
 καλῶν ἔργων ἔσονται. |

Τῆς πολιτείας Μονεμβασιωτῶν προνόμιον

400 b

35 XVII. Ἐπεὶ οἱ Μονεμβασιῶται οἱ τε ἀπὸ τῆς θεοσώστου πόλεως Μονεμβασίας
 καὶ ἀπὸ τῶν Πηγῶν εὐρισκόμενοι καὶ κατοικοῦντες ἀρτίως εἰς τε τὴν θεοδόξαστον καὶ
 θεοφύλακτον καὶ θεομεγάλυτον Κωνσταντινούπολιν, ἀλλὰ δὴ καὶ εἰς ἄλλας πόλεις
 καὶ χώρας τῆς βασιλείας μου εἰσὶν ἀποτεταγμένοι διὰ χρυσοβούλλων καὶ προσταγμά-
 40 τῶν τῶν ἁγίων καὶ αἰοδιμῶν καὶ μακαρίων μου αὐθέντων καὶ βασιλέων, τοῦ τε πατρός,
 πάππου καὶ προπάππου τῆς βασιλείας μου, ἵνα, ἐφ' αἷς ἂν ποιῶσι πραγματείας εἰς
 τὴν θεοδόξαστον Κωνσταντινούπολιν, τὴν Σηλυμβρίαν, τὴν Ἡρακλείαν, τὸ Ῥαιδεστόν,
 τὴν Καλλιούπολιν καὶ τὰς ἄλλας τῆς Μακεδονίας πόλεις, καὶ δίδωσι χάριν κομερκίου

1 Οἱ A : Τὰς B : Τὰ b || 5 *post* πεζοὶ *add.* καὶ A : *om.* B || 12 ἐπισκοπὴ οὕσα
 AB : ἐπισκοπὴν οὕσαν b | καὶ² AB : *om.* b || 15, ρρα A : *spat. vac.* B : *om.* b |
 δεκάτης πρώτης A : *spat. vac.* B : *om.* b || 18 *mg.* 1292 AB | Ἀνδρόνικος ὁ γέρων
 b || 19 πέμπτης] τεταρτος A : *sp. vac.* B : ζ', ἐβεβαίωσε b || 20 ὁδε AB : ὁ δὲ b || 22 θρό-
 νου b : χρόνου AB || 23 συνοδικῷ AB : συνοδικῇ b || 25 τὸν AB : τὸ b || 26 μὲν AB :
om. b || 27 τῷ AB : *om.* b || 28 τὸ δὲ b : τὸν δὲ B : τὸν δὲ αἰ' τὸν A || 34 AB : b
ap. crit. || 35 κφ. ις' AB || 39 αὐθέντων AB : αὐθεντῶν b | *post* πατρός *add.* καὶ A :
om. B || 41 Σηλυμβρίαν AB | Ῥοδεστό AB || 42 πόλεις b : *om.* AB.

ei sînt la toate destoinici și iscușiți; buni marinari și pricepuți la ocupații pe mare, au foarte multe corăbii de comerț și sînt cîrmaci și căpitani de corabie foarte buni nu numai pe corăbiile lor, ci și pe flota împărătească ies din ei nu puțini căpitani de marină; de asemenea și pe uscat sînt ostași foarte buni la călărit și la aruncat cu sulița și pedestrași foarte viteji și mult încercați. Iar marii lor dregători sînt la rîndu-le cumiți și înțelepți și stițați, fiind ospitalieri față de toți și săritori într-ajutor. Din cauza unor astfel de însușiri frumoase și virtuți și a devotamentului și a credinței față de împărați, și înainte de toate pentru credința și devotamentul pe care-l păzeau din vechime și pînă acum față de Dumnezeu și de stăpînirea bizantinilor, împărații i-au cinstit în diferite timpuri în fel și chip și au ridicat la mari privilegii sfînta lor biserică. Mai întîi, această vestită cetate, cu faima pînă în nori, fiind episcopie a mitropoliei Corintului, în veci pomenitul împărat martir Mauriciu Tiberiu, pentru virtuțile și frumusețile orașului, pe care le-am amîntit, a înălțat-o la mitropolie și în ierarhie a rînduit-o ca al treizeci și patrulea scaun în anul 6101 indictionul al unsprezecelea și a dăruit și alte privilegii pentru scutirea orașului. Iar apoi urmînd și împăratul chir Alexie Comnenul și ceilalți, le-au sporit și le-au întărit acestea. După aceea și în veci pomenitul împărat Adronic Paleologul cel Bătrîn, mai tîrziu pe la anul 6800 indictionul al cincilea, pentru virtutea și înțelepciunea conducătorului bisericii ei chir Nicolaie, acest împărat minat de rîvnă dumnezeiască l-a înălțat în ierarhie din cauza lui și a credinței și devotamentului cetățenilor ce-l aveau față de el, de la scaunul al treizeci și patrulea la al zecelea prin porunca sa împărătească și prin hotărîrea sinodului; și a dat acelei sfînte biserici și alte multe privilegii. Și de sine stăpînitorul împărat Andronic cel Tînăr, pășind întocmai pe urmele bunicului său, le-a întărit și a miluit orașul acela cu hrisovul de mai jos, reînnoind și dînsul și întărind din nou vechile privilegii ale locuitorilor și a înzestrat cu donații generoase sfînta lor biserică. Și eu unul, toate acestea le-am văzut în arhiva împărătească și deseori le-am citit, iar hrisovul acesta s-a întîmplat după robie să rămînă în mîinile mele. Iar de astă dată, cum am spus mai sus, am crezut că e bine ca și acestea să fie cuprinse în cartea și lucrarea noastră, ca să cunoaștem tot binele pe care monemvasioții pentru vrednicia și virtuțile lor îl aveau de la împărați și ca aceste binefaceri, cu trecerea timpului, să nu fie date uitării, ci auzindu-le și alții să rîvnească și să imite faptele frumoase.

Hrisovul de privilegii al orașului monemvasioților

XVII. Întrucît monemvasioții și cei din de Dumnezeu păzitul oraș al Monemvasiei și cei ce se află la Pighe [Izvoare] și acei care locuiesc chiar în de Dumnezeu slăvitul și păzitul și măritul Constantinopol, dar și cei ce au fost așezați și în alte orașe și locuri ale împărăției mele prin hrisoave și pitace de ale în vecipomeniților întru fericire adormiți domnitori și împărați, atît ale părintelui meu și bunicului, cît și ale străbunicului maiestății mele, ca, orișice comerț ar face în de Dumnezeu slăvitul Constantinopol, la Silimvria, la Heraclea, la Redesto, la Caliupoli și în alte orașe ale Macedoniei, să dea

εἰς ποσότητα νομισμάτων ἑκατὸν νομίσματα δύο, εἰς δὲ τοὺς λοιποὺς πάντας τό-
 πους καὶ χώρας καὶ σκάλας τῆς βασιλείας μου διαμένωσιν ἀνώτεροι ἀπαιτήσεως κομερ-
 κίου παντελῶς, διατηρῶνται δὲ καί, ἔνθα ἂν εὐρίσκονται καὶ κατοικῶσιν ἀνενόχλητοι
 καὶ ἀπὸ πασῶν ἄλλων δώσεων καὶ ἀπαιτήσεων, παρεκάλεσαν δέ, ἵνα τῶσιν καὶ ἐκ
 5 νέου εὐεργεσίας ἰδίας παρὰ τῆς βασιλείας μου, δι' ἣν ἔχει αὕτη τῇ χάριτι ἔφωσιν καὶ
 ὄρεξιν τοῦ εὐεργετεῖν πάντας τοὺς εἰς αὐτὴν ἀναφερομένους πιστοὺς καὶ εὐπολῆ-
 πτους, προστάσσει καὶ διορίζεται ἤδη ἡ βασιλεία μου ἀπολύουσα τὸν παρόντα χρυσό-
 βουλλον λόγον αὐτοῖς, ἵνα πάντες οἱ Μο|νεμβασιῶται, οἳ τε ἐν τῇ θεοσώστῳ πόλει Μο- 401 b
 νεμβασίας κατοικοῦντες, ἀλλὰ δὴ ἐκ καὶ τῶν Πηγῶν κἂν ὅπου ἄρα εὐρίσκονται καὶ
 10 κατοικῶσιν εἰς τε τὴν θεοδοξάστου Κωνσταντινουπόλιν ἢ τε καὶ ἄλλαχού, ἀπολαύωσι
 μὲν τῆς, ἧς εἶχον προτέρας ἐξουσίας καὶ δεφενδεύσεως διὰ τῶν ῥηθέντων χρυσοβού-
 λων καὶ προσταγμάτων ὧν εἶχον οἱ ἀπὸ τῶν Πηγῶν ῥηθέντες Μονεμβασιῶται. Κατε-
 πίκεινα δὲ τοιαύτης ἐξουσίας εὐεργετεῖ ἡ βασιλεία μου αὐτοὺς κοινῶς ὅλους τοὺς Μο-
 νεμβασίωτας, τοὺς τε ἐκ τῶν Πηγῶν καὶ τοὺς ἐκ Μονεμβασίας, ἵνα, ἐφ' αἷς ἂν ποιῶ-
 15 σι πραγματείας, δίδωσιν εἰς τὸ κομμέρκιον τῆς θεοδοξάστου Κωνσταντινουπόλεως ὑπὲρ
 ἐκβολῆς ποσότητος νομισμάτων ἑκατὸν νομίσματα ἓν καὶ ὑπὲρ ἐκβολῆς ἀγορᾶς ἐτέ-
 ρας πραγματείας ποσότητος νομισμάτων ἑκατὸν νομίσματα ἓν, εἴτε δηλονότι διὰ σί-
 του ἐν τῷ προφορίῳ καὶ ἄλλαχού, ἔνθα βούλονται, εἴτε διὰ οἴνου, ἐὰν ἐξ οἰασδήπο-
 τε χώρας διακομίσωσι ταῦτα, ἢ διὰ προσφαγίων πασῶν ἢ τομαρίων ἢ πετρίων ἢ πα-
 20 νίου ἢ λινοκόκκου ἢ τζοχαρικής ἢ τετραπόδων ἢ ἐτέρων εἰδῶν, ὧν ἂν βούλονται, μηδ'
 ὅλας παρὰ μηδενὸς κωλυόμενοι ἐπὶ ταῖς διαπράξεσι τῶν τοιούτων πραγματειῶν αὐτῶν,
 ἢ καθελκόμενοι εἰς ἀπαιτήσεις καμπανιστικοῦ, μεσιτικοῦ, ζυγαστικοῦ, μετρητικοῦ, με-
 τριατικοῦ, παχιατικοῦ, γομαριατικοῦ, ὄψωνίου, σκαλιατικοῦ, βιγλατικοῦ, δεκατίας,
 25 ἀλιευτικῆς τετραμοίρας, |ξυλαχύρου, ὄρεινῆς τῆς ἐνιαδος (†) ὡς τὰς εἰς αὐτοὺς 402 b
 ἀντιναύλου, ἐξωπρασίας, κοσματικοῦ, καπηλιατικοῦ, μηνιατικοῦ, ἐργαστηριατικοῦ,
 μεταξιατικοῦ, τῆς ἀπαιτήσεως τοῦ πανίου τοῦ ἐν τῷ φόρῳ παλουμένου, ἔτι δὲ καὶ τοῦ
 κεφαλαίου τοῦ σιταρίου τοῦ εἰσαποταχθέντος ἀπαιτεῖσθαι ἀπὸ τῶν караβίων ἢ ἐτέ-
 30 ρου τινὸς κεφαλαίου τῶν νῦν ἐνεργουμένων ἢ καὶ εἰς τὸ ἐξῆς μελλόντων ἐπινοηθή-
 σσθαι, ἀλλὰ διατηρῶνται ἀπάντων τούτων ἀνενόχλητοι καὶ ἀδιάσειστοι παντελῶς.
 Ὡσαύτως οὐδὲ οἱ παλῶντες πρὸς αὐτοὺς ἢ ἐξωνοῦμενοι ἀπὸ τῶν πραγματειῶν αὐτῶν,
 εἴτε ζῶα εἰσιν εἴτε γεννηματικά εἶδη ἢ καὶ ἄλλο τι, ἢ ἐν τῇ θεοδοξάστῳ Κωνσταν-
 τινουπόλει ἢ ἐν ἐτέροις τόποις τῆς βασιλείας μου ἀπαιτοῦνται χάριν κομμερκίου ἔνε-
 35 κεν δηλονότι τῆς δεφενδεύσεως τῶν τοιούτων Μονεμβασιῶτων. Ἔσται δέ, καὶ ὅταν
 διακομίσωσι διὰ караβίων τὰς τούτων πραγματείας εἴτε ἀπὸ τῆς ἄνω θαλάσσης, εἴτε
 ἀπὸ τῆς κάτω εἴτε ἀπὸ τῆς θεομεγαλύτου Κωνσταντινουπόλεως κόλπων, εἴτε σίτος
 ἐνὶ εἴτε οἶνος εἴτε ἕτερόν τι εἶδος, ἰσάζονται μὲν οἱ δηλωθέντες Μονεμβασιῶται ἐν
 τῷ κομμερκίῳ τῆς θεοφυλάκτου Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἵνα δίδωσιν, ὅσον ἀνωτέρω
 40 διορίζεται ἡ βασιλεία μου· οἳ δὲ ἔχοντες τὰ καράβια διαμένωσιν ἀνενόχλητοι
 χάριν τῶν τοιούτων πραγματειῶν αὐτῶν, μήτε τετραμοίριαν ἢ ἄλλην ἀπαιτήσιν τινα
 χάριν τῆς τοιούτων ἐξουσίας παρὰ τινος ἀπαιτούμενοι. Ἐὰν δὲ|διέρχωνται μετὰ πραγμα- 403 b
 τειῶν αὐτῶν, ἢ ἀπὸ δόσεως εἰς ἀνατολὴν ἢ ἀπὸ ἀνατολῆς εἰς δύσιν ἢ ἀπὸ μέρους τῆς Ζα-
 γορᾶς διαβιβάζοντες ζῶα ἢ ἄλλο τι, εἴτε εἰς τὴν Σαζόπολιν ἢ εἰς τὴν Ἀγαθόπολιν ἢ
 εἰς τὴν Μιδίαν καὶ τὰς λοιπὰς χώρας τῆς βασιλείας μου, ὄφελωσι διατηρεῖσθαι ἀνε-

3 καὶ¹ B : om. A | εὐρίσκονται AB b || 5 αὕτη AB : αὐτῆ b || 6 τοῦ b :
transp. ante ἔφωσιν AB || 8 αὐτοῖς b : αὐτῆς AB || 10 ἢ AB : εἰ b || 11 ἐξουσίας AB b :
 ἐξκουσίας *Zachariae* || 12 ὧν b : ἦν AB | *post* Πηγῶν *add.* καὶ οἱ b : om. AB || 12—13 Κατε-
 πίκεινα b : Κατεπίκεινα AB || 18 προφορίῳ AB b : προσφορίῳ *Zepos* | βούλονται AB :
 βούλωνται b || 19 ταῦτα P (*ap. crit.*) : τούτοις AB b || 22—23 μετρίατι(η)B)κού AB : om. b || 23
 παχιατικοῦ AB : πηχιατικοῦ *Dölger* | βιγλατικοῦ A || 24 τετραμοίρας A | ὄρεινῆς
 AB : ὄρειμῆς b | ὡς — αὐτοὺς AB b : εἰς τὰς *corr. Zepos* || 26 κοσματικοῦ ABb :
 κορματικοῦ *Meursius (Zepos)* | ἐργαστηριατικοῦ AB : ἐργαστηριακοῦ b | μηνιατι-
 κοῦ] μηνιατικοῦ ABb || 33 ἀπαιτοῦνται P (*ap. crit.* b) : ἀπαιτοῦντες AB b || 34 Ἔσται
 AB b : Ἐτι *Zepos* || 35 εἴτε²—36 κάτω AB : om. b || 44 Μιδίαν] Μηδίαν AB b : Νικο-
 μῆδειαν *Zachariae*.

vamă de la suma de o sută de galbeni, doi, iar în toate celelalte orașe și locuri și porturi la mare din împărăția mea să rămână cu totul scutiți de orice cerere de vamă și, oriunde s-ar găsi și s-ar așeza, să nu fie supărați cu nici o cerere de dări și angarale, s-au rugat să dobândească din nou de la maiestatea mea aceleași binefaceri, maiestatea mea, în năzuința și dorința de a milui pe toți oamenii care i se adresează cu credință și cu respect, ordonă 5 și dispune acum, eliberându-le acest hrisov împărătesc, pentru ca toți monemvasioții locuitori în de Dumnezeu păzitul oraș al Monemvasiei, cât și cei din Pighe și oriunde s-ar afla și ar locui, și în de Dumnezeu slăvitul Constantinopol sau și aiurea, să se bucure de aceeași scutire pe care o aveau mai înainte prin amintitele hrisoave și pitace primite de 10 către numiții monemvasioți din Pighe. Pe deasupra de această scutire, maiestatea mea îi miluiește îndeobște pe toți monemvasioții, și pe cei din Pighe și pe cei din Monemvasia, ca, orice negustorie ar face, să dea la vama din de Dumnezeu slăvitul Constantinopol la o descărcătură în valoare de o sută de galbeni, un galben și pentru desfacerea pe piață 15 de altă negustorie în valoare de o sută de galbeni, un galben, anume sau pentru griu, oferit înainte de a ajunge pe piață și oriunde ar voi, sau pentru vin, ori din care parte le-ar aduce acestea, sau pentru mâncăruri sărate sau pentru bucăți de ștofe de lână sau pentru piei sau pînză de cîneșă sau de in sau pentru pănură sau dobitoace patrupeze sau alte feluri de mărfuri, de orișicare ar voi; și la vânzările de așa mărfuri de ale lor să nu fie 20 opriți nicidecum de nimeni sau să fie ținuți să li se ceară taxă pentru ședere, misitie, cîntar, prețuiață, măsurare, măsurare cu cotul, pentru căratul poverilor cu măgarul, pentru provizii, pentru debarcări și imbarcări, pentru răscumpărarea pazei, pentru zeciuială, pentru a patra parte din pescuit, pentru răscumpărarea contribuției de lemne și paie¹, pentru lemne din pădure, pentru intrare în toate porturile, dar nici pentru construcții 25 de cetăți și corăbii, pentru bucătărie, pentru catarge, pentru vânzările făcute în afară², pentru dreptul de circiumărit, pentru citații, pentru ateliere, pentru vânzarea mătăsii, nici taxe pentru țesătura vîndută pe piață, și încă nici la corăbii să nu li se ceară vreo dare pentru grîul adus și descărcat, nici vreo altă dare din cele acum în vigoare sau din cele care în viitor urmează să fie puse, ci de toate acestea să rămână nesupărați și cu totul 30 scutiți. Așijderea nici de la cei care le vînd lor sau cumpără din mărfurile lor, fie că sînt animale sau alte feluri de produse sau și altceva, sau în de Dumnezeu slăvitul Constantinopol sau în alte locuri din împărăția mea, să nu se ceară nici o vamă sau taxă avînd anume în vedere scutirea acestor monemvasioți. Iar de vor fi cazuri, cînd alții transportă pe corăbii mărfurile acestora, fie din marea de sus [Marea Neagră], fie din cea de jos [Marea Egee], fie din golfurile de Dumnezeu măritului Constantinopol fie că e grîu sau vin sau altfel de marfă, atunci arătații monemvasioți, la vama din de Dumnezeu păzitului Constantinopol, să fie puși să dea un echivalent, cât hotărăște mai sus maiestatea mea, iar aceia ale cărora sînt corăbiile să rămână nesupărați pentru astfel de mărfuri de ale acesora și să nu li se ceară de nimeni nici sfertul nici vreo altă pretenție, avîndu-se în vedere 40 scutirea acestora. Iar dacă trec cu mărfuri de ale lor, sau din Apus în Răsărit sau din Răsărit în Apus sau aduc animale din părțile Zagorei [Bulgariei] sau altceva, fie la Sozopole sau Agatopole sau la Midia sau în celelalte localități din împărăția mea, trebuie să

¹ Ξυλαχόρου, vezi Fr. Dölger, *Aus den Schatzkammern des Heilingen Berges*, Textband; p. 339 rîndul 30 urm.

² Urmează taxa pentru κοσμητικὸν care nu știu ce ar putea să însemne; poate e o „taxă pentru menținerea ordinii publice“.

- νόηλοι τε καὶ ἀδιάσειστοι παντελῶς ἀπὸ τε τῆς ἀπαιτήσεως τοῦ κομμερκίου, τοῦ δια-
 βατικοῦ καὶ τοῦ ποριατικοῦ παρὰ τε τῶν κατὰ καιροὺς εὑρισκομένων εἰς κεφαλὴν τῶν
 εἰρημένων κάστρων καὶ παρὰ τῶν ἐκεῖσε τὰ δημόσια διενεργούντων, ἐφ' αἷς δ' ἂν
 ποιῶσι πραγματεῖαις ἐν ἑτέροις τόποις τῆς βασιλείας μου γεννηματικαῖς τε καὶ λοι-
 5 παῖς, εἴτε κατὰ ἀνατολὴν εἴτε κατὰ δύσιν, εἴτε ἐν νήσοις εἴτε κατ' ἠπειρον, ἐν τε
 κάστροις καὶ πανηγύρεσιν, εἴτε ἐν ἄλλοις τόποις. Ἔτι δὲ καὶ εἰς τὰς τῆς Πελοποννήσου
 ἀπάσας χώρας καὶ κάστρα τῆς βασιλείας μου γινομένας πανηγύρεις ὀφείλωσι διατη-
 ρεῖσθαι μὲν καὶ ἀπὸ τῶν κεφαλαίων πάντων ἀνώτεροι, διατηρεῖσθαι δὲ καὶ παντελῶς
 ἀνενόηλοι καὶ χάριν δώσεως κομμερκίου, μηδὲ ἔνεκεν ποριατικοῦ διδόντες τὸ τυχόν.
 10 Ὅθεν ὀφείλωσι διατηρεῖν αὐτοὺς εἰς τὴν τοιαύτην ἀνενόηλησιν καὶ δεφένδουσιν οἱ
 εἷς τε τὸ κομμέρκιον τῆς θεομεγαλόντου Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἱ εἰς τὰς ἄλλας
 πᾶσας σκάλας καὶ χώρας καὶ κάστρα τῆς βασιλείας μου ἐνοχοποιούμενοι κατὰ καιροῦς,
 ἀλλὰ δὴ καὶ πάντες, ὅσοι ἐπικρατῶσι κτήματα ἢ ζευγαλατεία ἢ κάστρα ὀρισμῶ τῆς βα-
 15 σιλείας μου, εἴτε τῆς περιποθῆτου μου Αὐγούστης εἰσὶν οὗτοι, εἴτε τοῦ ἐρασμιωτάτου
 μου υἱοῦ | τῆς βασιλείας μου βασιλέως, εἴτε τῶν προσγενῶν ἀρχόντων τῆς βασιλείας 404 b
 μου καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχόντων καὶ ἀρχοντοπούλων αὐτῆς, οὐδὲ αὐτοὶ ὀφείλωσι χάριν
 μαγειρίας ἢ ὀψωνίου ἢ ἄλλου τινὸς ζητήματος ἀπαιτεῖν τι ἐξ αὐτῶν ἢ ἄλλο τι ἐπά-
 γειν αὐτοῖς ἐπιτιμιον καὶ ἐπιβλαβλαβές. Ἄλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ κατὰ καιρὸν μέλλοντες
 ἔχειν τὴν ἐνοχὴν τῆς θεοδοξάστου Κωνσταντινουπόλεως ἀφέξονται τελείως τοῦ ἐπά-
 20 γειν ἐπήρειαν αὐτοῖς καὶ ἀπαιτήσιν τὴν τυχούσαν ἢ ὀψωνίου ἢ μαγειρίας, ἢ συγκα-
 ταλέγειν αὐτοὺς τοῖς λοιποῖς ἐπὶ τοῖς ταύτης ἐπὶ τὰς κατὰ καιροὺς γινομένας κοι-
 νωφελεῖς ἴσως χρείας συγκροτήσεσιν, ἢ ἰδίως ὅλας ἀπαιτεῖν τούτους τῆς τοιαύτης
 συγκροτήσεως ἔνεκα· ἀλλ' οὐδὲ εἰς ἃς ἔχουσιν οὗτοι ὑποθέσεις, ἢ μετ' ἀλλήλων ἢ μεθ'
 25 ἑτέρων τιῶν, κριθήσονται παρ' αὐτῶν, ἀλλ' ἐν τῷ σεκρέτῳ τῆς βασιλείας μου. Τῆ
 γούν ἰσχύϊ καὶ δυνάμει τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου τῆς βασιλείας μου τὰ κατὰ
 μέρος περὶ αὐτῆς διορίζεται, ἀπολαύσῃ ταύτης κατὰ τὸ ἴσον καὶ ὅμοιον τρόπον
 καὶ οἱ ἐξ ὀσφύος παῖδες καὶ ἀπόγονοι τούτων, μέχρι ἂν ἡ τοῦ γένους αὐτῶν διαρκῆ
 30 σειρὰ. Εἰς γὰρ τὴν περὶ τούτων ἀπάντων βεβαίωσιν ἀσφαλείας ἐγένετο καὶ ἐπεβραβεύ-
 θη καὶ ἐπιχορηγήθη αὐτοῖς ὁ παρὼν χρυσοβούλλου λόγος τῆς βασιλείας μου, ἀπο-
 λυθεῖς κατὰ μῆνα Νοέμβριον τῆς ἐνισταμένης ἰνδικτιῶνος ιε-ης, ἕως κε-ου ἔτους, ἐν
 ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ θεοπρόβλητον ὑπεσημῆματο κράτος.
 Ἄνδρόνικος ἐν Χριστῷ τῷ θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ρωμαίων, 405 b
 Δούκας Ἄγγελος Κομνηνὸς ὁ Παλαιόλογος.
 Τὸ παρὼν ἴσον ἀντιβληθὲν καὶ εὐρεθὲν κατὰ πάντα ἰσάζον τῷ πρωτοτύπῳ, καὶ
 35 ἐγράφη δι' ἀσφάλειαν.

XVIII. Λοιπὸν κρατοῦντος τοῦ δεσπότη τοῦ κυρ Θω-
 μᾶ τῆν Μονεμβασίαν παρὰ τῶν Μονεμβασιώτων αὐ-
 τῷ δεδομένην, ὁ ἀμηρᾶς τὴν μὲν βασιλίσσαν καὶ τὴν αὐτῆς θυγα-
 τέρα, τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα, οἰκονομήσας ἔστειλεν εἰς Κωνσταντι-
 40 νούπολιν μετὰ τινῶν τῶν αὐτοῦ καὶ τῶν αὐτῆς, τὸν δὲ δεσπότην εἶχε μεθ'
 ἑαυτοῦ.

2. Ἐλθόντος οὖν τοῦ ἀμηρᾶ ἐν τῇ Βορδονίᾳ, οἱ ἐκεῖσε γενναῖοι
 ἄρχοντες φοβηθέντες ἔφυγον ἀφέντες αὐτήν. Οἱ δὲ ἐν τῷ Καστρίτζι τά-
 χα μέχρι τινὸς ἀντισταθέντες καὶ πολεμήσαντες, τέλος προσεκύνησαν

2 ποριατικοῦ AB b : ποριατικοῦ Zepos. || 3 αἷς b : οἷς AB | δ' ἂν Miklosich-
 Müller, δεῖν AB : δὴ b || 4 πραγματεῖαις b : πραγματείας AB | γεννηματικαῖς Zepos :
 γεννηματικὰς AB b || 4—5 λοιπαῖς Zepos : λοιπαῖς AB b || 7 γινομένας AB : γινωσκομένας
 b || 7, 10 et 16 ὀφείλωσι AB : ὀφείλουσι b || 10 οἱ b : om. AB || 14 μου AB : μοι b || 15
 προσγενῶν AB : προσμενῶν b || 29 παρὼν A : παρὸς B || 31 ὑπεσημῆματο b : ὑπεσημέ-
 νατο AB || 36 κφ. ιζ' AB || 37 Μονεμβασιώτων AB || 39—40 Κωνσταντινουπόλει B.

rămână nesupărați și scutiți cu totul de orice cerere de vamă sau taxe de trecere și de drum și să fie nestingheriți de către aceia, care după vremuri se găesc la guvernarea numitelor orașe și de către cei ce umblă pe acolo după încasarea veniturilor publice, să nu suferă nici un necaz pentru negustoriile ce le fac în celelalte locuri din împărăția mea, cu produse și alte lucruri, fie în Răsărit fie în Apus, fie în insule sau pe continent, în orașe și la iarmaroace, sau în alte locuri. Dar încă și în toate localitățile din Pelopones și în orașele împărăției mele, la iarmaroacele ce se fac, trebuie să rămână feriți de toate impunerile, să rămână cu totul nesupărați și de orice dare de vamă și să nu dea cîtuși de puțin taxe de drum. De aceea, datori sînt să țină seama de această slobozenie și scutire a lor, vameșii și taxatorii din de Dumnezeu măritul Constantinopol și aceia care, după vremuri, au această funcție în toate celelalte porturi și localități și orașe ale împărăției mele, precum și toți aceia care posedă printr-o hotărîre a maiestății mele proprietăți sau moșii sau țiguri, fie că aceștia sînt în slujba prea iubitei mele auguste, sau a prea iubitului meu fiu împăratul¹, sau a neamurilor de mari dregători ai maiestății mele și a celorlalți mari dregători ai mei și a feciorilor lor, nici aceștia nu trebuie să ceară nimic de la ei, de ale bucătăriei sau provizii sau pentru vreo altă trebuință, nici să le impună ceva spre dezavantajul și paguba lor. Dar și aceia care după vremuri au grija administrației de Dumnezeu slăvitul Constantinopol, să se ferească mult să le facă vreun neajuns sau să le ceară vreo contribuție cît de mică la procurarea de provizii sau hrană sau să-i pună alături de ceilalți locuitori ai acesteia pe aceeași listă de contribuție ce se fac vremelnice la trebuințele poate că de folos obștesc sau să le ceară special acestora vreo astfel de contribuție; dar nici în pricinile ce le au aceștia, sau între ei sau cu alții careva, nu vor fi judecați de ei, ci la divanul maiestății mele. Așadar prin țaria și în puterea acestui hrisov al maiestății mele, de dispozițiile ce le dă punct de punct pentru Monemvasia, se vor bucura întocmai în același chip și copii din coapsa monemvasioților și urmașii acestora pînă cînd o să țină rînd pe rînd neamul lor. Și pentru întărirea și încredințarea tuturor acestoras-a făcut și a fost sancționat și lis-aconferit acest hrisov al maiestății mele, slobozit în luna noiembrie a indictionului curgător al 15-lea din anul 6825 [1316]², și pe care ne-am pus semnătura și noi binecredinciosul, de Dumnezeu cu puterea dăruitul împărat, Andronic în Hristos Dumnezeu credinciosul împărat și de sine stăpînitor al romeilor bizantinilor, Duca Anghel Comnen Paleologul. Prezentă copie a fost comparată și găsită întocmai egală cu originalul și a fost transcrisă pentru încredințare³.

XVIII, 1. Despotul chir Toma avea așadar stăpînire asupra Monemvasiei care i-a fost dată de către monemvasioți; iar sultanul, pe vasilisa și pe fiica ei, soția sa, a rînduit de le-a trimis cu vreo cîțiva oameni de ai lui și de ai ei la Constantinopol, pe despot însă îl ținea cu sine.

2. Venind sultanul la Vordonia, vitejii conducători de acolo au fugit de frică și au părăsit-o. Iar cei din Castrîța s-au împotrivit, chipurile pînă la un timp luptîndu-se; la urmă s-au închinat cu învoială

¹ Mihail IX Paleologul? (1294—1320).

² Vezi N. Bees, în „Byzantinische Zeitschrift“, XV, 1906, 471.

³ Și acest hrisov întreg pare mai degrabă o contrafacere ticluită de mitropolitul Macarie al Monemvasiei. Comp. și St. Binon, L'histoire et la légende de deux chrysobulles d'Andronic II en faveur de Monembasie. Macaire ou Phrantzes? în „Echos d'Orient“, XXXVII (1938) 274—311. Dar Fr. Dölger, Regesten der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches, 4. Teil (1282—1341), München, 1960, p. 67—68 îl consideră numai suspect, presupunînd că a existat unul autentic, pe care Macarie l-a avut la îndemînă.

μετὰ συνηβάσεως, ἵνα μὴ ἀθετήσῃ τὰ ἑαυτῶν ἡθῆ καὶ νόμιμα· δς ὑπὲρ ταῦτα καὶ ἄλλας πλείστας χάριτας αὐτοῖς ἐπηγγείλατο. Καὶ κατελθόντες στεφθῆναι ὑπὲρ τῶν ἀνδραγαθημάτων αὐτῶν κατ' ἔθος, οὓς μὲν αὐτῶν ἔκαρσάτησαν, οὓς δὲ 5 ὀβελοῖς ἀπέκτεινε, τὸν δὲ Προϊνοκοκκῶν λεπίσας ἐτελείωσεν· ἄξιον τέλος τῶν ἐργασιῶν καὶ πράξεων ἀπέλαυσαν.

3. Ἐλθόντος δ' αὐτοῦ δὴ τοῦ ἀμηνῶ καὶ εἰς τὰ περὶ τὸ Λεοντάρην καὶ εὐρῶν αὐτὸ ἔρημον ἀνθρώπων, παρέλαβεν αὐτὸ διὰ τὸ τοὺς ἀνθρώπους φυγεῖν. Ἐν δὲ τῷ Γαρδίκι ὡς ἰσχυρότερον αὐτοῦ εἰσῆλθον φυλαχθῆναι· ἔνθα πάλιν ὁ ἀμηνῶς παρεγένετο πολιορκῶν καὶ αὐτὸ 10 μέχρι τινός. Τέλος δὲ ἐδουλώθησαν μετὰ συνθήκης καὶ ἰδρῶν 406 b ἐπαγγειλάμενος αὐτοῖς, ἵνα μηδένα αὐτῶν ἐνοχλήσῃ ἢ θανατώσῃ ἢ αἰχμαλωτίσῃ· αὐτὸς δὲ τοὺς ἰδρῶν ἀθετήσας καὶ τῇ μνησικακίᾳ καὶ ὀργῇ κινούμενος 15 ἔν τινι πεδίῳ μικρῷ συνάξας αὐτούς, πάντας δεσμεύσας, παρανάλωμα μαχαίρας σὺν γυναιξὶ καὶ παισὶ πέποιθε.

4. Τοιοῦτοτρόπως καὶ οἱ ποτε προεστοὶ αὐτῶν οἱ Μπουχαλαῖοι ἐπαθον ἄν, εἰ μὴ ἐφθασεν ὁ μερλεμπέης Μαχουμούτης· ἐξεζήτησεν αὐτοὺς 20 διὰ τὸ τὴν γυναῖκα Μανουὴλ Μπουχάλη δυσεξαδέλφην εἶναι αὐτοῦ. Οἱ καὶ κακὰ ἀνταπέδωκαν αὐτῷ ἀντὶ τούτων· δούς γὰρ αὐτοῖς ἀνθρώπους, ἵνα μετὰ ἀνέσεως καὶ ἀναπαύσεως ἀπέρχονται τὴν ὁδὸν τὴν φέρουσαν εἰς τὸν ἔξω τόπον, διερχόμενοι περὶ τὸν Ποντικόν, εὐρόντες πλεύσιμον 25 καὶ δολίως ἀποκτείναντες τοὺς ἀπαγόντας αὐτοὺς ἀνθρώπους τοῦ μερλαμπέη καὶ ἐμβάντες εἰς τὸ πλεύσιμον, ἐφυγον εἰς Κέρκυραν καὶ κεῖθεν πάλιν εἰς Νεάπολιν· καὶ αὐτοὶ μὲν ἡλευθερώθησαν τῆς δουλείας ὅπως δὴ ποτε.

5. Ὁ δὲ πενθερὸς μὲν Μανουὴλ τοῦ Μπουχάλη, Γεώργιος ὁ Παλαιολόγος, πρωτεξάδελφος δέ, ὡς προεδηλώσαμεν τῆς μητρὸς τοῦ μερλεμπέη, βληθεὶς εἰς σίδηρα ἤγετο. Αὐτὸς γάρ, ὡς προείπομεν, φυγὼν ἐκ τοῦ Λεονταρίου μετὰ καὶ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ ἀπῆλθεν εἰς τὴν Σπάρτην εἰς δουλοσύνην τοῦ δεσπότη κυρ Δημητρίου· πολέμου δὲ γεγονότος περὶ τὴν Βορδονίαν καὶ τὴν Τρίπην, κακῶς τραφεὶς ἐάλω· καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν δεσμιον πρὸς τὸν ποτε αὐθέντην αὐτοῦ | τὸν δεσπότην κυρ Θωμᾶν. Ὡς δὲ 30 ἰάθη ἀπὸ τοῦ τραύματος, περιωρισμένου δὲ ὄντος καὶ φυλαττομένου ὅπως δὴ ποτε περὶ τὸ Δυρῆάχιον, ἀπατήσας τοὺς φυλάσσοντας ἔφυγε καὶ πάλιν προσέρχεται τῷ δεσπότη κυρ Δημητρίῳ· καὶ ἐν τῷ Ναυπλίῳ τὸν πλείονα καιρὸν διέτριβε διὰ τὸ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ παιδία ὑπάρχειν ἐν τοῖς τῶν Ἐνετῶν.

1 συνηβάσεως AB: συμβάσεως b || 6 ἀπέλαυσαν AB: ἀπέλαυσεν b || 9 Γαρδίκει AB || 17 Μπουχάλεοι b || 18 ἄν A : om. B | μεγλέρμπεης b : μερλέμπεης AB || 19 Μπουχάλη AB : τοῦ Μπουχάλη b || 23 αὐτοῦς A : om. B || 23—24 μερλάμπη AB : μεγλέρμπεϊ b || 24 Κερκύραν AB *passim* || 27 Μπουχάλη AB || 28 μερλέμπεη AB : μεγλέρμπεη b || 32 Τρίπην AB : Τρόπαν b || 34 *post* τοῦ *add.* πράγματος B : om. A.

să nu răstoarne obiceiurile și legile lor, iar el le-a mai pus în vedere pe deasupra și alte favoruri foarte multe. Și coborînd din cetate spre a-și primi cununile pentru isprăvile lor de vitejie după obicei, unora dintr-înșii le-au tăiat capul, iar pe alții i-au ucis în țepe, pe Prinococas 5 însă jupuindu-l, s-a săvîrșit din viață; și au dobîndit un sfîrșit vrednic de isprăvile și faptele lor.

3. Iar sultanul însuși venind și în părțile de la Leondari și găsindu-l părăsit de oameni, l-a ocupat, pentru că oamenii fugiseră. Iar la Gardichi, fiind mai puternic decît Leondari s-au refugiat, 10 spre a fi la adăpost; acolo, sultanul iarăși a sosit, impresurindu-l și pe acesta pînă la un timp. La urmă însă s-au supus, cu învoială și jurămînt punîndu-le în vedere, ca pe nimeni din ei să nu-l necăjească sau să-l omoare sau să-l facă rob; dar dînsul, călcînd jurămintele și împins de dorul de răzbunare și de mînie, 15 i-a strîns într-o cîmpie mică, legîndu-i pe toți și i-a făcut jertfă săbiei cu femeii și copiii.

4. Tot așa ar fi pățit și Buchaleștii, frunțașii lor de odinioară, dacă n-ar fi apucat să vină beilerbeii Mahumut; pentru că femeia lui Manuil Buchali era o vară de al doilea a lui, le-a scăpat viața. Și aceea în schimb 20 i-au răsplătit-o cu rău; căci dîndu-le oameni, ca să plece în liniște și pace pe drumul ce duce afară de Pelopones, cînd treceau pe la Ponticos, găsind un vas și în mod viclean omorînd pe oamenii care îi duceau, ai beilerbeii, s-au îmbarcat în vas și au fugit la Cercira și de acolo 25 în apoi la Neapoli; și aceștia, oricum, s-au izbăvit de robie.

5. Dar socrul lui Manuil Buchali, Gheorghe Paleologul, văr primar, precum am arătat mai sus, al mamei beilerbeii, era dus aruncat în fiare. Căci acesta, cum am spus-o mai înainte, fugind din Leondari dim- 30 preună cu ginerele său, a plecat la Sparta în slujba despotului chir Dimitrie; cînd însă s-a dat lupta pe la Vordonia și Tripi a fost greu rănit și luat prizonier; și l-au dus legat la domnul său de altă dată, despotul chir Toma. Dar cum s-a vindecat de rană, a fost trimis în surghiun și, oricum 35 era ținut sub pază pe la Dirahium; amăgind însă pe paznici, a fugit și vine iarăși la despotul chir Dimitrie, și stătea mai mult la Nauplion, deoarece soția și copiii lui erau în localitățile venețienilor.

XIX. Τοῦ οὖν ἀμηρᾶ δουλώσαντος, ὡς δεδηλώκαμεν τὸ Λεοντάρην καὶ τὰ περὶ αὐτό, ἔτι δὲ καὶ τὸν Ἅγιον Γεώργιον, ταῦτα γὰρ ἰδὼν ὁ Κροκόντυλος ἢ μᾶλλον εἰπεῖν Κροκόδειλος οἰκειότερον, προσεκύνησε καὶ αὐτὸς τὸν ἀμηρᾶν, τὸ δὲ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου κάστρον καὶ τοὺς δύο υἱοὺς αὐτοῦ δέδωκεν αὐτῷ. Αὐτὸς δὲ ἔλαβε χάριν τούτων τὸ ἐλωῖ ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὸ ἡλί καὶ τὰ ἐξ ἧς, τοῦτ' ἔστι θεέ μου, θεέ μου, ἵνα τί με ἐγκατέλιπες, ὡς εἰπεῖν μᾶλλον ἵνα τί μὴ καὶ αὐτὸν ἐγκατέλιπες τῶν προλεχθέντων κακῶν πρωτεργάτην.

2. Τούτων οὖν ἐκεῖσε γινομένων, ὁ δεσπότης κὺρ Θωμᾶς ἀφείλε τὴν 10 Καλαμάταν καὶ περάσας εἰς τὰ περὶ τὴν Κόσμαιναν καὶ τὸ Πεταλίδιον, εἰσελθὼν εἰς τὸν Ἄβαρινον κάκειθεν εἰς τὸ Μαράθιν, προγενέστερος τῆς βασιλίσεως καταλειψάσης τὴν Ἀρκαδίαν κάκεισε ἀπελθούσης μετὰ τῶν παιδίων αὐτῆς καὶ τῶν εὕρισκομένων ἐν τῇ Ἀρκαδίᾳ ἀρχόντων.

3. Ὡς δὲ ὁ ἀμηρᾶς παρέλαβεν αὐτά, ἀλλὰ δὴ καὶ τὴν Καρύταιναν 15 παρὰ τοῦ Σγουρομάλλη Παλαιολόγου καὶ γυναικαδελφοῦ τοῦ μεγάλου Λουκάνη, δς προα|πέθανεν εἰς ἀπόταπον διαβιάσας τὴν ψυχὴν, ὡς πο- 408 b τε ὁ Ἄρρειος ἔπαθεν, ἅμ' ἐγκάτοις, κατήλθε περάσας εἰς τὰ περὶ τὴν Ἀνδρουσαν καὶ Ἰθώμην. Καὶ λαβὼν αὐτὴν καὶ τὰ περὶ αὐτὴν πάντα, ἀπῆλθε θεάσασθαι καὶ τὴν Κορώνην· εἶτ' ἐκεῖθεν διέβη καὶ εἶδε 20 καὶ τὴν Μεθώνην, εἴτα εἰς τὸν Πύλον, τὸν καὶ Ἄβαρινον.

4. Καθ' ἣν ἡμέραν καὶ ὁ δεσπότης κὺρ Θωμᾶς ἐξῆλθε τῆς Πελοποννήσου· προητοίμασε γάρ τινα πλοιάρια καὶ ἔλθων ἐν τῷ λιμένι τῷ παρ' Ἰταλοῖς καλουμένῳ Πόρτῳ Λόγκῳ, ἵνα ἐκεῖθεν εὐπλώϊμον καιρὸν εὐρῶν εἰς Κέρκυραν ἀπέλθῃ, ὃ δὴ γέγονε. Καὶ τῇ κη' τοῦ Ἰουλίου 25 μηνὸς ἀπεσώθη εἰς Κέρκυραν.

5. Εὐρόντες δὲ καὶ ἡμεῖς πλεύσιμον ἀπαγόμενον ἐκεῖσε, ἐμβάντες τῇ ια' τοῦ Ἰουλίου διὰ τὸ ἐπιγενέσθαι καὶ μετὰ τῶν ἄλλων κακῶν θανατικῶν ἐν τῇ Μεθώνῃ, τῇ β' τοῦ Αὐγούστου ἀπεσώθημεν εἰς Κέρκυραν, ἔχοντες τὸν σκοπόν, ἵνα ἀπέλθωμεν εἰς τὴν Κρήτην ἢ εἰς τὴν περὶ τὴν 30 Θεσσαλονίκην Βεῤῥόϊαν διὰ τὸ εἶναι κάκεισε καλλίστην μονὴν εἰς ὄνομα τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἦν περὶ ὃ τῆς μητρὸς μου πατὴρ ἀνήγειρεν ἐκ βάρων. Τοῦ δὲ Ραοῦλ Γεωργίου καὶ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ καὶ θυγατρὸς προαπελθόντων, ἐπαρώρτυναν καὶ τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ τὸν ποτε μελλογαμβρόν μου Νικόλαον τὸν Μελισσηνόν, αὐ- 35 τὸς δὲ πάλιν ἐμέ· ἔτι δὲ καὶ τοῦ δεσπότητος μετὰ καὶ τῶν ἄλλων ἐκεῖσε παραγενομένου, ἀπῆλθομεν χῆμεῖς προσμεῖναι ἐκεῖ, ἕως οὗ ἰδωμεν τὸ μέλλον.

6. Τοῦ δ' ἀμηρᾶ λαβόντος τὴν Ἀρκαδίαν κάκειθεν διερχομένου 409 b εἰς τὰ κάτω μέρη τῆς Πελοποννήσου καὶ λαβόντος πάντα τὰ ἐκεῖσε, ἀλλὰ

1 κφ. ιη' A | Λεοντάρην AB : Λεοντάριον b || 2 ἔτι — Γεώργιον B : om. A || 4 τοῦ Ἁγίου Γεωργίου κάστρον AB : κάστρον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου b || 10 Κόσμαιναν AB | Πεταλίδι b || 14 Ὡς δὲ ὁ B : ὁ δὲ A | Καρίταιναν AB b || 17 κατήλθε περάσας AB : καὶ περάσας κατήλθεν b || 19—20 εἶδε καὶ AB : καὶ εἶδε b || 20 τὸν¹ εἰ² AB : τὴν b || 23 καλούμενον B || 30 Βεῤῥόϊαν AB || 36 χῆμεῖς A : κάμεῖς B.

XIX, 1. Așadar, sultanul, cum am arătat, cucerind Leondari și împrejurimile, a ocupat și Sfântul Gheorghe; căci Crocondil, sau mai potrivit spus Crocodil, s-a închinat și dînsul sultanului, iar cetatea Sfîntului Gheorghe și pe cei doi feciori ai săi i-a dat acestuia. Iar el în schimb a luat Eloi, sau mai bine zis „ili“ și așa mai departe, adică Dumnezeu meu, Dumnezeu meu, de ce m-ai părăsit sau mai bine spus, de ce nu l-ai părăsit și pe el, capul relelor spuse mai sus.

2. Așadar acestea întîmplîndu-se acolo, despotul chir Toma a părăsit Calamata și trecînd în părțile de pe la Cosmena și Petalidi, a intrat în Avarino și de acolo la Marathin, căci de mai înainte vasilisa părăsind Arcadia a plecat într-acolo împreună cu copii ei și cu marii dregători. care se aflau acolo în Arcadia.

3. Iar sultanul, după ce a ocupat localitățile acelea, dar și Caritena de la Sguromali [Crețul] Paleolog, fratele femeii marelui Lucan, care murise mai înainte, în ieșitoare dîndu-și sufletul, cum a părătit-o odinioară Arie, deodată cu măruntaiele, a coborît trecînd în părțile de pe la Andrusa și Ithome. Și luînd-o pe aceasta și toate cele de primprejur, a mers să vadă și Corone; apoi de acolo a trecut și a văzut și Methone, apoi la Pilos, numit și Avarino.

4. În aceeași zi a ieșit din Pelopones și despotul chir Toma; caci pregătise de mai înainte cîteva vase și a venit în portul numit la ițalieni Porto Longo, ca de acolo, găsind timp bun de plecat pe mare, să plece la Cercira, ceea ce s-a întîmplat. Și la 28 a lunii iulie a ajuns cu bine la Cercira.

5. Dînd și noi peste un vas care pleca într-acolo, ne-am îmbarcat la 11 iulie, pentru că pe lîngă altele rele a izbucnit ciurma la Methone, și la 2 august am ajuns cu bine la Cercira, deși aveam intenția să plecăm la Creta sau la Veria de lîngă Tesalonic, pentru că și acolo era o mănăstire foarte frumoasă, închinată sfîntului Nicolaie, pe care tatăl mamei mele o ridicase din temelie. Dar plecînd de mai înainte Raul Gheorghe cu ginerele și fiica sa, au îndemnat și pe nepotul său de soră, care avea să-mi fie odinioară viitorul meu ginere, Nicolae Melissenos, iar acesta pe mine; apoi despotul fiind sosit acolo dimpreună și cu alții, am plecat și noi să așteptăm acolo pînă o să vedem viitorul.

6. Iar sultanul ocupînd Arcadia și de acolo trecînd în părțile de jos ale Peloponesului și ocupînd toate cele de acolo, chiar și Chlumuți

δὴ καὶ τὸ ἰσχυρότερον Χλουμούτζιν καὶ Σανταμέριν, ἃ ἐκέκτηντό τινες τὸ ἐπὶ κλην μπεηλερμπείδες, καὶ αὐτοὶ φοβοῦμενοι εἶσαν πάντα κοφὰ καὶ ἀπήλθον καὶ αὐτοὶ εἰς Κέρκυραν. Ὁ δὲ ἦλθε μέχρι καὶ Πάτρας κάκεϊσε προσέμεινε. Καὶ τὰ Καλάβρυτα λαβὼν, ἔνθα ὁ ἡγεμονεύων οὔτε
 5 τοῖς δεσπότης οὔτε τῷ ἀμηρᾷ ἐφύλαττε πίστιν, ἀλλ' οὐδ' εἰς θεόν, ὡς νομίζω, αὐτὸς μὲν ὁ ἀμηρᾷ ἔδωκε δίκην ἀξίαν αὐτῷ ἐλέπισεν αὐτόν, οἱ δ' αὐτοῦ πάντες οἱ μὲν ἀπειμῆθησαν τὰς κεφαλὰς, οἱ δὲ αἰχμάλωτοι ἀπήχθησαν. Τὸ δὲ ἄστρῳ ὁ ἀμηρᾷ καλῶς ἀσφαλισάμενος καὶ παντὶ τ ὀ
 10 π φ ἀφρώσας, ἔγερθεὶς ἀπὸ τῆς Πάτρας διέβη εἰς τὰ περὶ τὸ Σαλμενίκον καὶ Λίστραιναν καὶ Βοστρίτζαν καὶ τὴν μὲν Βοστρίτζαν καὶ Λίστραιναν ἔλαβε, τὸ δὲ Σαλμενίκον ἐκράτησε μέχρι τινὸς τις Παλαιολόγος λεγόμενος τὸ ἐπὶ κλην Γραΐτζας.

7. Τοῦ δὲ δεσπότη, ὡς εἶπομεν, πανοικὶ ἐλθόντος εἰς Κέρκυραν, προσήλθον αὐτῷ καὶ γράμματα ἀπὸ τοῦ πράκτορος τοῦ Ἄγγελοκάστρου
 15 διαλαμβάνοντα οὕτως, ὅτι τῷ ἀμηρᾷ ὄρεξις ἦν προσελθεῖν αὐτῷ τις τῶν τοῦ δεσπότη ἀρχόντων καὶ γενήσεται συμβίβασις καὶ ἀγάπη ἀμφοτέροις καὶ δοθῆ παρ' αὐτοῦ τόπος μετὰ τινων συμφωνιῶν τῷ δεσπότη πρὸς | τὸ ζῆν. Συνδιασκεψάμενος οὖν σὺν τοῖς αὐτοῦ ὁ δεσπότης, ἔδοξεν αὐτῷ ^{410 b} καλὸν εἶναι, ἵνα ὁ μὲν Ῥάλης Γεώργιος ἀπέλθῃ πρὸς τὸν ἀμηρᾷ, ὁ δὲ γαμβρὸς αὐτοῦ Ῥαοὺλ Γεώργιος ἀπέλθῃ πρὸς τὸν πάπαν, ἵνα ὁ μὲν καὶ ταῦτα καὶ τὴν εἰς Κέρκυραν τοῦ δεσπότη πλημμέλειαν δηλώσῃ τῷ πάπῃ, ὁ δὲ ἴδῃ καὶ μάθῃ, τί ὁ τοῦ ἀμηρᾷ σκοπὸς ὁ τοῦ λόγου. Οὐ καὶ ἀπήλθον, ὁ μὲν τῆ θ-η, ὁ δὲ τῆ ια-η Ἀυγούστου.

8. Θανατικοῦ δ' ἐπιγενομένου καὶ εἰς τὴν Κερκύρων πόλιν, ὁ δεσπότης καὶ ἡμεῖς ἀπήλθομεν ἐν τοῖς περιχωρίοις, ἐκδεχόμενοι καὶ τὰ τῶν πρεσβύτων ἀποτελέσματα.

9. Ὁ μὲν οὖν Ῥάλης Ἰωάννης διελθὼν διὰ τοῦ Ἄγγελοκάστρου ἔφθασε τὸν ἀμηρᾷ εἰς τὰ περὶ τὴν Βεβροῖαν καὶ εὐθὺς προστάξαντος αὐτοῦ, ὅ τε Ῥάλης καὶ οἱ σὺν αὐτῷ πάντες ἐδεσμεύθησαν καὶ οἱ πόδες
 30 αὐτῶν ἠσφαλίσθησαν σιδήροις. Διαβιβάσαντες οὖν οὕτως δέσμοι, μετὰ τινὰς ὁδοὺς ἡμερῶν εἰς τοὺς περὶ τοῦ Μαύρου Ὅρους βουνοὺς ἠλευθέρωσεν αὐτοὺς εἰπὼν, ὅτι „ἐγὼ ἐκδεχόμενην πλησίον τῆς Πελοποννήσου εὐρισκομένου μου ἐλθεῖν τὸν δεσπότην· ἢ στείλῃ τὸν υἱὸν αὐτοῦ μετὰ ἀρχόντων καὶ γένηται χάρις πρὸς αὐτόν καὶ κάθηται καὶ ζῆ. Ἐπεὶ οὖν οὐδὲν γέγονε,
 35 ἢ ἔξαποστειλάτω ἓνα τῶν παίδων αὐτοῦ, ᾧ καὶ ποιήσωμεν χρηστά.“

10. Ἐπιστρέψαντος δὲ τοῦ Ῥαοὺλ ἀπράκτου τῷ Ὀκτωβρίῳ τοῦ
 ,ς ς ξθ-ου ἔτους καὶ τῆ ις-η Νοεμβρίου ἐμβὰς ἐν τινὶ τῶν | Κερκυραίων ^{411 b}

1 ἰσχυρότερον AB : ἰσχυρότατον b | Χλουμούτζην AB b | Σανταμέριν AB b || 2 μπεηλερμπείδες AB : μπεγλερμπείδες b | τὰ πάντα A || 9 ἀφρώσας AB : ἀφεις στρατιώτας b || 9—10 et 11 Σαλμενίκον AB b || 10 Βοστρίτζαν⁸ B || 12 Γραΐτζας b : Γραΐτζας AB. || 15 προσελθεῖν AB : ἵνα προσέλθῃ b || 21 πλημμελίαν AB : ἐπιδημίαν b || 22 τί AB : τίς b || 23 θ-η B : κθ-η A || 24 Κερκύρων AB : Κέρκυραν b || 26 πρεσβύτων AB || 28 Βεβροῖαν AB : Βεβροῖαν b. || 36 ποιήσωμεν A : ποιήσωμεν B || 37 Ὀκτωβρίῳ AB : Ὀκτωβρίῳ b || 38 mg. 1461 A.

care era mai întărit, și Santameri, pe care le dețineau unii cu denumirea beilerbei; și aceia de frică au lăsat toate baltă și au plecat și ei la Cercira. Iar sultanul a venit pînă la Patra și acolo a mai zăbovit. Și cînd a luat Calavrita, unde guvernatorul n-a fost cu credință nici față de despoți nici față de sultan, dar nici față de Dumnezeu, precum cred, sultanul i-a 5 dat o pedeapsă cuvenită; pe el l-a jupuit, iar toți ai lui, unora li s-a tăiat capul, iar alții au fost duși în robie. Iar sultanul, punînd orașul bine la adăpost și întărindu-l peste tot l o c u l, s-a ridicat de la Patra și a trecut în părțile de pe la Salmenic și Listrena și Vostița; și Vostița și 10 Listrena le-a luat, iar Salmenicul l-a ținut pînă la un timp un Paleolog, zis cu porecla Greța.

7. Iar despotul, cum am spus, venind cu toată casa la Cercira, i-a sosit și scrisoare de la administratorul din Anghelocastro, spunînd așa: „Dorința sultanului era să vină la el careva din marii dregători ai despotului și se va face înțelegere și pace între amîndoi și el va da despotului 15 pentru trai o țară cu anumite învoieli”. Așadar chibzuindu-se despotul dimpreună cu ai săi, a crezut că e bine ca R a l i Gheorghe să meargă la sultan, iar ginerele său R a u l G h e o r g h e să meargă la papa, ca unul să facă știut papei și acestea și zăbovirea despotului în Cercira, iar 20 celălalt să vadă și să afle ce intenție ascunde vorba sultanului. Aceștia 1460 au și plecat, unul la 9, iar celălalt la 11 august.

8. Ivindu-se ciurma și în orașul Cercirei, despotul și noi am plecat în satele de primprejur, așteptînd și rezultatele solilor trimiși. 25

9. R a l i I o a n¹ așadar, trecînd prin Anghelocastro, l-a ajuns pe sultan în părțile de pe la Veria, și acela a poruncit de îndată ca R a l i și toți cei cu dînsul să fie legați și picioarele să le fie puse în cătușe. Ținuți deci așa legați, după cîteva zile de drum în munții de prin apropiere de 30 Munte Negru i-a slobozit, zicînd: „Eu unul așteptam, cînd mă aflam aproape de Pelopones, să vină despotul sau să trimită pe feciorul lui cu mari dregători și să avem milă de el și să șadă și să trăiască. Întrucît nu s-a făcut nimic, iarăși spunem: să se facă, dacă voiește, și după plecarea ta să vină despotul sau să trimită pe unul din copiii lui, căruia îi vom face 35 mult bine”.

10. Întorcîndu-se Raul fără nici o ispravă în octombrie din anul 1460 6 9 69, despotul chir Toma s-a imbarcat la 16 noiembrie dimpreună cu

¹ Numele solilor pare să fi fost Raul Gheorghe la sultan și Rali Ioan la papa, dar Macarie le-a încurcat; totuși trebuie observat că încurcarea numelor au început-o acum copistiții manuscriselor lucrării autentice de M e m o r i i.

πλοίων ὁ δεσπότης κύρ Θωμᾶς μετὰ τῶν πλειόνων ἀρχόντων αὐτοῦ διέβη εἰς τὸν Ἄγκωνα, ἵνα ἐκεῖθεν πρὸς τε τὸν πάπαν καὶ τὸν δοῦκα Μεδιολάνων καὶ ἀλλαχοῦ ἀπέλθῃ, εἰς Κέρκυραν καταλείψας τὴν τε βασιλίσσαν καὶ τὰ παιδιά αὐτοῦ καὶ τινὰς τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ οἰκειακοὺς
 5 καὶ οἰκέτας τῶν αὐτῶ ἐπομένων. Οὐδὲν γὰρ καμὲ πολλά διορισαμένου καὶ ζητήσαντος ἵνα ἢ σὺν αὐτῶ ἀπέλθω, ἢ ἐν Κερκύρᾳ μετὰ τῆς βασιλίσης μείνω, ἄρχων τοῦ ὄσπιτιοῦ αὐτῆς, ἐγὼ δὲ διὰ τε τὸ ἔλεος τοῦ τὰ πάντα καλῶς οἰκονομοῦντος Θεοῦ, διὰ τε τὴν λύπην ὧν ἐγέννησα, διὰ τε τὴν ἀταξίαν πάντων τῶν τοῦ οἴκου αὐτῶν ἀνήκοος ἐγενόμην εἰς τὰ ἄμφοτερα,
 10 ἄλλ' ἐπιμείναντός μου καὶ ἐτέρῳ καιρῷ ἐν τῷδε τῷ χωρίῳ ὄνοματι Μολυβατινᾷ, ἐν ᾧ ἤμεν, ὅτε καὶ ὁ δεσπότης ἦν ἐν τῷ Χλομῷ διὰ τὸν φόβον τοῦ θανατικοῦ, ὡς δεδήλωται.

11. Καὶ μετὰ καιρὸν δὲ κάθισμα εὐρῶν τὸ εἰς ὄνομα τοῦ ἁγίου Ἡλίου πλησίον τοῦ ἄστεως ἀπελθόντος μου ἐκεῖσε κατόκησα Σεπτεμβρίου
 15 ἔκτη τοῦ ς λ' ο' ἔτους· κατέμενον μετὰ τῶν ἐμῶν καὶ μόνον ἐδεόμην τοῦ Θεοῦ, ἵνα ἡμᾶς ἐλεήσῃ καὶ ἐξοικονομήσῃ ὑπὸ τῆς αὐτοῦ φιλάνθρωπίας καὶ ἀγαθότητος. Διαβιβάσαντός μου οὖν ἐκεῖσε μῆνας πέντε καὶ πρὸς τινα καιρὸν οὐδὲν ἐνοήσαμεν ἀναπαυθῆναι μετὰ τῶν ἐχόντων τὸ τοιοῦτο κάθισμα· καὶ διὰ τὸ ἔξιν ἡμᾶς πλείονα τὸν πολυπλασιασμόν τοῦ
 20 αὐτοῦ εἰς τὴν μονὴν τῶν ἁγίων ἀποστόλων Ἰάκωνος καὶ Σωσιπάτρου, 412 b εδρόντες καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν τριάκοντα δύο ἱερέων τοῦ ἁγίου Νικολάου κάθισμα τὸ ἐπονομαζόμενον τοῦ Ταρχανιώτου, παρελάβομεν αὐτὸν Μαρτίου ιε-η τοῦ ς λ' ο' ἔτους· κατέμενον μετὰ τῶν
 25 ἐμῶν δηλονότι.

12. Ὁ δεσπότης κύρ Θωμᾶς φθάσας εἰς τὸν Ἄγκωνα κάκειθεν εἰς τὴν Ῥώμην οὐδὲν ἄλλο κατώρθωσεν, εἰ μὴ ὅτι ἔδωκε τῷ πάπᾳ Πίῳ δευτέρῳ ἐν τῷ β-φ ἔτει τῆς ἀρχιερωσύνης αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν τοῦ λειψάνου τοῦ ἁγίου ἀποστόλου καὶ πρωτοκλήτου Ἀνδρέου·
 30 κάκεινος αὐτῷ πρὸς τὸ μόλις ζῆν μετὰ τῶν αὐτοῦ ἔδωρήσατο τὴν μόνην καὶ ἀναγκαίαν τροφήν.

13. Ὡς οὖν εἶδον οἱ ὄντες μετ' αὐτοῦ ἄρχοντες καὶ οἱ ἄλλοι οἱ ἐν Κερκύρᾳ ἀπομείναντες ἤκουσαν μὴ εἶναι οὐδεμίαν ἐλπίδα βοηθείας, διεσκορπίσθησαν, οἱ μὲν ἐνθεν, οἱ δὲ κάκειθεν, κλαίοντες τὴν δυστυχίαν αὐτῶν. Τότε δὲ καὶ ὁ ἀγαπημένος μοι
 35 ὑπὲρ υἱόν, ὃ ποτε μελλόγαμβρός μου Νικόλαος ὁ Μελισσηνός, ὁ τοῦ μεγάλου πρωτοστράτορος υἱὸς τοῦ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς, εὐρῶν νῆαν ἐμπορικὴν Κρήτα τοῦ Σοφολέου ὀνομαζόμενου, ἐρχομένην ἐκ τῆς Ἑνετίας, ἐμβὰς ἐν αὐτῇ διέβη εἰς πόλιν Κυδωνίας ἐν τῇ Κρήτῃ τοῦ Ἀπριλλίου ια-η ς λ' ο' ἔτους, κλαύσαντες καὶ θρηνήσαντες πρότερον ἡμεῖς περὶ τῆς στηρήσεως αὐτοῦ διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν λιὰν καλὸν πρὸς
 40 με. Ἐκεῖ δὲ γυναικὶ συζευχθεὶς πρεσβύτερος ἐγένετο, | καθὼς ὕστερον ἔμαθα καὶ ἐκ 413 b τῶν χειρῶν αὐτοῦ γράμματα ἔλαβον.

3 Κέρκυραν B : Κερκύραν A || 6 Κερκύρα b : Κερκύραις AB || 11 ἐν ᾧ b : om. AB || 15 mg. 1462 AB. || 24 mg. 1462 A | post ἔτους add. καὶ b : om. AB || 25 δηλονότι AB : om. b || 26 Ὁ AB : Ὁ δὲ b. || 38 mg. 1462 AB.

mai mulți mari dregători ai lui în una din navele cercireilor și a trecut la Ancona, ca de acolo să plece la papa și la ducele de Milano și aiurea; la Cercira a lăsat pe vasilisa și copiii săi și pe unii căsași și oameni de casă de ai dregătorilor săi care l-au urmat. Și în privința mea dînsul a stăruit mult și mi-a cerut ca sau să plec împreună cu el, sau să rămîn la Cercira 5 cu vasilisa ca mare dregător la casei ei; dar eu, punîndu-mi nădejdea și în mila lui Dumnezeu care toate bine le rînduiește și de durere pentru copiii mei și din cauza tulburării în toate ale casei lor, n-am ascultat nici de una nici de alta, ci am rămas și celălalt timp în acest sat cu 10 numele Molivatină, în care am fost, cînd și despotul, de frica ciumii, era la Chlomòs, cum am arătat mai sus.

1461 11. Și, după un timp, am aflat aproape de oraș așezarea călugărească închinată sfîntului Ilie și, plecînd într-acolo, m-am așezat cu locuința la 6 septembrie din anul 6 9 70; stăteam împreună cu ai mei și 15 numai mă rugam lui Dumnezeu, să aibă milă de noi și să ne conducă pînă la capăt cu bunătatea și iubirea lui de oameni. Stînd eu acolo cinci luni și ceva, ne-am dat seama că nu ne putem odihni cu aceia care aveau așa așezare călugărească; și pentru ca să ne putem întîlni mai deseori cu bunul și vrednicul prieten și părinte duhovnicesc Dorotei, care se afla în 20 mănăstirea sfinților apostoli Iason și Sosipatru, aflînd și noi de la tagma celor treizeci și doi de preoți o chilie a sfîntului Nicolaie, cea numită 1462 a lui Tarhaniot, am preluat-o la 15 martie din anul 6 9 70; a d i c ă s t ă t e a m d i m p r e u n ă c u a i m e i. 25

12. Despotul chir Toma ajungînd la Ancona și de acolo la Roma, n-a izbutit cu nimic alta, decît că a dat papii Pius al doilea, în anul al doilea al arhieriei lui, capul din moaștele sfîntului celui dintîi chemat apostol Andrei; și papa i-a dăruit abia să aibă din ce trăi cu ai lui și numai pentru hrana trebuincioasă 30

13. Cînd deci au văzut marii dregători care erau cu dînsul și cînd au auzit ceilalți care au rămas în Cercira că nu este nici o nădejde de ajutor, s-au împrăștiat, unii într-o parte, alții în alta, plîngîndu-și starea nenorocită. Tot atuncea și Nicolaie Melissenos, 35 pe care l-am iubit mai mult decît pe un liu al meu și care odinioară avea să-mi fie viitorul meu ginere, el fiul marelui, în cer și pe pămînt, protostrator; dînd peste o corabie de comerț din Creta a numitului Sofoleos venind din Veneția, s-a îmbarcat în ea și a trecut 1462 în orașul Chidonia din Creta la 11 aprilie anul 6970, plîngînd și tînguindu-ne noi mai mult pentru despărțirea de el, pentru că era foarte bun cu mine. Acolo însurîndu-se, s-a 40 făcut preot, după cum am aflat mai pe urmă și am primit scrisori din mîna lui.

14. Τοῦ δὲ δεσπότη τοῦ κυρίου Θεωμά διαβιβάσαντος καιρόν τινα ἐν τῇ Ῥώμῃ ἔδοξεν αὐτῷ ἐπαναστραφῆναι πρὸς τὴν αὐθεντίαν τῶν Ἑνετῶν καὶ πάλιν ἐκείθεν εἰς τὸν Ἀγκῶνα, τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ βασιλείσσης τῆς Σερβίας ἐκείθεν ἀπελθούσης· καὶ διατρίψασα ἡμέρας τινὰς
- 5 εἰς ἐπίσκεψιν αὐτῆς ἐκείνος μὲν ἐδιέβη πάλιν εἰς Ῥώμην, ἡ δὲ βασίλισσα διελθοῦσα ἀπῆλθεν εἰς Ἐπίδαυρον τὸν Ἰλλυρικόν. Ἡ δὲ μήτηρ αὐτῆς ἡ βασίλισσα κακῶς διάγουσα ἐν Κερκύρα, ἐλεηθεῖσα ὑπὸ τοῦ θεοῦ τῷ αὐτῷ ἑβδομοκοστῷ ἔτει Αὐγούστῳ κς^η ἀπέθανε καὶ ἐτάφη ἐν τῇ τῶν ἁγίων ἀποστόλων μονῇ, Ἰάσωνος λέγω καὶ Σωσιπάτρου.
- 10 15. Ὁ δὲ τῶν ἀσεβῶν ἑξαρχος τῷ αὐτῷ δὴ ἔτει ἀπελθὼν κατὰ τοῦ Σφεντιάρη παρέλαβε τὴν ἐκείνου περιβόητον πόλιν Σινώπιον ὀνομαζομένην, ὃ δὴ κἀγὼ ἔθεασάμην· οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄλλον ἅπαντα αὐτοῦ τόπον παρέλαβεν, ἔτι καὶ τὴν Κερασοῦντα καὶ τὴν Τραπεζοῦντα ἀπὸ τῶν χειρῶν Δαβίδ τοῦ Κομνηνοῦ τοῦ ἐκείσε τότε βασιλεύοντος
- 15 καὶ ἅπασαν τὴν περίχωρον αὐτῶν, τοῦ βασιλέως Τραπεζοῦντος λέγω καὶ πάντων σχεδὸν τῶν ἐκείσε ἀτύχων καὶ ἀνωφελεστάτων αὐθέντων καὶ ἀρχόντων, οὓς ἐξελὼν ἐκείθεν κατόκισεν αὐτοὺς ἐν τῇ Ἀνδριανούπλει, ἔνθα δὴ καὶ ὁ τῆς Πελοποννήσου αὐθέντης ἦν ὁ δεσπότης κυρίου Δημήτριος, ᾧ καὶ δέδωκεν ἔχειν εἰς ζωάριειαν αὐ-
- 20 τοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ τὴν μεγάλην Αἴνον, τὴν Λήμνον, τὴν Ἴμβρον καὶ τὴν Σαμοθράκην. Τῷ δὲ τῆς Τραπεζοῦντος βασιλεῖ τῷ Κομνηνῷ κυρίῳ Δαβίδ χωρία τινὰ δώσας ἐπὶ τὸ Μαῦρον Ὅρος κατόκισεν αὐτόν· ὃν δὴ καὶ μετὰ τινος χρόνου μικροῦ παραδρομῆν, εὐρῶν τάχα κατ' αὐτοῦ αἰτίαν τινὰ οὐκ ἀληθῆ, πάντα τὰ ἑαυτοῦ ὑπάρχοντα ἀφείλετο κἀκείνον πνιγμῷ ἐτελείωσε.
- 25 16. Τῷ δὲ ἔαρι τοῦ αὐτοῦ ἔτους διέβη ὁ ἀμνηρᾶς εἰς τὴν Μεγάλην Βλαχίαν καὶ ἐδιόρθωσε τὰ κατ' αὐτὴν ἐκείσε ἐνεργούμενα.

5 αὐτῆς AB : αὐτοῦ b || 6 τὸν Ἰλλυρικόν AB : τοῦ Ἰλλυρικοῦ b || 7 Κερκύρα b : Κερκύραις AB || 8 κς-η AB : ις' b || 13 post ἔτι add. δὲ b : om. AB || 14 Δαβίδ AB : τοῦ Δαβίδ b. || 16 ἀτύχων, αὐθέντων AB : ἀτυχῶν αὐθέντων b || 17 ἐξελῶν AB : ἐξελθῶν b || 20—21 τὸ Σαμοθράκην AB || 24 post ἐτελείωσε add. Καὶ τέλος καὶ τὸ γένος τῆς βασιλείας ἔλαβε τῶν Ἀρσακιδῶν ἐν τῇ Ἐώῳ. Ἐν δὲ Ἰσπανίᾳ ἐξ αὐτῶν τινες ἐναπέμειναν μόνον ἐκείθεν ἀποικισάντες, δι' ἣν αἰτίαν εἶπμεν, ἀλλὰ καὶ πόθεν αὐτοῦ ἡ εὐσημοῦ καὶ περιφανῆς σειρά αὐτῆ τῶν Ἀρσακιδῶν κατάγεται ἐν ἐπιτομῇ ἐροῦμεν, ἐξ οὗ Ἀρσακος εἰς τῶν ἀπογόνων Ἀνδρόκλου τοῦ Μελάνθου τῶν Ἀλεξάνδρου διαδόχων εἰς γένόμενος καὶ τῶν Παρθῶν μοίρας λαχὼν καὶ Πάρθοις, Μήδοις καὶ Ἀρμενίοις ἄρξας καὶ διὰ τὸ τοῦτου κλέος οἱ ἐξ αὐτοῦ Ἀρσακίδαι ἐκλήθησαν, ἔσχατοι δὲ τῆς βασιλείας ἐκπεσόντες τῆς προγονικῆς, δύο τῶν ἀπογόνων αὐτοῦ Ἀρκατάβανος καὶ ὁ τοῦτου κασίγητος Κλιένης ἐπὶ ἔτους τῆς θείας σαρκώσεως ἕξ' ἐπὶ τῆς βασιλείας Λέοντος τοῦ Μεγάλου καὶ φυγάδες πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τούτου παρεγίνητο καὶ ὁ ῥηεὶς Ἀρκατάβανος τὴν τῶν Κομάνων ἀρχὴν λαβὼν (τὸν Κόμανον ἀρχὴ ἐρασσην λαβὼν cod. Near.) ὄδρον, οἱ ἐξ αὐτοῦ ἦρξαν ἐκείθεν ἕως Φωκῆ τοῦ Τυράννου. Τοὺς δὲ Ἰσαάκιον καὶ Ἀλέξιον τοὺς ἀπογόνους ἀναστάτους οἱ Πέρσαι ἐκ τῶν Κομάνων ποιήσαντες εἰς τὸ Βυζάντιον ἐπανεστρεψαν μετὰ περιουσίας μεγίστης καὶ ἀναριθμήτου καὶ ἐκ τὸν Κόμανον τὴν ἐπονυμίαν λαβόντες Κομνηνοὺς αὐτοὺς τε καὶ τὰς ἐξ αὐτῶν ἐπωνόμασαν καὶ ἐκ τοῦ ῥηθέντος Ἰσαακίου δέκατος ἑβδομος ὑπῆρχεν κύριος Ἰσαάκιος ὁ Κομνηνὸς ὁ πρῶτος ἐκ τοῦ γένους τούτου βασιλεύσας καὶ ὁ τούτου ἀδελφὸς κύριος Ἰωάννης ὁ τοῦ ἀνακτος κύριος Ἀλεξίου πατρὸς καὶ οὐκᾶς ἡ τῶν Κομνηνῶν ἐκατήχη σειρά. Secundum codicem Neapolitanum II E 25 p (ed. Papadopoulos) p. XXXIII—XXXIV || 25 mg. 1462 AB.

14. Iar despotul chir Toma, stînd oarecare timp la Roma, s-a hotărît să se întoarcă în republica venețienilor și de acolo iarăși la Ancona, fiică-sa, vasilisa Serbiei, fiind venită de acolo; și stînd ea cîteva zile s-o vadă, dînsul a mers din nou la Roma, iar vasilisa a trecut și a plecat la Epidaur din Iliria. Iar maică-sa vasilisa ducînd-o greu la Cercira, s-a îndurat Dumnezeu de ea și la 26 august din același an șaptezeci¹ a murit și a fost înmormîntată în mănăstirea sfinților apostoli, anume Iason și Sosipatru.

1462 15. Iar căpetenia păgînilor a pornit în același an asupra lui Sfantiar și a ocupat vestitul oraș al aceluia numit Sinope, pe care și eu l-am văzut; și nu numai atît, ci și cealaltă întregă țară a aceluia a ocupat-o, și încă Cherasunța și Trapezuntul le-a luat din mîna lui David Comnenul care domnea atuncea acolo și toată țara lor de pîrîmprejur, anume a împăratului din Trapezunt și aproape a tuturor nenorociților și nepuțnicilor domnitori și mari dregători de pe acolo, pe care scoțîndu-i de acolo i-a așezat în Adrianopol, unde se afla și domnitorul Peloponeșului, despotul chir Dimitrie, căruia i-a și dat, să aibă pentru îndestularea vieții lui și a lor săi, marea oraș Sinos și insulele Lemnos, Imbros și Samotrace. Iar împăratului din Trapezunt, chir David Comnenul, dîndu-i unele sate din Munte Negru, l-a așezat cu locuința acolo; acestuia, după puțină trecere de timp, chipurile găsind contra lui oarecare vină neadeverată, l-a despoiat de toată averea și pe el l-a sugrumat.

16. În primăvara aceluiași an, sultanul a trecut în Țara Românească, și a pus bine la cale lucrurile ce se petreceau prin țara aceea.

23 după sugrumat a d . Și în Răsărit s-a sfîrșit cu neamul și împărăția Arsacizilor. Numai în Spania mutîndu-se de acolo pentru pricina pe care am spus-o, au rămas unii din ei; dar vom spune pe scurt, și de cînd și de unde se trage acest neam însemnat și strălucit al Arsacizilor, de cînd Arsacos, unul din coborîtorii lui Androcle al lui Melant a ajuns unul din urmașii lui Alexandru și la împărțeală luînd partea parților, a domnit peste parți, mezi și armeni și, din cauza gloriei acestuia, coborîtorii din el s-au numit Arsacizi; iar cînd cei din urmă au căzut din domnia strămoșească, doi din coborîtorii săi, Arctaban și fratele acestuia Clienes, la anul 461 de la întruparea Domnului, sub domnia lui Leon cel Mare, au venit refugiați la împăratul acesta. Și zisul Arctaban primind în dar domnia asupra Comanelor, coborîtorii din el au domnit acolo pînă la Foca Tiranul. Iar pe urmașii Isaachie și Alexie, perșii izgonindu-i din domnia peste Comane, s-au întors la Bizanț cu bogăție mare fără sfîrșit și, primindu-și numele după Comane, i-au numit, și pe ei și pe coborîtorii din ei, Comneni; și al șaptesprezecelea coborîtor din zisul Isaachie a fost Isaac Comnenul care a fost cel dintîi împărat din neamul acesta; și fratele acestuia, chir Ioan, a fost tatăl împăratului chir Alexie și așa a luat ființă dinastia Comnenilor. p (ed. Papadopoulos), p. XXXIII—XXXIV după codicele din Bibl. Naț. din Neapoli, II E 25 .

¹ 6970.

Καὶ ἐπιστρέψας ἐποίησε στόλον καὶ ὄρμησεν ὁ στόλος προστάγματι αὐτοῦ κατὰ τῆς Λέσβου ἦν καὶ παρέλαβεν.

XX. Τῷ δὲ Νοεμβρίῳ τοῦ ς λ ο α^{ου} ἔτους ἐπιδραμόντος τοῦ υἱοῦ τοῦ Τουραχάνη Ἀμάρη ἡχμαλώτισε πάντας τοὺς περὶ τὸν Ναύπακτον 5 τῆς Αἰτωλίας, τὴν αὐτοῦ περιοχὴν τὸν Γαλατᾶν λεγόμενον, καὶ οὐ τοὺς Ἐνετοὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς τελοῦντας αὐτῷ τοῦ τῆς Μικρῆς Βλαχίας Φλαμπούρου. Ὅπερ μαθὼν ὁ τῶν Ἐνετῶν τριήρων ναύαρχος καὶ δραμὼν πρὸς ἐπικουρίαν εἰς τὴν ἀντίπερα πόλιν τοῦ ἀμηνᾶ, Βοστίτζαν ὀνόματι διελθὼν ἐνέπρησεν αὐτὴν καὶ ἡχμαλώτευσεν ἅπασαν 10 πλὴν τοῦ Κουλά μόνον· καὶ ἀγαγὼν Βοστιτζανοὺς ἐν τῷ Ναυπάκτῳ, μετὰ τῶν ἑαυτοῦ ἐναλλαγὴν ἐποιήσατο. Καὶ δὴ προμελετωμένης οὐσῆς τῆς μάχης τοῦ γενέσθαι κατὰ τοῦ ἀμηνᾶ ὑπὸ τῆς τῶν Ἐνετῶν γερουσίας, τοῦτο δὴ τὸ ἔργον ἀπεκάλυψεν αὐτὴν καὶ ἀρχὴ κατέστη. Καὶ ἐλθόντος τοῦ καίθολου ναύαρχου ὀνόματι Ἀλουϊσίου Λαουρεδανοῦ μετὰ πολλῆς 15 παρασκευῆς καὶ ἐτοιμασίας καὶ δυνάμεως, ἐπίασε τὸ τῆς Πελοποννήσου Ἴσθμὸν καὶ ὠκοδόμησε αὐτόν, κακῶς δὲ διὰ τὴν συντομίαν· οὐ γὰρ ἐν τῷ συντόμῳ τὸ ἀσφαλές, ὡς ὁ λόγος. Εἶτα πολεμήσας τὴν Κόρινθον καὶ μὴ τυχὼν τοῦ ἐλπιζομένου, ἀφείς τὸν Ἴσθμον ἀνεχώρησε.

2. Τῷ δὲ ς λ ο β^{ου} ἔτει παρέλαβον τὴν Μονεμβασίαν οἱ Ἐνετοί, 20 οὐ τοσοῦτο θελέσει καὶ χάριτι τοῦ κυριεύοντος αὐτὴν, ὅσον ἀνωφελεῖα τοῦ ἡγεμονεύοντος ἐν αὐτῇ ἄρχοντος, ὡσπερ δὴ ὁμοίως ἀνωφελεῖα καὶ ἀτυχία τοῦ ἡγεμόνος τῆς Λήμνου πολίχνιον τὸ λεγόμενον Παλαιόκαστρον ἐκλάπη μᾶλλον καὶ παρὰ τῶν ἐν αὐτῷ τυχόντων ξένων καὶ ἐδόθη τῇ 25 αὐθεντία τῶν Ἐνετῶν· καὶ ἐξ αὐτοῦ, δῆλον τοῦ πολίχνιου, ἅπασαν τὴν νῆσον ἐκληρώσαντο. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Λέσβον ἀπελθόντος αὐτοῦ· δὴ τοῦ Λαουρεδανοῦ καὶ πολεμήσαντος αὐτὴν, ἐπραξεν οὐδὲν καὶ ἀνηχώρησεν ἄπρακτος.

3. Τῷ δὲ ἕαρι τοῦ ς λ ο γ^{ου} ἔτους ὁ δεσπότης κύρ Θωμᾶς ἐμήνυσεν, ἵνα οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ ἡ θυγάτηρ ἐκεῖσε ἀπέλθωσιν, ὅπου κἀκεῖνος 30 ἦν· καὶ ἐγένετο, ὅτε ἀπεσώθησαν μετὰ νηὸς εἰς τὸν Ἀγκῶνα. Καὶ μόνον ἤκουσεν, ὅτι ἐν Ἀγκῶνα παρεγένοντο, ἐν Ῥώμῃ ὧν καὶ μὴ φθάσας ἰδεῖν αὐτά, Μαΐου ἰβ' ἐν Ῥώμῃ πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν, ὑπάρχων ἐτῶν νς' καὶ πρὸς τι μικρόν.

Καὶ ὄντων τῶν παιδωνεῖς Ἀγκῶναν ἐπιστολήν | ἔγραψεν ὁ Βησ- 416 b
35 σαρίων καρδινάλις πρὸς τὸν παιδαγωγὸν αὐτῶν.

3 *mg.* 1463 AB | κφ. ιθ' A || 4 πάντας τοὺς AB : πᾶσαν b || 5 λεγόμενον AB : λεγομένην b || 6 μικρῆς ABb || 10 ἀγαγὼν τοὺς b : ἀγαγόντες AB || 13 ἀρχὴ b : ἀρχῆ AB || 19 *mg.* 1464 AB || 26 ἐπραξεν οὐδὲν A : οὐκ ἐπραξέ τι B || 26—27 καὶ ἀνηχώρησεν ἄπρακτος B : ἀλλ' ἄπρακτος ἀνηχώρησε A || 28 *mg.* 1465 AB || 31 ἐν Ἀγκῶνα AB : ἐν Ἀγκῶνι b || 34—35 Βησσαρίων καρδινάλις AB : καρδινάλις Βησσαρίων b || 35 *post* αὐτῶν *add.* οὕτως b : *om.* AB : ἔχουσα κατὰ λέξιν οὕτως *mg.* A.

Și întorcându-se a pregătit o flotă și flota la porunca lui a pornit asupra insulei Lesbos, pe care a și ocupat-o.

1462 XX, 1. Iar în noiembrie din anul 6 9 71, năvălind feciorul lui Turachan, Amar, a robit pe toți cei de pe la Naupactos din E t o l i a, din regiunea de pîmprejur numită Galata, și nu numai venețieni, ci și 5 pe cei care plăteau tribut din Flamburos în Vlahia Mică. Aflînd aceasta comandantul triemelor venețiene și alergînd într-ajutor, a trecut în orașul din față al sultanului, Vostița cu numele, i-a dat foc și l-a robit în întregime afară numai de Cula; și aducînd vostițieni la Naupactos, a 10 făcut schimb cu de-ai săi. Și pregătirile de război contra sultanului se puneau la cale de mai înainte din partea senatului venețienilor; și întîmplarea aceasta a făcut ca războiul să izbucnească pe față. Și venind amiralul general cu numele Aluisio Lauredano cu multă și mare pregătire și 15 putere, a ocupat Istmul Peloponesului și l-a închis cu zid, dar rău din cauza grabei, căci graba strică treaba, cum spune zicala. Apoi atacînd Corintul și neizbutind ce spera, a părăsit Istmul și s-a retras.

sept. 1463/ 1464 2. Iar în anul 6 9 72, venețienii au ocupat Monemvasia, nu așa de mult din dorința și bunăvoința celui ce domnea într-însa, cît din nedes- 20 toinicia marelui dregător care o guverna, precum tot așa din nedestoinicia și nenorocul guvernatorului din Lemnos, cetatea numită Paleocastro a fost mai derabă furată de către străinii care s-au întîmplat în ea și a fost dată republicii venețienilor; și vădit că, pornind din cetatea aceea, 25 au dobîndit toată insula. Dar același Lauredano mergînd și asupra insulei Lesbos și bătînd-o cu război, n-a izbutit nimic și s-a retras fără ispravă.

1465 3. Iar în primăvara anului 6 9 73, despotul chir Toma a anunțat feciorilor lui și fiicei să plece într-acolo unde era și dînsul; și așa s-a 30 făcut, ajungînd cu bine la Ancona cu o corabie. Dar numai a auzit că au sosit la Ancona, el fiind în Roma și nemaipucînd să-i vadă, la 12 mai în Roma s-a mutat la Domnul, în vîrstă de 56 de ani și ceva.

Și copii fiind la Ancona, cardinalul Visarion a scris către 35 pedagogul lor o scrisoare.

Ἐπιστολὴ πεμφθεῖσα παρὰ τοῦ εἰρημένου καρδινάλεως πρὸς τὸν
παιδαγωγὸν τῶν εἰρηθέντων παιδῶν εἰς Ἀγκῶναν

Εὐγενέστατε ἄνερ καὶ ἡμῶν φίλτατε φίλων, ἐδεξάμην καὶ πρότερον καὶ νῦν διὰ
τοῦ Ἑρμητιανοῦ γράμματα τῆς εὐγενείας σου, πρὸς ἃ οὐκ ἀπεκρινάμην, ἀναμένων, ἵνα
5 γένηται τῆς ἀποκατάστασις εἰς τὴν πρόνοιαν τῶν ἀθνητοπούλων. Ἐπειδὴ οὖν νῦν ἐγέ-
νετο, νῦν καὶ γράφω. Παραμυθεῖσθαι μὲν καὶ ἡμᾶς καὶ τοὺς ἀθνητοπούλους διὰ τὴν
ἀφόρητον λύπην τοῦ μακαρίτου ἐκείνου καὶ ἀγίου δεσπότη οὐκ ἔστι τοῦ παρόντος
καιροῦ· διὸ παραιτήσωμεν τοῦτο τὰ νῦν. Γίνωσκε δέ, ὡς ὁ ἀγιώτατος πάπας διὰ πα-
ρακλήσεως φίλων καὶ οἰκείας καλοθελείας ἔταξε νὰ διδῆ κάθε μῆνα τὰ ἀθνητόπουλα
10 δουκάτα τριακόσια, ὥσπερ ἔδιδε καὶ τῷ ἀγίῳ δεσπότη. Θέλει δὲ καὶ ὀρίζει ὁ ἀγιώτα-
τος πάπας, ἵνα τὰ μὲν διακόσια κατὰ μῆνα νὰ εἶναι διὰ τὰ τρία ἀδέλφια ἐπίσης ἀνέγ-
γιστα νὰ ἐξοδιάζωνται εἰς τροφὴν ἐκείνων καὶ ἀνθρώπων ὑποχειρίων μικρῶν, ἐξ ἧ
ἑπτὰ τοῦ καθ' ἑνός, καὶ εἰς ἀγορὰν καὶ τροφὴν ἀλόγων τεσσάρων τὸ ὀλιγώτερον καὶ
εἰς ῥόγαν τῶν αὐτῶν ὑποχειρίων καὶ εἰς ἐνδύματα τῶν ἀθνητοπούλων, — νὰ εἶναι 417 b
15 καλὰ ἐνδύματα, — καὶ κάπου νὰ περισσεύσῃ καὶ τίποτε τὸν καθ' ἕνα, διὰ νὰ βοηθη-
θῶσι κάπου εἰς ἀσθένειαν τοὺς ἢ εἰς ἄλλην ἀνάγκην. Καὶ τοῦτο θέλει νὰ γένη ἐξ ἁ-
παντος καὶ νὰ μὴδὲν γένη ἄλλῶς. Τὰ δὲ λοιπὰ ἑκατὸν δουκάτα τὸν μῆνα, ἦγουν χί-
λια διακόσια τὸν χρόνον, νὰ ἐξοδιάζωνται εἰς τινὰς ἄρχοντας καὶ καλὰ πρόσωπα,
ὅπου νὰ εἶναι κοντὰ τῶν νὰ τὰ δουλεύουν καὶ νὰ τὰ συντροφιᾶζον καὶ νὰ τὰ φυλάτ-
20 τουσιν. Ἀκούσας δὲ ὁ ἀγιώτατος πάπας τὸ πόσοι εἶναι αὐτοῦ ὑπερεθαύμασε καὶ κα-
ταγινώσκειται μᾶς· καὶ γὰρ ἂν εἰς τὸν ἀθνήτην τὸν μακαρισμένον ἐκείνον, τοιοῦτον
ἄνθρωπον, ἐθαύμαζον, πῶς εἶχεν ἐδῶ τόσους, καὶ ἑκατηγόρουν τον, ὅτι εἰς ξενιτεῖαν
νὰ τρέφῃ τόσους μὲ ξένα δουκάτα καὶ ξένας ἐλπίδας, πόσον μᾶλλον τώρα, ὅπου ἤλ-
θον καὶ ἄλλοι πλειότεροι, παρὰ ὅπου ἦσαν ἐδῶ, καταγινώσκονται τῶν καὶ κατηγοροῦ-
25 σί των, καὶ μάλιστα εἰς ἀθνητόπουλα, νέα καὶ ὀρφανά, ὅπου οὐδὲ ἀξίωμα, οὐδὲ ὄνο-
μα, οὐδὲ φήμην ἔχουσι· καὶ οὐ μόνον καταγινώσκονται τῶν, ἀμὴ οὐδὲ βούλονται νὰ
ἐξοδιάζωσιν ἕνα τορνέσιν πλέον· καὶ ἄμποτες τὸ μᾶς ἔταξαν νὰ τὸ φυλάξωσι τελείως
καὶ νὰ μὴδὲν μεταβληθῶσιν, ὥσπερ ἐποίησαν καὶ ἄλλοτε. Δι' αὐτὸ εἶναι χρεῖα νὰ φρον-
τίζῃ ἢ εὐγενείᾳ σου μετὰ τοῦ ἄρχοντος τοῦ Κριτοπούλου τοῦ ἱατροῦ | τοῦτο, ὅπου 418 b
30 κατὰ τὸ παρὸν ἔχετε τὴν φροντίδα τῶν ἀθνητοπούλων. Ἔστ' ἀναστήσωμεν, τίς νὰ τὰ
διοικῆ, ἢ τίς ἔναι ἀναγκαῖος νὰ κρατηθῆ. Καὶ μετὰ ταῦτα θέλουσι μερισθῆναι μετὰ
βουλῆς ἐδικῆς μας εἰς ἐκείνους, ὅπου θέλουσιν ἀπομείναι. Ἐμένα γοῦν προηγουμένως
φαίνεται με ὡς ἀναγκαιότατον ὅπου οὐδὲν ἠμπορεῖ νὰ λείψῃ, πρῶτον ὁ ἱατρός, δεύ-
τερον ὁ διδάσκαλος Ἑλλήνων, τρίτον ὁ διδάσκαλος Λατίνων, τέταρτον δραγουμάνος· οὐ-
35 τοι γοῦν εἰσὶν ἀναγκαιότατοι καὶ οὐδὲν ἠμπορεῖ νὰ λείψωσιν. Ἔτι δὲ καὶ εἰς ἧ δύο

4 γράμματα b : γράμματος A : γράμματιος B. || 8 παρατήσωμεν AB : παραιτή-
σομεν b | ὡς AB : ὅτι b || 10 δεσπότη b : τῷ δεσποτῇ AB || 11—12 ἀνεγκιστα b : ἀνέγγυ-
στα AB || 12 post ὑποχειρίων add. αὐτῶν b : om. AB || 13 τ' ὀλιγώτερον AB || 19
κοντὰ των AB : μετὰ αὐτῶν b || 22 εἰς AB : εἰς τὴν b || 23 ξένας ἐλπίδαις AB |
πόσον AB : πόσω b || 24 καταγινώσκονται AB : καταγινώσκοντες b || 26 καταγινώσκον-
ται των, ἀμὴ AB : καταγινώσκου σί τους, ἀλλ' b || 29 ἄρχοντος AB : ἀρχόντου b || 30
Ἔστ' ἀναστήσωμεν AB : Ἐπαναστήσωμεν b || 31, ἔναι AB : εἶναι b | μερισθῆναι |
μερισθῆναι AB : μερισθῆ b || 33, 35 οὐδὲν AB : δὲν b || 34 δραγουμάνος AB : ὁ
δραγουμάνος b.

Scrisoare trimisă de către zisul cardinal către pedagogul
numiților copii la Ancona

Prea nobile și iubite prietene, am primit prin Ermitian, și mai înainte și acum, scrisori de la dumneata, la care n-am răspuns pentru că așteptam să se ia o hotărîre în vederea îngrijirii tinerilor prinți. Întrucît acum acestea s-a făcut, îți și scriu acum. Să vă 5 mîngîi și pe dumneata și pe tinerii prinți la nemărginita durere după acel întru Domnul adormitul fericit despot, nu e timpul potrivit, de aceea să trecem peste aceasta. Află, așadar, că preasfîntul papă, la rugămîntea unor prieteni, cum și din propria-i bunăvoință a rînduit să se dea tinerilor prinți în fiecare lună trei sute de ducați, precum îi dădea și fericitului despot. Dorința și hotărîrea preasfinției sale papa este ca două sute să fie în 10 fiecare lună pentru cei trei frați în părți egale neapărat : să fie cheltuite pentru hrana lor și a oamenilor lor de serviciu mai mărunți, șase sau șapte de fiecare, și pentru cumpărare și nutreț a cel puțin patru cai și pentru leafa îngrijitorilor lor, și pentru îmbrăcămîntea tinerilor prinți — hainele să fie bune —, și să mai prisosească de fiecare ceva, ca să le fie puțin de ajutor la îmbolnăvirea lor sau la altă trebuință. Și dorința-i este ca aceasta 15 să se facă întocmai și nicidecum altfel. Iar cealaltă sută de ducați de fiecare lună, adică o mie două sute pe an, să fie cheltuiți pentru unii dregători și persoane alese, care să fie pe lîngă ei să le slujească și să-i însoțească și să-i păzească. Iar preasfinția sa papa, auzind cîți sînt de toți pe lîngă despot, s-a uimit mult și ne-a făcut observații; și dacă la 20 un om ca acela, întru fericire răposatul domnitor, se minunau că avea aici atîția oameni și i se făceau imputări că în străinătate să aibă de hrănit cu bani străini și nădejdi străine atîtea persoane, cu cît mai mult acum, cînd au venit alții și mai mulți decît erau aici, li se fac observații și imputări, și mai ales tinerilor prinți, tineri și orfani, care nu au nici funcție, nici nume, nici faimă; și nu numai că le fac observații, ci nu voiesc să dea 25 nici un bănuț mai mult; și ne-au pus în vedere să se țină în seamă întocmai și să nu se facă nici o deturnare de fonduri, precum au făcut altă dată. De aceea e nevoie ca dumneata, dimpreună cu dumnealui medicul Critopul, să ai grijă de aceasta, întrucît voi aveți acum să luați seama de tinerii prinți. Acum e să stabilim cine să administreze acești bani și cine e neapărată nevoie să fie menținut. Și după aceea, cu hotărîrea noastră personală, 30 vor fi împărțiți între aceia care urmează să rămînă. Mie unuia, înainte de toate, mi se pare de neapărată trebuință că nu poate să lipsească întîi medicul, în rîndul al doilea dascălul de grecește¹, în al treilea cel de latinește, în al patrulea un tîlmaci; aceștia deci sînt de neapărată trebuință și nu pot să lipsească. Mai sînt apoi numai decît de trebuință 35

¹ Visarion vizitînd curtea din Urbino dă și acolo îndemnuri de a învăța grecește; vezi C.H. Clough: Cardinal Bessarion and Greek at the court of Urbino. Manuscripta 8 (1964) 160—171. (După „Byzantinische Zeitschrift“ 58, 1965, p. 201.)

παπάδες Λατίνοι είναι αναγκαιότατοι διὰ νὰ ψάλλωσι λειτουργίαν Λατινικὴν συνεχῶς·
 εἶναι γὰρ χρεία νὰ ζῶσι τὰ παιδιά Λατινικῶς, ὡσπερ ἐβούλετο καὶ ὁ μακαρισμένος
 ὁ πατὴρ των. Καὶ οἱ ἄρχοντες, ὅπου θέλουσιν εἶσθαι μετ' ἐκείνους, εἶναι χρεία νὰ
 προσέχωνται εἰς τοῦτο, νὰ μηδὲν φεύγωσιν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν διὰ τὸ μνημόσυνον
 5 τοῦ πάπα, ὡσὰν τὸ ἐποίησαν εἰς τὴν στρατάν, ὅπου ἤρχεσθε, διότι, ἂν φεύγωσιν ἀπὸ
 τὴν ἐκκλησίαν, εἶναι χρεία νὰ φεύγωσι καὶ ἀπὸ τὴν Φραγκίαν· οὐδὲ τινὰς γὰρ θέλει
 ἄνθρωπον, ὅπου τὸν ὀνομάζει ἄπιστον καὶ αἰρετικόν, καὶ ἀποστρέφεται τὸν φανερά.
 Ἄφ' οὗτου γοῦν τοῦτοι οἱ ἀναγκαῖοι τοὺς εἶπαμεν, νὰ κατασταθῶσι καὶ στηθῆ τὸ μερ-
 10 τικόν των, τότε θέλει εἶσθεν. Τοῦτο δὲ θέλω τὸ κυττάξιν ἐγὼ ἐδῶ καὶ θέλω τοὺς κα-
 τα|στήσειν, τότε θέλετε ἰδεῖν τὸ ὑπόλοιπον πόσον εἶναι καὶ πόσον ἀπομένει ἀπὸ τὰ 419 b
 ἄσ' φλωρία. Καὶ τότε ἡ εὐγένειά σας ὄλοι ἀντάμα θέλετε ἀποκαταστήσειν, τίς νὰ
 ἀπομείνῃ καὶ τί νὰ ἔχη ὁ καθεὶς μετὰ βουλής ἡμετέρας. Ἐμένα οὖν φαίνεται μου, ὅτι
 ὁσον εἶναι πλείονες καὶ ἑλαφρότεροι, ὅπου μέλλουν νὰ ἄρκεσθον μὲ ὀλίγον ὁ κα-
 15 θεὶς, εἶναι δὲ ἄλλως χρήσιμοι, τόσον θέλει εἶσθεν κάλλιον, διότι θέλουσιν ἔχειν τὰ
 παιδιά πλείονα συντροφίαν καὶ πλείονα δουλοσύνην καὶ πλείονα τιμὴν. Ὅμως τοῦτο
 θέλομεν τὸ σκέψεσθαι ἀντάμα καὶ θέλομεν ποιήσειν τὸ κάλλιον. Ἡ εὐγένειά σου εἶ-
 ναι κατὰ τὸ παρὸν ὡσπερ διοικητῆς τῶν παιδίων μετὰ τοῦ Κριτοπούλου. Ἔναι γοῦν
 ἀνάγκη πρὸ πάντων νὰ φροντίσετε τὴν παιδευσίν των καὶ τὰ ἥθη των, νὰ γίνουσι καλά
 καὶ πεπαιδευμένα, ἂν θέλετε νὰ ἔχουσι τιμὴν ἐδῶ· εἰ δὲ μὴ, θέλουσι τὰ καταφρονήσειν,
 20 καὶ αὐτὰ καὶ ἐσᾶς ἐδῶ, καὶ στραφεῖν θέλουσι νὰ σᾶς ἰδοῦν. Μὲ τὸν μακαρίτην τὸν
 αὐθέντην τὸν πατέρα τοὺς ἐσυντόχαμεν περὶ τοῦτου· καὶ ἐκεῖνος ἐβούλετο νὰ τὰ ἐν-
 δύσῃ καὶ νὰ τὰ ποιήσῃ νὰ ζοῦν Φράγκικα παντελῶς, ἦγουν νὰ ἀκολουθοῦσι τὴν ἐκ-
 κλησίαν κατὰ πάντα ὡσὰν καθεὶς Λατίνος καὶ οὐχὶ ἄλλῶς, νὰ ἐνδύνωνται Λατινι-
 25 κῶς, νὰ μάθουσι νὰ γονατίζουν τοὺς ὑπερέχοντας καὶ πάπαν καὶ καρδινάλιους καὶ |
 τοὺς ἄλλους αὐθέντας, νὰ ἀποσκεπάζωνται τὸ κεφάλιν τους, νὰ τιμῶσι τοὺς χαιρετοῦν- 420 b
 τας αὐτούς· ὅταν ὑπάγουσι νὰ ἰδοῦσι καρδινάλιν ἢ ἄλλον ὁμοιον αὐθέντην, νὰ μηδὲν
 καθίσουσι ποσῶς, ἀμὴ νὰ γονατίζουν καὶ ἄπ' ἐκεῖ, ὅταν τοὺς εἰπῆ ἐκεῖνος, νὰ σηκω-
 θῶσιν. Ὁ δὲ μακαρίτης ἐκεῖνος ἔλεγεν, ὅτι καὶ πολλάκις αὐτούς τὸ εἶπασιν, νὰ μη-
 30 δὲν καθίσωσιν. Αὐτὰ οὖν ὄλα ἐνθυμᾶσθέ τα νὰ τοὺς νουθετήσετε καὶ νὰ τοὺς παιδεύ-
 σετε καλά. Ἔτι ποιήσετε, ὅτι τὸ βᾶδισμά τους νὰ εἶναι σεμνόν καὶ τίμιον, ἡ ὁμιλία
 τοὺς χρησιμωτάτη καὶ ἡ φωνὴ τους νὰ εἶναι μετρία καὶ ἡρεμία, τὸ βλέμμα τους προ-
 σεκτικόν, νὰ μηδὲν χάσκωσιν ἐδῶθεν κάκειθεν. Ἄς τιμοῦν πάντας, ἄς ἀγαποῦν πάν-
 35 τας, ἄς συντυχαίνωσι πάντας, καὶ τοὺς ἐδικούς των καὶ τοὺς ξένους, μετὰ τιμῆς· μη-
 δὲν εἶναι ἀλαζονικοί, ἄς εἶναι ταπεινοί καὶ ἡρεμοί. Καὶ μηδὲν ἐνθυμοῦνται, ὅτι εἶναι
 βασιλέως ἀπόγονοι, ἀμὴ ἄς ἐνθυμοῦνται, ὅτι εἶναι διωγμένοι ἀπὸ τὸν τόπον των, ὀρ-
 φανοί, ξένοι, ὀλόπταχοι, ὅτι εἶναι χρεία νὰ ζοῦν ἀπὸ ξένα χέρια καὶ ὅτι, ἂν δὲν ἔχω-
 σιν ἀρετὴν, ἂν οὐδὲν εἶναι φρόνιμοι, ἂν οὐδὲν εἶναι ταπεινοί, ἂν οὐδὲν τιμῶσι πάν-

2, 3, 10, 17, 30, 31, 36 εἶναι AB : εἶναι b || 3 ὁ πατὴρ AB : πατὴρ b | εἶσθαι b : εἶθε
 AB || 4 προσέχωνται AB : προσέχωσιν b || 8 τοὺς AB : οὓς b || 9 εἶσθεν AB : εἶσθαι b |
 κυττάξιν] κιτάξιν A : κιτάξιν B : καὶ τάξιν b || 14 εἶσθεν] εἶσθεν AB : εἶσθαι b ||
 16 σκέψεσθαι AB : σκέψασθαι b || 18 φροντίσετε AB : φροντίζετε b || 23 καθεὶς AB :
 om. b | καὶ οὐχὶ ἄλλῶς AB : om. b || 24 καρδινάλεος AB || 25 κεφάλιν AB || 27 ἄπ'
 ἐκεῖ] ἀπέκει AB b || 27—28 σηκωθούσιν b || 28 εἶπασιν AB : εἶπε b || 31 ἡρεμία AB :
 ἡρέμη b || 33—34 μηδὲν AB : νὰ μὴ b || 37 οὐδὲν AB : δὲν b.

unul sau doi popi latini, care să slujească fără nici o întrerupere liturghia latinească, căci copiii trebuie să crească în credința latinească, precum voia și răposatul tatăl lor. Și marii demnitari, care vor să rămână cu ei, să bage de seamă să nu iasă, la pomenirea papei, din biserică, precum au făcut-o în timpul călătoriei, când veneați, deoarece, 5
dacă au să plece din biserică, trebuie să plece și din Apus; căci *nimeni* nu-l vrea pe *un* om pe care-l numește necredincios și eretic și se ferește pe față de el. După ce aceștia de neapărată trebuință i-am numit, au să fie desemnați și li se va fixa partea lor, atunci se va stabili mai departe. Iar aceasta voiesc să văd aici cum o aranjez și voiesc să-i desemnez 10
și atunci veți vedea de rest cât este și cât rămâne din cei 1200 de galbeni. Și atunci *dumneata* la un loc cu toții veți hotărî, dimpreună cu sfatul nostru, cine să rămână și cât să primească fiecare. Așadar, eu unul cred că, cu cât sînt mai mulți și mai puțin pretențioși, dar de altfel să fie de ispravă, cu atîta va fi mai bine, întrucît copiii vor avea o societate 15
mai mare și mai multă cinste și vor fi mai bine serviți. Totuși aceasta o vom chibzui împreună și vom pune la cale cât mai bine. Deocamdată *dumneata* ești dimpreună cu Critopul ca un obladuitor al copiilor. E deci nevoie înainte de toate să aveți grijă de creșterea și educația lor, ca să fie bine educați și cu moravuri frumoase, dacă voîți să aibă toată cinstea aici; iar de nu, nu vor avea nici o considerație aici, nici ei nici voi, și ni- 20
meni nici nu-și va întoarce capul să vă vadă. În privința aceasta am stat de vorbă cu răposatul domnitor, tatăl lor; și el voia să-i îmbrace și să-i facă să-și ducă traiul cu totul ca în Apus, adică să se țină de biserică întru toate ca orice latin și nu altfel; să se îmbrace ca latinii, să învețe și să-și plece genunchii în fața superiorilor și a papei și a cardinalilor 25
și a altor domnitori, să stea cu capul descoperit și să răspundă cu cinste la cei care-i salută; cînd merg să vadă un cardinal sau un alt principe asemănător, să nu stea jos de loc, ci să-și plece genunchii și de acolo, cînd acela le-a spus, să se scoale în picioare. Iar răposatul întru Domnul spunea că deseori li s-a grăit despre aceasta, ca să nu stea jos. 30
Gîndiți-vă deci la toate acestea și îndrumați-i și dați-le o educație bună. Mai faceți ca pașii lor să fie cu demnitate și cinste, iar vorba lor cuviincioasă, și glasul lor, cu măsură și blîndețe, și privirea lor atentă, să nu stea, căscînd gura, ici și colo. Să dea tuturor cinste, să fie cu dragoste față de toți, cu cinste să stea de vorbă cu toți, și cu cei de-ai lor și cu străini, să nu fie lăudăroși, să fie modești și liniștiți. Și nici să nu le fie mîntea la aceea, 35
că sînt urmași de împărat, ci să nu uite că au fost izgoniți din țara lor, că sînt orfani în străinătate și sărăcie mare, că trebuie să trăiască din mîini străine și că, dacă nu o să fie oameni cu virtute, cuminți, modești și nu dau tuturor cinstea cuvenită, nici

- τας, οὐδὲ τοὺς θέλουν τιμήσειν οἱ ἄλλοι, ἀμὴ θέλουν τοὺς ἀποστρέφεσθαι πάντες. Αὐ-
 τὰ οὖν ὄλα φρόντισέ τα καλὰ ἢ εὐγένειά σου μετὰ τοῦ Κριτοπούλου, ἐπειδὴ τὸ γο-
 μάρι ἀπάνω σας ἔναι. Πρὸς τούτοις ἄς ἐπιμελοῦνται νὰ μάθωσι γράμματα, νὰ προί-
 κόψουν· μηδὲν ἐνθυμοῦνται, ὅτι εἶναι εὐγενικοί. Ἡ εὐγένεια χωρὶς ἀρετῆς οὐδὲν εἶναι 421 b
- 5 τίποτες καὶ εἰς πάντας μὲν τοὺς αὐθέντας, ὅπου ἔχουν καὶ μεγάλας αὐθεντίας καὶ ἀρ-
 χάς, καὶ μᾶλλον εἰς αὐτούς, ὅπου ἔχασαν ὄλα. Διὸ ἄς σπουδάζουν νὰ μανθάνωσιν,
 ἄς ἔχουν εὐπειθειαν καὶ ὑποταγὴν καὶ ὑπακοὴν εἰς τὴν εὐγένειάν σου καὶ εἰς τὸν
 ἱατρὸν ὅπου τοὺς ἐνέθρεψε, καὶ εἰς τὸν διδάσκαλόν των, καὶ ἄς σᾶς ὑπακούωσι καὶ
 ἄς ποιοῦν τὸ τοὺς λέγετε ἐξ ἅπαντος. Ἄς μάθῃ ὁ καθείς ἀπ' αὐτούς ἐκ στήθους ἕνα
- 10 προσφώνημα τὸ πλέον μικρὸν εἰς τὸν πάπαν, νὰ τὸ εἶπωσι τοῦ πάπα γονατιστοὶ καὶ
 ἀποσκέπαστοι, ὅταν ἔλθωσιν ἐδῶ· καὶ μηδὲν γένη ἄλλῶς. Ὅταν περιπατοῦν εἰς τὴν
 στράταν καὶ οἱ ἄνθρωποι ἀποσκηπάζονται τοὺς καὶ τιμοῦν τοὺς, ἄς ἀποσκηπάζονται
 καὶ αὐτοὶ τὸ καπάσι των, ἢ ὀλοτέλα ἢ πλείον ἢ ὀλιγώτερον ὡς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους,
 Ὅμοίως καὶ ἂν ἔρχονται ξένοι εἰς τὸ σπίτι τίμιοι ἄνθρωποι νὰ τοὺς βλέπωσιν, ἄς
- 15 τοὺς προσηκόνωνται, ἄς τοὺς ἀποσκηπάζονται, ἄς τοὺς παρεκβάνωσι κατὰ τοὺς ἀνθρώ-
 πους. Ἄς συντυχαίνωσι ὀλίγα μὲν, ἔντιμα δὲ καὶ εὐχαριστικά καὶ ταπεινά, μηδὲν γε-
 λῶσι ποσῶς, μηδὲν διαχαιτῶνται, ἀλλὰ μετὰ καθεστηκότος καὶ σοβαροῦ φρονήματος
 αὐτοὺς συντυχαίνουσιν. Εἰς τὴν τροφήν των ἄς εἶναι προσεκτικοὶ καὶ ἐγκρατεῖς, εἰς
 τὸ τραπέζι των ἄς κάθωνται μετὰ προσοχῆς καὶ παιδεύσεως. Ἄν θέλετε νὰ εἶναι πε-
- 20 παιδευμένοι εἰς τοὺς ἔξω, ποιήσατε νὰ εἶναι | πεπαιδευμένοι εἰς τοὺς ἐδικούς των. Νὰ 422 b
 μηδὲν ἀναισχυνοῦν τινα· συνηθίσατέ τοὺς ἀπὸ τώρα καλὰ ἤθη καὶ ταπεινὰ καὶ ἡμερα.
 Ἄς μανθάνωσιν ἀπὸ τώρα νὰ γονατίζουν ἐπιτήδεια καὶ εὐμορφα. Καὶ μηδὲν τὸ ἔχωσιν
 εντροπήν, ὅτι μεγάλοι ῥηγάδες καὶ βασιλεῖς τὸ ποιοῦσιν. Ὅταν σεβαίνουσι εἰς ἐκκλη-
 σίαν Λατινικὴν, ἄς γονατίζουν καὶ ἄς εὐχῶνται ὡσπερ οἱ Λατίνοι· ὑπαγένητέ τοὺς
- 25 συνεχῶς εἰς τὰς ἐκκλησίας εἰς τὰς λειτουργίας καὶ ἄς στέκωνται μετὰ εὐλαβείας καὶ
 προσοχῆς χωρὶς γέλωτος, χωρὶς λαλιᾶς· ἄς γονατίζουν καὶ ἄς ἀποσκηπάζονται ὡσπερ
 καὶ οἱ Λατίνοι καὶ ἄς μιμοῦνται ἐκεῖνους. Ἄν οὕτως ποιῶσι, θέλωσι, βοηθηθεῖν,
 θέλουν ἔχειν τιμὴν παρὰ πάντας, θέλω δύνασθαι καὶ ἐγὼ νὰ τοὺς συνεργῶ. Εἰ δὲ τὰ-
 ναντία ποιοῦσιν, ἐγὼ οὐδὲ θέλω δυνηθεῖν νὰ τοὺς βοηθήσω οὐδὲ ὄλας· οἱ ἄνθρωποι
- 30 θέλουν τοὺς ἀποστραφεῖν καὶ τινες οὐδὲν τοὺς θέλει τιμήσειν οὐδὲ ποσῶς. Ταῦτα οὐ-
 δὲν λέγω γράφειν τὴν εὐγένειάν σου καὶ τοὺς ἄλλους μὲ τὴσιν πολυλογίαν εὐκαιρα
 καὶ μάταια, ἀλλὰ διὰ νὰ λέγετε συνεχῶς τὰ αὐθεντόπουλα, νὰ ποιήσητε νὰ τοὺς τὰ
 ἀναγινώσκῃ συνεχῶς ὁ διδάσκαλός των, νὰ τὰ ἀγροικοῦν καλὰ, διὰ νὰ τὰ ποιῶσιν.
 Ἐκεῖνους τὰ ἤθελα γράψαι, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκεῖνοι ὡς νέοι ἀκόμι οὐδὲν τὰ ἀγροικοῦν
- 35 καλὰ, δι' αὐτὸ γράφω τὰ τὴν εὐγένειάν σου, νὰ τοὺς παραινῆτε καὶ | ἀπὸ λόγου μου 423 b
 καὶ ἀπὸ ἐδικοῦ σας νὰ ποιῶσιν, ὡσὰν γράφομεν.

1 ἀποστρέφεσθαι (—θεν Β) πάντες AB: ἀποστρέφεσθαι πάντας b || 2 φρόν-
 τισέ τα AB: φροντίσατέ τα b || 2—3 γομάρι b: γομάριν AB || 3 μάθωσι A: μάθουν B ||
 6 καὶ μᾶλλον εἰς b: ἢ μάλιστα AB | μανθάνωσιν AB: μάθωσιν b || 10 τοῦ πάπα
 AB: τὸν πάπαν b || 11 post καὶ add. νὰ b: om. AB || 13 καπάσι b: καπάσιν AB || 14
 σπίτην AB: σπήτι b || 15 προσηκόνωνται AB: προσηκονοῦνται b || 16, 17 μηδὲν
 AB: νὰ μὴν b || 18 αὐτούς AB: ἄς τοὺς b || 20—21 νὰ μὴδὲν AB: Ἄς μὴν b || 22 μὴδὲν
 AB: νὰ μὴν b || 26 post ὡσπερ add. καὶ A: om. B || 28 δύνασθαι AB: δυνηθεῖν b ||
 29 οὐδὲ AB: δὲν b || 30 οὐδὲν τοὺς θέλει AB: δὲν θέλει τοὺς b || 32 νὰ^s AB:
 om. b || 33, 34 ἀγροικοῦν b: ἐγροικοῦν AB.

ei nu vor avea nici o cinste de la alții, ci toți își vor întoarce fața de la ei. Așadar, gîndește-te bine la toate acestea, dumneata dimpreună cu Critopul, întrucît asupra voastră cade tot greul. Pe lângă acestea, să se silească să învețe carte, să se procopsească; să nu-și aducă aminte că sînt de neam mare. Faptul că ești de neam mare, fără virtute nu înseamnă nimic, nici chiar cînd e vorba de orice domnitori care au țări mari și 5 putere, cu atît mai mult cînd e vorba de aceia care au pierdut toate. De aceea să se silească să învețe și să fie cu multă supunere și ascultare față de dumneata și de medicul care i-a crescut, și față de dascălul lor; și să vă asculte și să facă întocmai tot ce le spuneți. Să învețe fiecare din ei pe dinafară o cît de mică vorbire, pe care să o țină către papa, să o rostească în genunchi și cu capul descoperit, cînd au să vină 10 încoace; și altfel să nu se întîmple de loc. Cînd umblă pe stradă și oamenii îi salută, descoperindu-și capul și le dau cinste, să-și descopere și ei capul, ori de tot, ori mai mult sau mai puțin, după cum sînt și oamenii. De asemenea, cînd vin la ei acasă oameni străini și de cinste, ca să-i vadă, mai întîi să se ridice în picioare în fața lor, să-i salute cu capul descoperit, să-i întîmpine, după cum sînt și oamenii. Vorba 15 să le fie puțină, cu cinste însă și recunoștință și cu modestie, nici să nu se hlizească, nici să fie cu părul vîlvoi, ci vorba cu ei să le fie așezată, serioasă și cuminte. La mîncare să fie cu băgare de seamă și înfrînare; la masă să stea cuminți și cuviințioși. Dacă voiți să fie cu bună purtare înafară, faceți-i să fie cu bună purtare și la ei acasă. Să nu fie obraznici cu nimeni, deprindeți-i de pe acum la obiceiuri bune, modeste și 20 pașnice. Să se învețe de pe acum să-și plece genunchii frumos și cu cuviință. Și să nu se rușineze de aceasta, pentru că regi și împărați mari o fac aceasta. Cînd merg la biserică latinească, să îngenuncheze și să se roage ca latinii. Duceți-i mereu la biserică la liturghie și să stea cu evlavie și cu atenție, fără rîs și fără vorbă; să-și plece genunchii 25 și să salute, descoperindu-și capul ca și latinii și să-i imite pe aceia. Dacă fac așa, o să fie ajutamați și o să aibă cinste de la toți și voi putea și eu să le fiu de ajutor. Iar dacă fac dimpotrivă, eu nu voi putea să le ajut nicidecum; oamenii se vor feri de ei și nimeni nu le va da nici o cinste de loc. Și acestea le spun în scrisoarea către dumneata și ceilalți așa de pe larg, nu ca niște vorbe goale nepotrivite, ci pentru ca întruna să le spuneți tinerilor prinți și să faceți ca învățătorul lor să li le citească într-una, ca să și-le însemne bine și să se țină de ele. Aș fi voit acestea să le scriu lor, dar întrucît aceia ca niște tineri încă nu le înțeleg bine, de aceea îi le scriu dumneatale, 30 ca să-i îndemnați, și din partea mea și din partea dumneavoastră, să facă precum scriem.

Ἐνταῦθα ἔστι θανατικὸν κατὰ τὸ παρὸν δι' αὐτὸ ἐφάνη καλὸν μὲ τὴν βουλὴν τῶν ἀρχόντων, ὅπου εἶναι ἐδῶ, καὶ μὲ τὸ θέλημα τοῦ ἀγιωτάτου πάπα, νὰ μηδὲν ἔλθουν τὰ ἀθηνετόπουλα ἐδῶ διὰ τὸν κίνδυνον, ἀλλ' οὐδ' αὐτοῦ εἰς τὸν Ἀγκῶνα νὰ εἶναι, ἐπειδὴ οὐδὲ αὐτὸς ὁ τόπος εἶναι γερὸς, ἀμὴ νὰ διαβῆτε νὰ ὑπάγετε εἰς ἄλλην χώραν τὴν λέγουσι Τζικόλον, ὅπου εἶναι καλὸς ἀήρ, νὰ στέκετε ἐκεῖ ἕως τοῦ Σεπτεμβρίου ἢ Ὀκτωβρίου μὲ τοὺς ἀθηνετοπούλους καὶ τὴν ἀθηνετοπούλαν. Σκέψασθε ἑσεῖς ἐν τῷ μέσῳ, ἂν πρέπη νὰ ἀπομείνουν αὐτοῦ πάντοτε, ὡσὰν βουλευόνται καὶ ἄρχοντες, ὅπου εἶναι ἐδῶ. Ὁ μακαριώτατος πάπας καὶ ἐγὼ γράφομεν τὸν λεγάτον τῆς Μάρκας, ὅπου νὰ σᾶς βοηθήσῃ καὶ νὰ σᾶς συνδράμῃ, εἰς εἴ τι εἶναι χρεῖα. Αὐτοῦ ἔστι καὶ τις ἐπίσκοπος τοῦ Ἰκόμου, ὅπου ἔστι ἐδικὸς μου καὶ ἦτον καὶ δουλευτῆς τοῦ ἀγίου δεσπότη. Τὸ Τζικόλον εἶναι ἐνορία τοῦ καὶ ἔχει καὶ ἐκεῖ καλὸν ὀσπίτιον καὶ θέλει σᾶς τὸ δώσειν, νὰ κατοικήσῃτε ἐκεῖ, καὶ θέλει σᾶς συνεργήσῃ εἰς τὸ εἶναι δυνατὸν.

Ἐκ Ῥώμης, Αὐγούστου θ' ἡ, 'αυξε-ου' ἔτους. Ὁ Βησσαρίων καρδινάλις καὶ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως.

XXII. Μαθὼν οὖν ὁ πάπας τὴν ἔλευσιν τῶν ἀρχοντοπούλων εἰς 424 b Ἀγκῶνα, ἐξαπέστειλε διὰ ἐπιμελείας καὶ σπουδῆς καὶ βοηθείας τοῦ αἰδεσιμωτάτου καρδινάλεως καὶ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Βησσαρίωνος καὶ ἦλθον εἰς Ῥώμην καὶ τὴν οἰκονομίαν, ἣν ὁ πατὴρ αὐτῶν εἶχε, δέδωκε αὐτοῖς πρὸς τὸ ζῆν. Καὶ τὸν πρῶτον υἱὸν τὸν κύρ Ἀνδρέαν τὸν Παλαιολόγον δεσπότην ὁ πάπας τετίμηκε.

2. Τῷ δὲ ς γ' οὐδ' ἔτει Ὀκτωβρίου ιε' καὶ ὁ πνευματικὸς πατὴρ ἡμῶν καὶ ἀδελφὸς καὶ φίλος ἄριστος ὁ Δωρόθεος ἐν Κυρίῳ ἐξεδήμησεν, ἡμᾶς δὲ κατέλιπε τὴν ἐκείνου λυπομένους στέρησιν.

3. Καγὼ δ' ἀναγκασθεὶς ὑπὸ τῆς ἐνδείας, Ἀπριλλίου ιη' ἐξεληθὼν, παραγέγονα εἰς Ἀγκῶνα τῇ ιζ' Μαΐου. Καὶ τῇ πρώτῃ πάλιν Ἰουνίου ἐξεληθόντος μου ἀπῆλθον διὰ τῆς ὁδοῦ τοῦ Βιτέλμου, ἐπεὶ ἐκείσε εἰς τὰ θερμὰ ἦν ὁ καρδινάλις ὁ κύρ Βησσαρίων καὶ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως τῇ κλήσει, ὡς ἠκούσαμεν καὶ δι' ἡμερῶν ἐννέα ἐφθάσαμεν εἰς Ῥώμην καὶ κατελύσαμεν ἐν τῷ οἴκῳ τῶν ἀθηνετῶν ἡμῶν.

4. Τότε καὶ ὁ μακαριώτατος πάπας διὰ τοῦ αἰδεσιμωτάτου καρδινάλεως κύρ Βησσαρίωνος ἐξαπέστειλε πρὸς τοῦσδε τοὺς ἡμῶν ἀθέντας, κύρ Ἀνδρέαν λέγω τὸν δεσπότην καὶ κύρ Μανουὴλ τὸν ἀθηνετόπουλον τοὺς Παλαιολόγους, ἵν' εἰς γυναῖκα δώσωσι τὴν αὐτῶν ἀδελφὴν τινὶ ἀρχοντι ἐκ γένους Καρακιοῶν πλοῦτῳ τε καὶ γένει

1 εἶναι AB : εἶναι b | με AB : μετὰ b || 2 μηδὲν AB : μὴν b. || 5 Τζικόλον b : Τζίγκολον AB || 5, 9 εἶναι AB : εἶναι b || 7 βουλευόνται AB : βούλονται b || 9 εἶναι B : εἶναι A || 10 post ἐπίσκοπος add. ἐδικὸς μου b : om. AB | Ἰκόμου B : Κόσμου A : Κωμου b || 10 εἶναι — μου AB : om. b || 10—11 post ἀγίου add. τοῦ AB : om. b | Τζίγκολον B : Τζίγκουλον A | ὀσπίτιον b : ὀσπίτην AB || 16 κφ. κα' AB || 19 ἦλθον εἰς Ῥώμην A : παρέγενοντο ἐν Ῥώμῃ B || 25 Ἀπριλλίου AB : Ἀπριλλίῳ b || 29 τῇ κλήσει, ὡς b : om. AB || 32 καρδινάλεως b : καρδινάλιος AB || 33 ἐξαπόστειλε AB | ἡμῶν ἀθέντας AB : δεσπότης b || 34 τοὺς Παλαιολόγους AB : om. b || 35 Καρακιοῶν AB : Παρακιοῶν b.

Pe aici, în prezent, e o molimă de ciumă; de aceea cu sfatul marilor dregători care sînt aici, și cu voia preasfințitului papă, s-a crezut că e bine ca tinerii prinți să nu vină încoace din cauza primejdiei, dar nici acolo la Ancona să nu rămînă, întrucît și locul acela nu este sănătos, ci să treceți să mergeți în altă localitate, căreia îi spune Cicolo [Cingolo], unde aerul este bun, să stați acolo pînă în septembrie sau octombrie 5 cu tinerii prinți și cu tînăra prințesă. Între timp chibzuiți-vă dacă trebuie să rămîneți acolo pentru totdeauna, cum dau cu părerea și demnitarii care sînt aici. Prea fericitul papă și eu îi scriem reprezentantului din provincia Marca să vă stea la îndemînă și să vă sară într-ajutor la orice ar trebui. Acolo este și un episcop al Icomului care-i omul 10 meu și care a fost și în serviciul răposatului despot. Cicolo este enoria lui și are acolo o casă frumoasă și v-o pune la dispoziție să locuiți acolo și vă va sta în ajutor, pe cît îi este puterea.

Din Roma, la 9 august anul 1465. Visarion, cardinal și patriarh al Constantinopolului ¹.

15

XXII, 1. Papa, aflînd deci de venirea tinerilor domnișori la Ancona, a trimis prin grija și stăruința și cu ajutorul prea venerabilului cardinal și patriarh al Constantinopolului și au venit la Roma; iar întreținerea pe care o avea tatăl lor, le-a dat-o lor, ca să aibă cu ce trăi. Și pe primul fecior, chir Andrei Paleolog, papa l-a cinstit cu demnitatea de 20 despot.

1465 2. Iar în anul 6 9 74 la 15 octombrie și duhovnicul nostru părinte și frate și prieten bun Dorotei a adormit întru Domnul, iar pe noi ne-a lăsat să jelim lipsa lui.

1466 3. Iar eu, mînat de nevoie, la 18 aprilie pornind la drum, am sosit 25 ia Ancona în 17 mai. Și la zi întii iunie, pornind iarăși la drum, am plecat prin Vitelmo, deoarece acolo, precum auzisem, era la băi calde cardinalul chir Visarion, după nume patriarh al Constantinopolului; și în nouă zile am ajuns la Roma și am descins în 30 casa domnitorilor noștri.

4. Atunci și preafericitul papă a trimis, prin prea venerabilul cardinal chir Visarion, vorbă către acești domnitori ai noștri, anume despotul chir Andrei și prințul chir Manuil, Paleologii, ca să dea pe sora lor în căsătorie ² după un boier din neamul Caracciolo, distins și prin avere și de neam mare și strălucit; și încheindu-se contractul 35

¹ Despre Visarion, vezi informații bogate în L. Mohler, *Kardinal Bessarion als Theologe, Humanist und Staatsmann*, Paderborn 1923—1942; volum 3. Epistola, Mohler o socotește autentică.

² De fapt aceasta s-a măritat după țarul Ivan III (1462—1505) — vezi D u c a s, ed. V. Grecu, p. 425, 12; comp. și I. B. Παπαδοπούλου, *Αί περί του Γεωργίου Φραντζή διατριβή*, Atena, 1957, p. 106—108.

καὶ λαμπρότητι διαπρέποντι· καὶ τῆς συμφωνίας γενομένης ἢ τῶν μνήστρον ἱερολογία ὑπὸ τοῦ ἄκρου ἀρχιερέως διετελέσθη. Ἡμεῖς οὖν οἱ τῆς νόμφης οἰκτικακοὶ παρὰ τοῦ 425 b
 νυμφίου πλείστας φιλοτιμίας ἐλάβομεν, εὐφραινόμενοι ἐν τῇ χαρᾷ.

5 Ἐνθα προσέμεινα ἡμέρας λς· καὶ τοὺς τῶν κορυφαίων ἀποστό-
 5 λων ἐπισκεψάμενος τάφους καὶ πολλῶν ἄλλων ἁγίων καὶ ἱστορήσας τὰ
 ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκείνῃ πρεσβυτέρα Ῥώμῃ τῇ ις^η Ἰουλίου δι' εὐθείας ὁδοῦ
 παρεγενόμην εἰς Ἀγκῶνα. Καὶ μετὰ μικρὸν εἰς Ἐνετιαν ἀπέπλευσα τῇ
 κη^η τοῦ αὐτοῦ· κάκεισε προσέμεινα ἐν τῷ τοῦ Σταυροῦ μοναστηρίῳ ἄχρι
 κγ' τοῦ Αὐγούστου, ὅθεν ἐξελθόντες σὺν θεῷ ἀπεσώθημεν ἐνταῦθα
 10 εἰς Κερκύραν τῇ ε^η Σεπτεμβρίου ,ς ᾗ οε^{ου} ἔτους.

6. Καὶ ἡνίκα ἡμεῖς εἰς τὰ περὶ τὴν Ῥώμην διετρίβομεν, ὁ ἀμηρᾶς
 ἐλθὼν κατὰ τῆς Ἀλβαντίας ἐδίωξε τὸν αὐτὴν κυριεύσαντα Σκαντέρην
 καὶ αἰχμαλωτίσας καὶ ἀφανίσας τὸν τόπον καὶ κτίσας καὶ ἄστὺ πλησίον
 τοῦ καθολικοῦ ἄστεως αὐτῆς, Κρούας ὀνομαζομένου, πρὸς ἀντιμάχεσθαι
 15 αὐτῷ ἐπανέστρεψεν εἰς τὰ περὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν.

7. Καὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους τῷ θέρει ,ς ᾗ οε^{ου}, ὁ Βίκτωρ Καππέλλος,
 ὁ καθολικὸς ναυάρχης τοῦ τῶν Ἐνετῶν στόλου, ἀπελθὼν εἰς νῆσον Ἰμ-
 βρον παρέλαβεν αὐτήν· καὶ πάλιν ἀπελθόντος αὐτοῦ εἰς Ἀθήνας πᾶ-
 σαν τὴν τῶν Ἀθηνῶν πόλιν ἡ χ μ α λ ὠ τ ε υ σ σ ε ν. Εἶτα ἐλθὼν περὶ
 20 τὸν Αὐγούστον μῆνα εἰς τὴν Παλαιάν Πάτραν ἀπῆρε τὴν χώραν.

8. Ἐπιδραμόντος οὖν τοῦ Ἀμάρῃ εἰς βοήθειαν τῆς χώρας, ὁ προ- 426 b
 μηθῆς τοῦ τῶν Ἐνετῶν στόλου, μετὰ παντὸς τοῦ στόλου, καὶ ὁ Ῥαοῦλ
 Μιχαὴλ ὁ Ἰσης μετὰ πολλῶν καὶ καλῶν στρατιωτῶν ἔτρεψαν αὐτὸν
 κατὰ κράτος καὶ πολλοὺς τῶν αὐτοῦ ἀπέκτεινον. Καὶ διώξαντες μέχρι
 25 πολλοῦ οὐκ εἶασαν αὐτοὺς φεύγειν, ὡς ἔθ ο ς π α ρ ἄ τ ο ἰ ς ἔ μ π ε ἰ ρ ο ἰ ς
 π ο λ ε μ ἰ σ τ α ἰ ς ἔ σ τ ι τ ο ἰ ς ἀ ν τ ἰ δ ἰ κ ο ἰ ς π ο ἰ ε ἰ ν· καὶ αὐτοὶ
 ἐπιστρέψωσιν ἐπὶ τὸν ἴδιον στόλον, ὡς καθὼς ἐσυμ-
 βούλευον αὐτοὺς οἱ τοῦ τόπου Ῥωμαῖοι ἄρχοντες καὶ
 πᾶς ὁ δῆμος. Καὶ ὁ ῤηθεὶς ναύαρχος, ἦτοι ὁ τοῦ στόλου προμηθῆς,
 30 μὴ καταδεξάμενος τὴν τούτων βουλὴν, ἀλλ' ἐπαρθεὶς τῇ νίκῃ καὶ σκλη-
 ρὸς φανεὶς καὶ μᾶλλον κατὰ τῶνδε τῶν συμβουλευόντων αὐτῷ ἀπειλητι-
 κοὺς λόγους ἐξέχεε, λέγων, ὅτι ἐξ ἀνανδρίας καὶ ἀπιστίας αὐτῶν οὐκ ἀκο-
 λοθοῦσι κάκεινοι τῷ τῶν ἐχθρῶν διωγμῷ. Καὶ οὕτως θέλων καὶ μὴ θέλων
 ὁ στρατὸς ἐδίωξεν τοὺς ἐναντίους ἄχρι Σαραβελίου καὶ ἐπέκεινα πρὸς τὴν
 35 ἐπάνοδον, ἦτοι ἀνάβασιν, τοῦ Σιδηροκάστρου.

4 ἡμέραις AB || 7 Ἀγκῶνα B || 6 δι' — 7 ἀπέπλευσα AB : ἐξελθὼν ἀπῆλθον διὰ τῆς εὐθείας ὁδοῦ εἰς Ἀγκῶνα καὶ μικρὸν τι προσμείνας διὰ θαλάσσης εἰς Ἐνετιαν ἀπῆλθον b || 8 κάκεισε — 9 θεῷ AB : Καὶ προσμείνας ἐκεῖσε ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Σταυροῦ ἡμέρας κς' ἕως τῆς κγ' Αὐγούστου, ὅθεν ὄψια σὺν θεῷ ἐξελθόντες b || 10 εἰς AB : εἰς τὴν b | post Σεπτεμβρίου add. μηνὸς τοῦ b : om. AB || 11 Καὶ ἡνίκα AB : Καθ' ὃν δὲ καιρὸν b | post ὁ add. τῶν ἄσεβδων ἐξάρχων b : om. AB || 12 Σκαντέρην AB : Σκαντερίνο b || 16 ,ς ᾗ οε^{ου} ἔτους τῷ θέρει b || 20 ἀπῆρε AB : ἐπῆρε b || 21—22, 29 προμηθῆς AB : προμηθεὺς b || 22 μετὰ παντὸς τοῦ στόλου B : ἢ ναύαρχος b : om. A || 23 ἔτρεψαν] ἔτρεψεν AB b | αὐτὸν b : αὐτοὺς AB || 27 ἐπιστρέψωσιν — ὡς καθὼς AB : οὐκ ἐπίστρεψαν εἰς τόπον αὐτῶν τὸν ἴδιον καὶ τὸν στόλον, καθὼς b || 28 Καὶ AB. ἀλλ' b || 31 αὐτῷ b : om. AB || 34 Σαραβελίου AB : Σαβελίου b.

de logodnă, slujba religioasă a fost săvârșită de prea marele arhiereu. Iar noi oamenii de casă ai miresei am primit de la mire multă cinste și mari daruri, veselindu-ne cu bucurie.

5. Aici am rămas 36 de zile și am vizitat mormintele celor doi mari apostoli¹ și ale multor alți sfinți, și după ce am căutat să văd lucrurile monumentale din marea Romă cea veche, la 16 iulie am sosit de-a dreptul la Ancona. Și după puțin timp am plecat pe mare la Veneția în 28 din aceeași lună; și acolo am rămas în mănăstirea sfintei Cruci pînă la 23 august, de unde, pornind cu ajutorul lui Dumnezeu, am ajuns cu bine aici la Cercira în 5 septembrie din anul 6 9 75.

6. Și pe cînd stăteam prin părțile Romei, sultanul mergînd contra Albaniei, a alungat pe domnitorul ei Scander; și a robit și a stricat de istov țara și a zidit o cetate aproape de orașul ei capitală, numit Crua, spre a duce lupta contra lui; apoi s-a întors prin părțile Constantinopolului.

7. Și în același an, vara, 6 9 75, Victor Capela, amiralul general al flotei venețienilor, plecînd asupra insulei Imbros, a cucerit-o; și apoi, plecînd asupra Atenei, a subjugat întreg orașul Atenei. Apoi, prin luna august venind la Vechea Patră, a ocupat țara.

8. Atunci Amar sărind într-ajutorul țării, conducătorul flotei venețienilor, cu întreaga flotă și Raul Mihail Isis, cu mulți ostași buni, l-au pus din răspuțeri pe fugă și au făcut mult omor printre oamenii aceleia. Și luîndu-i la goană pînă departe, nu i-a lăsat să fugă, cum au obiceiul să facă dușmanilor luptătorii cu experiență; iar ei înșiși să se întoarcă la flota lor, așa precum îi sfătuiau pe ei dregătorii bizantini din partea locului cu întreg poporul. Iar zisul amiral, anume conducătorul flotei, neținînd seama de sfatul acestora, ci trufaș de biruință, arătîndu-se aspru față de ei, vărsa mai degrabă potop de cuvinte amenințătoare asupra celor care-i dădeau sfatul, spunînd că din lipsă de bărbăție și din cauza necredinței nu se țin și ei de urmărirea dușmanilor. Și așa, vrînd nevrînd armata a urmărit pe vrăjmași pînă la Saravelio și dincolo spre drumul în sus, adică urcușul de la Siderocastro.

33 Saravelio AB: Savelio b

¹ Petru și Pavel, care au murit la Roma, unul răstignit, iar celuilalt tăindu-se capul cu sabia.

9. Ὁ γοῦν Ἀμάρης ἰδὼν τὸν τούτων διωγμὸν ἄκαιρον καὶ ἄπρακτον καὶ ἄτακτον, καταλείψας εἰς τινὰς τόπους ἀνθρώπους ποιοῦντας, ἦτοι κρατοῦντας τοὺς τόπους, ὅθεν ἔμελλον διελευθεῖν, εἶτ' ἐπιστρέψας κατ' αὐτῶν ἔτρεψε καὶ ἐδιώξεν αὐτοὺς καὶ φθᾶσας ἀνεῖλε τὸν εἰρημένον προμηθεῖα τοῦ στόλου ἐπὶ ἡμίονου καθεζόμενον καὶ δις ἅπ' ἐκείνου πεσόντα. Καὶ ἄλλους ἀνεῖλον πολλοὺς καὶ αὐτὸν δὴ τὸν Ῥαοῦλ Μιχαὴλ ἀλώσαντες, τοῦ ἵππου ἐκπεσόντος, ἐκάθισαν αὐτὸν ἐπὶ σκόλλοπος. Καὶ τέλος ὡς νικηταὶ δραμόντες εἰς τὸν αἰγιαλόν, ἔνθα ἦσαν αἱ τριῆρεις, καὶ πλείστας εὐρόντες ἐπὶ τὴν γῆν ἐλκομένας ἀνεῖλον καὶ ἤχμαλώτευσαν. Καὶ ὑποπτεύσαντες τὸν μητροπολίτην τῆς αὐτῆς Παλαιᾶς Πάτρας εἶναι αὐτὸν αἴτιον τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ τῶν Ἑνετῶν στόλου κατ' αὐτῶν καὶ πιάσαντες αὐτὸν ἀνεσκολόπισαν. 427 b

10. Τοιαῦτα οὖν παθόντες ἄπρακτοι καὶ ζημιωμένοι οἱ τοῦ εἰρημένου στόλου ἐπανέστρεψαν. Ἀφ' οὗ δὴ κακοῦ συμβεβηκότος ὁ ναυάρχης λυπηθεὶς καὶ βαρέως ἀσθενήσας ἐν Εὐρίπῳ ὧν ἀπέθανε· καὶ ἀντὶ αὐτοῦ ἐγεγόνει ναυάρχης ὁ Ἰάκωβος Λαυρεδανός, ὁ ἐκείνου τοῦ Πέτρου Λαυρεδανοῦ υἱός, ἐξάδελφος δὲ τοῦ πρὸ αὐτοῦ ναυάρχου Ἀλουϊσίου Λαυρεδανοῦ. Καὶ ταῦτα μὲν δὴ παρηκολούθησαν τῷ τοῦ ἐνεστῶτος χρόνου χειμῶνι, τὸ δὲ τῆς Πάτρας τῷ πρὸ τοῦ φθινοπώρου Αὐγουστῶ συνέβη.

11. Τῇ δὲ κθ^η τοῦ Μαρτίου μηνὸς τοῦ ς' Ἰουλιου ἔτους, ἐν ἣ καὶ τὸ ἡμέτερον πάσχα γέγονε, λέγω δὴ τὸ χριστιανὸν πάσχα, ἐναπέψυξεν ὁ τῶν κακῶν πάντων τῆς Πελοποννήσου αἴτιος Ματθαῖος ὁ Ἀσάνης. Καὶ ἰδοὺ καὶ τὸ τοῦ Δαβὶδ μελῶδημα ἔτι πεπλήρωται, τὸ „διασκορπισθήτωσαν οἱ ἔχθροὶ αὐτοῦ καὶ φυγέτωσαν ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ οἱ μισοῦντες αὐτόν.“

12. Καὶ τούτου γενομένου, ὡς ἠκούσαμεν παρά τινων, ὅτι καὶ ὁ δεσπότης ἀπεπεμψε πρὸς τὸν ἀμηρᾶν τὴν | πρόσοδον, μὴ θέλων ἔτι ἔχειν τὸ βᾶρος, ὃ εἶχεν εἰς τὸ στρατόπεδον, εἰπόντος αὐτοῦ· „Ἐγὼ εἶμι γέρων καὶ ἀσθενής καὶ ὁ ἐκπληρῶν τὴν δουλωσύνην ἀπέθανε· λοιπὸν ἢ πολλὴ πρόσοδος δοθήτω, ὅπου δ' ἂν κελεύσης, ἐμοὶ δὲ δοθήτω μόνον τὸ ἄρκουν πρὸς τὸ ζῆν με καθήμενον ἐνταῦθα μετὰ τινων ὀλίγων. Ὁ οὖν ἀμηρᾶς ἀπεκρίνατο· „καλῶς ἔχει· διαχωρισάτω ὁ δεσπότης, οὗς βούλεται.“ Καὶ χωρίσας, δέδωκε πρὸς αὐτὸν ἄσπρα πεντήκοντα χιλιάδας, ἵνα ἔχη αὐτὰ ἐκ τοῦ κομερκίου τοῦ ἀλεύρου, τοὺς δὲ πλείονας τῶν ὑποχειρίων αὐτοῦ περιορίσας ἀπῆρεν, ἵνα εὐρίσκωνται ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει. 428 b

13. Ἄλλοι δὲ εἶπον· ἄλλως γέγονεν,

ὅτι ὁ τῶν κακῶν ἀπάντων ἐφευρετὴς Ματθαῖος ὁ Ἀσάνης μετὰ τῶν ἐχόντων τὴν τῆς Αἴνου ἀλικὴν κλέψας τινὰ χρήματα μὴ εἰδότος τοῦ δεσπότη

2—3 ποιοῦντας, ἦτοι AB : om. b || 3 ἔμελλον A : εἶμελλον B : ἦμελλον b || 6 δις ἅπ' ἐκείνου] δυσἀπέκεινα AB : δυσεπέκεινα b || 7 ἐκπεσόντος AB : ἐκπεσόντα b || 9 ἐλκομένας AB : εἰλικισμένας b : εἰλκυσμένας Char. || 14, 16 ναυάρχης AB : ναύαρχος b || 17 Ἀλουϊσίῳ AB : Ἀλωϊσίου b. || 20 mg. 1467 AB || 21 χριστιανὸν AB : τῶν ἀνατολικῶν χριστιανῶν b || 21—22 ἐναπέψυξεν AB : ἀπέψυξεν b || 28 εἰπόντος αὐτοῦ AB : εἰπὼν οὕτως b.

9. Și atunci Amar văzînd goana acestora nelalocul ei, fără rost și fără ordine, a lăsat în urmă oameni în cîteva locuri, **ț i n î n d l o c u r i l e p e u n d e a v e a u s ă t r e a c ă**, apoi întorcîndu-se contra lor, i-a pus pe fugă și i-a urmărit și, ajungîndu-l l-a ucis pe zisul conducător al flotei, care ședea pe un catîr și căzuse de două ori de pe el. 5
 Și au ucis și pe mulți alții și pe însuși Raul Mihail prinzîndu-l, deoarece calul căzuse, l-au tras în țeapă. Și în sfîrșit ca biruitori, alergînd la marginea mării, unde erau triremele, și găsind foarte multe trase la uscat, au ucis și au luat robi. Și bănuind chiar pe mitropolitul din Veche Patra că el este vinovat de năvala flotei venețienilor contra lor, l-au prins și l-au tras în țeapă.

10. Pățînd așadar unele ca acestea, oamenii de pe flota amintită s-au întors fără ispravă și cu mari pierderi. De pe urma acestei nenorociri ce s-a întîmplat, amiralul, îndurerat și greu bolnav, a murit, fiind în 15
 Eurip; și în locul lui a fost făcut amiral Iacob Lauredano, feciorul știutului Petro Lauredano, văr al amiralului dinaintea sa Aloisio Lauredano.
 1466/ Și acestea s-au petrecut iarna din anul în curs, iar fapta de la Patra s-a
 1467 întîmplat înaintea toamnei în august.

1467 11. La 29 ale lunii martie din anul 6 9 75, în ziua în care au căzut 20
 și paștele nostru, a n u m e a l c r e ș t i n i l o r r ă s ă r i t u l u i , și-a dat sufletul Matei Asan, vinovatul de toate nenorocirile Peloponesului. Și iată că și cîntarea lui David s-a și împlinit: „Risipiți să fie vrăjmașii lui, iar cei ce-l urăsc să fugă din fața lui“.

12. Și întîmplîndu-se aceasta, cum am auzit de la unii, și despotul a trimis sultanului venitul, nemaivoind să suporte greul ce-l avea în expediții, spunînd: „Eu sînt bătrîn și slab, cel care îndeplinea slujba, a murit; prin urmare, venitul cel mult să fie dat unde o să poruncești, 30
 iar mie să mi se dea numai cît să ajungă pentru trai, șezînd aici cu vreo cîțiva puțini“. Și sultanul a răspuns: „Bine! Să-și aleagă despotul pe care-i voiește“. Și alegîndu-și-i, i-a dat cincizeci de mii de arginți, ca să-i aibă din vama făinii; iar pe cei mai mulți de sub mîna lui i-a despărțit și i-a luat să locuiască în Constantinopol. 35

13. Dar alții însă spun că s-a întîmplat altfel:

Născocitorul tuturor relelor, Matei Asan, dimpreună cu aceia care țineau sărăcia de la Enos, a furat din bani fără să știe despotul; și sultanul aflînd aceasta, a voit să-l

του και τουτο μαθῶν ὁ ἀμηρᾶς ἐβουλήθη πιάσαι τὸν εἰρημένον Ἀσάνην και ἀνασκολοπίσαι αὐτόν, ὁ δὲ Ἀσάνης ἐκ τοῦ φόβου, ἐνθα ἦν, ἀπέφυξεν. Ὁ δὲ ἀμηρᾶς ὑποπτεύων μήτοι και ὁ δεσπότης ἐν τῇ τοιαύτῃ συμβουλῇ ἦν και δραπετεύσῃ, ἐξώρισεν ἐν τῷ Διδυμοτείχῳ και ἦρεν αὐτοῦ πᾶν σιτηρέσιον· και οὕτω κακῶς διέκειτο. Μιᾶ οὖν τῶν ἡμερῶν ἐρχομένου τοῦ ἀμηρᾶ ἀπὸ τοῦ κυνηγίου και μέλλοντος διελθεῖν, ὄθεν ὁ εἰρημένος δεσπότης ἦν, ἐξῆλθεν ὁ δεσπότης περηπορῶν και συναντήσας προσεκύνησε τὸν ἀμηρᾶν τὸν και γαμβρὸν αὐτοῦ. Ἴδων δὲ τοῦτον ὁ ἀμηρᾶς περιπατοῦντα ἐλυπήθη σφόδρα· και μᾶλλον σπλαγχισθεὶς τὸ γῆρας | αὐτοῦ ἐκέλευσε δοθῆναι αὐτῷ ἵππον τινὰ ἐκ τῶν αὐθεντικῶν. Και ἀναβάς ἦλθε σὺν αὐτῷ ἐν τῇ 429 b

10 Ἀνδριανουπόλει· και εἰς σιτηρέσιον αὐτοῦ δέδωκεν ἄσπρα χιλιάδας πενήκοντα ἐκ τοῦ κομερκίου τοῦ ἀλεύρου. Και τουτο ἀληθέστερον.

14. Τοῦ δ' αὐτοῦ χρόνου τῷ θέρει ἐγγόνει τοσαύτη λοιμώδης νόσος ἐν τε τῇ Κωνσταντινουπόλει, Ἀνδριανουπόλει και Καλλιουπόλει και τοῖς πέριξ αὐτῶν πόλεσι και κόμαις, ἄστεσι τε και χώραις, οἷα οὐ γέγονεν ἐν τοῖς παρελθοῦσι χρόνοις ἐκ πολλοῦ καιροῦ, ὥστε τεθνήκασιν, ὡς φασι, μυριάδες πολλὰι ἀνθρώπων οὐ χιλιάδες· ἐν οἷς δὲ και ἡ τοῦ δεσπότηου θυγάτηρ ἡ ἄ μ ῆ ρ ι σ σ α ἀπέθανε.

15. Τοῦ δὲ ,ς ᾱ ος^{ου} ἔτους Νοεμβρίῳ μηνὶ ἀπῆλθον κἀγὼ εἰς τὴν Ἀγίαν Μαύραν παρακινήσει τῆς βασιλίσσης κυρῆς Ἑλένης και ἰ π ε ν - 20 θ ε ρ ο ὕ τοῦ αὐθεντός τοῦ τόπου ἐκείνου κῦρ Λεονάρδου, ἵνα και τὸν τόπον ἐκεῖσε ἀναθεωρήσω και ὡς δῆθεν ἀνεψιοῦ τοῦ μακαρίτου τοῦ αὐθέντου μου τοῦ βασιλέως κῦρ Κωνσταντίνου και ὑπὲρ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ παθόντος μου ζημίαν μεγίστην, ὡς προεδῆλωσα ἐν τῷ λη^ο ἔτει, ἵνα ἀπολαύσω τινὸς εὐεργεσίας ἐτησίου ὡς γέρων και ἀσθενῆς και πτωχὸς ἀπὸ 25 τῆς αἰχμαλωσίας, ἐπαναστρέψας δὲ τῇ κβ^η τοῦ αὐτοῦ, εὐτελῆ πάντα ἰδὼν και ἀπολαύσας, ἄνευ τοῦ ὑπερέχεν ἐν τῷ μαστραϊδικῷ γένει τὴν πᾶσαν ἀρχὴν αὐτοῦ, δεῖ γὰρ τοῖς ἀρχομένοις ἐξομοιοῦσθαι τοῖς ἀρχουσι.

16. Και τῷ Ἰαννουαρίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ και τῆς Ἀλβανι- 430 b τίας αὐθέντης ὀνόματι Σκαντέρης τέθηκε φυσικῶ θανάτῳ και τὸ μὲν τοῦ 30 τόπου και τῆς αὐθεντίας αὐτοῦ παρέλαβεν ἡ αὐθεντία τῆς Ἑνετίας, τὸ δὲ ὁ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ υἱὸς Τοῦρκος ὢν παρὰ τῷ ἀμηρᾶ ἔστάλη παρ' ἐκείνου.

17. Ἀπὸ δὲ τοῦ ἡμίσεως ἔαρος τοῦ αὐτοῦ, δηλονότι ,ς ᾱ ος^{ου}, ἔτους και ὄλω τῷ θέρει διαβιβάσοντός μου κακῶς ἀπὸ τῆς συνήθους 35 ἀσθενείας τοῦ ρευματισμοῦ, ἀλλὰ δὴ και τῶν κοσμικῶν μου φορεμάτων διαλυθέντων ἐρασοφορήσαμεν τῇ πρώτῃ τοῦ Αὐγούστου μηνὸς και ἀντὶ Γεώργιος Γρηγόριος μετωνομάσθη, ἀντὶ δὲ Ἑλένη ἡ ἐμῆ σύνευνος Εὐπραξία, δεδωκότες πρῶτον τῆς εἰς Θεὸν πίστεως ὁμολογίαν ἡμῶν,

ὃς ἔθος ἐστὶ τοῖς ὀρθοδόξοις μεταλαμβάνουσι τὸ μοναχικὸν σχῆμα. Και οὕτως 40 ἠρξάμην πρῶτον μὲν τὸ ἅγιον σύμβολον καλῶς ἐκθέσθαι και ὄθεν τὸ ἱερώτατον παρὰ

3 ὑποπτεύων b : ὑποψεύων AB || 14 τοῖς AB : ταῖς b || 18 mg. 1468 AB || 20 αὐθεντός AB : αὐθέντου b. || 28 ὁ και AB : και ὁ b || 29 Σκαντέρης A : Σκαντάρης B || 30 αὐτοῦ AB : om. b || 33 mg. 1468 AB || 36 post διαλυθέντων add. ἱερὰ b : om. AB || 40 καλῶς b : ὄν καλῶς AB.

prindă pe zisul Asan și să-l tragă în țeapă, Asan însă de frică pe loc și-a dat sufletul. Iar sultanul căzînd la bănuială, ca nu cumva și despotul să fie amestecat într-un plan ca acela și să nu scape cu fuga, l-a surghiunit la Didimotih și i-a luat tot tainul; și așa o ducea rău. Și într-una din zile, sultanul venind de la vînătoare și avînd să treacă 5 pe unde era zisul despot, despotul i-a ieșit înainte, mergînd pe jos; și întîlnindu-l, s-a închinat sultanului, ginerele său. Iar sultanul, văzîndu-l pe acesta cum umblă, s-a îndurerat foarte și mai mult din milă de bătrînețele lui a poruncit să i se dea un cal din cei domnești. Și încălecînd, a venit cu el la Adrianopol și i-a dat tain cincizeci 10 de mii de arginți din vama făinii. Și aceasta este mai adevărat.

1467 14. În același an, vara, se iscase o molimă de ciumă așa de mare, și la Constantinopol, Adrianopol și Caliupoli și în orașele și satele, tîrgurile și localitățile de pîmprejur, cum n-a mai fost în anii trecuți de mult 15 timp, încît au murit, precum se zice, multe zeci de mii, nu mii de oameni; iar între aceștia și fața despotului, s u l t a n a.

1467 15. În luna noiembrie a anului 6 9 76, am plecat și eu la Santa Maura la îndemnul vasilisei doamna Elena, și a s o c r u l u i domnitorului locului aceluia chir Leonard, ca să mai văd încă o dată și locul de 20 acolo; și dînsul era doar înrudit cu întru fericire răposatul meu domn, împăratul chir Constantin, iar eu am îndurat pentru tatăl lui mare suferință, după cum am arătat mai sus la anul 38; am plecat ca să dobîndesc anual vreun ajutor, fiind bătrîn și bolnav și sărăcit de pe urma robirii, iar la 22 din aceeași lună m-am întors, alegîndu-mă cu puțin și toate 25 văzîndu-le sărăcăcioase, numai că toată țara lui se ținea mîndră la acel neam bastard, căci supușii trebuie să se asemene celor care domnesc peste ei.

1468 16. Și în luna ianuarie din același an a murit de moarte bună și domnitorul Albaniei, cu numele Scander; și țara și domnia lui le-a preluat republica Veneției, iar feciorul surorii lui, fiind turc, fusese trimis de el la sultan.

1468 17. De pe la mijlocul primăverii din același an, anume 6 9 76, și toată vara, mergîndu-mi rău din cauza boalei mele obișnuite a reumatismului, dar și hainele de mirean fiindu-mi rupte, am îmbrăcat rasa de 35 monah la zi întîi a lunii august și mi-am schimbat numele în loc de Gheorghe, Grigore, iar soția mea în loc de Elena, Eupraxia, după ce am dat mărturisirea credinței noastre în Dumnezeu,

cum este obiceiul la ortodocși, cînd iau shima monahală. Și așa am început mai întîi să expunem bine sfîntul simbol și să arătăm de unde a fost compus prea sfîntul simbol 40

τῶν θείων πατέρων συνετέθη σύμβολον, ἵνα γνῶμεν, ὡς οὐδ' αὐτοὶ ἐξ αὐτῶν, ἀλλ' ἐκ τῶν θείων χρησμῶν ἐρανοσάμενοι τὰς ῥήσεις τε καὶ τὴν γνῶσιν εὐσεβοφρόνως αὐτὸ συνεγράψαντο.

18. Σχεδὸν οὖν πᾶσαι αὐτοῦ θείου συμβόλου ῥήσεις ἐκ τῶν ἁγίων εἰσι γρα-
5 φῶν, ὡς κατὰ μέρος ῥηθήσεται.

Πιστεύω· εὐαγγέλιον „πιστεύσεις εἰς τὸν υἱὸν τοῦ | θεοῦ“ καὶ „πιστεύετε 431 b
εἰς τὸν θεόν“ καὶ „εἰς ἐμὲ πιστεύετε“. Ἀπόστολος· „πίστευσον εἰς τὸν Κύριον Ἰη-
σοῦν.“

εἰς ἕνα θεόν· εὐαγγέλιον· „ἵνα γινώσκασί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν θεόν.“
10 Ὁ ἀδελφός· „πίστευε, ὅτι ὁ θεὸς εἰς ἔστι.“ Παῦλος· „καὶ ἡμῶν θεὸς ὁ πατήρ,
ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς ἐξ αὐτοῦ, καὶ εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάν-
τα.“

πατέρα· εὐαγγέλιον „ἀναβαίνα πρὸς τὸν πατέρα μου“ καὶ „πατέρα ὑμῶν“
καὶ „πάτερ ἅγιε, καὶ ὁ κόσμος σε οὐκ ἔγνω“ καὶ „πρὸς τὸν πατέρα μου πορεύσομαι“
15 καὶ „ἔρωτήσω τὸν πατέρα μου“ καὶ „πάτερ μου, εἰς χειράς σου παρατίθημι τὸ πνευμά
μου“ καὶ „οὐ δύναμαι ἄρτι παρακαλέσαι τὸν πατέρα μου.“ Πέτρος· „εὐλογητὸς ὁ θεὸς
καὶ πατήρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.“ Παῦλος· „ὁ θεὸς καὶ πατήρ τοῦ Κυρίου
ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.“

παντοκράτορα· Ζαχαρίας· „τάδε λέγει Κύριος παντοκράτωρ“ καὶ „ἐπὶ
20 τὸν οἶκον τοῦ Κυρίου παντοκράτορος“ καὶ „λέγει Κύριος παντοκράτωρ.“ Ἰεζεκιήλ
„ἀδωναὶ Κύριε,“ ὃ ἔστι παντοκράτωρ. Καὶ τὸ σαββαῶθ δὲ παντοκράτωρ ἐρμηνεύεται,
ὃ πάση τῇ τριάδι ἀνατίθησιν ὁ Ἡσαΐας λέγων „ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος σαββαῶθ“.
Εὐαγγέλιον· „πατήρ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς.“ Δαβίδ· „ὅτι ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὰ πέ-
ρατα τῆς γῆς.“ Ἐπιστήθιος· „ὃ ὦν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος παντοκράτωρ.“ |

25 ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς· Μωϋσῆς· „ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν 432 b
οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.“ Εὐαγγέλιον· „πάτερ κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς.“

ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀορατῶν· Παῦλος· „εἴτε ὁρατὰ εἴτε ἀόρατα,
πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἐκτισται, ἐκ τοῦ πατρὸς δηλονότι διὰ τὸν Χριστόν.“
Ὁ Δαβίδ· „ὅτι αὐτὸς εἶπε καὶ ἐγεννήθησαν· αὐτὸς ἐνετείλατο καὶ ἐκτισθησαν.“

30 καὶ εἰς ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν
μονογενῆ· Παῦλος· „καὶ ἡμῖν εἰς θεὸς ὁ πατήρ καὶ εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός.“
Εὐαγγέλιον· „ἵνα γινώσκασί σε τὸν ἀληθινὸν θεὸν καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χρι-
στὸν“ καὶ „σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος“ καὶ „σὺ εἶ ὁ υἱὸς μου ὁ
ἀγαπητός“ καὶ „κἀγὼ ἐώρακα καὶ πεπίστευκα, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ
35 θεοῦ“ καὶ „σὺ πιστεύεις εἰς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ“ καὶ „ταῦτα γέγραπται, ἵνα πιστεύσωσιν,
ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ“ καὶ „ὁ μονογενὴς υἱὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλ-
πον τοῦ πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο“ καὶ „οὕτως ἠγάπησεν ὁ θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε
τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκε.“ Καὶ ὁ ἠγαπημένος· „ἵνα γινώσκητε περὶ τοῦ
μονογενοῦς υἱοῦ.“

40 τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων· εὐαγ-
γελίου· „πᾶς ὁ ἀγαπῶν τὸν γεννήσαντα | ἀγαπᾷ καὶ τὸν γεγεννημένον ἐξ αὐτοῦ“ καὶ 433 b

10 εἰς AB : om. b | Παῦλος AB : Παῦλος b || 23 Εὐαγγέλιον AB : Εὐαγγελίου b ||
25 Μωϋσῆς AB : Μωϋσέως b || 28 τὸν Χριστόν AB : τοῦ Χριστοῦ b || 31 Παῦλος AB :
Παύλου b || 32 Εὐαγγέλιον AB : Εὐαγγελίου b || 40—41 Εὐαγγελίου B : Εὐαγγέλιον A.

de către dumnezeieștii părinți, pentru ca să ne dăm seama că nici ei, nu de la sine, ci din sfintele ziceri au adunat și expresiile și cunoașterea și au alcătuit cu evlavie și înțelepciune simbolul.

18. Așadar, aproape toate expresiile din dumnezeiescul simbol sînt din sfintele scripturi, după cum se va expune¹ punct de punct. 5

Cred: evanghelia: „crezi în fiul lui Dumnezeu“; și „credeți în Dumnezeu“ și „în mine credeți“. Apostolul: „crede în Domnul Iisus“.

Într-un Dumnezeu: evanghelia: „ca să te cunoască pe tine singur adevărat Dumnezeu“. Fratele lui Dumnezeu: „crede că este unul Dumnezeu“. De la Paul: 10 „și Dumnezeul nostru tatăl, din care toate și noi dintr-însul, și unul Domn Iisus, prin care toate“.

Tatăl: evanghelia: „mă sui la tatăl meu“ și „tatăl vostru“ și „sfinte tată, și lumea nu te-a cunoscut“ și „la tatăl meu voi merge“ și „voi întreba pe tatăl meu“ și „tatăl meu, în mîinile tale îmi pun duhul meu“ și „nu pot chiar să chem pe tatăl 15 meu“, Petru: „binecuvîntat Dumnezeu și tatăl Domnului nostru Iisus Hristos“. Paul: „Dumnezeu și tatăl Domnului nostru Iisus Hristos.“

atotțiitorul: Zaharia: „acestea zice Domnul atotțiitorul“ și „la casa Domnului atotțiitorul“ și „spune Domnul atotțiitorul“. Iezehiil: „adonai Doamne“ 20 ceea ce înseamnă atotțiitor. Și savaot se tilcuiește atotțiitor, ceea ce Isaia atribuie întregii sfintei treimi, cînd zice: „sînt, sînt, sînt Domnul savaot“. Din evanghelie: „tatăl cerului și al pămîntului“. David: „că în mîinile tale, marginile pămîntului“. Cel de la pieptul Domnului: „Cel care este și a fost și care vine atotțiitorul“.

făcătorul cerului și al pămîntului: Moise: „la început 25 a făcut Dumnezeu cerul și pămîntul“. Evanghelia: „tată Doamne, al cerului și al pămîntului“.

al tuturor văzutelelor și nevăzutelelor: Paul „fie văzute sau nevăzute, toate prin el și la el au fost create, din tatăl și anume prin Hristos“. David: „că el a zis și s-au făcut; el a poruncit și s-au creat“.

și într-unul Domn Iisus Hristos, fiul lui Dumnezeu unul născut: Paul: „și noi avem unul Dumnezeu tatăl și unul Domn Iisus Hristos“. Evanghelia: „ca să te cunoască pe tine adevăratul Dumnezeu și pe Iisus Hristos pe care l-ai trimis“ și „tu ești Hristos, fiul lui Dumnezeu celui viu“ și „tu ești fiul meu cel iubit“ și „eu am văzut și am crezut, că acesta este Hristos, fiul lui Dumnezeu“ și „tu crezi în fiul lui Dumnezeu“ și „acestea au fost scrise, ca să creadă, 35 că acesta este Hristos, fiul lui Dumnezeu“ și „fiul cel unul născut, care este la sînul tatălui, acela a tilcuit“ și „așa a iubit Dumnezeu lumea, încît pe fiul său unul născut l-à dat“. Și cel iubit de Domnul: „ca să aveți cunoaștere despre fiul unul născut“.

cel din tatăl născut înainte de toți vecii: din evanghelie: „oricine iubește pe tatăl, iubește și pe cel născut din el“ și „acum slăvește-mă 40

¹ Toată această expunere asupra simbolului credinței ortodoxe creștine a fost luată de Macarie din Simeon, mitropolit (1410—1429) al Tesalonicului, vezi Dositheos, Iași 1683 sau Migne, P. G., 155 col. 25—1004.

„νυν δόξασόν με τῇ δόξῃ, ἣ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρά σοι“ και „ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος“ και „ὁ ὢν τοῖς κόλποις τοῦ πατρὸς“ και „ὁ ἦν ἀπ' ἀρχῆς.“ Ἀπόστολος: „ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ, δι' οὗ και τοὺς αἰῶνας ἐποίησε.“ Παροιμιῶν „πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με, πρὸ δὲ πάντων τῶν βουνῶν γεννᾷ με.“ Εὐαγγελίου „ἐκ τοῦ πατρὸς ἐξήλθον και ἦκω“ και „ἐξήλθον ἐκ τοῦ πατρὸς και ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον.“

φῶς ἐκ φωτός· εὐαγγελίου „Ἴνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτος“ και „ἦν τὸ φῶς ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον“. Δαβίδ· „ἐν τῷ φωτί σου ὀψόμεθα φῶς.“ Παύλος· „ὃς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης.“

10 θεὸν ἀληθινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ· τοῦ ἡγαπημένου „οὗτος ἐστὶν ὁ ἀληθινὸς θεὸς και ζωὴ αἰώνιος“ και „ἐσμέν· ἐν τῷ ἀληθινῷ, ἐν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστῷ.“ Εὐαγγελίου „ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια.“ Παύλος· „κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου θεοῦ και σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.“

γεννηθέντα· Παροιμιῶν „πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾷ με.“ Εὐαγγέλιον 15 „ἐγὼ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα και εἰς τοῦτο γεγέννημαι.“ Ὁ ἡγαπημένος· „ὁ ἀγαπῶν τὸν γεννήσαντα, ἀγαπᾷ και τὸν γεγεννημένον ἐξ αὐτοῦ.“

Ὁ ὁ ποιηθέντα· γεγῆνεται γάρ, οὐ πέποιηται μετὰ τῶν κτισμάτων, ὅτι αὐ- 434 b τὸς πάντων ποιητής. Παύλος· „δι' οὗ και τοὺς αἰῶνας ἐποίησε.“ Τῆς σοφίας· „ὁ ποιήσας τὰ πάντα ἐν λόγῳ σου.“

20 ὁμοούσιον τῷ πατρὶ· εὐαγγελίου „ἐγὼ και ὁ πατήρ μου ἐν ἑσμεν“ και „οὐκ οἶδατε, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ και ὁ πατήρ ἐν ἐμοί“ και „ὁ ἑωρακώς με ἑώρακε τὸν πατέρα.“ Παύλου· „ὃς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης και χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ“ και „ὃς ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγάγατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκέκωσε μορφῇ δούλου λαβών.“

25 δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο· Παύλου· „δι' οὗ και τοὺς αἰῶνας ἐποίησε“ και „πάντα δι' αὐτοῦ και εἰς αὐτὸν ἔκτισται“ και „αὐτὸς ἐστὶ πρὸ πάντων και τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκεν.“ Εὐαγγελίου „πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο και χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν, ὃ γέγονε.“ Παροιμιῶν „πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με.“ — Τοῦτο δὲ τὴν ἐν τῷ πατρὶ μαρτυρεῖ τῆς ζωῆς σοφίας αὐτοῦ πρὸ αἰῶνων και ἀκίνητον ἰδρυσιν,

30 — ὡς και τὸ „Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργον αὐτοῦ“ — τὴν ἐνανθρώπησιν προσημαίνει, δι' ἧς τὰ μεγάλα ἔργα τῆς σωτηρίας ἡμῶν κατειργάσατο ὑστερον· ὡς και τὸ „ὁ θεὸς τῇ σοφίᾳ ἐθεμελίωσε τὴν γῆν“ — τὰ ἐξῆς ἔργα· δηλῶν — και | τὸ 435 b „πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας“ και τὸ „ὁ ποιήσας τὰ πάντα ἐν λόγῳ σου.“ Τὸ δὲ „Κύριος ἔκτισέ με“ φησὶ και ἀντὶ τοῦ κτίζειν και δημιουργεῖν τὰ ἔργα αὐτοῦ δι' ἐμοῦ

35 τῆς σοφίας αὐτοῦ εὐδόκησε. Και ὁ Δαβίδ τοῦτο μαρτυρεῖ· „τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν.“ Καθαρῶτερος και τὴν διὰ σαρκὸς αὐτοῦ ἐπιφάνειαν τὸ „Κύριος ἔκτισέ με“ διδάσκει, ὡς ἔφημεν.

τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους· Παύλου· „τὰ γὰρ πάντα δι' ἡμᾶς“ και „εἰ ὁ θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν, — τίς καθ' ἡμᾶς; — ὃς γε τοῦ ἰδιοῦ υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο και 40 ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτὸν“ και „ἐπεὶ τὰ παιδία κεκοινώνηκε σαρκὸς και αἵματος, και αὐτὸς παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν.“

2 Ἀπόστολος AB : Ἀποστόλου b || 9, 18 Παύλος AB : Παύλου b || 9 δς b : ὁ AB || 14 Εὐαγγέλιον AB : Εὐαγγελίου b || 15 Ὁ ἡγαπημένος A : Τοῦ ἡγαπημένου B || 20 εὐαγγελίου B : εὐαγγέλιον A || 25, 38 Παύλου B : Πέτρου b.

cu slava pe care o aveam la tine înainte de a fi lumea“ și „la început era cuvântul“ și „cel care era în sinul tatălui“ și „care era de la început“. Din apostol: „în zilele acestea de la urmă ne-a vorbit nouă întru fiul, prin care a făcut și veacurile“. Din Proverbe: „înainte de veac m-a întemeiat, înainte de toți munții mă naște“. Din evanghelie: 5 „din tatăl am pornit și sînt aici“ și „am pornit din tatăl și am venit în lume“.

l u m i n ă d i n l u m i n ă: din evanghelie: „ca să mărturisească despre lumină“ și „era lumina cea adevărată, care luminează pe tot omul ce vine pe lume“. David: „întru lumina ta vom vedea lumină“. Paul: „care fiind strălucirea slavei“.

D u m n e z e u a d e v ă r a t d i n D u m n e z e u a d e v ă r a t: a celui 10 iubit de Domnul: „acesta este adevăratul Dumnezeu și viață de veci“ și „sîntem întru adevăratul, fiul său Iisus Hristos“. Din evanghelie: „eu sînt adevărul“. Paul: „la arătarea slavei marelui Dumnezeu și mîntuitor al nostru Iisus Hristos“.

n ă s c u t: din Proverbe: „înainte de toți munții mă naște pe mine“. Evanghelie: „eu la aceasta am venit și la aceasta m-am născut“. Cel iubit de Domnul: „Cel 15 ce iubește pe tatăl, iubește și pe cel născut din el“.

n u f ă c u t: căci a fost născut, nu făcut ca făpturile, pentru că el e făcătorul tuturor. Paul: „prin care a făcut și toate veacurile“. Din Înțelepciunea: „cel care a făcut toate întru cuvîntul tău“.

cel d e o f i i n ță c u t a t ă l: din evanghelie: „eu și tatăl meu una sîntem“ și 20 „nu știți că eu întru tatăl și tatăl întru mine“ și „acela care m-a văzut pe mine, a văzut pe tatăl“. De la Paul: „care fiind lucrarea slavei și icoana feței lui“ și „care fiind în chipul lui Dumnezeu, nu s-a socotit furat faptul că este egal lui Dumnezeu, ci s-a dezbrăcat pe sine, luînd chip de serv“.

p r i n c a r e l e t o a t e s - a u f ă c u t: de la Paul „prin care a făcut și 25 veacurile“ și „toate prin el și la el au fost create“ și „el există înainte de toate și toate întru el le-a întrunit“. Din evanghelie: „toate prin el s-au făcut și fără el nimic nu s-a făcut ce s-a făcut“. Din Proverbe: „înainte de veac m-a întemeiat pe mine“. — Iar aceasta e mărturie pentru zidirea înainte de veac și neclintită a înțelepciunii lui vii, precum și cuvintele „Dumnezeu m-a zidit pe mine început căilor lui în lucrul lui“ — arată dinainte întruparea, prin care s-au înfăptuit mai tîrziu marile lucruri ale mîntuirii noastre; precum și „Dumnezeu cu înțelepciune a întemeiat pămîntul“ — arată lucrările următoare — ca și cuvintele „toate întru înțelepciune le-ai făcut“ și „cel care toate le-ai făcut întru cuvîntul tău“. Iar cuvintele „Domnul m-a zidit pe mine“ spun și înainte de a zidi și crea lucrurile sale prin mine înțelepciunea sa le-a binevoit. Și David o mărturisește aceasta: „cu cuvîntul Domnului cerurile au 35 fost întărite“. Cuvintele: „Domnul m-a zidit pe mine“ arată mai lămurit venirea lui prin întrupare, cum spuneam.

c a r e l e p e n t r u n o i o a m e n i i: de la Paul: „căci toate pentru noi“ și „dacă Dumnezeu e cu noi — cine-i împotriva noastră? — care pentru noi nici pe fiul său nu l-a cruțat și pentru noi toți l-a dat pe el“ și „întrucît copiii i-a 40 împărțășit cu trup și sînge și însuși aproape tot așa a avut parte de acestea“.

καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν· Ἑσαίου· „οὐκ ἄγγελος, οὐ πρέσβυς, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος ἔσωσας ἡμᾶς.“ Παύλου· „περὶ ἧς σωτηρίας ἐξεζήτησαν.“ Εὐαγγελίου· „οὐκ ἤλθον, ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω τὸν κόσμον“ καὶ „ἵνα σωθῆ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ“ καὶ „ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστὶ“ καὶ „οὐτός ἐστιν ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου ὁ Χριστός.“

κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν· Παύλου· „ὁ καταβάς αὐτός ἐστι καὶ ὁ ἀναβάς.“ Εὐαγγελίου· „ὅτι καταβέβηκα | ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.“ Παύλου· „ὁ γὰρ θεὸς τὸν 436 b ἑαυτοῦ υἱὸν πέμψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας.“

καὶ σαρκωθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου· Ἑσαίου· „ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει καὶ τέξεται υἱόν.“ Εὐαγγελίου· „καὶ πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; Μὴ φοβοῦ, Μαριάμ· ἰδοὺ συλλήψῃ ἐν γαστρὶ καὶ τέξῃ υἱόν· πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάξει σοι.“ καὶ πρὸς τὸν Ἰωσήφ· „τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν ἐκ πνευματός ἐστιν ἁγίου· καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτήν, ἕως οὗ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον.“ Παύλος· „ἐξαπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ γεννώμενον ἐκ γυναικὸς“ καὶ „ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν.“

καὶ ἐνανθρωπήσαντα· Παύλος· „ὅς ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἄρπαγμόν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφῇ δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος“ καὶ „εἰς θεὸς καὶ πατὴρ πάντων, εἰς καὶ μεσίτης 20 θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἀνθρωπος Ἰησοῦς Χριστός.“ Εὐαγγελίου· „ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστὶ, μὴ θαυμάζετε τοῦτο“ καὶ „ὅταν ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ.“

σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου· Παύλος· „παραγγέλλω σοι ἐνώπιον τοῦ θεοῦ τοῦ ζωοποιούντος τὰ πάντα καὶ Κυρίου Ἰησοῦ 25 τοῦ μαρτυρήσαντος | ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου τὴν καλὴν ὁμολογίαν.“ Εὐαγγελίου· „Ἰησοῦν 437 b ζητεῖτε τὸν Ναζαρητὸν τὸν ἐσταυρωμένον.“ Παύλου· „καὶ ὅτι ἐσταυρώθη καὶ ὅτι ἐτάφη καὶ ὅτι ἐγήγερται τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφάς.“

καὶ παθόντα καὶ ταφέντα· Μωϋσῆω· „καὶ ἔσται ἡ ζωὴ σου κρεμαμένη ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν σου.“ Ἑσαίου· „ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη“ καὶ „τὸν 30 νῶτόν μου ἔδωκα εἰς μάστιγας.“ Δαβίδ· „ὅτι ἐγὼ εἰς μάστιγας ἐτοιμος.“ Ζαχαρίου· „τί αἶ πληγαὶ αὐταὶ ἀναμέσον τῶν χειρῶν σου; καὶ ἔρεϊ ἅς ἐπλήγην ἐν τῷ οἴκῳ ἀγαπητῷ μου.“ Εὐαγγελίου· „ὅτι ἔδει οὕτως παθεῖν τὸν Χριστὸν καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ.“ Εὐαγγελίου· „καὶ λαβὼν τὸ σῶμα ὁ Ἰωσήφ ἐτύλιξεν αὐτὸ σινδόνι κα 35 θαρᾷ καὶ ἔθηκεν αὐτὸ ἐν μνημεῖῳ καινῷ, ὃ ἦν λελατομημένον ἐκ πέτρας“ καὶ „ἔλαβον οὖν τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἔδησαν αὐτὸ θηρόνις μετὰ τῶν ἀρωμάτων, καθὼς 38 ἔθος ἐστὶ τοῖς Ἰουδαίοις ἐνταφιάζειν“ ἦν δὲ ἐν τῷ τόπῳ, ὅπου ἐσταυρώθη, κήπος καὶ ἐν τῷ κήπῳ μνημεῖον καινόν, ἐν ᾧ οὐδέπω οὐδεὶς ἐτέθη.“

καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφάς· εὐαγγελίου· „ἀναστὰς ὁ Ἰησοῦς πρῶτῃ τῇ πρώτῃ σαββάτων“ καὶ „τρίτην ἡμέραν ἅγιον σήμερον, 40 ἄφ' οὗ ταῦτα ἐγένετο“ καὶ „ἀναστὰς ὁ Ἰησοῦς ἐκ νεκρῶν ἐστὶ ἐν | μέσῳ τῶν μαθη- 438 b

1 Ἑσαίου B : Ἑσαίας A || 2 Παύλου B : Παῦλος A : Πέτρου b | *post* ἐξεζήτησαν *add.* προφήται b : *om.* AB || 14—15, 17, 23 Παῦλος AB : Παύλου b || 17 ὅς b : ὁ AB || 20 Εὐαγγέλιον AB : Εὐαγγελίου b || 39 Ἰησοῦς AB : Ἰησοῦς Χριστός b.

și pentru a noastră mîntuire: de la Isaia: „nu înger, nu un trimis, ci tu însuși Domnul ne-ai mîntuit pe noi“. De la Paul: „despre această mîntuire au grăit“. Din evanghelie: „nu am venit să judec lumea, ci ca să mîntuiesc lumea“ și „ca lumea să fie mîntuită prin el“ și „că din iudei este mîntuirea“ și „acesta este mîntuitorul lumii Hristos“.

5

s-a coborît din ceruri: de la Paul: „el este carele s-a coborît și s-a suit“. Din evanghelie: „că m-am pogorît din cer“. De la Paul: „Dumnezeu adică trimițînd pe fiul său asemenea trupului din păcat“.

și s-a întrupat din duhul sfînt și Maria fecioara: din Isaia: „iată fecioara va avea în pîntece și va naște fiu“. Din evanghelie: 10 „și cum îmi va fi mie aceasta, întrucît bărbat nu cunosc? Nu te speria Maria! Iată că vei rămîne grea și vei naște fiu; duhul sfînt va veni asupra ta și puterea celui de sus te va umbri“; și către Iosif: „căci ceea ce s-a făcut întrînsa este din duhul sfînt; și n-a cunoscut-o pe ea, pînă ce n-a născut pe fiul ei primul născut“. Paul: „Dumnezeu a trimis pe fiul său născut din femeie“ și „cuvîntul s-a făcut om și s-a sălăș- 15 luit între noi“.

și s-a făcut om: Paul: „Cela ce fiind în chipul lui Dumnezeu, nu s-a scotit furt faptul că este egal cu Dumnezeu, ci s-a dezbrăcat pe sine, luînd chip de rob, făcîndu-se asemenea oamenilor“ și „unul Dumnezeu și tatăl al tuturor, unul și mijlocitor între Dumnezeu și oameni, om Isus Hristos“. Evanghelia: „că fiul 20 omului este, nu vă mirați de aceasta“ și „cînd o să vină fiul omului pe tronul mării sale“.

și s-a răstignit pentru noi în zilele lui Pilat din Pont: Paul: „Îți încredințez în fața lui Dumnezeu cel de viață făcător a toate și în fața Domnului Iisus care a pățimit în zilele lui Pilat din Pont pentru 25 mărturisirea cea bună a credinței“. Din evanghelie: „Pe Iisus Nazarineanul cel răstignit îl căutați“. De la Paul: „și că a fost răstignit și că a fost înmormîntat și că s-a sculat a treia zi după scripturi“.

și a pățimit și s-a înmormîntat: din Moise: „și viața ta va fi atîrnată înaintea ochilor tăi“; din Isaia: „a fost dus ca un miel la măcelărie“ și „spatele meu l-am dat spre biciuire“. David: „că eu stau gata să fiu biciuit“. Din 30 Zaharja: „ce sînt rănile acestea la mîinile tale? Și va spune, pe care le-am primit în casa mea cea iubită“. Din evanghelie: „că trebuia Hristos să pătimească așa și să între întru mărirea lui.“ Din evanghelie: „și Iosif luînd trupul, l-a înfășurat în giulgiu curat și l-a pus în mormînt nou, care era săpat în piatră“ și „au luat deci trupul lui Iisus și l-au legat în fășii de pînză cu mirodenii, cum e obiceiul la iudei să înmormînteze; iar pe locul unde a fost răstignit, era grădină și în grădină un mormînt nou, în care încă n-a fost pus nimeni“.

și a înviat a treia zi după scripturi: din evanghelie: „a înviat Iisus în prima zi din săptămîină, dimineața“ și „azi este a treia zi, de cînd s-au întîmplat acestea“ și „înviînd Iisus din morți, a stat în mijlocul ucenicilor și 40

τῶν καὶ λέγει εἰρήνη ὑμῖν“ καὶ „μνήσθητι, Κύριε, ὡς ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ λέγων, ὅτι δεῖ τὸν υἱὸν ἀνθρώπου παραδοθῆναι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων ἀμαρτωλῶν καὶ σταυρωθῆναι καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστῆναι.“

5 καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθέζομενον ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς· εὐαγγελίου· „ὁ μὲν οὖν κύριος μετὰ τὸ λαλῆσαι αὐτοῖς ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ “καὶ „ἐγένετο ἐν τῷ εὐλογεῖν αὐτὸν αὐτοῦς· διέστη ἅπ’ αὐτῶν καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν.“

καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· Πράξεων· „ἄνδρες Γαλιλαῖοι, τί ἐστήκατε βλέποντες εἰς τὸν οὐρανόν; Οὗτος ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀναληφθεὶς ἅφ’ ὑμῶν εἰς τὸν οὐρανόν οὗτος ἐλεύσεται πάλιν, ὃν τρόπον ἐθεάσασθε αὐτὸν ἀνερχόμενον εἰς τὸν οὐρανόν.“ Εὐαγγελίου· „καὶ τότε ὄψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ καὶ συναχθήσονται ἔμπροσθεν αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη.“ Πράξεων· „οἵτινες συνεφάγομεν καὶ συνεπίομεν αὐτῷ μετὰ τὸ ἀναστῆναι αὐτὸν ἐκ νεκρῶν· καὶ πάλιν παρηγγείλεν ἡμῖν κηρῦσαι τῷ λαῷ καὶ διαμαρτυρησθαι, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ ὄρισμένος ὑπὸ τοῦ θεοῦ κριτῆς ζῶντων καὶ | νεκρῶν.“ Δανιήλ· 439 „ἐθεώρουν, ἕως οὗ θρόνοι ἐτέθησαν καὶ ὁ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν ἐκάθισε“ καὶ „ἰδοὺ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ νεφελῶν ἐρχόμενος“ καὶ „ἕως τοῦ παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔφθασε καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ τιμὴ καὶ ἡ ἐξουσία.“

οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος· Δανιήλ· „καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ αἰώνιος καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ λαῷ ἐτέρῳ οὐχ ὑποληφθήσεται.“ Εὐαγγελίου· „Καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ εἰς τοὺς αἰῶνας καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος.“

Τὸ ἐφεξῆς ἐντεῦθεν τοῦ ἱεροῦ συμβόλου ἡ δευτέρα ἀγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος ἀπήρτισεν.

καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· εὐαγγελίου· „βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.“ „Ὄταν ἔλθῃ ὁ παράκλητος, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ πέμψει ὁ πατήρ ἐν τῷ ὀνόματί μου.“ Δαβίδ· „τὸ πνεῦμά σου τὸ ἅγιον μὴ ἀντανέλης ἅπ’ ἐμοῦ.“

τὸ κύριον· Παῦλος· „ὁ δὲ κύριος τὸ πνεῦμά ἐστιν Ὅτι δὲ πνεῦμα Κυρίου, 30 ἐκεῖ ἐλευθερία“ καὶ „ἵνα τι ἐψεύσω τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον; Οὐκ ἐψεύσω ἀνθρώποις, ἀλλὰ θεῷ.“

τὸ ζωοποιον· εὐαγγελίου· „τὸ πνεῦμά ἐστι τὸ ζωοποιον, ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν.“ Δαβίδ· „ἐξαποστειλεῖς τὸ πνεῦμά σου καὶ κτισθήσονται καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς.“ Μωϋσῆς· „καὶ ἐνέπνευσεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐ|τοῦ πνοῆν ζωῆς.“ 35 Ἐζεκιήλ· „υἱὲ ἀνθρώπου, προφήτευσον ἐπὶ τὸ πνεῦμα· καὶ ἦλθεν ἐπ’ αὐτὰ καὶ ἐξησαν.“

τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον· εὐαγγελίου· „ὅταν ἔλθῃ ὁ παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ πατρὸς, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται“. „Καὶ εὐθέως ἀναβαίνων ἀπὸ τοῦ ὕδατος εἶδε σχιζομένους τοὺς οὐρανοὺς καὶ τὸ πνεῦμα ὡσεὶ περιστερὰν καταβαῖνον ἐπ’ αὐτόν.“ Παῦλος· „καὶ ἡμεῖς δὲ

1 λέγει AB : λέγει αὐτοῖς b | ἡμῖν b : ὑμῖν AB. || 18 ἡ ἐξουσία b : ἐξουσία AB || 19 post βασιλεία add. αὐτοῦ b : om. AB || 29 Παύλου b || 34 Μωϋσεώς b || 40 Παῦλος A : Παύλου B.

zice pace vouă" și „adu-ți aminte, Doamne, cum ne-a grăit în Galileia, zicînd, că fiul omului trebuie să fie dat pe mîna oamenilor păcătoși și să fie răstignit și a treia zi să învieze“.

și s-a suit la ceruri și șade de-a dreapta tatălui: din evanghelie: „așadar, Domnul după ce a grăit cu dîșii, s-a înălțat la ceruri și a stat de-a dreapta lui Dumnezeu „și“ s-a întîmplat cînd îi binecuvînta pe dîșii, că s-a îndepărtat de ei și s-a ridicat la cer“.

și iarăși o să vină cu mărire să judece viii și morții: din „Faptele apostolilor“: „bărbați galileieni, ce stați uitîndu-vă la cer? Acest Iisus care s-a înălțat de la noi la cer, acesta iarăși va veni în același chip în care l-ați văzut suindu-se la cer“. Din evanghelie: „și atunci veți vedea pe fiul omului pe tronul mării lui și se vor aduna înaintea lui toate popoarele“. Din „Faptele apostolilor“: „noi care am mîncat și am băut împreună cu dînsul, după ce a înviat din morți; și iarăși ne-a îndemnat să-l vestim poporului și să mărturisim mereu că el este hotărît de Dumnezeu să fie judecătorul viilor și morților“. Daniil: „priveam, pînă ce tronuri au fost puse și cel vechi de zile s-a așezat“ și „iată fiul omului venind pe nori“ și „a ajuns pînă la cel vechi de zile și lui i-a fost dată cinstea și puterea.“ a cărui împărăție nu va avea sfîrșit: Daniil: „și împărăția lui veșnică și împărăția lui nu va fi supusă altui popor“. Din Evanghelie: „și va domni peste casa lui Iacob în veci și împărăția lui nu va avea sfîrșit“.

Partea ce urmează de aici încolo a sfîntului simbol a alcătuit-o cel de al doilea sinod ecumenic.

și întru duhul sfînt: din evanghelie: „botezîndu-i pe ei în numele tatălui și al fiului și al sfîntului duh“. „Cînd o să vină cel chemat, duhul sfînt, pe care tatăl îl va trimite în numele meu“. David: „duhul tău cel sfînt să nu-l iei de la mine“.

domnul: Paul: „iar Domnul este duhul. Unde-i duhul Domnului acolo-i libertate“ și „de ce ai minșit duhul cel sfînt? N-ai minșit pe oameni, ci pe Dumnezeu“.

de viață făcătorul: din evanghelie: „duhul este de viață făcătorul, trupul nu folosește nimic“. David: „vei trimite duhul tău și se vor zidi și vei renoi fața pămîntului“. Moise: „și i-a suflat în față lui suflul vieții“. Ezechiil: „fiule al omului, procește cu duhul și a venit asupra lor și au trăit“.

carele din tatăl purcede: din evanghelie: „cînd va veni mîngîietorul, pe care eu vi-l voi trimite vouă de la tatăl, duhul adevărului, care din tatăl purcede“. „Și îndată, cînd ieșea din apă, zări cerurile deschizîndu-se și duhul în chip de porumb coborînd asupra lui“. Paul: „și noi am primit nu duhul lumii, ci

οὐ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου ἐλάβομεν, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἐκ θεοῦ.“ Δαβίδ· „τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν.“ Πέτρος ἐκ τῶν Πράξεων· „τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ ἁγίου πνεύματος ὁ υἱὸς λαβὼν παρὰ τοῦ πατρὸς ἐξέχεε τοῦτο, ὃ νῦν ὑμεῖς βλέπετε καὶ ἀκούετε“. Παῦλος πρὸς 5 Τίτον· „ἔσωσεν ἡμᾶς διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας καὶ ἀνακαινώσεως πνεύματος ἁγίου, οὐ ἐξέχεεν ἐφ’ ἡμᾶς πλουσίως διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ σωτήρος ἡμῶν.“

τὸ σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον· εὐαγγέλιον· „βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος“ καὶ „οὐδεὶς γινώσκει τὰ τοῦ οὐρανοῦ εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τὸ κατοικοῦν ἐν αὐτῷ“ καὶ „τὰ τοῦ θεοῦ οὐδεὶς εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τὸ ἐν αὐτῷ“. Καὶ ἐν τῷ Ἰησαΐα καὶ Ἐζεκιήλ οἱ ἄγγελοι· „ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος σαββαώθ, πλήρης ὁ 441 ἡ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ,“ δηλονότι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, τοῦ μόνου ἐν τριάδι θεοῦ.

τὸ λαλήσαν διὰ τῶν προφητῶν· Ζαχαρίου· „καθὼς ἐλάλησε διὰ στόματος τῶν ἁγίων τῶν ἀπ’ αἰῶνος προφητῶν αὐτοῦ σωτηρίαν ἐξ ἐχθρῶν ἡμῶν.“ Τῆς θεοτόκου· „καθὼς ἐλάλησε πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν τῷ Ἀβραάμ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ ἕως αἰῶνος.“ Πράξεων· „τοῦτο πάντες οἱ προφῆται μαρτυροῦσιν, ἄφεςιν ἁμαρτιῶν λαβεῖν διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ πάντα τὸν πιστεύοντα εἰς αὐτόν“ καὶ „ὃν δεῖ οὐρανὸν μὲν δέξασθαι ἄχρι χρόνων ἄποκαταστάσεως πάντων, ὃν ἐλάλησεν ὁ θεὸς διὰ 20 στόματος πάντων τῶν ἁγίων τῶν ἀπ’ αἰῶνος προφητῶν αὐτοῦ.“ Εὐαγγελίου· „εἶπε Δαβίδ ἐν πνεύματι ἁγίῳ· εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· κάθου ἐκ δεξιῶν μου.“ Πράξεων· „καὶ δεηθέντων αὐτῶν ἐσαλεύθη ὁ τόπος, οὗ ἦσαν συνηγμένοι, καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες πνεύματος ἁγίου καὶ ἐλάλουν τὸν λόγον τοῦ θεοῦ μετὰ παρρησίας.“ Τῆς Ἐξόδου· „καὶ ἐπλήθησαν πνεύματος ἁγίου καὶ προεφήτεον ἐν τῇ παρεμβολῇ.“

εἰς μίαν ἁγίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν· ὡς καθολικαὶ ἐπιστολαὶ αἱ ἐπτά ὡς εἰς πάντας πιστοὺς γραφεῖσαι κοινῶς, οὕτω καὶ καθολικὴ ἐκκλησία ἡ πάντων ὀρθοδόξων γέγραπται. Παύλου· „ὁ ποιήσας τὰ ἀμφοτέρα 442 ἡ ἓν, εἰς κύριος, μία πίστις, ἓν βάπτισμα“ καὶ „ἀδελφοὶ ἅγιοι καὶ ἐποικοδομηθέντες ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ“ καὶ „μέλη ἐκ μέρους“ καὶ „οὓς μὲν ἔθετο ὁ θεὸς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πρῶτον ἀποστόλους, δευτέρων προφήτας, τρίτον διδασκάλους“ καὶ „ἵνα οἰκοδομηθῇ ἡ ἐκκλησία“ καὶ „ὅμοιως ὡς τὸ θεοῦ ζῶντος“ καὶ „εἰς καταρτισμὸν τῆς ἐκκλησίας“ καὶ „ὄντος ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς συνοικοδομείσθε“ καὶ „αὐτὸς ἐστὶν ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας.“

ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα εἰς ἄφεςιν ἁμαρτιῶν· Παύλου· „ὁμολογήσον τὴν καλὴ ὁμολογίαν“ καὶ „καρδίᾳ μὲν πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν“ „εἰς Κύριος, μία πίστις, ἓν βάπτισμα.“ Εὐαγγελίου· „βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς ἄφεςιν ἁμαρτιῶν“ „βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.“

1 Δαβίδ Β : καὶ Δαβίδ Α || 2 οἱ ΑΒ : *om.* b || 3 Πέτρου b | πνεύματος ΑΒ : *om.* b || 4 Παύλου b || 8 εὐαγγελίου b || 11 *post* ἄγγελοι *add.* ὑμνοῦσιν b : *om.* ΑΒ || 26 ὡς₁ ΑΒ : ὡσπερ b || 28 ἓν, ΑΒ : ἓν καὶ b || 37 Εὐαγγελίου b : *om.* ΑΒ.

pe acela de la Dumnezeu". David: „cu cuvîntul Domnului cerurile au fost întărite și cu duhul gurii lui toată puterea lor". Petru în „Faptele apostolilor": „fiul luînd de la tatăl cuvîntul duhului sfînt, a revărsat aceasta ce voi vedeți și auziți acum". Paul către Tit: „ne-a mîntuit pe noi prin scaldătoarea renașterii și reînnoirea duhului sfînt, din care a revărsat din belșug asupra noastră prin Iisus Hristos mîntuitorul nostru".

la care dimpreună cu tatăl și cu fiul ne închinăm și-l premărim: evanghelia: „botezîndu-i pe ei în numele tatălui și al fiului și al sfîntului duh" și „nimeni nu cunoaște cele cerești decît numai duhul, care sălășluiește în cer" și „cele ale lui Dumnezeu nimeni nu le știe decît duhul cel din el". Și în Isaia și Ezechiil îngerii: „sfînt, sfînt, sfînt Domnul savaot, plin e cerul și pămîntul de mărirea lui", adică a tatălui și a fiului și a duhului sfînt, a unui singur Dumnezeu în treime.

carele a grăit prin proroci: din Zaharia: „precum a grăit prin gura sfinților lui proroci celor din veac despre mîntuire din mîinile vrăjmașilor noștri". A Născătoarei de Dumnezeu: „precum a grăit către părinții noștri, lui Avraam și semînției lui pînă în veac". Din „Faptele apostolilor": „aceasta toți prorocii o mărturisesc, tot omul ce crede într-însul să ia iertarea păcatelor în numele lui" și „pe care cerul trebuie să-l primească pînă se vor fi împlinit toate cîte Dumnezeu le-a grăit prin gura tuturor sfinților lui proroci din veac". Din evanghelia: „a zis David în duh sfînt; a zis Domnul Domnului meu: stai de-a dreapta mea". Din „Faptele apostolilor": „și cînd ei se rugau, s-a clătinat locul unde erau adunați și toți s-au umplut de duh sfînt și grăiau deschis cuvîntul lui Dumnezeu". Din „Exod": și „s-au umplut de duh sfînt și predicau de mai înainte în tabără".

și întru una sfîntă biserică sobornicească și apostolicească: cum sînt cele șapte epistole sobornicești ca fiind scrise deobște către toți credincioșii, așa a fost desemnată și sobornicească biserică a tuturor dreptcredincioșilor. De la Paul: „acela care a făcut amîndouă una, un Domn, o credință; un botez" și „frați sfinți rezemați pe temelie apostolilor și prorocilor, piatra de unghi fiind însuși Hristos" și „mădular de mădular" și „pe care Dumnezeu i-a așezat în biserică întru apostoli, al doilea proroci, al treilea dascăl" și „ca biserică să fie întemeiată" și „voi sînteți templu al lui Dumnezeu cel viu" și „spre deplina alcătuire a bisericii" și „piatra de unghi fiind însuși Iisus Hristos, pe care și voi cu toții sînteți întemeiați" și „el este capul trupului bisericii".

mărturisesc un botez întru iertarea păcatelor: de la Paul: „mărturisește mărturisirea cea bună" și „întru inimă credem în dreptate, iar cu gura mărturisim credința în mîntuire"; „un Domn, o credință, un botez". Din evanghelia: „botezîndu-i pe ei întru iertare de păcate"; „botezîndu-i pe ei în numele tatălui și al fiului și al sfîntului duh".

προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν· Πράξεων „περὶ ἐλπίδος καὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ἐγὼ κρίνομαι.“ Ἑσαίου „ἀναστήσονται οἱ νεκροὶ καὶ ἐγερθήσονται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις.“ Πράξεων „ἡ γὰρ ἀποκαταδοκία τῆς κτίσεως τὴν ἀποκάλυψιν 443 b τῶν υἱῶν τοῦ θεοῦ ἐκδέχεται.“ Εὐαγγελίου „ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσονται.“

καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος· Εὐαγγελίου „ὁ μισθὸν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάξει αὐτήν.“ Πράξεων „διαλεγόμενου δὲ αὐτοῦ περὶ δικαιοσύνης καὶ ἐγκρατείας καὶ τοῦ κρίματος τοῦ μέλλοντος ἔσσεσθαι.“ Ἑσαίου „πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.“ Εὐαγγελίου „ἐγὼ ζῶ καὶ ὁ τράγων 10 με ζήσεται δι’ ἐμέ“ καὶ „ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ“ καὶ „ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον.“

*Αμὴν· τὸ δὲ ἀμὴν παντὸς τοῦ ἱεροῦ συμβόλου ἐστὶ βεβαιωτικὸν καὶ σφραγὶς καὶ οἶον τις κλείς ἀποκλείουσα τοὺς ἕξωθεν καὶ φυλάττουσα ὡς ταμείῳ τινὶ καλλίστῳ τῆς ἐκκλησίας τὸν τῆς πίστεως θησαυρόν, ἵνα μὴ τις τι ἐκ τούτου ἀφέληται ἢ 15 νόθον τι ἐπεισάγῃ.

Αὐτὸ τὸ θεῖον καὶ ἱερώτατον καὶ τέλειον πάντοθεν τῆς εὐσεβείας ἡμῶν σημεῖον, ὁμολογίαν τῶν πατέρων, τὸν ὄρον τῆς ἀληθοῦς πίστεως, ἐνστερνιζόμενοι καὶ ἀσπαζόμενοι ταῖς ψυχαῖς καὶ τῇ γλώττῃ καὶ χεῖλεσι μετὰ παύρησις ὁμολογοῦντες τὴν ἀσινῆ ἐν αὐταῖς καὶ ἀκίβδηλον καὶ ἀπαράθραυστον πάντη ὡς θεοφορητῶν καὶ θεο- 20 δοξάστων καὶ θεοκινήτων πατέρων ἱερὰν | παραθήκην μέχρι τέλους φυλάξωμεν, ἵνα ταῖς πρεσβείαις τῶν ἐκθεμένων αὐτὸ καὶ φυλαζάντων ἁγίων καὶ τῶν πρὸ αὐτῶν, ἐξ ὧν τὴν γνῶσιν οὗτοι τοῦ συμβόλου παρέλαβον, καὶ πάντων ὁμοῦ τῶν ἁγίων, τῶν ἱερῶν ἀγγέλων λιταῖς καὶ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν καὶ θεοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀεὶ παρθένου μητρὸς, τῆς μόνης παναγίας καὶ ἀληθῶς θεομήτορος, ὡς δῶρον καθαρὸν τὴν καλὴν 25 αὐτὴν ὁμολογίαν προσενεγκότες τῇ τριάδι, τῆς τε αἰωνίου ἐλευθερωθῶμεν κολάσεως καὶ τῆς διαιωνιζούσης σὺν Χριστῷ ἀπολαύσωμεν θείας αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ βασιλείας καὶ δόξης καὶ ἀπολαύσεως, αἰώνιος αὐτὸν τὸν Χριστὸν τὸν μονογενῆ υἱὸν τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος δοξάζοντες σὺν τῷ προαιωνίῳ αὐτοῦ πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ πνεύματι. *Αμὴν.

30 Ἐπακολουθῶν οὖν ἐγὼ τῇ ὁμολογίᾳ ὡς χρῆ ποιεῖν τοὺς τὸ μοναχικὸν σχῆμα λαμβάνοντας εἶπον οὗτος ἔτι.

Πιστεῦω τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ μὴ κτίσμα εἶναι, οὐδ’ ὑπὸ χρόνον κατὰ τὸν ἄφρονα Ἄρειον, ἀλλ’ ὁμοούσιον καὶ συναἰδιον τῷ θεῷ καὶ πατρὶ, θεὸν ἀληθινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ, ποιητὴν χρόνων καὶ τῶν κτισμάτων 35 πάντων, ὕστερον δὲ σαρκωθέντα δι’ ἡμᾶς ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου.

Πιστεῦω τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον μὴ κτίσμα εἶναι μηδὲ ἑτεροῦσιον τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, ὡς ὁ Μακεδόνιος ὁ κενὸς | τῆς αὐτοῦ χάριτος ἐβλα- 445 b

3 Πράξεων b: *corr. in* Παῦλος AB || 4 ὅτε b: ὅτι AB || 9 *post* ἐγὼ *add.* δὲ b: *om.* AB | *post* ζῶ *add.* διὰ τὸν πατέρα b: *om.* AB || 18 καὶ ἀσπαζόμενοι AB: *om.* b || 19 αὐταῖς b: ἐαυταῖς AB || 31 *post* οὕτως *add.* ἔτι B: *om.* A.

aștept învierea morților: din „Faptele apostolilor“: „eu judec pentru speranța și învierea morților“. Din Isaia: „morții vor învia și cei din mormânt se vor scula“. Din „Faptele apostolilor“: „căci așteptarea fierbinte a zidirii așteaptă descoperirea fiilor lui Dumnezeu“. Din evanghelie: „cînd cei morți vor auzi glasul fiului lui Dumnezeu și aceia care au auzit, vor trăi.“ 5

și viața veacului ce are să fie: din evanghelie: „acela care în lumea aceasta urăște sufletul lui, îl va păstra pentru viața de veci“. Din „Faptele apostolilor“: „iar el vorbind despre dreptate și înfrînare și despre judecata ce are să fie. Din Isaia: „tatăl veacului ce are să vină“. Din evanghelie: „eu sînt viața și acela care mă mîncă pe mine, va trăi pentru mine“ și „eu sînt învierea și 10 viața“ și „aceștia vor merge la chinul de veci, iar cei drepți la viață veșnică“.

Amin: Cuvîntul amin este ca o întărire și pecete a sîntului simbol întreg și ca un fel de lacăt ce încuie și păzește de cei de afară, ca într-o visterie foarte bună a bisericii, comoara credinței ca nimeni să nu poată scoate ceva din aceasta sau să vîre ceva fals. 15

Acest dumnezeiesc și prea sfînt semn desăvîrșit din orice punct de vedere al evlaviei noastre, mărturisit de sfinții părinți, definiția credinței noastre adevărate punînd-o și îmbrățișînd-o în sufletele noastre și deschis mărturisind-o cu limba și buzele noastre, să o păzim în sufletele noastre întregă și curată și cu totul nestrîcătă pînă la capăt ca un depozit sfînt al părinților de Dumnezeu purtători, slăviți și inspirați, 20 pentru ca prin rugămintele sfinților care ni l-au arătat simbolul și l-au păzit și a celorlalți sfinți dinaintea lor, de la care aceștia au primit cunoașterea simbolului, precum și prin rugăciunile tuturor sfinților, ale dumnezeieștilor îngeri și ale maicii pururea fecioară a mîntuitorului nostru Dumnezeu Iisus Hristos, singura prea sfîntă și cu adevărat născătoare de Dumnezeu, noi aducînd treimii ca un prinos curat această bună mărturisire, să fim izbăviți de chinul cel de veci și să dobîndim dumnezeiasca împărție și slavă a lui Hristos însuși și veselie necurmată dimpreună cu Hristos, slăvindu-l veșnic pe dînsul, unul fiu născut al lui Dumnezeu celui viu, dimpreună cu tatăl, cel dinainte de veacuri, și cu duhul cel preasfînt. Amin. 25

Dînd eu așadar urmare mărturisirii credinței, cum trebuie să facă aceia 30 care iau shima monahală, am *mai* zis așa :

Cred că fiul lui Dumnezeu nu este creat de nimeni, nici nu este legat de timp, după Arie cel fără de minte, ci de o ființă și veșnic dimpreună cu Dumnezeu tatăl, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, făcătorul anilor și al tuturor făpturilor, mai pe urmă însă s-a întrupat 35 pentru noi din duhul sfînt și fecioara Maria.

Cred că duhul sfînt nu este creat de nimeni, nici nu e de altă ființă decît tatăl și fiul, precum Machedoniu cel golit de grația lui spunea

σφήμει, ἀλλὰ θεὸν ἀληθινὸν ὁμοούσιον καὶ συναΐδων τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ, ἐκ τοῦ πατρὸς προῖον ἐκπορευτῶς, ὡσπερ ὁ υἱὸς ἐξ αὐτοῦ γεννητῶς.

Πιστεύω μὴ ἄλλον εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν προαιώνιον, ἕτερον δὲ τὸν ἐκ τῆς παρθένου γεννηθέντα Ἰησοῦν Χριστόν, ὡς ὁ ἄφρων Νε-
5 στόριος ἐβλασφήμει, ἀλλὰ τὸν ἐξ αὐτῆς γεννηθέντα δύο μὲν εἶναι μετὰ τὴν ἔνωσιν φύσεις, ἓνα δὲ τῇ ὑποστάσει τῇ θεϊκῇ δηλονότι, διὸ καὶ τὴν αὐτὸν τεκοῦσαν κυρίως καὶ ἀληθῶς θεοτόκον εἶναι καὶ οὐ Χριστοτόκον κατ' ἐκεῖνον τὸν ἄφρονα.

Πιστεύω τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν καὶ ἔνωσιν
10 μὴ εἰς μίαν φύσιν τὰς δύο συνάψαι κατὰ τοὺς ἄφρονας Διόσκορον καὶ Εὐτυχή, οἳ τῇ θειότητι τὰ πάθη προσήπτον, ἀλλ' ἐν δύο φύσεσι μετὰ τὴν ἔνωσιν ἀσυγχύτως γνωριζόμενον· καὶ ἔτι μήτε τέλος εἶναι κολάσεως μήτε ἀποκατάστασιν δαιμόνων κατὰ τὸν ἄφρονα Ὁριγένην.

Πιστεύω τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν μετὰ
15 τὴν ἐνανθρώπησιν οὐχ ἓν θέλημα ἔχειν φυσικὸν καὶ μίαν ἐνέργειαν κατὰ τὸν Ῥώμησ' Ὀνόριον καὶ Πύρρον τὸν ἄφρονα, ἀλλὰ δύο θελήσεις καὶ δύο ἐνεργείας, θεϊκὴν δηλαδὴ καὶ ἀνθρωπίνην ἐνέργειαν καὶ θέλησιν καὶ μηδετέραν τῶν φύσεων ἀθέλητον εἶναι ἢ ἀνενέργητον. |

Πιστεύω εἰς τὰς εἰκονικὰς ἀνατυπώσεις, ἡ γοὺν εἰς τὸν χαρα- 446 b
20 κτήρα τὸν ἐν εἰκόνι περιγραφτὸν τοῦ Κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς πανάγνου καὶ θεοτόκου αὐτοῦ μητρὸς καὶ πάντων τῶν ἀγίων, σχετικῶς οὐ λατρευτικῶς, προσκυνουμένας οὐ θεοποιουμένας, ἀσπάξασθαι τε καὶ τιμᾶν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, οὐ τῇ
25 ὕλη τὸ σέβας, ἀλλὰ τῷ πρωτοτύπῳ ἀπονέμουσαν· ἡ γὰρ τιμὴ τῆς εἰκό-
νος εἰς τὸ πρωτότυπον διαβαίνει κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον, ὡς ἀντι-
τυπος οὐσα τῶν πρωτοτύπων.

Πιστεύω μήτε ἀνενέργητον εἶναι τὴν θείαν φύσιν καὶ ἐνεργειῶν
οὐσιωδῶν ἔρημον, μήτε αὐτὸν εἶναι οὐσίαν καὶ ἐνέργεια ἐπ' ἐκείνης, μή-
30 τε κτιστὰς εἶναι ταύτας κατὰ τοὺς ἄφρονας Βαρλαάμ καὶ Ἀκίνδυνον, ἀλλὰ καὶ ἐνεργείας θείας οὐσιώδεις καὶ ἑτέρας εἶναι ταύτας παρ' αὐτὴν τὴν οὐσίαν καὶ ἀκτίστους εἶναι καὶ λεγομένας θεότηας.

Ὁμολογῶ βεβαίως τὸ πνεῦμα ἅγιον οὐκ ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ
υἱοῦ ἐκπορευέσθαι ἅμα κατὰ τοὺς Ἱταλούς, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τῆς ὑποστά-
35 σεως τοῦ πατρὸς ἐνικῶς, ὡσπερ ἀμέλει καὶ αὐτὸς ὁ υἱὸς ἐξ αὐτῆς τῆς ὑποστάσεως τοῦ πατρὸς ἐνικῶς γεννᾶται, πέμπεσθαι παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ τὸ πνεῦμα, οἶον αὐτῇ ἢ χάρις καὶ ἡ δωρεὰ αὐτοῦ δίδωσι.

XXIII. Καὶ οὕτως τῷ φθινοπώρῳ τοῦ ς γ οζ' οὐ ἔτους ἀπῆλθεν ἡ 447 b
40 βασιλίσσα κυρὰ Ἐλένη ἢ Παλαιολογίνα, τοῦ δεσπότη τοῦ τῆς Σερβίας γυ-
νῆ, πρὸς τὴν αὐθεντίαν τῶν Ἐνετῶν, ἐγκαλοῦσα τοὺς κλέψαντας τὸν βίον αὐτῆς ἐν Κερκύραις.

9 καὶ b : om. AB || 18 μηδετέραν b : μηδετέρα AB. || 34 ἅμα AB : ὡς b || 38 κφ. κβ' A | mg. 1469 A.

blasfemii, ci Dumnezeu adevărat, de o ființă și veșnic dimpreună cu tatăl și fiul, cu purcedere ivindu-se din tatăl, precum fiul dintr-însul cu naștere.

Cred că fiul cel înainte de veci al lui Dumnezeu nu este unul, iar Iisus Hristos cel născut din fecioară altul, cum spunea blasfemii Nestorului cel fără de minte, ci în cel născut dintr-însa sînt după unire două 5 firi, anume una din substanța divină, de aceea și aceea care l-a născut pe dînsul, este mai ales cu adevărat născătoare de Dumnezeu și nu născătoare de Hristos după acel om fără de minte.

Cred că fiul lui Dumnezeu după întrupare și unire nu a conțipit într-una singură cele două firi după Dioscor și Eutihie cei fără de 10 minte, care legau pătimirile de divinitate, ci recunosc în două firi după unire o stare de neamestec; și apoi că nu este un sfîrșit al chinului din iad, nici o reintegrare a dracilor după Origene cel fără de minte.

Cred că fiul lui Dumnezeu, Domnul nostru Iisus Hristos, după întrupare nu are din fire o singură voință și o singură putere de lucrare, după 15 Onoriu al Romei și Pirhus cel fără de minte, ci două voinți și două lucrări, adică lucrarea și voința dumnezeiască și omenească și că nici una din firile lui nu este lipsită de voință sau lucrare.

Cred în înfățișările de pe icoane, adică în chipul celui 20 zugrăvit pe icoană al Domnului și Dumnezeului și mîntuitorului nostru Iisus Hristos și al prea curatei de Dumnezeu născătoare maicii lui și al tuturor sfinților, închinîndu-ne la ele fără a fi socotite divinități, căci biserica lui Hristos le cinstește și li se închină nu ca unei divinități, ci făcînd numai o legătură, dînd venerație nu materiei, ci prototipului 25 de pe ea, căci cinstirea icoanei trece după marele Vasilie asupra prototipului, icoana fiind ca o copie a prototipilor.

Cred că firea dumnezeiască nu este fără lucrare și pustie de lucrări esențiale, nici nu este tot aceeași esența și lucrarea ei, nici că acestea sînt create după Varlaam și Achindin cei fără de minte, ci că și lucrările dum- 30 nezeiești sînt esențiale și că acestea sînt altele decît însăși esența și că numitele însușiri ale dumnezeirii sînt necreate.

Mărturisesc hotărît că duhul sfînt nu purcede deodată din tatăl și din fiul, după italieni, ci în chip unic din aceeași ipostasă a tatălui, 35 precum negreșit și însuși fiul în chip unic dintr-aceeași ipostasă se naște; și că duhul este trimis de tatăl și fiul, cum însăși grația și darul lui o dă.

1468

XXIII, 1. Și astfel în toamna anului 6977, vasilisa doamna Elena Peleologhina, femeia despotului Serbiei, a mers la stăpînirea Veneției ca să reclame pe cei ce i-au furat averea la Cercira. 40

2. Καὶ τῷ ἔαρι τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐγένοντο σεισμοὶ πολλοὶ καὶ μεγάλοι εἰς τε τὴν Ἁγίαν Μαύραν καὶ Κεφαληνίαν καὶ Ζάκυνθον· καὶ πολλοὶ οἰκοδομαὶ ἐχάλασαν τῶν ἐν αὐταῖς ταῖς πόλεσι κώμαις τε καὶ τόποις οἰκούντων, ἅστεα τε καὶ τείχη. Τὸ δὲ τῆς Κεφαληνίας πτολίεθρον

5 παντελῶς ἐχάλασθη καὶ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων τεθνήκασι.

3. Τῷ δὲ θέρει τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ τῶν Ἐνετῶν ναύαρχης Νικόλαος δὲ Κανάλης μετὰ τριήρων ἦλθε κατὰ τῆς Αἴνου καὶ ἠχμαλώτευσεν αὐτὴν ἐν ἡμέρᾳ ἐβδόμῃ· καὶ ἐπιστρέψας παρεγένετο εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἄκοδόμησε τὴν Βοστίτζαν αὖθις τῷ τοῦ θέρους καιρῷ τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

4. Τῷ δὲ χειμῶνι τοῦ αὐτοῦ ἔτους ,ς λ ο η^{ου}, Ἰαννουαρίου κε', ἔπασσε καθ' ὅλην τὴν νῆσον τοσαύτη χιών, οἷαν οἱ τῶν Κερκύρων ἀνθρώποι οὐκ εἶδον πώποτε, ὥστε καὶ ἀλώπεκας καὶ λαγωοὺς οἰκειοχείρως ἐθήρευον· ὁμοίως καὶ εἰς τὰ τῆς δύσεως μέρη, πολλῶ δὲ μᾶλλον εἰς τὴν

15 Ἀσίαν, ἥτοι Ἀνατολήν.

5. Περί δὲ τὸ τέλος τοῦ ἔαρος τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐστράτευσε κατὰ τῆς Εὐβοίας ὁ τῶν ἄσεβῶν ἄρχων, ἐπὶ τέλος τοῦ Ἰουνίου μηνός. Ὁ δὲ στόλος αὐτοῦ, πρὸ τοῦ ἐξελεῖν τὸ στρατόπεδον διὰ ξηρᾶς, ἐκ Καλλιουπόλεως ἀπῆλθεν εἰς τὴν Λῆμνον καὶ παρέλαβε τὸν Κόττινον καὶ τὰ περὶ πᾶσαν τὴν νῆσον χωρία πλὴν τοῦ Παλαιοῦ Κάστρου, ἡγοῦν παλαιοῦ πτολιέθρου καὶ τῆς σκαλας καὶ ὑπέστρεψεν. Ἐπελθὼν δὲ τὸ τῆς Πόλεως στρατεύμα ἐκ Νικομηδείας, καὶ πόθεν ἂν ἦν, ὁμοῦ ἐξῆλθον καὶ παρεγένοντο εἰς Εὐβοίαν· οὓς ἰδὼν ὁ ἔξαρχος ὁ καὶ ναύαρχης τῶν Ἐνετῶν, ἀνεχώρησεν, ἴσως καλῶς ποιήσας, κακῶς

25 δέ, ὅτι οὐ ἠθέλησε δυναμῶσαι τὴν Εὐβοίαν πόλιν, ἥτοι ἄστν. Διερχόμενον δὲ τὸ τοῦ ἀμηνᾶ στρατόπεδον ἀπῆρε τὸν Ἰμβρον καθ' ὁδόν, εἴτα ἦλθεν εἰς Εὐβοίαν, καθ' ὃν δὴ μῆνα ἔφθασε καὶ ὁ ἀμηνᾶς· καὶ σφοδρῶς πολεμήσαντος διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, τῇ ἰβ^η τοῦ Ἰουλίου μηνός παρέλαβε τὸ πτολίεθρον πολέμῳ. Καὶ τούτου γενομένου πάντα τὰ

30 περὶ τὴν νῆσον νησῦδρια καὶ ἅστεα ἐδουλώθησαν ἐκουσίως. Ὁ δὲ ἀμηνᾶς προσκαρτερήσας μικρόν τι, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Αὐγούστου ἐξελεθῶν ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

6. Τὸν δὲ μεπηλάρμπεῖν αὐτοῦ ἐπαφῆκε καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Καὶ οἱ μὲν περὶ τὴν Βοστίτζαν ἀφέντες αὐτὴν ἔφυγον, οἱ δὲ προσεκύνησαν καὶ παρέδωκαν αὐτῷ ταύτην. Διερχόμενος δὲ παρέμπροσθεν, ὁμοίως ἐποίησαν καὶ οἱ ἐν τῷ Βουμερῷ καὶ τῇ Ὠλαίᾳ καὶ τῷ Χελιδόνι καὶ οἱ ἐν τῷ Ποντικῷ. Καὶ πάντα ὅσα ἦσαν παρὰ τὸν αἰγιαλὸν ἐκατέλυσαν μέχρι καὶ θεμελίων, τὰ δὲ ἄλλα ἔχουσι. Διελθόντος δὲ αὐτοῦ

40 νήσου.

9 καὶ b : om. AB || 11 mg. 1470 AB | Τῷ — ἔτους om. A || 12 καθ' ὅλην τὴν A : κατὰ τὴν καθόλου B || 21 ὑπέστρεψεν AB : ἐπέστρεψεν b || 22 πόθεν AB : ὅθεν b || 23 Εὐβοίαν A : Εὐριππον B || 25 Εὐβοίας AB : Εὐβοίαν b || 33 μεπηλάρμπεην AB : μεπηλέρμπεην b || 36 Ὠλαίᾳ AB : Ὠλένα b || 38 Διελθόντος δὲ αὐτοῦ AB : Διελεθῶν δὲ b.

- 1469 2. Și în primăvara din același an s-au întâmplat multe cutremure mari în Santa Maura și Chefalenia și Zachint, și s-au stricat multe clădiri de ale locuitorilor din acele orașe și sate și locuri, țiguri și ziduri. Iar orașul Chefaleniei s-a dărâmat în întregime și mulți din oameni au murit. 5
3. Iar vara aceluiași an, amiralul venețienilor Nicolaie de Canali a venit cu trireme asupra orașului Enos și a șaptea zi l-a cucerit; și întorcându-se, a sosit în Pelopones și în timpul verii din același an a clădit din nou Vostița¹. 10
- 1470 4. Iar în iarna din același an 6978, la 25 ianuarie, a căzut în toată insula nea atât de mare, câtă oamenii din Cercira n-au văzut niciodată, încît și vulpile și iepurii îi prindeau chiar cu mâinile; de asemenea și în părțile de Apus, dar cu mult mai mult în Asia, adică în Anatolia. 15
- 1470 5. Pe la sfîrșitul primăverii din același an, domnitorul necredincioșilor s-a pornit cu război pe la sfîrșitul lunii iunie asupra Eubeii. Iar flota lui, înainte de a porni armata pe uscat, a plecat din Calipoli la Lemnos și a ocupat Coținos și satele de prin toată insula, afară de Paleocastro, adică orașul vechi și portul și s-a întors. Apoi sosind armata Constantinopolului de la Nicomedia 20 și de pe unde era, au pornit deodată și au sosit la Eubea; comandantul amiral al venețienilor văzîndu-i pe aceștia, s-a retras; poate că a făcut bine, dar rău, pentru că n-a voit să întărească capitala Eubeii, anume cetatea. Iar armata sultanului trecînd, în cale a luat Imbros; după aceea a venit la Eubea în luna în care a ajuns și sultanul. Și dînd război, și întîmplîndu-se aceasta toate ostroavele de primprejurul insulei și cetățile s-au supus de bunăvoie. Iar sultanul, mai rămînînd puținel pe loc, pe la începutul lunii august pornind a plecat la Constantinopol. 30
6. Iar pe beilerbeiiul său l-a lăsat și a venit în Pelopones. Și unii de pe la Vostița, părăsind orașul, au fugit, iar alții i s-au închinat și i l-au predat. Trecînd mai departe înainte, tot așa au făcut și cei din Bumeros și Olena și Helidon și cei din Ponticos. Și toate cîte erau la marginea mării, le-au distrus pînă la temelie, altele însă le-au păstrat. Pătrunzînd pînă și la Princhipato, s-a întors și a ieșit din Pelopones. 40

¹ Orașul fusese ars de venețieni.

7. Τὸν δὲ ῥηθέντα ναύαρχην Νικόλαον δὰ Κανάλην πιάσας, — στεί-
 λαντες ἕτερον ναύαρχην τοῦνομα Μοκενίκον, | τὸν δὲ ποτε ναύαρχην Νι- 449 b
 κόλαον καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ γραμματικόν, ἐπεὶ ἐπίασεν ὁ εἰρημένος
 Μοκενίκος τὸ γένος, τοῦνομα δὲ Θωμᾶς, — ἔθνηκεν αὐτοὺς χειροπέδαις
 5 σιδηραῖς καὶ δεσμεύσας ἀπέστειλεν εἰς Ἐνετιάν πρὸς τὴν αὐθεντιάν,
 ἥτοι ἀριστοκρατείαν αὐτῶν ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ φθινοπώρου τοῦ ,ς λ ο θ^{ου}
 ἔτους.

8. Ἐν Ϝ δὴ χρόνῳ καὶ ὁ δεσπότης κύρ Δημήτριος τέθνηκεν ἐν
 Ἄνδριανουπόλει μοναχὸς γεγονώς, ὃς ἐπωνομάσθη Δαβίδ. Καὶ πρὸ τῆς
 10 θανάτης αὐτοῦ ὀλίγῳ χρόνῳ ἀπέθανεν ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ ἡ ἀ μ ἡ ρ ι σ σ α
 ἢ δὲ γυνὴ αὐτοῦ ἡ βασίλισσα τέθνηκε μετὰ τινα ὀλίγον καιρὸν τῆς θα-
 νῆς αὐτοῦ.

9. Τῇ δὲ κς-η τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τοῦ ,ς λ π^{ου} ἔτους περιέπεσα ἐν
 ἀσθενείᾳ τοσαύτῃ, ὥστε καὶ ἐγεγόνειν τέλειος μοναχὸς τοῦ μεγάλου σχή-
 15 ματος μὴ ἐννοήσας τὸ τυχόν.

10. Περί δὲ τὸ φθινόπωρον τοῦ ,ς λ πα^{ου} ἔτους ἐπαναστρέφων ἐκ
 τοῦ τῆς Φραγκίας ῥηγὸς καὶ τοῦ δουκὸς τῆς Βυργυντίας ὁ καρδινάλις
 κύρ Βησσαρίων, ἀπεσταλμένος ὦν παρὰ τῆς ἐκκλησίας πρὸς τὸ εἰρηνεύσαι
 αὐτούς, καὶ καθ' ὁδὸν τῇ ιε^ῃ τοῦ Νοεμβρίου τέθνηκε· τὸ δὲ σῶμα, ἡ τ ο ι
 20 λ ε ἰ ψ α ν ο ν α ὑ τ ο ὺ, ἐκόμισαν εἰς τὴν Ῥώμην μετὰ πλείστης τιμῆς καὶ
 ἔθαψαν αὐτὸν ἐν τῷ ναφῶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, ὅπου δὴ καὶ προκατέμενε
 καὶ τὸν τάφον αὐτοῦ προητοίμασαν πλησίον τοῦ τάφου τῆς ἁγίας Εὐγε-
 νείας τῆς ὀσιομάρτυρος.

11. Περί δὲ τὸ ἔαρ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐξῆλθε καὶ ὁ Ζουχασάνης κατὰ
 25 τοῦ τόπου τοῦ ἀμηρᾶ. Μεσεμέτη καὶ διέδραμε | τόπους τινὰς αὐτοῦ εἰς τὴν 450 b
 Ἄνατολήν, ἡ τ ο ι τ ῆ ν Ἄ σ ι α ν. Ἐξελθὼν δὲ καὶ ὁ ἀμηρᾶς ἀπὸ τῆς
 Κωνσταντινουπόλεως ἀπῆλθε κατ' ἐκείνου μετὰ πάσης τῆς δυνάμεως αὐ-
 τοῦ· καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ πλησιάσαντες ἠττήθη τὸ τοῦ ἀμηρᾶ στρατόπεδον
 παρὰ τοῦ Ζουχασάνη, ὅπερ κατ' ἐκείνου ἐξῆλθεν. Ἐκεῖ δὲ ἀπεκτάνθη ὁ
 30 μπεηλάρμπεῖς ὁ Παλαιολόγος ὃ ποτε υἱὸς Παλαιολόγου Θωμᾶ τοῦ Γίδου
 ἐκείνου, μπεηλάρμπεῖς ὦν τῆς Δύσεως καὶ πολλοὶ ἄλλοι τῶν ἐν τῇ Δύ-
 σει ἀρχόντων καὶ ἡγεμόνων. Εἶτα ἐξελθόντος κατὰ πρόσωπον τοῦ ἀμηρᾶ,
 ἐνίκηθη καὶ ἐπιστρέψας ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ πόλιν, ὁμοίως καὶ ὁ
 ἀμηρᾶς εἰς Κωνσταντινοῦπολιν.

35 12. Περί δὲ τὸ τέλος τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους παρέ-
 λαβεν ἡ γερουσία τῶν Ἐνετῶν, ἥτοι ἡ αὐθεντία, κάστρον τι τὸ λεγό-
 μενον Σ τ ρ ο β ὀ λ ι ν τὸ πλησίον Κερκύρας.

1 Τὸν — 4 ἔθνηκεν AB: Οἱ δὲ Ἐνετοὶ ἔστειλαν ἕτερον ναύαρχον Θωμᾶν τοῦ-
 νομα, Μοκενίκον τοῦπικλην· ὅστις πιάσας τὸν ποτε ναύαρχον Νικόλαον Κανάλην
 καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ γραμματικόν, θείς A: *mg.* || 4 αὐτοὺς AB: αὐτοὺς ἐν b || 6
mg. 1471 A || 8 Ϝ δὲ B: τῷ δὴ A: Ϝ δὴ b || 9 *post* δς *add.* καὶ B: *om.* A || 13 *mg.*
 1472 AB || 16 *mg.* 1473 AB || 18 *post* ἐκκλησίας *add.* Ῥώμης b: *om.* AB || 19 καὶ AB: *om.*
 b || 24 Ζοὺχ ἀσσάνης AB || 29 Ζουχασάνη B: Χοὺζασσάνη A || 30, 31 μπεηλάρμπεῖς AB:
 μπεηλέρμπεῖς b || 30—31 Θωμᾶ — ἐκείνου AB: τοῦ Θωμᾶ ἐκείνου τοῦ Γίδου b.

7. Iar pe zisul amiral Nicolae de Canali prinzându-l — căci trimiseseră pe celălalt amiral cu numele Mocenico, iar pe fostul amiral Nicolaie și pe feciorul său și pe grămăticul, după ce numitul Mocenico după poreclă și Toma după nume, i-a prins — , le-a pus la mâini cătușe 5 de fier și, legându-i, i-a trimis la Veneția la stăpânire, adică la guvernul lor aristocratic, la începutul toamnei din anul 6 9 79.
- 1470
1470/
1471 8. În anul acesta a murit și despotul Dimitrie la Adrianopol, după ce s-a făcut monah cu numele David. Și puțin timp¹ înaintea 10 morții lui a murit fiică-sa s u l t a n a; iar femeia sa vasilisa a murit puțină vreme după moartea lui.
- 1472 9. Iar la 26 ale lunii iulie din anul 6 9 80 am căzut la o slăbiciune atît de mare încît m-am și făcut călugăr deplin cu shima cea mare, eu nedîndu-mi seama de nimic. 15
- 1472 10. Înspre toamna anului 6 9 81, întorcîndu-se de la regele Franței și de la ducele de Burgundia cardinalul chir Visarion, care fusese trimis de biserică, pentru a-i împăca, în cale a murit la 15 noiembrie; iar trupul, a d i c ă m o a ș t e l e l u i, le-au adus cu cinste foarte 20 mare la Roma și l-au înmormîntat în biserica Sfinților apostoli, unde sta mai înainte și-i pregătiseră din vreme mormîntul lîngă mormîntul sfîntei mucenice cuvioasa Eughenia.
- 1473 11. Iar spre primăvara aceluiași an a pornit și Zuhasan asupra țării sultanului Meemet și a străbătut unele locuri de ale aceluia din 25 Anatolia, a d i c ă A s i a. Dar pornind și sultanul de la Constantinopol, a plecat contra aceluia cu toată puterea sa, și la început apropiindu-se, armata sultanului care pornise contra aceluia a fost înfrîntă de către Zuhasan. Atunci a fost ucis și beilerbeul Paleolog, fostul fecior al celui Toma Paleolog Ghides, fiind beilerbeul Apusului și mulți alți dintre 30 înalții dregători și cîrmuitori din Apus². Apoi pornind de-a dreptul piept la piept contra sultanului a fost învins și, luînd calea întoarsă a plecat spre capitala sa, de asemenea și sultanul la Constantinopol.
- 1473 12. Pe la sfîrșitul lunii lui iulie din același an, senatul, adică repu- 35 blica venețienilor a ocupat o cetate oarecare, numită S t r o v o l i de lîngă Cercira.

¹ De fapt, mai bine de trei ani, în 1467.

² Partea europeană turcească.

13. Τῇ δὲ ζ^η τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς τοῦ ς λ β^{ου} ἔτους τέθνηκεν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Μαύρᾳ ἢ βασίλισσα κυρά Ἐλένη ἢ Παλαιολογίνα, μοναχὴ γενομένη καὶ Ὑπομονὴ μετονομασθεῖσα διὰ τοῦ μεγάλου σχήματος, καὶ ὁ σὺν ἡμῖν ἱερομόναχος καὶ πνευματικὸς πατήρ κύρ Ἱερόθεος, ὁ διὰ τοῦ μεγάλου σχήματος μετονομασθεὶς Ἰωσήφ, ὃς ἦν ἐκ νεότητος μεθ' ἡμῶν καὶ σχολίτης καὶ φίλος μέχρι καὶ τοῦ τέλους αὐτοῦ.
14. Τῷ δὲ θέρει τοῦ ς λ γ^{ου} ἔτους ὁ τῶν ἀσεβῶν ἄρχων στόλον ἀποστείλας κατὰ τὰ ἀνωτερικὰ μέρη τοῦ Εὐξεινοῦ Πόντου, παρέλαβε τὸ μέγα πτολίεθρον τὸν Καφᾶν λεγόμενον τῆς Χερρόνῆσου τῆς ἐν τῷ Ταυρικῷ.
15. Τῷ δὲ θέρει τοῦ ς λ δ^{ου} ἔτους ἀπῆλθε κατὰ τῆς Βλαχίας μετὰ πάσης τῆς δυνάμεως αὐτοῦ· τῷ δὲ Σεπτεμβρίῳ τοῦ ς λ πε^{ου} ἔτους ἐπέστρεψεν ἐκ τῆς Βλαχίας μᾶλλον ἠττηθεὶς ἢ ἠττήσας καὶ τὸν μὲν μπεηλέρμπεϊν ἀφῆκεν ἐν τῇ Σοφίᾳ πόλει, αὐτὸς δὲ ἦλθεν εἰς Ἀνδριανούπολιν.
16. Τοῦ δ' αὐτοῦ ἔτους τῇ πρώτῃ τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς ἐπῆλθέ μοι ρευματισμὸς εἰς τε τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ γόνατα· καὶ ἐξῆλθέ μοι τοῦ στόματος καὶ ῥινὸς καὶ ὠτίων τοσοῦτος χυμὸς, ὥστε ἀπελπίσθην παρὰ πάντων· καὶ τρίς τῶν ἀχράντων μυστηρίων μετέλαβον, ὅπερ καὶ εἶθε μοι ἐπῆλθεν ὁ θάνατος, ἢ θεραπεία πάντων τῶν ἐν ἐμοὶ δυσχερῶν, γέροντος τε καὶ ἀσθενείας καὶ τῆς ἐνδείας· οὐ μόνον γὰρ τῶν πολλῶν καλῶν καὶ συνήθων τῶν ἐκ νεότητος ὑστερημένος ἤμην, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἀναγκαίων τῆς καθημερινῆς τροφῆς.
17. Οἶμαι, ὅτι ἡ ὑπομονὴ τῶν τοιούτων καὶ εὐχαριστία εἰς θεόν, θεοῦ χάριτι, αἰτία μέλλει εἶναι εἰς τὸ συγχωρησαί μοι πολλὰ τῶν ὡς πρὸς αὐτὸν ἔπταισα· οὐδὲ γὰρ γέγονεν ἐν τῷ βίῳ ἀμάρτημα, οὐδὲ πρᾶξις, οὔτε ἄλλη πᾶσα κακία, ἦν ἐγὼ οὐκ ἐπλημμέλησα ὁ ἀνάξιος καὶ ἄθλιος, κατὰ νοῦν καὶ λόγον καὶ προαίρεσιν, θέσει τε καὶ γνώμῃ καὶ πράξει ἐξαμαρτήσας ὡς οὐδεὶς ἄλλος πώποτε. Ὅμως λυτρωθεὶς τοῦ θανάτου κωφὸς ἐναπέμεινα ἐκ τῆς τοιαύτης ἀσθενείας μέχρι πολλοῦ, ὡς οὐδὲ τὰ πλησίον μου σημαντήρια ἤκουον.
18. Καὶ ἴνα εἰς τὴν ἄνω πρόνοιαν ἀπαλλαγῶ μετὰ παρελθεῖν τὰς ἐναπολειφθεῖσας μοι τοιαύτας ἡμέρας τῆς ζωῆς ἐπελθόντος μοι τοῦ θανάτου, τῆς ἀναπαύσεως τῶν ἀνδρῶν, ὡς ὁ θεῖος Ἰὼβ προσηγόρευσε, ἐδεήθην οὕτως τοῦ θεοῦ. „Ἄλλ' εἰ με, σῶτερ, ἀνάγκη παθεῖν, — τίς γὰρ οἶδε τὸ βάθος τῶν σῶν κριμάτων, τῆς μὲν σῆς φιλανθρωπίας οἰονεῖ μοι τὰ πάθη βδελυττομένης, τῆς δὲ δικαιοσύνης δρώσης τὸ ἑαυτῆς· — εἰς γοῦν τὸν ἐκδεχόμενον λῆξιν τόνδε χρόνον δοῦναι δίκην ἐμοὶ παράσχου, ἀλλὰ μὴ εἰς τὸν μέλλοντα τὸν ἀπέραντον, ἐνθα οὐκ ἔστι πραγμάτων ἀπο-

1 mg. 1474 AB || 2 κυρία b || 7 mg. 1475 AB || 9 τὸν AB : τὸ b || 11 ἀπῆλθε AB : ἀπῆλθεν b | mg. 1477 A || 14 μπεηλέρμπεην AB b || 16 Ὀκτωβρίου b || 19 καὶ₂ — 20 ἐμοὶ B : om. A || 20 ἐν B : om. b || 21 γὰρ b : om. AB || 24 εὐχαριστία εἰς θεὸν AB : ἢ πρὸς θεὸν εὐχαριστία b || 31 σημαντήρια b : σιμανθήρια AB. || 35 ἀνάγκη B : ἀνάγκην A || 38 γοῦν b : χοῦν AB.

- 1473 13. La 7 a lunii noiembrie din anul 6 9 82 a murit la Santa Maura vasilisa doamna Elena Paleologhina, făcîndu-se monahă și c u s h i m a c e a m a r e schimbîndu-și numele în Ipomoni; tot atunci a murit și ieromonahul care era împreună cu noi, părintele duhovnic chir Ierotei care, cînd a îmbrăcat shima cea mare, și-a schimbat numele în Iosif, 5 și care din tinerețe și pînă la sfîrșitul vieții sale ne-a fost tovarăș și prieten.
- 1475 14. Vara din anul 6 9 83, domnitorul necredincioșilor a trimis flota în părțile de sus ale P o n t u l u i E u x i n și a ocupat orașul cel mare numit Cafa d i n H e r s o n e s u l T a u r i c. 10
- 1476 15. Vara din anul 6 9 84 a pornit cu toată puterea sa asupra Vla-hiei [Moldovei]; în septembrie însă din anul 6 9 85 s-a întors din Vla-hia [Moldova] mai mult înfrînt decît biruitor și pe beilerbeiu l-a lăsat în orașul Sofia, iar el a venit la Adrianopol. 15
- 1476 16. În același an la zi întîi a lunii octombrie, m-a apucat un reumatism la cap și la genunchi și mi-au curs gura și nasul și urechile așa de tare, încît toți m-au crezut pierdut; și de trei ori m-am împărțășit cu prea sfintele taine și cu aceasta de mi-ar fi venit și moartea, alinarea tuturor greutăților ce-au dat peste mine și a bătrînețelor și a slăbiciunii 20 și a lipsurilor; căci eram lipsit nu numai de multele bunătăți cu care am fost deprins din tinerețe, ci și de cele necesare pentru hrana zilnică.
17. Cred că răbdarea unor suferințe ca acestea și simțămîntul de grațitudine față de Dumnezeu au să fie, prin harul lui Dumnezeu, cauza ca să mi se ierte multele păcate ce le-am păcătuit față de el, căci nu a 25 fost în viața aceasta greșeală, nici faptă, nici orice altă răutate, pe care eu nevrednicul și nenorocitul de mine n-aș fi păcătuit-o cu gîndul și cu vorba și cu libera voință, păcătuiind mereu ca nimeni altul vreodată și în starea în care mă aflam și cu mintea ce-o aveam și cu fapta ce-o săvîrșeam. Totuși, izbăvit de moarte, am rămas de pe urma unei astfel de boli surd pentru mult timp, încît nici toaca de lîngă mine nu 30 o auzeam.
18. Și ca să aflu mîntuire la pronia cea de sus după trecerea unor astfel de zile ce mi-au mai rămas din viață, venindu-mi moartea, odihna oamenilor, cum a spus dumnezeiescul Iov, m-am rugat lui Dumnezeu așa: „Mîntuitorule, dacă e nevoie ca să pățimesc — căci cine poate 35 ști adîncul judecăților tale, deoarece pe de o parte iubirea ta de oameni urăște suferințe ca ale mele, pe de alta însă dreptatea își face datoria ei! — , fă deci ca în acest timp care are un sfîrșit să-mi iau pedeapsa, dar nu în veacul fără sfîrșit care are să vină și în care nu mai este o reve-

κατάστασις. Ἐνταῦθα τοίνυν ἀνακαθάρας, ἅπασι χρησάμενος τοῖς εἰς τοῦτο φέρουσιν, οὕτω τῶν τῆδε μεταστήσας ἀξιώσόν με τοῦ μὴ τῶν σῶν ἐκπεσεῖν με οἰκτιρμῶν ἐν τῇ δευτέρᾳ τε καὶ φρικτῇ παρουσίᾳ σου.³

19. Τῷ δὲ θέρει τοῦ αὐτοῦ ἔτους ,ς λ πε^{ου} ὁ ἀμηρᾶς ἀποστείλας 5 πλεῖστον στρατόπεδον κατὰ τοῦ Ναυπάκτου, ἵνα παραλάβῃ αὐτόν, εἶτα εἰς τὴν Ἁγίαν Μαύραν ἐπέλθῃ, ὅθεν βοηθεῖα θεοῦ, οὔτε τὸν Ναύπακτον παρέλαβε τῷ α ὑ τ ῷ ἔ τ ε ι, οὔτε κατὰ τῆς Ἁγίας Μαύρας ἦλθεν, ἀλλ' ὑπέστρεψεν ἄπρακτος.

10 20 Τέλος τοῦ παρόντος ἱστορικοῦ, ἦτοι χρονικοῦ βιβλίου παρ' ἐμοῦ τοῦ συγ- γραφέως πονηθὲν αἰτήσῃ τινῶν εὐγενῶν | Κερκυραίων, παρακαλούντων με, ἵνα μὴ σιω- 453 b πῇ παραλείψω, ἃ οἶδα ὀφθαλμοφανῶς καὶ ἤκουσα καὶ ἀνέγνωκα. Καὶ οὕτως ἔγραψα ἰδιοχείρως καὶ ἀπέδωκα ἀνά χεῖρας τοῦ εὐλαβεστάτου ἱερέως κύρ Ἀντανίου. Καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες εὐχεσθέ μοι διὰ τὸν Κύριον, εἰ ἔλαθα τι· τὸ γῆρας γάρ τὸ ἐμὸν καὶ ἡ δεινὴ ἀσθενεία οὐκ εἰσέ με καλῶς διορθῶσαι καὶ τὸ παρὸν πρωτότυπον μεταγρά- 15 ψαι καί, εἰ ἀντίστοιχα ἔλειπον ἢ συλλαβαὶ ἢ λέξεις ἢ λόγοι, ἢ καὶ καλλιγραφία ἀκρίβως διορθῶσαι. Ἐγράφη οὖν ἐν ἔτει τῷ ἀπὸ τῆς κτίσεως, ,ς λ πς^ω Μαρτίῳ μηνὸς κθ-η, ἰνδικτιῶνος ἑνδεκάτης. Τέλος καὶ τῷ θεῷ δόξα.

3 με B : om. A || 9 χρονικοῦ, ἦτοι ἱστορικοῦ A || 13 ἔλαθά τι B : καὶ τι ἔλαθα B : ἔλαθέ τι b || 14 καὶ τὸ — 16 ἀκριβῶς διορθῶσαι A : om. B b || 16 ἐν A : om. B b | τῆς B : om. A | μηνὸς A : om. B || 17 Τέλος — δόξα AB : om. b.

nire asupra stării de lucruri. Așadar, aici curățindu-mă prin toate mijloacele care duc la aceasta, și așa mutându-mă din lumea aceasta, învrednicește-mă să nu fiu îndepărtat de la mila ta la cea de a doua înfricoșată venire a ta“.

1477 19. Vara din același an 6985 sultanul a trimis armată foarte 5 multă asupra orașului Naupactos, ca să-l ocupe, apoi să năvălească în Santa Maura; drept aceea, cu ajutorul lui Dumnezeu, nici Naupactos nu l-a ocupat în a c e l a n, nici asupra Santei Maura n-a venit, ci s-a întors fără nici o ispravă.

20. Sfirșit al prezentei cărți de istorie, adică cronică, lucrată de mine autorul la cerea 10 rea unor nobili corfioți, care mă rugau să nu trec sub tăcere lucruri pe care le știu din văzute și din auzite și din citite. Și așa le-am scris cu mâna-mi proprie și le-am dat în mâinile preacucernicului preot chir Anton. Și cei care le citiți, rugați-vă pentru mine la Domnul, de am trecut ceva cu vederea! Căci bătrânețele mele și boala 15 grea nu m-au lăsat să le pun la punct și să transcriu originalul de față și, dacă lipseau rînduri sau silabe sau fraze sau cuvinte, să le corectez cu băgare de seamă, 1478 scriindu-le frumos. S-a scris deci în anul 6986 de la facerea lumii, la 29 martie, indictionul al unsprezecelea Sfirșit și lui Dumnezeu slavă.

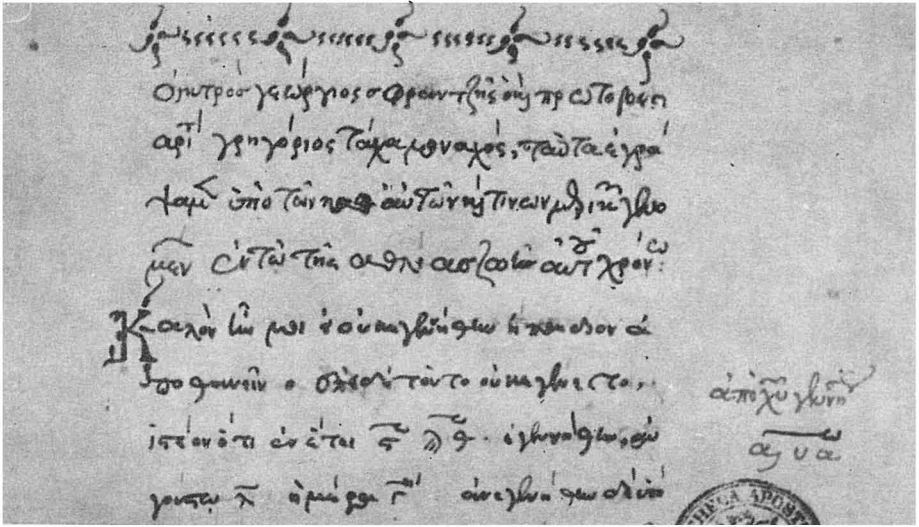

Fig. 1. Manuscul O f. 113^r, r. 1—8; vz. p. 2 r. 1 Οἶκτρος Γεώργιος Σφραντζῆς — r. 7 ἀνεγεννήθην δὲ ὑπό...

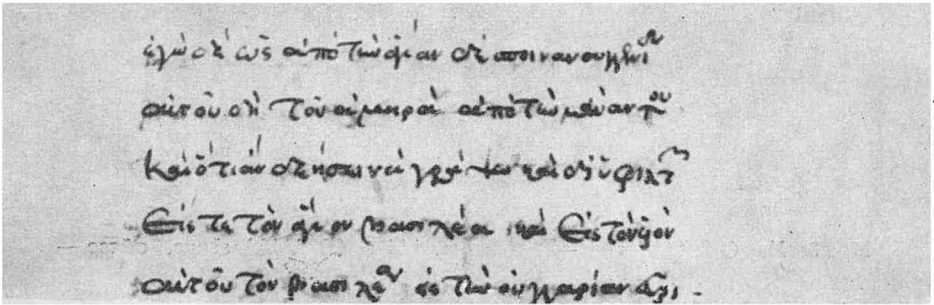

Fig. 2. Ms. O f. 122^r, r. 8—12; vz. p. 16, r. 19 ἐγὼ δὲ ὡς — r. 22 τὴν Οὐγγαρίαν.

ἀλλ' ἔμελλε σὺ ἀγαγεῖσθαι τὴν ψυχὴν ἐκ
 τοῦ σώματος τῶν σῶντων, τοὺς δὲ σῶντας
 ἀποκρίθεις πρὸς τὸν θεόν (καὶ ἐξουσιάζεις ἐπὶ
 αὐτῶν) οὐκ ἔστιν ἀδύνατον ἐπισημαίνει
 εἰς τὸν θεόν ἐκείνον ἡ ψυχὴ τῶν
 χριστιανῶν, τοὺς δὲ σῶντας ἐξουσιάζεις ἐπὶ
 αὐτοῖς εἰς τὸν θεόν τὰ ἀπίστους, οὐ
 γὰρ οὐκ ἔστι μεταστροφὴ αὐτῶν πρὸς
 οὐκ ἔστιν ἀδύνατον ἀναλαβεῖν ἀπὸ
 ἡμαρτίας τῶν εἰς τὸν θεὸν φέρουσιν
 τῶν τῶν θεοῦ τὰ σώματα, ἀπὸ τῶν
 μὲν δὲ τῶν ἐκείνων οὐκ ἔστιν ἀδύνατον
 αὐτοῖς ἐπισημαίνει ἐξουσιάζεις, οὐ
 δὲ γὰρ τῶν ἐκείνων πρὸς ἐκείνον ἔστι
 πολλὴ φροσύνη ἐκείνου ἡμετέρας
 θείας οὐκ ἔστι εἰς τὸν θεὸν φέρουσιν
 ἀπὸ τῶν ἐκείνων γὰρ οὐκ ἔστιν ἀδύνατον
 καὶ τῶν ἀπίστους, οὐ γὰρ οὐκ ἔστιν ἀδύνατον
 εἰς τὸν θεόν, ἀλλ' ὑπερτέθεικεν
 ἔστιν ἔστιν ἔστιν ἔστιν ἔστιν ἔστιν ἔστιν

Fig. 3. Ms. O f. 206^v r. 1 — 20; vz. p. 144 r. 29 ἄλλ' εἰ με, σῶτερ — p. 146, r. 8 ἀλλ' ὑπέσπευεν ἄπρακτος.

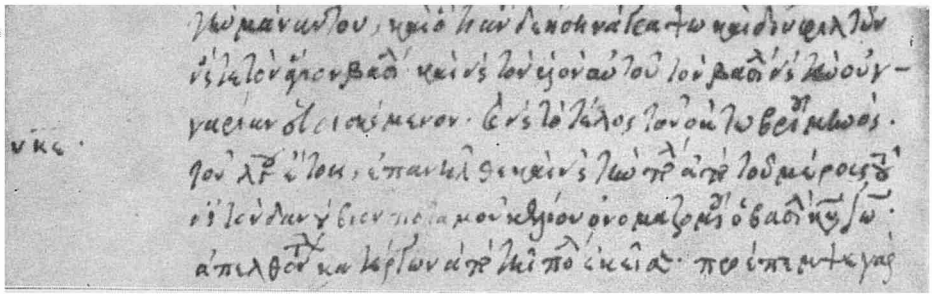

Fig. 4. Ms. T. p. 11 ultimele 6 rînduri; vz. p. 16, r. 20 τὴν μάναν του και — r. 27 Προεπεμψε γάρ...

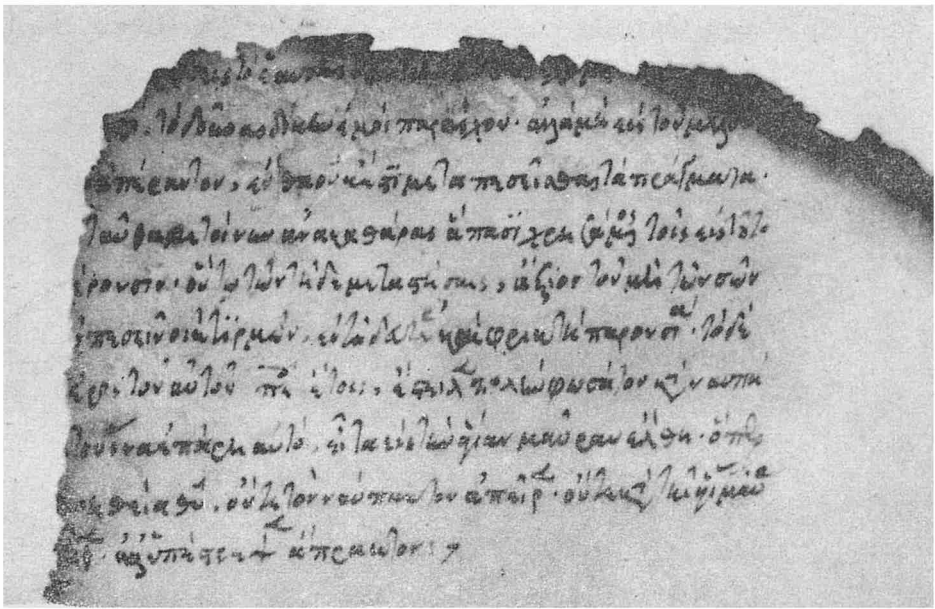

Fig. 5. Ms. T. p. 100 cit s-a păstrat din incendiu; vz. p. 144, r. 32 ...ώσης τὸ εαυτῆς — p. 146, r. 8 ἀλλ' ὑπέστρεψεν ἀπρακτος.

σωτηρ ἀνάγκη παρῆλθε γὰρ οἷσε τοῦ βασίλειον
 σὺν ἀριματῶν, τοῦ μὲν ἐπὶ Φιλιππίων οἰομένης
 τὰ δὴτα βεβαυτομνήθη, τοῦ δὲ σταυροσώτου
 δρώσαι τοῦ ἰαυτοῦ. ζε γρὺν τοῦ ἐκδιχθέντος
 λῆξιν, τοῦ δὲ χροῖνον δαῖμα δίαλω ἰμοὶ πρὸς
 σου. ἀγὰ μὲν ζε τοῦ μέθοντα τοῦ ἀπὸ Φιλιππίων,
 ἐνθά ἔκδοσι πρηματων ἀπο λαλαῖσσις. ἡ
 λαῶθα τοῖνυν ἀναστασῶν ἀπὸ πρὸς χροῖνός
 τοῖς ἑς τοῦτο φέρουσι, οὐδὲν γὰρ τοῦδε με-
 λασηῖσσι ἀξίωθόμε. τοῦ μὲν γὰρ σὺν κρε-
 στήν με οἰδιρμῶν, ἡ γὰρ δαυτῶν τε λαῶ
 Φιλιππίων οἰσῶσσι. τῶν δὲ γὰρ τοῦ αὐτοῦ ἔχθρῶν,
 ἡ γὰρ δὲ ὄμαρτος ἀποσῆλασ παρῆσον ερωτοῦσθαι
 λαλαῖσσι ναυπαῖλου ἵνα πρηματων αὐτῶν, ἡ γὰρ
 τῶν ἀνμαῖρον ὄπελθα. ὅθεν βουθήσθαι, οὐ γὰρ τῶν
 ναυπαῖλου ὄπελθαβε τοῦ αὐτοῦ σὺν, ὅ:
 ἡ γὰρ δὲ ἡσ γίσσι μὲν
 ἡ γὰρ δὲ, ἀγὰ πρὸς =
 τὴν ἀΐσσι
 κτλ.

μαύρας

Fig. 7. Ms. B ultima paginā; v. p. 588, r. 35 σῶτες, ἀνάγκη παθεῖν — p. 590, r. 8 ἄλλ' ὑπέστρεψεν ἄπρακτος

INDEX

Numeri inclinati eundem locum tam apud Sphrantzem quam apud Macarium Melissenum esse indicant. Numerus primus paginam indicat, numerus sive numeri sequentes usque ad punctum virgulam indicant seriem sive series.

- Ἄβαρινος — 120, 31; 122, 6; 546, 11.
 Ἄβασγια — 460, 20.
 Ἄβερσας — 200, 22.
 Ἄβραάμ — 480, 28.
 Ἄγαρηνοί — 174, 28; 180, 11.
 Ἄγγελοκάστρον — 124, 4—17; 548, 14.
 Ἄγγελος Ἰσαάκιος — 154, 3.
 — Κομνηνὸς Ἀλέξιος — 154, 3.
 Ἄγια Μαύρα — 48, 15; 134, 29; 138, 24;
 142, 30; 146, 6—8; 298, 12; 568, 19—
 590, 5, 6.
 Ἄγκυρα — 12, 32; 254, 9.
 Ἄγκῶνα — 124, 31; 126, 21, 27; 134, 10,
 14, 25, 35; 552, 3.
 Ἀγχιάλως — 260, 29.
 Ἀδριανούπολις vide Ἀνδριανούπολις.
 Ἀνδρόνικος, υἱὸς Σφραντζῆ — 68, 22.
 Ἀετός, χωρίον — 26, 26; 108, 31.
 Ἀθανάσιος I, πατριάρχης Κωνσταντινου-
 πόλεως — 170, 7—174, 3; 176, 1.
 Ἀθήνα, πόλις — 52, 12, 23; 135, 11.
 Ἀθηναί — 50, 32; 52, 11; 70, 33.
 Ἀθηναίων πόλις — 108, 5.
 Αἰγαῖον Πελαγος — 160, 34.
 Αἶνος — 106, 13; 128, 6; 138, 28; 522, 37.
 Αἰτωλοί — 180, 36.
 Αἰκατερίνα — 48, 6.
 — Γατελιουζένα — 62, 24; 64, 7.
 Ἀκάκιος — 26, 29; 274, 9.
 Ἀκαρνοί — 180, 36.
 Ἀκίνδυνος — 138, 11; 582, 30.
 Ἀκαβα — 108, 31.
 Ἄλβα vide Μπελγράδον.
 Ἀλβανίτα — 16, 4; 104, 18, 22; 106, 22;
 110, 33; 114, 6, 13; 256, 19; 530, 32; 532, 14.
 Ἀλβανιτία — 133, 5; 136, 4.
 Ἀλέξιος Κομνηνὸς Τραπεζοῦντος — 20, 3.
 — Στρατηγόπουλος — 162, 34—35.
 — υἱοὶ Σφραντζῆ — 62, 21; 66, 5;
 72, 6; 332, 33; 336, 23.
 Ἄλι πασίας — 408, 28; 434, 37.
 Ἄλυσούριος vide Καραμάνος
 Ἄλφιδὸς ποταμός — 28, 33; 280, 7.
 Ἄλωϊζιος, Ἄλωϊσιος vide Διέδος.
 Ἀμαζόναι, αἱ — 362, 22.
 Ἀμάρης, Τουραχάνη υἱὸς — 51, 3; 110, 21;
 128, 16; 132, 14, 24; 304, 9; 529, 10;
 566, 1.
 Ἀμισός 74, 28.
 Ἀμουράτης (Murad I 1362—1389) — 188,
 2; 192, 36; 194, 5; 196, 22; 230, 1; 254,
 23; 354, 15; vide et Μοράτης.

- Ἄνάπλι i. e. Ναύπλιον — 120, 20; 514, 36.
 Ανατολή — 4, 15; 8, 23; 10, 11—28; 14, 5, 23; 16, 1; 32, 14; 142, 18; 250, 6, 26.
 Ανδρέας, ἀπόστολος 42, 19; 44, 1.
 Ανδριανούπολις — 10, 19; 14, 1; 94, 25; 96, 2; 106, 12—13, 20; 128, 4; 134, 22; 142, 2; 144, 9; 188, 25; 250, 35; 254, 12.
 Ἀνδρόνικος II Παλαιολόγος 98, 7; 168, 31—178, 33.
 — III — 98, 8; 176, 26; 178, 3, 34—182, 24.
 — IV —, υἱὸς Ἰωάννου V Παλαιολόγου 188, 29; 192, 7, 28, 39; 194, 6, 28; 196, 13.
 — Παλαιολόγος, μέγας δομέστικος, πατὴρ Μιχαὴλ VIII Παλαιολόγου 154, 12.
 —, δεσπότης, υἱὸς Μανουὴλ II Παλαιολόγου 4, 8; 26, 29; 260, 17, 22; 269, 15; 272, 15.
 —, υἱὸς Σφραγιζῆ 68, 28; 342, 3.
 Ανδροῦσα — 26, 24; 28, 11, 27; 50, 27; 122, 4; 170, 9; 278, 8, 22.
 Ἄννα, δευτέρα σύζυγος Ἀνδρονίκου III Παλαιολόγου — 182, 14.
 —, πρώτη σύζυγος Ἰωάννου VIII Παλαιολόγου 8, 9; 248, 25.
 —, θυγάτηρ Μιχαὴλ IX Παλαιολόγου — 176, 25.
 Ἀντώνιος, ἀθῆντης Ἀθηνῶν—50, 32.
 — ὁ Ῥοδαῖος, παπῆς—92, 22—30; 374, 27.
 —, ἱερεὺς 590, 12.
 — vide Παῦλος, Ἀντώνιος.
 Ἀπόχαψ — 236, 32; Ἀπόχαψ Σαήλ — 242, 8.
 Ἄργος — 222, 27.
 Ἄρειος, αἰρεσιάρχης — 136, 16; 580, 33.
 Ἀρκαδία — 112, 6; 114, 21; 120, 22, 34; 122, 21.
 Ἀρσένιος πατριάρχης—154, 25—158, 29; 162, 3.
 Ἀρταξέρξης — 236, 1.
 Ἀρχάγγελος — 26, 26.
 Ἀσάνης Δημήτριος — 108, 33; 526, 14.
 — Ἰσαάκιος, Ἰσάκιος — 10, 3; 30, 29; 250, 17.
 — Ματθαῖος — 110, 3; 112, 2; 134, 8; 528, 29; 566, 22.
 Ἀσανίνα Θεοδώρα — 64, 1.
 Ἀσάνης Παῦλος — 64, 2, 25; 334, 10; 336, 7.
 Ἀσία—250, 26; 252, 22; ἡ ἄνωθεν 256, 9, 17; μικρά — 174, 3; 192, 21; 204, 27.
 Ἀσπρόκαστρον — 456, 30.
 Ἀσωμάτων — 86, 8; 365, 29.
 Ἄτουμαλίδαι — 2, 13.
 Ἄχαζ — 310, 8.
 Ἀχαΐας πρίγκιψ — 162, 23.
 Βαλδουῖνος, κόμης Φλανδρίας — 244, 29.
 — II (1228—1261) — 166, 13.
 Βαλότας Ἰωαννίκιος vide Μπαλότας.
 Βαρλαάμ μοναχὸς Καλαβρός — 138, 11; 182, 5; 582, 30.
 Βάρνα — 68, 16; 338, 37.
 Βασίλειος ὁ μέγας ἅγιος — 139, 8; 582, 26.
 — I Μακεδῶν — 242, 8.
 Βέκκος πατριάρχης — 170, 6.
 Βενετία — 100, 1; 126, 7; 130, 35; 138, 21; 140, 19; 142, 27; Βενετιῶν 126, 27; 128, 24; 136, 6; Βενετικὸν κάτεργον 56, 17; Βενέτικοι 48, 22; 121, 17; Βενετικὸς 106, 37; 138, 27; 140, 19; Βενετιοὶ 126, 27; vide et Ἐνετιοί, Ἐνετοί.
 Βέρροια — 122, 15; 124, 18; 546, 30.
 Βηκάρδος Μαρκέλλος vide Περνάρδος Μαρτζέλλος.
 Βησσαρίων — 130, 8, 16; 142, 11; 332, 27; 554, 34.
 Βιγίλιος πάπας — 458, 30.
 Βικτωρίνος — 6, 7; 246, 26.
 Βιτέλμος — 130, 26; 562, 27.
 Βλαχέρναι — 52, 2.
 Βλαχία Μεγάλη Țara Românească 18, 10; 128, 13; 258, 21; 553, 2.
 — pro Moldavia 144, 6; 586, 13.
 — Μικρά — 128, 18; 534, 7.
 Βλάχοι, Βλαχῶν — 102, 10.
 Βορδονία — 112, 11; 116, 20; 120, 15.
 Βονιφάτιος μαρκίων Μοντεφερράτου — 246, 3.
 Βοστιτζα — 26, 20, 23; 28, 3, 14, 31; 50, 8; 106, 11; 122, 32; 128, 20; 138, 29; 140, 20; 268, 26; 278, 13.
 Βοστιτζιάνοι — 128, 22.

- Βούλγαροι — 180, 27; vide et Μυσοί.
 Βοῦλκος Γεώργιος vide Γεώργιος Βοῦλ-
 κος.
 Βούμερος — 140, 22.
 Βρενέζης πασίας — 202, 31.
 Βυργυντία vide Μπεργωνία.
- Γαλάται i. e. Γάλλοι — 200, 17.
 Γαλατῆς Κωνσταντινουπόλεως — 16, 7; 32, 2;
 104, 8; 256, 23; περιοχή Ναυπάκτου —
 128, 17.
 Γαλέα, γαλεάτζα, γαλέρα γρόσσα — 242,
 10;
 Γαρδίκι — 118, 28.
 Γατελιουζένα Αϊκατερίνα — 64, 7; 334, 20.
 Γατελιούζης Ντωρῆς Παλαιολόγος — 62, 11,
 27.
 Γεννάδιος, Γεώργιος Σχολάρχης — 446, 35.
 Γεράσιμος ἐκ τῆς μονῆς Μαγγάνων, πατριάρ-
 χης — 176, 10.
 Γερμανία — 354, 2.
 Γερμανοὶ ἐν τῇ μάχῃ Νικοπόλεως — 139, 5;
 200, 17.
 Γεώργιος μεγαλομάρτυρος — 36, 38.
 Γεώργιος Ἰβηρίας βασιλεὺς — 74, 16; 350,
 23.
 — αὐθέντης Σερβίας (1427-1456) — 98, 28;
 Βοῦλκος 108, 12; 524, 35; Γιούργης 70, 25.
 Γεώργιος ἅγιος — 120, 23 (χώρα).
 Γιακούη πασία, Γιακοῦμπος πασίας — 202,
 31.
 Γιούργης — 70, 21; vide Γεώργιος Βοῦλ-
 κος.
 Γλαρέντζα — 24, 24; 28, 4, 17; 38, 12; 40,
 3; 48, 3, 19, 27; 50, 27; 70, 20; 276, 13;
 278, 14; 288, 26; 290, 5.
 Γόρτυνα — 240, 23.
 Γοθθία — 70, 31; 314, 7.
 Γρεβενόν, τό — 26, 25; 110, 11.
 Γρέτζα — 124, 2; 548, 12.
 Γρηγόριος III, πατριάρχης — 22, 8; 56, 10;
 68, 19; 343, 1.
 —, μέγας πρωτοσύγκελλος — 328, 18.
 Γουδέλη Νικόλαος — 88, 12.
 γουλᾶς vide Κουλᾶς.
- Δαβίδ, ὁ προφήτης — 134, 8; 186, 14.
 — Κομνηνός (1458-1462) — 128, 6; 552, 14.
 — i. e. Δημήτριος Παλαιολόγος δεσπότης —
 142, 2; 586, 3.
 Δαμιανὸς κόμης — 236, 29.
 Δάνδαλος Ἐνρίκος, δούξ Βενετίας — 244, 30.
 Δανούβιος — 16, 24.
 Δελατζιόλης, Δελαντζιόλης Ἀντώνιος — 52,
 11; Κομνηνός 302, 2.
 Δέρκα, τῶν Δέρκων — 64, 20; 334, 3.
 Δημήτριος, ὁ ἅγιος — 32, 23.
 Δημήτριος Παλαιολόγος δεσπότης, υἱὸς τοῦ
 Μανουὴλ II Πα.αιολόγου — 4, 23; 16,
 15; 54, 17; 56, 24; 64, 3, 17, 23, 30;
 66, 9; 72, 17; 74, 8; 110, 24, 31; 112,
 10, 32; 114, 1, 3; 116, 19; 120, 14; 134,
 13; 142, 3; 256, 21; 260, 18, 29; 318,
 10; 334, 12, 17; 315, 2.
 — Ἰωσοῦφ τζελεπῆς — 4, 4—5, 21.
 Διδυμότειχον — 178, 8; 192, 26.
 Διέδος Ἀλωῖζος — 108, 6.
 — Ἀντώνιος — 106, 20.
 Διονύσιος Σάρδεων — 56, 7.
 Διόσκουρος, αἰρετικός — 136, 31; 582, 10.
 Διπλοκίονιον — 10, 6, 8; Διπλοῦς Κίων
 250, 20, 22.
 Δισύπατος Γεώργιος — 56, 8, 12.
 Δόρια Ἰλαρίων vide Ντώρια.
 Δόξα, ἡγεμονεῶν ἐν Καλαβρύτοις — 122, 27.
 δούξ μέγας — 92, 5.
 Δραγάσης Κωνσταντίνος — 198, 7.
 Δυρράχιον — 120, 18.
 Δωρόθεος, φίλος Σφραντζῆ — 126, 16; 130,
 21; 562, 23.
- Ἑβραϊκή, ἀπόκεντρος Μυζηθρᾶ — 68, 26.
 Ἑβραῖοι ἐν Πάτρῃ — 280, 13.
 Ἐδ Δίνου, ἀμηρᾶς ἐν Κόλχοις, Ἐδ Δίνος —
 222, 30.
 Εἰρήνη, σύζυγος Ἀνδρονίκου II Παλαιολό-
 γου — 172, 3.
 —, θυγατὴρ Ἀλεξίου Ἀγγέλου — 154, 6.
 Ἐλένη Παλαιολογίνη βασίλισσα — 134, 29;
 138, 20; 142, 30; (Ἵπομονή μοναχῆ)
 582, 39.

- Ἐλένη θυγάτηρ Θωμᾶ Παλαιολόγου, σύζυγος
Λαζάρου Σερβίας — 70, 20; 334, 11.
— Εὐπραξία, σύζυγος Σφραντζῆ — 136, 13;
332, 7.
- Ἑλλάς — 6, 7; 246, 27.
- Ἑλληνες — 150, 10.
- Ἐμμανουὴλ Ἑβραῖος βαπτισθεὶς — 318, 17.
- Ἑνετία *vide* Βενετία.
- Ἑνετοὶ — 194, 7; 246, 7; 260, 24; 582, 40;
vide et Βενέτικοι.
- Ἐξαμίλιον — 4, 30; 5, 3; 16, 4; 50, 19; 52,
16; 66, 28; 70, 13, 18, 26; 90, 19; 128,
28, 31; 234, 34; 256, 18; 344, 17.
- Ἐπίδουρος — 552, 6; *vide et* Ῥαούζη.
- Ἐρκουλας — 48, 12.
- Ἐρτογρούλης — 2, 12; 214, 10.
- Εὐγένεια ὀσιομάρτυς — 142, 15.
- Εὐγενία, θυγάτηρ Γατελιούζη — 62, 11; 332, 16.
- Εὐγένιος πάπας — 56, 19; 306, 24.
- Εὐδαμνοιοῶννης — 70, 2, 6, 9.
- Εὐδαίμων Ἰωάννης Σοφιανός — 342, 16, 20,
23.
- Εὐδοκία δέσποινα — 80, 10; 358, 28.
- Εὐθύμιος πατριάρχης — 6, 11; 246, 31.
- Εὐξείνος Πόντος — 248, 4; 260, 29; 276, 2;
vide et Μαύνη Θάλασσα.
- Εὐριπος — 52, 21; 54, 4; 56, 16, 17; 66, 24;
68, 4, 11; 134, 1; 140, 1-12.
- Εὐρώπη — 188, 8; 192, 21; 252, 37; 254, 1.
- Εὐτυχής — 136, 31; 582, 11.
- Ἐφεσος — 6, 12.
- Ζάκυνθος — 138, 24; 242, 14.
- Ζουχασάνης — 142, 17; 586, 24.
- Ζωή, σύζυγος δεσπότης Δημητρίου Παλαι-
ολόγου — 54, 14; 62, 14; 332, 20.
- Ζωοδότου μονή — 48, 4; 50, 30; 180, 2.
- Ἡλίας ὁ Θεσβίτης — 314, 31.
- Ἡλίου κάθισμα ἐν Κερκύρα — 126, 9.
- Ἡπειρος — 180, 36.
- Ἡράκλειος βασιλεὺς — 438, 10.
- Ἡρακλῆς — 112, 19; 530, 6.
- Ἡσαΐας I, πατριάρχης Κωνσταντινουπόλε-
ως — 176, 12.
- Θαβόριον ὄρος — 182, 6.
- Θάμαρ, θυγάτηρ Σφραντζῆ — 62, 29; 106,
27; 524, 12.
- Θάσος νῆσος — 4, 28; 234, 30.
- Θεοδόσιος Κύπριος — 104, 2.
- Θεοδώρα, θυγάτηρ Μιχαὴλ IX Παλαιολό-
γου — 176, 25.
— πρώτη σύζυγος Κωνσταντίνου XII Πα-
λαιολόγου — 25, 22; 42, 4; 46, 33; 268,
2; 296, 34.
— ἁγία — 32, 20, 23.
— Ἀσανίνα — 64, 2.
- Θεόδωροι, οἱ ἅγιοι — 32, 33.
- Θεόδωρος I Λάσκαρις (1204-1222) — 154, 13.
— μαρκίων, υἱὸς Ἀνδρονίκου II Παλαιολό-
γου — 172, 6; 178, 12.
- Θεόδωρος, ἀδελφὸς Μανουὴλ II Παλαιολό-
γου — 4, 9; 188, 30; 198, 6; 202, 21;
214, 1, 16.
— υἱὸς Μανουὴλ II Παλαιολόγου — 20, 9;
24, 24, 36; 26, 16, 21; 50, 29; 54, 19;
56, 3, 13; 66, 15, 20, 26; 72, 3; 260, 16,
27; 263, 15; 276, 9; 336, 35; 378, 11;
344, 29.
- Θεσσαλονικαία σκουφία — 38, 30.
- Θεσσαλονίκη — 4, 6, 8, 30; 6, 14; 32, 19;
34, 1, 7; 43, 21; 122, 15; 234, 32; 260,
22, 23; 284, 9; 298, 19.
- Θετταλία — 172, 4.
- Θῆβα — 52, 15; Θῆβαι — 52, 11.
- Θράκη, ἦτοι Εὐράπη — 206, 26.
- Θαμαῖς, ὀσιωτάτη — 2, 8; 32, 14; 34, 2; 206,
6; 282, 23.
- Θωμᾶς, υἱὸς τοῦ Μανουὴλ II Παλαιολόγου—
4, 24; 6, 30; 8, 13; 26, 17; 40, 26; 46,
23; 48, 6, 35; 50, 25, 26; 56, 14; 70, 20;
72, 14, 30; 104, 31; 106, 26; 110, 10, 26,
33; 112, 5, 27, 34; 116, 7; 118, 15; 120,
17, 30; 122, 7; 124, 30; 126, 21; 130, 18;
248, 17; 260, 19; 290, 27; 522, 23; 542,
35; 554, 28.
- Ἰάγκος, κουβερνάριος Οὐγγαρίας — 108, 8,
12; 340, 8; 406, 35; 474, 6, 13; 524, 30, 34.
- Ἰάγρος Ἀνδρόνικος — 60, 9; 328, 28.
— Μάρκος — 48, 31.

- ἱαννήτζαροι — 340, 32.
 Ἰάσων, ἄγιος ἀπόστολος — 126, 17, 33.
 Ἰβέρες — 74, 21; Ἰβήρων — 102, 10.
 Ἰβερία ἐν Καυκάσῳ — 74, 16, 22; 76, 7;
 78, 17, 20; 80, 21; 82, 12, 14; 84, 31;
 86, 19, 24.
 Ἰβηρία, ἦτοι Ἰσπανία — 178, 25.
 Ἰβραῆμ τζελεπής — 524, 2.
 Ἰερόθεος Ἰωσήφ — 142, 33 et 144, 1; 588, 3.
 Ἰεσσαί — 4, 4; 226, 8.
 Ἰζαούλ Γιούργη — 16, 6; Γεωργίου — 256,
 22.
 Ἰθώμη — 278, 8, 22.
 Ἰλλύροι — 180, 37.
 Ἰμβρος νήσος — 128, 7; 132, 10; 140, 11;
 584, 26.
 Ἰουδαῖοι — 20, 24.
 Ἰουστινιάνος αὐτοκράτωρ — 6, 6; 246,
 25.
 Ἰσῆς vide Ῥαούλ Μιχαήλ Ἰσῆς.
 Ἰσθμὸς Κορινθιακός — 246, 14; 256, 19;
 342, 27.
 Ἰσίδωρος Ἀθηνῶν μητροπολίτης — 70, 32;
 344, 26.
 Ἰσμαήλ — 484, 28.
 Ἰστρος ποταμὸς — 258, 5.
 Ἰταλία — 322, 18; 332, 22.
 Ἰταλοὶ — 138, 15; 164, 14; 582, 34.
 Ἰωάννης Β΄ Κομνηνός (1118-1143) — 208, 33.
 — III Βατάτζης (1222-1254) — 154, 23.
 — V Παλαιολόγος (1341-1351) — 98, 8;
 182, 35-184, 30; 188, 1; 192, 38.
 — VI Καντακουζηνός (1347-1354) —
 182, 20-186, 32.
 — VII Παλαιολόγος — 4, 6; 194, 34;
 196, 13; 202, 1, 18; 260, 24.
 — VIII Παλαιολόγος — 6, 13; 8, 14,
 20; 12, 23; 16, 10, 25; 20, 5; 36, 28;
 48, 30; 56, 23; 58, 18; 70, 24; 72, 10;
 98, 9; 100, 3; 246, 34; 250, 2; 252, 31;
 256, 26; 258, 3, 6; 260, 15, 32; 263, 6,
 10; 318, 19; 320, 1; 322, 18; 346, 2; 346,
 2.
 — Κομνηνός, βασιλεὺς Τραπε-
 ζούντος — 74, 17.
 —, υἱὸς Θεοδώρου Β΄ Λασκάρεως—158,
 30; 164, 38; 170, 19.
 — XII ἐκ Σωζοπόλεως πατριάρχης—
 174, 34.
 — XIII Γλυκὸς, πατριάρχης — 176, 6.
 — δ΄ Ἰουστινιανός — 390, 27; 426, 9.
 —, υἱὸς Σφραντζῆ — 62, 6; 104, 26;
 332, 11; 522, 17.
 — τις Γερμανός — 388, 23.
 Ἰωάννινα — 46, 26; 50, 5.
 Ἰώβ — 144, 28.
 Ἰωσήφ, διδάσκαλος — 8, 7; 20, 4; 248, 23;
 263, 30.
 — Ἐφέσου, πατριάρχης Κωνσταντινουπόλε-
 ως — 6, 12; 246, 32; 318, 10; 332, 24.
 Ἰωσούφ, υἱὸς Μπαγιαζήτου ἀμηνῶ, vide
 Δημήτριος Ἰωσούφ τζελεπής.
 Καβασιλαῖοι, τρεῖς ἀδελφοὶ ἀρχιερεῖς—32, 14.
 Καβάσιλας Νεῖλος, ἀρχιερεὺς Θεσσαλονί-
 κης — 32, 19.
 — Νικόλαος, σοφάτατος — 32, 17.
 Καλάβρυτα — 26, 18; 50, 26; 110, 11; 112,
 8; 122, 26; 526, 35.
 Καλαμάτα — 26, 25; 122, 28, 35; 116, 33;
 120, 30; 546, 10.
 Καλλιούπολις — 72, 15; 134, 24; 140, 4;
 174, 11; 188, 18; 250, 35; 252, 25, 36;
 254, 15; Καλλιπόλις — 10, 19; 12, 17,
 27; 14, 4.
 Κάμαρις — 178, 24.
 Καμενίτζα — 40, 31; 290, 31.
 Καμερώ — 210, 18, 29.
 Κανάλης Νικόλαος δέ, Καναλίας Νικολό
 ντὲ — 133, 28; 140, 20 (Καναλία); 584, 6.
 Καντακουζηνή πρωτοστράτορισα — 80, 33.
 Καντακουζηνός πρωτοστράτωρ — 32, 1; 84,
 16; 90, 23.
 — Δημήτριος—12, 15—16; 14, 14; 252, 24;
 254, 36; 398, 29; 424, 36.
 — Θωμᾶς — 108, 17; 526, 2.
 — Ἰωάννης — 68, 33; 70, 57; 84, 21; 102,
 17; 342, 15.
 — Μανουὴλ πρωτοστράτωρ — 10, 3—4; 90,
 23-25; 250, 18.

- Καντακουζηνός Μανουήλ ψευδοδεσπότης — 104, 19; 106, 23; 522, 9.
- Καπέλλος Βίκτωρ — 132, 9; 564, 16.
- Καπιστριάνος — 108, 9, 12.
- Καρακκιόλος — 562, 35.
- Καραλίμπασια, σταλείς κατά Θεσσαλονίκης — 190, 2.
- Καραμάνος ἀμυρᾶς — 226, 35.
- Κάρεως σουλτάνος — 102, 3.
- Κάρουλος ῥήξ Φραγκίας (1228-1261) — 194, 10.
— δεσπότης — 24, 22; 46, 26; 48, 10, 12; 266, 23.
- Κάρυστος, καστέλλιον Εὐρίπου — 56, 17; 66, 24.
- Καρύταινα — 112, 11; 122, 1.
- Καρχηδόνοι — 418, 8.
- Καστελάνος — 178, 23.
- Καστρίτζα — 112, 12; Καστρίτζι, τό — 116, 16; 118, 19; 542, 40.
- Καταλάνοι — 46, 8; 48, 16, 26; 104, 4.
- Κατελιούζης *vide* Γατελιούζης.
- Καῦᾶς πόλις — 144, 5; 588, 9.
- Κεγχρεῶν, Κεχρεῶν λιμὴν — 6, 1; 242, 19; 246, 13.
- Κελλίν, Κελλίον εἰς Δανούβιον — 16, 25; 258, 6; εἰς Ἴστρον — 18, 10; 258, 22.
- Κεντριών — 106, 6; Ἀσάνης Ζαχαρία Κεντριώ — 46, 29.
- Κερασσοῦς — 128, 1.
- Κέρκυρα — 120, 8; 122, 9, 11; 544, 24; Κερκύραις, ἐν — 582, 41; *vide et* Κορφοῦς.
- Κερκυραῖοι — 548, 38; 590, 10. *Vide et* Κορυφῶν — 138, 23; Κορφιατικῶν — 124, 29.
- Κέρτεζιν — 104, 32; 522, 19.
- Κεφαληνία — 242, 14; Κεφαλωνία — 48, 18; 138, 24, 25; 584, 4.
- Κλεραΐνας μονή — 34, 12; 284, 18.
- Κλεώπη — 50, 29.
- Κνωσσός — 240, 16.
- Κόκκος Ἰάκωβος Ἐνετός — 402, 17.
- Κομνηνὴ Μαρία, δευτέρα γυνὴ Ἰωάννου VIII Παλαιολόγου — 263, 8.
- Κοντάριος Ἰάκωβος — 15, 18.
- κοντόσταβλος μέγας — 90, 21; 92, 1, 25; 158, 25.
- Κορινθιακὸς Ἰσθμὸς — 241, 25.
- Κόρινθος — 26, 14; 68, 3, 5, 32; 70, 4; 108, 28; 110, 28; 114, 16.
- Κορφοῦς — 122, 11, 25; 124, 4, 14, 36; 126, 31; 132, 1; 138, 22; Κορυφῶν — 138, 32; 142, 22.
- Κορώνη — 122, 5.
- Κόσμενα — 120, 30-31.
- Κότζινος τῆς Λήμνου — 64, 36; 140, 5.
- Κουᾶς, γουᾶς, πολίχινιον, πύργον — 326, 6; 38, 10; 42, 31, 33; 48, 24; 68, 26; 128, 21; 130, 3.
- Κουρούπη, ἀρχηγός — 244, 18.
- Κουτουλόν, Κούτουλον — 10, 5; 250, 20.
- Κρατικοί, χωρίον — 46, 27; 296, 29.
- Κρήτη — 66, 23; 122, 15; 236, 14; 246, 6.
- Κριτόπουλος ἰατρός — 556, 29.
- Κροκόντυλος — 120, 24; Κροκόδιλος — 120, 24.
- Κρούας, πόλις — 132, 7.
- Κυδωνία — 240, 27.
- Κυδωνίδης — 112, 31.
- Κύζικος — 62, 23.
- Κυκλάδαι νῆσοι — 242, 6.
- Κυπριανοῦ γυνή — 32, 27, 31.
— μονὴ ἐν Κωνσταντινουπόλει — 32, 33.
- Κύπρος — 86, 17, 18; 88, 23; 92, 9; 370, 20.
- Κυραμάρθας μονή — 34, 23; 62, 14; 284, 29; κυρία Μάρθα — 332, 20.
- Κῦρος — 208, 13.
- Κωνσταντίνος, υἱὸς τοῦ Μιχαὴλ VIII Παλαιολόγου, — 168, 19.
- Κωνσταντίνος, ἀδελφὸς Ἀνδρονίκου II Παλαιολόγου, — 170, 28.
— πρῶτος καὶ δεῦτερος υἱὸς Μανουήλ τοῦ Παλαιολόγου — 4, 19; 260, 15, 17.
— XII Παλαιολόγος, δεσπότης, ἔπειτα βασιλεὺς — 2, 21; 16, 11; 20, 8, 10, 13; 22, 6, 22; 24, 21, 34; 26, 7, 9, 22; 48, 14, 23; 50, 25; 54, 21, 26, 32; 56, 2, 13; 62, 7, 30; 64, 23; 66, 7; 72, 25, 34; 96, 34; 98, 9; 100, 7; 102, 25; 110, 12; 134, 32; 256, 27; 260, 17, 28; 263, 16; 264, 27; 266, 23; 280, 24; 332, 9; 334, 3; 342, 2.

- Κωνσταντινούπολις — 2, 16; 16, 12; 20, 15; 32, 15, 32; 34, 3; 50, 12; 52, 3; 54, 12; 56, 11; 84, 33; 98, 33; 100, 21; 130, 16; 132, 8; 134, 23; 140, 17; 142, 18; 144, 10; 276, 6; ἡ Κωνσταντίνου — 34, 11; 180, 27; 182, 1; Πόλις — 4, 17, 20; 27, 6, 9; 28, 31; 34, 3; 46, 10; 52, 20; 54, 13; 56, 22; 58, 13; 60, 18; 62, 15; 66, 6-32; 68, 13; 70, 30; 72, 31; 74, 9; 76, 25; 78, 16; 80, 24; 82, 10; 96, 11, 33; 98, 10; 100, 24; 102, 13; 134, 20, 142, 25; 166, 12; 196, 33; 204, 23; 226, 19; 234, 30; 246, 28; 248, 12, 24, 33; 250, 9; 252, 9, 10; 254, 34; 256, 3, 28; 258, 7; 318, 36; 320, 37.
- Κωνσταντινουπολίται — 72, 23.
- Λαζάρος II (1456-1458), αὐθέντης Σερβίας, — 70, 21, 23; 108, 23; 344, 12, 14; 526, 6.
- Λάζαρος πριμικήριος — 110, 19; 528, 7.
- Λακεδαιμονία — 116, 16; 248, 2; 260, 28.
- Λαουρεδανός Ἀλουΐσιος — 338, 21; vide et Λορδᾶς.
— Ἰάκωβος — 134, 2; 566, 16.
- Λάρισα — 4, 12.
- Λάσκαρις Ἀλέξιος — 28, 13; 68, 34; 72, 30; 278, 11; 280, 5; 342, 15.
— Ματθαῖος — 14, 15; 254, 27.
— Παδιάτης Ἀνδρόνικος — 28, 5, 8, 11; 31, 18; 278, 2, 6, 9.
- Λατῖνοι — 174, 14; 182, 6; 320, 41.
- Λεονάρδος — 34, 30; 568, 20.
- Λεοντάρη, πόλις — 104, 30; 112, 32; 114, 2; 116, 7, 11; 118, 26, 27; 120, 13, 22; 532, 22.
- Λεοντάρης Δημήτριος — 10, 3, 7, 20; 28, 23; 250, 17; 252, 14.
- Λεονταρίται — 118, 29.
- Λέσβος — 62, 25; 128, 13; 130, 6.
- Λεύκτρον — 112, 35.
- Λήμιος — 6, 17; 34, 3; 64, 35; 66, 2; 68, 12; 104, 5; 130, 2; 140, 4; 248, 2.
- Λιβός μονή — 8, 10; 34, 23; 248, 26; 284, 28.
- Λιγουρία — 382, 30.
- Λίστραινα — 122, 32.
- Λογγοβαρδία — 172, 14.
- λογοθέτης μέγας — 90, 20, 27; 92, 31; 94, 5.
- Λορδᾶς Ἀλωΐζω, Ἀλωΐζος — 68, 2; 100, 20, 128, 27; 132, 3.
— Ἰάκωβος — 132, 2.
— Πέτρος — 132, 2.
- Λούκας, χμουχᾶν ἀπὸ τῆς — 38, 28.
- Λουκάνης Νικηφόρος — 110, 30; 122, 3; 528, 22.
- Λωΐ — 26, 26.
- Μαγγάνων ναὸς εἰς ὄνομα ἀγίου Γεωργίου — 38, 2.
- Μακάριος ὁ ἐξ Ἰουδαίων — 20, 24; 263, 29.
— Μακρὸς — 48, 33; Μακρῆς — 300, 5.
- Μακεδόνιος — 136, 21; 580, 3.
- Μαλατέστας, πένθηρος δεσπότης Θεοδώρου — 50, 28.
— Παντούλφω — 44, 19; 294, 10.
- Μαλέου, ἐπί — 242, 29.
- Μαμωνᾶς Γρηγόριος Παλαιολόγος — 6, 20; 248, 6.
—, μέγας δούξ — 6, 21; 248, 6.
— Παῦλος, Μονεμβασιαν κυβερνῶν — 198, 8.
- Μάνη — 26, 25; Μάνης ζυγόν — 112, 26.
- Μανουήλ II Παλαιολόγος — 2, 4, 28; 14, 23; 18, 29; 32, 22; 98, 8; 188, 30, 35; 190, 1; 192, 3; 194, 18, 26; 196, 32; 198, 22; 200, 10, 28; 234, 30; 260, 7; 318, 39.
—, υἱὸς τοῦ Μιχαήλ IX Παλαιολόγου — 176, 26, 31.
—, νόθος ἀδελφὸς αὐτοῦ — 226, 20.
- Μαντίνεια — 112, 28; 116, 33; 260, 25; Μαντίνια — 110, 15.
- Μαράθι — 120, 32.
- Μαρία δέσποινα — 62, 10; 332, 14.
— Κομνηνή — 20, 2.
- Μάρκος, Βουλγαρίαν δεσπότης — 194, 38.
— κανονικός — 30, 9; 36, 19; 280, 16.
— Κορίνθου — 68, 5; 338, 25.
- Μαρτῖνος V πάπας — 48, 30.
— Χίον ἐπιτροπεύων — 180, 30.
- Μασσαγέται (αἰῶνος μέσου) — 204, 24.
- Ματθαῖος μοναχὸς i. e. Μανουήλ II Παλαιολόγος — 18, 30; 260, 9.
— μέγας πρωτοσύγκελλος — 314, 15.

- Μαύρη θάλασσα — 6, 19; 26, 29; 194, 4;
 Εϋξείνιος Πόντος — 248, 4; 276, 4.
 Μαύρον Ὅρος — 124, 22.
 Μαφρέ ρήξ Σικελίας — 162, 22.
 Μαχούμετ, Μαχουμέτης vide Μωάμεθ.
 Μαχουμούτης, Μεχεμέτης μπειλερμπεϊς —
 123, 2.
 Μεδιολάνων δούξ — 202, 22.
 Μεεμέτης Mahomed II (1451-1481) — 232,
 5; 234, 24; 336, 4; 378, 3; 526, 6; — Με-
 χέμετις — 2, 15.
 —, υἱὸς Μπαγιαζήτου — 226, 30; 228,
 11.
 Μεθώνη — 106, 3; 114, 23, 27; 522, 27;
 vide et Πίδασος — 122, 14.
 Μελαχροινὸς Μανουήλ — 16, 16; 256, 32.
 Μελέτιος μοναχὸς — 476, 2.
 Μελισσενή Μαρία — 302, 18.
 Μελισσενὸς Λέων — 271, 12.
 — Μιχαήλ Στρατηγόπουλος — 170, 33.
 — Νικηφόρος Μελισσουργός — 270, 79;
 276, 10.
 — Νικόλαος — 270, 26; 532, 11, 25.
 Μένωνας — 48, 12.
 μέπεν — 74, 16; = μέμπεν.
 μεραχούρης — 98, 16, 21; 458, 13.
 Μεσέμβρια — 12, 25; 64, 17, 20; 102, 29;
 104, 1; 252, 14; 260, 20; 334, 20.
 Μέση ὁδὸς — 56, 33; 318, 20.
 Μεσσηνιακὸς κόλπος — 278, 23; 280, 4.
 Μεστὸς ποταμὸς — 52, 4.
 Μετοχίτης Θεόδωρ, μέγας λογοθέτης — 180, 1.
 Μεχεμέτης μπειλερμπεϊς — 108, 20.
 — Κυρίτζης — 4, 15; 8, 22; 250, 5.
 Μητροφάνης II, πατριάρχης Κωνσταντινου-
 πύλεως — 62, 23; 332, 36.
 Μιλάνα — 124, 32; vide et Μεδιολάνων
 δούξ.
 Μίλιτςα — 222, 13.
 Μῖνος Κρήτης — 240, 17.
 Μιτυλήνη — 62, 27; 64, 6, 12.
 Μιχαήλ II Τραυλός — 236, 5.
 — VIII Παλαιολόγος — 98, 7; 154, 15,-
 168, 29; 184, 11.
 — IX Παλαιολόγος — 98, 8; 172, 1;
 174, 17; 176, 25, 35; 178, 33.
 —, δεσπότης Ἡπείρου — 162, 21.
 — υἱὸς Ἰωάννου V Παλαιολόγου —
 188, 30.
 — υἱὸς Μανουήλ II Παλαιολόγου — 4,
 21; 260, 17.
 — Κηρουλάριος, πατριάρχης — 460, 28.
 Μιχαήλου υἱὸς, Θεοδοσίου Κυπρίου γαμβρός
 — 104, 2.
 Μιχάλμπεη — 254, 33.
 Μοκενίκος, vide Μουτζενίγος.
 Μολδοβλαχία i. e. Βλαχία — 228, 14.
 Μολοβοτίνα — 126, 6; 550, 10.
 Μονεμβασία — 4, 19; 6, 22; 128, 32; 162,
 27; 248, 7; 542, 37; 554, 34.
 Μονεμβασιώται — 118, 13; 536, 12; 538, 34;
 542, 37.
 μο ἢ — 52, 7, 8.
 Μόντες Φεράντες, μαρκεσίου — 8, 18; Μον-
 τεφερράτου μαρκίων — 248, 34.
 Μοράτης I — 2, 14; vide et Ἄμουράτης.
 — II — 2, 14; 12, 10, 34; 14, 20; 16, 14;
 Μουράτης — 114, 17, 13; 192, 10, 13,
 28, 34; Μουράτμπεϊς — 48, 21; 230, 1;
 Ἄμουράτης — 252, 17, 21; 254, 10;
 256, 30.
 Μορέας — 4, 30; 6, 13; 30; 8, 4, 11; 13, 24;
 16, 4; 20, 7, 31; 24, 13, 23; 26, 28; 32,
 4; 52, 14; 54, 24, 35; 56, 14; 64, 12; 66,
 14, 19; 68, 24; 72, 29; 74, 8; 86, 15; 88,
 16, 92, 14; 96, 5; 100, 7; 104, 18; 108,
 27; 110, 8, 22; 116, 2; 122, 22; 124, 23;
 128, 25; 134, 8; 138, 29; 140, 18; 25.
 Vide et Πελοπόννησος.
 Μοραῖται — 96, 6; 110, 32.
 Μορεοφθόρος — 110, 30.
 Μουζάλων — 158, 29; 160, 3.
 Μουσουλμάνος Suleiman — 43, 11, 14;
 226, 10.
 Μουσταφᾶς, υἱὸς (?) Μπαγιαζήτου I — 6, 15;
 12, 12, 23; 12, 23; 14, 14; 246, 35; 252,
 20, 32; 254, 11, 15, 22.
 Μουσταφᾶς — 14, 19, 25, 31; Μουστα-
 φᾶς — 60, 5; 256, 4, 12.

- Μουτζενίγος Θωμάς — 140, 28; Μοκενίκος — 586, 4.
- Μουχλίν — 108, 32; 114, 17.
- Μπαγιαζήτης I (1389-1402) — 2, 11, 14; 194, 35; 196, 20; 198, 30; 200, 9; 202, 8, 31; 230, 31; 256, 10; Παϊαζήτης — 4, 3; 12, 22; 14, 27.
— μπειγλέρ μπέης — 254, 7.
- Μπαλότας Ἰωαννοῦτζος — 40, 32; Βαλότας Ἰωαννίκιος — 290, 31.
- Μπελγράδον — 108, 7; Ἄλβα — 524, 28.
- Μπεργανίας δούξ — 142, 10; Βυργυντίας — 586, 17.
- Μπιγκέριο Τέντζας — 172, 33.
- Μπογδανία i. e. Μολδαβία — 228, 14.
- Μπόσθα — 108, 36.
- Μπουργουνδίας δούξ — 200, 21; vide et Μπεργανία.
- Μποχάλη — 120, 10; Μποχάλη Μανουήλ — 112, 34; 120, 3; 530, 23; 544, 14.
- Μποχαλέοι, Μπουχαλαίοι — 114, 4; 544, 17.
- Μπραϊμ πασία — 46, 16.
- Μυζηθρᾶς — 4, 9; 6, 17; 12, 12; 24, 26, 29; 61, 7, 17; 66, 25; 72, 34; 98, 14; 114, 5; 116, 11, 31; 118, 2; 120, 12; i. e. Σπάρτη.
- Μωάμεθ, προφήτης — 14, 26; 236, 18; 256, 10; 438, 20; 480, 1; 502, 1; vide et Μαχούμετ.
- Μωσῆς (Musa 1411-1413) — 4, 3, 12, 18; 226, 1, 18.
— pro Σαουτζής, υἱὸς Μουράτου I—192, 5.
- Ναύπακτος — 44, 7; 117, 21, 27; 128, 16, 22; 146, 6, 7; 292, 35; 294, 13; 590, 5, 6.
- Ναύπλιον vide Ἀνάπλι.
- Νεάπολις — 48, 18.
- Νεῖλος ποταμὸς — 352, 15.
- Νεόκαστρον — 26, 26.
- Νεόφυτος ἱερομόναχος — 88, 6; 368, 30.
- Νεστόριος — 136, 26; 582, 4—5.
- Νησίν — 26, 25.
- Νήφων Κυζίκου, πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως — 176, 4.
- Νικαεῖς, οἱ — 156, 26.
- Νικήτας πατρίκιος vide Ὠροφάς.
- Νικηφόρος Φωκᾶς (963-969) — 244, 11.
- Νικόλαος ἅγιος 43, 27; 44, 1; μονή — 122, 16; κάθισμα — 126, 18.
—, Νικολὸ δὲ Κανάλης, ντὲ Καναλίας vide Κανάλης.
- Νικομήδεια — 10, 16; 140, 7; 180, 34; 250, 32.
- Νικόπολις (μάχη 1396) — 200, 7.
- Νοταρᾶς Λουκάς, μέγας δούξ — 16, 15, 18; 69, 6; 84, 17; 86, 33; 90, 17; 256, 32, 35; 334, 21; 364, 33; 434, 31.
- Ντέμηρις pro Σεμιραμῆρις — 208, 15.
- Ντέμηρις vide Τεμήρης.
- Ντόρια Ἰλαρίων — 16, 6; 256, 22.
- Νῶε — 493, 32.
- Ξανθοπούλου μονή — 68, 9; 338, 30.
- Ξένος Ἐβραῖος — 306, 28.
- ἽΟμόβρυδον — 106, 9; ἽΟμόβρυδον — 522, 33.
- ἽΟνώριος Ῥώμης, πάπας — 138, 2; 582, 16.
- ἽΟρχάνης Βιθυνίας ἀμρεῦων — 2, 13; 180, 6; 182, 17; 196, 21; 218, 17.
—, υἱὸς Μουσουλμάνου — 4, 14; 226, 26.
- ἽΟτθμάνης — 2, 13; 172, 20; 186, 11; 216, 21.
- ἽΟτθουμανλίδες — 208, 31; 212, 7.
- Οὐγγαρία — 16, 22, 27; 66, 33; 68, 15; 108, 11; 256, 24; 258, 3, 7; 332, 18, 36.
- Οὐγγαροὶ — 102, 20; Οὐγκαροὶ — 472, 23; Οὐγκροὶ, Οὐγκρῶν — 98, 29, 33.
- Παδιάτης vide Λάσκαρις Ἀνδρόνικος.
- Παϊαζήτης — 2, 11, 14; 4, 3; 6, 15; 14, 26; vide et Μπαγιαζήτης.
— βεζίρης — 13, 31; 14, 2.
- Πακοτά — 68, 27.
- Παλαιόκαστρον ἐν Λήμνῳ — 130, 2; 336, 19.
- Παλαιολογίνα, λογία — 32, 21.
- Παλαιολόγοι, οἱ — 96, 8; 98, 6—11; 154, 2; 446, 18;
- Παλαιολόγος Ἀλέξιος — 154, 8-9.
— — Τζαμπλάκων — 62, 5; 332, 7.
— Ἀνδρέας, δεσπότης — 96, 9—10; 130, 18, 29; 380, 27—28; 562, 20.
— Γατελιούρης Ντωρῆ — 62, 27; 334, 5.

- Παλαιολόγος Γεώργιος — 112, 33; 120, 10; 530, 12; 534, 27.
 — Γραϊτζα, Γρέτζα — 124, 1-2.
 — Γρήγοριος Μαμωνᾶς — 6, 20; 248, 6.
 — Θεόφιλος — 396, 33; 424, 35; 428, 24.
 — Θωμᾶς, ἀποσταλεῖς εἰς Φλωρεντία πρὸς τὸν βασιλέα Ἰωάννην — 60, 32; 322, 8.
- Παλαιολόγος Θωμᾶς Γίδης — 142, 22.
 — Ἰαγρος Μανουήλ — 46, 11; 72, 34; 296, 12; 348, 29;
 — Ἰαγρος Μάρκος — 46, 11, 21.
 — Μανουήλ, αὐθεντόπουλος — 106, 26; 130, 29; 524, 11.
 — Μανουήλ — 54, 15; 118, 14; 536, 15.
 — Μανουήλ, ἀνεπιδὸς Καντακουζηνῆς — 80, 32; 84, 28.
 — Μετοχίτης, μέγας στρατοπεδάρχης — 90, 22, 28; 92, 28; 372, 21.
- Παλαιολόγος Νικηφόρος — 398, 30.
 — Σγουρομάλλης — 122, 2.
 — Φιλῆς — 174, 27.
- Παλαμᾶς Γρηγόριος — 182, 27.
- Παλεόκαστρον, τῆς Λήμνου — 66, 2; 140, 5.
- Παντοκράτορος μονή — 18, 31; 26, 20; 48, 32; 50, 13; 62, 12; 72, 3, 11; 76, 4; 260, 10, 27; 332, 17; 346, 3.
- Παρασπόνδυλος, μέγας δοῦξ — 54, 14.
- Πάτρα — 24, 28; 26, 3, 32; 28, 3; 32, 35; 58, 16; 40, 4, 25; 44, 9; 46, 5, 24, 32; 48, 24; 50, 2, 20; 56, 15; 68, 33; 70, 6, 12; 106, 11, 18; 108, 1; 114, 17; 122, 25, 31; 134, 5; 266, 29; 268, 4; 276, 2; 280, 23; 290, 6; 292, 37; 344, 18; Παλαιὰ Πάτρα — 132, 34; 566, 11; Παλαιοπάτρων, Παλαιῶν Πάτρων μητρόπολις — 49, 17.
- Πατρινοὶ — 28, 9, 21; 30, 27; 48, 9; 278, 17.
- Παῦλος ἀπόστολος — 130, 31.
- Παῦλος, Ἀντώνιος καὶ Τρωῖλος — 430, 15.
- Παῦλος ὁ Ἀσάνης — 64, 2.
- Παχουμίου χῶρον — 168, 21.
- Πελοπόννησος — 170, 9; 202, 31; 234, 32; 246, 20; 248, 16, 27; 252, 32; 256, 19; 260, 25, 31; vide et Μορέας.
- Πενταχώρια — 108, 31.
- Περιβλέπτου μονή — 12, 3; 52, 13.
- Περιστέριν — 108, 24.
- Περνάρδος Μαρτζέλλος — 44, 26; 294, 19.
- Πέρσαι — 150, 10.
- Πεταλίδι — 120, 31.
- Πέτρος ἀπόστολος — 130, 31.
- Πηγῆς παλάτια — 196, 11.
- Πήδημα — 26, 25.
- Πίδασος i. e. Μεθώνη — 114, 23; 532, 22.
- Πιλάτος — 448, 23.
- Πίος II, πάπας — 126, 22; 530, 27.
- Πλάγιον κακόν — 246, 17.
- Πλάτη νῆσος — 226, 21.
- Πόλις vide Κωνσταντινούπολις.
- Πόντικος et Ποντικός — 110, 27; 120, 6; 140, 22.
- Πόρτος Λέγγος — 122, 8;
- πουτζιδῶρον, πλοιάριον αὐθεντικόν δουκός Ἐνετίας — 324, 7.
- Πριγκιπάτος — 140, 34; 584, 39.
- πριμικήριος, μέγας — 90, 28; 92, 4; 110, 18.
- Προϊνοκοκοκᾶς — 118, 24; Προϊνοκοκοκᾶς — 544, 5.
- Προῦσα, πόλις — 14, 6, 32; 256, 16.
- πρωτοβεστιαρίτης — 50, 22.
- Πυθία — 446, 16.
- Πύλος — 122, 6.
- Πυριφλεγέθων — 492, 4.
- Πύρρος, αἰρετικός — 138, 2; 582, 16.
- Ῥαιδεστός — 52, 7.
- Ῥάλλης Ἰωάννης — 124, 10; 548, 27.
- Ῥαούζη (Ragusa, Dubrovnik) — 106, 5; 126, 30; vide et Ἐπίδαυρος.
- Ῥαοὺλ Θωμᾶς — 42, 15; 292, 7.
 — Γεώργιος — 114, 25; 122, 17; 124, 9, 28; 532, 23; 546, 22.
 — Μιχαὴλ Ἰσῆς — 54, 28; 132, 15; 29; 304, 34; 564, 22.
- Ῥιόλου ὄρια — 38, 21; Τεριόλου — 288, 30.
- Ῥίτζος Ἀντώνιος — 82, 10; 360, 33.
- Ῥογέριος Λατῖνος Καταλάνος — 172, 25; 174, 10.
- Ῥόδος — 204, 5; Ῥόδου ἀδελφότης — 204, 5.
- Ῥωμαῖοι Romani — 150, 11; Byzantini — 114, 12; 132, 12; 254, 25.

- Ρώμη — 100, 23; 136, 22; 142, 13; 260, 21.
 Ῥωσσάτας Ἰωάννης — 38, 22.
 Ῥωσσία — 8, 10; 248, 25.
- Σαλμενίκος — 122, 31; 124, 1.
 Σαμαχίν — 78, 17.
 Σαμπάνης βεζίρης — 226, 28.
 Σαμπατίνης Σφαχάνης — 476, 3.
 Σανταμέρι — 122, 23.
 Σαραβάλε — 38, 11, 20; 288, 25; Σαραβέ-
 λιον, Σαρβάλλιον — 132, 22.
 Σαρδέων μητροπολίτης — 62, 17; 332, 25.
 Σεβαστόπουλος Νικόλαος — 112, 29.
 Σερβία — 70, 21; 78, 14; 80, 6, 22, 33; 82,
 30, 32; 84, 10, 20; 93, 28; 102, 4; 104,
 33; 106, 5; 108, 13, 21; 120, 28; 130,
 20; 522, 25.
 Σέρβοι — 102, 8.
 Σέργιος ψευδαββάς — 436, 36.
 Σεβρών πόλις — 198, 5.
 Σηλυβρία — 16, 8, 12; 21, 27; 102, 28; 336,
 25; Σηλυμβρία — 14, 33; 256, 14.
 Σιγισμόνδος, βασιλεύς — 198, 27; 250, 2.
 Σιδηρόκαστρον — 132, 23; 564, 35.
 Σιμωνίς, θυγάτηρ Ἀνδρονίκου Ἡ Παλαιο-
 λόγου — 172, 7.
 Σινάνης μπειλαρμπεϊς — 50, 5.
 Σινώπη — 126, 36; Σινώπιον — 552, 11.
 Σκαντάρης — 132, 5; 136, 5; Σκαντέρης —
 564, 12; 568, 24.
 Σκλαβίτζας ὄρια — 38, 21; 288, 30.
 Σκλαβοχωρίον — 68, 27.
 Σκουτάριον — 10, 12; Σκούταρις — 250, 27.
 Σκούθαι (Turcmeni) — 204, 24.
 Σμεντόροβον — 108, 21, 24.
 Σογάν πασίας — 410, 3; 434, 35.
 Σουμαχίν — 76, 17; 356, 28.
 Σοφία ἁγία, ἐκκλησία — 8, 20; 56, 35; 58,
 6; 102, 1; 250, 2; 318, 21.
 —, δευτέρα σύζυγος Ἰωάννου VIII Παλαιο-
 λόγου — 8, 18; 18, 35; 248, 34; 260, 32.
 —, πόλις — 106, 14; 522, 34.
 Σοφύλεος ναύαρχος — 550, 35.
 Σπάρτη — 204, 5; 342, 13; 458, 10; vide et
 Μυζηθρῶς.
- Σπαρτιῶται — 204, 15.
 Σπίνουλα γένος — 172, 16.
 Σπιτάλι — 26, 24.
 Σταματέλλος — 30, 31.
 Στάμηρον — 46, 34.
 Σταυροῦ μοναστήριον ἐν Βενετία — 130, 36.
 Στενόν — 12, 31; 86, 8; 94, 28; 254, 7.
 Στέφανος, Σερβίας δεσπότης — 198, 7.
 — Συρφρών, πάπας — 460, 23.
 στρατοπεδάρχης — 90, 29.
 Στροφύλιν, Κορυφῶν καστέλιν — 142, 27;
 Στροβόλιν, Κερκύρας Κάστρον — 586, 37.
 Σφεντιάρης — 126, 36; 552, 1.
- Σφραντζῆς Γεώργιος, Γρηγόριος μοναγός —
 2, 1; 16, 19, 30; 17, 18; 18, 2, 4, 13;
 20, 21; 21; 33; 24, 6, 25, 8; 28, 16; 30, 38;
 32, 4, 5; 36, 7; 38; 40, 14, 19; 42, 14;
 43, 14; 44, 22; 46, 16; 50, 1, 15; 52, 12; 54,
 33; 56, 29; 64, 15; 70, 29; 72, 6, 27; 74, 12,
 16; 80; 32; 81; 86, 5, 23; 90, 26; 96,
 3; 100, 11, 25; 102, 28; 104, 1; 106, 20;
 114, 28; 126, 1, 10; 130, 24; 136, 12—13;
 142, 6; 144, 13, 27; 248; 257, 31; 259,
 13, 22; 264, 4, 16; 265, 4; 266, 18; 267,
 6; 283, 4—19; 286, 11; 288, 8; 568, 37.
 Σωσάνδρων μονή — 158, 37.
 Σωσίτατρεις ἀπόστολοι 126, 17, 23.
- Ταρχανιώτου κάθισμα ἁγίου Νικολάου —
 126, 9.
 τατᾶς — 6, 30.
 Ταύγετος — 268, 28.
 Τεμήρης (Timur Lenk) — 2, 11; 204, 24;
 208, 6;
 τετράσορον — 92, 21.
 Τζαυπλάκων — 112, 31.
 τζελεπής, τουρκιστι αἰθεντόπουλος — 190,
 19.
 Τζεράμιον — 68, 27.
 Τολέδος, Φραγκίσκος — 400, 1—2; 428, 20;
 Τουραχάνης — 16, 3; 44, 12; 46, 4, 32; 50,
 18; 52, 15, 22; 54, 8; 96, 4; 104, 22;
 106, 21; 110, 21; 128, 16; 256, 19.
 Τοῦρκοι — 12, 26; 14, 25; 64, 29, 36; 98,
 15, 31; 102, 8, 37; 114, 16; 174, 16; 180,

- 11; 194, 3; 200, 7, 256, 9; 258, 25; 336, 16; Τοῦρκος — 80, 10; 136, 7.
- Τραπεζοῦς — 20, 2; 62, 10; 70, 29; 74, 17; 76, 8; 78, 15; 80, 3; 84, 22; 90, 11; 102, 9; 128, 7; 344, 21.
- Τρεῖς Ἐκκλησίαι — 28, 21; 278, 18.
- Τριβιζάνος Γαβριήλ — 398, 15.
- Τρίκαλα — 46, 31.
- Τρύπη — 68, 26; 120, 15; Τρύπης βουνά — 110, 15—16.
- Ἰαλινᾶς Ἀντώνιος — 66, 23; 338, 9.
- Ἰπομονή, βασίλισσα — 76, 3.
- Ἰφειλτόν, τό — 16, 21, 28; 18, 5; 258, 1, 9, 16.
- Φεῤῥαρία — 62, 18; 332, 15; Φεῤῥαρίας μαρκίων — 326, 13.
- Φιλανθρωπινός Γεώργιος — 30, 35; 70, 24; 344, 14.
- Φιλῆς vide Παλαιολόγος Φιλῆς.
- Φιλοκρινή πολίχινον — 180, 14.
- Φιλομμάτης Ἄγγελος — 14, 15; 254, 28.
- Φλάμπουλος — 128, 18.
- Φλαντανέλας — 392, 22.
- Φλωρεντία — 62, 19; 322, 24; Φλωρεντίας σύνοδος — 318, 14.
- Φούσκαρις Φραντζέσκω δόξ — 100, 2; 196, 32; Φούσκαρις Φραγκίσκος δούξ — 470, 16; 524, 22.
- Φραγγόπουλος πρωτοστράτωρ — 26, 24; Φραγκόπουλος — 66, 11; Λέων πρωτοστράτωρ — 336, 30.
- Φράγκοι i. e. δυτικοὶ Χριστιανοί — 58, 21; 60, 24; 82, 28.
- Φραγκία — 200, 22; 202, 24.
- Φραγκουλῆ καστέλλι — 330, 7.
- Φράντζα — 142, 10.
- Φραντζῆς (ἀντί Σφραντζῆς) Γεώργιος, Γρηγόριος — 152, 5, 6; 206, 1; 376, 27.
- Φωκαῖοι Λατῖνοι — 180, 32.
- Φωτεινός πρωτοσπαθάριος — 236, 27.
- Χαλαντρίτζα κάστρον — 40, 26, 31, 290, 28.
- Χαλίλ πασία — 60, 22, 30, 34; 328, 38; 522, 6.
- Χαμουζᾶς ἰαννιτζάραγας, βεζίρης — 340, 25.
- Χάνδαξ — 240, 7.
- Χαρσιανίτου μονή — 8, 6; 20, 24; 88, 6; 248, 22.
- Χασάνης ἐκ Λουπαδίου — 426, 27.
- Χελιδών — 140, 22.
- Χεῤῥόνησος Θ. ἄκης — 172, 21; 174, 30.
- Χίος — 104, 8.
- Χλομός — 126, 7.
- Χλουμοῦτζι — 26, 8, 12; 28, 4; 106, 7; 122, 23; 278, 1.
- Χριστιανοί, οἱ — 98, 26; 104, 12.
- Χρυσοβεργίνα — 106, 17.
- Χρυσολωρᾶς Ἰωάννης — 182, 11.
- Χρυσόπολις — 10, 12; 250, 27.
- Ἰωλαίνα — 140, 22.
- Ἰωρόφας Νικήτας πατρίκιος — 236, 9; 394, 34.
- Ἰωριγένης — 136, 34; 582, 13.

INDICE DE NUME

Cifrele cursive arată că locurile respective Macarie Melissenos le-a scos din lucrarea Memorii a lui G. Sphrantzes. Primul număr sau acela care urmează după punct și virgulă arată pagina, numerele care urmează după virgulă indică rindul.

- Acachie — 27, 26; 275, 1.
 acarneni — 181, 33.
 Achindin — 139, 12; 583, 31.
 Acova — 109, 28.
 Adrianopol — 11, 17; 15, 1; 95, 24; 97, 1; 103, 12, 15, 17, 20; 129, 4; 135, 23; 143, 2; 145, 10; 189, 21; 251, 32; 255, 12.
 Aetos — 27, 22; 109, 28.
 agareni — 175, 27.
 Ahaia — 163, 25.
 Ahaz — 311, 8.
 Alba, Belgrad — 525, 29.
 albanezi — 17, 4; 105, 15, 18; 107, 19; 111, 31; 113, 6, 12; 115, 6; 257, 17; 531, 29; 523, 7, 11.
 Albania — 133, 4; 137, 5.
 Alexie I Comnenul, împărat în Trapezunt — 21, 3.
 — Stratigopol, cezarul — 163, 32.
 — al doilea fiu al lui G. Sphrantzes — 63, 21; 67, 4; 73, 4; 333, 29; 337, 21; 345, 29.
 Ali pașa — 409, 26; 435, 36.
 Alfios, rîu — 29, 33, 281, 6.
 amazoane — 363, 23.
 Amar, vezi și Omer — 55, 3; 111, 19; 129, 17; 133, 15, 23; 305, 9; 529, 9; 567, 1.
 Amisos — 75, 28.
 Amurat, vezi și Murad — 225, 17, 31.
 Ana, cea de a doua soție a lui Andronic III Paleologul — 183, 14.
 — din Rusia, prima soție a lui Ioan VIII Paleologul — 9, 10; 249, 24.
 — fiica lui Mihail IX Paleologul — 177, 25.
 Anapli, Nauplion 121, 17.
 Anatolia, Asia Mică — 9, 25, 27: 11, 10; 13, 25; 15, 4, 25; 17, 1; 33, 14; 143, 18; 251, 5, 7, 24; 255, 4.
 Ancara — 13, 30; 255, 9.
 Ancona 125, 30; 127, 20, 25; 131, 11, 14, 23, 32; 553, 3.
 Andrei, apostolul — 43, 29; 127, 22.
 — biserică în Patra — 31, 20; 45, 12.
 Andronic II Paleologul (1282—1328) — 99, 7; 169, 32 — 183, 28.
 — III — — 99, 8; 177, 26; 179, 3, 179, 34 — 183, 28.
 — IV, feciorul lui Ioan Paleologul — 193, 8, 28; 195, 7, 28; 197, 12.
 — despotul, fiul lui Manuil II Paleologul — 5, 8; 27, 25; 261, 14, 20; 272, 12.
 — fiu al lui G. Sphrantzes — 69, 20; 343, 3.

- Andrusa, oraș — 27, 22; ocolul — 29, 11, 26, 30; 51, 27; 123, 4; 171, 11; 279, 8, 22.
- Anghel Comnen Alexie — 245, 23.
- Anghelocastro — 125, 5, 16; 549, 13.
- Anhialos — 261, 26.
- Anton, preot — 591, 13.
- Antoniu, domnitor al Atenei — 51, 32.
— Rodeul — 93, 22, 30; 375, 27.
- Apostoli, biserica sf. — reședința patriarhului — 457, 6.
- Apohaps Sail, emir în Creta — 237, 27; 243, 7.
- Arcadia — 113, 6; 115, 21, 23; 121, 29, 31; 123, 21.
- Argos — 223, 25.
- Arhanghel, localitate — 27, 23.
- Arie, ereticul — 137.
- Arsenie, patriarhul — 155, 23 — 159, 29; 169, 3.
- Artaxerxe, împăratul — 237, 1.
- Asan Dimitrie — 109, 30; 527, 16.
— Isac — 11, 3; 31, 28; 251, 16.
— Matei — 111, 3, 4; 113, 12; 135, 8; 529, 27, 567, 21.
— Paul — 65, 1, 23; 335, 9; 337, 3; 529, 13.
- Asanina Teodora — 65, 1.
- Asia Mică — 175, 2; 193, 22; 205, 26; 251, 24; 253, 20; 257, 7, 15.
- Atanasie I patriarh — 171, 3; 175, 21; 177, 1.
- Atena, orașul — 51, 32; 53, 10, 13, 22; 71, 34; 134, 12.
- Atenieni — 109, 4.
- Atotțiitorului, mănăstire a — 19, 33; 27, 27; 49, 29; 51, 13; 63, 12; 73, 3, 11; 77, 4; 333, 16; 347, 3.
- Avarino — 121, 28; 123, 6; 547, 10.
- Avasghia — 461, 20.
- Aversa, Anvers — 201, 19.
- Avraam patriarhul — 481, 26.
- Baiazid, vizir — 13, 29; 15, 1; 255, 12.
— I Fulgerul (1389—1402) — 3, 12; 5, 4; 7, 15; 15, 27; 195, 36; 197, 19; 199, 30; 201, 7; 203, 9; 221, 27; 257, 9.
- Balduin I de Flandra — 245, 26.
— II (1228—1261) — 167, 14.
- Balotă Ioanuț — 41, 29; 291, 28.
- Becos, patriarhul — 171, 6.
- Belgrad — 109, 5.
- Bernardo, Becardo, Marcel — 145, 26; 295, 18.
- Bincherio Tența, Berenger d'Eterça — 173, 32.
- bizantini — 115, 12; 133, 17, 20; 173, 12; 255, 4.
- Bochali — 113, 34; 121, 3, 8; Buchali Manuil — 543, 21; 545, 21.
- Bochaleștii — 115, 4; 121, 1; Buchaleștii — 545, 19.
- Bogdania, Moldova — 229, 13.
- Bosfor — 87, 8; 255, 8 — strimtoarea B. — 13, 28; 95, 27-28.
- Bosnia — 109, 23.
- Brusa — 15, 4, 33; 41, 2; 255, 16; 257, 14.
- bucentaur — 325, 4.
- bulgari — 181, 34.
- Bumeros — 141, 21.
- Burgundia — 143, 10; 201, 19; 587, 15.
- Cafa, din Crimeea — 145, 5; 589, 10.
- Cairo — 103, 3.
- Calamata — 27, 22; 113, 28, 35; 117, 33; 121, 27; 547, 8.
- Calavrita — 51, 26; 111, 10; 113, 8; 122, 26; 527, 29.
- Calipoli, Caliuoli, vezi și Galipoli — 135, 23; 140, 5; 175, 10; 189, 15.
- Camaris — 179, 23.
- Camenița — 41, 28; 291, 28.
- Camero — 217, 16, 25.
- Canali, Canalia, Nicolo de — 139, 29; 149, 25; 585, 6.
- Cantacuzineasa — 81, 32.
- Cantacuzino protostrator — 31, 20; 85, 15.

- Cantacuzino Dimitrie — 13, 14, 15, 15: 253, 23: 255, 25; 399, 27; 425, 33—34.
 — Ioan — 69, 32; 71, 5, 7; 85, 20, 91, 23; 103, 26; 343, 15.
 — Manuil — 11, 3; 105, 16; 107, 20; 251, 16; 523, 8.
 — Toma — 109, 14: 527, 2.
 Capela Victor — 133, 9; 565, 16.
 Capistran — 109, 7, 11.
 Caralipaşa — 191, 2.
 Caraman — 227, 29.
 Caristos, castel în Eubeea — 57, 16; 67, 20.
 Carol regele Franței — 195, 11.
 — despotul — 25, 18, 19, 22, 32; 47, 26; 49, 9.
 Caritena — 113, 11; 123, 2; 267, 22.
 cartaginezi — 419, 7.
 castelan, paznic — 179, 23.
 Castrița — 113, 12; 117, 15; Castriți — 119, 18, 19; 543, 39.
 Catalani — 41, 7; 49, 15, 24; 105, 3.
 Cavasila, trei frați arhierei — 33, 14.
 — Nicolaie, mare învățat — 33, 16.
 — Nil, arhiereu — 33, 17.
 celebi, turcește prinț — 191, 18.
 Cel fără de trup — 87, 9; 367, 28.
 Cele trei Biserici, locul numit — 29, 22: 279, 17.
 Centurione, principele — 41, 25; 107, 5.
 — Asan Zaharie — 47, 30.
 Cercira, vezi și Corfu — 121, 7; 123, 9, 11; 545, 25; 583, 40.
 Cetatea Albă — 457, 28.
 Chalandrița — 41, 25, 30; 291, 25.
 Chalil paşa — 61, 21; 321, 40; 323, 10.
 Chamuza, ieniceraga, apoi vizir — 341, 22.
 Chasan din Lupadion — 427, 26.
 Chefalenia, Chefalonia — 49, 16; 139, 26, 27; 243, 11; 585, 4.
 Chenchre — 7, 2; 243, 16; 247, 11.
 Cherasunda — 129, 1.
 Chertezi, sat — 105, 29; 523, 21.
 Chidonia — 241, 24.
 Chidonide — 113, 30.
 Chilia pe Dunăre — 17, 24; 19, 10; 259, 6: 259, 21.
 Chios, insula, vezi Hios.
 Chiramartei, mănăstirea — 35, 21; 63, 14: 285, 25: 333, 19.
 Chizic — 63, 23.
 Chlomos, sat în Corfu — 127, 8.
 Chlumuți — 27, 7, 11; 29, 4; 107, 6; 123, 22; 279, 1.
 Chrisolora Ioan — 183, 11.
 Chrisopolis — 11, 10; 251, 25.
 Chrisoverghina — 107, 14.
 Ciclade, insulele — 243, 5.
 cifrat — 17, 27.
 Ciprian — 33, 25; mănăstirea lui Ciprian — 33, 31; Cipriana, soția lui — 35, 2.
 Cipru — 87, 18, 19; 89, 24; 93, 9; 105, 2; 371, 19.
 Cirus, împăratul — 209, 13.
 Cleopa, Cleopi — 51, 29.
 Clerenei, mănăstirea — 35, 10; 285, 15.
 Cnosos — 241, 14.
 Cocco Iacob — 403, 15.
 Coloana Ingemănată — 251, 20.
 Comnena Maria, cea de a 3-a soție a lui Ioan VIII Paleologul — 21, 2; 63, 9; 263, 9.
 Comnenul — 31, 30.
 Constantin XII Paleologul (1448—1453) — 3, 20; 17, 10; 21, 9, 14; 23, 6, 21; 25, 21, 33; 27, 5, 7, 18, 20; 49, 12, 21; 51, 25; 55, 22, 25, 30; 57, 2, 12; 63, 7, 9; 65, 29; 67, 6; 73, 26, 34; 97, 31 cade luptând; 99, 9; 101, 7; 103, 25; 111, 10; 135, 31; 257, 23; 263, 15; 267, 21; 281, 22; 333, 9; 335, 4; 349, 2;
 — feciorul lui Mihail VIII Paleologul — 169, 19
 — fratele lui Andronic II Paleologul — 179, 7; 181, 1.
 — primul și un al doilea fiu al lui Manuil II Paleologul — 5, 17; 261, 14, 16.

- Constantinopol — 3, 17; 5, 18; 7, 9, 25; 9, 9, 14, 24, 38; 11, 31, 33; 15, 11, 18, 30, 32; 17, 10, 25; 21, 7; 27, 14, 32; 33, 15, 29; 35, 3, 9; 47, 10; 51, 12; 53, 3, 18; 55, 13, 14, 18, 31; 57, 10, 19; 59, 13; 61, 17, 22; 63, 15; 65, 2, 16; 67, 5, 10, 12, 16, 17, 27; 68, 27; 69, 14; 71, 30; 73, 2, 13, 26; 75, 2, 3, 8; 77, 20, 25; 79, 1, 16; 81, 19, 24; 83, 10; 85, 33; 97, 10, 25 cucerit; 99, 9, 33; 101, 14, 21, 24; 103, 13; 105, 4; 133, 7; 135, 20, 23; 141, 8, 17; 143, 19, 25; 145, 11; 167, 12; 181, 24; 183, 1; 197, 5, 27; 201, 28; 203, 14, 22; 227, 15; 235, 31; 247, 26; 248, 19; 249, 12—31; 251, 7; 255, 32; 256, 13; 257, 24; 17, 23; 259, 5; 17, 25; 259, 6; 277, 5; 59, 13; 319, 35; 61, 17; 321, 37.
- constantinopolitani — 61, 33; 73, 18.
- contostaul, mare demnitate — 91, 15, 19, 27; 93, 1, 2, 25, 32.
- corfioți — 125, 14, 29; 591, 11.
- Corfu — 123, 11, 24; 125, 4, 13, 32; 127, 28; 133, 1; 139, 24, 32; 143, 28.
- Corint — 27, 13; 69, 5, 6, 32; 71, 4, 27; 109, 25; 111, 2, 7; 115, 16; 129, 31; 247, 18.
- Corone, orașul — 123, 5.
- Cosmena, localitate — 121, 28.
- Coșinos, oraș în ins. Lemnos — 65, 32.
- Cratichi, sat — 47, 28; 297, 29.
- Creta, insula — 67, 19; 123, 16; 239, 14; 247, 5.
- Creta, insula — 67, 19; 123, 16; 239, 14; 247, 5.
- Critopol, medic — 557, 27.
- Crocondil — 121, 20; Crocodil — 121, 21.
- Cruci, sf. mănăstire în Veneția — 131, 34.
- Crua, oraș în Albania — 133, 6.
- culă, gulă, turn, închisoare, cetate — 33, 6; 43, 27, 29; 49, 23; 69, 26; 124, 23; 131, 4.
- Curupi, emir în Creta — 245, 17.
- Cutulon — 11, 5.
- Damian, comitele — 239, 28.
- Dandalo Enrico, dogele — 245, 27.
- David, profetul — 135, 9; 187, 13.
- David Comnenul (1458—1462) — 129, 7; 553, 12.
- David, despotul Dimitrie, călugăr — 143, 3; 587, 8.
- Delațioli, Delanțioli Antonio Comnenul — 52, 11; 303, 2.
- Demir, vezi Temir.
- Demiramida, pentru Semiramida — 209, 15.
- Derca — 65, 18; 335, 30.
- De-viață-dătătorului, mănăstire — 49, 3; 51, 30.
- Dimitrie, sfântul — 33, 21.
- despotul, fiul lui Manuil II Paleologul — 5, 23; 17, 5; 55, 17; 57, 22; 65, 3, 15, 20, 27; 67, 8; 75, 7; 111, 22, 31; 113, 10; 115, 1, 3; 117, 19; 121, 11, 17; 135, 12; 143, 2; 257, 19; 261, 16, 28; 318, 11; 323, 17.
- Iosuf celebi, fiul lui Baiazid I — 5, 5.
- Didimotih, orașul — 179, 8; 193, 26.
- Diedo Aloizio — 101, 6.
- Antonio — 101, 19.
- Dionisiu al Sardelor, mitropolit — 57, 7.
- Dioscur, eretic — 137, 31; 583, 10.
- Diplochionion — 11, 6; vezi Coloana Inge-mănată.
- Dirrahium, orașul — 121, 16.
- Disipatos Gheorghe, face pace între frații despoți — 57, 8, 11.
- Doria Ilarion — 17, 6; 257, 20.
- Dorotei, prieten cu Sphrantzes — 127, 16; 131, 20; 563, 22.
- Dositei al Monemvasiei, vezi Teodosiu.
- Doxa — 123, 26.
- Dragasses Constantin — 199, 6, 22.
- duce, mare, demnitate — 93, 5.
- Dunăre — 77, 24.

- Ecaterina Gateliuzena, cea de-a doua soție a lui Constantin XII Paleologul — 63, 26; 65, 6.
 — soția lui Toma Paleologul — 49, 5.
 Ed Din — 223, 29.
 Efes — 7, 12.
 Eftimie, patriarhul — 7, 11; 247, 28.
 Egee, marea — 169, 1; 243, 10.
 Elena Paleologhina — 139, 22; 143, 30; 583, 38.
 — fata despotului Toma, soția craiului Serbiei Lazăr — 71, 21; 345, 10.
 — Eupraxia monaha, soția lui G. Sphrantzes — 137, 11; 333, 7.
 elenii antici — 151, 16.
 Emanuil, evreul Xenos botezat — 319, 7.
 Enos, orașul — 107, 11; 129, 6; 139, 29; 523, 33.
 Epidaur, oraș în Iliria — 553, 5.
 epiroți — 181, 33.
 Ercul — 49, 10.
 Ertogrul — 3, 13; 215, 9.
 etoli — 181, 33.
 Eudaimon Ioan — 343, 16; Eudaimonoioan — 71, 2, 5, 8.
 Eudochia, împărăteasa — 81, 10; 359, 28.
 Eughenia cuvioasa — 143, 15.
 Eughenia, fata lui Gateliuzi — 63, 11; 333, 14.
 Eugheniu, papa (1431—1447) — 57, 18; 307, 24.
 Eurip, insula Eubeea și capitala — 53, 20; 55, 4; 57, 16; 67, 20; 69, 5, 11; 135, 1; 141, 3, 8, 11, 12.
 Europa, Tracia cu înțelesul de E. — 189, 7; 193, 22; 253, 34; 255, 1.
 Eutihie — 137, 31; 583, 10.
 Evreiască, mahalaua, din Patra — 281, 12.
 Ferrara, marchizul de — 327, 13.
 Filantropinos Alexie Lascaris — 73, 30.
 — Gheorghe — 31, 29; 71, 24; 345, 13.
 Files, vezi Paleologul F.
 Filocrini, lupta de la — 181, 13.
 Filomatis Anghel — 15, 15; 255, 26.
 Flambulos, Flaburos în Vlahia Mică — 129, 20.
 Flantanela — 393, 21.
 Florența — 63, 19; 319, 14; 333, 23.
 Foceea, două orașe — 181, 29.
 Fotino, protospătar — 239, 27.
 francezi — 201, 10.
 Franculi, castelul — 331, 6.
 Frangopol — 27, 21; Leon, protostrator — 67, 11; 273, 7; 337, 27.
 Franța — 201, 20; 203, 22.
 frâncii, creștinii apuseni — 59, 19; 61, 23.
 Fuscari Francesco, dogele — 101, 1; 107, 28; 471, 16; 525, 23.
 Galata, suburbie de la Naupactos — 129, 18.
 — genoveză din Constantinopol — 17, 7; 33, 1; 105, 6; 257, 21.
 galați, francezi — 201, 15.
 Galipoli — 11, 17; 13, 21, 23; 15, 3; 251, 32; 253, 24, 32; 255, 15.
 Gardichi — 119, 26.
 Gateliuzena — 65, 6.
 Gateliuzi — 63, 11.
 germani în lupta de la Nicopole 1936 — 201, 15.
 Germania — 355, 2.
 Ghenadie patriarhul — 447, 31.
 Gheorghe, sf., marele mucenic — 37, 36; 39, 2.
 — localitate — 121, 20.
 — împăratul Iviriei — 75, 15; 351, 21.
 — Giurgi Vulc, Brancovici (1427—1456) — 99, 29; 109, 12.
 Gherasim I patriarhul — 177, 9.
 Giurgi, domnul Serbiei — 71, 22.
 Glarența — 25, 24; 29, 4, 17; 39, 15; 41, 3; 49, 2, 17, 24; 51, 27; 71, 21; 279, 1, 13; 289, 25; 290, 5.
 Gortina — 241, 20.
 Gotia, Iviria din Caucaz — 71, 32; 345, 21.
 Grebeni — 27, 23.
 Grebenon — 111, 9.

- Greța — 125, 2; 549, 11.
- Grigore III, patriarhul — 57, 9; 69, 19; 83, 7; 343, 1.
— mare protosincol — 329, 17.
- Gudelis Nicolaie — 89, 11.
gulă, vezi cula.
- Handax — 241, 6.
- Harsianit, mănăstirea lui — 9, 6; 21, 25; 89, 6; 249, 21.
- Hasan, vezi Chasan.
- Helidon — 141, 21.
- Heracliu împăratul (610—641) — 439, 10.
- Hercule — 113, 20; 531, 5.
- Hersonesul tracic — 173, 21; 175, 30.
- Hexamilion, istmul de la Corint — 5, 27; 7, 3; 17, 3; 51, 18; 53, 16; 67, 23; 71, 13, 18, 27; 91, 20; 129, 29, 31; 235, 33; 257, 17; 395, 15.
- Hialina Antoniu din Creta — 67, 19; 339, 8.
- Hios — 105, 7.
- Iacob pașa: Iacup — 203, 20.
- Iagros Andronic — 61, 9; 321, 29.
— Marcu — 49, 28.
- Iancu de Hunedoara — 103, 27; 109, 7, 11; 341, 6; 407, 33; 475, 6, 22; 525, 35.
- Iason, sf. apostol — 127, 17, 33.
- Iberia de Jos — 173, 25.
- Ibraim celebi — 525, 2.
- Ibraim pașa — 47, 16.
- ieniceriaga — 341, 29.
- Ierotei-Iosif — 143, 33; 145, 1; 589, 4, 5.
- Iese — 5, 5; 226, 6.
- Ilie, sf. mănăstire în Corfu — 127, 10.
- iliri — 181, 34.
- Imbros — 129, 6; 133, 11; 141, 12; 584, 26.
- Ioan II Comnenul (1118—1143) — 209, 32.
— III Vatașes (1222—1254) — 155, 21.
— V Paleologul (1341—1391) — 99, 8; 183, 35.
- Ioan VI Cantacuzino (1347—1454) — 183, 20 — 187, 32.
- Ioan VII Paleologul (1437—1440) — 5, 6; 195, 34; 197, 12; 203, 1, 18; 261, 23.
— VIII Paleologul (1425—1448) — 7, 13; 9, 14, 19; 13, 20; 17, 8, 23; 21, 4; 37, 26; 49, 27; 57, 21; 59, 17; 71, 24; 73, 9; 99, 8; 101, 2; 247, 32; 251, 1; 253, 8; 257, 22; 259, 2, 4; 261, 14, 19, 31; 319, 10; 321, 1; 323, 19; 347, 2.
— Comnenul, împărat în Trapezunt — 75, 16.
— fiul lui Teodor II Lascaris — 159, 21; 165, 38; 171, 18.
— XII, patriarhul — 175, 34.
— XIII, Glykys patriarhul — 177, 5.
— fiul lui G. Sphrantzes — 63, 6; 105, 22; 333, 10; 523, 6.
— un german — 389, 21.
- Ioanina, orașul Ianina — 47, 27; 51, 4.
- Ioasaf; călugăr Ioan VI Cantacuzino — 189, 11.
- Iosif dascălul — 9, 7; 21, 24; 249, 22; 263, 29.
— al Efesului, patriarhul — 7, 12; 247, 30; 333, 23.
- Iov — 145, 32.
- Ipomoni monaha, fostă împărăteasă — 77, 4.
- Isaia I, patriarhul — 177, 10.
- Isidor al Ațenei — 345, 54.
- Ismail, străbunul prof. Mohamed — 485, 23.
- Istmul de la Corint — 243, 23; 247, 13; 257, 17; 343, 26.
- Istru — 201, 23; 259, 5.
- Italia — 17, 9; 101, 4; 323, 19; 333, 21.
- italieni — 139, 17; 165, 13; 583, 35.
- Itome — 279, 22.
- Iustinian cel Mare (527—565) — 7, 7; 247, 24.
- Iustinian Ioan, Giustiniani — 391, 24; 427, 8
- ivirieni — 75, 21; iviri — 103, 10.
- Iviria — 75, 15, 22; 77, 6; 79, 17, 20; 81, 21; 83, 13, 15; 85, 31, 33; 87, 19, 26.
- Izaul Ghiurghi — 17, 6; 257, 20.
- Izvor — 197, 16.

- Lacedemonia — 117, 16; 253, 19.
 Larisa — 5, 12.
 Lascaris Alexie — 29, 12, 30; 69, 3; 71, 6; 279, 9; 281, 5; 343, 15.
 — Matei — 15, 15: 255, 25.
 — Padiate Andronic — 29, 5, 8, 11, 18; 279, 2, 14.
 latin — 179, 16.
 latini — 175, 14; 321, 42.
 Lauredano Aloisio — 339, 19.
 — Iacob — 135, 2: 567, 15; vezi și Lordan.
 Lazăr II (1456—1458) crai al Serbiei — 71, 22, 25; 109, 26; 345, 12; 527, 5.
 — primicer — 111, 16; 529, 6.
 Lemnos, insula — 7, 16; 35, 2; 65, 31; 67, 1; 69, 13; 105, 4; 129, 6; 131, 2; 140, 5.
 Leonard, domnitor în Santa Maura — 135, 30; 569, 17.
 Leondari, orașul — 105, 26; 113, 32; 115, 1; 117, 7; 10; 119, 25, 26, 28; 121, 10, 19; 523, 19.
 Leondari Dimitrie — 11, 3, 18; 26, 32; 251, 16, 33; 253, 3, 6, 13; 547, 1.
 Lesbos — 63, 25; 129, 15; 131, 6.
 Leutron — 113, 35.
 Liguria — 383, 26.
 Lips, mănăstirea lui — 9, 10; 35, 21; 249, 25: 285, 25.
 Listrena — 123, 32; 125, 1.
 logofăt, mare — 91, 20, 26; 93, 27, 32; 95, 1, 6, 20.
 Loi, localitate — 27, 23; 121, 18.
 Longobardia — 173, 15.
 Lordan Aloizo — 69, 1—2; Aloizo Leorda — 101, 19; Lorda — 129, 28; 135, 3.
 — Iacob — 135, 2.
 — Petru — 135, 2.
 Luca Notara, vezi Notara Luca.
 Lucan Nichifor — 111, 3, 29; 123, 3; 529, 19.
 Macarie, executor testamentar — 21, 24; 263, 29.
 Macarie Lungul — 49, 29; 51, 10; 301, 5.
 Machedoniu — 137, 20; 581, 38.
 Mafre, Manfred rege al Siciliei — 163, 23.
 Mahomed II vezi Meemet.
 Mahomed I, moartea lui — 11, 26.
 Mahumet, vezi Mohamed profetul.
 Malatesta, socrul despotului Teodor — 51, 28.
 — Pandulfo, mitropolit — 45, 19; 295, 9.
 Malea — 243, 27.
 Mamonas, mare duce — 7, 21.
 Mamonas Paul guvernator în Monemvasia — 7, 20; 199, 7.
 Mangane, biserica sf. Gheorghe din Mangane — 39, 1.
 Mani, culme de munți — 27, 22; 113, 36.
 Mantinea, localitate în Moreea — 111, 15; 113, 28; 117, 34; 261, 23.
 Manuil II Paleologul (1391—1425) — 3, 18; 5, 7, 10, 24; 15, 23: 19, 30; 33, 20; 191, 1; 193, 2; 195, 19, 26; 197, 31; 199, 21; 201, 25; 235, 30; 261, 6; 319, 39.
 — despotul, fiu al lui Mihail IX Paleologul — 177, 21.
 — frate din flori cu Manuil II Paleologul — 227, 17.
 Marati — 121, 29
 Marcu, domnitor bulgar — 195, 39.
 — arhiereu al Corintului — 69, 6; 339, 23.
 — canonicul din Patra — 31, 4; 59, 17; 281, 15.
 Marea Neagră — 7, 18; 27, 30, 33; 145, 4; 249, 4; 277, 4, 7; vezi și Pontul Euxin.
 Maria Comnena, vezi Comnena Maria.
 Martin V, papă — 49, 27.
 — deținând insula Hios — 181, 27.
 masageți turcmeni — 205, 25.
 Matei, monah Manuil V Paleologul — 19, 32; 261, 8.
 — mare protosincol — 315, 13.
 Mediolan, ducele de — 203, 21.
 Meemet, Mahomed I — 229, 10; 337, 10
 Mehemet — 3, 15; 7, 16.

- Mahomed II — 3, 16; 233, 5; 235, 25; Mehemet — 143, 17; 379, 3.
 — Mehemet domnișorul — 5, 14; 9, 23.
 Mehemet, beilerbei — 109, 18.
 Melahrinos Manuil — 17, 14; 257, 28.
 Meletie, călugăr — 472, 1.
 Melissa Maria — 303, 17.
 Melissenos Leon — 271, 12.
 — Mihail Stratigopol — 171, 29.
 — Nichifor — 271, 6; 277, 9.
 — Nicolaie, fiul său — 271, 23; 533, 10, 22.
 Menon — 49, 10.
 mepéh, împărat în limba iviră — 75, 15.
 merahur, turcește = mare comis — 99, 16, 20; 459, 13.
 Mesemvria — 13, 5; 65, 2, 15, 20; 103, 27; 105, 1; 253, 13; 335, 27.
 Meseniac, golful — 279, 22; 281, 4.
 Mestos, riul — 53, 4.
 Metohitul Teodor, mare logofăt — 181, 2.
 Metone — 107, 3; 115, 24, 27; 123, 6, 14; 523, 25.
 Mihail II Gingavul (820—829) — 239, 4.
 — VIII Paleologul (1258—1281) — 99, 7; 155, 14 — 169, 29; 185, 12.
 — IX Paleologul (1291—1320) — 99, 7; 173, 1; 175, 16; 177, 25, 35; 179, 33.
 — despot în Epir și Etolia — 163, 22.
 — fiu al lui Manuil II Paleologul — 5, 18; 261, 15.
 — Cherularios, patriarhul — 461, 26.
 — feciorul lui M. și ginerele lui Teodosiu din Cipru — 105, 2.
 Michal bei — 15, 11; 255, 32.
 Milano, ducele de — 125, 30.
 Minos, împărat în Creta — 241, 15.
 Mircea cel Bătrîn, lupta de la Rovine — 233, 12.
 Mistra, Sparta — 5, 9; 7, 16; 25, 26, 29; 27, 16, 12, 15; 49, 3, 5; 67, 21, 25; 69, 25, 28, 29; 73, 36; 99, 14; 115, 5; 117, 11, 32; 119, 1; 121, 11.
 Mitiline, Lesbos — 63, 26; 65, 5, 11, 30.
 Mitrofan — 63, 22; 333, 32.
 Mohamed, profetul — 15, 26; 237, 15; 257, 9; 439, 25; 481, 1; 503, 1; 527, 5.
 Moldovlahia, Țara Românească — 229, 13.
 Molivotina, sat în Corfu — 127, 7; 551, 10.
 Monemvasia — 5, 16; 7, 21; 119, 9; 129, 33; 163, 27; 249, 7; 543, 34; 555, 17.
 monemvasioți — 119, 12; 537, 11; 539, 31; 543, 35.
 Monte Ferante, Ferato, marchizul — 9, 18; 249, 32.
 Morea — 5, 9, 27; 7, 14, 29; 9, 3, 12; 13, 21; 17, 4; 21, 8, 12; 23, 31; 25, 12, 18, 23; 27, 30; 33, 2; 53, 14; 55, 25; 29, 32, 35; 57, 14; 65, 10, 15; 67, 13, 16; 69, 24; 75, 5; 87, 10, 15; 89, 15; 93, 9, 15; 97, 5, 10; 101, 8; 105, 15; 107, 4; 109, 25; 111, 7, 11, 29; 119, 16; 121, 5; 123, 22; 125, 22; 129, 5, 25; 135, 9; 139, 30; 141, 18, 24; vezi și Pelopones.
 Moreiți — 97, 6; 111, 31.
 Mucenigo, Mocenico Toma — 141, 26; 587, 3—4.
 Muchli, orașul — 109, 29; 115, 16.
 Munte Negru — 125, 21; 129, 7.
 Murad I (1362—1389) — 3, 14; 221, 1.
 — II (1421—1451) — 3, 13; 13, 9, 12; 25, 31; 13, 25, 31; 15, 4, 9, 12, 29; 17, 1, 12; Murad bei — 49, 19; 177, 6; 189, 2; 191, 30; 193, 35; 195, 35; 197, 20; 231, 1; 253, 17, 20; 257, 4.
 Mustafa, fratele lui Murad II — 13, 21, 32; 15, 19, 25; 61, 5; 253, 19, 30; 255, 5, 19; 257, 3, 11; 321, 25.
 — pretins fecior al lui Baiazid I — 7, 15; 15, 2; 19, 25; 30, 30.
 Musa, sultanul (1411—1413) — 5, 5, 11, 16; 227, 14.
 Musulman, Soleiman sultanul (1402—1410) — 5, 4, 11, 13; 227, 8.
 Muzalon Gheorghe — 159, 29; 161, 2.
 Naupactos — 45, 8, 13, 17, 21, 26; 129, 18, 23; 147, 6, 7; 293, 34; 295, 12; 591, 6, 7.

- Neocastron — 27, 23.
 Neofit — 89, 6; 369, 28.
 Nestoriu, eretic — 137, 26; 583, 4.
 Nicea — 157, 27; 181, 25.
 Nichifor Focas (963—969) — 245, 10.
 Nichita patriciul — 243, 13; 395, 33.
 Nicolaie, sf. — 43, 25; 45, 1; mănăstire — 123, 17; chilie — 127, 19.
 Nicomedia — 11, 15: 141, 8; 181, 31; 251, 29.
 Nifon I patriarhul — 177, 5.
 Nil, fluviul — 353, 13.
 Nisi, 27, 22.
 Noe — 493, 30.
 Notara Luca, marele duce — 17, 12; 65, 7; 85, 16; 87, 33; 257, 27, 30; 365, 38; 435, 30.
 Olena — 141, 21.
 Omobridon — 107, 7; 523, 30.
 Onoriu, papa — 139, 3; 583, 16.
 Oorifas Nichita — 237, 8.
 Orchan, Urchan, sultanul (1326—1362) — 3, 14; 181, 6; 183, 16; 197, 20; 219, 14.
 — feciorul lui Musulman — 5, 13; 227, 22.
 Origene, eretic — 137, 35; 583, 13.
 Osman, Otman — 3, 13; 173, 20; 187, 11; 217, 18.
 osmanlii — 209, 30; 213, 6.
 Pacota — 69, 26.
 Palamas Grigore — 183, 8.
 Paleocastron din Lemnos — 67, 1; 131, 3; 141, 6; 337, 18.
 Paleologhina — 33, 18.
 Paleologi — 97, 8; 99, 6, 10; 155, 2; 447, 6.
 Paleologul Alexie Țamplacon — 63, 5; 333, 7.
 — Andrei despotul — 97, 7; 131, 17, 27; 381, 25; 563, 19.
 — Files — 175, 26.
 — Gateliuzi Dori — 63, 27; 335, 4.
 — Gheorghe — 113, 35; 115, 3; 530, 21; 545, 27.
 — Greța — 125, 1.
 — Grigore Mamonas — 7, 20; 249, 5.
 — Iagros Manuil — 73, 33; 349, 28.
 — — Marcu — 47, 11, 21; 297, 11, 22.
 — Manuil prințul — 107, 21; 131, 28; 525, 10.
 Paleologul Manuil — nepotul Cantacuzinensei — 81, 32; 85, 27.
 — — — guvernator în Monemvasia — 119, 12; 537, 14.
 — Manuil — 55, 16.
 — Metohitul — 91, 22; 373, 20.
 — mare stratopedorh — 93, 28.
 — Nichifor — 399, 27—28.
 — Sguromali (Crețul) — 122, 2.
 — Teofil — 397, 31; 425, 33; 429, 23.
 — Toma, solul — 61, 32; 323, 8.
 — — Ghidis — 143, 3.
 Pantocratorului, mănăstirea — 261, 9.
 Paraspondil, mare duce — 55, 15.
 Patra, orașul — 25, 28, 31, 34: 27, 3, 5, 29, 32; 29, 3, 7, 16; 41, 4, 24, 27; 45, 9, 14; 47, 5, 15, 25, 32; 49, 14, 22; 50, 1, 18; 57, 15, 18; 69, 32; 71, 6, 28; 107, 9, 16; 109, 1; 111, 9; 115, 16; 123, 25, 31; 135, 5; Patra veche — 45, 19; 133, 13, 31; 267, 27; 269, 3; 277, 2; 281, 22; 291, 5; 293, 35; 345, 17; 567, 9.
 Patreni — 29, 6; 279, 6, 17.
 Paul apostolul — 131, 29.
 Paul, Antoniu și Troilu — 431, 13.
 Pelopones — 123, 7; 203, 32; 247, 19; 249, 16, 18, 27; 257, 17; 277, 6; vezi și Moreea.
 Pentachoria — 109, 29.
 Perivleptos, mănăstire — 13, 3; 253, 13.
 Peristeri — 109, 21.
 perși — 151, 16.
 Petalidi — 121, 28.
 Petru apostolul — 131, 29.
 Phrantzes Gheorghe, identic cu Sphrantzes — 153, 5; 207, 1; 377, 28.

- Pidasos = Metone — 115, 24; 523, 19.
 Pidima — 27, 22; 113, 33.
 Pilat — 479, 20.
 Pilos — 123, 6.
 Pirhus — 139, 3; 583, 16.
 Pirifleghton — 493, 4.
 Pitia — 465, 15.
 Pius, II, papa — 551, 25.
 Plaiul Rău — 247, 16.
 Plati, insula — 227, 17.
 Pontul Euxin — 249, 3; 277, 3, 6; adică
 Marea Neagră.
 Ponticos, localitatea — 111, 25; 141, 22.
 Porto Longo — 123, 8.
 Prinococas — 545, 5; Prinocococas — 119, 23.
 primicer, demnitate de mare — 91, 28;
 93, 4.
 Princhipato — 141, 24; 585, 34.
 protostrator, demnitar bizantin — 91, 24.
 protovestiarit, demnitate de — 3, 2; 51,
 22; 87, 14.

 Rauzi — 107, 3; Raguza, Epidaur în Iliria —
 127, 27.
 Rali Ioan — 125, 10; 549, 24.
 Raul Gheorghe — 115, 26; 123, 18; 125, 10,
 17, 27; 533, 21.
 — Mihail Isis — 55, 26; 133, 15, 27; 305,
 31; 565, 21.
 — Toma — 43, 14; 293, 7.
 Redestos — 53, 8.
 Rioulului, (Teriolului) hotarele — 39, 18;
 289, 28.
 Rizzo Antonio — 83, 10; 361, 32.
 Roger, latin catalan — 173, 24; 175, 9.
 Rodos, frăția din — 201, 21; 205, 5.
 Roma — 127, 20, 27; 131, 13, 16, 26; 133,
 3, 4; 139, 3; 143, 12; biserica Romei —
 101, 23.
 romani (bizantini) — 151, 16.
 Rosata Ioan — 39, 19.
 Rusia — 9, 10; 249, 24; cardinalul Rusiei —
 101, 24.
 Sabani, vizir — 227, 23.
 Salmenic — 123, 32; 125, 1.
 Salonic — 5, 6, 8, 26; 7, 14; 33, 17;
 35, 1, 5; 123, 16; 235, 32; 261, 22;
 285, 7; cucerit de turci de la vene-
 țieni — 49, 19; 299, 27; tichie de
 S. — 39, 28.
 Samahin — 79, 18.
 Samotrace — 129, 6.
 Santa Maura, insula Leucada — 49, 13;
 135, 28; 143, 29; 147, 6, 8; 569, 15;
 591, 7, 8.
 Santameri — 123, 23.
 Saravale — 39, 14, 27; 289, 24, 27; Sara-
 valio — 133, 21.
 Sardelor, mitropolit al — 57, 8; 63, 17;
 333, 23.
 Scandar — 133, 5; 137, 5; 565, 12;
 569, 27.
 sciți turcmeni — 205, 23.
 Sclavița — 39, 18; 289, 28.
 Scutarî, oraș — 11, 10; 251, 24.
 Serbia — 71, 21; 79, 13; 81, 7, 22, 33;
 83, 30, 33; 85, 8, 19; 99, 29; 103, 4;
 105, 30; 107, 4, 7, 9; 109, 12, 19; 127,
 26; 523, 23.
 Scre, orașul — 189, 36, 199, 5.
 Serghie, pseudostareț — 437, 34.
 Sevastopol Nicolaie — 113, 29.
 Sfahan Sampsatin — 477, 3.
 Sfentiar — 127, 32; 553, 9.
 Sfântul Munte — 34, 12, 22.
 Siderocastro — 133, 22; 565, 34.
 Sigismund, împăratul (1387—1411—1437) —
 199, 26; 201, 1.
 Silimvria — 15, 32; 103, 27; 337, 22; Sili-
 vria — 65, 17; 67, 7, 11, 14, 18, 22.
 Simonida, fiica lui Andronic II Paleologul
 — 173, 6.
 Sinan, beilerbei — 51, 3.
 Sinope — 127, 33.
 sîrbii — 103, 8.
 Slobozia Evreiască — 69, 26.
 — Slavă — 69, 27.
 Smedorovo — 109, 19, 22.

- Sofia, sf. biserică — 9, 20; 57, 32; 59, 5; 103, 1; 250, 2; 319, 21.
 — a doua soție a lui Ioan VIII Paleologul — 9, 18; 19, 37; 249, 32; 261, 29.
 — orașul — 107, 12; 145, 9; 523, 34.
 Sofoleos — 551, 34.
 Sogan pașa — 411, 3; 435, 35.
 Sosandra, mănăstire — 159, 37.
 Sosipatru, sf., apostol — 127, 17, 34.
 Sparta — 183, 34; 205, 5; 343, 13; 459, 11; vezi și Mistra.
 Sphrantzes: Gheorghe, Grigore — 3, 1, 7, 18; 19, 12, 21, 23; 25, 7; 31, 22; 37, 7; 41, 13; 43, 15, 17; 45, 23; 51, 16; 53, 11, 19; 55, 32; 69, 12; 75, 11, 37; 87, 4, 91, 26, 30; 95, 6; 97, 27; 99, 12; 101, 10, 24; 103, 26; 105, 2; 145, 13; 137, 12; 143, 7; 287, 11; 289, 9; 569, 34.
 Spinula, casa — 173, 15.
 Spitali, localitate — 27, 22.
 Stamatelo — 31, 26.
 Stămiron — 47, 34.
 Stilaria — 53, 17.
 stratopedarh, mare demnitate — 91, 28.
 Strofili, Strovoli, cetate în Corfu — 143, 27; 587, 32.
 Sumahin — 79, 18; 357, 28.
 Ștefan Sirfron, papa — 461, 22.
 — despot al Serbiei — 199, 7.
 Taborului, muntele — 183, 7.
 Taighet, munte — 269, 29.
 Tamara, fiica lui G. Sphrantzes — 63, 28; 107, 23; 525, 13.
 Tarhaniot, chilia sf. Nicolaie a lui — 127, 19.
 Tasos, insula — 5, 25; 235, 31.
 Teba — 53, 11, 15, 21.
 Temir, Timur Lenc — 3, 12; 205, 23; 209, 6.
 Teodor, sfinții — 33, 30.
 Teodor, fiul lui Andronic II Paleologul — 179, 13.
 — frate cu Manuil II Paleologul — 199, 6; 203, 20; 205, 1, 15.
 — feciorul lui Manuil II Paleologul — 21, 10, 25, 27, 35; 27, 15, 20; 51, 29; 55, 19; 57, 3, 12; 67, 13, 17, 21; 73, 2; 261, 24; 263, 14; 277, 8; 337, 32; 339, 10; 345, 28.
 Teodora, mănăstirea sf. — 33, 18, 21.
 Teodora, fiica lui Mihail IX Paleologul — 177, 25,
 Teodora, prima soție a lui Constantin XII Paleologul — 25, 33; 43, 3; 47, 33; 269, 2; 297, 33.
 Teodora Asanina — 65, 1.
 Teodosiu din Cipru — 105, 2.
 Teriol, vezi Riolului.
 tetrasaron, o anumită cameră din palatul împărătesc — 93, 23.
 Toledo Francisc — 401, 1—2; 429, 19.
 Toma, despotul, fiul lui Manuil II Paleologul — 5, 20; 7, 29; 9, 12; 27, 16; 41, 25; 47, 29; 49, 5, 31; 51, 25, 26; 55, 26; 57, 14; 71, 21; 73, 32; 75, 4; 105, 27; 107, 21; 111, 24, 33; 113, 5, 27, 34; 117, 7; 119, 13; 121, 15, 27; 123, 7; 125, 28; 127, 20; 131, 12; 249, 16, 26; 261, 16, 28; 291, 25; 523, 20; 543, 3; 550, 30.
 Tomaida, cuvioasa — 3, 9; 33, 13, 23; 35, 1; 207, 5; 283, 21.
 Tracia, adică Europa — 207, 20.
 Trapezunt — 21, 1; 63, 10; 71, 31; 77, 7; 79, 15, 21, 28; 81, 5; 85, 21; 91, 13; 103, 9; 129, 2, 7; 345, 21.
 Trei biserici — 29, 22.
 Tricala — 47, 31.
 Tripi — 69, 26; 121, 12; munții de la T. — 111, 13.
 Trivizano Gavriil — 399, 13.
 Turachan — 17, 3; 45, 13; 47, 3, 4, 31; 51, 17; 53, 14, 21; 54, 7; 105, 17; 107, 18; 111, 19; 129, 17; 257, 16.
 turcii — 17, 7; 51, 3; 65, 27; 99, 15, 30, 32; 103, 7, 29; 105, 4, 11; 113, 8; 117, 5; 175, 15; 195, 3; 257, 21; 255, 24; 337, 14.

- Țamplacon — 113, 31.
 Țara Românească — 129, 12, Marea ~ —
 19, 9; 125, 12; 259, 20; 553, 24.
 Țeramion — 69, 26.
- Ungaria — 17, 7, 21, 26; 67, 28; 69, 16;
 109, 11; 257, 21, 23; 259, 31; 339, 16, 31.
 unгурii — 99, 30; 103, 12; 473, 23.
- Varlaam din Calabria — 139, 12; 183, 5;
 583, 31.
- Varna, lupta de la ~ 1444 — 69, 17; 339,
 32.
- Vasile cel Mare, sf. — 139, 9; 583, 27.
- Vasile I Macedoneanul (867—886) — 243, 6.
- Veneția — 101, 1, 10; 131, 28.
 venețian — 101, 15.
 venețieni — 129, 25, 33; 131, 4; 137, 6;
 143, 27; 195, 8; 247, 6; părțile venețiene
 — 121, 18; corăbii v. — 129, 21.
- Veria, lângă Salonic — 123, 16; 125, 17;
 547, 28.
- Victorin — 7, 7; 247, 24.
- Vighiliu, papa — 459, 28.
- Visarion, cardinalul — 131, 16; 143, 10;
 333, 25; 555, 16.
- Vitelmo — 131, 25; 563, 26.
- vlahi, români din Țara Românească — 103,
 16.
- Vlahia, greșit pentru Moldova — 145, 7;
 589, 12.
- Vlaherne — 53, 2.
- Vlahia Mica — 129, 20; 555, 6.
- Vordonia — 113, 11; 119, 18, 19; 121,
 12.
- Vostița — 27, 19, 21; 29, 3, 14, 31; 51, 7;
 107, 9; 123, 32; 129, 22; 139, 30; 269,
 22; 277, 12.
- vostițeni — 129, 23.
- Vrenez, pașa — 203, 31.
- Vulc Gheorghe — 109, 12; 525, 36.
- Zachint, insula — 139, 26; 243, 11.
- Zoe, soția despotului Dimitrie Paleologul —
 55, 15; 63, 13; 333, 19.
- Zuhasan, Hasan Uzun, Hasan cel Lung
 (1453—1478) — 143, 17; 587, 21.
- Xantopol, mănăstirea familiei ~ — 21, 23;
 69, 10; 339, 27.
- Xenos, evreul — 307, 25.

CUPRINS

	Pag.
<i>Prefața</i>	V
<i>Introducere</i>	VII—XVII
<i>Sigle</i>	XVIII
<i>Georgios Sphrantzes. Memorii — Τὰ κατ' ἐαυτὸν (1401—1477). Întîmplări din copilărie, p. 5. — Molimă de ciumă, p. 7. — La curtea împărătească, p. 9. — Moartea sultanului Mahomed I, p. 11. — Mustafa, refugiat la bizantini, proclamat sultan, p. 13. — Război și pace cu sultanul Murad II. Întoarcerea împăratului Ioan VIII Paleologul din Ungaria prin Chilia, p. 17. — G. Sphrantzes pleacă în Moreea, p. 21. — Unde rămîne cu despotul Constantin Paleologul, viitorul împărat, p. 25. — Sphrantzes prizonier la Patra, p. 29. — Cuvioasa Tomaïda i-a fost nașă la botez, p. 33. — Sphrantzes eliberat, p. 37. — Ocuparea orașului Patra, p. 41. — În solie la sultan, p. 45. — Prinși de pirați, p. 49. — Distins cu demnitatea de protovestiarit, p. 51. — Sinodul de la Florența, p. 57. — Felurite însemnări, p. 63. — Expediția de la Varna (1444), p. 67. — Sphrantzes guvernator la Mistra (Sparta), p. 69. — Despotul Constantin proclamat împărat, p. 73. — Sphrantzes în solie în Iveria (Caucaz) și la Trapezunt, p. 75. — Proiect neizbutit, p. 79. — Întoarcerea din solie, p. 83. — Planuri de noi solii, p. 87. — Sphrantzes viitor mare logofăt, p. 91. — Războiul de cucerire, p. 95. — Orașul cucerit; Sphrantzes robit, p. 97. — Măsuri în fața primejdiei, p. 99. — În slujba despotului Toma, p. 105. — Turcii năvălesc în Moreea, p. 109. — Lupta între frați, p. 111. — Refugiu în Corfu, p. 125. — Invazia în Țara Românească (1462), p. 129. — Moartea despotului Toma, p. 131. — Sphrantzes, sărăcit și bolnav, se călugărește, p. 135. — Știri felurite, p. 139. — Înfrîngerea lui Mohamed II în Moldova, p. 145. — Sphrantzes greu bolnav, p. 145. —</i>	1—147

	<u>Pag.</u>
<i>Pseudo-Phrantzes, adică Macarie Melissenos. Cronică 1258 — 1481</i> Prefață, pp. 151—153. — Cartea I cuprinde istoria dinastiei Paleologilor de la Mihail VIII Paleologul (1429) pînă la moartea lui Manuil II Paleologul (1425), pp. 154 — 261. — Cartea a II-a cuprinde domnia lui Ioan VIII Paleologul (1425—1448), pp. 262—347. — Cartea a III-a povestește domnia ultimului împărat Constantin XII Paleologul și războiul de cucerire a capitalei bizantine în dimineața zilei de 29 mai 1453, pp. 348—457. — Cartea a IV-a tratează despre luptele între frații despoți în Pelopones și cucerirea țării în 1462 de către sultanul Mohamed II, mort în 1481, pp. 458—591.	149—591
<i>Indice</i>	593

E R A T Ă

<u>Pag.</u>	<u>rîndul</u>	<u>în loc de:</u>	<u>se va citi:</u>
XVIII	9	1938	1838
38	17	σηκωθῆ	σηκωθῆ
86	5 din note	ῥῆμναν	ῥῆμναν C
86	6 " "	Μεσέμβρειαν	Μεσέμβρειαν V
90	3 " "	διότις	διότις O
92	5 " "	ῥκονόμησα	ῥκονόμησα V
102	8 " "	ἐβδομάδα	ἐβδομάδα V
102	9 " "	ἐκεῖνον	ἐκεῖνον V

Redactor responsabil : AL. VASILE
Tehnoredactor : CORA JOHNSON

*Dat la cules 07.02.1966. Bun de tipar 27.10.1966. Apărut 1966.
Tiraj 2050 ex. Hirtie scris I A de 80 g/m², 16/700×1000
Coli editoriale 52,23. Coli de tipar 39,73 Planşe tipo 3
A. 17240/1965. C. Z. pentru bibliotecile mari şi mici
9(495.02) «1258 : 1477».*

Intreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918”,
Str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97, Bucureşti,
Republica Socialistă România
Comanda nr. 3143

